

codicem ms. Arelatensem, et ad Bollandianam editionem, relectam damus; cui adjicimus Metrum in Genesim Leoni PP. nuncupatum, et perbreve epistolam ad Eucherium Lugdunensem episcopum scriptam. Narrationem de miraculis S. Genesii, quæ apud Surium Hilarii nomine decorata legitur, abhorret ab ejus facundia, stylumque potius redolet Honorati Massiliensis, quem et testatur Gennadius plura ad Vitas SS. Patrum pertinentia scripsisse. Homilias pene infinitas ab Hilario dictas scribit Trithemius, quarum plures forsam inter Eusebianas seu Eucherianas delitescunt. Sed his discernendis nec vacamus, nec sufficimus. Aliquot alia enumerat Vitæ ejus scriptor cap. 11: *Gratia ejus, inquit, ex his operibus quæ eodem dicendi impetu concepit, genuit, ornavit, protulit, potest absque hæsitatione dignosci; Vita scilicet antistitis Honorati, homiliæ in totius anni festivitatis expeditæ. Symboli expositio ambienda; epistolarum vero tantus numerus; versus etiam fontis ardentis. Nonnulla etiam sæcularis eruditionis scripta ejus indicant hæc capituli 1 verba: Inexhaustum facundiæ fontem, philosophicorum dogmatum interiorem veramque doctrinam præclara posteris tradita ejus eloquio monumenta testantur. Ex tot tamque præclaris sancti et facundi præsulibus lucubrationibus nihil præter paucula hæc ad nos usque pervenisse et miramur et dolemus. Saltem his, et quidem longe quam antea emendationibus utere, lector, et vale.* Hactenus Quesnellus.

Quid autem circa hæc nobis videatur, quidve novi huic editioni per nos accesserit, ex duabus admonitionibus, quarum alteram sancti Hilarii Vitæ, alteram ejus Opusculis præmittemus, quisque cognoscat.

SANCTI HILARII EPISCOPI ARELATENSIS VITA ET OPUSCULA.

Transtulimus hæc opuscula ad suum peculiarem locum tomo nostro L, ubi videsis. EDIT.

PASCHASII QUESNELLI DISSERTATIONES IN S. LEONIS MAGNI OPERA

CUM ANNOTATIONIBUS ET OBSERVATIONIBUS CRITICIS BALLERINIORUM IN EASDEM.

ADMONITIO IN PRIMAM QUESNELLI DISSERTATIONEM.

Sequentem dissertationem de Vita et rebus gestis S. Leonis omissemus libentius, et novam ac exactam ejusdem pontificis Vitam facilius digessimus. Alia enim ab eo omissa sunt quæ maxime notanda videntur; alia non admodum accurate juxta chronologicum ordinem exposita, confusionem pariunt. Quædam conjectationibus non satis firmis exultit, et nonnulla suis præjudiciis indulgens, perperam distrazit. Adde quod aliquot lectiones et chronicæ notæ emendatæ, aliquot epistolæ hactenus ineditæ, aliquot etiam documenta post Quesnellum vulgata novam lucem attulere, ex quibus non pauca vel emendanda vel adjicienda sunt. Hæc omnia incommoda novæ Vitæ conscriptione facile declinari poterant. At cum ex instituti nostri ratione omnia quæ Quesnellus suæ editioni inseruit, nobis recudenda sint, primam ejus dissertationem edere coacti, ne eandem vitam bis repeteremus, a nova Vita lucubrandam omnino abstinendum credidimus. Quesnellianos autem defectus in annotationibus indicantes, eisdem, ut fieri poterit, remedium aliquod offeremus; speramusque fore ut æqui lectores necessitati qua astringimur condonaturi sint, si in hoc nostro profecto graviori labore non eam S. pontificis Vitam commodius digestam inveniant, quam ex mente nostra exhibendam crederemus.

DISSERTATIO PRIMA

De Vita et rebus gestis S. Leonis Magni Ecclesiæ Romanæ episcopi; in qua servato annorum ordine cum præclare ab eo gesta, tum scripta ejus singula recensentur.

399 I. Sanctus Leo pontifex Romanus hujus nominis primus, (a) in Tuscia natus esse dicitur ab auctore libri Pontificum Romanorum, quem secuti sunt plerique alii Historiæ Pontificum Urbis scriptores. Romanum tamen ut fuisse credam, antiquioris meliorisque notæ scriptoris testimonio adducor. Prosper enim Leoni æqualis et familiaris, cum ejus narrat

A electionem: *Igitur Leo, inquit, legatione publica accitus, et gaudenti PATRIÆ præsentatus, quadragesimus septimus Romanæ Ecclesiæ episcopus ordinatur. Roma igitur Leonis patria fuit, teste Prospero. Sed quid aliena conquirimus testimonia, qui Leonem ipsum hoc de se clarissime profitentem habemus? In epistola enim 27 (nunc 31), cap. 4, excusans se quod*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Volaterani inter Tuscos hunc pontificem civem suum volunt, sed nullo documento probant. Vide

Bolland. die 14 Aprilis pag. 16, § 2.

Ephesino concilio secundo præsentiam suam non exhiberet, quod in votis habuerat Theodosius imperator, hanc rationem offert: *Quia rerum præsentium nimis incerta conditio a tantæ urbis populis me abesse non sineret, et in desperationem quamdam animi tumultuantium mitteretur, si pro occasione causæ ecclesiasticæ videret PATRIAM et sedem apostolicam velle deserere.* Clara sunt verba, nec interprete indigent. Neque obstat penitus Anastasii seu libri Pontificalis testimonium. Esi enim vulgati codices Leonem natione Tuscum asserant, at duo codices mss., Regius et-Mazarinus, ex quibus variæ lectiones excerptæ ad calcem Regiæ editionis editæ sunt, Leonem natione Romanum inscriptum habent; quod et in recentioribus etiam scriptoribus legere me memini, Quarti denique argumenti loco sit, quod inferius dicturi sumus: Leonem scilicet in sinu Romanæ Ecclesiæ educatum et 400 baptizatum, etiam a teneris Sixto presbytero adhæsisse, et in Ecclesia Romana inferioribus ministeriis esse defunctum; ut probabile sit patrem quidem Leonis Quintianum in Tuscia natum, Leonem vero ipsum, patre in urbem Romam sedem laresque transfereute, ibidem esse progenitum.

II. De anno ejus natali in antiquis Ecclesiæ monumentis nihil scriptum reperi; nec quidquam certi conicere licet ex iis quæ de ejus vita nobis supersunt, neque ex ætate qua decessit, quamdiu enim vixerit pariter incertum; tametsi certum non modo illi vitam gloriosam, sed et longam contigisse. Quando enim ad pontificatum assumptus est, jam longa rerum negotiorumque experientia et ætate maturum fuisse oportet, qui tum in Galliis versabatur, ut dissidentes duces Romani exercitus ad concordiam revocaret; immo et multo ante Cœlestino papæ in ecclesiasticarum rerum administratione operam suam navabat. Huc accedit quod complures annos gessit pontificatum.

De suscepto a Leone nostro baptismate occurrit memoria apud Vigilium Tapsensem episcopum initio quarti contra Eutychen libri, seu defensionis epistolæ S. Leonis ad Flavianum CP. Calumniantem enim Eutychianistæ, qui Leonem suggillabat, eo quod verba Symboli referens dixerat fideles credere in *Deum Patrem*, non dixerat, in *unum Deum Patrem*; juxta Nicæni concilii decretum, ita respondet Vigilus: *Sed Romæ et antequam Nicæna synodus conveniret, a temporibus apostolorum usque ad nunc, et sub beatæ memoriæ Cœlestino, cui iste rectæ fidei testimonio reddidit, ita fidelibus Symbolum traditur.* Non dubitem asserere hunc Vigilii locum intelligendum esse de redditione Symboli quæ baptismi præmitti consueverat, vel ipso Leone teste. Quod, inquit epist. 24 (nunc 28), c. 1, per 401 totum mundum omnium regenerandorum voce deprecavit: et epist. 97 (nunc 124), c. 8: *Obliti Symboli salutaris et confessionis quam pronuntiantes coram multis testibus sacramentum baptismi susceperunt.* Sed scrupulum injicit quod asserere videtur Leonem a Cœlestino papa esse baptizatum; quod verum esse non potest, cum et jam sub Zosimo papa acolythus fuerit, ut ex conjectura inferioris dicturi sumus, et (quod certissimum est) archidiaconi munere fungeretur circa annum 430, eodem Cœlestino pontifice; ad quem gradum vix septennio post baptismum elapso evectum esse, haud scio an cuiquam probabile videri possit. Vel igitur allucinat est Vigilus, vel dicendum hoc unum voluisse Vigilium, non a Cœlestino jam pontifice baptizatum Leonem, sed hunc Symbolum reddidisse Cœlestino tunc presbytero Innocentii papæ, vel ab eo etiam presbytero baptizatum; ex Innocentii enim ejusdem epistola ad Decentium Eugubinum episcopum cap. 3,

A perspicuum est licitum fuisse Romæ presbyteris etiam præsentem episcopum baptizare; et ex canone Trullano 78, et Laodiceno 45, presbytero reddi poterat Symbolum. Hæc sunt bujus ex pag. 237 codicis antiqui Romani: *Oportet seriatim baptizandos et fidei Symbolum accipere, et quinta feria ultimæ septimanæ vel episcopo vel presbytero reddere.* Quod si hoc alicubi licitum, Romæ certe potius quam in alia qualibet Ecclesia propter et majorem baptizandorum numerum, et innumera negotia quibus pontifex impeditus excipiendæ competentium fidei onus in presbyteros rejicere 402 cogebatur. Hoc a pontifice nostro ita usurpatum inde conjicio, quod cum studiose collecti sint omnes ejus sermones, quos pro munere suo ac summa dicendi facilitate ad plebem habuit, non solum in præcipuis solemnitatibus, sed etiam in indictione jejuniorum, et prout esse dabat occasio, nullum tamen habemus ejus sermonem vel de Baptismo ad catechumenos, vel de Symbolo ejusque traditione, quales circumferuntur non pauci ab aliis dicti episcopia. Quod porro potuerit Cœlestinus sub Innocentii pontificatu presbyterum agere, eadem epistola ad Decentium cap. 8 vincit, ubi mentio de Cœlestino diacono jam administrationis ecclesiasticæ particeps, qui facile potuit succedente tempore gradum ad presbyteratum facere. Ex baptismo autem Romæ suscepto a Leone confirmatur sententia nostra, quæ eum Romæ natum et educatum superius asserimus.

Obscura sunt ea quæ gessit juvenis usque ad tempora diacouatus. Pennotus scribit allectum primo in numerum clericorum basilicæ Lateranensis. Esi conjectura est, nolim tamen fidem derogare. Nam aurea illa ætate alebantur ad clericatum juvenes in ipso sacerdotum sinu, ponebantque in sacario tyrocinium sacerdotii, et per gradus inferiora munia obibant. An tamen per id temporis (a) basilica Lateranensis, ubi Leonem egisse clericum volunt, esset Urbis primaria, an Basilica S. Petri, merito dubitatur. Uut sit, certum est juvenem ea virtute eoque ingenio præditum, ut cæteris et exemplo et admirationi esset.

ANNUS CHRISTI 418; — ZOSIMI PAPÆ 2; — HONORII 24, THEODOSII 11, IMPP.; — HONORIO XII, THEODOSIO VIII, COSS.

Qualis esset Romani cleri de Leone adolescente et acolytho opinio, testantur quæ illi demandata sunt hoc 418 Jesu Christi anno negotia. Iis temporibus grassabatur hæresis Pelagiana, gliscebatque malum artibus Pelagii Cœlestiique, qui peitem hanc orbi invexerant. Nefarii homines aliquandiu dissimulato errore delituerant, illuserantque Zosimo Romano pontifici, qui postremo detectam hæresim publico solemnique anathemate proscripsit. Jamdudum expectabatur in Africa judicium pontificis; illuc Leo acolythus missus est, ut litteras condemnationis ferret ad Aurelium Carthaginensem, Augustinum Hipponensem, cæterosque Africanæ Ecclesiæ episcopos. Hæc quidem, quæ de legatione Leonis refero, in Annalibus ecclesiasticis non leguntur; sed id Augustinum testatur in epistola ad Sixtum S. R. E. presbyterum, qui postea Cœlestino in pontificatu successit. In hac scribit Sixtus ad Aurelium Carthaginensem breves quidem litteras misisse, sed vehementes in Pelagianos, allatasque cum litteris Zosimi, quibus admonebat Patres Africanos judicii quod pronuntiaverat in Pelagium Cœlestiumque: *Cum litteris, inquit (Epist. 105), apostolicæ scdis de illorum (Pelagianorum) damnatione ad Africam missis tuæ quoque litteræ ad venerabilem senem Aurelium consecutæ sunt, quæ, tametsi breves erant, tuum tamen vigorem adver-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Augustinus epist. 29, n. 10, basilicam S. Petri remotum esse locum ab episcopi conversatione testatur. Electionem Bonifacii I in Lateranensi peractam iudicat epistola Romanorum presbyterorum ad

Honorium pro eodem Bonifacio; et Damasus etiam in eadem basilica consecratus fuit, ut ex libello Marcellini et Faustini ad imperatorem manifestum est.

sus eorum errorem **403** satis indicabant. Illæ certe litteræ non aliæ sunt ab iis de quibus idem Augustinus loquitur epist. 104, ad eundem Sixtum, ubi verum mentionem facit brevioris epistolæ quam Sixtus miserat ad Aurelium Carthaginensem, allatamque narrat per acolythum Leonem. Si enim, inquit (Epist. 104), *brevissimam epistolam tuam, quam de hac ipse re ad beatissimum senem Aurelium per Leonem acolythum direxisti, descripsimus.* De Leone Magno tunc acolytho tempora congruunt: hæc enim acciderunt anno Christi quadringentesimo decimo octavo, pontificatus **404** Zosimi secundo. Suadet præterea quod Sixto, cuius litteræ deferebantur, semper addictus fuit Leo noster. Probat denique quæ præstitit Leo in Pelagianos, tunc sub Cœlestino Sixtoque pontificibus, quos opera sua consiliisque plurimum juvit; tum quando ipse in illorum locum substitutus Romanam exiit Ecclesiam. In ista porro professione admiratos magno præsules, lumina Ecclesiæ Africanæ, imprimisque Augustinum, puto, eos simulacri cogitavit, eorumque odiis in Pelagianos exarsit; quod infra describemus.

ANNI CHRISTI 430, 431, 432; — CŒLESTINI PAPÆ 8, 9, 10; — THEOD. 24, 25, 26; — ET VALENT. 7, 8, 9, IMPP.; — CONSULIBUS, AUGUSTI IISDEM, BASSO ET ANTIŒRO, AETIO ET VALERIO.

I. Quamdiu Leo in acolythatu permanserit incertum est, et a quo ordinatus fuerit diaconus. Hoc certum, diaconatus vel etiam archidiaconatus officio functum eum esse sub Cœlestino papa. Hic enim illius consilio et opera usus est in tractandis ecclesiasticis negotiis, ut inferius narrabimus ex ipso Leone et aliis monumentis. Quis porro credat hominem nondum ad diaconi gradum evehctam in partem pontificis sollicitudinis a Cœlestino esse vocatum? Deinde Cassiani opus de Incarnatione adversus Nestorium Leoni diacono (a) dedicatum est; at vero liquet librum scriptum esse ante synodum Ephesinam sub Cœlestino, quia Cassianus de condemnatione synodica Nestorii nihil meminit, et in Nestorium invehitur quasi nondum ab episcopatu dejectum, sed ejusdem munis adhuc fungentem in Ecclesia Constantinopolitana, ad quam tamen certum est ipsum non esse reversum post synodum Ephesinam. Hortatur denique cives Constantinopoles (b) uti errorum ejus detestentur, ejusque fugiant societatem; quod supervacaneum esset, nisi adhuc tum Constantinopoli resedisset hæreticus.

II. Mitto fabulas quas multis prosequitur Cassiani quidam laudator, qui dum multa Cassiano affingit, plurima de Leone fabulatur. Unde enim illud hausit, quod narrat, Leonem etiam Innocentio pontifice diaconum fuisse, Cassianum sub Innocentio eodem Romæ egisse cum Leone de dissensionibus Orientis, et de negotiis Joannis Chrysostomi, prope Leonem se socium adjunxisse Cassiano ut vitam solitariam simul cum illo coheret, sed prohibuit ab Innocentio? Neque magis verum illud quam hoc quod confidenter asserit, Massiliensem Cassiani Ecclesiam a Leone archidiacono, ut legato apostolicæ sedis, consecratam. Hæc allata sine probatis testibus, et ab ætate Leonis, et a disciplina Ecclesiæ longe aliena, neque fidem neque responsum merentur. Bulla Benedicti omnino supposita, quam auctor ille producit, nihil profert aliud præter rumores vagos incertasque ho-

minum traditiones. Ecce verba bullæ Benedictinæ: *Hac diligentia muniendum consumimus prædictæ martyris Victoris monasterium apud Massiliensem urbem tempore Antonini imperatoris fundatum. Quod postea a B. Cassiano abbate constitutum eodem rogante, ut fertur a majoribus natu, a beatissimo Leone Romano sedis antistite consecratum, et ejus apostolica benedictione atque auctoritate sublimatum, in qua majorem constituentes ecclesiam in honorem SS. apostolorum Petri et Pauli et omnium apostolorum, aliamque in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctique Joannis Baptistæ, multorum sanctorum collatis pignoribus, dedicaverunt. In hac bulla multa sunt quæ incertis majorum relationibus innixa, a vero longe abhorrent. Nec enim archidiaconus potuit dedicare ecclesiam contra regulam et consuetudinem ecclesiasticam, ut somniavit Guesnæus, neque Leo jam pontifex potuit ipse consecrare ecclesiam Massiliensem, qui dum pontificatum gessit nusquam in Gallias venit, neque vivente Cassiano ad pontificatum evehctus est. **405** Jam vero qualia sunt quæ de monasterii fundatione scribuntur sub Antonini principatu, quo tempore nondum in orbe monasteria condita erant, vedum intra Gallias fundata? Sed ab illis fabulosis traseo ad certiora quæ gessit Leo diaconus.*

III. Quanta de Leonis nostri operâ et consilio fiducia esset Cœlestino papæ in rerum ecclesiasticarum administratione, quamque id per totam Ecclesiam cognitum, testis est Leonis ipsius epistola ad Maximum Antiochenum, cujus lectione edocemur ipsum Cœlestino, velut primarium administrum, adfuisse, ad ipsumque in primis delata esse operosiora negotia, de quibus pontificem instrui necesse erat. Cum enim in Ephesino concilio primo Juvenalis Jerosolymorum episcopus Palæstinæ provinciæ principatum ambitret, Cyrillus sedem apostolicam de insolenti conatu Juvenalis monendam esse existimavit, ne magis artibus commentitorumque scriptorum prolatione episcopi Romani consensum eliceret. Hac de causa (c) scripsit ad Leonem nostrum, ut per eum Cœlestinus de ambitiosis Juvenalis prensationibus certus fieret, atque ab illius subreptione sollicitè caveret. Verba Leonis hæc sunt (Epist. 92, nunc 119, cap. 4): *In Ephesina synodo, quæ impiam Nestorium cum dogmate suo percussit, Juvenalis episcopus ad obtinendum Palæstinæ provinciæ principatum creditur se posse sufficere, et insolentis ausus per commentitia scripta firmare. Quod sanctæ memoriæ Cyrillus Alexandrinus episcopus merito perhorrescens scriptis suis mihi, quid prædicti cupiditas ausa esset, indicavit, et sollicita prece multum poposcit ut nulla illicitis conditionibus præberetur assensio.*

IV. Hæc Cœlestinum infer et Leonem necessitudo nostram juvat conjecturam, ex qua credimus circa eadem tempora Cœlestinum Leonis usum stylo, ut (d) capitula illa de gratia et libero arbitrio colligeret, quæ hujus pontificis epistolæ ad Gallos subjungi solent, ac vel ejusdem vel Prosperi esse credita sunt ad hanc usque ætatem. Romam accurrerat illo tempore Prosper Aquitanus, opem apostolicæ sedis imploraturus adversus Pelagianorum reliquias, doctrinæque Augustinianæ adversarios tunc apud Gallias numero invalescentes. Horum omnium princeps erat Cassianus, cujus errores Romano episcopo aperuit, et cum Leone, ut par est credere, Prosper communicavit; hocque præsertim significavit, illis ex-

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Cassiani opus Leoni dedicatum fuit, quia Leone petente fuit scriptum, ut ex ipsa nuncupatoria Cassiani epistola liquet. Potuit autem Leo Cassianum cognoscere, cum si sub Innocentio Romæ aliquandiu versatus est. Perutile autem visum est Leoni ut per Cassianum Constantinopolitanæ olim Ecclesiæ diaconum, et S. Joannis Chrysostomi discipulum, Constantinopolitana Ecclesia moneretur vitare Nestorium.

(b) Vide Iba Edesseni epistolam, act. 10 Chalcedonensi, et apud Facundum.

(c) Confer annot. 24 (Tom. præced. col. 4043, n. 4) in epist. 119.

(d) Hæc capitula Leonem non habere auctorem, et probabilius a Prospero elucubrata fuisse sub Sixto III ostenditur in observ. ad dissertationem 3, ubi de occasione etiam hujus opusculi aliquid conjectur.

sam maxime Augustini doctrinam, quam imprimis ex pontificum sedis apostolicæ decretis pessumdare se existimabant. Hæc occasio fuit ut Romanæ Ecclesiæ serinia accuratius investigari vellet Cælestinus, hæcque sollicitudinem Leoni demandaret, a quo collecta esse capitula ista dissertatione 3 probabimus. In Gallias reversurus Prosper (a) mandatum accepit ab apostolica sede ut ex ejus auctoritate Augustini doctrinam defenderet, quemadmodum in præfatione ad objectiones Vincentianas se facere testatur; atque ut illius sedis doctrinam exacte perspicere haberet, cum epistola Pontificis ad aliquot Galliarum episcopos accepit ab ipso forsitan Cælestino capitula seu sententias præsumptam sedis Romanæ; unde factum postea ut eadem epistola annexa circumferrentur.

V. Regressus in Provinciam Prosper (b) scripsit adversus objectiones Vincentianas et contra Collatorum; atque in his opusculis usus esse mihi videtur sententiis Roma asportatis, cum iisdem omnino testimoniis pugeat, quæ in illis leguntur. Post ejusdem Prosperi ab urbe discessum scripsisse crediderim Leonem nostrum aureos (c) libellos de *Vocatione omnium gentium*, quibus Semipelagianorum dicitur errores, de his mirum accurate a Prospero eductus. Istos a Leone scriptos eo maxime consilio crediderim, ut Cassianum ab errore revocaret. Coniunctus enim cum eo erat amicitia vinculo, dolebatque tantum virum in alienas a fide opiniones abreptum, quæ quidem eo facilius ac periculosius hauriebantur inæstanti animæ, quod immixtæ erant opusculis tam sermone elegantia, tum rerum spiritualium doctrina singulari acceptissimis. Erant certe in his plurima quæ ad bonos mores, quæ ad pietatem vitæque sanctioris institutum pertinebant; sed tamen quedam injecta quæ gratiæ Christi adversabantur. Cassianus quidem Pelagii Cælestique nefarias de gratia opiniones scriptis dicitis quæ condemnabat; sed ab Augustini pariter abhorrebat sententia: scilicet sibi in animam induxerat illum impie sensisse de gratia Christi, hunc vero ultra modum excessisse in emendando Pelagio, certosque limites prætergressum æstu quodam abreptum disputationis. Hæc dum falso cogitat de Augustino, quem Ecclesia catholica assererat sibi magistrum assertoremque gratiæ, in vitium ipse Cassianus incidit. Scribens enim quædam de gratia subtilius disputata, Pelagianismum, si non omnimode, saltem aliquatenus inducebat. Hæc qui postea defenderunt, propterea Semipelagiani appellati sunt, quorum vel auctorem vel principium Cassianum fuisse perhibent. Leo interim graviter tulit hæc ab amico publicari. Ne tamen causæ Ecclesiæ et gratiæ Christi videretur deesse aut amicitiam neglexisse, ejusmodi consilium instruit. Scribit librum cui titulus est de *Vocatione omnium gentium*, tacitasque nomina Augustini Cassianique prætermittit, ut videatur causam suscepisse Ecclesiæ, non personarum, et potius velle amicum emendare quam prodere. Immo suum ipse nomen reticet, et quasi vult obducta facie pugnat; ne dum hostem petiit, amicum cernat qui vim et æstum certaminis mitiget. Scio equidem de auctore operis hujus dubitatum esse, aliis alia dicentibus. Nonnulli Ambrosio, quidam Prospero, alii Hilario Syracusano Prosperi socio. Prioris constat non esse opus, quia Pelagianorum meminit, qui non nisi post tempora Ambrosii existere. Sed neque Prosperi est, ut copiose alio in loco disserimus, unque Leoni postliminio vindicamus; quod stylus characterque scriptiois probat,

A id tempus quo scriptum est, id res ipsa quæ dicitur. Sed de iis alias.

VI. Sed et insignem illam epistolam ad Demetriadem, quæ hactenus in Operibus aut S. Ambrosii aut S. Prosperi lecta est, (d) Leoni quoque tanquam suo auctori reddimus. Hæc vero quibus de censis scripta est paucis recensere. Demetrias virgo orta e familia Aniciorum, non minus virtute quam genere inelyta, capta a Gothis Roma fugit in Africam, dumque moeret Carthagine, S. Augustinum forte de virginitate loquentem audivit, adeoque ejus virtutis retinendæ desiderio exarsit, ut illico se virginem Deo sacram professæ, meditata sponsalia dissolveret. Gestatim laudavero Patres clarissimæ virginis institutum. S. Hieronymus Innocentiusque PP. elegantes de hæc re literas ad Demetriadem miserunt. Ipse Pelagius, cui vita austerior famam æstimationemque paraverat, nondum raptò ulcere quod venis atebat, ad eandem litteras misit, ad præcibus Julianæ, quæ mater erat Demetriadi, an sponte sua sit impulsus ad scribendum, incertum est, sed constat litteras toxico Pelagiano infectas. Latens virus sensit Augustinus, cavique detegendo ne alii hoc scripto quasi contagione aliqua contaminarentur. Post aliquot annos scripsit et ad Demetriadem S. Leo: quo tempore et quo in loco scriperit, haud facile dictu; sed quantum conjectura assequi possum, id accidit antequam ad pontificatum assumeretur. Certe in epistola longo intervallo post prima illius consecrationis tempora scribere se innuit. Si vero, inquit (*Epist. ad Demetriad. c. 1*), de commendando virginitatis bono disseram, superflua erit ejus nunc propositi insinuatio, quod tu a primo ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, et de quo inter ipsa principia multi qui tunc in Ecclesia præeminebant, 400 merito non siluerunt. Quæ verba satis notant neque illam in primo ætatis flore tunc fuisse, diemque obiisse qui antea illam scriptis suis laudaverant. Demetrias itaque annum plus minus quadragesimum aut quadragesimum quintum agebat, crediderimque ipsam per id temporis Romam rediisse. Nam Vandali infesto exercitu vastaverant Africam, nec, opinor, Demetrias, quæ patriam reliquerat meta Gothorum, populante Genserio Africam, in peregrina regione remansit. Res certe adeo feliciter Vandalo cessit, ut videatur in Africam venisse tantam ut videret et vinceret: Hipponam et Cyrtam, quæ aliquandiu restiterant, cepit; Carthaginemque ipsam expugnavit anno 439. Annales ecclesiastici et Leo ipse commemorant iis miseris temporibus hominum magnam turbam profugisse in Italiam. Nec vereor asserere eandem esse Demetriadem quæ, postquam Genserius Romam diripuit, basilicis restituendis animus adiecit, et quæ via Latina ad tertium ab Urbe lapidem basilicam in memoriam S. Stephani exstruxit. Apportaverat scilicet ex Africa reliquias sancti hujus protomartyris, cujus corpus ab aliquot annis inventum divinitus fuerat: exinde ejus reliquæ toto orbe in honore erant, sed præsertim in Africa nomen Stephani venerabile, ex quo Orosius historicus ossa aliquot in hanc provinciam devexerat. Demetrias itaque sanguine et nobilitate clara, nobiliorque virtutibus, facile innotuit Leoni, qui cum ea amicitiam contraxit, cum eoque sancta virgo communicavit epistolam Pelagii quo tempore vulnus recruduerat. Idcirco cepit ille altera ad eandem epistola emendare hæretici errores; et quanto magis vires humanæ voluntatis, posthabita Christi gratia, Pelagius extulerat, tanto magis satagit Leo labem voluntati hominis per

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(c) Hoc mandatum non adeo certum est uti creditur; de quo vide observ. in dissert. 3, num. 7.

(b) Responsionem Prosperi adversus objectiones Vincentianas ab eo scriptam antequam Romam accederet, et ante epistolam Cælestini ad Gallos, satis probabiliter ostendemus in observ. ad dissert. 3, n. 7.

(c) Hæc a Leone abjudicabimus in observ. ad dissert. 2, ex quibus tota hæc quam Quesnellus intexit narratio corrui.

(d) Epistolam quoque ad Demetriadem Leoni adimemus in observ. ad dissert. 4.

peccatum malam detegere, profligatasque liberi arbitrii ad bonum vires ostendere, quibus reparandis gratia Christi pretio sanguinis comparata sola idonea est. Sic docuit virginem humiliter et modeste de se sentire, et Christi merita tanti parta tantique nobis data non flocci aestimare.

Circa annum 430 vel 431 indicta forsam jam synodo Ephesina; cum Nestorius in Oriente dogma suum propagaret, modo per susurros, modo per litteras, modo per publicos ad populum sermones, Cœlestinus PP. nihil in Occidente omittebat quod ad nefariam hæresim citius opprimendam conferre posset. Leo Cœlestini sollicitudinem opera sua et industria, quantum poterat, adjuvabat: intelligensque non solum auctoritatem seu imperatorum, seu pontificum, hæreticorum malitiæ opponendam, sed et eorum scripta scriptis idoneis destruenda: Joannem Cassianum adhortatur uti pro incarnatione adversus Nestorium scribat. Multa **409** Leonem impulerunt ut Cassiani imprimis manum et industriam advocaret. Erat quidem ille vel Scythia, ut multi scribunt, vel Gallus, ut Holstenius (*Præf. in Reg. monachor. cap. 3*) et Norisius (*Hist. Pelag. lib. II, cap. 1*) multi probant; sed in Oriente educatus, ubi hæresis hæc invaluerat, discipulus diaconusque S. Chrysostomi, quem pietas cum singulari conjuncta doctrina, memoriaque recens peractæ in exilio vitæ celebrem non modo fecerat, sed et eos qui ejus disciplinam documentaque hauserant. Erant præterea Joanni Cassiano suæ animi ingenique dotes eximie, sacrarum litterarum notitia haud vulgaris, pietatis sanctitatisque fama per Orientem juxta Occidentemque celebrata. Erat quoque Ægypti Syriæque eremo notus; et si forte Nestorianismi virulentia speluncas aliquot monachorum attigerat, depellere morbum poterat. Adde quod acta Massiliæ vita, conditaque monasteria, vitæ asceticæ institutum, concursus piorum doctorumque hominum, qui vitæ arctioris desiderio illecti ad eum confluerant, illum per Occidentem clarum reddiderant. Quid dicam scripta utilia Christianis, quæ haud mediocrem Cassiano laudem pepererant, et magnorum hominum conciliant amicitias, Leonisque præcipue archidiaconi, qui rem utilem Ecclesiæ credidit, si Cassianus Scripturarum doctrina, sanctorumque Patrum traditione invalescentem jam hæresim penitus jugularet?

Denique Cassianus, ut diximus, Ecclesiæ CP. diaconus erat, sanctique Joannis Chrysostomi discipulus, cujus propterea doctrina tamquam a suo Chrysostomo hausta, acceptissima futura erat civibus cleroque Constantinopolis. **410** Sed et noverat Nestorianos plurimum sibi spondere præsidii ex Pelagii reliquiis, quos ut a spe sua dejiceret, Cassianum illis opponere voluit (a) Semipelagianorum antesignanum, qui simul et Nestorianos Nestorianorumque fautores Pelagianos exagitaret, et semetipse ab eorum communione ac doctrina longius removeret. Quæ cum attentius considero, facile persuadeo Cassianum sive Prosperi sive Leonis victus scriptis ad saniorum mentem jam tunc rediisse, aut saltem sensa sua aliquandiu silentio pressisse. Fas enim non est credere eum hæreticis a Leone obdiciendum esse, nisi catholice in omnibus sentiret, omnemque adversus Augustinum deposuisset suspicionem; et revera eum in libro suo de Incarnatione impense laudat, magnisque accenset Ecclesiæ magistris.

Scriptis igitur septem libros de Incarnatione, quos Leoni dedicavit, ut testatur epistola quam operi suo

A præfixit, ubi Leonem suscipiendam charitatem suam, nec non Romanæ Ecclesiæ ac divini ministerii decus appellat; quam epistolam his claudis verbis: *Tua ergo hæc res, tuum negotium, tui pudoris opus est: ora et obsecra, ne imperitia mea periclitetur electio tua, et opinioni tantæ nobis non respondentibus, etiamsi ego per obedientiam veniam bene pareo, tu tamen per inconsiderantiam judicii male imperasse videaris (Cassian. epist. ad Leon.).* Quæ verba satis testantur quo in pretio erat Romæ Leo, quem Cassianus annis gloriaque cumulatus honorificis adeo sermonibus prosequitur, cujus preces et adhortationes pro imperio erant.

ANNUS CHRISTI 433, SIXTI III PAPÆ 2; — THEODOSII 26; — VALENTINIANI 9, IMPP.; THEODOSIO XIV ET ANICIO MAXIMO COSS.

Cælestinus PP. anno 432 e vita decedens Romanam sedem Sixto III reliquerat. Post unum vel alterum, ut videtur, pontificatus annum, Anicius quidam Bassus exconsul, opibus et potentia odia sua metiens, Sixtum accersit stupri illati virgini consecratæ, fœdaque calumnia Valentianam Augustamque ab ejus communionem segregat; magnam præterea potentum, cleri populique partem in pontificem per fas nefasque concitat. Leo diaconus tam certus calumniæ quam fides innocentia pontificis, Sixtum non modo non fugere, sed illi patrocinari et publice deprecari innocentiam. *Tum ecce Leo, ut Acta referunt, si delicta mea contra me sunt, quare probatio non fit? Res æqua visa est.* Valentianus illico senatum et populum, Sixtus clerum congregat. Omnes aderant in basilica Heleniana. *Tum pontifex hæc conversus ad Valentianum: Intrent qui separaverunt Filium a Matre, et comprobent universa velamina cordis sui. Augustus autem Valentianus tacebat. Respondit Leo diaconus, et dixit: Justa petitio, non abscondatur (Acta concilii Romani pro purgatione Sixti PP. cap. 4 et 5).* Sixto res bene feliciterque cessit, **411** suffragante Leone; nam a calumniis vindictus est, et accusatores rei calumiarum convictique a sacris prohibiti sunt. Hæc **412** ex actis synodi Romanæ (b) valde depravatis, et quibus vix aliquam fidem habere velis.

ANNUS CHRISTI 439; — SIXTI PAPÆ 8; — THEODOSII 32, VALENTINIANI 15, IMPP.; — THEODOSIO XVII ET FESTO COSS.

I. Quid per totum septennium ab ineunte Sixti pontificatu egerit Leo noster, Ecclesiæ annales non produnt, si illam quam modo retulimus pontificis defensionem ab eo susceptam excipias. Sed quin magna Ecclesiæque admodum utilia egerit vir ad Ecclesiæ victoriam, ut Patres Chalcedonenses loquuntur, præparatus, dubitare non sinunt, quæ ad annum 439 referuntur in Prosperi Chronico.

Res igitur hoc anno contigit, quæ testatur quibus odiis Leo noster tum alios hæreticos, tum maxime Pelagianos insequeretur. *Hac tempestate, inquit Prosper in Chronico, Julianus Eclanensis jactantissimus Pelagiani erroris assertor, quem dudum amissi episcopatus intemperans cupido exagitabat, multimoda arte fallendi correctionis speciem præferens, molitus est in communionem Ecclesiæ irreperere. Sed his insidiis Sixtus papa diaconi Leonis hortatu vigilantiter occurrens, nullum aditum pestiferis conatibus patere permisit; et ita omnes catholicos de rejectione fallacis bestie gaudere fecit, quasi tunc primum superbissimam hæresim apostolicum gladius detruncasset.* Quæ fuerit Leonis prudentia atque sagacitas, eventus compro-

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc conjectatio omnino gratuita est. Romanis Semipelagianos haud cognitos scimus, nisi postquam S. Prosper S. Augustini doctrinam adversus ipsos vindicaturus, an. 431 Romam accessit. Hoc autem anno Cassiani libri de Incarnatione contra Nestorium editi fuerunt. Leo igitur cum ab eo ante aliquanto, pimirum anno saltem 430, hoc opus petiit, Semipe-

lagianismum ipsius detexisse nullo documento probabitur; tantum abest ut hoc opus eo consilio, quod Quesnellus ingerit, eidem commisisse affirmari queat.

(b) Hæc acta non solum valde depravata, sed prorsus supposititia demonstrantur a P. Coustantio tom. I Epist. Rom. pontif. in appendice pag. 414.

bavit. Fallax enim hæreticus iterum Ecclesiam perturbare aggressus est, et stylo impetere Christi Servatoris gratiam, ut clarum fuerit ipsum tunc aliud pectore alere, aliud ore præferri.

II. Interea tumultus militares imperium premebant. Aetius Albinusque duces exercitus Romani in Gallis dissidebant, odiaque eruptura erant ad bellum intestinum, si foverentur, et prope impendebat ruina imperii, obstrepentibus undequaque Barbaris, Intransibisque provinciis signis infestis. Queritur imminente malo remedium: occurrit Leo archidiaconus, qui reconciliare animos ducum posset. Vir erat prudentiæ singularis probatæque rerum experientiæ, negotiis perficiendis idoneus, neuri contententium partium invisus, gratus amobus, aut sermonum vi qua pollebat persuadere pacem, vel auctoritate nominis iram animorum frangere poterat. Retinebatur quidem Romæ rebus Ecclesiæ; sed, ut ipse loquitur, *absentem fecit longæ peregrinationis necessitas*. Adiit exercitum, cum ducibus de obliterandis injuriis egit, monuit ne bella cierent intestina, dum hostis ad fores fremeret, tantumque valuit ut animos sapientiæ placare, et gratiam inter duces posset reconciliare. Hoc postremum diaconi Leonis opus fuit.

ANNUS CHRISTI 440; — LEONIS PAPÆ 1; — THEODOSII 33, VALENTINIANI 10, IMPP.; — VALENTINIANO V ET ANATOLIO COSS.

I. Interim Sixtus diem obiit (a) kalendis Aprilis, ut Prosper chronographus scribit. Tum reipublicæ Christianæ opus erat summo pontifice, qui Christianorum contentiones auctoritate et sapientia componeret, eo præsertim tempore quo res Ecclesiæ turbatissimæ erant, seu sæviante hæreticorum furoris, seu discordiis plusquam civilibus lacerantibus Ecclesiam, seu corruptela vitioque grassantibus, sive Barbaris distrahentibus imperium.

In ea itaque rerum perturbatione, cum tot mala, veluti factæ agmine, imperio Ecclesiæque incumbere, ad cumulumque accederet mors Sixti PP. Roma viduata pontifice in luctu versabatur. Deus tamen providit ne quid detrimenti pateretur Ecclesia, suffecto in locum Sixti Leone, cui par summæ pietatis doctrina, explorataque multos annos ecclesiasticæ rei administratio; adeo ut Romani non viderentur præselem amisisse. Quando electus est, profuit Leoni, quod raro accidit, tum abfuisse Roma; nam et eo ardentioribus votis quæsitus est quod abesset, et certum fuit meritis non ambitu adiisse pontificatam. Unde Leo ipse, *In humilitate nostra*, inquit (Serm. 1 in Natali sui), *memor fuit nostri Dominus, et benedixit nobis, qui fecit mihi mirabilia magna solus*.

Sanctus Prosper scribit Sixtum kalendis Aprilis decessisse. Quo, inquit, *defuncto quadraginta amplius diebus Romana Ecclesia sine antistite fuit, mirabili pace atque patientia adventum diaconi Leonis expectans, quem tunc inter Aetium et Albinum amicitia redintegrandæ causa Galliæ detinebant*. Nec ipsa reductus mora sine laude fuit, quasi, ut ait idem S. Prosper, *ideo longius esset abductus [Al. longus esset adventus], ut electi meritum et eligentium iudicium probaretur*.

II. Continuo legatio honorifica ad eum missa est, ut totius cleri suffragia voluntatemque populi Ro-

mani, omnium honorum vota cognosceret, rogareturque omnium nomine ut reditum maturaret, Ecclesiamque sua præsentia solaretur. Etsi Leo ab honoribus longe erat alienus, paruit tamen: nam repudiare munus quod non ambierat, obsequi Deo non erat, et fugere pontificatum per speciem virtutis, proderet erat Ecclesiam, et quasi sedem dirptioni dare; qui erant tunc temporis ambitus quorundam hominum, hæreticorumque molitiones, qui oculatum vigilantemque episcopum reformidabant. Venit itaque Romam, et acclamatione populi totiusque cleri lætitiæ exceptus, tandem ordinatus est episcopus Romanæ Ecclesiæ. Igitur, pergit Prosper, *Leo diaconus legatione publica accitus, et gaudenti patriæ presentatus, quadragesimus septimus Romanæ Ecclesiæ episcopus ordinatur*.

III. Sed quam piæ cogitationes sanctosque motus conciperit, quando ad summum Ecclesiæ culmen evectus est, operæ pretium paucis addiscere. Afficiebatur quidem gaudium, non, ut plerumque fit, quod potentiorum cathedram nactus orbi Christiano immineret, sed quod pluribus famularetur inserviretque; quasi alii honorem sibi detulisset, ipse laborem caperet. Id ipse testatur: *Non tam præsidere, inquit (Serm. 4, nunc 5, in Assumptione sua, c. 5), quam servire gaudemus*. Aliud lætitiæ argumentum erat quod multa sibi condonata intelligeret, seque vel immeritum pluribus bonis cumulatum esse, *414* quo vehementer Deum amaret: *Vera mihi in gloriam Dei causa est lætandi, qui mihi, ut a me multum diligereur, multa dimisit; et ut mirabilem faceret gratiam suam, in eum munera sua contulit, in quo meritum suffragia non invenit (Serm. 1, nunc 2, in Assumpt. sua)*. Sed retinebatur gaudium illud metu peccandi in tanta negotiorum turba et magnitudine muneris, quod innumeris sciebat esse obnoxium periculum. *Ipsa, inquit, operis magnitudo creberrima est offensio-nis occasio (Serm. 4, nunc 5, in Assumpt. sua, cap. 2)*. Neque timor ille inertis pusillique animi erat, adeo ut laborem reformidaret, sed prudentis provisive gubernatoris, qui vasta maria cogitans, periculaque reputans animo, fugit quidem regimen, quoniam se imparem casibus putat, et tamen a clavo manum non amovet, et non tam sua fidens industria, quam bono siderum influxu, per syrtes et per brevia navium securus circumducit. *Domine, inquit, audivi auditum tuum, et timui; consideravi opera tua et expavi; quid enim tam insolitum, tam pavendum, quam labor fragili, sublimitas humili, dignitas non merenti? Et tamen non desperamus neque defecimus, quia non de nobis, sed de illo præsumimus, qui operatur in nobis (Serm. 2, nunc 3, in Assumpt. sua, c. 1)*. Trepidabat itaque periculum proximum, sed fidens Dei auxilio regere Dei populum aggressus est: *Etsi enim, inquit, necessarium est trepidare de merito, religiosum tamen gaudere de dono: quoniam qui mihi oneris [Al., honoris] est auctor, ipse mihi fiet administrationis adiutor; et ne sub magnitudine gratiæ succumbat infirmus, dabit virtutem qui contulit dignitatem (Serm. 1 in Assumpt. sua)*.

IV. Nihil igitur sibi tribuens, sed omnia bona auctori Deo accepta referens, et virtute et nomine Christi, quem non modo ovium custodem, sed Pastorem pastorum esse sciebat, rem Christianam summo studio promovebat, hunc sibi non defuturum ra-

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

(a) Sixtum tertium kalendis Aprilis obiisse Prosper non tradit, ut idem Quesnellus pervidit et monuit § 12, ad an. 461, n. 1. Neque auctor Pontificalis in sincerioribus codicibus eandem diem signat. Nos vero Sixtum III excessisse die 11 Augusti ex nostro vetustissimo Sacramentario probabiliter collegimus annot. 23 (Col. 135, n. g) in § 33. Cum porro post Sixti III obitum *quadraginta amplius diebus Romana Ecclesia Leonis adventum expectaverit, ut Prosper testatur, hujus ordinationem diei 29 Septembris*

quæ anno 440 erat Dominica, assignandam credimus. Hac enim die singulis annis sub S. Leone episcoporum conventus habebatur ex epist. 16, c. ult. In die autem anniversaria ordinationis Romanorum pontificum episcopalem conventum celebrari consuevisse discimus ex serm. 2, cap. 2, et ex aliis testimoniis quæ in adnotatione præmissa serm. 1 indicata invenies. Confer laudatam annotationem in Sacramentarium, ex qua hæc dies ordinationis Leonis non modicum confirmatur

tus, qui ad consummationem sæculi nobis adfuturum pollicitus est. In hac ergo materia trepidationis, inquit, quæ nobis esset dependendæ fiducia servituti, nisi non dormitaret neque obdormiret qui custodit Israel; nisi dignaretur non solum custos ovium, sed ipsorum etiam Pastor esse pastorum... quandoquidem pie et veraciter confitemur quod opus ministerii nostri in omnibus quæ recta agimus, Christus exsequitur, et non in nobis, qui sine illo nihil possumus, sed in ipso, qui possibilitas nostra est, gloriamur (Serm. 4, nunc 5, in Assumpt. sua, c. 2). Illa modestiæ, humilitatis suique diffidentis argumenta sunt: ecce grati in Deum animi specimen. Divina in se merita sæpe revolvens animo palam hæc et publice prædicabat; et si quando de assumptione sua ad pontificatum concionabatur, audientium animos oraque populi sollicitabat ad reddendam gratæ suæ mentis significationem, imparem se tot beneficiis reputans. Laudem Domini loquatur os meum, et nomen sanctum ejus anima mea ac spiritus, caro et lingua benedicat; quia non verecundæ, sed ingratiæ mentis indicium est beneficiæ tacere divina; et satis dignum est a sacrificiis Domini laudis obsequium consecrati sacerdotis **415** inchoare: quia in humilitate mea memor fuit hostis Dominus, et benedixit nobis, quia fecit mihi mirabilia magna solus, ut præsentem me cerneret vestre sanctitatis affectio, quem fecerat necessitas longæ peregrinationis absentem; et iterum: Magnificate, dilectissimi, Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in invicem, ut tota ratio solemnitatis hodiernæ ad laudem sui referatur auctoris (Serm. 1 in Assumpt. sua). Hæc gratitudo beneficentiæque diviniæ memoria accendebat vehementer sanctum præsulæm ad amorem in Deum, ad eaque suscipienda quæ e re Christiana esse duceret, nec ullis unquam laboribus aut periculis a sancto illo proposito deterritus est.

Sed enim omnes virtutes quibus quasi tot sideribus ejus pontificatus præfulsit, commemorare singulas longum est, nec tam hujus loci quam totius hujus operis, qua vigilantia gesserit pontificatum, qua sedulitate et constantia Ecclesiam administraverit, quam egerit prudenter, quot bella adversus hæreticos consecrerit feliciter, quot labores pro Christiana et publica re pertulerit, quam prope perditis deploratisque rebus non cesserit, stylo persequi ardui laboris est. Hæc antequam qualitercumque expediam, breviter dicere aggredior quam tristia fuerint tempora cum pontificatum Leo assumpsit, magnum certe attritis rebus Ecclesiæ et imperii præsidium.

V. Postquam Theodosius senior vita decessit, Barbari vel ætatem vel socordiam posteriorum principum respectui habentes, velut torrens ruptis repagulis Romanum imperium invaserunt. Præfecti, quibus tutela principum et reip. cura erat, tum mutuis odiis certare, et æmulatione potentiæ, externæ injuriæ locum facere. Gothi Alarico duce Romam ceperunt. Exinde seu urgente fato imperii, seu ulciscente Deo vitia mortalium res ire in deterius; barbarorum examina irruere in provincias, et prout quisque plus ferro aut copiis valebat, regiones devastare: palsis vel subactis incolis, in quæ inciderant loca sedes ponere et ex laceris reip. partibus nova regna condere. Eisi per ea tempora Persæ, Sarraceni, Zanni, Isauri Hunnique Orienti imminabant, tæda tamen hæc tempestas in primis Occidentem incubuit Britanniciæ vexatæ Pictorum Scotorumque incursionibus, Franci trajecto Rheno sedes in Galliis posuerunt, Burgundiones Ararim Rhodanumque iusederunt, Novempopulianiam occupant Gothi, cum ea parte Hispaniarum quæ magis ad Pyrenæos pertinet. Hæc quidem sub Honorii principatû. Nec felicitior Valentiniiani quam patris fortuna fuit, nec promptior animus ad resarcienda reip. danina. Etsi Aesti ductis virtute videbatur Occidentis imperium movere humeros, tamen obrectatio, invi-

dia, intestinaque ducum odia prope magis noxia reip. quam barbarus et multiplex hostis. Ad hæc recessus Littorii clades strenui ducis, qui Aetium virtute et rei bellicæ fama prope adæquabat. In eo statu erat occidentale imperium.

416 VI. Verum nec quietior Ecclesiæ res erat. Barbarus non minus fidei catholicæ quam reipublicæ Romanæ infensus. Burgundio, Gothus et Vandalus, Arianismo imbuti vi et armis cum imperio fidem turbefactabant. Nec modo foris hostis ingruerat, domi invalescebat hæreticorum audacia, dumque res turbidæ erant, velut cancer hæc labes illatas partes vitabat. Orientem infestabant Nestoriani, et ex capite eliso multa renascebantur. Manichæorum impietas nondum extincta tot plagis quas acceperat, reparatis viribus infestabat Occidentem. Quid referam Priscilliani monstra, quæ iterum terrébant Hispanias? Adde Pelagianorum pravitatem, quæ novo auspice Juliano jamdiu vexabat Ecclesiam. Hic novis artibus, eloquentiæ viribus, ingenio et industria bellum asperum redintegravit, horumque sobotes infesta Semipelagiani, quorum doctrina eo nocentior quo vita sanctior austeriorque vivendi disciplina; inialumque immedicabile quod mentem lædit, demittit. In eo rerum statu erant Ecclesia imperiumque cum Leo pontificatum adeptus est. Sed iustabat aliud malum longe gravissimumque Eulychianis audacia, ad quam potissimum reprimendam divinitus Leo ad hoc Ecclesiæ culmen evehctus est, ut ibi tanquam in specula et propugnaculo staret adversus imminentem hæreticum. Tunc enim Deus, sicut olim provisum consultumque Ecclesiæ voluit quoties religioni tempestas sævior impendebat. Sic Athanasius columen fuit catholicæ doctrinæ, bacchante Ariano-rum furore. Sic nuper Cyrillus Alexandrinus, dum Nestorius turbaret Ecclesiam. Sic Augustinus contra Pelagianos Manichæosque invictus pro religione stetit. Sed Leonis certamina victoriasque infra describemus, mirabimurque quod non impar tot hostibus imperium Christi tam fortiter defenderit.

VII. Leoni episcopo prima cura fuit asciscere sibi homines eruditione et doctrina præclaros, rerum ecclesiasticarum perita et morum integritate insignes, quorum consiliis rem gereret, eosque paratos ac intentos haberet, ne falleretur eorum pravis artibus, qui rem Ecclesiæ ex commodo æstintant, et quod fere sit, sacra profanaque juxta questui habent. Inter eos quos in partem laborum assumpsit, Prosper Aquitanus primas obtinebat (doctissimum illorum temporum Scaliger appellat) jam notus orbi Christiano; nam ut gratiæ Christi defensor, Augustini doctrinæ studiorumque hæres, Pelagianismi reliquias stylo persequeretur. Jamdudum Leoni charus, ex quo sub Cælestino Romam Prosper venit, ut adversus hostes Augustini Romanum pontificem concitaret. Leoni Prosperoque non deerant, quæ vulgo amicitiarum sunt vincula, mirabilis animorum ingeniorumque concentus, studia eadem ad promovendas res Ecclesiæ, utriusque summa pietas doctrinaque singularis. Erat Leo in Galliis cum electus est episcopus, ut dictum est; Prosperum secum adduxisse mihi facite persuaserim, ut illi esset, **417** sicut olim Hieronymus Damaso, a consiliis epistolisque. Plurimum certe Leonem re et opera Prosper juvit, præcipue adversus hæreticos, quibus clanculum et per cuniculos fidem catholicam oppugnare statuerat.

VIII. Magnum etiam pastoralis sollicitudinis argumentum fuit in Leone, quod statim atque in pontificali specula positus est, plebem sibi commissam non vitæ solum exemplo excitare, sed proprii etiam oris officio erudire aggressus est. Immo primus omnium Romanorum pontificum istud munus in se recepit, si qua Sozomeno fides, cum hæc scribit (a): In eadem urbe (Roma) nec episcopus, nec alius quisquam

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Οὔτε δὲ ὁ ἐπίσκοπος, οὔτε ἄλλος τις ἐπ' ἐκκλησίας ἐνθάδε διδάσκει. Sozom. lib. vii, c. 1.

in Ecclesia populum docet. At (a) Sozomeno hac in A
re assentiri vix ac ne vix quidem possumus.

Primum enim quales episcopi qui docendi munere, quod omnium præcipuum est, sese abdicant? *Præconis officium suscipit*, inquit Gregorius papa I, *quisquis ad sacerdotium accedit* (S. Gregorius Magnus, *Registri lib. 1, epist. 14*). Et ut Leoni cœvus aut suppar Julianus Pomerius scribit, *quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sui sceleris dabit; ille autem, cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sancte vivat, et tamen perditæ viventes arguere aut erubescat aut metuat, cum omnibus qui eo tacente perierint perit* (*Lib. 1 de Vita contemplat. cap. 20*).

IX. 2. Hoc ante Leonem usitatum esse a Pontificibus Romanis persuadet (b) sermo Leonis 82, habitus in Natali septem fratrum Machabæorum, ubi Sixti III prædecessoris sui laudes prosequens, *eos loquendi modos* 418 *usurpat, qui publice edocet a Sixto pontifice Romano significant. Magnificus, inquit, structor parietum, sed magnificentior ædificator animarum ultra ævi sui terminos opera pietatis extendens; ut utilitatibus institutionum ejus etiam in ipso frueretur devota posteritas, et habitando quod condidit, et sciendo quod docuit. De publicis et solemnibus sermonibus ad populum habitis hæc intelligi puto, ædificator animarum; institutionum ejus utilitas; docuit. Publice enim populum non monebat ut revocaret in memoriam tradita sibi a pastore suo documenta, si hæc paucis tantummodo et intra privatæ domus secreta effudisset. Omnia ergo, inquit, dilectissimi, quæ oculis cernitis et mente meministis, ad profectum vestræ ædificationis assumite.*

X. 3. Multoties Leo officii sui esse dicit sermonem habere ad populum, sibi que metuit imputari ad culpam, si huic ministerii sui parti defuerit. Serm. 3 de Epiphania: *Tamen ut nostri nihil desit officii, loqui de eadem festivitate quod Dominus donaverit audebo.* Serm. 7 de Passione, c. 1: *Non ita, inquit, mihi divini operis consideranda est magnitudo, ut vel diffidam de servitute quam debeo; cum sacramentum salutis humanæ non liceat taceri, etiam nequeat explicari.* Serm. 11: *NON EST LIBERUM sacerdoti in tanto divinæ misericordiæ sacramento fidelis populi auribus subtrahere sermonis officium.* Serm. 2 de Resurrectione, cap. 1: *Adjiciendum est etiam nostri sermonis officium, ut sicut pia expectatione REPOSEERE VOS*

CONSUETUDINIS DEBITUM 419 *sentio, ita solemnitate sacratissime lationis subjungatur exhortatio sacerdotis. Non ita profecto loqueretur pontifex, nisi longum ac consuetudine firmatum invenisset in Ecclesia Romana prædicandi morem.*

XI. 4. Sabatus Leo scribens ad Maximum Antiochenum et ad Theodorium hæcerte assertit: *Non permittendum ut quodcumque extra sacerdotalem ordinem constitutus gradum sibi prædicatoris assumat. Cum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conveniat, ut in uno Christi corpore et excellentiora membra suum officium implerent, et inferiora superioribus non resisterent. Quod decretum cum ab Antiocheno episcopo omnibus diocœsis suæ metropolitanis atque episcopis notum fieri velis, indicium est hoc semper ab omnibus episcopis per universam Ecclesiam observatum esse, ut ipsi verbo Dei græcem Christi pascebat assaperent; nec aliqui eum putasse suam ab episcopo officium impleri, nisi prædicationis obtinet munus, si legitime impeditus non fuerit* (*Conc. Trident. sess. 5 de Ref. c. 2, et sess. 23, cap. 1*).

XII. 5. Sozomenum tibi redarguit sermo Liberii papæ, quem totum descripsit B. Ambrosius Mb. in de Velandis Virginibus, habitumque esse tradit in basilica S. Petri die Natalis Domini ad ipsius Ambrosii sororem Marcellinam, quæ tunc virginitatem cum aliis nonnullis profitebatur. Quod enim objiciunt aliqui non fuisse sermonem ad populum, sed exhortationem dumtaxat ad Marcellinam, allocationemque privatam, præter consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, quis non videat hoc græti dici, et solum negando exsufflari? Quid enim desideratur ut sollemnis dicatur hic sermo? Habitus est in basilica S. Petri, in qua omnia pontificii sui munia obstant Romani episcopi; habitus est in maxima Natalis Domini solemnitate; habitus est coram ingenti ac numerosa plebe, quem gemina festi Domini et consecrationis virginum sollemnitatis in basilicam acciverat; cui etiam interfuit Bononiensis episcopus. Quid amplius requiritur? Contra consuetudinem porro Ecclesiæ suæ egisse Liberium in tanta sollemnitate, in tanto plebis concursu, in tam augustæ basilicæ luce, qui dixerit, haud scio in eam Liberii honori consulat. Probabile magis est hoc ex Ecclesiæ suæ more pontificem egisse, eumque occasione consecrandarum virginum, post maximam sermonis partem, quæ de mysterio Natalis Domini erat, pauca tantummodo subjunxisse ad virgines. Alium

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Sozomenum Romanæ disciplinæ parum peritum demonstrant, quæ de presbytero pœnitentium confessionibus excludendis apud omnes Occidentales ac præsertim apud Romanam Ecclesiam præposito tradit lib. vii, c. 16, ut in notis probat Henricus Valesius. Errasse autem manifeste, cum lib. v, c. 59, scripsit, Romæ nec episcopum, nec quemquam alium populum docere, si id generatim intelligendum sit, testimonia a Quesnello subjecta evincunt, quibus addi potest Prudentius, in hymno 2 de Coronis, ubi Romanam S. Hippolyti basilicam describens, summum pontificem consuevisse ad populum sermociuari testatur.

Fronte sub adversa gradibus sublime tribunal
Tollitur; antistes prædicat unde Deum.

Idipsum etiam confirmatur ex nostro vetustissimo Romanæ Ecclesiæ Sacramentario, quod initio hujus tomi edidimus, in quo mense Julio, § 17, Missa ix, oratione ultima habetur: *Tui sunt, Domine, populi, qui ministerium nostræ vocis expectant.* Si hoc expectabat populus, Romani utique pontifices prædicare solebant. Et mense Septembri, § 29, in Natali episcoporum, Missa vii: *Da nobis, quæsumus, et exercere quæ recta sunt, et prædicare quæ vera, et instructionem gratiæ tuæ præbeamus et agendo tuis fidelibus, et docendo.* Si vero hæc Sozomeni propositio restrin-

genda credatur ad solum diem Paschatis, ut secundis curis Quesnellus censuit (vide infra, n. 12, circa medium), nullum, quod nobis adhuc innotescat, monumentum editum est, quo id quoque falsum convinci queat. Num vero hæc Quesnelli interpretatio obvia sit, et contextui congrua, nonnulli fortassis dubitabunt. Unum hic addemus, nihil movere debere Cassiodorium Romanarum rerum peritum, cui tribuitur Tripartita Historia, in qua hoc Sozomeni testimonium descriptum legitur. Cum enim in Tripartita edenda Cassiodorii consilium fuerit, ecclesiasticam historiam ex tribus Græcis scriptoribus ab Epiphanio Scholastico Latine redditus compactam Latinis proponere, nihil in versione Epiphania emendavit, sed ipsa litterali ipsius versione usus est. Hinc quæ ex Sozomeno in Tripartita recitantur, nihil ex Cassiodorio auctoritatis acquirunt, sed tota fides est penes Sozomenum, cujus interpretationem ab Epiphanio conditam Cassiodorius intactam reliquit. Vide quæ hac de re Quesnellus animadvertit dissert. 6, n. 16, ubi errorem de jejuniis diei sabbati apud Romanam Ecclesiam in Socrate detegit, qui tamen in Tripartita verbis Socratis Latine redditus receptus legitur.

(b) Hunc sermonem a Leone abjudicavimus, et Augustino vindicatum in appendicem rejecimus, ac propterea pro concionibus Romani pontificis astruendis testimonium ex eo excerptum nihil probat

est enim non esse integrum hujusmodi sermonem apud Ambrosium, qui ea solum scriptis suis inseruit, quæ subjectæ tunc materiæ congruebant, et sorori suæ accommodata erant.

6. De Zephirino papa antiquiorem adhuc testem adduco Tertullianum, ex quo id saltem certum habemus, in reconciliatione poenitentium Romanos pontifices concionem ad populum habuisse; in libro enim de Pudicitia quem jam ab Ecclesia catholica alienus conscripsit, Zephirinum papam inducit fideles in gratiam poenitentium ad misericordiam **420** commoventem; ita cap. 13: *Et tu quidem poenitentiam mœchi ad exorandam fraternitatem in Ecclesiam inducens... in eum hominis exitum quantis potes misericordiae illecebris bonus pastor et benedictus papa concionaris, et in parabola ovis capras tuas quæris, etc.* Falsum est igitur quod aiunt, nullum sermonem Leonis antiquiorem reperiri, qui a Romano episcopo habitus sit. Quod etsi verum esset, non inde tamen roboris plurimum caperet Sozomeni sententia. Cum enim nullum Mediolanensis alicujus episcopi, aut Arelatensis, aut Ravennensis, aut Hipponensis sermonem habeamus dictum a prædecessoribus Ambrosii, Hilarii, Petri Chrysologi aut Augustini, quis propterea dixerit nullos istarum Ecclesiarum episcopos his quos recensui ætate superiores sermonem ad populum solum habuisse? Satis est igitur fateri hallucinatum esse Sozomenum falsisque rumusculis deceptum; vel cum sancto Gregorio Magno dicendum: *Sozomeni historiam sedes apostolica suscipere recusat, quoniam multa mentitur (Greg. Reg. epist. lib. vi, ind. 15, epist. 31 ad Eulogium Alex.).*

Non alia tunc occurrebant animo ex ista difficultate evadendi via, cum primæ editioni inuimbem. Aliam quarto post anno sibi fecit in præfatione ad novam magni Cassiodori editionem vir doctissimus Joannes Garetius congregationis Benedictinæ S. Mauri alumnus. Auguratur videlicet in locum Cassiodori sui ex Sozomono decerptum mendum irrepisse, auguriumque suum codicis Santheodoriciani suffragio roborat, ubi pro verbo *docet* legitur *dicit*. Quæ quidem lectio, inquit, alium omnino ac verisimum sensum efficit. Ibi enim de cantico Alleluia agit Cassiodorus in hunc modum: *Apud Romanos in uno quoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani pro juramento habeant ut hunc hymnum audire mereantur. In qua Ecclesia (subjungit continuo Tripartita) neque episcopus, neque actor quisquam coram populo dicit, supple illud primum Alleluia paschale.*

Conjecturæ lubens subscriberem, nisi veritas obstaret. Equis enimvero hymnum illum dicit, si neque episcopus neque quisquam alter illum dicit coram populo? Ad quid audiendum concurrerent Romani, si neminem dicentem haberent? at vero unico fulcitur codice ms. sexcentorum fere annorum Tripartitæ historiæ. Sed quid hic inter tantos tot editionum editorumque codices qua excusos, qua mss. tam Tripartitæ Historiæ quam Sozomeni, quem tandem fontem adire tutius est, quam rivuli umbram persequi? Quis enim asserere audeat corruptum fuisse Græci auctoris textum, tot criticis eruditorum virorum lucubrationibus vexatum, apud quorum neminem nulla umquam vel minima labis suspensio laboravit? Enimvero ut facile a genuina voce *docet* Latini interpretis, ad affinem *dicit* deflectere oscitans scriba potuit; ita a Græcarum vocum illis respondentium **421** una ad alteram lapsus longe difficillimus.

Quid igitur? Huic viri docti conjecturæ nostram illam de errante Sozomono suspicionem anteferimus? minime. Sed novam, utraque posthabita, pro-

ferimus sententiam opinione, ni fallor, majorem. Certum enim mihi est de publica concione Sozomenum hoc loco scribere, sed paschali, scriptorique verba sic explicanda, apud Romanos quotannis semel cantari Alleluia primo Paschatis die; et ita solemnem illis esse sacri hujus cantici ritum, ut ad illud audiendum et psallendum omnes ad ecclesiam confluerent, et multi etiam pro juramento ac voto haberent, ut hunc hymnum audire et canere mereantur. Quippe illa sacra Paschatis die solus hic brevissimus hymnus pro omni concione erat, cum in ea Urbe neque episcopus neque alius quisquam ad populum in ecclesia congregatum illa die concionem haberet.

Hanc esse mentem Sozomeni, materiæ ipsius quam tractat inspectio probat. Toto enim superiori capite quod est 18 de sola paschali festivitate sermonem habet; in præsentem vero seu 49 et de Paschate plurima, et nihil nisi occasione Paschatis disserit, varias Ecclesiarum consuetudines hunc solum in finem referens, ut discrepantes olim in festivitatis istius die Ecclesias excuset, alias SS. Petri et Pauli, alias S. Joannis traditiones varias observantes. *Stultum enim, inquit ille, nec immerito, existimabant (episcopi) consuetudinum causa ab se invicem separari eos qui in præcipuis religionis capitibus consentirent.* Post quæ subjicit varios Ecclesiarum usus, inter quos Romanum semel cantandi in Paschate Alleluia, aliosque subjungit ad illud festum non pertinentes; *cujus tamen causa, inquit caput claudens, in hunc de istis rebus sermonem sum delapsus.*

Sic intellectus Sozomenus non jam amplius dicendus est rem falsam de Romana Ecclesia scripsisse, ut antea senseram; neque etiam quærendum, ut quæriri eruditus Garetius, qui fieri potuerit ut Cassiodorus Sozomenum excerptens, ea quæ præcedunt et quæ subsequuntur prætermiserit, et illa tantum describeret quæ falsa esse constantissime noverat. Nam et vera sunt ea quæ excerptit, et verum non est cætera ab eo non fuisse excerpta, de illa nimirum consuetudine occasione Arii orta, ut apud Alexandrinos solus episcopus concionaretur. *Quid enim sibi volunt hæc superioris capituli seu 38 verba: In Alexandria presbyter non facit sermonem, et hæc res 422 initium accepit ex quo Arius Ecclesiam conturbavit?* Hæc igitur non prætermisit, sed in caput superius transtulit Senator.

Porro quod tam verum sit pontifices Romanos in die Paschatis sermonem ad populum habere non fuisse per ea tempora solitos, quam falsum est aliis temporibus non publice docuisse, cum Sozomenus sic intellectus asserat, nec alius scriptor contrarium umquam docuerit, non potest in dubium probabili aliqua ratione revocari: præsertim cum nec Leonis nostri, nec alicujus ante sextum sæculum pontificis Romani sermones ulli paschales appareant. Nam quod duo Leonini huic solemnitati ascripti legantur in superioribus editionibus, erratum esse editorum suo loco probavimus ex sermonis utriusque contextu, allatis etiam rationibus, insuper auctoritate Hincmari episcopi Remensis et Flori Lugdunensis, illosque non in paschali festivitate, sed sabbato sancto dictos fuisse demonstravimus. Vide monitum utriusque præfixum, et observa illam Romanæ Ecclesiæ consuetudinem ultra sexti sæculi initia me consulto non extendere, quia homilia a Gregorio Magno in eadem solemnitate dictæ ad populum rem aliter postmodum se habuisse manifestum faciunt.

XIII. Quid primo pontificatus sui triennio egerit Leo noster pro Ecclesiæ rebus, scriptores silent, nec ex ulla ejus epistolis certo discimus. (a) Duas

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Duas alias epistolas nos initio posuimus, alteram ad episcopum Aquileiensem, alteram ad Septimum Altinalem, quas circa an. 442 scriptas in admonitione ostendimus. Econtra ex duabus epistolis, quas

sub initium pontificatus Leonis datas existimavit Quesnellus, prima ad episcopos Africanos in hac editione erit duodecima, eo quod exaratam credamus post annum 445, secunda vero ad Rusticum erit

huic vacuo intervallo assignavimus, quas per id temporis scriptas esse plura mihi persuadent, ut fusius in notis expendimus. Populata superioribus annis Africa, ipsaque Carthagine a Vandalis capta anno 439, plurima hominum multitudo ad transmarina se contulit, vel fractis navibus imposita, ut narrat Victor Vitensis (*De Persec. Vandal.*), vel sponte immanitati Vandalorum se subducens. Mauritania Cæsariensis adhuc tum Romanis parebat, ex qua Romam plurimi commeantes Leonem monuerunt de ordinationibus illicite et contra statuta canonum in ea provincia usurpatis. Romæ tunc temporis versabatur Potentius episcopus, ut puto, Africanus, cui ab urbe proficiscenti Leo curæ suæ vicem commisit, ut de episcopis quorum culpabilis ferebatur electio, quid veritas haberet inquireret (*Epist. 1, nunc 12, ad Africanos episc., cap. 1*). Qui et epistolam a Leone accepit ad Africanos perferendam, quæ temporum injuria excidit. Potentius in provinciam reversus accurata, ut rogatus fuerat, relatione per litteras significavit, quæ mala Mauritaniæ Cæsariensis Ecclesiam affligerent. Unde sancto pontifici nata occasio iterum scribendi ad 423 Africanos hujus provinciæ episcopos. Exstat (a) præclara illa epistola, ubi episcopos vitiose creatos condemnat, eos in primis qui scientia et moribus egebant; monet non cito manus imponendas episcopis, nec ad hoc culmen evehendos, nisi per gradus et post longam meritum experientiam; arcedos a sacerdotio qui secundas uxores, aut viudas, aut priore dimissa alteram duxerant, cum quibus ut dispensaretur nec captandæ Afrorum gratiæ occasio, nec temporum necessitas, nec summa ministrorum ecclesiasticorum inopia Leonem potuerunt impellere.

XIV. Mitius porro agendum censuit cum iis qui ex laicis statim ad episcopatum proveci erant; sed indulgentiam esse, non legem, neque consuetudinem; nec præjudicare se contrariis apostolicæ sedis statutis suisve decretis. Verba ejus contra episcopos, qui festinantius inconsultiusque manus imponunt, non sunt omittenda: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis (1 Tim. v, 22). Quid est cito manus imponere, nisi ante maturitatem ætatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis est ille qui non meruit ordinari (Epist. 1, nunc 12, c. 2).*

Hæc etsi vel ex sola Scripturarum traditionisque scientia scribere potuerit sanctus Leo, aliunde tamen edoctum scimus, quantus esse debeat ordinandorum delectus. Narrat enim auctor opusculi quod *Pratum spiritale* vocant, sanctum Leonem cœlitus

A admonitum ut in primis attenderet ad eos quos ad sacrum Ecclesiæ ministerium adlegeret, quorum Deus ab eo rationem exposceret. Cum descenderet, inquit, abbas Amos Jerosolymam, et patriarcha ordinatus esset, venerunt omnes monasteriorum eremi abbates, ut adorarent eum; inter quos adfui et ego cum abbate meo. Cœpitque patriarcha dicere patribus: *Orate pro me, patres; magnum enim onus et intolerabile mihi 424 injunctum est, sacerdotique dignitas me terret inmodice. Petri et Pauli similitum est regere rationales animas; ego autem infelix et peccator sum. Plus enim quam cætera timeo ordinationis sarcinam; nam inveni scriptum quia beatissimus et æqualis angelis Leo papa, qui Romanorum Ecclesiæ præfuit, quadraginta dies perseveravit ad sepulcrum apostoli Petri, vigiliis et orationibus insistens, petensque ab apostolo ut pro se apud Deum intercederet, ut dimitterentur sibi peccata sua. Impletis diebus quadraginta apparuit ei apostolus Petrus, dicens ei: Orari pro te, et dimissa sunt tibi omnia peccata tua, præterquam impositionis manuum. Hoc solum abs te requiritur (Pratum spirit. Joan. Moschi, cap. 149, quod caput Græc. etiam exstat).* Hæc in illo libro, quod septimæ synodi Patres approbarunt, cum ex eo retulerunt aliqua action. 4.

XV. Eadem Africana clades, quæ epistolæ Leonis ad Mauritaniæ episcopos occasione dedit, plurimos ex Africanis regionibus ad Gallicana littora compulsi transmare: quorum aliqui, cum ignorarent a cuius sectæ hominibus baptismatis sacramentum acciperent, (b) hinc orta dubitatio apud Galliarum Ecclesias quidnam facto opus. Rusticus episcopus Narbonensis Romanum episcopum consulendum censuit tum ea de re, tum de iis plurimis ecclesiasticæ disciplinæ capitibus. Respondit Leo prolixiore epistola (*Epist. 2, nunc 147*), quam secundo loco posuimus, his ad id rationibus adducti, quas in notis videre est. Mire elucet hæc in epistola Leonis nostri prudentia, scientia canonum et apostolica charitas, qua primum Rusticum animo propter occurrentia scandala despondentem, et de secessu cogitantem erigit, consolatur, hortaturque ne episcopali oneri tranquillioris vitæ amore illectus se subtrahat; tum doctissimas suas responsiones subijcit circa sacramenta baptismi, ordinis, pœnitentiæ et matrimonii, clericorum continentiam, virginum consecrationem, et alia hujusmodi ad inores et regimen Ecclesiæ pertinentia.

425 ANNUS CHRISTI 443; — LEONIS PAPÆ 4; — THEODOSII 36, VALENTINIANI 19, INPP.; MAXIMO ET PATERIO COSS.

I. Prima Leonis (c) congressio adversus Manichæos fuit. Romam complures nefariæ illius rectæ

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

epist. 167, quippe quam traditam putamus post diem 9 kal. Nov. an. 458. Admonitiones his singulis præmissæ conferendæ sunt.

(a) Hanc epistolam duplici forma editam dedimus; et eam partem quam Quesnellus repudiavit veluti supposititiam, luculenter vindicavimus. Vide admonitionem, in qua etiam duplicis editionis seu formæ causam assignavimus n. 44. Inde patet non solum Potentium, sed post hunc etiam David Africanum episcopum aliosque Africos Romam transmigrasse, et novis, quæ supervenerunt, notitiis, primæ scriptiōni alia Leonem addidisse, quæ integram epistolam constituunt. Quantum Romanæ sedis auctoritati tribuerent Africani, et quanto zelo S. pontifex emendationi corruptelarum quæ irrepserant, ac restitutioni disciplinæ prospiceret, ex hoc documento discimus. De appellatione quoque episcoporum Africæ ex causa Lupicini episcopi cognoscere licebit.

(b) Cum epistolam nobis 167 ad Rusticum Narbonensem scriptam probavimus post diem 1x kal. Nov. an. 458, aliæ causæ dubitandi Africana clade poste-

riores inciderunt, ut ex admonitione quisque intellet.

(c) Huic congressioni adversus Manichæos duo præcesserunt. Primo duæ epistolæ, quæ desiderantur, circa dubium Paschatis an. 444, altera ad S. Cyrillum Alexandrinum, ad Paschasium Lilybetanum altera. Exstabat sola Paschasini responsio. Fragmentum responsionis S. Cyrilli in hac editione accedit. Utraque serius scripta fuit an. 443. Paschalem diem anno præcedenti indicii consuevisse colligitur ex epist. 131 et 138 scriptis an. 454. In his enim agitur de Paschate an. 455; et cum in epist. 131, c. 2, data die 9 Martii an. 454, imminere traditur dies indictionis, qui formati inscribatur; tum vero ex epist. 138, qua idem Pascha Gallis indictum fuit, hæc indictionem factam liquet v kal. Augustas ejusdem anni 454. Ante indictionem vero, ubi dubitatio incidere, conciliandæ erant Orientalium sententiæ. Hinc hæc epistolæ ad Cyrillum et Paschasium scriptæ pro dubie die paschali anni 444, ut responsiones opportune acciperentur, non modicum ante indictionem dirigenda

homines venerant, rebus in Africa profligatis, devastataque a Vandalo provincia. Hæreticorum hæc coluvies diu latuit sub larva piorum hominum, qui impietatem vultu, incessu, simplici habitu vitæque severe dissimulabant. Palam sinceræ fidei, clanculum flagitiosæ profligatæque doctrinæ, prompti aliis instillare virus suum; tantaque industria celabatur hoc malum, ut percipi posset non auctores flagitii deprehendi. Toto prope biennio, seu suis se tegerent artibus, seu illis Leonis vigilantia formidolosa erat, latuit pontificem hæc hominum nequitia; sed quæ tandem prodita est ineunte tertio pontificatus anno. Quod ubi compertum habuit Leo, monuit publice Christianos ne se falli sinerent fæta virtutis imagine, et fallaci pietatis umbra; quandoque vitam corruptam, pravos mores vitæque his fraudibus tegi. *Nihil ergo, inquit (Serm. 4 in Epiphaniæ. cap. 5), cum hujusmodi hominibus commune sit cuiquam Christiano, nulla cum talibus habeatur societas nullumque consortium. Prosit universæ Ecclesiæ quod multi ipsorum Domino miserante detecti sunt, et in quibus sacrilegiis viverent eorumdem confessione patefactum est.* Modum præterea rationemque edocuit agnoscendi eos qui sceleratæ huic sectæ nomen dederant, sacrum illis in honore lunæ solisque primum secundumque septimanæ diem, et utrinque jejunantes transigere. In uno crimine multiplex sacrilegium, et quod astra tamquam deos colebant, et quod diem Dominicum disciplinamque Ecclesiæ violarent. *Nulla vos, ait (Serm. 4 Quadrag. cap. 5), contagionis hujus aspergat impietas, qui sua maxime abstinentia polluantur servientes creaturæ potiusquam Creatori, et luminaribus 426 cæli stultam abstinentiam devoventes; quos nemo esse ambigat Manichæos, qui in honore solis et lunæ die Dominico et secunda feria deprehensi fuerint jejunare. Domino enim perversitatis opere bis impii, bis profani sunt, qui jejunium suum et ad siderum cultum et ad resurrectionis Christi instituere contemptum.*

Certiora deinde subjungit indicia. Fideles Christiani, quæ erat consuetudo illorum temporum, Christi corpori et sanguini, ut loquuntur, sub utraque specie communicabant. Manichæi, ne palam fieret sua impietas, a sacris mysteriis non abstinentes, sub una specie corpus sumebant, sed sanguinem Christi sub altera haurire illis religio erat; quoniam vinum dæmonis opus malique principii inventum reputabant. Admonuit Christianos Leo hujus perniciosi dogmatis. *Cum, inquit, (Ibid. cap. 5), ad legendam infidelitatem suam nostris audeant interesse mysteriis, ita in sacramentorum communione se temperant, ut interdum tuius lateant; ore indigno corpus Christi accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant; quod ideo vestram volumus scire sanctitatem, ut vobis hujusmodi homines et ex his manifestentur indicia, et quorum detectu fuerit sacrilega simulatio, notati et proditii a sanctorum societate sacerdotali auctoritate pellantur.* Demum vehementi omnes oratione adhortatur uti in perquirendis illis hæreticis operam non denegent suam. *Magna enim, inquit, pietas est prodere latebras impiorum, et ipsum in eis cui serviunt diabolus debellare.* Tum ut odiosa sit omnibus hæc hæresis, præcipua ejus capita recenset, et quasi in brevi tabella delineat. Quemadmodum Manichæi legem, psalmos et prophetas re dictoque repudiant, qua impietate Christum opinione tantum natum asserunt, 427 ejus passionem, mortem, re-

surrectionem puraque somnia et apparentia oculis ludibria credunt; ut baptismi elevant virtutem, mores disciplinamque Ecclesiæ depravant; totam denique Christianam convellunt religionem. *Nihil, ait D. Leo, apud eos sanctum, nihil integrum, nihil verum. Cavendi sunt, ne cuiquam noceant; prodendi, ne in aliqua civitatis parte consistant.*

III. Amplius conqueritur quorumdam simplicitatem qui pravos illorum mores æmulantur. Manichæi mixti Christianis ad basilicam S. Petri ire consueverant, ubi ad vestibulum ventum erat, illico vertere se ad solis ortum, et inclinatione corporis et nutu oculorum solem salutare orientem. Prisca quidem religio et antiqua Christianorum disciplina, verum usu nefando incestata, partim, ut loquitur sanctus Leo, *ignorantiæ vitio, partim paganitatis spiritu.* Pariter damnosa et fidelibus, et recens initiatis: quoniam illi Manichæorum sacrilegia æstimare videbantur, dum idem atque illi agebant: bis peccandi occasio; nam dum solem salutare non vestibant, colere perseverabant. Abolere consuetudinem Leo statuit, ut erroris offendiculum tolleret. Id vero ex usu pro temporum locorumque opportunitate ritus Ecclesiæ et disciplinæ leges figendi resurgendique penes sacerdotes æqua semper fuit potestas; etsi fidei sua semper ratio et una eademque integritas manet, nec illa hominum arbitrio, nec temporum mutationibus obnoxia est.

IV. Postquam Leo crebris concionibus ab illa secta fidelium animos avocavit, inquitur in Urbe eos qui hac labe imbuti sunt; complures inventos emendat, et ad sanitatem revocat, et ab ipsismet clandestina secretaque sacrilegia edocetur, libros eorum innumeros comburit; utque de secta constet, testataque sit omnibus Manichæorum nequitia, (a) conventum frequentem advocat. Leo et iudicium et consensus (Epist. 15 ad Turibium, et homil. 5, de Jejunio mens. decimi), Valentinianus Augustus consensus vocat (Novel. in Manich.), Baronius concilium dicit (An. 445). Sed non opus concilio (quod revera sanctus Prosper non commemorat), quoniam non de proscribenda nova hæresi, aut de asserenda fide agebatur, sed de pœna juxta canonem Ecclesiæ sancienda; neque concilium est ubi cum sacerdotibus pars senatus et pars plebis sit. Quidquid sit, 428 frequenti cœtu adfere Manichæorum electi electæque, velut nefariæ superstitionis antistites. Rogati de secta reserantur detestanda dogmata, multa de eorum cæremoniis horrendisque institutis, turpia flagitia obscenaque sacra confessione publica palam facta sunt. Pudet referre. Aderat puella decennis vitata; aderat et corruptor virginis cum duabus mulierculis conscis, et ipso episcopo infando criminis ordinatore. Per ordinem omnia exposita: qui fuerint ritus, qui episcopi sacerdotisque sacrilegæ religionis, quibus in locis vitatos cœtus agerent, quas in provincias labe hæc penetravit. Hortatu sancti Leonis multi ad bonam frugem redierunt, et coram ejurata hæresi dicto, scriptoque condemnata, pœnitentiæ legibus subjecti sunt; alii, quibus potior turpitudine religionis, acti in exilium, in eaque loca deturbati ubi contagione grex Christi contaminari non poterat. Edictis præterea principum coercita insaniam est. Valentinianus uno aut altero anno post, constitutione ad Albinum præfectum prætorio directâ eos publico crimine teneri declarat, militare prohibet arcet a

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

erant; ac proinde traditæ credendæ sunt ineunte an. 443, vel etiam an. 442, et forte illa præsertim ad Cyrillum an. 441. Sane pro solvendo dubio Pachatis an. 433 Leo scribere cœpit an. 451, ut liquet ex epist. 88, c. 4.

Alterum, quod congressionem cum Manichæis præcessit, est epistola 4 ad Campanos data die 10 Octobris an. 443. Manichæos enim detectos fuisse solum sub hujus anni finem, satis ostendimus in admonitione ad epist. 1, n. 23.

(a) De hoc conventu et de gestis in eo habitis, quibus Manichæi detecti fuerunt, vide quæ diximus in dissert. de Epistolis deperditis n. 4. Hic conventus habitus quidem fuit sub finem anni 443, at sermones ubi de iisdem jam detectis sermo est, huic conventui præcessisse Quesnellus perperam narrat. Et licet sermones 5 de jejunio decimi mensis, et 4 de Nativitate Domini eodem anno habiti fuerint, sermones tamen 4 de Epiphania, et 4 de Quadragesima in sequentem annum 444 rejiciendi sunt.

communi hominum consortio, testandi facultatem admittit, et ab omni pariter hæreditatis successione amovet; defensorum et iudicum auxilia illis non permittit; demum sancit valituras leges, quæ contra eos diversis temporibus latæ sunt.

V. Legitur et Leonis epistola ad episcopos Italiæ contra Manichæos (*Epist. 8, nunc 7*), anno 444 scripta post detectam Romæ damnatamque eorum perfidiam, quæ et per provincias (a) ad omnes episcopos missa est. Hujus meminit Idatius episcopus et scriptor illorum temporum æqualis. Laudi non modo vigilantia Leonis fuit, sed etiam exemplo. Tum per Occidentem, tum per Orientem facta inquisitio de hac hæresi. Episcopi certatim hæc monstra fugare e suis latibulis, et hac perniciose lahe liberare provincias. Hoc præsertim nomine laudatur a Theodorito Leonis fides. *Hujus quidem, inquit (Epist. nunc 52 ad S. Leonem), possunt quoque multa alia inveniri indicia: sufficit autem et vester zelus in nefandis infaustoque Manichæos, quem vestra nuper sanctitas aperuit, ostendens vestræ in Deum pietatis studium.* Baronius ad annum 444 hæc refert; nos anno uno citius retulimus. 429 Prosper enim, qui forte conventui intererat, Maximo Paternoque cons. gesta scribit, scilicet ad annum 443. Epistola quidem Leonis ad episcopos Italiæ data est anno sequenti, sed ad finem Januarii; unde colligo rem gestam anno superiore: nam inquirere de Manichæis, conventicula eorum et cætus detegere, extorquere ab eis confessionem, consensum de hac re habere, hortari ad poenitentiam, reluctantes plectere exsilio, non est negotium aliquot dierum; nec epistola ad episcopos scripta est nisi re gesta, ut ipse Leo proficitur. Est præterea sancti Leonis homilia 5 de Jejunio decimi mensis ubi de hac causa loquitur ut modo peracta, immo ut nondum confecta, quod cadit potius in Decembrem anni 443 quam in annum 444. Eosdem insectatur pontifex in sermone 4 in Quadragesima cap. 5, ubi, *ne penitens, inquit, latere non possint, ore indigno Christi corpus accipiunt; sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant*, hisque iudiciis illos deprehendi posse admonet: unde non absurde colligi videtur et prius non imperatam fuisse communionem sub utraque 430 specie, ac postea fuisse si non præceptam, saltem maxime commendatam.

VI. His (b) ita feliciter adversus Manichæos pro fide gestis, sanctus Leo labentem seu temporum, seu hominum vitio disciplinam restituere instituit. De hac re epistolam ad episcopos Campaniæ, Piceni et Tusciæ scribit (*Epist. 3, nunc 4*), quæ temporis ordine (c) eam quam de Manichæis scriptam esse diximus,

BALLERINORUM ANNOTATIONES.
(a) In tabula collectionis 5 vocatur *Epistola generalis de Manichæis*; et codices collect. 2 et 5 hanc inscriptionem exhibent: *universis episcopis per diversas provincias constitutis*. Ex quibus discimus hanc constitutionem fuisse encyclicam datam a pari ad episcopos diversarum provinciarum; ac propterea in aliquo codice, quem Quesnellus vidit, missa traditur per illum acolythum, ubi formula illi posita pro nomine proprio acolythi, qui in ipsis litteris nominabatur, plures fuisse acolythos indicat, qui diversa exempla in diversas provincias detulerunt.

(b) Alterum Leonis factum hic recensendum est ex cævo auctore libri de Promissionibus part. iv, c. 6: *In Italia quoque nobis apud Campaniam constitutis, dum venerabilis et apostolico honore nominandus papa Leo Manichæos subverteret, et contereret Pelagianos, et maxime Julianum, ambiens tum quidam Florus, etc.* Hinc Leonem, quo tempore Manichæos subvertit, Pelagianos etiam et Julianum contrivisse cognoscimus, de quo plura in admonit. ad epistolam 1, n. 25, ubi et Prosperi libellos contra eosdem Pelagianos Romæ oblatos memoravimus.

(c) Epistola 4 ad Campanos data 10 Octobris an. 443, non solum ordine præcedit epistolam 7 ad epi-

antecedit. In ea servos vetat fieri sacerdotes, aliosque promoveri, nisi qui et natalium et morum nobilitate vigeant; ne id sit in dedecus Ecclesiæ et fraudem dominorum. *Debet enim, inquit (Ibidem, cap. 4), esse immunis ab aliis, qui divinæ militiæ fuerit aggregandus; ut a castris Dominici, quibus nomen ejus inscribitur, nullis necessitatibus vinculis abstrahatur.* Similiter vetat ordinari viduarum maritos aut digamos, quod est contra canonem Ecclesiæ et S. Pauli apostoli auctoritatem; qui ejusmodi sunt, et ab officio et a sacerdotio removet. Jubet demum acriter animadverti in quemlibet clericum qui usuras exercet, negans id licitum, nedum clericis.

ANNUS CHRISTI 444; — LEONIS PAPÆ 5; — THEODOSII 37, VALENTINIANI 20, IMPP.; — THEODOSIO XVIII ET ALBINO COSS.

1. Magna (d) hoc anno de die Paschatis disputatio fuit. Variæ olim de hac celebritate in Ecclesia contentiones, quæ tandem compositæ in Nicæna synodo, decretumque ut post æquinoctium Dominica proxime sequenti quartam et decimam lunam celebritas fieret. Quoniam Alexandria florebat ars inspicendi computandique cursum astrorum, Alexandrino episcopo data provincia, ut quotannis diem orbi Christiano indiceret; exstantque hodie Theophili Alexandrini episcopi epistolæ aliquot paschales. Ille vero diligenti investigatis lunæ solisque conversionibus (e) cyclum ediderat qui in usu et pretio fuit tempore Leonis Magni. Igitur ex computo hujus episcopi anno Christi 444 Pascha reiectum ad 23 diem Aprilis; in Occidente vulgo vitium fuisse in cyclo creditum est: nec paschalem diem eo usque differendum. Leo super hanc controversiam Cyrillum primo Alexandrinum pontificem consuluit, deinde 431 Paschasinum Lilybæi episcopum, cujus præclara in concilio Chalcedonensi memoria est. Uterque cyclum Theophili confirmavit; idque Paschasinus ex computo Hebræorum approbat, et miraculo quod sub pontificatu Zosimi accidit. Paschasini epistola edita est, qua cyclum Theophili paschalemque diem hujus anni ad 23 diem Aprilis ab injuria vindicat. Baronius existimavit de die 25 Aprilis fuisse controversiam; sed allucinatio est, unde error alter in annalibus: nam hanc de Paschate contentionem in annum 455 rejecit, quod undecim annorum est metachronismus, et duas de eadem re controversias simul miscet. Non est hujus loci de his exactius disserere. Cæterum haud dubium est Leonem Cyrillo Paschasinoque assensum esse. Prosper enim, qui Romæ versabatur, Leonique familiaris erat, nec Alexandrinorum alioqui computo

scopos Italiæ, sed ipsum etiam conventum quo Manichæi detecti fuere; alias in ea de vitandis Manichæis jam detectis ita monuisset episcopos Campaniæ, ut Italiæ episcopos monuit epist. 7 data initio anni sequentis.

(d) Disputatio seu potius disquisitio de die Paschatis an. 444 non hoc anno, sed antecedentibus fuit. Vide annot. 1 (*Col. 202, n. 6*) in annum præcedentem. Quæ autem fuerit quæstio hujus ratio, exactius explicatur in notationibus ad Fragmentum epistolæ S. Cyrilli ad Leonem, quod epistolæ 3 Paschasini præmissimus.

(e) Non cyclus seu periodus Theophili annorum 418, quæ incipiebat ab an. 475, sed laterculus ejusdem annorum centum, qui inchoabat ab anno 380, seu potius computato Alexandrinorum ex hoc laterculo deducta causam dedit controversiæ de die paschali an. 444. Anno enim 65 ipsius laterculi, qui respondebat anno Christi 444, Pascha notabatur die 23 Aprilis; cum Latini ex suo cyclo annorum 84, quem Prosper emendaverat, Pascha hujus anni evenendum contenderent ad diem 26 Martii. Confer annotationes memoratas in Cyrilli Fragmentum.

favebat, hæc habet in Chronico: *Hoc anno, inquit, A Pascha Domini 11 calend. Maii celebratum est, nec erratum est, quia inde 11 calendarum Maiarum dies Passionis fuit, ob cujus reverentiam Natalis urbis Romæ sine circensibus transit.*

II. Sub (a) finem ejusdem anni Anastasius Thessalonicensis episcopus Nicolaum presbyterum cum litteris ad Leonem mittit (*Epist. 4, nunc 6*), rogatque ut more decessorum suorum ejus vices in Illyricum gerat. Benigne respondet Leo, annuensque ejus petitioni significat, quemadmodum olim Siricius Anisio ejus prædecessori bene de apostolica sede merito vices in Ecclesias Illyrici commiserat, sic se suas illi committere. Monet deinde ut eorum sequatur exempla, quorum privilegium utitur; caveat ut sacerdotes vita et moribus, non gratia, ambitu, aut emptis suffragiis **432** sacerdotum adipiscantur; itidem digamos arcet a sacerdotio, et digamum esse vult, qui duxit uxorem ante baptismum, et qua sublata jam initiatus baptismo alteram duxit. (b) Denique sacerdotes, sicut episcopos, non alia quam die Dominica consecrandos pronuntiat. Aliis insuper litteris metropolitanos monet se suas vices episcopo Thessalonicensi dedisse, nec tamen ideo Ecclesiarum imminui jura, immo conservari hac ratione disciplinam et leges Ecclesiæ (*Epist. 5, episcopus Illyrici*). Altera est epistola Leonis ad eosdem metropolitanos (*Epist. 12, nunc 13, ad episc. per Achaïam*) data anno 446, qua susceptas æquo animo litteras Leonis constat.

III. Ad (c) eadem prope tempora refero ea quæ dicuntur in opere de *Promissionibus Dei*, quod vulgo, sed falso, Prospero tribuitur. Illic mentio Leonis, quod adversus Pelagianos Julianumque eorum principem arma moverit. *In Italia quoque*, dicit ille auctor, *nobis apud Campaniam constitutis, dum venerabilis et apostolico honore nominandus papa Leo Manichæos subverteret, et contereret Pelagianos et maxime Julianum, etc. (De Promis. et Præd. Dei divid. temp. c. 6)*. Ex quibus verbis constat adversus Pelagianos a Leone gestum bellum in Campania; nam et auctor ille id-o videtur meminisse Campaniæ, *nobis in Campania constitutis*, et Julianus Eclani episcopus erat, quod oppidum fuit Campaniæ. Neque vero, opinor, Pelagianismum per Campaniam solummodo grassantem profligare nitebatur, sed et per cæteras Italiæ provincias, et maxime per Aquileiensem; quod ex binis Leonis epistolis accipio, quarum altera ad episcopum Aquileiensem est, altera ad Septimum Altini episcopum; cujus rei Photius mentionem facit, cum Pelagianos dicit renovatis erroribus iterum **433** gratiam Christi oppugnasse; sed Leonem a Septimo

admonitum virtute Leonis simillima hostes affixisse. En verba Photii, quæ ex genuinis actorum exemplaribus videtur accepisse: *EXEMPLAR ACTORUM AB OCCIDENTIS EPISCOPIS ADVERSUS NESTORIANA DOGMATA, ubi hæc habentur: Cum temporis deinde progressu sectæ hujus homines per hæresis suæ abjuratorem Ecclesie restituti essent, iterum malum ab ipsis principium sumpsit, ut Septimo episcopo renascens eadem lues, antequam longius serperet, fuerit reprimenda, datis ad Leonem Romæ tunc sedem apostolicam tenentem litteris; qui Leo ferventi zelo contra impios depugnavit (Photius lib. 1 Biblioth. cod. 54)*. (Hic Nestoriana dicit dogmata pro Pelagianis, propter affinitatem doctrinæ.) Rescripsit Leo Septimo, sed et episcopo provinciæ metropolitano, quem Nicetam mendosus codices appellant. Leguntur hodie ad eos episcopos epistolæ. Utrumque accendit in Pelagianos, sed metropolitano maxime redarguit, quod reviviscentem hæresim non opprimat, quod ad communionem admissi Cælestiani, non prius de erroribus exacta condemnatione. Monet ut synodum illico provincialem cogat, ne longius serpat malum, et ne quis ficta emendatione dolo malo labem dissimulet, a Pelagianis Cælestianisque nemo ad Ecclesiam admittatur, nisi prius publica detestatione hæreseos approbatis manu et subscriptione, quæcumque ad excidendam hydram hanc, tum Ecclesia universalis, tum (d) apostolica sedes synodalibus decretis sancivit.

IV. Hoc loco Annales Ecclesiasticos emendare oportet, seu horum doctissimus conditor aliorum mendis, seu sua sit deceptus conjectura. Auctorem scilicet operis de *Promissionibus Dei*, Prosperum esse scribit, atque ita illum longis itineribus per Italiam Africanamque circumducat; tum illi nova bella contra Pelagianos attribuit: quæ omnia ex hoc eodem manant. Non enim Properi est illud opus, sed ignoti anonymique cujusdam Africani, cujus stylus dicendique character quam longe a Prosperiano distet, quivis æquus rerum æstimator facile judicet. Hujus quippe oratio humilis, jejuna et simplex; Properi loquendi genus abundans, dives, viribus et nervis valens, locuples sententiis. Frustra quis dixerit exaratum hoc opus a Prospero juvene, cum sit hominis ætate proveci, ut et ipse auctor de se testatur, et ex multis locis constat. Gennadius certe horum temporum suppar, **434** texens catalogum librorum Properi, libri de *Promissionibus Dei* non meminit. Neque quæ anonymus ille de se commemorat bene Prospero conveniunt: nam adolescentiæ annos scriptor ille in Africa transegit, ut ipse testis est, cum de Cælestis templo Carthaginensi in Africa

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Non sub finem, sed sub initium hujus anni, nimirum pridie idus Januarii, ad Anastasium et ad metropolitam per Illyricum Leo respondit; ac propterea Anastasii ad Leonem epistola ac Nicolai presbyteri transmissio pertinent ad an. 443. Huic autem facto præmittenda erat alia Leonis epistola ad eundem Anastasium, qua eum monerat *ut de statu Ecclesiarum vestrarum*, inquit epist. 5 ad Illyrici metropolitam, c. 5, *certiores subinde sua relatione nos faceret*. Huic autem monitioni obsequens Anastasius laudatas litteras ad Leonem per Nicolaum presbyterum direxit. Confer dissert. de Epistolis deperditis, n. 5 et 6.

(b) Nonnulla hic a Quesnello ommissa supplenda sunt. Episcopos Illyrici a metropolitam inconsulto Thessalonicensi ordinari vetat S. Leo. Ipsos autem metropolitam ab episcopo Thessalonicensi jubet ordinari. Mandat ut ad synodum quisquis episcopus fuerit evocatus, accurrat. Causas majores et appellationes apostolicæ sedis judicio ex traditione veteris instituti reservat.

(c) Hoc loco facta et chronologiam Quesnellus pervertit et aliorum distrahit. Duo Leonis gesta adversus Pelagianos distinguenda sunt: primum contra

illos provinciæ Aquileiensis, qui sine debitis cautionibus recepti fuerant, ut Septimus Altinus monerat; alterum adversus eos Pelagianos qui Romam ipsam turbare cœperant, quique offerente Prospero adversus eos accusationis libellos evanuerunt, ut ex horum gestorum ordine quem profert Photius dicendum est. Ad hos postremos Pelagianos, non vero ad primos referendum videtur testimonium auctoris libri de *Promissionibus*; cumque hoc factum Pelagianorum ab eo copuletur cum gestis adversus Manichæos, utrumque referendum est ad finem anni 443, et primum factum adversus Pelagianos provinciæ Aquileiensis ad anteriorem 442. Vide de his plura in admonit. ad epist. 1, n. 25 et seqq. Addendum porro hoc loco est testimonium Gelasii papæ in epist. 5 ad Honorium episcopum Dalmatiæ, ubi hæc Leonis gesta respiciens, eum inter prædecessores suos adversus Pelagianam hæresim fortiter dimicantem recenset: *An fortasse nescitis hanc hæresim ab apostolica dudum sede per beatæ memoriæ Innocentium, ac deinde Zosimum, Bonifacium, Cælestinum, Sixtum, Leonem continuis et ineffabilibus sententiis fuisse prostratam?*

(d) Vide quæ animadvertimus in notam 2 et 3 Quesnelli ad epistolam 6, nunc 1.

loquitur. Nam cum sancta Paschæ, inquit, solemnis ageretur festivitas, collecta illi et undique omni curiositate, etiam adveniens multitudo sacerdotum multorum, Pater et dignæ memoriæ nominandus antistes Aurelius cælestis jam patriæ civis, cathedram illic loco Cælestis et habuit et sedit; ipse tunc aderam cum sociis et amicis; atque ut se adolescentium ætas impatiens circumquaque vertebat, dum curiosi singula quæque pro magnitudine inspiciamus, etc.

Id igitur accidit sub episcopatu Aurelii Carthaginensis circa annum 420; eundem porro in Africa versatum Aspare consule, anno scilicet 434, apud eundem auctorem legimus, ut non dubium sit illi patriam fuisse Africam, ubi ætatem egit, et unde aliquando occasione persecutionis Vandalicæ ad Campaniam Italiæ transmeavit. Prosper vero et natus in Gallia est et educatus, et in Africa nunquam se egisse suggerit ipse in epistola ad sanctum Augustinum, cui ignotum se facie testatur. His ita constitutis, discedimus a Baronio, qui ex Photio narrat Prosperum in Campania decertasse adversus Pelagianos. Photius quippe magis eum depugnasse Romæ quam in Campania auctor est; ejus verba sunt: *Post non diu rursus veluti existere atque enasci e mala radice impudenter cum cœpisset hæresis Cælestiana, Romæ etiam quidam libere pro hæresi locuti sunt, quos Prosper homo sane divinus libellis adversus eos in vulgus editis facile dissipavit extinxitque, Leone etiam, quem diximus, Romanam sedem gubernante (Bibliothecæ lib. I, cod. 54). Romæ id actum satis intelligitur et fere sub finem pontificatus Leonis.*

V. Neque Baronius verius scripsit a Leone edita quædam adversus Pelagianos scripta, quorum memoria apud Photium, quæque ad nos usque non pervenerint. Scripsit, ait Photius, et sanctus Leo, Romanus episcopus de Pelagianis conversis quomodo debent recipi, quando convertuntur, scriptis suam opinionem damnantes. Hic certe sermo est de epistolis ad Aquileiæ Atiniquæ episcopos, quas modo diximus scriptas contra Cælestianos; sed quas Baronius, prudens, an imprudens, tacuit in Annalibus.

435 ANNUS CHRISTI 445; — LEONIS PAPÆ 6; — THEODOSII 38, VALENTIN. 21, IMPP.; — VALENTINIANO VI ET NOMO COSS.

I. Hoc anno inter sanctos Leonem Hilariumque Arelatensem orta contentio, seu sanctissimis viris humani aliquid contigerit, seu casu rerum, causarumque noxa, quas anno superiori natas esse oportet. Hæc litis occasio fuit. Cælidonius provinciæ, ut opinor, Viennensis episcopus, in synodo cui præerat Hilarius, et ubi intererat sanctus Germanus Autissiodorensis, accusatus est quod ante episcopatum viduæ maritus erat, quodque olim dum sæculari administratione fungeretur, sedens pro tribunali reum morti addixerat, et nihilominus ordinatus fuisset episcopus. Visum id contra leges Ecclesiæ, eoque nomine loco motus est, privatusque episcopatu. Cælidonius iudicium non ferens, Romam venit, exposita vitæque injuriam cum pontifice, adversus Hilarium multa conquestus, se premi accusatorum calumnia. Testes et secum adduxerat, qui crimen aut

verum, aut confictum a se depellerent. Leo restitit Cælidonius in sedem. Hilarius, qui et Romam profectus fuerat, moleste ferens actum in concilio iudicium revocari, (a) non approbata pontificis sententia ab Urbe discedit, rediitque in Gallias. Leo inopino discessu exacerbatas plenas irarum litteras (Epist. 10, at. 89) ad Viennensis provinciæ episcopos mittit, et per Valentinianum Augustum egit, ut demandata Aetio (b) Præfecto Prætorio provincia Romano iudicio sua esset auctoritas; suæque Hilario jura et privilegia Ecclesiæ ademit. Neque vitio verti debet sancto Leoni, si (c) fraudem passus est: quis enim tam lynceus est, quem non obnubilet testium perfidia, vel hominum versatile ingenium? De ea re hic festinanter, alias copiosius (d).

II. Dum hæc in Occidente geruntur, moritur in Oriente magnus ille Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ episcopus. Dioscorus illi suffectus est, vir adumbratæ virtutis, qui specie honesti et ostentatione sanctitatis ad **436** honores summos Ecclesiæ arrepsit. Statim atque electus est, de ordinatione ad Leonem per Possidonium presbyterum indidem litteras misit; hunc eundemque esse existimo quem olim Cyrillus adversus Nestorium Romam miserat. Is porro commoratus aliquamdiu Romæ, Ecclesiæ florentem statum vidit et admiratus est. Abeunti Leo litteras dedit (Epist. 11, nunc 9), quibus Dioscoro persuadere conatur ut nonnulla in quibus Alexandria Ecclesia a Romanæ institutis discessisse videbatur, emendaret, memor sancti apostoli Petri, qui primus Alexandrinam gubernarat Ecclesiam. Monet imprimis ne presbyteros diaconosque alia quam Dominica ordinaret, cujus diei initium sit a vespera sabbati; nec semel tantum in basilicis diebus festis offeratur sacrificium: ne ob multitudinem fidelium pars populi sacrificii oblatione privetur: *Sed quoties basilicam, in qua agitur, præsentia novæ plebis impleverit, toties sacrificium subsequens offeratur.* In eadem epistola et auctoritatis et modestiæ exemplum est. Admonetur enim Alexandrinus episcopus sui officii a Romano pontifice, sed ex paterno magis fraternoque affectu et charitate, quam ex imperio. *Paterna, igitur, inquit, et fraterna collatio debet esse sanctitatis tue gratissima, et a te taliter suscipi, quemadmodum a nobis eam intelligis proficisci.* Tum subdit: *Quod ergo a partibus nostris propensiore cura novimus esse servatum, a vobis volumus custodiri; et ideo pie et laudabiliter apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam, etc. Denique: Studiose ergo dilectionem tuam et familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat.*

III. Est et ejusdem Leonis ad Anastasium Thessalonicensem epistola (Epist. 12, nunc 14), quæ quo tempore scripta sit non comperio, sed quam **437** (e) ad hunc annum facile referendam existimo, ut in notis fusius habetur explicatum. Hujus scribendæ occasio fuit, quod Anastasius auctoritate metropolitana vel exarchica abutebatur, et magis impetu animi quam prudentia vices Leonis agebat. Gravissimis itaque litteris eum castigat, hortaturque ut moderate

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hic duo præsumuntur, quæ falsa sunt: 1º Hilarium Romam discessisse post editam a Leone sententiam, quod ei supposititiæ epistolæ ad Viennenses innititur, quam in appendicem rejecimus; 2º Hilarium eandem auctoritatem metropolitanam, quam sibi Leo abstulerat, exercuisse quoad vixit. Vide observ. ad dissert. 5 ejusdem Quesnelli part. III, c. 2, ubi utramque hanc Quesnelli hypothesim falsam ostendimus; atque exinde etiam patebit Hilarium Roma discessisse antequam Leo sententiam ferret epistola 10.

(b) Aetius non fuit præfectus Prætorio, sed patriæ et utriusque militiæ magister, ut vel ex ipsa Valentiniani novella, nobis epist. 11 exploratum est.

(c) Num Leo fraudem passus sit, non ita certo definiiri posse patebit ex iis quæ dicemus in observ. ad eandem dissertationem 5, part. I, c. 3, et part. III, c. 3, n. 2.

(d) Dissertationem 5 apologeticam pro S. Hilario Arelatensi allegat in margine; a qua nostræ annotationes et observationes non erunt disjungendæ, ut æquum de tota re iudicium feratur.

(e) Non ad hunc annum, sed ad sequentem hanc epistolam pertinere patebit ex annotatione sequenti. Huic vero anno 445 affigendæ sunt duæ epistolæ Illyricianorum et Anastasii Thessalonicensis ad Leonem, quæ perierunt. De his in sequenti annotatione redibit sermo.

et temperanter se gerat, et si quæ in sacerdotibus corrigenda, id ex consilio et charitate faciat, potius quam ex animi commotione 438 et potestate. En moderati animi verba aurea: *Erga corrigendos plus agit benevolentia quam severitas; plus cohortatio quam commotio; plus charitas quam potestas. Sed ab his qui quæ sua sunt quærunt; non Jesu Christi, facile ab hac lege disceditur; et dum dominari magis quam consulere subditis placet, honor inflat superbiam, et quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam.*

ANNUS CHRISTI 446; — LEONIS PAPÆ 7; — THEODOSII 39, VALENTIN. 22, IMPP.; — AETIO ET SYMMACHO COSS.

Anno præsentis, Aetio Symmachoque consulibus, Leo ad metropolitanos (a) Achaïæ scripsit epistolam (*Epist. 15 ex Holstenio*), quam ex opere posthumo Holstenii, quod *Collectio Romana* inscribitur, huc transtulimus; scriptaque est pro vicariatu Anastasii Thessalonicensis episcopi. Causas majores ad eum referendas censet; obijurat metropolitanum Achaïæ 439 provinciæ quod inivitis Thespiensibus consecrasset episcopum; constituitque ut nullus 440 episcopus alterius sibi vindicet clericum sine illius, ad quem pertinet, potestate.

ANNUS CHRISTI 447; — LEONIS PAPÆ 8; — THEODOSII 40, VALENTINIANI 23, IMPP.; — CALEPIO ET ARDABURE COSS.

I. Pridie (b) kalendas Julii Ardabure et Calepio COSS. scripsit sanctus Leo ad Januarium Aquileien-

A sem episcopum (*Epist. 14, nunc 18*) contra hæreticos, ne admittantur ad communionem catholicam, nisi publica professione detestati hæresim sint. Et presbyteri diaconique, aut cujuslibet ordinis clerici hoc loco beneficii et gratiæ habeant, si ex hæresi ad Ecclesiam reversi in eo in quo inveniuntur ordine maneant, nec se ultra sperent promoveendos. Si Pelagiani sunt, de quibus hic agitur, quosque jam diximus duce Juliano turbare Ecclesiam, hac occasione scriptam esse crediderim istam epistolam. Ex quo Julianus dejectus est ab episcopatu, pulsusque ex Italia, vagus et extorris nullibi sedes certas habuerat. Primo Constantinopolim fugit, sed et inde ejectus post Ephesinam synodum, ubi tam Pelagiana quam Nestoriana hæresis proscripta est, in Gallias migravit tamquam in asylum, non ignarus qui homines illic Augustini de gratia doctrinam oppugnarent. Hilario certe, qui ex monacho Lirinensi creatus Arelatensis episcopus fuerat, Augustiniana de prædestinatione doctrina non admodum placebat, etsi in aliis omnibus, ut Prosper scribit (*Epist. S. Prosperi ad S. Augustinum*), admiratorem se Augustini sectatoremque profiteretur. Tum Faustus abbatem in Lirinensi insula agebat; huc Julianus advehitur infaustus hospes: nam abbatis animum ea labe inebuit, qua Fausti scripta postmodum aspersa sunt. Hæc et alia id genus, quæ multos latent, retereatur se (c) certisque probationibus, tam ex Fulgentio quam ex aliis asserturum, promiserat vir doctissimus Ilie-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Codex quidem, ex quo hæc epistola edita fuit, Achaïam præfert; at *Illyrici* certe corrigendum probavimus annot. 2 (*Tom. præced. col. 663, n. b*) in ipsam epist. 13. In hac autem epistola, c. 1, memorantur literæ Illyricianorum ad Leonem, et cap. 3 mentio fit relationis Anastasii ad eundem pontificem; cumque ea epistola data fuerit die 6 Januarii an. 446, illæ Illyricianorum literæ, et hæc relatio Anastasii pertinent ad an. 445. Leo Thessalonicensi episcopo omnes Illyrici Ecclesias delegatione apostolica subjecerat, idque omnibus metropolitanis Illyrici significaverat epist. 5, scripta pridie idus Januarii an. 444, et ut rescriberent præceperat. Hos responsionem non multum distulisse credibile est. Hinc alias ipsorum litteras desiderari putamus anteriores illis quibus die 6 Januarii reddidit epistolam 13. Ex hac autem epistola discimus sex metropoles ibidem inscriptas, non vero omnes Thessalonicensi vicario, et Leonis mandatis paruisse; unde S. pontifex *quorundam inobedientiam* se correcturum minatur. Porro ex relatione Anastasii idem pontifex cognoverat, Achaïæ metropolitanis illicitas ordinationes celebrasse, et inter has distincte memorat ordinationem episcopi Thespiensis, qui incognitus inivitis et repugnantibus præpositus fuit. Eodem tempore quo ad episcopos Illyrici idem Leo etiam respondit relationi Anastasii, quæ circa factum metropolitanæ Achaïæ præcipue versabatur; ibique alia nonnulla erant inserta, quæ ex cap. 4 ejusdem epistolæ 13 in episcoporum Illyrici notitiam ab eodem Anastasio dirigenda erant. Hanc Leonis responsionem Quesnellus esse credidit epist. 14 ad Anastasium. At factum Attici cum aliam Leonis epistolam, quæ intercedit, Anastasio hoc tempore rescriptam astruit, tum vero epistolam 14 aliis ejusdem Anastasii litteris posterius redditam palam facit. Anastasium scilicet duas ad Leonem de Attici causa epistolas dedisse colligitur ex epist. 14, c. 1. In prima id tantum indicaverat, quod ille ad synodum *evocatus adesse differret, et excusationem infrmitatis obtenderet*. Huic respondit S. Leo epistola quæ periiit, quamque datam credimus eodem die 6 Januarii, quo scripta fuit ad Illyricianos episcopos epistola 13. Hinc cum eodem Anastasio queritur epist. 14, quod non expectato suo responso, metuens ne forte mitius

quam ipse vellet cum Attico agendum Leo præciperet, apud præfectum Prætorio Illyrici egit, ut Atticus Thessalonicam hiemis tempore vi adduceretur. Id contigit ipso hieme exeuntis anni 445, vel ineuntis 446, antequam Leonis responsio Thessalonicam perveniret. Id autem cum Anastasius obtinisset, alteram epistolam ad Leonem per diaconos direxit, in qua dissimulato hoc violento modo quo Atticus coegerat, id unum referebat *quod frater Atticus Thessalonicam venisset, quodque consensum suum etiam scripturæ professionem signasset*. At paulo post has litteras a diaconibus Romam perlatas supervenit idem Atticus cum quibusdam episcopis suæ provinciæ, et de acerbiori ratione qua Anastasius secum egerat, conquestus est coram ipsis Anastasii diaconis, qui nihil reponere ausi sunt. Vides Illyrici Orientalis metropolitam cum aliquot suis provincialibus Romam confugere, et apud apostolicam sedem intercedere? Huic autem alteri Anastasii epistolæ Leo rescripsit epist. 14, qua violentum agendi modum ejus reprehendit, aliaque præclara ecclesiasticæ disciplinæ decreta proposuit. Hinc epistola 14 aliquanto post vi id. Januarii anni 446 scripta cognoscitur. Huc referenda est epistola 12 Leonis ad episcopos Mauritanæ scripta post an. 445, de qua Quesnellus egit ad an. 440. n. 13.

(b) Epistolam ad Januarium scriptam fuisse iii kal. Januarii anot. 15 (*Tom. præced. col. 708, n. 9*) ostendimus. De Pelagianis autem, non vero de Donatistis vel Novatianis ibidem agi colliges ex annot. 5 et 6 (*Ibid., col. 707, n. c et e*). Quæ autem hujus epistolæ scribendæ occasio fuerit, conjecimus in adnotatione præmissa epist. 1, n. 26, ex qua Pelagiana hæresis irrepsisse cognoscitur in Aquileiensem provinciam jam inde a temporibus Zosimi, sub quo libellus distinctus ab illis duobus, quos Julianus aliique episcopi Pelagiani Zosimo obtulere, Augustino episcopo Aquileiensi oblati sunt a quibusdam, qui in ea provincia Pelagianis erroribus infecti erant. Sicut autem qui ex his ad catholicam fidem redierunt, occasionem dedere epistolis 1 et 2, ita horum reliquæ huic epistolæ ad Januarium scribendæ causam præbuerunt.

(c) Quoad hæc probationes non proferantur nobis

ron. Vignier Oratorii D. Jesu presbyter, de Juliano A disserens in limine II tomi supplem. Operum B. Augustini; sed immatura morte præventus fidem præstare non potuit. Julianus porro ex illa insula in Italiam regressus novas turbas ciebat, vindicare se ab errore seu per speciem, seu per fraudem volens; fautoresque ejus eadem moliti redire ad Ecclesiam cupiebant. Hinc illa, opinor, Leonis ad Januarium epistola; si tamen, ut putant nonnulli, de Pelagianis hic agatur; mihi enim potius sermo esse videtur vel de Donatistis, vel de Novatianis. At commodius nostras ea de re conjecturas promemus in dissertationibus nostris.

II. Sed ecce nova bella in Hispania adversus Priscillianistas. Illi dum Suevus, Vandalus, Gothus urbes et provincias populant, renovare errores cœperunt; et dum quisque pro focis dimicat adversus barbarum, ipsi lethalia animis bella serere, et longo graviora incautis vulnera infligere, quam externus hostis. Turribius Asturicensis episcopus, quoniam morbus ingravescerat, de ea re cum episcopis provincie egit; litteras et (a) libellum, in quo portenta sectæ continebantur refutabanturque, ad Leonem misit per diaconum suæ Ecclesie pervincum. Rescripsit Leo, exstatque ejus epistola (Epist. 15, ad Turribium), ubi hæresim ex fæce aliarum hæreseon coalitam probat, singulaque ejus capita seorsim conterit. Deinde quid ad excidendum monstrum opus sit, paucis explicat. Turribium episcoposque (b) Gallicie et Lusitanie ad concilium vocat aliis litteris ad eos scriptis, 441 quæ exciderunt; si vero inter armorum strepitus cogi generalis synodus nequit, saltem aliquot episcopos convenire jubet, ut simul videant quid pro re Christiana adversus gliscentem hæresim sit agendum.

III. Mense Octobri ad episcopos Sicilie Leo gravissimam epistolam misit, eosque increpat, quod die Epiphaniæ baptismum solemniter celebrarent (Epist. 16 ad episc. Sicilie). Id vero, quoniam Christus S. Joannis baptismum eo die suscepisse vulgo

credebatur. Consuetudinem Ecclesie Leo confirmat, qua solum publice baptismum agere diebus Paschæ et Pentecostes, antiquum esse morem haustum ab apostolis, quem deinde et rationibus non paucis asserit; baptismum esse imaginem resurrectionis, per hoc mysterium hominem Christianum reviviscere, triduanam sepulturam per trinam immersionem denotari, hominem ex aquis tamquam e sepulcro levare. Ipsa igitur, inquit, operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ eum esse legitimam diem, in quo orta est et virtus muneris et species actionis. Addit et huic celebritati consecratum diem Pentecostes, quasi aliquod Paschæ supplementum, effusum super apostolos hac die Spiritum sanctum, eo die tinctos a Petro 442 tria hominum millia; his et similibus ad retinendum prisem morem Siculos adhortatur. Sub finem epistolæ dat salubre Ecclesie consilium, ut bis quotannis terni episcopi Romam mittantur, et in commune bonam Ecclesie simul conferant ad custodienda decreta SS. Patrum, et errores ab Ecclesia eliminandos: Cum coram beatissimo apostolo Petro id semper in commune tractandum fuerit, ut omnia ipsius constituta canonumque decreta apud omnes Domini sacerdotes inviolata permaneant (Epist. supra laud.). Gerardus Vossius, ille catholicus theologus, publicavit alteram Leonis ad eodem episcopos epistolam (Epist. 17, ad episcopos Sicilie), qua prohibet honorum Ecclesie alienationem; nisi in ejus preventum utilitatemque, neque id sine consensu et cleri approbatione, sed in (c) hæc epistola desidero stylum S. Leonis; neque mihi facile persuadeo binas litteras ad eodem tam brevi tempore scriptas, illam quidem xii, hanc xi kalend. Octobr., Alipio et Ardabure coss.; hanc tamen, qualiscumque sit, ex epistolis S. pontificis non expunxi. Sed de ejus suppositione plura in observationibus.

IV. Neque hic præteribo memoriam (d) epistolæ Leonis, etsi ipsa periit, cujus mentio 443 est in Chalcedonensi synodo. Causa epistolæ hæc fuit.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

interim assensum suspendere licebit, inquit cardinalis Norisius lib. II Hist. Pelag. c. 15.

(a) Addendum est etiam Commonitorium. Libellus porro ante episcopatum a Turribio lucubratus fuit, ex quo non superest nisi epistola nuncupatoria ad Idatium et Ceponium, quam in appendice Epistolarum dedimus. Confer admonitionem huic epistolæ præmissam, et dissertationem de Epistolis deperditis, II. 16.

(b) Quatuor Leonis epistolæ in hac causa distinguendæ sunt. Una, quæ superest, responsiva ad Turribium, in qua præcepit ut generalis synodus ex episcopis Tarraconensibus, Carthaginensibus, Lusitanis et Bæticis cogeretur; vel si aliquo impedimento id fieri non posset, Gallicie saltem episcopi, inter quos error serpebat, omnino convenirent, ut serpenti malo remedium afferretur. Secunda ad episcopos memoratarum quatuor provinciarum, quos ad idem concilium cogendum excitavit. Cum porro rescisset hos episcopos, non autem Gallicios in Toletana synodo congregandos, tertiam epistolam ad eosdem dedit, præcipiens ut decretum fidei quod edituri essent vel edidissent, ad Balconium Bracarensem Gallicie metropolitam mitterent. Quartam denique ad synodum peculiarem Gallicie et ad Balconium metropolitam direxit. Vide quæ de his egimus in dissertatione de Epist. deperditis, n. 17, 18, 19 et 20.

(c) Hanc epistolam 17 in admonitione et annotationibus vindicavimus.

(d) Hæc, quæ affiguntur an. 447, Tillemontius not. 10 in Leonem assignanda censet an. 448. Id pendet ex diversa ratione computandi annos quatuor ab hoc facto ad concilium Chalcedonense, quos alii integros et aliquot mensibus auctos, alii vero inceptos et quibusdam mensibus deficientes computandos cre-

dunt. Quot porro commenta hac in re Quesnellus subdole infarcit, ut pontificiam auctoritatem deprimens, judicia apostolica sedis concilio generali subiciat? Integra et simplex facti series, quæ apud ipsum non legitur, fraudem et errorem detegit.

Bassianus Ephesinæ Ecclesie presbyter, cum in Memnonis episcopi invidiam incidisset, ut Epheso amoveretur, ab eodem invitatus ordinatus fuerat Evazorum episcopus; cumque adduci nequiverit ut ad hanc Ecclesiam regendam accederet, Basilius Memnonis successor violentam ordinationem miseratus, ei Ephesi commoranti dedit nomen et honorem episcopi, allumque Evazensis Ecclesie episcopum consecravit. Post Basilii autem obitum idem Bassianus ab unico tantum Olympio episcopo Theodosiopolis per vim adducto in Ecclesiam. Ephesiorum episcopus institutus fuit. Hæc vis et modus institutioni ejusmodi contra canones factam palam demonstrant. Nihil tamen minus idem Bassianus Theodosii imperatoris opera a Proclo Constantinopolitano receptus fuit, datisque synodicis ad universum clerum et populum Ephesinum, nec non ad cunctos Asia episcopos, per annos quatuor eandem Ecclesiam pacifice possedit; et non tam clericos quam episcopos ordinavit. Postea vero aliquorum clericorum simulates popularem tumultum excitaverunt, quo abductus ab Ecclesia, carceri Bassianus inclusus fuit. Quæ res cum ad imperatorem Theodosium delata fuisset, eis Eustathium Silentiarium misit Ephesum, ut de hoc facto cognosceret, atque referret. Nihil autem certum elici potuit adversus Bassianum nisi illegitima ejus institutio. Imperator hæc de re scripsisse traditur ad episcopum Alexandrinum, et orobabiliter etiam dedit epistolas ad Ro-

Mortuo Basilio Ephesino episcopo, ordinatus est in ejus locum Bassianus contra canones. Post aliquot annos Stephanus, pulso per viam Bassiano, ejus locum occupat; quæ res perturbavit Ecclesiam Ephesinam. De violenta ordinatione Bassiani Stephanus tum apud Leonem, tum apud Alexandrinum episcopum et alios conquestus, litteras a Leone accepit, quibus Bassianum deponendum esse statuerat; tumultus tamen non quievit, donec Chalcedone adversus Eutychem congregati sunt PP. De vi Bassianus egit adversus Stephanum, actaque coram Patribus causa utriusque retractata ordinatio. Tumque mentio epistolæ sancti Leonis, qua Bassianum loco movendum pronuntiaverat. Verum re examinata, judicio concilii uterque dejectus episcopatu, quoniam utriusque vitiosam ordinationem fuisse conpertum est. Illius epistolæ memoria est in actione 11 concilii Chalcedonensis. Bassiani porro depositio, quod velim annotatum, primo acta est per provinciæ episcopos. Tum confirmata judicio non solum Romani episcopi, sed omnium primarum sedium; sic enim habetur in concilio Chalcedonensi (Act. 11): *Expulsus est Bassianus a SS. Patribus, et a sanctissimo regis Romæ Leone, et a beatissimo sanctæ memoriæ Flaviano Constantinopolitanæ urbis, et ab Alexandrino et Antiocheno, ab his expulsus est regio judicio.* Et iterum: *Et Romanus episcopus eum deposuit, et Alexandrinus eum damnavit.* Nota quod pro damnavit, Græce est *κατέδικα*, deposuit; ita ut nihil hoc in negotio uni tribuatur, quod non deferatur alteri.

V. Verum etsi proponebantur et epistola Leonis, et judicia primarum sedium, ventum est tamen ad

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

manum pontificem, ac ad alios primarum sedium, quippe hi omnes rescribere eum esse removendum. Tillemontius hic observat tom. XV, p. 464, aliud rescribi non potuisse, siquidem sola episcopatus ejus initia, quæ canonicis adversabantur, commemorata fuere; nec quidquam aditum fuit de quadriennali pacifica ejusdem possessione a Proclo Constantinopolitano synodice litteris inducta atque firmata, et a cunctis Asiæ episcopis, totoque clero ac populo recepta; pro qua Cypriani testimonium ex epistola 55 afferri potuisset. Interim imperator, qui Bassianum deposuisse fertur, alium episcopum Ephesii dandum præcepit. Quadraginta episcoporum concilium Stephanum ordinavit, et Bassianus Constantinopoli infelicem vitam egit; quoad Chalcedonensis concilii tempore ab imperatore Marciano Theodosii successore petiit ut sua causa in concilio expendere; in quo tum Bassianus tum Stephanus remoti fuere.

Hæc est sincera rerum gestarum historia, quæ ex sola actione 11 concilii Chalcedonensis colligi potest. Nullum hic concilii Asiæ judicium est, quo Bassianus depositus fuerit. Quadraginta episcoporum concilium solam Stephani ordinationem fecit. De Bassiano vero deponendo nullum concilii judicium fuisse ex eo liquet, quod Meliphontus Juliopolis episcopus cum aliis juxta se sedentibus eum non accusatum et sine judicio abjectum affirmavit (t. IV Conc. Venet. edit. p. 1615, d; *ibid.* p. 1620, b): unde in ipso Chalcedonensi concilio Asiæ episcopi eundem restitui volebant; quod non fecissent, si ipsum judicio habito deponendum putassent. Hujus itaque depositionem primo actam per provinciæ episcopos sibi Quesnellus fluxit; et multo evidentius in hoc erravit, cum Romani pontificis et aliarum sedium litteras post hoc concilium redditas prodidit, quæ omne concilium præcessere. Fallitur quoque cum Stephanum post ordinationem ad Leonem scripsisse affirmat. Ante ordinationem enim ejus imperator scripsit, ut quid de Bassiano decernendum esset et præcipuarum sedium episcopis disceret. Leonis porro litteræ, quibus imperatori, ut videtur, rescripsit,

A causæ retractationem, nullo e legatis sedis apostolicæ refragante. Dum petuntur suffragia, alii utrumque dejectiendum, alii alterutrum retinendum censuerunt; in horum numero erat Julianus Coensium episcopus, et ipse legatus apostolicæ sedis, qui omisso Leonis, ut aiunt, judicio, existimavit Bassiano suam posse sedem servari: *Julianus reverendissimus Coensium civitatis episcopus, et ipse vicarius Romanæ apostolicæ sedis dixit: Non debent ambo projici (Act. concil. Chalced. part. II, act. 12).* Tandem depositionis in utrumque sententiam dixerunt iudices, (a) laudato primum Anatolii CP. tum Paschasinii legati suffragio: *Gloriosissimi judices dixerunt: Quoniam placuit universis interlocutio Dei amantissimi archiepiscopi regis Constantinopolis Anatolii, et reverendissimi episcopi Paschasinii obtinentis locum Leonis Dei amantissimi archiepiscopi senioris Romæ, etc. (Ibidem).* Tunc Bassianus, qui nec primarum sedium, nec Leonis ipsis steterat sententiæ, synodi judicio acquievit, quia synodi œcumenicæ summa auctoritas et supremum est

B iudicium. Hinc manifestum evadit nequidquam de hoc sibi exemplo blandiri Annalium Ecclesiasticorum auctorem (Baron. ad an. 447), scriptoremque nuperum, qui de canonicis episcoporum depositionibus ac iudiciis infaustum volumen ad depressionem episcopalis dignitatis edidit (*Opus Gallicæ scriptum a quodam Davide: De Episcopis canonicè judicanda*). Putant enim Leonem suo juri asseruisse de 445 metropolitans etiam Orientalibus iudicandi potestatem, eaque potestate usum in Bassianum; cum id non affirmet Stephanus scriptum a Leone, sed tantummodo Bassianum (b) esse non oportere episcopum: *ἀς τὸν*

C eundem Bassianum ob illegitima episcopatus ejus initia esse non oportere episcopum, etsi iudicium aliquod apostolicæ sedis præferunt, cum tamen sine examine, ac sine ullis gestis editum fuerit, in re et facto, quæ subreptioni obnoxia sunt, novo et expresso examini aditum non intercludunt, si præsertim circumstantiæ extiterint quæ pontifici declaratæ non fuerint. Quot nova ipsius Romanæ sedis iudicia hæc ratione instituantur, ut ne idcirco apostolicæ sedis auctoritas præjudicium capiat? Ita hic Bassiani pacifica quatuor annorum possessio Procli auctoritate firmata, cunctisque Asiæ episcopis approbantibus firmata, ejusmodi visa est, ut illegitima initia purgasset, novamque cognitionem mereretur. Hanc si Bassianus petiisset ab ipso Leone, non fuisset repulsus. Cum vero Chalcedonense concilium ageretur, dum hanc novam cognitionem petiit a concilio, a Leone, qui concilio per legatos præsidebat, simul petiit (sicut Leoni primum inscripti leguntur quatuor illi Alexandrinorum libelli, qui Chalcedonensi synodo oblati fuere), neque per hoc Leonis iudicium subiciendum credidit auctoritati concilii, sed novis causis allatis novum iudicium in concilio, et Leonis ejusdem auctoritate instituendum putavit. Hac de causa legati apostolicæ sedis huic novæ cognitioni non resisterunt, et Julianus Coensius utrosque non debere projici opinari potuit. Leonis tamen iudicium sicut præcipue ingestum fuit, ita etiam depositio Bassiani ex Leonis iudicio confirmata est. Quod si Bassianus, qui non acquievit Leonis et aliarum præcipuarum sedium rescriptis, iudicio concilii paruit, id in causa fuit quia in concilio ipse auditus ac totius causæ examen institutum fuit, nihilque superesse poterat excusationis qua iudicium subreptione notaretur (Act. 3, p. 1267, 1274, 1282, 1290).

(a) Primum laudatus fuit Anatolius, non quod præcipuam supra legatos pontificis auctoritatem haberet (quis enim catholicus primam auctoritatem apostolicæ sedi non tribuat? unde initio actionis 11 primus locus legatis tribuitur), sed quia Anatolius primus in hoc negotio sententiam dixerat.

(b) Si hoc loco Stephanus Leonis sententiam ex-

τον μὴ δαῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Nec illud persuasum habuerunt legati, qui vel quasi de re integra judicaverunt, vel etiam sententiam Leonis temperarunt : Romanus enim pontifex 446 dixerat Bassianum esse non oportere episcopum ; Julianus legatus pontificis, esse posse episcopum, cum de utroque qui contendeant de episcopatu pronuntiari non debere ambos proijci, significans alterutrum eorum in Ephesina sede esse constituendum : κατὰ μὲν κανόνας οὐδὲ εἰς ὤφελον εἶναι, κατὰ δὲ φιλανθρωπίαν ἢ σύνοδος ἢ Ἀσιακὴ ἐπιλέγεται τίς ὀφείλει εἶναι (Syn. Chal. Act. 12).

ANNUS CHRISTI 448; — LEONIS PAPA 9; — THEODOSII 41, VALENTINIANI 24, IMPP.; — POSTHUMIANO ET ZENONE COSS.

I. Idibus Martii hujus anni scripsit sanctus Leo ad Dorum Beneventanum episcopum (Epist. 18, nunc 20). Ille presbyterum recens ordinatum, posthabitis presbyteris aliis, qui ætate meritisque præstabant, in locum superiorem ordinemque exererat; quin etiam aliqui assentatione ignava jure et loco sponte cessarent. Arguit Leo Dorum prævaricationis, juvenem superbæ, presbyteros projectæ adulationis. Jubet igitur quemque juxta canones servare prærogativam ordinationis, exceptis qui spontanea abdicatione se hoc honore indignos fecerant, et ipsi ut suo plecterentur judicio inferiores esse vult illi quem sibi prætulerant. Et ut judicii sui, inquit, sententiam ferant, inferiores etiam illo erunt, quem propria sententia sibi prætulerunt; omnibus presbyteris in suo ordine permanentibus, quem unicuique ordinationis suæ tempus ascripsit (a).

II. Leo insuper tanta pro Ecclesia gessit, ut visus sit hæcenus præluxisse majoribus, seu dum Priscilliani contaminatum gregem jugulat, seu dum Manichæorum clandestinos motus perimit, aut de profligato Pelagianismo triumphum agit, vel severe vindicat Ecclesiæ disciplinam. Quod alterius summum esset, iter est Leoni ad majora. Hæc quidem fortiter feliciterque, sed adversus saucios hostes, jamque multis debilitatos ictibus. Ecce novus hostis, recens et integer Christi incarnationem oppugnat, fundamentaque Christianæ religionis concutit. Timendus certe; audebat illi animus ad concipiendum facinus, promptus ad exsequendum; ingenium laudabile, si ad meliora convertisset. Pietatis professio et fama æque perniciose, quoniam iis adversus fidem abutebatur. Quid referam gratiam favoremque principum et magnatum amicitias, quæ ad promovenda studia per fas nefasque conciliaverat? Verum hæc ut gloriosior Leonis victoria sit. Eutyches ille est, Constantinopolitanus archimandrita, qui a dæmone malo impulsus, novos errores in Ecclesiam serit, utramque naturam in Christo miscens, coalitamque in unam asserens; unde illud consecrarium, vel naturam divinam per passionibus humanisque affectibus obnoxiam, vel quæ humanitas Christo contigerunt, labores et mortem, per quæ salutem nobis peperit, mera fuisse ludibria. Hæc ille, quæ primo latenter cum commensalibus monachis communicabat, tum furtim cum amicis et iis quos noverat novitatis avidos. Eusebius Dorylæi in Phrygia episcopus, cui cum Eutyche amicicia intercedebat, pravam ipsius doctrinam primo amice corrigere; dūque monachum consiliis

A non emendari intelligit, rem religionis potiorē amicicia putans, denunciare scelus aggreditur, ut opprimatur antequam vires acquirat.

III. Id temporis habebatur Constantinopoli synodus a Flaviano episcopo Constantinopolitano Proclii successore, convenerantque triginta episcopi ad liem dirimendam Florentii Sardorum episcopi Lydiæ metropolitani adversus episcopos suæ provinciæ Joannem 447 Cassinumque. Eusebius hortatu Flaviani, cui audaciam Eutyche nuntiaverat, rem ad concilium detulit. Patres illico detestari pravitatem, rogare Eusebium ut pro jure amicitiæ adeat Eutychem, persuadeatque meliora. Tum Eusebius abnuere, jam frustra omnem movisse lapidem, sed irrito conatu; non vulnus levi manuleniendum, sed ferro recidendum, priusquam saniores partes occupet; jam Eutychem arma palam adversus Ecclesiam moliri, urbis monasteria circuire, offerre libellum cui subscribant monachi, et in doctrinam nomenque suum jurent. His auditis, Patres presbyterum diaconumque mittunt, qui de singulis inquirant. Presbyter recta it ad Martynum archimandritam; plurima de Eutyche sciscitatur. Fatetur ille missum Constantinum diaconum ab Eutyche cum scripto cui subscribere rogatur; non aliam in eo fidem, quam quæ in Nicæna synodo jurata, et quæ a Cyrillo tradita receptaque; sed a se longe rejectum cum hac responsione: non esse suam, sed episcoporum rem: Μη εἶναι ἐμὸν ὑπογράψαι ἐπισκόπων δὲ μόνων: Non est meum subscribere, sed episcoporum tantum est. Grave reponsum, et posteris retinendum. His synodo renuntiatis, placuit Patribus ut vocaretur Eutyches ad concilium. Semel et iterum accersitus venire contempsit, non fas, inquiens, egredi e monasterio. Tertium quoque citationem ægrotatione simulata elusit. Sed demum post aliquot dies monachus militari apparatu ad synodum venit. Cum eo Florentius Patritius, turbulenta monachorum phalanx, apparitorum militumque prætorianorum manus. Hanc illi operam præstiterat Chrysaphius eunuchus, qui gratia et auctoritate Augusti pro libidine abutebatur; tam Eutyche charus quam infensus Flaviano, quia 448 cum adiit pontificatum, ejus deeneri gratiam contempserat. Nihil terribi Patres de fide sciscitantur. Rogant Eutychem quid de Christo sentiat? Coram ille non hæsitans confessus in Christo duas naturas antequam Verbum cum carne uniretur, sed coaluisse in unam, ex quo Divinitas cum natura humana in unam hypostasin conjuncta est: Ὁμολογῶ ἐκ δύο φύσεων γεννηθῆναι τὸν Κύριον ἡμῶν προτὶ στήνωσεως κατὰ δὲ τὴν ἕνωσιν, μιαν φύσιν ὁμολογῶ; id est: Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem; post vero adunationem, unam naturam confiteor. Patres docent eam doctrinam esse alienam a fide, obtestantur ut ipse suos revocet errores proseribatque, ac Nicænam confessionem recipiat. Sed dicto non audiens obfirmato animo in sententia persistit: ideoque judicio Patrum sacerdotio motus est, munere archimandritæ et communionem ecclesiastica privatus.

IV. Eutyches cum auctoritate Chrysaphii et tutela principis neque se neque doctrinam tectam sartam que cerneret, ad Romanum pontificem confugit, ratus irritam fore condemnationem, si tantum pontificem suis partibus irretiat. Hoc vero factu facile in au-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

pressit his verbis esse non oportere episcopum, alibi tamen his verbis retulit: Romanus episcopus eum deposuit, quæ potestatem deponendi a Leone sibi assertam præferunt. Hæc ex solius Stephani relatione. Si exstarent ipsæ Leonis litteræ, quid Leo scripserit expressius cognosceremus. Quod si iisdem aut similibus verbis usi traduntur etiam alii præcipuarum sedium episcopi, cum tamen peculiare jus in omnes Orientales episcopos Romano pontifici ratione primatus negari nequeat, jus de metropolitanis etiam Orientalibus judicandi eidem negari non potest, nisi ab eo

qui vel primatum neget, vel meri ordinis primatum: cum heterodoxis eidem attribuat. Sed hoc de jure plura in observat. ad dissertationem 5.

(a) Hic omittenda non erat mentio duarum lucubrationum quæ in hac causa scriptæ fuerunt, nimirum libelli querimoniarum qui a Paulo presbytero Leoni oblitus fuit, et alterius Leonis epistolæ, quæ desideratur, ad Julium episcopum, cui hujus decreti executionem commisit. De his vide dissert. de Epistolis deperditis, n. 22 et 23.

num inducebat, quia absentem circumvenire in promptu est, (a) sciebatque inter Romanum Constantinopolitanumque episcopum æmulatione cathedræ jamdiu fere simulatas: sperabat denique amicum Leonem, cujus animum ante aliquot menses exploraverat. Scilicet scelus suum prius meditatus, ne, si quando erumperet, Leo adversaretur, litteras ad eum miserat, quibus catholicae fidei homines in suspicionem Nestorianismi adduxerat (*Epist. 19, nunc 20*). Leo nihil tale suspicans, laudaverat ejus vigilantiam sollicitudinemque. Periit quidem hæresiarchæ (b) epistola, sed ex litteris Leonis ad Theodosium et 449 Flavianum quid scripserit intelligimus. Conqueritur quod cum non diversa a fide sentiret, immerito tamen se se accusatum: quod Eusebius crimem hæresis sibi intulisset, nihil tamen eum in quo argueretur expresse et evidenter ostendisse,

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Nullæ contentiones et simultates inter Romanum et Constantinopolitanum exarisse traditæ sunt, nisi postquam a Chalcedonensi Constantinopolitanæ sedi tres dioceses Asiæ, Ponti et Thraciæ subjectæ fuerunt: neque hac in re Leo restitit ob æmulationem cathedræ, ac si exinde Romano antistiti præjudicium aliquod crearetur: sed quia hoc canone ladebantur privilegia sedium Alexandrinæ et Antiochenæ, nec non jura metropolitaram earumdem dioceseon, quæ Nicænum concilium sarta tecta servanda præceperat. Cur potius eam æquiorum et veram rationem confugiendi ad Romanum episcopum Quesnellus non allegavit, quia scilicet Eutyches Romanæ sedis prærogativam noverat, qua in Orientales quoque episcopos, cum opus esset, jus exercere poterat?

(b) Unam hic Eutycheis epistolam ad Leonem Quesnellus memorat, quæ ab eo post condemnationem scripta fuit, huicque Leonem rescripsisse putat epist. 20. At in notatione quam in secunda editione subjicit epistolæ 20, deprehendit hanc redditam alii epistolæ, quam ad eundem pontificem ante condemnationem Eutyches dederat. Duæ igitur hujus epistolæ distinguendæ sunt. Anno 447, magnæ turbæ excitatæ fuerunt adversus aliquot episcopos Orientales qui in Nestorianismi suspensionem vocabantur. Harum turbarum originem et Constantinopoli profectam Theodoretus notavit epist. 3; Eutyches vero Constantinopolitanus archimandrita præcipuus earum auctor fuit, et dum illos impetivit, in oppositum errorem transit. Nestorianismi autem nomine eos notavit, qui suo errori adversabantur. Dominus Antiochenus episcopus, Eutycheis impietate detecta, primus eidem restitisse, cum synodicam ad imperatorem dedit, a Facundo traditur lib. xii, c. ult. Vide integrum hanc synodicam insertam dissert. 7, quæ propterea an. 448 scripta dicenda esset potius quam anno 449, ut eminentissimo Baronio placuit, pro cujus tamen sententia Tillemontius nonnulla affert not. 10 in Theodoretum. Certe autem Eutyches anno 448 primam epistolam ad Leonem dedit, qua Nestorianismum repellulare conqueustus est. Huic, quæ desideratur, Leo respondit epist. 20 kal. Junii an. 448, in qua cum ignoraret quo spiritu Eutyches ductus eam Nestorianismi accusationem protulisset (huc enim spectat quæ S. Leo scribit epist. 31), ejus zelum ac sollicitudinem commendavit. Interim Eutyches ab Eusebio Dorylænsi accusatus, a S. Flaviano damnatus fuit in synodo Constantinopolitana die 23 Novembris ejusdem anni 448. In hac post damnationem aliquid de appellatione ejus a nonnullis auditum fuit. Mentitus vero est cum affirmavit se libellum appellationis ad Romanum pontificem obtulisse, qui receptus non fuerit. Hinc autem alteram ad S. Leonem epistolam dedit, cui quatuor documenta adjecit, libellum accusationis Eusebii Dorylænsis, libellum appellationis suæ, quem oblatum et non receptum venditavit, professionem fidei suæ cum contestatione ad populum Constantinopolitanum, et aliquot testimo-

quod evocatus ad iudicium se sistere non denegasset: quod etsi Nicæna synodi decretis assentiebatur, 450 privatus communione sit: quod libellus appellationis, quem obtulerat, non fuisset susceptus: hæc et alia quam falso Eutyches scribebat, ex Constantinopolitanæ synodi actis comperimus, quæ Chalcedonensibus sunt inserta, ampliusque aperiemus in dissertatione de ejus causa.

ANNUS CHRISTI 449; — LEONIS PAPA 10; — THEODOSII 42, VALENTINIANI 25, IMP.; — ASTERIO ET PROTOGENE COSS.

I. Sanctus Leo nihil horum quæ Constantinopoli gerebantur, admonitus a Flaviano, ne vel innocentem condemnaret, vel reum absolvet, ad Theodosium Flavianumque scribit (*Epist. 20, nunc 23, et 21, nunc 24*). Quare (c) Flavianus non scripserit, haud diffi-

nia plerumque suppositita: de quibus vide dissert. de Epist. deperditis, n. 26. Hanc Eutycheis secundam epistolam inter Leoninas edidimus epist. 21. Scripsit eodem tempore ad S. Petrum Chrysologum episcopum Ravennatem: et hæc duæ epistolæ in Italiam missæ videntur una cum litteris imperatoris Theodosii ad Leonem, quibus hic Augustus agente Chrysaphio deceptus, hæretici patrocinium suscepserat. Sicut autem in relectione actorum synodi Constantinopolitanæ quidam affirmarunt Eutychem privatim appellasse eum ad episcopos Alexandrini, Hierosolymitani et Thessalonicensis concilia, ad harum sedium episcopos fortassis epistolam dedit. Sub hoc quoque tempus Flavianus de gestis in Constantinopolitana synodo adversus Eutychem retulit ad Leonem pontificem, ut pluribus diebus annotatione sequenti.

(c) Flavianum paulo post concilium, quo damnavit Eutychem, ad Leonem rescripsisse exeunte anno 448, aut serius sub initium anni 449, ostendimus in Admonitione ad epist. 22. Quesnellus ex suis præjudiciis ordinem litterarum Flaviani pervertit, ita ut primam venditarit, quæ secunda est, et secundam, quæ prima fuit. Ibidem autem nos suum cuique tempus restitimus; et cardinalis Baronii sententiam, quam ille perstrinxit, luculentius vindicavimus. Ut autem clarior fiat rerum in causa Eutycheis gestarum historia, quæ apud Quesnellum non satis est accurate disposita, Breviarium chronologico-historicum documentorum hujus anni hac prima notatione appendendum credidimus, ex quo suum cuique tempus ascribere facile erit.

Cum epistola Eutycheis una cum imperialibus litteris eidem faventibus sollicitè missa fuerit, citius Romam pervenit quam Flaviani litteræ; unde S. pontifex Theodosius rescripsit die 18 Februarii hujus anni 449, antequam Flaviani epistolam acciperet: ex quo etiam factum est ut epist. 23 cum Flaviano questus sit, de tanta re nihil retulisse, et ut cautus, non autem deceptus, documenta ad iudicium ferendum necessaria postulaverit. Interim vero responsum ad Eutychem distulit. Hic autem hæreticus non exspectato pontificis responso, libellum imperatori obtulit, quo, generale concilium petebat, et per Chrysaphium patronum suum egit ut Dioscorus quoque Alexandrinus ad Theodosium scriberet, generalem synodum cogi oportere: quod quidem per imperiales litteras signatas die 30 Martii hujus anni 449, indictum fuit Ephesi kal. Augusti. Dum de hoc concilio convocando murmurabatur, Constantinopolim perlata fuerunt duæ memoratæ Leonis epistolæ 23 ad Flavianum, et 24 ad Theodosium, et hæc etiam occasione epistola 25 Petri Chrysologi ad Eutychem, ut in admonitione ad eandem conjecimus. Id autem indictionem synodi accidisse, ex altera Flaviani epistola colligere licet. Cum enim is ex acceptis Leonis litteris deprehendisset Eutychem ad pontificem scripsisse, priorem vero suam epistolam ei nondum fuisse redditam, aliam mox epistolam 26 ad eundem pontificem dedit, in qua tantum apostolicæ auctoritati attribuit, ut istam ad finem

cile est dictu, seu Eutychem staturum iudicio crederet, seu actam causam secundum canonem Ecclesie in concilio, 451 condemnatumque legitime monachum suæ paræciæ, non alias audiendum. Baronius credit litteras Flaviani, aut interceptas, aut retardatas

A ab Eutyche. Sed tum nihil omnino scriptum a Flaviano, constat ex ipsa Flaviani epistola, cujus initium est: *Pietate, etc. Accusatum, inquit, eum (Eutychem) a reverendissimo Eusebio, et occurrentem in sanctum concilium et voce sua sectam propriam telegentem, ulic-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

huic controversiæ imponendum per se sufficere tradiderit, ne concilium, de quo rumor erat, amplius necessarium sit. Hæc post certam indictionem scripta non fuissent. Hinc has Flaviani litteras ante diem 30 Martii exaratas cum Quesnello credimus. Vide hujus textum n. 9.

Eutyches, ut sibi facilem in concilio jam indicto defensionem præpararet, recognitionem actorum synodi Constantinopolitanæ obtinuit, ac si ea diminuta et corrupta essent. Sed si pauca quædam leviora excipias, quæ non visa sunt actis inserenda, nihil falsatum evinci potuit ab Eutyche defensoribus. Hæc autem cognitio, in qua mentio sit epistolæ Leonis paulo ante receptæ, facta fuit in Constantinopolitano conventu diebus 8 et 13 Aprilis. Interim Leo priorem Flaviani epistolam 22 se jam accepisse indicat epistola 27, data 21 Maii; qua eidem epistolæ Flaviani paucis rescripsit, pleniorum responsionem quam citius transmissurus; ubi si turbas adversus eundem episcopum excitatas innuit, de quibus in ejus epistola 22 nullum indicium est, has ex aliis aliorum litteris satis detexerat. Ex verbo autem *rescribimus* (nisi legendum sit *rescribemus*), quo Leo utitur in epist. 27, ipsum in pleniore epistola, quam promittit, lucubranda hoc quoque tempore fuisse occupatum colligere licet: hæc enim ob rei gravitatem maturius studium exigit. Nondum, cum hæc scribebat, de legatis transmittendis cogitabat, vel eos non ita brevi parandos sperabat. Hinc pleniorum epistolam per eum qui litteras Flaviani attulerat dirigendam spondet. Cum autem ob rerum difficultatem et indictionem concilii Ephesini jam imminentis legatos sollicitius dirigendos duxerit, his pleniorum epistolam 28 ad Flavianum perferendam tradidit, in qua (cum antea scripta fuisset) legati solum in fine memorantur additione quadam, ut videtur, posteriori, qua nullam synodi mentionem facit. Una cum hac celeberrima epistola 28 aliæ ad Theodosium, ad Pulcheriam, ad archimandritas Constantinopolitanos, ad synodum Ephesinam, et ad Julianum Coensem scriptæ idibus Junii signantur, et iisdem legatis traditæ sunt. His profectus altera Flaviani epistola 26 ad Leonem pervenit, cui pontifex respondit epist. 36, die 20 Junii, eodemque die aliam ad imperatorem epist. 37 misit, cujus causam annot. 1 (*Tom. præced. col. 811, n. c*) in hanc epistolam indicavimus. Tertiam porro epistolam S. Flaviani ante Ephesinum latrocinium ad Leonem dedisse per Basilium diaconum, quæ ad nos non pervenit, evicisse credimus annot. 2 in epist. 38, qua S. Leo eidem respondit die 23 Julii. Confer inferius annot. 6 (*Col. 224, n. c*). Novas litteras eidem Flaviano dedit die 11 Augusti, quibus de his quæ gerebantur cognoscendis sollicitudinem suam significavit. Vide epist. 39.

Die 8 hujus mensis Ephesinum concilium, seu potius latrocinium cepit, de quo satis Quesnellus hoc anno num. 41 et seqq. S. Flavianum non multo post hoc latrocinium, dum duceretur in exilium, nimirum sub finem Augusti, obisse ostendimus in adnotatione ad epist. 54, n. 1. Neque Menologia Græcorum, quæ ejus festum signant die 18 Februarii, iis auctoritatibus quas ibidem allegavimus opponi queunt: nam præter quamquod recentioris ætatis sunt, certe ad Februarium anni 450 Flaviani mors protrahi non potest, cum Anatolius subrogatus fuerit ante finem hujus anni 449. Cum porro prima translatio ejus in Urbem Februario anni 450 affigi nequeat, quippe quæ post mensem Julium ejusdem anni contigit, aliam posteriorem sive translationem, sive festiva-

tem Februarii mensis iisdem Menæis indicari necesse est. Hæc porro mors aliquandiu occultata fuit, seu ut successor eligendo cautius prospiceretur, seu ut præcaveretur a tumultu qui a clero et populo Flaviani studiosissimis timeri poterat. Hinc *acclamatio* Constantinopolitanæ plebis pro Flaviano, ac si adhuc viveret, contra Ephesinum latrocinium circa initium Octobris anni 449 in gesta publica relatæ fuere, quæ cum litteris cleri et populi Constantinopolitani ad Leonem transmissæ sunt sub idem tempus, quo S. pontifex ejusdem mortis pariter incens ad eodem scripsit epist. 50 et 51 idibus Octobris. Confer annot. 4 (*Tom. præced. col. 866, n. 1*) in epist. 59. Eodem quoque tempore Martinus et Faustus archimandritæ litteras ad eundem dedere, quibus suam pro Flaviano ac pro recta fide constantiam declarabant, et eadem occasione probabiliter scripsit etiam Pulcheria Augusta; unde tribus his epistolis simul acceptis S. Leo eadem die respondit per epist. 59, 60 et 61, mense Martio anni sequentis.

B Causa vero scribendarum epist. 50 et 51 idibus Octobris Leoni fuit notitia de infelici exitu latrocinii Ephesini ad eundem perlata ab Hilario diacono, qui ex eodem conciliabulo statim post 8. Flaviani condemnationem mirum in modum effugit. Hic autem Romam pervenit eo tempore quo ob anniversarium diem Natalis Leonis, concilium episcoporum habebatur die 29 Septembris. Auditus autem quæ perperam gesta fuerant, ut his remedium apponeretur; synodus Romana producta videtur usque ad diem in iduum Octobris, quibus diebus Leonis, vel etiam synodi nomine plures epistolæ transmissæ fuerunt. Vide epist. 44 usque ad epist. 51, in quibus una est Hilari diaconi ad Pulcheriam Augustam. In epist. 44 ad Theodosium imperatorem scripta, et epist. 45 ad eandem Pulcheriam reprobatam Ephesino latrocinio, concilium in Italia habendum Leo postulavit. Theodoretus Cyri episcopus in eodem latrocinio depositus, apud eundem pontificem appellationem interposuit epist. 52.

C Publicata subinde Flaviani morte cum aliquis eidem subrogandus esset, imperator Constantinopolitanæ Ecclesie clericis præcepit ut quosdam aptiores regimini sibi proponerent, inter quos ipse potiorem eligeret. Dissidentibus autem illis inter se ea forte de causa quod alii aliquem Flaviano adhærentem vellet, alii autem excluderent, idem imperator e clericis aliarum Ecclesiarum, qui Constantinopoli ob alia negotia degerent, episcopum eligendum mandavit. Ita omulium, ut præfertur, suffragio Anatolius Alexandrinæ Ecclesie presbyter, qui in regia urbe suæ Ecclesie res agebat, electus, et in synodo ab ipso Dioscoro Alexandrino ordinatus fuit. Scripsit statim Anatolius ad S. Leonem epistolam de ordinatione sui, cujus insigne fragmentum dedimus epist. 53. De eadem quoque ordinatione scripserunt etiam ad eundem pontificem ordinatorum ejus, Theodosius imperator, et Pulcheria Augusta. Hæc sub finem hujus anni 449 contigisse probavimus in admonit. ad epist. 53. Interim S. pontifex Leo novas ad imperatorem litteras viii kal. Januarii, quibus ut concilium in Italia cogeretur, iterum instituit. Hæc litteræ vitata chronica nota editæ plures difficultates promoverunt. Emendato autem mense ex nostro præstantissimo codice Ratisponensi nihil difficultatis superest. Vide epist. 54. Etæi vero nullæ imperatoris litteræ a Leone acceptæ hic indicentur, haud tamen ambigimus quin his litteris Leo respondeat Theodosii epistolæ, quam post latrocinium Ephesinum eidem dedisse ostendimus in dissert. de Epist. deperditis, n. 38

numique existentem **452** a recta fide damnavimus, A sicut docebunt vestram sanctitatem omnia quæ super eo sunt gesta, quæque direximus cum nostris his litteris (Epist. nunc 26). Vides ut nihil litterarum vel gestorum synodi ante hanc epistolam acceperat Leo a Flaviano. Et paulo post: *Sed his ita gestis litteræ nobis datæ sunt vestræ sanctitatis per Comitem Pansophium, per quas sumus edocti quia idem Eutyche libellos direxit vobis plenus omni fallacia atque* **453** *calliditate* (Ibid.). Ex quibus liquet pariter (a) non ante Flavianum de litteris ad Leonem ea de re scribendis cogitasse, quam cum didicit pontificem improbis Eutyche artibus deceptum, falsam de iudicio Constantinopolitano cepisse opinionem. Enimvero quamdiu intra Ecclesiæ Constantinopolitanæ limites sese labes ista continuit, opus non fuit ut collegarum opem imploraret Flavianus. Episcopus nempe universis catholicam veritatem totam in solidum a Christo Domino creditam non ignorabat, quam pro sua quisque virili defendere teneretur, erroresque contra insurgentes opprimere tamquam ordinarius iudex in ea quam sortitus est Ecclesiæ portione. At ubi monitus a Leone rescivit hæresiarcham Occidentem litteris suis pervasisse, suum virus spargere, atque a sæculi potestibus insidias parari catholicæ doctrinæ, tum Romanum pontificem adire sui putavit officii, quo videlicet et de re tota instrueretur, quod Ecclesiæ capiti debebatur, et qua pollebat apud Augustum gratia ageret sollicitè, ne late serperet hæreticorum artes, nec turbarentur Ecclesiæ convocacione concilii, in quo timendum merito erat ne auctoritate plurimum valituri essent homines improbi.

Cæterum Leo non edoctus ea quæ de Eutyche gesta erant, ad Augustum scribens de **454** hæreticorum iudiciis hæc statuit: nullum iudicium pronuntiandum nisi re diligenter examinata. *Necesse est, inquit* (Epist. 21, nunc 24), *jam locum subreptionibus non patere; sed prius de quibus eum æstimat arguendum, instrui nos oportet, ut possit de bene cognitis congrue iudicari.* (b) Non presbyterum nota hæreseos inurendum, nisi C sensu in quo peccaverit clare exposito: *Sed cum presbytero hæreseos crimen intenderet, quem tamen sensum in eo arguerit, non evidenter expressit* (Ibidem) (c). Non bene reprehendi eum esse alienato a

fide animo, qui quæ Nicænis statutis decreta sunt, palam profitetur: *Asserens se Nicænae synodi constituta servantem frustra de fidei diversitate culpam* (Ibid.). Illa ad Theodosium, hæc ad Flavianum. Non festinanter, sed lente exercenda iudicia, cum maxime de recidenda communionem agitur, nec tam in errore confodiendo quam in emendando errantem laborandum; nec adeo animo indulgendum specie defendendæ veritatis, ut locus charitatis non sit. *Decet enim, inquit* (Epist. 20, nunc 23), *in talibus causis hoc maxime provideri, ut sine strepitu concertationum et custodiatur charitas, et veritas defendatur.*

III. Flavianus rescripsit ad Leonem, et acta Constantinopolitanæ synodi in causa Eutyche simul cum epistola ad eum misit. Sed tardius Leoni reddita est. Cum nihil Flavianus **455** de epistola audiret, alteram misit in qua (d) prioris meminit, et actorum quæ simul miserat. Baronius deceptus codicum præpostero ordine, eam quæ secundo scripta, primo scriptam credidit, et revera primum locum hactenus obtinuit in editis codicibus. Sed contrarium ex ipsius epistolæ serie evincitur, quæ videlicet prioris meminit cum actis Constantinopolitanæ concilii missæ, et insuper ex epistola 34 (nunc 38) ad Flavianum scripta Julii die 23, ubi testatur se (e) alteram illam epistolam non accepisse, nisi legatis suis jam in Orientem profectis. Qui quidem nondum urbem reliquerant Junii die 17, quemadmodum docent epistolæ 32 et 34 (nunc 36 et 38) ad Flavianum, ex quibus inter se collatis liquido apparet inter hujus et illius scripturam legatos ad synodum missos sese viæ dedisse.

IV. Ex hac utraque epistola pietatem Flaviani agnoscimus, vigilantiamque pastoris qui suæ bene consulti Ecclesiæ. Scribit quam rite et secundum canonem in Eutyche animadvertit, non indicta causa damnatum; deinde ejus errores commemorat. Hæc Flavianus, non quod suam auctoritatem cum Eutyche committat, sed ut rei gestæ admoneat pontificem romanum ejusque episcopos, caveantque ne in his locis pulleat hæresis, et ipse Theodosius admoneatur a Leone quos errores quosque tumultus in orbem invehat unius monachi improbitas. *Sed ne multa dicens, ait Flavianus, longam faciam epistolam, olim quidquid egerimus misimus* **456** *ad beatitudinem vestram litteras, quibus litteris*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Cum ex præcedenti annotatione pateat Flavianum hoc de negotio, quod fidem tangebatur, ad Leonem retulisse, antequam pontificis litteris excitaretur, quæ hic subjunguntur falsa esse manifestum est.

(b) Leonis verba libellum accusationis Eusebii Dorylænsis episcopi respiciunt, in quo S. pontifex desideravit sensum quem ille in Eutyche hæresi notaverat apertius exponi, ut de eo ipse posset iudicium ferre. Non ergo hic Leo statuit (hoc enim verbo quod a Quesnello præmissum fuit, in sequentia reguntur) non presbyterum nota hæreseos inurendum; nisi sensu in quo peccaverit clare exposito.

(c) Integra Leonis verba de libello Eutyche loquuntur, in quo ille asserebat se *Nicænae synodi constituta servantem frustra de fidei diversitate culpam*. Hæc ex Eutyche verbis non sunt Leonis decretum, quo statuerit non bene reprehendi cum esse alienato a fide animo, qui quæ Nicænis statutis decreta sunt palam profitetur. Solum Leo Eutyche protestationem, cum nihil exploratum haberet, et e contra similem professionem in accusatoris ejus libello legisset, suspendendum iudicium credidit, quoad exploratiora documenta transmitterentur. Cum porro hæc documenta accepit, non dubitavit hæreseos condemnare Eutyche, licet Nicæna statuta se tenere et sequi etiam atque etiam profiteretur.

(d) In epistola 22, quam nos primam esse ostendimus, nulla anterioris epistolæ mentio fit. Quesnelli, qui hanc ipsam secundam esse contendit, intererat prioris epistolæ mentionem in ea detegere. In id autem usus est antiquæ versionis verbis, ut in Leonis

editionibus legebantur, *olim quidquid egerimus misimus ad beatitudinem vestram litteras, quibus litteris docuimus*, etc. At cum hæc non cohæreant cum originali Græco, a Romanis editoribus Conciliorum hic locus ad Græcum textum sic emendatus fuit: *De iis quæ de eo dudum egimus, misimus ad beatitudinem vestram litteras, quibus docuimus*, etc., ubi pro olim repositum fuit *dudum*, quæ particula non ad epistolam *dudum* scriptam, sed ad anteriora gesta in Eutyche refertur. Verbum autem Græcum ἀπιστεύδαισιν Latine redditum *misimus*, hoc loco non de anterioribus, sed de iisdem quas Flavianus scribebat litteris acceptum probavimus annot. 17 (Tom. præced. col. 727, n. b) in epist. 22, ubi alia hujus significationis exempla protulimus.

(e) In epistola 38, non alteram, sed tertiam Flaviani epistolam, quæ desideratur, indicari vidimus annot. 2 (Ibid., col. 812, n. o) in epist. 38. Cum autem Leo direxit epistolam 36, ad Flavianum datam, non die 17, sed 20 Junii, uti probavimus annot. 4 (Ibid., col. 811, n. o) in eadem epist. 36, jam acceperat secundam Flaviani epistolam, et tunc legati jam profecti erant in Orientem, quemadmodum ex emendata, seu potius restituta ejusdem epistolæ lectione *subsecutos* cognoscitur; de quo vide annot. 3, ita inter diem 13 Junii, quo signatæ fuerunt cum epist. 28 aliæ litteræ per eosdem transferendæ, et diem 20 ejusdem mensis, quo notatur epist. 36, legati transmiserunt in Orientem, ac post eorundem discessum tertia brevior Flaviani epistola allata fuit.

docuimus et presbyterio eum esse nudatum, quia sic captus est; et iussimus eum cum monasteriis nullam habere rationem, et exclusimus eum a communione nostra: ut sanctitas vestra hoc cognoscens quod circa illum actum est, omnibus episcopis sub beatitudine vestra degentibus manifestare dignatur illius impietatem: ne nescientes aliqui quid ille sentiat, quasi ad orthodoxum vel per litteras vel per aliquam conjunctionem loquantur (Epist. 22, nunc 27, Flaviani ad S. Leon., cap. 4).

V Admonet hoc loco lectorem cardinalis Baronius (Ad ann. 449, n. 5), ut attendat ex veteri instituto absque controversia confiteri eosdem inter se altercantes Flavianum et Eutychem, legitimum et præcipuum iudicem controversiarum ecclesiasticarum esse Romanum pontificem, ad quem tam actor quam reus sponte currunt sua jura prosecuturi. Pontificis dignitati majori quam quisquam alius reverentia advolvor ego; sed quoniam omnibus Ecclesiæ episcopis cum Romano (a) communis dignitas, ipso etiam Leone hoc proficiente (Epist. 12, nunc 14, c. 11), absit ut quam in uno veneror, in cæteris calcari velim. Ultra agnosco Romanum pontificem pro legitimum, ac si cum singulis episcopis compararetur, pro præcipuo controversiarum ecclesiasticarum iudice; sed quis propterea ferat Flavianum, quem et sedis prærogativa, et sanctimonia singularis, et fidei constantia ad martyrium usque perseverans tantopere commendare debuerant, cum rebelli, imperito, obscuro ac malæ frugis monacho componi committique, exautoratum presbyterum cum suo ac tantæ sedis 457 episcopo, iudicem cum reo; et utrumque velut de communi dividendo altercantem coram Leone sisti, quasi de incerto causæ exitu dimicaturum. Absit tanta a sacratissimo episcoporum cœtu injuria. Non sane actor Flavianus, cardinalis illustrissime, sed iudex; non dammandum traducit Eutychem, sed damnatum a se producit; nec novum a Leone iudicium petit, sed latam a se sententiam cura pontificis Romani collegis Occidentalibus notam fieri postulat: ut omnes communi fidei causæ communibus curis, communi opera ac sollicitudine adlaborent.

VI. Acceptis litteris Flaviani Leo opem operamque suam adversus Eutychem pollicetur: perque illustrem virum Rhodanum epistolam mittit, quam primum ex codice cardinalis Grimani in publicum emittimus, quam et secuta est (b) alia ad Theodosium (Epist. 25, nunc 54), in qua Nicænæ fidei se inhærere proficitur, Nestorii et Eutychem dogmata condemnat, postulatque synodum intra Italiam congregari. In ea ampliores litteras promittit per Flaviani nuntium; fuitque illa celebrata adeo ad Flaviani epistola

A (Epist. 24, nunc 28), divinum Magni Leonis opus, laudata Chalcedone, Patribus approbata, et retenta ad fidem Ecclesiæ de incarnatione Christi explicandam, ut hac quasi Lydio lapide sincera adulterinaque fides probetur. Gelasius papa hunc, qui vel unum ex ea apicem sustulerit, ferit anathemate. *Probamus*, inquit, epistolam B. Leonis papæ ad Flavianum episcopum Constantinopolitanum destinatum, cujus textum quispiam si usque ad unum iota dispunxerit [Al. disputaverit], et non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit (Concil. Rom. de Libr. apoer.). Apud scriptores tam illorum temporum quam posteriorum præclara de ea memoria est. Viridarium, seu, ut vulgo vocant, *Pratum spirituale* (an opus Joannis Moschi, an Sophronii Jerosolymitani, nihil refert; certe opus antiquum, synodo septimæ, act. 4. Photio aliisque receptum) narrat epistolam Leonis divinitus approbatam. *Narravit 458 nobis et hoc abbas Menas ejuadem cænobii Pater, audisse se eundem abbatem Eulogium Alexandrinum patriarcham, dicentem: Cum profectus essem Constantinopolim, fructus sum contubernii domini Gregorii Romani archidiaconi et singularis viri, qui narravit mihi de sanctissimo ac beatissimo Leone Romano pontifice, dicens haberi scriptam in Ecclesia Romana quod cum scripsisset epistolam ad sanctum Flavianum Constantinopolitanum episcopum contra impios Eutychem et Nestorium, posuerit illam super tumulum principis apostolorum Petri; et orationibus ac vigiliis ac jejuniis vacans oraverit ipsam summam apostolum dicens: Si quid ut homo vel minus caute posui, tu cui a Domino Salvatore nostro Jesu Christo et hæc sedes et Ecclesia commissa est, emenda. Post quatuor dies [Al. post quadraginta dies] apparuit ei apostolus et dixit: Legi et emendavi. Sumensque epistolam de sepulcro B. Petri aperuit eam, et invenit apostolica manu emendatam (Prat. spirit. cap. 147, quod caput Latine tantum exstat). Sed, ut scite scribit eminentissimus cardinalis Baronius, præstat audire potius sententiam Petri quam visionem Petri: Firmiorem, inquit, habemus propheticum sermonem quamvis visionem. Etenim majorem sibi (c) ea epistola fidem vindicat ex divinis Scripturis, traditionibus sanctæ Ecclesiæ, communi sanctorum Patrum consensu, et ex publica concilii œcumenici Chalcedonensis assertionem et prædicationem, quam ex recensita modo visione. Istam quippe epistolam actione 5 approbavit: Ὅτι δὴ τῷ τοῦ μεγάλου πέτρου ὁμολογία συμφωνοῦσαν, καὶ ὁμοίαν τινὰ στάλην ὑπαρκούσαν κατὰ τῶν κακοδοξούντων; id est: *Utpote et magni illius Petri confessioni congruentem, et communem quamdam columnam existentem adversus perverse sentientes. Olim hæc integra epistola (d) pu-**

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) *Communem* quidem dignitatem episcopalis honoris Leo admisit in episcopis et Romano pontifice; at simul ordinem hierarchicum generalem non esse monuit, cum pro diversitate gradus hierarchici auctoritate distinguantur, omnibusque episcopis Romanus pontifex eo primatu præsit, qui non meri honoris, sed præcipuæ jurisdictionis primatus est, ut omnes catholici profitentur. Vide quæ in hunc locum epistolæ 14 animadvertimus annot. 52 (Tom. præced. col. 675, n. e). Porro ad Romanum pontificem controversiarum præcipuum iudicem hanc causam ab Eutyche delatam appellationis libello, idque cum accepisset Flavianus, hunc quoque secundis litteris idem iudicium postulasse, contra Quesnelli nisus probatur sumus in observationibus ad dissert. 6, ex quibus ea quæ hic obtruduntur adversus Baronium quam inania sint perspicitur.

(b) Quesnellus deceptus chronica nota huic epistolæ subjecta in vulgatis viii kal. Junias, eandem scriptam hic prodidit ante iudicium Leonis editum epist. 28, ad Flavianum. Ipse vero de errore hujus chronica notæ suspicatus est in secunda editione. Nos ex probatissimo ms. Ratisponensi emendavimus, viii kal. Januarias. Vide annot. 8 (Tom. præced. col. 856,

n. i) in epist. 54. Hinc de concilio in Italia convocando tum solum pontifex egit, cum in latrocínio Ephesino omnia per vim et præpotentiam gesta liberum concilium postularent, ut illatis malis facilius remedium afferretur.

(c) Hujus epistolæ celebritatem pluribus demonstravimus etiam ad ipsam epist. 28, eamque Flavianus etiam antequam eaderet ex apostolicæ sedis auctoritate per sese idoneam futuram putavit, quæ toti controversiæ finem imponeret, adeo et necessarium non esset concilium generale; et S. Petrus Chrysologus epist. 25 eidem acquiescendum Eutychem monuit, eo quod Petrum in suis successoribus vivere et docere quærentibus veritatem certum haberet. Postquam vero edita fuit, etiam antequam rogeretur synodus Chalcedonensis, tota Ecclesia illam suscepit, eidemque subscripserunt omnes catholici episcopi, non ut vim et auctoritatem illi adicerent, sed ut se catholicos probarent, et ne, si renuerent, hæretici haberentur. Vide pluræ in eadem admonitione. De subjectis autem comparationibus et confirmationibus doctrinæ a Leone definitæ confer dicenda annot. 22 (infr., col. 263, n. a) ad an. 451.

(d) Confer eandem admonitionem in epist. 28, n. 3,

blice, quod ex ms. codice Romano Baronius notat, A in Ecclesia Romana tempore Adventus legebatur; ex ms. codice Bibliothecæ Regiæ accepimus idem olii factitium in Ecclesiis Galliarum.

459 Interea dum Leo Flavianusque bono Ecclesie pariter consulunt, Eutyches (a) novas turbas excitat; decreta synodi Constantinopolitanæ perfringendi cupido incessit (Baron. ann. 449, n. 39). Ea de re libellos supplices dat imperatori, actaque synodi diminuta falsataque arguit. Theodosius Chrysaphii eunuchi sermonibus deceptus, retractari acta jubet, omniaque ad amussim examinari, an quid omissum, mutilum adulteratumque reperiatur. Eam ob rem (b) eosdem episcopos, qui superiore anno synodum fecerant, jubet iterum cogi, sed illis Thalassium episcopum Cæsareæ in Cappadocia præficit, amoto Flaviano Constantinopolitano, cui jus et prærogativa sedendi auferitur. Concilium in Constantinopolitanum vocatur a cardinali Baronio; quamquam vix isto nomine dignandum. Appendicem ego dixerim synodi superiori anno habitæ CP., vel concilii œcumenici prælidium quod ad kalendas Augusti indictum legimus. Aprilii igitur ineunte habetur conventus: ad examen acta revocantur; nihil depravatum, aut immutatum reperitur; omnia uti gesta erant ita scripta esse omnes approbant. Tum Eutychis procuratores vana spe delusi (c) appellationem ad sedem apostolicam proferunt. Constantinus reverendus diaconus dixit: *Eutyches, dum legeretur damnatio, appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani, Alexandrini, et Jerosolymitani, et Thessalonicensis*; hæcque actibus non contineri conquerebantur. Patritius Florentius id confirmabat; dum concilium solveretur, inter strepitus surgentium locutum sibi Eutychen de provocatione ad concilium Romanum, idque Flaviano discedenti renuntiatum. Unde hæc Basilius episcopus: *Et hæc in gestis non sunt inserta. Magnificentissimus Patritius dixit: Turba facta et dissoluto conventu, dixit ad me silenter appellans et Romanum, et Ægyptium, et Jerosolymitanum* 460 *concilium. Et ego arbitratus indecens esse latere hoc sanctissimum et reverendissimum archiepiscopum Flavianum, abscedens dixi ei: Basilius reverendissimus episcopus dixit: Jam in veritate dico adhuc ipso conventu sedente et proponente hoc sancta synodo, ut diceret iste duas naturas inseparabiles et inconfusas in uno Domino, idque post adunationem, scio quia dixit religiosus archimandrita Eutyches: Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum; hoc autem non quasi appellans dixit, sed dicens: Non sum ausus dicere propter Patres. Rogati Patres de appellatione nihil auditum omnes responderunt. (d) Eutyches ad concilium Romanum, Alexandrinum*

Jerosolymitanumque appellat, ratus, ut ea erant tempora, auctoritate episcoporum primarum sedium aut numerosiore synodo sententiam alterius posse irritam fieri. De Antiocheno silentium, quia episcopi hujus dioceseos Nestorianismi suspecti erant.

VIII. Eutyches dum hac via omnes aditus interclusos intelligit, alio se vertit, ad Dioscorum scilicet Alexandrinum episcopum. Hunc auctax ferocæ animus odiaque privata in Flavianum, præter invidiam æmulationemque sedium, Chrysaphique potentiam, facile impulerunt in partes Eutychis. Ab iis in perniciem Flaviani et Eusebii Dorylæi conjuratur. Primum itaque Dioscorus ad imperatorem scribit; aliamque synodum postulat. Imperator petitioni subscribit, eamque ad kalend. Augusti Ephesus indicit; omnia ex composito sic ordinata sunt opera Chrysaphii. Dioscorus jubetur per litteras imperatoris concilio (e) præsidere ad synodum decem metropolitanos suæ dioceseos, aliosque aliunde decem episcopos, qui sanctitate et doctrina plurimum florent; rejecto nominatim Theodoro, quia in Anathematismos sancti Cyrilli Alexandrini scripserat, aut magis qui Dioscoro 461 infensus, Eutychianæ doctrinæ aperte contrarius. Synodum prius opinor meditatam, etiam ante conventum Constantinopolitanum. Nam dum consuleretur de procuratoribus Eutychis admittendis, qui scilicet criminis accusabatur, et eam ob rem ipsum episcopi adesse vellent, Meliphontus episcopus dum diceret super ea re sententiam, rem quidem præsentem volebat, posse tamen per procuratores audiri, si ita Augusto visum, rem scilicet iterum examini subjiciendam, quoniam imperator jussert universalem synodum fieri, ubi de majoribus causis decernendum: *Et καὶ μάλιστα οὐκ ὀκνησάντων, γενέσθαι σύνοδος, καὶ περιέλθαι τὰ καριώτερα τῶν ὧν πραγμάτων ἐν ταύτῃ τῇ σύνοδῳ*; id est: *Præcipue quia universalem præcepit fieri synodum, et (f) necesse est majores causas in illud reservare concilium.*

IX. Hæc de synodo jam indicta dissebatur Meliphontus v. idus Aprilis. Immo Flavianus ad S. Leonem scribens statim post acceptas primas ejus litteras jam tum de concilio cogendo rumore divulgatam testatur. Porro datæ videntur Flaviani litteræ ante Constantinopolitanum conventum mensis Aprilis, 1° quia ante istum pervenisse Leonis litteras, quibus statim respondit Flavianus, narrat Seleucus episcopus in eo conventu; 2° quia de solo priore conventu Flavianus ad Leonem sermonem facit; de altero procul dubio non taciturus, si jam confidatus esset; 3° litteris Flaviani respondet Leo 21 Maii, non statim illis acceptis, sed exspectata occasione: *Pervenisse, inquit, ad nos tuæ dilectionis epistolas, ut primum venientis*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæ novæ turbæ excitatæ fuerunt ab Eutyches mense Aprilis, antequam dogmaticam epistolam 28 S. pontifex scriberet. De his autem turbis plura annot. 1 (supra, col. 220, n. e).

(b) Ex triginta quatuor Patribus qui huic conventui interfuere, quindecim tantum pertinent ad antecedentem synodum, in qua Eutyches damnatus fuit. D

(c) Quam scilicet Eutyches se in anteriori synodo interposuisse præferebat.

(d) Eutychis appellationem ad Romanum pontificem, quam duplici ex capite Quesnellus subvertere studeat dissert. 6, nos in observationibus ad eandem dissertationem constituimus; ibique etiam egimus de hominis causam desperatam agentis per fugio ad alios atque alios episcopos, et ad diversas synodos, ut moras longiores neceret, et alicubi, si fieri posset, Flaviani sententiam rescindendam curaret.

(e) Hic respicitur alia Theodosii imperatoris epistola sub ipsum concilii tempus data ad Dioscorum Alexandrinum, in qua idcirco primatus eidem in hac causa tributus videtur, quia imperator Eutychis dolis deceptus, cum ejus patrocinium suscepisset, eum con-

cilio, seu verius latrocinio Ephesino præficiendum credidit, quem Eutychis defensorem agnoverat, eique etiam comites addidit Juvenalem Jerosolymorum episcopum, et Thalassium episcopum Cæsareæ Cappadociae, propterea quod hos sciebat Dioscoro consensurum futuros. Hic usurpatus a Dioscoro primatus reprehenditur a S. Prospero in Chronico integro, a Rustico diacono in notatione ad hanc imperatoris epistolam, et a Victore Tunonensi in Chronico. Liberatus etiam in Breviario tradit pontificis legatos huic primatus Dioscoro reatitisse; sed contra vim quid poterant? S. Leo id non obscure improbens epist. 89, ad Marcianum, legatum suum Chalcedonensi præsidere voluit. Vide annot. 9 (Tom. præced. col. 951, n. e) in eandem epistolam, ubi et hanc primatus usurpationem in Chalcedonensi ipsi Dioscoro a Lucetio objectam vidimus.

(f) Hæc Meliphontus episcopus eo consilio dixit ut causam ad universalem synodum jussu imperatoris delatam, a conventu Constantinopolitano eximeret; non vero eo ut non alibi quam in generali concilio de majoribus causis decerni posset.

Atti nostri Rodani opportunitatem reperimus, indicamus. Ex quo, vix ante kalendas Aprilis scriptas Flaviani litteras, facile statueris.

Ex quibus liquet non errorem, quod Baronio placet, irrepsisse in diem quo datae sunt litterae Theodosii ex Dioscori ad tertium kalend. April.; immo litteras ejusdem Theodosii de convocacione synodi receperat 462 Leo III idus Maii, quas missas ante mensem solidum oportuit, quod Leo testatur ad Pulcheriam Augustam scribens (*Epist. 27, nunc 31, c. 4*). Sed ea quae prius ab Augusto ordinata fuerant postea immutata haud dubium est. Nam (a) pauci primum episcopi convocati, deinde mutata sententia plures, ex actis pseudosynodi Ephesinae liquido constat: nam centum et amplius adfuisse leguntur. Permissum igitur non modo Aegyptiis, sed Orientalibus venire ad concilium. Archimandrite et monachi Constantinopolitani, quia Eutychem repulsi fuerant, non admissi: unus instar omnium adfuit Barsumas et Syria archimandrita scelere et perfidia notus, acer Eutychianae impietatis vindex. Quin etiam postmodum vocatus Leo pontifex Romanus, ut patet ex ejus epistolis (*Epist. 27, nunc 31, c. 4, et epist. 33, nunc 37*); et ipse adesse synodo rogatus rescripsit non esse consuetudinem Romani episcopi extra Romam conciliis interesse; nec ea esse tempora, Hunno hoste ingruente, quibus civitatem deserat; nec opus synodo ad fidem defendendam, quae tam evidens sit: de qua tamen si cogitandum esset, expedire magis (b) ut in Italiae partibus congregaretur (quod obtinere non potuit), ne tamen fidei videatur deesse, mittere se qui suas vices gerant, quique eiusdem adeo manifestae sufficiunt. Ita legati a Leone missi sunt Julius episcopus Puteolanus, Renatus presbyter tituli S. Clementis, Hilarus diaconus, et Dulcitus notarius.

Haec sic legere indignatus non esset P. Christianus Lupus, qui nostra tam amarum ac virulentum scriptis insectatus est, illis se difficultatibus facile expeditisset, quas aliter solvere non potuit quam per verbum *nescio*. Is in scholiis ad cap. 44 Monumentorum Ephesinorum, quorum editioni immortuus est, p. 262, sacram Theodosii iussionem pro congreganda in Ephesina synodo discutiens haec habet: *Est data consulti Posthumiani et Zenonis, eodem anno quo S. Leo suas ad Eutychem rescripsit litteras, et quo S. Flavianus suam adversus 463 eandem celebravit synodum. Et quidem tertio kalendas Aprilis. At vero haec epistola data est kalendis Junii; ista vero synodus cepit sexto idus Novembris. Porro istud Ephesinum concilium fuit indictum ad retractandum illius synodi de Eutychele iudicium. Hinc quaeritur quomodo illius indictio possit istius celebrationem praecessisse ad medium annum. Quin et Ephesinum latrocinium scribitur actum eodem anno sexto idus Augusti, tribus mensibus ante S. Flaviani synodum. Eadem est quaestio de Rescripto Magni*

A Leonis. Respondeo esse mendum. Aliud nescio. At aliud addiscere poterat; ac primum quidem epistolam Leonis ad Eutychem datam kalendis Junii anni 448 nullo modo pertinere ad Flaviani iudicium seu primum seu secundum, cum illud primum septem fere mensibus epistola praeverit; sed potius ad Domni synodum, ex qua cum Theodosium Antiochenus monisset de renovata per Eutychem Apollinaris haeresi, Eutyches pariter Leonem scriptis litteris monendum censuit de repullulante, et calumniabatur, Nestorii per Domnum aliosque Orientales errore; licet nec Domni nec alterius cuiusquam nomen expresserit. Haec monueram et hoc praesenti loco, et ad Leonis epistolam ad Eutychem datam. 2° Cum Ephesinam pseudosynodum, quae sexto idus Augusti anni 449 certissime celebrata est, placuerit Patri Lupo assignare anno 448, quo videlicet Posthumianus et Zeno gesserunt consulatum, et quo Leo scripsit kalendis Junii ad Eutychem, et Flavianum de eodem iudicium habuit, non mirum quod Ephesinam synodum tribus mensibus Constantinopolitana Flaviani antiquiorem inveniat, cum novem potius mensibus junior fuerit. 3° Sanctionem Theodosii pro convocanda synodo Ephesina consulibus Posthumiano et Zenone datam asserit, erratum Latinae editionis secutus, cum scripta fuerit post consulatum eorumdem, ut Graeci fontes (c) ipsa post series indicant.

X. Sanctus Leo plures simul epistolas per legatos in Orientem misit, in quibus legatorum meminit: datae sunt eodem die, scilicet idibus Junii. His tradita illa adeo praedicata epistola ad Flavianum (*Epist. 24, nunc 28*), aliae ad Theodosium imperatorem (*Epist. 26, nunc 29*), ad Pulcheriam Augustam, ad Julianum Coensem episcopum (*Epist. 27, nunc 31, et epist. 30*), ad Faustum et Martinum archimandritas CP. (*Epist. 25 et 31, nunc 35 et 34*), ad episcopos synodi Ephesinae (*Epist. 23, nunc 32*), quibus significat plenius se ad Flavianum (*Epist. 29, nunc 33*) de sua sententia scripsisse. Sunt et duae aliae ad Julianum Coensem et Pulcheriam eodem die datae, quae superiores. Cur 464 (d) binae simul eodem die ad eosdem epistolae, nihil certi affirmem, an occasione nuntii qui legatos anteverteret, an metu ne legati adire Augustam prohiberentur, quod certe accidit, ut ex epist. 41 (nunc 45) satis apertum est. Nam altera epistola ad Pulcheriam breviter complectitur ea quae per legatos scripta; et legatos (e) retentos aliquamdiu Romae, ex breviori epistola (*Epist. 32, nunc 36*) quam iterum ad Flavianum XII kalend. Julii dedit, accepimus. Cum per ea, inquit, quae ipsi portabunt scripta, sis plenius instruendus. Et iterum: *Subsecuturos significo, quos in hac re placuit destinare.*

XI. Jam dies concilio indictus appetebat, cum Augustus ad Elpidium scribit; jubet eum adesse concilio cum armatis militibus ad pacem securitatem-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Haec Quesnellus scripsit ratur epistolam imperialem, qua concilium Ephesi cogendum indictum fuit die 30 Martii, soli Dioscoro datam fuisse, ut vulgata inscriptio praefert. At haec epistola die eodem data fuit a pari ad alios quoque episcopos, ut post recitatae easdem litteras in actis Ephesinis Chalcedonensi insertis act. 4, notat. t. IV Concil. Ven. edit., col. 874: *Eodem tenore scriptum est et aliis reverendissimis episcopis, ut in synodum convenirent; et Julius Leonis legatus easdem litteras ad Leonem quoque simili (non vero eodem) tenore datas prodidit; quae aliquod tantum verborum discrimen ad peculiarem in Romanam sedem reverentiam indicant, ut exposuimus annot. 29 (tom. praeced. col. 793, n. i) in epist. 31. Hinc quae de mutata imperatoris sententia Quesnellus subjicit falsa: hypothesi innituntur, dum omnes episcopi eadem die ad concilium acciti fuerunt; Dioscori vero nomen in editis litteris legitur, eo quod is Ephesino latrocinio omnia suo arbitrio gerens, scriptam ad se*

D epistolam actis inseruit.

(b) Haec de synodo cogenda in Italia non leguntur in epistolis citatis in margine 31 et 37, sed in epist. 34, quae ob errorem chronicae notae pertinere videbatur ad synodum Ephesinam, cum ex nostra emendatione posterior sit latrocinio Ephesino, cui ut remedium quaereretur, liberam synodum in Italia cogendam Leo a Theodosio petiit.

(c) Addendum et veteres codices Latini, in quibus observante Baluzio t. IV Concil. col. 873, not. a, legitur P. C. Zenonis et Posthumiani, ubi sigla P. C. post consulatum indicant.

(d) De hac re vide admonitiones praemissas epistolae 30 ad Pulcheriam, et 35 ad Julianum.

(e) Legatos non retentos, sed jam profectos in Orientem, cum Leo scripsit breviori ad Flavianum epistolam 36, XII kal. Julii, ex emendata ejusdem lectione vidimus paulo

que synodi, mitti in vincula turbatores concordiae imperans. Ilæc in speciem honesta, sed reipsa ad profligandam fidem, opprimendosque catholicæ doctrinæ vindices. Vetantur episcopi, qui prius condemnauerant Eutychem, sententiam dicere: immo iudicium de suo in Eutychem iudicio expectare imperantur. Missæ præterea litteræ ab Augusto ad Proconsulem provinciæ, ad magistratus et duces exercitus, ut executioni mandent decreta concilii. Demum ad ipsam synodum, ubi Flavianum ut turbulentum et novas res in religione molientem, Eutychem vero honorifice compellat, ut virum probum et catholicæ veritatis tenacem.

Rebus ita compositis habetur synodus ab cxxx episcopis, quos inter eminebant Dominus Antiochenus, Iuvenalis Jerosolymitanus, Flavianus Constantinopolitanus, Thalassius Cæsareæ in Cappadocia. Flaviano locus fuit post Jerosolymitanum episcopum. Eusebius Dorylæi, non ut iudex, sed ut reus admissus. Præsidebat Dioscorus. Legati sancti Leonis absentiam ejus causis et rationibus deprecantur: cumque ad lectionem ejus litterarum atque imprimis epist. ad Flav. se accingunt, deluduntur a Dioscoro. Aliis rebus legendis consumptum tempus; de fide non statim actum. Eutyches introductus continuo cœpit diluere labem hæreseos, confessionemque fidei proponere. Palam lecta est, falsitatis et simulationis plena, et ambage verborum perplexa. Retractata deinde acta ejus condemnationis. Frustra intercessere legati, frustra que obtestati, ut Leonis epistolæ legerentur. Lecta aliquot scripta S. Cyrilli. Dum lectio fiebat, Eustathius Berithi episcopus contenta voce, ut omnes audirent, dixit, non esse sententiam S. Cyrilli et S. Athanasii ut duæ in Christo dicerentur **465** naturæ. Οὐ δού, inquit, τριγαρονὶ νοεῖν φύσους, ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκωμένην. Non capiebat mentem illorum Patrum, qui promiscue φύσιν naturam pro hypostasi et persona aliquando usurpant. Cæteri episcopi vel minis territi, vel promissis corrupti, ne hiscere quidem, immo vel nutu, vel silentio, vel voce prodere fidem Ecclesiæ. Sic Eutyches triumphanti similis ab omnibus admittitur: declaratur innocens, solvitur ab excommunicationis vinculo.

XII. Neque hic stetit furor Dioscori. Pudet referre: non modo innocens prædicatur Eutyches, contra Flavianus ille vindex fidei, columen religionis, condemnatur cum Eusebio Dorylæi: uterque loco et sede moti sunt, et ut faces seditionis et Nicænæ fidei corruptores. Ita, ut Leo noster habet (*Epist. 43, nunc 47, cap. 1*), *In Flavianum veteres æmulationes et privata odia deæviunt. Æmulationes propter sedis CP. splendorem in dies crescentem: odii privata, quæ in sanctum episcopum Chrysaphium exercebat. Iconii episcopus, quod in gratiam Flaviani accedens ad pedes Dioscori, ejus iracundiam frangere tentaverit, non modo repulsam passus est, sed furens Dioscorus milites, qui erant ad fores, vocat. Ecce complures illico magno numero et majore tumultu locum implevere, minaces vultu et catenis, quas ostentabant truculenti. Tum trepidare omnes episcopi, formidine et metu percelli, et in Flaviani condemnationem subscribere. Plurimi cum eo pontifices proscripti condemnatique: inter quos Ibas Edessenus episcopus, Theodoretus Cyrensis, et ultimus omnium Domnus*

A Antiochenus, sed et quicumque jurare in verba hæretici abnuit, depositionis pœna multatus est. *In cujus synodi gesta, ut scribit Liberatus, timore episcopi subscripserunt in Eutycheis absolutionem et orthodoxorum episcoporum depositionem hæresim non recipiantium, et quomodo omnibus gestis ejus contradixerunt, vel, ut legendum conjicio, et quoquomodo omnibus gestis ejus contradicentium.*

XIII. Flavianus audito iudicio appellationem interposuit: est enim in Liberati Breviario statim a Flaviano datum apostolicæ sedis legatis libellum appellationis; de qua alius erit dicendi locus. Tum hæretici fremere itaque ultra modum succendi, percutere Flavianum, et indignis modis magnum pontificem accipere: adeo ut violorum plagarumque exhalaret animam; atque ita pro fide martyr mortem oppeterit. Verum varia **466** de ejus morte fama est. Prosper ait, quod *sanctus Flavianus inter manus eorum a quibus in exilium ducebatur, glorioso ad Christum sine transiit.* Nicephorus refert triduo post decessisse. B Apud Marcellinum Comitem et in Menologio Græcorum invenio ad Epyppam Lydiæ relegatum, ibique tædio, dolore, et tormentis confectum, exanimatumque: quibus similia habet Breviculus Eutychanistarum. *Ducitur, inquit, in exilium Flavianus, et apud Epyppam, quæ est Lydiæ civitas, seu superveniente, seu ingesta morte defunctus est.* Libellus synodicus, cap. 85 calceus occisum dicit. Cædis auctorem acta Chalcedonensis synodi Barsamum monachum arguunt. Evagrius lib. xi Hist. cap. 11, ex Eusebii Dorylæi fide Dioscoro ejus mortem tribuit, a quo calceus impetitus, ab Ecclesia extrusus et interfectus dicitur. Sane ejus impulsu pessime affectum nemo dubitat. Plurimi in concilio Chalcedonensi Dioscorum percussorem et homicidam Flaviani, et alterum Cainum appellaverunt.

Cæterum in tanta rerum desperatione legati sedis apostolicæ non cecidere animo; sed obfirmate restiterunt conatibus hæreticorum adversus condemnationem Flaviani: quæque gesta erant palam contestati. Unde et (a) illi violata fide publica in custodiam dati, unus Hilarus fuga elapsus post varias circumtiones et fortunas tandem adnavigavit Romam. Ita sicut latrocinium absoluta pseudosynodus Epheaina.

XIV. Interea vehementer angebat Leonem cura synodi, anxie nuntia et litteras Flaviani expectans, volvebat animo, quid posset monachus factiosus, et spado gratia et auctoritate potens. Super hæc scribit ad Flavianum (*Epist. 35, nunc 39*): ejus silentium conqueritur. Sed demum edoctus ab Hilaro diacono ut sese res haberent, non ita dolori indulsit, ut negligenter remedium. Confestim igitur concilium cogit. (b) Visum Patribus ut Leo ad Theodosium scribat, ponatque ante oculos miseram Ecclesiæ faciem, quæ vulnera religio accepit ex latrocinio Ephesino, quo in discrimine versatur fides catholica, si Dioscorus et Eutyches pro libidine omnia gerant decernantque. Quod si consultum velit huic malo, cogendam synodum generalem: hoc votum esse omnium episcoporum suarum partium; neque alio quærendum remedium, postquam per vim omnia tractata Ephesi, post constestationem legatorum, Flaviani que appellationem, secundum **467** Nicænæ synodi decreta: sic per ea tempora Sardicensis canones appellabant. Appellationem ipse Leo explicat (c) de appellatione

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hilarium legatum effugisse scimus: quid Julio Puteolano, et Dulcilio apostolicæ sedis notario acciderit, ignoramus. Renatum vero presbyterum ante ipsam synodum in Delo insula morte fuisse præventum, ex Breviculo Historiæ Eutychanistarum manifestum est (*Tom. V Conc. col. 173*).

(b) Id et Leonis et Patribus simul visum est, ut in difficultatibus hujus temporis circumstantiis latrocinio Ephesino remedium afferretur; et S. pontifex, ut facilius Theodosii animum permoveret, omnium epi-

scoporum petitionem ac lacrymas repræsentat.

(c) Hic Quesnellus postillam apposuit, qua lectores remittit ad dissert. 8 de appellatione Flaviani: ubi ut eludat appellationem ab eo interjectam ad Romanum pontificem, eamque ad synodum episcoporum occidentalium interpositam ostendat, pluribus laborat. Sed nostræ observationes eidem dissertationi subjectæ omnes ejus conatus, ut confidimus, disjicient. Ibi etiam quæ hic subduntur ex synodo Sardicensi ac epistola Gallæ Placidix explicabuntur.

ad synodum episcoporum suarum partium seu Occidentis, cui ipse praesit Romanus pontifex. Omnes, inquit, partium nostrarum Ecclesiarum, omnes mansuetudini vestrae cum gemitibus et lacrymis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamant, et iisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum iubeatis intra Italiam celebrari: quae omnes offensiones aut repellat, aut mitiget, nec aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum: convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis.... Et infra: Quam autem post appellationem interpositam hoc necessario postuletur, canonum Nicææ habitorem decreta testantur, quae a totius mundi sunt sacerdotibus constituta (Epp. 39 et 49, nunc 43 et 44). Quae Leonis ratiocinatio, quae ex canonibus Sardicensibus necessitatem synodi arguit, vana omnino esset, nisi persuasum habuisset eam fuisse mentem synodi, ut per Romanum pontificem, Occidentalium synodum intelligeret, qui vellet; non exclusis utique ab illa Orientalibus. Galla Placidia de ea re ad Theodosium scribens appellationem Flaviani eo modo explicat. Διά τὸ, inquit, libέλλον στειλάει πρὸς τὸν ἀποστολικὸν θρόνον, καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους τῶν μερῶν τούτων: id est: Et quod libellum miserat ad apostolicam sedem, et ad omnes episcopos harum partium.

Eo tempore, eodemque die multas litteras Leo in Orientem misit: ad Pulcheriam (Epist. 41, nunc 45) nomine concilii Romani epistolam cum exemplari illius quam ad Theodosium miserat. Aliam dedit ad Flavianum Constantinopolitanum (Epist. 42, nunc 49), ad Julianum Coensem (Epist. 44, nunc 48), et ad Anastasium Thessalonicensem (Epist. 43, nunc 48); cui plurimum gratulatur quod ab Ephesino concilio abfuisset. Reperiuntur et aliae tres epistolae, quas Leo verbis synodi pariter scripsit: quarum una ad archimandritas (Epist. 47, nunc 51), et (a) duae ad clerum populumque Constantinopolitanum (Epist. 45 et 46, nunc 5 et 59): in quibus praecleara de incarnatione Christi documenta. Quomodo Leo tam brevi tempore concilium fecerit, vix dici potest: sed id temporis crebra concilia, ut decretum erat in synodo Nicæna, et in epistola sancti Leonis ad Siculos episcopos superius diximus quotannis Romam 468 mitti tres episcopos ex ea provincia ad celebrandum concilium ad III kalend. Octob. quo tempore reditus Hilari Diaconi fuit. Seu ita congregata synodus, seu Leo de Ephesina synodo ambigeret, seu fama et rumore admonitis jam ex Occidentis partibus episcopos Romam vocasset, certum ex ejus ad Theodosium, ad Pulcheriam, ad clerum, plebem et archimandritas Constantinopoleos epistolis (Epp. 40, 41, 45 et 47, nunc 44, 45, 50, 51), adversus Ephesinum concilium coactam Romae synodum, et ejus auctoritate improba rejectaque decreta Ephesi. Ejusdem rei testem habemus Hilari Diaconi scribentem ad Pulcheriam Augu-

nam. Vestra itaque veneranda, inquit, clementia cognoscat a praefato papa, cum omni Occidentali concilio, reprobare omnia quae in Epheso contra canones per tumultus et odia saecularia a Dioscuro episcopo gesta sunt, et nulla ratione haec in his partibus suscipi posse, quae per potentiam praedicti, non sine fidei laesione et praedicio sanctissimi viri innoxique commissa sunt. Sed non solum irrita, nulliusque auctoritatis fuit haec pseudosynodus hac Leonis synodique Romanae declaratione; sed et suo ipsius vitio, et reclamante universa Ecclesia, quod praeclearè Baronius explicat, etsi alias dicit non prius reprobata synodum, quam (b) Leo ita sancivisset. Sic ille de ea synodo: In qua nihil nisi per vim et metum tentatum et extortum: in qua loco sacrorum librorum gladii atque fistulae: in qua suffragiorum libertas fuit vincla catenis: in qua pro Dei laudibus audite sunt militum minae: in qua perfidus haesiarcha patronus: in qua haereticus est stabilita: in qua nullus est a sanctis Patribus servatus ordo iudicii, nulla viguit censura canonum et decretorum: in qua siluerunt episcopi: in qua de oppressa fide catholica impietas triumphavit, et de manibus lapsorum episcoporum diabolus trophaea erexit, atque tandem de caede martyris superbus tyrannus Dioscorus triumphavit. B Præter porro Leo nomine concilii Romani ad Orientem scribens, a pseudosynodi vocabulo abstinuit, ne offendant Theodosium jam sermonibus et calumniis synodi exacerbatum: nec minus caute ab Augusto concilium in partibus Occidentis impetrare statuerat.

XVI. Theodoritus Cyrensis episcopus per ea tempora audivit se absentem condemnatum 469 Ephesi, depositumque. (c) Appellationem et ipse interposuit ad synodum Occidentis, quod scribit ad Renatum presbyterum Romanum unum ex legatis. (d) Huc igitur de causa, inquit, tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo et beatissimo archiepiscopo, ut apostolica utatur auctoritate, et praecipiat ad vestrum convolare concilium. Et iterum in epistola ad Anatolium Patricium: (e) Tuam magnificentiam oro ut hanc gratiam a triumphatore imperatore obtineas, ut ad 470 Occidentem accedam et ab illis Deo dilectissimis et sanctissimis episcopis iudicet.

Romam quidem Theodoritus non venit, et tamen, ut Acta Chalcedonensis synodi habent, sedi suae restitutus est: an expresso iudicio concilii Romani, an rescissa reprobataque pseudosynodo Ephesina, vel data receptaque communionem, non asseram. Hoc tamen probabilius. Sed de tota Theodoriti causa alibi fusius (f).

ANNUS CHRISTI 450; — LEONIS PAPAE 11; — THEODOSII 43, VALENTINIANI 26, IMPER.; — VALENTINIANO XIV ET AVIENO COSS.

I. Praesenti anno mense Martio datae leguntur a.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Sola epistola nobis 50 data est hoc anno 449. Alia vero 59 scripta fuit circa medium Martii anni sequentis, ut probavimus annot. 48 (Tom. praeced. col. 871, n. m) in eadem epistola.

(b) Eisi irritum per se esset iatrocinium Ephesinum, quatenus nihilominus Leonis declaratio necessaria fuerit, in observ. ad dissert. 8 explicatum invenies n. 14.

(c) De appellatione Theodoretii conferendum est quid Quesnellus, in dissert. 10 disputavit, et quid nos in observationibus ad eandem dissertationem annotavimus: ex quibus eum ad apostolicam auctoritatem appellasse certum fiet.

(d) Διά τὸ τοῦτο τὴν ὑμετέραν ἀγωνασύνην παρακαλῶ πείσαι τὸν ἀγῶνατον καὶ ὁσῶνατον ἀρχιεπίσκοπον τῆ ἐποστολικῆ χρέιασθαι ἐξουσία, καὶ εἰς τὸ ὑμῶν ἀναδραμεῖν κλυταὶ συνέδριον (Theodor., ep. 116, ad Renat.).

(e) Ἀντιβόλῳ τὴν ὑμετέραν μεγαλοπρέπειαν ταύτην αἰτῆσαι τὴν χάριν τὸν καλλικὸν κορυφῆν (sic), ὥστε με τῶν

ἐσπέραν καταλαβεῖν, καὶ παρὰ τοῖς ἐν ἐκείνῃ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις διατάσασθαι. (Theodor., epist. 119, ad Anatolium Patric. um.)

(f) Quae hoc anno 449 a Quesnello ommissa sunt de ordinatione Ravennii Arelatensis, paucis attingemus. Post S. Hilarii mortem comprovinciales episcopi Ravennium Arelatensis Ecclesiae presbyterum, Leonique cognitum ac probatum, dum in Hilarii causa Romae fuit, successore consecraverunt. Tum et Ravennius, et ordinatores ad Leonem scripsere, quibus sis respondit ep. 40 et 41 die 22, vel cum lectione Sirmondi die 26 Augusti hujus anni 449. Cum porro ex Ravennii clericis Romam missis S. Pontifex intellexisset, Petronianum quemdam vagum, sese per Gallias jactare Romanæ Ecclesiae diaconum, et hoc nomine diversas Ecclesias circuire, aliam epistolam 42, ad eundem Ravennium, dedit die 26 ejusdem mensis, qua omnes episcopos admoneri jubet, ut eum, ne ulterius hoc usurpet, ab omnium Ecclesiarum communionem expellant.

Leone epistolæ (a) duæ: una ad Pulcheriam Augustam (Epist. 48. nunc 60), altera ad Faustum et Martinum presbyteros (Epist. 49. nunc 61): in utraque pastoralis elucet vigor constansque pro fide sollicitudo. Ad eundem hunc annum pertinere arbitror tum epistolam Valentiniani imperatoris (Epist. 50), et Augustarum ad Theodosium imperatorem, tum synodum Romanam quam commemorant. Aliam enim hanc esse a synodo

A cujus nomine scripsit Leo plures epistolas statim post cognita Dioscori atrocitatem mense Octobri anni præcedentis, hæc persuadent. 1° Congregata fuit hæc synodus in festo sancti Petri apostolorum principis, ut diserte dicit Valentinianus: *Post venerabilem noctem diei apostoli, et a Romano episcopo et ab aliis cum eo ex diversis provinciis congregatis rogatus sum scribere vestræ mansuetudini de fide* (b). Junio igitur 471

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Non duæ tantum ep. 60, ad Pulcheriam, et 61, ad Martinum et Faustum, scriptæ fuerunt hoc anno 450, verum etiam ep. 59, ad clerum et populum Constantinopolitanum, quæ ob supposititiam chronicam notam exarata credebatur an. 449.

(b) Festum diem Cathedræ S. Petri hic indicari, non vero festum mensis Junii, probavimus in adnotatione ad imperiales litteras præmissa epistolæ 55. Ut autem omnis confusio tollatur, et omissiones aliquot Quesnelli suppleantur, Breviarium chronologico-historicum rerum gestarum hujus anni appendimus. Ephesini atrocissimi scandali remedium Leo sperabat, si concilium liberum in Italia cogeretur. Hoc jam ipse a Theodosio cogendum petierat ep. 43, 44 et 51. Nullum tamen responsum acceperat, cum imperator Valentinianus, Placidia, et Eudoxia Augusta Romam accesserant die 21 Februarii. Die autem 22, cum ad celebrandum festum Cathedræ S. Petri in basilica hujus apostoli convenissent, S. pontifex cum multis episcopis, qui ex diversis provinciis coiverant, ab iisdem Augustis obviavit ut ad Theodosium scriberent epistolas 55, 56 et 57, quibus reprobatis gestis Ephesinis idem generale concilium hisce in circumstantiis maxime necessarium efflagitarent. Aliam quoque epistolam 58 eodem consilio ad Pulcheriam dedit Placidia Augusta: et ex his omnibus litteris quantum Romani pontificis auctoritati tributum fuerit, quisque perspiciet. His transmissis sub finem Februarii, Romam tandem mense Martio allata fuerunt epistolæ cleri et populi Constantinopolitani, Pulcheriæ Augustæ, et archimandritarum Martini et Fausti, quas circa Octobrem anni superioris scriptas vidimus. Ex his Leo letitia affectus est, cum fidei causam in ipsa regia urbe tot defensoribus vindicatum deprehendit: quos in rectæ fidei constantia confirmat epist. 59 et 61, datis die 17 Martii, eodemque die epist. 60 Pulcheriam magis magisque excitat, ut remediis procurandis sua auctoritate vehementius insistat.

Hactenus Leo de suis epistolis anno antecedenti scriptis et de Flaviani morte nihil resciverat. Post diem vero 17 Martii et fortassis mense Aprili accepit litteras de ordinatione Anatolii, ex qua Flaviani mortem agnovit. Multa hac in re Leonem turbant, inter quæ illud præcipue ipsum popugit, quod epistolæ ab imperatore, Anatolio, et ordinatoribus ejus hac occasione directæ, præter id quod ad ordinationem novi antistitis pertinebat, nihil nobis, inquit, de compressis vel abdicatis erroribus indicant. In hac rerum obscuritate nihil interim in alterutram partem temere rescribendum putavit, non dilectionem (Anatolio) negans, sed manifestationem catholicæ veritatis expectans. Confer ep. 70 (nunc 91). Cum vero non tam ex hac expressæ professionis fidei novi episcopi dissimulatione, quam ex Dioscori ordinatoris iniquitate aliique circumstantiis difficilissimis de Anatolii fide plurimum suspicaretur, ac ex imperatoris patrocinio maximum fidei periculum metueret; antequam responsum daret, maturiorem tractatum in hac causa habuit. Roman paulo ante venerat Petronius presbyter et Regulus diaconus cum libello supplicis episcoporum Arelatensi Ecclesiæ adherentium, de qua re Quesnellus agit anno sequenti. Hos Leo diu retinuit ob necessitatem fidei, ut tractati memorato interessent, et universa cognoscerent, quæ per eosdem Ravennio referrentur, ac per Ravennium ad cunctorum sacerdotum notitiam pervenirent, uti traditur in brevi

ep. 67, ad Ravennium, hoc anno scripta die 5 Maii. Duo autem potissimum a Gallicanis episcopis S. pontifex desideravit, quæ solis verbis insinuanda, committenda litteris non fuere. Primum ut suæ dogmaticæ epistolæ 28, ad Flavianum, subscriberent. Hinc hujus exemplar transmisit, et una cum hac junxit Cyrilli epistolam ad Nestorium, ac priores Flaviani litteras ad Leonem, aliæque in Eutychem gesta, de quibus confer annot. 5 in ep. 67, ubi præterea illud maxime observandum innuimus, easdem Leonis et Cyrilli epistolas ita pari sollicitudine jungi et commendari Orientalibus in ep. 69 et 70, quæ scriptæ fuerunt in Anatolia causa, uti in hac 67, ad Gallicanos directæ, junguntur et commendantur: ex quo Petronium et Regulum ob tractatum in eadem causa Anatolii habitum Romæ diu fuisse detentos, atque de toto hoc negotio instructos agnosimus. Secundo perutile existimavit, si iidem Gallicani subsignatis suis ad Flavianum litteris ad imperatorem Theodosium scriberent, ac pro remedio Ephesini atrocissimi suas quoque preces interponerent. Hæc satis colliguntur ex ep. 99, qua Gallicani ad Leonem serius rescribentes, dogmaticam ipsius epistolam locupletissimis subscriptionibus commendarunt, et cap. 4 se supersedissem significant a scribendis litteris ad Theodosium, eo quod mortis ejus nuntio accepto, rebusque sub novo imperatore immutatis, fieri hoc minime necessarium putassent. Aliquanto post, sive eodem mense Maio vel Junio Theodosii responsa ad Valentinianum et Augustas epistolis 62, 63 et 64 perlata fuerunt, ex quibus ejus animus ab omni remedio alienum Leo cognovit.

In his ambagibus quatuor legatos Abundium et Asterium episcopos, Basilium et Senatorem presbyteros in Orientem mittere, et data ad Anatolium responsione solum ad Theodosium atque Pulcheriam scribere ep. 69 et 70, quibus adjecit epistolam 71, ad archimandritas Constantinopolitanos, quæ omnes epistolæ die 16 Julii notantur. Legatis autem, qui post hanc diem transmiserunt, instructio data fuit cum testimonio Patrum, qui catholicum dogma in epistola Leonis definitum adversus Eutychem hæresim comprobabant. Hinc autem patet, quid causæ fuerit, cur Leo responsum ad litteras de ordinatione Anatolii tandiu distulerit, licet has multo ante accepisset saltem mense Aprili. Rerum difficultas, longioris consultationis ac tractatus necessitas, expectatio responsum Theodosii ad imperatoris et Augustarum litteras, legatorum obsequio et instructio cum testimoniis Patrum non modicam dilationem postularunt.

Quo tempore legati Constantinopolim pervenerint, ignotum est. S. Leo cum scripsit ep. 75 die 8 Novembris, eos quidem jam pervenisse confidebat. At quamvis Marciani litteræ 75 pro Maximinum Cæmentem allate fuissent, ex quibus ejus assumptionem ad imperium intellexerat, nullum tamen de eorum adventu nuntium acceperat. Solum in ep. 76 Marciani, data die 22 Novembris legati cum honore suscepti commemorantur. Theodosio autem vita functo die 28 Julii, Marcianoque ad imperium erecto, rerum facies mutata est. Novus enim imperator, Pulcheria ejus uxore maxime coadjuvante, ad reparanda fidei scandala primas cogitationes et curas intendit. De assumptione sua ad imperium scribens ad Leonem epistolam 73, exeunte Augusto, vel ineunte Septembri, de concilio quam citius cogende studium suum

mense anni CCCCL. celebrata, non Octobri anni præcedentis. 2º Rescribens Theodosius ad Valentinianum, et ad Augustas, dicit se de his quæ Leo commemoraverat, 472 jam ad eum scripsisse *fusus, plenius, apertius, plenissime, ac sæpe*. At cum statim post receptas Epinesinas turbas scripsisset Leo ad Theodosium, ex synodo Octobris, si ex eadem 473 synodo ad eundem Augustum datae sunt a Valentiniano litteræ de hoc eodem negotio, quomodo crebra Imperatoris rescripta Leonem prius accepisse credemus, quam Valentinianum? 3º Seras admodum litteras dedisse Theodosium ad Leonem, et vix ante mensem Junium hujus anni videri ab eo esse receptas, patet ex epistolis 52 et 53 (nunc 59 et 71), quibus de receptis primum litteris et gratias agit Theodosio, et monet presbyteris Constantinopolitanis. Nullas certe Leonis ad imperatorem litteras habemus a die 15 Octobris anni 449, quæ primum die synodum intra Italiam poposcerat, (a) usque ad 16 Julii anni 450; et ex epistola 49 (nunc 61) ad Martinum et Faustum presbyteris constat die 17 Martii nondum quidquam pontificem audivisse de receptis primis istis synodalibus litteris ante quinque menses scriptis: quo silentio mire anxius erat Leonis animus. Surda quippe aure ejus de synodo intra Italiam cogenda petitionem Theodosius exceperat. Unde ubi primum de dedit occasio Augustum Augustasque alloquendi, quod per se impetrare non potuerat, ipsorum litteris et instantiis curatus est obtinere. 4º Synodum Romæ tunc coactam esse, rebus Ecclesiæ ita perturbatis, credibile facit antiqua consuetudo episcoporum, qui undique e remotioribus etiam regionibus convenire consueverant ad sanctorum memorias, ut natalium eorum diem cœnebrarent. In a Romanam ad sepulcrum apostolorum, Turones ad sanctum Martinum solemnè fuit episcopis concurrere. 5º Diversas synodos habuisse etiam manifestum sit, quod S. Leo in epistola 52 (nunc 69) disertis verbis scribit synodum quæ eam ipso propriis litteris concilium in Italia celebrandam petitor, *ob hanc causam Romæ convenisse*, et quidem ante 15 diem Octobris. Synodum vero seu conventum episcoporum, quorum multitudo circumscripta Leo Valentinianum Augustasque convenit, et ad scribendam horta us est, occasio solemnitate apostolicæ, et, ut loquitur Augustus, *pro principatu proprii loci seu dignitate collectus fuerat*.

II. Quod vero solemnem apostoli festivitatem, de qua in imperatoris litteris mentio, de die dedicationis basilicæ Sancti Petri 474 interpretari magis eligit cardinalis Baronius, ut de eadem synodo autumnali anni 449, a qua plures epistolas missas in Orien-

tem a Leone diximus, intelligendus sit episcoporum conventus a Valentiniano notatus; nemo hactenus assentiri cardinali abnuvit. In eam tamen sententiam ire nequeo. Primo enim quis non natalem apostoli diem statim cogitet cum DIE APOSTOLI, ut in ea sit epistola, appellatur? 2º Quis putet episcopos, qui ad tertium kalendas Octobris ex canone veteri et consuetudine Romana, Romam convenire soliti erant, adhuc mense Novembri convenire consuevisse ad dedicationem basilicæ celebrandam? Et quis Baronio fidem commodet, cum eadem synodum, quam tertio kalendas collectam fatetur usque ad decimum octavum Novembris diem perseverasse scribit, quo die occurrit dedicatio basilicæ Sancti Petri; atque ita per quinquaginta dies episcopos synodum habuisse? quis hoc, inquam, sibi persuadeat, præsertim cum jam a 15 die Octobris absoluta synodus videatur, datis nimirum ex ea litteris ad Orientales partes?

Sic igitur sese res ista, ni fallor, habuit. Scripsit Leo ad Theodosium ex synodo autumnali anni 449, synodumque in Italiæ partibus congregari poposcerat: votis non annuit Theodosius ab Eutylichianis circumventus, unumque hoc rescrip-it, synodum necessariam non esse, Nicenam sufficere, cujus fidei ac decretis standum. Hoc responsum suggerit epist. 52 (nunc 69) ad Theodosium: *Omniibus quidem, inquit, vestra pietatis epistolis, inter eas sollicitudines quas pro fide patimur, spem securitatis nobis maximam præstitistis. Nicænam commendando concilium; adeo ut ab illo, sicut jam sæpe scribitis, non patiamini sacerdotes Domini deviare*. Hæc cum cerneret Leo, remque fidei in Oriente periclitari, Valentiniano cum Placidia et Eudoxia Augustis Romam ad festum sancti Petri occurrenti, obviam factus est cum episcoporum cœm, qui ad eundem diem festum convenerant, simulque Augustum Augustasque obtestati sunt, ut litteris apud Theodosium agerent pro fidei causa, synodumque in Italia congregandam impetrarent. (b) Ex a synodo Romana puto decretam legati nem Abundii 475 Asterii, Basilii et Senatoris, de qua mentio in epist. 52 (nunc 69) et sequentibus quæ Julii 16 et 20 diebus date leguntur. Tam numerosam enim legationem haud scio, an per illam viatam esse extra synodum decretam aliquis unquam meminerit. Ne quid hic tamen dissimulem, quod sententia nostræ adversari videatur, Galla Placidia in epistola sua ad Theodosium de Flaviano loquitur quasi adhuc superstite. *Ἐν τῇ στάσει τῆς ἑρωσίνης ἀβλαβῶς μένωντος ἐν καίσι θάνατου; id est: In statu sacerdotii illæso manente per omnia Flaviano*. Sed quid si Pla-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

declaravit. 8. Flaviani corpus Constantinopolim transferri, atque Eutychem ex eadem urbe egredi jussit. Statim ac accesserunt Leonis legati, synodus ἐκκλησιαστικὴ coacta fuit; ibique lecta dogmatica Leonis epistola 28, ad Flavianum, cum testimoniis Patrum, quæ per legatos transmissa fuerant, Anatolius, et omnes episcopi, archidiaconi, presbyteri et diaconi eidem epistolæ subscribere, et Nestoro sturac Eutychio, eorumque erroribus anathema dixerunt. Hæc gesta quæ laudantur ep. 80 ad Leonem missa fuere per Carterium, Patricium et Asclepiadem Constantinopolitanos clericos, una cum legatorum relatione, et discimus ex ep. 79. Tres quoque epistolæ ad pontificem directæ: una est epistola 77, Pulcheriæ; aliæ duæ Anatolii et Juliani Coesariæ, quæ desiderantur. Hac eadem occasione missa videtur altera Marciani epistola 76, ad Leonem, signata die 22 Novembris. Cum enim omnibus his epistolis S. Leo responderet eadem die 13 Aprilis anni sequentis per epistolas 78, 79, 80 et 81, quas clericis Constantinopolitanis in regiam urbem redeuntibus tradidit; omnes una per eundem clericos transmissæ ac receptæ videntur. Confer dissert. de Epist. deperditis, n. 45, ubi aliam Marciani epistolam, quæ perierit, et hæc

occasione missa fuerit, haud astruendam ostendimus.

Ab eadem Constantinopolitana synodo missa est epistola almi archiepiscopi Leonis *is qui utique essent metropolitani, et subscripta est*, uti traditur in concilio Chalcedonensi, act. 4, de Photio Tyri, t. IV Concil. Ven. edit. col. 1435, d. e. Theodoretus, qui anno superiori eandem Leonis epistolam ad Flavianum summis laudibus extulit, post Constantinopolitanam hujus anni synodum ad Abundium Leonis legatum scribens, ejus exemplum cum sua subscriptione misit, ac idipsum effecisse hanc Edessenam et Aquilinum ibidem testatur. His gestis annus 450 concluditur.

(a) Intermedio tempore habemus epistolam 54, quam ex certa emendatione datam fuisse die 23 Decembris an. 449, videre est ex annot. 8 (Col. 225, n. b) in eundem præcedentem.

(b) Cum hæc Romana synodus habita fuit mense Februario, ut innuimus annot. 2 (Col. 235, n. b), tum vero legationem Abundii et sociorum a Leone directam post conventum Romæ habitum mense Maio, ex Breviario historico-chronologico ibidem demonstravimus.

cidia Augusta hoc tantum vult, nullam censendam esse ejus a sacerdotio dejectionem? Quid si Flaviani mortem tunc adhuc (a) ignorabat Augusta, et forsam ipse pontifex? Joannes Garnerius, qui contrariam opinionem amplexus est, hac præsertim ratione permotus quod incredibile sit *post undecim fere menses nihil in Occidente de morte episcopi tantæ sedis rescitum esse*, cur de mensibus undecim mentionem faciat, nescio; plures enim quam quatuor menses cum decem fere diebus non excurrunt a Februarii 18, cui mortem Flaviani assignat, ad finem Junii, quo festum apostoli occurrit. Mirum autem videri non debet per quatuor hos menses ignoratam Romæ fuisse Flaviani mortem. Superius enim observavius Leonem per quinque integros menses ignorasse an litteræ synodales ad Theodosium, ad Pulcheriam, ad clerum populorum Constantinopolitanum et ad plures alios scriptæ, receptæ essent; nec videtur quidquam de illis rescivisse ante mensem Julium. Potuit certe potiori ratione serius de Flaviani obitu certior fieri. In Hypensii enim exsilio ille obierat, unde non statim fortasse nuntius mitti potuit Constantinopolim. Cum autem in ea urbe rescitus est episcopi obitus, non alia prior cogitatio venit in mentem seu Theodosii, seu aliorum, quam de eligendo ordinandoque regiæ urbis episcopo; idque curavere, ni fallor imperator et Dioscorus, ne prius Flaviani mortem Leo addiceret, quam successoris ordinationem; ne Anatolii electio, hominis ex amicitia Dioscori ejusque delectu suspecti, interturbaretur. Revera utrumque ex hisdem nuntiis didicisse Leo videtur nec multis ante 16 Julii diebus, cum illa die primum rescribat de ordinatione Anatolii. Cur enim nobis non liceat æque ac Garnerio argumentatione hujusmodi urgere? **476** Si, inquit ille, ante Februarium mors Flaviani accidisset, quid esset causæ cur S. Leo ne verbum quidem ea de re fecerit, aut certe de Anatolio non scripserit Theodosio, Pulcheriæ, aliisque ante Julium mensem? Cur Theodosius non ante Quadragesimam aut etiam ante Pascha non petierit Anatolium in communionem recipi a S. Leone? Qua ille ratione de morte Flaviani, eadem ego, longe potiori jure, de nuntio mortis arguere possum, par enim de utroque silentium Leonis ac Theodosii. Cæterum libenter subscribo opinioni viri eruditi (b) de die mortis episcopi illius, non quia juvat nonnihil meam de synodo Junii sententiam; sed quia juvat auctoritate breviculi Historiæ Eutylichianarum, Menologii Græcorum, et alterius quod est Maximi Cytheræi, et tertii ex bibliotheca cardinalis Sirletii; testantur enim pari consensu Flaviani post multas afflictiones ac ærumnas vitam in exsilio finisse: quod argumento est, non nisi post plures menses illum vita functum. Quidquid porro sit de hoc capite, certe extra dubium videtur mense Octobri vel Novembri anni 449, vel ex synodo autumnali, scriptam non esse hanc Placidia epistolam, quandoquidem Theodosius ad has litteras rescribens remittit Augustam ad epistolas a se hoc de negotio, hoc est de concilio in Italia congregando, plenius atque apertius *ΣΕΡΕ, ἐντέλειστον καὶ σα-*

φίστερον πλλάκις, scriptas. Quod procul dubio fieri non potuit, nisi post plures menses ab Octobri, quando primum a Leone scriptum est de synodo ad Theodosium post acceptum de latrocinio Ephesino nuntium. Si quid porro his contrarium scriptum a nobis est ad istas epistolas, ex dictis corrigi velim.

III. Igitur Valentinianus cum matre Placidia Eudoxiaque uxore Romam venit ad tumultum apostolorum in basilica S. Petri. Leo cum magno episcoporum numero imperatorem adiit, de miserando Ecclesiæ statu plurima locutus, quæ mala monachus et spado Ecclesiæ intulerant; quibus injuriis obnoxii defensores fidei, ut omnia per vim acta Ephesi, ut extortæ suscriptiones proscriptionesque episcoporum latæ, et impiis satellitum manibus incestata religio. Super hæc fidem sancti Petri obestatur, obsecratque Valentinianum et Placidiam, ut labenti Ecclesiæ opem ferant. Hæc gemens ploransque, adeo ut ex miseratione omnibus **477** oborirentur lacrymæ. Commotus imperator sermonibus sancti pontificis, et pariter Placidia Eudoxiaque, litteras ad Theodosium scribunt, et Placidia privatim ad Pulcheriam. Rogant Augustum ut non sinat se decipi pravitæ Eutyichis; caveat ne sub ejus auctoritate invalescat hæresis. Orant enixe ut communi consensu synodus universalis habeatur in Italia, ubi nova perversaque doctrina ad examen revocetur. Theodosius odio in Flaviani et susurris hæreticorum deceptus, respondet non tamquam errorem, sed quasi fidem defendat, se observantissimum avitæ religionis, se fidem Ecclesiæ et majorum traditiones sicut sacrum depositum custodire; ob eam causam habitum Ephesi concilium, ubi libera suffragia, ubi omnia ex æquo bonoque juxta æstimata sunt. Eadem testatur plenius in epistola ad Leonem scripta esse. *Indicatum est*, inquit, *ad eundem Leonem latius atque plenius, sicut arbitramur*. Ita Theodosius aversus ab Ecclesia non tam proprio quam aliorum ingenio, nam hæreticos potius quam hæresim fovebat. Dioscorus porro ceteris gratiæ imperatoris, et ferox successus rerum, majora meditatur. Audit ægre Ephesinum concilium pro latrocinio haberi, rescissa Romæ ejus acta. Ira vindictaque impotens facinus intentatum aggreditur, communicata re cum decem episcopis, quos sibi comites asciverat: S. Leonem a communione Ecclesiæ abscindit, quod bonorum animos vehementer commovit, et Orientis Ecclesias toto prope biennio in factiones et schismata divisit. Nam, ut auctor est diaconus Liberatus, *Ægyptii, Thracæ, Palæstini episcopi Dioscorum sequebantur; Orientales, Pontici, Asiani partes sanctæ memoriæ Flaviani; quod schisma permansit usque ad obitum Theodosii principis (Breviar. cap. 12)*.

IV. Nondum duo anni effluerant, cum auctor perfidiæ Eutylichianæ Chrysaphius tandem suorum sceleorum poenas luit. (c) Augustus sero advertens spadonem in perniciem Ecclesiæ et reip. grata et auctoritate abuti, hunc bonis honoribusque spoliatum in insulam relegat: quod Nicephorus habet (*Lib. xiv, cap. 49*), **478** qui et eundem inter navigandum haustum fluctibus narrat. Cedrenus (*Pag. 351 edit. Reg.*) me-

IV. Nondum duo anni effluerant, cum auctor perfidiæ Eutylichianæ Chrysaphius tandem suorum sceleorum poenas luit. (c) Augustus sero advertens spadonem in perniciem Ecclesiæ et reip. grata et auctoritate abuti, hunc bonis honoribusque spoliatum in insulam relegat: quod Nicephorus habet (*Lib. xiv, cap. 49*), **478** qui et eundem inter navigandum haustum fluctibus narrat. Cedrenus (*Pag. 351 edit. Reg.*) me-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Mense Febuario, quo Valentiniani, Placidia, et Eudoxia epistolas scriptas ostendimus annot. 2 (*Col. 235, n. b*), Flaviani mortem et Placidia et pontifex ignorabant. Hæc mors certe istis nota erat die 5 Maii, qua Leo de Anatolii successoris ejus ordinatione consultationem habuit. Hinc falsum est et Flaviani obitum, et electionem Anatolii Leonem didicisse *non multis ante 16 Julii diebus*. Verum quidem est hac primum die pontificem respondisse epistolis quæ Anatolium ordinatum nuntiaverant: at responsonem in aliquot menses distulisse vidimus annot. 2 (*Loc. cit.*), quæ, ut hæc omnia intelligantur, *resolenda* est.

(b) Diei 18 Januarii hujus anni 450 Flaviani mortem assignari non posse, ipsa Anatolii successoris electio, quæ incidit in finem anni 449, ostendit. Vi e quæ de tempore hujus mortis diximus annot. 1 (*Col. 220, n. c*) in annum præcedentem.

(c) Chrysaphius non a Theodosio mulctatus fuit, sed post ejus mortem. Theodorus lector, et Marcellinus necem ejus Pulcheriæ tribuunt. Victor Tunonensis et Prosper eam præcessisse dicunt electioni Marciani. In Chronico Alexandrino interfectus traditur *in porta* (regiæ urbis) *quæ dicitur ad Melantiadem*. Quæ igitur hic narratur ex posterioribus Græcis scriptoribus Nicephoro atque Cedreno, præferenda non sunt.

moriam prodidit in illa insula a Jordane interfectum, A cuius pater jussu eunuchi mortem immeritam subiebat; Jordani autem a Pulcheria traditum esse, quæ causa est cur a comite Marcellino dicatur: *Theodosii sororis nutu sua cum avaritia interemptus.*

Theodosius non diu supervixit: morbo alii, alii rupta in venatione ex lapsu vertebra decessisse scribunt; sed omnes boni credidere acceleratum ejus obitum, Deo ita providente, ut discerent principes non hæresim protegendam, audiendosque in rebus religionis eos penes quos auctoritas et jus administrandæ Ecclesiæ. Nicephorus et Cedrenus scribunt ante obitum tactum dolore erroris, et in auctorem convertisse vindictam, expetitis de audacia Chryspathii pœnis: et ob eam rem in Eudoxiam uxorem averso fuisse animo, quod odio Flaviani multa Ecclesiæ damna attulisset; hanc vero, ne quid acerbis pateretur, per speciem voti persolvendi Jerosolymam concessisse. An statim, an paulo post, ambiguum; certum tamen illuc venisse, et permansisse ad mortem.

V. Ad hanc secundam peregrinationem Eudoxiæ crediderim referendum quod aiunt, (a) Eudoxiam filiam suam, quæ Valentiniani uxor erat, misisse pro singulari munere catenam, qua vincius ab Herode olim fuerat apostolorum princeps: si tamen narrationi fides, cujus locuples testis nullus adducitur. Id in prima perlocutione Jerosolymitana contigisse narrat Baronius. De illa tamen cum plurimi auctores mentionem faciant, Socrates, inquam, Evagrius, Nicephorus, Marcellini Chronicon, Acta S. Melaniæ, etc., mirum est eos de missa Petri catena ne apicem quidem habere. Inscriptionum auctoritas nulla, quia ætas incerta. Sed etsi ad primam referre quis maluerit, incidet nihilominus in Leonis nostri tempora. Cum enim Constantinopoli sub finem anni 438 profecta fuerit Jerosolymam, multas lauras, monasteria, templa, mœnia ipsa civitatis ædificaverit, multasque res 479 alias, teste Evagrjo, ad Dei Salvatoris honorem illustrandum ibi gesserit, ante finem anni sequentis 439 Constantinopolim non est regressa, munusque illud Romam transmittere vix potuit ante Leonis pontificatum, quem gerere cœpit ineunte fere sequenti anno. Ut ut sit, occasione harum sancti Petri reliquiarum, omittendum non est, quod testis omni exceptione major Gregorius Magnus, lib. III Reg. epist. 30, ad Constantiam Augustam, de Leone nostro refert. *Cognoscat, inquit, tranquillissima domina, quia Romanis consuetudo non est, quando sanctorum reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant de corpore; sed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad sacratissima sanctorum corpora ponitur, quod elevatum in Ecclesia, quæ dedicanda, cum veneratione reconditur, et tantæ per hoc ibidem virtutes fiunt, ac si illuc specialiter eorum corpora deferrentur. Unde contigit ut beatæ recordationis Leonis papæ temporibus (sicuti a majoribus traditur) dum quidam Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus pontifex hoc ipsum brandeum allatis forcibus incidere, et ex ipsa incisione sanguis effluerit.*

VI. Hanc Gregorii Magni narrationem velut fabulosam explodit anonymus auctor dissertationis de Trisagii origine Calvinianæ sectæ apud Rothomagenses minister, et in exemplum adducit insulsæ credulitatis: cui, ut occurrat, sex regulas quasi totidem oracula

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Si fides adhibenda est versibus qui olim in Ecclesia S. Petri ad Vincula legebantur, et a Floravante Martinello in Roma Ethnico-sacra editi sunt pag. 284, alii posteriori Eudoxiæ, quæ sub ætatem Pelagii papæ floruit, hæc tribuenda videntur. En versus:

Hoc Domini templum Petro fuit ante dicatum
Tertius antistes Sixtus sacraverat olim.
Civili bello destructum post fuit ipsum:
Eudoxia quidem totum renovavit ibidem.
Pelagius rursus sacravit papa beatus
Corpora sanctorum condens Machabæorum,

proponit, ad quas velut ad Lydium lapidem omnes historicorum narrationes examinari vult. *Quarta, inquit, regula est: ubi desunt testes æquales aut sup-pares, non illico fidem adhibendam juniori cuiquam, qui factum illustre, quod primus refert, toti mundo cognitum fuisse pronuntiat. Hujus rei exemplum sit quod Trajanum imperatorem Gregorii papæ I precibus a gehenna liberatum esse ita narrat Damascenus, ut id in toto Occidente communiter notum fuisse asserat. Et post pauca: Vellem, inquit, hac usi essent regula viri eruditi ad illustrem confutandam fabulam quam habet Gregorius, etc. Et relatis Gregorii verbis supra descriptis, Solus, inquit, Gregorius id narrat tamquam toti cognitum orbi; et tamen nihil videt, opinor, qui non totam Gregorii narrationem inter fabulas esse recensendam videt. Nihil videt opinor, qui totam dissertationis sermocinationem inter deliramenta esse recensendam non videt. Tam iniqua enim est comparatio gemini illius facti, quam tenebrarum cum luce. Tam insulsa regulæ illius vel etiam ad fabulam liberationis Trajani a gehenna applicatio, ut nihil insulsius. Etsi enim mille testes, non sup-pares modo, sed et æquales Gregorio proferrentur, nihilo tamen minus fides omnis hujusmodi narrationi abroganda esset, tum quia frustra festium nubem prædices ad id probandum quod testium fidem ac diligentiam omnem præterit, quale est illud omne quod circa animas præsertim a corpore separatas agitur ab omnipotenti Deo; tum etiam 480 quod adversus catholicum fidei dogma, quo docemur ac profitemur in inferno nullam esse redemptionem, nemo umquam testis idoneus fuerit. Et hæc in primis regula ab isto auctore constituenda erat, quæ et omnibus aliis certior, et sæpe sapius in usum venit ad confutandas narratiunculas pia fraude confictas.*

VII. Jam vero quod Gregorianam de facto Leonis narrationem attinet, primum falsum est id ab eo pontifice narrari tamquam toti orbi cognitum, ne apex quidem id indicat. De Romanorum consuetudine disserit Gregorius, banc facti prædecessoris sui confirmat, hujusque Romanos testes adhibet majores suos, qui a Leonis ætate non multum remoti erant; poterat enim Gregorius eos narrantes audire, qui Leonem ipsi viderant. Deinde cui magis credendum de pontifice Romano narranti, quam alteri ejusdem sedis pontifici, cui Ecclesiæ suæ res ac traditio magis nota esse solent? Quomohomem, ut Joanni Damasceno Græco homini de rebus Occidentalium antiquis et antea non auditis testificanti fides merito negatur; ita Gregorio facile est adhibenda, Romano videlicet de rebus Romæ gestis, nec admodum antiquis, et quibus similia adhuc ejus tempore sub omnium oculis fiebant. Si enim inter fabulas rejiciendum quod de Leone narratur a Gregorio, et circa reliquias hujusmodi et mirabilem eventum earum occasione a Deo concessum, quid de aliis, quos ætate sua contigisse testatur idem Gregorius? Nemo enim Gregorio inagis æqualis quam Gregorius ipse: et tamen vir summæ sinceritatis et ingenuitatis Romanorum hanc esse significat consuetudinem ut in pyxide brandeum mittatur, ponatur ad sacratissima sanctorum corpora, cum veneratione recondatur in ecclesia dedicanda, et quod per illud tantæ virtutes fiant, ac si illuc specialiter eorum corpora deferrentur.

Denique valeat per me licet quarta hæc heterodoxi

Apposuit Petri pretiosa ligamina ferri,
Illustris mulier quæ detulit ab Hierusalem,
Et quibus est Petrus Neronis tempore viactus, etc

Civile bellum, quo hoc templum post Sixtum destructum fuit, nullum, quod sciamus, exstitit Eudoxia imperante. Sicut autem Pelagius hoc templum renovatum sacravit; ita Eudoxiam, quæ illud reedificasse traditur, sub ejusdem pontificis ætatem vixisse cognoscitur. Huic autem femine ac tempori sacrorum vinculorum ab Jerosolyma translatio tribuenda.

regula adversus Gregorianam de Leone narrationem, si qui prisci scriptores supersunt qui res Leonis accurate et enucleate prosecuti hanc unam prætermiserint, si adhuc certum est omnes qui de his scripserunt ad nostram usque ætatem pervenisse, si contrarium aliquid usquam scriptum legitur in antiquis. At si nihil istorum verum est, incassum profecto cadit dissertatoris conatus omnis adversus narrationem sancti Gregorii, et adversus sanctarum reliquiarum venerationem, cujus impatientia et odio motus est, ut hanc historiam inter fabulas relegaret.

VIII. Absente Eudoxia, Chrysaphioque ejecto, sua Pulcheriæ redit auctoritas, etiam ante decessum fratris: quæ e vivis sublato, Marciano viro optimo et forti nupsit; ea tamen lege ut potius eum solio quam toro sociaret: ita femina imperium retinuit et virginitatem, quam Deo voverat, etiam in conjugio custodivit. Utrique par animus erga religionem, quæ sub eorum imperio cæpit reviviscere.

481 Theodosius sub finem vitæ ad Leonem scriperat de Anatolio subrogato in locum Flaviani, ut eum admitteret ad communionem, qui erat a Dioscuro ordinatus, olimque ejus apud Theodotium apocrisiarius. Rescripsit ad imperatorem xvi vel xvii kalend. Augusti se non recusare eum diligere ut fratrem; sed expectare se ejus de fide sententiam, modo consentanea credat Patrum doctrinæ, qui in Ecclesia utrobique fulserunt, et de incarnatione ea sentiat, quæ olim Cyrillus, et quæ Ephesina synodus adversus Nestorium destituit; fidem subscriptione testetur coram clero et plebe, et admittat quæ consona veritati catholicæ copiose in sua epistola declaravit. Significat etiam mittere se episcopos Abundium et Asterium cum Basilio et Senatore presbyteris, per quos, inquit, quæ nostræ forma sit fidei dignanter agnoscere; et ut ipsi testes sint fidei quam Anatolius profitetur, et non vereantur eum ad pacem admittere, qui cum eo in fide consentiat. De eodem argumento litteras scripsit eadem Julii 16 vel 17 die ad archimandritas Constantinopolitanos (Epist. 53, nunc 71), quibus et de Anatolii silentio expostulat, et eos de missis in causa fidei legatis monet. Nec multo post alias dedit (a) ad Pulcheriam Augustam (Epist. 54, nunc 70), ad Martinum et Faustum presbyteros (Epist. 55, nunc 74, et 56, nunc 75), eundem fidei catholicæ zelum spirantes, in quarum penultima legatos suos dudum Constantinopolim appulisse confidit.

IX. Jam vita decesserat Theodosius, cum Constantinopolim advenirent legati; jamque Marcianus salutatus erat imperator, cui reddunt litteras Leonis. Anatolius dubiæ sub Theodosio fidei, sub religioso principe nihil hæsitandum ratus, Eutychem cum ejus erroribus detestatur. Olim conjunctissimus Dioscuro, et ab eo ordinatus, contra canonicam regulam Antiochenæ Ecclesiæ episcopum consecraverat: simplex ad Marcianum Pulcheriamque accedit, oratque ut amicitiam et communionem Leonis sibi concillent, Romanus pontifex pael Ecclesiæ consulens ultro assensus est. Ut quod, scribit idem anno sequenti (Epist. 78, nunc 104), vestro beneficio noscitur con-

A *secutus, nullius cupiditatis pravitate turbaret. Nos enim vestræ fidei interventionis habentes intuitum, cum secundum suæ consecrationis auctores ejus initia lituarent, benigniores circa ipsum quam justiores esse 482 voluimus. Eadem prope ad Pulcheriam sequenti epistola.*

Anatolius post adventum legatorum concilium seu concensum episcoporum, qui in regia civitate erat, evexit, ut suam fidem approbaret. (b) De eo conventu mentio est actione & concilii Chalcedonensis, ubi agitatam an concilii nomen mereretur. Et *συνόδου χρι καλῶν τῶν ἐπιδημούντων τῷ βασιλεὶ κἀλαί τῶν συνελθόντων. Tryphon episcopus Cilius præcipuit: σύνδοξ καλεῖται καὶ συνέγραψαι, καὶ οἱ καταπορευόμενοι τῶν δεκαίων ἀπολαύσουσι; id est: Synodus appellatur, et conveniunt, et laborantes aliqua oppressione suæ jura nanciscuntur. Anatolius (c) subjunxit, et illic ecclesiasticas causas tractari, nihil que a se tentatum quod novitati esset affine, sed ex antiqua id consuetudine episcopo Constantinopolitano concessum. Quod vero in eo concessu seu synodo sit actum, ex fragmentis Commentariorum Abundii, qui unus erat ex legatis, licet ediscere. Hæc fertur igitur lectam epistolam sancti Leonis, allata testimoniis sanctorum Patrum, qui et Latine et Græce scripserant, collataque simul colligere et in fidem unam convenire deprehensa. Hæc in synodo coram episcopis: ubi et prolata epistola Leonis ad Flavianum, quam omnes sua subscriptione confirmarunt, et Anatolius, et episcopi, archimandrite, presbyteri, et diaconi omnes qui aderant. Contra dictum ab omnibus anathema Nestorio et Eutychi, eorumque doctrinæ. Ita hæresis Eutychiæ Constantinopoli præscripta est, usaque fidei omnium fuit. Ad alios deinde metropolitanos missa est a synodo Leonis epistola, qui cum suæ provincie episcopis eam voce et manu approbaverunt; Theodoretus eandem cum suæ subscriptione remisit ad Abundium legatum. Hæc omnia ita gesta esse, ut superius diximus, partim ex Actis Abundii, partim ex actione de Phocio post act. 4 Chalcedonensem habemus. Leo ipse ad Paschasium Lilytiæ episcopum scribit in epistola prius emissa, quam modo publicam facimus ex ms. codice cardinalis Grimani (Epist. 68, nunc 88), a suis allegata sanctorum Patrum testimonia apud Constantinopolim, et *itam Constantinopolitanam Ecclesiam cum monasteriis omnibus et multis episcopis præbuisse consentium, et subscriptionibus suis Nestorium atque Eutychem cum suis anathematizasse dogmatibus. 483 Novis etiam proxime via epistolam Constantino-vitani episcopi accepisse, quæ refert per Antiochenum episcopum missis per provincias suas tractoriis, universos episcopos et episcopos meæ præbuisse consentium, et Nestorium et Eutychem puri subscriptione damnasse.**

De synodo, priusquam loquendi finem faciamus, addam non contentivis animo, sed veritatis historicæ gratia, hoc concilium non convocatum a legatis, ut est in Annalibus, sed coactum ab Anatolio, quod ipsa fragmenta Astorum Abundii, quæ Baronius revulit (Ad an. 449, n. 28), commemorant, et (d) actio & Chalcedonensis de Phocio innuit. Ab alio

BALLERINIORUM ANNOTATIONES,

(a) Hæc ad Pulcheriam epistola 70, ob chronice notæ emendationem data fuit eodem die 16 Julii quod hæc epistola præcedentes.

(b) Non de conventu in quo Anatolius Leonis epistola subscripsit, sed de alio conventu præcedenti paulo post Anatolii ordinationem habito, in quo favente Theodosio Phœnicæ provincia cum præjudicio episcopi Tyri in duas divisa fuerat, hæc questio in Chalcedonensi agitata fuit, ut ex ipsius actionis quartæ lectione manifestum erit. Vide t. IV Concil. Ven. edit. col. 1435, d, et seqq. Solum in hac questione Tryphon Chus, ut probaret eum præcedentem conventum esse synodum, aliorum similium conventuum qui synodi vocabantur, exemplum attulit. Hi

porro duo conventus, quorum alter *tunc*, alter vero *nunc* habitus dicitur, si præ distinguantur, aliæ Quesnelli hallucinationes in sequentibus deteguntur.

(c) Hæc ad primum conventum antecedenti notatione indicatum, sequentia autem ad secundum pertinent.

(d) In hac actione primum conventum sub Anatolio habitum dicitur, de secundo nihil est, ex quo ejus convocatio Anatolio tribuitur. Cum porro S. Leo eo tempore, quo legatus direxit in Orientem, eam mutationem, quæ per Theodosii mortem facta est, nec prævidisset, nec sperasset; de cogendo Constantinopolitano conventu, in quo suam epistolam omnes subscriberent, non cogitavit. Nihil tamen dubii est

certe quam ab Anatolio colligi synodum Constantinopoli nec canones, nec privilegia sedis illius sinebant. Neque vero legati missi sunt concilii faciendi causa, sed, ut ipsi profiterentur, ad insinuandam cunctis fidem catholicam, et, ut Leo ipse scribit ad Theodosium: *Per quos, inquit, quæ nostræ formæ sit fidei, manifestatis instructionibus quas misimus, passim dignanter agnoscere.* Quod et in epist. 54 (nunc 70) ad Pulcheriam uberius edisserit. *Denique ad fortitudinem sanctarum mentium roborandam missos legatos scribit in epist. 55 (nunc 74) ad Martinum presbyterum.*

Neque etiam verum accitos ex provinciis episcopos ad synodum, sed collectos eos qui in urbe regia erant cum presbyteris et archidiaconis, quod supra annotatum, confirmatumque ex actione de Photio intra actionem à Chalcedoniensium, ubi pauci convenisse dicuntur, nec alii quam qui in urbe forte fortuna reperti sunt: *Quemadmodum et nunc, cum pauci Constantinopoli convenissent, missa est epistola almi archiepiscopi Leonis iis qui ubique essent metropolitibus, et subscripta est; sic tunc quæ visa erant presentibus sanctissimis episcopis allata sunt et subscripta.*

Denique in hac synodo non reconciliati episcopi qui desciverant a fide, nec communione catholicae Ecclesiae donati, sed Ecclesiae suae communionem contenti esse jussi sunt. (a) Non expuncta ejusdem synodi decreto nomina Dioscori et Juvenalis: nam Leo epist. 60 (nunc 80) ad Anatolium scribit non tantquam de re gesta, sed **486** tamquam delinenda a legatis cum Anatolio. *Quod nosri, inquit, ibidem constituti sciendum esse dixerunt.* Immo alii legatis, Lucentio et Basilio, servatum esse hanc provinciam, ex litteris anno sequenti 7 Junii scriptis manifestum est.

Quamquam igitur quæ superius a nobis scripta sunt de subscriptione Constantinopolitanorum cum Anatolio, episcoporum omnium Orientalis diocesis, et omnium qui ubique essent metropolitibus, simul cum Abundii legatione alios secuti reverentur, nolim tamen asserere hæc omnia eodem tempore et anno, vel eorum ipso Abundio contigisse. Roma in profectus erat circa 17 Julii anni 450; die 8 Novembris nondum de ejus et collegarum adventu Leo certus erat factus, ex epist. 56 (nunc 75) eodem die scripta. (b) Ante Pascha anni 451 reversum Romam pervenit litteræ 13 Aprilis hujus anni datæ, quibus et alius legatos tunc missos commendat pontifex,

et de prioribus ab Augusta adjunctis gratias agit, et de istorum gestis et relatione a se recensitis mentionem facit. *Fratrum nostrorum, inquit epist. 60 (nunc 80), quos Constantinopolim miseramus, relatione cognovimus.* Ad istam igitur legationem pertinet sola Anatolii et Constantinopolitanorum clericorum et archidiaconarum subscriptio, cum episcopis qui synodo ἐνδομοῖον de more interfuerant. Nihil amplius revera commemorant Abundii Acta, epistola Pulcheriæ ad Leonem, cui Leo 13 Aprilis anni 450 respondet, et Leo ipse in litteris eodem tempore datis.

Quod Maximum Antiocheum ejusque Orientalis diocesis episcopos attinet, cum Leo 27 Junii ad Paschasium scribens proxime tunc eductus esset per Anatolium de his quæ ibidem de Antiocheno narratur, non nisi post Pascha id actum esse, postque legatorum discessum ex urbe CP. manifestum inde evadit. Revera quæ in eadem epistola 68 (nunc 88) ad Paschasium narratur de Anatolio et Constantinopolitanis, ab his quæ de Maximo et Orientali diocesi se junguntur, de ipsis ut recens actis scribitur, de illis ut jam pridem perfectis, De iisdem Orientalibus Leo epist. 70 (nunc 91) ad Anatolium 26 Junii. *Cum et ipse, 485 inquit, indicare dignatus sis quod in suscipiendi catholica fide et damnatione Eutychis atque Nestorii omnes Orientales subscripserint sacerdotes.* Hæc tum primum didicerat; de ipso autem Anatolio ante duos menses.

Denum (c) nondum tunc temporis Anatolium a synodo sua ἐνδομοῖον ad omnes suarum provinciarum metropolitibus Leonis epistolam subscribendam transmisisse, uti in Chalcedonensi de Photio actione narratur, constare mihi videtur tum ex silentio Leonis, qui istud non omisisset ad Paschasium de duobus aliis capitibus adeo cognatis scribens 21 Junii, tum ex eadem illa actione de Photio, in qua vocata nunc rem actam indicat non multo ante mensem Octobrem, quo mense jam inclinato actio illa habebatur. His adde, quod conventui Constantinopolitano, in quo Anatolius subscriptis cum clericis et monachis, multos episcopos interuisse narrat S. Leo, cum paucos actio testetur convenisse in alia congregatione, unde ad metropolitibus suarum provinciarum **486** epistola subscribenda directæ est. Nihil autem repugnat quominus coram Lucentio et Basilio legatis Romanis totum id peractum fuerit, unumque fuisse illorum quæ legatis commissa pluries scribit, cap. 5, S. Leo, et de quibus sic Anatolium

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

quin legati mutatis rebus egerint, ut orato conventu laudata epistola ab omnibus subscriberetur, eademque etiam ex eodem conventu mitteretur ad omnes Orientis metropolitibus, ut similiter omnes episcopi eandem subscriberent.

(a) Confer annot. 19 (*Tom. præced. col. 914, n. r*) in epist. 80, ex qua emendata per nos lectione ejusdem epistolæ, approbata cognoscetur sententia legatorum, qui fuerunt in hac synodo, non vero hanc provinciam aliis legatis postea mittendis fuisse reservatam. In epistola autem 85, data die 9 (nunc vero 7) Julii an. 451, nulla hac in re potestas novis legatis concessa traditur, sed cap. 2 anterior tantum sententia confirmatur.

(b) Abundium cum sociis Romam reversum paulo ante diem 9 Junii an. 451 probavimus annot. 4 (*Tom. præced. col. 919, n. e*) in epist. 85. Die autem 13 Aprilis Leo eos expectabat quidem, eorumque de rebus gestis relationem non voce, sed per litteras acceperat. Vide annot. 5 (*Ibid., col. 913, n. e*) in epist. 80.

(c) Hic Quæsnellus Leonis epistolam ad omnes metropolitibus subscribendam fuisse missam negat et Constantinopolitanam synodo, in qua Anatolius et ceteri, qui in regia urbe degebant, agentibus Abundio et aliis Romanæ Ecclesiae legatis, eidem subscribere. Alium posteriorem conventum hac de re habitum

contendit, cum tamen Theodoretus, qui absens eidem epistolæ hac occasione subscripsit, nulla alia, ut videtur, probabiliori de causa eandem epistolam abs se subscripam ad Abundium miserit, nisi quia eo auctore in Orientem missa fuit; unde initio eidem epistolæ tribuit quod Orientales rectam fidem tenebant. Alius conventus sine certiori auctoritate astruendus non est. Quæ autem Quæsnellus subjicit, infirmissima sunt. Silentium Leonis nihil probat, cum in epistolis non omnes circumstantiæ semper exprimantur. Particula nunc in actione de Photio Tyri posteriorem et proximiorum conventum indicat, et opponitur particule tunc conventus antecedentis ac remotioris; ut ne alium conventum ante concilium Chalcedonense habitum astruere necesse sit. Quod si pauci ibidem dicuntur episcopi, Leo vero, epist. 88 de Constantinopolitano conventu scribens, multos vocat; triginta vel quadraginta episcopi diversa consideratione ac relatione pauci vel multi appellari potuerunt. Eustathio Berytensi episcopo pauci dicti sunt relate ad numerum episcoporum, qui in antecedenti conventu litteras sibi faventes firnaverant: quam relationem cum Leo mente non conceperit, eos in rem suam multos non male appellavit. Theodoretus, Ibas et Aquilinus idcirco privatim epistolam Leonis subscribere, quia erant depositi ac exules, nec ad Orientalium synodos accedere poterant

hortatur epist. 65 : *Annitere itaque, frater charissime, ut quæ Ecclesiæ Dei congruunt, fideliter et efficaciter cum his fratribus, quos tantæ curæ idoneos auctores elegimus, exsequaris.*

Neque his contraria est epistola Theodoretæ ad Abundium legatum, sive notha illa sit, sive germana; privata enim fuit Theodoretæ, Ibae et Aquilini subscriptio, quam commemorat, et ex proprio ipsorum consilio nata; non communis et ex præscripto primatis data. Tres illi proprio sibi epistolæ autigrapho

subscripterunt; alii per tractorias per provincias primatis auctoritate et metropolitanorum cura circumductas ad subscriptionem adacti, et in communi autographo omnium subscriptionibus excipiendis destinato satisfecerunt.

(a) ANNUS CHRISTI 451; — LEONIS PAPÆ 12; — VALENTINIANI 27, MARCIANI 1 ET 2, IMPP.; — MARCIANO AUG. ET ADELPHIO COSS.

I. Imperium adeptus anno superiori Marcianum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Breviarium historico-chronologicum hujus quoque anni 451, ut confusio vitetur, præmittendum est. Constantinopolitani clerici, qui post Constantinopolitanam synodum habitam sub finem anni præcedentis transmiserant una cum gestis ejusdem synodi cum legatorum relatione et cum epistolis Marciani, Pulcheriæ et Anatolii, Romam pervenisse videntur non multo post initium anni præsentis 451. Ex iis quæ Anatolius gesserat et scripserat, Leoni satisfactum fuit; ac proinde is communionem ipsi tribuere non dubitavit. Providendum vero erat et aliis episcopis, qui impietati cesserant, et ad pœnitentiam reversi communionem posebant. Legati cum hac de re, quæ improvisa accidit, non essent instructi, nec idonea facultate potirentur, apostolicam communionem iisdem concedere non potuerunt. Duo constituerant: primum ut resipiscentes suarum interim Ecclesiarum essent communionem contenti; deinde ne nomina Dioscori Alexandrini, Juvenalis Jerosolymitani, et Eustathii Berytensis, qui fuerunt Ephesini latrociniæ capita, ad altare recitarentur. His de causis alios legatos cum congruis instructionibus et facultatibus dirigendos, et Constantinopolitanis clericis revertentibus jungendos pontifex censuit. Abundium vero et socios, quos quam citius remigraturos acceperat, expectandos duxit, ut ex viva ipsorum voce, quicquid opus esset, plenius intelligeret. Hinc Constantinopolitanos clericos diutius retinuit, et in epist. 78, 79, 80 et 81, datis idibus Aprilis, quas per eosdem clericos in Orientem misit, legatos novos una directos vel dirigendos indicat. Hæ enim epistolæ paratæ fuerunt ante Pascha, cum novos legatos una dirigere cogitabat. At cum Abundii et sociorum reditus nimium differretur, producta novorum legatorum transmissione solos clericos Constantinopolitanos remittendos duxit idibus Aprilis cum memoratis litteris, quibus eandem diem apposuit intacto textu, quo novi legati directi significantur. Confer annot. 7 (*Tom. præced. col. 909, n. 4*) in epist. 78, et annot. 5 (*Ibid., col. 916, n. 0*) in epist. 81.

Constantinopolitanis clericis jam profectis Tatianus præfectus urbis Constantinopolis epistolam Marciani Leonii tradidit, in qua imperator pro cogenda generali synodo institit. Leo rescripsit die 23 Aprilis, in qua legatos *confestim* dirigendos memorans, de synodo quid cogitet, ab iisdem plenius explicandum tradit. Mutatis scilicet circumstantiis synodum haud necessariam credebat. Interim Abundius et socii Romam cum aliis Marciani et Anatolii litteris rediere. Ab his de poscentibus communionem plenius instructus, die 9 Junii novos legatos tandem transmisit Lucentium episcopum, et Basilium presbyterum, quibus et Anatolium Constantinopolitanum socium delegationis adjunxit, ut episcopis lapsis non dubia professione Eutychem cum suo dogmate anathematizantibus apostolicam communionem concederent. De impietatis autem capitibus, si forte resipiscerent, et idoneas cautiones præbere viderentur, num recipiendi essent, maturioribus apostolicæ sedis consiliis dijudicandum reservavit. In hanc rem datæ iisdem legatis quatuor epistolæ, 83 ad Marcianum, 84 ad Pulcheriam, 85 ad Anatolium, et 86 ad Julianum Coensem: in quibus pro solis lapsis conciliandis legatos se dirigere affirmans, synodi convocandæ

opportuno tempore non esse significat. Die 19 Junii ad Anatolium dedit epistolam 87. Ex hac autem discimus Basilium et Joannem presbyteros ob diluendam Eutychiæ vel Nestorianæ hæresis suspicionem Romam confugisse. Cumque sese apud apostolicam sedem edita fidei professione purgassent, eodem cum pace Leo remisit, et Anatolio commendavit.

Paulo post legatorum protectionem Marciani litteræ, quibus concilium Nicææ cogendum kal. Septembris, indictum fuerat die 17 vel 23 Maii, Romam allatæ sunt. Inopinata hæc indictio pontifici accidit. Ne autem imperatoris desiderio obsisteret, in hisce temporis angustiis Leo statim Paschasinum Lilybetanum legatum ad concilium elegit per litteras, quæ desiderantur, ac dein die 24 Junii alium legatum Bonifacium presbyterum misit, ut cum laudato Paschasino, et duobus legatis Lucentio et Basilio antea transmissis concilio præsideret. Huic Bonifacio cum monitorio aliquot epistolæ eodem die signatas dedit, scilicet novam epistolam 88 ad Paschasinum, 89 ad Marcianum, et aliam deperditam ad Lucentium et Basilium, quæ hanc delegationem declarabat. Has epistolæ mox subsecutæ sunt aliæ quatuor datæ biduo post, 90 ad Marcianum, 91 ad Anatolium, 92 ad Julianum, quem Constantinopoli jamdiu degentem ac omnium rerum instructissimum, quatuor memoratis legatis adjunxit, et 93 ad synodum.

Duas Marciani et Pulcheriæ litteras Leo videtur accepisse per Theoctistum Magistriam, per quem binas ad eosdem remisit die 20 Julii, nimirum epist. 94 ad eundem imperatorem, et 95 ad laudatam Augustam. Iidem Augusti acceptis Leonis litteris per Constantinopolitanos clericos directis die 13 Aprilis, et aliis per Tatianum transmissis die 23 ejusdem mensis, pontificem a synodo tunc cogenda alienum, et legatos pro solis lapsis recipiendis dirigendos cognoverant. Cum autem synodus jam esset indicta die 17 ex Græco, ex Latinis autem antiquis versionibus die 23 Maii, in hanc rem utique sollicitus institere. Pulcheria autem difficultatem movisse videtur circa Leonis consilium, quo nomina principum latrociniæ Ephesini ediptycis non recitanda præceperat. Id enim nonnulli, ut ante Anatolius, differendum putabant, quoad illi, nisi resipiscerent, deponerentur. Leo autem rescribens, suam in lapsis ad sanam mentem revocandis et recipiendis sollicitudinem ac indulgentiam commemorans, non alio consilio se vetuisse indicat eorum nomina ad altare recitari, nisi ut qui nondum sui sceleris pœnam ferentes, in impietate adhuc jacebant, hoc saltem stimulo excitarentur ad petendam pacem; quam, si satisfactionem præbeant, iisdem concedendam significat. Quod si in epist. 95 ad Pulcheriam, c. 3, lapsos *pene omnes* reconciliatos commemorat, quod per Lucentium et Basilium legatos fieri debuit, non idcirco credendum est hujus reconciliationis nuntium accepisse hoc tempore; spatium enim dierum circiter quadraginta, ex quo legati Roma discesserant, angustius est quam quod ad iter Constantinopolitanum conficiendum, et ad reconciliationem pene omnibus concedendam, et ad afferendas hac de re ad Leonem litteras necessarium est. Verisimilius est igitur, hæc Leonem idcirco scripsisse, quod reconciliationem fere omnibus, quos eam petiisse jam noverat, a legatis suis traditam

dedit ad Leonem pontificem litteras electionis suae indices. His non ante idus Aprilis hujus anni responderet. **489** videtur pontifex (a) ad quas quatuor epistolae datae leguntur, ad Marcianum (*Epist.* 58, *nunc* 78), ad Pulcheriam (*Epist.* 59, *nunc* 79), ad Anatolium CP. (*Epist.* 60, *nunc* 80) et ad Julianum Coensem (*Epist.* 61, *nunc* 81), a quibus omnibus et ipse litteras acceperat, per clericos, opinor, Anatolii CP. episcopi, quibus et suas tradidit perferendas.

Eninvero cum fidem suam Anatolius in synodo CP. apernisset, quam legati sanctorum Patrum doctrinae epistolaeque S. Leonis per omnia concinentem probarunt, ille tres legatos Casterium presbyterum et Patricium Asclepiademque diaconos Romam misit (b) ineunte hoc anno, qui Leoni litteras fidei testes darent, vivaque eam voce asseverarent, et, insuper, ut de multis cum eo communicarent, quae in synodo ventilata erant. Relationem suam de iisdem capitibus junxerunt legati Anatolii litteris. Omnium praecipuum hoc erat.

Bene multi episcopi, quibus constantia potius quam fides vacillaverat, redire in communionem Leonis flagitabant. Legati summi pontificis eos contentos communionem suarum Ecclesiarum esse, auctores fuerant in synodo, donec S. Leo aliter sanciret. Leo mandavit recipi (*Epist.* 60, *nunc* 80), si modo apud legatos Anatoliumque fidem suam testatam facerent, si Eutychis insaniam seque ipsos condemnarent quod seu levitate, seu formidine, Ephesini atrocissimi acta reu habuissent. De recitandis nominibus Dioscori Alexandrini, Iuvenalis Ierosolymitani, Eustathii Berytensis in diptychis, Anatolium monet, ut id faciat, (c) quod legati suaserint; caveat in primis ne quid memoriam Flaviani offendant, neque eorum nomina qui impietatem propugnarunt cum sanctorum memoris promiscue usurpet. Julianum Coensem Flaviani defensorem illi insuper commendat, Eusebii Dorylaei Ecclesiae curam gerat, neque id in eius damnum vertat, quod absit: cum ille pro causa fidei multos pertulerit labores, et suae sit consors communionis. Scilicet Eusebius Eutyches accusator exutus et eam causam episcopatu **490** per pseudosynodum Ephesinam, Romam tamquam in asylum confugit, et fidei confessionem edidit; ut dilueret labem qua se malevoli haeretici asperserant, quique crimen haereseos, ut lere sit, quoniam erat contrarius, inferebant. In confessione sua decreta priorum synodorum Nicenae, Constantinopolitanae, imprimisque Ephesinae doctrinam professus est, ut Nestorianismi suspicionem

amoveret: quod ipse in concilio Chalcedonensi publice testatus est. (d) *Hanc regulam, inquit (Act. 16), sanctissimo papae in urbe Roma ego replegi praesentibus clericis Constantinopolitanis, eamque suscepit.* Haec verba tempus indicant epistolae Leonis, quam vult palam omnibus fieri per Anatolium.

II. In epistola ad Marcianum illi breviter Leo gratulatur, quod rem religionis sollicite curat; quod ejus defensionem suscipiat (*Epist.* 58, *nunc* 78). Certe Marciani pietas singularis, amorque adversus religionem vehemens fuit. Imperator salutatus, ut diximus, de sua electione litteras ad Leonem misit (*Epist. Marciani ante* 68, *nunc* 73), sanctis apud Deum precibus juvari se flagitans, significansque quanto desiderio componendae Ecclesiae teneretur per generale concilium, quod S. Leo rogaverat. Deinde aliis litteris de adventu legatorum honorifice locutus, invitavit eum in Orientem ad synodum universalem (*Epist. Marciani post* 61, *nunc* 76). Quod si non liceat, exspectare se ejus responsem, ut ipse ex Illyrico, Thracia et Oriente episcopos ad synodum per litteras vocet. Pulcheria quoque ad Leonem grata scripserat (*Epist. Pulcheriae post* 58, *nunc* 77); Anatolii doctrinam integram sanamque, ejus subscriptione ratam haberi epistolam ad Flavianum; Augusto visum haberi synodum, ubi de his quae ad fidem pertinent decernatur, et de episcopis qui Ephesi defecerant; altatum jussu principis corpus Flaviani Constantinopolim, conditumque honorifice in basilica SS. Apostolorum; exsules extorresque episcopos revocatos, qui in synodo universali cum honore sedi et sacerdotio restituantur. S. Leo rescribit (*Epist.* 59, *nunc* 79) acceptissimum **491** se illi ferre, quod causam Ecclesiae defendat, quodque Nestorio et Eutychi condemnandis serio et feliciter animum appellat. Sed praeter et ante has omnes litteras, quas hoc anno in Orientem de Eutychiana haeresi Leo scripsit, est epistola data octavo id. Novemb. anni praecedentis, quam primo publicamus, ad Faustum et Martinum presbyteros (*Epist.* 56, *nunc* 75); quam vult quasi encyclicam communicari omnibus catholicis, ut quisque pro fide viriliter deceret adversus grassantem haeresim.

III. Dum Leo perimendam Eutychianam pravitate sedulo laborat, superiori anno ad eum scripsere episcopi Viennensis provinciae (*Epist. Gallorum ad Leonem, ante epist.* 50, *nunc* 65). Vita migraverat S. Hilarius Arelatensis an. 449, et in ejus locum successit Ravennius. Ob Celidonium depositum ab Hilario et restitutum a Leone fuisse irarum causas supra retu-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

praesumeret cum haec scribebat vel cum haec litterae Constantinopolim pervenirent.

Abundius et Senator post Constantinopolitanam legationem in suam Mediolanensem provinciam revertentes, Leonis epistolam tradiderunt Eusebio metropolitae, cui pontifex praescripserat ut frequentissimam suae provinciae synodum cogeret, in qua suum ad Flavianum epistolam omnes signarent. Id factum fuit ea synodica quae inter Leoninas est epistola 97. Hanc autem Leo accepit legatis ad Orientalem synodum jam profectis, quibus fortassis illam, si citius pervenisset, tradere volebat; quemadmodum fecisset de Gallorum quoque synodica, si maturius reddita fuisset, ut iisdem Gallis rescripsit epist. 102. Quae sequuntur, ad synodum pertinent, de qua in breviorum ejusdem sermo erit.

(a) Marciani epistola 73, ob assumptionem ad imperium scriptae exeunte Augusto, vel ineunte Septembris an. 450, Leo respondit per litteras, quae intercederunt, datas circa diem 8 Novembris, ut vidimus annot. 2 (*Tom. praeced. col.* 908, n. 1) in epist. 78. Alteri autem Marciani epistola 76, scriptae die 22 Novembris, respondit epistola 78, idibus Aprilis.

(b) Haec Constantinopolitanorum clericorum transmissio probabilis incidit sub finem an. 450, ut videre

est in dissert. de Epist. deperd., n. 45.

(c) Confirmavit S. Leo quod legati antea missi jam judicaverant in conventu anni superioris. Confer annot. 13 (*Supra, col.*, 245, n. 3) in annum praecedentem.

(d) Haec Eusebii Dorylaeensis verba Quesnellus de professione fidei ab eo Romae editae interpretatur, cum hoc tempore nulla alia verteretur nisi fidei quaestio. At in contextu actionis 16 synodi Chalcedonensis referuntur ad canonem pro honore sedis Constantinopolitanae statutum in concilio Constantinopolitano sub Theodosio seniore. Cum vero huic canonis in Chalcedonensi renovato Deo maxime obstiterit, incredibile videtur eum ab Eusebio lectum suscepisse. Hinc Rusticus huic Eusebii testimonio annotationem affixit: *Aut Eusebius mentitur, aut ad horam S. Leonem sefellit.* Vide tom. IV Concil. Ven. edit. col. 1754, not. 6. Aliquid vero de hoc canonis, vel de moliminibus pro sede Constantinopolitana, Leo praesensisse videtur, cum Bonifacio legato ad concilium directo in mandatis dederit, ut: *qui forte civitatum suarum splendore confisi aliquid sibi tentaverint usurpare, hoc qua dignum est constantia retundatis.* Sic act. 16 concilii Chalcedonensis.

limus. Hilarius iudicio pontificis Romani (a) non steterat; id Leo S. eo Arelatensem Ecclesiam suis exerat privilegiis, iuraque metropolitans in Vienensem Ecclesiam transulerat. Cum Hilario extinctam iram summi pontificis rati episcopi Viennensis provinciae, pro Ravennio epistolam seu libellum ad eum mittunt, restituique suo metropolitano iura suae Ecclesiae possunt. Scio hanc epistolam falsi suspectam apud nonnullos. Baronius eam ex Arelatensi codice primus in suis Annalibus innoxuit. Eundem ms. codicem aut certe similem in D. Thuani bibliotheca nactus sum, eum eadem epistola et responsione Leonis, qui praeulerent litem composuit. Viennensi metropoli quatuor Ecclesias attribuens, Valentiam, Tarentasiam Gruevam, et Gratianopolim, reliquas subiecit Arelatensi Ecclesiae, cui redditam quodammodo sua iura, nec tamen Viennensis Ecclesiae omni honore privata est. Petronius presbyter et Regulus diaconus Romam delegat, ut libellum Arelatensis provinciae Leonis darent, Romae diu detenti sunt, ut quo tandem vergerent molitiones Eutychie ipsi perspicere. Remissi attulere responsionem sancti pontificis, iudiciumque de causa provinciae Viennensis; sed et epistolam Leonis ad Ravennium (Epist. 51, nunc 66), cui et suam ad Flavianum epistolam dirigit (Epist. 52, nunc 67), quam cum Galliarum episcopis communicet; adhortaturque uti fidem suam in hac causa commendat. Alia insuper legis commisit; sed voce potius et dicto, quam scripto. Facile mihi persuaserim rogatum Ravennium, (b) ut in synodo epistolam ad Flavianum episcopi Galliarum reciperent. 492 eique solempniter subscriberent; ut Leo apud Orientales, si necesse sit, Occidentalium unum esse animum, unamque fidem, et suam esse doctrinam omnium episcoporum suarum partium ostenderet: quod per litteras non significavit vir cordatus, ne ardentius episcoporum suffragia quasiisse diceretur, aut tempus synodi pondum publicae antevertisse. Ea res in longum protracta; nam ex quo legati Ravennii reversi in Gallias, ad diem quo Romani pontificis legati profecti in Orientem ad concilium, annus est et amplius; et tamen Leo nondum Gallorum responsum acceperat, cum Roma profecti sunt legati ad concilium. Ita enim post absolutam synodum ad eos rescribit: *Oplassemus quidem fraternitatis vestrae litteras eo tempore quo promiseratis accipere; ut profecturis ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholicae fidei defensione direximus, etiam vestrae sententiae professio jungeretur* (Epist. 77, nunc 102, cap. 1). Praeposere tandem sibi redditas scribit per Ebredunensem episcopum cum subscriptione quadraginta

A trium episcoporum (Epist. ante 78, nunc 99, et 77, nunc 102); illis suam doctrinam gratulatur sanctam illasamque, et eruditione Spiritus sancti caelestem, quamque Eutyches frustra evertere tentaverat; Chalcedonensis quoque concilii felicem exitum illis significat, rogatque ut id Hispaniarum episcopis notum faciant, sicut antea per eosdem missa epistola ad Flavianum cum aliis: quod Idacius scriptor illorum temporum non omisit in Chronico ad olympiadem 430. *De Gallia*, inquit, *epistolae deferuntur Flavianus episcopi ad Leonem episcopum missae, cum scriptis Cyrilli episcopi Alexandrini ad Nestorium Constantinopolitanum de Eutychete Ebionita haeretico; et Leonis episcopi ad eundem responsa, quae cum aliorum episcoporum et gestis et scriptis ad Ecclesias diriguntur*. Sic olim e Gallias fides et doctrina Patrum in Hispanias transmitti solita.

IV. Per eos ferme dies, Ceretius, Salonius et Veranus Galliarum episcopi lecta Leonis ad Flavianum epistola scribunt ad Leonem (Epist. nunc 68); gratulantur ei sanctam sanamque huius epistolae fidem, curamque pro eliminanda e Gallias haeresi susceptam, testificanturque in loco et aestimatione sit apud se ejus epistola, quam exscriptam mittunt, ut si quid amanuensium vitio erratum sit, si quid adulteratum, vel ipsi detrabere aut addere quidpiam libuerit, id faciat; ut integra sanaque remittatur, quo et episcopi, et laici, 493 qui ejus lectionem avide cupiunt, hanc legant sine periculo errandi, aut suspicione falsi. Justae petitioni, puto, annuit Leo, et ab iisdem episcopis ad Eusebium Mediolanensem episcopum ita emendatam missam esse non vereor dicere. Nam Eusebius in synodica omnium provincialium subscriptione munita, ad Leonem scribit eam sibi a Ceretio redditam. *Quae ad nos ex vestra*, inquit (Epist. nunc 97), *admonitione sancta, fratre et coepiscopo nostro Ceretio mutuante, pervenit*. Male in editis codicibus Cyriaco, pro Ceretio, ut Baronii Annales habent et mss. codices. (c) Non ita statim convocata coactaque synodus ab Eusebio; seu, quod novum erat, ad subscribendum epistolae cogi episcopos non ex auctoritate oecumenicae synodi; seu mandatum Leonis super eam rem; seu, Abundius unus ex Legatis S. Leonis et huius provinciae, expectabatur. Ille profecto Constantinopolim reversus Romam accepit a Leone litteras ad Eusebium Mediolanensem; quibus eum hortabatur ut habita synodo provinciae, omnes episcopi subscriptione sua epistolam encyclicam approbarent. 494 Est Eusebii responsio, qua satisfactum Leoni fuisse accepimus, laudatamque in concilio epistolam (d) ut plenam fidei simplicitate,

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hilarius paruisse Leonis iudicio probabimus in observ. ad dissert. 5 Quesn. part. III, c. 2. Solum ante sententiam appellationi restitit, aliaque interposuit, ob quae metropolitico jure privatus fuit, ut in eadem observationibus pluribus explicabimus.

(b) Quae Leo Petronio et Regulo in mandatis dederit, et cur voce, non scripto, explicavimus in Breviario historiae anni praecedentis an. 492 (Supra, Col. 235, n. h). In mandatis, inquam, neque enim Ravennium rogavit (quo verbo Quesnellus utitur), sed mandavit, ut liquet ex illis epist. 67: *Si haec ita ut credimus, a quo MANDAVIMUS, impleveris, etc.* haecque secreta mandata efficaciter exsequenda significat. Quesnellus praecipendi verba sapienter declinat, quod semel monuisse sufficit.

(c) Non aliam Eusebii epistolam a Leone accepit, quam quae per Abundium et Senatorem missa fuit; et ut primo Leonis, Leonis mandato paruit; ac propterea communita est ratio dilatae responsionis, quod novum esset ad subscribendum epistolae cogi episcopos non ex auctoritate oecumenicae synodi. Enimvero sicut Gallia, ita Mediolanensis provinciae antistites ex sola auctoritate et praeepto pontificis ante concilium oecumenicum suas subscriptiones addiderunt,

quemadmodum etiam Constantinopoli et in Oriente factum fuerat. Similiter et Zosimi tractoriae adversus Pelagianos multo ante omnes et Orientales et Occidentales episcopi subscripserunt sine ulla synodo oecumenica, ut docet Marius Mercator in Commentario editi Bazuzii pag. 458. *Beatissimae memoriae episcopi Zosimi epistola, quae Tractoria dicitur, qua Celestius Pelagiusque damnati sunt, et Constantinopolim, et per totum orbem subscriptionibus sanctorum Patrum est roborata: cui Julianus et reliqui complicis ejus subscribere detractantes, consentanisque se volentes iisdem Patribus sacre, non solum imperialibus legibus, sed et sacerdotibus statutis depositi atque exauctorati, ex omni Italia disturbati sunt.*

(d) In epistola Mediolanensium non legitur particula *ut*, quam Quesnellus hic cursivo caractere apposuit, ac si ideo illi Leonis epistolae subscripserint, quia hanc plenam fidei simplicitate, etc., cognoverint. Eam quidem iidem Patres plena fidei simplicitate fulgere, etc., testati sunt; at ex ipsa apostolica sedis auctoritate eidem subscripsisse nihil ambigimus. Omnibus enim communis erat, ut credimus, illa S. Petri Chrysologi sententia, qua in epist. 25 Eutychem monens ut Leonis epistolam *obedienter atten-*

prophetarum, evangelistarum, apostolorumque auctoritate firmatam, et B. Ambrosii scriptis consonam, traditioni Patrum, et fidei Ecclesie congruentem; contra reprobatos damnatosque, quos sedes apostolica alienos esse a fide pronuntiaverat. Neque hic minor Baronium, qui credidit bis missam Leonis epistolam ad Eusebium Mediolanensem, quod ex Eusebii responsione non colligitur. Mentio quidem duarum epistolarum; alterius de cogenda synodo Mediolani, quam Abundius attulerat; alterius, quae est ad Flavianum et per Ceretium data, quam majorum fidei colere dicit, quas re et argumento diversas fuisse palam est. Ex his alia a nobis per recantationem, alia per anticipationem dicta propter affinitatem rerum. Sed revertantur ad Orientem, videamusque apparatus Ecclesie ad sedandos tumultus quos Eutychniana haeresis concitavit.

V. Marciani et Leonis par animus (a) de celebrando 495 concilio; sed de loco et tempore dispar sententia. Leonis in Italiam cogi et distrahi synodum placebat. Foris hostis externus, Illyris duce Attila turbabat Occidentem, Orienti minabatur. haereticorum factio, Dioscori Eutychnisque partes plurimi sequebantur, recensque memoria atrocissimi Ephesini angebatur animus. Leo ipse pontifex adesse concilio vehementer optabat, nec poterat extra Italiam. Imperatori decretum in Orientem convocare. Ibi jugulandam haeresim ubi se prodit. Sic olim majores, qui haereses Arit, Macedonii Nes oriente Ibi exstinguerant ubi natae. Suam deinde presentiam magis fore ad victoriam momenti, nec synodi tempus ultra differendum, ne crescat haereticis audacia, animusque catholicorum longa synodi expectatione fatiscat.

Et tempore post quatuor legatorum de quibus diximus reditum, Leo, quod antea per litteras Marciano erat pollicitus, legatos alios Lucentium Asulanum episcopum et Basilium presbyterum Constantinopolim misit; et eorum qui Ephesi lapsi erant confessionem reciperent, et ad communionem summi pontificis admitterent: et alia illis negotia commiserat, dederatque litteras ad Marcianum limas (*Epist. 62 et 63, nunc 82 et 83*), ad Pulcherum, Anatolium (*Epist. 65, nunc 85*), et Julianum Coensem (*Epist. 66, nunc 86*). Marciani fidem laudat, quod non minus bono Ecclesiae quam re publica consulat; gratias agit quod legatos bene accepisset, novos commendat. Sub finem epistolae de differenda synodo loquitur, ut illi quoque metus be li retinet ad concilium veniant. Pulcheriae pietatem pluribus prosequitur: de ipsis auctor est indulgentius agendum cum iis qui emenda-

tionem poenitentiamque pollicentur. Rogat deinde Augustam ut longe amoveat Eutychnem nimis urbi vicinum; ut eorum careat solatio quorum infecti animos, novumque abbatem curet praeponi in ejus locum, qui expurget mentes quas labes Eutychniana corrupti. Anatolium vero admonet se ideo Lucentium et Basilium mittere, ut communi consilio faciant quod visum e re et commodo Ecclesiae, ut qui ad communionem catholicam redire velint admittantur, sed cum certa professione fidei et detestatione dogmatis Eutychniani. Et si qui gravius deliquisse reperiuntur, remittantur ad apostolicam sedem, ut aestimet quid constituendum. Nomen eorum (b) qui praevicati sunt vetat ad altare recitari. De communitario quod sibi clerici obtulerant, addit se mandasse legatis ut dicto et voce responsionem dent. Explicat denique quas spes 496 concipit Ecclesia sub principe cujus affectus non modo Christianus, sed etiam sacerdotalis est. Quarta epistola, quam primum juris publici facimus, Julianum Coensem adhortatur ut legatos re et opera juvet in negotio Ecclesiae, ubi consilio et prudentia opus, incumbantque fortiter ad fluctus frangendos quos Ephesina tempestas commovit. Ex his epistolis intelligitur quid demandatum legatis sit; nec ad synodum universalem missos, etsi Baronium aliter sentit. Nam Marcianus ad Leonem, et Leo ad Marcianum invicem scriperant de synodo, sed nondum convocata; immo, ut diximus, de loco et tempore erat disceptatio. Fecit Baronium codex editus. Error est in die quo data vulgo legitur epistola olim 45 nunc 73 (*In hac editione 90*), ubi pro v kalend. Junii, restituendum vi kalend. Julii, ut habet nis. cod. cardinalis Grimani. Nam cum Baronium existimaret Bonifacium Roma Constantinopolim missum v kalend. Junii, putavit et Lucentium et Basilium eodem missos ad synodum; et quoniam profecti Roma vi idus Junii, et quoniam postmodum legatione perfuncti sunt in synodo Chalcedonensi.

Dum haec gerebantur, Basilium et Joannes presbyteri, falso suspecti haereseis, ex Oriente Romam sponte propria ventunt, ut suspicionem Eutychnianae vel Nestorianae pravitate amoveant. Professi fidem coram sancto pontifice, remissi sunt cum honore et commendatitiis ad Anatolium litteris (*Epist. 67, nunc 87*).

VI. Verum etsi Romanus pontifex differri synodum, et in Italia fieri volebat, Marcianus tamen necessitate rerum et volis Orientalium sollicitatus synodi indicendae consilium cepit. Leo mentem principis vel fama, vel animo, praesagiens, sed et ex epistola ipsius Marciani cui epist. 63 (nunc 83) pontifex re-

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

deret, hanc rationem subiecit obligandi vim ex peculiari apostolicae sedis praerogativa inferentem: Quoniam beatus Petrus, qui in sua sede vivit et praesidet, praestat querentibus fidei veritatem. Eadem sententia ducti Ceretius, Salonius et Veranus episcopi Galliani, in epist. 68 ad Leonem scripta ob eandem dogmaticas litteras ad Flavianum, protestati sunt: Merito illic principatum sedis apostolicae constitutum, unde adhuc apostolici spiritus oracula proferuntur; ubi oracula apostolici spiritus Petrum in sua sede ac successoribus docentem indicant. Adeo vero uti certum fidei oraculum haec apostolica definitio ab universis Gallianis suscepta fuit, ut (quod scriperunt in epist. 99 ad eundem pontificem) hujus doctrinam cum sua conlerentes, hanc suam cum illa conformem nacti, ita se semper ex traditione paterna tenuisse, ut vester, inquam, apostolatus exponit, jure laetati sint; dein vero ex hac concordia doctrinae gavisi sint, datam sibi occasionem, qua libere ac fiducialiter, suffragante etiam apostolicae sedis auctoritate, eloquantur, et asserat unusquisque quod credit. Nullum hi examen necessarium credidere, quo de doctrina earumdem litterarum decernerent, antequam ipas susciperent; sed ex ipsis potius litteris, quas uti oraculum susceperant, eam quam tenebant, esse catholicam et sa-

nam doctrinam, confirmati sunt. Neque Idcirco negarimus ea quae a Leone definita fuerunt non fuisse examini subjecta, quod in Chalcedonensi concilio factum fuisse Vigilii in Constituto c. 15 testatur. Sed quatenus hoc examen liberum fuerit, salva nihilominus apostolicae sedis auctoritate, ex ipso Leone explicavimus pluribus annot. 14 (*Tom. praeced. col. 1048, n. 1*). in epist. 120. Confer quae adjiciemus pluribus annot. 4 (*Ibid., col. 1400, n. 4*), ad notas Quenelli in epist. 97.

(a) Vivente quidem et Eutychnianos protegente imperatore Theodosio, ut scandalis remedium afferretur, S. Leo concilium in Italia necessarium credidit; at mutatis post illius mortem circumstantiis, parem necessitatem non agnovit, ut ostendimus sub finem annot. 7 (*Tom. praeced., col. 909, n. 4*) in epist. 78. Desiderio tamen Marciani novi Augusti obistere noluit, ut liquet ex epist. 89, 90 et 91.

(b) Non de omnibus qui praevicati sunt, sed de iis qui in hac causa gravius peccaverat, et ob hoc superiorem sibi locum in eadem infelici synodo (Ephesina) vindicarunt, Leo praecipit, ut, si respiciant, eorum nomina ad altare non recitentur, antequam ab apostolica sede, expensis omnibus, de hisdem iudicium feratur. Vide epist. 88, c. 2.

spondet, ne defuisse Ecclesie videretur, siquidem interesse synodo nequibat, Paschasinum Lilybæi episcopum ad vices suas implendas seligit. Certe iudicium Leonis merebatur; forte plures loci et prærogativa sedis illum anteibant, pauci doctrina, sanctitate, et fama adæquabant. Constantia illi haud vulgaris, probataque dura longaque apud barbaros servivite, ut ipse ad Leonem; scientia singularis, nec inexperta Leoni, qui illum de computo paschali consulerat, ejusque responsis steterat; antiquæ disciplinae ita observans, ut illi a Leone commissa cura mores Ecclesie Siculæ emendandi, ut patet ex epist. 46. Nec alia deerant adjumenta; experientia matura, prudentia cum pari morum gravitate conjuncta. Continuo Leo ad eum scribit epistolam (Epist. 68, nunc 88) 497 quasi (a) ad legationem eum præparans tametsi omittens aut de legatione, aut de synodo proxima dicere. Multa de Eutychnismo disserit, exponitque de incarnatione Christi doctrinam catholicam; epistolam ei ad Flavianum scriptam mittit; quemadmodum Constantinopoli in episcoporum consessu, Anatolio præside, recepta confirmataque sit commemorat; quid Antiochenus in sua diocesi, ut subscriptione Orientalium episcoporum eadem muniatur, missis per provincias Tractoriis; demum de paschali cyclo quæstionem ingerit, de qua alias sermo erit. Hæc epistola una est ex Grimani cardinalis ms. codice, dataque reperitur vii kalend. Julii.

Vix hæc ad Paschasinum Leo, cum ecce imperatoris litteræ, quibus indictam synodum Nicææ Bithyniæ ad kalend. Septemb. nuntiat. Leo, opinor, nondum convocationis litteras acceperat, cum ad Paschasinum scripsit, etsi Marciani litteræ convocationis solido mense ante scriptæ sunt: nam ad alios episcopos xvi kalend. Junii datæ leguntur. Certe Constantinopoli Romam mensis unius est iter.

VII. Accepit litteris imperatoris Leo ægre ferebat synodum nec differri, nec fieri in Italia, ut per legatos significaverat, sed plus valuisse Anatolii Orientaliumque vota quam sua. Non tamen erat in animo summo pontifici pacis consilia comperendinatione omittere. Extempore de legatis mittendis cogitat, Bonifaciumque presbyterum in Orientem mittit; Paschasinum episcopum eodem ex Sicilia navigare curat, mandatque per eos, ut qui antea legationem susceperant, cum prædictis in synodo suas vices gerant, hisque Julianum Coensem adiungit: *Quoniam*, ait S. Leo (Epist. 71, nunc 92). *scimus omnium illic actarum rerum majorem te quam nostros habere notitiam. Mittit de hac re tres epistolas* (b) ad Marcianum (Epist. 69, nunc 89), Anatolium (Epist. 70, nunc 91), et Julianum (Epist. 71, nunc 92), quæ datæ sunt vi kalend. Julii. Marciano modeste conqueritur temporis angustias, molestias provinciarumque statum evocandis episcopis parum idoneum; sed ea nihilominus amore pacis dissimulanda. Optat ut Paschasinum synodo (c) præsideat: ubi licet non asserat pro jure suo legatis

A suis 498 primum deberi locum, sedendique prærogativam, sed propter Orientalium vel defectionem, vel inconstantiam: *Quia*, inquit, *quidam de fratribus contra turbines falsitatis non valere catholicam tenere sententiam, prædictum fratrem et coepiscopum Paschasinum vice mea synodo convenit præsidere.* Delirat profecto Calvinus cum ex hoc loco jus conciliis œcumenicis præsidendi abjudicare conatur Romanis pontificibus.

In epistola ad Anatolium eadem est expostulatio: iniqua esse tempora propter tumultus bellorum et angustias temporis; plures episcopos ex provinciis remotioribus non adfuturos; deinde, mentione facta legatorum, bene de synodo sperat, acceptis ab eam nuntiis condemnatos ab omnibus episcopis Orientalibus Nestorium Eutychemque. Tertia epistola Julianum Coensem suas partes in synodo agere vult. Has duas posteriores litteras et ms. codice nostro primum publicamus. Sunt præterea aliæ duæ epistolæ datæ (d) postridie: altera ad Marcianum (Epist. 73, nunc 90), quæ reddenda erat in synodo, data xiii kalend. August. non, ut in editis codicibus, vi kalend. Junii; altera ad synodum (Epist. 72, nunc 93). Vulgata autem (e) inscriptio falsa, nondum Chalcedonem translata synodo. Res seipsa clara est, et adhuc Evangelii testimonio certa; ita enim lib. ii cap. 11: *Ac primo Nicæam* (acciti episcopi) *adeo ut cum Leo episcopus Romanus ad eos litteras daret per Paschasinum, Lucentium et ceteros quos eo ad suum locum supplemendum miserat, eas sic incriberet: EPISCOPIS NICÆÆ CONVOCATIS S.* In epistola ad Marcianum Augustum eum in primis obtestatur, ne sinat retractari fidem ut dubiam, quam Patres ab apostolis traditam prædicarunt; neque permittat ea quæ majorum decretis damnata sunt in controversiam adduci, tale enim aliquid Augustum in animo habere ex ejus litteris Leo suspicabatur. Similia prope ad Patres synodi: *Unde, fratres charissimi, rejecta penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, vanu errantium infidelitas conquiescat, nec liceat defendi quod non licet credi.*

VIII. Rebus ita comparatis ad synodum, Lucentius Basiliusque Constantinopolim adveniunt. 499 Ut commonefacti, erant a Leone, (f) de comperendinatione pluribus disserunt, et cum Anatolio de recipiendis lapsis agunt; auctores turbarum non statim admitti, sed reservari apostolicæ sedi exposcunt, eorum nomina ad altare recitari vetant. Seu legati vehementius instarent, seu pertinacius resisteret Anatolius, et sui hæc esse arbitrii contenderet, res videbatur eruptura in odia intestina, nisi malo statim Marcianus et Pulcheria occurrissent. Magnis itineribus jubent litteras Romam ferri ad Leonem. Benigne respondet utrisque sanctus pontifex (Epist. 74, nunc 94). Marciano quidem dicit se libenter synodum admittere, nec poposcisse intra Italiam celebrari, nisi ut plures ex remotissimis locis adsint; jam profectos ad synodum legatos, qui ad diem veniant, etsi angu-

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

(a) Cum Leo ad Paschasinum dedit epistolam 88, die vii kal. Julii, indictionem synodi jam acceperat, ut liquet ex epist. 89, eodem die, ut emendavimus, ad imperatorem scripta, in qua legati ad synodum destinati nominantur; ac proinde epist. 88 Paschasinum non præparavit ad legationem, sed novis instructionibus munivit; jam enim antea aliis litteris, quæ desiderantur, eum legatum suum constituerat. Vide annot. 4 (Tom. præced. col. 930, n. 4) in epist. 89.

(b) Epistola Leonis ad Marcianum, data vi kal. Julii, est epistola 90, non vero 89, quæ allegatur in textu; hæc enim ex nostra emendatione duobus ante diebus scripta fuit.

(c) Præsidendi prærogativam sibi in legatis suis competere S. pontifex indicavit epist. 93, ad synodum Nicææ primum indictam, ubi ait: *In his fratribus Paschasino et Lucentio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab apostolica sede directi sunt,*

D *me synodo vestra fraternitas æstimet PRÆSIDERE.* Quoad textum vero epistolæ 89, qui a Quesnello subjicitur, confer quæ observavimus annot. 9 (Tom. præced. col. 931, n. 4) in eadem epist. 89.

(d) Epistola 73, nunc 90, et epistola 72, nunc 93, quæ textui affiguntur, non postridie datæ sunt, sed vi kal. Julii, uti epistolæ nobis 91 et 92.

(e) Inscriptionem ex nostro Ratisponensi emendavimus.

(f) Legatos egisse de proroganda synodo, et cum Anatolio concertasse de lapsis, ex eo Quesnellus tradit, quod existimet, hanc ob causam Marcianum et Pulcheriam ad Leonem scripsisse litteras, quibus pontifex respondet epistolis 94 et 95. Eas vero litteras ante adventum legatorum ad Leonem alia de causa directas in breviario ostendimus. Hinc Anatolium legatis pertinacius restitisse, et sui putasse arbitrii reconciliationem lapsorum, falsissimum est.

stia temporis premunt; facile concordiam Ecclesiae restitutum iri, si fides Patrum retineatur praediceturque majorum doctrina. Multa et ad Pulcheriam scribit (*Epist.* 75, nunc 95); sed praesertim de redeuntibus ad Ecclesiam sic statutum, ut petentibus pax non denegeretur; etsi haeresis odio et detestatione digna sit, tamen non a misericordia arcendos, qui maculam poenitentia eluunt: *Sed potius, inquit (Ibid., c. 5), cum gementibus geminus, cum fletibus flemus; et sic utimur justitia commotionis, ut non omitteremus remedia charitatis.* Addit deinde se id non modo verbis, sed et factis docuisse: abolitionem adeptos complures, qui reciderant quod a se statutum, et condemnarent quod scriptum; omnia se ex iudicio fecisse, ut sine cujusquam detrimento haeresim exstingeret. Immo et circa auctores turbarum, quo citius ad poenitentiam excitarentur, se quidpiam ex consuetudine disciplinae inminuisse; non quidem ejusdem pretii et aestimationis apud catholicos fratres, ut fuerant ante facinus impium Ephesi perpetratum; tamen retinere eos et sedem et episcopatus honorem. Sic odium semina in ipso ortu consilio et prudentia S. Leo opprimere studuit. Haec ex epistolis **500** ad Marcianum et Pulcheriam datis xiv kalend. Augusti. Perlatis litteris imperatoris per provincias ad metropolitanos, per eosdem admoniti episcopi continuo complures ad synodum Nicæam, et ibi expectare Augustum qui et ipse se interfuturum synodo promiserat. Jam kalendæ Septembris praeterierant (qui dies dicitur ad synodum erat) neque Marcianus aderat (a). Tum episcopi scribere ad eum, ut pro more majorum synodum haberi liceat; multos aut ex itineris molestiis,

A aut mala corporis valetudine deficere. Imperator rescribit visum legatis apostolicae sedis non fieri synodum, nisi se praesente; se detentum hactenus reipublicae negotiis; se tamen magis imperio quam Ecclesiae defuturum; si Chalcedonem accedere velint eo statim profecturum, etsi alio reipublicae cura avertit animum. Hunni scilicet, duce Attila, id temporis populatis primum Orientis provinciis in Occidentem infestis signis irruerant. Sed et victus Attila ab Aetio acie ordinata in campis Catalaunicis, praedant magis quam victo similis fugit, et Orientem versus iter coepit, Illyricumque occupare tentat; sed copiis imperatoris prohibitus. Ea res tum Marcianum Constantinopoli retinebat; et ne procul abesset, Chalcedonem pro Nicæa Patribus insinuavit. Molestè ferebant Patres alio synodum transferri. Rescribit itaque per Atticum Constantinopolitanum diaconum metuere se, si Chalcedone synodus habeatur, ne Eutyches, qui factione valet, opportunitate loci usus turbas misceat, fallatque Patrum expectationem. Ad hæc Marcianus daturum se operam ne quid adversus synodum moliantur Eutyches; hortari igitur ut Chalcedonem veniant, ne mora noxia magis sit quam metus et terror.

501 SYNOPSIS ACTORUM

Concilii Chalcedonensis.

Patres, acceptis litteris imperatoris, ultro veniunt Chalcedonem; congregataque synodus in basilica S. Euphemiae martyris **502** extra urbem octavo idus Octobris, et kalend. Novemb. absoluta. Quo tempore actiones fuerunt (b) decem et octo. Liberatus in

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Quaedam a Quesnello ommissa hic subjicimus. Cum imperator belli perturbationibus impeditus, Nicæam, uti optabat, statim non posset accedere, litteras misit ad synodi Patres, petens ut aliquantulum expectarent. Marciano ob publicam necessitatem alio fortassis profecto, Pulcheria epistolas dedit ad Strategum consularem Bithyniae, quibus praecipit a Nicæa expelleret clericos, monachos et laicos, quos in eam urbem ingressos, et turbas excitantes acceperat. Non multo post episcopi has inducias ægre ferentes ad imperatorem scribunt, nonnullos Patres infirmitate aliisque de causis laborare. Respondit Marcianus publicam necessitatem adhuc impedire ne accederet, ac praeterea legatos Leonis nolle synodum nisi secum adire. Suadet autem ut ad Chalcedonem viciniorum urbem transeant, quo facilius excurrere poterit. Hinc translationi Patres non statim acquieverunt, eo quod metuerent ne Chalcedone, quæ Constantinopoli proxima est, Eutyichis fautores seditiones facile commoverent. Id per Atticum diaconum, ut veteres mss. codices praefertunt, non archidiaconum, ut vulgatum Græcum exemplar habet (qua lectione legendum esset *Aetium*) Marciano significatum fuit. Tum imperator litteras Patribus reddit Heraclea x kal. Octobris, quibus praecipit ut nullam perturbationem metuentes sine mora Chalcedonem accurrant.

(b) Quot fuerint hujus synodi actiones, defini certo nequit. Septem, quæ generalem fidei ac disciplinae causam respiciunt, tum in Græcis, tum in Latinis codicibus conservatae fuerunt. Immo plerisque Græcos antiquiores codices continere synodum non nisi in sex actionibus subjunctis canonibus, ut omnino cætera, quæ privato studio fuerunt nota, non habeant, testatur Pelagius II in epistola ad Elium et episcopos Istriæ, n. 19, tom. VI Concil. Ven. edit. col. 275. Quæ vero particulares causas tractantur, non æque profertuntur in mss. libris, qui superunt. Aliæ enim actiones suppetunt ex Græcis exemplaribus, quæ in Latinis desiderantur, ut actiones de Photio Tyri, et de Caroso atque Dorotheo. Aliæ ex Latinis præsto sunt, quæ desunt in Græcis, ut actio de Domino Antiochæno, quam codices Rustici præferunt. Aliæ etiam in quibusdam Græcis codicibus exstant, quæ

nec in aliis Græcis, sicut nec in Latinis leguntur, ut actio in qua lecta fuit Leonis epistola ad synodum scripta, quam in suis mss. Græcis Venetis S. Marci invenimus, et appendici Epistolarum S. Leonis inseruimus. In codice etiam Græco, quo Evagrius usus est, deerant actiones de Photio Tyri, et de Caroso atque Dorotheo; sicut etiam aberant a ms. Alexandrino, quem Liberatus Latine redditum accepit; utriusque enim Chalcedonensium actionum historiam describentes, duas has actiones prætereunt. Unus Latinus codex Vaticanus aliam actionem de Domino exhibet a Baluzio vulgatam, et a nobis recudendam in observ. ad dissert. 9, quam in aliis vel Græcis, vel Latinis libris frustra requires. Cum igitur singuli codices aliqua omissione laborent, num ex omnibus saltem exemplaribus hactenus inventis omnes actiones habeamus, an aliquæ adhuc lateant, vel intercederint, ignoramus. Si vero actionibus 19 antea editis addantur actiones duæ, altera de Domino a Baluzio edita, altera de memorata Leonis epistola, quam nos edidimus; Chalcedonenses actiones, quæ ad hoc usque tempus prodierunt, sunt una et viginti. Decem autem et octo tantum antea editas computavit Quesnellus, quia editam actionem de Domino spuriam habuit, de quo inferius annot. 27 (Col. 267, n. a).

Neque solum in numero actionum discrepant codices, verum etiam in ordine. Omnes in prima actione conveniunt. At alius secunda est actio de depositione Dioscori, quæ in vulgatis tertia præfertur; itidemque secundam vulgatam in tertium locum protrudunt. Ejusmodi sunt Græci codices Veneti S. Marci 164 et 355, nec non Græcum exemplum, ex quo Evagrius hunc ordinem exhibuit. Idem quoque obtinuisse in Græco exemplari, quod adhibuerunt Patres synodi v, colligitur ex collat. 6, in qua protulerunt epistolam Leonis ex tertia actione eorum quæ Chalcedone sunt acta, cum tamen ad secundam vulgatam pertineat. Antiqua Latina versio, quæ in Parisiensi codice per Baluzium laudato continetur, similem ordinem præfert. Facundus pariter exemplaria similia se vidisse testatur lib. v, c. 3. Immo etiam Rusticus, licet vulgatum ordinem in sua editione secutus sit, codices

Breviaris quindecim numerat. Sexdecim in Actis A
reperiuntur, pluribus sub eodem numero collocatis.

508 Actio I

In prima actione Paschasius Lilythæi episcopus et legatus apostolicæ sedis petiit ut Dioscorus e synodo disceretur. Id mandatum a Leone, ne ut iudex, sed ut reus admitteretur, alio jura se cum collegis discussurum. Ea res altercatione aliquamdiu protracta. Acerbum videbatur primarium Orientis primatem pelleret e synodo. Iudices dixerunt ut in medio sederet; adeo ut magis reo similis quam judici esset.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

tamen cum eodem ordine allegat, ex. gr., in annotatione ad caput 7, ante gesta, ubi de Leonis epistola ad Flavianum ait: *Quæ non posita cum istis epistolis, eo quod in gestis sancti et universalis concilii Chalcedonensis textus actioni inserta sit.* Hodie est in secunda. Vulgatum porro ordinem inter codices Græcos tenuisse videntur illi qui Romanis editoribus non fuerunt. In Græco cod. Veneto S. Marci 555, licet prima manu de Dioscuro diceretur *δευτέρα*, secunda, et actio in qua epistola Leonis lecta fuit vocaretur *τρίτη*, tertia; secunda tamen manu primo loco erasa voce *δευτέρα* superinducta fuit vox *τρίτη*, et secundo loco deleta voce *τρίτη* superinducta fuit vox *δευτέρα*. In margine vero actionis de Dioscuro, quæ prior tituli emendationem recepit, hæc notatio legitur: *ἰσθὶ δ' ἀναγνώσκων ὅτι κατὰ σφάλμα προτίθειται ἡ γ' πράξις τῆς β', καὶ δεῖ πρότερον ἐκείνην ἀναγνώσκων μετὰ ταύτης γραφίδαν ἔχειν τὸ σημεῖον ο-ο. Sciat lector, per errorem præmitti actionem tertiam actioni secundæ, et oportet primum illam legere, quæ post hanc scripta est, ubi signum ο-ο.* Hic Græcos annotator codicem aliquem antiquorem nactus videtur, ex quo hunc ordinem et hanc emendationem elicuit. Rusticus quoque et Liberatus eundem ordinem secuti sunt. Dies certe, qui tum in Græcis, tum in Latinis signatur, actionem in qua lecta fuit Leonis epistola anteriorem, actionem vero de Dioscuro posteriorem probat; illa enim vi *idus* notatur, ista vero iii *idus Octobris*. Solum in ms. Parisiensi interpretationis antiquæ *sub die idus pro sub die vi idus* legitur, ubi per errorem ommissa est nota vi, alias scribendum fuerat *sub die iduum, vel idibus*. Hæc autem dierum notatio, quæ in ipsis codicibus diversum ordinem præferentibus custoditur, adeo evidens nobis est, ut hæc de re, nisi alii codices aliam chronicam notam exhibebant, ambigendum non sit. Facundus quidem in codicibus hunc ordinem contra autographorum fidem fuisse immutatum, et actionem, in qua Dioscorus depositus fuit, primæ fuisse conjunctam existimat: *propterea quia in actione prima iudicatus erat idem Dioscorus episcopatus honore privandus, ut ejus condemnatio proxima sequeretur.* Addit porro: *Cæterum non sola dierum prænotatio, verum etiam tenor ipsarum actionum (id est secundæ ac tertiæ) cum legitur, docet quod in codicibus tertiæ (de Dioscuro) fuerit secundæ præposita; et forte ex hac ratione Facundi Rusticus et ceteri pristinum ordinem restituere. Vide Tillemontium, not. 45 in S. Leonem, ubi hunc vulgatum ordinem ex actionum contextu luculenter confirmat.*

Aliud ordinis discrimen est in actione quæ septem et viginti canones continet. Hæc in vulgatis est actio xv, sicut et apud Liberatum et Rusticum. Concinunt Græci codices, quos Romani editores adhibuere. Codices vero Græci Veneti S. Marci canones exhibent actione 7. Id ipsum erat in Latino codice Acumitensi, quem Rusticus laudat in annotatione ad actionem 15. *Codex Acumitensis. Termini ecclesiastici promulgati a sancta, et magna, et universali synodo, quæ Chalcedone collecta est. Codex idem. Actio vu.* In vetustissimo ms. capituli Veronensis 55, qui in editionem horum canonum e Græco versionem præfert, isdem canones hic titulus præligitur: *Acta septimæ cognitionis Chalcedonensis.* Duo codices antiquæ ver-

Tom Eusebius Dorylæi episcopus accusandi Dioscorigeri sibi potestatem petiit, se indignis modis acceptum ab eo fidem Ecclesie corruptam, Flaviani fuisse percussorem. Lectus deinde libellus accusationis, quem Eusebius primum Marciano dederat, sed qui synodo reservatus. Dioscorus respondit condemnationem Flaviani legitime latam In synodo 504 auctoritate imperatoris congregata. Acta itaque legi poscere, ut de innocentia constet; existimans non tantum esse Patribus otii, ut legendis Actis tempus terant, aut se falsitate Actorum posse accusationem propulsare. Verum cum et id Eusebius exposceret,

tionis, Parisiensis et Regina Suerorum a Baluzio laudati, canones sufficiunt post sextam actionem. Conclinit Evagrins, qui, lib. ii, c. 18, scribit canones Imperatore in sexta actione hortante fuisse constitutos. Pelagius II, in epistola ad Eliam et episcopos Istricæ, n. 17, septimæ actioni canones in codicibus, et multus quidem, attribuitur testatur. In *serta illius actione*, inquit, *sanctæ fidei professio consummatur; moxque in septima ad institutionem jam fidellum regula canonum figitur; ulterioribus vero actionibus nihil de causa fidei, sed sola negotia privata versantur; quod cum responsales vestri ita esse ambigerent, curæ nobis fuit exploratis multis hoc codicibus demonstrare.* Illic sententiam plane confirmare videtur Anatolii epistola 101, ad Leonem, quam in lucem edidimus: nam cap. 4, post relationem gestorum Chalcedonensium circa fidem, quæ conclusa sunt actione 6 subdit: *Quoniam vero etiam de aliis rebus oportebat nos considerare, ut tanta synodus omnia videretur agere sine ulla omissione, quæ correctionis indigent atque approbationis tum in canonicis, tum in ecclesiasticis capitibus, etc.; ubi canones ecclesiasticis causis præmittens, actionem circa canones cæteris actionibus de ecclesiasticis causis præcessisse significat. Mirum accidit in hac actione canonum nec diem notari, nec personas, quæ residerunt, quod tamen in aliis omnibus actionibus servatur. Hæc autem de causa Pelagius loco citato, n. 18, non improbabiliiter putavit canones proprie non pertinere ad actionem distinctam a sexta præcedenti. Verius dixerimus ad distinctam diem (diversa enim fidei et canonum materies, licet eadem die constituta, actioni diversæ ascribi potuit). Enimvero cum imperator actioni sextæ præsens, post definitionem fidei et subscriptiones Patrum, antequam Patres dimitteret, quatuor canones sanciendo isdem proposuit, qui inter 27 inveniuntur; ita illi statim benemerentissimo Augusto videntur satisfacisse, ut consueto exordio opus non fuerit.*

Dies in sequentibus actionibus signata ordinem vulgatum approbat. Solum monendum est actiones de Photio Tyrio, et de Caroso atque Dorotheo, quæ e solis Græcis mss. prodire, licet diem xii kal. Novembris præferant, ex quo actioni quintæ in vulgatis præmittuntur, in codicibus tamen Græcis Venetis S. Marci post ultimam actionem describi, uti erat etiam in illo Balsamonis, qui in schol. ad can. 29 Chalcedonensem, actionem de Photio scriptam tradit in fine quartæ synodi. Id ipsum quoque deprehendit card. Casanata in duobus mss. Vat. Græcis 851 et 1138, ut Baluzius testatur. Id autem ea de causa accidit, quia hæc duæ actiones in omnibus vel plerisque mss. collectionis Chalcedonensis ab initio deerant, postea autem inventæ isdem in line additæ fuere. Idem Baluzius et Harduinus cum P. Lupo errorem in die actionis de Photio Tyri suspicantur, eo quod negotia episcoporum post definitionem fidei agitata traduntur. Sed qui hoc tradidere, scriptores sunt quibus hæc actiones in suis codicibus deerant. Enstathi vero Berytensis interlocutio in eadem actione de Photio hæc causam ante definitionem fidei actam ostendit.

et multi falsitatem arguere cogitarent, tom, mutata A sententia, postulavit ut prius de fide ageretur. Contra iudices iusserunt r-legi Acta pseudosynodi Ephesine. Cumque legeretur constitutio Theodosii de synodo, ventum est ad Theodoritum, quem imperator abesse a synodo iusserat. Iudices petierunt introduci Theodoritum in concilium, et quoniam a Marciano vocatus, et in sedem a Leone imperita communione restitutus. Illyriciani, Palestini, sed præcipue Ægyptii episcopi intercessere, et clamoribus petierunt ut non admitteretur. Nihilominus datus locus in medio, ut tamquam accusator sederet. Medium hanc componendis 505 animis viam inire iudices, tum propterea quod Theodoritus libellum dederat imperatori, quo hæresi calumniam a se depelleret; tum quia licet a Leone receptus esset, (a) causa tamen ejus finita non censelatur.

Certe et eum et alios episcopus Ephesi depositos contra canones fuisse con-tribat, ubi omnia sicut in Jatrocinio acta erant. Unde Orientales : *Milites eos magis deposuerunt quam nos, quia quidquid egimus, terrore compulsi sumus, ut est in Actis. Sed an ideo a culpa vacui? Viderint alii. Melius Ægyptii (b) : Christianus neminem timet, catholicus neminem formidat; ignis ponatur, et discimus; si homines timerentur, martyres non fierent.* Postmodum acti stimulus conscientie episcopi, omnes exclamare (c) : *Omnes peccavimus, omnes veniam postulamus.* Continuata deinde est lectio pseudoephesine synodi, accusatusque Dioscorus, quod epistolam sancti Leonis veluisset legi. Lecta quoque sunt Acta synodi Constantinopolitane sub Flaviano, ubi in Eutychem lata condemnatio. Relata et quæ in consensu Constantinopolitano gesta sunt, et scripta aliquot S. Cyrilli, et quadam ex magna synodo Ephesine. Tum omnium propensa in Flavianum voluntas fuit, isque cum Eusebio Dorylæi a labe hæresis vindicatus, et præter jus æquumque motos sacerdotio, privatusque communione pronuntiatum est; Dioscorum Alexandrinum, Juvanalem Jerosolymitanum, Thalassium Cæsariensem Cappadocie, Eusebium Ancyranum, Eustathium Beryonem, Basilium Seleuciensem auctores latrocinii Ephesini eadem poena plectendos, qua immerito Flavianum aliosque affecerat, ea conditione : *Si placuerit divinisimo et piissimo Domino nostro, ut libent Acta, cui et totam actionem hanc referendam censuerunt (d) Patres. Et omnibus, inquit, quæ consequenter acta sunt, ad sacrum episcopi referendis.* Quod nolim omissum, ut emendetur priores editiones Conciliorum, quæ Baronium quoque in errorum induxerunt : hinc quippe manifestum est statim Marcianum synodo non adfuisse; nec enim ante sextam actionem venisse reperitur, nec necesse erat ad eum reierri, quæ eo ipse presente tractata essent.

506 Actio II.

In secunda actione, quæ habita vi idus Octob., de fide actum est, pro qua maxime, ut iudices sunt locuti, sacrum concilium. Omnes continuo assentiri nullam aliam regulam fidei recipiendam, quam quæ olim 518 Patribus Nicææ, et 150 Constantinopoli

prohata; et adversus Eutychem sufficere fidei expositionem, quam sanctissimus episcopus Leo in epistola sua expresserat; hinc se omnes subscripsisse, hanc fidem omnes profiteri, ab omnibus receptam. Lectum deinceps Symbolum Nicænum et Constantinopolitanum, synodice epistolæ duæ Cyrilli, altera ad Nestorium, altera ad Julianum Antiochenum. et epistola sancti Leonis ad Flavianum, et (e) allata Patrum testimonia, quæ in Acta relata sunt. Tum Patres unanimiter in has voces prorumpere : *Hæc Patrum fides, hæc apostolorum fides. Omnes ita credimus, orthodoxi ita credunt; anathema ei qui ita non credit. Petrus per Leonem in locutus est. Apostoli ita docuerunt; pie et vero Leo docuit. Cyrillus ita docuit. Cyrilli æterna memoria. Leo et Cyrillus similiter docuerunt. Leo et Cyrillus ita docuerunt; ana hema ei qui sic non credit. Cum vero Syria et Palestina episcopi de locis aliquot ex epistola anxie inquirerent, similibus Cyrilli testimoniis comprobata sunt. Tum omnem ambigendi locum eximere, epistolam Leonis esse fidem Ecclesie. Magnificentissimi iudices et amplissimus senatus dixerunt : Post hæc omnia aliter quis dubitat? Reverendissimi episcopi dixerunt : Nemo dubitat. Absoluta actio clamoribus Orientalium, qui Dioscorum mitti in exilium exposcebant, reclamantibus Illyricianis, ut quoniam omnes peccaverant, omnibus parceretur.*

Actio III.

In idus Octob. actio tertia fuit. Dioscorus accusatus; Eusebius Dorylæi auctorem egi; cumque de hæresi et impietate exposulatio fieret, placuit vocari ad iudicium. Iterum tertio vocatus venire abnuvit, modo prætexens ægrotationem, modo causatis absentiam iudicum. Responsum est, cum de 507 canonicis iudicibus quæstio, secundum Ecclesie regulam, neque iudicibus, neque laicis locum esse (f). *Quando enim quædam canonica examinantur, neque iudices neque laicos esse oportet.* Lecti interim libelli in Dioscorum Ischyronis diaconi Alexandrini, Athanasique presbyteri (cujus olim Cyrillus avunculus) et Sophronii, quibus ille pluribus accersebatur flagitiis. Verum Dioscorus cum iterum tertioque vocatus venire contemneret, legati sancti Leonis, si Julianum excipias, qui suo ordine sententiam dixit, tulerunt iudicium condemnationis in eum, et quia reus compertus hærescos, episcopali dignitate et ministerio sacerdotali privatus est, et quod Eutychem canonicè excommunicatum recipisset ad communionem, quod veluisset legi in synodo Ephesine epistolam sancti Leonis, quod sanctum Leonem absente a communione accusatus, quod ter vocatus ad synodum ad diluenda crimina venire abnuisset.

Rogati Patres ut pariter sententiam dicerent, secundum iudicium legatorum pronuntiarunt, et subscriptione sua condemnationem approbarunt. Iudicium synodi Dioscoro denuntiatum est : scriptum ea de re ad Alexandrinos, ad Augustum, Augustamque ; et quia Dioscorus se sedi suæ restitutum in iactabat, D communitorium a synodo ad Constantinopolitanos Chalcedonensesque datum, quo palam fuit spe om-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Dicendum potius : *Nondum tamen suæ sedi actu fuerat restitutus;* quis etsi Leo eum signatus ad Flavianum litteris in communionem recepit, et extensis eodem aliqua ratione episcopatum restituit, unde iudices dixerunt act. 1, col. 874, a : *Restituit ei episcopatum sanctissimus episcopus Leo;* actualis tamen restitutio ab eodem Leone remissa fuit suis legatis in synodo, ut pluribus dicitur in observ. ad dissertationem 10.
 (b) *Χριστιανὸς οὐδὲνα φοβέται, ὀρθόδοξος οὐδὲνα φοβέται· πῦρ τετὶ καὶ μανθάνουσι· εἰ ἀνθρώπους ἰσχυρόντα, μαρτυρῆς οὐκ ἔστιν.* Act. 1. Chalced.
 (c) *Μάντες κῆρυκτον, πάντες συγγνώμη αἰτοῦντο.* Ib. infra.

(d) Non Patres, sed Imperiales iudices ita censuerunt in fine act. 1.
 (e) Patrum testimonia ad gesta Chalcedonensia non pertinent : unde nec in Græcis, nec in Latinis codicibus, immo neque in antiquis Conciliorum editionibus in hac actione inveniuntur, sed subjecta tantummodo fuerunt Græcæ Leonis epistolæ ad Flavianum ante gesta descriptæ, et ab editoribus Romanis luciperam tractata fuerunt. Vide admonitionem nostram in epist. 28, n. 8.
 (f) *Κανονικῶν γὰρ ἑτεροδόξων, οὔτε ὄρχοντας, οὔτε ἱερέων τινῶν λαϊκούς παρεῖναι χρὴ, etc.* Act. 3 Chalced.

nino sedis ablata Dioscorum ab episcopatu dejectum.

Actio IV.

xvi kalend. Novemb. actio quarta cœpta 508 est breviter; relectis quæ prius acta fuerant, iudices rogaverunt quid Patres de epistola sancti Leonis censerent? Synodus Nicænæ et Constantinopolitanæ consentanea continere ex ordine Patres dixerunt; diligenter examinata singula verba; non aliam haberi in ea doctrinam, quam quæ in synodis œcumenicis prædicata; eam esse quam Cyrillus in expositione fidei Ephesi, et in epistolis exposuit, ob eamque causam se illi subscribere. Ex episcopis nonnulli perplexa quædam atque dubia sibi visa esse significarunt. Sed admoniti dubia fieri ex vocabulis et locutionibus, ultro subscribere, alii aliis verbis. Hæc quorundam fuerunt: *Aliqua nobis ex ipsa obstitrunt verba, ut partitionem et separationem demonstrantia, sic volentibus sapere, de quibus et ab initio ante vestram clementiam ambigebamus, et tunc a vestra jussi exire magnificentia audivimus a sanctis Patribus, episcopis et presbyteris locum tenentibus sanctissimi et Dei amatori præcipui archiepiscopi Leonis, quia nullam dicunt partitionem in Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, sed unum eumdemque Dominum Filium Dei; propter quod consensimus et tono subscripsimus.* Hæc de epistola sancti Leonis ad Flavianum, præsentibus legatis; quorum nullus vel commotus vel conquestus est, quod tanti pontificis epistola a Romana synodo missa a plerisque tum Orien-

tis, tum Occidentis subscripta episcopis, qua demum nulla umquam vel auctorata magis, vel decreta maturius, vel majori splendore publicata, iterum (d) examini subjeceretur.

Tum iudices Patribus significare imperatoris nomine, liberum illis relinquere ut de 509 fautoribus Dioscori statuerent, de Juvenale scilicet Jerosolymorum, de Thalassio Cæariensi, de Eusebio Ancyriano, de Basilio Seleuciensi, et Eustathio Berytensi. li rogati venire in concilium, fide concilii approbata, dicto anathemate in Eutychem, decretisque Patrum sua subscriptione confirmatis, admissi.

Major cum episcopis Ægyptiis concertatio fuit. Subscriptio petebatur. Eutychem exsecrari non verébantur; subscribere recusabant. Prætextus, an causa fuit, morem esse Ægyptiorum, nec licitum subscribere nisi præeunte Alexandrino episcopo; daretur qui subscriberet, facemque præferret, subscriptionem non denegaturos. Magnis altercationibus res acta est, ibaturque in condemnationem episcoporum, cum iudices obtinuerunt ut quoniam de fide non ambigebant, subscriptio differret post ordinationem episcopi Alexandrini; datisque fidejussoribus dimissi sunt. Sic minax procella prudentia et consilio iudicum sedata. Tum archimandritæ et monachi introducti, quorum sors diversa fuit, ut dispar erat conditio. Quidam pro Eutyche libellos obtulerunt. Communis vox synodi fuit ut foras mitterentur. Lecti tamen libelli, neque ad condemnationem Eutychem compelli potuerunt. Gravior aliorum ingressus, qui Eutychem exsecrati fidem synodi prædicarunt. Tum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) In secunda actione cum imperiales iudices fidel expositionem postulassent, Patres Leonis epistolam, quam ut formam omnes subscriperunt, adversus Eutychem errores sufficere protestati sunt. Sic enim Cecropius episcopus Sebastopolitanus dixit: *Emerserunt quæ ad Eutychem pertinebant, et super his forma data est a sanctissimo archiepiscopo Romanæ urbis, et sequimur eum, et epistolæ omnes subscripsimus. Reverendissimi episcopi clamaverunt: Ita omnes dicimus; sufficiunt quæ exposita sunt, alteram expositionem non licet fieri.* Ut autem iudicibus aliqua in parte satisficeret, qui omnium concordiam expetebant, post Nicænum et Constantinopolitanum symbolum, et post litteras Cyrilli contra Nestorium, lecta fuit epistola Leonis adversus Eutychem hæresim, et nullo peculiari examine statim approbata. Post lectionem autem prædictæ epistolæ reverendissimi episcopi clamaverunt: *Hæc Patrum fides, hæc apostolorum fides. Omnes ita credimus, orthodoxi ita credimus. Anathema qui ita non credit. Petrus per Leonem ita locutus est,* etc. Cum vero Illyriciani et Palæstini episcopi ob diversitatem linguæ de quibusdam locis ejus epistolæ ambigerent, dati fuerunt quinque inductarum dies, ut habito apud Anatolium tractatu ii qui dubitabant instruerentur. Hoc tantum fine, ut dubitantes ad rectum sensum adducerentur, examen institutum fuit; non vero eo quod Patres de ea epistola, quam jam antea uti fidei formam omnes susceperant, citra periculum fidei dubitare quemquam posse crederent: unde Anatolius necessitatem conveniendi in synodo cum definitione pontificis aperte declaravit illis verbis epist. 101: *Opus erat.... ut in rectæ vestræ fidei sensum omnium conveniret intelligentia.* Cum porro in conventu apud Anatolium habito ambigentes fuissent instructi, ut omnium consensus in ipsa synodo palam fieret, omnium episcoporum suffragia actione 4 petita fuere, non vero epistola iterum relecta, nec novo examini subjecta fuit: et ipsorum quoque ambigentium suffragiis patuit utile fuisse examen, ut difficultates, quæ mentem ipsorum impediabant, solverentur; sicque uno omnium spiritu atque consensu catholica fides magis magisque elucesceret, et error proscriberetur. Hoc quidem sensu atque consilio li-

berum fuisse Patribus examen ejusdem epistolæ, salva nihilominus apostolicæ sedis auctoritate; Leo docuit epist. 120, c. 1. Examen scilicet epistolæ dogmaticæ, quo ea veluti incerta expendatur cum facultate dissentendi, apostolicæ auctoritati inimicum est; examen vero quo omnium concordia et dubitantium instructio et assensus quærat, vel quo etiam iudicium a pontificio distinctum, sed concors feratur in synodo ab iis qui controversiarum fidei sunt iudices, sicque facilius cæteri ad unitatem et obedientiam pertrahantur, eandem auctoritatem nihil lædit. Hinc S. pontifex, qui epist. 90, c. 2, et epist. 94, in synodo disputari noluit de fide suis litteris constituta, ac si dubium adhuc esset quod iisdem litteris fuerat definitum; examen ejusdem epistolæ in eum tantum finem quo errantes docerentur, et ad veritatem jam definitam suscipiendam adducerentur, non recusavit, idemque ex ipso exitu utile et necessarium agnatum fuit. Confer quæ diximus annot. 14 (Tom. præced. col. 1048, n. 1) in epist. 120. Hoc eodem sensu cum Vigilius in Constituto c. 15, de eadem epistola scripsit, *his exegit comparationibus* (quod nonnulli perperam obtrudunt) *approbari*, non aliam necessitatem intellexit. Hic nimirum Vigilius scopus erat ostendere epistolam ad Marim Persam, quam Iba non esse contendebat, probatam non fuisse a synodo Chalcedonensi. Id ut evinceret, epistolam Leonis opposuit, quæ in eadem synodo approbata fuit. Cui cum Palæstini et Illyrici, nec non Eutychem fautores opponerent discordem videri a Nicæno Symbolo, et a doctrina S. Cyrilli confirmata in concilio Ephesino; ut isti vel docerentur, vel revincerentur, opus fuit ut concordia ejusdem epistolæ cum laudato Symbolo et cum Ephesino concilio, seu cum doctrina S. Cyrilli in hoc concilio confirmata a Chalcedonensibus Patribus in approbationibusingereretur; et eatenus *his exegit comparationibus approbari*; quod cum factum non fuerit, de epistola ad Marim Persam, quæ, ut Vigilius subdit, *specialiter Ephesinam primam synodum respicit, et beati Cyrilli exposita dogmata definit hæretica*, hanc ab iisdem Patribus approbatam dici non posse concludit.

In primis Carosi Dorotheique archimandritarum **310** coepta est agitari causa. Hi Eutychianæ sectæ addicti erant.

De his actio secuta est xiii kalend. Novemb., quæ quartæ subjicitur, etsi quinta non nominetur. Causa continuata archimandritarum, qui favebant Eutychi. Barsumæ et aliis (a) datæ trium dierum induciæ, ut hoc spatio sibi met consulerent et ad saniora redirent. Monachi superbe conditionem synodi repudiant.

Secuta controversia Photii episcopi Tyri et Eustathii episcopi Beryti; de provincia controversia erat. Eustathius sibi in primam Phœniciam jus attribuerat ex litteris quas pragmaticas vocant. Dirempta iudicio synodi causa: redditum jus metropolitani Photio, quo exutus Eustathius est, cautumque ne alias ratio pragmaticorum esset. Quoniam contra canones erant (b): *Universa pragmatici cessabunt; canones teneant; sic enim et fides custoditur, et unaqueque Ecclesia tutum statum habebit.*

Actio V.

IX. Quinta actione ix kalend. Novemb. Fuit lecta constitutio seu fides synodi. Legati sedis apostolicæ contestati multa deesse ad profigendam hæresim Eutychianam, multa disertis verbis non explicata. Res delata ad Augustum: censuit ut ex diocesi Orientis sex episcopi seligerentur, ex qualibet alia tres, **511** qui cum Anatolio et legatis de definitione scribenda statuerent; vel omnes episcopi per metropolitanum provinciam sententiam dicerent; minatus ituros in Occidentem ad synodum, si abnuerent. Prior conditio placuit; constitutio peracta receptaque, in qua symbolum Nicænum Constantinopolitanumque cum synodicis litteris sancti Cyrilli continentur. Et adversus pravitatem Eutychianam prædicata sancti Leonis epistola ad Flavianum, adjectumque eam totam integramque admitti: *Utpote et magni illius Petri confessioni congruentem, et communem quamdam columnam existentem adversus perverse sentientes, ad confirmationem rectorum dogmatum congruenter aptavit.*

Actio VI.

viii kalend. Novemb. Marcianus (c) cum Pulche-

BALLERINIORUM

(a) Hæc pertinent ad anteriorem actionem de Caroso et Dorotheo habita die 17 Octobris. In ea autem quæ die 20 celebrata est, Alexander de eorumdem monachorum libello ad imperatorem, ac de imperatoris mente retulit, ac triginta dierum induciæ eisdem datæ. Sed de hac actione, quam ex solis mss. Græcis in fine additam habemus, nonnullas difficultates non leves Tillemontius proponit not. 47 in Leonem; nec tamen eam uti spuriam expungere audeat. Hæc autem actio, sicut et sequens de Photio Tyri habitæ die 20 Octobris deberent quidem esse actio 5. Sed cum in aliquot mss. Græcis, ac in omnibus Latinis hæc actiones desint, in aliis autem Græcis codicibus, qui hactenus fuerunt inventi, in fine additæ fuerint, hinc factum est ut, servato numero antiquo actionum, hæc duæ a Romanis editoribus post quartam actionem exigente tempore insertæ fuerint.

(b) *Ὅλα τὰ πραγματικά ἀρχήσι· οἱ κανόνες κρατεῖταισαν οὕτω γὰρ καὶ ἡ πίστις φυλάττεται καὶ ἐκάστη ἐκκλησία ἔχει τὸ ἀσφαλές.*

(c) Pulcheriæ præsentiam constituimus annot. 12 (Tom. præced. col. 979, n. 6) in epist. 401. Ex hac autem Anatolii epistola antea inedia didicimus nonnullas circumstantias ad hanc actionem illustrandam utiles; inter quas illa hoc loco præcipue memoranda est, definitionem fidei primum collocatam fuisse super altare, deinde vero Marciano et Pulcheriæ traditam.

(d) Quatuor capitula Patribus sancienda proposuit imperator hac actione. Hæc autem cum aliis canonibus

PATROL. LV.

ria et aulæ optimatibus concilio adfuit, sermonemque ad synodum habuit; lectaque constitutio fidei, et omnium subscriptione approbata, et variis confirmata acclamationibus ad retinendam concordiam Ecclesie. Clericis decreta depositio, militibus exautoratio, exilium plebi, si turbare Ecclesiam præsumerent. Tum quædam Patrum capitula coram imperatore (d) decreta sunt. Monachis interdictum ne absque venia episcopi condere monasteria aggredierentur; clericis ne possessiones conducerent, aut procuracionem caperent; item ne ex sua Ecclesia in aliam transirent.

512 Actio VII.

X. Septima actione, quæ septimo kalend. ejusdem mensis fuit, causa Juvenalis Jerosolymitani et Maximi Antiocheni composita est tam ex iudicio synodi quam ex mutuo partium consensu. De provinciarum controversia erat: duæ Phœnicie attributæ Antiochenæ Ecclesie, tres Palæstinæ Jerosolymitanæ.

Actio VIII, IX, X.

XI. Sequenti actione, quæ octava fuit, Theodoriti res actæ sunt: primum in Nestorium et Eutychem anathema dicere jussus est, tum sententia Leonis de ejus restitutione approbata rataque est habita.

Nona et decima actiones habuerunt causam Ithæ Edesseni episcopi, ubi recognita quæ de eo Antiochiæ, Tyri, et Beryti acta fuerunt. Is depositus ab Eutychianis libellum imperatori obtulerat; sed res delata ad synodum, probatæ vitæ et fidei integræ compertus est, atque ita sacerdotio et sedi restitutus.

De Nonno, qui ejus locum ceperat, sanxit synodus ut statueret Maximus Antiochenus: placuit illi ut honore episcopatus non careret, donec aliter cum episcopis suæ dioceseos judicaret. Decretum præterea abolendam pseudosynodi Ephesinæ memoriam, et e synodorum numero expungendam; rogandumque imperatorem ut edicto velaret ne synodus diceretur, nec ejus acta reciperentur. Ordinationem Maximi jam sanctæ synodus ratam habuerat: (e) quia

ANNOTATIONES.

ab iisdem constituta fuerunt actione in vulgatis 15, re autem ipsa actione 7, uti probavimus not. 18. (Supra, col. 257, n. b).

(e) Hæc unica ratio, qua ordinationem Maximi approbavit synodus Chalcedonensis act. 10, ab Anatolio afferitur, quoniam S. Leo in *communione eum recipiens, præesse eum Antiochenum judicavit Ecclesie; quam formam sequens et ipse approbavit, et præsens omne sanctum concilium.* Vide quantum deferretur apostolicæ auctoritati! Id ipsum alii episcopi confirmarunt. Solum Stephanus Ephesinus, qui hanc unicam rationem pariter attulit, obiter dixit Maximum *canonicè factum episcopum*; cui tamen contradicit Leo, qui ordinationem ejus *contra instituta canonum, ac sine ullo exemplo celebratam, amore reparandæ fidei et studio pacis se recipisse testatur* epist. 104, c. 5, et epist. 106, c. 2. Idem Quesnellus not. 2 in epist. 81, nunc 106, diffiteri non potuit ordinationem ejusmodi contra regulas canonum peractam, cum Maximus ordinatus fuerit ab Anatolio Constantinopolitano, ad quem Antiochena sedes non pertinebat; addendum etiam vivente Domino, qui in Ephesino latrocinio irritè depositus fuerat. Solum dissert. 10, n. 31, canonicam nihilominus ipsius ordinationem ex eo deducit quod Antiochiæ celebratam putet. Sed hoc sine ullo teste profert. Anatolius consecratus fuit Constantinopolitanus episcopus sub finem anni 449; Maximi ordinatio ab Anatolio celebrata est aliquamdiu ante Theodosii mortem, quæ incidit sub finem Julii an. 450. Post ordinationem Maximi, vivente adhuc Theodosio, habitus fuit Constantinopolitanus

513 legitime ab episcopi provincie consecratus et in communionem sanctissimi patriarchae Leonis admissus; quam ob rem superflua exceptio, quam pauci commemorarunt, cum etiam Ephesinis actis accensendam non esse pronuntiarent legati sedis apostolicae. Actio de Domino, quae sequitur, (a) commentitia est, ut alibi probamus.

Actio XI et XII.

XII. Bassiani deinde et Stephani controversia actiones 11 et 12 occupavit. Ille ex sede Ephesina, quod diximus, depositus, alter subrogatus. Judicium fuit ut neuter sederet; tertius ordinaretur; sumptus utrique Ecclesiae suppeditaret. (b) Hæc iv kalend. Novemb.

Actio XIII et XIV.

XIII. Tertia decima actione, quæ die sequenti fuit, Eunomii Nicomediensis et Anastasii Nicæni lis cognita est. Querebatur Eunomius ex edicto Valentianiani Nicænum episcopum jus metropolis sibi tribuere. Judicatum est Nicæam subditam Nicomediæ; honorem, non jus traditum edicto Valentianiani, et ex decretis Nicæne synodi in una provincia unam tantum esse metropolim.

De episcopatu Perrhænorum actione 14 contentio fuit. Athanasius episcopus a suis accusatus, et tertio

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

conventus, in quo pro Eustathio Berytensi decretum fuit adversus Photium Tyri; cui decreto cum Maximus, licet Constantinopoli præsens, non interfuisset, postea tamen subscripsit. Num credibilis est paucorum mensium spatium Anatolium statim post suam ordinationem deseruisse Constantinopolim, et Antiochiam ad ordinandum Maximum contendisse, ac dein reversum Constantinopolim conventum celebrasse in causa Photii Tyri; an vero Maximum, qui Constantinopoli versabatur dum hic conventus habitus est, ibidem, ubi aliarum quoque provinciarum metropolitæ Constantinopolitano subjecti consecrari solebant (ut liquet ex act. 16 Chalcedonensis concilii) fuisse ordinatum Antiochensem episcopum, idque præsertim contra canonum regulas et sine ullo exemplo gestum Leonem culpasse?

(a) Hæc actio, habita vi kal. Novembris, in codice Corbeiensi editionis Rustici inserta est post actionem de causa Maximi Antiocheni et Juvenalis Hierosolymitani, et ante actionem de Theodoro celebratam vii kal. ejusdem mensis; in aliis autem Rustici mss. Veronensis, Vaticanis et Divioniensibus utrisque his actionibus præmittitur. Rectius autem in editis ex notatione diei collocata fuit post easdem actiones, nec non post duas de Iba, quæ diebus vi et 5 kal. ex Græco habitæ fuere, vel melius fortasse in Latino vii et vi kal. Hanc porro actionem de Domino genuinam probabimus in observat. ad dissert. 9 Quesnelli, ubi aliam actionem in eadem Domino et Juvenalis causa habitam die vel pridie kal. Novembris recudemus.

(b) Actio 11 habita est iv kal., at actio 12 iii kal. Novembris.

(c) Hoc eodem die pridie kal. Novembris alia actio habita est, qua Leonis epistola ad synodum lecta fuit. Hanc actionem hæctenus ignotam e mss. Venetis Græcis edidimus in appendice Epistolarum S. Leonis tom. præced.

(d) Canones 27, qui in Græcis et Latinis codicibus actioni 15 tribuuntur, conditi fuere act. 7, uti diximus not. 18. De tribus aliis canonibus, qui in vulgaris Conciliorum et in Græcis Canonum collectionibus Joanne Scholastico posterioribus adjiciuntur, vide adnotationem in actionem concilii Chalcedonensis, quam ex mss. Venetis edidimus in laudata appendice Epistolarum S. Leonis. Actio de prærogativa sedis Constantinopolitanæ præfert diem v kal. Novembris. Sed error irrepit: nam actione 13 habita iii kal. Novembris iudices dixere: *Quæcumque autem sedi*

vocatus in judicium neglexit **514** adesse, ideo depositus est. Sabinaianus in-ejus locum ordinatus, per Dioscorum sede pulsus est. Re in synodo discussa, ad Maximura Antiochenum causa delata, ut ipse de Athanasio stateret, et intra octo menses iudicio suo litem dirimeret. Si reus Athanasio compertus, sede muletaretur; sin innocens, restitueretur; Sabinaianus honorem episcopi, non jus retineret (c).

Actio XV.

XIV. Rebus ita constitutis, Constantinopolitanæ Ecclesie clerici petierunt ut postquam de fide statuta, pertractataque majora negotia, quædam levioris momenti synodo, ut moris est, subjicerentur; rogare se ut Patres de sede Constantinopolitana aliqua constituerent. Tum legati subodorati id quod erat, abuere; id sibi non esse in mandatis. Iudices ne rogati dicere sententiam tenerent, pronuntiarunt rem esse synodi, statimque e synodo discesserunt, quos legati secuti sunt: ita enim sequenti actione narratum habemus. Patres nihilominus complures (d) canones codiderunt. Græci codices habent 30, Latini 28, ex quibus vigesimus octavus est de sede Constantinopolitana. Renovatumque et confirmatum, quod olim in œcumenica synodo de ejus patriarchatu statutum fuit: ut quoniam Romana Ecclesia (e) privilegiis uteretur, quæ **515** Patres propter

Constantinopolitanæ sanctissimæ Ecclesie de ordinationibus provincie competuit, hæc suo ordine coram sancto concilio examinabuntur; quibus canon de Constantinopolitana sede nondum constitutus, sed condendus indicatur. Adde quod cum eadem actione ordinatio episcopi Basilinopolis Nicomediensis metropolitano attributa fuisset, Aetius Constantinopolitanæ Ecclesie archidiaconus protestatus ne ullum præjudicium inferretur episcopo regie urbis, hanc rationem subjecit: *Sanctissima enim Constantinopolitana sedes aut ordinationem ipsa facit in Basilinopoli cum reliquis, aut permittit fieri*. Hoc fus ordinandi quocumque episcopos etiam non metropolitans Constantinopolitano adeptum fuit canone Chalcedonensi, quo metropolitaram tantum ordinationi ipsi reservata est. Cum ergo hoc præjudicium cavere voluit Aetius in ea actione, nondum canon de Constantinopolitani episcopi prærogativa statutus fuerat; alius ob Basilinopolitani episcopi ordinationem Nicomediensis attributam baud protestatus fuisset. Melius ergo canon pro sede Constantinopolitana in codice Divioniensi prima manu signabatur *kalendis Novembris*, et in omnibus quidem mss. tum Græcis tum Latinis ultimo loco describitur, et ab Evagrio ac Liberato recensetur post actionem 14 habitam pridie kalendas Novembris.

(e) Privilegia Romanæ Ecclesie non a Patribus propter imperium concessa, sed Deo auctore instituta sunt in Petro apostolorum principe, qui Romæ sedem figens, in Romanos pontifices successores suos eundem divinæ institutionis, et præcipue jurisdictionis primatum transmisit. Ipse patriarchatus, quo Romanus pontifex occidentali Ecclesie peculiari nomine præsidet, non ex Urbe imperii principe, sed ex Petro, qui ea in urbe sedem constituit, ac exinde in Occidentem religionem propagavit, originem ducit. Constantinopolitanæ vero sedis gradus, qui ex sola prærogativa imperii a Constantinopolitani concilii Patribus constitutus fuit, nec institutione divina nec jurisdictione ad Romanum pontificatum accedit: unde *paria* eidem collata dici nequeunt. Hinc canon Chalcedonensi, qui similia verba præfert, vel hoc nomine statim contradixerunt S. Leonis legati, quod Romanæ sedi injuriosus videretur, eundemque reprobovit idem S. Leo, cujus confirmatione eum canonem indigere ipsi Chalcedonenses Patres epist. 98, et Anatolius epist. 101 satis professi sunt.

Neque illum post S. Leonem unquam probavit

imperium concesso, sic centum et quinquaginta Patres sub Nectario Constantinopoli congregati paria Constantinopolitanæ sedi tribuerant, quia nova Roma imperio et senatu, sicut vetus, ornata sit; ut, inquam, primo post illam honore frueretur, jus et potestatem haberet in Thraciæ, Ponti et Asiæ dioceses, eorumque metropolitæ, episcoposque barbarorum ordinaret.

Actio XVI.

XV. Postridie congregata synodo, Paschasinus **516** legatus apostolicæ sedis apud iudices graviter conquestus est post iudicium suumque discessum quædam esse gesta contra canones, quæ coram rege veli. Iudices annuerunt: Beronicianus secretarius divini consistorii legit schedam sibi oblatam ab Aetio archidiacono, ubi descripta privilegia novæ Romæ: quibus perlectis Lucentius legatus apostolicæ sedis exclamavit circumventos episcopos, coactisque subscribere: Nicænæ synodi et 318 Patrum posthabitis decretis, constitutiones propositas cl. PP., quarum nulla in synodis canonicis memoria. **517** Si in usu isthæc privilegia, quid opus denuo confirmare? Si nunquam in usu, cur synodi rogare sententiam super illud quod contra canones et quod nunquam usurpatum? Tum Aetius rogare legatos ut si quid Leo de ea re in mandatis dedisset, hoc utique proferrent. Bonifacius, presbyter sedis apostolicæ legatus, hoc beatissimi Leonis mandatum legit ex charta: *Sanctorum quoque Patrum constitutionem prolatam nulla pallamini teneritate violari vel immui, servantes omnimodis personæ nostræ in vobis (quos vice nostra transmissimus) dignitatem; ac si qui forte civitatum suarum splendore confisi sibi tentaverint usurpare, hoc qua dignum est constantia retunda-*

A tis. Lectis deinde canonibus quibus suam quisque defendebat causam, nihil quidem iudices ausi sunt statuere; sed Lucentius petiit ut ea quæ pridie gesta fuerant absentibus legatis expungerentur; alias vero contestatio legatorum in acta referretur, quam deferrent ad episcopum Romanum; ut ille de sedis suæ injuria aut de canonum eversione posset ferre sententiam.

Ita peractum est concilium Chalcedonense; cui et aliis tribus œcumenicis tantum (a) sanctus Gregorius tribuit, ut soleret dicere quatuor se illa concilia perinde ac quatuor Evangelia amplecti.

XVI. Verum varius synodi exitus fuit. Fidei defensores gaudio afflicti, constare sibi qui titubaverant, respicere quos induxerat in errorem atrocitatum Ephesium; contra Iurethæ hæretici, novas res motiri, ire in exitum præcipientes, suo lapsu et ruina complures vel scientes vel incautos opprimere.

B Antequam Patres discederent, Augustum, dicto an scripto, honorifice allocuti sunt. Exstat in Actis illius sermo *προσφωνητικός*. Testantur Patres se Deo acceptissimum referre quod imperatorem nacti, cujus fides infracta, et Leonem Romanæ Ecclesiæ episcopum doctrina, pietate et animo tamquam armis ad victoriam instructum. Explicant deinde sic actum in hac synodo sicut olim **518** in aliis, ubi nova mendacia novis definitionibus confutata, novaque labes novitate salubri sanata, et inter hæc fidem integram illæsamque permansisse. Sacram postea Verbi incarnati *οικονομία* unitionemque utriusque naturæ in Christo pluribus præsequuntur; epistolam vero sanctissimi PP. Leonis non modo a novitate vindicant, sed coherentem cum sancta Scriptura, cum Patrum scriptis, cum decretis Nicænæ synodi adversus Eutychiana dogmata approbant.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Latina Ecclesia. Immo ipsi quoque Greci antiquiores Photio etiam in collectionibus canonum non recepere, ut manifestum sit non solum ex Dionysio Exiguo, aliisque tribus antiquis interpretibus, qui e Græcis collectionibus Chalcedonenses canones Latine reddentes, istum non transtulerunt, verum etiam ex Theodoro Lectore, ac Joanne Scholastico Græcis sexti sæculi auctoribus, qui 27 tantum Chalcedonenses canones memorant. Addimus porro in Græco textu canonis Constantinopolitani, cui hic canon Chalcedonensis superstructus est, adhiberi voces τὰ *πρεσβεία τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον*, quæ non primatum nec jus aliquod peculiare, sed meras præminentias honoris post Romanum episcopum significant. Cum ergo eadem vox *πρεσβεία* in canone Chalcedouensi adhibeatur, eodem sensu intelligenda est, ita ut hæc formula honoris tantum præminentia post Romanum pontificem eidem attributa fuerit; unde secundus locus post Romanum et ante cæteros patriarchas ipsi concessus fuit. Non ergo comparatio aut sermo exstitit de primatu jurisdictionis Romani pontificis, quem ex S. Petro et ex divina institutione manantem semper catholici professi sunt, sed de meris honorificis privilegiis; et in his ipsis Constantinopolitano episcopo non æqualis et idem gradus cum Romano, sed secundus tribuendus visus est. Iudices quidem post lectum canonem Chalcedonensem, post auditos legatos pontificis, qui Nicænum canonem ex usitata apud Latinos interpretatione recitantes, Romanæ Ecclesiæ primatum τὰ *πρωτεία* nomine expressum opposuerant, ac post lectum canonem Constantinopolitanum, qui præminentias ineri honoris post Romanum Constantinopolitano antistiti vindicaverat; ex his omnibus collegerunt primatum quidem et præcipuum honorem Romano episcopo conservandum; Constantinopolitanum vero iisdem præminentibus honoris dignum esse: *Πρό πάντων μὲν τὰ ΠΡΩΤΕΙΑ καὶ τὴν ἑξαιρετὸν τιμὴν κατὰ τοὺς κανόνας, τῆ τῆς πρεσβυτείας Ῥώμης θεοφιλοτάτου ἀρχιεπισκόπου φυλάττεσθαι* χρίται δὲ τὸν πολὺν καὶ νέαν Ῥώμης τῶν αὐ-

C τῶν πρεσβυτέρων τῆς τιμῆς ἀπολαύειν: quibus verbis primatum stricte dictum, τὰ *πρωτεία*, tribuendum intellexere soli Romano episcopo; præminentias vero honorificas ita Constantinopolitano communicari posse censuerunt, ut præcipuus tamen honor et locus Romanæ sedi semper maneret. Hinc Anatolius episc. 101 ad Leonem id statutum prodidit, ut Constantinopolitanus episcopus habeat honorem et primum locum post Romanam sanctissimam sedem, eo quod etiam Constantinopolis sit nova Roma. Similia sunt in epist. 98 ipsius synodi Chalcedonensis. Intacto quidem peculiari jure Romanæ sedis in totam Ecclesiam, et intacto etiam jure ejusdem patriarchæ in Occidentem, ne secundus gradus et honor Constantinopolitanæ sedi a Constantinopolitana synodo tributus omni jure careret, Chalcedonense concilium jus in tres dioceses Ponti, Asiæ et Thraciæ eidem attribuit, et ita attribuit, ut Leonis approbatione multis litteris petita, hoc ipsum jus a Romano pontifice pendere agnatum fuerit. Vide inter cætera epistolam 132, c. 4. Re igitur hoc canone Romanæ sedis juri nihil ademptum fuit. Quod si privilegia hujus sedis ex prærogativis imperii Romanæ urbis deducta fuerunt, id non eo sensu factum est, ac si Patres Chalcedonenses præminentias et jura Romanæ cathedræ a Petro derivata non agnoscerent (alibi enim ipsum Petrum, et Petri auctoritatem in Leone professi et venerati sunt, ut liquet ex act. 1 et 2, ac ex relationibus ad Leonem, et ad imperatorem), sed quia approbando canonem pro Constantinopolitana sede non alia ratio favere poterat, nisi quæ a similibus imperii prærogativis ducebatur; et eo sensu privilegia utrique sedi attributa ex æqualibus imperii prærogativis dicta fuerunt æqualia, quatenus tributo Constantinopolitanæ sedi secundo loco post Romanam, utraque sedes æque cæteris omnibus honoris præminentibus præcedebat.

(a) Ea sola quæ ad fidem pertinent approbat S. Gregorius lib. II, epist. 10; lib. IV, epist. 5, et alibi.

XVII. Est præterea epistola seu relatio, quam Patres de rebus gestis synodi ad Leonem mittunt. Cujus epistolam ad Flavianum miris laudibus efferrunt; ejus se litteris ad synodum tamquam ad epulas invitatos; hunc custodem vineæ Christi appellant. Dioscori condemnationem proscriptionemque ejus doctrinæ exponunt. Sed in primis monent quæ pro sede Constantinopolitana decreverint, rogantque ut his approbationem non denegent. Contradixisse quidem legatos, sed ut quemadmodum fidei, sic bonæ ordinationis ipse sit auctor. (a) Incertum quo tempore hæc epistola scripta sit: nam Patres non statim discessisse putem, tum ut acta exscriberentur, tum ut sua decretis maneret auctoritas. Deinde constat legatos post duos a synodo menses nondum Romam remeasse: nam Leo (b) ad kalend. Febr. episcopis Galliarum scribens de synodo, felicem suis legatis reditum precatur.

Circa initium ejusdem mensis Marcianum edicto quorundam auctoriam compescit, qui vicatim turbas ciebant ad disserendum de fide. Mense Martio altero edicto confirmata Patrum decreta, jussaque observari. In collectione Romana Holstenii legi epistolam Marciani datam xv kalend. Januarii sequentis, missamque Romam, (c) per Lucianum episcopum Basiliumque diaconum. Lætum synodi exitum Augustus Leoni gratulatur; tum rogat ut rata habeat decreta in gratiam sedis Constantinopolitanæ, quæ et scripta fuisse ab imperatrice ex responsionibus Leonis patet.

519 ANNUS CHRISTI 452; — LEONIS PAPÆ 13; — VALENTINIANI 38, — MARCIANI 3, IMPP.; HERCULANO ET SPORATIO COSS.

I. Sanctus Leo, auditis quæ gesta fuerant Chalcedone, anceps dubiusque fuit. Lætitia simul et dolore afficiebatur, modo reputans animo victorias fidei, modo anxie cogitans recens vulnus ab Athalio disciplinæ inflictum, cuius laud expedita curatio. Etsi porro statim consultum huic malo voluit, operiri tamen statuit reditum legatorum, ut omnia ex iudicio et prudentia ordinaret. Interea episcopos Galliarum de re bene gesta Chalcedone, et de clade Dioscori certiores facit (Epist. 77, nunc 102), commendatque ut eadem episcopis Hispaniarum renuntient. Et iterum post regressum legatorum encyclicam epistolam de eadem re ad eosdem mittit: quod patet ex ejusdem epistola ad Rusticum Narbonensem (Epist. 82, nunc 103), Ravennium Arelatensem et cæteros Galliarum episcopos, quibus significat se exemplaria lætæ adversus Dioscorum sententiæ vel tunc mittere vel antea misisse.

Postquam legati apostolicæ sedis Romanæ redierunt, S. Leo certus Anatolium nova ambitione tur-

BALLERINIORUM JANNOTATIONES.

(a) Ex epistola 101, Anatolii, quam e ms. Vaticano eruimus, quæque ad Leonem missa fuit una cum Marciani epist. 100, scripta die 18 Decembris. Hæc legatos cum relatione et gestis concilii jam antea transmisisse, et probabilius post Chalcedonensem synodum mense Novembri, uti animadvertimus annot. 4 (Tom. præced. col. 975, n. c) in eadem epist. 101.

(b) Ex Ratisponensi emendavimus vi kalendas Februaris. Vide epist. 102, annot. 31 (Tom. præced. col. 987, n. k).

(c) Per hunc eundem Lucianum missa etiam fuit Anatolii epistola 101, quam e ms. Vaticano edidimus. In his autem litteris plura animadvertenda sunt: 1° necessitas conveniendi cum definitione fidei, quam Leo ediderat, c. 3; 2° necessitas referendi ad eundem pontificem quæcumque in synodo gesta fuerant, c. 1 et 2; 3° vindictæ canonis pro sede Constantinopolitana, cuius approbatio et confirmatio a pontifice veluti necessaria petitur, quemadmodum idem Anatolius repetit epist. 132, c. 4, iniquis:

A bare Ecclesiam, legatos cum litteris ad Marcianum (Epist. 78, nunc 104), ad Pulcheriam (Epist. 79, nunc 105), Anatolium (Epist. 80, nunc 106), Julianumque (Epist. 81, nunc 107) Coensem dimittit. Datæ sunt xi kalend. Junii; quibus quantum laudat Ecclesiæ triumphos, tantum Anatolii audaciam perstringit. Sed operæ pretium esse existimo ab origine jura seu vera seu ambigua Constantinopolitanæ sedis paucis inquirere, ut quam æqua fuerit causa Leonis quivis perspiciat.

II. Constantinus imperator posthabita Roma Byzantium sedem imperii transtulit: et ne mutasse imperium cum sede videretur, magistratus eosdem, fasces eademque insignia novæ urbi intulit, novanque seu juniorem Romam esse jussit. Aliorum deinde principum gloria et splendore decorata civitas magnitudinem antiquæ Romæ potentiamque æmulari cœpit. Tum episcopus Byzantinus cum urbe accrescere honore, eumque paulatim amplificandæ potestatis cupido incensit. Et quoniam religio erat alio Ecclesiæ suæ limites ponere quam qui ab initio fuerant, sensim et quasi per gradus ad fastigium ecclesiasticæ potestatis sibi viam facere. Primum assumere sibi jura metropolis: tum primarum sedium ambire prærogativas: et demum similem cum iis, vel etiam majorem usurpare potestatem. Quomodo vero id sit consecutus, breviter commemorabo.

Initio rerum Christianarum ex cœtu fidelium conditæ ab apostolis Ecclesiæ. Aucto deinde numero credentium, disseminataque per provincias fide, quædam Christiana πολιτεία, seu quasi respublica institui cœpta, eaque ad normam fere Romani imperii ordinata. Singulis urbibus episcopus fuit, et sui cuique parochiæ dellniti limites. Jam Ecclesiæ complures seu civitates unius ejusdemque provinciæ, sicut in imperio, (d) uni metropoli subjectæ; idque jam ab ævo apostolorum fuisse asseram; nec qui sedes res Christianas ab ipsa origine legerit inficiabitur Jura præterea et privilegia primis sedibus, Romanæ, Antiochenæ et Alexandrinæ Ecclesiis, ex antiqua consuetudine fuisse Nicæna synodus dicit. Primatis porro prærogativa duobus constat: alterum est honoris, alterum potestatis ac jurisdictionis. Et hæc iterum duo habet: primum metropolitaram ordinationem, deinde synodi cogendæ jus ac facultatem. Nullam tunc Byzantiæ Ecclesiæ potestatem jurisdictionemque extra parochiam fuisse, constans opinio est. Immo ipsa, sicut alix ex Thracia, Heracleensi Thraciæ subjecta. Sed translata in Asiam sede imperii, episcopus novæ civitatis, ut diximus, honore priusquam potestate angeri cœpit. Prærogativam itaque loci, seu πρωτοκαθεδρίαν primum ambiit, idque datum in Constantinopolitana synodo sub Nectario ad annum 381, ut primum honorem post Romanum

Cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestræ beatitudinis fuerit reservata. Cum vero legati huic canoni contradixissent, eorumque contradictione actio soluta fuisset, expressam ejus canonis confirmationem multo magis necessariam, ut vim obtineret, omnes intellexere, et ideo in hac præcipue postulanda et synodus in relatione, et Marcianus in suis litteris, et Anatolius insisterunt.

(d) Si Romanam, Alexandrinam, Antiochenam, ac paucas alias primarias Orientis sedes excipias, quæ speciem quandam metropolitici juris apostolorum ætate prætulerunt, cæteram metropoleon ecclesiasticarum institutio apostolis cœva nullo fundamento defendi potest. Citius quidem in Oriente hæc hierarchica forma constituta fuit, ubi apostoli plures Ecclesias fundarunt; in Occidente autem serius: qua de re non nihil dicetur in observ. ad dissert. 5 Quesnelli part. II, c. 5, ubi etiam civilium provinciarum formam non usquequaque servatam videbimus.

episcopum haberet, quod habetur in canone tertio, A ubi hæc verba: *Constantinopolitanæ civitatis episcopum habere oportet privilegia honoris, πρεσβεία τῆς τιμῆς, post Romanum episcopum, propter quod sit nova Roma.*

III. Neque ea res nova habebatur in Ecclesia: prius enim privilegia honoris seu loci prærogativa, in synodo Nicæna Jerosolymitano episcopo attributa canone 7. Scio discrimen hoc esse, quod Jerosolymitano episcopo post tres primas sedes, et Constantinopolitano post Romanum episcopum honor sit concessus. Multorum opinio est simul cum honoris prærogativa potestatem jurisdictionemque ceptam esse. Sed ii attendant ad 521 canonem 2 ejusdem concilii, ubi diocæsis Asiæ, Ponti et Thraciæ, in quas competere jus patriarchicum episcopi Constantinopolitani potuisset, sua antiqua immunitas, suaque privilegia conservantur: decerniturque jurisdictio Asiæ diocæsis episcopis Asiæ, quemadmodum Ponticæ Ponti episcopis, et Thraciæ Thraciæ episcopis; cautumque ne Alexandriæ et Orientis episcopi extra terminos suæ diocæsis jurisdictionem exerceant. Tres igitur illæ diocæses Asiæ, Ponti et Thraciæ per episcopos, id est per synodos suorum episcoporum gubernari decretum est. Nihil ergo potestatis in eos erat Constantinopolitano episcopo: immo ipsi, sicut aliis episcopis, interdicta hoc eodem 2 canone extra diocæsim egressumque causæ cognitio.

IV. Contra, si in synodo hac Constantinopolitanæ sedis jurisdictio stabilita fuisset, ut illi opinantur, infirmata certe synodi Nicæna decreta, nedum confirmata fuissent, ut postmodum violata fuisse Chalcedone 28 canone Leo conqueritur. Tum igitur nulla potestas nullaque jurisdictione permissa: honos tantummodo prærogativaque sedendi episcopo Constantinopolitano attributa primum est. Etsi canon ille ab episcopo Romano rejectus improbatasque est, in usu tamen fuit: ejus rei argumentum est id quod legitur in Actis Chalcedonensis synodi, ubi Acta lecta sunt pseudoephesinæ synodi, cui præsidebat Dioscorus. Ille vero Flavianum CP. post Juvenalem Jerosolymitanum, et Domnum Antiochenum sedere jusserrat; quæ cum legebantur, tum Orientales exclamare (a): *Flavianus quare in proprio loco non sedit? Constantinopolitanum episcopum quare quintum posuerunt? Paschasinus reverendissimus dixit: Ecce nos, Deo volente, dominum Anatolium primum habemus, hi quintum posuerunt beatum Flavianum. Diogenes reverendissimus episcopus Ciyæ Ecclesiæ dixit: Quoniam vos regulas scitis. Ecce honos loci egregie vindicatus episcopo Constantinopolitano ab ipsismet legatis sedis apostolicæ, qui Dioscori audaciam criminantur, quod quinto loco Flavianum jussisset sedere: laudatur synodus Chalcedonensis, quod Anatolio secundus locus sit concessus, idque ex regulis et canonibus. Ex quibus patet solum honorem primum attributum fuisse CP. episcopo, in honorem urbis regiæ, quam imperatores novam Romam esse jusserant.*

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) Act. 4, Chalced. Syn.: *Ἐπιφανὸς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ θεῶν τι οὐκ ἐπιβίαθη; τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον διὰ τί πέμπτον ἔταξαν; Πασχάσιος ὁ ἐπιβίαστος ἐπισκοπος εἶπεν ἰδοὺ ἡμεῖς Θεοῦ βίβλου, κύριον τὸν Ἀνατόλιον πρῶτον ἔχομεν, οὗτοι πέμπτον ἔταξαν τὸν μακάριον Ἐπιφανίον.*

(b) Secundum locum post Romanum pontificem meri honoris gratia sine ullo jure Constantinopolitana synodus sub Theodosio seniore regiæ urbis antistiti attribuerat. Quæ autem Constantinopolitani episcopi sibi postea vindicarent, usurpati juris notari poterant. Nonnulla quidem de hoc querela ante Chalcedonense concilium legitur adversus S. Joannem Chrysostomum, et adversus S. Proclum. In Chalcedonensi autem Anatolius ter impetitus: 1° in actione de Photio Tyri, cum quæstio mota fuit num episcoporum

V. Deinceps vero CP. episcopi cogitaverunt et jurisdictionem occupare. Ita sese præbuit occasio. Conplices, ut fere fit, episcopi ad comitatum ibant, aliquando certe Ecclesiarum necessitate compulsi; sed sæpius, quod olim Patribus Sardiæ congregatis conquereretur Osius, ut suis honores administrationesque captarent. Idcirco erat Constantinopoli 522 magna episcoporum frequentia, et ad sexaginta, ut plurimum, episcopi in regia civitate visebantur, qui sæpe agmine facto ad Augustum conveniebant. Lites tum plurimæ de rebus ecclesiasticis ad imperatorem ferebantur, quæ consilio judicioque episcopi CP. dirimebantur. Et si quæ majoris momenti erant negotia, cœtu ex episcopis qui in urbe erant facto, præside CP. episcopo tractabantur, Græcicis erat hoc genus concilii *σύνδος ἐνδημοῦσα*, quia erat episcoporum *ἐνδημούτων*. Etsi ejusmodi conventus nomen concilii non merebatur, nec nisi ex contentendum consensu vis et auctoritas ejusmodi iudiciis erat, ex consuetudine crevit auctoritas his synodis. Nam primum de regimine Ecclesiæ erat tractato; subinde vero de metropolitaram controversiis, et de fidei quæstionibus. Sic sub Flaviano CP. condemnatus Eutyches; et causa Florentii Sardonum episcopi metropolitæ Lydiæ cum duobus episcopis suæ provinciæ agitata, ut habetur act. 4 concil. Chalced.

Quæ fuerint horum conventuum initia, difficile dictu est. Si conjecturæ est locus, forte temporibus S. Chrysostomi cœperunt. Is enim malevolorum hominum invidia pulsus sede; deinde coacto concilio ex episcopis qui tum Constantinopoli versabantur, restitutus est, et rescissa superioris synodi sententia. Ita acquisitum jus congregandæ synodi Constantinopoli episcopo.

VI. Metropolitanus vero ordinandi ita ratio constituta. Erat episcopus Constantinopoli in pretio et honore, quia in civitate regia versabatur, cui in promptu erat re et opera alios adjuvare, eorumque res et negotia gratis qua pollebat in comitatu promovere. C Tum si quæ erant in episcopatibus sacerdotiisque acquirendis ambitiones, unde, ut solet, turbæ plerumque exoriebantur, advocabatur: ille illico adesse, ambitus potentiorum auctoritate comprimere, et sensim in electionibus sibi jus attribuere. Adde quod canones tum synodi CP., tum alii, invitatos episcopos ordinationibus aliarum provinciarum interesse sinebant, et honori ducebant plerique regiæ urbis episcopum consortem suarum ordinationum habere. Jam illa consuetudo invaluerat ætate S. Chrysostomi. Unde ille Ephesinum metropolitanum, aliosque episcopos simoniaci criminis compertos deposuit, aliosque subrogavit: et si S. Chrysostomus non studio propagandæ ditionis suæ, sed auctoritate concilii facere id sit aggressus; tamen hoc vertit in consuetudinem, adeo ut deinceps ordinationibus metropolitaram, et aliarum Ecclesiarum episcopis Asiæ, Ponti et Thraciæ præesse non vereretur. Demum quæ usu et longa consuetudine stabilita erant, facile fuit in legem et jus traducere: quod (b) in concilio Chalcedonensi

D qui Constantinopoli essent conventus ab eo convocatus, synodus habenda esset, synodique jure potiretur. 2° In fine actionis 11, cum episcopi Asiæ postularunt ut Ephesiorum episcopus non Constantinopoli, sed ab ipsis in provincia ordinaretur; quibus assensientes episcopi, id ex canonum regulis esse observandum clamaverunt. 3° In fine actionis 13, cum concilium Basilinopolitani episcopi ordinationem ad Nicomediensem, non vero ad Constantinopolitanum episcopum ex canonibus pertinere declaravit. Hinc Anatolius, metuens ne eo jure quod sua sedes sibi vindicaverat aliquando exspoliaretur, non dimittendam censuit occasionem hujus synodi; ac ut idem jus facilius confirmaretur, ordinationi episcoporum codens, metropolitaram tantum consecrationem sibi deferendam contendit. Id facile fuit obtinere faventibus

Anatolius perfecit, edito a Patribus **523** canone, ubi non modo sedendi prerogativa, sed jus datum cogendae synodi, et metropolitae episcoposque alios ordinandi; eique potestas et jurisdictio in tres provincias Asiam, Thraciam et Pontum attributa est. Ille porro provinciae nullius dioceseos seu patriarchici districtus erant; sed suis tum regebantur synodis, ubi electiones raro sine turbis, quod CP. episcopi res consiliaque promovit.

VII. Legati summi pontificis, quod diximus, cum cernerent ea fieri in detrimentum disciplinae ecclesiasticae, et Romanae sedis injuriam, canoni Chalcedonensi contestatione publica contradixerant. Leo ipse persuaderi non potuit ut decretum hoc confirmaret, neque imperatoris, neque Augustae, neque Juliani Coensis legati sui, neque Patrum Chalcedonensium sollicitis precibus; immo resistere omnibus modis instituit, et validissimis rationibus hoc decretum infringere.

Primo assererat coactam synodum ad fidem vindicandam perfidiamque Eutychianam perimendam, non ad servendum Anatolii cupiditati: Quibus inauditis et nunquam antea tentatis ita praeveniis excessibus, ut sanctam synodum ad extinguendam solam haeresim et ad confirmationem fidei catholicae studio Christianissimi principis congregatum, in occasionem ambitus trahas, et ut convenientiam tibi det, impellas (Epist. 80, nunc 106, ad Anatol., c. 2). Episcopus deinde arguit vel promissis illectos, vel minis territos. In totius, inquit, Ecclesiae perturbationem superba haec tendit elatio: quae ita abuti voluit concilio synodali, ut fratres in fidei tantum negotio congregatos, et definitione ejus causae quae erat curanda perfunctos ad consentiendum sibi depravando traduceret, aut terrendo compelleret (Ibid., c. 3). Tertio consilia Anatolii ad perturbationem et Ecclesiae **524** scandalum tendere. Sapienter, inquit, intellige, quale sit iudicium subiturus, qui tot Ecclesiis, tot sacerdotibus scandalum inferre non metuit (Ibid., c. 5); et postea: Si inconcessa quaeris, ipse te tuo opere atque iudicio universalis Ecclesiae pace privabis (Ibid., c. 6). Quarto canones Nicenos violatos contemptosque saepius inculcat. Doleo etiam, inquit, in hoc ditionem tuam esse progressam, ut sacratissimas Nicenorum canonum constitutiones conareris infringere; tanquam opportune se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertiae dignitatis amisit; ut, his locis juri tuo subditis, omnes metropolitani episcopi proprio honore priventur.... Nimis ergo haec improba, nimis sunt praeva, quae sacratissimis canonibus inventiuntur esse contraria (Ibid., c. 2).

In nullis Niceni concilii decreta violata ab Anatolio patet. Canon quippe 6 Nicenus quasdam provincias jubet sui esse juris, et suis synodis regi; hocque notum ubi Alexandrinae et Antiochena Ecclesiae jura asseruntur. Sic in canone: *ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀνατολίαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρὸς τὴν σωζομένη ταῖς Ἐκκλησίαις*. Similiter autem et apud Antiochiam caeterasque provincias sua privilegia servantur Ecclesiis. Provincias illas Pontum, Asiam, Thraciam-

que fuisse canon 2 CP. synodi explicat, quarum jurisdictionem Anatolius invaserat. Praeterea CP. episcopus secundum post Romanum episcopum sibi arrogaverat locum, et Alexandrinum episcopum ad tertium, Antiochenum ad quartum locum destruserat. Id quoque contra synodum Nicenam, ubi honorem suum singulis Ecclesiis servari olim constitutum. Jura quoque exarchorum metropolitaneque abolita. Heraclensis metropolita **525** seu exarchus Thraciae spoliatus sua jurisdictione ab CP. episcopo. Primum ipsi Constantinopoli subjecta; subinde mutato rerum ordine ipsi subjectus per usurpationem episcopi Constantinopolitani, qui per speciem primi post Romanum episcopum honoris; Heraclensem et jure synodis suae provinciae praesidentem, et jure ordinationum sensim exuerat; hocque S. Leo redarguit. *Non convellantur*, inquit, *provincialium jura primatum* (Ead. op., c. 5). De exarchis Thraciae, Asiae, et Ponti loquitur; quibus subjecti suarum dioceseon metropolitae. S. Leo subiungit: *Nec privilegia antiquitus instituta metropolitani fraudenter antiistites*; hoc attinet ad metropolitanos tribus his exarchis subjectos. Prosequitur pontifex noster: *Nihil Alexandrinae sedi ejus, quam per sanctum Marcum evangelistam B. Petri discipulum meruit, pereat dignitatis; nec Dioscoro impietatis suae pertinacia corrumpente, splendor tantae Ecclesiae tenebris obscuraret alienis. Antiochena quoque, in qua primum praedicante B. apostolo Petro, Christianum nomen exortum est, in patrum constitutionis ordine perseveret; ut in tertio gradu collocata numquam se fiat inferior.*

VIII. Anatolius alique Patres, qui Chalcedone canonem 28 condiderant, canone 3 Constantinopoli edito sub Nectario, decretum Chalcedonense defendebant. Sed ejus vim multis Leo destrueri conatur, asserens ea in notitiam Romani pontificis non venisse, nec ullius esse momenti: quae in ipsa sua origine vana irritaque sunt. *Persuasioni tuae in nullo peritus suffragatur quorundam episcoporum ante sexaginta, ut jactas, annos facta conscriptio, nunquamque a praecessoribus tuis ad apostolicam sedis transmissa notitia; qui ab initio sui caduce dudumque collapsae, sera nunc et inutilia subjicere fuleimenta voluisti; eliciendo a fratribus speciem consensionis, quam tibi in sui injuriam veretundia fatigata praebere* (Eadem epist., c. 2). S. Leo canonem CP. non quidem suppositum, sed ignotum concurrit, neque renuntiatum apostolicae sedi. Lucentio atque legatis ignoratum ex Actis Chalcedone liquet: nam Lucentius negavit inter acta synodica reperiri. (a) *Accedit*, inquit, *ad cumulum, quod 318 constitutionibus posthabitis, centum quinquaginta, qui in synodicis canonibus non habentur, mentionem tantum fecisse noscuntur*. Sed postquam lectus ex actis canon Constantinopolitanus, nihil ulterius dicere contra ausi sunt: Scio esse aliquos qui a Damaso decretum CP. repudiatum scribunt; sed haec qui conveniunt cum iis quae a S. Leone, qui ab apostolica sede ignoratum fuisse asserit, nec de Damasi contestatione quidquam habet, quod certe omittere non debuerat?

526 IX. Arguit deinde S. Leo canonem Chalced-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

tibus imperatore et senatu, quibus episcopi Orientis plurimum debebant. Si quorum intererat ne sedes Constantinopolitana eveheretur, vel aberant, vel se opponere non audebant. Dioscorus Alexandrinus episcopus depositus fuerat, nec successor ejus ordinatus; nullique Aegyptii inter eos qui actioni subscribere memorantur. Maximus Antiochenus ab Anatolio ordinatus, eidem debebat plurimum. Juvenalis Jerosolymitanus, cum contra Nicenos canones jus in tres Palaestinas obtinisset, resistere non poterat uri quod Constantinopolitano non absimiliter tribuebatur, Heraclensis Thraciae primas non interfuit, ejusque vice subscripsit Lucianus Byziae, qui Anatolio tam erat addictus, ut haec ipsa in causa ab

eodem Romani legatus fuerit. Bassiano et Stephano depositis nullus erat Ephesus Asiae primas. Solus Thalassius Caesareae Cappadociae adfuit; sed per summam gratiam inter episcopos receptus, non subscripsit, iisque verbis in ipsa actione usus est, quae quid significent, ignoretur. Nullae opportunitates circumstantiae incidere poterant, in quibus Anatolius rem suam in concilio perficeret.

(a) *φαίνεται προσηλωμένοι τοῖς ὁροῖς τῶν τριακοντῶν δέκα καὶ ὀκτὼ, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἑκατὸν πενήκοντα τῶν μνημονοθέντων, μὴ ἐκπερόμενα δὲ ἐπὶ τοῖς συνδικαῖς κανόσι ταῦτα γὰρ κούσιν ὀρίσθαι. Act. 16 Chalced.*

Jonensem ab excellentia præstantiæque Nicænae synodi 318 Patrum, cujus auctoritas nulla vi decretoque nullo concitui potest. Tamquam, ait S. Leo (*Ead. epist.*, c. 2), *refutari nequeat quod illicitè volueris multitudo; et illa Nicænarum canonum per Spiritum vere sanctum ordinata conditio in aliqua cuiquam sit parte solubilis.* Nulla sibi met de multiplicatione congregationis synodalia concilia blandiantur, neque trecentis illis decem et octo episcopis, quantumlibet copiosior numerus sacerdotum, vel comparare se audeat, vel præferre; cum tanto divinitus privilegio Nicæna synodus sit consecrata, ut sive per pauciores, sive per plures ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Quod sæpius in epistolis repetit; immo et in eadem hæc: Sancti illi et venerabiles Patres, qui in urbe Nicæna, sacri lego Ario cum sua impietate damnato, manus usque in finem mundi leges ecclesiasticorum canonum condiderunt, et apud nos et in toto orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt; et si quid unquam aliter quam illi statuere, præsumitur, sine cunctatione cassatur (*Ead. epist.*, c. 4). Ex quibus patet summa in veneratione fuisse Nicænos canones, tum propter eorum auctoritatem sanctitatemque qui eos condiderunt, tum propter fidem quam etiam periculo capitis et sanguinis pretio fortiter professi erant, legesque ecclesiasticas quas a viris apostolicis haustas confirmarunt. Hinc magnificum illud Leonis de eo concilio iudicium cuius se prædicat executorem custodemque, huiusque decretis ut contradicatur, in gratiam Anatolii nullis modis adduci se posse fatetur. Qui, Anatolius, inquit (*Epist.* 78, nunc 104), *etiamsi præcipuis meritis optimoque iudicio legitime fuisset ac solemniter ordinatus, contra reverentiam tamen canonum patrum, contra statuta Spiritus sancti, contra antiquitatis exempla, nullis posset suffragiis adjuvari; et iterum (Ibid.): Privilegia Ecclesiarum sanctorum Patrum canonibus inatuita, et venerabilis synodi fixa decretis nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate violari; in quo opere, auxiliante Christo, fideliter exsequendo necesse est me persecerantem habere famulatum: quoniam dispensatio mihi credita est, et ad meum tendit reatum, si patrum regulæ sanctionum quæ in synodo Nicæna ad totius Ecclesie regimen Spiritu Dei instruente sunt conditæ, me, quod absit, convivente violentur.* Super hæc Petrus de Marca Tolosanus archiepiscopus annotat S. Leonem ideo repudiare canones Chalcedonenses, quia contra canones Nicænos scripti erant. *Non ergo, inquit ille celebris, illo nomine statuta concilii Chalcedonensis Leo reprobat, (a) quasi 527 nullas habuit vires essent, nisi prius illi colluisset; sed nullitatem dicti canonis ex repugnancia canonum Nicænarum petitam declarat; magnifico*

ana et illustri primatus, seu principatus sui privilegio, sed quod ad superiorem in corpus definitionesque concilii exercendam auctoritatem extendi et porrigi non debeat. Si enim rite de questione aliqua Nicænis regulis nondum decisa synodus Chalcedonensis statuisset, tantum abest ut Leo constitutioni illi destitutus vitio nullitatis opponenda refragatus fuisset, quin potius gestorum synodalium approbatione concilii sententiæ (b) ex officio adhaerisset. Quod eleganter Leo pontifex insinuat in epistola ad Maximum Antiochenum (*Epist.* 92, nunc 119, cap. 5), hoc de negotio loquens: *Quidquid enim præter speciales causas synodalium conciliorum ad examen episcopale deferitur, potest aliquam dijudicandi habere rationem; si nihil de eo est a SS. Patribus apud Nicænam definitum. Nam quod ab illorum regulis et constitutione discordat apostolicæ sedis nunquam poterit obtinere consensum.* Hæc eruditus archiepiscopus.

X. Anatolius iura quoque sibi attributa tuebatur dignitate et amplitudine urbis regiæ; quam rationem S. Leo minime admittit, quia jus patriarchicum ortum non modo ex regia civitate, sed et ex apostolica sede: *Non dignetur regiam civitatem, quam apostolicam non potest facere sedem* (*Epist.* 78, nunc 108, ad Marcian., c. 3). Etsi in politia ecclesiastica primarum civitatum ratio est habita, jus tamen patriarchicum Romæ, Alexandriæ et Antiochiæ civitatibus, non tamen assertum est, quia primariæ nobilissimæque civitates erant, quam quia derivatum ex institutione apostolica, veterique; ut Nicæna synodus habet, ac longa consuetudine; quod nullo modo ad sedem Constantinopolitanam pertinet, cuius iura ante sexaginta circiter annos in concilio CP. 528 primum decreta sunt; idque redarguit S. Leo. *Superbiam nimis est, ait (Epist. 79, nunc 105, ad Pulch., c. 2), ut venerabilium Patrum decretis solvantur, quorundam episcoporum proferre consensum, cui tot annorum series negativæ effectum.* Nam sexagesimus fere annus hujus conviventie esse jaclatur, quo se prædictus episcopus æstimat adjuvari. Addit Leo, nullum consecutum effectum, non quod episcopus Constantinopolitanus hujus vi sedendi honore non sit potitus in Oriente, sed quod jus illud in Occidente non sit agnatum. Quoniam vero secundi honoris locum episcopo CP. tributum jam ab initio synodi Chalcedonensis approbant legati Leonis, eundemque in pseudosynodo negatum a Dioscoro conquesti erant, hoc est cur S. Leo, si quid ab ejus legatis permissum admissumve sit, id penitus rescissum declarat: *Si quid sane ab his fratribus quos ad sanctam synodum vite mea misi, præter id quod ad causam fidei pertinebat, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis: quia ad hoc tantum ab*

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

* Quam rationem Leo non adhibuit, quia in Nicænarum canonum observantia insistens, ea non indigebat, certam præsumperunt Patres Chalcedonenses, quando canonem pro Constantinopolitana sede editum, licet Nicænis contrarium, ratum futurum crediderunt, si Leonis colluisset; unde confirmationem ejusdem uti omnino necessariam exire petierunt. Vide epist. 98, 101 et 132, c. 4. Illud porro S. pontifici certum erat, citra periculum animæ Nicænis canonibus a tota Ecclesia veneratis non temere derogandum, nec præiudicium inferendum apostolicarum Ecclesiarum et antiquarum metropoleon privilegiis tanto concilio confirmatis, ut Constantinopolitani episcopi novitiis ausibus et ambitioni faveretur. Cum pacis bonum et fidei studium suasit, non dubitavit dispensatione quadam œconomica a rigore eorumdem canonum recedere, uti cum in communionem recepit Maximum Antiochenum, licet contra Nicænos canones fuisset ordinatus; et ex hac unica Leonis dispensatione in ipsa Chalcedonensi synodo idem Maximum uti verus Antiochenus episcopus receptus fuit, quem admodum vidimus annot. 26 (*Supra col.* 266, n. e) in annum præcedentem. At ad Nicænum canonem ab-

rogandum insignis aliqua causa, ad bonum publicum, aut necessitatem Ecclesiæ pertinens, requiritur, quam cum in casu Constantinopolitani canonis Leo non videret, a Nicænis regulis non desciscendum credidit, ea ratione allata: *Quia dispensatio mihi credita est, etc.* Potestas nimirum pontificis summa quidem est; at cum in ædificationem, non autem in destructionem collata fuerit, canonicarum legum, quæ in Ecclesia vigent, observantiam promovere debet, non autem absque justa causa et ratione eas abrogare. Etsi ergo Leo absoluta potestate canonem Chalcedonensem confirmare potuerit, et Nicænis canonibus derogare, uti Patres Chalcedonenses postulabant, non tamen debuit temere ac sine maxime justa causa, quæ non ita ipsi videbatur justa, uti a petentibus præferrebat; et idcirco verissime scripsit: *Ad meum tendit reatum, si patrum regulæ sanctionum... me, quod absit, convivente violentur.*

(b) Formula ex officio debitum significat. Cum autem petitur approbatio gestorum quæ possunt aliquam dijudicandi habere rationem, ipsa petitione liberum examen et libera approbatio præsumitur.

apostolica sede sunt directi, ut excisis erroribus catholicæ A essent fidei defensores (Epist. 92, nunc 419, ad Maxim. Antioch., c. 5). Anatolii denique consilia criminatur, quod aliorum jura invadere sit agressus capta occasione temporis, quo uterque primatum Orientalium, vel a fide desciscens, vel fidei patrocinium deserens sua indignus prærogativa suoque ordine videbatur : Tamquam opportune se tibi tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertias dignitatis amisit; ut his locis juri tuo subditis omnes metropolitanæ proprii honore præventur (Epist. 80, nunc 406, ad Anatol. c. 2). Deinde subjungit: Aliud sunt sedes, aliud præsentia... nec Dioscoro impietatis suæ pertinacia corruente, splendor tantæ Ecclesiæ tenebris obscuratur alienis (Ibid.). Nefas præterea id esse probat 529 multorum jura distrahere, metropolitæque complures sua spoliare potestate, ut Anatolii dignitas accrescat, et antiqua consuetudine neglecta unius serviatur cupiditati: Ad meum tendit reatum... si major sit apud me unius fratris voluntas, quam universæ domus Domini communis utilitas (Epist. 78, nunc 404, c. 3); et iterum: Superbum nimis est et immoderatum ultra proprios terminos tendere, et antiquitate calcata alienum jus velle præripere, atque ut unius crescat dignitas, tot metropolitanorum impugnare primatus (Epist. 79, nunc 405, c. 2). Hæc et alia ejusmodi S. Leo contra Anatolium. Quæ secuta, suo ordine infra prosequemur.

XI. Eodem anno quo hæc Leo tractabat cum Orientalibus, epistolam accepit a Theodoro Foro-Julienſi in Galliis episcopo, consultusque est ab eo de pœnitentiæ disciplina: cui respondet (Epist. 83, nunc 408), indulgentiam Dei nisi supplicationibus sacerdotum non posse obtineri; peccatoribus per pœnitentiæ actionem eluenda esse delicta, ut deinde ad communionem admittantur. Iis vero, quos instans periculum aut morbi vis premit, non denegandam reconciliationem, si petierint, aut petiisse antea circumstantium fidelium testimonio comprobentur. Neque hic omitam dicere quod S. Leo redarguit hunc episcopum, quoniam non prius consulto metropolitanano ad se accedat: Quia in causis, inquit, quæ ad generalem observantiam pertinent omnium Domini sacerdotum, nihil sine primatibus oportet inquiri. Tantis erat æqui amor Leonis menti insitus, ut nihil de coepiscoporum suorum juribus decerpit vellet, vel suam alienæ diminutione crescere dignitatem.

XII. Eodem quo hæc gerebantur anno, Attila, re male gesta in campis Catalaunicis, per Pannonias in Italiam venit, regiasque civitates Aquileiam, Ticinum, Mediolanumque cepit et diripuit. Elatus deinde rerum successu Romam properabat. Jam tota civitas trepidare. Tum Valentinianus, quoniam vi et armis repellere hostem nequibat, avertere periculum consilio cœpit. Mittit S. Leonem, et viros clarissimos dat comites. Ecce magnus pontifex ad Attilam venit, verbis demulcet ferocem animum, iram frangit eloquentia, pacem recipere persuadet, et discedere ex Italia compellit; quod descriptum fusius legitur in Chronico Prosperi ex mss. codicibus Sirmundi et Chiffletii edito ab Andrea Duchenio: Herculano et Sporatio D *Attila redintegratis viribus quas in Gallia auferat, Italiam ingredi per Pannonias intendit, nihil duce nostro Aetio secundum prioris belli opera prospiciente, ita ut ne clusuris quidem Alpium, 530 quibus hostes prohiberi poterant, uretur; hoc solum spei suis superesse existimans, si ab omni Italia cum imperatore discederet. Sed cum hoc plenum dedecoris et periculi*

videretur, continuit verecundia metum, et tot nobilium provinciarum latissima eversione credita est avaritia et cupiditas hostilis explenda: nihilque inter omnia consilia principis ac senatus populique Romani salubrius visum est, quam ut per legatos pax truculentissimi regis expeteretur. Suscepit hoc negotium cum viro consulari Avieno et viro præfectorio Trigetio beatissimus papa Leo, auxilio Dei fretus, quem sciret numquam piorum laboribus desuisse. Nec aliud secutum est quam præsumpserat fides. Num tota legatione dignanter accepta, ita summi sacerdotis præsentia rex gavisus est, ut bello abstinere præciperet, et ultra Danubium promissa pace discederet. Inter comites S. Leonis Cassiodorus (a) patrem Carpillionem annumerat (Var. lib. 1, epist. 4), et principem legationis et auctorem pacis, nimis amans paternæ gloriæ, noniuit. Sed scriptores omnes, et ipse in Chronico id acceptum summo pontifici referunt: Cum Attila, inquit, a Valentiniano imperatore papa Leo directus pacem fecit. Addunt aliqui Attilam rogatum cur facile cessisset, respondisse B *territum se prodigio; nam dum Leo loqueretur, vidisse senem venerabili aspectu, ductu sacerdotali, gladio nimitantem, nisi Leoni obtemperaret; eundemque horrore concussum tamquam exhaustis viribus concidisse. Veram hæc relata a sequioris ævi scriptoribus apud veteres non invenio, non apud Jornandem, Theophanem, Suidam, Marcellinum Comitem, Cassiodorum, Anastasium, Ihermannum contractum, Marianum Scotum, Martinum Polonium; non apud Prosperum, qui Romæ versabatur, Leonique aderat et rem totam accurate descripsit. Non enim Attilam scribunt ostento percussum, sed eloquentia præsentiaque Leonis mitigatum referunt. Nam tota legatione dignanter accepta, inquit Prosper, loco supra laudato, ita summi sacerdotis præsentia rex gavisus est, ut bello abstinere præciperet. Placida ei legatio, inquit Jornandes (De Rebus Geticis, c. 42), a Roma advenit. Nam Leo papa per se ad eum accedit in agro Venetum Ambuleto, ubi Mincius annis commeantium frequentatione transitur: qui mox deposuit excitatum suorem, et rediens qua venerat, ultra Danubium promissa pace discessit. Historia Miscella eadem prope, nec plura. Leo Magnus, inquit, missu Valentiniani imperatoris ad eum accessit, eumque adeo mitem reddidit, ut illico promissa pace firmissima ultra Danubium non rediturus abierit. Cassiodorus 531 eloquentiæ viribus victum barbarum, non ostento territum, narrat; sed patrem suum, quod diximus, rei auctorem, non Leonem prodidit: Inveni regem superbum, sed reliquit pacatum: et calumniosas ejus altercationes tanta virtute destraxit, ut voluisset gratiam querere, cui expediebat pacem cum regno ditissimo non habere... Pacem retulit desperatam, cujus legatio quid fecerit datur intelligi, quæ tantum est gratulante accepta, quantum et videbatur optata.*

XIII. Ipse Leo (b) in sermone 81 (nunc 84), de Octava apostolorum, corda furentium barbarorum mitigata narrat, non territa. Unde igitur terrificæ visionis narratio manavit, et in Breviario Romani lectiones irrepſit? Refertur a Sigeberto Gemblacensi. Laudatur etiam in eam rem a cardinale Baronio *Paulus Diaconus in historia rerum Romanarum, quam posuit appendicem ad Eutropium. Sed junior profecto uterque scriptor (cum hic octavo sæculo, ille duodecimo vixerit) quam ut fidem, nullo antiquiore suffragante, mereatur. Sed et ex Paulo Diacono mirum est patrocinium huic historiæ parari ab eminentissimo Annalium conditore ad hunc ann. 452, num. 58. Appendix enim ad Eutropium, quam laudat ascribit-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Carpillio non Cassiodorii pater, sed Aetii magistri militum filius fuit, qui una cum patre Cassiodorii tribuno notario ad Attilam legatione functus est ex lib. 1 Var. Cassiod. epist. 4. Cum porro ex integro Chronico Prosperi Avienus et Trigetius Leonis comites fuerint, legationem Carpillionis et patris Cassio-

dorii diversam et anteriorem fuisse colligere licet.

(b) Hæc quæ traduntur sermone 81, nunc 84, non ad Attilæ, sed ad Vandalorum irruptionem pertinere ipse Quesnellus probavit in annotatione ad eundem sermonem, quam admonitioni eidem præmissæ inseruimus

que Paulo Diacono, ipsa est Miscella Historia, quam idem scriptor ad eundem annum, num. 54, Diacono illi abjudicat; hujusque revera non esse probat Philippus Labbeus in dissert. hist. de Script. Ecclesiasticis. Quovis porro auctore gaudeat opus istud, antiquiores pleraque ejus editiones visionem illam non habent, sive illæ quæ ex Bongarsii, Amerbachii, Pithecorumque fratrum mss. codicibus prodierunt, sive quæ aliorum cura sunt emissæ. Unus Janus Gruterus, qui historiæ Augustæ scriptores Latinos minores in unum corpus collegit, Miscellam Historiam multo quam antea prodierat auctorem exhibet ex *Palatinis membranis, notæ* (ut quidem scribit vir doctissimus) *prorsus electæ, Saxonice litteris ante septingentos minimum annos exaratis.* A tanti viri mente ægre divellor: non videntur tamen adjectitii hujusmodi panai auctoritate codicis unius contra plurimorum fidem tanti faciendi, præsertim cum multa his contineantur quæ scriptoris imperitiam arguant. Inter hæc sunt, quod Aquileiam toto triennio ab Attila obsessam narret; quod sancti Germani legationem in Britanniam post Aquileiam captam contigisse significet; quod sanctum Paulinum Nolæ episcopum post vastatam a Vandalis Italiam (quæ vastata anno 455 et 56 contigit) semet in captivorum redemptionem expendisse narret; cum viginti et amplius jam ab annis 532 obiisset sanctus antistes, et hanc de ipso historiam merito falsi arguant hac tempestate viri eruditii. Cætera alii discutienda relinquimus: hoc interim præserto habentes, isthæc additamenta Miscellæ Historiæ aliena manu inserta videri, partim ex Jornande accepta, partim ex incertis scriptoribus, vel etiam ex falsis rumusculis. Quod de insititia narratione quam discontinuus, in primis credendum, quam scilicet ita ille exorditur ac prosequitur: *Ferret itaque post discessum pontificis interrogatum esse Attilam a suis cur ultra solitum morem tantam reverentiam Romano papæ exhibuerit, quandoquidem pene ad omnia quæ ille imperasset obtemperavit. Tum regem respondisse non se ejus qui advenerat personam reveritum esse, sed alium se virum juxta eum in habitu sacerdotali astantem vidisse, forma augustiore, canitie venerabilem, evivique evangelio gladio sibi terribiliter mortem mimantem, si non cuncta quæ ille expetebat expleisset.* Non his certe terculamentis eguisse videtur Attila, ut ab oppugnandæ urbis consilio revocaretur, in quo jam plurimum fluctuabat, a suis videlicet deterritus, et de successu expeditionis parum ipse sibi confidens, satis sibi esse ad gloriam æstimans, quod supplices ac subjectos eorum se pontificem proceresque Romanos haberet. Hanc barbari fluctuationem Jornandes, qui Justiniani imperatoris tempore claruit, graphice describit, firmitate Prisci historici auctoritate. Cum, inquit, ad Romam animus fuisset ejus attentus accedere, sui eum, ut Priscus refert historicus, removere, non Urbi, cui inimici erant, consulentes, sed Alarici quondam Vespogotharum regis obicientes exemplum, veritii regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non super-

vixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum ejus animus aucipiit negotio inter ire et non ire fluctuaret, secumque deliberans tardaret, placida ei legatio a Roma advenit. Nam Leo papa, etc. Eadem referuntur et in ipso Palatini codicis additamento, ex Jornande procul dubio accepta, cum eadem fere verba usurpentur. Unum denique addam, Jano Grutero, etsi in adjectitios hujusmodi pannos incliniori facto, religionem fuisse hos in ipsam Historiæ Miscellæ contextum conjicere, sed inter suas ad opus istud notas amandasse, quod incerti de ista additione iudicii nonnullum iudicium est.

XIV. Ut sit, certum est legationem Leoni honorificam, et divinitus liberatam civitatem, et beatorum apostolorum præsens auxilium Romanum sensitse: quod ipse sanctus Leo, ut dixi, ad populum concionem habens retulit; hacque occasione amoveat populum 532 a spectaculis, et contra ad venerationem beatorum martyrum adhortatur. *Religiosam, inquit (Serm. 81, nunc 84, in Oct. apost.), devotionem, dilectissimam, qua ob diem castigationis et liberationis nostræ cunctus fidelium populus ad ugendas Deo gratias confuebat, pene ab omnibus fuisse neglectam, ipsa paucorum, qui adfuere, raritas demonstravit, et cordi meo multum tristitiæ intulit, et plurimum timoris incussit. Magnum enim periculum est esse ingratos Deo, et per oblivionem beneficiorum ejus, nec de correptione compungi, nec de remissione lætari. Et iterum: Pudet dicere, sed necesse est non tacere: plus impenditur demoniis quam apostolis, et majorem obdinent in vana spectacula frequentiam quam beati martyria. Quis hanc urbem reformavit saluti? Quis a captivitate eruit, quis a corde defendit? Ludus circensium, an cura sanctorum? quorum utique precibus diviniæ censuræ flexa sententia est; ut qui merebamur iram, servaremur ad veniam. Sic demum concludit: Revertimini ad Dominum intelligentes mirabilia quæ in nobis dignatus est operari, et liberationem 532 nostram non, sicut opinantur impii, stellarum affectibus, sed ineffabili omnipotentis Dei misericordiam deputantes, qui corda furentium barbarorum mitigare dignatus est.*

Tantæ rei fama universum orbem pervasit, ejusque memoria in Orientalibus etiam partibus usque ad seram perseveravit ætatem; ita ut cum Orientales diu post scriberent ad Symmachum papam, openaque ac communionem ab eo poscerent, non alio magis exemplo charitatem ejus accendendam esse putaverint, quam Leonis nostri Attilam convenientis florentisque. Si enim, inquit (Epist. Oriental. post. 8 Symmachi P.P.), qui præcessit beatitudinem tuam inter sanctos constitutus Leo archiepiscopus ad Attilam tunc erronem barbarum per se currere non duxit indignum, ut captivitatem corrigeret corporalem, nec tantum Christianorum, sed et Judæorum (ut credibile est) atque paganorum; quanto magis festinare ad tuam attinet sanctitatem, non ad corpoream, quæ bello fit, captivitatis correctionem atque conversionem, sed animarum quæ captivæ sunt, vel quotidie captivantur (a)?

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Post epist. 108, ad Theodorum Foro-Juliensem datum in id. Junias, nulla epistola hoc anno recensetur. Nos ex ms. Ratisponensi eduximus epistolam 109, ad Julianum Coensem datam die 25 Novembris, ac propterea Leonis legationem ad Attilam intermedio tempore, quo nullas ejus litteras habemus, contigisse satis verisimile est. Qui enim hanc legationem assignant circa paschale tempus anni 452, nullo fundamento nituntur. Immo vero cum Leo paulo post suorum legatorum et concilio reditum, cujus mentionem facit epist. 103, scripta ad Gallos sub finem Februarii, vel sub initium Martii hujus anni 452, Lucianum et Basilium legatos Constantinopolitanos receperit, qui cum eodem pontifice multis egerunt de Constantinopolitanæ sedis prærogativa; hi autem legati Constantinopolim remissi fuerint cum quatuor epistolis 104, 105, 106 et 107, scriptis die 22 Maii

(confer annot. 1 [Tom. præced. col. 987, n. =] in epist. 103), ante hoc tempus Leonem Roma discessisse, ut Attila occurreret, et cum eo de pace tractaret, nullum iudicium, nulla probabilitas est. Porro Julianus Coensis sub initium an. 453 ad Leonem litteras dedit, quibus de malis Italiæ illatus ab Attila cum pontifice ita condoluit, ut ea mala jam exacta, et idcirco legatio quoque Leonis terminata noscatur, quemadmodum colligere licet ex ipsius Leonis responsione epist. 113, data die 11 Martii an. 453. Igitur hæc Leonis legatio commode ascribenda est sub medium circiter annum 452, et certe ante diem 25 Novembris. Dein ex laudata ad Julianum epist. 109 didicimus hunc Leoni significasse Palæstinorum monachorum turbas tum litteris contra concilium Chalcedonense, et contra ipsam Leonis definitionem scriptis, tum violentis etiam adversus catholicos et contra

ANNUS CHRISTI 455; — LEONIS PAPE 14; — VALENTINIANI 29, MARCIANI 4, IMPP.; — OPILIONE ET VINCOMALO COSS.

I. Leo Magnus non tam facile superbiam Anatolii quam Attilæ ferociam frangere potuit. Nam ille exacerbatum repulsa et summi pontificis litteris, ad odium et turbamam Ecclesiam animam adiecit. Favere hæreticis cepit, deosculari eos qui Eutychem Dioscorumque defenderant; contra persequi Flaviani amicos, adversari iis quos vindicæ fidei sciebat. Erat per ea tempora Constantinopoli Aetius officio archidiaconi et fide clarus: hunc ab officio removere statuit Anatolius, quia eo munere quiungebatur, ejus retardare consilia poterat, vel promovere. Nam qui honorem hunc gerebat, plurimum in Ecclesia poterat. Præerat collegio diaconorum: ejus erat res Ecclesiæ commodaque curare, ex bonis Ecclesiæ suas cuique clericorum portiones distribuere, jns 535 in presbyteros ruris exercere, inter urbanos lites dissidiaque componere; aliaque sunt ejusmodi quæ plurimum id muneris commendabant. Ratus igitur Anatolius sua interesse suo beneficio creati archidiaconum, Aetium dimovet ab hoc munere. Sed quia et fidei et integritatis spectatæ erat, ne videretur immeritum plectere, per speciem honoris presbyterum vel renitentem ordinat; arcetque ea ratione ab archidiaconatu, quia diaconis præfici non nisi diaconus solebat. Addit præterea exilium, prætexens administrationem cœmeterii, cui eum deputat: in ejusque locum præficit Andream, antea propter hæresim depositum, quia Eutychem Dioscorique partibus addictus fuerat. Horum statim Leo admonitus est a Juliano Coensi, qui tamquam in specula positus in Oriente rebus fidei advigilabat, continuoque litteras ea de re ad Marcianum, Pulcheriam, Julianumque Coensem mittit; conqueriturque dolosam amotionem Aetii, cujus fides nota, mores integri; fraudemque Anatolii, qui hunc speciosa promotione deposuerat: *Qui non invenitis quod arquetur in fide quod improbat in moribus, dejectionem innocentis per speciem projectionis implevit: addens in sententia illud injuriæ, ut eum cœmeterio deputando, quodam damnaret exilio* (Epist. 84, nunc 111, cap. 2). Arguit quoque ordinationem Aetii non legitimo die factam: quia feria sexta, non, pro more, die Dominico vel post noctis sabbati initia: *Adeo nimia commotione turbatus ut consecrationem, quam pro injuria dabat, sexta sabbati, traditionis apostolicæ aut necius aut oblitus inferret, quasi non ad episcopum magis quam ad presbyterum ordinationis illius vitium pertineret* (Ibid.). Videtur mos iste apostolicæ traditioni adversus tunc temporis Orientales passim Ecclesias infecisse; eum enim jam in Ecclesia Alexandrina inolitum redarguit Leo noster in epistola ad Dioscorum. Forsan etiam hoc ex consilio vitium in ordinatione Aetii voluit intervenire Anatolius; ut ejus depositioni olim locum daret, quem non promovendi, sed potius dejecti

animo in presbyterum consecrabat. Nostræ hinc suspitioni favent ultima Leonis verba, quibus significat vitium istud Anatolio, non Aetio; imputandum quasi non ad episcopum magis quam ad presbyterum ordinationis illius vitium pertineret.

536 II. Quoniam vero Anatolius, ut a se hujus depositionis culpam amoveret, inquirebat in vitam Aetii, Leo scribit, si quid reprehensione dignum, id tutius dissimulandum propter fidem, quam subrogare in ejus officium hominem hæreticum: *Nam apud catholicum episcopum etiam si erat quod quacumque de causa succensendum archidiacono videretur, propter fidei reverentiam debuit prætermitti, potius quam locum catholici nequissimus hæreticus obtineret* (Epist. 86, nunc 113, ad Jul., c. 2). Eluit tamen Aetius calumnias. Unde sanctus Leo hæc postea: *Aetium presbyterum, quem asseris fuisse discussum, gratulamur cognitione habita in omnibus fuisse purgatum* (Epist. 100, nunc 127, ad Jul., c. 3). Verum quanto plus Aetii partes amplectitur, tanto magis in Andream invehitur, quem Eutychemianam appellat. *Quid causæ, inquit* (Epist. 84, nunc 111, ad Marc., c. 2), *aut occasio emersit, ut virum catholicæ fidei, et Nestorianis et Eutychemianis hæreticis constanter adversum Aetium archidiaconum sub honoris specie degradaret, et dispensationem totius causæ et curæ ecclesiasticæ in Andream Eutychemianam repente transferret?* qui partes hæreticorum etiam apud se susceperat, qui Eutychemianæ hæreseos se apud nos prodiderat defensore (Epist. 85, nunc 112, ad Pulcher., c. 1); qui demum ob crimen illud dejectus ab ipso Anatolio fuerat: *Andreas, inquit, qui ob hæreticorum societatem fuerat abjectus, assumitur; quem ipse Anatolius professus est a se esse rejectum* (Epist. 86, nunc 113, ad Jul., c. 1). Et ut est in epistola recens edita: *Qui reprobatione dignus fuerat judicatus* (Epist. ad Pulcher. cit.).

III. Verum quem exitum ea res habuerit dicam inferius. Unum hic asseram ex responsionibus Leonis ad Julianum Coensem, Aetium vexatum injuriis apud Leonem exposuisse de Anatolio; sed, opinor, Leo intra querelas stetit, idque ex epistola quam primum evulgamus colligo: *Non est dubium hanc commutationem ad catholicorum injuriam pertinere: sed patienter interim ista toleranda sunt, ne mensuram (a) solidationis solitæ videamur excedere* (Epist. 88, nunc 117, ad Jul.). Rem Christianam eundem lædi Aetii depositione indicat; nihil tamen facturum acerbius, ne rem alterius agere contra canones Nicænos videatur. Enimvero cum Ecclesias suas episcopi ex sacris canonum regulis administrant, nihilque attentant quod ecclesiasticæ consuetudini sit adversum, habent in Ecclesiæ administratione, ait sanctus Cyprianus (Epist. 74 ad Stephan.) cum synodo Africana, voluntatis suæ arbitrium liberum. 537 rationem actus sui Domino reddituri. Quod et Gregorius Magnus profiteri non erubuit. *Cum culpa, inquit* (Regist. lib. vii, epist. 65), *non exigis, omnes secundum rationem humilitatis (b) æquales sumus*. Porro in negotio quod tracta-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Juvenalem episcopum gestis excitas, quarum notitiam ad pontificem serius pervenisse hætenus creditum fuit. Harum seditionum incontentos ab imperatore compeccandos, et exilio a cæteris separandos Leo postulavit, sperans fore ut cæteri facilius respicerent, si liberiores fuerint ab instigationibus petulantium magistrorum. Epistolam S. Athanasii ad Epilectum eidem opponendam misit.

(a) Ex optimo codice Ratisponensi emendavimus moderationis. Ab hac autem moderatione, quæ Leonem etiam cum hæreticis usitata erat, ut mitiori via publico bono provideret, hoc quoque casu non recedendum credidit; eo quod eam utiliore putaret, non vero eo quod non posset districtius agere in Anatolium, qui dum Aetio ab archidiaconatu remoto, Andream Eutychemianæ hæreseos defensorem abs se antea abjectum ad archidiaconatus gradum promo-

verat, rem Christianam læserat. Quid hic obtruduntur Nicæni canones? Nonne promotio hominis hæreseos aliquando defensoris, et hac de causa depositi satis culpabilis erat, ut justam animadversionem mereretur? Aetium jam presbyter in archidiaconatum revocari non poterat. Andream autem ab hoc gradu removeri S. pontifex voluit, nec alia ratione cum Anatolio res conciliata fuit. Vides igitur moderationem a Leone adhibitam pontificiæ auctoritatis usum non exclusisse, sed eo fuisse perductam, quo facilius et brevius fidei prospiceret, Anatoliumque ad idoneam satisfactionem adduceret.

(b) Romanus pontifex a Gregorio æqualis cæteris episcopis dicitur secundum rationem humilitatis, non autem jurisdictione, quo omnibus divino jure præsidet; ac propterea idem Gregorius in eadem epistola nunc 59 libri ix præmiserat: *Si qua culpa in episc-*

mus, nihil Ecclesie regulis contrarium apparebat; A omnia speciosa erant: neque enim contra canonem est presbyterum facere ex archidiacono, et alterum subrogare. Etsi vero fides hujus non penitus probata, tamen dubiam tunc esse palam non erat. Aetio licet auctoritatis plurimum detrahebatur pro temporum illorum ratione, dignitatis tamen longe plus accedebat ex presbyterali gradu. Vix denique erat unde accusationis adversus Anatolium color quaereretur, penes quem arbitrium erat summaque potestas de Ecclesie suae ministeriis ministeriaque secundum canones decernendi. Nihil igitur ultra querelas Leo; in epistolis ad Marcianum et ad Pulcheriam, ne mensuram solidationis solitae videretur excedere. Solus apud utrumque precibus egit, et adhortationibus, quibus ut Aetium adversus Anatolii insidias tutum faciant cuius deprecatur: monetque Julianum, hoc Aetio pro tempore satis esse posse, quod clementissimorum principum favore munitur, quibus eum proxime litteris meis, inquit, ita commendavi, ut apud religiosissimas mentes gratiam ipsius augendam esse non dubitem (Epist. 88, nunc 117).

IV. Aliam epistolam dedit ad Julianum Coensem episcopum (Epist. 86, nunc 113), in qua plurima rerum capita. Praemissa enim gratiarum actio, quod pio ei dolore compassus esset multa et saeva per Attilianam cladem experto, aliqua de Aetio et Andrea subjicit. Tum illi committit vices suas in comitatu. Novas, nec anterioribus Ecclesie Romanae pontificibus usurpata. Cujus (a) instituendae exemplum habuit Alexandrini episcopi, eujus apocrisiarium Constantinopoli agebat Anatolius, antequam ad sedem Constantinopolitanam eveheretur. Haec enim consuetudo praedicti est, ait breviculus Eutychnianarum de Alexandri episcopo occasione Anatolii dirigerens, ut ad comitatum in vicibus 538 clerici dirigantur, ne quis forte causae vel necessitatis emer-
gat.

Quod Leo temporum necessitati serviens tunc instituit, postea tractum in exemplum apocrisiaris seu responsabilibus pontificum occasionem dedit. Clericis aut presbyteris munus istud creditum fuit priori aetate: eamque ob causam in primis institutum, edictisque imperatoris sancitum, ne ad comitatum venirent episcopi; quod ex Justiniani novella 6, cap. 11, manifestum est. Res aliter modo se habet, cum episcopi ab Ecclesiarum suarum amplexibus avulsi ad remotissimas quasque regiones ablegantur, et a comitatu non recedere jubentur: immo non alio saepe consilio pontificali ornantur dignitate, quam ut responsalium et apocrisiariorum munus obeant.

V. Ad Juliani vicariatum quod spectat, hujus institutionis causas et munera declarat. Scilicet sequi ideo suas supplere vices, ut videat ne haeresis serpet, non ut occupet regimen, Ecclesiarum: *Ut, sequestrata earum actione causarum, quae in quibusque Ecclesiis praesentium suorum debent cognitione firmari, hanc specialem curam, vice mea functus, assumas, ne haeresis vel Nestoriana, vel Eutychniana*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

pis invenitur, nescio quis ei episcopus subjectus non sit. Excluse etiam crimine multa alia pro recto Ecclesiarum regimine summus pontifex praescribere potest vi ejusdem jurisdictionis quam Christo auctore institutam omnes catholici agnoscunt.

(a) Cum Leo vicem suam Juliano in comitatu commisit, non eo consilio commisit, ut Alexandrini episcopi, aut aliarum Orientalium insigniorum sedium exemplum sequeretur. Neque enim tunc Romana urbs, aequae ac Orientales, imperatoris Orientis suberat, apud quem pro variis causis ac negotiis agendis aliquo ministro indigeret. Id primum inducitur sub Justiniano, qui non minus Orienti quam Italiae imperabat; haecque referendum est responsalium et apocrisiariorum Romanae Ecclesiae institutum, quae aliquem clericum ministrum apud proprium

in aliqua parte revirescat (Ibid.). Addit deinde se hoc illi conferre munus, quia Anatolius oscitanter fidei rem gerit: *Quia in episcopo Constantinopolitano catholicus vigor non est, nec multum aut pro sacramento salutis humanae, aut pro sua est aestimatione sollicitus (Ibid.).* Ideoque adhortatur Julianum ut caveat ne quid detrimenti fides capiat; si quid erit periculi, Augustus adeatur, cujus fides celebrata, et ipse per litteras admoneatur: *Ut divino fultus auxilio speculandi de Constantinopolitanae urbis opportunitate non desinas, ne praedictorum dogmatum impius usquam turbo consurgat. Et quia tanta est gloriosorum principum fides, ut confidenter eis possis quae sunt inveniunda suggerere, pietate ipsorum ad utilitatem Ecclesiae universalis utaris (Ibid.).* Ad imperatorem pluribus commendat Julianum; scribit se suas illi vices commississe ad pacis ecclesiae custodiam:

539 Nam et de fide ejus (Juliani) sinceritate confidens, vicem ipsi meam contra temporis nostri haereticos delegavi, atque, propter Ecclesiarum pacis custodiam, ut a comitatu vestro non abesset exegi (Epist. 86, nunc 111, cap. 3). Hujus quoque inemittit in epistola ad Pulcheriam. In eadem epistola ad Julianum (Epist. 86, nunc 113, cap. 3) Leo ab eo sciscitatur de quibusdam chartis, quas Aetius presbyter significaverat prius missas esse; breviarium fidei quod miserat nondum accepisse; an (b) epistolam ad Flavianum, quam per Basilium diaconum miserat, accepisset. De Actis synodi Chalcedonensis specialiter injungit ut in unum codicem universa faciat congregari, in Latinum scilicet sermonem absolutissima interpretatione translata: quoniam propter linguae diversitatem parum clara apud Occidentales habebatur instructio. Quae de tumultu monasteriorum Palaestinae. Sed iis, quoniam elucidatione indigent, paululum immorabimur. Epistolae vero antea ineditae, quas modo publicas facimus, ad illustrandam historiam hanc non parum conferent adjumenti.

VI. Accisis rebus Dioscorig, proscriptaque Chalcedone haeresi Eutychnia, complures monachi rem agi summati, quia archimandrita condemnatus, eul et professione vitae et societate doctrinae devincti erant; succensere vehementer coeperunt, primum clanculum, tum palam detestari decreta Patrum, defendere Eutychem, sumptaque audacia omnia rursus moliri, ut Eutychnianum assererent. Furere in primis Theodosius quidam monachus Palaestinae, qui Chalcedonem venerat, Eutychnianae factionis studio promovendae, qua auctoritate apud monachos pollebat. Verum ubi vidit debellatum haereticum quem forebat, furenti similis in Palaestinam fugit ad monachos Jerosolymae imminentes, adversus Chalcedonensi synodo rumores spargit, praesumptam in synodo fidem (sic haeresim vocitabat) Juvonalemque Jerosolymitanum, qui prius Ephesi in Eutychie verba juraverat, defecisse a fide. Haec et alia ejusmodi modo insurritans, modo palam vecerans turbulenta monachorum mentes excitat. Juvonensis Jerosolymitanus dimissa synodo, Jerosolymam rever-

principem rebus multis necessarium invexit. Ea solum peculiari de causa Leo Julianum in comitatu vices suas gerere voluit, ut is fidei integritati apostolico zelo prospiciens caveat ne quid a Nestorianis vel Eutychnianis catholica fides detrimenti caperet; et ut in hanc rem, ubi opus esset, imperatoris patrocinium et opem posceret. Ad id autem ea praesertim ratione motus fuit S. pontifex, quia in Anatolio Constantinopolitano episcopo eum catholicum vigorem, quem circumstantiae postulabant, nequaquam perspexit.

(b) Verba Leonis epistolam 35 ad ipsum Julianum, non ad Flavianum significat, ut in hunc epistolae locum idem Quaesnellus in postilla marginali optime notavit.

aus est. **540** Ejus adventu vesana hominum factio exardescere in Juvenalem: tamquam in prævaricatorem fidei; omnes tumultuari, minitari mortem, ni revocet jurata Chalcedone decreta. Ille impar tot hostibus fugit Constantinopolim, dum motus tempore et mora conquiescunt.

Monachi, absente Juvenale, ut Evagrius insinuat, et aperte Nicephorus commemorat, vel eo præsentē, ut habet epistola Marciani ad Alexandrinos monachos in Actis concilii Chalcedonensis, Theodosium monachum creat episcopum, deponit Juvenale; et pariter in sedes episcoporum, qui nondum Chalcedone redierant, quique fidem Chalcedonensem præsentia et votis confirmarant, aliosque suæ factionis homines episcopos subrogant. Postea Theodosius ad propagandam hæresim nihil reliqui facere; vel vi, vel voluntate, cogere omnes ad execrandam synodum Chalcedonensem; regionem cæde et sanguine implere; non presbyterorum, non episcoporum auctoritate retineri; immo instar ferocis belluæ grassari in omnes qui anathema dicere in fidem abnuerant. Tum Eudoxia Theodosii junioris illius uxor Jerosolymis degebat. Illa imbuta primum veneno Eutyctetis, cui quondam adversus Flavianum faverat, multum ponderis et auctoritatis factioni attulit. An privatis in Pulcheriam odiis, an memoria Theodosii conjugis, sub cujus principatu Ephesi profulgata fides? Certe hæc femina grave vulnus Ecclesie intulit.

VII. De tumultu Palæstino Romæ (a) primum ruior vagus, inter episcopum et monachos graves iras exarsisse; sed latebat causa. Incertus Leo an pro causa: fidei decertarent, Julianum Coensem rogat uti ad se scribat de eo negotio. *De Palæstina*, inquit (Epist. 86, nunc 113, cap. 3), *monachis, qui jam pridem in tumultu dissensionis esse dicuntur, quo adhuc animo moveantur ignoro: neque cujusquam sermone mihi patefactum est quas causas videantur antefatas præferre discordiæ. Utrum scilicet Eutyctetianæ perversitati tali furore famulentur, an implacabiliter doleant episcopum suum in hanc impietatem potuisse iraduci: quod contra ipsorum locorum sanctorum testimonia, 541 quibus totus mundus instruitur, ab incarnationis Domini veritate deciverat; et quod in aliis per indulgentiam curari placuit, in illo putent non esse veniale. Unde cupio super his plenius edoceri.*

Dum hæc Leo scribit, ecce litteræ a Juliano Coensi, quibus totam hanc tragediam copiosius edocetur. Hoc sanctum pontificem consolatur, quod Marciano animus pro religione tuenda non modo Christianus, sed etiam sacerdotalis. Nam audito monachos duce Theodosio turbare Ecclesiam, Dorotheo Palæstinæ præfecto imperat nihil omittere ut rebelles monachos reprimat. Jubet mittere in vincula Theodosium seditiosis facem. Dat deinde rescriptum, ubi conjuncta cum clementia auctoritas, cum majestate religio, modo mitigare rebellionem mansuetudine, modo tentat compescere imperio. Interim monachi Pulcheriam aggressi sunt, libellos supplices

A illi dirigunt; sed non æque facile ejus mentem atque oculos fascinant. Consentanea fidei, hæresi adversa rescribit Pulcheria. Leo hæc edoctus a Juliano, in responsione Augustum Augustamque laudat his verbis: *De edicto Christianissimæ imperatoris, quo impirita quorundam monachorum insaniam quid mereretur ostendit, et de responsione piissimæ Augustæ, qua monasteriorum præsulcs increpavit, multam me gaudere significo: non ignorans hunc ipsis fervorem fidei divina inspiratione conferri; ut omnes excellentiam ipsorum non solum regii culminis, sed etiam sacerdotalis appareat esse sanctitatis* (Epist. 88, nunc 117, cap. 2).

VIII. Julianus miserat exemplar edicti, ubi demerari licet sapientiam moderationemque principis, qui pacem esse vult in Ecclesia, nec tamen dissidentium voluntates cogere, nec vim inferre animis parat. *Ac nostra*, inquit, *clementia nulli penitus necessitatem præcepit imponi, qualenus aut subscriberet, aut consentiret inuitus. Non enim terrore aut violentia aliquis volumus ad viam trahere veritatis.* Non enim impetu, sed prudentia vitii erroribusque animi medendum est: ejusmodi malum ingravescit, si durius acerbisque tractes. Marciano (Epist. 89, nunc 115) et Pulcheriæ (Epist. 90, nunc 116) Leo grata rescribit: hocque consilium bene consulendi Ecclesie fidei præclarum opus vocat, gratulaturque Ecclesie, quod tales nacti principes, quibus potentia regia et sacerdotalis doctrina. *Quoniam*, inquit, *principibus nostri temporis non solum potentiam regiam, sed etiam sacerdotalem cognoscimus inesse doctrinam.*

542 IX. Quantum animi erat Marciano pro concilianda pace Ecclesie, ex eo intelligimus, quod ipse auctor fuerit Leoni, ut ad Eudoxiam scriberet, et persuaderet meliora. Audivit Leo prudens consilium, non litteris, ut reor, sed viva nuntii voce delatum. Ad (b) Eudoxiam continuo rescribit, equitque apud Valentinianum Eudoxiæ generum, ut et ipse per litteras adhortaretur ad suscipiendum fidei patrocinium. Hæc diu occulta per inodiam hæc usque Leonis ad Julianum epistolam accepimus: *Et quia secretius mihi clementissimus imperator per filium nostrum Paulum mandare dignatus est, de admonenda filie nostra clementissima Eudoxia, secti quod voluit, ut litteris quam fructuosum ipsi foret si catholicæ fidei fueret agnosceret, et ut clementissimi principis filii sui litteris super hoc admoneretur obtinui, non ambigens ipsam quoque pio studio elaboraturam, ut auctores seditiosum propositum suæ professionis agnoscant; ut si non intelligunt docentium prædicationem, saltem vindictarum timeant potestatem* (Epist. 88 nunc 117, ad Julian., cap. 3).

X. Leonis litteræ ad Eudoxiam non supersunt; sed duæ sunt alie epistolæ quarum altera est ad Palæstinæ monachos (Epist. 97, nunc 124), altera ad Eudoxiam (Epist. 96, nunc 125). Monachis sacram Christi incarnationem pluribus præclare explicat, ad unitatem fidei pacemque Ecclesie eos adhortatur: D Eudoxiam vero rogat ut sua auctoritate monachorum hæreticam pravitatem non fulciat; immo ipsos

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

(a) Jam anno superiori S. Leo de Palæstinorum monachorum turba adversus Juvenalem Jerosolymitanum episcopum excitatis, et de pravo horum consilio ex Juliani litteris satis instructus fuerat, uti ex epist. 109 nunc primum edita monimus annot. 7 (Supra, col. 281, n. a), in annum præcedentem. Aliud vero nobis ignotum supervenisse dicendum est, ex quo in aliquam de eorum monachorum consilio dubitationem incurrerit, ita ut pleniorē instructionem ab eodem Juliano hoc anno postularit. Confer annot. 47 (Tom. præced. col. 1026, n. b) in epist. 113. Hic porro rerum gestarum circa hos monachos chronologia a Quesnello minus exacte profertur. Imperator ad compescendos Palæstinos tumultus an. 452 Dorotheo præcepit ut Jerosolymam præsidio muniret. Tum monachi supplicem libellum

ad Pulcheriam Augustam direxere, quo de militibus conquesti, suum pravum sensum prodiderunt. Hinc libello non solum Pulcheria, verum etiam imperator Marcianus respondens, exeunte an. 452, vel an. 453 inenute, dedit ad eosdem monachos litteras, quibus mansuetudine primam et doctrina ac suasionem utens, ipsos ad sanam mentem revocare studuit. At cum nihil hac vitiorum via profecisset, Theodosium seditiosis duces capi et in carcerem conjici jussit: quod cum is præsensisset, fuga sese Palæstina subtraxit; eoque remoto, ac Juvenali restituito, sub finem ejusdem anni 453, turbæ compositæ sunt.

(b) Legendum Eudociam et hic et in sequentibus, ut liquebit ex annot. 6 (Tom. præced. col. 1067, n. b) in epist. 117.

sedulo laboret ut illi aliquando resipiscant, et mutata sententia, et condemnato Entyche, eadem cum catholica Ecclesia profiteantur. Ex qua epistola intelligimus Eudoxiam prioribus litteris Leonis non rescripsisse; quia responsionis nulla ibi mentio est. Neque illa, puto, ex monitis Leonis quidquam profecit: constat enim Eudoxiam non rediisse ad Ecclesiam, nisi anno et amplius post restitutum sedi Juvenalem, cujus restitutionem Marciano et Pulcheriæ deberi testatur Leo, nulla Eudoxiæ facta mentione, quod non omisisset commemorare. Et quidem puto non nisi post duas suæ familiæ clades, Valentinianum occisum, Eudoxiam captam a Genserico, culpam agnovisse, et sancti Eutyinii sermonibus edoctam, fidem catholicam esse professam. Hoc tamen forsitan egerunt monita Leonis, ut redeunt Juvenali Eudoxia obicem non posuerit, monachosque, non adjuvando, paciores reddiderit.

XI. Dum hæc geruntur Jerosolymis, (a) Anatolius 543 per legatos Lucianum episcopum et diaconum Basilium certus Romæ non probari quæ Chalcedone pro sede Constantinopolitana definita, offensus repulsa, calumniari Leonem cœpit, clamque spargere ab sede apostolica rejectam synodum Chalcedonensem; quasi summus pontifex fidem abnueret, quia Anatolius superbiam retundebat; iisque artibus dissimulabat fallaciam, ut plures in errorem induceret. Hæretici facile credebant quod optabant, catholici quod timebant. Ipse Marcianus verbis Anatolii prope circumventus, ut rem edoceret ab ipso Leone, ad eum scribit: percussam quidem hæresim Chalcedone, sed nondum debellatam; posse penitus profligari, si universis Ecclesiis Leo testetur se accipere synodum Chalcedonensem: *Quod facilius clementia vestra arbitratur implendum, si per universas Ecclesias definitiones sanctæ synodi Chalcedonensis apostolicæ sedi placuisse doceantur* (Epist. 89, nunc 115, cap. 1). Rescribit Leo non opus quidem litteris approbare fidem Chalcedone decretam, quam ipse satis per epistolam, cui omnes subscripserant, testatam fecerat, quamque per litteras ad ipsum imperatorem confirmavit; immo et per litteras ad Anatolium: quod ille maluit dissimulare quam suum prodere ambitum; se tamen, ut ejus pareret voluntati, decretis synodalibus suum suffragium sententiamque subjungere, qua fidei catholicæ subscribit, et condemnat hæresim. *De quo quidem*, inquit (Ibid., c. 1), *ratio non fuit ambigendi, cum ei fidei omnium subscribentium consensus accesserit quæ a me secundum formam apostolicæ doctrinæ ac paternæ traditionis emissa est; et per fratrem meum Lucianum episcopum talia et ad gloriam vestram et ad Constantinopolitanum episcopum scripta direxerim, quæ evidentia ostenderent me ea quæ de fide catholica in prædicta synodo definita fuerant approbare. Sed quia in eisdem litteris*

A ea quæ per occasionem synodi male sunt attentatæ reprehenderam, maluit prædictis antistes meam gratulationem tacere quam suum ambitum publicare..... Quia vero omnibus modis obediendum est pietatis vestræ religiosissimæ voluntati, constitutionibus synodalibus, quæ mihi de confirmatione fidei catholicæ, et de hæreticorum 544 damnatione placuerunt, libens adjeci sententiam meam. Ne, ut est in epistola ad Pulcheriam (Epist. 90, nunc 116, cap. 2), fallax cuiusquam simulatio sententiam meam haberi vellet incertam. Et, ut habet epistola ad Julianum (Epist. 88, nunc 117, c. 1), quam ex codice nostro ms. damus, propter eos, scilicet, qui ad occasionem velandæ perfidiæ suæ infirma vel dubia videri volunt statuta concilii, quæ nulla sunt consensus mei sententia corroborata.

XII. Leo itaque, ut omnes Anatolii artes eluderet, encyclicam epistolam episcopis qui synodo Chalcedonensi interfuerant scribit (Epist. 87, nunc 114), misitque ad Julianum duo exemplaria (Epist. 88, nunc 117): quorum alteri adjecit exemplar epistolæ ad Anatolium, alteri nihil subdidit: alterutrum ut mallet imperatori redderet. *Duas, inquit, a pari ad synodum epistolæ feci; unam, cui exemplaria epistolæ meæ ad Anatolium episcopum datæ subdidi feci; alteram, quæ exemplaria subdita non habet: tuo permittens arbitrio, ut quam dandam esse clementissimo principi duxeris, hanc tradas, altera apud te retenta. Episcopis significat se ex animo decreta synodi accipere: toto, inquit, corde me fuisse complexum; se hæc scribere, non quod necesse esset, sed quia ita placuit Marciano, ut aliquorum suspicionem amoveret, quasi recuset approbare decreta Chalcedonensis synodi: Ne per malignos interpretes dubitabile videatur utrum quæ in synodo Chalcedonensi per unanimitatem vestram de fide statuta sunt, approbem. Deinde testatur se prius assensum synodalibus gestis dedidisse per legatos; sed se id palam facere, ut omnibus sua consensio innotescat. Tanta scilicet erat sanctorum pontificum pro sacris conciliorum decretis (b) reverentia ac obtemperatio, ut vel leve dissensus suspicionem omni studio remotam Leo velit. Id quidem in rebus fidei, non in causa Anatolii, utpote quæ synodo Nicænæ contraria est: *Ut et fraternæ universitatis et omnium fidelium corda cognoscant, me non solum per fratres qui vicem meam exsecuti sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodalium propriam vobiscum unisse sententiam, in oia videlicet causa fidei (quod sæpe dicendum est) propter quam generale concilium, et ex præcepto Christianorum 545 principum, et ex consensu apostolicæ sedis placuit congregari.**

XIII. Nihil his motus Anatolius omnem movet apud, ut incepta concilia ad exitum perducet: in Illyricum vel mittit vel ipse abit, cum episcopis illius provinciæ communicat; quæ in honorem suæ sedis Chalcedone decreta sunt, rogat subscribant. Sed hæc

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Habemus Marciani epistolam 10 scriptam 10 Februarii an. 453, quam Quesnellus postquam hæc scripsit, accepit, et secundæ editioni adjecit. Ex hac autem palam fit, non Anatolium, sed Eutychianos adversus definitionem fidei in Chalcedonensi constitutam rumores sparsisse, ac si eam apostolica sedes reprobasset. Etsi enim Leo epistola 106 ad Anatolium satis confirmasset definitionem Chalcedonensem, cum tamen simul rejecisset canonem pro Constantinopolitanæ sedis prærogativa, hæc epistola publicata non fuit, et, hac de causa, rumor in vulgum sparso eundem pontificem Chalcedonensi concilio contraria scripsisse, Eutychianos occasione arripere calumniandi ipsam fidei definitionem, ac si hæc a pontifice rejecta fuisset. Vide annot. 4 (Tom. præced. col. 1019, n. b) in epist. 110. Hinc imperator exploratam fidei Chalcedonensis confirmationem a Leone petiit, simulque laudavit ejus constantiam, qua privilegia Ecclesiarum Nicænæ canonibus firmata haud violari permittens, Chalcedonensi canoni

pro Constantinopolitana sede edito fortiter restitit. Confer annot. 3 (Supra, col. 285, n. a). Has imperatoris litteras Paulus Romam attulit, ac simul detulit Juliani epistolam una cum Marciani et Pulcheriæ litteris ad monachos Palæstinos: ac per eundem Paulum S. Leo transmisit epist. 114 ad synodum Chalcedonensem, 115 ad Marcianum, 116 ad Pulcheriam, et 117 ad Julianum; quæ omnes scriptæ fuerunt die 21 Martii an. 453.

(b) Reverentia et obtemperatio Leonis definitioni fidei Chalcedonensis eo sensu vera est, quatenus hæc definitio cum sua dogmatica ad Flavianum epistolam congruens, ab eodem pontifice satis aperte jam probata fuerat epistola 104 ad Marcianum, et præsertim epist. 106 ad Anatolium datis die 22 Maii an. 452. Secus vero, sicut restitit canoni in Anatolii causa, ita etiam restitisset definitioni fidei, ad quid a sua dogmatica epistola dissonum in ea deprehendisset: qua de causa reprobavit latrocinium Ephesinum, licet generalis concilii formam præferret.

feri prohibet. Euxitheus Thessalonicensis episcopus, nuper in locum Anastasii ordinatus, qui Romam miserat episcopum ordinationis suæ nuntium, ut et simul declararet consilia Anatolii; quæ omnia ex litteris jam citatis ad Julianum Coensem accepimus. *Illud etiam nosse te volumus, Anatolium episcopum post coercionem nostram in suæ præsumptionis adeo temeritate persistere, ut Illyricanos episcopos, ut sibi subscriberent conveniret, quod nobis episcopus qui a Thessalonicensi ordinationis nuntius missus est intimavit (Epist. 88, nunc 117, c. 5).* Quoniam Anatolius nihil proficiebat monitis, Leo cui bene perspecta erat elatarum mentium indoles, ejus superbum animum mutare instituit silentio contemptuque. Consilium probavit eventus, ut suo loco videbimus. Gravius siquidem id tulit Anatolius quam minas; ideoque apud Julianum Coensem silentium pontificis conquestus est. Ille Leonem ad rescribendum invitat. Ad hæc Leo: *Cui ideo scribere nolimus, quamvis ipse hoc peteres debere fieri, quin eum corrigi nolle perspeximus (Ibidem).*

XIV. Ægyptus non quæta tunc temporis. Dioscoro Chalcedone deposito, Ægypti episcopi post synodum Chalcedonensem redierunt Alexandriam, coactoque clero cum nobilibus civitatis, alterum subrogare illi instituunt. Verum populus coitione facta electionem turbat, seu complures Dioscoro faverent, seu ordinari episcopum altero superstitite nolent; quod testatur Liberatus in Breviario: *Volentibus neminem penitus ordinare, ne adulteri viderentur, Dioscoro quippe vivente.* Tamen proposito Proterio assensu omnes, quia charus Dioscoro, cui absens Alexandrinam commendaverat Ecclesiam. Sed postquam ad pontificatum evectorus, plebs seditionem redintegrare, scindi in factiones; pars petere Dioscorum, adversari Proterio; pars huic favere: adeo ut militari custodia indigeret, quo vim et impetum populi retineret. Leo (a) nondum acceptis Alexandria nuntiis, præsignebat quæ pererant, revolvens animo quantum Dioscoriana factio valeret. Litteras itaque ad Alexandrinum episcopum vel ejus ordinatorum seu clericos **546** misit, exemplariæque ad Julianum Coensem, ut ea quæ scribebat ad Augustum referret. Periere litteræ, sed de his mentionem habent quæ ad Julianum scriptæ sunt hoc anno. Quibus etiam sciscitatur de monachis Ægyptiis, an fidei catholicæ tenaces? an pacis amantes? quomodo Alexandria se res habeant? *De Ægyptiis monachis quam quieti, aut cujus sint fidei, scire desidero; et de Alexandrinæ Ecclesie pace quid ad vos veris nuntiis perferatur, ad cujus episcopum, vel ordinatorum ipsius, seu clericos, qualia scripserim, missis exemplaribus scire te volui (Epist. 86, ad Julianum, nunc 113).*

XV. Iisdem prope temporibus ad Maximum episcopum Antiochenum et Theodoritum Cyrensem litteras misit (Epist. 92, nunc 119, et 93, nunc 120). Maximum nuntios Marcianum presbyterum et Olympium diaconum Romam miserat, qui victoriam fidei triumphatosque Chalcedone hæreticos summo pontifici gratularentur. Per eos monuerat nondum ita oppressam hæresim, ut non moveret lacertos; esse adhuc complures qui professam Chalcedone fidem respuerent. Per eosdem nuntios rescribit Leo, laudatque illam quam professus litteris erat fidem, hortaturque ut eam vindicet a conatibus hæreticorum, seu ii Nestorii, seu Eutycheis sectatores fuerint. Nam perinde utrique damnandi: *Quia non interest quo sacrilegio ab incarnationis Dominicæ veritate discordent, dum id*

A quæ pravissime sentiunt, nec auctoritas Evangelii, nec ratio recipiat sacramenti (Epist. 92, nunc 119, ad Maximum, c. 4). Monet deinde ut privilegia tertie sedis retineat, nec ea sinat ambitione cujusquam iuminui; sed fortiter decreta Nicææ synodi defendat, quibus ut deroget nullo molimine, nulla auctoritate persuaderi potest. Simulque suæ ad Anatolium litteras illi mittit, quæ episcopis suæ provinciæ significari optat, ut discant omnes quo animo reprimere conatus Anatolii instituerit. Sub finem epistolæ hæc subjungit: *Illud quoque dilectionem tuam convenit præcavere ut, præter eos qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi docendi et prædicandi jus audeat vindicare, sive ille monachus, sive sit laicus, qui alicujus scientiæ nomine gloriatur: quia etsi optandum est ut omnes Ecclesie filii quæ recta et sana sunt sapiant, non tamen permittendum est ut quisquam extra sacerdotalem ordinem consiliatus gradum sibi prædicatoris assumat; cum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conveniat; et in uno Christi corpore et excellentiora membra suum officium impleant, et inferiora superioribus non resultent (Ibid., c. 5).*

B **547** XVI. Gravisimam quoque epistolam ad Theodoritum scripsit (Epist. 95, nunc 120, c. 1). Decreta Chalcedone prædicat, ut a Deo profecta, et sententia irrevocabili sancita: quia prius quidem ab apostolica sede concepta, sed (b) firmata deinde irtractabili, ut Leo loquitur, auctoritate omnium episcoporum. *Unde gloriantur, inquit, in Domino cum propheta canentes: Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram, qui nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit; sed quæ nostro prius ministerio definerat, universæ fraternitatis irtractabili firmavit assensu: ut vere a se proditisse ostenderet, quod prius a prima omnium sede formatum totius Christiani orbis iudicium receperat, ut in hoc quoque capituli membra concordent. In quo amplius nobis accessit gaudendi materia, dum et tanto magis sepercult inimicus, quanto contra Christi ministros sævus insurrexit. Ob perperos labores injuriasque a Dioscoro acceptas eum insuper laudat, exci atque ad defendenda penitus Nestorianismi et Eutycheismi reliquias, et suadet ut mediam catholicæ doctrinæ viam sequatur, neque dextrorsum, neque sinistrorsum a recto deflectens tramite, quoniam **548** utrinque error est. Hoc præcipue præsentis occasione credimus admonendum, frater charissime, ut quotiescumque divina gratia ministrante, illos qui foris sunt fonte doctrinæ aut submerginus, aut purgamus, in nullo ab illis que Spiritus sancti Divinitas in Chalcedonensi concilio protulit fidei regulis recedentes, inter utrumque hostem sermocinem nostrum cum omni cautela libremus. Deinde rogat eum ut rescribat, si quid epud illas regiones doctrina Dominica proficiat (Ibid., c. 4). De consiliis Anatolii, de monachis et laicis eadem quæ Maximo, ne scilicet temerario ausu prædicatoris et doctrinæ muneri se immisceant; quia, ut definitum in conciliis, episcoporum præcipuum munus est (Concil. Carth. IV, cap. 20, et Trident. sess. 8, c. 2, et sess. 24, c. 4).*

D XVII. Sequuntur in editis codicibus aliæ epistolæ, de quibus vel jam diximus, vel dicemus postea. Est et altera ad Julianum episcopum data VII kalend. Julii, Opilione consule (Epist. 98, nunc 125), ubi Leo sollicitudinem suam pro fide paucis explicat, ab eoque frequentes de rebus Ecclesiæ litteras poscit; rogaturque ut mandentur executioni quæ ad imperatorem et ad eum prius scripser

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Id falsum est. Tres enim epistolæ Leo accepit de ordinatione Proterii, unam ipsius Proterii, alteram ordinatorum ejus, tertiam cleri Alexandrini, quibus S. pontifex totidem epistolæ reddidit, que desiderantur, uti monuimus in disert. de Epistolis deperditis n. 61. Adeo vero certum est Proterium ad Leonem scripsisse litteras de ordinatione sui, ut ideam

pontifex pleniorum expositionem fidei ab eodem desideraverit. Vide epistolam 127 ad Julianum, c. 1.

(b) Similem Quesnelli postillam expendimus annot. 2 (Tom. præced. col. 1046, n. 1) in epist. 120, quæ hic omnino recolenda est, ut genuinis Leonis sensibus a Quesnelliana interpretatione alienus intelligatur.

ANNUS CHRISTI 454; — LEONIS PAPÆ 15; — VALENTIANI 30, MARCIANI 5, IMPP.; — AETIO ET STUDIO COSS.

I. De rebus Palæstinæ, ut opinor, inquirebat Leo superiori ad Julianum epistola. Huic tum provincie pacem reddidit per id temporis accepit, ut ex sequenti ad eundem epistola intelligimus. Est et epistola ad Marcianum (*Epist.* 99, nunc 121), quam in nostro codice reperimus. Data est v idus Januarii, qua bonas ejus litteras accepisse significat. Quod verò litteris Augusti continebatur, ex epistola ad Julianum colligimus. Marcianus dixerat prioribus litteris ea quæ pro fide et concilianda Ecclesiæ pace gessisset; alteris Anatolium amicam Leoni reddere conabatur, rogabatque ut suam illi (a) communionem non denegaret, pollicitus Anatolium illi in omnibus quæ ad fidem pertinebant audientem fore. Ex epistola tamen ad Julianum hoc anno ineunte data (*Epist.* 100, nunc 127, c. 3) accepimus ab Anatolio concilium superiori anno factum Constantinopoli ex episcopis qui tunc in urberant. De ejusmodi conciliis modo sermo fuit. In ea synodo lecta epistola quam rogatu imperatoris ad episcopos nuper Chalcedone congregatos scripserat. Sed quoniam in ea synodo omnia nutu Anatolii agebantur, lecta sunt tantum ea quæ de fide, non quæ de consiliis Anatolii Leo fuisse fuerat persecutus. Ibi quoque causa Aetii ventilata: accusationibus quippe variis oneratus est, sed calumnias iterum facile diluit.

II. Eodem anno, ut legimus in epistolis aliis Leonis ad Marcianum Julianumque, v id. Januar., Palæstinæ motibus sedatis, litteras quoque a Proterio Alexandrino patriarcha accepit Leo allatas per Nestorium episcopum, ut puto, Phragoneos, qui, ut ex Liberato colligo, ejus consecrationi et nuper Chalcedonensi concilio adfuerat. Romam non recta venit, sed per Constantinopolim iter faciens, litteras Leoni ab imperatore detulit, qui de novo Alexandrinorum antistite Proterio magnifice loquebatur. Hujus fides Leoni primo 549 (b) suspecta, quia charus olim Dioscuro, qui curam tutelamque Alexandrinæ Ecclesiæ illi commiserat, quando ad synodum profectus est. Græcæ Leoni litteræ, quia ejus rectam fidem, ut Marcianus prius testatus fuerat, declarabant; quibus et Leo egregie respondit (*Epist.* 103, nunc 129). Epi-

stola diu delituit: hanc ope nostri cod. ms. e tenebris eruimus; cujus fragmenta exstant et apud S. Thomam 2-3, quæst. 11, art. 2, ad 2, et apud Bedam (*De Ratione temporum, cap.* 42. *Vide infra an.* 453), de quibus ac ejusdem Bedæ allocationem consulte annotationes nostras ad hanc epistolam. Lætiliam primum illi suam significat. *Lætificaverunt, inquit (Epist., ead. cap. 1), me litteræ dilectionis tuæ, quas frater et coepiscopus noster Nestorius pio apportavit officio. Oportebat enim ut ab Alexandrinæ Ecclesiæ præsule talia scripta ad sedem apostolicam mitterentur, quæ ostenderent magistrato beatissimi Petri apostoli hoc ab initio per beatum Marcum ejus discipulum didicisse Ægyptios, quod constat credidisse Romanos.* Multis deinde suam ad Flavianum epistolam defendit adversus calumnias hæreticorum, quam legi optat frequenter concione, ut Alexandrinos de sua doctrina certos faciat, quæ eadem cum Alexandrinis episcopis. Rogat deinde ut allata Patrum testimonia cum sua epistola publice conferat, quo palam fiat eum Nestorium pariter et Eutychem detestari.

550 Apparet ex eadem epistola missis quoque ad eum litteras, quas Leo ad concilii episcopos, ad Marcianum et ad Anatolium miserat: ubi rata esse confirmat quæ de fide definita sunt, irrita declarat quæ in præjudicium sedis Alexandrinæ Chalcedone acta sunt. Eutychiani scilicet offensæ decreto concilii Chalcedonensis et fide Leonis, ejus epistolam palam criminabantur, eam in pravos distrahebant sensus; singulos apices et syllabas insidiose observabant. *Inimici crucis Christi, inquit (Epist.* 103, nunc 129), *omnibus et verbis nostris insidiantur et igitibus.* Et quoniam ejus integritatem corrumpere nequibat; prava adulterabant interpretatione. Leo ut insidiis occurreret, rogavit Marcianum (*Epist.* 101, nunc 130) ut Græcæ juberet reddi, seu per Julianum Coensem, vel per alium quemlibet peritum utriusque lingue, eamque suo obsignatum sigillo ad Alexandrinos iudices mitteret, qui cum B. Patrum locis quæ adjuverat populo prælegerent; ne hæreticorum calumniis fallerentur, et omnes tam Nestorium a se quam Eutychem condemnatum scirent. *Quia vero, inquit (Epist.* 104, nunc 130, c. 3), *quorundam hæreticorum versuta nequitia, ad conturbandam aliorum simplicitatem, epistolam meam, quam ad beatæ memoriæ Flavianum dedi, falsasse prohibetur, ut, commu-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

(a) Non communionem, a qua Anatolius non fuerat a Leone exclusus, sed pontificis gratiam (hac enim voce Leo utitur *epist.* 127, 123 et 130) illi conciliare imperator studuit.

(b) Suspecta Leoni non fuit Proterii fides, ac si is charus olim Dioscuro fuerit. Nihil istiusmodi a Leone indicatur. Solum cum non ita plenam invenisset expositionem fidei in ejus litteris quas ille de sui ordinatione direxerat, ut circumstantiæ ejus loci ac temporis videbantur flagitare, pleniorum et expressiorum declarationem aliis litteris ab eo explicandam desideravit, cui rei Proterius promptissime satisfecit.

(c) Initio quidem Leo credidit Alexandrinos non potuisse suam epistolam Nestorianismi accusare, nisi ex prava Græcæ versione quædam loca *falsata* fuissent atque corrupta. At postea, cum scripsit epistolam 152, deprehendisse videtur difficultates contra eandem epistolam productas non dimanare ex interpretatione Græcæ, quam hæretici corripissent, sed ex calumniantium vanitate, qui, veritati non acquiescentes, in verbis et syllabis Græcæ versionis cavillabantur, eaque ad Nestorianum sensum detorquebant: unde eos ab imperatore compescendos postulavit. Enimvero quæ epistolæ Leonis calumniabantur, cum adversarentur et rejicerent Chalcedonense concilium, non aliam interpretationem Græcæ erant epistolæ accusabant, nisi quæ Chalcedonensi erat inserta, ac toto Oriente disseminata: quam tamen esse falsatam, et nihilominus approbatam a concilio nemo catholi-

cus affirmavit. Neque vero alia Græcæ versio, quod sciamus, exstitit, nec quæ exstat ullo exemplo depravata hactenus inventa est. Solum vitiatæ interpretationis opinio invaluit sub Anastasio II pontifice, sed diversa ratione. Quæ enim vitiatio a Leone tribuenda credebatur Eutychianis, ac si eo consilio versionem suæ epistolæ corripissent, ut Nestorianam labem eidem epistolæ opponerent, sub Anastasio tributa fuit Nestorianis, ut S. pontificem cum Nestorio concinent suaderent. Apocrysiarum enim Alexandrini in libello dato legatis ab eodem pontifice Constantinopolim directis, ut unitatem cum Orientalibus procurarent, narrat ipsius Leonis epistolæ (quam per errorem ad Chalcedonensem synodum destinatam vobis) interpretes eos fuisse, qui cum Theodoro Cyrorum civitatis episcopo tunc fuerant Nestorianæ hæresis sectatores, ut licentius astruerent Nestorium minime perversa sensisse. Dein ut hac in versione quædam loca in Nestorianum sensum detorta ostendat, addunt Photinum Thessalonicensis Ecclesiæ diaconum affirmasse sibi, Romæ coram Anastasio de eadem interpretatione agentis, ipsum pontificem satisfecisse, quod scilicet in epistolæ translatione comprobarentur errores; ipsam vero Latinam epistolam juxta fidem trecentorum decem et octo sanctorum Patrum editam constituisse; et idipsum ejusdem pontificis legatos sibi metipsis confirmasse pronuntiant. *Verum sanctitas vestra, inquit, non semel, sed crebro nos docere dignata est, in epistolæ interpretatione errores*

tatis quibusdam litteris vel syllabis, receptorem me Nestoriani erroris assereret; obsecro venerabilem clementiam tuam ut eandem epistolam **551** meam per fratrem meum Julianum episcopum, vel eos quos idoneos ad hoc opus pietas vestra delegerit, in Græcum sermonem jubentis integre diligenterque translata, per idoneum perlatores sub vestri signaculi impressione deferri, tradendam judicibus Alexandrinis, qui eam clero et plebi ipsius civitatis cum prædictorum episcoporum prædicationibus, quibus et mea scripta consentiunt, faciant recitari: ut agnoscant se fallaciam hominum fraude ulterius decipi non debere, et probetur apostolicæ sedis sinceritas, apud quam nec Eutyches, nec Nestorius ullum obtinent locum; quia sicut alios hæreticos, ita et istos Ecclesia universalis damnavit.

III. Est et epistola non prius edita ad Julianum Coensem de eadem re (*Epist.* 102, nunc 131). Rogat ut epistolam suam ad Flavianum ex Græco in Latinum vertat sermonem; et ut nihil illam lateat, exemplaria epistolarum ad Marcianum et ad Proterium illi mittit. Hæretici nihilominus depravare ejus epistolam, ut jam diximus, pergunt, sensusque subditios subjicere; deformatam spargere in vulgus, multos improba pravitate decipere. **552** Malum etiam post obitum Leonis durabat. Anno enim 497, tempore Anastasii pontificis apocriarii Ecclesiæ Alexandrinæ legatis Roma missis supplices libellos dederunt, ubi fuisse complures falsa interpretatione deceptos conperio. Ignari quippe pravitate epistolam Nestorianismi arguebant, nec minus legati Romani quam Proterius in vindicanda ab hæresi epistolam laborarunt. Marcianum tamen puto Julianumque Coensem perfecisse quæ Leo rogaverat. Siquidem imperator, pro religione Alexandriam turbari au-

diens, (a) edicto cavet ne turbæ fierent, plectens pecunia, exsilio, et supplicio, qui virulentia Eutycheis infecti, et qui nolent cum Proterio communicare, quique sub imagine et prætextu religionis conventicula et coetus agitant. Baronius edictum publicatum hoc anno existimat (*Baron. an.* 454, n. 6), nec Constantio et Rufo, ut vulgo scribitur, datum, quia illi imperante Leone consulum inierunt; sed Studio et Aetio coss., regnante adhuc Marciano: quam emendationem amplector, et juvat epistola Leonis data iv kal. Maii [*Leg. Junii*], quam Holstenius edidit, et nos iterum edidimus. **553** Sic vero in ea epistola Leo cum imperatore: Cum etiam per Ægyptum, Deo vos in omnibus adjuvante, celerius credamus omnes præi dogmatis extinguendas reliquias; benigne enim his consulitis, quibus licentiam execrabilis erroris aufertis (*Epist.* 107, nunc 136).

IV. Eutyches interea anathemate percussus, iræstuans, late venenum diffundere parat, proscindere PP. Chalcedonenses satagit, nec cessat sacræ Christi œconomix obtrequare. Leo per litteras Juliani admonitus ad Marcianum statim scribit (*Epist.* 103, nunc 134, c. 2), longe in exsiliū mittendum hæreticam, qui vicinitate urbis ad vitium et corruptelam abutitur. Archimandritam Eutychi suffectum crebris Juliani colloquiis confirmandum, ut monachi sui præpositi morbo laborantes ad sanitatem redeant. (b) Julianum quippe removebat a familiaritate et consortio novi archimandritæ Eutyches; seu, quod auguror, ipsi Anatolius Leoni infensus, atque adeo in Julianum ejus legatum alienato animo, quod ex epistolis Leonis ad Augustum mihi facile persuasum est. Nam amicos suos imperatori commendat, ne noceat illis Anatolius: Precor autem ut eos maxime tueamini contra omnes in-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

intersitos, non in Latino textu fuisse conceptos. At hæc quoque de re vehementer ambigimus. Apocriarii enim qui hæc prodiderunt hæretici erant inimici Chalcedonensis concilii et Dioscori, Timothei Æturi et Petri Mongi manifesti defensores. Hi autem cum unitatem apostolicæ sedis expeterent, ut repudiata Leonis epistolæ rationem aliquam afferrent, Nestorianam labem interpretationi Græcæ tribuerunt, ex qua majores sui, idem vitium in Latino textu rati, sese a Romanæ Ecclesiæ unitate sejunxerant. Id vero cum ipsi apocriarii falsum esse ex Photini ac legatorum testimonio se detexisse vendiderant, etsi adhuc reipsa laudatam epistolam Græce redditam et a Chalcedonensi synodo approbatam rejicerent, eo tamen nomine se suscipiendos sperabant, quod errores in solam versionem referentes animam a Latino textu laudatæ epistolæ minime alienam præferrent. Hæc fraude Romanam communionem subripere studuerunt. Sicut autem hi profecto errarunt, cum hanc epistolam ad synodum Chalcedonensem datam dixerunt, quæ non ad hanc synodum, sed ad Flavianum episcopum scripta fuerat; qui error ex eo fonte manavit, quia reipsa non aliam Græcam epistolæ interpretationem cognoscebant impetebantque, nisi quæ in Chalcedonensi synodo erat inserta; ita errarunt pariter, vel potius voluerunt fallere, cum eam a Nestorianis Græce redditam et Nestoriana libe insperatam commenti sunt. Ipsum Leonis testimonium, quo de Eutychianis quidem corruptoribus aliquando suspicatus est, numquam vero de Nestorianis, hocce commentum confirmat. Photino tamen aliique Eutychianis facile fuit hocce commentum imponere atque suadere Anastasio papæ aliisque Romanis, qui, Græcam linguam ignorantes, vel Græcam ejus epistolæ versionem non conferentes cum originali Latino, eisdem Eutychianis hujus versionis errores ex suo sensu producentibus et explicantibus fidem præstitere. At si hos deceperunt circa factum versionis, non tamen fellere in substantia doctrinæ, neque enim ad unitatem et communionem apostolicæ sedis

admissi fuere, nisi qui Chalcedonensem synodum et Leonis epistolam in eo susceptam exploratis professionibus recipere. Hæc fusius explicanda fuerunt, eo quod sententia de falsata Leonis epistola apud plures obtineat, et Leonis testimonium hoc Eutychianistarum documento confirmari credatur, ac si utrumque concinat, cum tam diversa pronuntiet.

(a) Duo Marciani imperatoris gesta distinguenda sunt: epistola ad Alexandrinos monachos, qua eos suasionibus et Alexandrinorum antistitem auctoritatibus ad sanam doctrinam revocare suoque episcopo S. Proterio conciliare studuit; et edictum ad Palladium, quo inobedientes et factiosos pœnis coercuit. Cum in ea epistola ab imperatore in Ægyptum missus tradatur Joannes Decurio, quem eodem directum Leo intellexerat, dum scripsit epistolam 141, signatam die 11 Martii an. 455, ex imperiales litteræ datæ noscuntur vel sub finem an. 454, vel sub initium anni 455. Edictum porro ad Palladium, etsi in codice Justiniano consulatum præferat Constantini et Rufi anni 457, idibus Augusti, cum forte idem edictum sub Leone Augusto repetitum fuit; vere tamen prodit kalendis Augusti non Studio et Aetio coss., id est an. 454, ut cum Baronio Quesnellus credidit, sed Valentiniano viii et Anthemio coss., nimirum an. 455, uti eadem lex in mss. collectionum Quesnellianæ, Hispanicæ et Isidorianæ notatur. Neque his obest epist. 107, nobis 136, ad Marcianum data die 29 Maii anni 454. Verba enim quæ ex hac Quesnellus subjicit, non rem jam ab imperatore peractam, sed, uti Leo sperabat, proxime faciendam significant.

(b) Hæc de Eutyche, vel Anatolio, in Julianum infensus, omnino gratis affirmantur. Leonis testimonium subinde recitatum ex epistola 134, c. 3, non ad Julianum, sed ad clericos Constantinopolitanos, verisimiliter refertur, quos ipse metuebat ne Anatolius opprimeret; hujus enim litteras nondum acceperat, quibus sibi satisfacere atque in ejus gratiam redire studuit.

vidias, quos mihi et vestræ mansuetudini propter amorem fidei placere cognoscitis, ut eos Constantinopolitanus episcopus lædendi non habeat facultatem. (*Ibid.*, c. 3).

V. Sic Anatolius cupiditati et iræ indulgens, Ecclesie res et jura defendere negligebat. Hic licet sancti Leonis vigilantiam admirari, qui nihil quod erat Ecclesie a se alienum putabat. Prava tunc temporis in Ecclesia CP. consuetudo erat: œconomus Ecclesie rationes facultatum et oblationum ad iudices publicos referebat, non, ut moris erat, ad episcopum et clerum Ecclesie. Hujus mali prima labe, avaritia clericorum: nam dum illi negotium Dei quæstui habent, et rem Ecclesie ex commodo metiuntur, lites inter se et dissidia ferunt, quibus dirimendis non idonei, quia inter ipsos sacerdotes, qui et ipsi iudices, pugna. Delatæ ad publicos magistratus causæ, sensimque pravum exemplum fuit consuetudo, et nostris temporibus prope necessitas, quamdiu ii quorum interest, non tam rem Ecclesie, quam suam agent. Gennadius, successor Anatolii, ut hanc avaritiæ pestem excideret, laboravit. Legimus enim Marcianum ejus œconomum jussisse ut suis singulæ basilicæ fruerentur oblationibus quas prius primaria retinebat (*Theodorus lect. collect. lib. 1; Nicephorus l. xv, cap. 22*). Leo igitur, huic malo consultum volens, de iudiciis clericorum ad Augustum scribit, et se jam de hoc negotio prius scripsisse refert. Hanc ejus epistolam ex ms. nostro edidimus. *Illud etiam, inquit, rationabiliter huic epistolæ 554 credidi copulandum, ut de eo quod pietatem vestram prioribus petii litteris deprecæ: ut œconomus CP. Ecclesie, novo exemplo, et præcipue pietatis vestræ temporibus, a publicis iudiciis non sinatis audiri, et hanc quoque injuriam sacris removeatis ordinibus; sed rationes Ecclesie secundum traditum morem sacerdotali examini jubeatis inquiri* (*Epist. 108, nunc 137, c. 2*).

VI. Sed ut ad Anatolium redeam, ille hoc anno cum sancto Leone in gratiam redire, vere an simulatè, voluit. Dubium, an rei gestæ poenitentia, an irriti conatus dolore; seu, quod verius, victus constantia Leonis, et Marciani voluntate, cujus animus ad pacem pronus. Sic se res habuit. Marcianum primum de reconcilianda cum eogratia ad Leonem litteras dedit, de Anatolio spondens meliora. Hæc ex epistola sancti Leonis ad Julianum Coensem, quæ hoc anno v idus Januarii data legitur (*Epist. 100, nunc 127, c. 3*). Marciano respondet Leo per epistolam, quæ tota est et inscribitur de Correctione Anatolii (*Epist. 107, nunc 136*). Hunc in ea oburgat, ut auctorem dissidiorum; laudatque Marcianum, ut pacis amantem, quippe qui sedare velit tempestates quas Anatolius excitavit: eaque conditione pollicetur amicitiam, ut prius scripto testetur se abjicere culpabilem ambitum. *Satisfaciat, inquit, canonibus, et omnium gratiam sacerdotum servaturum se esse rescribat; ambitumque culpabilem se abjicisse significet*. Anatolius omnia ex votis Leonis facturum dixerat; ad quæ Magnus pontifex: *Tantum quod verbis spondet, corde perficiat*. Quod si abnuat, minatur se libere et constanter facturum. Si vero, ait, quæ Deo et pietati vestræ displicent pertinaci intentione delegerit, salva mansuetudinis vestræ reverentia, utar cum omnibus et pro omnibus, vobis quoque amnitiis, adversum superbientem libere constantia, quem. quod sæpe dicendum est, malim pro sanctis actibus fraternam charitatem complecti. Cum omnibus, dicit, et pro omnibus: quia non solum sua, sed et aliorum erat causa, si superbiam et ambitum Anatolii retunderet, canonum vim et auctoritatem defenderet, et privilegia Ecclesiarum vindicaret ab injuria. Addidit, vobis amnitiis, quia et principum est decreta Ecclesie tueri.

VII. In Holsteniana collectione est Anatolii epistola (*Post epist. Leonis 105, nunc est epist. 132*), unde eum ad mentem saniores rediisse accipimus, dolo-

A rem suam ex contemptu silentioque Leonis significat, et se perfecisse quod Leo petierat: *Ea statim quæ continebantur eis* (litteris) *ut placita vobis impleri: quod me facere vel communis pacis utilitas, vel quod decere hortabatur*. Subjungit loco restitutum Aetium, Andream 555 depositum et (a) abjectum ab Ecclesia, cum Eutyctæ Eutychnianisque omnibus, etsi in speciem hæresim fuissent detestati, subscripsissentque epistolæ ejus ad Flavianum. Decretum vero in honorem sedis CP. non se, sed suæ clericos Ecclesie quæsisisse, qui et confirmationi Leonis omnia reservarant. Hanc Anatolii epistolam simul cum litteris Marciani accepit Leo, quibus eodem die rescripsit (*Epist. 106, nunc 135*). Ad Anatolium hæc: Anatolii culpam fuisse, si suis caruerit litteris, quia sibi non satisfecerit, quia ageret contra canones; se tamen affici gaudio, quod Aetium in amicitiam receperit et ab archidiaconatu amoverit Andream, deposueritque Euphratem accusatorem Flaviani; posse tamen ordinari presbyteros, si Nestorianismi et Eutychnianismi suspicionem tollant; in locum Andream sufficiendum alium, cujus fides non suspecta; parum sincere loqui qui non suam, sed clericorum cupiditatem causaretur; nihil ausos nisi ipso annitente.

IX. Aetium archidiaconum non dicit restituendum esse, quia, ut diximus, archidiaconatum gerere non nisi diaconus solebat, nec nisi post multos annos instituta consuetudo ut archidiaconus presbyter fieret. Presbyterum igitur facere, arce re erat ab hoc munere. Et forte ideo Leo Andream Euphratemque posse consecrari sacerdotes significat, modo in fide sani sicut, ut omnem illis ad hoc munus aditum præcludat, ne plurimum in Ecclesia CP. valent. Petebat sanctus Leo ut Aetius Ecclesie suæ restitutus in gratiam cum Anatolio rediret, quod et perfectum esse gaudet. *Quod ergo, inquit, in Constantinopolitana Ecclesia quædam in officiis clericorum correctæ esse significas, ut et Aetium presbyterum tuum in gratiam tuam affectionemque revocaveris, et Andream ab archidiaconi actione submoveris, nobis placuisse rescribo* (*Epist. 106, nunc 135*). Baronius scribit (*Ad ann. 453, n. 8*) Aetium restitutum. Leo, inquit Annalium conditor, ita Anatolium ipsum perstrinxit, ut nisi catholica communicatione omnino carere vellet, Aetium in pristinum locum restitueret. Sed sententia Baronii non modo aliena a consuetudine illorum temporum, sed et verbis sancti Leonis contraria. Hæc quidem in epistola Anatolii ad Leonem: *Reverendissimus quidem sacrosanctæ Ecclesie nostræ presbyter Aetius in priore loco atque honore ecclesiastico nobis est restitutus* (*Epist. nunc 132, cap. 2*). Restitutum fuisse muneri archidiaconatus non credam, sed Ecclesie suæ, qui antea deputatus cœmeterio. Nam qui aliter explicanda Leonis verba, qui alium probatæ fidei seligendum dicit? *Electo primitus et probato, qui archidiaconi officium possit implere, id est quem nulla umquam prædicatorum impietatum fama resperserit* (*Epist. 106, nunc 135, c. 2*). Et in eadem epistula Aetium tantum ei reconciliatum ostendit. *Ut et Aetium, ait idem sanctus Leo, presbyterum 556 tuum in gratiam tuam affectionemque revocaveris*. Restitutio igitur illa loci et honoris (si versio tamen vera et fidelis, et Græco Anatoliano consentanea) de gratia Anatolii Ecclesieque honore, non de officio archidiaconi intelligenda.

X. In collectione Holsteniana reperitur epistola sancti Leonis eodem tempore scripta ad Marcianum Augustum (*Epist. 107, nunc 136*); eandem iterum et emendatiorem ex ms. nostro reddimus. Leo de Marciano magnifice loquitur, studium ejus pro pace conservanda et inter episcopos concilianda concordia longe prædicat; hortaturque ut hæresim, quemadmodum in Palæstina, ita in Oriente penitus deleat, ut et de Ægypto bene sperandum erat. Rogat insuper ut auctoritatem Carosi monachi reprimat, qui, concilii de-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Nam Andreas vere fuerit abjectus ab Ecclesia, vide annot. 7 (*Tom. præced. col. 1083, n. 1*) in epist. 134.

fnitionem, auctoritatemque ipsius imperatoris nihil pensi habens, multorum fidei corruppebat. Baronius hic refert fragmentum constitutionis Imperatoriae, quam latam asserit pro tuendo jure primarum sedium adversus Anatolii conatus; sed qui attente hanc legit, fatebitur non spectare ad jurisdictionem patriarchicam, sed ad jura quædam concessa quibusdam Ecclesiis: velut de jure horreorum pro pauperibus alendis, et forte de judiciis causarum civilium episcopis attributis. *Privilegia, inquit, quæ generalibus constitutionibus universis sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ religionis retro principes præstiterunt, firma et illibata in perpetuum decernimus custodiri. Omnes sane pragmaticas sanctiones, quæ contra canones ecclesiasticos interveniunt gratiæ vel ambitionis elictæ sunt, suo robore et firmitate vacuatas esse præcipimus. Nihil de ea sanctione apud sanctum Leonem, et illa generatim dicta qui uni Anatolio congruunt. Quis etiam primarum sedium jura a principum constitutionibus præstita illis esse affirmavit, quod fragmento illo asserit? Nihilominus certum sancto Leoni Anatolium cecisse.*

XI. Allata circa ea tempora nuntia ex Palæstina, pacatam scilicet provinciam cura et sollicitudine Juvenalis, qui, sedi restitutus, concilium congregavit. Soluta synodo, legatos direxit ad Leonem, Andream presbyterum et Petrum diaconum, tum ut doceret ut omnia ordinata Jerosolymis, et gratias redhiberet ob egregie navatam operam apud imperatorem, auctoritatemque Interpositam adversus monachorum defectionem. Mittit quoque illi cum Eulogiis particulam Dominicæ crucis, nisi tamen hac parte interpolata sit epistola Leonis quæ id refert (*Epist. 110, nunc 159*). Respondit igitur sanctus Leo, nec dissimulat turbarum causam ipsum existisse Juvenalem ob impetum Flavianum et defensum Eutychem; nec turbatam provinciam, si pro fide constanter stitisset; tum occasione Ecclesiæ cui præerat, recollit vitam **557** Christi actam Jerosolymis, prodigia et miracula per crucis virtutem edita, quæ omnia mirifice ejus incarnationem prædicant.

XII. Sed ecce et optatissimi ex Ægypto nuntii. Julianus Coensis ad Leonem scribit Dioscorum vita excessisse, etsi hæreticum sanari malebat quam mori; lætitiâ tamen aperte tollit, sperans brevi interituram hæresim, auctore sublato. Id ex epistola nostri codic. manuscripti ad Julianum Coensem manifestum est. *Auxiliante, ait sanctus Leo (Epist. 111, nunc 140), misericordia Dei, facilius est errantium speranda correctio; et efficacior erit prædicatio Evangelii, extincto defensore mendacii. Ille emendandum Chronicon nuper factum ex Arabico. His enim peccat, cum Dioscorum et in insulam in Occidente constitutum amandatum narrat, et septem annis in ea moratum; Gangram enim Asiæ minoris civitatem deportatus est, ubi hoc anno vita functus, quarto scilicet a dicta in eum sententia. Bono Ecclesiæ mors Dioscori contigit; spesque fuit apud Ægyptios **558** pacis recuperandæ: quoniam non amplius duo simul episcopi, neque dissimulatis hæretici moribus aut clandestinis ejus consiliis rebellio fovebatur. In hac autem, inquit ibidem, sollicitudine constitutis numquam desunt divina præsidia, quæ hypocritarum simulationes nihil posse permittunt, occultantque eorum nequitiam manifesta destructione confundunt. Quamvis enim jampridem omnia hæreticorum machinamenta confRACTA sint, et universas ejus vires dextera veritatis abstulerit; nunc tamen intereunte, ut scripsistis, Dioscoro, in profundiora ceciderunt; et perfidiæ incentivo sublato, instabiles quædam et insipientes animæ habent quod pareant,*

non habent quod sequantur. Religiosa sancti Leonis expectatio, sed malo Ægyptiorum animo vana fuit et inanis. Nam Alexandrini non destiterunt colere memoriam Dioscori; duravit superstitio ad Patrum nostrorum ætatem, cum Gabriel Alexandrinus patriarcha legationem ad Clementem VIII PP. misit anno 1893 cum confessione fidei, ubi anathema adversus Dioscorum torquetur.

ANNUS CHRISTI 455; — LEONIS PAPÆ 16; — VALENTINIANI 30, MARCIANI 6, IMPP.; — VALENTIN. AUG. VII ET ANTHEMIO COSS.

I. Nullas habet hic annus Leonis epistolas in superioribus editionibus, nihilque nobis de pontifice nostro dicendum foret, nisi aliquot e ms. cod. Grimæico prodirent epistolæ, et huic anno reservata esset de paschali termino difficultas, de qua litteras nonnullas emiserat annis proxime elapsis. Controvertebatur nimirum in quem diem incidebat hoc anno, qui Christi numeratur 455, paschalis festivitas. Dubitandi ratio hæc erat. Theophilus Alexandriae episcopus, computi ecclesiastici peritissimus, (a) cyclum centum annorum ediderat, cujus initium a primo consulatu Theodosii senioris: ex ejus supputatione anno 453, hujus cycli 74, pridie idus Aprilis Pascha celebratur. Anno 454 sequenti, qui cycli 75, in diem primum ante nonas Aprilis Pascha inciderat. Sed hoc Christi anno 455, ejusdem cycli 76, ad octavam kalend. Maii Pascha dilatum. Erratum in cyclo Leo assererat, nimirumque dilatos paschales terminos, quos xi kal. Aprilis, et xii kal. Maii claudi oportebat. Pascha igitur hujus anni ad xv kalend. Maii assignabat. De ea controversia ipse Leo sic loquitur in epistola ad Marclianum (*Epist. 94, nunc 121, c. 1*): *Paschale festum, quo sacramentum salutis humanæ maxime continetur, quamvis in primo semper mense celebrandum sit, ita tamen est lunaris cursus conditione mutabile, ut plerumque sacratissimæ dici ambigua occurrat electio; et ex hoc fiat plerumque, quod non licet, ut non simul omnis Ecclesia, quod non nisi unum esse oportet, observet. Studuerunt itaque sancti Patres occasionem hujus erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino antistiti delegantes, quoniam apud Ægyptios hujus supputationis antiquius tradita videbatur esse perita, per quam qui annis singulis dies prædictæ solemnitatæ eveniret sedi apostolicæ indicaretur, cujus scriptis ad longinquiores Ecclesias iudicium generale percurreret. Sed sanctæ memoriæ Theophilus, Alexandriae urbis episcopus, cum hujus observationis annus centum numero collegisset, septuagesimi sexti anni paschale festum longe aliter quam alii decreverant tenendum esse constituit. Nam a primo augustæ memoriæ Theodosii senioris consulatu succedentem sibi sacræ observantiæ ordinem ponens, ut longioris temporis ratio ejus litteris teneretur ascripta, hujus complexionis septuagesimus et quartus est annus (An. C. 453), in quo pridie idus Aprilis sanctum pascha celebravimus; sequenti vero anno (An. C. 454) pridie **559** nonas Aprilis eadem, propitio Deo, erit habenda festivitas, sicut regulariter centenariæ annotationis ordo declarat. Sed in anno qui erit septuagesimus sextus (An. C. 455) Paschæ dies invenitur ascriptus, quæ a passione Domini nullius exempli, nullius constitutionis admittit auctoritas. Nam diem octavum kalendarum Maiarum ab eo cognoscimus præfinitum, qui nimie limitem antiquæ constitutionis excedit: cum alii quintum decimum kalendarum Maiarum huic festivitati deputaverint diem, si quidem ab undecimo kalendarum Aprilium usque in undecimum kalend. Maiarum legitimum spatium sit præfixum.*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Annotatio annorum centum non erat cyclus, quo post centum annos dies paschales ad idem caput redirent; sed erat laterculum, quod ex cyclis quinque decem novennialibus et annis quinque constabat, in quo per annos centum paschalis festivitas

a Theophilo notata fuerat. Vide annot. 8 (Tom. præced. col. 1056, n. 1) in epist. 121. De ratione autem totius controversiæ circa Pascha hujus anni 455, confer admonitionem præmissam epist. 88.

II. Ex quibus Leonis verbis causam controversiæ totius accepimus de qua Leo peritos quosque consulit, imprimis Paschasium Lilybæi in Sicilia episcopum; epistolamque hactenus inivisam in lucem emitimus ex toties laudato cod. ms., ubi postquam Leo ad legationem in concilio Chalcedonensi brevi obediendam eam instruxit, statum totius controversiæ aperiens, multaque de veritate incarnationis Domini disserens, supputationis paschalis diligenter investigandæ curam illi committit: rogat ut rem communiceat cum peritis hominibus, ut de die Paschatis non amplius ambigendi aut errandi locus supersit. *Ut modis omnibus, inquit, ambiguitas auferatur, cum peritis quibusque diligentius hoc tua sollicitudo pertractet, ut in futurum hujuscemodi caveamus errorem.* Non reperitur responsio Paschasinii. Est quidem ejus epistola ad Leonem de Die Paschatis, quæ exstat; sed ad aliam, ut annotavimus, quæstionem pertinet. Unde erratum esse in Annalibus Ecclesiasticis clarum est, ubi Paschasinii epistola ad hanc refertur controversiam. At duas fuisse contentiones de die Paschatis sub Leone constat: prima quidem accidit anno supputationis sæculi Romani 64 aut 63, (An. 444), ut melioris notæ codices habent, et accuratior supputatio: cuius cycli initium est a consulatione Antonini et Syagrii, ut habet epistola Paschasinii; altera incidit in annum Theophiliani cycli 76, (An. 455), ut ex epistola Leonis ad Marcianum certum est: quæ supputatio incipit a primo consulatu Theodosii senioris, atque ita biennio Romanam antecedit. Duo igitur distinguenda sunt tempora ubi agitata de Paschate controversia: ad priorem disputationem Paschasinii epistola, ad posteriorem Leonis ad Paschasium et Marcianum pertinent litteræ quas primum publicavimus (Epist. 68, nunc 88, et 108, nunc 137).

Etsi Leo jam ante aliquot annos moverat controversiam, abstinuerat tamen ab exactiori inquisitione, concilii rebus occupatus; sed soluta synodo, Proterioque assumpto ad sedem Alexandrinam, rem ad examen revocavit, scripsitque ad Marcianum (Epist. 112, nunc 142, et 94, nunc 121), ut diximus, et ad Julianum Coensem (Epist. 95, nunc 122). hæc ultima epistola vulgo ad Eudoxiam scripta legitur; sed falsata inscriptione: nam ad Julianum scriptum probat et contextus ipsius epistolæ, et emendatior codex noster vs. Rogat peritos supputationis advocet, qui verum legitimumque diem Paschatis inquirent **560** definiantque. *Suppliciter, inquit, postulavi ut eos qui hujus supputationis perfectam videntur habere notitiam in unum jubeat convenire imperator.* Ut igitur rogatus fuerat a Leone (Epist. 105, nunc 134), Alexandriam mittit nuntium, verumque Paschatis diem ex Alexandrinis sciscitatur. Id ex epistolis 68 et aliis intelligimus.

III. Dies interea indicendi Paschalis appetebat, et formatas pro more ad episcopos mittendi. Ad Julianum itaque hæc: *De futuro Paschate, ut sæpe jam scripsi, esto sollicitus, et clementissimum principi meo nomine opportunius intimato, ut quid sibi rescriptum sit faciat certorem: quoniam imminet dies ut nosse possimus quem diem formatis ascribere debeamus, et omnium ex hac parte suspicio evidentiùs possit aboleri* (Epist. 102, nunc 131). Data est epistola vi idus Mart. anni superioris. Sed eodem ferme tempore accepit litteras Marciani, quibus significabat diem a Theophilo recte assignatum ad octavam kalend. Maii. Etsi Romana consuetudo ad xv kalend. Maii feri suadebat, Leo tamen acquievit: ne si dissentiret, videretur non tam potiores partes elegerisse quam scidisse unitatem, ut ipse ad Marcianum scribit: *Cum*

Aegyptiis alia ratio placeat, consensum meum, ne qua discrepantia per provincias de observantia tam venerabilis festi fieret, commodavi (Epist. 104, nunc 137, c. 1). Eadem quæ Marcianus ad Leonem scripserat Proterius. Illa est proculdubio epistola quam Petavins ad calcem operis de *Doctrina temporum* publicavit, nosque post alios inter Leonis epistolas suo loco posuimus. Eadem quoque Leo rescripsit Proterio quæ Marciano, ut ex eadem epistola ad Marcianum: *Litteras autem fratris et coepiscopi mei Proterii, Alexandrinæ civitatis episcopi, me accepisse significo, quibus ad pietatem vestram de mea consensione respondi: non quia hoc ratio manifesta docuerit; sed quia unitatis, quam maxime custodimus, cura persuaserit* (Ibid.). Anctor de *Ratione Temporum*, seu Bedæ, seu alterius sit opus, scribit consultum a Leone Proterium de Paschate, Leonemque ejus paschalibus litteris rescripsisse præclaram illam epistolam cujus initium: *Latifecaverunt me litteræ, etc.*; sed in hac epistola, cujus fragmentum est in hoc opere, mirum de hoc negotio silentium. De ordinatione Proterii, et de fide longus sermo; de quæstione vero paschali ne verbum quidem. Quomodo sit deceptus Bedæ non video, nisi ex fragmento conjecturam fecerit, et totam epistolam non legerit. Hanc integram ex ms. modo publicam facimus.

IV. Juxta litteras Marciani, et Aegyptiorum definitionem, etsi secus atque sentiebat, Leo formatas ad omnes episcopos misit. Supersunt litteræ quas ad episcopos Galliarum et Hispaniarum direxit (Epist. 109, nunc 138). Quo tempore iterum ab Augusto allata litteræ sunt de eadem contentione, quibus respondet S. Leo (Epist. 112, nunc 142) se jam pridem illi gratias per litteras egisse, et se Alexandrinorum secutum sententiam, quam Occidentalium partium episcopis **561** significavit. *Eadem occasione, inquit, qua pietatis vestre apices veneranter accepi, debita salutationis verba exsolvo, et insufficienter gratias ago quod de sacratissima die Paschæ sacerdotali me sollicitudine pietas vestra commonuit: licet dudum in hac observantæ regula me acquiescere sim professus, et eundem diem venerabilis festi omnibus Occidentalium partium sacerdotibus intimasse, quem Alexandrini episcopi declaravit instructio; id est, ut anno præsentis, octavo kalendas Maii Pascha celebretur, omnis omnibus scrupulis, propter studium unitatis et pacis.*

Porro cum duplicis generis litteras de hac controversia paschali a Leone ad Marcianum scriptas Prosper commemoret, alias quibus ratio veritatis sollicitate evidenter patefacta est; alias, quibus Ecclesiæ catholica instruitur potest, quod hæc pervasio studio unitatis et pacis tolerata sit potius quam probata. Priores illæ sunt 94 et 105 (nunc 121 et 134), jam olim publicatæ; istæ vero posteriores, 108 et 112 (nunc 137 et 142), utraque nunc primum in lucem edita, et vel unius Prosperi testificatione genuinis accensenda. Sic quievit hæc de Paschate contentio.

Tum primum hac occasione Occidentalibus inquirendi diem Paschatis, motu quo solis et lunæ diligentius supputandi orta æmulatione apud Latinos, qui diutius sibi non sunt legem sibi ab Alexandrinis de indicendo paschali die imponi. Prosper igitur Aquitanus, qui tum Romæ apud pontificem agebat, suum illum cyclum composuit, cujus testes sunt Gennadius et Isidorus (*Gennadius in Catal. vir. illustr. c. 88; Isidorus Origin. lib. vi, cap. 17*); nisi jam edius ab illo esset (a) circa annum 444, quo similis occurreret difficultas. Ut ut sit, dubium non est quin ad illum scribendum a Leone sit excitatus. Certe cum paulo iratior scribat de Paschate huius anni 455, quo Chro-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Jam ante annum 444 Latinum cyclum anno-rum 84, in quo lunæ saltus duodecimo quoque anno astruebatur, Prosper ita emendaverat, ut singulis tantum quatuordecim annis idem saltus admitteretur. Vide annot. 4 in fragmentum epistolæ S. Cyrilli ad

Leonem tom. I, col. 602 (*Tom. præced. col. 602, n. 4*) et annot 14 (*Ibid., col. 1056, n. 4*) in epist. 121, ubi hanc saltus lunæ emendationem obtinuisse ostendimus an. 454.

necium suum claudit, apparet pro sua sententia ipsum A decertasse. Eodem, inquit, anno Pascha Dominicum die viii kalend. Maii celebratum est pertinaci intentione Alexandrini episcopi, cui omnes Orientales consentiendum putaverunt; quamvis sanctus papa Leo xv kalendas Maii potius observandum protestaretur. (In quo nec in ratione plenitudo, nec in primi mensis limite fuisse erratum.) Exstant ejusdem papæ epistolæ ad clementissimum principem Marcianum datæ, quibus ratio veritatis sollicitatæ evidenter patefacta est. Ex quibus catholica Ecclesia instrui potest quod hæc persuasio **562** studio unitatis et pacis toleranda sit, potius quam probata, numquam deinceps imitanda; ut quæ exitialem attulit offensionem, omnem in perpetuum perdat auctoritatem. Victorius quoque et ipse Aquitanus, rogatus ab Hilario Romano Ecclesiæ archidiacono, cui ista cura et ex proprio iurere et ex Leonis mandato incumberebat, canonem paschalem composuit, quem eidem archidiacono nuncupavit anno 457, Constantino et Rufo coss., ut ipse testis est in præfatione ad Hilarium. Quem canonem Victor Capuanus post multos annos, anno scilicet 545 perstrinxit, edito altero. Sed hæc nostri non sunt instituti: nisi quod istud omne ex Leonis nostri mente ac consilio seu præcepto manasse mihi videtur, ut et Bucherio olim persuasum fuit.

V. Est Leonis epistola hoc anno ad Anatolium scripta in idus Martii (Epist. 104, nunc 143). Gratas fuisse ejus litteras scribit; vigilantiam vigoremque animi illi persuadet contra homines profligatæ doctrinæ qui Constantinopoli adhuc hæresim propagabant; Carosum Dorotheumque archimandritas designat. Carosum in synodo Chalcedonensi monachi Eutychanæ partis principem factionis habuerant; auditum in synodo fuerant rejectique. Tum percussa hæresi, per speciem assensu synodo sunt metu excommunicationis, cui subiecti, nisi intra trigesimum diem decreta synodi acciperent. Nihilominus meliores facti, monachorum corrumpere fidem non destiterant. Leo de his ad Marcianum scripserat, ut haberetur in epistola de correctione Anatolii, et intelligimus ex epistola Leonis ad Marcianum (Epist. 112, nunc 142, c. 2), quam ex ms. nostro excerpimus. Augustus seditiosos monachos alio transferri jusserat, ubi nocere haud promptum. De Caroso, inquit, et Dorotheo, qui hæretica pravitare in multorum perniciem damnatos tuebantur errores, gaudeo pietatem vestram, sicut mihi venerator vester frater meus Julianus episcopus indicavit, saluberrime præcepisse; ut ablatis monasteriis apud eos degere juberentur, quibus nocere non possent: quod ut spero multis remedio erit, quos a perveris doctoribus liberastis, crescentibus per omnia gloria vestra meritis. (a) Carosus aut poena aut conscientia victus, confessionem fidei ediderat congruentem concilii decretis; nec tamen admissus ad communionem ab Anatolio. Anceps an odiis privatis, an dubia emendatione. De quo negotio Leo ad Julianum in epistola scripta v. id. Martii, quæ primum **563** prodit eruta et ms. cod. Griman. numquam satis laudando. Significas, inquit, Carosum in fidei confessione correctum; sed ita contra fratrem Anatolium in similitate nescio qua permanere, ut propter ipsius discordiam etiam nunc a communione desciscat (Epist. 113, nunc 141, c. 1). De his monachis nihil amplius reperi.

VI. Ex eadem epistola apparet Joannem virum

specabilem a Marciano (b) in Palæstinam hoc anno, non anno 452, ut existimavit Baronius, missum ad monachos, ut eorum fidem confirmaret nefarii Theodosii consilii circumventam. Audax ille monachus intrusus in sedem Jerosolymitanam, pulso (ut scripsimus) Juvenale legitimo pontifice, et postea restituito, effugerat vincula, seque ad Sinam montem recipiens extorris agebat; mutatisque subinde per monasteria hospitium, poenam eludebat. Excipiebant illum tuebanturque monachi quasi innoxii. Decurio nem Joannem propterea miserat impetrator, ut eos edoceret quæ acta, se præsentem, Chalcedone, quæque in Ægypto gesta. Joannem vero spectabilem virum, et in fidei sinceritate laudabilem ad Ægyptum causa fidei fuisse directum significas. Qui quantum paci emendationique profuerit, cum primum redierit scire me facias, quod te etiam sine meo monitu facturum esse non dubito (Ibid.).

In eadem epistola de Maximo fit mentio his verbis. De Antiocheni autem episcopi statu, inquit (Epist. 113, nunc 141, c. 2), multo animi dolore contristor; si, quod absit, vera adversus eum ab accusatoribus profuerunt. Sed præter sacerdotalem diligentiam, quam curam utilitatis habituram esse non ambigo, maxima mihi de justitia et benevolentia gloriosissimi principis fiducia datur, qua certus sum, in quantum poterit fieri, providendum, ne in ullam partem valere possit fallacia (Ibid., c. 2). Res mihi obscura videbatur cum primæ editioni incumberebam. Nondum enim occurrerat Chronici Nicephori locus, qui rem totam elucidat. Is enim disertis verbis scribit, quod Maximus, qui synodo Chalcedonensi interfuert, in locum Domni suffectus, sede sua expulsus fuit (c), ob lapsum, postquam Antiochiæ sedisset annis quatuor: *Μάξιμος δ' ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ ἐν Καρχηδόνι, ὅς ἔξεβλήθη διὰ πταίμα, ἐτη δ'*. Certum est igitur Maximum ut peccati carnis reum fuisse depositum, non vero propter publicæ rei crimen, ut antea male divinabam, conjecturis liberis indulgens. Basiliius porro Maximi locum **564** cepisse videtur hoc ipso anno, si fides Nicephoro, qui quatuor annis Maximi pontificatum circumscribit. Jam enim in Domni locum electus ille fuerat ante synodum Chalcedonensem, et ejusdem auctoritate confirmatus anno 451, certe ultra annum 456, differri non potest ejus ordinatio, de qua S. Leo certiorum se esse factum scribit Marciani imperatoris litteris, qui mense Januario anni 457 excessit e vivis; sic enim in epist. 118 (nunc 149) quam e tenebris erimus: Ordinationem quidem dictionis tuæ secundum ecclesiasticum morem tuo vel fratrum nostrorum provincialium episcoporum debueramus sermone cognoscere; sed quia non desuerunt causæ quæ possent hanc diligentiam præpedire, et sanctæ memoriæ Marciantis princeps suis scriptis consecrationem tuam nobis cognitam fecit, etc.

VII. Perempto Valentiniano, Maximus imperium Occidentale occupat, asciscitque sibi uxorem Eudoxiam nesciam parricidii. Femina magni animi certa postmodum, opera Maximi Valentinianum interfecit, mariti necem ulcisci statuit; et ultra modum iræ indulgens etiam excidio Urbis vindictam parat. Gensericius Vandalorum regem ex Africa accersit. Ille illico ingentem exercitum trajicit in Italiam. Urbemque improvise aggreditur ingrediturque. Tum fœda facies senatus populi que Romani, objecta Roma

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Duo Carosi in unum perperam confusi distinguendi sunt, alter memoratus epist. 141, alter vero de quo sermo est epist. 142. Hæc distinctio colligitur ex emendatione, quam noster Ratisponensis codex suggestit, chronicæ notæ epistolæ 142, ex qua emendatione utraque epistola eodem circiter die data cognoscitur, ita ut Carosus, qui epist. 142 una cum Dorotheo ob hæreseos crimen in exilium pulsus traditur, diversus esse debeat ab eo qui epist. 141 in fidei confessione correctus affirmatur.

(b) Joannes Decurio non in Palæstinam, sed in Ægyptum ab imperatore missus fuit, ut non solum verba Leonis epist. 141 inferius descripta, sed ipsæ imperiales litteræ ad Alexandrinos, missæ et exhibitæ tom. II Concil. col. 1794 manifeste significant. Vide annot. 4 (Supra, col. 296, n. a) in annum præcedentem

(c) De depositione Maximi consule Nicephori Chronologiam. QUESNELLI. — Confer etiam nostram dissertationem de Epistolis deperditis, n. 79

Arianis militibus. Sanctus Leo, qui olim Attilam armis ferocem mitigaverat, sagaci animo cladem prænuntians de imminenti periculo concionem habuerat, quia non mutati mores amoto discrimine. *Magnum periculum est, dicebat (Serm. 81, nunc 84, in Oct. apost.), esse homines ingratos Deo; et per oblivionem beneficiorum ejus, nec de correctione compungi, nec de remissione lætari. Vereor igitur, dilectissimi, ne vox illa prophetica tales increpasse videatur quæ dicit: Flagellavi eos, et non doluerunt; castigavi eos, et noluerunt accipere disciplinam. Etsi causam malorum præviderat, Urbi tamen periclitanti opem suam non denegavit. Itæ obviæ Vandalo, ingredienti Urbem occurrit, regem pluribus alloquitur. Rex barbarus ferro et incendio delere Urbem parabat: sanctus Leo obtinuit ut direptione contentus, igne et cæde abstineret. Romanas igitur opes abstulit Gensericus, multaque captivorum millia in Africam abduxit, Eudoxiamque cum filiabus simul transvexit. Sic (a) historia Miscella (Lib. 1): *Gensericus continuo racuam præsidio civitatem capit, 565 et occurrit Leonis papæ mitigatus ab incendio, cædibus atque suppliciis Urbem immunem servavit: omnibus tamen opibus ablatis, multa inde captivorum millia cum Augusta Eudoxia et ejus filiabus Carthaginem reverit. Sanctus pontifex (b) tres præterea primarias basilicas a direptione defendit. Nam cum resarciendis damnis post cladem Leo animum adjeceret, argentea et magni ponderis vasa olim tribus basilicis Constantinianæ, Sancti Petri, et Sancti Pauli a Constantino data conflari jubet et per titulos Urbis distribui, ut habet liber Pontificum: *Hic renovavit post cladem Vandalicam omnia ministeria sacrata argentea per omnes titulos de conflatis hydriis sex. duas basilicæ Constantinianæ, duas basilicæ beati Petri apostoli, duas beati Pauli apostoli, quas Constantinus Augustus obtulit, quæ 566 pensaverunt singulæ libras centum. Platina addit a sancto Leone novas ecclesias conditas, basilicamque sancti Stephani ad viam Latinam sumptibus Demetriadis virginis et consiliis Leonis exstructam. Leo ad reparandam Urbem ait ille auctor, et templa conversus, Demetrium ancillam Dei impulit ut basilicam B. Stephano via Latina tertio ab Urbe milliario in fundo suo conderet. Eadem Paulus Diaconus scribit. Hujus, sancti Leonis, tempore Demetrias, ancilla Christi Romæ Sancti Stephani ecclesiam fecit. Non una ecclesiarum cura Leoni fuit: urbem ipsam attonitis adhuc magistratibus restituisse aggressus est, ordinare omnia, deesse nemini; et si suos limites habebat jurisdictio ecclesiastica, ejus tamen charitas nullos habuit.***

(a) Prosperi cœvi scriptoris testimonium in Chronico integro, quod Quesnello scribente editum non fuerat, subijcere placet. *Post Maximi exitum, inquit ad an. 455, confestim secuta est multis digna lacrymis Romana captivitas, et Urbem omni præsidio vacuum Gensericus obtinuit, occurrente sibi extra portas S. Leone episcopo, cujus supplicatio ita eum Deo agente lenivit, ut cum omnia potestatis ipsius essent, tradita sibi civitate, ab igne tamen et cæde atque suppliciis abstineret. Post quatuordecim igitur dies secunda et libera scrutatione omnibus opibus suis Roma vacuata est, multaque millia captivorum, prout quique aut cæte, aut arte placuerunt, cum regina et filiabus ejus Carthaginem abducta sunt.*

(b) Anastasii testimonium hoc solum probat, hydrias sex a Constantino olim oblatas non fuisse subreptas a barbaris: num autem hæ eorum rapinas idcirco evaserint, quia tribus primariis basilicis pepercissent: an vero quia ante eorumdem deprædationem alicubi fuerunt occultatæ, ex ejus testimonio non liquet.

ANNUS CHRISTI 456; — LEONIS PAPÆ 17; — MARCIANI ET AVITI IMPP. 7; — JOANNE ET VARANE COSS.

Vandalus, devastata Urbe deportataque in Africam præda, (c) magnam captivorum turham ad regem eremi Capropicti, ut refert Victor Vitensis, misit. Natio illa vanæ idolorum superstitioni addicta erat. Romanos minus affectit dolor exsilii, quam cultus profanus. Illi itaque, vegeta adhuc in vinculis Christiani animi libertate, homines servituti dæmonum subjectos ad Christi libertatem revocant, et sanctum Evangelium annuntiant. Tum complures barbari, excusso jugo dæmonum, Christo caput submittere, et captivos ut liberatores amplecti. Sed quoniam inopia erat presbyterorum episcoporumque, Romam mittunt legatos ad sanctum Leonem, seu Casariensis Mauritaniam vicinam provinciam, ut mox dicemus, idoneis ministris egeret; seu quia reliqua Alriqua Arianorum Vandalorumque oppressa imperio. Certe Romam itum est, ubi sincerior doctrina majorque copia ministrorum. Legati per diverticula occultosque calles venerunt Romam: reuertunt summo pontifici quomodo opera captivorum propagatum imperium Christi; sed presbyteris episcopisque esse opus. Leo benigne legatos excepit et gaudens postulatis annuit.

ANNUS CHRISTI 457; — LEONIS PAPÆ 18; — LEONIS ET MAJORIANI IMPP. 1; — CONSTANTINO ET RUFO COSS.

I. Dum hæc agerentur, moritur Marcianus imperator, vii kalend. Febr., magno omnium desiderio. Hunc ex angulo ad editissimum locum sua merita extulerant: immo Deus ipse quasi ductum manu per varios casus ad supremum imperii culmen evexerat, ut miserimis temporibus tutela imperii et columnæ foret Ecclesiæ. Cives 567 boni luxere magnum principem, orthodoxi luxere Christianum: cui par fortunæ virtus, cui pietas singularis, fides integra, justitia inconcussa; cui denique multum debuit respublica, multum Ecclesia. E vita decessit Marcianus in Africam expeditionem parans, ulturus excidium Urbis, et illatam Eudoxiæ filiabusque injuriam. Huic successit Leo hæres non modo imperii, sed et virtutum sui decessoris. Sanctus Leo statim illi per litteras imperium gratulatus est; et in multis locis præclare de eo loquitur. Ejus electionem, cui omnium vota coenserant, religioni æque ac imperio lætam dicit; quibus testimonia veterum scriptorum congruunt. Sic ille ad Anatolium: *Gratias Deo, qui, post excessum sanctæ ac venerandæ memoriæ Marciani, talem principem omnium electione prospexit, ut in ejus virtutibus et Romana respublica, et religio Christiana gauderet (Epist. 106, nunc 146, c. 2).*

II. (d) In Ægypto hæretici, audita morte Marciani

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

(a) Prosperi cœvi scriptoris testimonium in Chronico integro, quod Quesnello scribente editum non fuerat, subijcere placet. *Post Maximi exitum, inquit ad an. 455, confestim secuta est multis digna lacrymis Romana captivitas, et Urbem omni præsidio vacuum Gensericus obtinuit, occurrente sibi extra portas S. Leone episcopo, cujus supplicatio ita eum Deo agente lenivit, ut cum omnia potestatis ipsius essent, tradita sibi civitate, ab igne tamen et cæde atque suppliciis abstineret. Post quatuordecim igitur dies secunda et libera scrutatione omnibus opibus suis Roma vacuata est, multaque millia captivorum, prout quique aut cæte, aut arte placuerunt, cum regina et filiabus ejus Carthaginem abducta sunt.*

(b) Anastasii testimonium hoc solum probat, hydrias sex a Constantino olim oblatas non fuisse subreptas a barbaris: num autem hæ eorum rapinas idcirco evaserint, quia tribus primariis basilicis pepercissent: an vero quia ante eorumdem deprædationem alicubi fuerunt occultatæ, ex ejus testimonio non liquet.

(c) Victor Vitensis quatuor tantum fratres captivos ad regem eremi Capropicti missos narrat. Ex ejus autem narratione non liquet, utrum iidem fuerint Romæ capti, et multo minus utrum quæ de legatis Romam missis subjicit, ad pontificatum Leonis, an vero ad tempus posterius pertineant. Hoc postremum probabilius videtur.

(d) Duo Eutychniorum tumultus post Marciani mortem contigerunt, alter Constantinopoli, alter Alexandriæ. De secundo satis Quesnellus. Primum vero didicimus ex epist. 144 ad Julianum Coensem, quam die 1 Junii scriptam ex ms. Ratisponensi eruimus. Eutychniani scilicet quædam apud novum imperatorem Leonem moliri cœperunt, ut eum in sui patrocinium adducerent. Sed hæc omnia eorum molimina Juliano aliisque catholicis agentibus destructa fuisse. Hæc ex Juliani literis Leo intellexit: simulque de Alexandrinis tumultibus quidam rumores Romam pervenerunt, qui tamen non exacte cogniti fuisse nisi per Anatolii epistolam de qua Quesnellus in sequentibus loquitur.

deno movere turbas incipiunt, rati sublato orthodoxæ fidei vindice imperium contendentium ambitu diu turbatum iri, et posse fidem expugnari turbidibus. Seditionem igitur diu conceptam data occasione excitant. Dux seditionis Timotheus Aelurus ex monacho presbyter Alexandrinus. Urbem ille circumcurrans, stipatus monachis quasi satellitibus, plebeculam novitatis et turbarum avidam cogit, ascitisque episcopis duobus ob hæresim abdicatis a sacerdotio, locum Proterii invadit, manusque per eos sibi imponi jubet, amoto legitimo episcopo, qui audiens valere factionem, et vim metuens quia majoris hebdomadæ tempus erat, in baptisterium se recipit. Huc tumultuario Aeluri satellites advolant, nec pontificio honore, nec sacro tacti loco, Proterium necant, unco trahunt per vicos, illudintque cadaveri. Discerptum in partes ignibus tradunt, cineresque projiciunt; eamque ferunt vesaniam fuisse, ut artus Proterii aliqui dentibus convellent; deglutirentque. **568** Post perpetratum facinus, hæretici fidem profugare aggrediuntur, synodum Chalcedone habitam condemnant, epistolam Leonis ad Flavianum anathemate feriunt et novam synodum possunt. Quæ ubi Constantinopolim allata, imperator sacrilegium parricidiumque detestatus est; audaciam furiosæ hæresis dictis et factis condemnant, admittitque spem synodi.

Anatolius in hac rerum perturbatione anceps quid agat, scribit ad sanctum Leonem, docet quæ acta Alexandriæ, et tot tantisque malis quærit remedia. Sanctus Leo rescripsit epistolam ineditam hætenus, quam modo proferimus, et unde hæc hausimus. *Cujus quidem imperatoris, ait Leo (Epist. 106, nunc 146, c. 1), tam laudabilis fides, et tam prompta devotio est, ut quæ paci ecclesiasticæ congruebant, sine intercessionibus cujusquam, sicut ipse indicat, sponte præstiterit, omnes hæreticorum insidias repellendo, qui opportunitatem se invenisse temporis aestimabant quo sancti synodi Chalcedonensis decreta cessarent.*

III. Scripserat (a) mense superiori sanctus Leo ad Imperatorem epistolam (Epist. 115, nunc 145). Laudat ejus pro pace procuranda studium, hæreticos a spe synodi dejectos gratulatur, postulatque episcopum ab Alexandrinis eligi, cujus laud dubia fides et nota morum sanctitas. Eadem ad Julianum (Epist. 117, nunc 147) et Aetium in epistola, quam ex ms. edidimus: et ut insidias hæreticorum eluderet, de fide Chalcedonensi encyclicas (b) epistolas misit ad Basilium Antiochenum (Epist. 118, nunc 149), ad Euzitium Thessalonicensem vicarium Illyrici, et Juvenatem Jerosolymitanum (Epist. 119, nunc 150), quem inter metropolitanos hic numerat. Ad Julianum Coenem et Aetium presbyterum litteras suas direxit, ut his ad quos scribebat redderentur; adjunxit exemplaria litterarum quas ad imperatorem Asparumque patricium, et ad alios scripsit, ut qui suas vices obibant rerum suarum haberent notitiam. In epistola ad Julianum (Epist. 120, nunc 152), quæ kalend. Septembris scripta est, mirari se dicit **569** esse aliquos, qui in epistola sua ad Flavianum esse quædam

A obscura, vel sensu, vel sermone ambigua calumniatur, cum nihil in ea sit quod non ab evangelica et apostolica doctrina derivatum. *Miror sane, inquit, calumniantium vanitati aliquid adhuc in epistola mea, quæ universo mundo placuit, obscurum videri, ut de ea putent aptius exponendum; cum illius prædicationis tam plena et solida sit assertio, ut nihil recipiat vel in sensu, vel in sermone novitatis. Quia quidquid tunc nobis scriptum est, ex apostolica et evangelica probatur sumptum esse doctrina. Aetio exemplaria litterarum quas episcopi Galli Italique ad se scripserant indidem misit (Epist. 121, nunc 155, c. 2), ut unam esse fidem in Occidente et suam esse omnium episcoporum suarum partium doctrinam ostenderet. Exemplaria quoque litterarum, inquit, quæ Galli ad nos atque Itali episcopi concordî credulitate miserunt pariter direximus, ut quam etiam illorum nobiscum sit fides una non latent. Data occasione Leo ad imperatorem tercio scribit. Commendat illi res Ecclesiæ, ejus fidem laudat, quia hostem se hæreticorum et defensorum fidei Chalcedonensis probaverat. Ita hæreticorum, inquit, impudentiam restitistis, ut profiteremini ad totius mundi pacem Chalcedonensis synodi vos esse custodem.*

B IV. Alexandrino episcopo, ut diximus, occiso, Timotheoque in ejus sedem intruso, episcopi orthodoxi, quibus post eadem Proterii nihil tuam in Ægypto, supra et latebris sibi consulere cogitant. In quibus per ætatem licuit Constantinopolim profecti sunt, **570** suppliciterque auctoritatem imperatoris implorant contra furentem hæresim, dant supplices libellos, mala quæ perpressi catholici commemorant, et quam fidem profitentur pluribus exponunt. Hæretici pariter legatos Constantinopolim mittunt, et suas litteras imperatori offerunt: quæ sit sua fides pariter explicant, Nicænam synodum et Ephesinam accipere se profitentur. Dioscori atrocitatem seu pseudophesinam synodum prædicant, Constantinopolim habitam a Flaviano synodum cum concilio Chalcedonensi repudiant, Timothæum in sede Alexandria ab Augusto confirmari possunt, et eoque ad illum perunt litteras. Libellis orthodoxorum compares episcopi subscripserant, hæreticorum litteris subscriptiones nullæ, quasi sui nominis et sæ paucitatis puderet. *Oblate sunt, ait S. Leo noster (Epist. 125, nunc 156, c. 4), pietati restre preces, quarum exemplaria vestris litteris subdidistis. Sed in his quæ catholicorum sunt, deplorantium subscriptio continetur; et quia causa probabilis est, adicialiter nomina singulorum, vel dignitas sui honoris aperitur. In illis autem, quæ orthodoxo principi hæretica porrigeret non formidavit obrepit, sub incerto universitatis vocabulo, idocertum nomen retrahitur, ne non solum vacitas personarum, sed etiam meritum delegatur. Latere enim sibi utile existimari eorum quantitas, quorum est qualitas judicata; nec incongrue cujus loci homines sint profiteri metuunt, qui merere damnari. Utrorumque libelli inter Acta concilii Chalcedonensis reperiuntur, parte tertia.*

Leo imperator causam (c) ad Anatolium **571** re-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

(a) Hæc Leonis epistola 145, ad Leonem Augustum, emendata ex posterioribus nostris codicibus chronica nota, eodem mense ac die quo epistola 146 ad Anatolium scripta fuit.

(b) Tres præmissæ epistolæ 145 ad Augustum, 146 ad Anatolium, et 147 ad Julianum statim post relationem Anatolii de Alexandrinis turbis exarate fuerunt v. idus Julias. Quinque autem sequentes epistolæ 148 ad Leonem Augustum, 149 ad Basilium Antiochenum, 150 ad Euzitium Thessalonicensem, et ad alios metropolitanos Illyrici, atque ad Juvenalem Jerosolymitanum, 152 ad Julianum, et 153 ad Aetium, alia occasione habita, eadem super re transmissæ fuerunt kalendis Septembris. Sextam ejusdem diei epistolam 151 ad Anatolium ex Ratisponensi codice edidimus, ex qua præterea prudentiam et cautionem

D Leonis in Attici causa colligere licet. Primæ autem notitiæ ad se delatæ, qua Atticus Constantinopolitanæ Ecclesiæ presbyter hæresim publice confovere tradelatur, non omnino fidens S. pontifex, Anatolio commisit ut eum secreta primum disquisitione discerneret; ac si quid in corde ipsius de hæretici veneni permissione reperiret, aut corrigendo catholicum faceret, aut ab Ecclesia necessaria severitate depelleret.

(c) Non ad solum Anatolium, sed ad omnes etiam metropolitanos, ac præsertim ad Romanum pontificem hæc causa ab imperatore remissa fuit. Id manifestum fit ex codice Encyclico, qui Quesnello non satis cognitus fuit. Hujus codicis auctor documenta in hæc causa imperatore Leone instante lucubrata collegit. Sicut autem pleraque documenta erant Græca; ita Græcus collector ipsum codicem Græce edidit. At

misit, in in synodo in*dicato*ra, id est ex episcopis qui in urbe erant, quid statuendum de Timotheo, et de rebus Chalcedonensibus decrevisse iudicaret. Patet ex eius ad Augustum literis condemnatum Timotheum, vindicatumque ab injuria professum Chalcedonensium doctrinam. Tum existimo relationem ab Ægyptiis et orthodoxis episcopis oblatam Anatolio, eam scilicet quæ Actis concilii Chalcedonensis postea addita est. Rogabant scilicet Anatolium ut Antiochenam, Hierosolymitanam, Thessalonicentem, Romanamque præcipue episcopum certiores faceret de Alexandrinis hæreticis, et referret quæ impotenter egorant adversus orthodoxæ fidei defensores. Anatolius ad sanctum Leonem scripsit (*Epist.* 124, nunc 158), cui sanctus Leo respondit v. aut vi idus Octobris: quæ epistola in nostro manuscripto legitur eum hæc inscriptione: *De relatione contra Timotheum Alexandrinum.* Eadem manu ad episcopos Ægyptios, qui Constantinopolim fugerant, scribit (*Epist.* 123, nunc 154). Epistola inscriptio est: *Episcopus ex Ægypto catholicis apud Constantinopolim constititis.* Consolatur eos quod pro causa fidei tot mala perpetiantur: esse gaudii magis quam tristitiæ argumentum, quia laudem nomenque confessorum meriti sunt. eos adhortatur ut fidem Chalcedonensium defensus fortiter tueantur. Hæc epistola primam a nobis publica facta est.

Nec modo Anatolius ad eos quos diximus scribit, sed et ad omnes metropoles Orientis, tam amore fidei, quam cupidine promovendas auctoritatis. Leo imperator ad eos omnes pariter ad quos Anatolius litteras mittit Sanctum Leonem in primis rogat ut Constantinopolim veniat, pacandæ Ecclesiæ gratia (*Epist.* 125, nunc 156, c. 1). Simul relationes catholicæ hæreticæque partis ad eos mittit, ut iudicium ex æquo ferant. Metropolitani, acceptis litteris imperatoris et Anatolii, provinciales synodos congregant, relationes coram legunt: execrantur mala in Ægypto ab hæreticis perpetrata, Timotheum deponendum censent, Acta Chalcedonensis synodi approbant, negant retractanda quæ ibi sancita sunt. Unus Amphilo-chius Sydæ episcopus, etsi Timotheum condemnabat, Chalcedonensem synodum, rerum forte ignarus, improbat.

VI. Antequam ulterius progrediar, quædam illustrandæ historiæ gratia hic inserenda duxi. Illustrissimus Annalium Ecclesiæ conditor scribit relationes de quibus egimus missas ex Ægypto. Sed ex his quæ

A retulimus apparet ab ipsis Ægyptiis episcopis tum profugis Constantinopoli agentibus oblatas fuisse. Addit doctissimus cardinalis relationes non datas imperatori, nisi ad omnes metropoles 572 missis litteris a quibus imperator professionem fidei præcebat. Sed hæc non conveniunt cum litteris imperatoris responsisque episcoporum, qui de relationibus conceptis verbis agunt. Id etiam constat ex epistola Varadati monachi, et ex testimonio ipsius Liberati diaconi, qui litteras imperatoris non nisi post acceptas relationes missas commemorat.

VII. Inter litteras episcoporum reperitur epistola Juliani episcopi Coensis ad Leonem imperatorem, ex qua licet colligere ejus ad suam Ecclesiam (a) reditum, ex qua complures annos abfuerat, in comitatu universæ Ecclesiæ negotium agens. Discedens curam rerum Actio reliquit, eum quo et sanctus Leo per litteras communicare solitus erat. Neque amplius in Urbe commoratum arbitrur, ex quo Marcianus obiit. Nam neque de Alexandrinorum seditione sanctum Leonem certiores fecisse reperio, neque sui discessus Leonem admonitum puto, qui Actio æque ac illi suas litteras dirigit, debens an in Urbe amplius commorabatur. Accedit quod ipse sanctus Leo ejus silentium conqueritur in litteris illi Juliano Actioque communibus. *Quoniam dudum, inquit (Epist.* 117, nunc 147, c. 1). *litteras tuæ dilectionis accepimus, mirror tamen eam rescribendi opportunitatem qua frater Anatolius necessarius usus est silentio præteritisse, cum pro ratione temporis atque causarum crebriora oporteat esse colloquia.* Et kalend. Septembr. cum nullas ab eo litteras reciperet, hæc ad eundem: *Existente, inquit, occasione, conueniens fuit ad dilectionem tuam scripta dirigere, quibus studium tuum in causis ecclesiasticis, et his quæ ad fidem pertinent, incitamus.* Sed quia ex silentio absentiam conjectabat, ad Actium eadem opera scribit. De Juliano Coensi nulla deinceps mentio in litteris sancti Leonis.

VIII. Sanctus Leo, acceptis imperatoris Anatoliique litteris, Alexandrinorum relationibus commotus est, quia de Timothei causa ambigit, et auctoritatem concilii Chalcedonensis periclitari videbat, imperatore quasi de re dubia episcopos consulente. Scribit ad Augustum (*Epist.* 125, nunc 156), professionemque Constantinopolim inutilem fore significat, quia presentia sua, et decretis synodi, quæ sancti Spiritus assensu rite sancita sunt, et paci Ecclesiarum noxia;

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

Græcus textus desideratur. Sola superest Latina versio, quam Epiphanius Scholasticus lucubravit. Hujus codicis ordo, ut in mss. continetur, profertur tom. V Concil. Ven. edit. col. 53 et sequentibus. Sic autem res se habuit. Intruso ab Eutychianis in Alexandrinam sedem Timotheo Aeluro, et occiso S. Proterio, maximoque inter hos et catholicos Ægyptios tumultu hac de causa excitato, utriusque cum supplicibus libellis ad novum imperatorem Leonem confugerunt. Cumque ab Eutychianis impeteretur fides concilii Chalcedonensis; hoc ab errore revocandos putavit imperator, si loco novi concilii, quod illi petebant, omnium episcoporum sententia per litteras significaretur. Igitur utrosque libellos cum sua epistola ad omnes metropoles, et potissimum ad Romanum pontificem misit, petens ut, suæ ejusque provincie coacta synodo, suum sensum litteris aperirent. Imperialis encyclica ad Anatolium scripta in laudato codice describitur e. 6, ac dein e. 11 subjungitur aliorum episcoporum nomina, ad quos eadem epistola a pari directa fuit, ac inter hos primo data dicitur *Leoni reverentissimo urbis Romæ pontifici.* Hæc encyclica ad cunctas metropoles circa Octobrem hujus anni 457, per Magistrianos, celeritate missa, Romano pontifici ita sollemniter tradita fuit, ut primus omnium ad imperatorem rescripserit epist. 150, kal. Decembris: unde etiam in eademe Encyclicæ, statim post indicata episcoporum nomina priore loco descri-

bitur cap. 12. Non aliam curam Anatolio imperator dedit, nisi ut coacta similiter synodo ipse quoque suam et suæ synodi sententiam litteris traderet. Quod si is ad Romanum pontificem et ad omnes metropoles, eadem occasione qua imperator scripserat, encyclicam direxit, id non imperatoris jussu fecit, ac si is hanc illi causam præcipue commisisset, sed ut satisfaceret Ægyptiis episcopis catholicis, qui in alio libello ipsi tradito et descripto in laudato codice cap. 8 eum rogaverant ut suos genitus ac fidei necessitatem *sanctissimo Ecclesiæ Romanæ pontifici Leonis* aliisque metropolitibus indicaret. Et Anatolii ad Leonem epistole, quæ hæc de causa scripta desideratur, pontifex, kalendis item Decembris, respondit epist. 157, simulque ad catholicos Ægyptios Constantinopoli degentes aliam epistolam 158 eodem die signatam dedit. Epistola vero 155 ad Anatolium, licet de his episcopis loquatur, aliis tamen anterioribus ejusdem Anatolii litteris rescripta fuit, oique titulum *De relatione contra Timotheum Alexandrinum* perpetram a Quernello præfixum ostendimus annot. 4 (*Tom. præced. col. 1125, n. c*) in eandem epistolam.

(a) Julianum diuitius Constantinopoli constituisse, saltem usque ad annum circiter 459, probavimus in admonitione ad epistolam ipsius Juliani appendix insertam n. 2. Vide tom. I, col. 1477 (*Tom. præced. hujus edit., col. 1241*).

quasi synodi vacillaret fides, quam alioquin modis omnibus defenderet. Compositis deinde orthodoxorum hæreticorumque inter se relationibus, dubium imperatoris de Timotheo iudicium modeste iuxta et sapienter reprehendit: *Nonne perspicuum est, inquit (Ibid., cap. 5), quibus pietas vestra succurrere, et quibus debeat obviare; ne Alexandrina Ecclesia, quæ semper fuit domus orationis, spelunca 573 nunc sit latronum.* Eadem epistola audaciam hæreticorum reprimat, qui id petere audeant quod innocentibus, nedum sacrilegis parricidisque optare non liceat: nam scribit ille: *Quod exorata pietatis vestræ venia dixerim, quodam contagio splendorem vestræ serenitatis offuscant, cum sacrilegi parricidæ id audeant petere, quod nec innocentes liceat obtinere (Ibid., c. 5).* Ad calcem epistolæ plura pollicetur, quæ longioris colloqui vicem suppleant: quod argumentum præbuit epistolæ 134 (nunc 165), ubi multa ex SS. Patribus testimonia proferuntur, quibus approbat sanctam Verbi incarnationem. Aliam itidem epistolam ad Anatolium mittit, qua imperatoris fidem laudat, quæ sollicitudinem pene superet sacerdotum (Epist. 126, nunc 167, c. 1). Ad hæc multa de eo sibi polliceri narrat, sperans ejus cura vigilantiæque agendum ut Alexandrina Ecclesia ex hæreticorum manibus eripiat, deturbenturque hostes fidei ex ea sede ad quam per cædes et sacrilegia sibi gradum fecerunt. Lætitiam quoque suam non dissimulat, quod quatuor dumtaxat episcopi Timotheanæ hæresi latrociniæque adhærent, hortaturque enixe uti omni humanitate episcopos Ægypto profugos suscipiat, spem insuper adimat hæreticis novæ synodi cogendæ. Tandem eum arguit vehementer quod Atticum presbyterum passus sit publice Constantinopoli adversus fidem Chalcedone professam disseerere, minaturque se pro sua auctoritate acturum, si detrectet illum Andreæque socium suæ impietatis a communione abscondere. Hæc epistola legitur sine die et consule in manuscripto nostro codice, ex quo primum illam publicamus: quæ tamen haud dubie his scripta est temporibus.

IX. Ægre tulit Anatolius (a), quasi res suas alienaque negotia ille curaret, significavitque illi scribens anno sequenti per Patricium diaconum. Moderate accepit Leo Anatolii querelas; responditque se non animo lædendi hæc scripsisse, cui omnia discutiendi potestatem reliquerat: *Neque in aliquo honorem 574 tuum læsi, cui discutienda quæ ad me erant perita commisi (Epist. 28, nunc 163, cap. 1).* Anatolium imprimis angebant literæ Leonis ad Augustum, quibus arguebatur quod clericos fidei ambigæ ex sua Ecclesia non egeret; immo oscitantur terret aliquos de fide perverse sentire et loqui: *Sacerdotalem namque et apostolicam tuæ pietatis animum hoc malum ad justitiam ultionis debet accendere, quod Constantinopolitanæ Ecclesiæ puritatem pestilenter obscurat: in qua inveniuntur clerici quidam, hæreticorum sensui consonantes,*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Leonis epistola 163, c. 1, indicat Anatolio displicuisse pontificis studium, quo eum monuit ut caveret ab iis qui communi fidei adversari dicerentur; ubi Atticum presbyterum Constantinopolitanum, qui publice contra fidem Chalcedonensem disputasse ferrebatur, intelligit. Id autem Anatolius non idcirco ægre tulit, quod res suas alienaque negotia Leonem curare crederet, sed quia ex pluribus S. pontificis literis hac super re scriptis se negligentem aut conniventem notari pervidebat. Primum scilicet Leo ad ipsum dedit epistolam 151 kal. Septembris hujus anni 457, qua tamen ne ejus honorem læderet, totam rem eidem discutiendam commisit. Eadem in re iterum instituit epist. 155, quam alia occasione ad eumdem direxit die 11 Octobris. Idipsum tetigit alia epistola 157, kal. Decembris, quo die ad imperatorem alia de causa scripturam, hoc maximi momenti negotium ipsi Augusto commendavit. Cum vero nul-

A et intra catholicorum viscera assertionibus suis hæreticos adjuvantes. In quibus deturbandis si frater meus Anatolius, cum nimis benigne parcat, segnior invenitur, dignamini pro fide vestra etiam istam Ecclesiæ præstare medicinam: ut tales non solum ab ordine clericatus, sed etiam ab urbis habitatione pellantur, ne ulterius sanctus Dei populus perversorum hominum contagio polluat (Epist. 125, nunc 156, cap. 5). Leonis sermonibus imperator excitatus Atticum impulit ut de sua fide ad pontificem Romanum scriberet, et meditata professione omnem de sua doctrina suspicionem amoveret. Perfecit Atticus in speciem quod Augustus jusserat: edidit misitque Romam confessionem fidei, sed obscuram et ambage verborum implicatam. Odisse Eutychem videbatur, sed non ejus errores aversari; Eutychi inimicum se palam testabatur, verum id poterat videri privatæ similitudinis; quod ejus resim aperte non detestaretur, suspectæ fidei erat. In hunc modum sanctus Leo anno sequenti de litteris Attici: *Qui scripta mittendo dubiæ fidei, et professionis incertæ, confirmavit magis quam diluit quidquid ad nos de eo fama pertulerat. Nam si conscientiam suam voluisset probare sinceram, non Eutychem sibi odiosum fuisse, sed quod perfidiam ipsius reprobarat atque damnaret debuit confiteri: quia aliud sunt humanæ etiam inter catholicos similitates; aliud diaboli, quos fides catholica damnat, errores (Epist. 128, nunc 163, cap. 1).* Leo igitur petit ab eo non fucam, sed explicatam Eutychanismi condemnationem, 575 planam sinceramque confessionem fidei Chalcedonensi congruentem. Sin abnuere pergat, hunc pœnis a synodo adversus hæreticos latis obnoxium pronuntiat. Vigilantiam æque ac prudentiam summi pontificis admirari licet, qui etsi jura Ecclesiarum custodire satagit, ut superius exposuimus tamen quando e re Ecclesiæ videtur esse, et id necessitas exigere, oscitantium præsulum urget negotium.

Interea hæretici, etsi odiosi omnibus imperatorique in primis, tamen tacitis artibus fidem sanam oppugnare nituntur, comperendinatione remorari res Ecclesiæ et suas promovere student. Erat his temporibus Basiliscus, is qui postea imperium invasit, tum in aula potens, clanculariusque hæreticorum fautor: cujus gratia et favore in perniciem Ecclesiæ abutentur hæretici. Ejus opera spem datam novæ synodi facile mihi persuaserim, traditamque Timotheo Leonis pontificis Romani ad imperatorem epistolam, 576 qua sacrilegi hominis ordinatio condemnata, ut Evagrius commemorat lib. II, c. 1. Responsionem edidit Timotheus, qua nec Leonis epistolam, nec synodum Chalcedonensem veritus est reprehendere.

Ægyptii antistites, qui fidei causa extorres agebant Constantinopoli, cruciabantur interim cunctatione circuitionibusque hæreticorum. Confugiunt itaque ad Leonem, et auxilium poscunt. Feliciter a nobis recuperata responsio data kalendis Decembribus (Epist. 127, nunc 158), ubi eorum lacrymas lacrymis solari

D lam hac de re responsionem ab Anatolio accepisset, die 21 Martii anni sequentis 458, in epist. 161, ad Constantinopolitanos clericos, eadem super re nonnulla inseruit. Mox responsum Anatolii tandem accepit, quo studium ac sollicitudinem Leonis sibi displicuisse significavit; eique S. pontifex statim respondit epist. 163, signata (ut ex nostris codicibus emendavimus) die 28 Martii. In hac autem cum prima mentio fiat professionis fidei ab Attico missæ, hanc cum Anatolii litteris et ab ipso Anatolio directam satis credibile est. Ad hanc vero professionem scribendam Atticum ab imperatore potius quam ab Anatolio fuisse impulsam, ut Quesnellus cum aliis postea subjicit, nullo documento probatur. Cum vero hæc Attici professio non plane satisfaceret, aliam exploratorem Leo exegit, cujus formulam in vetustis collectionibus conservatam indicavimus annot. 3 Tom. præced. hujus edit., col. 1147, n. 5) in epist. 163.

aggreditur; testatusque suum dolorem respondet se jam eorum postulationem anteveruisse scriptis ad imperatorem litteris, hortaturque ut multa sibi de Dei bonitate et imperatoris fide polliceantur, tandemque sperent felicem rerum suarum exitum. Excitat deinde ad perferendas persecutiones exemplo apostolorum, nec inanes putent labores, cum quibus conjuncta est immensa merces.

ANNUS CHRISTI 458; — LEONIS PAPÆ 19; — LEONIS ET MAJORIANI IMPP. 2; — AUGUSTIS HSDEN COSS.

I. Auxit spem catholicorum consilium imperatoris. Hæretici, ut superiori anno diximus, synodum petierant, ubi retractarentur decreta Chalcedone edita. Augustus paci Ecclesiæ et imperii studens, de synodo cogenda suspensio animo fuerat, ratus posse turbas Ecclesiæ placari, si fieret synodus. Postmodum Leonis persuasus litteris hæreticis congregandi concilii spem sustulit. Nec tamen quievit hæreticorum furor: spe synodi amputata, publicum colloquium petunt cum iis quos maluerit Leo pontifex. **B** Equa petitio videbatur; et his revera artibus complures decepti. Jactabantur enim rumores hos sincere velle edoceri fidei veritatem; opinionumque non ita tenaces, ut nollet emendatas, si falsitas demonstraretur. Hæc quidem palam, sed revera procrastinandi animo collationem petebant; recogitabant enim animo meliora sibi tempora, ut varia rerum vicissitudo est: præterea eorum mentibus insidebat periculum fidei orthodoxæ, si aleam iterum subiret, et in controversiam revocarentur quæ definita sanctione Patrum. Adde quod si dubio Marte in hoc conflictu depugnarent, posse novam synodum peti rebus suis nondum in collatione profugatis. His ita compositis, sub pacis imagine imperatorem per aulicos fautores adeunt, eique collationem persuadent. Ille consiliis in speciem utilibus circumventus ad sanctum Leonem de eo negotio scribit (*Epist. 132, nunc 162, c. 2*), confiteturque synodum frustra peti, postquam synodo Chalcedonensi finita controversia est: quia, ut ipse commemorat, *perfectio incrementum, et adjectionem plenitudo non recipit*. Quæ præclara imperatoris verba sanctus Leo suis ipse litteris prædicavit, et ad posteros transmisit.

H. Rogabat insuper sanctum pontificem, ut quoniam Constantinopolim proficisci non erat integrum, mitteret episcopos ex Occidente, qui quasdam quæstiones elucidarent. Agnovit perspicax pontifex astutiam hæreticorum, responditque in hæc verba: *Evidenter agnoscitis quod magnis hæreticorum audetur insidiis; ut inter Eutychis Dioscorique discipulos, et eum quem apostolica sedes direxerit, diligentior, tamquam nihil ante fuerit definitum, tractatus habeatur; et quod totius mundi catholici sacerdotes in sancta Chalcedonensi synodo probant gaudenque firmatum, in injuriam etiam sacratissimi concilii Nicæni efficiatur infirmum* (*Ibid. c. 1*). Episcopos tamen se inmissurum pollicetur, non ad pugnam cum hostibus fidei instaurandam; non enim patiendum ut recudantur quæ Nicææ et Chalcedone aliquando firmata sunt. **D** Prænoscatur igitur, inquit, pietas tua, venerabilis imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confingendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos a sede apostolica profecturos: quia de rebus et apud Nicæam et apud Chalcedonem, sicut Deo placuit, definitis nullum audeamus inire tractatum, tamquam dubia vel infirma sint quæ tanta per Spiritum sanctum fuit auctoritas (*Ibid., c. 3*). Sub finem epistolæ labentem Alexandrinam Ecclesiam illi commendat, rogatque vehementer

ut, ejectis ex urbe parricidis, eam tandem in libertatem vindicet.

III. His litteris alteras (*Epist. 130, nunc 160*) adjungit ad episcopos clericosque qui, factione hæreticorum ex patria pulsati, Constantinopoli morabantur. **577** Digna luce epistola est, quam primum ex tenebris eruimus. Ad quindecim episcopos nominatim inscriptio est. Solutur eorum exsilium, monetque ne adventu episcoporum Occidentalium perturbentur, quos rogatu imperatoris Constantinopolim mittit, ad explanandas fidei quæstiones, quæ nonnullorum animos pulsabant. Hos deinde excitat uti pro fide constanter pugnare pergant, caveantque ne discordia suæ res dilabatur, atque iterum cum hæreticis manus conserant, vel colloqui, vel disputationis specie decepti.

Tertiam addidit epistolam ad clericos Constantinopolitanos (*Epist. 131, nunc 161*): illis fidei sinceritatem gratulatur, hortatur ad constantiam, et rogat ne sinant in suis visceribus grassari proscriptam hæresim, eliminant ex suo cœtu, quos hoc malo infectos sciant; Atticum Andreamque perstringens, quos hæresis suspectos diximus; hos ab officio dejecti præcipit, nisi verbo scriptoque Nestorii et Eutychis dogmata detestentur, palamque jurent in fidem Chalcedonensem. Addit præterea eorum nomina, quorum fides dubia, jam ad Anatolium a se esse delata: unde conjicio laudatam superius (a) epistolam ad eundem episcopum CP. non eo tempore, sed missam antea, quod supra diximus.

IV. Erant quinque menses prius elapsi, quam sanctus Leo mitteret episcopos quos promiserat, sive Romæ deerant idonei tanto negotio, sive quidpiam aliud eorum profectionem retardavit, quam ad finem mensis Augusti contigisse ex inedita huc usque epistola accepimus. Recte Baronius existimavit aliam a 78, quæ nunc est 132 (*modo autem 162*), epistolam extitisse, qua ex more de certis missis legatis et eorundem nominibus et commendatione sit actum. Nacti hanc juris publici facimus. Egregia quidem est, antiquis celebrata, nota Facundo, et ab eo excerpta, ut ex ejusdem scriptis accipimus, a Vigilio Pelagioque summis pontificibus in testimonium allata in controversia de tribus capitulis, et a sancto Prudentio Tricassino episcopo tota fere descripta, ut in notis fusius disserimus. Statim retardatam Geminiani Domitiani episcoporum profectionem paucis excusat. Qui erant isti episcopi, haud promptum dicere. Quidam Domitianum Mutinensem episcopum asserunt; Geminianum vero Catalaunensem e Gallis accitum; quia ejus nominis ea ætate alium facile non reperias. Res obscura, nec magni momenti. In ea epistola obsecrat obtestaturque Augustum ne **578** renovandæ disceptationis copiam permittat: neque de fide iterum agi, aut revocari in examen definitiones Chalcedone peractas; opem ferat Ecclesiæ Alexandrinæ, Timotheum jam toto biennio sedem occupantem, tamquam parricidam, nulla mora, nulla miseratione ab episcopatu dejiciat. *Quod ergo, inquit, in sancta Ecclesiæ pervasione et in præsulis ipsius crudelissima cæde impius parricida commisit, non potest humanis remissionibus expiari; nisi ille exoretur qui talia et solus potest plectere, et solus ineffabili misericordia relaxare.*

(b) Hæc, opinor, ipsa est epistola quam laudat Evagrius Histor. lib. II, cap. 10: *Τοιγαρὸν πρῶτον ὁ τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης ἐπίσκοπος Λέων ὑπὲρ τῆς ἐν Καλλιδονί συνόδου γέγραψε. Τὴν τε Τιμοθίου χειροτονίαν ἀπειδοκίμασεν καὶ ἀθέριμους γενομένην ἦντινα ταῖς Λέοντος ἐπιστολῇ Λέων ἀποτοκράνω Τιμοθίου διατίμηκε.*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) intelligi epistolam 163 ad Anatolium, quam post epistolam 161 ad Constantinopolitanos scriptam, emendata chronica notatione, ostendimus annot. 12 (*Tom. præced. col. 1148, n. 1*) in eandem epist. 163. Quod si in epistola 161 eorum nomina quorum fides erat dubia, missis antea litteris Anatolio, indicasse

scribit, non intelligit epistolam 163, quæ postea directæ fuit, sed epistolam 151, 155 et 157, quæ antea ad eundem scriptæ fuerunt.

(b) Non epistolam 161, sed epistolam 156 Evagrius respicit, ut in admonitione huic præmissa probatum a nobis fuit.

ται τῶ τῶν Ἀλεξανδρείων προέδρω Διομήδους σιλεντιαρίου τοῖς βασιλευσὶ καλέσμεσι διακονεσαμένου. πρὸς ὃν καὶ ἀντίγραφος Τιμόθεος. πεμφθεὶς καὶ ἐν Καλκεδόνῃ σὺν- ὄδῳ καὶ τὴν Λέοντος ἐπιστολὴν. Id est: Primum igitur Leo episcopus senator Romæ scripsit pro defensione synodi Chalcedonensis, et ordinationem Timothei, utpote illegitime factam improbat. Quam Leonis epistolam Imperator Leo ad Timotheum Alexandrinum episcopum misit per Diomedem silentiarium, regalium bajulam præceptorum. Cui rescripsit Timotheus, Chalcedonensem synodum et Leonis epistolam reprehendens. De alia epistola quam de 153 (nunc 164), quæ nunc primum prodit in lucem, hinc non puto intelligi. De epistola enim 134 (nunc 165) prolississima, testimonioque sanctorum Patrum munita, ut non audeam interpretari, in causa est quod in ea ne verbum quidem de improbatâ Timothei ordinatione, qua de illic a Leone scriptum assertit Evagrius.

V. Præter has litteras, alias (a) triduo post ad eundem Augustum dedit (Epist. 134 ad Leonem Aug., nunc 165), quas quidem jam pridem promiserat, ipsi scilicet kalendis Novembris (Leg. Decembris) superioris anni, ut liquet ex epist. 125 (nunc 156) cap. 6. Haud dubium quin ejusdem legationis occasione datae sint, quod et temporis ratio arguit, et ipsius epistolæ conspectus. Continet quippe prolitterem diligentiorumque de incarnationis mysterio tractationem, plurima amplissimaque subjecta habet sanctorum Patrum testimonia, quibus Eutychis error jampridem in Ecclesia proscriptus ostenditur; deum in fine epistolæ enixius postulat pontifex ut Augustus paci Ecclesiarum Domini 579 sua constitutione prospiciat, et in omnibus sibi subditis Dei dona defendat.

VI. Eodem hoc anno Leo, de ecclesiasticæ disciplinae observatione, non minus quam de catholicæ fidei integritate sollicitus, decretales, ut vocant, epistolas duas scripsit, unam ad Nicetam Aquileiensem episcopum; alteram ad Neonam Ravennatam: utramque occasione Attilianæ vastitatis Italicis regionibus ante biennium illatæ (Epist. 129, nunc 159). Aquileia urbs Italiæ opibus potens et frequentia populis nobilis, quasi altera Roma olim æstimata est; sed objecta incursionibus barbarorum variam experta fortunam est. Attila, peragrato armis imperio, et devastatis nobilissimis oppidis, hanc urbem cepit diripiitque. Barbarus post urbis excidium magnum hominum numerum captivum abduxit. Tum mulieres non patre viduatae toro, virosque aut morte absumptos, aut in posterum a reditu prohibendos raptæ, viduitatis hæc satis patientes, alias ambiunt nuptias, aliisque viris nubere non dubitant. Restituta rebes, reversi et captivitate priores maritorum conjugalem repetunt; qui relictas duxere, retinere cogitant. Dum certatur pro thalamis, dubitaturque uter potior maritus sit, Adeodatus Ecclesiæ Romanæ diaconus, quem forte Aquileiam miserat Leo noster explorandi Ecclesiæ illius status gratia, Romam regressus est, retulitque aliqua quæstionum capita, de quibus quid apostolica sedes sentiret Nicetam poposcis e memoravit Adeodatus; nullum enim consultationis scriptam attulit. Respondit sanctus Leo ad primum caput juxta sententiam Domini: Quod Deus conjunxit, homo non separet, necesse esse ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegrentur, et ut recipiat unusquisque quod proprium est. Adversus autem eos qui aut metu, aut necessitate coacti immolatiois cibos comederant, scribit Pœnitentiæ satisfactione purgandos: quæ non tam temporis longitudine, quam cordis compunctione pensanda est. Addit pariter de iis qui iterato baptizati sunt, vel metu vel errore

A traducti, culpam eluendam pœnitentia, et judicio episcopi ad communionis unitatem recipiendos; eos vero qui baptismum ab hæreticis acceperunt, confirmandos sola invocatione Spiritus 580 sancti per impositionem manuum (Epist. ead., cap. 1-7).

VII. Epistola ad Neonam Ravennatam anno 451 olim assignata est (Epist. 135, nunc 166), eo quod Marciani consuluat insignita legebatur. Majorianum in Marciani locum substitutum, epistolamque ad præsentem annum revocavimus, cujus orationis causas habes in notis. Duo decorantur a Leone, unum de parvulis in captivitatem abductis; de quorum baptismate si nihil certi cognosci queat: Accedat, inquit, talis intrusus ad consequendam gratiam, cujus in se nullum scilicet esse vestigium; nec vereamur huic salutis januam aperire, quam nunquam ante docetur ingressus.... Quonium non potest in iterationis crimen venire, quod factum esse omnino nescitur. De his qui ab hæreticis baptizati suat, quod alterum caput est, idem statuit quod in superiori epistola ad Nicetam Aquileiensem definierat (b).

VIII. Legitur etiam Majoriani imperatoris hoc anno data constitutio, qua parentes velantur virginæ ad eandem professionem virginitatis cogere, oblatasque a parentibus recipere velum ante quadragesimum ætatis annum. Condemnantur similiter viduæ quæ non amore continentis, sed cupiditate vitæ laxioris, alteras nuptias recipiunt. Liber Pontificum Romanorum, eadem de virginibus a Leone constituta refert. Hic quoque, inquit, constituit ut monacha non acciperet velaminis capitis benedictionem, nisi probata fuerit in virginitate annis quadragesima (Epist. 135, nunc 156, c. 3). Et in epistola ad Rusticum episcopum Narbonensem sunt alia quædam quæ ad idem pertinent argumentum: quod mihi facile persuadet Leonis opera et consilio edictum Majoriani promulgatum. Unde intelligimus non insolitum visum episcopis, si principes caveant legibus quæ ad professionem disciplinamque monachicam attinent. Quin etiam ipsi pontifices plerumque regibus auctores fuerunt ut ejusmodi leges ferrent. Namque regis auctoritas esse censent tam commodis reipublice quam Ecclesiæ bono consulere. Hoc ipsum sanctus Leo ad imperatorem Leonem scribebat: Deb. incunctanter advertere regiam potestatem non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatum.

ANNUS CHRISTI 450; — LEONIS PAPÆ 20; — LEONIS ET MAJORIANI IMP. 5; — RICHERE ET PATRICIO COSS.

Scripsit hoc anno Leo noster pridie nonas Martii epistolam unicam, quæ est ad universos episcopos per Campaniam, Samnium et Picenum constitutis (Epist. 136, nunc 168), eosque 581 reprehendit, quod in festis martyrum baptizarent, ommissa exorcismorum jejuniorumque sanctificatione, aliisque ejusmodi ritibus relictis; constituitque non dandum baptismum aliis diebus quam Paschæ et Pentecostes. Ibidem prohibet ne de singulorum peccatorum genere libello scripta professio publicetur, 582 cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Non improbat tamen, si quis sponte propria ex plenitudine fidei et ex timore Dei apud homines ita erubescere non veretur, ut suam iuse conscientiam publicare cupiat.

ANNUS CHRISTI 460; — LEONIS PAPÆ 20; — LEONIS ET MAJORIANI IMP.; — MAGNO ET APOLLONIO COSS.

I. Ad Orientalium porro rerum seriem ut redeamus, diximus a Leone missos anno 458 Domitianum et Geminianum episcopos Constantinopolim, qui causam fidei pontificis nomine illic agerent. Quo suc-

BALLERINIURUM ANNOTATIONES

a) Epistolam 165, non triduo post, sed eodem die quo epistola 164 datam ostendimus in admonitione ad epist. 165, n. 2.

(b) Hæc datata ad Nicetam et Neonam epistolis

adjicienda est epistola 167 ad Rusticum Narbonensem, quam circa hoc tempus scriptam in admonitione ostendimus, et de qua Quesnellus egit an. 440, n. 15.

cessu legatione sua functi sint, obscurum est. Nam quid Constantinopolim gesserint, neque Leonis epistolæ, nec scriptores Ecclesiastici tradunt. Certum dumtaxat Anatolium (a) superiori anno decessisse ante adventum legatorum. Ejus morte opinio est retardata eorum consilia, dum eligendo successori tempus leritur. Certum quoque ex litteris Leonis ad Gennadium (Epist. 158, nunc 170) non ante hunc annum 460, circa Junium mensem illos Romam rediisse. Sed quid actum hoc intervallo? Si (b) conjectura asequi licet, habitum est Constantinopoli concilium, ubi perfectæ epistolæ quas metropolitani cum subscriptione episcoporum suæ quisque provincie ad Augustum miserant; recitata etiam sancti Leonis epistola 154 (nunc 165) ad Leonem Augustum cum subjectis testimoniis sanctorum Patrum de incarnatione Verbi Dei. Quibus perfectis, quasi aliqua generali synodo habita, presentium absentiumque communi consensione, accedente auctoritate imperatoris, Timotheus condemnatur, jubeturque abire ab episcopatu, quem per vim invaserat. De hac in Timotheum sententia sermo est in epistola Leonis ad Gennadium, qui Anatolio successerat: *Universorum, inquit, Domini sacerdotum sententiis coartatus*. Et in epistola 157 ad Leonem Augustum testatum pariter habetur imperatorem auctoritati episcoporum suam adjuxisse, ut impio Timotheus episcopalem sedem relinquere cogretur. *Sociat, inquit, clementia vestra omnes Ecclesias Dei cum laude vestra exultare pariter et letari, quod ab Alexandrina Ecclesie jugo improbus perniciosa depulsus est, et populus Dei, cui prædo nefarius incubabat, in antiquam sui libertatem reductus, potest jam in salutis viam fidelium sacerdotum prædicatione revocari, cum videat omne seminarium venosum in ipso auctore projectum.*

II. Pulvis e sede Timotheus, ut erat versatili animo, ad artes confugit, cedens temporis, quia refragari omnium episcoporum sententiis nequibat, neque amplius synodum Chalcedonensem improbare. Simulat igitur iudicio episcoporum acquiescere, et parere synodi decretis, rursus amovendam prompto obsequio suspicionem contumaciae aut hæreses, atque ita sibi sedem gratia et auctoritate amicorum restituendam. His rebus ita comparatis cum venia imperatoris advocat Constantinopolim, et communicat omnium catholicis quasi innoxius. *Leo per litteras Gennadii, et per deos episcopos admonitus, apud imperatorem ipsumque Gennadium (Epist. 158, nunc 170), plurimum ea de re conquirat, multisque probat Timotheum episcopatu non modo indignum ob hæresim, verum etiam ob perniciosa sacrilegiaeque quæ perpetraverat, sedem Proterit viventis per vim occupatum, seditionis faeces in Alexandrina Ecclesia 503 accensas, et mortem illatam antelili rememorat, commendatque in primis Gennadio, ut sacrilegum perniciam non modo a conventu publico Ecclesie, sed et a privata fidelium societate prohibeat: Et ideo dilectio tua sollicitudine qua claret emit et elaborare debet, ne cum tam nefario homine sermo aliquis privatim vel publice miscatur; neve sub specie correctionis ejus quorundam conventui præbeatur occasio: ne reddendi*

integram capiat libertatem, de quo jam edictis suis princeps Christianissimus judicavit. Obsecrat Augustum (Epist. 157, nunc 169) ut episcopum alium in Alexandrinam sedem subrogari jubeat, cujus non minus probata fides, quam mores integri, cumque ordinari secundum morem veterem, ut legitur in epist. ad Gennadium: quæ verba de industria litteris inserta; tacitus enim arguit consuetudinem ab Anatolio inductam: quippe qui episcopus majorum præsertim sedium ordinandi potestatem contra priscos mores sibi suæque sedi vindicaverat; ob eamque causam admonet Gennadium ne novitatem retineat quam sui decessores invexerant, sed antiquam præscriptamque canonibus legem observet.

504 III. Duo menses vix obfluxerant, cum ecce legati ex Alexandrina Ecclesia Daniel presbyter et Timotheus diaconus, cum litteris novi episcopi Alexandrini rite consecrati. Læta illi renuntiabant. Timotheus Alexandria edicto imperatoris pulsam, et longe ablegatum, et communi cleri plerisque consensione, suffragiisque omnium electum Timotheum Solophaciolum rite solemniterque ordinatum. Tres illico gratulatorias epistolas misit Leo eodem die exaratas: datæ loquuntur xv kalendas Septembris. Primam ad ipsum Solophaciolum scripsit (Epist. 159, nunc 171): gratulatur illi suam electionem; hortaturque, sicut litteris testatus erat, ut hæreticos in transversum aotos ad rectum fidei tramitem reduceret. Secunda scripta est ad clericos Alexandrinos (Epist. 140, nunc 172); tertia ad episcopos qui Solophaciolum ordinaverant (Epist. 141, nunc 173); suamque cum illis lætillam communiant, quod is sit ordinatus cui nihil ambitio, nihil tumultuarie multitudinis præceptus impetus, nihil seditio, nihil artes contulerant. Postremam litteram Leonis fuerat; hæcque novissima, quæ reveris, magni præsulis opera.

ANNUS CHRISTI 461; — LEONIS PAPÆ 22; — LEONIS 5, SEVERI 2, IMPP.; — SEVERINO ET DAGALAIPO COSS.

I. Denique Leo summus pontifex post multos labores pro Christo perpassos, acresque pugnas adversus hæreticos fidei, scriptis dictisque debellatis hæreses, moritur. Quæ prudentia Ecclesie gubernaculum rexerit, quæ constantia tenuerit clavum nullis tempestatibus cedens, quæ vigilantia asperis rebus providerit, ex his quæ retulimus, aut scire, aut animo capere promptum est. Feliciter tot consummatis operibus, ad Christum commigravit, ut qui ejus vicem gesserat in æternam illius hæreditatis partem veniret. Felix certe pontifex, qui dum vita manebat, infractus semper stetit inter dissidentium Ecclesiarum motus, varia inter episcoporum studia, molitionesque hæreticorum, nihil temporum rerumque asperitate terrius: nec regum cecis majestati, nec pseudosynodi speciosa auctoritate victus est, nec Anatolii episcopi Constantinopolitani artibus deceptus: omnibus major periculis in proventum fidei victorias impendit; jurgia Ecclesiarum sedavit; suavis temerarios contudit; flagitia pravorum hominum aut emendavit aut castigavit; quoquo versus vigilibus oberrans oculis nihil quod ad rem Ecclesie Imperique Christiani

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Non anno superiori 459, sed anno 458, obiit Anatolius. Cum enim in Nicephori Chronico hujus episcopatu tribuantur anni octo et totidem menses, quos Theophanes computavit annos novem, ille autem episcopatum obtinuerit sub finem an. 449, e vivis excessit an. 458, mense Augusto, vel die 5 Julii, quo Græci ejus festum signant.

(b) Hæc conjectura e cardinali Baronio sumpta videtur, qui in synodo a Gennadio habita contra simoniacos hæc pariter quæ Questellus indicat, Domitiano et Geminiano apostolicæ sedis legatis presentibus, circa Eutychianos acta existimat, ad an. 459, n. 1 et seqq. Id autem scripsit Baronius, quod ejus concilii synodicam contra simoniacos Patrum sub-

scriptionibus expertem viderit. Cum vero omnes subscriptiones accurate editæ tom. V Concil. col. 49, Domitiani ac Geminiani episcoporum nominibus careant, Baronii conjectura, qua eidem synodo quædam circa Eutychianos legatis agentibus gesta tribuit, imbecillis agnoscat. Aliam autem synodum Constantinopolitanam imaginari; nullo documento fœlicitur. Quod enim de Timotheo scribit Leo ad Gennadium epist. 170, *Universorum Domini sacerdotum sententiis coartatus; non ad Constantinopolitanam aliquam generalem aut fere generalem synodum, cujus nulla memoria speret, sed ad sententias referretur quas contra eum omnes totius orbis episcopi redditis ad imperatorem litteris pronuntiarunt*

conferret prætermisit. Hoc magnificum illi gloriosum-
que contigit, quod adeptus est pontificatum toto pene
Oriente sædis hæresibus turbato, columnis Ecclesiæ
aut dejectis, aut vacillantibus; decesserit vero parva
ubique pace, primarias sedes occupantibus episcopis
quibus tanta cura retinendæ pacis, quantum aliis
animi fuit ad bellum accendendum, vel pusillanimitatis
ad extinguendum. Gennadius vanissimo Anato-
lio, Timotheus Solophaciolus impiissimo Timotheo
Aeluro subrogati fuerant, quemadmodum Anastasius
Juvenali Jerosolymitano, qui in causa fidei animis
cecidit. Huc accedit quod sicut cum ad sedem Romanam
evehctus, privatas tunc inter præfectos exercituum
lites componebat, sic toto pontificatus curriculo
sedandis Ecclesiæ turbis incubuerit, et tandem
vir imperii Ecclesiæque felicitati natus pacaverit.

II. Præter ea omnia quæ retulimus, liber Pontificum
Romanorum memorat ejus pietate et sollicitudine
complures Romæ ædificatas basilicas. Basilicam in
primis SS. apostolorum Petri et Pauli ab eo instauratam.
Hic, inquit, renovavit basilicam Petri apostoli,
et fecit ibi cameram, quam et ornavit: et Beati Pauli
basilicam post ignem divinum renovavit; fecit et came-
ram in eadem similiter, et in basilica Constantiniana.
Adrianus PP., in epistola ad Carolum Magnum, plu-
ribus ornatum hujus basilicæ prosequitur: *Item de
sacro quarto concilio egregius atque mirificus prædicator
sanctus Leo papa, qui et ipse fecit ecclesias, quas
in musivo ex diversis historiis seu imaginibus pingens
decoravit: magis autem in basilica S. Pauli apostoli,
arcum ibidem majorem faciens, et in musivo depingens
Salvatorems 585 Dominum nostrum Jesum Christum;
et secum viginis quatuor seniores nomine suo versibus
decoravit; et a tunc usque hæctenus fideliter a nobis
venerantur.* Illustrissimus Annalium conditor scribit
hanc imaginem Salvatoris ad sua usque tempora ser-
vatam integram; sed viginis quatuor seniores vetu-
state et situ deformatos. Opus hoc elaboratum esse
liberalitate et impensis Gallæ Placidie Augustæ,
studio curaque S. Leonis, inscriptio Gruteriana docet
quatuor versibus comprehensa, ex majore hujus
basilicæ arcu descripta. Scio apud Baronium legi
tantum distichum, ubi mentio est de morte Placidie.
Ecce inscriptionem a Grutero excerptam.

THEODOSIUS cœpit, perfecit HONORIUS aniam
Doctoris mundi, sacramentum corpore PAULI.
PLACIDIE pia mens operis decus omne paterni
Gaudet pontificis studio splendore LEONIS.

Baronius, ad annum 461, n. 12, eam alio modo
descriptam refert, insculptamque ait ad basilicam S.
Laurentii, ex liberalitate Placidie, et studio Leonis
reparatam.

Gaudet pontificis studio splendore LEONIS
PLACIDIE, pia mens operis decus omne paterni

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) Catalogi Romanorum pontificum cum Ponti-
ficali libro Leoni tribuunt annos 21, mensem 1, dies
26; alias, melius, dies 13. Hanc autem de die obitus
S. Leonis quæstionem, quam pluribus Quesnellus
discutit, ex antiquioribus libris certioribusque docu-
mentis brevius expediri posse credimus. Ex tribus
diebus qui Leoni nostro sacri in ecclesiasticis libris
inveniuntur, tres de die obitus ejusdem pontificis opi-
niones manarunt. Alii enim præferunt diem 11 Aprilis,
alii 28 Junii, alii 10 Novembris. Quesnellus cum
unico ms. Corbeiensi Dacheriano diem 30 Octobris
propugnans, quartam opinionem invenit. Quintam
tandem opinionem addiderunt Antonius et Francis-
cus Pagii Leonis obitum affligentes diei 4 Novem-
bris. Ea vero sententia, qua S. Leo supremum diem
obiisse traditur 14 idus Novembris, omnium proba-
bilissima, ab eruditissimis passim excepta est. Inter om-
nes libros qui diem mortis Leonis signant, vetustissimus
est Martyrologium, uti vocant, Hieronymianum:
omnia autem hujus Martyrologii exemplaria die 14

Demovit Dominus tenebras, ut luce creata
His quondam latebris sic modo fulgur inest.
Angustus aditus penetrabile corpus habebat,
Huc ubi nunc populum largior aula capit,
Eruta planities patuit sub monte recessa,
Estque remota gravi male ruina minax.

Fecit quoque basilicam, ut habet liber Pontificum,
sancto Cornelio episcopo et martyri juxta cæmeterium
Calixti, via Appia... Hic constituit monasterium apud
beatum Petrum apostolum... Hic constituit in infra
actionem sacrificii diceretur: SANCTUM SACRIFICIUM,
IMMACULATAM HOSTIAM, etc. Hic etiam constituit et ad-
didit super sepulcra apostolorum ex clero Romano cu-
stodes, qui dicuntur cubicularii, quos modo, ait Baro-
nius, ciprillanos vocamus; cubiculum enim idem
fuisse apud antiquos quod hodie 586 apud nos ca-
pellam, notavimus in Romano Martyrologio.

Radulphus decanus Tungrensis, lib. de Canonum
Observantia, proposit. 23: *In quibusdam Chronicis,
inquit, legitur quod Leo I constituit ut finito offerentia
super oblatam incensum in memoriam mortis Christi
ponatur.* Et post nonnulla: *Erectus autem presbyter
populum hortatur ad orandum, dicens: ORATE PRO ME;
quod Leoni papæ ascribitur.* Deinde multis interposi-
tis: *Principium orationis: HANC IGITUR, etc., quod
ascribitur S. Leoni Magno.* Demum versus finem:
*Subsequitur, inquit, BENEDICAMUS DOMINO, sive, le,
MISSA EST: ad quod respondent omnes: DEO GRATIAS
... Et hæc dici Leo papa constituit.*

Superius notavimus ejusdem cura a Demetriade
virgine basilicam in honorem S. Stephani extructam,
cujus apud Paulum Diaconum, Hermannum
Contractum, Platinam et Cuspinianum, memoria est.
Liber Pontificum hæc addit præterea: *Hic fecit ordi-
nationes quatuor per mensem Decembrem in urbe
Roma, presbyteros octoginta unum, episcopos per di-
versa loca centum octoginta quinque. Qui etiam sepul-
tus est apud B. Petrum apostolum in idus Aprilis. Ces-
savit episcopatum ejus dies septem.* In Breviario Ro-
mano nihil de ejus ordinationibus, etsi aliorum pon-
tificum Romanorum ordinationes non omittit. In ms.
Thuaneo, cujus ea est inscriptio: *Ordo episcoporum
urbis Romæ a Petro ad Hadrianum sub Carolo Ma-
gno, S. Leo numerat quadragesimus septimus
PP., et ea verba ibidem reperiuntur: Hic fecit ordi-
nationes 7, presbyteros 77, diaconos 30, episcopos
175.*

III. Quo die extremum diem clausit sanctus
pontifex, facile est dicere, si communi opinioni ob-
sequi velimus; non ita facile, si res ad diligentius
examen revocetur. E vita decessisse 11 idus Aprilis
seu 14 die mensis, ferunt hodiernæ Ecclesiæ tabulæ,
quibus consensus recentiorum scriptorum suffragatur,
Severino scilicet et Dagalaipho consulibus, seu
anno Christi 461, postquam Romanam Ecclesiam (a)

D 14 idus Novembris habent: *Depositio S. Leonis papæ.*
Hæc autem de Leone nostro scripta exinde liquet,
quod hoc Martyrologium aliorum hujus nominis pon-
tificum ætate antieris est. Concinit cum hac die
non solum cætera antiqua Martyrologia ex Hierony-
miano contracta, Rabanus et Lectionarium Bellova-
cense a Quesnelo laudatum; sed et tempus pontifi-
catus Leonis tributum. Hunc ordinatum die 29 Sep-
tembris anni 440 probavimus annot. 1 (*Supra col.*
193, n. a) ad an. 440. Porro ipsius pontificatus assignantur in Catalogis anni 21, mensis 1, et dies 13.
Licet enim quidam Catalogi in diebus discrepantes,
signent dies 26, et aliqui dies 28, præstantiores ta-
men ac plures exhibent dies 13, ut patet ex Cor-
beiensi, qui desinit in Vigilio, et altero item Corbeiensi
a Mabillonio editis, Analect. t. III, ex alio per vetusto
apud Bollandistas, t. I Aprilis, et ex aliis a Pagio
laudatis ad an. 461, n. 5, quibus adjiciendi sunt duo,
alter omnium forte vetustissimus in Hormisda desi-
nens, quem invenimus in ms. cod. Vat. Reginæ

unum et viginti annos, triginta minus dies, administrasset.

587 Ista, inquam, vulgata opinio est quam hactenus primum puto ex Anastasio, seu quovis alio auctore libri pontificalis. Verum quam infirmæ sit ac deploratæ fidei opusculum istud, nemo inter eruditos diffidetur. Unde cum idem scribit sedem apostolicam post Leonis obitum septem diebus vacasse, ab illustrissimo cardinale Baronio merito rejicitur tum ex Mariani Scoti testimonio, tum maxime ex tempore subrogationis Hilari papæ in locum demortui pontificis.

IV. Primum igitur quod in hac questione pro certo statuere licet, hoc est: Hilarum Leonis **588** successorem eidem subrogatum esse mense Novembri anni 461, quo Leo decessit e vita. Hujus rei testem habemus Marianum Scotum insignem chronographum: *Hilarus papa 46 post Petrum ordinatur 11 idus Novembris*. Sed et antiquius et locupletius testimonium Hilari ipse suppeditat. Concilium enim Romanum anno Chr. 465 celebratum, *sub die xv kalendarum Decembrium*, ut habent Acta vulgata, (a) vel XIII ut in appendice codicis Dionysiani et in Moguntino. vel XVI, ut idem ad marginem; hoc, inquam, concilium Hilari ipse in epistola ad Ascanium, etc., cap. 2, habitum esse **589** testatur a fratribus, seu coepiscopis, in anniversaria assumptionis suæ festività congregatis: *Quos Natalis mei, inquit, festività congregat*. Jam vero cum die Dominica consecrari debuerit pontifex, non incommode ordinationem Hilari in præcedentem Dominicam rejiciemus, quæ fuit xv kalendas Decembris, si quidem littera F

eo anno Dominicam designabat. Cum autem A. phonus Ciaconius in Vita Leonis scribat (haud dubium quin ex antiquis Ecclesiæ Romanæ monumentis) sedem apostolicam (b) decem et octo dies vacasse, si totidem ab illa Dominica seu die 16 Novembris retrorsus numerentur, occurreret dies 18 seu obitus S. Leonis 11 kalendas Novembris. At (quod fortasse miraberis) eo ipso die notatam legimus sancti Leonis mortem in veteri calendario quod ex cod. ms. Corbeiensi tomo X sui Spicilegii inseruit vir pietate et doctrina insignis D. Lucas Dacherius, quodque anno 826 concinnatum gravibus conjecturis ductus existimat. Ita porro legimus in calendario: *11 k. (Novembris) Depositio sancti Leonis papæ*. Nullum autem Leonem alium eo tempore mortuum legimus; nec fas est de alio Leone quam de primo interpretari quæcumque sine addito dicuntur de aliquo Leone pontifice in tabulis ecclesiasticis.

Ad Corbeiensem codicem proxime accedit liber lectionarius, quem ex ms. Bellovacensis Ecclesiæ codice Baluzius edidit in lucem ad calcem tomi II capitularium: Sic enim ille in mense Novembri: *11 idus Novembris, Romæ, depositio sancti Leonis episcopi et sancti Mennæ*. Non longe abest dies 10 Nov. a 30 Octobris, nec certum est in codice isto, quem corruptum et interpolatum fatetur editor, qui revera nonnullis in locis perturbata habet plurima, olim ad 11 kalend. Nov. non annotatam fuisse Leonis depositionem, aut ex 30 Octobris ad 10 Novemb. in Ecclesia Ambianensi, ad cujus usum liber scriptus est, esse translatum occasione festi alicujus proprii illo die occurrentis, et festi octavæque sanctorum om-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

1997; alter vero quem ex perantiquo Veronensi codice vulgavit P. Josephus Blanchinius, tom. IV Anastasii, in prolegomenis, pag. 6. Accedunt etiam picturæ basilicæ S. Pauli, et inscriptio ex ms. Virdunensi in Mabillonii *Analectis* impressa et inferius a Quesnello recusa, n. 11, quæ dies totidem signant. Si autem a die 29 Septembris computentur mensis et dies tredecim, Leonis mors incidit in diem 11 id. Novembris. In laudata inscriptione Leo depositus dicitur *11 idus*. . . ., ubi cum mensis nomen desit, Aprilē mensem supplendum nonnulli existimarunt, ita ut ejus mors assignanda sit *11 idus Aprilis*, quo eum sepultum cum libro Pontificali plures tradunt. Sed hæc documenta Hieronymiano Martyrologio posteriora, præferenda non sunt, cum præsertim tempus pontificatus Leonis in omnibus Catalogis notatum, et a die 29 Septembris ordinationis ejus inceptum, Aprilis mensi nullo modo congruat. Adde tandem id non posse conciliari cum ordinatione Hilari, quem mense Novembri ordinatum Quesnellus, n. 4, optime statuit. Solum errat, cum ejus ordinationem assignat diei xv kal. Decembris, eo quod putarit an. 461 litteram F Dominicalem fuisse. Cum autem littera Dominicalis ejus anni fuerit A, Hilarus ordinatus dicendus est xiii kal. Decembris, seu die 19 Novembris an. 461. Si autem S. Leo excessisset die 11 Aprilis, septem et amplius mensibus Romana sedes vacasse dicenda esset, quod ab illorum temporum moribus abhorret. Idem Catalogi, qui cum vulgato Anastasio Leonem sepultum tradunt 11 id. Aprilis, statim addunt *cessasse episcopatum dies septem*. Id autem cum nostra sententia optime concinit; die enim 10 Novembris Leone vita functo, post septem dies Hilari eligi potuit, ejus ordinatione biduo prorogata, ut die Dominico perageretur. Ex his corrumpit Quesnelli opinio, qua Leonem obiisse arbitratur 11 kal. Novembris, seu die 30 Octobris. Unum Corbeiense calendarium, quod aliis erroribus non caret, tanti esse nequit, ut tot documentis atque rationibus hactenus propositis antefendum credatur. Cedit multo magis utriusque Pagii sententia, quæ nulli quoad Leonis mortem documento incumbit. Solum illi præferunt Marianum Scotum Hilari ordi-

nationem signantem 11 id. Novembris. Cum porro ex aliis documentis Romana sedes vacaverit diebus septem, obitum Leonis ad diem quartum Novembris evehendum collegere. Ea vero antiquiora documenta, quibus Leonis mortem assignavimus diei 10 Novembris (siquidem Romana sedes vacavit diebus septem) Hilari ordinationem ad diem 11 id. ejusdem mensis a Mariano Scoto perperam evectam ostendunt. Labitur etiam opinio qua ejus mors assignatur diei 11 kal. Julii, seu 28 Junii. Hac autem die non obitum, sed translationem S. Leonis celebratam fuisse Capitulare Evangeliorum Romanæ Ecclesiæ testatur. Hoc calendarii nomine primus edidit Joannes Fronto; sed vetustissimum esse Capitulare Evangeliorum ipsius Romanæ Ecclesiæ ex ven. card. Thomasi et Dominici Georgii atque aliorum editionibus liquet. In hoc autem juxta omnes editiones ac mss. die 28 Junii legitur: *Translatio corporis S. Leonis*, quam quidem hoc eodem die factam sub Sergio an. 688 memorata inscriptio apud Mabillonium prodit his verbis: *Depositus est 11 idus*. . . . *et iterum translatus huc a B. papa Sergio 11 kal. Jul. indict. 1*. Num vero die 11 Aprilis alia vetustior translatio vel elevatio admittenda sit, satis probabile videtur ex genuino Martyrologio Badæ, qui paulo post Sergium, præter diem 28 Junii, diem etiam 11 Aprilis Leonis festo ascribit. Cum enim ex constitutis nec Leonis mors, nec ordinatione huic diei assignanda sit, aliqua ejusdem translatione vel elevatio Sergio antiquior eo die astruenda est; et hac forte de causa in inscriptione laudata Leo sub Sergio iterum, id est, secundo, translatus traditur.

(a) Hanc chronicam notationem, quæ in Dionysiano-Hadrianeæ collectionis codicibus et editionibus exhibetur, veriorē esse illa quam præfertur codice collectionum Hispanicæ et Isidorianæ, patet ex dictis annotatione præcedenti, in qua hanc diem XIII kal. Decembris anni 461, non vero diem XVI kal. Dominicam fuisse vidimus.

(b) Septem tantum dies vacasse, plures Catalogi cum vulgato Anastasio præferunt. Decem autem et octo dies nullum, quod sciamus, antiquum documentum exhibet.

num proxime subsequentis. Festa sanctorum in eo libro intercederunt a die 26 Octobris usque ad 8 Novembri.

V. Hanc epocham confirmat quod cum dubitare non possimus quin mense Novembri successor Leoni datus sit, nec probabile sit per paucissima illa Ecclesie Romanæ tempora diu post mortem pontificis dilatatam fuisse electionem successoris, quam Leo ad Anastasium Thessalonicensem scribens, *nullis dilationibus volebat fatigari* (Epist. 14, nunc 12, cap. 6); pene certum eo ipso apparet intra mensem Octobrem coercendam esse S. Leonis mortem.

Repugnat sententiæ nostræ communis chronologia. Sed præterquam quod sola libri Pontificalis 590 auctoritate munita hæc invaluit, quæ magni faciendæ non est, accedit etiam quod hæc ipsa plures alios chronographos adversos habeat, exempli gratia, Marianum Scotum, qui de Leone nostro hæc habet: *Magnus Leo papa obiit iv kalendas Julii*; Martinum Polonium, qui Leonem eundem scribit sedisse annis 21, mensibus 9, diebus 27; Hermannum Contractum, qui annos 23 sedisse ait. Hæc et similia propius accedunt ad sententiam quæ Leonis mortem mense Octobri assignat, quam continent, quæ in idus Aprilis.

VI. Sed juvat Marianum Scotum, cujus singularis et expressa narratio est, diligentius inspicere; plurimum enim lucis ex eo nobis affulget ad distinguendum Leonis I et Leonis II festa, quæ per longum temporis spatium confuse celebrata sunt. Cum enim hodierna ætate fere ubique per Ecclesias Leoni papæ II Junii dies 28 sacra habeatur, hoc tamen per errorem contigisse manifestum est, tum ex citato Mariani Scoti loco, tum ex dicendis inferius, ex quibus docemur Leonem II in Leonis I locum esse substitutum. In Martyrologio enim Romano hæc legimus ad iv kalendas Julii: *Roma, sancti Leonis papæ II*. Et in Breviario Romano eodem die habetur officium ejusdem Leonis II qui ibidem dicitur *sepultus in basilica sancti Petri iv kalendas Julii*.

Contententur recentiores scriptores Leonem II mortuum non esse iv kalendas Julii. Probat ex Anastasio, seu libro Pontificali, in quo dicitur ordinationem celebrasse die 27 Junii, *sepultus vero ad beatum Petrum apostolum sub die v nonas Julias*. Quibus suffragatur Marianus Scotus scribens Leonem II obiisse v nonas Julii.

VII. Nolim ego negare 28 Junii vita functum esse Leonem II, huic enim opinioni favent, nedum adversantur, quæ in contrarium adducta sunt, excepto Mariano, qui Anastasii verbis male intellectis deceptus est. Ad Anastasium enim ipsum quod attinet, non scribit mortuum Leonem v nonas Julias, sed tantummodo sepultum: facillime porro intelligimus eum qui v kalendas Julii diem extremum obiisset, quarto post die sepultum esse. Cum hæc non discernunt auctor lectionum Breviarii Romani et Marianus

Scotus, in diversos uterque errores abiit, hic scribens obiisse v nonas Julii, ille sepultum esse iv kalendas Julii. Non nocet magis ordinationis die 27 Junii celebratæ mentio. Quis enim istud inter impossibilia numeret, ut qui die 27 vel 28 ante lucem consecrationes sacerdotales peregerit, sequenti vel eodem die repentino morbo correptus obierit: 591 quod potius facile est contigisse pontifici annoso, præcedentis noctis vigiliis et labore fatigato. Quibus adde plerisque corruptum videri Anastasii locum de die ordinationis. Et hanc quidem die vel quarto vel undecimo Junii celebrari debuisse hoc anno erudite probat vir clarissimus Carolus le Cointe Oratorii Gallicani presbyter in Annalibus Ecclesiasticis Francorum, an. 686, num. 33, tametsi Leonem iv kalendas Julii mortuum, non existimet: vix tamen alia ratio excogitari potest cur (a) huic potissimum diei affixum sit festum hujus pontificis, etiam rejecta inde Leonis I festivitate, quam quia constabat in Ecclesia Romana eo die obiisse Leonem II.

VIII. Etsi porro hæc die mortuus erat Leo II, non ei tamen sacra fuit eadem dies in antiquis Ecclesie monumentis, sed Leoni I. Hujus assertionis plures et antiquis historicis, Martyrologiis, Lectionariis, Breviariis, Missalibus, et calendariis probationes facile est adducere.

Primo loco prodeat sanctus Gregorius Magnus PP. I, qui Leone II antiquior fuit. Is in suo Sacramentario annotat *natale S. Leonis papæ*, ad iv kalendas Julii. Hoc quidem additum Sacramentario merito suspicatur viri docti juxta fidem codicis Remensis a doctissimo viro Hugone Menardo laudati; neque ego inficias ierim; atamen antiquissimum esse hanc additionem deo evincunt: unum est, quod tam pauci codices misse inventi sunt, qui ea careant, ut unicus ille Remensis laudatur a Menardo, qui tamen testatur *natale S. Leonis papæ* in idus Aprilis inscribi in eodem Remensi codice; in cæteris vero (b) antiquissimis, puta Corbeiensi sancti Eligii Missali, ad cujus fidem Sacramentarium edidit, et duobus aliis ejusdem monasterii, item Tiliæno et Thuaneo, etc., *natale S. Leonis papæ* iv kal. Julii annotatum exhiberi; alterum, quod paucorum admodum sanctorum, qui martyres non fuerint, festa inscripta habeat, paucorum

592 etiam Romanorum pontificum: quos inter Leonem I omissum esse, non omisso Leone II, vix in mentem venerit. Ex eodem Sacramentario Gregoriano assumpsit procul dubio Hincmarus Remensis archiepiscopus collectam secretam misse S. Leonis, quam refert in opere prolixo de Prædestinatione, pag. ultima, quamque in Ecclesia Romana recitari solitam significat, his verbis: *Hanc (intelligentiam) ipsa sancta sedes apostolica in arcanis caelestium mysteriorum ex apostolorum traditione retinet dicens*: c Hæc hostia, quæsumus, Domine, mundet nostra delicta, quæ in ara crucis immolata, totius mundi tulit offen-

BALLERINIURUM ANNOTATIONES

(a) Cum serius valde huic diei iv kal. Julii festum Leonis II affixum fuerit, omnes autem catalogi Romanorum pontificum eum sepultum tradant v non Julii; ea festi assignatio non eam causam habuisse videtur, quam Quesnellus conjicit. In *Breviario de Camera secundum usum Romanum, impressum Venetiis arte et impensis magistri Andreae de Torresanis de Asula 20 Junii 1494*, die 28 Junii festum hujus Leonis II cum tribus propriis lectionibus exhibetur, sed in iis nihil de die sepulturæ, ut in Romano Breviario nunc legitur.

(b) Vetustissimi omnium, qui hactenus ad nostram notitiam pervenerunt Sacramentarii codices Gregoriani, sunt unus Vaticanus, et alter Ottobonianus, quos Muratorius edidit in Liturgia Romana tom. II; cumque in hoc die iv kal. Julii S. Leonis missam pariter præferant, statim post Leonis translationem eodem die præctam sub Sergio hanc missam Sacramentario Gregoriano additam credimus: et idcirco in vetu-

stissimis capitularibus Evangeliorum, in quibus ea translatio eodem die signatur, et in calendario Romano, quod responsoriali ac Antiphonario Romanæ Ecclesie præmissum et codice Basilicæ Vaticanæ vulgavit ven. card. Thomasius tom. IV, pag. 9 novissimæ editionis, ac tandem in vetusto Missali Lateranensi nuper impresso tom. I Collectionis Liturgicæ pag. 228, eodem tantum die S. Leonis festum indicatur. Non diffitemur tamen tria alia Sacramentaria Gregoriana, Remense a P. Menardo, not. 354 laudatum, Theodoricense et Geneticense in notis ad Menardum allegata, Leonis memoriam præferre, non die 28 Junii, sed 11 Aprilis. In solo S. Petri supra Divam Ordinario S. Leonis commemorationem sine officio eodem die 11 Aprilis invenit P. Martene de Monach. Ritib. l. IV, c. 4, n. 26, cum in aliis sex ejusdem generis libris, quos allegat, lib. IV, c. 6, n. 25, ejusdem sancti festivitas notetur die 28 Junii.

ms. Colbertino, descriptæ a Baluzio in notis ad Capitularia, p. 1486, ubi post quatuor doctores Ecclesiæ Latinæ S. Leo invocatur. Quem titulum pontifici nostro postliminio restituit novum **594** Ecclesiæ Parisiensis Breviarium anno 1680 excusum et magna acuratione emendatum, doctissimorum virorum ope et industria, imprimisque clarissimi Jacobi de Sancta Bova doctoris, socii et professoris Sorbonici, præceptoris mei.

Ado Viennensis, qui eodem sæculo nono scripsit suum Martyrologium, Leonem non rece: set nisi **iv** kalendas Julii in hunc modum: *Ipsa die Natalis S. Leonis papæ*. Legitur quidem et in idus Aprilis Leonis mentio in vulgatis codicibus; at Joannes Mosander et Heribertus Rosweydu, qui Adonem multa cura ediderunt in lucem, istud rejiciunt auctoritate plurimorum codicum mss.

Liber ms. Sacramentorum Ratholdi, qui decimo sæculo exaratus, kalendarium ms. S. Michaelis de Confluente in Catalonia, kalendarium Ecclesiæ Christianæ editum Helmsstadii anno 1585, ad calcem Chronologia Davidis Chytræi, kalendarium ms. S. Theoderici prope Remos, et alia bene multa incertæ ætatis ac regionis monumenta, Leonis memoriam annotatam non habent, nisi ad **28** Junii diem. Leonem porro **II**, Leone **I** posthabito, ut jam diximus, quis credat celebri solemnique cultu honoratum in Romana præsertim Ecclesia?

Martyrologium antiquum, quod pro veteri Romano venditavit Rosweydu, nec aliud est quam Adonis Epitome, nihil de S. Leone in idus Aprilis; hæc autem **iv** kalendas Julii: *Romæ Leonis papæ*.

Wandelbertus, qui Usuardi Martyrologium metrico expressit, eadem quæ ille habet de Leone tam ad **ii** idus Aprilis quam ad **iv** kalendas Julias. Habetur in Martyrologio Molani et tomo **I** Operum Venerabilis Bedæ presbyteri metricum illud Wandelberti (quæ est eruditior opinio) Martyrologium. In idus Aprilis Usuardus Lovanii editus a. 1568 hæc habet: *Romæ natalis B. Leonis papæ, cujus temporibus exstitit sancta synodus Chalcedonensis*, et ad marginem: *Primi, de quo 28 Junii*. Ibidem vero Wandelberti hoc distichum:

Pontifice et summo ternæ irradiante Leone,
Splendent, ore, manu Christi qui pavit ovile.

Ad **iv** vero kal. Julii: *Natalis beati 595 Leonis papæ et doctoris*; et ad marginem: *De Leone, Pontificale, c. 47, et Canisius ante Opera*. Wandelbertus autem:

Præuale quartus orat verbi et doctore Leone.

Ex quo arguitur prava Molani correctio in Usuardo tentata in posterioribus editionibus contra auctoris mentem. Ademque mss. codicum. Quam correctionem in Wandelberto audere velant carminis leges.

Marianus Scotus, in Chronico quod circa annum 1083 complevit, Magnum Leonem papam obiisse scribit **iv** kalendas Julii: ea potissimum ratione ductus, ut ego existino, quod illa die coleretur Magni Leonis memoria.

Abbas Urspergensis, qui obiit anno 1240, ad annum 461 sui Chronici: *Leo papa, inquit, migravit iv kalendas Julii*.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(*) Peculiarem et antiquam S. Leonis cultum in Romana Ecclesia astruunt veteres ipsius litanie, quas ex codice basilicæ Vaticanæ accurate recensit card. Thomasius tom. **V** *Antiqui libri Missarum* pag. 299, et nos in aliis mss. invenimus. In his enim inter sanctos confessores pontifices S. Leo recensetur sic: *S. Silvester, S. Leo, S. Ylari, S. Martine, S. Gregori*, etc. In aliis contractionibus ejusdem Ecclesiæ litanis ex codice Ratholdi apud Menardum in Sacrament. Gregor., not. 741, habetur: *S. Silvester, S. Leo, S. Ambrosi, S. Augustine*. In brevissimis litanis, quæ duobus Ordinibus Romanis **13** et **14** in-

sertæ sunt tom. **II** Musei Italici Mabillonii, p. 227 et 254, hi duo tantum confessores pontifices invocantur: *S. Leo, S. Gregori*. De doctoris titulo vide quæ diximus in epistola nuncupatoria tomi **I** (*præced.*). Quoad Adonem vero, in tribus antiquis ejus codicibus, quos vir cl. Dominicus Georgius in Romana editione Martyrologii Adonis adhibuit, die **28** Junii legitur pag. 305: *Ipsa die natalis S. Leonis papæ, qui merito excellentis ingenii apud Romanos Magnus Leo appellatur*. Idem porro codices ejusdem Leonis festum pariter signant die **11** Aprilis.

Martinus Polonus Marianum et abbatem Urspergensium explicat, et ipse suo suffragio confirmat assertionem nostram. *Hic etiam*, inquit, *sepultus est apud basilicam S. Petri apostoli, cujus festum fit in vigilia apostolorum.* Nondum igitur anno 1277 ad quem Chronicon suum perduxit Martinus, Leonis II festum agebatur iv kalendas Julii, sed Leonis I, in Ecclesia Romana, cuius consuetudo ac ritus latere Martinum non potuere, qui in illa Nicolao III pontifice penitentiarii munere functus est.

S. Antoninus, qui florebat anno 1450, Chronici parte II, hæc habet de Leone nostro: *Celebratur hujus sancti festum in vigilia apostolorum Petri et Pauli.*

Wernerus Rolewink de Laer Westphalus Carthusiensis, qui kalendariū et Martyrologium condidit, nec non Fasciculum temporum, quem ad annum 1480 produxit, eidem diei ascribit Leonis nostri festivitatem. *Festum ejus*, inquit, *agitur in vigilia apostolorum Petri et Pauli; quidam dicunt 11 Aprilis.*

Denique Joannes Trithemius, quem mortuum scribunt anno 1516, in hunc modum de Leone I scribit: *Moritur tandem post multos pro Ecclesie utilitate labores sub Leone Augusto anno Domini 461, indictione 14, iv kalendas Julii.*

Pleraque Breviaria et Missalia, quæ ante hujus sæculi initium excusa sunt, non habent consignatam S. Leonis memoriam, nisi ad iv kalendas Julii, seu die 28 Junii:

Missale Romanum seu secundum consuetudinem Romanæ curiæ Venetiis excusum a. D. 1481;
Missale editum Basilicæ a. D. 1487;
Missale excusum Lugduni a. D. 1501;
596 Breviarium Aurelianense a. D. 1504;
Breviarium ordinis SS. Trinitatis a. 1514;
Breviarium Turonensis Ecclesiæ 1519;
Breviarium Carthusiense a. D. 1521;
Breviarium canonicorum regularium 1523;
Breviarium Romanum, Parisiis 1524;
Breviarium curiæ aptum, seu secundum consuetudinem Romanæ curiæ, a. D. 1525;
Breviarium Parisiense 1545;
Missale Romanum Venetiis cusum 1549;
Breviarium secundum usum archicænobii sancti Remigii Remensis eodem anno editum;
Portiforium, seu Breviarium ad usum Ecclesiæ Sarisburiensis, quod Londini prodit a. D. 1555;
Breviarium Romanum, Parisiis, 1556;
Breviarium Aurelianense anni 1573;
Breviarium vetustissimum Fontisebraldi;
Breviarium Noviomense antiquum;
Breviarium ms. Sancti Victoris Parisiensis;
Breviarium canonicorum regularium a. D. 1609;
Breviarium S. Martini Turonensis a. D. 1635.

In his omnibus et, sine dubio, in aliis bene multis occurrit memoria S. Leonis 28 die Junii, non 11 Aprilis. Memoria, inquam, non integrum officium propter occurrentem sanctorum apostolorum Petri et Pauli vigiliam, quæ celeberrima erat. Alias si in diem Dominicam festum Leonis incidisset, vigilia in superius sabbatum rejecta, de S. Leone fiebat ipsa die Dominica officium, si bene capio sensum hujus Rubricæ in plerisque numeratis Breviariis appositæ: (a) *Si festum sancti Leonis in Dominica venerit, agitur de festo cum commemoratione S. Joannis Baptistæ; quocumque vero alio die venerit, fit de ipso commemoratio in missa de vigilia.* Cujus commemorationis adhuc vestigia supersunt in collecta, quæ et in Sacramentario Gregoriano, et in recensitis supra Breviariis pro S. Leonis memoria legitur, quæque a paucis an-

nis ad Leonem II translata, ejus officio ascripta est, ne apice quidem mutato. En collectam.

Deus, qui beatum Leonem pontificem sanctorum tuorum meritis cœquasti, concede, quæsumus, ut qui commemorationis ejus festa percolimus, vitæ quoque imitemur exempla. Ubi cum dicitur *sanctorum tuorum meritis cœquasti*, subaudiendum suspicor *apostolorum, seu Petri et Pauli*, quorum solemnitas dies occur- rebat, et quorum meritis cœquatum Leonem predi- cat collecta; nisi enim aliquem inter cæteros cœles- tium insignem **597** cogites, cui Leonem comparare volue- rit, minus concinna laus erit qua sanctus sanctis similibus dicitur. Cæterum non semel ab antiquis Leo noster cum apostolis conferitur: *Δίων πάπας Ῥώμης ἰσαπόστολος*; id est. *Leo Romæ papa apostolis æqua- dus*, inquit libellus synodicus. (Cap. 94). Sed et Pa- tres Chalcedonenses, in suo *προσφωνητικῷ* ad Mar- cianum Augustum, sanctum Leonem apostolicum virum, *τὸν ἀπόστολικὸν ἄδρα*, appellarunt. Hæc omnia animum quemvis non pervicacem aut contentio- sum facile adducent ut Leonis I memoriam olim in- scriptam fuisse credat 28 diei Junii.

Non diffiteor tamen antiquos etiam codices inve- niri, qui Leonis festum Aprilis 11 diei affixum ha- beant; sed eosdem de die obitus interpretari nulla necessitate compellimur, cum vel de translatione aliqua, vel de ordinatione possint intelligi. Ita genuinum Bedæ pre-byteri Martyrologium, quod a Go- defrido Henschenio non ita pridem publicæ luci da- tum est; tertio enim idus Aprilis mentio habetur *Leonis papæ et confessoris*, quarto kalendas Julii *san- cti Leonis papæ*. Sic etiam Breviarium ms. Montis Cassini sexcentorum fere annorum, quod in ædibus institutionis Oratorii D. Jesu ad muros Parisienses asservatur. De Usuardo constat ex superius dictis utroque loco natalem Leonis I commemoratam.

Eodem die habet vetus kalendariū tomo X Spi- cilegii Acheriani editum ex ms. codice 800 anno- rum: in *idus Aprilis, natalis sancti Leonis papæ*. Item in kalendario quod libro Sacramentorum sancti Gregorii ms. præfigitur in codice Oratorii Parisiensis. His adde Missale Parisiense ann. 1517 et 1541, et Breviarium 1545 et 1584; Breviarium Romanum Venetiis 1570. Breviarium Ambianense anni 1607, in quo nihil de sancto Leone 28 Junii, sed tantum 11 Aprilis; Laudunense anni 1584; in quibus non offi- cium, sed sola commemoratio fit sancti Leonis 11 Aprilis, nihil mense Junio.

Observandum, in plerisque Breviariis et Missali- bus quæ officium sancti Leonis habent 28 solummodo Junii, officium istud esse de communi confessorum pontificum, nihilque præferre, unde discerni queat an de Leone I celebretur, an vero (b) de secundo.

X. Ex præmissis facile mihi persuadeo (c) tres omnino dies consecratos olim fuisse memoriæ sancti Leonis papæ I, et unum eorum in aliquibus Ecclesiis, alium in aliis, duos in nonnullis annuo cultu celebratos.

Depositioni hujus sancti pontificis sacer fuit ter- tius kalend. Novemb. seu dies 30 Octobris, qui huic deputatur in kalendario Acheriano octingentis annis antiquo; tametsi forsano eo die officium celebratum de eo non fuerit. Præcis enim Ecclesiæ temporibus vix ac ne vix quidem depositionem seu **598** obitum illius sancti solemnè officio honoratum crediderim, nisi qui martyrium fuso pro Christo sanguine com- plevisset. Hinc est quod in tam paucis monumentis dies obitus Leonis conscriptus legitur, ut unicus hactenus codex visus sit qui hunc annotatum habuerit die 30 Octobris.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Similis rubrica legitur in Responsoriali et Anti- phonario Romanæ Ecclesiæ tom. IV Operum card. Thomasi, p. 120: *Si vigilia B. Petri in Dominica venerit, sabbato prævenimus omnia officia vigiliæ cele- brare; Dominica vero omnia de S. Leone papa facimus.* In ordine autem Romano 15 apud Mabillonium, tom.

II Musei Italici, p. 517, habetur: *Item in vigilia beatorum apostolorum Petri et Pauli facimus de S. Leone; missa dicitur de vigilia, cum commemoratione de S. Leone.*

(b) Confer not. 4 (Col. 323, n. a).

(c) Confer not. 1 (Col. 319, n. a) sub finem.

XI. Junii dies 28 translatione corporis sancti Leonis celebris habitus est, quo die notata legitur in vetustissimo Joannis Frontonis Martyrologio seu Lectorio nongentis annis, ut putat, antiquiore; in quo quarto kalendas Julii legitur: *Translatio corporis beati Leonis*. Cui concinit kalendarium ad usum olim Ecclesiae Romanae et bibliothecae Vaticanae codice antiquissimo ante nongentos pariter annos descripto, quod Leo Allatius integrum inseruit dissertationi suae de Dominicis et Hebdomadibus Graecorum ad calcem operis de Perpetua Ecclesiarum Orient. et Occident. Consensione, pagina 1487. Sic enim pag. 1490 legimus: *iv kalend. Julii, translatio corporis B. Leonis pontificis et confessoris*. Quo in kalendario, nulla alie die consignata habetur memoria Leonis. Cujus enim Leonis, nisi primi, cujus unius translationem commemoratam habemus ab Anastasio Bibliothecario, seu quovis alio auctore libri Pontificalis, ubi de Sergio papa: *Hic, inquit, corpus beati Leonis probatissimi patris atque pontificis, quod in abdito inferioris secretarii praedictae basilicae (Sancti Petri) positum fuerat, facta diligentius tumba in denominata basilica publico loco (ut sibi fuerat revelatum) reposuit, ac locum ipsum ornavit.*

Eadem, paucis mutatis, habentur in ms. cod. Collegii Oriensis in Academia Oxoniensi; illo, inquam, codice ex quo prodiit Romanus canonum codex, quique idem plurima continet Leonina, inter quae narratio duplex de rebus gestis S. Leonis PP. I, una, fol. 91, convenit fere cum Anastasiana narratione, etsi ea sit brevior; altera habetur fol. 214, estque ejusmodi:

Anno Dominicae incarnationis 440, Leo papa Magnus quadragesimus quartus post Petrum sedit annis viginti uno, mensibus duobus. Obiit iii idus Aprilis. Anno Dominicae incarnationis 688, Sergius papa octogesimus quartus sedit annis quatuordecim mensibus octo. In hujus gestis ita legitur: « Hic corpus Leonis I beatissimi patris ac pontificis, quod in abdito inferioris secretarii basilicae beati Petri positum fuerat, facta diligentius tumba in denominata basilica publico loco, ut sibi fuerat revelatum, reposuit iv kalendas Julii ac locum ipsum ornavit. »

Sequitur in codice inscriptio viginti versibus constans, quae hic excusa legitur. Unum porro quod in excerpto gestorum Sergii observatum velim, est nota temporaria, cui concinit Mabillonianus codex jamjam 599 commemorandus. Uterque enim codex cum Frontonis Martyrologio et Allatii kalendario superius laudatis, testes sunt quatuor, quorum auctoritate Junii diem 28 translationi S. Leonis I sacram fuisse certo constare videtur.

Ex eodem Sergii gestorum excerpto docemur, quod Leo noster sepultus erat in basilica Sancti Petri, qui honos nulli decessorum contigerat. *Primus quippe, ait auctor Romae Subterraneae, inter sanctos pontifices non martyres annumeratur: haud tamen juxta Sanctum Petrum, sed in basilicae ejusdem vestibulo ante secretarium, in postrema nimirum ejusdem vestibuli parte ad laevam ingredientibus.* Quod epitaphii jamjam describendi versus 6, 7 et 8 significant. Multi deinde pontifices ibidem tumulati sunt; ita ut sancti Leonis sepulcrum aliorum obrutum superlucris delitesceret, cum Sergius papa I, qui sub finem septimi saeculi Romae sedit, praevia revelatione admonitus, corpus Leonis e loco obscuriori eruit, transtulitque in superiore editioreque versus altare, sive in oratorio ad dexteram majoris absidis prope sancti Petri aram, ut scribit idem Romae Subterraneae auctor. Extruxit quoque Sergius magnificentum tumulum Leoni cum hoc epitaphio, quod exstat apud Janum Gruterum, et ad ms. codicis Oxoniensis apographum, a clarissimo viro E. Bernardo nuper ad nos transmissum, emendavimus. Idem inventum est a doctissimo Mabillonio

in Viridunensi codice monasterii S. Vitonis inter alia epitaphia, quae reperta esse dicuntur in Ecclesia S. Petri, referunturque a Mabillonio tomo III Analectorum pag. 431:

Hujus apostolici primum [Ms. Ozon., magni] est hic corpus [humatum,

Quod foret et tumulo dignus in arce Petri.
Hinc [Vulg., hunc] vatium procerumque cohors, quos cer[nis adesse,

Membra sub egregia sunt adoperta domo.
Sed dudum ut pastor magnus Leo septa gregemque
Christicolam servans janitor arcis erat.

Commonet e tumulo, quod gesserat ipse superstes,
Ne lupo insidians vastet ovile Dei.

Testantur missi pro recto dogmate libri,
Quos pia corda colunt, quos mala [Vulg., prava] turba [timet.

Rugit, et pavida stupuerant corda ferarum;

Pastorisque sui jussa sequuntur oves.

Hic tamen extremo jacuit sub marmore templi
Quem jam pontificum plura [Ozon., pulchra] sepulcra
B tegunt [Vulg., celant].

Sergius antistes, divino impulsus amore,

Hunc in fronte sacrae transtulit inde domus:

Exornans rutilam pretioso marmore tumbam [Vulg., Rutilum... tumbum],

600 In quo poscentes mira superna vident.

Et quia praemicuit miris virtutibus olim;

Ultima pontificis gloria major erit.

Ad hujus epitaphii calcem legitur in Mabilloniano codice hoc chronicum additamentum: *Sedit in episcopatu annos 21, mensem 1, dies 13. Depositus est iii idus... et iterum translatus huc beato Sergio iv kalend. Julii, indict. 4.*

Hac de prima translatione corporis sancti Leonis ejusque sepulcro, quod et miraculis clarum et praesens auxilium multis fuisse versus hic ostendit:

In quo poscentes mira superna vident.

XII. Porro diem 11 Aprilis memoriae ejusdem pontificis sacram fuisse, ex antiquis etiam codicibus certum esse supra monuimus: qua autem ratione vel occasione id contigerit, omnino exploratum non habemus. Mortem ejus hac die recolit, communis est hac aetate opinio, hodiernis Ecclesiae fastis et Brevariis consignata, quam tamen sequi non sinunt testimonia Mariani Scoti, Martini Poloni et aliorum quos supra retulimus, partim festum, partim obitum sancti Leonis alii diei assignantium, quam 11 Aprilis.

Hanc diem (a) anniversario assumptionis ejus ad pontificatum consecratam fuisse non aegre crediderim. 1° Quia circa haec tempora contigisse ordinationem ejus consona est omnium sententia. Scio cum communi chronologia, quae obitum Sixti III vel v kalendas Aprilis evenisse docet, componi conjecturam nostram non posse, si quidem ex Prospero indubitatum habemus quadraginta dies et amplius Romanam Ecclesiam sine pontifice fuisse. Sed quo auctore diei illi mors Sixti pontificis assignatur? Non certe Prospero, quod Ciaconio visum est Baronii verbis decepto; nusquam enim id apud hunc chronographum legitur, sed nec apud ullum scriptorem Anastasio antiquiorem. Hujus autem tam suspecta diligentia, tam frequentes lapsus, ut infirma sit admodum ac vacillans assertio omnis sola ejus auctoritate subnix.

2° Vetus kalendarium superius laudatum ex tomo X Spicilegii Acheriani, depositionem quidem sancti Leonis papae III kalendas Novembris commemorat, III vero idus Aprilis seu 11 die natalem ejusdem recenset. Natalis porro de die mortis hoc loco intelligi non potest, cum haec mense Octobri deputetur; quem igitur, nisi consecrationis, diem significabit? quo nomine inter alios pontifices Sixtus III, Leonis praedecessor, ordinationem suam appellavit epist. 1 ad Cyrillum Alexandrinum: *Synodo, inquit, quam natalis mei dies congregarat; et epist. 2 ad Joannem Antio-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide annot. 1 (Col. 310, n. a).

PATROL. LV.

chenum : *Audiuit universa fraternitas, quæ ad natalis mei convenerat diem.* Hilarius Leonis successor proximus, epistola 2 ad Ascanium et alios provincie Farraconensis episcopos, c. 2 : *Lectis, inquit, in conventu fratrum, quos natalis mei festivitas congregat, litteris vestris.* Sanctus item Paulinus, epist. 16 ad Delphinum, ait invitatum se ab Anastasio papa fuisse ad natalem suum. Et sanctus Ambrosius, libri viii, epist. 1 ad Felicem Comensem episcopum, *diem natalis ejus*, hoc est, ordinationis, recolit. Mitto sanctum Augustinum, serm. 32 de Verbis Domini, et homil. 24 et 25 inter quinquaginta.

3° In hoc martyrologio seu calendario natalem non semper mortis diem, sed quamlibet festivitatem significare, liquet ex natali sancti Benedicti abbatis, qui bis annotatur, semel quidem mense Martio, quo decessit e vita, iterum 13 die Julii, quo ejus translatio recolitur, quam tamen natalem dici videmus ab auctore calendarii; ut mirum non sit idem de ordinationis sancti Leonis die esse usurpatum, quod de sancti Ambrosii ordinatione usurparunt Græci in suo Menologio, ubi hanc sub natalis nuncupatione memorant septima die Decembris, Latine Ecclesie exemplum secuti. Veterem membranam operi suo de doctrina temporum inseruit Egidius Bucherius e schedis Heriberti Rosweydi acceptam, quæ instar est calendarii seu Martyrologii in ea mense Februario ista legitur : *Octavo kalendas Martii, natale Petri de Cathedra*, quo festo velut ordinatio seu pontificatus apostoli celebratur.

4° Quanta ordinatio solemnitate recoli solet, festa quæ sacra vel habita sunt, vel adhuc habentur ordinationi sanctorum Paulini, Ambrosii, Augustini, Hilari papæ et Martini Turonensis, demonstrant de Romana, Gallicana, Italica et Africana diocesisibus. Quibus adde plurimum adhuc pontificum ordinationem in hodiernis Ecclesie tabulis celebrari, ut videre est in Martyrologio Romano sanctorum Basilii Cæsariensis, Ambrosii Mediolanensis, Gregorii Romani et Zenonis Veronensis, ordinationes suis quisque diebus annua solemnitate honoratas referente. Immo vero a modum simile est quod, cum primis Ecclesie sæculis solorum Christi martyrum memoria solemniter ritu coleretur in Ecclesia, sanctorum pontificum primas omnium festivitates martyrum solemnitatibus esse adjectas, delectumque ad id diem ordinationis ejusque; ita ut dies qui festus quotannis habebatur vivente pontifice, idem post ejus mortem recoleretur. Quod de nostro Leone tanto magis credendum est, quanto ejus electio ardentioribus omnium votis majorique consensu contigerat, ejusque ordinatio per totos 602 viginti et unum annos vivente Leone recoli solita fuerat. Quibus adde quod, propter rerum præclare gestarum magnitudinem, sanctimonie opinionem singularis, et propter Urbem semel et iterum ejus ope a cæde liberatam, quo pater patriæ bis esse meruerat, tanti pontificis memoria in deliciis Romæ haberetur; ut omnino absurdum videatur per tot sæculorum spatia oblivione sepulam credere Leonis Magni memoriam, pontificis tot nominibus Ecclesie Romane charissimi.

Doctissimus Papebrochius, in suo conatu chronico-historico ad catalogum Pontificum Romanorum, quia Leonis ordinationem Septembris diei 8 assignat, Aprilis 11 celebrari putat secundam illius in Vaticano depositionem, quæ ab Anastasio ex antiquioribus catalogis sepultura appellata sit.

Sed tandem certam habet hodie fixamque 11 Aprilis festivitatem Leo papa I, cujus officium ritu duplici celebratur, præsertim in Ecclesia Romana. Nolim autem sine observatione præterire singularem

A hujus officii prærogativam, in quo videlicet ad primum nocturnum eadem lectiones ex prima S. Petri epistola habentur quæ in utraque solemnitate Cathedralis sancti Petri; ad tertium vero nocturnum et ad missam eadem Evangelii lectio quæ et in Cathedralis sancti Petri et in natali ejusdem (*Serm. 2, num. 3*); sumptaque est ex cap. xvi S. Evangelii secundum Mattheum, ob eam proculdubio rationem, quod incarnationis fidem Petricæ confessionem, quæ a Deo Patre apostolico inspirata cordi, omnium humanarum opinionum incerta transcendit, et firmitatem petre accepit (*Epist. 98*), tam pie, tam fortiter, tam docte explicuit defenditque adversus Eutychem: unde et ejus epistola tamquam Petri confessioni consona ab œcumenica synodo approbata est, et ipse ab istem Chalcedonensibus Patribus dicitur: *Vocis beati Petri omnibus interpretis esse constitutus.*

XIII. Præter (a) eam corporis sancti Leonis translationem a Sergio papa factam, quam modo recepsimus, sacras etiam ejus reliquias in variis orbis Christiani partes deportatas legitimus. De aliqua enim corporis parte accipiendæ Martinus Polonus in Chronico, ubi sub Sergio papa I hoc actum narrat: *Corpus Leonis I papæ Deo revelante transtulit apud Virzenburg Osterfrank*; nisi tamen auctor isto pro translatione de inferiori loco basilicæ sancti Petri ad superiorem, hanc nobis supponat. Ut ut sit, facile fuit ut dum loco moveretur corpus, partem ejus aliquam impetravit nonnullus e Virzenburgensi Ecclesia, tunc temporis Romæ degens, et ad sua detulerit sacrum pignus, 603 quod postmodum pro integro corpore vendidit popularis error.

Non pigeat quoque referre quod legitimus in libro, cui titulus: *De statu Ecclesie Petracoricensis a fide condita, auctore Joanne a Puteo e stricta sancti Francisci familia recollecto*; qui ad annum Christi 1476, sub Radelphino episcopo Petracoricensi impetratum scribit studio Eliæ Burdellii bullam a Sixto PP. IV pro decenniali indulgentiarum jubilæo in eorum gratiam qui ecclesias Sancti Stephani et Sancti Frontonis quotannis adirent die eorumdem memorie sacro. De ecclesia porro Sancti Stephani bulla hæc addit: *In qua certæ reliquie ejusdem sancti et corpora sancti Leonis papæ, qui Magnus Leo dictus, et beati Patrocli, et sanctæ Sabine martyris requiescunt.* Idem auctor, ad annum Christi 1551, ex processu verbali majoris et consulum urbis Petracoricensis, narrat sacram omnium suppellectilem ac sanctas reliquias, quæ in civitate Petracoricensis gazophylacio servabantur, ab hæreticis nocte intempesta direptas esse: inter quas caput sancti Leonis PP. numerat, easque reliquias in horto quodam repertas, sub majori altari sepultas esse. Ex eodem, opinor, fonte hausit illustrissimus Tullensium episcopus Andreas Saussayus, quæ scribit in supplemento Martyrologii Gallicani ad 11 Aprilis: *Sanctissimi pontificis (Leonis I) corpus tot divinorum mirabilium instrumentum lapsu temporis Roma in Aquitaniam translatum in majori Petracoricorum ecclesia sub titulo sancti Stephani protomartyris honorifice collocatum, una cum sacris ossibus S. Patrocli et sanctæ Sabine virginis Sixtus papa IV in suis bullis quiescere testatur.*

XIII. Certiora puto quæ narrat Clarius monachus auctor Chronici sancti Petri Vivi Senonensis, tomo II Spicilegii Acheriani. *Postulavit, inquit, Ansegisus a Joanne papa (VIII) dari sibi reliquias pontificum atque doctorum Gregorii atque Leonis, quod et impetravit; plerumque etenim sacra missarum solemnia in sede apostolica celebravit. Dedit autem ei Joannes papa caput beati Gregorii papæ universalis, filii Gordiani, plumbo inclusum, et brachium S. Leonis papæ et docto-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Aliam Sergio anteriorem elevationem die 11 Aprilis factam suspicari sumus annot. 1. Post Sergio vero Leonis I sive translationem sive elevationem Leonis IV tribuit liber Pontificalis in hujus Vita.

Paschalis quoque secundus aliquid simile egit, teste Petro Manlio canonico in descriptione basilicæ veteris Vaticanæ t. VII Act. SS. Junii, pag. 39.

ris. Suscipiens autem hoc munus idem Ansegisus detulit Senones in basilicam S. Petri, quod usque in hodiernum diem illic cum magno honore servatur. Florebat p... Ansegisus post medium sæculum nonum, Clarius vero opus suum perfexit usque ad annum 1124. Eadem narrat Olorannus in suo chronico, Robertus Antissiodorensis in chronologia sancti Mariani, Martinus Polonus in Joanne VIII, qui Martinus cum decem Chronica recenseat ex quibus suum confecit, nec tamen tria superius relata commemorat, 604 ex aliis accepisse credendus est, quæ de reliquiis Ansegiso datis recitat. Subscribit iisdem Gaufridus a Colone monasterii sancti Petri Vivi alumnus in chronico ms.

De eodem brachio sancti Leonis addit idem Chronicon sancti Petri Vivi, ad annum 999, quo contigit obitus Sevini archiepiscopi Senonensis, qui hoc monasterium de novo extruxerat. Deinde, inquit, brachium S. Leonis papæ cum digitis S. Ebbonis ab abbate Raynardo (erat autem ipse abbas nepos ejusdem archiepiscopi, scribit idem auctor superius) et a fratribus monasterii S. Petri multa prece obtinens, auro et gemmis ornavit, et eidem casæ Dei (id est ecclesiæ Sancti Stephani) contulit. Pro quibus mutua vicissitudine, et pro remedio animæ suæ de altario S. Saviniani, quod triginta passus a crypta monasterii abest, et de altario S. Petri, quod est in villa quæ Aloni vocatur, et de altario sancti Lupi, quod est in villa quæ Naudus dicitur, perpetua privilegia, una cum consensu et voluntate papæ Romani et coepiscoporum suorum, S. Petro ejusque monachis fecit.

Brachium sancti Leonis restitutum postmodum fuisse monasterio sancti Petri asserunt ejusdem domestica monumenta: inter quæ profertur indicem reliquiarum illic servatarum anno 1552 conscriptum. Furto idem sublatum alunt circiter annum 1628, a quodam capellano ecclesiæ Sancti Stephani, qui sub devotionis pietatisque prætextu sacras reliquiarum theas detergere ac mundare satagens, plures ex ipsis surripuit, e quibus brachium sancti Leonis sanctimonialibus Carmellitis Senoniensibus dilargitus est. Hæc ipsi descripsimus in monasterio Sancti Petri ex Chronico ms. quod nobiscum perhumaniter communicarunt piissimi hujus cœnobii Ascetæ, penes quos sit narratorum fides.

Sacras sancti hujus pontificis reliquias servabat olim Parisiensis abbatia Sancti Maglorii, quod testatum legi in pervetusto cartulario Sammagloriano, in quo indiculus reliquiarum monasterii descriptus anno 1321, cum recensio publica facta est reliquiarum omnium in eo servatarum; præsertim, ut codex habet, Petro de Latilly episcopo Catalaunensi, qui tum regis jussu huic monasterio in custodiam datus est.

XIV. Hæc si vera sunt, difficile dictu quomodo corpus sancti Leonis I omni ex parte (a) illibatum repertum fuerit anno 1607, cum illud in novam basilicam transferendum loco motum est. Hoc unum, opinor, intelligit qui hoc scribit, quod quidquid tum repertum, integrum erat et vermibus intactum. Rem totam describo e Romæ Subterraneæ lib. II cap. 8, et ipsa auctoris verba repræsentat. Præter Leonem primum, tres 605 item sanctissimi Leones summi pontifices, secundus scilicet hujus nominis, tertius et quartus eodem in oratorio (ad dexteram scilicet majoris absidis prope sancti Petri aram in ejus basilica)

conditi fuerunt, ibidemque anno Domini 1607, die 30 Maii, Paulo V regnante (potius sedente) feliciter adinventi sunt, cum, eodem jubente pontifice, simul beata quatuor eorumdem corpora in novam pariter infrenda essent basilicam. Tunc enim disjecto oratorii ipsius altari, sacra eorumdem trium corpora in arca tabulis marmoreis compacta intentibus apparuerunt; alterum tamen ex his in arca ibidem inclusa arcula repositum erat, quod beati pontificis Leonis I existitisse ab omnibus proculdubio existimatum est; hoc enim p... ceteris integrum magis minusque labefactatum erat. Hanc subter urnam lapidei interjectu parimenti, et lignea altera arca reperta fuit ferreis quibusdam hastulis ab humo dissita, in qua S. Leonis I corpus omni quidem ex parte illibatum, ac ornamentis pontificalibus insignitum concludebatur: nitram nimirum, ut mos est, beatissimus pontifex in capite gestabat; satis ampla, quod antiqui consueverant, casula operiebatur, sub qua complicatæ item manus conspiciebantur. Pallio insuper, quod pontificiæ plenitudinem potestatis exhibet, in superiori parte circumcingebatur, cujus quidem sacri pallii reliquias cernere adhuc dabatur, ex duobus præsertim, quæ exstant, perexiguus rubri coloris crucibus, et ex acu item aurea eidem planetæ affixa, quæ eidem retinendo pallio inseriverat. Corpus autem longitudinis erat palmorum septem et trium palmi quadrantum. Quæ quidem sacratissima pignora post impensam, ut par erat, venerationis cultum, simul eodem anno, die 27 Maii, velut quid haud ullo æquiparandum pretio, in novam basilicam translata sunt, in superiori utique extremo sacello, quæ d meridiem respicit, ibique in nobilissimo quodam affabre ex marmore elaborato, sacris quæ historiis exsculpto sarcophago religiose condita fuere. Sancti Leonis I nempe corpus in eadem arca lignea, quæ altera plumbea circumdabatur: aliorumque trium in arca cypræssina, hastulis ferreis superposita, quo nimirum eorumdem ossa omni prorsus ex parte discreta ac distincta a corpore sancti Leonis I servarentur. Ipsi autem sarcophago in plumbi lamina huiusmodi memoria appositus est.

606 CORPORA SS. LEONUM PRIMI, SECUNDI, TERTII ET QUARTI SUMMORUM PONTIFICUM CONDITA IN PARTE DEXTERA BASILICÆ, AD LATUS MAJORIS ALTARIS PRINCIPIS APO-TOLORUM SUB ARA VETERIS ORATORII, QUÆ SUPEREXSTRUCTO PAVIMENTO TEGEBATUR. INDE PAULI V PONTIF. MAX. JUSSU EDUCTA EVANGELISTA PALOTTUS TIT. S. LAURENTII IN LUCINA CARDINALIS CUSENTINUS HUIUS BASILICÆ ARCHIPRESBYTER SOLEMNI PROCESSIONE IN NOVUM TEMPLUM EXTULIT ET HAC SUB ARA IN EADEM MERIDIONALI PARTE REPOSUIT XXVII MAII DOMINICA INFRA OCTAVAM ASCENSIONIS MDCVII. PONTIFICATUS S. D. N. ANNO TERTIO.

XV. Hæc de secunda sancti Leonis translatione anno 1607 celebrata scribit Paulus Aringhins Oratorii presbyter, in sua Roma Subterranea. Quæ cum sub prælo esset anno 1654, de tertia translatione (b) co-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Illibatum, id est nulla ex præcipuis partibus ossium desiderata aut loco mota, si caput excipias, quod in plura fragmenta ossium erat consumptum, ut narrat Jacobus Grimaldus ad Acta conscribenda delectus, quæ inserta fuerunt Actis recentioribus in translatione sanctorum quatuor Leonum Romæ impressis anno 1715.

(b) Innocentius X altare pro Leone I construxit. Translatio autem ejusdem peracta fuit sub Clemente XI, quam accuratissime describit Benedictus XIV lib. IV de Servorum Dei Beatificatione et Canonizatione part. II c. 25, a num. 7 ad 11. Primum scilicet die 20 Maii an. 1715, eodem Benedicto tunc canonico archivista basilicæ S. Petri afferente documenta

gitabatur ab Innocentio X summo pontifice, ut idem Auctor refert eodem loco, post pauca. *Illud, inquit, postremo loco adjungimus, Innocentii X pontif. max. jussu, ad recolendam apostolicis viri memoriam, in Vaticana basilica sacellum in ejus honorem ad præsentari, ubi equitis Alexandri Algardi Romanicis manu, inter statuarie artis primarios, in tabula marmorea idem pontifex, dum Attilæ occurrit ad liberandam Urbem, exsculptus intuentium oculis exhibetur, et sacram aram, sub qua ejusdem deinde corpus collocandum est, nobilissimæ instar picturæ splendide exornat.*

XVI. Et hæc quidem sancti corporis reliquiis certatim impensa sunt officia. Sed haud minus pretiosa sancti Leonis scripta, quæ supersunt, velut venerandæ animi Deo pleni reliquæ, quibus sæpe reddita sanitas animis quos aut vitium aut error corruerat: hic semper tela parata Ecclesiæ, quibus jugulet hæreses, debellet dæmonem, et vitiorum monstra confodiat. Præclara illa magni pontificis monimenta divinitus tradita esse, miraculis signisque haud vulgaribus sæpe ostensum est. Quin etiam post mortem aliquando visus præsto esse ad rependam gratiam iis qui suam ad Flavianum epistolam 607 defenderant, si fides est auctori Prati Spirituali qui hanc historiam his verbis commemorat. *Theodorus, inquit (Cap. 148), sanctissimus episcopus Dornæ (vel Dernæ) quæ est in Libya, narravit nobis, dicens: Cum essem cubicularius sancti papæ Eulogii, vidi in somnis virum reverendi habitus, statura procerum, dicentem mihi: Nuntia meum Eulogio papæ adventum. Ad quem ego: Quis es tu, qui jubes ut nuntiem? Respondens ille, dixit mihi: Ego sum Leo Romanus pontifex. Ingressus igitur ego nuntiavi dicens: Sanctissimus et beatissimus papa Leo Romanæ sedis antistes convenire vos vult. Cum hoc audiisset papa Eulogius, exurgens concitus in occursum ejus, salutantesque se invicem oratione facta con-sederunt. Tunc vero dominus et eximius Leo dixit sancto Eulogio: Scis quare venerim huc ad vos? Respondit ille: Non. Ait ipsi: Veni ut vobis gratias agerem, quia rite et magnifice pro mea epistola respondistis, quam scriptam misi ad fratrem meum Flavianum Constanti-*

opolitanum patriarcham, sensum quidem et sententiam meam aperientem, hæreticorum autem errorem. Scito autem, frater, quia tantum vestrum divinum laborum culmini apostolorum Petro, et ipsi præ omnibus, quæ a nobis prædicatur Veritati, qui est Christus Deus noster. Ista non semel tantum, sed bis terque conspiciens, trina apparitione firmatus, enarravi sancto papæ Eulogio, qui cum audisset lacrymatus est; extendensque in cælum manus suas, Deo gratias retulit, dicens: Gratias tibi ago, Dominator orbis, Christe Deus noster, qui cum indignus sim, veritatis tuæ præconem me facere, et per orationes servorum tuorum Petri et Leonis parvam et modicam alacritatem nostram, tamquam duo viduæ minuta, summa et ineffabili benignitate tua suscipere dignatus es.

XVII. Cusum numisma æreum in S. Leonis papæ memoriam, cum imagine et nomine S. Petri a parte altera, altera vero nomine expresso ipsius S. Leonis, repræsentat in suis Annalibus doctissimus cardinalis Baronius ex archivo Lælii Pasqualini, ejuque numismatis mysteria investigat (A. J. ann. 461, num. 12). Sed Nicolaus Alemanus in dissertatione de Lateranen. Pariet., et post ipsum Andreas Victorelius in additionibus ad Ciaconium (a) ad Leonem III, hoc numisma referri merito putant ob hanc rationem, quod Domini titulus his nummi litteris contentus, D. N. LEONI PAPÆ, non Leoni I conveniat, sed Leoni III, cui Urbis dominium Carolus Magnus Francorum rex et imperator restituerat, et firnaverat, ut loquitur Alemanus, vel potius ut loqui debuit (b), tum primum largitus erat.

Ut ut sit de hoc æreo monumento, monumentum certe quovis ære perennius sibi vivens posuit Leo noster, suis numquam interituris lucubrationibus, vitæ sanctimonia, dum Ecclesia manebit, a Christianis recolenda, rerum præclare gestarum magnitudine ac susceptis pro Ecclesiæ et imperio laboribus; quæ omnia in uno Leone Ambrosii constantiam, facundiam Chrysostomi, Augustini doctrinam, Petri ipsius fidem sub uno conspectu repræsentant.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

anterioris translationis sub Paulo V, sacrum Leonis Magni corpus inventum in distincta capsula sub altare S. Mariæ de Columna, recognovit fuit. Dein, die 20 Martii an. 1714, a dicto altari tractatum fuit ad sacellum S. Nicolai Bariensis. Die autem secunda Aprilis anni ejusdem nova recognovit peracta: ac postea die 11 ejusdem mensis S. Leoni dicata idem corpus, præsentem summo pontifice Clemente XI ac nonnullis cardinalibus, tertio recognovit et a perito viro exacte descriptum, cujus iconem videre est apud Franciscum Blanchinum, t. III Anastasii pag. 461. Tandem die festo ejusdem sancti anni sequentis 1715, sacrum corpus solemnè pompa elatum, et conditum sub altari proprio S. Leonis, quod Innocentius X construxerat. Vide plura apud eundem Benedictum XIV, loco citato.

(a) Ad Leonem potius VIII hoc numisma argenteum quidem, non æreum, pertinet, ut videre est ex opere Antiquiores pontificum Romanorum denarii olim in lucem editi a Joanne Vignolio, iterum aucti studio et cura Benedicti Floravantis. Romæ 1734, pag. 5 et 78. Confer etiam Muratorium, tom. II Antiq. Italic., dissert. 27, numm. 45, col. 558. In notam autem

compendiariam DN. hæc observat Vignolius pag. 78: *Perperam quidem iidem Baronius et Alemanus notam hanc compendiariam DOMINO NOSTRO sunt interpretati, cum litteras punctum non dividat, sed linea sit superaddita, quæ unicam vocem esse demonstrat. Ita enim tunc temporis titulus DOMINI compendio scribi solebat. Ad Leonem I referendi videntur recentiores nummi Joannæ reginæ Neapolis, et Ladislai regis, apud eundem Muratorium loco laudato, col. 640, nummo 8 et 639, nummo 7, in quorum postica legitur S. Leo papa, ubi in aliis nummis ejusdem ævi ac regni loco S. Leonis habetur S. Petrus papa.*

(b) Id falsum evincitur ex iis quæ fuse disputat reverendissimus Joannes Augustinus Orsi sacri palatii magister in dissertatione inscripta: *Dell' Origine del dominio e della sovranità de' Romani pontifici sopra gli stati loro temporalmente soggetti*, Roma 1742, cap. 8, ubi jamdiu ante Romanos pontifices in Urbe supremum dominium obtinuisse demonstrat. Quoad ipsas vero ejusdem ditionis provincias, quatenus una cum donationis titulo titulus etiam restitutionis concurrerit, cum Carolus Magnus eas S. Petro reddidit, ibidem late ostendit c. 6.

APPENDIX.

Præmissæ dissertationi de vita et rebus gestis S. Leonis, quæ in recentioribus notitiis ad ipsius cultum pertinentibus desinit, unum novissimum documentum addendum est, quo summus pontifex BENEDICTUS XIV eundem Magnum Leonem DOCTORIS titulo et cultu in universa Ecclesia honorandum præcepit. Id a nobis summopere expectatum fuit, ut ex epistola nuncupatoria ad eundem summum pontificem tomo primo affixam manifestum fiet. Ipsa

autem peculiaris constitutio apostolica, qua idem cultus S. Leoni decretus fuit, eo magis hic describenda visa est, quod quicumque eam legerit, cum selectiora hujus encomia ac ipsius cultus decernendi rationes propositas inveniet, tum vero sapientissimi auctoris eruditionem, ac insignem in nostrum Sanctum pietatem cognoscat.

609 BENEDICTUS episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Militantis Ecclesiæ auctor rectorque Deus, cum eam super fundamentum apostolorum et prophetarum ædificaverit, summoque angulari lapide Christo Jesu innixam voluerit, tum provido cavit consilio ut ad illius custodiam atque præsidium usque in sæculorum finem advigilarent egregii sanctique doctores, qui nedum sublimioris virtutis exemplo fidelium mores ad sanctitatem justitiamque componerent, sed etiam doctrinæ vi et excellentia eosdem in fidei sinceritate et salutaris scientiæ veritate continerent. Horum quidem operam tanti se facere ostendit communis Dominus et Magister, ut eos sal terræ et lucem mundi appellaverit; utpote qui non vivæ tantum vocis officio, quemadmodum cæteri sanctarum ple-

bium pastores, præsentium sibi populorum salutis consulturi erant, sed peculiari sapientiæ lumine Spiritus sancti dono ditati, doctissimis conscriptis libris, universam Ecclesiam instruere, et omnium sæculorum posteritatem in religione erudire debebant. Hinc Ecclesia ipsa, Sponsi sui spiritu imbuta, ejusque instituta servare studens, eosdem gloriosos viros uberiori doctrinæ munere a Deo repletos, hoc singulari honore prosequi consuevit, ut in solemnibus sacris, quæ recurrentibus eorum festivitatibus celebrantur, tam scilicet in sacrificio missæ quam in ecclesiasticis officiis, ejusmodi preces, lectiones et laudes adhiberi jubeat, in quibus et sancti doctoris titulus ipsis tribuitur, et eorum sapientia ac doctrina specialius prædicantur.

Porro inter eos quorum natales dies hoc peculiari rito ac privilegio decorantur, merito semper numerandum existimavimus prædecessorem nostrum sanctum Leonem I, Romanum pontificem, qui (ut doctissimi cardinalis Baronii verbis utamur) *ob excellentem virtutem, doctrinam, et in cura pastorali vigilantissimum studium, a majoribus MAGNI cognomento jure meruit appellari.* Cujus quidem doctrinæ excellentia, sive in altioribus fidei nostræ mysteriis explicandis, et contra insurgentes errores vindicandis, sive in tradendis disciplinæ regulis et morum præceptis, cum singulari sacerdotalis eloquii gravitate et ubertate, adeo elucescit, ac etiam tot hominum laudibus cumulata, tantoque conciliorum, Patrum scriptorumque ecclesiasticorum studio et consensu celebrata dignoscitur, ut sapientissimus pontifex

611 Domini doctrinam venerabunda suscipiens, exclamare non dubitavit: *Petrus per os Leonis locutus est.* Idem sanctus pontifex a concilio Constantinopolitano sub Menna celebrato, *illuminator et columna Ecclesiæ*; idem a sexta syn-

odo firmamentem orthodoxæ fidei prædicatur; idem in pervetusto Synodorum libro apostolicorum dogmatum defensor et apostolicus coarquantur dicitur. Quid autem clarissimi religionis nostræ proceres ac Patres? Sanctus Sophronius Hierosolymorum antistes sanctissimum Romanæ Ecclesiæ, immo omnium quæ sub cælo sunt luminare Leonem fuisse affirmavit. Utque aliorum innumera prætereamus testimonia, S. Nicolaus papa I, ad Michaellem imperatorem scribens, libere asseruit quod nisi Deus Leonis virtutem atque doctrinam adversus latrocinium Ephesinum excitasset, *religio Christiana penitus corruisset.* Etsi autem Ecclesia inter eos quos doctorum titulo et appellatione distinguit, sanctum Leonem pontificem nondum peculiari decreto recensuit, illius tamen doctrinam tanto in honore se habere ostendit, ut ipsius scripta, non secus ac illorum quos præcipuos religionis magistros atque doctores jamdudum veneratur, in divinis officiis frequenter locum habere jusserit, et in iis præsertim solemnitatibus, quibus majora fidei nostræ mysteria per anni cursum recoluntur, universum clerum et populum ex illius sermonum lectione solidam eruditionem et spirituale pabulum haurire voluerit.

Ad hæc autem quæ de sancti Leonis meritis et gloria cum omnibus sentimus, et jampridem animo nostro reputavimus, peculiaris quædam, Nobisque cum paucis communis, accedit causa, quæ nostram olim erga ipsum pietatem et venerationem magno opere accendit et auxit: quod scilicet dum in Vaticana beati Petri basilica canonicalem dignitatem in minoribus obtineremus, cum sacrum illius corpus, a multo jam tempore sub altari Sanctæ Mariæ de Columna nuncupatæ quiescens, ad alterum ipsius sancti pontificis nomine in eadem Basilica erectum et dedicatum, solemniter ac pompa transferendum fuit, venerabilium illius ossium elevationi et recognitioni præsentibus adfuimus, eaque nostris oculis intueri ac debito cultu prosequi summæ felicitatis loco habuimus; cujus rei Nos alibi, nimirum in opere de Canonizatione sanctorum lib. IV, part. II, cap. 23, mentionem fecimus.

Quod itaque semper, præmissas ob causas, justum et æquum censuimus, quodque nostra in sanctum pontificem singularis devotio Nobis suadet, hoc demum, auctoritate apostolicæ sedis, in qua, magno licet temporum, majore autem meritum intervallo, eidem successimus, nunc reipsa præstare decrevimus. Ideoque exempla aliorum Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum, qui præter summos illos Ecclesiæ doctores, alios etiam sanctissimos viros, qui eximia doctrinæ laude in Ecclesia floruerunt, eamque scriptis suis locupletarunt, proprio doctorum titulo et cultu honorandos esse decreverunt, motu proprio, et certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, volumus, præcipi-

mus et mandamus ut in officii divini Breviario, in festo sancti Leonis papæ et confessoris, antiphona ad *Magnificat* in utrisque vesperis ponatur ea quæ incipit, *O doctor optime*; in missa autem dicatur introitus: *In medio Ecclesiæ*; **613** et post collectam subsequatur lectio libri Sapientiæ, *Justus cor suum tradet*, cum graduali, ut in communi doctorum; post evangelium vero dicatur *Credo*; reliqua, ut in consueta missa propria de sancto Leone. Atque ita per omnes Ecclesias, et respective ab omnibus et singulis, qui ad divini officii recitationem tenentur, perpetuo servandum statuimus et decernimus; non obstantibus contrariis rubricis, usibus et consuetudinibus, etiam expresse per sedem apostolicam approbatis et confirmatis, aliisque in contrarium facientibus quibuscumque.

Nulli ergo hominum liceat paginam hanc nostri præcepti, mandati, statuti, decreti et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem

A omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem anno Incarnationis Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo quarto, idibus Octobris, pontificatus nostri anno quintodecimo.

J. card. pro-datarius. D. card. Passionens.

VISA

De curia J. C. BOSCHI.

Loco ✕ plumbi.

L. EUGENIUS.

Registrata in secretaria brevium anno a Nativitate Domini Nostri Jesu Christi millesimo septingentesimo quinquagesimo quarto, indictione secunda, die vero nono mensis Novembris, pontificatus autem sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Benedicti divina Providentia Papæ XIV, anno decimo quinto supradicta constitutio offixa et publicata fuit ad valvas curiæ Innocentianæ, et in acie campi Floræ, ac in aliis locis solitis, et consuetis Urbis, per me Dominicum Contini apost. cur.

ANTONIUS BEFANI mag. curs.

DISSERTATIO SECUNDA,

De auctore librorum DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM, qui PROSPERO AQUITANO vulgo tribuuntur: in qua et abjudicantur PROSPERO, et LEONI MAGNO vindicantur.

615 I. Diu est quod a viris eruditissimis de auctore genuini de Vocatione omnium gentium libelli quæstio in medium adducta est et operosius ventilata: nec ullus fere scriptor commentarios suos vel de gratiæ divini auxiliis, vel de ecclesiasticis scriptoribus hoc et superiori sæculo edidit, qui suum de genuino libelli hujus parente iudicium conferre non gestierit. Nec id quidem immerito: interest enim ecclesiasticæ doctrinæ non parum ut tam eruditus theologus tamque locuples antiquæ doctrinæ testis non ignoretur; cui hanc laudem impertire non veretur scriptor celebris (H. Bullingerus comment. in Epist. II ad Tim. c. 1): omnes a concertationibus alienos, nec vel Deo peccatum, vel homini bonum spirituale tribuere volentes, eo ex scriptore genuinam antiquitatis sententiam discere, atque illam, tamquam inter Scyllam et Charybdim, tutissimam insistere viam debere. Magna laus, sed vera laus, licet ex heterodoxo ore profecta. Quam, quavis ille mente protulerit, eamobrem amplectimur, quod Augustinianam catholicamque adeo de prædestinatione sanctorum et gratiæ Dei doctrinam feliciter nemo assecutus est, nemo erudite facundeque magis explicuit. Eundem castigatissimi ac edecumati plane iudicii virum appellat Vossius (*Hist. Pelag. lib. vii*). Eiusdem auctoris scribendi ratione ac sensibus mirum in modum affici se ostendit Hugo Grotius, qui opus istud diligentissime perlegisse se significat. Eum passim vocat scriptorem magnum, optimum et Pelagio in primis inimicum, piun et pie ac sapienter scribentem. Nec magis sibi ab hujus scriptoris laudibus temperavit Desiderius Erasmus, vir in aliorum laudes non

616 nimium effusus. *Res ipsa loquitur*, inquit (*Lib. de Voc. gent.*) *hominem fuisse in sacris literis diligenter exercitatum, ingenio sano et acuto. Ipsa phrasis sic Isocraticis illis schematibus modulata timulaque est, ut quod est in hac affectatione difficillimum, præsertim in argumento subtili, nusquam desideres styli perspicuitatem, nusquam offendaris odio captatæ concinnitatis, nec usquam frigeat affectatio sententiarum argutularum; sed, quod puer in rhetoricum scholis didicerat,*

feliciter accommodat ad seriam Scripturarum tractationem. Nec deest orationis copia, idque citra lædii sensum.

II. Tam præclarum igitur opusculum alii aliis vindicant. Datum est primum sancto Ambrosio Mediolanensi episcopo: si quidem Franciscus Cunel (*I. et Part. S. Thomæ*) ex hujus auctoris verbis certum putavit Ambrosii ætate viguisse Pelagianorum heresim: non aliam, opinor, ob causam in eam sententiam veniens, quam quod inter Ambrosianas lucubrationes opus istud legerat, inter quas suum adhuc hodie locum retinet. Verum alterius esse certissimum est. Cujus rei si nullum esset aliud argumentum, ait D. Erasmus (*loco citato*), *tanta tamen est totius phrasæ dissimilitudo, ut primo statim gustu lecor apprehendat alium loqui quam Ambrosium. Atque utinam tales multos libellos Ambrosianis admiscuisset, qui hos admiscuit. Tales imposturas facile tulerimus, quæ pro auro supponant aurum.* Phrasens dissimilitudini accedit Pelagianorum mentio, quos Ambrosio jam inter cœlites recepto natos esse constat. Nec Pelagianorum modo meminit, sed et Semipelagianorum, quos præsertim toto opere insectatur; at de istis non nisi post (a) viginti ab Ambrosii obitu annos auditum est in Ecclesia.

III. Eucherii Lugdunensis episcopi opus esse suspicari videtur Erasmus, cum hujus stylum **617** ab illius phrasi non prorsus abhorreere admo-net. Suspicionem augere potest quod Eucherius ad Lirinensem insulam primum appulisse videtur, cum eremi secreta quærebat, ac postmodum Leroneum Lirino proximam incoluit; hujusque insulæ monachis familiaris fuit; apud quos cum ferventer disputationes de gratia, facile contingere potuit ut hiis se Eucherius immisceret. Fuit etiam Joanni Cassiano et Hilario Arelatensi per necessarius, illis, inquam, inter Augustinianæ de gratia doctrinæ adversarios insignioribus: ut, quod de Leone diximus, potuerit suos amicos a pravis opinionibus hoc scripto dimovere velle: videtur enim ipse Augustiniano dogmati adhaeruisse, ut ex ejus filiique Salonii scriptis conjicit Norisius

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Forte errore amanuensium viginti pro triginta scriptum est. Ambrosius enim obiit an. 397, Semipelagianorum vero error audiri cœpit an. 427, ut li-

quet ex Augustini epistola 217, hoc anno scripta ad Vitalem.

(Hist. Pelag. l. II, cap. 13). Sed istæ sunt longius accersitæ conjecturæ; nec talis mihi videtur styli utriusque similitudo, quæ eundem scriptorem arguat: non modulata tinnulaque illa phrasia, quam in libris de Vocatione gentium agnoscit Erasmus, in Eucherio deprehenditur: non idem sententiarum pondus, delectus verborum, totiusque sermonis majestas, quam in hoc opusculo demiramur.

IV. Sunt qui putent Hilario ascribendum opus, quam in partem inclinat Joannes Latus lib. de Pelag. et Semipelag. Sed cui Hilario? Tres enim hujus nominis per ea tempora legimus, nempe Hilarium Syracusanum, cujus epistola ad Augustinum, et Augustini rescriptum de pluribus gratiæ capitibus habentur inter sancti doctoris epistolas (Epist. 88 et 89). Alterum, qui e Galliis scripsit ad eundem Augustinum, et Prospero ad propugnandam illius doctrinam socium se adjunxit. Tertium denique Arelatensem episcopum. Ex tribus unum confasse videntur aliqui, de quibus Hincmarus Remensis in libro de Prædestinatione. Hincmarus ipse (lib. de Prædest. c. 15 et 18) Syracusanum quidem ab Arelatensi discernit, at Arelatensem confundit cum Prosperiano: quæ est etiam opinio cardinalis Baronii et Joannis Gerardi Vossii. Contra ego Syracusanum ab Arelatensi, et Arelatensem a Prosperiano distinguo cum viris eruditis; Prosperianum vero eundem esse ac Syracusanum monachum, facile mihi persuadeo.

V. Hilarium Syracusanum monachum alium esse ab Arelatensi Hilario ex annorum ratione nullo negotio conficitur. Syracusanus scripsit ad Augustinum circiter annum Christi 415 vel 414. Nam ante annum 412 ut scripta non credatur epistola sancti Augustini rescribentis, facit mentio iudicii contra Cælestium facti apud Carthaginem. Cum vero delata sit in Pæstina ab Orosio, qui illuc venit verno tempore, lectaque sit in conventu presbyterorum habito mense Julii anni 415, manifestum est ultra annum 414 differendam non esse Syracusani hujus monachi epistolam. At eo anno Hilarius, qui postea Arelatensis episcopus, annum ætatis suæ decimum tertium non excedebat: siquidem mortuus est anno 449, quadraginta et octo annos natus, teste Honorato Massiliensi vitæ ejus scriptore.

VI. Hilarium porro Syracusanum ut eundem putem cum Prosperiano, seu Prosperi in defensione sancti Augustini socio, istæ me movent conjecturæ. Uterque (si duo sunt) discipulus sancti Augustini fuit, eique in Africa aliquandiu adhæsit. Uterque Pelagianis erroribus adversus. Uterque laicus, ac opinor, monachus. Tenuioris uterque eruditionis circa Ecclesiæ dogmata, de quibus dubitantis similis interrogat Augustinum, ut ex epistolis eorum constat. Utriusque demum epistolæ stylus non abimilis. Hilarium autem illum Syracusanum dico, non quod Syracensis oriundum putem: si enim idem est cum Prosperiano, Gallus fuisse credendus est. Siquidem hic Mæsitæ, ut opinor, vel ex alia Galliarum civitate scribens, Augustinum parentum suorum non nime salutatur; et sub fine epistolæ hæc addit: *Sciat sanctitas tua fratrem meum, cujus maxime causa hinc discussimus, cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam devovisse (Hilarii epist. ad S. Aug.). Ex quibus liquet paternam Hilarii familiam in Galliis fuisse. Potuit certe idem Hilarius paternam domum relinquens occasione alicujus cum fratre suo dissidii in Africam transfretare, sequè discipulum tradere Augustino erudiendum apud Hipponem. Post aliquot annos necessit eum revisenda: patriæ cupido: quam dum repetit, celebriora monachorum cœnobita lustrare voluit, quæ erat monachorum illius ævi consuetudo. Ad Syracusanum igitur appulit, comitibus nonnullis, ut reor, Hipponensibus civibus vel clericis; quibus de Syracusano Hipponem remeantibus, ut ipse scribit, litteras breves ad Augustinum tradidit, quibus eum de gliacente apud Syracusas Pelagianum*

dogmate monuit. Demum in patriam reversus, cum magistri sui doctrinam plurimis exosam in Galliis comperisset, monendum illum existimavit, memor forte id antea ab ipso dum Syracusis ageret, postulasse Augustinum his verbis: *Tu magnum conferas beneficium, si ea quæ illic a sanctis fratribus adversus istorum vaniloquia disseverent, non me facias ignorare (S. August. epist. 89 ad Hilar., in fine).*

VII. Hilarium denique Prosperianum male pro Arelatensi episcopo accipi clarissime demonstravit celeberrimus invictissimæque doctrinæ sanctorum Patrum assertor in opere Gallico ante viginti annos edito (Apologia SS. Patrum de Gratia, part. 1), idemque probat nuperus historiæ Pelagianæ scriptor Henricus de Noris (Hist. Pelag. l. II, cap. 2). Vel hoc unico argumento res conficitur. Jam tunc episcopus erat Arelatensis Hilarius, cum alter scripsit ad Augustinum una cum Prospero; at Hilarius iste laicus tantum erat eo tempore quo suam exarabat epistolam. Talem enim se prodit ipse his epistolæ suæ verbis, quibus præcipuos sancti Augustini adversarios designat, ac in primis Hilarium Arelatensem. *Sunt ex parte tales personæ, ut his consuetudine ecclesiastica laicos summam reverentiam necesse sit exhibere. Quod quidem ita curavimus Deo juvante servare, ut cum opus fuit non taceremus. Succinit Prosper in epistola sua ad Augustinum. Possumus, inquit, ad credendum esse constantes; sed ad auctoritatem talia sentientium non sumus pares; quia multum nos et vitæ meritis antecellunt, et aliqui eorum adepto nuper summo sacerdotii honore supereminent.* Deinde laicus erat iste Hilarius, cum Augustino jam mortuo, ac proinde non ante annum 430 scripsit Cælestinus papa ad Galliarum episcopos: Prosperum enim et Hilarium filios vocat, non fratres, ut coepiscopos appellari decuisset; nec aliter eosdem compellat sanctus Augustinus initio libri de Prædestinatione sanctorum, quam ut filios.

At Hilarius Arelatensis jam initio anni 429 in Arelatensi cathedra constitutus fuerat post obitum Honorati, qui Patroclo occiso substitutus anno 426, biennio tantum, Honorato Massiliensi teste (Vita S. Hilarii), episcopatum gessit. Quod adhuc probatur ex Vita sancti Germani Antissiodorensis. Hic enim cum anno 423, ut vult Baronius, vel, ut alii, 430 ex legatione Britannica reversus Arelatem se contulisset, illustrabatur eo tempore, inquit Constantius, civitas Hilario sacerdote multimoda virtute pretiosa. Denique his expressissimis verbis sanctus Prosper Hilarii Arel. episcopatum commemorat in epistola sua. *Unum, inquit, eorum præcipuæ auctoritatis et spiritualium studiorum virum sanctum Hilarium Arelatensem episcopum sciat beatitudo tua admiratorem sectatoremque in illis omnibus tuæ esse doctrinæ, et de hoc, quod in querelam trahit, jampridem apud sanctitatem tuam sensum suum per litteras velle conferre.* Hæc quidem verba Arelatensem episcopum irrepticia esse et expungenda censet cardinalis Baronius; cui fere subscribit

Vossius. *Longe tamen majis placet, inquit, si pro Hilario scribatur Honoratus; sicut scriptum dicit a doctissimo Espenceo commentariis in epistolam ad Timotheum, lib. I, cap. 9. Quod sive ille, inquit idem Vossius (Hist. Pelag. l. VI), ex manuscriptorum fide, sive ex ingenio fecit, nobis quidem sententiam suam impense probat.* Verum nemini probandam spero hanc emendationem, cui manuscriptorum fides, chronologia: ratio, verbaque ipsa Prosperi omnino repugnant: *Possumus quidem ad credendum esse constantes, etc.* Hæc prima ratio distinctionis utriusque Hilarii ex unius episcopatu petita, quo numquam alter fuit insignitus.

VIII. 2. Longe diversus utriusque Hilarii erga sancti Augustini doctrinam affectus. Arelatensis enim etsi illius se admiratorem sectatoremque in aliis omnibus profiteretur, ejus tamen de prædestinatione sententiam in querelam trahebat; et unus erat eorum

quos caligo istius opinionis, quæ Augustinianæ adversabatur, obscurabat. Hilarius autem Prosperi socius doctrinæ sancti Augustini in omnibus addictissimus erat, ut ipse de se testatur his verbis: *Nolo autem sanctitas tua sic me arbitretur hæc scribere, quasi de iis quæ nunc edidisti ego dubitem... Cæterum hac suspitione in tantum careo, ut potius infirmitatem meam, qui tales parum patienter fero, notabilem putem.* Inter eos porro quos moleste ferebat ipsum Arelatensem episcopum **620** fuisse dubium non est, cum, etsi ejus nomen non exprimat, eum tamen iisdem coloribus depingat quibus et Prosper. *Sed plane, inquit, illud tacere non debeo, quod se dicant tuam sanctitatem, hoc excepto, in factis et dictis omnibus admirari.* En Hilarium Arelatensis Ecclesiæ præsulem, quem Prosper supra dicebat *admiratorem sectatoremque in aliis omnibus Augustinianæ doctrinæ, excepta questione quam in querelam trahebat.*

IX. 3. Prosperi socius auctor fuit eidem Prospero, ut ad sanctum Augustinum scriberet, ejusque litteras suis conjunctas misit in Africam, quemadmodum ipse narrat in fine suæ epistolæ; ubi et alias commemorat superius a se scriptas ad eundem Augustinum, quicum necessitudo frequensque commercium intercessisse videtur. E contra vero eodem tempore scribit sanctus Prosper Hilario Arelatensi jam olim in mentem venisse ut episcopum Hipponensem litteris conveniret, sensum suum cum ejus doctrina collaturus; incertum tamen sibi esse utrum id esset præstiturus. Quod omnino sufficit ut unus ab altero diversus demonstretur. Prior enim Augustino familiaris fuit, posterior nequaquam.

4. Hilarius Prosperi commilito olim Augustini lateribus adhæserat, ejusque doctrinæ lacte aliquandiu in Africa fuerat enutritus; hoc enim ipse significat. *Sufficiat, inquit, mihi pœna mea, quod a præsentia tuæ deliciis exsulatus, ubi salubribus tuis uberibus nutriebar, non solum absentia tua crucior, verum etiam pervicacia quorumdam.* Arelatensis vero Hilarius nunquam in Africam peregrinatus est. Ex ejus enim et ex Honorati vita doceatur hujus studio et opera Hilarii a sæculi deliciis ad monasticæ vitæ institutum traductum constanter apud Lerinum perseverasse, quousque mortuo Honorato in ejus locum successus est, triginta nondum annos natus.

X. His de utriusque Hilarii discrimine elucidatis evanescit Vossii aliorumque assertio, qui non aliam ob causam Hilario vel Arelatensi vel Prosperiano opus de Vocatione gentium ascribendum putarunt, quam quod conflarunt ex duobus unum. Cui argumento alterum addo de utroque seorsim. De Hilario quidem Arelatensi; quod nihil in opere de Vocatione omnium gentium occurrit, quod vel minimum fuliginem Semipelagianam redoleat; qua certum est Hilarium Arelatensem vehementer infectum fuisse. Immo vero omnes Semipelagianorum errores hoc scripto pessumdantur.

Ad Prosperianum quod attinet, seu idem cum Syracusano, seu alter ab eo, non auctor est tam præclari opusculi. Neuter enim tanti fuit in Ecclesia nominis, ut inter Ecclesiæ magistros ac doctores meruerit a Gelasio PP. numerari; ut numeratus est auctor quem discutimus. Neuter ea sanctitatis aut doctrinæ fama claruit, ut Demetrias virgo optaverit sibi ab eo tractatum scribi de virginitatis proposito; idem enim procul dubio utriusque scripti auctor, ut ostendimus **621** inferius, et vel styli affinitas una demonstrat. Contra vero a stylo librorum de Vocatione gentium longe abhorret Hilarii utriusque phrasibus: hæc jejuna, humilis ac repens; ille ornatus,

A sublimis et ad luxuriam usque exuberans. Neutrius demum epistola ullum præ se fert characterem qui tam eleganti, tam eruditæ scriptioni simile quid expectare sinat. Syracusani enim brevior epistola et contractior quam quæ ab homine erudito de hujusmodi quæstionibus scribi debuerat. Alter ultro proficitur tenuitatem virum suarum; videtur etiam non satis deprehendisse quam perniciosum esset doctrinæ catholicæ adversariorum dogma, quos dubitat tolerari posse; excusat se apud Augustinum, quod aliter in superiori epistola scripsisset de illorum sententia, quam tunc scriberet. Denique imbecillitatis propriæ conscius, ac timens iterum ne iniuste digne ac intelligenter opinionem Semipelagianorum referret, monet se in Prosperum illius melius explicandæ provinciam transmisisse, ut videatur omnino zelo erga Christi gratiam ardentiore fuisse præditus, quam ea scientia instructus quæ in illius defensore exigeretur.

B XI. Hæc eadem ratio retinet me, ne alteri Vossii conjecturæ subscribam, qui vix dubitandum putat quin Prosperi Aurelianensis episcopi studio et operæ debeamus hanc de gratia lucubrationem. Quantam enim in eo dicendi scribendique copiam fuisse existimemus, qui Apollinaris Sidonii (*Lib. viii, epist. 15*) stylum emendicare coactus est, ut sancti Aniani Aurelianensis pariter episcopi res gestæ, mores, merita, virtutesque memoriam commendarentur? quod factum prodit Sidonius. Hanc procul dubio provinciam non detrectasset, sui que prædecessoris vitam, aliorum episcoporum exemplum secutus, ipse descripsisset, si in eo tanta fuisset facundia quantum in libellis de Vocatione gentium mirantur eruditi. Quid quod eam, de qua agitur, controversiam vix crediderim ad ea usque loca penetrasse, in quibus Prosper ille morabatur?

C Alteri Prospero, qui Carpentoratensi Vasensique conciliis subscripsit, quod nonnullis placet, opus istud ex conjectura tradere, ne refutatione quidem indiget. Hunc enim jam mortuum laudare non potuit Gelasius papa, qui anno 496, hoc est triginta et amplius annis ante utramque illam synodum et vivis excessit; prior enim anno 527, posterior 529, habita est. Addo librum scriptum esse circa initia motæ adversus Augustinum controversiæ, quæ totis centum annis Prosperi hujus ætatem prævertebat. Ex quo culpanda hoc loco Vossii, viri alias diligentissimi, indigentia, qui inter Prosperum **622** Aurelianensem et hunc posteriorem non discernit.

XII. Venimus tandem (a) ad Prosperum Aquitanum Leonis nostri notarium, sive postmodum (b) episcopus fuerit, ut vulgo putant, sive nunquam ad eum gradum evehctus sit, ut modo constat inter eruditos. Huic eo difficilius abjudicari posse videtur hujus opusculi possessio, quod octingentorum annorum præscriptione, omnium qui habentur mss. codicum fide, totiusque Gallicanæ Ecclesiæ suffragio firmata legitur; quod omnium etiam fere scriptorum in eum vota concurrunt; et in omnibus fere Operum ejus editionibus jam ex antiquo pro genuino ejusdem fetu habitum est scriptum istud.

Est una quidem Prosperi hujusque auctoris circa Christi gratiam doctrina. Uterque sancto Augustino succinit. Verbis tamen et modis loquendi videntur discrepare; et ad eam explicandi rationem, eaque velut emollimenta descendit iste auctor, ad quæ nunquam Prosper confugisse legitur. Quæ causa fuit Gerardo Vossio asserendi quod *ejus sententia non ex amussim quadrat doctrinæ Prosperi, sed mediam potius viam sequitur inter Augustini sententiam et eam*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Confer observationes huic dissertationi subjunctas § 1.

(b) Hæc opinio, qua S. Prosper Aquitanus episcopatu aliquando ornatus a nonnullis creditur, innititur

præsertim vulgatæ inscriptioni epistolæ ad Demetriadem, quam tamen arbitrariam et falsam ostendimus annot. 2 in eandem epistolam.

quæ fuit Semipelagianorum : quod an verum sit, inferius opus erit inquirere.

2. Styli disparitas auctorum quoque distinctionem arguit : quod Joanni Latio primo visum est, lib. II de Semipelagianis cap. 3. *Cassander et Costerius Prospero* (tribuunt) *ex antiquorum codicum auctoritate; verum stylus a Prosperi stylo abludivit, et rerum tractatio dissimilis est.* Quæ causa eadem, opinor, fuit, cur opusculum istud aureum, ut sæpe ab eruditis appellatur, Prosperi non esse pronuntiarent viri plures doctissimi, quos inter (præter Latium) numerantur Gerardus Vossius, Hugo Grotius, Antonius Arnaldus, Henricus Norisius, nunc S. R. E. cardinalis, et alii nonnulli. Certe auctoris librorum de Vocatione stylus Prosperi longe castigatior concinniorque, elegantior dictio, periodi magis commensuratæ, antitheses sententiarum verborumque pugnæ frequentiores, schematum usus crebrior, tota denique oratio ex affectato rhythmorum occurso longe modulatio. Hocque in primis attendendum, utpote non nisi ex consilio studioque natum; non enim tunc solum occurrunt cum in eas velut sponte currere videtur oratio, quod et nonnumquam in Prospero inveniri; sed aliis etiam in locis, ubi non nisi data opera usurparentur.

3. Scribendi methodus auctori anonymi familiaris a Prosperi ratione plurimum dissidet. Hic enim palam et publice assertorem se vindicemque sancti Augustini exhibet, **623** ejus doctrinæ apices omnes ubique acriter ac strenue propugnat, premit studiose omnia ejus vestigia, ubique sancti doctoris animum, doctrinam, sensusque omnes spirat. Nihil tale in gemino libello. De sancto Augustino ne ap. x quidem ullus; ita ut vel ipsum videatur non nosse (quod nemo crediderit), vel ejus nomen ex certo consilio certaque ob causas reticuisse. Prosper cum scribit, Ecclesiæ Romanæ auctoritatem passim prædicat ac circumfert, utpote ejus nomine et ex ejus delegatione in arenam descendens : alter ex proprio ingenio stylum exerit, non tam pugnandi quam sese exercendi studio, magisque inquirenti similis, quam certa et jam sancita dogmata propugnanti. Ille palam aggreditur Semipelagianos, atque ut catholicæ doctrinæ adversarios insectatur : hic non tam ex industria quam aliud veluti agens eos exagitat, nec id ea vehementia eoque zelo exsequitur, quo sanctus ille Augustinianæ doctrinæ discipulus et vindex.

XIII. 4. Cum certum sit scriptum opusculum fuisse aliquamdiu ante Gelasii papæ tempora, vix tamen unum aliquod temporis spatium assignare possis, quod Prospero conveniat. Si statim ab initio concertationum vel paulo post eas exortas exaratum velis, jam ipsum auctorem in libri sui exordio contradicentem habes, qui jamdudum de his quæstionibus controversum fuisse diserte asserit. *Inter defensores liberi arbitrii*, inquit (*Lib. I de Vocat. omn. Gent. c. 1*), *et prædicatores gratiæ Dei magna et difficilis dudum vertitur quæstio*, etc. Si vero ultro concesseris quod negari non potest, eam controversiam dudum efferbuisse inter Augustinianos et Semipelagianos, cum ad scribendum auctor se applicuit, jam alium a Prospero fuisse necesse est, illic enim statim atque Pelagiani veneni reliquæ per Genuesium excerpta, vel capitula Gallorum, vel Joannis Cassiani Collationes spargi cœpere; stylum oculus arripuit acuitque, et totis viribus, illarum vocum novitates insectatus est : contra vero auctor librorum de *Vocatione Gentium* innuit hanc primam suam esse de hac materia lucubrationem, et quidem dudum post motas quæstiones elaboratam. *Magna et difficilis dudum vertitur quæstio ... De hac igitur compugnancia opinionum qua mensura et temperantia sentiendum sit, quantum Dominus adjuverit, ANNATAR inquirere, exercens atque discutiens modulum facultatis meæ in his quæ verba meo sobrie, quantum arbitror, inhæserunt.* En verba post longam opinionum istarum concertationem scribentis, primam in hoc scripto operam ponentis primumque conatum,

A hominisque magis inquirentis, sese exercentis, remque studio proprio discutientis, ac pro modulo facultatis suæ, quam confidenter ex Patrum doctrina assertentis propugnantisque ex delegatione sedis apostolicæ. Immo timide admodum ac dubitanter scribit, quia, videlicet, quamvis per omnia Augustinianæ receptæque in Ecclesia doctrinæ congruentia proponeret, novos tamen **624** loquendi modos inducebat : sciebat autem suspectas merito esse in Ecclesia novitates vocum, etiam servata antiquitatis doctrina; unde post descripta verba, hæc subjicit : *Ut si in eas regulas processerit stylus, quæ nihil offensionis, nihil habeant pravitatis, non solum nobis, sed et aliis utile sit, ad aliquem nos limitem pervenisse, quem non debeamus excedere.* Qui demum, ne scriptum Prospero adjudicent, discrimen notatum inde nasci posse dixerint, ut dixerunt nonnulli, quod illo tempore exaratum est a Prospero, quo nondum plene hæserat Augustinianæ doctrinæ fluentia, præsertim vero ex iis libris posterioribus, quos sub vitæ finem scripsit; facile ex fixa superius epocha hæc scriptiois refelluntur.

XIV. His igitur et aliis ejusmodi rationibus moti sunt viri eruditi, ut, remotis omnibus notatis supra præjudiciis, de auctore opusculi novum examen instituerent; atque ex diligentiori inquisitione, expensisque hactenus momentis et rationibus, hæc tria pro certis habenda esse statutum est.

Primum, nullum esse iis quos ante Prosperum excussimus esse auctorem librorum de *Vocatione omnium Gentium*.

Secundum, etsi graviora Prospero Aquitano argumenta militent, graviores tamen esse rationes in contrarium prolatas; neque illa argumenta majoris esse momenti, ut opus istud Prospero ascribatur, quam similia quibus eidem ad nostram usque ætatem æsertum est opus de *Vita Contemplativa*. Pariter enim sub Prosperi nomine laudatum legitur ab octingentis annis in synodis Ecclesiæ Gallicanæ; pariter inscriptum Prosperi nomen in manuscriptis codicibus ejusdem ætatis; pariter Operibus editis jam ex antiquo insertum : ita denique creditum, nullo refragante, ab omnibus posterioris ævi scriptoribus. Constat nihilominus hodie inter eruditos non esse Prosperi opus de *Vita Contemplativa*, nec religio fuit tam antiquis, tamque idoneis testibus fidem derogare, vel ex sola styli diversitate; sed Juliani Pomerii esse omnes consentiunt, partim ex Isidori Hispanensis episcopi testimonio, partim ex ins. codicum fide. Unum jam pridem laudant viri eruditi, qui fuerat primum sancti Salvatoris vicecomitis, postea illustrissimi doctissimique archiepiscopi Tolosani Caroli de Monchal; alterum nuper nati sumus in bibliotheca abbatiæ Beatæ Mariæ de Trappa, quæ ex obscuro monasteriolo, unde penitus oblitterata regularis disciplina, in numerosissimum sanctissimumque asceterium repente evadens, religiosissimi abbatis studio ac pietate, suum ætate nostra Gallicanæ Ecclesiæ Bernardum, suam Bernardo reddidit Claramvallem.

D Tertium denique, ad quod post operosam inquisitionem devenit est ab eruditis scriptoribus, hoc est : prorsus ignotum esse auctorem librorum istorum; atque ita omnibus, quibus hactenus sunt ascripti, adjudicant, adjudicantur nemini.

XV. Porro mirari satis non possum, dum eruditus **625** quisque ecclesiasticæ rei studiosus auctorem præclari venatur opusculi, neminem de Leone nostro quidquam esse subodoratum, neque in ullius oculos incurrisse splendendum illud Ecclesiæ Romanæ lumen. Immo, incurrit procul dubio; sed dum hinc pontificem tantum cogitant, illinc scribendi rationem a pontifice alienam, qualem habet auctor libellorum nostrorum, illi tribuere opus perfemidarunt : non animadvertentes, ut certum habent, Leonem nostrum diu ante pontificatum suum adversus Pelagianos ferventi zelo decertasse, ita non ægre existimandum stylo eum pugnasse ac scriptis, qua videlicet præditus

erat et Scripturarum sacrarum doctrina et dicendi scribendique facultate eximia.

Hoc igitur certissimum apud me est, Leonem papam antequam ad pontificatum apicem proveheretur scripserit libros de Vocatione omnium gentium. Quod ut mihi persuaderem difficile non fuit, cui videlicet scripta sancti Leonis ex instituti mei necessitate sæpe sæpius relegenti familiarissima facta est phrasis Leonina, totusque dicendi character. Utrum autem ad id aliis persuadendum parem inventurum sim facultatem, spondere mihi non ausim. Hoc unum spondeo, nihil esse quo possit opinio nostra concuti; contra vero quidquid a variis scriptoribus, qui hanc spartam adornarunt, observatum est, quasi hujus auctoris proprium, et alia insuper bene multa, omnino congruere Leoni, ipsumque quasi digito monstrare: ætas, inquam, patria, scribendi character, Scripturæ usus familiaris, peculiaris locorum quorundam citatio, aliorum frequentior recursus, doctrinæ præsertim de gratia Christi similitudo, explicandi modus proprius, sententiæ non absimiles, nonnullorum verborum affectata frequentatio, conformatio periodorum eadem, eadem sermonis constructio, conflictus verborum crebræque antitheses, dictionis varietas, elegantia, dignitas, ubertas igneusque vigor, tota denique styli, ut ita dicam, facies eundem omnino auctorem prædicant; ut omitam easdem utriusque occasiones fuisse, quæ ad scribendum opus istud movere poterint.

XVI. Primum quidem, quod scriptionis (a) tempus attinet, istud in ætatem Leonis nostri incidere evidentissimum est. Tunc enim scribere aggressus est auctor, cum jamdudum fervere dissidia adversus Augustinianam doctrinam mota, quæ quidem vivente adhuc Augustino orta erant; adeoque circiter annum quadringentesimum trigesimum secundum, vel tertium opus exarabat, a quadringentesimo quadragesimo, quo electus est Leo pontifex, non longe dissitum. Præterea non scripsit auctor, nisi post lectas aliorum lucubrationes adversus Semipelagianos; hoc est post scripta sancti Prosperi, qui Joannis 626 Cassiani adhuc tum in vivis agentis Collationes confutavit. Accedit laudatum esse a Gelasio papa I opusculum istud velut ab Ecclesiæ quodam magistro jam a pluribus annis conscriptum; Gelasius autem papa anno 496 pontificatum cum vita reliquit. Denique modo certum apud eruditos eundem esse auctorem librorum de Vocatione gentium, et epistolæ ad Demetriadem virginem, quæ Prosperi operibus inserta recensitaque habetur, quod styli affinitas arguit. At circa hæc eadem, quæ assignavimus, tempora scripta esse videtur epistola Demetrias enim virginitatis propositum amplexa erat anno 413, primo ætatis flore, ut loquitur auctor epistolæ, annos forsitan nata viginti vel duodeviginti; ejusdem autem tam maturum et eruditum animum laudat statim ab initio epistolæ, quod ante annum circiter 433 fieri vix potuit, quo trigesimum octavum vel quadragagesimum ætatis suæ annum attigerat Demetrias. Et certe post Augustini mortem scriptam esse epistolam indicant hæc verba, quibus eos qui piissimam virginem inter ipsa consecrationis primordia adhortationibus suis incitaverant, quasi vita functos laudat. *De quo, inquit, inter ipsa principia multi, qui tunc in Ecclesia præminebant, non siluerunt; inter quos Augustinum numeratum esse, nemo non crediderit.*

XVII. 2. Auctorem istum (b) in Italia natum, aut saltem commemoratum probabile admodum est. Vel enim Galliis nostris, vel Africanæ Ecclesiæ, vel Romanæ vindicandus omnino videtur: extra quas nec tantam facundiam, nec doctrinam tantam, quantum continent libelli, per illa tempora invenire potueris.

Africanum non fuisse, probare mihi videtur aliquid de sancto Augustino silentium, quod ininus ardens studium denotat, quam Africanus pro conterraneo suo præ se ferre debuerit; nec enim ignorasset ipsam Africanarum synodorum ingenium fuisse, amassetque de tanto viro dicere cum Prospero, quod

....Inter cunctos qui de grege sancto
Insanas pepulere feræ, industria major,
Majus opus totum præstantius imbuat orbem.

Hunc, inquam, laudasset, vel a conviciis malignisque adversariorum accusationibus vindicasset. Nihil porro tale; ut nullum commercium, nullam inter utrumque consuetudinem intercessisse appareat. Deinde tanti viri aliquam haberemus in Ecclesia Africana memoriam, eum acvisset Augustinus pugnae socium adversus hæreticos, eosque post sancti doctoris mortem exagitandos hic suscepisset. Denique styli perspicuitas concinnitasque cum turgente vel etiam barbara Africanorum illius temporis dictione commune nihil habet. Barbari enim magnam 627 Africæ partem invadentes, barbariem quoque in litteras invexerant; ita ut Augustinus, qui inter alios eloquentiæ laudem olim captarat, nihil habeat quod hoc in genere cum auctore nostro conferri queat.

Gallum si dixeris fuisse, difficile cogites cur a Genadio tam accurato aliqui scriptorum Gallicanorum recensitore vel ignoratus sit, vel prætermisus. Cur etiam Prospero non se adjunxisset commilitonem adversus Augustinianæ doctrinæ obrectatores, cum tanta dicendi scribendique copia, tam singulari eruditione polleret, et tanta esset defensorum gratia penuria in Galliis, ut vix esset qui ejus impugnatoribus sese objiceret. *Nec facile quisquam, inquit sanctus Prosper (Epist. ad S. August.), præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores, tantis superiorum disputationibus ausus est contraire.* In illa, inquam, temporum necessitate auctor iste in Galliis delituisse, velut pugil inermis aut trepidus; quando solus Prosper decertabat, uno socio vel potius pugnae incitore Hilario monacho, non satis, ut apparet, ad pugnam idoneo?

XVIII. Restat ut Italum pronunties hunc auctorem; quod et nonnullis adhuc momentis probabile facimus. Styli enim elegantia et nitore hominem designat in Romanæ civitatis sinu aut viciniâ educatum: ubi Latina lingua se magis adversus incurrentem barbariem tuebatur. Vix enim ac ne vix quidem coævum Leoni scriptorem reperias, quem auctor librorum de Vocatione gentium scribendi concinnitate non superet. Præterea auctor, libro II, cap. 33, hæc habet: *Alii, inquit, barbari, dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris didicere regionibus, et ad sedes suas cum Christianæ religionis institutione remearunt.* Incertum qua de expeditione sermo sit hoc loco; sed hæc scio an aptius ad aliam referri queat, quam ad bellum adversus Eugenium tyrannum, a Theodosio magno confectum. Recens enim ejus tunc memoria. Victoria hoc parta prælio pro imperii rebus decretoria fuit. Imperatorem ex Orientis partibus proficiscentem ad bellum secuta est ingens barbarorum multitudo ad Alpes usque, ubi debellatus tyrannus, quorum pars magna cæsa est ab hostibus. At facile fuit ut eorum filii religionis Christianæ elementa illic edocerentur, baptizarenturque, hæc illis gratiam vel gratitudinis ergo procurante Theodosio, quem in eadem occasione discimus hanc sollicitudinem inimicorum etiam suorum filiis ultro impendisse. *Immicorum suorum filios, inquit sanctus Augustinus, quos non ipsius jussus, sed belli abstulerat impetus, etiam nondum Christianos ad Ecclesiam confugientes, Christianos hæc occasione fieri voluit, et Christiana cha-*

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Vid. observationes subjiciendas n. 10.

(b) Confer observ. n. 11.

ritate dilexit (De Civit. Dei l. v, c. 26). Sed et sensus magis obvius **628** istorum verborum, in nostris didicere regionibus, requirit, ni fallor, ut de Romano solo intelligantur, cum his aliis annectantur: dum Romanis auxiliantur. Hoc tamen argumentum Erasmo, cui etiam in mentem venit, dilutus videtur, quia quacumque se Romanum pandebat imperium, Romana regio dici poterat. Penes lectorem esto iudicium. Forte validior conjectura, quæ ex libri ii cap. 16 eruitur, ubi magnificis verbis Romanæ Ecclesiæ principatum prædicat, ditionemque illius disseminatæ ubique fidei titulo longe lateque propagatam. Etsi enim sit omnium per universum orbem catholicorum Romanæ sedis primatum agnoscere, singularemque prærogativam Petri successoris Ecclesiæ vertici debitam profiteri, his tamen loquendi modis gaudere mihi videtur auctor noster, qui hominem prodant vel Romanum vel Romano clero insitum. Denique opusculum istud nusquam apud Africanam Ecclesiam citatum legitur; apud Gallicanam, non nisi post annum octingentesimum. At apud Romanam ante annum quadringentesimum nonagesimum sextum laudatur, nimirum a Gelasio papa I, qui nomen quidem auctoris retinet, a quodam tamen Ecclesiæ magistro sapientique doctore compositum indicat. SICUT QUIDAM, inquit, MAGISTER ECCLESIAE SAPIENTER EDOCUIT DICENS: Ad magnam enim utilitatem fidelium materia est servata certaminum, ut non superbiat sanctitas, dum pulsatur infirmitas. Quis porro alius sapiens doctor et magister Ecclesiæ per illa tempora floruit, cui opus istud ascribi possit, eum Prospero aliisque insignioribus viris, qui tunc scientiæ eloquentiæque primatum tenebant in Ecclesia, abjiciendum esse supra censuerimus?

XIX. Cum ætas et patria auctoris Leonii conveniant, inquirendum modo an congruat stylus dicendique character. Plura sunt profecto quæ utrique communia sint.

Primum est, quod (a) nova sancti Hieronymi translatione uterque utitur. Quæ similitudo magis eo penanda, quo rarissimi scriptores occurrunt, qui versionem illam usurpaverint ante medium quinti sæculi, quo tempore scriptum opus constat. Insignis locus est (b) libri Job cap. xiv, 4, ita citatus apud sanctum Leonem, serm. 8 de Nativitate Domini, et in libro I de Vocatione omnium gentium, cap. 8; Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu, qui solus es? Qui locus ita legitur juxta veterem translationem: Nemo mundus a sorde, nec infans cujus unius diei vita super terram. Juxta utramque translationem usurpatur idem versus in epistola ad Demetriadem cap. 11. Ex quo eundem trium opusculorum auctorem non temere suspicaris. Certe ut hunc non Africanum, sed Romanum credam, facit adhuc **629** promiscuus iste utriusque versionis usus. Serius enim receptam puto Hieronymianam in Africa, ubi adversum passa est Augustinum, quam apud Romanam sedem, ubi magna Hieronymi auctoritas, et apud quam in usu fuisse utramque ante Gregorii I Pontificatum, Gregorius ipse testatur in epistola ad Leandrum expositioni in Job præfixa.

Uterque legit hunc primæ Joannis Epistolæ versus 3 capituli iv: Omnis spiritus qui solet Jesum, ex Deo non est; quæ verba, etsi in aliquot aliorum Patrum scriptis habeantur, non tamen in multis. Desunt certe in omnibus exemplaribus Græcis, versionibusque quas hæretici ediderunt in lucem. Scribitque Socrates, Histor. lib. vii cap. 32, Hanc sententiam omnes, qui Divinitatem ab humanitate Christi sejungere studebant, ex vetustis exemplaribus delere tollereque non dubitasse, idemque testatum dicit a veteribus

A interpretibus. Loca sunt lib. I de Vocatione omnium gentium c. 23, et in celebri epist. 24 (nunc 28) ad Flavianum, cap. 5.

Uterque capituli xxxi Jeremiæ versus 33 hoc modo refert: Dabo leges meas in sensu ipsorum, et in corda ipsorum scribam eas, lib. I de Vocatione omnium gentium, cap. 8 et 9, Leo, serm. 95, de Gradibus ascensionis ad beatitudinem, cap. 1; ex hisque verbis notat uterque eodem loco severitatem legis in misericordiam per gratiæ infusionem esse mutatam.

Uterque ita legit et passim usurpat textum hunc Apostoli: Nemo potest dicere Dominum Jesum. Utrique familiare est illud libri Job: Tentatio est vita hominis super terram. Et ut gentium sine Deo, sine fidei lumine viventium ante Domini incarnationem statum exponant, persæpe adducunt hæc cap. xiv Actuum apostolorum verba: Dimisit gentes abire vias suas.

Uterque hunc locum capituli xxviii Evangelii secundum Mattheum usurpat, ut probet Christum Dominum in verbi sui sacramentorumque ministris nunquam non operari: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. S. Leo epist. 83 (nunc 108) ad Theodorum Forojuliensem (Cap. 2): Cui utique operi (nempe reconciliationi peccatorum per ministerium sacerdotum) incessabiliter ipsa Saluator intervenit, nec unquam ab his abest, quæ ministris suis exsequenda commisit, dicens: Ecce ego, inquit, vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Et epist. 2 (nunc 167) ad Rusticum Narbon.: Confirmans, inquit (In præf.), prædicatores Evangelii et sacramentorum ministros: Ecce ego, inquit, vobiscum sum, etc. Auctor vero librorum de Vocat. genti., lib. ii cap. 2: Et ne prædicantium ministeria humano tantum viderentur opere **630** peragenda: Ecce ego, inquit, vobiscum sum, etc.

Uterque etiam (quod maxime notandum) versus 31 et 32 capituli xxii sancti Lucae refert eodem ac peculiari modo. Sic enim habent: (c) Simon, Simon, ecce Satanas postulavit ut vos cerneret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua; et tu tandem conversus confirma fratres tuos; ET ROGA NE INTRETIS IN TENTATIONEM. Intra enim tam pauca verba tria aut quatuor sunt in quibus et sibi invicem consentiunt et ab aliis discrepant scilicet insigniter, ut ex subjecta Vulgatæ editionis lectione manifestum sit, quæ sic se habet: Simon, Simon, ecce Satanas expulit vos ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu quando conversus confirma fratres tuos. Habet quidem sanctus Prosper similem fere lectionem cum hoc auctore nostro, sed tamen non omnino eandem. Nam priori loco, scilicet in epistola ad Rufinum, non habet cerneret pro cribraret, etsi cætera concinant; in libro contra Collatorem, cap. 35, ubi eundem textum iterum usurpat, hæc ultima verba omittit, et roga ne intretis in tentationem. Sanctus autem Leo serm. 3 (nunc 4) in anniversario Assumptionis suæ, cap. 3, quo solum loco hæc verba adducit, in omnibus convenit eum auctore libri de Vocat. gentium. Opponet quis procul dubio illic non haberi cerneret pro cribraret. Non ita, fateor, legitur in codicibus excusis: sed ex mss. optimæ notæ adulteratum hunc locum fuisse convincimus; cum eam nemini non sit familiaris dictio, et in omnibus ubique codicibus cribraret legamus, non dubitavit scriba doctulus erratum, ut putabat, ad vulgatam lectionem emendare, et reponeere cribraret pro cerneret. Sed hoc ultimum esse legendum arguunt mss. codices Victoriani unus, alter Cisterciensis, et tertius sancti Mariani Autissiodorensis ordin. Præm. qui fuit olim abbatix Regniacensis ordin. Cisterc. non longe ab illa urbe. Itaque etiam legit Hincmarus Remensis episc. opusc. 33

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vid. observ. n. 12.

(b) Vid. observ. in dissert. 4, n. 5.

(c) Confer observ. huic dissert. subjectas, num. 15.

Capitulorum 55, capite 16, ubi locum hunc Leonis A describit.

XX. 2. Istius operis (a) doctrina circa Christi gratiam eadem prorsus est cum doctrina sancti Leonis : cumque in illo nonnulli sint tam explicandi quam loquendi in hac materia modi, quibus videtur primo intuitu ab Augustini sententia recedere, iidem quoque passim apud Leonem occurrunt. In quibus præsertim est quod de generali quadam gratia nulli ætati, nulli homini non impensa, sæpius dissevit, quam quidem ponit in elementorum discordi concentu, in terræ cœlique et creaturarum omnium structura, **631** ordine, ac veluti loquela, quæ Creatoris omnipotentiam, bonitatem, sapientiamque ineffabiliter prædicant. Ita sanctus Leo, serm. 7 de Jejun. decimi mensis, **PER IPSA**, inquit (Cap. 2), **ELEMENTA MUNDI, TAMQUAM PER PUBLICAS PAGINAS, significationem divinæ voluntatis accipimus; nec unquam cessat divina eruditio, quando etiam de iis quæ nobis famulantur imbuimur.** Serm. 8 de eodem (Cap. 2) : **Intelligimus divinis nihil vacuum esse præceptis, et verbo Dei ad eruditionem nostram omnia elementa servire. dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Evangelia incessabiliter discimus, quod et prædicemus et agamus. Dicente enim propheta : Cæli enarrant gloriam Dei, etc., quid est per quod veritas nobis non loquitur? Ipsius voces in die, ipsius voces in nocte audiuntur, et pulchritudo rerum unius Dei officio conditarum non desinit cordis auribus magistram insinuare rationem; ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur; et non creaturis, sed Creatori omnium serviantur.** Serm. 6 de Jejunio sept. mensis : **Devotionem fidelium nihil est quod divina providentia non adjuvet : siquidem exercendis ad sanctimoniam mentibus atque corporibus ipsa quoque mundi ELEMENTA FAMULANTUR, dum dierum ac mensium distincte variata revolutio QUASDAM NOBIS PAGINAS aperit præceptorum; ut quod sacra admonent INSTITUTA, hoc quodam modo LOQUANTUR et tempora.** Serm. 6 in Quadrages. cap. 1 : **Semper quidem, dilectissimi, misericordia Domini plena est terra, et unicuique fidelium ad colendum Deum ipsa rerum natura doctrina est, dum cælum et terra, mare et omnia quæ in eis sunt, bonitatem et omnipotentiam sui PROTESTANTUR AUCTORIS, ET FAMULANTIUM ELEMENTORUM mirabilis pulchritudo justam ab intellectu creatura gratiarum exigit actionem.**

De Vocat. gent., lib. II cap. 4 : **Cælum et terra omnique creatura, quæ videri atque intelligi potest, ad hanc præcipue disposita est humani generis utilitatem, ut natura rationalis... ad cultum et dilectionem sui IMBUERENT AUCTORIS. Quoniam etsi longe est a peccatoribus salus, præsentia tamen salutis IPSIUS AC VIRTUTE nihil vacuum est... Quod est autem hoc testimonium quod semper Domino deservit, et nunquam de ejus bonitate ac potestate contigit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, et inenarrabile beneficiorum ejus dives et ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam ÆTERNÆ LEGIS TABULÆ præbebantur, ut in PAGINIS ELEMENTORUM AC VOLUMINIBUS TEMPORUM communis et publica divinæ institutionis doctrina legeretur. Cælum ergo cunctaque cælestia, mare et terra, omniaque quæ in eis sunt, consono speciei suæ ordinationis concentu PROTESTANTUR gloriam Dei et prædicatione perpetua majestatem sui LOQUEBANTUR auctoris.** Et cap. 5 : **Quamvis ergo hæc et multa similia veritatis Scriptura pronuntiet, secundum **632** ipsam tamen credimus et piissime confitemur, quod nunquam universitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suæ dona subtraxit; ut propheticas voces et præcepta legalia convincerentur in elementorum obsequiis ac testimoniis accepisse. Unde et inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fecerunt;**

et quæ creata erant ad utendum, venerati sunt ad colendum.

De generali hujusmodi gratia (hac voce in latiori significato accepta) quæ etiam legem includit, omniaque ad cognitionem Dei utilia, fuse uterque deserit iisdem ut plurimum verbis : quod præter descripta superius loca tum sancti Leonis, tum alterius opusculi, ex aliis insuper locis evincitur. Sanctus Leo serm. 80 (nunc 82) de SS. apost. Petro et Paulo, cap. 2 : **Deus bonus, inquit, et justus omnipotens misericordiam suam humano generi NUMQUAM NEGAVIT, omnesque in commune mortales ad cognitionem sui abundantissimis semper BENEFICIIS ENAUDIVIT, etc.** Serm. 5 in Epiphani. : **Permanet super omnes benignitas Dei, et nulli misericordiam suam denegat, cum indiscrete universis bona multa largiatur, etc.** Serm. 8 in ead. festivit. : **Deus omnes ad cognitionem sui GENERALIBUS INCITANS DONIS, PLUIT SUPER JUSTOS ET INJUSTOS, ET SOLEM SUUM ORIRI FACIT SUPER BONOS ET MALOS.**

B De Vocat. gent. lib. II cap. 10 : **Omnium sæculorum experimenta docuerunt justam Dei misericordiam, misericordemque justitiam, nec alendis unquam corporibus hominum, nec docendis juvenibus eorum mentibus defuisse : SEMPER ETENIM PLUIT SUPER BONOS ET MALOS; SEMPER SOLEM SUUM ORIRI FECIT SUPER JUSTOS ET INJUSTOS.** Lib. I, cap. 5 : **Secundum Scripturam credimus, et piissime confitemur, quod nunquam universitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit; quæ licet acceptum sibi populum SPECIALIBUS AD PIETATEM DIREXERIT INSTITUTIS, NULLI TAMEN NATIONI HOMINUM BONITATIS SUÆ DONA SUBTRAXIT.** Cap. 21 : **Quamvis videamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuisse subtractam.** Lib. II cap. 17 : **Quibus tamen (gentilibus) illa MENSURA GENERALIS AUXILII, quæ desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur.** Cap. 25 : **Omnes homines saluos fieri Deum velle, semperque voluisse, non aliunde monstratur quam de iis beneficiis, eaque providentia Dei, quam universis generationibus communiter atque indifferenter impendit... Quibus donis auctorem suum per omnia sæcula PROTESTANTIBUS specialis gratia supersusa est.** Lib. II cap. 4 : **Igitur, sicut dicit propheta, Misericordia Domini plena est terra : quæ nullis unquam sæculis, nullis generationibus defuit, eamque providentiam, qua universitatem rerum administrat et continet, regendis alendisque naturis semper impendit, etc.** Vide **633**

eiusdem libri caput 9. Eodem uterque modo loquitur de lege legisque mysteriis, quam fere legis testificationem, veteris Testamenti significationes, oracula prophetarum, veteris Testamenti decreta appellat. Uterque eodem modo urget voluntatum patronos. Leo, epist. 6 (nunc 1) ad Aquileiensem episcopum, cap. 3, scribit ad hoc omni conatu eos tendere, ut gratia Dei secundum merita dari accipientium sentiantur... Et ideo per naturalem industriam gratiam præveniri, ab iisdem asserti, ut quæ ante gratiam proprio clara sit studio, nullo videatur peccati originalis vulnere sauciata. Hoc idem aliis verbis expressum habes lib. I de Vocat. gent., cap. 22, et epistolæ ad Demetriadem cap. 10.

XXI. 3. Nec in materia tantum gratiæ eadem cogitata, lidem conceptus, dicendique ratio eadem occurrunt; verum et in aliis quoque bene multis, v. g., cum de apostolicæ sedis in urbe Roma fundatione, amplitudine ac dignitate sermonem habent.

Sanctus Leo, serm. 1 de SS. Petro et Paulo, cap. 1 : **Ut gens, inquit, sancta, populus electus, civitas sacerdotalis et regia per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta, latius præsideret religione divina, quam dominatione terrena. Quamvis enim multis aucta victoriis jus imperii tui terra marique protuleris; minus tamen est quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subiecit... Ut autem hujus inenarrabilis gra-**

tiæ per totum mundum DIFFUNDERETUR EFFECTUS, ROMANUM REGNUM DIVINA PROVIDENTIA PRÆPARAVIT, cujus ad eos limites incrementa perducta sunt, quibus cunctarum gentium vicina et contigua esset universitas. Disposito namque divinitus operi maxime congruebat, ut multa regna uno confœderarentur imperio, et cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis.

De Vocatione gent. lib. II, c. 16: Ad cujus rei effectum credimus providentia Dei Romani regni latitudinem præparatam, ut nationes vocandæ ad unitatem corporis Christi, prius JURE UNIUS CONSOCIARENTUR IMPERII. Quamvis gratia Christiana non contenta sit eosdem limites habere quos Roma, multosque jam populos sceptro crucis Christi illa subdidit, quos armis suis ista non domuit: quæ tamen per apostolici sacerdotii principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.

Petrum apostolum a trinæ negationis lapsu resurgentem cum uterque describit, iisdem fere terminis utuntur, etsi non ita communiter usurpari solitis. Id omne ad secretum Christi Domini intuitum referunt, indeque arguunt nemini hanc vitam viventi quantumlibet justo ac pio non inesse labendi periculum atque formidinem.

Sanctus Leo, serm. 3 de Pass.: Respexit, inquit, Dominus Petrum, et inter calumnias sacerdotum, inter falsitates testium, inter cædentium et consipientium injurias constitutus, ILLIS TURBATUM DISCIPULUM CONVENIT **634** OCVLIS, quibus eum præviderat esse turbandum. Serm. 9 de ead. Pass.: Petrus perterritus ex infirmitate periculum negationis incurrit, ob hoc, sicut apparet, hæsitare permissus, ut in Ecclesiæ principe remedium poenitentia conderetur, et nemo auderet de sua virtute confidere, quando MUTABILITATIS PERICULUM nec beatus Petrus potuisset evadere. Dominus autem Jesus, qui intra pontificale concilium solo corpore tenebatur, trepidationem discipuli foris positi divino vidit intuitu, et paventis animum, mox ut respexit, erexit, ET IN FLETUS POENITUDINIS INCITAVIT.

De Vocatione gentium lib. II, cap. 28: Si ergo defectura erat fides tanti apostoli, nisi pro eo Christus oraret, inerat ei procul dubio MUTABILITAS, qua posset in tentatione nutare... Si quidem tam gravis eum PERTURBATIO, etiam post ista concusserit, ut in Caiphæ domo unius ancillæ interrogatione pavefactus usque ad trinam negationem Christi, constantia deficiente, perductus sit. Qui ergo tunc TURBATUM cor Apostoli NON HUMANIS, SED DIVINIS CONVENIT OCVLIS, ET AD LARGOS POENITUDINIS FLETUS POTENTI INCITAVIT ASPECTU, potuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre discipulo... In præsentis autem agonis incerto, ubi tota vita tentatio est, et ab insidiante superbia nec ipsa est tuta victoria, MUTABILITATIS PERICULO NON CARETUR.

Sanctus Leo loquens de ejusdem apostolorum principis nomine, Beatus, inquit, Petrus... a principali petra soliditatem et virtutis traxit et nominis.

De Vocatione gentium lib. II, cap. 28: Quis ambigat fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem et virtutis sumpsit et nominis?

De peccatorum conversione sanctus Leo: Dum in hoc corpore vivitur, nullius desperanda reparatio; sed omnium est optanda correctio, auxiliante Domino, qui erigit elisos, solvit compeditos, illuminat cæcos. Sermone 4 de Epiphania cap. 5, sect. 4, de Coll., c. 2: Elisis reparatio non negatur.

De Vocatione gentium lib. II, cap. ult.: Si forte (quis) victus aliqua tentatione corruerit, non absorbeat tristitia, nec de ejus miseratione diffidat qui allevat omnes qui corrumpunt, et erigit omnes elisos; dum enim in hoc corpore vivitur, nullius est negligenda correctio, nullius est desperanda reparatio.

Sermone 3 de Passione cap. 3 vocatur Judas homo INCONVERTIBILIS. Epist. 125 (nunc 156) cap. 2: In

malitia sua INCONVERTIBILIS perseverans Antichristus aut diabolus. Alio sensu vox eadem usurpatur epist. 93 (nunc 120) cap. 3, de INCONVERTIBILI DEI NATURA, Lib. I de Vocatione gentium cap. 25: Numquid illa virtus gratiæ, quæ sibi quos voluit subdidit, convertere eos qui INCONVERTIBILES permansere non potuit?

De extremo diei ultimæ judicio disserens sanctus Leo, serm. 5 de Collectis et elemosyna, sic ait (cap. 3): Congregatis omnibus gentibus... **635** in quo laudabuntur, qui ad dexteram Dei stabunt, nisi in operibus benevolentia et charitatis officiis... sinistris VERO QUID OBJICIETUR, NISI NEGLECTUS DILECTIONIS... quasi nec alias virtutes dextri, nec alias offensiones habeant sinistri? Serm. 7 de Quadragesima cap. 4: Detruis in ignem gehennæ propter inhumaneitatem sinistris, dextros elemosynarum pietate laudatos æterna cælestis regni beatitudo suscipiet. Serm. 4 de Collect. et elem. (cap. 2): Congregabuntur ante thronum potentia ejus omnium gentium populi... et cum præparatum sibi regnum, recensitis misericordiarum operibus filii pietatis acceperint, exprobrabitur duritia sterilitatis injustus. Et nihil habentes sinistri commune cum dextris, in ignem, etc.; et serm. 16: Non ergo hoc solum fecerunt sinistri, nec quia, etc. Serm. 96 (nunc 14 append.) in Cath. S. Petri c. 4: Sinistrum lascivientium hædorum numerum effugere. De Vocat. gent. lib. II cap. 8: In congregatione omnium gentium alii ducuntur ad dexteram, alii ad sinistram constituendi. LAUDATIS DEXTRIS DE OPERIBUS CHARITATIS, NIHIL ALIUD SINISTRIS OBJICITUR QUAM MISERICORDIÆ BENEVOLENTIÆQUE NEGLECTUS.

XXII. 4. Nihil est unum uni tam simile, tamque consonum, quam (a) stylus hujus opusculi stylo S. Leonis simile est: ut valde mirer hoc a nemine hactenus fuisse animadversum. Est enim (sicut a SS. Patrum non satis laudando apologista describitur) stylus auctoris istius elegans ac sublimis, sermo nitidus et apertus, non injucunda figurarum varietate distinctus, frequentè verborum oppositorum conflictu oblitus: gravi ratiocinio, conceptibus nihil humile ac demissum habentibus, catholica ubique ac cælesti prorsus doctrina refertus, Scripturæ sacræ doctrinam totus spirans, atque igneo pietatis vigore, qui sanctorum scriptis inesse solet, plenissimus. Gaudet præterea diversis periodorum membris similiter cadentibus ac desinentibus; tota denique compositio in æquales fere et commensuratas partes concinne distributa, venustam ac perpolitam orationem exhibet. Quid dici potest quod stylo S. Leonis magis congruat, ejusque dicendi characterem clarius exprimat? Quidve de uno dixeris, quod de isto pariter pronuntiarum non queat? Hic quidem tam frequens antithesium conflictus, modulataque ac tinnula orationis affectatio scriptorem jam sæpius laudatum movit ut Africanum hunc auctorem suspicaretur. Sed, pace tanti viri dixerim, non minus Italorum proprius est iste dicendi modus, quam Afrorum, et facile crediderim ex Italia in alias subinde regiones transisse. Tau enim ex S. Leonis scriptis, quam aliorum etiam ipso antiquiorum, qui vel Itali erant, vel in Italia eruditi, manifestum est hanc scribendi affectionem maxime in his regionibus invaluisse, **636** et ut hæc erat linguæ jam senescentis venustas et elegantia, prius in ipsius veluti incunabulis, hoc est in Italia ortum habuisse crediderim, quam in aliis Romani imperii provinciis. Quod si forsitan rarius occurrant in hoc opere ejusmodi casus, antitheses, ac rhythmus, quam in aliis S. Leonis probatis olim operibus hoc temporum, materis, auctorisque ætatis diversitati prorsus imputandum. Quantum enim oratoris character ab epistolari discrepet, nemo nescit, quamque multa rursus tolerentur in epistolis, quæ ab operibus dogmaticis prorsus ablegantur? Unde si nemini subit mirari pauciores esse hujusmodi figuræ in litteris

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vid. observ. n. 15.

quam in sermonibus, quid mirum si in his rariores adhuc sint quam in hoc scripto, quod totum dogmati explicando consecratur?

XXIII. 5. Porro si ipsa sigillatim verba recenseamus, quæ et huic auctori et S. Leoni magis familiaria et communia sunt, etsi non tam frequentata ab aliis, ipsamque eorum constructionem inspiciamus, statim occurrerit tanta ubique paritas ac similitudo, tantus concentus, ut hoc per fortuitum casum vel ex imitandi studio contigisse nemo recte existimet. Præter illa enim quæ a SS. Patrum jam citato vindice notata sunt inter auctorem librorum de Vocatione et epistolæ subsequentis scriptorem communia, centum viginti amplius legentium oculis hic subijcimus.

Discipulus veritatis. Paginæ elementorum. Paginæ veteris Testamenti. Urere et uri invidia, etc. Parcitas et largitas gratiæ, etc. Consortium. Evincere. Communio naturæ, ætatis, nominis, peccati, dignitatis, etc. Laquei deceptionum, erroris captionum, mortalitatis, etc. Dextri, sinistri. Parilis, parilitas. Variare, varietas dispensationum. Refutare, pro rejicere. Abdicare, pro repellere. Dispensationes. Dispositiones. Materia dimicandi, certaminis, formidinis, querelarum, confusionis, ruinæ, virtutum, gaudiorum, gratulationis, cupiditatum, peccati, cæcitatibus, gloriandi, etc. Mœstitudo. Pœnitudo. Convenire oculis, litteris, monitis. Colluvio. Contagium. Collectationes. Census. Vitare, vitiatum. Indicare. Universitas, numerositas, plenitudo, omnis numerus, summa, pro omnes. Portio pro parte plenitudini opponitur. Protestari et pronuntiare, in citandis auctoribus sacris vel ecclesiasticis. Primordia. Exordia. Incitare. Virus invidiæ, etc. Vincula peccati, transgressionis, consuetudinis, culpæ, captivitatibus, originalia, etc. Incitamenta doctrinæ. Redire, transire, transferri de uno ad alterum. Necessario pro incessanter. Doctrina prophetica, evangelica, apostolica. Veritatis Evangelium, sententia, iudicium, vox, filii, schola, magister, doctrina, discipuli. Victor fidei, mentium, pietatis, 637 cordis, animi, auctoritatis, etc. Constitutio legis, constitutio divina, constitutiones impiæ.

Testificatio legis, denuntiationes propheticæ. Oracula prophetarum. Temperare, temperamentum. Temperare. Disputatio et disputator, pro tractatu et tractatore. Inspicere, inspector, inspectio. Sublimare, sublimis, sublimitas. Significationes, pro figuris vet. Test. Insinuare, insinuatio. Præiudicium peccati, vetustatis, originis. Sordescere. Famulari, et obsequium elementorum, famulatus. Moderari. Incommutabilis. Compugnancia, compugnantes. Experimenta virtutum. Sacramentum occultius. Instituta disciplinarum, etc. Evacuare. Distringere, districtus, districtio. Forma, pro modo, aut imagine. Formam præferre. Coprophetas gratiæ. Virtute nitescere, nitor virtutis, pudicitia, mentium, luminis, vitæ. Obloqui. Rectus, pravus. Germina virtutum. Summus, superius aut cœlestis agricola, pro Deo. Ager cordis. Novi Testamenti vel gratiæ decreta. Devotio honorum operum, vel voluntatis, propositi, arbitrii. Cultura spiritualis. Occiduum, succiduum, prociiduum. Qualitates operum, etc. Corde incidere. Incidere periculum, tentationem, laborem, laqueos, etc., sine præpositione in, frequentissime. Mutabilitas. Periculum erroris, deceptionis, mutabilitatis, negationis. Tentatio formidinis. Tentationis stimulus, concretio. Discretio, discretus. Pigrum otium. Iners desidia. Indesinenter. Plantationibus suis Deus incrementa præbet. Deceptiones. Inclinare, inclinatio. Cernere, pro cribrare. Extraneus, alienus, pro reprobo. Adoptivus et vocatus, pro electo. Erudire, eruditio divina, Spiritus sancti eruditor. Obscurum pro obscuritate. Imbuere, pro docere. Dispoliare. Obumbratio, fragilitas, firmitas. Solidare, soliditas. Extraneus, exors. Religiosus. Sacratum, sacratissimus. Incertum interpretationis, pro incerta interpretatione. Incertum agonis, mutabilitatis, vitæ. Divini operis esse et muneris. Recidere, tumescere. Elatio, elatus. Præsumere, præsumptio. Impar. Pos-

ibilitas, pro potestate. Mensura possibilium, diligentia, juris, legum, ultionis, munerum, etc. Meritorum suffragia. Provehere, provecus, provecio. Inflammaré. Præsidia. Languere. Augmentum Impendere, impensus. Præcipuus magister, discipulus, etc. Speculum. Privilegium meritorum, humilitatis, honoris, perfidiæ, etc. Coaptare. et alla ejusmodi plurima.

XXIV. Ex his aliqua attentius consideranda, ut quæ proprium auctoris characterem clarius exhibent. Exempli gratia eos qui interiori gratiæ voce ad Christum trahuntur, Vocati appellantur. Lib. I de Vocat. gent. cap. 8: *CORDIBUS VOCATORUM suam inserit voluntatem.* Et cap. 9: *Unum credentium et non credentium genus sub VOCATORUM appellatione discretit.* S. Leo, serm. 6 de Nativitate, cap. 2: *Nihil hic VOCATORUM CORDIBUS 638 caliginis inferat terrena sapientia.* Serm. 6 de Epiphania, c. 1: *Hoc manifestus fieri in omnium VOCATORUM illuminatione perspiciamus.*

Idem peccatorum voluntatem, cor, arbitrium appellat tenebrosa. Lib. II de Vocat. gent. cap. 3: *Cum a tenebrosis cordibus etiam nunc radios suos veritas revelanda continet;* et c. 15: *De tam tenebrosis mentibus fecit sibi populum fidelem,* etc. S. Leo, serm. 6 de Epiphania, cap. 1: *Quidquid in cordibus tenebrosis nocte lucis apparet,* etc. Serm. 5 cap. 4: *Sint lucernæ mentium vestrarum semper ardentes, et nihil residet at vestris in cordibus tenebrosus.* Serm. 4 de Nativitate, cap. 1: *In qua (dogmatica exsecrandi via) nihil non tenebrosus, nihilque non lubricum.* Serm. 4 de Pent. cap. 5: *Spiritus veritatis facit domum gloriæ suæ luminis sui vitore fulgere, et in templo suo nec tenebrosus aliquid vult esse, nec tepidum.* Epist. 8 cap. 1: *Ne tenebrosus apud vos radicibus seminetur hæresis.* Serm. de S. Laur. c. 1: *Hæc verarum natura virtutum est, ut multos a tenebrosus abducatur errore, qui earum clarus et lumine.* Serm. 10 de Quadr. c. 4: *Tenebrosus custodia.* Epist. ad Demetr. cap. 14: *De vero lumine tenebrosus jam et deficientes lucernæ fulgor accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit quidquid luminis acceperint,* epist. 79 (nunc 105) cap. 1: *Tenebrosus ille inimicus, id est diabolus.*

Discipulus veritatis eos uterque appellat, qui catholicam sectantur doctrinam vel pietatem. Lib. II de Vocat. gent. cap. 24: *Hoc detestabiliter prædicatum omnes DISCIPULI VERITATIS intelligunt;* epistola ad Demetriadem cap. 4 et cap. 13: *Ipsa Veritas discipulis suis dixisse narratur. Cum itaque discipuli veritatis humanam gloriam fugiunt. Ex utriusque loci huius collatione, inter alia colligit sanctorum Patrum apologeta styli similitudinem, atque eundem utriusque scripti auctorem; quanto ergo potiori id jure de Leone nostro asserendum, apud quem longe crebrius occurrit ista appellatio? Serm. 3 de Collectis. *Bratissimi illi discipuli veritatis,* ait de apostolis. De Jejun. 10 mensis serm. 1 cap. 3: *Fideles et pios discipulos VERITATIS nihil magis commendat,* etc. De Quadr. 8 cap. 2: *Mens Christiana fugax mendacii, discipula veritatis.* Serm. 10 de eadem Quadr. cap. 2: *Servi Dei et discipuli veritatis.* Vide serm. 80 (nunc 82) de SS. Petro et Paulo, cap. 1, et epistolas huius editionis 24 (nunc 28) cap. 1, 59 (nunc 79) cap. 1, 62 (nunc 82) cap. 1, 93 (nunc 120) cap. 2, 97 (nunc 124) cap. 1, 140 (nunc 172) in medio, ubi eadem locutio habetur.*

Lib. I de Vocat. gent. cap. 7: *Quæ ergo natura erit bona, QUALITATE facta est mala; et ille animi motus QUI NUMQUAM POTEST SINE ALIQUO ESSE AMORE, hoc est sine aliqua voluntate, non perdidit appetitum, sed mutavit affectum.* S. Leo, serm. 5 de jejunio septimi mensis cap. 3: *Duo amores 639 sunt, ex quibus omnes procedunt voluntates, ita diversæ QUALITATIBUS, sicut dividuntur auctoribus; rationalis enim animus, qui SINE DILECTIONE ESSE NON POTEST, aut Dei amator est, aut mundi.*

Gratiæ virtutisque opus, Dei participationem uterque dicit. Lib. I de Vocat. gent. cap. 8: *Apud quem*

(Deum) quod perdidit natura, non periit; æterna est enim sapientia, æterna veritas, æterna bonitas, æterna iustitia, omnium denique virtutum lumen æternum est, totumque quod virtus est, Deus est. Qui si non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis. Sine hoc quippe bono, nihil est bonum, sine hac luce nihil est lucidum, sine hac sapientia nihil est sanum, sine hac iustitia nihil rectum; et libri ejusdem cap. 4: Voluntas, inquit, animalis sine summi amoris participatione in terrenis occiduisque versatur. Capitulo 3 de Gratia et lib. arb.: Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet qui solus est bonus. S. Leo, serm. 9 de Jejunio septimi mensis cap. 2: Qui ad me tendit, ex me participatione ad me tendit; et epist. 15 ad Turribium cap. 5: Nemo hominum veritas, nemo sapientia, nemo iustitia est; sed multi participes sunt veritatis et sapientie atque iustitiæ: solus autem Deus nullius participationis indigus est.

Utrique familiares admodum sunt voces, *regere, rector, regens*, cum de Deo et anima, anima et corpore, episcopo et Ecclesia sermonem habet. Passim rectores appellat Leo quos vulgo episcopos alii dicunt. Sexcenta loca sunt hujusmodi. Vide, si vacat, epistolam 1, cap. 1, 12, cap. 3, 14, sub finem; 115, 125, 138, 139, 140 (nunc epist. 12, c. 1, 11, c. 3, 18, sub finem, 145, 163, 170, 171, 172), etc. Item serm. 2 (nunc 3) cap. 1 et 3, Sermon. 1 de Jejun. decimi mensis cap. 2: Suscipiat fidelis anima auctoris sui atque rectoris immarcescibilem charitatem. Sermon. 8 de Epiphania cap. 4: Deum et rectorem et habitorem sui esse non dubitet. Sermon. 3 (nunc 4) in anniv. Ass., cap. 1: Quid enim tam regium quam subditum Deo animam sui corporis esse rectorem? De Quadrag. 1 cap. 1: Si autem mens suo rectori subdita, etc. Sermon. 4 cap. 2: Animus quem sub Dei gubernaculis constitutum, corporis sui decet esse rectorem. Sermon. 7 c. 4: Utendum ita corpore suo, ut rectori suo necessarium præbeat natura inferiori summatum. De Passione serm. 7 c. 3: Nolens (Judas) Christum habere rectorem. De Jejun. septimi mensis serm. 2 c. 1: Agnoscat inferior homo exterioris sui se esse rectorem. De Jejun. septimi mensis serm. 5: Quæ illic declinatio potest esse peccati, ubi una passio est et regentis et subditi? id est animæ et corporis, cujus unam passionem ut his verbis exprimit, ita Dei et hominis unam actionem iidem depingit. Dum, inquit lib. 1 de Vocat. gent. c. 6, per communionem illuminantis et illuminati. iustificantis et iustificati, 640 regentis et subditi, omnis actio ad unum refertur, et quod ad unum refertur, utriusque est. Et lib. 11 c. 10 ait: Omnium sanctorum Dei Spiritum fuisse rectorem.

Leo de gratiæ infusione ita loquitur serm. 3 de Jejunio decimi mensis c. 1: Ager iste cordis, rorante desuper gratia dei... eleemosynis seritur, orationibus fecundatur, etc. et serm. 7 de Passione c. 1: Ad futuram credimus gratiam Dei, quæ inspirationis suæ rore sterilitatem nostri cordis aspergat. Lib. 11 de Vocat. gent. c. 1: Ista gratiæ largitas... non evacuat eam quæ super unum Israel sub lege roravit.

Leo serm. 5 de Nativitate Dom. c. 1: Non in solo opere virtutum, aut in sola observantia mandatorum, sed etiam in tramite fidei angusta et ardua via est, quæ ducit ad vitam. Lib. 11 de Vocat. gent. cap. 20: In hoc angusto quidem, sed tamen recto intelligentiæ tramite, non parum difficultus, etc.

Lib. 11 de Vocat. gent. cap. 21: Nec unquam ei vicinius est posse vivere, quam posse deficere. S. Leo, serm. 5 de Quadrag. c. 2: Vicinum nimis atque contiguum est ut etiam magnos animos ista concutiant, etc.

Lib. 1 de Vocatione gent. c. 1: De hac compugnantiæ opinionum, etc.; et lib. 11 c. 28: Quam compugnantiæ (inter velle et nolle) Petrus perpersus est, etc.; et c. 33: Omnes varietatum compugnantiæ. S. Leo, serm. 5 de Pass. c. 2: diversarum compugnantiæ affectionum. Sermon. 10 de Nativitate c. 1: Compugnanti-

tes sententias. Epist. 67 (nunc 87): Compugnantiæ dogmata.

Lib. 11 de Vocat. gent. c. 15: Flammas concipient, quæ beatus apostolus Paulus tenuit, etc. Epist. ad Demetriadem c. 14: Unde caput inflammari, inde poscat tenari. S. Leo, serm. 1 de Ascens. c. 2: Flammas fidei illuminata corda concipiunt. Sermon. 3 de Pentec.: Ut Pater propitiaretur, Filius propitiaret, Spiritus sanctus tenaret. Sermon. 1 de Pentec.: Eloquentium conciperetur ignitum. Sermon. 96 (nunc 14 app.) in Cath. S. Petri, c. 1: Ignitis beatorum spirituum castibus aggregatus. Sermon. 4 de Coll. c. 1: Agro cordis avaritiæ radicibus occupato. Sermon. 3 de Jejun. decimi mens. c. 1, bis de agro cordis.

Sermon. 1 de Jejun. decimi mens. c. 3: Oriatur de cordis agro quod terra non dedit. De Quadrag. serm. 1 c. 5: Tunc in nobis bene virtutum semina nutriuntur, quando ab agro cordis nostri germen omne externum evellitur. De Ascensione serm. 2 c. 5: Avaritia, de cujus radice omnium malorum germen emergit; quæ nisi in suis fomitiis enecetur, necesse est ut in agro cordis illius, in quo hujus mali planta convalluit, spinæ potius tribulique vitiorum, quam ullum veræ virtutis semen oriatur. Sermon. 6 de Jejun. decimi mensis cap. 1: De terra quoque cordis nostri germen iustitiæ et fructus charitatis oriatur.

Lib. 11 de Vocat. c. 11: Semina charismatum, 641 plantæque virtutum non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod sunt futura, nascuntur. Ex hac comparatione cordis cum agro natæ sunt aliæ locutiones, quas sæpe usurpat, ut cum Deum vocat supernum agricolam; gratiam inspirationesque, rorem, irrigationes, orationes; virtutes, plantationes Dei, et alia hujusmodi, quæ cuivis legenti occurrent.

Voluntati iudicium uterque tribuit. Lib. 1 de Vocat. gent. cap. 8: A quo (diabolo) iudicium voluntatis depravatum est, non ablatum; et cap. 7: Non perdidit appetitum, sed mutat affectum, id recipiens desiderio, quod debuit resutare iudicio. S. Leo, serm. 9 de Passione, cap. 4: Fons charitatis lavit verba formidinis; nec tardatum est remedium abolitionis, ubi non fuit iudicium voluntatis. De voluntate etiam intelligendum quod serm. 11 cap. 4 habetur: Insurrexit in semetipsum impius (Judas) non iudicio pœnitentis, sed furore pereuntis. Epist. 37 (nunc 41): Normam præceptionis implet iudicio voluntatis.

De Vocat. gent. lib. 1 cap. 9: Ut agnitionem Dei non doctrinæ humanæ opere, sed magisterio summi eruditoris accipiant; et lib. 11, c. 53: F. dei magisterio præfuerunt. Sermon. 2 (nunc 3) in assumpti, sua cap. 3: Omnis lingua... magisterio hujus vocis imbuatur. De Quadrag. serm. 2 cap. 4: Redemptoris nostri magisterio edocti. De Passione serm. 14 (nunc 12) cap. 5: Evangelico magisterio multa sunt aucta. Epist. 140 (nunc 172): Magisterio Spiritus sancti illa in omnibus unitas expetatur.

De Vocat. gent. lib. 1 c. de Paulo: Totam expositionis rationem transtulit in stuporem. Leo, serm. 18 de Pass. cap. 4 de Christo: Totum, inquit, supplicium transtulit in triumphum. Sermon. 5 de Nativit. Si in disciplinam ipsa remedia transferantur. Sermon. 3 de Epiph.: In indulgentiam ira translata est. Sermon. 9 in Quadrag. cap. 3: Si omnem offensam transtuleritis ad veniam. Sermon. 4 de Jejun. septimi mens.: Ut quod vestris usibus subtrahitis, in alimoniam pauperum transferatis. Sermon. de Grad. ascens.: Ut exteriores medelas ad remedia interiora transferret, etc.

Mitto cætera quæ quisque legendo facile observabit. Monebo tantum ut notentur diligentius earundem figurarum usus, idem orationis numerus et ordo, constructio vocum eadem. Oppositarum congeries frequens est, verbo, a quo pendet sensus, ad finem relegato, quæ ternarius plerumque numerus non excedit, etsi sæpe etiam ad quaternarium extendatur. Exempla aliquot ex Leonis Epistolis Sermonibusque et ex opusculo de Vocatione Gentium, ad promulgandam subjicimus.

S. Leo, epist. 1 (nunc 12) ad episc. Afric. cap. 4 : *Ut imperiti magistris, novi antiquis, rudes præferantur emeritis.* Epist. 12 (nunc 15) 642 ad Anastasium Thessal. : *Nihil gratiæ personali, nihil ambitioni, nihil redemptis permittas licere suffragiis.* Serm. 9 de Jejunio septimi mensis cap. 2 : *Si quis amor vanæ gloriæ, si qua radix avaritiæ, si quod inest virus invidiæ.* Serm. 4 de Jejunio decimi mensis cap. 2 : *De inimicis reconciliatos, de alienis adoptivos, de impiis facit justos.* Sexcenta hujusmodi exempla sunt apud S. Leonem. Plurima etiam in libris de Vocat. Gentium, etsi tot esse materies librorum non sinat. Lib. 1 c. 8 : *Quis ille erit, qui tot opinionum colluctationes, tot vincula consuetudinis, tot præjudicia vetustatis suo tantum judicio abrumpat?* Lib. 11 c. 4 : *Ut natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum ad cultum et dilectionem sui imbueretur auctoris; et cap. 7 : Hæc vero membra unde apta, unde utilia, unde sint pulchra, idem doctor exponit, etc.* Cap. 20 : *Ubi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, etc.* Cap. 36 : *Ut per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum.*

Denique, quod circa hominum vultus sæpe contingit, ut aliquid sæpe ex iis erumpat, incurratque in oculos intuentium, unde aliis similes esse pronunties, etsi quid illud sit verbis efferre non queas; hoc et legendi tum hoc opusculo, tam scripta S. Leonis accidit. Nescio quid enim audientium auribus sonat similitudinem styli paritatemque ita ingerens, ut vix dubitare sinat quin idem loquatur in hoc opusculo qui in Epistolis et in Sermonibus S. Leonis, etsi forsitan exprimi verbis satis non possit.

XXV. Ut omnis tolleretur dubitandi locus, optaverit nonnullus auctoritatem alicujus saltem manuscripti codicis, qui S. Leonis nomen præferret, qua destituti, videbimur incassum hactenus laborasse. Sed ut omittam quantum plerumque vacillet (a) manuscriptorum exemplarium fides, ut ex codicibus mss. librorum de *Vita contemplativa* et hujus etiam operis de *Vocatione gentium* perspicuum est, qui octingentis fere annis Prosperi nomine insigniti omnibus imposuerunt (Prospero enim hodie abjudicant utrumque opusculum eruditores quique), addo persuasum mihi esse nullum talem reperendum codicem, qui hoc opus S. Leonis ascribat; nec umquam genuinum hujus auctorem fuisse cognitum. Qui illud Prospero tribuerunt hac ætate, illiusque Operibus inseruere, hoc fecerunt ex fide codicum aliquot mss. Prosperi nomen apposuere mss. codices ex suffragio auctorum noni sæculi, a quibus sub nomine sancti hujus viri passim citatum fuit. Inde porro ab his creditus est S. Prosper libros istos conscripsisse, quod eorum auctorem genuinum 643 ignorarent, et propter libri materiem, doctrinæ convenientiam cum scriptis Prosperi, scriptoris ætatem, hæreticorumque quos impugnat mentionem, nemini potiori jure ascribendum putarunt quam ei qui post Augustinum acerrimus gratiæ Christi vindex fuerat adversus Pelagianos eorumque reliquias. Verum cum hæc suspicio, etsi tot annorum roborata consensu, pensatis quæ supra atulimus momentis abjicienda sit, fatendum est etiam nono sæculo hujus auctoris nomen ignotum fuisse. Immo vero ipso Leonis sæculo, hoc est quinto, ex hominum memoria deletum fuisse existimo: alioqui Gelasius papa ejus testimonium proferens in illo opusculo quod adversus Pelagianos edidit, ab eo nominando minime abstinuisset, tanto scilicet viro, quem Ecclesiæ magistris accensere non dubitavit; nec contentus fuisset eo modo scriptorem istum designare, quo notari solent ignoti quique: si quidem eundem magisterii titulo non aliam ob ra-

tionem, ut apparet, decorat, quam quod suo se scripto hoc honore dignum probabat auctor.

XXVI. Quod si tandem pro germano sancti Leonis fetu receptum fuerit opus istud, qua (b) ætate in lucem ab auctore editum fuerit non valde obscurum existimo. Certum enim videtur ante compositum ab eo fuisse, quam in pontificem Romanum ipse assumeretur. Tantum enim otii per id temporis vigilantissimo pastori non adfuisset, quantum hujusmodi scriptioni necessarium fuit impendere; nec quidquam occurrit in ejus operis decursu, quod auctoritatem pontificiam prodatur; immo privatum ubique hominem, ut diximus, agit. Unde magis dicendum tunc ab eo scriptum fuisse, cum Sixti III papæ adhuc diaconus, in excubiis erat adversus hæreticos Pelagianos, cumque Julianum in Ecclesiæ communionem simulata fidei professione irrepere volentem Sixtus pontifex sui diaconi consilio ac suasionem repulit, ut testis est Prosper in Chronico. Vel potius, quandoquidem in hoc opere Semipelagianos magis quam Pelagianos exagitat, tunc temporis exaratum fuisse puto, cum Casiano necessario suo ab errore revocando incumberebat: ad quem cum legendus missus fuisset in Gallias, postque ejus obitum inter schedas ejus sine auctoris nomine repertus, a nemine potius scriptus fuisse putatus est, quam a Prospero, quem in hac concertatione antagonistam præcipuum habuerat.

Amicum certe animum spirat ubique hoc scriptum, talemque quem senper erga Cassianum exhibuit Leo noster. Ut facile mihi persuadeam, quemadmodum aperto Marte impugnaverit sanctus Prosper Cassianum, ita occultiore consilio petivim a Leone fuisse. Eum quippe jam ante impulerat, ut adversus Nestorium calamum stringeret, 644 non ea tantum mente, ut grassantem jugularet hæresim, sed ob id etiam ut ipsum vehementius incenderet adversus Pelagianos, quos Nestorii præcursores noverat; eaque arte Semipelagianos, nascentes scilicet ab illis surculos, magis exosos redderet, omneque abrumperet quod intercedere poterat cum illis commercium: ita in præsentis opere, ut errorem Cassiani impeteret vehementius insurgit contra Pelagianos, quos solummodo nominat. Semipelagianos quasi ex transverso tantum aggredi videtur, et veluti orationis suæ filo sensim ac sine sensu ductus: licet nemo attentus non videat, majorem scripti partem in convellendis Massiliensium principis consumi. Easdem quæstiones tractat, quas sanctus Prosper in libro contra Collatorem, nec tam interpellat eos qui gratiæ prorsus necessitatem negabant, quam qui ad initium boni operis aut bonæ saltem voluntatis liberum sibi sufficere arbitrium contendebant, gratiæque operationi subtrahebant aliquid. Hoc statim ab initio operis sui declarat, ubi ait: *Quod gratiam negent, cum eam humanæ voluntatis non ducent volunt esse, sed comitem.*

Ex eodem indulgentiæ erga Cassianum consilio, quem ad catholicum sensum reducere satagebat, descendit humanitas quam Semipelagianis exhibet, quos tantum liberi arbitrii defensores et voluntatum patronos appellat; quodque quæstiones istas tranquille admodum versat ac theologi exercitii in modum, non tam alienum refutans sensum, quam summa exponens; quod denique ex sancti Augustini nomine auctoritateque, quibus adducendis abstinet, nullum creari voluit in hac disputatione præjudicium, sciens apud Cassianum non tanti esse in hac materia Augustinum, et cupiens præterea probare amico suo se non de doctrina ex doctoribus, sed de doctoribus ex doctrina judicare, sententiamque Augustini de gratia non tam se amplecti, quia Augustini erat, quam qua

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) De mss. codicibus vide admonitionem hisce libris præmissam.

(b) Vide observ. n. 10.

ex purissimis Scripturæ sacræ traditionisque ecclesiasticæ manabat fontibus.

XXVII. Sunt qui conjecturas, quas hucusque exposuimus, inde firmari posse putent, quod aliqui de gratia tractatus a sancto Leone exarati videntur, quos desiderant, adducti ad hanc sententiam verbis tum sancti Prosperi seu potius auctoris anonymi de Promiseionibus Dei dimidii temporis, cap. 6, apud Prosperum; tum (a) Photii CP. patriarchæ, qui in sua Bibliotheca hæc habet: *Scriptis et sanctus Leo Romanus episcopus de Pelagianis conversis, quomodo debeant recipi, quando convertuntur, scriptis suam opinionem damnantes.* Verum etsi certum est strenue semper dimicasse contra Pelagianos Leonem nostrum, aliosque etiam libros pro occasione scriptissæ verosimillimum sit; **645** quem enim et doctrina et dicendi copia adeo potentem sæpius vidimus cum Manichæis, Eutychianis, aliisque hæreticis manus conserentem, haud par est credere Pelagianos impune grassantes per Ecclesiam conspexisse; fatendum tamen est ea quæ mox attulimus testimonia id quod ab auctoribus prædictis contenditur minime probare. Prior enim scriptor tantum dicit quod *sanctus Leo Manichæos subverteret et contereret Pelagianos, et maxime Julianum.* Quod necesse non habemus de scriptis interpretari, cum e contra obvium sit magis de sacerdotali hoc sollicitudine, ardenti zelo, auctoritateque apostolica intelligere, quibus emergentium subinde in Ecclesia Pelagianorum conatus strenue compresserit. Quod ad Photii testimonium pertinet, aliud non intelligit quam quod epistolis sancti Leonis ad Septimum Alinatem et ad episcopum Aquileiensem continetur. Qui enim Baronius secuti hæc Photii verba allegantes asseruere scripta quæ commemorat perisse, non animadvertunt id totum quod refert patriarcha, in citatis epistolis haberi, scilicet mandatum quo episcopi a Romano pontifice monebantur ne quemquam Pelagianorum, qui ecclesiasticæ communioni restitui postulabant, reciperent, nisi erroribus pristinis scripto propria manu obsignato damnatis.

XVIII. Gerardus Joannes Vossius Historiæ Pelagianæ scriptor eruditus, lib. 1, cap. 20, ubi de auctore operis de Vocatione gentium, eam ob causam Prospero abjudicandum existimat, quod *hujus scriptoris sententia non ex amissis quadrat doctrinæ Prosperi.* Vossio subscribit Henricus de Noris Historiæ Pelagianæ lib. II, cap. 14. Atque ut opinioni suæ robor adjiciat, nonnulla utriusque excerpta in medium adducit, quæ nostri est instituti ad examen revocare. Etsi enim ultro cum utroque illo rerum Pelagianarum historiographo contendimus Prosperi non esse libros de Vocatione gentium, illorum tamen argumentis subscribere nequaquam possumus; nec patimur Leonem, cui opusculum asserimus, de abjurata Augustini Prosperique doctrina in causam vocari. Non moleste igitur feret vir doctissimus examen quod non contradicendi animo, sed illustrandæ veritatis gratia inimus.

Primum Norisii argumentum.

Video, inquit, librorum illorum scriptorem diversa a Prospero via abiisse. Nam lib. II plurimum laboris insumit, ut communem gratiam Dei omnibus faciat.

Leonem petit ista accusatio, non modo quia auctor fuit librorum de Vocatione gentium, sed etiam quia multa sunt in aliis indubitatis ejus operibus seu in sermonibus, **646** quæ cum illa librorum de Vocatione doctrina conveniant, ut merito ex illa doctrinæ affinitate argumentum sumpserimus pro asserendis Leoni nostro istis libris. Aliquot hujusmodi loca superius collegimus, quæ legi possunt; sed facile est et hæc et illa apud æquum lectorem de No-

risii aliorumque accusationibus purgare, duoque invictè probare. Primum quidem, Leonem nostrum, cum et in libris de Vocatione gentium et in Sermonibus suis communem omnibus facit gratiam Dei, longe alio sensu latiorique significatione usurpare gratiæ nomen, quam sumatur a Prospero: alterum vero, quod cum idem gratiæ nomen a Leone eodem sensu quo a Prospero usurpatur, eandem quoque ab ipso Augustini de gratia doctrinam cum Prospero prædicari.

His itaque in locis, ubi gratiam Dei omnibus datam asserit, per eam intelligit (b) exteriora et naturalia Dei dona, quæ omnibus promiscue exposita sunt; aliquando Mosaicæ legis documenta, nonnumquam etiam sancti Evangelii prædicationem, quæ nulli hominum conditioni denegatur. Triplicem hanc gratiæ classem explicat tum aliis in locis, cum capite 9 libri II: *Ad id, inquit, unde digressa est disputatio, revertamur, ad considerationem scilicet differentiarum, quibus divinæ GRATIÆ opera ac dona variata sunt. Altitudo quippe ditiorum sapientiæ et scientiæ Dei, cujus inscrutabilia sunt judicia et investigabiles viæ, sic semper misericordiam suam et iustitiam temperavit, ut secretissima æterni consilii voluntate noluerit in omnibus temporibus super omnes generationes, aut super omnes homines, æquales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos JUVERIT, quos ad cognoscendum se, CÆLI ET TERRÆ TESTIMONIIS conveniebat; aliter illos quibus non solum ELEMENTORUM FAMULATU, sed etiam DOCTRINA LEGIS, PROPHETARUM ORACULIS, MIRACULORUM SIGNIS, ET ANGELOREM COOPERATIONIBUS consulebat; et multo magis aliter misericordiam universis hominibus declaraverit, QUANDO FILIUS DEI FACTUS EST FILIUS HOMINIS, ut inveniretur ab iis qui non quærebant, et appareret his qui eum non interrogabant.*

Incarnationem universis hominibus declaratam docet, quia Christus Dominus apostolis præcepit ut euntes docerent omnes gentes, et ut euntes in orbem universum prædicarent Evangelium universæ creaturæ, sicut habetur Matthæi xxviii et Marci xvi. Numquid, ait auctor lib. II, cap. 2, in hac præceptione ullarum nationum ullorumque hominum facta discretio est? Neminem merito excepit, neminem genere separavit, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est Evangelium crucis Christi. Hinc Evangelium non **647** ad unum peculiarem populum destinatum est, sed ad omnes gentes; in quo a lege differt, quæ solis Judæis data est. Unde et facile est agnoscere quam universalitatem hujusmodi gratiæ tribuat, et quo sensu gratiæ nomen ei largiatur.

Restat igitur ut primum solummodo gratiæ genus omnibus temporibus, omnibus populis, omnibus et singulis hominibus commune proprie dixerit auctor iste: cæli, inquam, et terræ testimonia, elementorum obsequia et famulatum, totius denique mundi pulchritudinem et ornatum, quibus gratiæ nomen tribuere, scriptoris est primum integri hominis statum, non præsentem lapsi conditionem contemplantis; sufficientiam vero ad salutem largiri exteriori hujusmodi gratiæ, non est nisi hominis Pelagiana lue infecti.

Quæ explicatio lucem affert his omnibus locis, ex quibus doctissimi viri Norisii et Vossius occasionem sumpserunt discrimen statuendi inter Augustinianam Prosperi doctrinam et eam quam tradit auctor librorum de Vocatione omnium gentium. Qui omnes, si paulo attentius examinentur, nihil aliud deprehenderentur habere de gratia generali quam quod modo exposuimus.

Insignis in primis lib. II, cap. 4, occurrit locus. *Sed ne in præteritis quidem sæculis, inquit, hæc eadem gratia, quæ post Domini nostri Jesu Christi resurrectionem ubique diffusa est, et de qua scriptum est:*

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) De testimonio Photii lege observ. n. 6.

(b) Hæc et sequentia ad calculos revocantur in subjectis observ. num. 17 et seqq.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: DEPUIT MUNDO. *Quantis enim speciali cura atque indulgentia Dei populum Israeliticum constat electum, omnesque alias nationes suas vias ingredi, hoc est, secundum propriam permissæ sint vivere voluntatem, non ita se tamen æterna Creatoris bonitas ab illis hominibus avertit, ut eos ad cognoscendum se atque metiendam, nullis significacionibus admoneret. Cælum quippe ac terra et mare, omnisque creatura, quæ videri atque intelligi potest, ad hanc præcipue disposita est humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum et dilectionem sui imbueretur auctoris; impletione omnia spiritu Dei, in quo vivimus, movemur et sumus.*

Evidens esse hoc unum auctoris istius consilium esse ut his verbis comparationem instituat triplicis illius mediæ, seu, ut vocat, gratiæ, per quam Deus optim. max. cognitionem sui nominis hominibus impertit per varias temporum ætates. Primam quidem, quam in cœli et terræ omniumque creaturarum contemplatione constituit, omnibus hominibus esse communem. Secundam Judæis specialem, quibus præter elementorum, ut sæpe loquitur, paginas, doctrinam legis addiderit. Tertiam denique, quæ post Christi resurrectionem illuxit, in prædicatione Evangelii ponit, quæ et creaturarum considerationi et doctrinæ legis adjecta, multo magis aliter misericordiam Dei **648** universis hominibus declaravit. Gratiæ igitur, quam omnibus hominibus communem facit, creaturarum contemplatio est; naturalis, inquam, et exterior gratiæ; quæ, ut scribit cap. 10 ejusdem libri, docendis juvandisque hominum mentibus numquam defuit. Semper etenim pluit super bonos et malos: semper solem suum oriri fecit super justos et injustos; semper vitales auras præbuit; semper diem ac noctis vicissitudines ministravit, ubertatem agris, multiplicationem seminibus, fecunditatem generandis hominibus semper impendit. Hanc gratiam capite 4 citato ait esse testimonium illud de quo Actor. xiv Paulus ait quod Deus non sine testimonio semetipsam reliquit. Quod est autem, inquit, hoc testimonium, quod semper Domino deservit, et nunquam de ejus bonitate ac potestate contigit, nisi ipsa TOTIUS MUNDI INENARRABILIS PULCHRITUDO, et innumerablem beneficiorum ejus dives et ordinata largitio; per quæ humanis cordibus quædam æterna legis tabulæ præbebantur, ut IN PAGINIS ELEMENTORUM AC VOLUMINIBUS TEMPORUM communis et publica divinæ institutionis doctrina legeretur?

Hanc gratiam nemo dixerit eandem esse quam sanctus Prosper omnibus communem negat, nisi qui cum Pelagianis veram Christi gratiam in doctrina legis et prædicatione Evangelii posuerit. Illius enim gratiæ vim omnem et efficaciam ait esse, significacionibus admonere, ad cultum et dilectionem Dei imbueri, hoc est docere; æternam legem velut in tabulis exhibere, et velut in paginis quibusdam communem et publicam divinæ institutionis doctrinam legendam præbere. Hanc etiam legem vocat, quæ plerisque facta est odor mortis ad mortem, et littera occidens. Ita enim prosequitur et claudit caput illud quartum libri II: *Cælum ergo cunctaque caelestia, mare et terra, omniaque quæ in eis sunt, consono speciei suæ ordinationique concentu protestabantur gloriam Dei, et prædicatione perpetua majestatem sui loquebantur auctoris; et tamen maximus numerus hominum, quia vias voluntatis suæ ambulare permissus est, non intellexit, nec secutus hanc legem est; et odor vitæ, qui spirabat ad vitam, factus est ei odor mortis ad mortem; ut etiam in illis visibilibus testimoniis discerneretur quod littera occideret, spiritus autem vivificaret.*

Unde autem sit ut hæc gratia maximo hominum numero littera occidens et odor sit mortis ad mortem, facile intelligit qui quod Paulus apostolus dixerit de lege Mosaica, non ignorat. Idem enim utriusque munus et officium est, hominem erudire et monere. Exterior porro adpositio et scientia cum

A omnem inflat et subvertit, quem interior spiritus charitatis et fidei non ædificat, nec convertit. *Hæc autem fides, ait, antequam veniret hoc semen, de quo Abraham dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ: intra unius **649** stirpis populum continebatur, vigente apud veros Israelitas spe redemptionis nostræ. Quoniam etsi fuerunt ex alienigenis quos temporibus legis veritas illustrare dignata sit, tamen TAM PAUCI FUERUNT, UT VIX COGNOSCATUR AN FUERINT (Ite Vocat. om. gent. l. II, c. 14). Sine illa vero interioris gratiæ Christi luce, quid possit in cordibus hominum exterioris hujus gratiæ lux et doctrina, docet idem cap. 17 libri II: Quibus tamen, inquit, nationibus quæ de Christo non audierunt, illa mensura generalis auxilii, quæ desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur. Quamvis tam acerbo natura humana vulnere sauciata sit, ut ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plene valeat erudire (en quale est generale, de quo loquitur, auxilium) nisi obumbrationem cordis vera lux discusserit, quam inscrutabili judicio Deus justus et bonus non ita in præteritis sæculis quemadmodum in novissimis diebus effudit.*

Denique, ut intelligat quisque quantopere a mente auctoris istius abhorreant qui generalem quam astruit gratiam omnibusque communem facit de vera Dei per Christum Servatorem gratia interpretantur, legenda sunt quæ habet ille cap. 31, ubi quoddam suum fuerit in superioribus consilium, quæ sententiâ, ipse aperit; ne in alienum sensum læva interpretatione detorquerentur ejus verba. *Elaboratum est, inquit, quantum Dominus adjuvit, ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro sæculis probaretur gratiam Dei omnibus adfuisse, providentiâ quidam pari et bonitate generali, sed multimodo opere, diversaque mensura. Quoniam sive occulte, sive manifeste (hoc est, sive per gratiam occultam et interiorem, sive per manifestam et exteriorem) ipse est, ut Apostolus ait, Salvator omnium hominum, maxime fidelium. Quæ sententiâ subtilissimâ brevitate et validissimâ roboris si tranquillo consideretur intuitu, totam hæc, de qua agimus, controversiam dirimit. Dicendo enim, qui est SALVATOR OMNIUM HOMINUM, confirmavit bonitatem Dei super universos homines esse generalem. Adficiendo autem, MAXIME FIDELIUM, ostendit esse partem generis humani, quæ merito fidei divinitus inspiratæ ad vitam æternam atque æternam salutem specialibus beneficiis provehatur. Quod utique nulla iniquitate agitur justissimi et misericordissimi Dei, cujus judicium in his dispensationibus, non cum arrogantia discutiendum, sed cum tremore laudandum est. Supervacaneum erit locum Sermonum sancti Leonis his similita hic exscribere, cum superius posita adiri possint. Quibus illustrandis sufficiunt ea quæ modo exposuimus.*

Addit Norisius manifeste auctorem istam in hæc materia pugnare cum Prospero. *Hic enim, inquit, hanc communem gratiam penitus **650** repudiavit, ob eam rationem: quia Evangelium non omnibus gentibus annuntiatum statim fuit; cum tamen alter gratiam communem faciat, quia ad omnes missi sunt apostoli ut Evangelium prædicarent. Pace tua, vir doctissime, non pugnant inter se auctores illi, vel ad summum levicula est verborum, non sensuum, pugna. Veram enim Christi gratiam non esse communem omnibus hominibus; et omnibus communem esse generalem illam gratiam naturalem quam probavimus ab auctore illo constitui in contemplatione creaturarum, certum est contradictoria vel contraria non esse. At non minus certum est de gratia Christi Prosperum loqui (Carm. de Ingratis):*

... Dic unde probes quod gratia Christi
Nullum omnino hominem, de cunctis qui generantur,
Prætereat, cui non regnum vitamque beatam
Impertire velit.

Auctorem vero alterum peraspicuum est loqui de gratia exteriori et naturali, quæ vicem legis implet

timendum amandisque Creatorem admonet, timorem vero amoremque ipsum nequaquam imperit, ut abunde probavimus. Veram porro Christi gratiam non omnibus a se eredi communem significat sextentis, ut ita dicam, lucis ejusdem opusculi. (a) Hinc lib. 1. cap. 15: *Quod aliquos salvantis gratia prætereat, et pro his oratio Ecclesie recepta non fuerit, ad occulta divinae justitiæ iudicia referendum est, inquit, et agnoscendum secreti hujus profunditatem nobis in hac vita palere non posse. Quod pluribus aliis locis ab eo repetitur. Hinc cap. 25: Tales fuerunt qui sunt attrahenti, quales hi qui in sua divinitate sunt relicti. Sed illis tribuit gratia stupenda quod voluit; ideo tribuit veritas iusta quod debuit; ut iudicium Dei magis inscrutabile sit in electione gratiæ quam in retributione justitiæ. Et lib. II cap. 19: Qui cariores gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur; et qui oculo lumine emiserint, non in suo merito, sed in Domino glorietur. Verum tantam abest ut veram gratiam Christi Salvatoris communem omnibus læserit, ut etiam ex hoc quod communis omnibus non sit, læscandam proponat sibi capite 25 et ultimo libri primi difficultatem libro sequenti ventilandam; quomodo videlicet conceditur illa sententia eam hæc parte fidei quæ generalem de hominum salute voluntatem Dei proficitur. Verumtamen, inquit post verba mox citata, ne illa pars fidei quæ pro credimus Deum velle ut omnes homines variis agnitione salventur, per hoc quod de effectibus gratiæ evidenter ostenditur infirmitas videatur, amittendum est, auxiliante Christo, ut nobis stabilitas hujus definitionis appareat.*

651 Secundum Norisii Argumentum.

XXIX. Versans, inquit, auctor librorum de Vocatione gentium, lib. II, cap. 20, objectionem illanti a parvulis duotam, in qua Augustinus et sectatores contra Pelagianos triumphum sibi ceclerant, Ita cap. 23 respondet: *Non irreligiose arbitror eredi, neque inconvenienter intelligi, quod isti parvulorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem quæ semper universalis est imperans nationibus, quæ deinde utique si eorum mererentur parentes, etiam ipsi per eodem jurentur. Quibus, inquit, contraria scribit Prosper in carmine de Logratia cap. 51:*

Et tamen ex istis falsatrix gratia quosdam eligit, et rursus genibus baptismate transfert in regnum æternum, multis in morte relictis, Quorum causa facta similis de vulnere eodem. Nec meritis laud poteris optare parentum, Cui pia profuerit redimendis cura honorum, Abstuleritque aliis aliqum ignavia vitam: Cum videas multos sanctis genitoribus ortos, Nullo salvati studio potuisse suorum.

Ab illa Prosperi doctrina nequaquam recedit auctor noster; immo vero eidem subscribit utraque manu. Nam lib. I cap. 16, cum in superioribus capitibus probare aggressus esset eum uni potius quam alteri gratia daretur, secretum esse ab humana cognitione substractum, et ad altitudinem divinarum sapientiæ Dei scientiæque referentem, hoc ipsum capite isto confirmat exemplo parvulorum. *Respice, inquit, et ad universalem multitudinem parvulorum, in quibus, excepto illo quo in damnationem nascitur gens humana delicto, nec præterita possunt merita, nec futura cœteri. Omnes enim de quibus nunc loquimur ante nullam intelligentiam usum, ante liberam voluntate arbitrium, alii ad æternam beatitudinem regenerati, alii ad perpetuam miseriam transeunt non renati... Non invenit quod discernat humana justitia; sed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei, etc. De meritis parentum prorsus silet, non sicut de Prosperi: quæ si poneret, jam inveniret quod discerneret etiam humana justitia, nec omnino inscrutabile esset Dei iudicium. Capite vero 23 vehementius invenitur in eos qui ne-*

scire aliquid erubescant, et omnem discretionem qua Deus alios eligit, aliosque non eligit, ad merita humana referunt voluntatis... Quæ, inquit, definitio, ut interim de gratiæ veritate læscatur, de his videtur aliquam ostentare ratiocinam qui libero utuntur arbitrio. De parvulis vero, quibus sine ullo donæ voluntatis merito in originali vulnere cum ceteris mortalibus causa communis est, nihil potest expositionis afferri, qua doceatur.

652 CUR ISTI SALVI FIANT RENATI, ILLI PEREANT NON RENATI, sub illius providentia et omnipotentia, in cujus manu est anima omnis eventus, et spiritus universæ carnis hominis. Et inferius: *Frustra profunditatem inscrutabilis gratiæ per liberum arbitrium conantur aperire, qui causam electionis in eorum constituunt merito qui eliguntur; et cum multa de malorum voluntate ac iudicio inepta et falsa protulerint, IN PARVULORUM TAMEN DISCRETIONE DEFICIUNT, etc.*

Vides ut non minus auctor iste triumphum sibi contra Pelagianos canat ex electione parvulorum, quam Augustinus, Prosper, et alii Augustini discipuli. Vides ut et proprium omne a parvulis meritum excludat, nec tamen ad parentum recurrat merita: quæ si admitteret, jam falso assereret auctor nihil posse expositionis afferri, qua doceatur cur isti salvi fiant renati, illi pereant non renati; nec magis Pelagiani in parvulorum discretionem descenderent, si posset ex auctoris mente, malis parentum meritis præmaturam filiorum mortem ac damnationem æternam ascribere, quam catholici et auctor ipse, cap. 22, cum præmaturæ parvulorum mortis ac damnationis causam in originale Adami delictum refundunt.

Hæc auctor in libro primo, ubi latius quæstionem istam pertractat. In secundi vero capitibus 20, 21, 22 et 23, ubi eandem versat parvulorum causam, priorem de his sententiam nullatenus mutat, sed confirmat potius pluribus argumentis. Enimvero probaverat toto hoc libro, 1° Deum velle omnes homines salvos fieri; 2° hanc voluntatem Dei generalibus donis, quæ omnibus impenduntur, manifestam fieri, nec aliunde; 3° generalia tamen illa dona, utpote (b) exteriora et naturalia, ad cognoscendum Deum non sufficere sine speciali veræ Christi Salvatoris gratiæ dono. *Fam acerbo enim natura humana vulnere satiatam est, inquit, ut ad cognitionem Dei NEMINEM contemplatio spontanea VALEAT ERUDIRE, nisi obumbrationem cordis VERA LUX discusserit. 4° Speciale hoc donum ex inscrutabili iudicio Dei non omnibus esse concessum. Sive igitur novissimæ contemplatur sæcula, scribit ille lib. II cap. 25, seu prima, seu media, RATIONABILITER ET PIE CREDITUR omnes homines salvos fieri Deum velle, semperque voluisse; ET HOC NON ALIUNDE DEMONSTRATUR, quam de iis beneficiis quæ providentiæ Dei universis generationibus communiter atque indifferenter impendit..... Deo autem placuit et hæc specialem multis tribuere, et illam generalem a nemine submovere; ut ex utraque appareat non negatum universitati quod collatum est portioni; sed in aliis prævaluisse GRATIAM, in aliis resituisse NATURAM.*

His ita constitutis, non parum difficultatis, 653 ut ait cap. 20, opponit consideratio parvulorum, qui nullo iudicio rationis utuntur, quo auctoris sui beneficia sentientes ad agnitionem valeant veritatis accedere..... Unde cum omnes homines velit Deus salvos fieri, quid est quod alienatur a salute perpetua tanta infentium multitudo?

Si hoc parentum culpæ deputandum existimasset auctor, facilis erat responsio, nec necesse erat ad inscrutabilia Dei iudicia et investigabiles vias recurrere. Huc tamen confugit. *De hac altitudine, inquit o. 21, discretionis Dei non conturbabitur cor nostrum, si firma et stabili fide omne iudicium Dei iustum esse credamus; nec appellamus habere cogitatum quod voluit esse secretum: ut ubi investigari non potest quære ita*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

- (a) Horum locorum sensus, vide in observ. n. 18.
(b) Auctorem admittens etiam generalem gratiam

internam omnibus collatam et a speciali gratia distinctam, probabitur in observ. num. 17.

judicet, sufficiat scire quis judicet. Tum docet aliam hujus rei causam non esse quam *sententiam quam humanum genus in Adæ primi parentis prævaricatione excepit, et grave jugum quod est super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum in diem sepulture in matrem omnium. Nec de immaturitate mortis esse rationem conquerendi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas, obnoxium sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem.* Unde concludit justissimo perire iudicio, quotquot ex hac vita discedunt parvuli priusquam salutari lavacro abluerentur; gratuita autem misericordia liberari, quotquot contra communem mortalitatis legem, statim ut nati sunt, non intereunt: *Ut generali necessitate variata, causas sibi Dominus indulgentiæ correptionisque servaret; essetque in uno omnium debito, quod et misericors remitteret, et justus exigeret.*

Ex ista doctrina consecretaneum est; quod capite 23 statim subjicit, quod scilicet *inscrutabilior sit causa donorum, quæ gratia tribuit quibusdam parvulis, quam miseriarum, quas natura promeruit, et justitia rependit innumeris aliis. In quo opere gratiæ, inquit cap. 24, quis nisi arrogantissimus atque vanissimus de divina justitia conqueratur, quod non omnibus parvulis similis providentia consulat, omniaque pericula, quæ moriturorum regenerationem prohibere possunt, aut potestate submoveat, aut miseratione proveniat? Quod utique erga omnes fieret, si ita fieri omnino deberet.*

Multum igitur abest auctor, ut capite illo 23 unde sumitur obiectio, bonis vel malis parentum meritis salutem parvulorum vel damnationem ascribat: cum ipso initio capituli asserat inscrutabiliorum esse causam donorum quæ gratia tribuit, quam miseriarum quæ natura promeruit; ex Adami scilicet delicto, quæ vera causa est, ut in superioribus dixerat, damnationis parvulorum. Et tamen hanc meritis parentum tribuere debuerat, ut Prosperi sententiæ adversaretur, quæ opinio Norisii est.

De hoc igitur capite quæstio non movetur ab auctore hujus opusculi. Hoc porro unum sollicitum eum habet: quomodo respectu parvulorum qui pereunt verum erit Pauli apostoli effatum, quod Deus velit **654** omnes homines salvos fieri. Hoc enim, inquit, cap. 25, *NON ALIUNDE MONSTRATUR quam de iis beneficiis quæ providentia Dei universis generationibus communiter atque indifferenter impendit.* Parvuli autem, ait cap. 20, *nullo iudicio rationis utuntur, quo auctoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere.* Nec iis Deus illud tempus impetit, in quo per voluntariam fidem percipiendæ gratiæ sint capaces. Respondet parvulos illos pertinere ad illam gratiæ partem, seu generalia Creatoris beneficia, quæ semper universis sunt impensa nationibus: quæ etsi per se non potuerint percipere, accipere tamen in parentibus, quorum pars quædam censentur, donec ab illis nondum rationalis infantia exordiis excesserint. *Qua utique, generali gratia seu munificentia Creatoris, si bene eorum uterentur parentes, etiam ipsi per eosdem juvarentur infantes.*

In qua responsione plura notanda veniunt. Primum enim sententiam illam non velut suam ac propriam asserit, sed proponit solummodo ab iis tenendam qui noluerint hujusmodi parvulos sine baptismo decedentes omni omnino gratiæ exsortes pronuntiare.

2. Timide ac dubitanter explicationem illam profert in medium, non ut Scripturæ traditionive sanctorum Patrum innixam, sed velut quæ absque religionis offensa teneri queat. *Non irreligiouse, inquit, arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ semper universis est impensa nationibus.*

3. Quod de meritis parentum ne verbum quidem habet, ex quo contrariam Prosperi doctrinæ sententiam propugnasse credatur.

4. Latum esse discrimen inter hanc quæstionem, an ex malis parentum meritis damnatio parvulis non baptizatis proveniat, et hanc alteram, an parentibus

imputandum quod parvuli generalium donorum Creatoris participes non fiant. Illud cum Augustino et Prospero negat auctor; hoc de suo timide et quærentis in modum suggerit. In quo licet differre videatur a Prospero quoad modum loquendi, reipsa tamen ei concinit. Esto enim non desit parentibus, et per eos parvulis, gratia generalis, quam ejus verbis explicuimus, cum hæc nec his nec illis ad salutem sufficiat, nisi per specialem seu veram Christi gratiam, *excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute, adjuventur, quærendum rursus cur cum illa detur omnibus, hæc quam plurimis negetur? Cur cum justorum sæpe filii sine baptismate intereant, parentibus nihil omittentibus, ut salutari unda abluantur; impiorum e contra filii a propriis deserti parentibus, alienorum beneficio ad baptismatis gratiam veniunt? Et tunc iterum cum Prospero confugit ad inscrutabilia judicia Dei et investigabile prædestinationis decretum.*

5. Igitur ex his notandum de parvulis **655** sine baptismo decedentibus, aliud non esse auctoris istius iudicium quam de adultis generalis illius solum gratiæ beneficio utentibus. Sicut igitur propria horum merita in electione non pensat, ita nec in illis parentum merita consulit, ut electionis causam investiget. Hæc sunt auctoris verba in illo ipso capite quod obijcit: *Sicut autem circa majores, præter illam generalem gratiam parcius atque occultius omnium hominum corda pulsantem, excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute, vocatio specialis exeritur; ita etiam circa innumeros varulorum eadem manifestatur electio. Quæ quidem nec illis qui renati non sunt in parentibus defuit, sed iis qui renati sunt præ parentibus adfuit; ita ut multis sæpe quos suorum impietas deseruit, alienorum cura servierit, et ad regenerationem venerint per extraneos quæ eis providenda non erat per proximos.*

Tertium Norisii argumentum.

C **XXX.** *Præterea, inquit, idem scriptor capite ultimo satis timide de prædestinatione loquitur; immo scientiam illi præviam non semel ponere videtur, dum illam objectionem sibi opponens, « frustra nos orare et laborare, si ex incommutabili proposito ejus christianæ gratiæ subsistit electio; » ita ibi respondet: « Non intelligunt scientiam Dei, quæ et præterita et præsentia et futura complectitur, tempore non teneri. » Et cum id paucis explicasset, concludit: « Hæc autem æterna et semper tranquilla cogitatio nulla nos urget necessitate peccandi, etc. » Ibidem electionem ad gratiam sine meritis astruit; electionem vero ad gloriam ex meritis suspendit. « Deus ergo his quos eligit sine meritis dat unde orientur et meritis. Et frustra dicitur quod ratio operandi non sit in electis, cum etiam ad hoc operentur ut electi sint. »*

Miror hominem doctum his ita moveri, ut propterea auctorem a Prosperi doctrina alienum putet. Non ignorat scientiæ et præscientiæ nomen plerumque usurpari ab Augustino et Prospero in explicando æterno prædestinationis decreto; ut mirum non sit ab auctore pariter isto usurpatum. Sanctus Augustinus, lib. de Dono persever., cap. 14: *Hæc, inquit, prædestinatio sanctorum nihil aliud est quam præscientia scilicet et preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur.* Et adhuc: *Ipsa igitur obedientia Dei donum est, quod se daturum Deus vocatis suis, omni Christiano confitente, præscivit. Hæc est igitur prædestinatio, quam fideliter atque humiliter prædicamus.* Cap. 17 dicit quod *Deus dona sua in præscientia præparavit, et quod in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quidquam est nisi prædestinare.* Prospero vero ad excerpta Genuensium dubio 8: *Agnoscamus itaque sapienter, pioque fateatur præscisse incommutabiliter Deum quibus esset daturus ut crederent, **656** aut quos daturus esset Filio suo, ut ea eis non perderet quemquam. Et si hæc præ-*

scivit, beneficus sua illum, quibus nos dignatur liberare, A
præscias, et hanc esse prædestinationem sanctorum,
præscientiam scilicet et præparationem gratiæ Dei, qua
certissime liberantur.

Quod si existimavit Norisius per præscientiam illam
qua auctor noster definit prædestinationem, intel-
lexisse eum vel scientiam simplicis intelligentiæ, seu
rerum possibilium, quæ decretum Dei liberum et
præcedat et dirigat; vel præscientiam conditionatam,
seu scientiam mediam rerum numquam futurarum,
quas homo facturum esset, si talis gratia vel conditio
poneretur, qua Deus noverit quæ media quisve gra-
tiarum ordo salutem allatura essent, si conferrentur;
si, inquam, hæc putavit Norisius de auctore nostro,
merito eum diversa a Prospero sentire pronuntiavit.
Sed abiat ut hunc sensum illi assignamus. Persuasum
potius habeamus aliam ab eo præscientiam non doceri
hoc loco, quam scientiam visionis seu rerum
futurarum, quas Deus ipse facturum est, quam præ-
scientiam, et electionem, et prædestinationem, et
promissionem sæpius cum Augustino vocat. De hac
enim scientia disserens, lib. II, cap. 33, ait quod
cuncta pariter tempora et temporalia sempiterno ac
stabili comprehendit intuitu, et omnibus omnia jam
retribuit, qui QUÆ SUNT FUTURA, JAM FECIT. Hinc illud
est beati Pauli apostoli scribentis ad Ephesios: Bene-
dictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui
benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus
in Christo; sicut elegit nos in ipso ante mundi constitu-
tionem, ut essemus sancti; et cætera, quæ ibi ejusdem
sensus prædicatione connectit, docens donum atque opus
gratiæ in æterno semper Dei mansisse consilio, omnes-
que adoptionis filios non solum in eo tempore, quo jam
existentes vocati sunt, sed etiam prius quam mundus
constitueretur ELECTOS. In qua electione quidquid
hominum in Christo præcognitum non est, nulla eidem
ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei de
cujuslibet temporis vocatione venturi sunt, in ista, quæ
sæcula cuncta præcessit, adoptione SIGNATI SUNT. Et
sicut nullus infidelium in hac sorte numeratur, ita nul-
lus piorum ab hac benedictione discretus est. De pleni-
tudine quippe membrorum corporis Christi PRÆSCIENTIA
DEI, QUÆ FALLI NON POTEST, NIHIL PERDIT; et nullo
detrimento minus potest SUMMA PRÆCOGNITA, atque in
Christo ante sæcula æterna PRÆLECTA. Ubi perspi-
cuum est ipsum non de sola electione ad gratiam, sed
etiam de electione ad gloriam sermonem habere; et
de ea præscientia quæ simul et regnum Dei electis
deceruit, et omnia media quibus ad illud certissime
possint pertingere.

Pluribus aliis locis doctrinam eandem confirmat.
Quamvis, inquit lib. II, cap. 29, multi amantes tene-
bras suas splendorem non recipiant veritatis, et multi
qui illuminati fuerant tenebrescant; verbum tamen
657 Dei manet in æternum, et de promissionis veritate
nihil excidit. Intra quodidie PRÆSCITA ET PROMISSA
gentium multitudo, et in Abrahamæ semine omnis gens,
omnis tribus, omnis lingua benedicuntur. Quod enim Pater
Filio dedit, Filius non amittit; neque quisquam potest
de manu ejus eripere quod accepit. Firmum funda-
mentum Dei stat, et mansuri in æternum templi ædifi-
catio non vacillat, præsentia super omnes veritate et
misericordia Dei; a quo quod et nemini (id est, ut
superius explicat, nulli genti, nulli tribui, nulli lin-
guæ) negatur, et nulli debetur, IN IIS QUOS PROMISIT
EFFICITUR. Et infra: Semper præcognitum habuit
quantus piorum numerus per opem gratiæ et per servi-
tatem obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret;
UT NULLO EXCIDENTE DE PROMISSORUM, qui
nec propectu erat fallendus, nec auxilio defuturus, eos
glorificaret præ omnibus, QUOS ELEGIT ET OMNIBUS. Ex
quibus manifestum est auctorem nostrum omnino
concurre et Prospero et Augustino in doctrina præ-
destinationis, quam ita ex præscientia et promissione

pendere contendit, ut in his solis, quos promisit,
effici asserat a Deo, quod nulli genti et tribui negatur;
promissionem illam eo sensu procul dubio intelligens,
quo ab Augustino dictum est de Prædestin. sancti.
cap. 10: Non de nostræ voluntatis potestate, sed de
sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod IPSE
FACTURUS FUERAT, non quod homines.

Ad postremum vero locum auctoris quod attinet,
ubi electionem ad gloriam ex meritis suspendere
Norisio videtur, gravem certe difficultatem in eo
hactenus fuisse fatendum est. Sed restituto jam a
nobis suæ integritati hoc loco, ope ms. codicis Thua-
neæ bibliothecæ, non modo evanescit difficultas, sed
et validissimum inde argumentum sumitur pro asse-
renda, auctoritate hujus opusculi, Augustiniana de
prædestinatione doctrina. Deus ergo his quos eligit
sine meritis; dat unde ornetur et meritis. Et frustra
dicitur quod ratio operandi non sit et electis, cum etiam
ad hoc ut operentur electi sint. Non, ut prius legeba-
tur: Cum etiam ad hoc operentur ut electi sint. Non
igitur gloriam suspendit ex meritis, sed potius ex
electione Dei et gloriam, et ipsa opera, quæ gloriam
promerentur, evidentissime suspendit. Quod licet
prius etiam ex doctrinæ serie eliceretur, nunc insu-
per ex ipsis verbis auctoritate codicis ms. emendatis
evinctur. Tanti est veterum Patrum scripta diligen-
ter ad codices mss. recensere, ac nitore pristino res-
tituere.

Quod postremo loco addit Norisius ad statuendum
discrimen inter Prosperum et hunc auctorem: quod
nimirum ille ubique S. Augustinum laudat, hic vero
ne meminit quidem semel in libris de Vocatione gen-
tium, hoc quidem optime, sed eadem 658 opera
nostram de Leone confirmat sententiam, cujus hic
character ubique apparet scriptorum quæ adversus
Pelagianos vel Pelagianorum reliquias conscripsit.
In nullo enim eorum Augustinum vel laudat vel nomi-
nat. Non in epistolis ad Aquileiensem et Altinen-
sem episcopos, quæ semper ei sunt ascriptæ; non in
C epistola ad Demetriadem; non in delectu illo aucto-
ritatum sedis apostolicæ: tametsi illius nominandi
ocasio sese ultro objiceret in utroque hoc opusculo.
Sed hoc ubique servabat Leo, ne ex præconcepta de
Augustino opinione sententiam ejus tueri videretur,
sed ut doctrinam ipsam, remotis omnibus defensorum
præjudiciis, ex Scriptura et traditione propu-
gnaret.

XXXI. Sunt et alia quædam apud S. Leonem ex
quibus aliquid ab Augustino discipulorumque do-
ctrina alienum habere, nec cum libris de Vocatione
gentium usquequaque convenire videatur.
Sed quoniam quidquid ad utriusque pontificis con-
cordiam afferre possem, jampridem occupatum est
a doctissima Ecclesia Lugdunensi, quæ stylo præ-
sulis sui Remigii scripsit nono sæculo adversus Joan-
nem Scotum Erigenam, ne actum agam, aut alienæ
laudi invidere videar, integrum caput declinum non
num describo ex ejus opere de tribus epistolis.

D Libri S. Remigii archiepiscopi Lugdunensis, de tribus
Epistolis caput 19.

(a) Ponit quædam verba B. Leo in quibusdam
sermonibus ad populum, ex quibus nonnulli vel mi-
nus attendentes, vel minus intelligentes, fortassis
eum docere et sentire existimant quod Dominus nos-
ter etiam pro impiis in sua impletate durantibus
passus sit, et eorum possit dici Redemptor: sicut
illud est, quod quodam loco ait: Respice tandem,
Judæ, respice, et ad Redemptorem etiam tuum de-
posita infidelitate convertere. Noli sceleris tui immanitate
terreri; non justos Christus, sed peccatores vocat; nec
impietatem tuam repellit, qui pro te, cum crucifixus
esset, oravit (S. Leo, ser. 5 de Epiphania cap. 11).
Sed in his verbis manifestum est bene intelligentibus

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) De hoc prolixo S. Remigii textu vide observ. num. 25 et 27

quia usitato more humanæ locutionis sub unius Jædæi persona totum Judæorum populum alloquitur, et idcirco velut in persona omnium ad unum clamat et dicit: *Et ad Redemptorem etiam tuum deposita infidelitate convertere.* Non quia nullus sit infidelium Judæorum, cujus Dominus non sit Redemptor, sed quia non solum aliarum gentium, sed etiam illius Judaici populi, cujus scelere et impietate crucifixus est, si ad eum convertatur, Redemptor esse dignatur. Et ideo ait: *Qui pro te, cum crucifixus esset, oravit.* Non quod nullus infidelium Judæorum sit, pro quo **659** non Dominus in cruce oraverit, dicens: *Pater, ignosce illis: non enim sciunt quid faciunt;* cum aperte ipse Dominus dicat: *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi de mundo;* sed quia etiam in ipso infideli populo et sunt, et fuerunt multi, pro quibus, ut a suo errore convertantur et salventur, Dominus misericorditer oravit, et quod oravit, efficaciter obtinuit et perfecit.

Et recte B. doctor dicit, velut sub unius persona ad totum illum infidelem populum: *Qui pro te, cum crucifixus esset, oravit;* quia profecto et ex illo et in illo populo et fuerunt, et sunt, et erunt pro quibus oravit. Hæc verba B. Leonis ita omnino esse intelligenda, etiam ipse in aliis locis eorundem sermonum ad populum tam clare exponit, ut de his nemini dubitandum sit. Sic enim quodam loco ait: *Dominus noster ita humano generi sua morte consuluit, ut sacramentum salutis etiam ipsis persecutoribus non negaret. Qui enim venerat universis credentibus omnia peccata dimittere, a generali indulgentia nec Judaicam voluit crimem excludere (S. Leo, serm. 19 de Pass. c. 2).* Item alibi de eodem Domino nostro loquens: *Cujus, inquit, etiam circa interfectores suos tanta erat pietatis affectio, ut de cruce supplicans Patri, non se vindicari, sed illis postularet ignosci, dicens: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. De cujus utique orationis potentia fuit ut prædicatione apostoli Petri ex his, qui dixerunt: Sanguis ejus super nos et super filios nostros, multorum ad penitentiam corda converteret, et una die baptisarentur tria fere millia Judæorum; fieretque omnium una anima et cor unum, paratorum pro eo mori, quem poposcerant crucifigi. (Serm. 11 de Pass. cap. 2.)*

Hæc de expositione superiorum verborum, ex ipsis beati Leonis verbis posuimus, qui his dictis continuo subjungit, dicens: *Ad hanc indulgentiam traditor Judas pervenire non potuit: quoniam perditionis filius, cui diabolus stabat a dextris, prius in desperationem transiit, quam sacramentum generalis redemptionis Christus impleteret. Nam mortuo pro impiis omnibus Domino, potuisset forte etiam hic consequi remedium, si non festinasset ad laqueum (Ibid. c. 4).* In quibus verbis potest aliquis minus considerans et minus intelligens ita existimare, ut quod dictum est, *Sacramentum generalis redemptionis, et, Mortuo pro omnibus impiis Domino, ita accipi possit, quasi et illa generalis redemptio, et illa mors Domini pro omni-*

bus impiis, etiam pro non credentibus et in sua impietate pereuntibus facta credenda sit. Sed pro quibus omnibus impiis Dominum mortuum dicat, et quid generalem redemptionem velit intelligi, potuimus quod ipse suis verbis, quæ paulo superius posuimus, diligenter exponat. **660** dicens: *Qui enim venerat universis credentibus omnia peccata dimittere, a generali indulgentia nec Judaicam voluit crimem excludere (Serm. 19 de Pass. cap. 2);* ut vere pro illis omnibus impiis mors Domini fuerit impensa, quibus universis credentibus omnia peccata dimittit; et generalem redemptionem, sive generalem indulgentiam ideo dixisse intelligatur, quia nec populus Judæus, nec ullum genus hominum ab illa redemptione et indulgentia invenitur exclusum. Sed in illis verbis, pro quibus exponendis ista replicavimus, istud evidenter ostenditur, quod profector Judas nullatenus ad Christi redemptionem pertineat, nec potuerit consequi remedium, quoniam festinavit ad laqueum. Et ideo illi passio Christi nihil profuit, quia in eorum damnationem transiit, qui apud inferos jam peniti redemptionis Dominicæ participes esse non poterant. Et tamen velut ad ipsum infelicem et perditum alto loco ita increpando loquitur, dicens: *Redemptorem etiam tuum, ne tibi parceres (Al. parceres) vendidisti (Serm. 16 de Pass. cap. 4);* non quia et ipsum redemit, quem jam superius idem doctor ad redemptionem pervenire non potuisse monstravit; nec quod Redemptor illius intelligendus sit, qui in sua impietate permansit et perit; sed quia in illa generali redemptione passionis Christi, potuisset et ipse forte consequi remedium, si non festinasset ad laqueum (Serm. 11 c. 4). Et ideo sic et dicit: *Redemptorem etiam tuum vendidisti;* quia vere etiam ipsius redemptor fieret, si ab eo etiam post tantum reatum pie et fideliter indulgentiam posceret. Nimis omnino prolixum est, et in ratione fidelis exercitatus minime necessarium, ut de singulis beati hujus doctoris sententiis, ubi aliqua ejusmodi occasio esse potest, sicut in istis paucissimis factum est, diligenter omnia exponantur. Illud tantum attentius videtur esse commendandum, quod ubi generale chirographum vel generalem pactionem sive cautionem memorat, generalis damnatio totius humani generis, quæ introducta est per Adam, intelligenda sit. Et ubi generalem redemptionem, vel generalem indulgentiam ponit, propter omnium hominum vel omnium nationum genus dictum accipiendum sit. Et ubi pro omnibus impiis Dominum mortuum suscepisse docet, pro omnibus ex impietate conversis, et in eum credentibus, sicut ipsa ejus verba in multis declarant, accipiendum sit.

Hæc Remigius archiepiscopus Lugdunensis cum sua Ecclesia, qui et alia nonnulla S. Leonis loca de prædestinatione, gratia, et morte Christi eodem opusculo explicat ut patet capitulis 9, 16, 27, etc. Item in absolute questione, et in lib. de tenenda veritate Scripturæ cap. 8, 15, 15, etc.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

In dissertationem secundam Quesnelli, de auctore librorum de Vocatione omnium gentium

661 1. In questione quis sit auctor librorum de Vocatione omnium gentium, cum hi in mss. codicibus inveniantur nunc sub Ambrosii, nunc sub Prosperi nomine, alii S. Ambrosio, alii S. Prospero Aquitano tribuendos putarunt. Cum vero Ambrosio certissima argumenta obstant, Prospero autem Aquitano non levia, ad conjecturas confugiendum fuit. Hinc fidei libri a nonnullis ascripti fuerunt Hilario vel Arelatensi, vel Syracusano, vel illi Prosperi amico, quem a Syracusano diversum opinabantur; ab aliis vero

Dati S. Eucherio Lugdunensi; nec deservierunt qui, a missis Prospero Aquitano, substituerunt Aurelianensem, vel illum qui Carpentorateni Vasensique synodis interfuit. De S. Leone Magno netno cogitaverat. Huic autem primus omnium Quesnellus pluribus conjectationibus hoc opus asserere in præmissa dissertatione nisus est. At Joseph Antelmus Forojulienensis canonicus se se ex proposito eidem posuit in opere inscripto, *De veris Operibus SS. PP. Leonis Magni et Prosperi Aquitani dissertatione critica;* ubi libus

argumenta subvertere conatus, S. Prospero Aquitano horum librorum auctorem luculenter constituere studuit. Hinc mox respondit Quesnellus epistola gallice scripta, quæ fere tota inserta est operi cui titulus: *Le Journal des Savants*, 8 et 15 aout 1689. Non acquievit Antelmius, et duas alias epistolas eodem anno reposuit, quæ laudatis dissertationibus subjiciuntur in editione Parisiensi an. 1689. Quesnellus nihilominus perstitit in sententia, ut liquet ex secunda editione an. 1700, cui præcedentem dissertationem immutatam inseruit.

2. De eadem vero dissertatione ut distinctum iudicium feratur, tres ejus partes distinguendæ sunt: prima qua eos refellit qui vel Ambrosium, vel Eucherium, vel Hilarium, vel Prosperum aliquem horum librorum auctorem putarunt; altera qua pro Leone asserendo conjecturas agglomerat; tertia qua objectionibus respondet.

§ 1. Confirmatur Quesnelli sententia, qua hi libri a Prospero Aquitano adjudicantur. Respondetur Antelmio. Photii locus explicatus.

3. Primæ parti, quæ aliorum refellit sententias quoad Ambrosium, Eucherium et Hilarios, nec non quoad Prosperos, Aurelianensem et illum qui florebat an. 527 et 529, nihil opus est addere, cum Quesnellus in his singulis argumenta satis efficacia protulerit. Solum de S. Prospero Aquitano nonnihil dicendum est Antelmi causa, de quo Quesnellus in præmissa dissertatione ne verbum quidem. Ut autem recte inter utrosque dijudicemus, Quesnelli argumenta pro excludendo Prospero, et Antelmi pro eodem Prospero auctore librorum astruendo si conferantur, Quesnello calculos tradendos esse quisque perspiciet. Ex quatuor argumentis quæ iste produxit, quartum fere est evidens. Cum nimirum auctor librorum initio scribat, inter compugnantes partes *quæstionem dudum verti*, satis aperte indicat se non scribere in principio quæstionis, 663 sed multo post. Cum porro subdit: *Annitar inquirere, exercens atque discutiens modulum facultatis meæ in his*, etc. se primum opus hac in quæstione aggredi, ac propterea nihil se antea scripsisse palam insinuat. Id autem Prospero Aquitano nequaquam congruit, qui cum plura lucubravit et ediderit statim sub exordium hujus controversiæ, novum se hac in re præferre non potuit. Hoc argumentum adeo nobis videtur efficax, ut, si cætera deessent, ad omnes Antelmi rationes elidendas sufficeret.

4. Primo autem Quesnelli argumento quoad doctrinam de gratia, quam etsi eandem reipsa fateatur in libris de *Vocatione* ac in operibus Prosperi; verbis tamen et molliori modo explicandi non modicum discrepare contendit, liceat ad confirmationem unum haud contemnendum adijcere. In libris de *Vocatione* nomen *gratiæ* quandoque tribuitur naturalibus Dei donis etiam extrinsecis, institutioni legis, prædicationi Evangelii, etc. Hoc autem sensu id nomen a Prospero usurpatum, nullo testimonio probari posso, novissimus ejusdem Prosperi editor in admonitione testatur. In eo enim textu, quem unum protulit Antelmius ex libro contra Collatorem c. 7, olim 14, ubi *potentia gratiæ Dei* nominatur, præter quam quod *vox gratiæ* auctoritate codicum deleta est in nova editione, nihil aliud ibidem docet Prosper, nisi Deum operari in mentibus et cordibus hominum (per interiorum utique gratiam) cum adhibitis exterioribus subsidiis ad Deum convertuntur.

5. Porro Antelmi argumenta, quibus Prospero libros vindicare nititur, ad quatuor revocantur: 1° ad mss. auctoritatem, 2° ad Hincmari testimonium, 3° ad doctrinæ ac styli similitudinem, 4° ad quoddam testimonium Photii. Primis tribus satis respondit Quesnellus. Eadem ipse Antelmius multo magis infirmat. Cum enim putet opus sine auctoris nomine editum, ac præterea velit auctorem studuisse sese

occultare, ac proinde eum diu fuisse ignotum, sattem usque ad Gelasii tempora, quantum hoc ipso infirmetur codicum fides nemo non videt. Unde animi qui primi nomen Prosperi post Gelasium manscriptis indiderunt, istud potuerunt haurire, et ad id usque tempus ignotum nullique codici inscriptum fuerat? Nonne æque hi potuerunt errare in præfigendo his libris nomine Prosperi, ac errarunt illi qui vel iisdem libris præfixerunt nomen Ambrosii, vel libris de *Vita contemplativa*, ac de *Promissionibus et de Prædicationibus Dei* ejusdem Prosperi nomen prænotarunt? Hinc autem cadit etiam testimonium Hincmari, qui codicibus perperam inscriptis deceptus fuit, sicut alii quoque Hincmario vetustiores simili de causa fuerunt decepti, cum alios libros qui non sunt Prosperi eidem vindicarunt. Porro doctrinæ ac styli similitudinem idem Antelmius extenuat. Quoad stylium, extenuat ipsæ tabule parallele, quas multis paginis exhibet. In iis enim nulla alia fere uniformitas deprehenditur nisi aliquarum vocum, quas multo plures Quesnellus reperit in Leone et in aliis quoque scriptoribus de eadem materie tractantibus similiter invenire licebit. Idem pariter valet in similitudine doctrinæ, quæ in catholicis ejusdem dogmatis tractatoribus pluribus sententiis congruere per facile ac fere necessarium est. Accedit quod Prosperum sese occultasse tradit Antelmius, et hoc consilio studuisse ipsum stylium aliquantulum immutare, ac doctrinam alia mitiori ac molliori via explicasse, ut facilius lateret; quibus et styli et doctrinæ dissimilitudinem aliquam diverso auctori congruam fateatur.

6. Reliquum est testimonium Photii, cui Quesnellus respondisse nullibi invenimus. Ille igitur cod. 54 Bibliothecæ, ubi refert acta episcoporum Occidentis contra Pelagianos, post memoratam Leonis epistolam ad Septimum, qua contra eorum hæresim S. pontifex pugnavit, hæc subiicit: *Post non diu rursus velut existere atque renasci e mala radice impudenter cum cœpisset, Romæ etiam quidam libere pro hæresi locuti sunt, quos vir sane divinus Prosper libellis adversus eos in vulgus editis facile dissipavit extinxitque, Leone etiam, quem diximus, Romanam sedem gubernante. Hos autem libellos Leone pontifice editos, alios non esse nisi libros de *Vocatione* contendit Antelmius; alios enim libros Prosperi ante pontificatum ejus lucubratos ac in lucem emissos certissimum est. Plurimum vero hinc testimonio deferendum idem auctor affirmat, quippe quod Photius rem omnem narrat ex actorum fide ab 665 Occidentis episcopis adversus Nestorianæ dogmata datorum. Monet autem hunc Photii textum alia occasione Quesnellum recitasse dissert. 1 ad an. 444, n. 4, nec non concessisse hæc Romæ fuisse gesta fere sub finem Pontificatus Leonis; at de libellis ipsis nihil ulterius indagasse conqueritur.*

7. Verum nomen ipsum *libellorum*, quod item in Græco legitur, duobus libris satis prolixis de *Vocatione* haud convenire observare debebat Antelmius; ac præterea iis libris qui Sempelagianorum errorem mitiori stylo impugnant, tribui non posse, ut facile dissipant Pelagianos, de quibus Photius loquitur. Sicut enim Pelagiani proprie dicti fuerunt, quos Leo epist. 2 ad Septimum profligasse tradiderat, ita etiam Pelagiani fuisse dicendi sunt, quos subinde Romæ renatos et a Prospero dissipatos statim subjicit. Quid ergo? *Αἰβόλος*; vox, quam Photius adhibuit, Latine, non Græcæ originis, a Græcis recepta, non libros, seu tractatus, quos Græci ac præsertim Photius aliis atque aliis propriis ipsorum nominibus appellare solent, sed forensi Romanorum locutione *libellos* citationum, accusationum, memorialia, etc., significat, uti patet inter cætera non solum ex antiqua Græcæ versione epistolæ Leonis 23, ad Flavianum, ubi hæc vox eodem sensu ter, uti Latine, ita et Græcæ usurpatur; verum etiam ex ipsis Græcis actis synodi Chalcedonensis act. 1 et 3, ubi eadem voce *Αἰβόλος*

libelli appellantur, qui ab Eutyche, Theodoro, Ischirione, Athanasio, etc., ipsi synodo oblati fuerunt. Vide etiam Græcam Flaviani epist. 26, ad Leonem papam. Itaque Photius ex textu id unum significat, S. Prosperum vix detectis Romæ Pelagianis, libellos, qui eorum errorem ac personas paucis aperirent, Leoni pontifici, seu etiam imperatoris ministris obtulisse; idque in re jam damnata, ac imperialibus quoque legibus interdicta pœnisque coercita satis fuisse, ut illi statim ex Urbe aufugerent et evanescerent. Minus accurata interpretatio Latina, qua libelli in vulgus editi perperam ferebantur, fucum fecit Antelmio, pag. 291. Rem perspicuam reddet Græcus textus, quem ad verbum latine reddidit subjiciemus. Μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν, ὡς περ ἀναφύειν τῆς πικρᾶς βίβης ἀμισχυνοῦσας, ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀρίστως ἐπαρρησιάζοντες· ἀλλὰ Ἰπρόσπερος τις, ἀνθρωπος ὡς ἄλλῳ τῷ Θεοῦ, λιβέλλους κατ' αὐτῶν ἐπιδεικνύς ἀφανεῖς αὐτοῖς ἀπειργάσατο, ἔτι Λέοντος τοῦ προσηρμίνου τῶν Ῥωμαίων θρόνον ἰδύοντος. Id est: Post non multum autem rursus tamquam repullulare amara radice non erubescente, Romæ quidam pro hæresi libere loquebantur. Sed Prosper quidam, vir vere Dei, libellis contra ipsos tradidit, eos evanescere fecit, prædicto Leone adhuc Romanam sedem gubernante.

8. Tandem haud prætereunda est illa Antelmii hypothesis, qua S. Prosperum in libris de *Vocatione sese* voluisse oculere pluries inculcat, et ex qua factum esse ait ut opus sine nomine ediderit, ut stylum diversum simularet, ut mitiorem mollioremque quam in aliis operibus inierit viam, ut Augustini magistri sui nomen siluerit, ut nihil antea hæc de re se scripsisse initio operis indicaverit; sicque ea una hypothesis velut generali principio utitur, quo omnes objectiones elidat. Idcirco autem Prosperum *sese* celasse affirmat dissert. 5, pag. 166, quia in postremo libro contra Collatorem cap. 22, se ulterius non scripturum promiserat. Verum si ex ejusmodi conjecturis liceret hypotheses fingere, et objecta maximi ponderis exinde enervarentur, cum plures hujusmodi hypotheses peribus conjecturis quisque posset inducere, nihil esset apud criticos adeo solidum, quod simili ratione everti non posset. Si Antelmus Prosperum Aquitanum aliunde probasset horum librorum auctorem, ad solvenda vel concilianda quæ opponuntur, hæc conjectura probabiliter afferri potuisset. At cum nihil efficax pro statuendo auctore S. Prospero Aquitano ab eo aliunde productum sit, hæc conjectatio, quæ unam hypothesis et deinde alias plures valde difficiles inducit, nemini jure probabitur. Eo autem minus probabilis agnosceretur, si quis consideret animi constantiam qua S. Prosper contra adversarios gratiæ fortiter et libere dimicavit. Etiam si daretur eum in libro contra Collatorem indicasse se ulterius non scripturum, num si nova occasio vel necessitas novum opus postulasset, deesse poterat officio, vel notam aliquam metuere, si iterum aliquid produxisset in lucem? Num si voluisset se oculere, necesse erat non tam mutare stylum quam se novitium scriptorem fingere? Nonne qui stylum consulto dissimulare conatur, illum in deterius, non autem in melius convertere solet? Hic autem contrarium accidisset: nam stylus librorum 667 de *Vocatione* stylo Prosperi nitidior, elegantior et sublimior agnosceretur. Adde tandem quod verba capituli 22 contra Collatorem eam publicam et apertam promissionem abstinendi a scribendo, quæ præsumitur, nequaquam præferunt. Id enim unum innunt, quod quandiu adversarii non sunt a fraterna societate divisi, tolerandi sunt, et idcirco donec per Ecclesiæ principes res componatur, nobis, inquit, erit studium, quæa modestaque patientia odiis dilectionem reddere, et inceptorum vitare confictus, veritatem non deserere, nec cum falsitate certare; quibus non omnes, sed ineptas tantum disputationes se declinaturnum indicare videtur.

A § II. Refelluntur Quesnelli conjectationes, quibus S. Leonem horum librorum auctorem suadere studuit. De tempore hujus operis probabiliter conjicitur. De usu diversarum interpretationum sacræ Scripturæ. Quam imbecilla argumentum ex styli similitudine.

9. Sed age jam ad alteram Quesnellianæ dissertationis partem accedamus, qua S. Leoni, antequam pontificatum iniret, libri de *Vocatione* inaudita ante Quesnellum sententia tribuendi creduntur. Singula expendenda sunt. Omnia Leoni convenire probare nititur, ætatem, patriam, peculiarem quædam Scripturæ locorum interpretationem, doctrinæ ac styli similitudinem.

10. Quoad ætatem, certum quidem est hos libros fuisse lucubratos dudum post exortam Semipelagianorum controversiam, quæ cœpit an. 427, et editos ante pontificatum Gelasii, qui eos ab *Ecclesiæ quodam magistro* scriptos memorat in opusculo adversus Pelagianos, ac proinde ante an. 496. Porro Quesnellus veluti certum præsumit eundem esse auctorem librorum de *Vocatione* ac epistolæ ad Demetriadem, quæ cum ætate Leonis ante ejus pontificatum maxime congruunt. Id vero non ita est certum, uti creditur. Ex codicibus non leve præsidium suppetret, ut eidem auctori utrumque opus vindicaretur, si in mss. exemplaribus hæc duæ lucubrationes semper invenirentur unitæ. At non perinde evenit. Nam Olivarius editor Prosperi, qui ms. Camberonensi usus est in libris de *Vocatione*, epistolam ad Demetriadem in eo non invenit. Quesnello id ipsum accidit in codice Thuaneo, et novissimo editori Operum S. Prosperi in codice Joliensi, qui ad recensendos solos libros de *Vocatione* utiles fuisse. Nos pariter in mss. Vat. Palat. 236 sæculi ix, Vat. 558 sæculi xi, et alio Vat. 559 sæculi xv, nec non in Vat. Regiæ 293 sæculi circiter xi, hos tantum libros, non autem epistolam ad Demetriadem reperimus. Quod si hanc una cum libris memoratis nacti sumus in tribus mss. Vatt. 262, 268 et 281, in his duobus postremis codicibus, qui sunt vetustiores, subjicitur quidem libris de *Vocatione* Ambrosio scriptis, at sine ullius auctoris mentione his verbis: *Incipit de vera humilitate ad sacram virginem Demetriadem*; in priori autem codice qui est multo recentior, primo describuntur libri laudati sub Prosperi nomine, dein aliquot albis paginis interjectis sine ullo titulo ipsa epistola exorditur, adeo ut casu potius et per accidens subjecta credi possit, quam eo consilio ut eidem auctori tribuatur; unde in alio codice Vat. 284 hæc sola epistola sine libris de *Vocatione* Ambrosio inscripta legitur. Una styli similitudo pro eodem utriusque operis auctore astruenda probare posset aliquid: quod tamen quam imbecillum sit argumentum ex inferius dicendis, ubi de stylo erit sermo, satis colligere licebit. Forte non deerunt qui censeant Semipelagianorum concertationes post editos Prosperi libros conquiesse aliquandiu, etiam sub pontificatu Leonis, qui sicut merus diaconus Xistum III exstimulavit in Pelagianos, et jam pontifex in eosdem suum zelum exercuit; ita non minus pugnasset adversus Semipelagianos, si isti sub ipsius pontificatu vel paulo ante doctrinam de divina gratia impetissent. Per hæc quidem tempora nullum aliunde suppetit ejusmodi disceptationis indicium, et solum post ejus obitum Fausto episcopo eam revixisse liquet, et in causa quidem Lucidi Prædestinationis hæreseos notati adhibitum patet a nonnullis Semipelagiano sensu eum Pauli textum, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, qui libris de *Vocatione* 669 occasionem dedit: unde hi libri per hoc tempus exarati videri queunt.

11. Sed hoc prætermissis, esto Leoni cœvus vel etiam idem sit auctor librorum de *Vocatione* et epistolæ ad Demetriadem, non omnino tamen probavit Quesnellus Leonis patriam ei convenire. Quæ enim attulit ut ipsum negat Africanum, quippe qui nec Augustinum umquam commendavit, nec in Africæ Ecclesiæ monumentis ulla ratione laudatur, nec

turgentem vel barbaram dictionem præfert Africanis ejus temporis, uti putat, communem, ita pluribus ex capitibus sunt infirma, ut nihil valde probabile statuere possint. Nihil magis evincunt quæ ad negandum eum Gallum ingressit ex silentio Gennadii, qui nec scriptores omnes sui temporis in Galliis degentes recensuit; unde omisit Edesium, Eusebium, Domnulum, ac Sylvium, qui in Vita S. Hilarii Arelatensis celebrantur. Italiam et Romanum, seu Romæ educationem pronuntiare non dubitavit ex styli nitore ac elegantia, ac si nullus extra Urbem parem stylum potuerit acquirere. Inculcavit locum lib. II, c. 33, ubi auctor scribit: *Alii barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris didicere regionibus, et ad sedes suas cum Christianæ religionis institutione remeantur.* Verba in nostris didicere regionibus, copulata cum illis dum Romanis auxiliantur, regionem auctori communem indicare videntur illam, in qua barbari, dum Romanis auxiliari essent, Christianam religionem didicere. Porro, si hic locus intelligendus esset de bello adversus Eugenium tyrannum a Theodosio gestum an. 394, ut Quesnellus conjecit, cum barbari Theodosii auxiliares accesserint usque ad Alpes Julias, ubi insignis victoria parta fuit, regio a Romano solo remota librorum auctori communis dicenda esset. Aliæ expeditiones eidem auctori proximiores, in quibus alii barbari Romanis opem tulere, sæculo v plures fuerunt; at pleræque distantes ab Urbe, et in Galliis, ubi omnium celeberrima est illa sub Aetio an. 451, in qua Franci, Sarmatæ, Armoricani, Lyciani, Burgundiones, Saxones, Riparii, Iberiones et Alani Romanis opitulati sunt. Ita nihil pro Romano scriptore astruendo ex hoc testimonio concludi potest; ut ipse Quesnellus pensavit, qui hoc argumentum Erasmo diluvis visum fuisse fatetur. Quod porro Romæ Ecclesiæ principatum auctor commendat, non magis eum Italum vel Romanum probare potest, quam S. Prosperum Aquitanum, apud quem simile plane testimonium legitur in carmine de *Ingratis* vers. 40 et seqq. Gelasii verba, quibus istorum librorum auctor *magister Ecclesiæ* vocatur, nihil pro Leone faciunt, cum alius quispiam ex præstantia ipsius operis hoc titulo ornari potuerit. Immo hic locus potius contra Leonem non minimum valet. Si enim horum librorum auctor fuisset S. Leo, haud latuisset Gelasium, qui vel ipsum pontificem vel familiares ejus agnoverat, nec tam insignem decessorem suum hac formula *quidam magister Ecclesiæ*, ubi maxime notanda est vox *quidam*; sed ex Romanorum pontificum more eum vel proprio nomine, vel saltem prædecessorem suum appellasset.

13. Majus sibi præsidium Quesnellus suppetere putat ex modo recitandi quædam testimonia sacræ Scripturæ. Duo autem videntur præcipua, primum et ultimum: cætera enim quatuor aut quinque ab eodem allata, cum æque facile apud alios scriptores inveniuntur, nihil peculiare pro Leone evincere queunt. Primum itaque est testimonium Job c. XIV, v. 4; hoc et lib. I de *Vocatione*, c. 8, et apud S. Leonem serm. 8 de Nativitate Domini recitatur ex Hieronymiana versione, quam ea ætate veluti Romanis peculiarem Quesnellus indicat. Deinde vero addit eundem textum etiam citari juxta versionem antiquam tum apud Leonem, tum in epistola ad Demetriadem, quam ab eodem auctore librorum de *Vocatione* lucubratarum præsumit. Mirum in hoc textu tantam vim collocari. Si enim hic textus, qui et in libris de *Vocatione*, et in Leone invenitur juxta versionem S. Hieronymi, eosdem libros Leoni addicendos probaret, multo magis probaret adjudicandos S. Prospero Aquitano, quippe qui ex Job, ac ex eadem versione non unicum, sed duos alios textus affert in libro contra Collatorem c. 15, al. 34, quales totidem verbis recitantur lib. I de *Vocat.* c. 14 et cap. 22. Unus textus est ille Job c. XII, v. 10: *In cujus manu anima omnis viventis et spiritus unius erasæ carnis hominis.* Alter

A ipse habet consilium et intelligentiam. Alios præterea versus Job ejusdem Hieronymianæ interpretationis ex Hebræo idem Prospero laudato capite describit, ac propterea hæc versio sæculo v etiam aliis non Romanis usitata cognoscitur. Id autem præcipue accidit in libro Job, quippe antiqua ejus interpretatio, teste Hieronymo scatebat erroribus, et septingentis ferme aut octingentis versibus carebat. Promiscuis porro utriusque versionis usus, quem Quesnellus urget quoad versionem Hieronymi elucet in recitandis testimoniis ex libro Job; quoad antiquam vero patet in cæteris aliorum sacrorum voluminum textibus, qui fere ex hac versione tum apud Leonem, tum in libris de *Vocatione* proferuntur; idipsum autem contingit etiam Prospero, ut conferenti plura testimonia patebit. Quod vero Quesnellus maxime inculcat de utriusque versionis usu in memorato versu Job c. XIV, tum apud Leonem, tum in epist. ad Demetriadem, in observationibus ad quartam dissertationem, quæ circa hujus epistolæ auctorem vertitur, expenditur luculenter, et quam inane sit hoc argumentum, ex duobus aliis non Romanis, at Leoni coævis scriptoribus eundem versum similiter recitantibus palam fiet.

B
13. Alterum testimonium, et maxime notandum sumit Quesnellus ex Luca cap. XXII, v. 31 et 32: *Simon, Simon, ecce Satanas postulavit ut vos cereret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos; et roga ne intretis in tentationem.* Hunc autem textum et Leo serm. 3, nunc 4, in anniversario assumptionis suæ, c. 3, et auctor librorum de *Vocatione* lib. I, c. 24, et lib. II, c. 28, eodem peculiari modo recitant. Non dissimulat Quesnellus hoc idem testimonium proferri etiam a Prospero duobus in locis; at non eadem omnino lectione, inquit: nam in epistola ad Rufinum non habetur *cereret*, sed *cribraret*; in libro autem contra Collatorem c. 35, nunc 15, ultima verba omittuntur: *Et roga, ne intretis in tentationem*; quo tamen loco prætermittuntur etiam illa: *Et tu tandem conversus confirma fratres tuos*; quæ omissa varianti lectioni tribui non poterat. Majorem vero lectionis varietatem a lectione librorum de *Vocatione* in Leone, quam in Prospero deprehendimus, ut mirum maxime sit lectionem veluti æqualem a Quesnello affirmari. Mittimus aliquos codices sermone allegato habere *cribraret* pro *cereret*; sicut ex omnium codicum quos vidimus fide habetur *cribraret* in alio ejusdem pontificis serm. 83 de Natali SS. Petri et Pauli, quem perperam Quesnellus in appendicem rejecerat. Hic solum notare liceat verbum *cribraret* similiter legi in antiquissimo Vercellensis Ecclesiæ ms. Evangeliariorum novissime edito, quod veterem interpretationem exhibet; unde hæc lectio veluti adulterata, seu ad vulgatam lectionem emendata a Quesnello traduci non debuit. Cur vero hæc una variante indicata, is alias certiores silentio præterivit? Primo apud Leonem etiam in Quesnelliana editione legitur *expostulavit*, dein aliquando pro *tandem*. Denique (quod præcipuum est) omittitur *et roga, seu et rogate*, uti in libris de *Vocatione* ex codicibus emendavimus. Itaque lectio Prosperi magis congruit lectioni librorum de *Vocatione*, quam Leonis lectio. Quo igitur jure ex hoc textu tanta similitudo ingeritur, quæ Leonem potius quam Prosperum eorum librorum auctorem astruat? Hic vero animadvertendum potius est hunc textum evangelicum a diversis auctoribus recitari cum quodam additamento in fine, quod nec in vulgata nec in Græco legitur, at reperitur in quatuor mss. Evangeliariorum vetustissimis editionis antiquæ, uti annot. 22 (*Tom. præced. col. 600, n. 2*) in serm. 4 S. Leonis observavimus. Hinc autem cognoscere licet infirmum et imbecillum prorsus esse argumentum quod ex simili quorundam sacrorum testimoniorum interpretatione elicitur, ut hic potius quam ille statuatur alicujus anonymi opusculi auctor. Cum enim plures illis vel aliis similibus Evan-

671 ibidem n. 15: *Apud ipsum sapientia et fortitudo;*

celiaris uterentur, eadem lectio ac versio apud plures inveniri potest.

14. Doctrinæ similitudo in materia divinæ Gratiæ quoad auxilia generalia inter Leonem et libros de Vocatione quam num. 20 Quesnellus proponit, id unum potest evincere eos libros non repugnare Leoni, non vero Leonis etiam esse convinct. Sane doctrinam hæc in re similem idem Quesnellus fateitur in Prospero, ubi objectionibus respondet; nec idcirco Prosperum auctorem judicat. **673** Solum peculiare quiddam loquendi modi, qui in memoratis libris occurrunt, cum Leoninis formulis convenire videri possunt: unde in his potissimum Quesnellus insistit (*Dissert.* 3), et voces similes majusculis litteris designat. At præterquam quod voces et locutiones fere similes etiam in Prospero notavit Antelmus, id ad generalem styli rationem pertinet, quam mox euclæus expensuri sumus. Unum vero hic addam in libris de Vocatione vocem gratiæ quandoque attribui, ut n. 5 monuimus, generalibus Dei auxiliis etiam extrinsecis. Id autem in Leone nequaquam invenies, ut ex iis ipsis locis quæ a Quesnello recitantur, perspicere licet. Cæteræ quarundam sententiarum similitudines de S. Petri prærogativis, quid probare queunt, cum omnibus catholicis eadem doctrina fuerit? Modus autem hujus doctrinæ exprimendæ, qui apud Leonem et in libris de Vocatione nonnullibi invenitur similis, ad dictionem ac styli pariter revocatur: ex quibus sane Quesnellus afferre aliquid potuit, quod nonnullos moverit; unde in hoc argumento latius immoratus, pluribus parallelis et animadversionibus aliquot numeros digessit.

15. Hoc autem argumentum ut exactius expendatur, duo in stylo distinguenda sunt, voces et syntaxis seu totus dicendi character. Parallela testimonia a Quesnello allata fere sunt aliquot vocum similia, cujusmodi item in Prospero pluribus tabulis non paucæ exhibuit Antelmus; nec facile inveniuntur duo auctores de eadem re disserentes, qui aliquando sicut in sententiis, ita et in aliquot vocibus ad eandem rem pertinentibus haudquaquam conveniant, et iisdem loquendi formulis non utantur. Si quis eadem diligentia qua Quesnellus alios Patres similia tractantes legerit, nihil ambigimus quin plura fortassis ejuſdem generis parallela pluresque conformes voces formulasque reperiat. Frustra vero hic labor cedet, cum non solæ voces, quibus idem sensus exprimitur, styli designent atque distinguant. Complexus et character totius sermonis præcipue considerandus est. Quesnellus quidem num. 15 proficitur sibi haud fuisse difficile hoc iudicium ferre, quippe cui S. Leonis scripta editionis causa sæpe *sepius relegenti, familiarissima facta est phrasis Leonina totiusque dicendi character.* At cum Leoni attribuerit sermonem de Cathedra S. Petri ob quasdam voces similes, quem ex complexu totius dictionis ac ex quibusdam etiam vocibus a Leone alienissimum in admonitione ostendimus, veremur ne pari præiudicio minus recte iudicaverit de stylo librorum de Vocatione, eademque facilitate eandem Leoni tribuisse. Enim vero non inficiabimur plura loca in his libris occurrere quæ Leoninæ syntaxi ac numero maxime congruunt. Sed ad eundem styli probandum loca aliquot hinc et hinc excerpta nequaquam sufficientia, quando alia loca occurrant quæ dictionem ac styli, seu characterem omnino dissimilem ac diversum referunt. Semper enim Leonis stylus sibi constans, æquæ numerosus, æque perspicuus in omnibus ejuſdem operibus invenitur. At in libris de Vocatione nonnulla ab illa syntaxi et numero nimium remota, et languide aut durius desinentia in aures Leoninæ rationi assuetas statim incurrunt, quæ Leonem non sapiunt. Perspicuitas vero quæ in nostro pontifice potissima et constantissima prærogativa est, aliquot in locis eorundem librorum aperte desideratur. Longiores quædam periodi, aliquot particulis ac sensibus complicatæ expendantur ac præsertim

A illa ex qua una constat integrum cap. 19 libri n., et num Leonem similiter scripsisse credibile sit, quibusque in hujus operibus versatus facile intelliget. Adde quasdam allegorias longiori sensu productas, quæ a Leonis consuetudine abhorrent; qualis inter cæteras est illa lib. II, c. 11: *Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, et adhuc de mundi hujus torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labris de vitæ fonte gustaverunt, inebriati tamen aureo Babylonis calice delectantur*, etc., nec non illa cap. 23 epistolæ ad Demetriadem (ut de hac quoque aliquid attingamus): *Implet igitur Spiritus sanctus organum suum, et tamquam fila chordarum tangit digitus Dei corda sanctorum.* Tandem istorum stylus librorum plenior et nonnumquam turgidior, epithetis et comatibus frequentior est, quam in Leone deprehenditur. Hæc omnia si stylum ab hoc pontifice alienum non omnino evidentem demonstrant, satis tamen dubitationis injiciunt ut Leonis stylus in his libris inesse haud certo credatur. Cumque evenire perfacile potuerit, ut nonnulli tunc temporis et Romæ, et aliis in locis **675** existerent, quorum scribendi ratio non modicum conveniret, ex mera styli similitudine, quæcumque prætendatur inter styli Leonis et librorum de Vocatione, nihil certi elici potest ut eidem pontifici adjudicentur. Cæteræ Quesnelli conjectationes, quas styli fundamento satis infirmo superstructas, recte cum Cavo ad an. 440, *conjecturarum potius quam argumentorum agmen* vocare licet, nullam distinctam responsionem efflagitant. Quæ autem nos in admonitione ipsis libris præmissa ex pluribus ac potioribus mss. animadvertimus ad auctorem aliqua ratione statuendum, quanti faciendæ sint quisque prudens iudicabit.

§ III. Aliquot Quesnelli loca excutuntur. Auctor librorum de Vocatione omnium gentium admittit generalem gratiam non solum externam, sed etiam internam, cui et posse resisti, et multos resistere docet. Quatenus sufficientem astruat. De morte Christi pro omnibus Leonis doctrinæ. S. Remigii sententia explicatur.

16. Exactis iis quæ ad præcipuum caput controversiæ de auctore horum librorum pertinent, Quesnellus nonnullis objectionibus respondet, quibus eorundem librorum doctrinam a doctrina S. Prosperi dissidere card. Norisius contenderat. Illius autem multum intererat consensionem doctrinæ statuere non S. Leo, quem librorum auctorem præferebat, aliter docuisse crederetur in materia gratiæ, quam Prosper Augustinianæ doctrinæ tenacissimus docuit. Nobis vero, qui non minus a S. Prospero quam a S. Leone hos libros abjudicavimus, etsi in propositum nostrum hæc disputatio non æque necessaria sit, cum tamen ille in responsionibus nonnulla inseruerit quæ a mente auctoris, quicumque sit, omnino dissident, et nonnumquam etiam in damnatarum propositionum sensum detorqueri queunt, aliquot observationes subnectendas putavimus.

17. In responsione ad primam objectionem Quesnellus affirmat auctorem librorum de Vocatione in locis ubi gratiam Dei omnibus datam asserit, per eam intelligere exteriora et naturalia Dei dona, quæ omnibus promiscue exposita sunt, aliquando Mosaicæ legis documenta, nonnumquam etiam sancti Evangelii prædicationem, quæ nulli hominum conditioni denegatur. Ita solam gratiam externam omnibus hominibus communem ab auctore assertam tradit, non autem internam. Verum non desunt theologi celebres etiam Thomistæ, quibus hoc falsum visum est: unde probatur, omnibus hominibus adultis saltem aliquando conferri gratiam aliquam sufficientem internam, potiora testimonia ex hisce libris afferunt. Nonnullis quidem in locis gratiæ nomine sola externa auxilia hic auctor significavit. At non hæc sola omnibus communia asseruit: alicubi enim communem etiam docuit gratiam internam. Explorata inter cætera sunt illa lib. II, c. 23: *Sicut autem circa majores (id est adultos) præter illam en-*

VERBALE QUANTUM pariter atque occultus omnium A
 HOMINUM CORDA PULSANTEM, excellentiore opere, largiore munere, potentioris virtute vocatio specialis exercitur, etc. Hinc gratia, quam occultius corda pulsant, profecto interior est, ipso etiam latente Quesnello, qui in eodem responsione ad primam objectionem explicans aliquid auctoris testimonium, voces sive occulte ita interpretatur: *Hoc est otio per gratiam occultam et interioram.* Et nihilominus hanc internam gratiam generalem et omnium hominum corda pulsantem idem auctor tradidit. Hanc eandem gratiam eum pariter Iulianus idem theologi putant, eum cap. 15 scripsit: *Adhibita enim semper est universis hominibus quaedam supernae mensura doctrinae, quae etiam pariter occultiorique gratia fuit, sufficit tamen, sicut Dominus iudicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium.* Voces pariter occultiorisque gratia plane congruunt ante recitatae ex cap. 23, *gratiam pariter atque occultius corda pulsantem, quam et generalem et internam auctor professus est.* Non ergo doctrinam mere exteriorem universis etiam gentilibus communem gratia nomine hoc secundo testimonio auctor intelligit, sed doctrinam eam aliquam pariter quidem, et occultior et interna gratia conjunctam, quae 677 *omnium hominum non solum mentem illuminet, verum etiam corda pulsant; ac propterea nihil mirum si docuit hanc sufficere quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium, quin sufficientiam exterioribus tantum auxiliis tribuerit, quod Pelagianum fuisse, et ab ipsius auctoris principio maxime attem.*

18. Neque hanc doctrinam opponitur illa quae Quesnellus ex istodem libro sub finem laudatae responsionis obtrudit. Principius textus est ille ex lib. 1, c. 13: *Quod aliquis, sicut videmus accidere, salvantis gratia praeriterit, et pro eis oratio Ecclesiae recepta non fuerit, ad occulta divinae iustitiae iudicia referendam est.* Ille enim gratiam salvantem significare gratiam quae reipsa et eum effectu salvat, ex antecedentibus patam elicitur; ad eam siquidem orationem Ecclesiae haec verba referuntur, de qua capite praecedenti auctor dixerat: *Quid autem pro istis (pagano, Iudaeis, haereticis et schismaticis) petiti, nisi ut relictis erroribus suis convertantur ad Deum? etc., ad quae agendum gratias Deo pro his qui salvi facti sunt. Speramus etiam eos qui necdum illuminati sunt, eodem divinae gratiae opere extensos de potestate tenebrarum, et in regnum Dei, priusquam de hac vita exant, transferendos.* Et post haec statim obiectus textus subiicitur: *Quod si aliquis, sicut videmus accidere, salvantis gratia praeriterit, etc., ubi gratiam indicat quae reipsa extimat de potestate tenebrarum et in regnum Dei transferat.* Eiusdem generis sunt reliqua quae obijciuntur testimonia, ut consideranti patebit. Nam cap. 25 lib. 1 auctor de his loquitur qui sunt attracti; et lib. II, c. 19, dum eos memorat qui exortes gratiae fuerint, gratiam specialem intelligit, cujus antea meminerat, quamque non omnibus communem saepe tradit. Quod si lib. II, c. 3, admittit incognoscibiles illuminationum dilationes, inter quas utique multi in infidelitate deficiunt; quae verba Quesnellus in postilla marginali interpretatus est incognoscibiles dilationes gratiae, non de suspensa et negata multis gentibus omni gratia interna, quae alibi omnibus data affirmatur, ibidem sermo est, sed de dilata aliquamdiu evangelicae praedicationis et vocationis gratia, ut ex contextu manifestum fiet.

19. Haec autem occasione, qua meminimus de interiori gratia omnibus concessa, quam sufficere quibusdam ad remedium auctor tradidit, liceat considerare alium ejusdem scriptoris locum ex lib. II, c. 13, ubi haec leguntur: *Cum ergo talia ad Cain loqueretur Deus, nunquid ambiguum est voluisse eum, et quantum ad medendi modum suffiebat, egisse, ut Cain ab illo impietatis furere respiceret?* Notanda praesertim verba, quantum ad medendi modum suffiebat. Hic Quesnellus ex ante vulgatis Properi editionibus inordinate vocem istam sic: *Quantum ad istum medendi*

modum, et postquam notavit: *Vox ILLUM non legitur in cod. ms. Thuan., neque in ullis Operum S. Ambrosii editionibus, quibus libri de Vocatione gentium inserti sunt, hoc prolixum commentarium, seu potius commentum in eadem notatione subiecit: Quid tamen discriminis in sensu hujus sententiae signat haec lectionis varietas, fateor me non assequi.* Unum porro certissimum video, hanc sufficientiam, de qua hic sermo est, nullo modo ad illam pertinere sufficientiam gratiae interioris Christi Salvatoris, de qua tanta animum contentione, tantoque aestu digladiantur hodierni theologi. Immo vero cuivis aequo animo seriem hujus capituli perlegenti perspicuum fiet, non aliam ob causam auctorem nostrum hanc clausulam adiecit, quam ne lectores incauti ad sufficientiam interioris gratiae operationem animum adverterent; et ut potius monerentur sufficientiam illam de alio medendi modo non esse intelligendam, quam de quo per totum caput actum erat. In quo et a gratiae, auxilii, opitulationis, adiutorii et misericordiae nominibus ex consilio abstinuit, sola eruditionis, bonitatis, patientiae et consilii vocabula usurpans; et revera ostendit illum medendi modum eum solum fulsisse qui exhortationibus, consiliis et correptionibus coerceatur; quibus Cain sancti fratris meritis invidentem, eademque ejus parricidalis corde meditantem dignatus est Dominus paterno mitigare consilio (S. Gregor. I. II. Moral. c. 9). Sed Cain et divina voce admoneri potuit, et mutari non potuit; quia exigente culpa malitiae, jam intus Deus cor reliquerat, cui fors ad testimonium verba faciebat. Necessesse est enim ut Spiritus sanctus operetur intrinsecus, ut valeat aliquid medicina, quae adhibetur extrinsecus. Alioquin etiam Deus ipse utens creatura sibi subdita in aliqua specie humana sensus 679 alloquitur humanos, nec interiore gratia mentem regit atque agat, nihil prodest homini omnis praedicationis veritatis (S. August. de Civit. I. xv. c. 9). Et revera cum Deus locutus esset ad Cain, eo modo quo primis hominibus per creaturam subjectam, vel ut eorum socius, forma congrua loquebatur, quid ei profuit? Nonne conceptum scelus in necando fratre etiam post verbum divinum admonitionis implevit? Quod beneficium licet obdurato nihil remedii et emendationis attulerit, probat tamen aversionem ejus non divinae fuisse constitutionis, sed propriae voluntatis (De Vocal. gent. I. II. c. 13), quemadmodum iisdem verbis de parricidae illius posteris loquitur auctor noster in fine hujus capituli. Tam longo circumto id (ut paucis dicamus) Quesnellus insinuat, eam clausulam, quantum ad medendi modum suffiebat, non referri ad interiorem gratiam, qua Cain a Deo in praenam suae malitiae exitum probat ex testimonio S. Gregorii, sed ad exteriora tantum exhortationum, consiliorum et correptionum auxilia, quae sine interiori gratia non valere ad medendum, Augustini auctoritate confirmat. Ita nullam interiorem, sed exteriorem tantum gratiam Cain a Deo collatam ex auctoris sententia existimat.

20. Si auctor solius correctionis externae mentionem faciens, abstinuisset ab ea formula quae sufficientem medendi modum praefert, dubium esse posset num interiorem gratiam in peccati peccati a Cain subductam putarit, ut alii quidem Patres tradidere. At adiectis illis vocibus, quae sufficientiam astruunt, haec omnis interioris gratiae substractio nec a catholico doctore, nec ab auctore librorum, Ecclesiae, uti vocavit Gelasius (Tractat. advers. Pelagianos, I. V. Concil. Ven. edit. p. 374), magistro, indicari aut intelligi potuit. Sufficientiam enim ad salutem largiri exteriori gratiae non est nisi hominis Pelagiana lus infecti, uti Quesnellus prodidit in responsione ad primam objectionem. Auctor quoque librorum de Vocatione, quem a Pelagiana sententia alienum idem Quesnellus ostendit, lib. I, cap. 8, et alibi gratiae interioris necessitatem, ut valeat quod exterius praedicatur, ex Augustini doctrina tradidit, eandemque internam gratiam agere in omni genere medendi con-

feasus est lib. II, cap. 26. Cum ergo scripsit Deum in corripiendo Cain voluisse, et, quantum ad medendi modum sufficiebat, egisse.... ut respiceret, non aliter potuit scribere sufficiebat, nisi quatenus una cum correptione Dei externa aliquam internam gratiam Cain collatam crederet, quæ quantum ad medendi modum sufficiebat, si ille pertinaciter non restitisset; unde mox in pertinaciam ejus causam rejiciens subdidit: *Sed malitia pertinax inde facta est inexcusabilior, unde debuit esse correctior.* Ita porro hic locus mirifice concinit cum alio textu antea explicato, quo auctor exteriora Dei auxilia omnibus concessa cum aliqua interiori gratia parcius atque occultius omnium hominum corda pulsante conjuncta, lib. II, c. 15, affirmavit suffecisse quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium illis nimirum qui secuti sunt gratiæ impulsu, hæc sufficit ad remedium, cæteris vero omnibus qui restiterunt in testimonium erit eorum pertinaciæ atque nequitiae. Hanc gentinam quidem esse hujus loci interpretationem ex antecedentibus liquet. Auctor enim in fine capituli 14 affirmaverat: *Neque ob hoc excusabiles sunt nationes, quæ alienatæ a conversatione Israel.... perierunt, quia hæc abundantia gratiæ, quæ nunc universum mundum rigat, pari ante largitate non fluxit.* Hujus autem propositionis rationem statim offert initio capituli 15: *Adhibita enim semper est universis hominibus quædam superna mensura doctrinæ, quæ etsi parcius occultiorique gratiæ fuit, sufficit tamen, sicut Deus judicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium;* et idcirco qui perierunt inexcusabiles sunt. Hæc pro explicando germano auctoris sensu dicta sunt. Utrum vero hæc ejus doctrina de gratia generali etiam interna omnibus quantumvis perversis et infidelibus adhibita discrepet necne a doctrina S. Prosperi Aquitani, non est hic opus inquirere ac definire. Si autem discrepare credatur, multo magis hinc confirmabitur hosce libros S. Prospero tribui non posse.

21. Hic porro non est progrediendum ulterius, nisi prius alia quadam ratione considerentur illa recitata Quesnellianæ notationis verba in cap. 13 lib. II: *Unum porro certissimum, hanc sufficientiam, de qua hic sermo est, nullo modo ad illam pertinere sufficientiam gratiæ interioris Christi Salvatoris, de qua tanta animorum contentione tantoque æstu digladiantur hodierni theologi, etc.,* 681 quibus Quesnellus non tam videtur sollicitus in neganda Cain gratia interna, quam in subtrahendo hoc auctore a theologis defendentibus gratiam internam sufficientem, cui scilicet resistitur: unde prosequitur monens sufficientiam ab auctore admissam non in internis gratiæ auxiliis, sed in externis collocari. Fortassis etiam dubitabunt nonnulli an hoc eodem consilio in postillis marginalibus huic operi appositis non solum laudaverit potentiam et efficaciam gratiæ, scribens initio capituli 26 lib. II: *Gratiæ officium et efficacia, et similiter in cap. 7 epistolæ ad Demetriadem: Potens Dei operatio gratia, quibus sola efficax gratia indicatur; verum etiam ad cap. 15 lib. II notaverit: Deus dat gratiam, quæ superari non possit; et iterum ad cap. 33 ejusdem libri: Nihil obsistere gratiæ Dei potest.* Quæ propositiones nulla limitatione explicatæ facile trahi possunt in propositionem Jansenianam ab Ecclesia damnatam: *Interiori gratiæ nunquam resistitur; nec non in propos. 10 ejusdem Quesnelli proscriptam in constitutione Unigenitus: Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest aut retardare; et in prop. 15: Quando Deus vult animam salvam facere, et eam tangit interiori gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana ei resistit.*

22. Ab hac autem damnata sententia quantum abhorreat auctor librorum de Vocatione plura ejus testimonia ostendunt, quibus nullam postillam a Quesnello affixam invenimus. Notavit quidem alicubi auxiliorum exteriorum insufficientiam, et potestatem etiam dissentendi sub gratia efficaci aliqua ratione notavit in cap. 28 lib. II his verbis: *Potestas*

A dissentiendi quomodo manet sub gratia efficaci; nullibi autem aperte indicavit dissentium ac resistantiam gratiæ internæ, etiamsi nonnulla loca hæc expresse commemorarent. Perspicuum est testimonium ejus capituli 26 lib. II, ubi Quesnellus annotavit: Gratiæ officium et efficacia. Postquam enim auctor affirmavit abundantiorum gratiam ita esse benignam, vel (ut ille legit) potentem, ut nullo modo arbitremur esse violentam, descriptis variis ejusdem gratiæ etiam internis opitulandi modis, subdit: *Quæ opitulatio per innumeros modos sive occultos sive manifestos omnibus adhibetur; et quod a multis refutatur ipsorum nequitia est; quod autem a multis suscipitur, et gratia est divina, et voluntatis humanæ.* Verba a multis refutatur opitulatio gratiæ adhibita modis innumeris non solum manifestis et externis, sed etiam occultis, id est interioribus, resistantiam utique gratiæ etiam internæ palam declarant. His concinunt illa cap. 28 ejusdem libri in fine: *Diversis atque innumeris modis omnes homines vult Deus salvos fieri et in agnitionem veritatis venire; sed qui veniunt Dei auxilio diriguntur; qui non veniunt sua pertinacia reluctantur.* Modi innumeri quibus multi pertinaciter reluctantur sunt illi non tam manifesti et exteriores, quam occultis et interiores, de quibus in præmisso textu sermo fuit.

23. Et ne quis cavilleter, his duobus in locis verba refutatur et reluctantur non referri nisi ad modos gratiæ manifestos seu extrinsecos, quos sub particula disjunctiva auctor proposuit; recolle et confer invicem duos textus paulo ante descriptos; et de modis gratiæ etiam occultis et internis ea verba ex auctoris mente accipienda manifeste perspicies. Primus textus ex cap. 23 lib. II, ubi generalis gratia parcius et occultius omnium hominum corda pulsans astruitur, internam utique gratiam ipso Quesnello interpretante evidenter designat. Alter vero textus ex cap. 15, ubi memoratur parcius et occultior gratia, id est interior, quæ sufficit quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium, eos distinguit qui eidem gratiæ assensere vel restitère. De eadem enim gratia omnium hominum corda pulsante seu interna dicitur, quod quibusdam (non omnibus) sufficit ad remedium, idque assentes et obsequentes respicit; omnibus autem, etiam non utentibus ad remedium, ad testimonium profutura traditur, quod ad resistentes potissimum pertinet, qui sua pertinacia reluctantur. Tandem in textu de Cain, qui huic observationi occasionem Jedit, divinam correctionem, cui ille restitit, ex hujus auctoris mente non fuisse expertem omni gratia interna, quæ ad medendi modum sufficeret, demonstrasse nobis videmur. Itaque ad gratiam vere internam, cui plures resistunt, quamque theologi sufficientem appellare solent, asiruendam omnia conspirant. Illa autem duo loca cap. 15 et 33 libri secundi, quibus annotavit 683 Quesnellus divinam gratiam superari non posse, vel eidem nihil posse obsistere, haudquam repugnant. Neutro enim in loco auctor agit de illa potestate intrinseca qua quis interiori gratiæ sibi collatæ resistere potest, atque nonnullos resistere confessus est, sed agit de vi externa quæ ad rem presentem nihilum spectat; eamque exterius adnotam interiori gratiæ, quam Deus inspiravit, resistere non potuisse pronuntiat. Enimvero priori textu auctor loquens de martyribus, *Ille ignis dilectionis, inquit, quem in cordibus fidelium Spiritus sanctus accendit, nullo modo ab opprimentibus possit extinguere, cum ei qui cruciabantur vehementius inardescerent, etc.* Posteriori autem textu disserens de bellicis tumultibus quorum occasione aliqui barbari Romanorum auxiliares ad fidem accessere, opus divinæ gratiæ his externis tumultibus impediri non potuisse notavit his verbis: *Ita nihil obsistere divinæ gratiæ potest, quominus id quod voluerit impleatur, dum etiam discordiæ ad unitatem trahunt, et plagæ in remedia vertuntur, at Ecclesia unde metuit periculum, inde sumat augmentum.*

24. Commendat porro idem auctor variis in locis

gratiae potentiam et efficaciam, qua Deus obtinet A quidquid efficaciter vult; nusquam vero illam generalem et indefinitam propositionem scripsit: *Quod Deus vult nos velle hoc volumus*, quam Quesnellus in margine affixit ad ea auctoris verba lib. II, c. 27: *Qui ergo veniunt (ad fidem) amore ducuntur; dilecti enim sunt, et dilexerunt; quæsit sunt, et quæsierunt; et quod eos voluit Deus velle, voluerunt*. De iis enim loquitur qui cum re ipsa ad fidem venerint, id voluerunt quod eos voluit Deus velle. De iis loquitur qui efficaci Dei voluntate ad fidem pervenerunt, in quorum cordibus largioribus et efficacibus donis Deus hoc egit ut crederent, hoc effecit ut vellent, quemadmodum dixerat paulo ante; non autem de omnibus loquitur quos cum Deus velit salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, ut idem auctor toto opere ostendit, vult etiam omnes ad fidem accedere, omnibusque opitulationem gratiæ modis innumeris partim manifestis, partim occultis et internis adhibet, ut ex recitatis testimoniis vidimus: sed non omnes ideo voluit, quia Dei voluntati et opitulationi gratiæ etiam internæ resistunt atque dissentiunt; de quibus proinde auctor ibidem tradidit: *Neque accedant qui dissentiant (Deo utique volenti et auxilianti), sed recedant*.

25. Verum in hanc pariter propositionem, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, in quam recidit doctrina catholica de morte Christi pro omnibus, animadvertenda est quinta præmissæ Quesnelli dissertationis objectio ex modo explicandi questionem de morte Christi. Inducantur autem ibidem quædam S. Leonis testimonia, in quibus perinde ac si aliquid ab Augustini doctrina alienum, nec cum libris de Vocatione consentiens videri possit, quo sensu ea interpretanda sint, Quesnellus explicare studet, et ne quid ex sua mente credatur proferre, proluxo S. Remigii archiepiscopi Lugdunensis textu utitur. Hæc autem objectio et responsio magnum nobis admirationem iniecerunt. Leonis enim testimonia, quæ, ne male intelligerentur, Quesnellus explicanda censuit, scilicet de oratione et morte Christi pro omnibus, ne iis quidem exceptis qui non salvantur, ipso obvio verborum sensu non aliam doctrinam præferunt nisi eam quam cum S. Augustino concinentem Tridentina synodus approbavit et docuit sess. 6, c. 3, iniquens: *Et si ille (Christus) pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed ii dumtaxat quibus meritum passionis ejus communicatur*. Remigii autem verba et sententiæ quibus Leonem explicandum Quesnellus putavit, adeo sunt involuta et ambigua, ut in pravum sensum laudatæ Tridentini doctrinæ oppositum, et quintæ Jansenianæ propositioni faventem detorqueri queant: unde Jansenistæ in sui erroris patrocinium hos præsertim et alios similes Remigii textus obrutunt, quos ut catholici theologo ab iisdem eripiant, ex totius Remigiani operis scopo aliaque ejusdem locis interpretari student in sententiam quæ re ipsa ad obvium Leonis sensum redeat, et cum Tridentino dogmate concilietur; ita ut solis verbis alia intentione prolatis Remigius ab eodem sensu, objectis textibus, videatur discedere. Mirum itaque accidit quod Quesnellus metuere ne Leonis testimonia, 685 quæ sanum et catholicum sensum palam exhibent, perperam intelligantur, nisi aliqua interpretatione explaurentur; sed multo magis mirati sumus quod sine ullo periculi metu ea explicanda crediderit, proluxo Remigii verbis, quæ nisi caute accipiuntur et explicentur, in pravum et damnatum doctrinam distrahantur, nec ullum tamen periculi aut interpretationis indicium subjecerit. Num per hæc præcludere voluit propositionibus 30 et 32. Jansenianæ thesi affinitus et damnatis in constitutione *Unigenitus*, quibus Christus pro solis electis, qui re ipsa salvantur, mortuus innuitur.

26. Aperte autem S. Leo serm. 4 de Nativitate cap. 1, nullum qui peccato aliquo tenetur, ac proinde nullum etiam inter reprobos, ab intentione Christi

redemptoris exceptum tradit. *Sicut nullum a rotha liberum reperit, ita liberandis omnibus venit*. Ipsa ejus testimonia, quæ a Remigio proferuntur, Christum omnium, etiam Judæ ac Judæorum qui eum crucifixerunt, nemine excepto, redemptorem testantur, ac pro ipsis eundem orasse affirmant; etsi non omnibus hæc redemptio et oratio profuerint, eo quod non omnes ad Deum converti et poenitere voluerunt. Ita etiam Augustinus (ne ab ejus doctrina Leo discessisset videatur) tract. 4 in Joannem eorum etiam crucifixorum qui damnati fuerunt Christum salvatorem prodidit his verbis num. 1: *Crucifixerunt Salvatorem suum, et fecerunt damnatorem suum*. Et de Juda in psal. LXXIII, serm. 2, n. 11: *Proiecit pretium argenti, quo ab illo Dominus venditus erat, nec agnovit pretium, quo ipse a Domino redemptus erat*. Et de generali oratione Christi serm. 382, qui Augustino tribuitur, num. 2: *Quando in cruce pendens orabat, videbat et providebat omnes inimicos; sed multos ex illis futuros amicos providebat; et ideo omnibus (non inquit multis) veniam postulabat*.

27. Cum vero S. Remigius S. Leonis testimonia explicat de solis electis qui actu redempti fuerunt; palam loquitur de redemptione et oratione Christi, quoad efficaciam ex voluntate absoluta et efficaci, non vero quoad sufficientiam redemptionis præparatæ et exhibitæ omnibus voluntate antecedenti, quam eum agnoscere indicant illa de Juda: *Vere etiam ipsius redemptor fieret, si ubi eo etiam post tantum reatum pie et fideliter indulgentiam posceret*. Hæc enim verba sicut demonstrant redemptoris nomen Christo attribui in sensu actualis effectus quoad efficaciam, ita satis innuunt idem nomen eidem non negari quoad sufficientiam, cum concedatur ejus redemptionem potuisse prodesse etiam Judæ si poenitisset; isti autem ea indicatur inutilis non ex insufficientia et defectu ipsius redemptionis aut voluntatis Christi, quem cap. 12 professus est nolle mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (hæc a theologis antecedens et generalis voluntas dicitur, quæ tamen non est pro omnibus efficax), sed ex ipsius Judæ defectu, qui potuisset, uti cum Leone factur, *consequi remedium, si non festinasset ad laqueum*. Patet igitur Remigium admisisse ex voluntate antecedenti redemptionem generalem sufficientem pro omnibus, et solum redemptionem actu efficacem ad eos restrinxisse, quibus meritum passionis actu communicatur. Hinc cap. 20 eorum Patrum sententiam, si qui etiam pro impiis in sua impietate permanseris Dominum crucifixum dicant, sese non reprobare affirmat: *Si placet, inquit, sicut et nobis multum placet, ut etiam istorum sententia ex pietate veniens, propter pacem et venerabilem pietatem honorabilium Patrum non renuatur*. Solum aliam interpretationem, qua redemptio ad electos restringitur, credidit præferendam, propterea quod in sensu jam indicato de efficaci ejusdem effectu accepta verissima sit, et pluribus Patrum ac Scripturæ testimoniis innitatur; ex alia vero sententia metueret ne æquali voluntate ac beneficio redemptionis Christi omnibus crederetur impensa et Pelagiano sensu vel Semipelagiano ex meritis vel initiis naturalibus voluntatis hominum, non a divina electione et specialibus Dei auxiliis derivaretur: unde hæc de sententia seu interpretatione, quam quarto loco antea descripserat, loquens cap. 13 hanc rationem ejus postponendæ offert: *In quarto autem modo illud sine dubio cavendum, quia et occasionem Pelagianæ pravitati præbet, quod Deum, ut salvet homines humanas expectare asserit voluntates*. Vides ergo S. Remigium non reprobasse, sed caute potius probasse hanc sententiam, si non malo 687 sensu accipiatur, et solum cavisse ab abusu, ac erroris periculum refugisse: adeo ut, si prævidisset ab usum et errorem qui contrario nisu ex alia ab se defensa interpretatione a Jansenistis elicitur, hanc non prætulisset, sed quartam; seu potius utramque recte explicatam, uti nunc catholici faciunt, approbasset, et errores utrinque

impedentes cavendos monuisset. Re igitur cum S. Leone et cum catholico dogmate S. Remigii convenit, licet verbis discrepare videri possit.

28. Tandem de auctore librorum de Vocatione, quem Quenellus in memorata objectione appellat, nihil opus est addere. Totus enim in eo est ut probet Deum velle omnes omnino homines salvos fieri, eodemque generali sensu cap. 43 lib. II, tradit Christum pro omnibus, etiam impiis et peccatoribus mortuum, a quorum numero si aliquis liber inventus est, non est pro omnibus mortuus Christus. Et cap. 31, interpretans illud Pauli II Timoth. IV, 10, de Christo :

A Qui salvator est omnium hominum, maxime factum, in verbis salvator omnium hominum omnes etiam reprobos generibus auxiliis et bonitate generali aditus manifeste contemnitur; ad his enim distinguitur et non specialibus donis ad salutem perductos, quos verbis maxime fidelium potentium dignitates tradit. *M. cendo enim, inquit, QUI SALVATOR EST OMNIUM HOMINUM, CONFIRMANS BONITATEM DEI SUPER UNIVEROS HOMINES ESSE GENERATIM; ADICIENDO AUTEM MAXIME FIDELIUM, OSTENDIS ESSE PARTIEM GENERIS HUMANI, QUAE MERITO SUI DIVINITUS INSPIRATA AD EVANGELIUM ATQUE AD OMNIA SALUTIS SPECIALIBUS BENEFICIIS PROVEHATUR.*

DISSERTATIO TERTIA,

BIPARTITA :

Quae S. LEONI MAGNO asseruntur CAPITULA seu praeceptorum sedis apostolicae episcoporum AUCTORITATES DE GRATIA DEI ET LIBERO VOLUNTATIS ARBITRIO, quae COEDESTINO papa vulgo tribuuntur; et celebris exceptio de profundioribus difficultatibusque incurtilibus questionum partibus ad examen revocatur.

689 PARS PRIMA.

Inter S. Leonis Opera collocamus (a) Capitula de gratia Dei et libero voluntatis arbitrio, quae jam pridem Coelestino papa tributa sunt, ejusque ad Gallos epistolae subjecta. Et hoc quidem plures fortasse erunt qui nimiae temeritatis arguant, cum id audeamus nullius, quod et fatemur, codicis ms. auctoritate, nullo editionum anteriorum exemplo, nulla cujusquam auctoris seu recentioris, seu antiquioris suffragante conjectura. Audemus tamen, nec consilium nostrum ab illis improbandum esse confidimus, qui haec Capitula cum genuinis et indubitatis S. Leonis lucubrationibus conferre ac pendere (quod a nobis non indiligenter praestitum) et conjecturas nostras non occupato animo perlegere studuerint.

I. Capitula haec variis ab ipso auctore ac aliisque donantur nominibus; modo enim *Auctoritates*, ut in praefatione, nec non in titulo et sine opusculi appellantur; modo *Sententiae*, ut in eadem praefatione et in postremo capitulo; aliquando *Regulae apostolicae sedis*, ut in eodem ultimo capitulo, denique et *compendiosus Indiculus* dicuntur in praefatione. Citantur autem ab aliis sub nomine *Decretorum*, vel *Epistolae Coelestini papae ad Gallos*; ab aliis *Capitula* generaliori vocabulo appellantur.

Atque sub hoc postremo citantur non multo post sexti saeculi initium. Libens enim subscribo doctissimi viri conjecturae, qui haec Capitula commemorata existimat a Romano pontifice Hormisdas in epistola ad Possessorem, circa annum Christi 520 scripta, cujus 690 haec sunt verba: *De arbitrio, inquit, libero, et gratia Dei quid Romana, hoc est catholica, sequatur et servet Ecclesia, licet ex variis libris beati Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosuperum, abunde possit agnosci; tamen et in scriptis ecclesiasticis expressa Capitula continentur, quae si tibi desunt et necessaria credis, destinabimus (Epist. 70 Hormisdas PP. ad Possessorem, in fine). De quibus enim aliis Capitulis haec intelligerentur? aut quibus clarioribus verbis illa designari possint, quam quibus usitur hic pontifex? Convenit enimvero cum his quae Leoni asserimus, quod sint de libero arbitrio et gratia, cum et titulus et clausula hoc idem expressissime habeant: *Incipiunt vel explicant praeceptorum sedis apostolicae episcoporum Auctoritates de gratia Dei et libero voluntatis arbitrio.* Convenit 2° quod expressa dicuntur *Capitula*, hoc est excerpta ex pontificum Romanorum scriptis vel approbatis ab iisdem decretis. 3° Quod*

B ex illis, quid de gratia Dei et libero arbitrio Romana et catholica sequatur et servet Ecclesia, certo cognosci possit. 4° Quod nulli a pontificibus Romanis nominationi tribuatur. 5° Quod in scriptis ecclesiasticis contineri dicuntur; antequam enim ea codici suo inseruisset Dionysius Exiguus, nullus codex ea legitur habuisse, sed in scriptis tantummodo aservabatur Ecclesiae Romanae, unde et a Dionysio abbate descripta sunt.

Sed, quod extra controversiam est, citata circa idem tempus reperiri a Petro Diacono aliisque, qui in causa fidei ex Oriente Romano missi sunt, *Lib. de Incarnatione et Gratia D. N. Jesu Christi ad Fulgentium cap. ultimo.* Exit a Cresconio episcopo Africano, in fine suae collectionis canonum circa annum Christi 690 emissa, eidem ascriptum pontifici legitur. Tam 691 denique posterioribus saeculis a Fido magistro, Ecclesiae Lugdunensis nomine adversus Joannem Scotum Erigenam scribente: *Inde est, inquit, illa ecclesiastica et fidelissima definitio, quam beatus papa Coelestinus pontifex in decretis suis dicit: « Haec Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operatur arbitrio, etc. »* Ab Hincmaro Remensi lib. de Praedestinatione, cap. 32, pag. 128, 130, cap. 33, pag. 133, epilogi cap. 5 pag. 379. Item beatus Lupus Ferrariensis abbas in Colletanets, quae 2, Coelestino quoque opusculum istud vindicat; ad ejus commendationem facit, quod eam ob causam Coelestinum magnis doctoribus accenset. *Coelestinus etiam papa, inquit, magnis annumerandis doctoribus, de libero arbitrio, ut tantum pontificem decuit, antea instituit. Ex ejus decretis verba haec sunt: In praevocatione, inquit, Ade omnes homines possibilitatem et innocentiam perditisse, etc.* Plura deinceps ex Capitulis 1, 2, 3, 4 et 5, refert. Remigius episcopus Lugdunensis eam sua Ecclesia in lib. de tribus Epistolis cap. 25, et in libello de Absolutione questionis, etc. Mitto Yvonem aliosque plurimos doctores, qui Capitula Coelestini assererunt. Quibus omnibus praeverat Dionysius Exiguus abbas Romanus, qui codicem decretorum Ecclesiae Romanae conficiens seu ordinans, circa annum Dom. 500, Coelestini decretis Capitula ista inseruit, occasioneque errandi praebuit posteriori aevi scriptoribus, qui eadem Coelestini nomine laudantur.

II. Ut enim a Coelestino conscripta esse non credantur, tot licet contradicentibus testibus, plurima momenta persuadent, ex quibus emunctioris nostris

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Contrarium statuitur in subjectis observationibus num. 6.

scriptores jam pridem aliam istarum sententiarum auctorem esse subodorati sunt.

Ia siquidem præsensit jam a centum et quinquaginta annis Joannes Wendelstinus, qui codicem canonum et decretorum pontificiorum Dionysiano non multum absimilem edidit Moguntiae a. 1525. Indubitanter enim margini hanc notam ascripsit: *Hæc undecim capitula sequentia non sunt Cœlestini papæ, sed ab alio interposita.* Hanc censuram aliquo modo temperatam in conciliorum collectionibus transcripserunt qui has edendas post Merlinum procurarunt, Crabbius a. 1538, Surius a. 1551, et Nicolinus a. 1581. *Sequentia undecim Capitula*, inquit, *videntur potius ab alio quopiam interposita, quam esse ipsius Cœlestini papæ.* Cœlestino pariter abjudicant eminentissimi doctissimique cardinales Antonius Carafa et Cæsar Baronius; hic ad annum Chr. 431, ille in collectione epistolarum decretalium, quæ ab eo curata, post ejus mortem Romæ proditit a. 1591, et Innocentio PP. IX dicata. Quibus adde Franciscum Suarezium in prolegom. 6 de Gratia, cap. 4, num. 11, Jacobum Sirmondum in notis ad tom. I Concil. Gall., et Gerardum Vossium lib. 1 Histor. Pelagianæ cap. 50, qui tamen ultimus partim Cœlestini, partim Galorum 692 S. Augustini discipulorum esse putat Capitula: quia videlicet ab his collecta oblatæque Cœlestino, hujus nomine et auctoritate postea publicata sunt.

2. Si Cœlestini essent et ab eodem epistolæ suæ ad Gallos subjecta, quomodo circumferuntur, aliquam proculdubio eorum mentionem ipse habuisset, cujus tamen ne apex quidem illorum meminit. Non etiam hæc epistolæ apposuisse clausulam: *Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi*: quæ finem epistolæ Cœlestiniæ demonstrat.

3. Cum S. Prosper collatorem exagitans omnia adversus quum tum conciliorum, tum pontificum Romanorum suffragia aggerat; eundemque urgeat auctoritate non solum Innocentii, Zosimi et Bonifacii, sed et ipsius Cœlestini: nefas est suspicari quidquam ab eo auctore omittendum fuisse e decretis a sede apostolica contra adversarios gratiæ promulgatis. Cœlestini porro unicum commemorat, quæ est ad Gallos, epistolam: quæ utut auctoritatem doctrinamque Augustini de gratia Christi mirum quantum efferat, de doctrinæ tamen ipsius articulis probationibusque prorsus silet: at pene prævaricationis reum dixerim tantum virum, si pressisset silentio tam egregiam auctoritatum congeriem, quæ ex apostolica sede emanans, tam strenuum gratiæ non potuisset latere defensorem, qui illam Romanæ Ecclesiæ auspiciis propugnabat.

4. Vincentius Lirinensis presbyter et monachus plurimum laudans eandem Cœlestini epistolam Communitorii sui adversus hæreses cap. ult., sed et Photius patriarcha Constantinopolitanus longe posterior eam in Bibliotheca recensens in hæc verba: *Scriptit quoque ad episcopos Galliarum de fide S. Augustini*; pari uterque silentio præterit dicta Capitula: quod argumento est neutri scriptorum illorum ea fuisse comperta, saltem ut Cœlestini papæ opus.

5. Nen eum loquendi modum hujus compilationis auctor, nec eam auctoritatem usurpat, quæ summum pontificem præseferat. Pluries enim allegans Romanæ Ecclesiæ præsules, Innocentium puta, et Zosimum, nusquam eos prædecesores suos appellat: quod maxime tamen fieri solet tum a cæteris pontificibus Romanis, tum ab ipso Cœlestino in illa ad Gallos epistola. Deinde ita passim loquitur ut pontificum Romanorum et scriptorum etiam aliorum se prodcat discipulum, nedum pontificem Romanum: exempli gratia: *Nos piissimi patres docuerunt; apostolicæ sedis nos scripta docuerunt; magistris nostris obloquuntur.* Et alibi se alium a præsule Romano de-

monstrat, cum de hujus sedis episcopis ait: *Sacratissima beati apostoli sedes per ministerium præsentium suorum, etc.: rectores Ecclesiæ Romanæ; apostolice antistites.*

6. Si pro parte vel appendice litterarum Cœlestini papæ habita tunc essent ejusmodi Capitula, itane pudorem omnem abjecisset Vincentius Lirinensis, ut pro se suisque scriptum esse a Cœlestino in illis litteris 693 tam grandi tuba personaret, ut fecit in suo commentario? Qui enim ausus est novitatis notam Augustini adversarii a Cœlestino inustam in sancti doctoris discipulis rejicere, veritus esset, nec tam apertis desolationibus Capitolorum, quibus suorum Massiliensium et Lirinensium errores sæpius proscribentur, revinceretur ac impudentis argueretur mendacii.

7. Omnibus, ut jam dixi, erroris occasionem dedit Dionysius Exiguus, cum epistolæ Cœlestini annexit Capitula quæ discutimus; ex ipso enim Cresconius, Petrus diaconus, omnesque noni sæculi scriptores, qui pro Christi gratia decertarunt. At si curiosius inspicatur codex Dionysii, nihil deprehenditur ex quo statueri liceat Capitula ista partem esse epistolæ S. Cœlestini; e contra vero hoc fuisse Dionysii consilium; ut unum ab altero discerneret, clamant ipsius codicis series et affectatæ discriminis notæ, quæ in eo conspiciuntur. Quoties enim unius pontificis scripta ab alterius scriptis sererere vult, hunc semper titulum initio primi decreti seu epistolæ præponit: *INCIPIUNT DECRETA N. PAPÆ*; quem non repetit initio subsequentium ejusdem pontificis decretorum seu epistolarum. Hanc porro distinctionis notam legere est in fronte Auctoritatum de gratia: *INCIPIUNT PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ EPISCOPORUM AUCTORITATES DE GRATIA DEI.* 2º Initio cujusque ejusdem pontificis epistolæ auctoris nomen nunquam omittitur: Cœlestini autem nomen in capite sententiarum de gratia non apparet; ex quo conjicio auctoris nomen vel ignorasse Dionysium, vel ex consilio omisi-se. 3º Majorem etiam discriminis notam huic scripto apposuit, quam aliis diversorum pontificum epistolis; legitur enim in fine Capitolium hanc clausulam: *EXPLICIT PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ EPISCOPORUM AUCTORITATES DE GRATIA DEI ET LIBERO VOLUNTATIS ARBITRIO*: omisso ubique Cœlestini nomine. Quæ clausula similisve nec in fine totius codicis reperitur: ut videatur omnem erroris viam circa sententias illas tanta diligentia præcludere voluisse; nec aliam ob causam commentorium istud epistolæ Cœlestini annexuisse, quam quia novebat occasione hujus epistolæ fuisse exaratum, simulque Prospero traditum.

8. Juvat et octavum argumentum sumere ex codice nostro antiquo Romano; cum enim omnes seu dogmaticas seu decretales pontificum Urbis epistolas, et inter alias quæ Cœlestini papæ sunt, collegerit, conjeceritque auctor in codice, epistolam tamen ad Gallos de Prospero et Hilario omisit. Cur ita, nisi quia nihil dogmatis vel disciplinæ continebat? Continisset autem dogmatis plurimum, si pars epistolæ essent Capitula. 694. Nulla enim fere est in toto codice epistola, quæ de uno aliquo doctrinæ catholice capite plura, accuratiora, omnimode meliora habeat. Non igitur pro Cœlestini decreto agnitæ Leonis tempore, a quo prædecessorum suorum decreta codici inserta alibi conjicio. Dionysius vero qui epistolæ S. Leonis omissas in antiquo codice, in suo supplevit, supplevit etiam capitula de gratia, quibus et epistolam in gratiam S. Augustini discipulorumque scriptam præfixit.

III. Ex questionum quæ (a) a Prospero et ab auctore Capitolorum ventilantur affinitate, atque ex ipso etiam tractandi modo nata est aliorum conjectura seu potius sententia, qui opusculum istud

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) Prospero citius tribuenda hæc Capitula, et qua occasione scripta leges in observ. p. 7 et 8.

Prospero nuncuparunt. Ita enim legimus in editione collectionis epistolarum decretalium Romæ procurata a doctissimo cardinale Antonio Carafa et in Biniana conciliorum: *Non videtur dubitandum quin sequentia sint Prosperum; tam sunt similia et argumento et stylo ejus scriptis. Libro certe contra Collatorem capita quedam attingit non, dissimiliter atque hic leguntur.* Non alia quoque scripta in mente habuisse, quam quæ his Capitulis continentur, viro erudito visus est Hincmarus, cum in libro de non Trina Deitate (Pag. 42 tom. I edit. Sirmon.) allegat decreta Cælestini papæ, *ex cujus delegatione beatus Prosper hinc exortam hæresim per auctoritatem Scripturarum et doctrinam B. Augustini revicit et compressit in Gallia.* Unde hujus suspitionis auctor latissimum excogitavit discrimen inter Opera quæ privato catholice doctrinæ propugnandæ zelo per semet aggressus est Prosper, et eam quasi fidei formulam, quam ab eodem pontifice Romani vice ac delegatione conscriptam putat. In illis videlicet quasi liberiori ingenio et calamo indulgentem abstrusiones quascumque de gratia et prædestinatione quæstiones fusius expendisse; in hac vero perpauca, eaque omnibus pene obvia, vix attingisse, ne ab ea brevitate quæ fidei professionem decet maxime longius discederet.

Verum ut conjectationi huic non assentiri facit quod ea quæ (a) de delegatione Prosperi trahuntur ex verbis Hincmari ad isthæc Capitula, non satis firmo nituntur fundamento. Eisi enim in confesso est Prosperum a sede apostolica delegatum esse ad propugnandam Ecclesiæ catholicæ de gratia Christi doctrinam, nimis tamen ustringitur illa delegatio, si ad pauca hæc brevissimaque Capitula fuerit coarctata: cum ex ipso Prospero in præfatione Responsionis ad objectiones Vincentianas longe plura ab eo discamus esse conscripta adversus gratiæ inimicos ex mandato sedis apostolicæ, atque adeo hæc ipsa, in quibus profundiores quæstiones ventilasse dicitur; ita ut pene 695 certum sit, quidquid scriptorum de gratia evulgavit sanctus Prosper, saltem post Romanam protectionem, id omne ex Romanorum pontificum præscripto ab ipso editum fuisse, et quasi fidei portionem assertas ab eo esse propositiones illas quas libris suis adversus Semipelagianos defendit. Sic enim scribit: *Propositis singillatim sedecim Capitulis, sub unoquoque eorum sensus nostri et fidei quam contra Pelagianos ex apostolicæ sedis auctoritate defendimus (Præf. Resp. ad objectiones Vincentianas).* Ex quibus evanescit discrimen illud Prosperi nunc privatum, nunc publicum; nunc ex proprio ingenio, nunc ex auctoritate sedis apostolicæ pugnantis; isthic arduas quasque quæstiones excutientis, illic abstinens ab abstrusionibus. Passim enim et ubique in aliis scriptis eadem arte, iisdem armis, eadem Ecclesiæ auctoritate munitus pugnat et vincit: nullis non se immiscet quæstionibus, quæ ad gratiam spectant, etiam difficilioris ac subtilioris inquisitionis, nec illis tantum, quibus sese theologus exerceat, sed et iis quibus adhærere necessitas incumbit Christiano, si cum Ecclesia sentire velit, ut ex relatis sit manifestum. Deinde ad Hincmarum quod attinet, nec in eo quidem loco, qui profertur, delegationem Prosperi ad Capitula ista vel scribenda, vel promulganda refert, sed ad ea potius omnia quæ reversus in Galliam vel scripsit vel disseruit. De his enim solum opusculis loquitur Hincmarus in quibus Prosper hæresim per auctoritatem Scripturarum et doctrinam B. Augustini revicit et compressit in Gallia. At nullo e Scripturis, nullo ex Augustini doctrina sumpto argumento pugnat auctor Capitulorum, sed ex sola Ecclesiæ Romanæ auctoritate, partim in pontificum decretis, partim in Africanis decretis, quæ sua approbando fecerat, partim denique in solemnibus ejusdem precibus cæremoniisque contenta. E

contra vero pluribus aliis locis de Prosperi delegatione ita sermonem facit, ut nunquam eum non legati persona indutum, nunquam non legationis jure et auctoritate scribentem inducat. Hinc in opere de Prædestinatione cap. 1, et eodem sensu lib. de non Trina Deitate (Pag. 15 edit. Sirmondi): *Instantia Prosperi ex delegatione ipsius sanctæ universalis Ecclesiæ, redargutos convictosque dicit fuisse hæreticos.* Hinc *ex delegatione apostolicæ sedis incomposita in Gallia regionibus ab eo composita, dicit ex præfatione ad Vincentianas objectiones.* Hinc capite 3 ejusdem operis eundem Prosperum vocat absolute legatum Romanæ Ecclesiæ, fidelemque ejus interpretem. Et sub finem ejusdem libri, qui de prædestinatione Dei aliter sentire voluerit quam beatus Prosper ex delegatione sedis apostolicæ jussu sancti Cælestini definivit, indicat sane eum non sentire: quod ad Capitula, quæ de prædestinatione nihil expresse habent, trahi nequaquam potest. Denique nec isto loco, nec in ullo alio Hincmarus ascribit Prosperi Capitula: quæ sexcentis locis inter decreta Cælestini ab eo numerantur, eoque nomine laudantur.

696 IV. 2. Minime videtur hujusmodi scriptum nomine et auctoritate seu Cælestini, seu cujusquam pontificis Romani, prodidisse, sed ab homine privato, vel privatum hominem induente fuisse exaratum, non ut publicam et auctoritatem fidei regulam, sed ut privatum doctoris catholici commoditorium, fidem quidem Ecclesiæ inquiringis, elucidantis, exhibentis, non tamen auctoritate apostolica promulgantis. Ubi enim auctor ille pacifici conciliatoris personam, et compendiosi indiculi, ut ipse loquitur, collectorem agit, non publicum edicti ecclesiastici præconem; refert præteritorem Romanæ sedis antistitem Auctoritates, non præsulis tunc sedentis auctoritatem circumfert: et magis instruere videtur errantem amicum, quam Ecclesiam docere universam. At ea non est tractandi ratio Prosperi familiaris, qui nunquam non scribit, nisi ut conductus Ecclesiæ Patronus, totamque ejus veritati propugnandæ circumducens auctoritatem; quod nequaquam in auctore illo reperire est, qui sic loquitur: *Necessarium, inquit, fuit inquirere, etc., ut plenius qui in aliquo dubitant instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestemus indiculo. Quod si quis non est nimium contentiosus, agnoscat, etc.*

3. Auctor Capitulorum aperte satis indicat se contra hæreticos publice saltem et ex professo non dimicasse, cum loquens de iis qui profundiores difficultioresque partes incurrentium questionum latius pertractarunt restiteruntque hæreticis, et Augustinum Prosperumque quasi digito monstrat, et se ab iisdem hac in parte secerit. Et alibi: *Magistris nostris, tamquam necessarium modum excesserint, obloquuntur.* Quod Prosperi nequaquam convenire sole clarus est.

V. Quem ergo dicemus scripti hujus auctorem? Ego certe non alium putaverim ab eo qui duos de Vocatione omnium gentium libros conscripsit, quos superiori dissertatione sanctissimi pontificis nostro vindicavimus. A Leone, inquam, compactum esse compendiosum hunc indiculum prorsus existimo, non ex quo ille pontificatus gessit, sed per id temporis quo diaconi solummodo fungens munere, Cælestino PP. rerum ecclesiasticarum minister aderat: quo tempore et ipsum Cassianum ad Ecclesiæ mentem reducere satagebat, et geminum de Vocatione omnium gentium libellum scripsisse a nobis creditur. Præterquam quod enim vix ultus per illam ætatem occurrit cui hoc opusculum attribueri queas, cum Prospero adimis, nisi Leo noster seu auctor libri de Vocatione omnium gentium: tam idem ingenium consiliumque, tam eundem in utroque illo opere deprehendere mihi videor, ut nihil similium modo menti occurrat.

BALLERINIUM ANNOTATIONES

(a) De hac præsumpta delegatione Prosperi vide observ. n. 7.

Primum enim utriusque illius scripti scopus hic est : ut quid præcise ab homine catholico credi oporteat circa prædestinationis gratiæque divini mysterium, sepositis abstrusioribus quæstionibus, fixum habeatur; **697** quid in hac materia occultum sit, quid manifestum; qui limites disserendo sint attingendi, nec transiliendi. Eo unice collimat auctoris utriusque operis intentio, ut legenti tum ea quæ subijcimus, tum alia per multa quæ omitimus, perspicuum fiet.

Lib. I de Vocatione omnium gentium, cap. 1 : *Contrariarum disputationum nullus terminus reperitur, dum non discernitur quid manifestum, quid sit occultum. De hac igitur compugnancia opinionum, qua mensura et temperantia sentiendum sit, quantum Dominus adjuverit, annitar inquirere... ut non solum nobis, sed et aliis utile sit ad aliquem nos limitem pervenisse quem non debeamus excedere.* Similia habentur ejusdem libri cap. 14, et lib. II cap. 1, 9, 10, 22, etc.

Auctor indiculi idem consilium prodit in præfatione sua, ubi se ea occasione scripsisse significat, quod nonnulli, qui catholico nomine gloriantur, *Magistris tamen nostris, inquit, tamquam necessarium modum excesserint, obloquantur.* Et postea : *Quod si quis non nimium esse contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum auctoritatum brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat et dicat.* Et in fine : *Profundiores vero difficiliorem partes incurrentium quæstionum, quas latius pertractarunt qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere: quia ad constituendum gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt; ut prorsus non opinemur catholicum, quod apparuerit præfixis sententiis esse contrarium.*

Quamobrem istum sententiarum indicem eodem fere tempore, eodemque consilio scriptum esse crediderim, quo opusculum de Vocatione omnium gentium. Unus idemque est utriusque scopus; non eadem tamen via illuc tenditur ab utroque. In illo siquidem de Vocatione omnium gentium opusculo, divinis potissimum Scripturæ sacræ testimoniis utitur, ad eumque velut Lydium lapidem quaslibet quæstiones examinat : in hoc vero indiculo ecclesiastica tantummodo auctoritate conciliorum, pontificum Romanorum, et (quod ad cumulum adjicit) ritum preceationumque sacerdotalium, rem totam conficit. Quamobrem unum istorum opusculorum alterius esse supplementum, facile adducor ut credam. Priore enim adversarii ex Scripturis expugnati, in apostolicæ sedis auctoritate velut in arcem se receperunt, ex qua posterioris hujus opusculi ope dejiciantur. Ut igitur coniecimus geminum illum libellum a sancto Leone tunc diacono editum esse, ut amico suo Cassiano, ejusque asseclis Pelagiana lue, aliqua ex parte, laborantibus, succurreret; ita et hunc existimamus contextum ab eodem fuisse Auctoritatum indicem; ut qui adhuc ex pontificum Romanorum doctrina, quam jactabant suam, dimicabant, ex eorum auctoritate **698** revincerentur. Quibus perspectis, Cassianum sibi silentium imposuisse et mentem mutasse, facile credo, tum quod alias ad propugnandam Ecclesiæ de incarnatione Domini doctrinam adversus Nestorium eum non impulsisset Leo, nisi jam tum erroris abjiciendi spem dedisset; tum quia Romanæ sedi addictissimus semper fuit Cassianus.

VI. 2. In utroque opere Semipelagiani magis quam Pelagiani impugnantur, sed eadem pariter sobrietate, eademque modestia. Uterque asperioribus verbis abstinet: neuter iis quos instruit, hæreticum nomen impingit; sed eos tantum *liberi arbitrii defensores ac voluntatum patronos*, uterque in præfatione appellat. Uterque sancti Augustini nomen auctoritatemque retinet, idque ex consilio, eo quod Semipelagiani Augustinum suggillarent, tamquam qui necessarium

modum de gratia disputans excessisset: tantum abest ut ejus se subdere auctoritati parati essent. Quapropter omissa ad tempus causæ patrono, patroni causam suscepit ex conciliorum pontificumque Romanorum auctoritate defendendam, aliam inveniendam ab ea quæ a Prospero calcata fuerat, quam quidem, infensis nimirum Augustino Semipelagianis, iisdem subvertendis magis quam convertendis idoneam esse expertus fuerat.

Utamque hanc probationem confirmat, quod in præfatione Capitulum legitur in hunc modum: *Ut ergo plenius qui in aliquo dubitant instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestemus indiculo.* Frustra enim plenior hanc instructionem vocat, nisi ad aliam respiciat cui accederet, quæ nimirum auctoritatem conciliorum pontificumque Romanorum desiderabat. Hæc enim sententiarum series compendiosa est et brevis, ut ipse eam appellat auctor, nedum plena et plenior, nisi fusioris alicujus operis veluti pars aut appendix esse cogitetur. Aliud porro nullum nunc superest præter geminum de Vocatione omnium gentium libellum. Prosperi enim lubricationes eadem quæ in indiculo reperiuntur continent fusiori sermone explicata.

VII. 3. Quod argumentum ab ecclesiasticis precibus desumitur capitulum seu sententia 8, pro astruenda gratiæ necessitate, idem prorsus adducitur lib. I de Vocatione gentium cap. 12, si non iisdem omnino terminis, sed eodem tamen ingenio, et contextura sermonis cade n.

Lib. I de Vocat. gent. cap. 12.

Capitulo 8.

De hac ergo doctrinæ apostolicæ regula, qua Ecclesia universalis imbuatur, ne in diversum intellectum nostro evagemur arbitrio, quid in ipsa universalis Ecclesia sentiat, inquiramus, etc. **699** Præcepit itaque Apostolus fieri obsecrationes... Quam legem supplicationis ita omnium sacerdotum et omnium fidelium devotio concorditer tenet, ut nulla pars mundi sit in qua hujusmodi orationes non celebrentur a populis Christianis. Supplicat ergo ubique Ecclesia Dei non solum pro sanctis et in Christo jam regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus et inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorum cultoribus, pro omnibus qui Christum in membris ipsius persequantur, pro Judæis quorum cæcitati lumen Evangelii non refulget, pro hæreticis et schismaticis, qui ab unitate fidei et charitatis alieni sunt. Quid autem pro istis petit, nisi ut relictis erroribus suis convertantur ad Deum, accipiant fidem, accipiant charitatem, et de ignorantia tenebris liberati in agnitionem veniant veritatis? Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt, malæ consuetudinis pondere oppressi,

Obsecrationum quoque sacerdotalium sacramenta respiciamus, quæ ab apostolis tradita in toto mundo atque in omni Ecclesia catholica uniformiter celebrantur: ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctorum plebium præules mandata sibi met legatione fungantur apud divinam clementiam, humani generis agunt causam; et tota secum congemiscente Ecclesia postulant et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut Judæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut hæretici catholice fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spirituum redivivæ charitatis accipiant, ut lapsis penitentiam remedium conferatur, ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis, cœlestis aula misericordiarum reseret. Hæc autem non perfuntorie, neque inaniter a Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus: quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transfert in regnum Filii charitatis suæ, et ex vasis iræ faciat vasa misericordiarum.

et diaboli vinculis alligati, neque deceptiones suas evincere valent; misericors et justus Dominus pro omnibus sibi vult supplicari: ut cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus Deum præstitisse, quod ut præstaret dratus est; et gratias agentes pro his qui salvi facti sunt, speremus etiam eos qui nondum illuminati sunt eodem divinæ gratiæ opere eximendos de potestate tenebrarum, et in regnum Dei, priusquam de hac vita exeant, transferendos.

Quibus in verbis multiplex tum rerum, tum vocum similitudo facile deprehenditur. Nam 1° uterque publicam hanc supplicandi legem ab apostolis traditam agnoscit; 2° uterque per universam Ecclesiam concorditer custodiri asserit; 3° uterque similem et uniformem supplicandi ubique ritum observat; 700 4° neminem a supplicatione repelli, immo pro omnibus etiam infidelibus, idololâtris, Judæis, etc., preces fundi; 5° sacerdotibus in ea supplicatione totam congregemur Ecclesiam, nec a præsulibus plebem divelli; 6° ex Ecclésiæ supplicationibus argui gratiæ divinæ necessitatem. 7° Ex actione gratiarum eandem evinci; 8° Quemcumque videmus peccati laqueis eximi, hoc totum divini operis esse, et divinæ gratiæ opere præstari; 9° legem supplicandi legimus in capitulo 8, legem supplicationis in cap. illo 12 lib. de Vocatione gentium; 10° in hoc celebrare orationes, in illo obsecrationum sacramenta celebrare. 11° Primus ait: *Quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum Filii charitatis suæ*; alter, *eximendos de potestate tenebrarum, et in regnum Dei transferendos*. 12° Uterque eodem ordine infideles, idololâtras, Judæos, hæreticos et schismaticos, pro quibus oratur, distinguit et numerat, et pro iisdem conversionis, fidei et charitatis dona postulari dicit. 13° Uterque gratiam conversionis per illuminationis et illuminandi voces exprimit, quod et S. Leonis familiare est.

VIII. 4. In utroque illo opere duplex statuitur classis eorum qui in hæreticorum sensibus demorabantur, quorum alii ex imperitia, alii ex pravitate, iisdem inhærebant: ita capitulo 1, epistolæ vero ad Demetriadem cap. 10. Hoc eos (Semipelagianos) aut nimis imperite, aut valde nequiter fecisse non dubium est.

5. Stylus utriusque scripti similissimus est. Eadem dicendi formulæ, eadem voces utrique familiares; quales sunt istæ: sacratissimus, contradictio, pravitas, rectus et pravus, magistri pro doctoribus, disputatores, rectores, opitulatio gratiæ, auctoritates, hæreticorum sensus, exordia, incrementa, probabilia studia, divini operis esse, otiosus, regula, cooperatores gratiæ, incurrentes, uniformiter, intuitus, inviolabiles sanctiones, erutus de potestate tenebrarum, naturalis possibilitas, profundum, etc.

Cum aliqua seu Scripturæ seu sanctorum Patrum loca utrique alleganda veniunt, his ferme utitur uterque formulis: *Pronuntiante atque dicente*; *Protestatur dicens*, etc.; *nos instituit dicens*, etc.

Capitulo 9 sic habetur: *Agit quippe in nobis ut quod vult et velimus et agamus; nec OTIOSA in nobis esse patitur, quæ EXERCENDA, non negligenda donavit, ut et nos COOPERATORES SIMUS GRATIÆ DEI*. Quibus similia leguntur in lib. II de Vocat. gent. cap. 35: *Frustra, inquit, dicitur, quod ratio operandi non sit electis, cum etiam ad hoc ut operentur electi sint. Virtutum quippe MUNERA OTIOSA esse non possunt*. Et cap. 26: *Ad hæc, inquit, prædictis voluntas est excitata præsidii, ut*

A divino in se COOPERETUR OPERI, et incipiat EXERCERE ad meritum, quod de superno semine concepit ad studium. De jejuniis septimi mensis, serm. 1, cap. 2: *Cesset iniquitas, sed non sit OTIOSA justitia... Sub oculis justis judicis sumus, 701 novit quantam unicuique bene operandi dederit facultatem. Non vult OTIOSA ESSE MUNERA SUA*. Serm. 5 de Epiphân. cap. 3: *Considerantes ineffabilem erga nos DIVINORUM MUNERUM LARGITATEM, COOPERATORES SIMUS GRATIÆ DEI OPERANTIS IN NOBIS*. Serm. 6 de Nativit. cap. 4: *Ipse qui dedit velle, donabit et posse, ut simus COOPERATORES OPERUM EJUS*. Serm. 9 de Passione cap. 3, *COOPERATORES AUDACIÆ*, Lib. I de Vocat. gentium cap. 23: *Quod totum sive PER COOPERATORES GRATIÆ, sive per subministrationem spiritus ille inchoat, ille auget*, etc. Epistolæ ad Demetriadem c. 1: *COOPERATORES DEI opportune piam adhibere culturam*. Et cap. 15: *Nec superbos nos vult esse, nec desides; COOPERATORES NOS ESSE OPERE GRATIÆ DEI*.

Capitulo 9: *Quo utique auxilio et munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur; ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum*. Jam notavimus in superiori dissertatione quam familiaris sit Leoni nostro hæc orationis constructio, in qua plures antitheses congeruntur, relegato ad finem verbo quod sensum impleat. Exempla ex plurimis pauca habes sub num. 24, adhuc nonnulla accipe: Serm. 4 in Annivers. assumpt. cap. 5: *Mæstitudines in lætitiâ, labores in requiem, discordiæ vertuntur in pacem*. Serm. 7 in Nativit. Dom. c. 2: *De impiis justis, de avaris benigni, de continentibus casti, de terrentis incipiunt esse celestes*. Serm. 6 de Quadrages. cap. 2: *Plurimos moribus in optimos mores transisse de pessimis; ex ebriosis sobrios, ex crudelibus misericordes, ex rapacibus largos, ex incontinentibus castos, ex ferocibus factos esse tranquillos*.

Nec in descriptis supra capitulo 9 verbis sola structura observanda est velut Leoni familiaris; sed vix apex ullus est qui stylum Leonis non referat, nullum verbum quod sibi quasi proprium non fecerit pontifex noster, præsertim quoad epitheta, quibus hominis arbitrium seu peccato vitiatum, seu gratia Christi sanatum exprimit. Quam frequenter enim vox *tenebrosus* ab eo usurpetur, agnoscitur potest ex locis superiori dissertatione relatis, quibus et hæc duo adde. Epist. ad Demetriadem cap. 14: *De vero lumine tenebræ jam et deficientes lucernæ lumen accipiunt*. Serm. de sancto Laurentio, cap. 1: *Tenebrosus error*. Cum etiam *lucidum* arbitrium dicit post justificationem, Leoni concinit, qui solet lucis nomen usurpare, ut gratiæ effectus describat: unde *illuminatæ mentes, illuminans, illuminatum*, etc. Hinc gratiam per participationem Dei definiens, lib. I de Vocatione gentium cap. 8: *Sine hoc bono, inquit, nihil est bonum, sine hac luce nihil est lucidum, sine hæc sapientia nihil sanum, sine hac justitia nihil rectum*. Ubi et duo alia vides arbitrii epitheta *sanum* et *rectum*; quo ultimo, cui pravam opponatur, nihil apud Leonem frequentius. Denique vox *providum* 702 sæpe sæpius apud Leonem habes, ut *providè monere*, serm. 4 de Quadrages. cap. 5; *providè præses*, de jejuniis septimi mensis serm. 5 cap. 1; *providè auctoritas*, serm. 6 de Passione cap. 2; *providus rector*, in epist. 103 ad Proterium cap. 3.

Pelagiani et Semipelagianii in utroque opere appellantur liberi arbitrii defensores, lib. I de Vocatione omnium gentium cap. 1. Prima verba hæc sunt: *Inter defensores liberi arbitrii et prædicatores gratiæ Dei magna et difficilis dudum vertitur quæstio*. Et capitulo 1: *Quid contra nocentissimos liberi arbitrii defensores... censuerint*.

In capitulo 5: *Quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse donaverit*. Lib. I de Vocatione gentium cap. 24: *Quod omnia bona quibus placetur Deo, dona sint Dei*.

In capitulo 6 hæc leguntur: *Quia per illum aliquid*

boni possumus, sine quo nihil possumus. Sanctus Leo, A
epist. 3 (nunc 167) ad Rusticum, in præfat. : Sine
quo nihil possumus, per ipsum cuncta possumus. Serm.
11 de Quadrages. cap. 4 : Ut sine quo nihil possumus
facere, per ipsum omnia valeamus implere.

Frequens in Leone usus vocum istorum otiosus,
et intuitus, quæ capitulo 9 occurrunt eo ordine dis-
positæ, quem affectat sanctus Doctor. Aliquot exem-
pla hic habes, plura sponte occurrent.

Non otioso contempleris intuitu; capitulo 9.

Non otiosa transire decursu; serm. 1 de Ascens.

Non otioso capiamus auditu; serm. 12 (nunc 13)
de Pass. cap. 1.

Spirituali attingat intuitu; serm. 6 in Nativitate.

Corporeo non videntur intuitu; serm. 2 de Ascen-
sione, cap. 1.

Si ad illos dirigas mentis intuitum; lib. 1 de Vocat.
cap. 17.

Sobrii cordis adhibeatur intuitus; lib. 2 de Vocat.
cap. 21.

Tranquillo consideretur intuitu; lib. 2 de Vocat.
cap. 31.

Puriorum exigit mentis intuitum; serm. 5 de Pass.
cap. 1.

Ex superioris etiam dissertatione observandum cum
pluribus Leonis locis convenire, quod habetur capi-
tulo 1. Neminem esse per semetipsum bonum, nisi par-
ticipationem sui ille donet qui solus est bonus. Vide
num. 24.

IX. Hæc sufficiant, ut Leoni restituatur præclarus
iste testimoniorum delectus, qui ut daretur Cœles-
tino, Dionysii Exigui unius codex festinanter ni-
miam inspectus in causa fuit. Etsi vero ex Dionysio
male assertum dicam Cœlestino opusculum istud;
ex eodem tamen non male arguas quadam tenus ad
Ecclesiam Romanam pertinuisse, in eaque natum.
Ut quid enim inter decreta pontificum recensitum
insertumque est; ut quid epistolæ Cœlestini anne-
xum, licet et ab ea discretum, et Cœlestini nomine
non inscriptum; nisi quia Cœlestini tempore et 703
jussu confectum esse sciebatur, ab eoque concina-
tum penes quem eo tempore, propter archidia-
coni munus, præcipua ecclesiasticarum rerum cura
scriniorumque sedis apostolicæ custodia credita erat,
et ad quem propter singularem doctrinam deferre-
batur quidquid rerum hujusmodi scribendum erat in
Ecclesia Romana? Quæ quantopere sententiam nos-
tram adjuvent, nemo non videt: siquidem ex Cas-
siano constat eo tempore archidiaconi munere fun-
ctum Leonem esse in Ecclesia Romana.

Quamobrem quæ affinitas reperitur inter hæc Ca-
pitula et caput 10 libri contra Collatorem, ubi eadem
adducuntur testimonia pontificum Innocentii, Zosimi,
et Africanorum; non inde nata est, quod ab eodem
Prospero utrumque opusculum (quæ docti Norisii
conjectura est) concinatum sit, sed quod indiculus
traditus Prosperi Roma redeunt, ob ejus oculos
versatus sit, dum in Galliis scribebat adversus Col-
latorem: eo quippe consilio datus erat, ut esset ei
velut commonitorium, ex quo quid responderet Mas-
siliensibus auctoritatem sedis apostolicæ opponenti-
bus assumeret; quod et fecit. Enimvero si pro au-
thentico sedis apostolicæ decreto habitum esset scrip-
tum istud, vel eo sine ut in publicum prodiret, fuisset
conditum Romanæ Ecclesiæ nomine, es- etæ a
Prospero neglectum omissumque; an non potius
cum laude protulisset, sive eo loco ubi eadem testi-
monia in medium adducit, sive alibi cum Semipela-
gianos exagitat?

X. Jam vero quo tempore, qua occasione conscri-
pta fuerint hæc Capitula, unde Cœlestino tributa,
ejusque annexa epistolæ, ita conjectamus. Cum post
S. Augustini mortem, quæ anno Christi 430, mense
Augusti, contigit, Gallicanorum presbyterorum,
immo et episcoporum nonnulli adversus sanctissimi
gratiæ doctoris vehementius insurrexissent, quasi
resumpti ex fortissimis Ecclesiæ pugilis morte viri-

bus, Prosper et Hilarius Augustini doctrinam sequere-
Romam se contulerunt, sedis apostolicæ operam et
auctoritatem adversus magistri sui catholicique dog-
matis æmulos imploraturi. Romanam tunc Eccle-
siam regebat Cœlestinus, cui Leo archidiaconus
egregiam in administrandis rebus ecclesiasticis præ-
stabat operam. Exposita Prosper protectionis suæ
causa, litteras accepit a Cœlestino ad episcopos Gal-
licanos deferendas, quibus ipsum in modum com-
mendantur S. Augustini memoria et doctrina, atque
ab adversariorum contumeliis vindicantur. Porro inter
presbyteros Gallos a quibus Augustiniana do-
ctrina inflamabatur, Cassianus eminentis et pietatis
professione, et scribendi facilitate, quem ut cetero-
rum primipsum, et libelli de Protectione Dei au-
ctorem indicavit pontifex Prosper, qui et hæc provin-
ciam a sede apostolica suscepit, ut adversus illius
scripta stylum exeret; quemadmodum ex præfa-
tione responsionis ad objectiones Vincentianas col-
ligitur. Jam multoties doctrina catholica adversus
istas Pelagianorum reliquias asserta, et ex Scriptu-
rarum 704 sanctarum auctoritate confirmata fue-
rat. Sed hoc præsertim tunc temporis argumento et
causam suam defendebant, et S. Augustini impetu-
bant doctrinam, quod hæc saluberrima Romanæ
sedis doctrinæ adversaretur, illiusque decretis : *Quæ
sacratissima beati apostoli sedes Petri contra inimicæ
gratiæ Dei per ministerium præfatum suorum sanctorum et
docuit. Ea se tantummodo sequi et probare profiteban-
tur (Præfat. Capitulum)*; ut et hæc arte auctoritatæ
scriptorum sancti Augustini detraherent, et in suo-
rum patrocinium pertraherent apostolicæ sedis præ-
sulem. Hanc novam pugnam Prospero causam
fuisse reor Romam petendi. Sensit enim vir corda-
tus, antequam talia objicientibus responderet, rem
cum ipso pontifice cæterisque Romanæ Ecclesiæ pro-
ceribus esse communicandam, ut majori fiducia ad-
versarios confutaret, auctoritate scilicet apostolicæ
ipsius sedis, cujus tunc maxime causa agebatur mu-
nitus, excussisque ipsius asseruit, e quibus pontificum
Romanorum decreta assumeret adversus doctrinam
Augustinianam æmulos torquenda. Hanc præcipue ob
causam ad pontificem profectum esse Prosperum
ipsius pontificis litteræ innuunt, quibus hoc unum
agit, ut Gallicanos episcopos doceat nihil esse in
Augustini scriptis, quod ab apostolicæ sedis doctrina
discrepet, hujus communionem semper illum, dum
vixit, habuisse, ne in minimam quidem umquam
erroris suspicionem adductum, tantum denique ipsum
exstitisse doctorem, ut a Romanæ sedis episcopis
semper inter optimos Ecclesiæ doctores habitus fue-
rit. Augustinum, inquit, sanctæ recordationis virum
pro fide sua atque meritis in nostra communione sem-
per habuimus, nec umquam hunc sinistræ suspicionis
saltem rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse
meminimus, ut inter magistros optimos etiam in meis
semper præcessoribus haberetur (Epist. Cælestini PP.
ad Gallos episcopos). Nec hoc solum Cœlestinus, sed
et scrinia sedis apostolicæ diligenter investigari ju-
sit, ut inde quidquid ad repellendam presbyterorum
illorum proterviam poterat inservire, depromeretur,
tradereturque Prospero Romam ea de causa profe-
cto. Hanc provinciam Leoni cessisse, etsi jam ex
styli ipsius characterem aliisque rationibus non pro-
basset, ex ipsius vel munere probaretur: archi-
diaconi quippe erat scriniorum Ecclesiæ cura et ad-
ministratio; hoc ex ejus officio unum, illic decreta
apostolica condere, illic promere, quodcumque
pro occurrentibus negotiis ad scriniorum fidem re-
currere opus erat.

Ex his igitur memorialem indiculum contexit
Leo, quem et Prospero cum aliis ejusmodi scriptis
tradidit, ut illi ad referendas Massiliensium objec-
tiones usui esset. Et revera in libro contra Collatorem,
quem post Cœlestini obitum conscripsit, eandem
prope auctoritates adducit quas Capitulum auctor,
eadem excerpta, ex længeviti scilicet et Zosimi pou-

tificum epistolis, nec non et ex Carthaginensi synodo et Africanorum rescriptis; ita ut indiculum ob oculos **705** habuisse videatur. Quin et in fine operis recapitulans omnes Cassiani propositiones erroneasque ex ejusdem scriptis expressos, easdem omnino et totidem fere notat in eo sententias, quot et quas capitulis suis inseruit auctor: puta de peccato originali, de necessitate gratiæ ad superandas tentationes et ad omnes omnino pietatis actiones ab ipso fidei crepusculo ad ultimam usque perseverantiæ metam, omissis pluribus aliis propositionibus, quæ catholicos inter et Pelagianos Semipelagianosque agitabantur. Hæc, quæ dicimus, supponunt indiculum confectum esse antequam adversus Collatorem opus illud scriberet S. Prosper; quod certum mihi videtur, tum quia incassum laborasset auctor, et necessarium non fuisset (quoadmodum fuisse ait) diligenter inquirere quid rectores Romanæ Ecclesiæ de hæresi Pelagiana judicassent et sentiendum ab eis viderent, cum id jam a Prospero præstitum abunde fuisset; tum etiam propterea quod opusculum adversus Collatorem jam mortuo Cælestino, Sixto vero regente Romanam Ecclesiam editum est; indiculum vero seu commonitorium paulo ante mortem Cælestini exaratum esse probant et rerum quæ Pelagianos attingunt status, et quod inter Cælestini decreta in antiquissimo Dionysii codice reperitur; unde et ad ejus tempora referendus esse videtur, et ea fuisse opinio abbatis illius ætate. Qui enim ex eadem collectione putarunt Cælestini opus esse, et partem quamdam superioris epistolæ, non satis attenderunt sic epistolæ illi subjectam fuisse a Dionysio vel a quocunque alio, ut ab illa tamen magis distingueretur quam aliæ epistolæ ab aliis, præfixa illa distinctionis nota: *Incipiunt præteritorum*, etc., et altera hac in fine apposita: *Expliciunt auctoritates*, etc., quæ pro distinctione epistolarum positæ non inveniuntur.

DISSERTATIONIS PARS ALTERA.

XI. Prima dissertationis parte defuncti, quæ Leoni opusculum istud vindicat, ad ejus clausulam pergitur, quam etsi plurimorum jam vexatam commentariis, intactam non audeamus prætermittere. Sunt igitur ex recentioribus scriptoribus non pauci qui per (a) *profundiores difficilioresque partes incurrentium questionum*, de quibus ad calcem Capitulum de gratia agitur, eas omnes intelligi velint quæ isto indiculo non expresse continentur, ac proinde omnia illa doctrinæ de gratia Christi capita quæ a S. Augustino latius pertractata sunt adversus Pelagianos et Massilienses, in eorum dogmatum classem rejicienda, quæ *nec audeamus contemnere, nec necesse habemus astruere*, si istis capitulis asserta non legantur. **706** Quidquid igitur præter ea quamlibet constanter protulerit gratiæ doctor, solide ex Scripturis et traditione probaverit, secure velut fidei catholicæ dogma proposuerit, quod postmodum etiam Ecclesia summo omnium sæculorum consensu confirmavit, non necesse habent theologi isti astruere, si ea vel non legerint, vel non legere sibi visi fuerint in isto compendio propositionum catholicarum commonitorio. Hac una responsione, velut ariete, disjiciuntur catholica dogmata de electorum non ex prævisis eorum meritis, sed ex gratuita Dei misericordia, prædestinatione, de concupiscentia, de pœnis peccati, de gratiæ Christi ab Adami gratia discrimine, et alia quæ ex his velut fontibus derivantur doctrinæ catholicæ capita, ab his abjiciuntur, aut velut ἀδιάφορα libero cujusque assensui vel dissensui esse permissa, ubique prædicant.

Quam longe aberrant a Cælestini mente qui hujusmodi argumentatione Augustini doctrinam concutere nituntur, difficile non est demonstrare. Ac prius quidem revocandum in memoriam, in S. Augustini

A scriptis quadruplicem esse ordinem questionum et propositionum. Primus est earum quæ ad fidem spectant, quasque ut inconcussæ fidei dogmata adversus hæreticos asseruit ac propugnavit: quales eæ sunt quas de divinæ Christi servatoris gratiæ natura et effectibus, deque omnipotentissima, quam Deus habet, humanorum cordium quocumque voluerit inclinandum potestate. Alter est eorum dogmatum quæ ex prioribus illis velut naturaliter fluere cognoscuntur, sicuti ex ejus gratiæ natura, qua, quidquid vult Deus, in hominum voluntate invicte operatur, connectancum est vel ex ipso naturali lumine, ad certam et indeflectibilem prædestinationis metam duci et perventurum quisquis hujusmodi gratia ad finem usque vitæ regitur, hancque ex gratuita Dei bonitate iis destinari, non aliis. Tertius ordo est eorum quæ S. Augustinus humanæ menti impervia pronuntiavit, quia nec a Deo sunt revelata nec naturali lumine penetrari possunt; v. g.: *Cur hunc trahat, et illum non trahat; cur huic ita suadentur ut persuadentur, non alteri*. Quartus denique ordo eorum est capitum in quorum inquisitione sudavit plurimum Augustinus, nec tamen certi aliquid unquam ausus est affirmare se esse assecutum, modo in hanc, modo in illam sententiam propensior factus: ita res obscura et difficultatibus obsita illi visa est. Opinionum hujusmodi plura inferius proferemus exempla.

XII. De prima et altera opinionum classe absit ut auctor Capitulum censuerit liberum esse homini catholico eas vel abjicere vel amplecti. Recens erat, vel potius eodem tempore quo eudebatur indiculus iste, scribebatur a Cælestino, non illo auctore **707** inconcussulo, epistola ad Gallos, in qua Semipelagianos eragitat ob eam maxime causam, quod S. Augustinum aliqua docuisse jactabant, quæ doceri nefas esset; eundem affirmat numquam sinistræ suspicionis saltem rumore aspersum esse, sed inter magistros optimos semper a suis prædecessoribus esse habitum, atque his qui tanti viri memoriam lacebant resistendum esse. At vero si eorum quæ de prædestinatione sanctorum, liberalitæ Christi gratia, et aliis ejusmodi pro certis et indubitatis proposuit asseruitque Augustinus adversus Pelagianos, Pelagianorumque reliquias, aliqua essent a quibus *discedere liberum* esset, immerito arguerentur Pelagiani et Massilienses quod ab iis revera discederent, quod Augustinum in aliquibus haberent suspectum, quodque ejus de prædestinatione et gratia sententiæ nolent accedere. Recte enim observat doctissimus cardinalis Bellarminus, lib. II de Gratia et libero Arbitrio cap. 11, de latam esse ad apostolicam sedem a Prospero et Hilario querimoniam, quod in Gallia presbyteri quidam doctrinam S. Augustini de prædestinatione reprehenderent; contraque publica Ecclesiæ approbatione hanc doctrinam fuisse tunc roboratam.

XIII. 2. In ipsa testimoniorum istorum præfatione Semipelagiani coercentur, eo quod Augustinum dicerent necessarium modum scribendo excessisse: iidem ob hanc causam vel imperitiæ, vel pravitatis, vel præsumptionis arguuntur, et licet catholico nomine gloriarentur, in hæreticorum tamen damnatis sensibus hæere dicuntur. Igitur Augustinus, juxta ipsius Capitulum auctoris sententiam, modum non excessit in iis quæ adversus Pelagianos scripsit, quæque constanter asseruit; nec ullum dogma pro certo et indubitato prolatum est ab eo et propugnatum, quod juxta ejusdem auctoris mentem pro certo et indubitato theologus quisque habere non debeat; alioqui non parum excessisset modum Augustinus, si quid velut ex Ecclesiæ doctrina asseruisset et tenendum docuisset, quod vere non esset ex Ecclesiæ doctrina, quod necesse non esset astruere, quod liberum esset vel abjicere vel amplecti.

XIV. 3. Auctor Indiculi seu Capitulum ea ratione

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

(a) De hoc vide observ. n. 40.

motus est, ut ipse profiteretur, ad inquirendum diligenter quid Romani præules de gratia Christi judicaverant ac sentiendum esse censuerant contra liberi arbitrii defensores, quod hi S. Augustinum accusabant quasi modum excessisset in suis de gratia scriptis, nec aliud consequeretur auctor in mente habuit quam ut hanc adversariorum Augustinianæ doctrinæ calumniam repelleret ex ipsis Romanorum pontificum testimoniis, quibus et Augustini contrariam esse doctrinam, et suam conformem jactabant. Nisi igitur consilii sui oblitus esse dicatur, hoc ex allegatis explicatisque ab eo testimoniis evincendum est, in nullo modum excessisse Augustinum, sed omnia quæ scriptis suis docuit, apprimè convenire cum Romanorum pontificum et Africanarum synodorum **708** decretis. Quod si eorum nihilominus dixeris aliqua non necesse nos habere astruere, dicere pariter cogaris, necesse non esse pontificum et synodorum decreta, quibus congruentia docuit Augustinus, astruere. Quis enim duorum ex ejusdem auctoris mente convenientium, unum abjici, alterum admitti velit?

XV. 4. Si per illas profundiores quæstiones nec contentendas nec necessario asserendas, quæ de prædestinatione electorum, de vocatione secundum propositum, deque aliis hujusmodi scripsit constanterque docuit S. Augustinus, incassum pene laboravit S. Prosper etiam in his quæ ex apostolicæ sedis auctoritate defendebat; nihil fere etiam pro S. Augustini doctrina fecit adversus Massilienses presbyteros eorumque assecras. Hæc enim præcipua erant doctrinæ Augustinianæ capita, quæ ab illis carpebantur, vel certe ex illis pendebat quidquid controversiæ adversus Augustinum vel Prosperum movebatur adversarii. Hæc sunt pro quibus acerrime decertavit iste Augustini discipulus et defensor, hæc omnium ejus opusculorum materies. Si quis inficias ierit, facillime ex ipsorum inspectione revinctur. Quid enim objiciebant Galli quindecim illis Capitulis quibus Prosper respondet, nisi quod vel ipsa Augustiniana erat de prædestinatione et vocatione secundum propositum doctrina, vel ex ea male intellecta catholicæ fidei adversum sequi videbatur? Hoc ipsum clamant Gallorum objectiones quindecim, et responsiones Prosperi, totidemque ejus subjectæ sententiæ, in quibus, ut ex præfatione clarum est, profiteretur se in nullo recedere a tramite earum definitionum quæ in sancti viri Augustini disputationibus continentur; sed eam se in omnibus sectari doctrinam, quam sanctæ memoriæ Augustinus episcopus contra Pelagianos inimicos gratiæ Christi et liberi arbitrii decomptores per multos annos apostolicæ asseruit, litterisque mandavit. Sexdecim quoque Vincentii objectiones ex eadem de prædestinatione et gratuita Dei vocatione doctrina natæ sunt, quibus cum respondet S. Prosper, et S. Augustini doctrinam explicat, ad fidem adversus Pelagianos se ex apostolicæ sedis auctoritate defendere profiteretur. Quod ad dubia Genuensium atinet, ut ex uno Augustini de prædestinatione sanctorum opere excerpta sunt, ita aliud nihil habent præter sancti doctoris de prædestinatione sententiam. Denique in opusculo contra Collatorem, etsi hunc in primis et specialiter errorem impugnet, quem decimæ tertiæ suæ collationi insperserat Cassianus: *Gratiam secundum meritum dari, initiumque aliquod bonæ voluntatis ab homine esse, non a Deo*, tamen omnia sancti Augustini scripta sic ab apostolica sede approbata fuisse prædicat, ut nihil prorsus eorum reprobatum, nihil sinistræ saltem suspitionis rumore aspersum esse, summa fiducia asseveret in eo opere quod ex apostolicæ sedis auctoritate condebat. Falsum profecto istud esset, saltem de his quæ cum **709** a presbyteris Galliarum in culpam vocarentur, vel ex hoc novitatis notarentur, quod extra catholicæ doctrinæ indiculum ponerentur, relegarenturque ad inutilium disputationum classem.

XVI. 5. Si objecta verba Capitulorum Augustinum carperent, assertamque ab eo doctrinam de prædestina-

tionem et gratia; numquam ea Semipelagiani prætermisissent, sed ex eis potius inexpugnabilem sibi struxissent adversus Augustiniana scripta munitionem. Si enim Vincentius Lirinensis clarissima etiam Cælestini papæ pro Augustino verba ex epistola ad Gallos, non dubitavit sancti doctoris defensoribus objicere, tamquam contra eum emissa a pontifice; qui dum scripsit, *Ut desinat incessere novitas vetustatem*, Augustinum tamquam novitatis inventorem arguerit; si vel ex silentio ejusdem pontificis circa librorum Augustini titulos, ausi sunt Semipelagiani in vulgus spargere, postremas doctoris gratiæ lucubrationes ab apostolica sede esse rejectas; quanto magis triumphum sibi cecinissent, si de ejusdem doctrina circa gratuitam prædestinationem sanctorum, et vocationem secundum propositum, talia scripta esse cognovissent, si non a pontifice Romano, saltem ab ejus archidiacono et administro, quem Cassianus ipse *Romanæ Ecclesiæ et divini ministerii decus* appellat in præfatione librorum de Incarnatione Domini? *Contra istam*, inquit Prosper, *clarissimæ laudationis tubam*, Cælestini epistolam intelligit, *contra istam sacratissimi testimonii dignitatem audet quiquam malignæ interpretationis murmur emittere, et perspicuæ sincerissimæque sententiæ, nubem obliquæ ambiguitatis obtendere; ut scilicet quia in epistola papæ librorum pro quibus actum est non expressus est titulus, hinc eos appareat non probatos, et istam in sanctum Augustinum laudationem pro anteriorum scriptorum meritis esse collatam*. Qui ergo collata Augustino præconia in ipsum torquent Augustinum, ea negligenter, quibus doctrina ab eo latius explicata et plurimis scriptis asserpta apertissime petebatur? Hocne fugisset Vincentium, hoc Gehuenses Massiliensesque presbyteri omisissent, hoc denique Fausto fuisset elapsum? ut nihil dicam de scriptoribus illis qui circa nonum Christi sæculum adversus Augustinianam doctrinam redivivis conatibus insurrexerunt.

XVII. 6. Veteribus seu conciliis, seu pontificibus, seu scriptoribus ecclesiasticis nota fuisse hæc Capitula, ex iis quæ hujus dissertationis initio attulimus, manifestum est. Nec illa noverunt modo, sed et ab apostolica sede profecta crediderunt, cum ab iisdem Cælestini papæ nomine laudata inveniantur. Dubium pariter non est, quin ad illam de profundioribus quæstionibus exceptionem attenderint; nihil tamen quidquam ex illa sinistrum suspicati sunt adversus S. Augustini doctrinam; neque propter illa verba a laudandis omnibus hujus doctoris scriptis abstinuerunt. Immo vero eam maxime scriptorum ejus partem laudant ac prædicant, **710** quam Semipelagiani oppugnant, quæque ipsam doctrinam continent et propugnant, a novellis scriptoribus inter profundiores hujusmodi quæstiones amandatam. Ita Hormisdas papa (ut reliquos omittam) in epistola ad Possessorem Africanum episcopum, a quo, quid de Fausti scriptis sentiendum esset, consultus fuerat, ea scribit quæ Augustinum ab omni verborum illorum invidia absolvant. Hæc etsi jam supra descripsimus, iterum juvat oculis legentium objicere. Postquam declaravit Fausti libros ab Ecclesia non recipi, tum sub finem epistolæ: *De arbitrio*, inquit, *libero et gratia Dei quid Romana, hoc est catholica, sequatur et servet Ecclesia, licet ex variis libris beati Augustini, et maxime ad HILARIUM ET PROSPERUM abunde possit agnoscere, tamen et in scriptis ecclesiasticis expressa Capitula continentur, quæ si ibi desunt, et necessaria creditis, destinabimus*.

XVIII. Ex quibus plura quæ ad rem præsentem pertinent eruimus. Primum est Fausti libros, quibus eam maxime Augustini doctrinæ partem incessabat, quam ad profundiores illas quæstiones in modo relegant, ab Ecclesia fuisse reprobatos, ac proinde contrariam de prædestinatione et gratia Dei doctrinam ab eadem approbari. 2° Possessorem omneque qui de gratia Dei et libero arbitrio inquirere vellent quid a Romana, quid a catholica Ecclesia sentiretur, ad

quum Augustinum remittit pontifex abunde ex ejus scriptis agnasci posse asserent Ecclesie catholice sententiam. 5° Tantum abest ut ex libris Augustini aliquos excipiat, quos Semipelagiani ab apostolica sede posthabitos assererent, ut eos potius praeter omnibus commendat: *Maxime*, inquit, *ad Prosperum et Hilarium*, hoc est libros de *praedestinatione sanctorum*, et de *dolo perseverantiae*, quos in ultima senectute ac morti proximus elucubravit, et in quibus tota Augustini de praedestinatione et gratia Christi doctrina diserte fuseque aseritur. Hanc doctrinam sedi suae asserit Hormisdas: ex his *MAXIME libris abunde posse agnasci dicit quid Romana, hoc est catholica, sequatur et tervet Ecclesia*. Et hos Semipelagianorum reliquae audeant a generali laude et approbatione Augustino scriptisque ejus a pontificibus impartita recernere; haec ad supervacaneas quaestiones opinionumque deicere, quas cuivis liberum sit vel amplecti, vel abjicere? 4° Cum haec scriberet Hormisdas, immemor uox erat istorum de gratia Dei Capitulum, de quibus nunc agimus; immo vero ejus tunc oculis obversabantur: ut prorsus certum ille haberet profundiores illas quaestiones vel Augustinum non attinere, vel has tantummodo opiniones de quibus inquirere magis ac tendendo quam asserendo scriperet, non ea dogmata quae ab eo vel Ecclesiae doctrina talo animo, totis viribus, intrepide defensa fuerunt. 5° Quanta esset doctrinae Augustini de praedestinatione et gratia cum Romanae catholice Ecclesiae sententia, cumque ipsis Capitulis 711 consensus, inde manifestum est, quod unam indifferenter ea altera posse agnoscere assereret, liberum relinquens, ut vel ad Romanae Ecclesiae monumenta, vel ad Augustini libros, vel ad Capitula in serinis ecclesiasticis servata se conferat, qui de catholice Ecclesiae doctrina vellet inquirere. 6° Ita tamen optionem offert Possessori, ut primas det Augustino. Haec enim prima Hormisdas mentem incescit cogitatio, ut consipientem episcopum de Ecclesiae doctrina circa liberum hominis arbitrium et Dei gratiam ad Augustini libros velut ad authentica Ecclesiae archiva remitteret: tum breviorum quamdam viam indicat de Capitulis suggerens, quae tamen necessaria non putavit ei qui Augustinum ipsum adire vellet: *Qua, si tibi desint, et necessaria creditis, destinabimus*.

XIX. Postruma haec Hormisdas verba aliam nobis suggerunt responsionem ad hujus indiculi caput ultimum; cujus videlicet auctoritas tanta non est censenda, quanta hactenus a plerisque habita est. Coelestini quippe sedis apostolice pontificis nomen, vel Prosperi ex ejusdem praescripto scribentis et Augustiniana doctrinae addictissimi, maximam scripto auctoritatem conciliabat. Jam vero cum apud omnes fore certum habeatur nec Coelestini, nec Prosperi opus istud esse, plurimum ei ponderis detrahitur. Leonis quidem pontificis non minor auctoritas, immo et longe major apud omnes: at Leonis diaconi, et adhuc junioris, non item. Esto enim mandatum a Coelestino acceptum commentarium istud Romanorum pontificum decretis consarciendi; verum quod post confectum indiculum, praeter apostolicorum decretorum excerpta de suo addidit, non apostolice sedi, sed proprio diaconi ingenio tribuendum. Cui quidem cum cordi esset Cassianum amicum ab errore revocare, studebat maxime ne additior Augustino videretur; sicque sermonem suum temperabat, ut nihil sanctissimo doctore detraheret, in aliquo ejus adversarii indulgere crederetur, quo factus abalienatos eorum animos ad catholicum sensum reduceret.

Hanc responsionem confirmant Hormisdas verba, qui haec Capitula nec Coelestino, nec sedi apostolice, nec Prosperi tribuit, sed velut incerti auctoris opusculum indicat. Quod etsi in ecclesiasticis serinibus aservatum narret, sodie tamen suae non ei conciliat auctoritatem; immo vero Capitula tamquam non admodum necessaria tepide promittit a se mittenda:

A Si necessaria, inquit, creditis. Qui loquendi modus longe procul dubio diversus est ab eo quem usurpare solent pontifices Romani, cum de praedecessorum suorum decretis verba faciunt, vel de his quae auctoritate sedis apostolice sunt emissa. Ita deum loquitur ut si scripta Augustini a Capitulis discrepant, vel haec aliquid illis insensum haberent, Augustino potius adhaerendum quam Capitulis velit; neque haec aliam ob causam proponat, quam quia catholicam doctrinam ab 712 Augustino susius explicatam sub compendio indiculo representarent.

Haec iis respondenda censemus, qui perveraciter contenderint per postrumam illam capitulorum partem suggillata esse sancti Augustini scripta; tametsi superioribus saeculisque mox responsiones magis inhaerendum putantes, putabuntque, ut fallor, nobiscum aequissimi quique harum rerum iudices.

XX. 7. Quis doctrinam de praedestinatione sanctorum incurrentibus quaestionibus accenseat in materia gratiae, iisque difficultatibus, quae velut ex transverso insiliunt mysteria auxiliantis gratiae versantibus? Immo vero omnium praecipuum caput est, omnium fundamentum ac basis. Ex aeterno enim Dei consilio circa hominis salutem pendet mensura donorum gratiae, quibus ad beatum illum finem provehatur. Praedestinatio enim quid aliud est apud S. Augustinum, quam *praeparatio mediolorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur? Quos enim praedestinavit*, inquit apostolus, *hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit* (Rom. viii, 30). Quomobrem cur unus vocatus, alter non vocatus; cur hic perseverantiae donum accipiat, ille non accipiat; si scrutari quis velit, ratio ex praedestinatione facile occurrit: quia videlicet ille, non iste, ad aeternam vitam praedestitatus est invariabili Dei decreto. Cur vero unus praedestitatus est, alter minime: hoc ad incomprehensibilia judicia Dei et investigabiles vias ejus referendum. Unde perspicuum est quaestionem de praedestinatione non ex occasione tantum et quasi extra propositum tractari, cum de gratiae divinae auxiliis disputatio instituitur.

XXI. 8. Doctrina sancti Augustini de praedestinatione non includitur his difficultiorum incurrentiumque quaestionum partibus quas necesse non habemus astruere ad plene condendam gratiam Dei; immo ipsis Capitulis antea descriptis continetur velut in principiis vel connexis dogmatibus. Cum enim iis docemur *omnes homines in Adam naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse; neminem inde conservare, nisi eum gratia Dei miserentis eraserit, et sui participationem ille donet, qui solus est bonus; neminem nisi per Christum bene libero uti arbitrio; neminem aliunde ei placere, nisi ex eo quod ipse donaverit; necesse esse ut quo auxiliante vincamus, eo iterum non auxiliante vincamus; nullam sanctam cogitationem, nullum pium consilium, nullum motum bonae voluntatis esse, nisi illa Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operetur arbitrio; omnia studia, omnia opera et merita, omnem tentationum victoriam, omnes virtutes, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, esse dona Dei, qui agit in nobis, ut quod vult et velimus et agamus; gratiae operi et dignationi nihil penitus esse subtrahendum; denique Deum non nisi pro his quae largitus est, aeterna praemia esse donaturum. 713* Cum haec, inquam, illic legimus, supponi procul dubio intelligimus gratuitam electionem Dei ac praedestinationem, qua solis his quae liberae decrevit, et beneficia praeparavit, quibus certissime liberarentur, nec aliis merita perseverantiae aliam ob causam esse negata, quam quia his aeterna praemia non decrevit esse donanda.

XXII. Cur porro, inquit, quod implicite et per dogmatum connexionem in compendio isto indiculo continetur, non expressis verbis, apertaque definitione explicatum in eo fuit? Ratio in promptu est, habeturque in praefatione Capitulorum clarissime expressa. Collectoris quippe institutum non erat ple-

nam et perfectam fidei in hac materia professionem proponere : hoc unum potius satagebat, ut adversarius sancti Augustini ex hac una munitione deiceret, ad quam plentiore disputatione compulsi confugerent : scilicet ea se tantummodo sequi et probare, quæ sacratissima beati apostoli sedes contra inimicos gratiæ Dei per ministerium præsulum suorum sanxit et docuit. Ut hoc erroris velamen depelleret auctor, his terminis indiculum spum continuit, ut quid rectores Romanæ Ecclesiæ de hæresi quæ eorum temporibus exorta fuerat iudicarent, et contra nocentissimos liberi arbitrii defensores, quid de gratia Dei sentiendum esse censuerint, inquireret. Et ita fixum erat animo in hac inquisitione extra Romanæ Ecclesiæ limites non excurrere, ut Africana decreta, quæ religio fuisset in hac materia reticere, quod retulit, eo solum nomine a recensita profiteatur, quod ea utique sua fecerant apostolici antistites cum probarunt, et eadem quasi propria apostolicæ sedis ipse amplecteretur. Nihil porro de prædestinatione adversus Pelagium Cœlestiumque definitum fuerat sive a Romanis pontificibus, sive ab Africanis, quia nihil controversiæ circa illam expressæ motum fuerat ab hæreticis, qui peccati originalis labem ab Adam in posteris transmissam nullam agnoscebant : unde nec adversus eosdem laborandum fuit, ut statueretur hominum a massa perditæ secretorum æterna electio ac prædestinatio.

Cæterum sensit auctor non omnia quæ integra confessio posceret aperte contineri istis Capitulis. Nam et ex præfatione verba relata testantur consilium fuisse hoc unum inquirere, quod ad gratiam Dei consistendam præcise pertinet : *Quid de gratia Dei sentiendum.* Quod et in indiculi clausula repetit. *Ad constituendam gratiam Dei, cuius operi et dignationi nihil penitus subtrahendum est.* Gratia, inquit, OPERI : quo efficacem operationem gratiæ Dei in cordibus hominum atque in ipso libero operantis arbitrio designatam habes ; ET DIGNATIONI : quo gratuitam humanisque indebitam meritis gratiæ largitionem exprimit. Ex his duobus capitibus omnium disputationum connexionem pendere scribit in præfatione, nullamque ei contradictionis superesse rationem circa alias quæstiones illis connexas, qui compendioso 714 subditarum auctoritatum indiculo subscripserit. *Ut ergo, inquit, plenius qui in aliquo dubitant instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestemus indiculo : quo si quis non nimium esse contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum auctoritatum brevitate pendere ; nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat et dicat, etc.* Igitur non omnia hujus materia capita diserte habentur expressa in indiculo, sed compendiose ; igitur aliæ disputationes sunt his connexæ, quæ ex his pendeant, et circa quas contradicendi Augustinio rationem non habeant, nisi nimium contentiosi, si semel propositis in indiculo sententiis assensu fuerint.

Quæ porro istæ quæstiones, nisi de prædestinatione, quæ ex ista definitione pendet? Gratia Dei OPERI ET DIGNATIONI nihil penitus esse subtrahendum ; **NON** enim nisi per Christum libero bene uti arbitrio ; **NON** VOLUNTATIS EXORDIA ET incrementa probabilium studiorum et in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referenda ; omnium bonorum affectuum atque operum, et omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab INITIO FIDEI ad Deum tenditur, Deum esse auctorem proficiendum ; nec dubitandum ab ipsius gratia omnia hominis merita præveniri, per quem fit ut aliquid boni et VELLE INCIPIAMUS et facere ; nostra denique MERITA ESSE DEI DONA, qui pro his quæ largitus est, æterna præmia est donaturus. Nimirum hoc unico fundamento nitentur Semipelagiani, ut æternam electionem ac prædestinationem hominum ex eorum meritis suspenderent, quod aliquod bonæ voluntatis ac fidei initium aliqua humana merita stauerint, quæ gratiæ Dei opus non essent, sed gratiæ potius ad justitiam consequendam et ad bonum opus

perficiendum meritoria. *Hæc enim ipsorum definitio ac confessio est... universis hominibus propitiationem, quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam ; ut quicumque ad fidem et ad baptismum accedere VOLUERINT, salvi esse possint. Qui autem credituri sunt, quive in ea fide quæ DEINCEPS per Dei gratiam sit JUVANDA mansuri sunt, præcisse ante mundi constitutionem Deum, et eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, DIGNOS FUTUROS ELECTIONE, et de hac vita bono sine excessibus esse præviderit. Et infra : Quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam ; quantum autem a libertate, ab his eam apprehendi, qui DEO SPONTE crediderint, et auxilium gratiæ MERITO CREDULITATIS acceperint. In istam vero talis gratiæ prædicationem hi, quorum contradictione offendimur, cum prius meliora sentirent, ideo se vel maxime contulerunt ; quia si profiterentur ab ea omnia bona merita præveniri, et ab ipsa ut possint esse donari, necessitate concederent Deum, secundum propositum et consilium voluntatis suæ, occulto iudicio et opere manifesto aliud 715 vas condere in honorem, aliud in contumeliam : quia nemo nisi per gratiam justificetur, et nemo nisi in prævaricatione nascatur. Sed refugiant istud fateri, divinoque ascribere operi sanctorum merita formidant ; nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum nec augeri posse, nec minui, etc. (Prosperi epist. ad S. Aug.)*

Ex his verbis perspicuum evadit quæ connexio sit inter Augustinianam de prædestinatione doctrinam, et sententias in indiculo assertas. Cum enim prædestinationem ex meritis gratiam prævenientibus pendere assererent Semipelagiani, et vicissim profiteri recusarent omnia bona merita Dei gratia præveniri, ne gratuitam prædestinationem confiteri cogerentur, li- quido apparet prædestinationem ex merito pendentem profigari, astrui vero gratuitam eo ipso quo omnia bona merita, ipsunquem fidei initium gratia gratuita præveniri, nulla gratiam ipsam præcurrere, ex Patrum auctoritate certum indubitatumque demonstratur.

Revera huc tandem totam cum Pelagianis, Semipelagianisque concertationem esse devolutam, utrum gratia secundum merita daretur, nullaque meritis præveniretur, ex Leonis discimus Epistolis et ex opusculis de Vocatione gentium et ad Demetriadem. In epistola igitur 6 ad Aquileiensem episcopum cap. 3 : *Cum omnes, inquit, definitiones suas ad subrepti facilitatem improbare se simulent atque deponere, hoc sibi tota arte fallendi, nisi intelligantur, excipiunt, ut gratia Dei secundum merita dari accipientium sentiantur... et per naturalem industriam præveniri.* Magna pars librorum de Vocatione gentium in hujus assertionis confirmatione consumitur, gratiam meritis non dari accipientium. Præsertim vero in 1 libro, in cuius cap. 22 hæc de Semipelagianis : *Isti autem qui nascere aliquid erubescunt, et per occasionem obscuritatis tendunt laqueos deceptionis, omnem discretionem, quæ Deus alios eligit, alios vero non eligit, ad merita humanæ referunt voluntatis, docentes scilicet neminem gratis, sed ex retributione salvari, quia naturaliter omnibus sit insitum, ut si velint possunt veritatis esse participes, eisque affluere gratiam, a quibus fuerit expetita.* Epist. ad Demetriadem cap. 10 : *Hinc, inquit, postremo divinæ gratiæ simulata et insincera confessio, quæ secundum merita daretur, non ex qua merita nascerentur. Quam partem superbæ prædicationis quidam sibi, cum cætera abnuerent, servaverunt.* Ex hæc porro servata dogmatis Pelagianum portione sequi ostendit auctor tribus illis locis, naturam nullo peccati originalis vulnere esse sauciatam, ut quæ ante omnem gratiam proprio clara sit studio, quæ arguendi similitudo notanda ad confirmationem assertionis nostræ de istorum opusculorum auctore.

XXIII. Doctrina sancti Augustini de prædestinatione deque aliis capitibus necessitati gratiæ Dei ad singulos actus connexis, quæ est adhuc quod de operibus infidelium ex professo docuit adversus Julianum ; hæc, inquam, 716 doctrina vindicata ab

exceptione postremi illius capituli, vix nobis incumbit ostendere quid per *profundiores difficilioresque partes incurrentium questionum* intellexerit auctor. Sufficit enim probasse nihil eorum quæ sanctus Augustinus constanter docuit de gratia et prædestinatione tamquam certum Ecclesiæ dogma ad illas partes relegari posse; de his tamen conjecturas nostras promissimus.

Cum primum orta est Pelagiana hæresis atque ab Africanis episcopis et a pontifice Innocentio damnata, duobus fere capitibus concludebatur; negatione scilicet peccati originalis, et necessitatis gratiæ Dei ad singulos actus. Succedente tempore geminus iste ramus, qui ex radice dogmatis de Adamo mortali creato natus erat, alios subinde emisit ramos, quibus præcedendis allaborarunt Ecclesiæ catholicæ magistri. Harum questionum aliæ evidentem ac necessariam omnino cum utroque illo dogmate connexionem ita habent, ut unum sine altero dogmate intelligi minime possit; aliæ necessitudinem quidem maximam habent, sed nec tam evidentem, nec tam necessariam; ut absque operosa inquisitione statim animo occurrat, aut de his facile quæ sit Ecclesiæ sententia decernere queas. Ad primam classem referenda quæstio de prædestinatione sanctorum; ad alteram plures quæ: ab Augustino latius pertractatæ sunt, quales sunt: an homo possit esse sine peccato in hac vita; qua poena plectantur infantes sine baptismo ex hac vita decedentes; an morbi ex culpa, an ex natura ortum habuerint; quomodo infantes ante baptismum morientes a Christo iudicandi; quomodo peccatum originale transmittatur in posteros; unde in nuptias quæ bonæ sunt et Dei institutum, tot mala invecta sunt; quid sit peccatum, quid concupiscentia, quid ejus natura, qui effectus: quod infinitas propemodum amplectitur difficultates istis connexas; an et quomodo Christus antiquis sub veteri Testamento profuerit; utrum sine fide in Christum salvus quis aliquando fuerit; quæ quæstio illa adeo celebris et salebrosa de animarum origine, an ex propagatione, an ex creatione ortum habeant, quæ quidem et diutissime torsit Augustinum, et fusionibus disputationibus locum dedit. Ista igitur similes quæstiones fuisse crediderim, quas *profundiores, difficiliores, latius pertractatas* dicit, quasque *sicut non audebant contemnere, ita non necesse habebant astruere* catholici. Ubi tamen adhuc strictius intelligenda verba hæc quam vulgo intelligantur. Non enim ait *incurrentes illas questiones astruere necesse non esse, sed profundiores difficilioresque earum partes*. Non ait etiam *ad confidendum Dei gratiam satis sufficere* prædictas regulas seu sententias, sed *quidquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt*: qui loquendi modus complecti videtur omnium disputationum connexionem ex hac subditarum Auctoritatum brevitate **717** pendentem, ut ait expressis verbis.

Inter alias autem quæstiones recensitas, duas imprimis profundiores difficilioresque in animo habuisse auctorem indiculi existimo. Unam, quomodo transfundatur originale peccatum a parentibus in filios, alteram de animæ origine; quam posteriorem ipse Augustinus profundam, difficilem, et non necessariam censuit. Immo vero hanc eandem S. doctor incurrentem, non necessariam, insititiam, atque a Pelagianis invectam quæstionem dicit lib. iv ad Bonifacium cap. 2. *Huic, inquit, laudi creaturæ adjungunt, et quod Christum Dominum nulla dicunt macula peccati fuisse respersum, quantum attinet ad ejus infantiam, quia ejus carnem ab omni peccati contagione purissimam non excellentia propria et gratia singulari, sed communione naturæ quæ omnibus inest infantibus, asserunt. Eo pertinet etiam quod de animæ origine inserunt quæstionem, sic animæ Christi cœquare molientes omnes animas parvulorum, quas volunt esse similiter nulla peccati macula aspersas.* Hæc quippe creaturæ laus, ejusque consecratio de animæ origine

A quæstio ex illis erant quibus Pelagiani, cum a catholice doctrinæ defensoribus urgerentur, eosdem alio avertere ac ludificare conabantur. Cum igitur Pelagiani his atque hujusmodi veritatis testimoniis et vocibus urgeantur.... immittunt aliarum nebulas questionum, in quibus eorum apud homines simplices sive tardiores, sive sanctis litteris minus eruditos impietas deliteat. Hæc sunt nebulæ de laude creaturæ, laude nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrii, laude sanctorum, etc. (Cap. 8). Et cap. 9: *In his quinque rebus quas proposui, in quibus quærunt latebras, et de quibus connectunt calumnias.* Et denique cap. 10: *Addunt sane ad latebrarum suarum nebulas Pelagiani de origine animæ NON NECESSARIAM QUÆSTIONEM ad hoc ut res manifestas, aliarum rerum obscuritate turbando moliantur latendi locum. Aiunt enim nos animarum traducem cum peccati traduce conteri.*

Denique postremum istud capitulum explicare mihi videtur eximia illa epistola synodica Africanorum episcoporum in Sardinia exsulum, quæ sancti Fulgentii stylo creditur exarata. Viderat, opinor, auctor epistolæ, quisquis est, Capitula de quibus disserimus: siquidem ea Possessor ab Hormisdæ papa accepisse videtur, nisi jam antea manibus Africanorum versabantur, quod ex epistolâ Hormisdæ ad Possessorem loco in synodica illa relato asserere non vereor. Porro in ista exsulum episcoporum epistola (Concil. Labb. t. IV, col. 1591) præcipua gratiæ capita asseruntur quasi ad fidem Ecclesiæ pertinentia; in quorum fronte legitur Augustiniana de gratiâ prædestinatione sanctorum doctrina: *Contra quam prædestinationem, inquit, magnæ pervicaciæ est aliquem vel parere vel habere confictum... 718* et apostolicam fidem perversam oppugnat quisquis prædestinatum Christum et sanctos ejus negat (Num. 21): *per misericordiam scilicet gratuitam* (Num. 7), *per gratuitam bonitatem* (Num. 8), *per gratuitum beneficium misericordiæ suæ; in quo eum non pro meritis futuræ cujusquam bonæ operationis elegit, cui seipsum et fidem et bona opera donaturum esse præscivit* (Num. 9). Quam doctrinam tradunt doctissimi confessores sequentes *donum ejusdem gratiæ, quod sanctorum Patrum cordibus et linguis ipsa est dignata infundere* (Num. 6). Demum post tradita fidei dogmata circa prædestinationem sanctorum, gratiam Dei et liberum hominis arbitrium, exceptionem quamdam non absimilem ei quæ postremo capitulo continetur, sed explicatiorem subjungit in hunc modum: *Quæstionem vero animarum aut latiam debemus relinquere, aut sine contentione tractare: quia sive ex propagine veniant, sive novæ singulis corporibus fiant, quod sanctorum Scripturarum auctoritas non manifeste pronuntiat, cum cautela debet inquiri, maxime quod sine fidei detrimento potest a fidelibus ignorari* (Num. 24). Sed et idem sanctus Fulgentius proprio nomine scribens de Veritate prædestinationis et gratiæ lib. iii, cap. 18, de eadem quæstione disserens, quam velut appendicem ad controversiam de prædestinatione et gratia tractat, S. Augustini suamque de illa sententiam his verbis exprimit: *Cujus quæstionis, de anima, beatus Augustinus PROFUNDITATEM sibi imperscrutabilem cernens, nullam voluit hujus rei definitam præferre sententiam, incongruum prorsus existimans aliquid affirmare sine dubitatione velle, quod alter posset contraria responsione convellere... consensum ab utraque definitione continui, ne laborem tantæ disputationis inaniter susciperet, quem cujuslibet sententiæ temeraria definitio vacuaret, etc.* An non diceret Capitula illa Cælestini credita ante oculos habuisse Fulgentium, et illius scriptoris pressisse vestigia? Hæc sufficiant ad explicationem loci a pluribus scriptoribus alienum in sensum distracti, et ex quo nonnulli gratuitæ sanctorum prædestinationi infensiores, præpropere sibi triumphum cecinerunt.

His ita scriptis, jamjamque prelo subjiciendis, incidi in Vendicias Augustinianas doctissimi viri Henrici de Noris, ex quarum capite octavo plurima capitula

sincereque scripta huc transferenda essent; sed quoniam instant operæ, sufficiat locum indicasse, quem adiisse lectorem nequaquam pœnitēbit. Adeat qui otio abundaverit, librum Gallicum, cui titulus: *Traditio Ecclesiæ Romanæ circa prædestinationem*

A sanctorum et gratiam efficacem, tom. I, part. III, a pag. 336 ad p. 363, ubi auctor prolixiori sermone et alia via hanc Capitulum particulam et conclusionem explicat.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

In dissertationem tertiam Quesnelli, qua S. LEONI MAGNO asseruit CAPITULA, seu AUCTORITATES de Gratia Dei, S. CŒLESTINI epistolæ ad Gallicanos subjecta.

7191. Ut de prima parte præmissæ dissertationis, qua de auctore Capitulum Cœlestini epistolæ subsectorum statuitur, æquum iudicium feratur, observandum imprimis est horum Capitulum mentionem primum inveniri apud tres scriptores sub initium sæculi VI. Omnibus præcessisse videtur Dionysius Exiguus, cum ea suæ collectioni canonum in Urbe lucubrata inseruit, Cœlestinique pontificis epistolæ 1 ad Gallicanos adjecit. Cum is posteriore collectionis partem decretales Romanorum pontificum continentem ediderit petente Juliano R. E. presbytero, qui Gelasii alumnus, synodo Romanæ sub Symmacho interfuit an. 499, non multo post eandem partem vulgasse probabilissimum est. Hic autem eadem Capitula una cum Cœlestini epistola proculdubio invenit. Hinc enim ea ita huic epistolæ attextuit, ut ad eundem pontificem pertinere crediderit. Enimvero cum universa Cœlestini decreta in duos et viginti titulos dividat, epistolam ad Gallicanos ac subnexas Romanorum pontificum auctoritates in tredecim priores ejusdem papæ titulos seu decreta distribuit, adeo ut epistola duo priora, auctoritates vero undecim subsequētia decreta conficiant. Discrimen inscriptionis Capitulis præfixæ, *Incipiunt præteritorum sedis apostolicæ episcoporum auctoritates de gratia*, et discrimen etiam clausulæ, *Explicunt auctoritates*, etc., distinctionem quidem harum auctoritatum ab ipsa epistola indicant, non tamen distinctionem auctoris, seu collectoris, quem si Dionysius credidisset diversum a Cœlestino, has auctoritates inter hujus pontificis decreta haudquaquam recensuisset.

2. Alterum testimonium est Petri diaconi et sociorum in epistola quam ad episcopos Africanos in Sardinia exsules Romæ scripserunt circa annum 520. Hi, qui æque ac Dionysius Exiguus erant Scythæ, ex ejus collectione jam vulgata earumdem auctoritatum notitiam haurire potuerunt. Hinc quidem easdem Cœlestino adjudicarunt. Nam Capitula 11 et 12 recitantes, ea laudarunt sub expresso nomine *beatissimi Cœlestini in epistola ad Gallos*; ac præterea Capitulum ultima verba transcribentes, in his terminare affirmarunt eandem epistolam.

3. Tertius testis est Hormisda, qui his monachis jam ex Urbe profectis ipso anno 520, in epist. 70 ad Possessorem scripsit: *De arbitrio tamen libero et gratia Dei quod Romana (hoc est catholica) sequatur ac servet (alias asseveret) Ecclesia; licet in variis libris beati Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosperum, possit cognosci, tamen in scriniis ecclesiasticis expressa Capitula continentur, quæ si tibi desunt, et necessaria creditis destinabimus*. Non alia hic Capitula notari consentiunt eruditi, nisi hæc quæ sane de gratia et libero arbitrio agunt, ac titulum præferunt. Hic vero animadvertendum est hunc pontificem non tribuere ipsa Capitula Cœlestino papæ, sed tantum affirmare ea in scriniis ecclesiasticis, hoc est apostolicæ sedis, contineri, ac ex iis cognosci posse quid de gratia Dei et libero arbitrio Romana (hoc est catholica) sequatur ac servet vel asseveret Ecclesia; quibus apostolica eorumdem Capitulum approbatio satis manifeste exprimitur.

4. Ex his duo colligimus: 1° Hæc Capitula e Roma prodierunt in lucem, ac in scriniis Romanis erant

custodita, ita ut hac de causa laudatus Hormisda de iisdem scripserit: *Quæ si tibi desunt... destinabimus*, e Romanis utique scriniis eruenda; 2° Cum ea a Dionysio, qui e documentis Romæ collectis suum opus paravit, edita fuerint una cum epistola Cœlestini ad episcopos Gallicanos, 721 simul cum hac in apostolicis scriniis custodita et inventa fuisse videntur.

5. Porro Cœlestino hæc Capitula non posse tribui, inter cætera a Quesnello allata num. 2, tria præsertim manifestum faciunt. 1° Quia si ea ab eodem pontifice cum epistola ad Gallos missa fuissent in Gallias, aliqua profecto eorumdem subnectorum mentio in ipsis litteris facta fuisset, ut in aliis Romanorum antistitum epistolis fieri solet, cum aliquid iisdem subjiçunt. 2° S. Prosper, qui contra Augustinianæ doctrinæ adversarios omnes apostolicæ sedis auctoritates quam diligentissime opposuit, ea profecto Capitula non prætermisisset, quæ et apertius et expressius adversariorum opinionem impetebant. Quid in libro contra Collatorem cap. 10 contentus fuisset anteriora tantum Innocentii et Zosimi decreta obtrudere, si Cœlestinus his Capitulis novissime directis in Gallias ipsam cum Gallicanis adversariis controversiam expressioribus verbis diremisisset? Cur cap. 21, ubi Cœlestini litteras ob susceptam Augustini defensionem laudat, nihil allegasset ex Capitulis in quibus adversariorum sententiæ maxime eliduntur, si hæc cum iisdem litteris ab eodem pontifice promulgata fuissent? 3° Augustini reprehensores, cum adhuc post acceptam Cœlestini epistolam illius doctrinæ succensere, ut se ab auctoritate earumdem litterarum subducerent, reponēbant his litteris anteriores quidem Augustini libros fuisse approbatos, non vero ultimos, in quibus doctrinam suæ contrariam circa initium fidei gratiæ tribuendum, etc., idem doctor manifestius tradiderat. Qui autem id jactabant solam proculdubio Cœlestini epistolam acceperant iis Capitulis expertem, in quibus doctrina postremis Augustini libris diserte tradita potissimum confirmatur.

6. Quesnelli sententia, quæ S. Leoni Magno hæc Capitula adjudicat, ei hypothēsi innititur qua eundem librorum de Vocatione omnium gentium auctorem prætulit. Cum vero hanc hypothēsim omnino falsam in observationibus ad secundam dissertationem ostenderimus, sublato jam ejus sententiæ fundamento nihil addere opus esset. Unum tamen non omitemus. Si S. Leo apostolicæ sedis auctoritates collegisset per id tempus, ut Quesnellus putat, quo diaconi solummodo fungens munere, Cœlestino pontifici rerum ecclesiasticarum minister adfuit, S. Prosper, cujus gratia easdem collectas existimat, iisdem potissimum usus fuisset, cum librum adversus Collatorem scripsit. Magnum enim argumentum accessisset ex documento quod tantus Cœlestini pontificis minister ad revincendos errores ipsi tradidisset. Cum vero nullum hujus documenti indicium, nullus usus apud Prosperum inveniat, hanc lucubrationem Leoni ascribi non posse satis aperte colligitur. Argumenta quæ a Quesnello ingeruntur ex styli atque doctrinæ consensione hujus opusculi et librorum de Vocatione omnium gentium, si quid probarent, id

probarent, Capitula tribuenda esse horum librorum auctori quem a Leone diversum demonstravimus.

7. Quod si ob consensionem styli atque doctrinæ hæc Capitula cuiquam tribuenda credantur, citius adjudicanda credimus S. Prospero Aquitano : quippe qui adversus Semipelagianos scribens, non solum eosdem errores impugnavit, qui in hisce Capitulis perstringuntur, verum etiam catholicam doctrinam ex apostolicæ sedis auctoritate defendere consuevit, ut in iisdem Capitulis sit : quod auctori librorum de Vocatione omnium gentium æque usitatum non videmus. Antelmus dissert. I. de veris Operibus SS. Leonis et Prosperi, part. II, quem secutus est Pagius ad an. 431, num. 49, non solum hæc Capitula Prospero Aquitano tribuenda credidit, verum etiam ea ab ipso auctoritari putavit in præfatione operis contra objectiones Vincentianas, ubi ait : *Propositis singillatim sexdecim Capitulis, sub unoquoque eorum sensus nostri et fidei quam contra Pelagianos ex apostolicæ sedis auctoritate defendimus, verba posuimus.* His nimirum verbis non tunc scriptam contra Vincentianas objectiones responsum, sed aliud opusculum antea ex apostolicæ sedis auctoritate lucubratum significari existimat. Verba autem ex apostolicæ sedis auctoritate pro mandato apostolico accipit, ex quo delegationem apostolicam Hincmarus Prospero attribuit in libris de Prædest. et de non trina Deitate. Nullum vero aliud opusculum ex mandato seu delegatione apostolica scriptum 723 dici potest a Prospero, nisi hæc Capitula eidem vindicentur, in quibus sedis apostolicæ auctoritates contra Pelagianos collegit. Ita Antelmus. Hæc autem omnia nihil convincunt. Liber enim Prosperi contra objectiones Vincentianas scriptus videtur, antequam ille Romam profectus Cælestini epistolam ad Gallos episcopos obtineret; alias hujus maxime epistolæ auctoritate usus fuisset in eodem libro, si postea eum perscripsisset. Eo igitur testimonio, quod præfationi inseruit, indicare non potuit hæc Capitula, quæ, ipso Antelmio concedente, post epistolam ad Gallos exarata fuerunt : certe autem eo tempore quo Prospero Romam nondum accesserat, mandatum a pontifice accepisse scribendi hæc Capitula incredibile est. Hinc delegatio, seu mandatum sedis apostolicæ, quod ex hoc eodem testimonio Hincmarus collegisse videtur, nulli fundamento nititur. Ea porro verba quibus Prospero se fidem defendisse ait ex apostolicæ sedis auctoritate, cum pontificum mandatum non significant, nihil aliud expriment nisi Prosperi consuetudinem, qua contra Pelagianos tum in anteriori epistola ad Rufinum, tum in eamine de Ingratis apostolicæ sedis auctoritatem adhibuit; ita ut nihil hinc pro auctore Capitulum constituendo elici possit. Illud vero nos potius movet ut hæc Capitula eidem Prospero maxime convenire credamus, quia præter hujus consuetudinem in apponenda Pelagianis apostolicæ sedis auctoritate, eadem fere Innocentii, Zosimi, et Africanorum Patrum testimonia, quæ in laudatis Capitulis colliguntur, ille inseruit in libro contra Collatorem; adeo ut quæ de gratia Christi pluribus in hoc libro disseruerat, in eo opusculo paucis perstringisse videatur.

8. Occasionem autem hujus Incubrationis sic conjicit P. Constantius in adnotatione ad epistolam Cælestini num. 8. « Cælestino quidem adhuc superstitè, Prospero adjuncto sibi socio Hilario Romam se contulerat, et epistolam obtinuerat ad Gallos (Epist. 21, n. 2), in qua laudatus pontifex Augustini reprehensores acriter corripiens atque hunc doctorem nullo amquam sinistra suspitionis saltem rumore aspersum, sed ubique cunctis et amori simul et honori fuisse testatus, amulis ejus nihil reliquisse videbatur, quod ipsi objicerent. Verum, inquit Prospero (Lib. cont. Collat. c. 24, n. 59), contra istam clarissimæ laudationis tubam, contra istam sacratissimi testimonii dignitatem, audeat quisquam malignæ interpretationis murmur emittere; et perspicuæ sincerissimæ

que sententiæ nubem obliquæ ambiguitatis obtendere, ut scilicet quia in epistola Papæ (Cælestini) librorum de quibus actum est non expressus est titulus, hinc eos (libros qui in reprehensionem vocabantur) apparent non probatos, et istam Augustini laudationem pro anteriorum scriptorum meritis fuisse collatam. Quæ sinistra interpretatio quam iniuriam quamque insulsa esset, ex novissimorum Augustini librorum cum anterioribus summa consensione demonstrasse non contentus Prospero, ne quid adversariis superesset effugit, agendum sibi duxit, ut etiam a Sixto pontifice Augustini doctrina probaretur; unde et subjicit : *Quod ne hypocritarum obtineatur insidiis (ut scilicet novissimi Augustini libri ab apostolica sede non probati existimentur) confidimus Domini protectione præstandum ut quod operatus est in Innocentio, Zosimo, Bonifacio, Cælestino, operetur et in Sixto; et in custodia Domini gregis hæc sit pars gloriæ huic reservata pontifici, ut sicut illi lupos abegere manifestos, ita hic depllat occultos.* Tom igitur, ut Sixtum ad id præstandum induceret facilius, Indiculum texulisse merito credatur, in quo doctrinam quam in novissimis Augustini libris arguebant adversarii, præteriorum apostolicæ sedis præsulum definitionibus consentaneam esse demonstratur. » Hactenus P. Constantius, cui tamen assentiri non possumus, cum subjicit hunc Indiculum a Sixto ita confirmatum fuisse, ut quod expressis in eo Capitulis de gratia et libero arbitrio traditur, deinceps propria Ecclesiæ Romanæ doctrina evaderet; adeoque Prosperum id quod de illo pontifice speraverat, feliciter fuisse assecutum. Assentiri non possumus, inquam : Sixtum enim III hæc in materia quidquam decrevisse nullum usquam indicium est; et siquidem aliquid statuisset quo ea Capitula confirmata fuissent, nihil esset cur eadem Cælestino potius quam Sixto vindicarentur. Adde quod si ea Capitula expresse et publice approbata fuissent a Sixto, haud intelligi potest cur post apostolicam ejusmodi confirmationem hæretici habitum non fuerit Faustus 725 Reiensis, alique Galli, qui adversus eorum Capitulum doctrinam adhuc scriptarunt.

9. Illud autem verisimilius nobis est, ea Capitula a Prospero quidem lucubrata in eum finem, quem Constantius conjecit, Sixto pontifici oblata fuisse atque am eaderent. Quid autem in causa fuerit cur Sixtus nihil novi statuerit ignoratur. Forte Augustini reprehensores post librum Prosperi contra Collatorem, in quo eadem apostolicæ sedis auctoritates insertæ fuerant, ita conquieverunt sub Sixto et delectæ usque ad Faustum, ut nihil amplius opus esse judicatum fuerit. Illa vero Capitula ab eodem pontifice suscepta cum maxime probarentur, in scriniis apostolicis fuere deposita, ac Cælestini epistolæ eo nomine annexa, quod hæc epistola Prosperi sollicitudinem commendaret, ac de eadem materia ageret. Ibi autem tandem videtur latuisse quoad ex iisdem scriniis educta una cum litteris Cælestini Dionysii Exigui Opera prodierunt. Cum porro Horwisdæ horum Capitulum meminit, nec Sixti nec Cælestini fecit mentionem, eo quod nec ullo illius decreto confirmata fuerint, nec ad hujus epistolam vere pertinerent. Satis ipsi fuit sola apostolica scrinia memorare, in quibus ea solebant recondi et custodiri quæ probabantur. Prima igitur et publica eorundem Capitulum approbatio referenda est laudatis Hormisdæ litteris ad Possessorem, quibus ea in scriniis ecclesiasticis servata Romanæ et catholicæ doctrinæ conformia declaravit. Hinc nihil mirum si ante hujusmodi probationem Faustus alique Galli citra hæreses notam contrarium defendere potuerint. Immo id etiam potuit fieri aliquandiu post, cum hæc Hormisdæ litteras ad Possessorem Constantinopolim directas, plures in Galliis ignorare potuerint; cum præsertim idem pontifex ea Capitula iisdem litteris probaverit quidem, non autem ediderit, nec quid in ipsis contineretur, aut quæ doctrina probata fuerit, satis

exinde colligi possit. Quæ autem eorundem Capitulum Dionysio auctore prodiit editio, sensim propagata, non in omnia membra et notitia statim pervenit. Hæc quoad primam Quænellii partem.

10. Quoad alteram vero unam observandam credimus. Licet Augustiniana doctrina de Prædestinatione in hisce Capitulis non fuerit inclusa (et non tam Quænellus quam catholici Norici contendunt) inter profundiores difficilioresque partes incertentiam questionum, de quibus auctor dixit: *Sicut non audeamus contemnere, ita non necesse habemus astruere, non tamen exinde sequitur eam inter definita fidei dogmata ita esse censendam, ut qui aliter senserit hæreticus aut violatæ fidei reus haberi debeat.* Hæc enim doctrina pluribus licet Augustini aliorumque Patrum exploratissimis testimoniis firmata, ac ex principiis definitis quam proxime consequens, nondum ab Ecclesia definita dici potest. Quæ in re audire libeat P.

A Ludovicum Thomassium, qui etsi gratuitam prædestinationem a Patribus declaratam savior propugnet, hanc tamen monitionem necessariam potavit tom. I Theolog. doctm. lib. ix, c. 19, n. 8: *Unum superætal quod moneri lectores necessum sit: nempe ubi decretum de prædestinatione gratuita indecisum a SS. Patribus relictum esse tam constanter negavimus...., non id nobis fuisse consilli, ut decretum illud in fidei dogma receptum fuisse affirmarimus. Longe aliud est doctrinam de gratuita prædestinatione ab Augustino et a plerisque omnibus Ecclesia utriusque Patribus assertam fuisse, atque ab Ecclesia catholica ut fidei regulam completam esse.... Id in causa fuit ut sapientius dixerimus Augustini de electione gratiæ sententiam dogmati fidei esse conjunctam non esse relictam in medio ut indecisa, et superfluum; sed veluti coherentem aut consequentem, non vero ut ipsi fidei substantiæ concretam aut inspectam*

DISSERTATIO QUARTA

De auctore libelli, seu epistolæ ad Demetriadem virginem Prospero hæctenus ascriptæ: in qua hæc Prospero esse, nec alterius quam S. Leonis papæ I, ex conjecturis asseritur.

727 I. Ita concinit stylus epistolæ ad Demetriadem stylo librorum de Vocatione gentium, ut (a) eidem hæctenus auctori utrumque opus merito sit ascriptum, sive cum Ambrosio datum, sive cum Prospero. Quamobrem qui multis nec fallibus, ut confidimus, argumentis alterum S. Leoni vindicavimus secunda dissertatione, peculiarem instituere alterius eidem asserendi gratia supervacaneum duceremus, nisi in hoc hujus momenti probationes probationibus cumulare multique diligentia parcere necessarium videretur.

Remisso itaque ad priorem dissertationem lectore, ut de tempore scriptiois hujus epistolæ instruat, multaque etiam in legat de styli, doctrinæ conceptuumque similitudine, quæ inter S. Leonem, auctoremque librorum de Vocatione gentium intercedit, et ad epistolæ quoque auctorem transferri possunt, cetera quæ hujus propria sunt paucis absolvemus.

Primum igitur animadverto hoc epistolæ communitate cum opere de Vocatione gentium et certis sancti Leonis operibus, quod (b) Scripturam sanctam exacte Hieronymi versione allegent. Sed hoc insuper habet cum sancto Leone affine, quod utraque versione utatur, Vulgata scilicet et Hieronymiana; quod in eodem versu 4 capituli xiv libri Job contigit; ubi secundum Vulgatam versionem ita legimus apud sanctum Leonem serm. 8 de Nativitate, et in epist. ad Demetriadem circa med.: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? Et secundum septuaginta Interpretes in serm. 1 sancti Leonis de Nativitate, et in citato epistolæ loco: Nemo mundus a sorde, nec infans cujus unius diei vita est super terram.* Quod ad id quod 728 probatum voluntas, validam, puto, argumentum est, cum nemo facile sibi persuadeat fortuito contigisse ut eadem ætate duo scriptores diversi eundem ejusdem libri versum assumpserint ex versione sancti Hieronymi, quæ nondum in usum vocata erat, et vix ab alio auctore illius ævi usurpata reperitur.

2. Ut præbet Christiani Dominum sacramentorum Evangelicæ ministris semper adesse ac cooperari, adducit textum a capite xxviii S. Matthæi, quem a sancto Leone et ab auctore librorum de Vocatione gentium usurpatum diximus eodem consilio. *Utique hæc, inquit, eadem potentia Dominus indesinenter operatur, qui ait: Ecce ego vobiscum sum, etc.* Vide supra

B dissert. 2, n. 19, loca ex sancto Leone et ex opere de Vocatione gentium descripta.

11. 3. Hæc epistola, cum varias Satanæ describit insidias conatusque vehementiores quibus eos impetit quos per baptismatis consecrationem vitæque melioris professionem sibi cernit eripi, cumque e contra, quo studio, qua vigilantia adversus illum pugnari debeat, monet, iisdem fere utitur verbis quibus et Leo noster. Exemplum habet ex cap. 10: *Cum in sacramento crucis et resurrectionis Christi ad novitatem rediis velutas, et ad innocentiam regeneratur impietas, antiqua hostis maligni præmittit et acius inardescit; et cum innumeris nocendi artibus humanum genus nitatur avertere, serens discordias, incitans iras, acerbans cupiditates, suadens turpia, falsa commentans, et errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans, plus uritur de virtutis stantium, quam lætetur de fragilitate labentium.*

Sanctus Leo serm. 6 de Ephyph. cap. 3: *Vigilanter cavenda sunt illa discrimina quæ de otio ipsius pacis orientur. Adversarius enim qui in apertis inefficax persecutionibus fuit, tecta nocendi arte deservit, ut quos 729 non percussit impetu afflictionis, lapsu dejiciat voluptatis... Quos damnis non fregit, cupiditate corrumpit. INFLAMMAT concupiscentiis, quos non potest verare tormentis. SERIT discordias, ACCENDIT iras, INCITAT LINGUAS; et ne ab illicitis dolis cautiora corda se revocent, consummandorum scelerum ingerit facultates.* Et serm. 2 de Quadrag. cap. 2: *Modo tibi major cautio et sollicitior assumenda prudentia est, quando idem hostis tuus acriori sævit invidia.... appropinquante novæ creaturæ ortu, spiritalis nequitiæ ab his quos possidebat excluditur. PRÆMIT ergo expoliati hostis impius furor; et novum querit luctum, quia jus perdidit antiquum. INFLAMMAT itaque iras, nutrit odia, acuit cupiditates, irridet continentiam, incitat gulam.* Sermon. 3 de Quadrag. Exinde (nos) vehementiore odio et invidia sæviore persequitur, ex quo ei in baptismo renuntiavimus, et ab illa cui dominabatur origine in novam creaturam divina regeneratione transivimus.... non desinit nobis hostis antiquus LAQUOS PECCATI ubique TENDERE.

Quibus in locis præter sequus, constructionis ac verborum similitudinem et contentum, quæ eundem auctorem arguunt, multæ sunt insuper voces in textu epistolæ, quæ a sancto Leone passim usurpantur,

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Confer observ. subjiciendas n. 4.

(b) Vide eandem observ. n. 5. in sequentibus.

tam numeris sequentia excutientur.

velut : *Opinionum commenta ; sacramentum crucis et resurrectionis Christi ; redit ad innocentiam iniquitas, et in novitatem vetustas ; uri de virtute stantium ; fragilitas labentium, etc.*

III. Auctor epistolæ sic habet : *Malum superbiæ maxime virtutibus est cavendum : quia nullis opportunus insidiatur, quam quibus laus justa debetur. Et c. 10 : Quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immititit laudis cupiditatem..... Per gloriam irrepsit humanam ; et quos impulsione non movit, elatione dejecit. Ad eundem sensum, cap. 16, sic loquitur : Vigilant autem tentatoris insidie, ut ubi proficit devotio, subrepat elatio, et ut homo de bono opere in se potius quam in Domino gloriatur. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens : Cum timore et tremore vestram salutem operamini ; Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate. Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto majores habent causas formidinis et tremoris : ne de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia et laudis avida in superbiæ rapiatur excessus, et fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute.*

Sanctus Leo his admodum similia habet serm. 4 de Quadragesima cap. 3 : *Non ambigatis, inquit, diabolum ad hoc vim sæ malignitatis armare, ut pietati laqueos de ipsa pietate præterdat, et quos non potuerit dejicere per diffidentiam, conetur superare per gloriam. Vicinum est enim rectis actionibus superbiæ malum, et de proximo semper virtutibus insidiatur elatio. Quia difficile est ut laudabiliter viventem laus non capiat 730 humana. Et serm. de Epiphân. 8, c. 2 : Cum timore et tremore, inquit Apostolus, vestram salutem operamini ; Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate. Et hæc sanctis causa est tremendi atque metuendi, ne ipsis operibus pietatis elati deserantur ope gratiæ, et remaneant in infirmitate nature.*

De Melchisedech disserens epistola ait : *Vir sacratissimus Melchisedech Domini et Salvatoris nostri PRÆFENS FORMAM. Sanctus Leo, serm. 4 (nunc 5) de Natali suo : Ipse est, inquit (Christus), cujus FORMAM Melchisedech pontifex PRÆFEREBAT.*

De lege et gratia eodem uterque modo loquitur Epistola. *Non ob aliud, inquit, unquam datur præceptum, nisi ut queratur præcipientis auxilium. S. Leo serm. 5 de Quadrag. : Ad jubentem recurat, qui ideo dat præceptum ut excitet desiderium, et præstet auxilium. Et expressius serm. 11 de eadem : Ideo enim datur præceptum, ut præcipientis queratur auxilium.*

De paupertate et divitiis : *Tam abundantia, quam inopia, ait epistola, materia solet esse peccati, cum vel dives extollitur ad superbiam, vel pauper prosilit ad querelam. S. Leo serm. 11 de Quadrag. cap. 1 : Non minoris est periculi carere desideratis quam abundare concessis. Insidie sunt in divitiarum amplitudine, insidie in paupertatis angustiis. Illæ elevat ad superbiam, hæc incitant ad querelam.*

Sanctus Leo, epist. 10 ad episcopos provinciæ Viennensis, cap. 1 : *Apostolicum munus in Petro principaliter collocavit (Christus). Auctor epistolæ : Natura in Adam principaliter instituta. Ubi eadem voce utuntur in eo sensu qui tam primariam institutionem quam primatum includit. Quæ vox raro ita usurpatur.*

Hoc etiam commune habent tria hæc scripta, ut illud, Act. XIV : *Dimisit gentes ingredi vias suas, frequenter assumant, et illud : Tentatio est vita hominis super terram, ex libro Job sæpius quoque usurpent.*

IV. De præsentis vitæ statu S. Leo, serm. 7 de Pass. cap. 3 : *Contristati sunt, non de conscientia reatu, sed de humanæ MUTABILITATIS INCERTO. Serm. 14 de Pass. c. 3 : Quamvis enim non istius vitæ sit, sed æternæ, ut sit Deus omnia in omnibus ; tamen, etc. Epistola ad Demetriadem (Cap. 24) : Non quidem obtinetur, ut jam omnia in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tentationis stimulo, et sine MUTABILITATIS INCERTO, etc. Et supra : In futuræ beatitudinis consor-*

atio Deus erit omnia in omnibus : quod ideo in hac vita non potest ad plenum obtineri, quia nondum mortale hoc, etc.

In utroque Deus sub agricolæ imagine inducitur animam hominis colens, fecundamque reddens bonis justitiæ fructibus, ac propterea Deus summus et verus agricola nuncupatur ; pia ejus erga homines sollicitudo, cultura ; anima, ager cordis ; virtutes, semina ; bona opera, germina justitiæ 731 appellantur. Auctor epistolæ, cap. 1 : *Licet plantationi suæ SUMMUS AGRICOLA valida ad profectum tuum incrementa præberet ; cooperatores tamen gratiæ Dei opportune piam adhibere culturam, ut germen tenerum fortitudinis robur acciperet, et dignos generositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Et cap. 7 : Sed quidquid illud est, quo corporeorum sensuum exteriora quidantur, in agro cordis, cui impenditur ista cultura, nec radicem potest figere, nec germen emittere, nisi ille SUMMUS ET VERUS AGRICOLA potentiam sui operis adhibuerit, et ad vitalem profectum, ea quæ sunt plantata, perduxerit. Lib. II de Vocat. gent. cap. 6 : Quæ (bona voluntas) SUPREMI AGRICOLÆ prima plantatio est..... Bona voluntas omnium virtutum germen est primum.*

S. Leo, serm. ult. de Jejunio decimi mensis : *Deus namque VERUS ET SUMMUS AGRICOLA, non solum corporali, sed etiam spiritualium auctor est fructuum, et utraque semina, utraque plantaria duplici novis exercere CULTURA, dans agris profectus germinum, dans animis incrementa virtutum. Item serm. 3 de eod. Jejunio dec. mensis : In agro Dominico, cujus operarii sumus, oportet nos prudenter atque vigilanter spiritalem exercere culturam..... Quæ bona opera si pigro otio et inertis desidia negligantur, terra nostra nihil generosi germinis pariet, etc. Serm. 6 : DE TERRA CORDIS nostri germen justitiæ et charitatis fructus oriatur. Serm. 1 de Quadrag. : Tunc in nobis bene semina virtutum nutriuntur, quando ab AGRO CORDIS nostri omne germen externum erellitur. Serm. 4 de Jejun. Pent. cap. 3 : Terra enim carnis nostræ nisi ussibus fuerit subacta culturis, cito, etc. Custodienda igitur nobis omnium germinum seminumque generositas, quam ex summi agricolæ plantatione concepimus, etc. Similia habet serm. 2 de Resurrect., et 2 item de Ascensione.*

Consultat etiam lector quæ in secunda dissertatione a nobis relata sunt tam ex S. Leone quam ex auctore de Vocatione gentium circa mutum illud creaturarum de suo creatore testimonium, quod cuivis semper patet ; paribus enim ac potius iisdem verbis illud depingit auctor epistolæ cap. 7, in hunc modum : *Omnia quidem elementa mundi, et universæ creaturarum naturæ hoc ipsa sui exigunt specie, ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur ; et in pulchritudine cæli et terræ quædam sunt paginae ad omnium oculos semper patentes, et auctorem suum numquam tacentes ; quarum protestatio doctrinam imitatorum magistrorum et eloquis Scripturarum.*

S. Leo, serm. 11 de Quadragesima, cap. 6 : *Qui aliquam, inquit, dat portionem substantiæ suæ, intelligat se ministrum esse misericordiæ diviniæ, qui partem pauperis in manu posuit largientis. Et serm. 5 de Collectis cap. 1 : Terrenæ et corporeæ facultates ex ipsius largitate proveniunt, ut merito rationem eorum queriturus sit, quæ non magis possidenda tradidit, quam dispensanda commisit. 732 Epistola ad Demetriadem cap. 5 : Qui possessionibus suis non aliter quam rebus pauperum præsumunt, ut ecclesiasticæ utilitati sub quâdam procuracione famulentur, elaborantes singuli pro suarum virium portione, ut ad victum atque vestitum familie Dei necessaria conferantur, etc.*

Epistola ad Demetr. cap. 10 : *Hinc evacuatio baptismi parvulorum, qui sola adoptione donari, nullo tamen reatu dicerentur absolvi. Lib. II de Vocatione gentium cap. 24 : Nec impie a quodam de parvulorum baptismo dictum fuisset : Habet gratia quod adoptet, non habet vnda quod diluat. Hanc hominis Pelagiani sententiam descripsit auctor librorum sex Hypognoticon, lib. V cap. 8, ex scriptis Pelagiani quem con-*

futat. Hunc Julianum esse, illum vero Sixtum papam III conjicit Joannes Garnerius (*Dissert. 6 ad Marium Mercatorem cap. 6*) : quæ conjectura, si vera esset, juvaret sententiam nostram; cum enim Sixto adhæserit Leo noster, ab eo accipere potuit Pelagiana scripta, quæ forsân Sixto, cum Cœlestio favebat, familiaria fuerant.

Epistolæ cap. 5 : *Ad vitam æternam per angusta et ardua emili, etc.*, respicit procul dubio auctor ad versum 14 capitis vii Evangelii secundum Matthæum, quem ita semper refert S. Leo : *Angusta et ardua via est, quæ ducit ad vitam*. Exempla vide in dissertatione 2, num. 24.

S. Leo, serm. 8 de Jejunio decimi mensis, cap. 1 : *Ut anima.... IN AULA MENTIS possit divinæ vacare sapientiæ*. Epist. ad Demetriad. cap. 22 : *Ipsa ergo, inquit, AULAM TUÆ MENTIS ingredi et in secretario purissimæ conscientiæ tuæ, etc.*

S. Leo, serm. 1, de Jejun. decimi mensis, cap. 1 : *Deus dat unde ipsi quod operatur operemur, accendens scilicet mentium nostrarum lucernas, et igne nos suæ charitatis inflammas*. Epist. ad Demetriad. cap. 14 : *De vero lumine tenebræ jam et deficientes lucernæ lumen accipiunt.... Superno igne accensus animus non tepescat.... unde capiti inflammari, inde poscat igniri*. Hanc ultimam vocem in dissert. 2 Leoni familiarem observavimus, num. 24.

Epist. cap. 24 : *Sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, unde habebitur plenitudo*. S. Leo, serm. 2 de Passione, cap. 2 : *Ut quod vestri generis impia perdidit portio, assequatur hoc fidelis genium plenitudo*. Serm. 15 (nunc 14), cap. 4 : *Qui primus hominum resurrexit, ejus plenitudinis est portio, quam præcessit*.

Epistolæ cap. 17 : *Dignum quippe est ut imago Dei splendeat, et inde pulchra, inde sit compta, dicens : Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; alioquin adultera est et a divino aliena conjugio, si alterius cujusquam decorem in speculo sui cordis ostentat*. Lib. 1 de Vocat. gent. c. 8 : *Quærat Dominus imaginem suam, et omnium, quæ in eam inciderunt, sordium concreione deterga speculum humani cordis enubilet*. Serm. 95 de Gradibus beatitud., cap. 7 : *In creatura Creator appareat, et in speculo cordis 733 humani, per lineas imitationis expressa Dei imago resplendeat*. Serm. 5 de Quadrag. cap. 3 : *Sollicitior cura cordis nostri specula tergamus.... Nitor enim mentium ad imaginem Dei conditarum non ita a sumo totius vanitatis alienus est, ut nulla possit sorde fuscari*. Serm. 1 de Jejun. decimi mensis c. 1 : *Inveniemus hominem ideo ad imaginem Dei conditum, ut imitator sui esset auctoris; et hanc esse naturalem nostri generis dignitatem, si in nobis quasi in quodam speculo divinæ benignitatis forma, resplendeat*. Serm. 4 de Nativit. cap. 2 : *Ut homo ad imaginem et similitudinem auctoris sui vivens, formam Dei bonitatis atque justitiæ in splendore imitationis tanquam in speculi nitore servaret*.

Epistolæ cap. 7 : *Gratia Dei tota repellitur, nisi tota suscipitur.... Extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffusetur.... Plene et veraciter consistenda est gratia Dei, de cujus hoc primum munere est, ut auxilium ipsius sentiat*. Capitulo 10, de Gratia et lib. Arb. : *Ad confendam gratiam Dei ejus operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est*.

Epistolæ cap. 8 : *Nulla est gravior quam superborum ruina; maxime cum ipsa elatio in Dei tendat injuriam*. S. Leo, epistola 80 (nunc 105) ad Anatolium ; *In totius Ecclesiæ perturbationem superba hæc tendit elatio*. Creberrimus est iste loquendi modus apud S. Leonem.

Epistolæ cap. 10 : *Ut omnium hominum generalem ruinam meritorum privilegio sublevent*. S. Leo, serm. 7 de Epiphania, cap. 4 : *Deus causam nostram nimis malam humilitatis privilegio bonam fecit*.

Epistolæ cap. 18 : *Ab omni contaminatione mens libera est, quæ sive in se, sive in proximo nihil diligit, nisi quod ex Deo esse novit. Nam amare aliquid, quod*

A non ex opere et spiritu Dei sit, non es. casta dilectio. Lib. 1 de Vocat. gent., cap. 6 : *Bene se amant, qui in se opera Dei amant. Nam et Deus hoc amat in nobis quod ipse fecit; et hoc odit, quod ipse non fecit. Si ergo opus Dei amamus in nobis, bonam voluntatem recte amamus, quæ utique, si opus Dei non esset, aranda non esset*.

Frequens ea verborum constructio et congeries figurarumque usus, quæ in dissert. 2 observavimus Leoni familiaria esse. Epistolæ cap. 6 : *De omni genere hominum, de omni gradu officiorum, de omni mensura operum, de omni qualitate virtutum, fiat totius edificationis insuperabilis conexio et indifferens pulchritudo, nec desit soliditati, quod non desuerit portioni*. Præter constructionem verborum, vix etiam ullum est quod Leonis non sit proprium ac familiare. Cap. 10 : *Cum.... captivus libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur. Cum.... ad novitatem redit vetustas, et ad innocentiam regeneratur impietas*. Cap. 4 : *Fiant filii Dei de paupertate divites, de patientia fortes, de humilitate sublimes*. Sexcenta his similia reperies in aliis S. Leonis opusculis. Vide dissertationem 5.

734 VI. 4. Jam vero si minutatim velimus expendere styli affinitatem, vocabulæque utriusque magis familiaria, eadem prorsus hæc esse facile deprehendemus, eademque dictionis totius structuram. His enim ferme frequentius utuntur vocibus, aut si non frequenter aliquibus, saltem citra usum communem usurpant. Tales sunt sequentes. Voluntaria devotio. Gratiæ largitas. Incitare. Igniri. Discipulus veritatis. Prophetica, evangelica et apostolica doctrina. Redire, transire, transferri in innocentiam, et novitatem protestari. Indicare. Murmurare querelam. Incunctanter. Inspicere, inspector. Sublimitas. Transcendere. Accrescere, famulari, famulatus. Insinuare, insinuatio. Moderamen. Incommutabilis voluntas. Tepescere. Desides et tepidi. Evacuare. Insania novi dogmatis. Dogmatis portio. Vipereus. Formam præferre. Cooperatores gratiæ. Impendere. Dispendium. Provehere, provectione. Exordium sumere. Consensio pro consensu. Mensura donorum gratiæ. Impar. Tumere, intumescere. Elatio. Præsumere, forma. Universitas pro omnes. Recidere. Fragilitas. Divini operis et muneris esse. Soliditas. Sacratas, sacratissimus. Confœderari. Religiosus. Onerosus. Obscurum pro obscuritate. Erudire, eruditio. Discretus, discretio. Portio, plenitudini et soliditati opposita. Sacramentum passionis et resurrectionis. Urere, uri invidia. Virus invidiæ. Commenta. Paginæ evangelicæ, veteris et novi Testamenti. Deceptiones. Laquei. Dextri, sinistra. Communio naturæ, etc. Scienter. Materia. Germen, semen, ager cordis. Consortium. Plantationibus suis Deus incrementa præbet. Variare, varietas. Indesinenter. Tentationis stimulus. Periculum mutabilitatis. Mutabilitatis incertum. Corde concipere. Cultura. Tenebræ mentes. Inclinare. Occiduis. Refutare pro rejicere, etc. Magistri, pro SS. Patribus, et doctoribus Ecclesiæ. Constitutio Salvatoris, etc.

D 5. Conjectationes superiores hic altera firmamus. Quod styli hujus epistolæ nitor ac venustas non est hominis Africani, sed ipsis potius Latinæ lingue incunabilis enutriti. Et certe si Africanus fuisset, non ignorasset Demetriadem ex S. Augustini maximo cohortationibus servandam virginis consilium concepissee; nec scripsisset tale ipsum *propositum sine humanis cohortationibus elegisse*, cum ex ipsius Augustini epist. 143 ad Julianam Demetriadis matrem discamus, per ejus ministerium castitatis propositum amplexatam esse piam hanc virginem. *Per ministerium, inquit, nostrum cum accepissetis verbum auditus Dei, sicut dicitur Apostolus, accepistis non ut verbum hominum, sed, sicut est, verè Verbum Dei. Cujus ministerii nostri, adjuvante gratia et misericordia Salvatoris, in domo vestra tantus fructus exortus est, ut humanis nuptiis jam paratis sancta Demetrias spiritalem sponsi illius præferret amplexum, cui specioso præ filiis hominum, etc. Hominem vero Italum longe 735 ab*

Africa positum et tunc temporis forte adhuc adolescentem, qualis erat S. Leo, non mirum est hanc competentem non habuisse circumstantiam. Quid quod hujus epistolæ auctor satis (a) se Romanæ Ecclesiæ alumnum prodit, dum ejus gloriæ ubique æmulatus apostolicam sedem omnibus, tum sacerdotibus, tum plebibus, exemplo fuisse asserit, ut Pelagiani dogmatis, insaniam abhorrent; cum hæc palma episcopis Africanis debeatur, quod omnium præcipuum signum adversus Pelagium levaverunt, sic canente Prospero :

Tu causam fidei flagrantius, Africa, nostræ
Exsequeris; tecumque solum jungente vigorem
Juris apostolici solio, fera viscera belli
Concisit, et læta proteritis limite victos.
Convenerunt tui de cunctis urbibus almi
Pontifices, geminoque senum celeberrima cœta
Decernis quod Roma probet, quod regna sequantur.

VII. 6. Juvat porro non modicum assertionem nostram singularis quæ Demetriadi virgini cuius S. Leone intercessit necessitudo, sanctaque familiaritas, ex qua etiam hanc fiduciam sumpsit, ut ipsam impelleret ad construendam basilicam sub S. Stephani invocatione consecrandam, ut fidem faciunt varii scriptores. Platina: *Leo*, inquit, *ad reparandam Urbem et templam conversus, Demetriam ancillam Dei impulit ut basilicam beato Stephano via Latina tertio ab Urbe miliario in fundo suo conderet*: quod et refertur in Breviario Romano. Cur de alta Demetriade iidem virgine, hæc intelligi debeant aut possint, non video; cum aliam huic cognominem et aliquatenus illustrem, nec illius ævi scriptores commemorent, nec eam de qua loquimur aliqua nota distinguant, cum de ea mentionem faciunt. Unicum est quod queinpiam possit movere, videlicet Demetriadem, jam ab anno 410, barbarorum sævitiam qui Romam ceperant fugientem, in Africam transisse, una cum Juliana matre sua et avia Proba, ibique sedem apud Carthaginem fixisse. Verum si semel redierit in memoriam, (b) Vandalos irrupisse in Africam anno Domini 427, cum innumerabili prope exercitu, qui regionem illam imperanter vastavit; post expugnatam vero anno 431 Hippone omnes illius tractus provincias barbarorum armis subjectas esse, exceptis solum duabus civitatibus, Cyria et Carthagine, hancque ultimam tandem in illorum manus devenisse anno 439, nemini puto persuadendum Demetriadem in illa provincia remansisse, experturam nimirum, nisi fuga sibi consulisset, hæreticorum barbarorumque furore. 736 apud quos fides catholica castitasque virginalis, quibus clarebat Demetrias, summo æque crimini vertebantur. Inmo vero nemo est qui non credat piam virginem, sicut, expugnata a Gothicis Roma, fugit Carthaginem, tantissimum tunc a barbaris asylum; ita, invadentibus Africam Vandalis longe potiori ratione reliquisse Carthaginem, Romanique remasse, in qua patriam, cognatos, amicos, et, quod non semel indicatur in hac ipsa epistola, amplissimas possessiones a parentibus suis relictas habebat. Quamquam et usque ad incursionem Vandalorum in Africa non remansisse, verosimilimum est, vel Julianam adhuc superstitem post Gothorum ex Italia discessum charissimum pignus in Urbem secum reduxisse, vel Demetriadem, in morte Juliana, ultro repetisse patriam, ut quæ apud Carthaginem sine cognatorum gentiliumque suorum ope ac solatio vix potuisset residere.

Urbem igitur reversa Leonem invenit primum seu doctrinæ seu pietatis inter omnes qui tunc in Urbe florebant facile tenentem; cumque archidiaconum Ecclesiæ spectaret potior virginum Deo dicatarum cura, Demetriadem sanctus Leo ex officii sui debito ad sanctioris quam professa fuerat vite perfectionem dirigendam suscepit; sanctumque Leonem

A vicissim sacra virgo, ut ad sublimis propositi operantiam magis magisque accenderetur, pro jure suo precata est. Nec reuuit S. Leo onus impostum; hæc ad eam scripsit eximiam epistolam, cujus materiem esse debere censuit christianam humilitatem, quam in sacra virgine natalium splendore, immensis opibus largiter in pauperes effusis, ac singulari pietate commendata, periclitari merito timuit: ne parvas tot laboribus operumque bonorum assiduitatis palmas una eriperet elatio; in cuius virtutis laudes quam propensus aliunde esset, cætera ejus scripta pluribus locis attestantur.

VIII. Sit igitur S. Leonis tam insignis epistola, non vero Prosperi, cujus nomen præ se tulit, ex quo inter ejus Opera excusa est sub hoc titulo: *Prosper episcopus sacra virgini Demetriadi*. Qui titulus adductus esse tum inde convincitur, quod ante centum ferme annos, quo tempore S. Ambrosii Operibus accensebatur hoc opusculum, sine hoc titulo semper prodierat; tum quod certum sit apud eruditos Prosperum Augustini discipulum ac vindicem nunquam sacerdotali dignitate, sed nec ullo forte ecclesiastico ministerio insignitum fuisse, cum a Gennadio et ipso Gallo, Gallorumque scriptorum diligentissimo exactiaste dicitur sit tantum *homo Aquitanicæ regionis*. Gelasius quoque recensens in concilio Romano scripta orthodoxorum Patrum, quos exactissima secundum cujusque gradum appellatione discrevit, enumeratis eorum scriptis, qui pontificali 737 dignitate præfulserant, addito ad singulos episcopi nomine, subiungit de sancto Hieronymo in hunc modum: *Item opuscula beati Hieronymi presbyteri*; ac demum in hunc Prosperi desinit: *Item opuscula Prosperi viri religiosissimi*; satis innuens ipsum episcopali infula etsi dignissimum, nunquam tamen decoratum fuisse. Idem probatum habetur ex cyclo Victorii ad Hilaram P. R. ex Marcellino Comite in Chronico, Bedæ Martyrolog. vii kalend. Julii, etc., de quo vide plura apud Sirmondum in notis ad Apoll. Sidonii lib. viii. epist. 15. Sed missa illa pseudepigraphæ, non esse Prosperi hanc epistolam arguit styli disparitas, et ejusdem affinitas cum stylo auctoris librorum de Vocatione gentium. Etsi enim Prosperi sermo nonnullis interdum rhythmis, ut aiunt, ubique sonat, quod omnibus illius ævi scriptoribus non insolens est, minus tamen frequentes sunt apud Prosperum, qui etiam his sæpe vitandis studuisse videtur, ut legendi planum erit. Non ita quoque de ordinando et admodum sim construendo sermone, aut secundis periodorum membris sollicitus est ac auctor gemini de Vocatione gentium opusculi; sed ut ratiocinii pondere atque arte præstat alteri, assertionibusque, ut de ipso Gennadio, magis nervosus est, ita dictionis puritate, sermonis nitore, compositionisque elegantia longe inferior est. Probatur præterea ex discrimine quod inter utrumque supra annotavimus, cum unus Ecclesiam Romanam in profliganda hæresi Pelagiana omnibus episcopis prævisse ait; alter ab Africana Ecclesia in hac pugna præventam esse etiam sedem apostolicam asserit; quod diversum auctorem fuisse demonstrat. Denique altum de sancto Augustino silentium, cujus cum laude nominandi nullam Prosper sibi eripi sinit occasionem, eidem hoc opusculum abjudicat. Quam enim opportunam magis, ac magis obviam habere poterat occasionem celebrandi in vicem illius gratiæ doctoris, quam in ea epistola, quæ et de gratia Christi, et de humilitate gratiæ custode locuta est, in qua Pelagianum dogma, Pelagique ad Demetriadem epistolam exagitat; quæ episcopos istius hæresiarchæ adversarios commemorat, quorum pars magna erat Augustinus, præcipua portio, ut loquitur ipse Prosper (*Epist. ad Augustinum*), *Domini sacerdotum*; in qua alloquitur virginem quam minister verbi Christo pepererat, aut postius quam æmulam

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) *Legè observ. n. 8.*(b) *Vid. eandem observ. n. 11.*

Dei æmulatione desponderat uni viro virginem castam exhibere Christo? Prospero enim omnium quæ Augustini erant curiosissimo indagatori hoc ignorare non liquit, nec tacere, cum id sacræ virgini gratissimum esse futurum non dubitaret. Denique cum de proposito castitatis à Demetriade concepto *inter ipsa principia multos qui tunc in Ecclesia præminebant, merito non siluisse asserat, atque illa rationabiliter doctissimos viros suis adhortationibus incitasse, nemo est qui credat hanc sibi ipsi vim facere potuisse Prosperum, ut orationem in Augustini nomen ac elogium sponte currentem, 738 compesceret reprimeretque.*

Hæc omnia si mente ab omni præjudicio libera lector attenderit, non dubio quin conjecturis nostris ultro subscribat, hocque opusculum sancto Leoni, ut genuino parenti, restituendum iudicet.

VIII. Nihil agam ab instituto meo alienum, si ad incudem hic revocavero quæ auctor nuperas refert de pia virgine, melius dixerim adversus piam virginem, cujus memoriam in ecclesiastica historia honorabilem immeritis notis dedecorat. Tribus enim quatuorve criminibus Demetriadem accessit: primum quod humanæ gloriæ avida, quidquid boni ageret labe ista inficeret; 2° quod Pelagianum venenum à Juliano gentili suo propinatum ultro exceperit; 3° quod hujus farinæ homines libenter foverit; 4° denique quod admiratrix ingeniorum (novum crimen), quod ambitiosis superbisque hominibus ac pietatem mentibus impansius faverit. Reddo auctori verba sua. *Julianus, inquit, affini familiæ venenum sumit afflaverat, illudque Demetrias, ut erat gloriolæ amantior, facilius accepit, sævitate contemptrix opum ac mundi, sed admiratrix ingeniorum, hominibus, qui severioris disciplinæ ita præferrent speciem, ut tamen amantem videri dicendi simul et evangelicæ perfectionis principatum tenere (Joan. Garnerius, dissert. 6. ad Marium Mercatorem).*

Sed unde habes, vir erudite, haustum a pia virgine Pelagii toxicum? Quod si assertionis testem nullam habes idoneum, non vereris de infamata puellæ Deo sacræ memoria reum coram Deo postulari? Si magnum porro admisse hæreseos argumentum putas quod sacræ puella ex Anicianæ stirpe nata est, Anicianæ autem familiæ junctam esse Æniliam, ex Æmilia jam oriundam fuisse, hanc dentum nupsisse Juliano: jam non sola Demetrias, sed et quotquot utramque hanc familiam sanguine vel affinitate auigerunt, Pelagiana dicendi sunt labe infecti; atque adeo vix ab ista peste, ut ita dicam, originali quiscquam nobilitum Romanorum immensus erit.

Immo vero, inquit, non in omnes Juliani affines transmissum istud venenum, sed hoc Demetrias, ut erat gloriolæ amantior, facilius excepit. Et hoc unde? Unde, inquam, habes Demetriadem gloriolæ amantior fuisse? An inde, quod in disciplina et humilitate Christiana nutrita et educata est, teste Augustino (Epist. 188, al. 143, ad Julianam); an quod, cum et nobilitate et divitiis primo esset in orbe Romano, hæc universa contempserit; quod se non nobilem, non divitiis præpollentem, sed hominem cogitavit? An quod puellares annos fidei ardore superavit, et inde cepervit, ubi aliis desuisse, perfectæ consummatæque virtutis est (S. Hieron. epist. ad Demetriad.)? Forsan gloriolæ amantior ideo dicitur, quia tam sublime propositum super humilitatis fundamenta consistere pie et sapienter intellexit? Quia Virgo Anicia super omne fastigium Trabeatæ nobilitatis erecta, converso repente animo, desiderio cælestium nuptiarum declinavit mortale conjugium... et studiis suis ad sublimiores gradus virtutum profecit (Epist. ad Demetriad. cap. 1). 739 Hæc si elatioris animi et gloriæ avidi iudicia suat, nemo Demetriade, fateor, gloriolæ amantior fuit; sed si contra dejectissimæ humilitatis argumentum ac meritum, et potius, ut cum S. Hieronymo loquar, miraculum istud fuit, fatebitur vel ipse Garnerius humanæ gloriolæ cupiditatem perinique affligi piissimæ virgini.

IX. Sed sæpius monita est Demetrias de vitandis Pelagii reliquiis et superbia fugienda. Verum id quidem; sed si de vitanda culpa vel errore fugiendo esse admonitum, admisisse est, nec possit quisquam agere monitorem, qui simul criminalem non agat, nescio quis a quovis crimine absolutum se confidere audeat. Rei fuerunt Romani omnes omnis Manichæicæ impietatis, omniumque Arij, Nestorii et Eutycheis hæreseon, quandoquidem toties de his fugiendis a Leone sunt admoniti. Omnes apostoli, ipso Christiani omnes fermento sunt infecti Pharisæorum, quod est hypocrisis, quos toties hortatus est Dominus Jesus ut ab eo sibi caverent. Impudicus dicendus erit Timotheus et profanis vocum novitatibus addictus, ad quem scribit Apostolus ut seipsum castum custodiat, et devitet profanas vocum novitates (1 Timoth. v, 25, et vi, 20). Enimvero quis miretur de humilitate potius quam de aliis virtutibus sermonem a Leone esse institutum, cum Demetriadem alloqueretur, quæ ad eum virtutum apicem evecta erat, cui maxime timendum superbiæ malum omnibus virtutibus vicinum, ut scribit Leo (Ad Demetr. cap. 16), quodque videtur is, quas perditas cupit, amicum esse virtutibus? Unde nihil magis, inquit, fugiendum est quam appetitus hujus concupiscentiæ, quæ virtutem negat divini operis amore propriæ dignitatis. Hunc amorem totis eloquentiæ viribus piæ virgini insufflarat Pelagius in sua epistola; contra hunc tota quæ pollet facundia Leo noster dimicat.

Quod si propterea Pelagianum dogma admisisse credenda est Demetrias, quod a Pelagio epistolam acceperat, credatur potius catholicam suscepisse servasseque doctrinam, quia a sanctis Hieronymo presbytero, Augustino episcopo, Innocentio pontifice Romano, Leone archidiacono, postea etiam antistite, atisque excellentissimis, ut hic loquitur, magistris, qui tunc in Ecclesia præminebant, litteræ datæ sunt vel ad Demetriadem ipsam, vel ad ejus matrem Julianam, quibus non minus ad doctrinæ catholicæ quam ad virginitatis amorem accendebatur. Et certe muli magis charitati Christianæ convenit hanc de virgine tantis munita præsidii opinionem concipere, quam cepit ipse Augustinus, etsi de illis nihil cogitans. Et nos quidem, inquit (Epist. 143), de sanctæ virginis disciplina et humilitate Christiana, in qua nutrita et educata est, hoc existimamus, quod illa verba cum legeret, si tamen legit, ingemuit, et pectus humiliter utdidit, ac fortassis et flevit, Dominumque, cui dicata et a quo sanctificata est, sidenter oravit: ut quomodo illa non sunt verba ipsius, sed alterius, ita non sit talis est fides ejus, 740 qua se aliquid habere credat, de quo in se non in Domino gloriatur. Et infra: Absit omnino ut tale aliquid in animo non dicimus tuo, vel sacræ virginis filię tuæ, sed in cujusque extremi meriti famulæ vel famulæ vestræ liber iste fecerit.

X. Jam quod sanctus Augustinus non ad Demetriadem, sed ad matrem ejus Julianam scripsisset, nescio an inde magnum sententiæ suæ patrocinium acripor laudatus accersat. Sacra puella Demetrias consecrationis suæ præsertim primordia in silentio egit, nec litteris ullis alterum ad se litteras allexit, quod nec virginitatis nec humilitatis pudori congruebat. Juliana porro de filie suæ perfectibus sollicita, sanctorum opem adhortationisque enixe postulavit, ut ad sancti propositi observantiam perseverantiamque ardentior efficeretur. Sic ad Innocentium, ad Hieronymum, ad Pelagium adhuc petatis et doctrinæ nomine conspicuum scripsisse testantur rescriptæ litteræ. De sancto Augustino par ratio: cum enim à Juliana litteras accepisset, non a Demetriade, non ad hanc, sed ad illam rescripsit, certus nihil accepturam matrem, quod cum illa suæ commune non faceret. Audiamus Augustinum. Nesciremus, inquit (Epist. 133), quemadmodum nostra illa tunc exhortatio a fidei et nobili virgine fuisset accepta, nisi nobis profectis, cum post paululum professa fuisset sancti moniam virginalem, hoc ingens Dei donum vestram

litterarum latissimo nuntio et veraci testimonio discernimus. Quod porro rescribens Augustinus ad Julianam, hanc a cavendis Pelagii insidiis moneat, ratio est obvia. Nimirum hoc omnibus Ecclesiae doctoribus commune est, ut quo tempore contra recentem natum in Ecclesia errore dimicandi provinciam acceperunt, tunc nullam occasionem prætermittant adversus eundem insurgendi, omnesque ad quos vel sermonem habent, vel litteras scribunt, ab hujusmodi hæresi studioso deterreant. Hoc sciunt qui Augustini aut Leonis scripta vel a limine salutarunt. Sed in hoc negotio clarum est exemplum. Res erat Hieronymo maxime cum Origeniani dogmatis sectatoribus: inde est quod Demetriadem alloquens, hanc ab illo dogmate ut caute se defendat vehementer adhortatur. Augustinus cum Pelagianis manus conserere per eadem tempora cœperat, ideo Demetriadem a Pelagiano maximo errore deterret.

Sed peculiarem adhuc rationem affert ipse Augustinus. *Quomodo, inquit (Epist. 143), a vobis, quibus tantam dilectionem debemus, admonendis ut alia cavetis, dissimulare possemus, cum legissemus librum quem ad sanctam Demetriadem quisnam scripserit, vel utrum ad vos pervenerit, vestris potius rescriptis nosse volumus?* Pene igitur prævaricationis reum se Augustinus prodidisset, nisi contra venenum sacrae virgini per hæreticam litteras propinatum, catholicæ doctrinæ pharmacum adhiberet; nec aliud mysterium habent sanctæ doctoris litteræ. Cæterum longe a Pelagianorum errore semper fuisse Julianam **741** cum omni sua familia, testatur ipsa diseris verbis ab Augustino relatis. Illam prioribus litteris de hac hæresi vitanda monuerat, deque pia admonitione gratias uberes egerat Juliana, hæc subjungens (*Ibid.*): *Sed noverit sacerdotium vestrum longe me ac domunculam meam ab hujusmodi personis esse discretam; omnisque familia nostra adeo catholicam sequitur fidem, ut in nullam hæresim aliquando devierit; nec umquam lapsa sit, non dico in eas sectas quæ viz expiantur, sed nec in eas quæ parvos habere videntur erroneas.* Probe intellexit Augustinus Pelagianam sectam a Juliana inter eas numerari quæ parvos videbantur habere errores: quia nimirum cum nondum plene innotuisset imperitiori præsertim sexui quam exitiosus esset Pelagii Cœlestiique venenum, eorum secta dogmataque tolerabiliora videbantur, si cum illis sectis dogmatibusque conferrentur, quæ viz expiantur. Parvum non esse istum errorem docet Julianam Augustinus, ut magis exosam ei sectam redderet, in quam numquam se domumque suam lapsam esse, et a cujus asseclis longe se esse discretam clarissime profletur; sed hanc ejus fidei professio-

nem vel obscuritatis arguere, vel parum sinceram suspicari, numquam, quod noverimus, in mentem venit Augustino; nec cujusquam ingenii et Christiani hominis animum debet sinistra hæc subire suspicio.

XI. Miratur denique auctor quod *Demetrias tanta olim totius orbis gratulatione virginitatem professæ, postmodum latuerit in obscuro, nec ulli penitus laudata sit, nisi forte cuidam Prospero.* Laudis profecto nimis avidum dixerim, qui parcius laudatam dixerit Demetriadem. Quid in virgine melius laudaveris, quam virginitatis professionem? Quid in virgine quæ et nobilitate et divitiis prima erat in orbe Romano, quam quod hæc universa contempserit, ut se hostiam vivam, Deo placerent, ac sine ulla macula **742** æternæ pudicitia consecraret (*Hieron. epist. 8 ad Demetriadem*)? Hæc laudavit Hieronymus, hæc Innocentius, hæc Augustinus, hæc excellentissimi quique magistri qui tunc in Ecclesia præminebant; hæc universus orbis gratulatus est. Istud si cui parum esse censetur, nescio quid ei sufficiat. Sed et in obscuro latuisse post professam virginitatem, virginis Deo sacrae et in obscuro faciei Dei latitantis, non est laus infima; cujus videlicet ardentius studium totiusque virtutis meritum hoc est, ut amet nesciri. Nec tamen obscurus remansit piæ virginis profectus, quem post triginta fere annos universæ Ecclesie notum fecit eximia, non Prospero cujusdam, sed Leonis Magni epistola. Apud quem quanti meriti esset Demetrias, vel inde perspicuum est quod in magnum trahat humilitatis argumentum, quod in hoc usque, inquit, o sacra virgo Demetrias, dignationem tuæ dignitatis inclines, ut profectiones tuas etiam meo stylo exigas adjuvari. Quod ego ad tenuitatem facultatis meæ respiciens, omnibus modis recusarem, neque tam maturo et erudito animo cohortationunculas meas adhibere præsumerem, nisi fiduciam efficiendi id quod jubetur a jubente conciperem, et tuis meritis et orationibus confiderem esse præstandum, etc. Demum in obscuro non remansit posterioribus annis Demetrias, quæ a pluribus scriptoribus ecclesiasticis laudatur, quod in fundo suo via Latina basilicam in honorem sancti Stephani protomartyris, hortante Leone, extruxerit. Cujus quidem memoria tam non est in obscuro, ut potius in ore et manibus versetur omnium, quotquot quotidianum ecclesiastici officii pensum persolvunt; et quotannis in anniversaria sancti Leonis festivitate ubique Ecclesiarum recolatur: adeo ut pene in virgine Demetriade impletum dixerim, quod de Magdalena prædixit Dominus Jesus: *Ubi cumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicitur et quod hæc fecit in memoriam ejus (Matth. xxvi, 13).*

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

In dissertationem quartam Quesnelli, de auctore libelli, seu epistolæ ad Demetriadem virginem

743 1. Hæc epistola primum edita fuit inter Ambrosii Opera, in fine epistolarum ejusdem, epist. 84, et ipsius nomine inscripta, ut didicimus ex editione Basileensi anni 1492. In qua cum non appareant libri de *Vocatione omnium gentium* in posterioribus editionibus adjecti, indicium est manifestum eam epistolam a primo editore sine iis libris fuisse inventam vel in fine codicis Epistolarum S. doctoris, vel in aliquo ms. simili exemplo Vat. 284, in quo hæc ipsa epistola sine libris de *Vocatione* legitur cum hac inscriptione: *Ambrosii ad Demetriadem virginem.* Cum vero animadversum fuisset hanc epistolam ex Pelagianorum mentione, quæ in eadem occurrit, et ex ipsa Demetriadis ætate non posse attribui S. Ambrosio, in editione ejusdem Romana anni 1581 ommissa fuit, retentis libris de *Vocatione*, qui antea Ambrosii Operibus additi fuerant

2. Joannes Sotellus, qui anno 1565 Lovaniens. Prospero editioni libros adjecerat de *Vocatione* ex tribus codicibus, in quibus iidem libri Prospero tribuebantur, etsi nullum nactus fuisset exemplar, quod hanc epistolam Prospero pariter ascriberet, eam tamen ex styli præsertim similitudine cum laudatis libris eidem auctori adjudicandam, ejusque Operibus inserendam putavit. Licet autem aliquot subinde codices nobis inventi fuerint cum memoratis libris Prospero inscriptis, nullum tamen reperire licuit quæ hæc Sotelli opinio fulcitur. Plerique enim codices qui libros de *Vocatione* attribuunt Prospero, hæc epistola carent. Ex tribus autem exemplaribus Vaticanis signatis num. 262, 268 et 281, in quibus post duos libros de *Vocatione* hæc epistola describitur, duo postrema 268 et 281 libros de *Vocatione* Ambrosio asserunt; epistolam autem absque auctoris nomine subjici-

ciunt cum titulo: *Incipit de vera humilitate ad sacram virginem Demetriadem*. Primum vero recentius 262 libros quidem de *Vocatione* et in inscriptione et in finali clausula ascribit Prospero, at epistolam quasi opusculum ad eundem auctorem non pertinens, interpositis aliquot paginis albis, sine ulla inscriptione a prima statim periodo exorditur, adeo ut libris de *Vocatione* Prospero tributis per accidens subjecta videri queat.

3. Cum nihilominus ex styli similitudine, nec non ex similibus de gratia sententiis invaluisse opinio, ejusdem auctoris esse et libros de *Vocatione*, et epistolam ad Demetriadem, sicut illi libri ex pluribus mss. exemplaribus Prospero tributi fuerunt, ita hanc quoque epistolam, nullo licet codice suffragante, eidem adjudicandam communis obtinuit. Primus contra hanc sententiam vexillum extulit Paschasius Quesnellus, qui una cum libris de *Vocatione* hanc etiam epistolam S. Leonis vindicandam contendit. Contra hunc autem late scripsit Josephus Antelmius dissert. 2, de *veris Operibus SS. Leonis et Prosperi*, ut ex vulgata sententia S. Prosperi eandem epistolam assereret; et alter aliter brevioribus subinde scriptis respondit. Inter has compugnantes opiniones ut æquum feramus iudicium, cum nihil ex mss. pro Prosperi, pro Leone autem multo minus elici potuerit, expendendæ sunt imprimis illæ conjectiones quas Quesnellus proposuit, ut excluso Prospero, Leoni epistolam vindicaret. Tum de sententia Antelmii, qua S. Prosper auctor astruitur, nonnulla adjiciuntur.

4. Primo hypothesis quam initio Quesnellus statuit, eundem esse et illorum librorum et epistolæ auctorem, non ita certa est, uti præsumitur. Duplex 745 in hanc hypothesim affertur ratio, tum quod styli in utroque opere idem videatur, tum quod utrobique lidem Semipelagianorum errores impugnentur. At non Semipelagianorum, sed Pelagianorum errores in epistola ad Demetriadem notari exploratum nobis videtur. Ad Semipelagianos quidem Quesnellus retulit illa capitis decimi: *Quam partem superflue prædicationis (qua scilicet Pelagiani varios errores spargebant) quidam sibi, cum cætera abnuerent, servaverunt.... ut omnium hominum generalem ruinam meritorem privilegio sublevent; et cum inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quod primorum hominum prævaricatio solis imitatoribus obfuisse.* At hæc Semipelagianis Massiliensibus aut aliis eorum fautoribus nequaquam conveniunt: quippe hi sincere admittebant originale peccatum, neque ulla in hoc errore cum Pelagianis societate jungebantur. Indicantur autem quidam Pelagiani occulti, qui dum verebantur sese palam prodere, originale peccatum fatebantur inter catholicos, inter suos autem negabant; itque ejus generis fuisse videntur, ac illi Pelagiani latentés a S. Leone memorati epist. 1, quos generalibus et ambiguis professionibus utentes, ut sese occulerent, idem pontifex ad apertam et expressam cujusque erroris condemnationem adigendos præcepit. Stylus porro epistolæ a stylo librorum de *Vocatione* discrepare videtur in nonnullis, quæ acutiora et accuratiora ingenia nequaquam effugient. Et siquidem latius similis prætendatur, cum stylus hac latiori ratione similis in diversis ejusdem ætatis ac institutionis scriptoribus identidem reperitur, hæc sola latior similitudo styli duorum operum eundem auctorem certo probare non potest. Nihil igitur pro eodem auctore asserendo certum suppetit. Immo altum de Semipelagianorum erroribus silentium in epistola, ubi congrua incidit occasio, non nemini incredibile videri potest, si ejus auctor idem esset ac scriptor librorum de *Vocatione*, qui ex his libris adversus eosdem inflammatus agnoscitur. In re autem præsentis si saltem dubium ponatur num diversus sit epistolæ et librorum auctor, cum negari nequeat stylum epistolæ magis convenire cum stylo librorum de *Vocatione* quam cum stylo S. Leonis vel Prosperi, et hac majori similitudine nihil

A conferente incertum habeatur num isthæc epistola auctori librorum de *Vocatione* tribuenda sit; multo erit incertius, immo crediti difficilius erit, eam Leonis esse vel Prosperi a quorum stylo magis discrepat.

5. Sed hoc interim prætermisso, et præsumpta etiam hypothesi eundem esse utriusque operis auctorem, cum nihil hinc elici queat ad asserendum auctorem Leonem potius quam Prosperum, dissertationis Quesnellianæ examinem prosequamur. Pro Leone igitur Quesnellus primo ingerit promiscuum et peculiarem usum veteris et Hieronymianæ versionis ejusdem versus 4 capitis xiv libri Job, qui juxta utramque interpretationem tum in Leonis Sermonibus, tum in epistola ad Demetriadem legitur. Id validum argumentum decantat, cum nemo facile sibi persuadeat fortuito contigisse ut eadem ætate duo scriptores diversi eundem libri versum assumperint ex versione S. Hieronymi, quæ nondum in usum vocata erat, et vix ab alio auctore illius ævi usurpata reperitur. Quam vero imbecille sit hoc argumentum, quod validum censuit, patet ex coævo auctore operis de *Promissionibus et Prædictionibus Dei*, qui eundem versiculum Job ex utraque interpretatione recitat part. 1, c. 4, ac eodem etiam in contextu utramque versionem ita jungit, uti in epistola ad Demetriadem, non autem in Leonis Sermonibus jungitur. Adde quod idem versus ex utraque versione simul recitatur etiam ab auctore Hypogosticon lib. v, c. 4, qui hoc eodem sæculo floruit; et ita recitatur, ut in hoc potissimum versu Job hæc duplex interpretatio adversus Pelagianos solemniter appareat, nec ad peculiarem hujus vel illius auctoris modum referenda sit. Post descriptum enim versum ex versione antiqua addit: *Hæc secundum septuaginta Interpretum editionem, quæ ex Græco in Latinum sermonem versa est, posuimus. Audite apertius ad sugillationem vestram idipsum, qualiter ex Hebræo verbo sit in Latinum translatum: Quis potest, etc.* Et paulo post: *Sive igitur Septuaginta ex Hebræo in Græco, sive alius similiter ex Hebræo in Latino sermone unum: atque idem et immutatis verbis, non tamen veritate, parvulus peccati sorde reos esse dixerunt.*

747 6. Similes sententiæ, quas secundo loco Quesnellus proponit, cum non tam apud Leonem quam apud alios quoque scriptores, qui de eadem re disserere instituant, inveniri possint, et inveniuntur frequentissime, nihil faciunt.

7. Tertium argumentum ex stylo, si etiam similis, immo ejusdem auctoris præsumatur stylus epistolæ ac stylus librorum de *Vocatione*, nihil pro Leone convincit, quemadmodum nihil pro Leone probare stylum librorum de *Vocatione* vidimus in observationibus ad dissert. 2. Quin cum ibidem exactius expendentes stylum eorundem librorum ostenderimus discrimen non exiguum a Leonis stylo oh quosdam characteres elocutionis valde dissimiles, qui communes sunt epistolæ ad Demetriadem, ex hoc potius styli capite alius a Leone hujus quoque epistolæ auctor evincitur.

8. Post longa verborum ac sententiarum parallela cum Leonis verbis atque sententiis, quibus alia similia in Prospero invenit atque repositi Antelmius, Quesnellus aliud argumentum affert § 6, n. 5, ex eo quod auctor se Romanæ Ecclesiæ alumnum præfert: *Dum ejus gloriam ubique æmulatum apostolicam sedem omnibus tum sacerdotibus tum plebibus exemplo fuisse asserit, ut Pelagiani dogmatis insaniam abhorrerent; cum hæc palma episcopis Africanis debeatur, qui omnium primi signum adversus Pelagianos levaverunt.* At idipsum etiam Prosper, licet nec Italus nec Romanus, tradidisse ex duobus locis invicem collatis agnoscitur. Primum in carmine de *Ingratis* v. 39, ubi scribit:

..... Pestem subeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis
Religione tenet. Non signior inde Orientis

Reclorum cura emisit, captumque nefandi
Dogmatis auctorem eorumque lege benigna
Commentum damnare suum, etc.

Ac sequentibus deinde versibus, quos Quesnellus recitavit, veluti posteriora Africanorum concilia indicat, quæ Romanæ sedis auctoritate sub Zosimo probata fuere. Secundo in libro contra Collatorem cap. 21, al. 41, ubi recensens juxta temporis ordinem judicia in Pelagianos edita, primum locum tribuit Innocentio I, his verbis: *Tunc istorum machinæ fractæ sunt. Tunc in superbis suis sociis ac principibus corruerunt, quando beate memoris Innocentius nefandi erroris capita apostolice maxime percussit; quando Pelagium ad proferendam in se suæque sententiam Palæstinorum episcoporum synodus coarctavit; quando Africanorum conciliorum decretis beate recordationis papa Zosimus sententiam suam robur annexit, etc.*

9. Qui Africanos omnium primos Pelagianis bellum indixisse asserunt, ea præsumptione nituntur quod Innocentius adversus eosdem nihil gesserit, nisi postquam ab Africanis monitus celebres epistolis dedit an. 417. At ex duobus recitatis Prosperi testimoniis liquet eum pontificem adversus Pelagianos egisse aliquid ante ipsam Palæstinorum concilia an. 415. Nam priori textu particula *inde* hoc Orientis concilium habitum indicat post aliquod judicium Romanæ sedis, quæ prima pestem subeuntem reciderat. In altero autem testimonio similiter Innocentius ante Palæstinorum sententiam nefandi erroris capita percussisse traditur. Aliquid ergo nobis ignotum idem pontifex gessisse in Pelagianam hæresim ante celebres, quæ supersunt, ejusdem epistolæ anni 417 dicendus est. Hinc intelligitur quam vere Photius scripserit in Bibliotheca ex cod. 54 serius sub initium sexti sæculi exarab, Pelagianos ac Cœlestianos *ejectos tamquam hæreticos extra Ecclesiam temporibus episcoporum Theophili Alexandrini et Innocentii urbis Romæ*. Hoc testimonium quidam rearguunt, eo quod Pelagianos primum damnatos putent in concilio Carthagineensi anno, ut opinantur, 412, post Theophili mortem, quæ incidit in hujus anni initium. Alii vero ne hoc testimonium, quod ex tam antiquo codice de Pelagianorum gestis agitur a Photio excerptum fuit, plane rejiciant, *Theodori Antiochei pro Theophili Alexandrini corrigendum existimant*. Sed ex allatis Prosperi verbis nec repudiandus est hic Photii locus, nec corrigendus. Omnia enim optima cedunt, si dicamus Innocentium vivo adhuc Theophilo aliquid 740 contra Pelagianos perperasse, eum forte antesignanus eorum Africa suam hæresim cepit aspergere; quod factum fuisse ante collationem Carthagine habitam anno 411 kalendis Junii colligitur ex Augustino de Gratia Christi c. 22, ubi de Pelagio ait: *Capit ad nos fama perferre quod adversus gratianum Dei disputaret; ac dein eum Hipponensi litore excerptum tradit se absente; ac tandem subjicit: Postmodum ejus faciem, quantum recolo, semel vel iterum vidi, quando cura collationis, quam cum hæreticis Donatistis habituri eramus, occupatissimus fuit*. Ignor saltem circa annum 410 Pelagiana hæresis audiri cepit; idque Romæ præsertim, ubi ille ex eodem Augustino diutissima vixit (*De Pec. orig. c. 21*), fuisse auditum deduci potest ex ejusdem doctoris libro de Dono persever. c. 20, in quo narrat Pelagium Romæ cum Africano episcopo de gratia litigasse occasione ejuſdem sententiæ ipsius Augustini quæ in libro Confessionum erat inserta. Cum Pelagius Roma discesserit ante collationem, cui cum sese pararet Augustinus, illum in Africa vidit, ac dein perrexit in Palæstinam, ubi adhuc debebat Zosimi tempore, hæc concertatio ejus Romæ circa annum 410 habita videtur. Hæc eadem concertatio aliæque similes Romæ celebres, et execranda dogmata ibidem sparsa judicari etiam videntur in libro de Peccato origin,

A n. 24: *Alia quoque ipsius (Pelagii) in urbe Romæ, ubi diutissime vixerat, atque in his fuerat prius sermonibus CONTENTIONIBUSQUE versatus, cura fidelium fratrum prolata patuerunt, quæ litteris suis.... papa Zosimus execranda, sicut legere poteris, attexuit*. Verosimile itaque videtur hominem Romæ contra divinum gratiam execranda dogmata spargentem, et cum catholicis libere litigantem ab Innocentio fuisse reprehensum ac ejectum de Ecclesia. Hinc forte ex Urbe discedere coactus, Africam appulit, indeque se in Palæstinam tandem recepit. Ita ergo prima Romana sedes contra Pelagianam hæresim pugnavit ante ipsam Carthagenensem synodum habitam post collationem anno 412, vel, ut nos credimus, sub finem anni 411 (*T. IV Norisii Oper. Hist. Demetrii. part. II, c. 12, p. 577*), ac proinde ipsa cæteris exemplo præcessit, ut in epistola ad Demetriadem c. 10 traditur. Sed quicquid id est, cum constet hujus epistolæ auctorem idem scripsisse ac S. Prosper, qui Romanus non fuit, quacumque tandem ratione id explicandum credatur, hæc sententia ad Romanum aut Romanæ Ecclesiæ alumnus astruendum eandem auctorem nihilum confert.

10. Hæc in hypothesi quæ vulgo obtinet, qua mirum creditur auctor epistolæ loqui de primo Romanæ sedis judicio in damnandis Pelagianis. At veretur ne hoc sensu ejus verba accipienda non sint. Inquit enim laudato cap. 10: *Resisterunt quidem huius impietati recta innumerabilium corda sanctorum, et non solum docti quisque pontifices, verum etiam universales Ecclesiæ plebes apostolicae sedis exemplo insaniam novi dogmatis horruerunt*. Verba apostolicæ sedis exemplo, quod non tam docti quisque pontifices, quam universales Ecclesiæ plebes secutæ sunt, uni convenienter tractari Zosimi in universum orbem missæ, quam non solum omnes docti, seu sanæ doctrinæ pontifices eam subscriptionibus firmantes, verum etiam omnes totius Ecclesiæ plebes de hac hæresi admonitæ, insaniam novi dogmatis horruerunt. Simili fere sensu S. Prosper contra Collatorem n. 57 de eodem Zosimo scripsit: *Ad impiorum detractionem gladio Petri dexteram armavit*: quatenus scilicet ei tractari omnes catholici episcopi subscribentes, omnes quoque suas plebes ad eandem hæresim execrandam incitavit.

11. Pluribus deinde conjecturis Quesnellus prosequitur, ut statuat cap. 7 occasione ac tempus quo hæc epistola a Leone scripta fuerit. At cum nondum satis probaverit hunc pontificem esse ejus auctorem, omnes ejusmodi conjectiones infirmo fundamento incumbentes fatiscunt. Quoad epistolæ tempus, ea scripta traditur postquam Demetrius ex Africa in Urbem remigraverat. Id autem accidisse post Vandalarum irruptionem in eandem provinciam anno 427 Quesnellus existimat; et licet non diffiteatur eam potuisse ante id tempus redire, priori tamen sententiæ veluti probabiliori adhæret, quippe cui cæteras conjecturas libenter superstruit. At Demetriadem jam rediisse Romam an. 414 liquet ex epistola Pelagii ad eandem virginem eodem anno scripta, ubi hæc leguntur: *Adhuc tibi etiam in Urbe solitudinem* (*Append. Aug. t. II, epist. 17, c. 23*). Voces in Urbe Romam proprie dictam significant; unde Pelagius in Oriente degens, cap. 1 indicat se 751 trausmarinis litteris respondere, quas a Juliana ejus matre, cum filia utique in Urbem reversa, acceperat. Hinc etiam S. Hieronymus epist. 130, al. 8, ad eandem eodem anno scripta, ipsam monet ut Innocentii fidem sequatur, nulla neque Aurelii, qui Carthagine eam voverat, neque Augustini, qui virginitalis vovenda eidem hortator fuerat, facta mentione: quod indicio est eam Romæ tunc temporis existitisse. Idipsum etiam colligitur ex Augustini epist. 188, ad Julianam, ut PP. Benedictini fatius prohibent in Augustini Vita lib. vii, c. 6, n. 6. Serius non hominum nostram epistolam fuisse hucubraram nonnulla sudent. Non solum enim c. 10 Pelagiana hæresis jam tunc orbe con-

degnata insultur post Zosimi tractoriam, quæ data fuit anno 418, verum etiam longum intervallum a virginitatis proposito, quod in primæ ætatis flore edidit Demetriades, indicant verba capituli primi: *Si vero de commendando virginitatis homo disseram, superflua erit ejus nunc propositi ininuatio, quod tu a primæ ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, et de quo inter ipsa principia multi qui tunc in ætate examinebant merito non siluerunt.* Quæ verba palam ostendunt, et Demetriadem jam excessisse florem juventutis, et eos jam supremum diem obiisse, qui illius propositum scriptis innotuerant. Augustinus autem præcipuus ejus laudator obiit an. 430, et ideo post hunc annum hæc epistola scripta fuit. Cum porro capite 10 memorentur Pelagiani quidam occultiores, aliter inter suos, aliter inter catholicos profitescentes, quales præsertim sub Leone pontifice plures fuerunt, si per hoc tempus lucubrata credatur, eam Leoni jam supremam in Ecclesia auctoritatem obtinenti non posse attribui multo magis patebit. Nonnulla enim sunt in eadem epistola adeo humilia et submissa, ut neque eidem uti Romanæ Ecclesiæ archidiacono convenire visa sint Antelmio Dissert. 3, n. 20, pag. 108. Recitat præcipue illa capituli 1, ubi et dignatio dignitatis Demetriadis effertur in indicanda e veluti præcipienda hujus epistolæ scriptione, ac

A ipsius auctoris maxima erga illam observantia declaratur. Hæc monachum et privatum quemlibet sane decent, Romanæ autem Ecclesiæ archidiacono, qui ex officio et cura virginum, ut Quæsnellus potavit, hæc scriberet, nequaquam congruent. Stet igitur nihil esse ex quo hæc epistolam Leoni cogamur asserere; immo nonnulla occurrere ex quibus illam ipsi subtrahendam putemus.

B 12. Prospero autem multo minus vindicari potest, cum stylus epistolæ multo aptius a Prosperi quam a Leonis stylo disceperet, ut ex observationibus ad dissert. 2 colligere licet. Prætermissa etiam Augustini mentio, cum opportuna incidisset occasio, epistolæ adjudicat a Prosperi, ut optime Quæsnellus notavit; neque enim hic ea ratio dissimulandi ejus nominis allegari potest, quam in libro de *Vocatione* ingessit Antelmus. Accedit error initio epistolæ insertus, quo virginitatis propositum a Demetriade sine humanis cohortationibus susceptum traditur; neque enim Prosper S. Augustini Operam callentissimas ignorasse videtur hunc S. doctorem ejus propositi suscipiendi celebri ad eandem virginem epistola hortatorem fuisse. Cætera quæ Prosperum excludunt apud Quæsnellum invenies. Hinc ergo Leone et Prosperi subductis, hæc epistolam incerte auctor ascribendam censuimus.

DISSERTATIO QUINTA

SEU

APOLOGIA PRO S. HILARIO ARELATENSI EPISCOPO,

ET ANTIQUIS SANCTÆ ECCLESIE ARELATENSIS JURIBUS,

IN TRES PARTES DISTRIBUTA.

Ad epistolam 10, alias 89, sancti Leonis papæ ad episcopos Viennensis provincie.

PRÆFATIO.

753 Rem arduam aggredimur, nec ad hæc usque tempora ab ullo ecclesiastico scriptore omni ex parte tentatam: ut scilicet sanctum Hilarium Arelatensem episcopum, Ecclesiæ Gallicanæ decus eximium, a calumniis probrisque vindicemus, quibus sanctissima ejus memoria, occasione epistolæ sancti Leonis ad episcopos Viennensis provincie, immaniter hactenus lacessita est. Eum enim passim traducunt ut hominem præfractæ contumaciæ, effrenatæ temeritatis et insolentiae, qui omnia jura episcopalia et metropolitica susque-deque ferret, qui canones ecclesiasticos nihil pendens, omnia pro libidine animi ageret (*Marcus, epist. ad H. Valesium*), pontificatumque suum, seu, ut aiunt, vicariatum a pontifice concessum in tyrannidem converteret; quod Diotrephi similis ipsum pontificem recipere detrectaret (*Morinus Exercit. Eccles. lib. 1, exerc. 23*); quod denique illa apostolica delegatione et primatu in tantam arrogantiam fastumque prorapisset, ut summum pontificatum et, ut ita dicam, papatum in Galliis sibi jam designaret (*Fleissac. dissert. de sacr. episc. auctor. c. 9, sect. 12*). Pro quibus criminibus aliisque quamplurimis justissimas pœnas luisse Hilarium asserunt, nec aliter eum in Leonis gratiam tandem aliquando redintegratum fuisse, atque inter vindicatos coelites conscriptum, quam peracta pro tot et talibus ausis seria constantique poenitentia.

Neminem qui hæc omnia ditare tantique pontificis innocentiam asserere tentaverit hactenus invenimus, nisi unicuique auctorem, eumque Hispanum, Franciscum scilicet Bivarum ordinis Cisterciensis abbatem, qui commentitium Dextrî Chronicon a Marco Maximo episcopo Cæ-araugustano 754 continuatum in lacem

C edidit, et commentariis illustravit. Hic enim ad ann. Chr. 449, ubi Pseudo-Dexter *Hilarium Arelatensem egregia morte vitam meritis et sanctitate plenam finisse* narrat, aperte et palam prædicat hujus viri sanctitatem, modestiamque eximiam; eaque omnia quæ vel a Leone, vel ab aliis in ipsum conjecta sunt, inter calumnias ab ejus adversariis conflictas deputat. Cæterum (ut sensum, inquit, meum ponam) tanta viri sanctitate perspecta, nequaquam in Baronii adduci possum sententiam, ut credam Hilarium rem poenitentia dignam eo temporis perperasse; sed in eam proclivis sum, qua nihil minus intelligi queat inter Hilarium et Leonem quæstionis utrimque justæ intercessisse, atque olim inter Paulum et Petrum a Paulo reprehensum; inter Chrysostomum et Epiphanium, seu inter Athanasium et Luciferum; et ut aliquid altius repetam, inter Gabrielem et principem Persarum custodem. Nam et magnis Leo multis suaurationibus et criminationibus circumventus in Hilarium justè potuit trahi, nimirum cunctis quæ in ipsum a malevolis objiciebantur fidem præbens; et Hilarius ipse nihilominus ab omni crimine immunis esse.

D Quid porro scriptores nostros a causa Hilarii sui defendenda deterruerit, plane nescimus, nisi quod vel negotium illud non satis perspectum habuerunt, ad alia pro atro quisque institutio properantes, vel se ut temeritatis ac violatæ pontificiæ majestatis reos infamandos esse timuerunt, si tot facinora a Leone in medium adducta adversus Hilarium in dubium revocarent, vel absolverent eum in cujus condemnationem utraque potestas terribilitatis sese decretis aliquando armaverant.

Verum ibi trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Quasi vero Hilarius defendi, nisi offenso Leo-

ne, non possit; cum potius **755** utriusque apologiam ita sibi invicem existimemus esse connexam, ut non aliter quam purgato ea qua instituimus ratione Hilario, Leonis ipsius existimationi provideri posse arbitremur. Ita enim Arelatensis episcopi sanctitas, humanarumque rerum contemptus apud clarissimos quosque auctores ecclesiasticos, ne quid de peculiari ejus vitæ scriptore dicamus, celebrata sunt, ut alia via excusari non possit Leo, quod in hominem, proh qualem ac tantum! ea scripserit, quibus paria (si Bivaro credimus) probra in facinorosum quemlibet vix conjici possent, quam si Leonis credulitati per malas artes fuisse obreptum fateamur hic primum ingenuè, et abunde postea demonstremus.

Quidni enim Leonem nostrum iisdem verbis affari nobis liceat, quibus Bernardus papam Eugenium? Venerunt ad te in vestimentis ovium, immo in vestimentis pastorum, in habitu sancto: species decepit te. Quid mirum? Et tu homo es. Neque hoc sibi Leo de se ipse persuaderi ægre passus esset, qui statim atque adeptus est pontificatum sub tantæ dignitatis pondere ingemuit, et de ineluctabili pene in multis errandi necessitate et secum et apud plebem suam pluries conquestus est. Quæ conditio, inquit, si omnes sacerdotes generaliter tenet, quanto magis nos et onerat et obstringit, quibus ipsa suscepti operis magnitudo creberrima est offensiois occasio (Serm. 4 in Assumptione sua, cap. 2)? Timor quem timebat venit ei, et quod verebatur accidit. Ita enim in hac cum Hilario disceptatione falsis rumoribus technisque adversariorum ejus circumveniri se passus est, ut cum innocentissimum virum, immo apostolicum omnino sacerdotem exagitaret, omnium Ecclesiarum perturbatorem, totius disciplinæ adversarium, omnium pene scelerum reum se in Hilario impugnare existimaret. Neque vero hæc tam mea sunt, quam eminentissimi Baronii verba de Hilarii et Mamerti causa non absimili ita loquentis: Non mireris, lector, Romanum pontificem adversus Mamertum adeo vehementer insurgere, virum, ut declararunt eventa, sanctitate insignem. In his enim quæ contentiosi fori sunt, per facile est quemquam decipi. Persimile etiam sancto Leoni accidit, qui in sanctum Hilarium eadem ferme ex causa acerrime invecus est. Quis nesciat sæpe accidere ut falsis accusationibus et subreptionibus aures pontificum repleantur; et cum putant agere quod justum appareat, exagitant innocentem (Baron. ad an. C. 464, n. 8)? Hæc Binius a Baronio pro suo more mutuatus ad calcem undecimæ Hilarii epistolæ transtulit, hisque insuper Baronii suffragium cumulavit: Quod **756** accidit S. Leoni pontifici sanctissimo in causa Hilarii Arelatensis, qui epistola 89 acerrime innocentem perstrinxit, idem ex obreptione Hilario pontifici in causa Mamerti accidisse potuit.

Innocentem igitur Hilarium pronuntiat hic magnus Annalium scriptor; ut merito censendus sit ea voluisse retractare quæ ad annum 445 dixerat duriusculis verbis, nec rebus satis expensis de tota hac causa disserens. Posterioribus cogitatis veluti sapientioribus inhæremus; priora, eum imitati, emendabimus hac, quam ordimur, dissertatione. Quæ ut ordinatio clariorque procedat, in tres partes dispertietur, quibus quidquid adversus Hilarium a Leone objectum est in epistola illa celebri discutiemus. Prima igitur erit de Celidonii negotio, quod hanc cæmarinam movit, ubi de jure Arelatensis episcopi in provinciam Viennensem disseteretur. Secunda de episcopi super-

A ordinatione in locum Projecti, ubi de jure ejusdem Arelatensis episcopi in provincias Narbonenses et alias quas sibi vindicabat Hilarius. Tertia denique parte cætera accusationum capita quæ Leonis epistola complectitur, spositis omnibus præjudiciis, ad examen revocabimus.

PARS PRIMA.

DE CAUSA CELIDONII.

CAP. I. *Totius controversiæ origo et status.* Cum beatus Hilarius e Lirinensi monasterio, cui semet olim tradiderat, ad sedem Arelatensem in Honorati demortui locum ^{aviano} esset circa quadringentesimum vigesimum nonum Christi annum, nihil sanctius habuit quam ut gregem Christi sibi commissum verbo pasceret, ac sollicitudine regeret pastorali. Quemadmodum autem ejus cura, quatenus episcopus erat, spectabat solam Arelatensem Ecclesiam, ita ad omnes sese provinciæ Viennensis Ecclesias episcoposque extendebat ratione metropolitici juris, quod penes se dudum habebat Arelatensis antistes. In his autem pastoralibus excursibus explendis comite plerumque utebatur magno illo Germano Autissiodorensi episcopo, quem et sanctitatis fama et apostolica prudentia eximie commendabant. Eum vero non ob hanc solum rationem crediderim ab Hilario in hujus sollicitudinis communionem esse vocatum; sed etiam quia plures tunc temporis erant provinciæ Viennensis civitates, quæ non Romanæ ditionis essent, sed (a) parerent Burgundionibus. Quibus **757** videlicet ab Aetio devictis Sabaudia relicta erat, cum indigenis ita porro dividenda, ut finibus deinde vi armorum per vicina propagatis, in Prima Lugdunensi, Maxima Sequanorum, Viennensi et aliis provinciis sedem fixerint. Potuit igitur Hilarius Germani opem eam ob rem poscere, ut apud alienæ ditionis populos, quibus acceptissimus erat eorum contribulis Germanus, plus valeret episcopalis auctoritas et ordinatio. Quidquid sit de hac ratione, narrat (b) Honoratus Massiliensis episcopus in Vita Hilarii nostri, quod cum Hilarius Germanusque lustrantes provinciam ad aliquam civitatem pervenissent, non prius eorum adventus innotuit, quam certatim undique convolarit hominum multitudo, non ex infima tantum plebecula, sed ex nobilioribus honoratioribusque longe plurimi, quorum una vox, una hæc adversus Celidonium accusatio: ipsum videlicet internuptam suo quondam adhibuisse consortio, quod canonibus omnino contrarium erat; eumdemque sæculari præfectura perfunctum, antequam sacris initiaretur, aliquos extremo damnasæ supplicio. Illis auditis Germanus et Hilarius, viri disciplinæ ecclesiasticæ tenaces, congregant illico synodum ex probatissimis episcopis, causam instruunt, convictumque Celidonium e sede sua dejicieudum pronuntiant. Sed satius est et quæ jam diximus, et quæ Celidonii depositionem secuta sunt, suis verbis Honoratum narrantem audire.

In excursibus autem, inquit, quis ut dignum est explicabit quantum ejus præsentia profectum contulerit civitatibus Gallicanis, sanctum Germanum sapiens expectando, cum quo sacerdotum ministrorumque vitam necnon profectus excessusque tractabat? Ubi ejus adventus innotuit, flammata ad utrumque nobilitatem et mediocrum studia convolarunt, astruentes Celidonium internuptam suo adhibuisse consortio, quod apostolicæ sedis auctoritas et canonum prohibent statuta: simul

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Per hoc tempus, quo vivebat Hilarius, sola Sabaudia pars ab Aetio concessa fuit Burgundionibus qui Romanos adhuc uti dominos coluerunt. Aliquot vero Viennensis provinciæ civitates solum post Valentianum mortem, et Occidentalis imperii ruinam in potestatem eorum venerunt: vivente autem Hilario, porruerunt Romanis una cum Maxima Sequanorum et

ipsa urbe Autissiodoro, uti ex ipsius S. Germani Vita liquet. Vide Pagium, ad an. 445, n. 12.

(b) Num hic Honoratus sit certus auctor Vitæ S. Hilarii, ex admonitione eidem præmissa colligitur. Narrationem hic Quesnellus suo arbitrio contexit ex auctore præsertim Vitæ S. Hilarii, cui quid tribuendum sit, vide in observat. part. 1, c. 4, n. 3.

ingerentes, sæculi administratione perfunctum, capitali aliquos condemnasse sententia. Tantæ rei novitate permoti, testes imperari præparari. Conveniunt ex aliis locis probatissimi sacerdotes: res omni ratione prudentiaque discutitur, accusatio testimoniis confirmatur. Adhibetur vera simplex definitio: ut, quem Scripturarum regulæ removebant, voluntate propria se remove debet. Ille Urbem credidit expetendam, ibique se injusto rigore astruit condemnatum. Quod ubi conperit vir beatus, pedibus iter aggrediens Romam sine equo, sine sagmario festinus intravit. Apostolorum martyrumque occursum peracto, beato Leoni papæ illico se præsentat, cum reverentia impendens obsequium, et cum humilitate deposcens ut Ecclesiarum statum more **758** solito ordinaret; astruens aliquos apud Gallias publicam merito excepisse sententiam, et in Urbe sacris altaribus interesse. Rogat atque constringit, ut si suggestionem suam libenter exceptit, secreto jubeat emendari; se ad officia, non ad causam venisse; protestandi ordine, non accusandi, quæ sunt acta suggerere; porro autem si aliud velit, non futurum esse molestum.

Non statim discessit Roma Hilarius, sed expectato concilio episcoporum, eorum videlicet qui forte fortuna tunc Romæ commorabantur (cujusmodi synodus *ἡδαιοῦσιν* vocabant Orientales), jus suum fortiter tuitus est. In illa enim synodo multa ultro citroque prolata sunt, quorum Acta cum epistola sua misit sanctus Leo ad episcopos provinciæ Viennensis. Quæ igitur, inquit, apud nos in causa Celidonii episcopi gesta confecta sunt, et quæ Hilarius dixerit, dum cum eodem præsentate episcopo audiretur, inditus chartis veram ordo demonstrat (Epist. 10). Eadem proculdubio Acta penes se habuit auctor Vitæ Hilarii, sed ab his recensendis abstinuit, ne dissidium jam tunc inter beatissimos pontifices coelesti pace compositos redintegrare videretur. Et quia, inquit, sanctorum virorum, præsertim jam ad supernum gratiam vocatorum, nec in narratione audeo judicia ventilare, hoc breviter dixisse sufficiat: quod solus tantos sustinuit, quod nequaquam minantes expavit, quod inquirentes edocuit, quod altercantes vicit, quod potentibus non cessit, quod in discrimine vitæ positus communioni ejus quem cum tantis viris damnaverat conjungi nullatenus acquievit. Miranda certe hoc loco simul et dolenda nobis venit humanæ conditionis seu infirmitas, seu ignorantia. Ecce enim quam diversis coloribus Hilarium depingunt (a) Leo et Honoratus, uterque episcopus, uterque sanctitate conspicuus, veritatis uterque studiosus. Scribit S. Leo (Epist. 10, cap. 3): *Nihil Hilarium habuisse rationale, quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere; eundem laudat Honoratus, quod solus tantos sustinuit, quod inquirentes edocuit, quod altercantes vicit. Queritur Leo ad ea se occulta cordis ipsius transulisse, quæ nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum posset audire. Nihil tale Honoratus, sed potius miratur quod nequaquam minantes expavit, quod potentibus non cessit, quod in discrimine vitæ positus communioni ejus quem cum tantis viris damnaverat conjungi nullatenus acquievit. Ille tumorem mentis ejus superbie spiritu inflatæ, et nimis impiam præsumptionem arguit, talemque asserit existisse, ut beato apostolo Petro nollet esse subjectus, et frequentius temerariis et insolentibus verbis sententiam damnationis expeteret. Hic vero testatur **759** eum beato Leoni se illico præsentasse, cum reverentia impendisse obsequium, et cum humilitate poposcisse ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret. Cui suffragatur Auxiliarius præfectus, qui tunc Romæ agebat et testis ocularis fuisse videtur, cum ita ad ipsum Hilarium scribat inter cætera: *Sed cum propositi tui tenax sis et semper equalis, nulloque commotionis felle rapiaris, sicut nullis extolleris illecebris gaudiorum, ego nec**

A minimum quidem factum beatitudinis tuæ arrogantiam meminere contagione fuscari. Sed impatienter ferunt homines, si sic loquamur, quomodo nobis conscii sumus. Aures præterea Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur, etc. Denique Leo graviter expostulat, quod Hilarius meriti sui conscius, cum quæretur ad causam, turpi fuga se credidit subtrahendum. Auctor vero ille et sapientiæ et fortitudini imputat quod custodibus appositis, hiemis rigore sæviante, quos ratione non flexerat, credidit relinquendos. Jam enim a primo in Urbem adventu Leonem monuerat se ad officia, non ad causam venisse, protestandi ordine, non accusandi, quæ erant acta suggerere. Porro autem si aliud vellet, se non futurum esse molestum. Hæc omnia Honoratus, qui post utriusque mortem ita scribens, ab omni vel palpandi vel fallendi affectu liber et immunis fuisse credendus est.

B Præsentiscens igitur Arelatensis episcopus statum esse Leoni causam Celidonii apud se penitus retractare, majoremque fidem habere testibus ab illo episcopo productis, quam his omnibus qui coram Gallicanorum episcoporum synodo adversus Celidonium testimonium dixerat, satius duxit Roma abscedere, ne coram certanti pro suis Ecclesiarumque Gallicanarum prærogativis aliquid incauto aut pugnacius agenti elaberetur, quod iram pontificis Romani magis accenderet, quam rem propriam promoveret; neve expectando sententiam quam in prioris detrimentum ferre paratus erat S. Leo, aliquod conciliorum episcoporumque auctoritati præjudicium crearetur, quod futuris deinde sæculis in exemplum traheretur.

C Quam ægre Hilarii egressum ex Urbe tulerit Romanus pontifex, testis est epistola quam scripsit postmodum ad provinciæ episcopos, et constituto imperialis quam in ipsum intorqueri fecit a Valentiniano Augusto. Non statim tamen secuta sunt Hilarium hujusmodi scripta; sed eo egresso, absolutus est Celidonius episcopus, inquit S. Leo, remotumque *judicium, quod prolatum in hac sententia legebatur: quod tamquam viduæ maritus sacerdotium tenere non posset.* Deinde scripsit per brevem epistolam ad episcopos provinciæ Viennensis, ut eos de toto negotio certiores faceret; indicaretque, Hilario metropolitana in Viennensem provinciæ potestate privato, eam ad Viennæ episcopum translata pro jure antiquo fuisse. Nec soli Viennensi provinciæ hanc dedit epistolam, sed etiam cæteris episcopis per Gallias, ut titulus præ se fert, hoc est **760** per septem provincias constituitis. Quæ epistola, si tamen genuina est, veluti prælusit proluxiori illi libello, in quem disserimus, qui cum maximi esset momenti, operosiori stylo elaborari debuit. Immo non prius de eo in Gallias mittendo apud se statuit pontifex, quam diutius diligentisque totum hoc negotium mente versasset. Unde quinque mensium intervallum inter utramque epistolam reperitur, quarum ultima VIII idus Junias data est, eodem scilicet tempore quo Valentiniani constitutio; prior vero VIII vel in idus Januarii: quod optime convenit cum tempore reditus Hilarii in Gallias, qui hiemis rigore sæviante contigit, ut supra ex ejus Vita retulimus.

D Interim vero se suæ reddidit Ecclesiæ Arelatensis pontifex; et ut nihil, pro mansuetudine et charitate sacerdotali, omitteret quo iratum Leonem deliniret: totum se, inquit Honoratus, ad placandum ejus animum inclinata humilitate convertit, misso primitus sancto Ravennio tunc presbytero, postmodum proprio successore. Deinde sanctum Nectarium, sanctumque Constantium, præcipuos sacerdotes, misit.

Etsi porro hoc lenimento usus Hilarius pro servanda, quantum in ipso erat, unitate spiritus in vinculo pacis, ne putes tamen ipsum juri suo cessisse, ut sibi persuasit eminentissimus cardinalis Baro-

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

(a) Leoni magis credendum loco allegato ostendimus, nec non cap. 3, n. 2.

nus (*Ad. an. 445, num. 18*), qui et addit illum *haud mediocriter edidisse specimen christianæ modestiæ, cum ita exagitatus tam a pontifice quam ab imperatore, tamen omnino quiescit, neque contrariis editis apologiis suam causam defendit, cum alloquin id præstandi et vis eloquentiæ ipsi suppeteret, et jura a prædecessoribus præterita suffragarentur*. Immo vero re ipsa præstitit quod præstare potuit: *semper sui propositi tenax, semper æqualis jura suæ Ecclesiæ et usque ad extremum spiritum obtinuit, et qua pollebat eloquentia strenue defendit: cujus rei fidem faciunt et Auxiliaris præfecti epistolæ fragmentum in ejus Vita, et ipse Vitæ auctor, hæc scribens: Quantum in hac causa dictaverit, huic operi nulla possum ratione connectere, etc.*, de quo fusi infra agemus. Dubitandum tamen non est quin Auxiliaris præfecti precibus annuens, ad nimiam Romanorum, ut loquebatur, teneritudinem se subinde demiserit, et quidquid illibatis Ecclesiæ suæ juribus remitti potuit, id libentissimo animo præstiterit. *Aures Romanorum, inquit cordatissimus ille præfectus, quadam teneritudine plus trahuntur: in quam si se sanctitas tua subinde demittat, plurimum, nihil perditurus, acquiris. Da mihi hoc, et exiguas nubes parvæ mutationis serenitate compece*. Hæc modo sufficiant. Jam vero discutienda nobis sunt accuratius ea quæ occasione hujus controversiæ adversus Hilariam obijciuntur, qui tamquam alieni juris invasor ab omnibus pene scriptoribus exagitatur, propterea quod Celidonium episcopum non modo innocentem, sed et ad se nullatenus pertinentem, deponere ausus fuerit. Ante omnia autem, **761** qua in provincia ille episcopum egerit, inquirendum est.

CAP. II. In qua provincia Celidonium episcopatum obtinuerit? An in Maxima Sequanorum? Ubi Vitæ S. Romani abbatis locus expenditur. — Plures hic occurrunt ventilandæ quæstiones, quæ semel illustratæ plurimum lucis conferent toti huic controversiæ. Quæritur enim cujus civitatis, vel saltem cujus provinciæ Galliarum episcopus fuerit Celidonus? Utrum intra septem provincias, an in aliqua reliquarum Gallicanarum quæ corpus singulare conflabant? Item fueritne solummodo episcopus, an etiam metropolitana auctoritate fuerit decoratus? Hæc porro non ignorare tanti est, ut ex his totius dissidii cardo pendeat. Longe enim aliter statuendum est de Hilarii negotio, si provincialem antistitem deposuerit, aliter si metropolitanum. Iterum alius est omnino quæstionis status, si intra provinciam Viennensem hoc egerit; alius, si in aliqua alia e septem provinciis; alius denique, si extra hoc peculiare provinciarum corpus, puta in Lugdunensi, in Maxima Sequanorum, vel in alia: ista siquidem, qua fieri poterit industria, discernenda sunt, ut in quo Hilarius erravit vel errare visus est, possit deprehendi.

Cardinalis Baronius Celidonium provinciæ Viennensis episcopum fuisse existimavit, etsi res ab eo discussa non videtur. Hæc omnium animis insedit opinio, usque dum Joannes Franciscus Chiffletius in sua Vesontionensis seu Bizuntinæ urbis et Ecclesiæ Historia fragmentum quoddam protulit Vitæ S. Romani abbatis, quod e codice monasterii Jurensis acceptum, eidem a Petro Franc. Chiffletio S. J. transmissum fuerat. (a) Fragmentum enim istud Celidonium Vesontionensem episcopum disertis verbis appellat. *Hilarius, inquit, venerabilem Celidonium supra dictæ metropolis Vesontionensis patriarcham, patricio præfectorioque fultus favore indebitam sibi per Gallias vindicans monarchiam, a sede episcopali, nulla existente ratione, dejecerat*. Mirum est quam avide, quam benevole istud excerptum fuit ab omnibus Historiæ ecclesiasticæ studiosis, qui scilicet intelligebant quantum lucis inde mutaretur Hilarii negotium, quantopere

et sententiæ Leonis papæ æquitas palam omnibus fieret, et tota hæc disciplinæ ecclesiasticæ pars nobilissima illustraretur. Chiffletiorum igitur sententiæ omnis eruditorum chorus accinit, Celidoniumque Bizuntinæ Ecclesiæ episcopum hucusque credidit: **762** in bis J. Sirmondus Conciliorum Galliæ tom. I; illustriss. Petrus de Marca, dissert. de Primatu Lugdun. n. 77, et in opere de Concordia sacerdot. et imp. lib. v.; ejusdemque libri continuator Stephanus Baluzius, Franciscus Hallier, de Hierarchia Eccl., et alii passim.

Ab hoc eruditorum grege vix me divelli patior; patior tamen, quoniam multa me movent persuadentque Celidonium hunc, de quo controversia, numquam Vesontionensem episcopum fuisse, et fragmentum istud vitæ S. Romani merito interpolationis mihi suspicionem injicit, ne dicam aperte per fraudem vel errorem Vitæ illi insertum fuisse.

Integra nuper luci data est Romani Vita opera Bollandi ad **28** diem Februarii, ubi fragmentum illud suo insertum loco vidi; sed et totam Romani Vitam accurate perlegi, adjunctamque ab eodem auctore Lupicini fratris et Eugendi qui huic successit historiam, ut et scriptoris genium deprehenderem, et si quid ad rem quam tractamus faceret, expiscarer. Eugendi discipulum se proficitur auctor ille, multaque de illo narrat, quæ ipse suis hausisse oculis testatur. Ita, si ultro demus Romanum et Lupicinum Hilario æquales fuisse, auctor, qui Eugendi illorum discipuli discipulum se proficitur, vel ad finem quinti sæculi, vel ad initium sexti floruisse credendus est, hoc est circa an. 515 vel 520. At multa sunt in illis narrationibus quæ omnino aliena videntur ab illo sæculo, quæque longe recentiorum ætatem redolent, ut necesse habeamus dicere, vel mendacem esse auctorem illum, dum se Eugendi discipulum facit, vel si eo tempore quo dicitur, scripsit, lucubrations illas corruptas fuisse et interpolatas ab aliquo posterioris ætatis nugatore. Alterutro autem semel comprobato, jam nulla fides integræ scriptiōni danda est, in qua vera a falsis, germana a subditiis discernere longæ ambagis et improbi laboris opus fuerit. Utrumque porro illud quam sæpe, quam impudenter a nonnullis perpetratum fuerit, nemo est qui nesciat. Flagrans quippe cupido nobilitatis avitæ cogit interdum homines delirare, ut in simili causa loquitur Baronius: nihilque magis obvium habemus inter hujusmodi monumenta, quam vel scripta omni ex parte supposititia, vel aliqua saltem parte mutila, adjecticia, interpolata, innumerisque historiis, revelationibus, miraculisque ad fraudem vel pietatis ludibrium fictis conspersa; ut merito Bollandus ipse initio operis sui monendum lectorem crediderit, ne levem et incautam fidem hujusmodi historiis adhibeat, et nonnullas etiam digito monstraverit sincerus auctor, quæ nugivendulorum **763** manus expertæ, quisquillis et deliramentis relectæ fuerunt.

Tales nobis prodire, meo quidem judicio, Vitæ SS. Romani, Lupicini et Eugendi, in quibus hæc reperiuntur vocabula, quæ desinente quinto sæculo, vel sexto ineunte, in usu fuisse facile non crediderim: *Repasare. Super formulam conquiescere. Religio et religiosus*, pro monachorum ordine et monacho. *Pater Romanus, Pater Lupicinus* eo sensu qui nunc in usu est apud monachos. *Ligna sola quæ vulgo*, inquit, *soccas monasteria vocitant Gallicana*; hæc enim et alia nonnulla recentiorum Gallicismum omnino sapiunt.

Nomen sacerdotis sine addito, quod prioribus sæculis episcopum significat, usurpat pro presbytero; *patriarchæ* pro metropolitano episcopo; *basilicæ* pro sacello monasterii; epistolæ regularis pro decretali; *archimandrita* pro abbate, quod Occidentalibus mo-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Sinceritatem hujus fragmenti vindicabimus in observ. part. 1, c. 1, n. 4 et seqq., ac per totum ca-

put 2, ubi Celidonium Vesontionensem episcopum et aliis etiam documentis confirmabimus

nachis vix innotuit illa ætate. Quæ omnia posterius scriptoris ævum arguunt : sicut etiam hæc : *Vincula professionis dirumpere*, quibus cum monastica vota, qualia emittuntur hodie, intelligere videatur, ad sextum sæculum pertinere non possunt.

De *dalmatica* S. Romani sermonem facit, quam ab eo acceptam Lupicinus discipulo suo Eugendo moriens tradiderit, qua et ipse usus fuerat dum viveret. Ad sacrum genus festium hic intelligit, an commune, facile non est statuere; communem enim et promiscui usus vestem tali nomine decoratam nullam novimus; *dalmaticæ* vero, quæ nunc diaconorum est ad altare ministrantium insigne, non facile concessus quibusvis clericis vel monachis usus. Exeunte enim sexto sæculo Aregius Vapincensis in Gallia episcopus, et per se ipse dum Romæ versaretur, et postmodum per diaconum suum enixius postulavit a Gregorio Magno ut sibi et archidiacono suo uti *dalmaticis* liceret. Cui respondit pontifex quod *quia rationis consideratio novum hoc inconsulte et subito non permitteret indulgere, idcirco postulatæ rei prolongatus effectus est : nunc vero, inquit, charitatis tuæ bona revocantes ad animum, hujus auctoritatæ nostræ serie petita concedimus, atque te et archidiaconum tuum dalmaticarum usu decorandos esse concessimus, casque dalmaticas dilectissimo filio nostro Cyriaco abbate deferente transmisimus* (Greg. Mag. l. vii, epist. 3, in dict. 2). Si vix concessa est episcopo *dalmatica*, quis credat ea usum esse Romanum presbyterum, et Lupicinum, Eugendumque, qui duo sacris forsitan ordinibus non erant initiati. Vix igitur capi potest vel sacram vestem communibus Eugendi usibus esse a Lupicino deputatam, ut forsitan hæc verba innotent : *Hanc tibi probatam* (*dalmaticam*) *in acceptis utilitatibus noveris assignandam*; vel de communi veste tam magnificam faciendam esse mentionem, vel denique iisdem licitum tunc fuisse sacra *dalmatica* in sacris ministeriis indui, quæ centum post annis vix episcopo concessa est.

In Vita S. Eugendi scribit auctor piam 764 lectionem, quæ ad mensam adhiberi solet, ab eo in monasterio fuisse denno institutam. Quanta porro pietatis et disciplinae decreta illic irrepisse oportuit, ubi comestudo, quæ ubique vigeat monasteriorum, jam tum defecorat? Hoc vero quis credat statim post celebris illius asceterii conditoris mortem evenisse, et proximo ejus successore adhuc in vivis agente?

Sermonem inserit de duobus monachis Romam peregrinantibus, quos inde reducit sacris apostolorum Petri, Pauli, et Andreae reliquiis onustos. Quantum hoc a sæculi illius moribus abhorreat, novit qui vel unius Gregorii Magni legit epistolam 30 libri iv, quæ est ad Constantinam Augustam, quam his affatur verbis : *Major me, inquit, mæstitia tenuit, quod illa præcipis quæ facere nec possum, nec audeo . . . In Romanis enim, vel totius Occidentis partibus, omnino intolerabile est atque sacrilegum, si sanctorum corpora tangere quinquam fortasse voluerit. Quod si præsumperit, certum est quia hæc temeritas impunita nullo modo remanebit. . . . Quis ergo nunc, serenissima domina, tam temerarius possit existere, ut hæc sciens eorum corpora, non dico tangere, sed vel aliquatenus præsumat inspicere? Quid quod pro magno manere tunc et continenti tempore fuit limatura seu rasura catenarum, quibus vinculi fuerant apostoli? Aut igitur impostores fuisse oportet monachos illos, aut recentior Vitæ auctor est quam videri vult, aut denique interpolatum fuit hujus opusculum.*

De vitæ cœnobiticæ institutoribus ita disserit, ut de Basilio tamquam omnium primo, tum de Lirinensibus Patribus, postmodum de Pachomio, denique de Cassiano quasi omnium postremo. Quis hæc scripta credat ab auctore quinti sæculi, et a Cassiani ætate non remoto? Quis hæc chronologiæ perturbationem putet esse hominis antiqui? Deinde cum horum omnium constitutiones vividissime rationem cum Jurensium legibus confert, has dicit Gallorum moribus magis convenire quam illorum Orientalium

A constitutiones : nimirum Orientalibus accensens Lirinenses Massiliensesque monachos.

Ut summam Eugendi pietatem religionemque extollat, scribit eum morbis continuis afflictatum fuisse, sic tamen quod nunquam canonico usque ad finem defuisset cursui; ubi de bonorum, ut loquimur, canonicarum penso loqui videtur; quod proculdubio tunc nec canonicum appellatum esse, nec lege ecclesiastica indictum, nemo non fatēbitur.

S. Lupicinum ait *aqua ipse octo circiter annis ante transitum, ne utcumque gustaret, abstinuisse*; quod suspectæ fidei est, aicut et historia Agrippini cujusdam comitis Gallia apud imperatorem falso accusati et divinitus servati.

Sabini cujusdam Lugdunensis Interamnis abbatis mentionem facit, quem Romano familiarem fuisse scribit, cum antiquissima 765 quæque hujus monasterii monumenta plene de illo sideant, quæ et alios per id temporis recensent abbates.

B Hæc omnia si lector attenderit, decernet facile talem esse vitam S. Romani, ut ex his quæ ab illius auctore referuntur nihil omnino certi statui possit; aliquorum enim comprobata suppositio omnem prorsus cæteris detrahit fidem. Verum quamvis cæterorum fides non vacillaret, eam tamen partem quæ de Celidonio depositione agit, totque viris eruditissimis impositum, omnino subditiā esse pro certo haberem, ut habeo : videtur enim esse marginalis annotatio studiosi alicujus, cui injecta mentio Hilarii Arelatensis episcopi ordinantis Romanum monachum prope Vesontionem ab urbe Arelate tanto intervallo distantem, in memoriam revocavit Hlam S. Leonis epistolam, in qua Hilarium exagitat tamquam omnium per Gallias Ecclesiarum ordinationes sibi vindicantem; nec dubitavit eodem tempore in eodemque excursu et ordinatum Romanum, et Celidonium fuisse ab Hilario depositum. Hujus etiam credulitatem mirum in modum auxit popularis traditio Bisontionum de Celidonio episcopo suæ civitatis, quam Juronsis monachus facile cum cæteris hæserat ex Breviario Vesontionensi, unde illam pariter deprompsit Chiffletius; qui si minus patris fabulis quam veritati studuisset, non aniles narratiunculas pro certis et indubitatis vendidisset historiis. Censuit ergo studiosus ille suam conjecturam margini esse inscribendam, ex qua deinde in textum irrepsit per scribarum imperitiam vel oscitantiam. Ut porro de conjectationibus nostris melius quisque dijudicet, totam hunc Vitæ S. Romani locum quem tractamus oculis objicimus, ubi Italico characterē excusa sunt, quæ non ab auctore Vitæ, sed ab alio recentiore subdita insertaque credimus.

C « Audita namque (inquit Vitæ scriptor) memoratorum fama, S. Hilarius Arelatensis episcopus, missis in causa clericis, beatissimum Romanum haud longo sibi a Vesontioni urbe fecit occurrere. Cujus incitamentum vitamque dignissima prædicatione sus tollens, imposito honore presbyterii ad monasterium honorifice repedare permisit. *Siquidem antedictus Hilarius venerabilem Celidonium supradictæ patriarcham Patricio Præfectorioque fultus favore, indebitam sibi per Gallias vindicantem monarchiam a sede episcopali memoratum Celidonium nulla existente ratione dejecerat. Ob quod in audientia beatissimi papa Leonis Romæ male gessisse convictus, restitit quoque in episcopatu Celidonio, apostolica auctoritate ob usurpationem illicitam regulariter est increpatus. Exstat denique exinde antedicti ac venerabilis papa ad Gallias episcopos cum examinatione gestorum inserta canonibus epistola regularis, in qua priusquam per Gallias metropolitanorum privilegium, calcata Hilarii superfluitate, restituit. Igitur beatissimus Romanus ad monasterium, ut supra 766 jam diximus, collato sacerdotio regressus, etc.* » Hactenus ex Vita S. Romani.

Porro hæc non ab auctore Vitæ scripta, sed ab alio mixta facile intelliguntur, 1° ex continui orationis contextu, cui neutiquam convenire seu coherere vi-

dentur; sed pannus est Vitam S. Romani nequaquam attinens, et lectoris otiosi meditationem referens. Postquam enim ordinationem S. Romani narravit auctor, eumque monasterium suum repetentem velut persecutus est, ab eo resumitur iterum Hilarii mentio, quæ jam absoluta esse debuerat, reverso ad sua Romano; historiaque depositionis Celdonii, quæ ad rem nullo modo pertinebat, importuna narratione edisseritur; ita ut rursus de ordinatione et reditu S. Romani verba facere compulsus sit, ne hiulca plane esset oratio extranea narratione intermissa. Igitur, inquit, *beatissimus Romanus ad monasterium, ut supra jam diximus, collato sacerdotio regressus, etc.*

2° Cum genuinus auctor Vitæ ordinationem S. Romani primo narravit, de Hilario perhonorificam fecit mentionem, eumque sanctitatis titulo insignivit: *Sanctus Hilarius, inquit, Arelatensis episcopus*; statim autem postea assumpti illius sartor eum velut e celesti sede dejiciens, non modo sanctum non appellat, *antedictus, inquit, Hilarius, sed etiam velut effreni ambitione laborantem traducit, qua ductus omnia per vim ageret, aliena sibi jura vindicaret, episcopos a propriis Ecclesiis deturbaret, nulla existente ratione, omnes denique Galliarum Ecclesias tyrannica potestate popularetur. Nemo dixerit hunc unius ejusdem scriptoris stylum esse, eumdemque fontem, qui de eodem foramine emanat dulcem et amarum aquam (Jac. III, 14)*; sed duorum potius esse fetum, quorum alteri bene percepti erant S. Hilarii merita; alteri vero aliunde non innotuerat Hilarius, quam ex Leonis epistola.

3° Celdonium appellat *patriarcham metropolis Vesontionensis*; quod initio sexti sæculi Occidentalibus usitatum non erat ad metropolitanos designandos.

4° Germanus Vitæ auctor ordinationem S. Romani describens presbyterii nomine utitur: *Imposito honore presbyterii*; quæ vox per illam ætatem usurpari solita erat ad presbyteros significandos; alter vero, qui pannum assuit, *sacerdotii* vocem usurpat, quæ de solis episcopis intelligebatur, si efferebatur sola, nec unquam de presbyteris, nisi cum addito *secundi ordinis*, aut similis alicujus formulæ.

5° Epistola Leonis adversus Hilarium Arelatensem inserta esse dicitur *canonibus*, hoc est canonum codici, ut interpretari licet. Tres porro tantum occurrunt animo canonum codices, qui sexto sæculo in usu essent vel fuissent seu in Ecclesia Romana, seu in Gallicana. In Romana quidem codex omnium antiquissimus, quem nunc primum in lucem emittimus, usque ad Symmachii PP. fere tempora usurpatus: cui circa 767 hujus sexti sæculi initia successit nova collectio, seu versio canonum opera Dionysii Exigui abbatis Romani; cui et alia subjuncta est collectio decretorum pontificum Romanorum a Siricio usque ad Anastasium. In Gallicana vero Ecclesia, nulla alia collectio recepta fuit usque ad Caroli Magni tempora (de quo ex professo infra disseremus, dissert. 16) præter antiquam, quæ ex Orientalibus confecta erat, quamque optime appelles codicem canonum Ecclesiæ universæ; quoniam canones isti Orientales jus veluti commune erat omnium Ecclesiarum Orientalium et Occidentalium, saltem post concilium Chalcedonense. Quibus canonibus suorum conciliorum canones adjunctes particulares quæque Ecclesiæ, puta Gallicana, Hispana, Britannica, etc., suum sibi proprium codicem compingebant. De quo porro istorum codicum intelliges, quod in panno illo dicitur, de epistola Leonis canonibus inserta. Gallicanus quippe codex Romanorum pontificum decreta non continebat. Etsi enim illa magni facerent, et pro data occasione usurparent in suis conciliis Galliarum antisites, non ea tamen in partem Gallicani codicis evehebant, nisi expresse canonibus suis inserta pro

A lege haberi sancivissent episcopi in synodum congregati; quemadmodum de Innocentii papæ I epistola ad Exuperium factum est ab Agathensi concilio can. 9. Quod vero ad Dionysianam collectionem spectat, vel ad aliam Dionysiana antiquiorem, in neutra epistola Leonis adversus Hilarium reperimus; neutra in usu fuit in Gallicanis Ecclesiis ante Caroli Magni tempora. Non igitur sexto sæculo vivebat auctor hujus annotationis, cum nullæ tunc auctoratæ collectiones existerent, quibus inserta esset laudata Leonis epistola. Hanc habet collectio excusa quæ Isidori Mercatoris nomine circumfertur (etsi eam in illius mss. codicibus non invenerim), sed ante Caroli Magni tempora non est edita in lucem; circa finem quippe octavi sæculi videri cœpit, ut notat P. Pitheüs in Glossario Capitularium. Hac porro Isidori collectione passim usi sunt Galliarum episcopi in synodis quæ tempore Caroli Magni, postque ipsum habitæ sunt, sicut et aliarum etiam Ecclesiarum synodi. Quas imitati collectores posteriorum temporum Burchardus, Yvo, Gratianus, etc., eamdem Isidori collectionem amplexi sunt, nullo discrimine habito epistolarum, quas impostor ille supposuit, aut ab alio suppositas obtulit.

6° Denique longe recentiore facit Romani historiam Gregorius Turonensis, quam hujus Vitæ auctor, quem, ut incerti nominis et in multis interpolatum, Gregorio postponendum esse ducimus. Pencilatus discussimus hanc Vitæ S. Romani partem: 768 quoniam nulla alia hactenus ratione ducti sunt, qui Celdonium Vesontionensem episcopum fecerunt, quam hujus auctoris testimonio; quod quam sublestæ fidei sit lectori relinquo judicandum.

Etsi vero inter pannum istum et reliquum vitæ scriptum distinximus, dum illum subditum arguimus, cætera non est animus pro certis et indubitatis recipere, velut est illud quod refertur de ordinatione Romani per Hilarium facta non longe a Vesontione. Quod si factum esset ab Arelatensi episcopo, eo magis contra canones peccasset, quod nullum jus prætere poterat, ex quo et presbyteros in aliena parochia ordinare liceret. Cum ergo hoc nec retulerit Hilarii Vitæ scriptor, nec objecerit Hilario vel Leo, vel Celdonius, quem istud latere non potuisset, existimandum est scriptorem hujus Vitæ id ex falsis rumoribus vel populari opinione hiansse, et incaute scripto dedisse. Si tamen hoc præstitit Hilarius, dico id per Eucherium Lugdunensem episcopum Hilario licuisse. Notum est enim quam arcta utriusque intercederet necessitudo, propter quam ut Eucherio ab Hilario permissum est ut Arausicanæ synodo interesset ac subscriberet cum episcopis Viennensis et vicinarum provinciarum; ita Hilario ab Eucherio concessum ut virum pietate insignem in presbyterum consecraret in sua diocesi Lugdunensi, cujus ditioni etiam hodie subjacet Jurense monasterium; a quo cum nec Geneva, quæ est provinciæ Viennensis; nec Lugdunum, nec Vesontio plurimum distent, difficile non est creditu Hilarium suæ provinciæ Ecclesias lustrantem, cum Germano Autissiodorensi et Eucherio Lugdunensi convenisse. Jam vero ad alias probationes pergamus, quibus Celdonium Vesontionensem episcopum non fuisse, immo nec alterius metropolis civitatis probatum imus.

CAP. III. *Celdonium nec Vesontionensem, nec cujusvis metropoleos episcopum fuisse, aliis argumentis probatur.* — Infirmato quod ex Vita S. Romani profertur testimonio, nullum aliud superest quo (a) metropolitana Vesontionensis dignitas Celdonio possit vindicari, sed nec ulla est ratio quæ aliam ei metropolim assignandam vel leviter probet; immo non est una quæ illum metropolitanum nequaquam fuisse palam faciat.

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Hoc caput refellitur in observ. part. 1, c. 2 et 3. Celdonium autem non metropolitanam, sed merum

fuisse episcopum, qui primariæ Sequanorum urbi præsidebat, probabilius ostendimus, c. 3, n. 8.

Primum in narratione quam de hoc negotio instituit Leo in epistola sua ad Viennenses, et in ea ipsa epistola parte in qua omnia congerit quæ contra canones regulasque disciplinæ sibi arrogarat, Leonis iudicio, **769** Hilarius, ne verbum quidem legere est ex quo de metropolitana Celidonii dignitate vel levissima suspicio suboriri possit. Ventilentur enim syllabæ omnes apicesque capituli tertii, in quo præsertim res Celidonii aguntur; nihil tale occurrit. Hanc unicam noxam eo loci imputat Hilario, quod episcopum deposuerit tale nihil merentem: quippe qui convictus non erat quæ criminis, propter quod depositionis pœna infligebatur. Arguit etiam eum quod multa esset reverentiæ apostolo Petro debitæ, et sacerdotali mansuetudini contraria. At quoad illam causam non ei obijcit defectum jurisdictionis in Celidonio, non imminuta metropolitani ullius episcopi jura, non violatos alienæ provinciæ limites: quæ omnia non omisisset, sed potius vim in illis fecisset maximam, quibus temerata magis Nicænorum canonum videretur auctoritas ac religio. Quemadmodum ubi Projecti negotium versat, statim provincialium distinctos limites opponit, quos metropolitanis nefas sit transgredi. *Quid sibi, inquit, Hilarius querit in aliena provincia?* etc. Nihil tale urget in gratiam Celidonii: hoc vero unum profert, quo illum injuste depositum arguat, manifesta testium responsione patefactam esse objecti adversus Celidonium criminis falsitatem.

2. Huic argumento (quod etiam negativum tantummodo sit, decretorium tamen videtur) succedat assertorium. Quod S. Leo metropolitanam in Celidonio dignitatem non agnovit, sed potius Celidonium metropolitanicæ Hilarii potestati subjectum fuisse ultro confessus sit, evincunt Leonis verba, quibus declarat ad suum effectum perducendam fuisse Hilarii adversus Celidonium sententiam, si objecta, acceptæ in uxorem viduæ accusatio legitimis ac fide dignis testibus probata fuisset. *Mansisset namque in illum, inquit, prolata sententia, si objectorum veritas exstisset.* **C 771** Quid hoc enimvero est, nisi metropolitanis Hilarii iuribus subscribere, ejusdemque in Celidonium jurisdictionem fateri? Quod neutiquam fecisset, si Celidonium iisdem iuribus potitus esset in aliqua provincia, præsertim vero si in Maxima Sequanorum, de qua suæ ditioni subiucienda ne per somnium quidem cogitaverat umquam Hilarius. Concessum esset vere Hilario jus in alienam provinciam, quod ab eo male quæsitum esse tam acerbe objectabatur.

3. Probationem aliam eruiamus ex aliis ejusdem epistolæ verbis cap. 2: *Nobiscum, inquit, itaque recognoscat vestra fraternitas apostolicam sedem, pro sui reverentia, a vestræ etiam provinciæ sacerdotibus, innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum (quemadmodum vetus consuetudo posebat) appellationem causarum aut retractata aut confirmata fuisse judicia, etc.* Si de metropolitana vel de episcopo alterius provinciæ quam Viennensis ejusque appellatione ageretur, quam ob causam Viennensis provinciæ episcopos compellaret, ut **770** in memoriam revocarent relationes consultationesque a suis missas, appellationesque olim interpositas ad sedem apostolicam ex antiqua illius provinciæ consuetudine? Cur potius appellationes non commemorat ex illâ provinciâ delatas, cui jure metropolitico, si ita est ut volunt, præerat Celidonio? Hoc non fecit Leo, sed potius ex provincia Viennensi appellationum exempla accessivit, quia revera quæstio erat de appellatione episcopi intra illam provinciam constituti.

4. Si non ex ea fuisset Celidonio, sed ex Maxima Sequanorum, cur illius potius quam hujus provinciæ episcopos sollicitavit S. Leo adversus Hilarium? Cur ad Viennenses litteras mittit, non ad Sequanos, quos utique facilius erat in Hilarium commovere, utpote quos nulla necessitudine sibi devinctos habebat, quam Viennenses, qui Hilarium propter summam

sancitatis doctrinæque opinionem atque in rebus agendis peritiam plurimum suspiciebant?

At vero, inquit, revera scripsit S. Leo ad episcopos Maximæ Sequanorum, cujus rei testem habemus doctissimum Sirmondum, qui tom. I Conciliorum Galliæ addenda notis suis ad calcem recensens, ait in veteri scheda epistolam de qua agimus non ad Viennensis tantum provinciæ, sed etiam ad Maximæ Sequanorum episcopos missam inscribi, hoc modo: *Dilectissimis universis episcopis per provincias Maximam Sequanorum et Viennensem constitutis Leo.* Ego veterem illam schedam, admodum veterem non esse vehementer suspicor, sed potius ex eadem officina prodire ac pannum illum adscitium Vitæ S. Romani. Quis porro chartulam incertæ ætatis ac fidei anteponat omnibus exemplaribus tam excusis, quam manu exaratis, qui nobis hanc epistolam hactenus sine ulla mentione episcoporum Maximæ Sequanorum repræsentarunt? 2º Qua ratione, si ad hujus pariter provinciæ episcopos destinata esset, nihil in ejus serie deprehenderetur ex quo ad eos sermonem se habere significaret pontifex? at nullum exstat, quaqua patet hæc epistola, vel levissimum hujus rei vestigium; immo vero ubique indicat se unius provinciæ Viennensis episcopos alloqui, ut cum in præfatione hæc habet: *Vestra fraternitas recognoscat apostolicam sedem a vestræ etiam provinciæ sacerdotibus, etc.* 3º Ipsa tituli forma impostorem arguit. Quis enim legit umquam provinciam Viennensem? Tametsi legimus civitatem Viennensem, quæ a Viennensibus populis incolitur, sicut et Lugdunensium, quæ a Lugdunensibus. At quemadmodum non dicitur provincia Lugdunensium prima, Lugdunensium secunda, etc., ita nunquam dicta est Viennensium provincia, quia populi, qui Viennenses appellantur, non totam provinciam, cui dant nomen, occupabant, sed modicam partem provinciæ, quæ in duodecim alios populos dividebatur.

Adversus hanc nostram de Celidonii episcopatu **C 771** opinionem, erit qui obijciat hæc sancti Leonis verba, quibus ab eo Hilarius accusatur, tamquam ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, et debitam metropolitanis sacerdotibus in suum jus transferens dignitatem; quibus verbis vulgo existimant confirmari opinionem de Celidonio extra provinciam Viennensem, episcopo Judicato ac deposito. Ad hæc respondeo distinguenda esse in hæc epistola quædam quæ Celidonii negotium attinent, quædam quæ Projecti causam spectant; alia etiam quæ utrique sunt communia. Illius generis sunt ea quæ præfatione continentur, in qua omnes generatim prosequitur Hilarii, ut putabat, excessus, quorum alii Projectum, alii Celidonium, utrumque alii respiciunt. Porro Projecti negotium ob oculos habebat Leo, cum ordinationes omnium per Gallias Ecclesiarum sibi vindicantem Hilarium arguit; cujus occasione in hæc verba erupit: *Quid sibi querit Hilarius in aliena provincia?* etc. De Celidonii autem causa intelligenda non esse, inde patet quod in ea non de ordinatione agebatur, sed de depositione episcopi; in cujus locum nullus adhuc substitutus ab Hilario fuerat, ut perspicuum est ex S. Leonis silentio, qui de eo aliquid decreto suo statuisset, sicut de illo statuit qui ægrotanti Projecto fuerat superordinatus. Econtra vero in Projecti negotio, non de depositione, sed de ordinatione seu superordinatione lis erat: quamobrem ad illum referenda sunt quæcumque hic de illicitis ordinationibus a sancto Leone obijciuntur. Ad majorem hujus loci illustrationem aliqua adhuc dicenda sunt quæ commodius in secundam dissertationem hujus partem differuntur; ubi quo sensu accipienda sit hoc loco ordinationis vox, et intra quos fines coarctandæ sint Galliæ, quarum hic Ecclesiæ omnes commemorantur, reterege conabimur.

5. Si quis Galliarum statum qui tunc erat attenderit, intelliget quam parum illi conveniat ut Celidonium Vesontionum fuisse credatur illo tempore epi-

scopus. Omnes enim, ni fallor, consentiunt Maximam Sequanorum vicinasque regiones (a) tunc paruisse non Romanis, sed partim Gallis, partim Burgundionum principibus. Quis autem credat Hilarium ditionis Romanæ episcopum in aliena ditionis metropolitam jus sibi assumere ausum esse, in externa et inimica Romanis provincia visitatorem egisse, synodum congregasse, primi ordinis episcopum deposuisse? Hoc certe numquam possi essent Burgundiones, sed nec umquam id cordatissimus vir Hilarius tentasset, qui

Romanum monachum in presbyterum consecravit, ut hujus Vita testatur, non aliam ob causam eum ex Jurensium 772 locis ad se evocavit, quam quia Jurensia loca, quæ Burgundicæ dominationis erant, adire fas illi non erat, ut sacerdotalia munia illic exerceret.

6. Ex ultima ista ratione altera sequitur, quod nimirum Valentinianus imperator non ita ægre tulisset Celidonium ab Hilario fuisse depositum, nec illius causam adversus hujus sententiam tam ardentem suscepisset defendendam, si extra dominationis suæ limites episcopus fuisset Celidonium. Immo vero hoc illi acceptissimum fuisset, quod Romanæ ditionis episcopus in eas Ecclesias quæ ab illa avulsæ fuerant jus et potestatem sibi vindicasset. Hoc enim erat viam Romanis aliquatenus parare ad regiones illas suo iterum jugo subjiciendas.

Ex dictis manifestum est Celidonium non ex alia provincia fuisse quam Viennensi. Quod etiam innuit sanctus Leo in utraque epistola ad Viennenses, in quibus significat merito Hilarium potestate in provinciam Viennensem privatum esse, quoniam eam male usurpaverat, seu ea male usus fuerat: non certe in causa Projecti, qui ex alia provincia erat; igitur in Celidonii negotio: *Noverit se, inquit, non solum ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provincie, quam male usurpaverat, potestate privatum.* Potestas igitur ista propria fuit Hilarii, quandoquidem hæc ab alieno jure, a quo superius legitur depulsus, expressis verbis distinguitur, tamquam legitima, etsi non legitime usurpata.

CAP. IV. Sanctum Hilarium Arelatensem legitimum judicem fuisse Celidoniæ, eo quod Arelatensi episcopo potestas metropolitica in provinciam Viennensem competere. Hujus potestatis vestigia ab ætate S. Trophimi usque ad Taurinensem synodum. — Abunde in superioribus probatum a nobis Celidonium in provincia Viennensi sedisse episcopum. Inde consequens est totam hanc controuersiam huc modo devolvi, si male judicatum est ab Hilario causam non esse nisi ex his tribus unam; et quod sibi ipse contra fas potestatem metropolitica in provinciam Viennensem vindicavit, vel quia episcopum neque confessum neque legitimum testimonis convictum ab episcopali dignitate nihil tale merentem dejecerit; vel denique quod Celidonium appellantiem sedem apostolicam non audierit, nec passus fuerit suum iudicium a primaria sede retractari ac reformari. Quæ tria suo nobis ordine discutienda sunt; ac primum quidem de metropolitico Arelatensium episcoporum jure dicendum probandumque, 773 hoc penes illos (b) semper fuisse, non autem pertinuisse ad Viennenses episcopos.

Et quidem omnia percurrenti sæcula a prædicato in Galliis Evangelio usque ad Hilarii ætatem (hoc enim nobis satis est, nec plura aggredimur) ubique

BALLERINIURUM

(a) Hoc et sequens argumentum falsa hypothesi nituntur: nam hæc regiones hoc tempore Romano imperio suberant, uti monuimus annot. 4 (*Supra, col. 431, n. a*) in c. 1.

(b) Metropoliticum jus semper jam inde a S. Trophimo et sæculo III fuisse penes episcopum Arelatensem, nemo credet, si legerit quæ de sera ecclesiasticarum metropoleon institutione in Galliis dicuntur part. II observ. c. 5, n. 2.

(c) Nondum institutis per hæc tempora metropoli-

A Arelatensis Ecclesiæ privilegia ac prærogativæ elucet nullumque fere superest Gallicanæ antiquitatis monumentum in quo non appareat singulare aliquod metropolitice dignitatis, quam Arelatenses episcopi gesserint, vestigium.

Post Trophimum (qui a sede apostolica missus, primus Arelatensem fundavit rexique Ecclesiam sed cujus incerta ætas eruditum disputationi tradita est) nullum novimus hujus sedis episcopum Martiano antiquiorem, cujus apud sanctum Cyprianum memoria in epist. 66 ad Stephanum papam. De Martiano illo Novatianæ partis fautore a communione collegarum et episcopatu removendo scripsit Faustinus Lugdunensis ad sanctum Cyprianum Carthaginensem, idemque cum aliis Gallicanis episcopis scripserat ad Stephanum Romanum episcopum, ad quem et ipse Cyprianus illam quam laudavimus dedit epistolam. Ex illa porro magnum, ut ego quidem reor, argumentum sumimus in gratiam Ecclesiæ

B Arelatensis. Nisi enim primatum gessisset hujus sedis episcopus in provincia Romana, non erat (c) cur ad Transalpinos transmarinosque episcopos conferretur a Gallicanis episcopis, ut de Martiani depositione agerent. Præsto fuisset metropolitani auctoritas seu Viennensis, ut voluit, seu alius cuspis. Etsi enim nondum forte ita ecclesiastica hierarchiæ forma ibi constituta ac firmata esset ut postea ordinata fuit, dubium tamen non est quin aliquis inter episcopos præmineret, penes quem cæterorum regendorum, et cum opus erat, in synodum congregandorum cura ac sollicitudo resideret, sive ex dignitate sedis suæ id obtineret, sive ex sacerdotii antiquitate, sive ex communi sacerdotum suffragio ac delecta. Is demum erat quem Faustinus cæterique Gallicani episcopi sollicitassent ad urgendam Martiani depositionem. Qui si tergiversatus fuisset, notaretur proculdubio hujus primarii episcopi oscitantia vel a Faustino ad Cyprianum, vel a Cypriano ad Stephanum scribente. 3 Ita Cyprianus alloquitur Stephanum papam: *Quapropter 774 facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Martianum, etc. Et infra: Dirigantur in provinciam, et ad plebem Arelate consistentem a te litteræ, etc.* Si quis alius ab Arelatensi episcopo rexisset illam jure metropolitico provinciam, an non potius dixisset: *Ad coepiscopum nostrum provincie metropolitani vel primatem* (more Africano), sicut et alias fecerunt Romani pontifices, cum aliquid in Gallicanis regionibus contra canonum instituta impune perpetrari audiebant? 3 Non esse cur ad Arelatensem episcopum, potius quam ad alium e Gallicanis dirigerentur aliarum regionum seu clerici seu laici catholici, et formatæ inscriberentur, nisi istis præfulsisset sedis suæ privilegio et metropolitica vel simili dignitate: hoc enim erat inagnum metropolitatum, vel etiam exarchorum privilegium. Sic autem habet Cyprianus: *Significa plane nobis quis in locum Martiani Arelate fuerit substitutus: ut sciamus ad quem fratres nostros dirigere et cui scribere debeamus.* Hæc ita se habebant circa ducentesimum quinquagesimum quintum Christi annum, a quo usque ad Arelatense concilium primum nihil occurrat antiquorum monumentorum Gallicanæ Ecclesiæ.

C Sexaginta igitur fere post annis congregatum est jussu Constantini imperatoris celebre (d) concilium

D

ANNOTATIONES.

tanis, nihil mirum si Africani et Galli de Martiano scripserint ad Romanum pontificem, quippe qui tum solus altiori jure omnibus ac præsertim Galliis episcopis præsidebat.

(d) Hoc concilium nihil confert ad jus metropoliticum vindicandum Arelatensi aut Viennensi episcopo, cum nulli, ut diximus, tunc essent metropolitæ in Galliis. Cur autem Marinus primus sit in inscriptione epistolæ ejusdem synodi, licet metropolitani non esset, vide observ. part. II, c. 5, n. 4.

in civitate Arelatensi, cujus civitatis ipse delectus illius Ecclesie et episcopi dignitatem astruit. Hæc non urgeo, uti nec subscriptionum ordinem quo Viennensi præit Arelatensis; non enim episcoporum qui hæc synodo interfuerunt nomina eadem serie subscripta fuisse existimo in primario et autographo synodi exemplari qua nunc in editis concilii actis descripta leguntur, de qua infra paulo fusius disseremus. Quamquam ex eo saltem istud evincimus, per id temporis, quo hæc scriba, quisquis est, exarabat, Arelatensem episcopum dignum existimatum fuisse, qui Viennensi anteponebatur. Sed majoris momenti est ac ponderis quod et in capite epistolæ synodice primus, et in Breviario ejusdem canonibus præfixo solus nominatur Arelatensis episcopus Marinus: quod metropolitice in eo dignitatis certum apud me indicium est. Primarium enim locum synodi tenere non potuit, nec omnia synodi nomine facere, nisi primarius provincie 575 episcopus fuisset vel Viennensis, si jam a solida Narbonensi decerpta erat, vel totius provincie Romanæ, si adhuc stabat solida Narbonensis. Iste enim mos semper obtinuit, ut cujusque provincie metropolitanus ei synodo præesset, quæ intra suæ provincie limites congregata haberetur, licet civitas illa proprium haberet episcopum. Sufficit modo ad exemplum Diospolitana synodus, cui præsedit Eulogius Cæsareæ episcopus an. 415, licet Diospolis sub Jerosolymitano episcopo jaceret. Si ergo Viennensis civitas metropolitica dignitate tunc temporis fuisset ornata, jus sibi suum præripi non passus esset Verus Viennensis episcopus, qui aderat concilio; primus omnium subscripsisset, et ipse omnium nomine synodicam confecisset epistolam, ad pontificem Romanum de tota synodo relaturus. Hoc exemplum non parum Arelatensi privilegio favere intellexerunt synodi II Arelatensis Patres, cum canone 18 illud ad confirmandum jus synodi, Arelatensis episcopi arbitrio congregandæ, adduxerunt.

Asserit quidem illustrissimi Petri Marcæ continuator Baluzius lib. v Concord. sacerdot. et imp. cap. 36, num. 4, Marinum Arelatensem non vindicasse sedi suæ jus metropoliticum in epistola synodica; sed e contra vocari episcopum provincie Viennensis in veteri catalogo episcoporum qui ad Arelatensem synodum convenerunt. Verum unde habes, vir erudite, hoc sibi jus non vindicasse Marinum? Si ex eo quod provincie Viennensis episcopus dicitur in veteri illo catalogo, jam ob eamdem rationem adimendus est etiam primatus Vero Viennensi episcopo, cui illum, ut opinor, asseris: non aliter enim subscribit Viennensis, immo nec Massiliensis, Arausicanus et Vasionensis. Hoc unum discrimen in Arelatensis gratiam occurrat, quod ejus subscriptio cæterorum nominibus præponatur, excepto Massiliensi, qui in antiquis editionibus non apparet, sed in sola Sirmendi Gallicanarum synodorum editione.

In concilio Agrippinensi adversus Euphratam, cui Maximinus Treverensis jure (a) metropolitico præsidebat, primus omnium post ipsum inscribitur et suffragium dixit Valentinus Arelatensis. Quod etsi aperte jus metropoliticum non asserat, dignitatem tamen sedis designat aliquatenus.

Agrippinensem synodum secuta est septimo post anno Arelatensis, cui præfuit (b) Saturninus 776 ejusdem civitatis episcopus, qui quidem Arianae factioni addictus erat; sed cum nec ab Hilario nec a

A Sulpitio Severo notatus sit tamquam perperam sibi arrogatæ præsidencie reus, integra nobis manet probatio, quæ inde sumitur pro jure Arelatensis Ecclesie.

In Biterrensi quoque synodo primatum tenuit idem Saturninus, ut ex Hilario, Severo Sulpitio et Hieronymo facile colligitur; qui jus vel cogendæ synodi, vel in ea primum locum habendi eidem etsi vasserrimo homini non abjudicant: sicut nec Patres concilii Parisiensis, qui eum excommunicatum declarant, non aliam ob causam, quam quia statutis salubribus impiissime contraxerat.

CAP. V. Quid pro primatu seu metropolitico potestate contulerit Arelatensi episcopo synodus Taurinensis. — Illicque primatum ubique in provincia Narbonensi obtinuisse videtur nemine contradicente vel repugnante, Arelatensis episcopus, quem in omnibus magni momenti negotiis cunctis præeuntem intuemur. De Viennensi autem episcopo altium ubique silentium.

At inter utrumque oriri cœpta est de primatu contentio circa tempora concilii Taurinensis, quod vulgo ante trecentesimo nonagesimo septimo celebratum creditur, melius tamen ad initia sequentis sæculi rejicitur: quoniam ex pluribus Zosimi papæ epistolis patet tunc Turonum episcopum fuisse Briccium successorem sancti Martini, quem anno quadringentesimo aut etiam sequenti, 11 die Novembris obiisse eruditores tradunt chronologi ex Severo Sulpitio. Quam supputationem qui amplectitur, dicat necesse est concilium istud, quod mense Septembri convocatum indicat præfatio ejusdem, non ante quadringentesimum secundum vel sequentem annum celebratum esse.

Qua autem (c) occasione motam putemus hujusmodi controversiam? Hanc ego natam existimo occasione partim novæ divisionis Galliarum, partim ingentium barbarum quæ exeunte quarto sæculo eam partem Galliarum concesserunt. Maximus enim tyrannidem arripuit in Britannia an. 382, Treveris sedem imperii collocavit, Gratianum imperatorem apud Lugdunum a suis desertum 777 an. 383, per Andragathium ducem peremit. Eugenius pariter Arbogastis comitis præsidio fretus affectavit vique usurpavit imperium ann. 391; succedenti denique anno Valentinianum imperatorem idem Arbogastes apud Viennam interfecit. Per has procellas probabile admodum est Viennensem episcopum caput erexisse ad primatum, cui prehensando locum dedit provincie Narbonensis in plures nos ita pridem facta divisio, indita Viennensi provincie ex urbis nomine appellatio, et in diversam adversamque dominationem Viennensis ejusdem provincie scisso, aliquibus civitatibus tyranno parentibus sub Viennensi, alijs cum Arelatensi sub Romana ditione perseverantibus. Facile enim fuit Viennensi antistiti, cujus civitas olim in laterculo imperii metropolis fuerat, et antiquitate eminebat, hoc tyranno persuadere, ut ibi primatum ecclesiasticum constitui juberet, ubi imperii sui sedem vel saltem incunabula habebat. Fundatum his titulis primatum, quibus potuit præsidii tutatus est, qui non aliud passim affectatæ dignitatis metropolitice fundamentum protulit, quam civitatis antiquitatem, et ejusdem dignitatis olim in civibus concessæ possessionem.

Huc devenerat controversia primis quinti sæculi annis, cum illius seu dirimendæ seu utcumque componendæ gratia concilium Taurinense Gallicanorum

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) Treverensem episcopum metropolitanum fuisse hoc tempore quo nondum institutæ fuerunt ecclesiasticæ metropoles, omni fundamento caret. Cæterum de hac synodo Agrippinensi plures dubitant. Certe Valentinus Arelatensis in hujus Ecclesie diptychis a Mabilonio editis non legitur.

(b) Quæ hic et in sequentibus colliguntur ex gestis Saturnini Arelatensis, quam sint inania, patebit ex

observ. part. II, c. 6, n. 5, ac propterea nihil firmum hactenus allatum est pro vetustiori jure metropolitico episcopi Arelatensis.

(c) Veram controversiam occasionem detegemus in observ. part. II, c. 5, n. 9, et numero sequenti (Lueselli commenta, quæ hic mirifice agglomerantur, salam fient.

episcoporum precibus congregatum est; cujus canon 2 hujusmodi est: *Illud deinde inter episcopos urbium Arelatensis et Viennensis (observa primo loco nominatam Arelatem) qui de primatus apud nos honore certabant, a sancta synodo definitum est, ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciae honorem primatus obtineat, et ipse juxta canonum præceptum ordinationum habeat potestatem. Certe ad pacis vinculum conservandum, hoc consilio utiliore decretum est; ut, si placet memoratarum urbium episcopis, unaquæque de his viciniores sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet quas oppidis suis vicinas magis esse constitit; ita ut memores unanimitalis atque concordiae, non alter alterum longius sibi usurpando, quod est alii propius, inquietet.*

Ex his synodi verbis perspicuum est, 1° jamdiu molestissimas inter Galliarum episcopos dissensiones exarsisse de Viennensis provinciae, immo et de aliarum provinciarum primatu: quoniam et illorum jura et harum limites ex perturbationibus per tyrannidem Maximi subortis intra Gallicanas provincias, obscura et difficultatibus impedita 778 evaserant; ita ut, cum vix posset Gallicanis episcopis iudicibus hæc controversia dirimi, plerisque videlicet vel propria vel amicorum causa occupatis, ad vicinos coepiscopos causam deferre velut depositis compromissis illarum regionum episcopi proposuerint. Episcopi Italicæ dioceseos, ut provinciae Viennensis aliarumque contigui ad hoc delecti sunt, eo libentius quod jamdudum illius diocesis primatem sanctum Ambrosium dissidiorum suorum iudicem peroptarant, opinor, Galli antisites: quem propterea ad suam synodum ut conveniret frequenti legatione sollicitarunt. De hoc enim negotio proum est ipsum Ambrosium intelligere, cum in funere Valentiniani perorans, testatur sibi rescripto Valentiniani ipsius accito in Gallias, ut eum vadem fidei suæ apud comitem Arbogastem haberet, hoc esse denuntiatum accelerandi itineris causa, non ad synodum Galliæ, sed ad baptismum Valentiniani Augusti ipsum esse vocatum. Addit, inquit, *eo ut properarem oculos, nec arbitrarer causam itineris mei synodum Gallorum esse episcoporum, propter quorum frequentes dissensiones crebro me excusaveram, sed ut ipse baptizaretur in ipso egressu.* Hæc Ambrosius dicebat ann. 392, quo Valentinianus occisus est: unde et conjicimus post Maximi tyranni, qui Galliarum statum (a) provinciarumque ordinem demutarat, necam quarto ante anno illatam coeptum esse inter Gallicanos episcopos Ecclesiarum suarum jurbibus decertari, præsertimque inter Arelatensem Viennensemque, quos inter de primatu agebatur. Quam autem provinciam detrectavit Ambrosius a dissensionum turbis alienus, hanc postmodum suscepit precibus Gallorum victus Simplicianus ejus successor, vel qui Simpliciano successit Venerius, quorum alterutrum par est credere Taurinensi concilio præfuisse; quod ne citius celebraretur, impedimento fuerunt quæ Valentiniani mortem secutæ sunt procellæ, perturbatusque rerum Gallicarum ex altero superveniente tyranno Eugenio status.

Ex synodi verbis alterum elucet, ad hoc nimirum totam controversiam devolvi, ut quænam illarum civitatum esset metropolis inquireretur. Hoc videlicet apud iudices certum erat, illi deferendum esse in ecclesiasticis primatus honorem, qui eundem in civili politia obtineret. In quam partem propenderent Taurinenses Patres satis hac definitione ipsi innuunt. Etsi enim neutri civitatum primatum dare sua viderentur sententia, revera tamen illum Arelatensi

A adjudicabant, quam tunc temporis (b) metropolim 779 esse constabat. Unde non sine arte conscripta mihi videtur esse illa definitio, quæ non decernit illi attribuendam esse metropolitica dignitatem, qui comprobaret suam civitatem olim et ex antiquo fuisse metropolim, quod rem in ancipiti reliquisset, et operosæ inquisitioni dedisset locum, sed quæ approbaret esse, per eam scilicet tempestatem; quod aliud non erat quam in gratiam Arelatensis prouuntiare.

Honorius enim Augustus (Apud J. Sirmond. in notis ad Sidonium, p. 245) in edicto ad Agricola præfectum Galliarum dato anno 418 (quo vix quindecim annis antiquior erat Taurinensis synodus) Arelatem expresse appellat metropolitanam civitatem, quod jamdiu tali eam decore ac nomine insignitam fuisse argumento est. Unde cum in ea septem provinciarum conventum fieri præcipit, significat id ipsum non de novo institui, quippe quod jam a præfecto Petronio jussum erat observari, *rationabili plane probatoque consilio*; sed potius reparari, quoniam *interpolutum vel incuria temporum, vel desidia tyrannorum fuerat, ut in eodem edicto queritur factum Honorius Augustus.* Inter hos tyrannos præcipuum intellige Constantinum, qui Arelatem expugnavit, in eam tamquam in primariam totius provinciae se recepit, et in ea obsessus ab Honorio an. 411 ad deditionem compulsus est; qua expugnata, *provincia ista, inquit Sozomenus, rursus ad Honorii imperium reversa est, ac ducibus ab illo constitutis paruit.*

Neque tribuenda videtur Petronio Arelatensis civitatis in metropolim vectio, quæ et præfectoriæ potestatem superabat, et Petronii ætate anterior erat (Gallor. episcop. preces ad S. Leonem). Hanc enim civitatem a Valentiniano imperatore specialibus privilegiis, puta sede præfecturæ, et aliis, auctam fuisse, immo et metropolim esse appellatam asserant episcopi Gallicani in eo libello quem pro Arelatensi episcopo obtulerunt papæ Leoni. Quid enimvero est civitatem esse omnium Galliarum matrem, nisi omnium civitatum esse metropolim? Hoc autem a Valentiniano seu primo, seu secundo collatum esse Arelatensium civitati, publico libello asserere (nisi pro certo habitum) numquam ausi essent tantæ probitatis ac prudentiæ episcopi, præsertim cum libellus et adversariorum, et pontificis Romani, et totius Urbis oculis lustrandus esset, et nihil esset facilius quam falsi arguere quidquid falsi precibus insertum esset?

Sed pluribus ante urumque Valentinianum annis ita nobilitata reperitur Arelas a Constantio Augusto Constantini imperatoris filio, ut ab eo pro metropoli habitam esse vix ambigendi sit locus. In ea quippesolitum erat commorari, cum in Galliis versabatur; in ea theatrales ludos, in ea circenses edidit, in ea etiam consulatum septimum inii, quem et circensium ludorum editione celebrem fecit. *Arelate hiemem agens Constantius, inquit Ammianus Marcellinus, lib. xiv, post theatrales ludos atque circenses ambitioso editos apparatus, ad diem sextum idus Octobris, qui imperii ejus 780 annum trigesimum terminabat, etc.* Et infra: *Constantius consulatu suo septies et Cæsaris iterum egressus Arelate, Valentiam petiit, etc.* Isthæc ab aliis quoque Augustis ac consulibus præstita esse apud Arelatem testati sunt in laudato libello Galli episcopi. Quorum etiam relatione, sicut et Honorii in recensito edicto, docemur Constantinæ nomen Arelatensi civitati inditum a Constantino Magno; qui sicut ad veteris Romæ exemplar novam in Orientalibus partiis ædificavit, suoque ornavit nomine, ita in Galliis talem Arelatem esse voluit, cui utriusque illius splendor et decora communicarentur, quæ eam ob causam

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Nulla provinciarum mutatio sub Maximo probari poterit. Non pauca Quesnellus gratis pronuntiat. (b) Non Arelatem; sed Viennam hoc tempore fuisse civilem metropolim, luculenter statuimus part. u observ., c. 4, u. 5 et seqq., ac n. 2. Quesnelli argu-

menta pro Arelate allata excutiemus. Taurinensium porro Patrum sententiam non de civili, sed de ecclesiastica metropoli accipiendam esse ibidem probabimus c. 5 n. 9.

et Constantina ab ipso imperatore, et Gallula Roma ab Ausonio nuncupata. Talis fuit in civilibus Arelas a Christianorum imperatorum Constantino, usque ad Valentinianum III, Leoni et Hilario æqualem. Qualis autem sub gentilibus fuerit, vel uno Leone nostro teste edocemur, ut supervacaneum otiosumque fuerit antiquiora monumenta scrutari: fatetur enim ultro *consideratis allegationibus utriusque partis presentium clericorum, civitatibus Viennensi et Arelatensi commune jus quondam fuisse, idque a gentibus esse proditum* (Epist. 50, cap. 4, ad episc. provincie Vienn. libello respondens).

CAP. VI. Zosimi papæ decreta quibus metropolitana potestas asseritur Arelatensi episcopo, expenduntur et a falsi suspicionibus vindicantur. — Concilii Taurinensis ætate turbulentiſſima tempora exceperunt, pluribus per ea tyrannis Gallias occupantibus, in eadem etiam irruentibus Gothis, Burgundionibus, aliisque barbaris; quo factum est ut omnis ecclesiasticus ordo per eas regiones pessumdaretur. Nusquam enim, inquit de illorum temporum ac locorum Ecclesiis Salvianus testis oculatus, nusquam improbi voluptas, nusquam inquinatio vita, nusquam corruptior disciplina. Quamobrem nec illius concilii ordinationi, nec antiquioribus statutis locum aliquem fuisse per ea tempora putandum est. At pacatis utrumque Galliarum rebus, de rursus instauranda tam ecclesiastica disciplina quam politica civili serio cogitantur Ecclesiæ et imperii principes. Imprimis vero de restituendis Ecclesiæ et civitati Arelatensi sacris civilibusque privilegiis actum est. De civilibus testis est Honorii constitutio superius laudata, quæ anno 418 data est, quam videre est apud J. Sirmondum in notis ad Sidonium (Pag. 245). De ecclesiasticis completissimam memoriam habemus in papæ Zosimi epistolis, quæ cum anno uno præveniant Honorii edictum, vel hoc solo argumento perspicuum est non ex sæcularium tantummodo ordinationum imitatione natum esse ecclesiasticum Arelatensis civitatis splendorem, sed in natis illius Ecclesiæ iuribus primævisque prærogativis eundem esse fundatum.

781 Ex iis Zosimi epistolis, quæ alia Arelatensis episcopi jura attingunt, ad alium locum rejicimus; modo quæ metropolitanicum constituunt attendamus. Sic igitur in epist. 5, quæ est ad universos episcopos per Gallias et septem provincias constitutos: *Jussimus autem, inquit, præcipiam, sicuti semper habuit, metropolitanus episcopus Arelatensium civitatis in ordinandis sacerdotibus teneat auctoritatem*; et infra: *Metropolitane Arelatensium urbi vetus privilegium minime derogandum est, ad quam primum ex hac sede Trophimus summus antistes, ex cujus fonte totæ Gallie fidei rivulos acceperunt, directus est*. Mitto alia quæ ad idem recidunt, vel referentur opportiori loco.

Observatione porro dignum, quod (a) Zosimus non novum jus se condere, nec nudius tertius institutum firmare se dicit, sed vetus privilegium esse affirmat, quod semper Arelatensis episcopus habuerit; illudque asserit in Trophimi summo pontificatu fundatum, qui videlicet primus illas provincias fide Christi imbuivit, et episcopali rexit auctoritate, cujus proinde jura legitimo successione ordine in ejus sedis hæredes transmissa piaculum fuerit violare.

Tam patens tanque decretorium est hujus pontificis testimonium, ut nihil non agant adversæ sententiæ auctores, quo illud infirmant irritumque reddant. Alii nimiam Zosimi credulitatem arguunt, quam in aliis quoque negotiis manifestam fecerit, veluti cum sibi a Pelagio et Cœlestio hæresiarchis ita imponi permisit, ut catholici tam ipsi, quam eorum libelli ab illo iudicati sint; e contra vero Africani episcopi, invicti illi gratiæ defensores, ab eo pontifice

levitatis et imprudentis zeli arguerentur, quod utrumque etsi catholice, ut putabat Zosimus, sentientem, ex levium susurronum scriptis damnationis sententia percussissent. Alii Zosimo ipsi parcentes, scripta ejus nomine vulgata ita falsi insimulant, ut multis rationibus ac momentis sibi certissimum id esse autument. Quibus quoniam multum interest ne fides leviter abrogetur, doctissimorum virorum argumenta, sepositis omnibus præjudiciis, examinanda sunt.

Primo igitur loco aiunt vel ex hoc uno suppositionem epistolarum Zosimi palam fieri, quod Arelatensis episcopus semper fuisse metropolitanus in illis asseritur; quod numquam scripsisset Zosimus, repugnantibus antiquis notitiis provinciarum, in quibus Arelatensium civitas Viennæ, ut metropoli, subjecta legitur.

Verum quibus, amabo te, major fides debetur; an notitiis hujusmodi quarum ætas auctoritasque incertæ; an epistolis Zosimi? Immo cum antiquis illæ ignotæ sint, et a paucis tantum annis in lucem eductæ, fides 782 earum plurimum vacillat. Quia tamen plura earum exemplaria proferuntur sibi invicem simillima, nec in paucis codicibus inss. habentur, omnem eis auctoritatem detractam nolim. Sed cum adversus Arelatensium jura nihil valere queant, nisi ante Zosimum conditas esse pateat, inanis prorsus erit ex iis ducta probatio, postquam demonstratum a nobis fuerit, non modo post Zosimum, sed etiam post S. Leonem cœpisse exarari notitias hujusmodi; quod inferius præstabimus. Quo facto licebit in adversarios telum retorquere; si enim sua servata fuerit Zosimi epistolis auctoritas, tum invicta erit sumpta ex iis pro Arelatensium metropoli probatio. Commodius etiam eluentur in sequentibus alia quæ ex eodem primatu repetuntur ab adversariis argumenta.

Opponitur secundo perperam Zosimo ascribi epistolas decretales, quæ nec in codice Ecclesiæ Romanæ, qui a Dionysio Exiguo compactus est, nec in collectione Isidori continentur.

Sed vix eget responsione hujusmodi objectio. Quam multæ enim tum aliorum pontificum, tum Zosimi ipsius, Leonisque nostri epistolæ, decretales utique celebres, et indubitatæ fidei epistolæ, quasque posteritati commendare plurimum intererat Romanæ sedis; quam multæ, inquam, hujusmodi neutri collectioni insertæ reperuntur? Ac ne extra præsentis controversiæ fines evagemur, proluxa hæc ad Viennenses epistola, cui modo incumbimus, utriusque Collectoris illius diligentiam fugit. Alia item Leonis epistola, quæ totam hanc litem inter Arelatensem et Viennensem episcopos composuit, a Symmacho quidem laudata est, sed a card. Baronio primum est edita in Annalibus, et omnibus ignota decretorum pontificiorum collectoribus: innumeræ demum aliæ, quæ in mentem hæc legentium, etiam me tacente, incurrunt, in nullis codicibus Decretalium reperuntur; adversum quas tamen ex Isidori Dionysiique silentio præscribi omnibus antiquitatis ecclesiasticæ studiosis molestissimum foret.

Symmachus porro Leonemque pontifices Romanos de his epistolis siluisse, quod tertio loco objiciunt, partim verum est, partim vero falsum.

Siluit quidem Symmachus, sed quid mirum? Mirum potius esset, si illius decessoris sui decretum retulisset, quod antiquatum volebat. Nullo modo enim Zosimi ordinationem circa præsens negotium attendit Symmachus (Epist. 9, ad episcopos Gallie), sed Leonis solummodo, cujus sententiam inconcussam permanere constituit. Nec ille novum condidit edictum, sed quod fuerat a Leone promulgatum, in lucem (ut ipse ait) reddidit suis affatibus.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Zosimi litteræ, licet genuinæ sint, utpote sumptæ ex mss. collectionis Arelatensis, quæ nihil suppositivum præfert; per subreptionem tamen Patrocli

antiquissimum jus metropolitanicum Arelatensis episcopi falso ingerere patebit ex observ. part. II, c. 2.

783 Ad Leonem quod atinet, nomen quidem Zosimi non expressit, verum decreti ejus tam disertam fecit mentionem in hac epistola 10 ad Viennensis provinciae episcopos, ut clarior haberi non poterit. Quid enim aliud significant haec verba : *Quid sibi Hilarius quaerit in aliena provincia, et id quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat? Cum et ipsam quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublata.* Nemo non videt nullius sedis Romanae pontificis decretum in gratiam Patrocli conditum a Leone potuisse commemorari, nisi decretum Zosimi, a quo Patroclus sui juris in provinciam Viennensem et alias obtinuit confirmationem. Eodem ergo argumento quo suaditis everti epistolam Zosimi fides putabatur, hoc e contra firmius roboratur, ut nullum aliud conquirere opus sit, ad earum epistolarum sinceritatem comprobendam post Leonis tam authenticum tamque manifestum testimonium.

At saltem de utraque Narbonensi, inquis, nihil S. Leo habet in ista epistola vel aliis. Quid inde? Manifestum est Ravennum juri suo in utramque Narbonensem a praedecessoribus suis defenso, ultro cessisse, et solam potestatem metropolitica Viennensis provinciae sibi reservasse asserendam: quam qui Patroclo confirmaverit Romanus pontifex, alias praeter Zosimum citari a Leone nostro non potuit. Haec nobis sufficeret respondisse. Contendo tamen praeterea de alterutra Narbonensi sermonem esse in his verbis: *Quid sibi Hilarius quaerit in aliena provincia?* etc. Non enim hic loquitur de Viennensi, quam nunquam alienam ab Hilario censuit Leo, quamque nullus pontificum Romanorum eidem ante Leonem abrogarat. Sed de his uberius in parte II dissertationis, de Negotio Projecti, ubi Leonis testimonium expendemus.

Quarto loco objicitur loquendi modum quem usurpat auctor illius decreti elatiorem esse quam ut Zosimo conveniat; ita enim incipit: *Placuit apostolicae sedi*, etc. Qui haec majores animos praeserferre existimant, legant Leonem nostrum in plerisque epistolis, velut in iis quas ad Africanos, ad Anastasium Thessalonicensem, immo et in hac ipsa ad Viennenses episcopos; legant ipsius Zosimi litteras ad episcopos Africanos in causa Coelestii datas, quibus nihil imperiosum magis, et **784** has ejusdem epistolas tamquam a Zosimi stylo alienas non ei abjudicandas putabunt.

5. Praetermissa a Leone et Symmacho de formatis ab Arelatensi dandis mentio non levem suppositionis litterarum, ubi de formatis sermo est, injicere creditur suspicionem.

Respondeo superfluum esse formatarum mentionem; cum inter metropolitica munia necessario jus dandi litteras hujusmodi numeraretur. Placuit de illis meminisse Zosimo, ad idque necessitate compulsus est: quoniam occasione turbarum quae annis praecedentibus Gallias concusserant, et earum concertationum quae de primatu motae fuerant inter episcopos, formatarum usus intermissus fuerat, vel ab aliis contra fas usurpatus: restitutus a Zosimo fuit eam ob causam: *Quia, ut ipse ait, plures se episcopos sive presbyteros, sive ecclesiasticos simulantes, quia nullum*

formatarum documentum exstat, per quoa vacant consultari, in nomen venerationis irrepunt, et indebitam reverentiam promerentur (Zosim. epist. 5, ad Episc. Galliae). Quod (a) jam dudum Arelatensis episcopi tributum fuisse patet ex epistola S. Cypriani, quam ad Stephanum papam pro Marciani Arelatensis depositione scripsit, de qua superius.

6. Urget vir eruditus hanc epistolae quintae clausulam: *Ad cujus notitiam si quid illie negotiorum emergerit, referre censuimus, nisi magnitudo causae etiam nostrum requirat examen.* Haec, inquit, sumpta sunt ex epistolis posteriorum pontificum, qui vices suas Arelatensibus episcopis demandaverunt, nec temporibus Zosimi conveniunt. His non uno modo satisfacimus: ac primum quidem adduco eminentiss. cardinalem Baronium, qui testatur in ms. Arelatensi, unde epistolas Zosimi descriptas habuit, ad caesem illius quae est ad episcopos Gallos, Afros et Hispanos, eandem clausulam legi quae et in superiori, de qua agimus, ad universos episcopos per Gallias et septem provincias scripta, ab his scilicet verbis: *Jussimus autem praecipuum, etc.* usque ad illa (b): *Nisi magnitudo causae etiam nostrum requirat examen* (Baron. ad an. 417, num. 48). Unde conicere licet haecultima, quae a Zosimo ommissa sunt in epistola ad Afros et Hispanos, ommissa esse pariter in epistola quae unice Gallos atinet, et superaddita postmodum esse ab aliquo. Verum conjecturae huic cedens, respondeo Zosimum pontificem ita Arelatensium episcoporum iura defendenda suscepisse, ut tamen **785** (c) rerum suarum non omnino oblivisceretur. Quamobrem ita provinciam Viennensem aliasque studuit Patroclo subicere, ut eandem sibi in hujus potestatis usu subiectum haberet: quod praestitit, dum et formatarum jus ei quasi ex privilegio decrevit, et sibi nonnullarum causarum examen ac iudicium reservavit. Hoc modo agens Zosimus decessoris sui Innocentii premebat vestigia, quod ad Victricium Rothomagensem scribens, cap. 3: *Si autem, inquit, majores causae in medium fuerint devolutae, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit, post episcopale iudicium referant.* Utrumque aemulatus S. Leo, eandem exceptionem iis epistolis apposuit, quibus Thessalonicensi episcopo Anastasio vicariatus sui munus delegavit. Unde non est cur aliquis miretur ut qui ad instar Illyricanae delegationis in metropoli Arelatensi vicariatum apostolicum instituere meditabatur, illius in isto imaginem expresserit.

7. Sed si dictae epistolae Zosimi essent, quis credat tam contrarias a Bonifacio et Coelestino successoribus ejus potuisse scribi, et istos praedecessoris sui decreta voluisse convellere? Bonifacius enim, epistola 5 ad Hilarium Narbonensem, arguit Patroclum de usurpata ordinatione Latevensis episcopi in Narbonensi provincia.

Non plane video quid ex epistola Coelestini ad episcopos provinciae Viennensis et Narbonensis adversus Zosimi epistolas assumi possit. Sed demus aliquid tam Coelestinum, quam Bonifacium (quod hic revera fecit) praedecessorum suorum decretis contrarium scripsisse, hoc insolitum non esse tot exemplis comprobatur, ut in hac ipsa, quam tractamus,

BALLERINIOUM ANNOTATIONES.

(a) Privilegium formatarum Arelatensi concessum a Zosimo, non in solam ipsius ecclesiasticam provinciam, seu in Narbonensem solidam eidem ab eo pontifice attributam, sed in *quantilibet Galliarum* partem extenditur epist. 4, c. 1. Hoc autem jus antiquum probari nequit; cum et in Oriente et in Occidente receptum esset ut clerici ad episcopos, episcopi autem a metropolitans formatas acciperent; quemadmodum docet P. Constantinus in monito ad eandem Zosimi epistolam: ubi etiam miratur testimonium a Quesnello produci ex Cypriani litteris ad Stephanum papam, in quibus nullus occurrit de formatis sermo.

(b) Sequentia quoque verba in utraque epistola

leguntur; nec in epistola ad Afros ommissa Baronii textus subindicat.

(c) Cum Zosimus ecclesiasticorum negotiorum relationem praecipit, et majores causas apostolico examini ac iudicio reservatas praetulit; non rem sibi incompetentem, sed jus suum prosequens est, quod non tam ex primata divina institutionis in totam Ecclesiam, quam ex peccati jurisdictione in Ecclesia Occidentis palam dimanat, et apostolicae sedes semper exercuit, ut pluribus antiquioribus exemplis, si vacaret, probare possemus. Quesnellus hic quoque animi apostolicae auctoritati infensum manifestat.

causa triplex occurrit. S. Leo id quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, meliorem postea iudicio sublaturum fuisse asserit (Epist. 10); quod de Bonifacio debet intelligi, quem aiunt Zosimi decretis contraria statuisse. Anastasius II S. Leonis abrogavit constitutionem, decessorum suorum videlicet ordinationem (quod non oportebat) sub qualibet necessitate transgrediens; hisce verbis loquentem habemus ea de re Symmachum papam, epistola I ad Eonium Arelatensem. Sed et ipse Symmachus Anastasii ordinationem rescidit, Leonis constitutioni de divisione Viennensis provinciae adhaerens, roburque addens.

8. Libellus Leoni oblatas a Gallicanis episcopis in gratiam Ravennii, Zosimi quidem nomen reticet (quod objicitur), sed de alio tamen haec libelli verba intelligi non possunt: *Unde factum est, ut non solum provinciae Viennensis ordinationem, sed etiam trium 786 provinciarum, contemplantibus S. Trophimi, sicut et sanctorum praedecessorum vestrorum patefactum sibi testatur auctoritas, Arelatensis Ecclesiae sacerdos ad sollicitudinem semper suam curamque revocavit.* Nec sententiam solummodo Zosimi refert, sed etiam verba usurpat, ut legenti facile apparet. Deinde Leonem alloquuntur pontifices, cui decretorum sedis apostolicae non ignaro nomina pontificum a quibus prodierant appellare, et superfluum erat, et quadamtenus indecorum, nam pontifices pontificibus collidere velle putarentur.

Animadvertit, ut puto, lector, nos dum adversariorum objectionibus satisfacimus, plurimas eadem opera probationes assertorias protulisse, quibus epistolarum Zosimi sinceritas comprobatur. His omnibus vice coronidis addimus concilii Francofordiensis an. 794, praesente Carolo Magno, celebrati suffragium. Canon quippe huiusmodi est: *De alteratione Ursionis Viennensis episcopi et Eliphantii Arelatensis episcopi lecta sunt epistola B. Gregorii, Zosimi, Leonis et Symmachi, quae, Leonis videlicet et Symmachi litterae, defnierunt eo quod Viennensis Ecclesia quatuor suffraganeas habere sedes deberet, quibus illa quinta praesumeret, etc.* Quibus verbis quenam, praeterea, Zosimi epistolae commemorantur, nisi ipse quas praesens nunc habemus? Sed et Gregorii ipsius Magni testimonium (*Lib. IV, epist. 50, ind. 13*) hoc in negotio posthabendum non est. Cum enim ad Virgilium Arelatensem, vices illi suas commissurus, scriberet, satis innuit Zosimi epistolae sibi tum ob oculos fuisse positas; inde enim repetit, quod ibidem refert de antiquitate privilegii Arelatensis, de prisca consuetudine sedis apostolicae, et de certitudine qua cunctis liquet, quemadmodum loquitur, unde in Galliarum regionibus fides sancta prodierit.

Ex dictis apparet quam merito rideat Scaligerum Morinus (*Eccles. Exercit. 24, Scaliger, epist. 348*), quod Zosimi epistolae de Arelatensi controversia scriptas ausus sit commentitias et ridiculas pronuntiare, ab iisque confictas hominibus quibus plus otii quam fidei superfluerit. Sed utrum in eadem sententia perseveraverit Morinus, dubito. Ad oram enim Bisanthiae epistolarum istarum editionis, in eo codice quo vir doctissimus usus est, annotatas lego rationes ejusdem manu exaratas petitasque ex acriore stylo, silentio scriptorum, contrariis successorum decretis, provinciarumque notitiis; ex quibus suspectae fidei epistolae scribit, confictasque tempore regni Arelatensis, ut Arelas supra Viennensem olim sedem Burgundici regis eveheretur. Sed quantis annorum 787 intervallis regnum Arelatense antecederent auctores,

qui testimonio suo sinceritati epistolarum Zosimi suffragantur, ex eorum recensione clarissimum est.

Quod autem ad eos spectat qui non litteris Zosimi fidem abrogant, sed (a) Zosimi ipsius elevant auctoritatem, propterea quod erga Pelagium et Coelestinum nimis credulus eorum se versutias circumveniri sit passus; respondeo longe disparem esse utriusque negotii rationem: difficillimum enim est in rebus theologice, iisque praesertim quae ad abstrusiores de gratia Christi quaestiones pertinent, etiam subtilissimos quosque non decipi, cum versutissimi haeresiarum sub catholicorum verborum involucri plerumque pestilentissima doctrinae virus contegant. Tales erant Pelagius et Coelestinus, quorum prior, eloquentia ac dicendi arte vix ulli secundus, potuit facillime Zosimo homini Graeco per verborum fallaciam, quae communia cum catholicis habebat, imponere, quemadmodum et ipse prius miseram illam, ut loquitur Hieronymus, Diosopolitanam synodum suis fraudibus deluserat. At in examine metropolitico iurium nihil prorsus cum mysteriorum auditorum investigatione comparandum fuit: in qua discussione, si falli Zosimo contigisset, de errore fuisset per Viennensis aliorumque episcoporum litteras admonitus; nec tet scripsisset ad idem negotium pertinentes epistolae, quas nemini displicuisse animadvertimus, nisi Proculo Massiliensi episcopo.

CAP. VII. Honorium Augustum, Bonifacium, Coelestinum et Leonem ipsius pontifices Romanos, nonnullum et Valentinianum III Augustum habuisse Hilarium pro metropolitano. — Non repetam quod superius ex constitutione Honorii Augusti allatum a nobis in gratiam civitatis Arelatensis, quam diserte metropolitana appellat. Sufficiat ad seriem annorum observandam illud indicasse.

Ad Bonifacium PP. venio, qui sub finem ejusdem anni pontificatum sumpsit. Hunc certe propensioris in Ecclesiam Arelatensem animi nemo suspicatus fuerit, si modo legitur epistolam quam scribit ad Hilarium Narbonensem episcopum, ubi Arelatensem de usurpata episcopi Lutubensis ordinatione arguit. Idem tamen manifestissime potestatem metropoliticae in provincia Viennensi Hilarii nostri praedecessoribus 788 desertit in utraque sua epistola quae res Gallicanas spectat. Scribens enim ad episcopos Galliciae de Maximo Valentianae civitatis episcopo de variis criminibus accusato, Patroclum primum nominat eorum omnium, quibus epistola inscribitur, ex quibus quatuordecim, qui numerantur, conflabatur, ut ego quidem (b) reor, provincia Viennensis. Elsi enim subscribentium episcoporum nomina non ex Ecclesiarum dignitate ac praerogativa ordinentur, metropolitano tamen primus semper locus reservatus est, sive in epistolis ad totius provinciae episcopos scriptis, sive in iis quas provinciales scripsere episcopi.

In altera vero epistola, quam ad Hilarium Narbonensem episcopum scripsit, arguitur quidem Patroclus quod in aliena provincia, prima scilicet Narbonensi, praetermisso metropolitano, contra Patrum regulas ordinasset: quod argumento est Patroclum propriam habuisse provinciam, quam praetergressus culpatur de violata synodi Nicenae constitutione, quae praecipit, per unamquamque provinciam jus metropolitanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subiectas. Quae constitutio non extra propositum hoc loco laudaretur, nisi inter metropolitanos numeratus esset Patroclus.

Hanc epistolam secuta est post tres annos Valen-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Deceptionem Zosimi agnosces ex part. II c. 2 nostrorum observationum.

(b) Gratis more suo sic optatur. Cum haec epistola non ad solos Viennensis provinciae episcopos, sed et ad caeteros per Gallias et septem provincias

constitutos scripta dicatur; eos quatuordecim, qui in inscriptione nominantur, solius Viennensis provinciae episcopos opinari, divinare est; cum praesertim in hac provincia tredecim tantum civitates notitia Galliarum exhibeat.

tiniani constitutio de diversis ecclesiasticis capitibus, in Galliam missa an. D. 425, in cuius cap. 2 *diversos episcopos nesarium Pelagiani et Cælesiani dogmatis errorem sequentes per PATROCLUM SACROSANCTÆ LEGIS ANTISTITEM præcipit conveniri; et nisi errata correxerint, Gallicanis regionibus expelli, atque in eorum loco sacerdotium fidelibus subrogari.* Hæc omnia metropolitanum episcopum loquuntur.

Ad Bonifacii proculdubio epistolam respiciebat Cælestinus papa Bonifacii successor, cum in epistola ad episcopos per Viennensem et Narbonensem provincias constitutos decernit, cap. 4, *ut juxta canonum decreta unaquæque provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri, inquit, data ad Narbonensem episcopum continent statuta sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus; alter in alterius provincia nihil præsumat.* Quamobrem his pariter verbis confirmatur metropolitana Arelatensis episcopi potestas, cum supponat similiter suam ei provinciam subjectam esse. Sed et capite tertio de Daniele agens, qui multorum criminum reus ordinatus fuerat episcopus, satis innuit Arelatensem episcopum metropolitanum fuisse. *Missæ, inquit, ad Arelatensem episcopum per Fortunatum subdiaconum, 789 ut ad iudicium episcopale pertraheretur, epistola.* Cur enim ad ipsum potius quam ad alterum scriberet, ut Daniele ad iudicium episcopale pertrahi curaret nisi saltem in Viennensi provincia metropolitici iuribus frueretur.

Hæc ad ipsius Hilarii, cuius causam agimus, tempora episcopatumque proxime accedunt; quem et duabus insignibus synodis Regensi et Arausicanæ i subscrispisse primo loco reperimus, quod procul dubio itidem factum videremus in Vasensi i et Arelatensi n, nisi subscriptiones perissent. Verumtamen his non immoramur (etsi nullo contradicente gesta fuerint), quoniam tamquam juris alieni invasor ob hanc ipsam causam male audit apud plerosque; quamquam nihil ab episcopis vi extortum, nihil nisi omnium votis obsequentibus præstitum esse luce clarius est.

Sed omissis Gallicanorum episcoporum testimonio, ab ipso Leone nostro Hilarii accusatore, de metropolitana illius auctoritate quid senserit, etiam in ea quam adversus ipsum scripsit epistola sciscitemur. Jam copiose probatum superius metropolitanam dignitatem Arelatensis Ecclesiæ non abjudicatam esse a pontifice nostro, cum Celidonium e provincia Viennensi fuisse asserimus, nec quidquam adversus Hilarium de arrogata sibi contra jus potestate fuisse objectum. Hoc certe manifestum est in utraque epistola ad Viennenses. Accusat enim eum non quod Celidonium alienæ potestati subjectum indebite iudicandum sibi sumperit, sed quod, Celidonio merito appellante, appellationi ejus deferre noluerit; non item quod ordinandi munus sibi arrogarit, sed quod *ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, debitam aliis metropolitani sacerdotibus in suam transferret dignitatem;* non denique quod provinciæ Viennensis episcopos sibi jure metropolitico subjectos esse volebat; sed quod *ita suæ cupiebat subdere potestati, ut se beato apostolo Petro non pateretur esse subjectum.*

2. Quid sibi vult S. Leo, cum ita scribit cap. 3 ejusdem epistolæ: (a) *Mansisset namque in illum prolata sententia, si objectorum veritas existisset, nisi Celidonium legitima potestate, servatoque canonum ordine accusatum et iudicatum fuisse, nihilque sententiæ latæ adversus ipsum deesse, nisi objectorum veritatem; ideoque potestatem Hilario tamquam provinciæ metropolitano non deluisse?* Hæc Leonis verba juxta nostram opinionem explicata negotium nullum

facessunt, sed sensum omnino convenientem reddunt; torquent vero eadem mirum in modum sententiæ adversæ auctores, qui ne Vesontionensis metropoleos dignitatem 790 his pessumdari sinant, confugere coguntur ad vicariam potestatem a Zosimo episcopis Arelatensibus delegatam, quæ iisdem congregandarum per Gallias synodorum jus aliquod concesserit, ad quas delatæ episcoporum causæ vicarii sedis apostolicæ sententia terminarentur.

Verum ista responsione, qua aliis satisfactum volunt auctores commemorati, fallor, si sibi ipsi satisfaciunt. Quam abhorrent enim illius ætatis et regionis mores a vicaria hujusmodi potestate, quæ in metropolitana jura involandi faceret facultatem, et ea concederet quæ in posterioribus sæculis a canonum observantia longius recedentibus nunquam tentata sunt? Ut enim ordinare solius erat proprii metropolitani, ita et deponere ordinatum; nec eo usque prodegit umquam se vicaria potestas, ut in aliena provincia synodum cogeret eam solum ob causam ut episcopum illius provinciæ non suæ a propria sede dejiceret; quod tamen in præsentis negotio ab Hilario tentatum existimant. Deinde contraria iidem loquuntur. Si enim potestatem habuit, vicariatus sui nomine, cogendorum in Galliis synodalium conciliorum, et de episcoporum causis illic iudicium instituendi, cur iidem auctores contendunt *nulli episcopo aliquid licuisse in Sequanica provincia, quemadmodum nec in cæteris provinciis, præter ipsius provinciæ sacerdotes.* « Suis, inquit Leo noster, Marca referente (*Dissert. de Primatibus, n. 78*), unaquæque provincia sit contenta conciliis, nec ultra Hilarius audeat conventus indicere synodales (*conventum adversus Celidonium habitum, inquit, perstringit*), et sacerdotum Domini judicia se interserendo turbare; qui non tantum noverit se ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provinciæ, quam male usurpaverat, potestate privatum. » Hactenus Leo. Porro, si eo nomine mansura esset Hilarii sententia adversus Celidonium, quod vicaria utens pontificis auctoritate jus cogendæ habuisset synodi, eidem igitur aliquid licuit in Sequanica provincia ut et in aliis, nec conventus indicendo synodales judicia sacerdotum se interserendo turbabat, sed concessa potestate utebatur. Quæ cum sibi invicem non cohæreant, de metropolitana Arelatensis Ecclesiæ, ut facimus, dignitate arcessenda est huius loci explicatio.

3. Iaque confirmatur ex verbis Leonis supra relatis: *Qui non tantum noverit se ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provinciæ, quam male usurpaverat, potestate privatum.* Duplicem enim in Hilario potestatem manifeste distinguit: alienam unam, quam *alieni juris* nomine designat, eam scilicet quam Zosimus in utramque Narbonensem dederat; propriam alteram in provinciam 791 Viennensem; alieno enim proprio opponitur, et futiliter admodum primam vocaret alienam et indebitam, nisi alteram quam illi opponit pro legitima ac propria agnosceret. Difficultatis quidem nonnihil facit quod de potestate in Viennensem ait, *quam male usurpaverat;* sed in notis ad hanc epistolam ostendemus vel *usurpare* hoc loco pro *uti positum* esse, quo sensu in malam partem non sumitur, nisi additione adverbii alicujus malignantis naturæ, ut *hic male*, vel dicendum errorem huc irrepsisse, et pro *usurpaverat* legendum esse *usus fuerat*: ab uno enim in alterum facilis est lapsus in antiquis manuscriptis codicibus.

4. In breviori epistola ad Viennenses, si tamen genuina est, disertis verbis agnoscit privilegium Arelatensis Ecclesiæ ac civitatis: *A privilegio, inquit, suæ civitatis submotus, humili loco discat quod in magno*

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

(a) Postquam in observ. part. 1, c. 2, fusius probavimus Celidonium episcopum fuisse in provincia ab Hilarii jure aliena, hoc Leonis testimonium, quod a Quesnello et hic et alibi obruditur, ita ex-

plicavimus ut nec Hilarii juri astruendo faveat, nec ad vicariatus apostolici potestatem Arelatensi traditam confugiendum sit.

gratis munere prædecessorum nostrorum concessio tenere noluit; sique redintegratum Viennensi episcopo privilegium et jus antiquum, quod apostolica benignitas ad Arelatensem ex parte transtulit civitatem. Ubi Viennensi quidem antiquitus delatam esse affirmat metropolitica potestatem, sed tamen (quod Hilario satis est) eandem tunc temporis fatetur penes Arelatensem episcopum fuisse, et quidem sedis apostolicæ suffragio et munere concessam.

CAP. VIII. *Ex his quæ post Hilarii reditum in Gallias usque ad ejus obitum, et in Ravennii ordinatione sunt gesta, metropoliticae Arelatensis Ecclesiæ dignitatem confirmari.* — Etsi satis superque probatum sit hactenus Arelatensem Ecclesiam tunc metropolitica dignitate ornatam fuisse, cum Hilario Cellidonium episcopum in eadem provincia constitutum deposuit, clarius tamen adhuc elucescet si ea examinaverimus quæ post S. Leonis constitutionem seu ab eodem scripta, seu gesta sunt a Gallicanis episcopis.

Audito in Galliis Leonis judicio, receptaque (a) prima illa et breviori ejus epistola, quæ scripta legitur vix idus Januarii, quid inter se de Hilarii damnatione consenserit episcopi Gallicani, non liquido apparet. Vero tamen simillimum est eundem semper animum erga Hilarium gessisse, nec minus ei detulisse auctoritatis in suas 792 Ecclesias quam antea fecerant; et facile adducor ut credam nihil jurium suorum sibi detrahi passum esse Arelatensem. Quæ causa fuit ut S. Leo quinto post primam epistolam mense aliam longe prolixiorem diuturna quæ meditatione ac cura elaboratam ad eosdem episcopos scripserit; ubi exasperatos Gallicanorum antistitem ex Romano judicio animos, quibus potest verborum blanditiis delinire satagit, vel etiam asperioribus terrere; nunc eam suspicionem ab eorum animis eximens quam conceperant, cogitare Leonem de trahendis ad se Gallicanarum Ecclesiarum ordinationibus; nunc in eos minas intentans, qui sponte omnem potestatem Hilario deferebant in provinciis a Viennensi distinctis; obtestans denique, obsecrans, et sub Dei invocatione conveniens, ut omnem dissensionis materiam de suis provinciis, Hilarium abdicando, removerent. Sed cum præsigiret Gallicanos episcopos consilii sui jurisque tenaces posterioribus litteris non magis esse commovendos quam prioribus, imperatoriam potestatem in pontificiæ auxilium vocare decrevit. Impetravit igitur a Valentiniano Augusto constitutionem ad Aetium magistrum militiæ in Galliis, qua jubet ut sancti Leonis papæ sententia adversus Hilarium laia plenum sortiatur effectum; *perennique sanctione decernit ne quid tam Gallicanis episcopis quam aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis papæ urbis æternæ auctoritate tentare; sed illis omnibusque pro lege sit quidquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas, etc.*

Talibus munita præsidii Leonis epistola in Gallias transmissa est, quo successu ex historicis scriptoribus non discimus. Auctor Vitæ sancti Hilarii (b) narrat ipsum totum se ad placandum tunc animum S. Leonis inclinatum humilitate convertisse; ubi insinuat ad id se Hilarium non tamquam contumaciæ reum debita demissione, sed spontanea et ultro inclinatum humilitate, tamquam Christianæ charitatis et reverentiæ debitorem, dejecisse. Eo consilio Ravennium suæ Ecclesiæ presbyterum et postea successorem Romam delegavit, deinde sanctissimos episcopos Nectarium

et Constantium, quorum opera usus est, ut Leonis suæ dignitatis jura, judicii quoque adversus Celdonium decreti æquitatem probaret. Multa etiam in hac causa scripsit quæ ad nos usque si transmissa essent ab Honorato Massiliensi episcopo, 793 penes quem fuerat, ut ex Vita Hilarii, quam scripsit, manifestum est, maximo nos beneficio devinxisset. Cum vero Auxiliaris præfectus Urbis his omnibus contentionibus velitationibusque magis exasperari Leonis animum cerneret quam placari (quod Hilario in votis erat), huic pro communi necessitudine auctor fuit, ut sese Romanorum teneritudini paulisper accommodaret, et exiguas nubes parvæ mutationis serenitate compesceret, ut plurimum hac via, nihil perditurus, acquireret. *Cum propositi, inquit, tenax sis, et semper æqualis, nulloque commotionis felle rapiaris, sicut nullis extolleris illecebris gaudiorum, ego nec minimum quidem factum beatitudinis tuæ arrogantiae memini contagione fuscari. Sed impatienter ferunt homines, si sic loquamur, quomodo nobis conscii sumus: aures præterea Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur, in quam si se sanctitas tua subinde demittat, plurimum tu nihil perditurus acquiris. Da mihi hoc, et exiguas nubes parvæ mutationis serenitate compesce.*

Hanc parvam mutationem, quam sibi dari ab Hilario tam amice poscebat Auxiliaris, concessam huic fuisse certum pene faciunt sequentia hæc Honorati verba. *Talia percipiens, inquit post relata Auxiliaris monita, totum se orationi, prædicationi, operationi, velut incipiens, mancipavit.* Et postea: *Abstinendo victu, operi insistendo, itinera pedibus conficiendo ita se tenuavit, fatigavit, exhaustit, ut vix quadragesimi octavi anni circulum adimpleret.*

Ex quibus patet nec sanctum Leonem sententiam suam mutasse, nec cessasse Hilarium suis juribus; sed istum ab hujusmodi contentionibus quiescentem Leonis amplius molestum non fuisse: totum vero se animabus commissis oratione, prædicatione, ac cura sua juvandis colendisque dedidisse. Quibus sedulo incumbens vivendi finem fecit vir ecclesiasticæ pacis magis quam dignitatis propriæ studiosus, cuius obitum contigisse certum est anno Christi quadringentesimo quadragesimo nono, tertio nonas Maii. Cum enim responsum sancti Leonis ad episcopos Ravennii ordinatorum, quæ xi kalendas Septembris anni 449 data est, præcedere debuerint solemnia Hilarii funera, concilii convocatio ex pluribus forsitan provinciis, concilium ipsum, consecratio Ravennii, epistolæ consecratorum ad Leonem conscriptio, legatorum iter Romam ab ordinatoribus missorum; ista et alia quæ 794 forte prius acta sunt, nisi trium vel quatuor mensium spatio perfici non potuerunt. Unde illud etiam consequitur, B. Hilarium vix amplius quam tres aut quatuor annos supervivisse post receptas in Galliis Valentiniani imperatoris Leonisque papæ constitutiones, et vix etiam duos tresve ex quo Auxiliaris præfecti precibus, amore pacis, annuens, ab omni se contentione abstinuit, vitæque reliquum tempus totum pontificis munitis consecravit.

Res itaque in incipiti erat inter Romanum Gallicanosque pontifices, cum decessit Hilarius et vita: quoniam intra biennii illius spatium nulla sese obtulerat occasio, quam nec Hilarius quaesierat, in qua necesse esset vel Leonis decreto contraire, vel consuetis munitis ac privilegiis cedere. Prima enim, ut manifestum est, ab illo tempore occurrit Vasensis

BALLERINIUM ANNOTATIONES

(a) Cum Quessnellus anterioribus capitibus hanc breviorē epistolam allegavit, hæc fere adjecit, *si tamen genuina est.* Nunc eam omnino genuinam præsumit, ut apostolicam auctoritatem ad Hilario et a Gallicanis episcopis neglectam suadeat. Spuriam vero illam esse in admonitione eidem epistolæ præmissa et appendici inserta demonstravimus. Quare totum sequens Quessnelli ratiocinium apostolicæ auctoritati

insensum, ipsisque Gallicanis episcopis ejusdem auctoritatis observantissimis injuriosum, quod tam falsæ hypothesi incumbit, prorsus corrui.

(b) Hæc non post, sed ante Leonis judicium gesta ostendimus in observ. part. III, c. 2, n. 1 et n. 2; præterea probabimus Hilarium post ipsum judicium nihil tentasse, sed paruisse.

episcopi ordinatio, quæ sopitam, non extinctam contentionem excitavit inter Arelatensem et Viennensem episcopos.

Sed quam longe abessent Gallicani provinciarum illarum antistites a Leonis constitutione effectui tradenda, in ipsa (a) ordinatione Ravennii clarum evasit. Posthabito enim Viennensi sacerdote, duodecim episcopi vel (b) ex sola Viennensi provincia ex quatuordecim constata (quem numerum implebant Viennensis et Arelatensis illis duodecim additi), vel etiam ex aliis provinciis in synodum convenerant, et Ravennium secundum desideria cleri, honoratorum et plebis unanimiter consecrarunt. Quam ordinationem non modo non culpavit S. Leo (*Epist.* 36, nunc 40), sed potius tamquam bonum fraternitatis sacerdotalis opus Dei munere concessum, et ex inspiratione divina factum suo iudicio roboravit. Quia, inquit, electionem pacificam atque concordem, cui nec merita morum, nec studia civium defuerunt; postulationis quidem humanæ, sed inspirationis credimus fuisse divinæ. Porro Viennensem episcopum illius participem non fuisse clarum est recensenti eorum episcoporum nomina, qui litteras ordinationis indices ad Leonem dederunt, quos inter, tamquam ordinationis princeps, primatum tenet Constantinus. Hunc autem non fuisse Viennæ episcopum, certum facit altera epistola (*Epist.* 65), quam (c) iidem ordinatores adjunctis aliis septem scripserunt ad Leonem in gratiam sedis Arelatensis. In Leonis enim responsione (*Epist.* 66), qui eos omnes ex ordine recenset, idem Constantinus primo pariter loco inscriptus legitur: 795 quem pro Arelatensis Ecclesiæ iuribus scripturarum nemo dixerit, si Viennensis episcopos fuisset.

Non ad solos ordinatores gratulatorias dedit litteras sanctus Leo, sed et ad ipsum ordinatum, quem hortatur ut, *declinata superbia, cui proximum est ut decidat, ametur humilitas, cui semper debetur ut crescat; et ut intra ecclesiasticarum legum regulas atque vensuras omnia potestatis suæ jura contineat.* Quibus verbis dubium non est quin et Hilarium notet, et Ravennium ab alieno jure invadendo avertat. Nihil tamen de neglecto Viennensi metropolitano in Ravennii ordinatione suggerit aut reprehendit: unde promptum existimare Leonem noluisse Ecclesiam Arelatensem jure metropolitico sua sententia spolia-

A re, sed solummodo Hilarium mulctare: quo mortuo, æquum judicavit ut omnia in statum pristinum redirent.

Nec sola potestate metropolitica ornari eum voluit, sed illa etiam (d) prærogativa, qua sancti Trophimi intuitu inter cæteros metropoli-
tas Galliarum eminebat sedes Arelatensis, hoc est, primi metropolitani privilegio. Quo jure illius erat et synodales conventus aliarum provinciarum cogere, et litteras formatas dare peregrinantibus clericis, et omnia quæ ad communem Ecclesiæ seu fidem seu disciplinam intra Gallias pertinebant, sua cura ac sollicitudine promovere, et intra ordinem continere. Hæc Ravennio a sancto Leone ultro delata esse, non ex novo decreto, sed ex priore et antiqua institutione, testatur tum synodus generalis illarum provinciarum occasione litterarum Leonis ad Flavianum, cujus congregandæ curam Ravennius suscepit, ut postea dicemus, cum illius epistola ad Ravennium data, de quodam Petroniano vago, qui se Romanæ Ecclesiæ diaconum mentiebatur 796 per Gallias. Cujus audaciæ ut obviam iretur, scribit Leo ut eum, admonitis etiam totius provinciæ episcopis, in sua falsitate detectum, ab omnium Ecclesiarum communione, ne ulterius hoc usurpet, expellat. Ubi nomine provincialiori acceptione universas septem provincias intelligi oportet, cum et Gallias universam et omnes Ecclesias commemorat, nec satis de colibenda vagi illius impostoris audaciæ provisum esset a Leone, si intra solius provinciæ Viennensis terminos inquisitionem hujusmodi fieri præcepisset.

B CAP. IX. Idem vincitur ex ordinatione episcopi Vascensis, et quæ eam secuta est, provinciæ divisione, Leonisque epistola in eam rem missa. — In eo statu positæ erant res Ecclesiæ Arelatensis, et spes erat ut, sepultis æterna oblivione quæ occasione Hilarii orta erant contentionibus, pristino splendore ac potestate frueretur in posterum. Etsi enim aliquid illius supremæ in Gallicanas Ecclesias auctoritatis (e) imminui peropisset sanctus Leo, ut tamen id speraret aliquando futurum obstabat Gallorum in Arelatensis sedis amplitudinem uno animo conspirantium summa concordia, quæ tum in Hilarii negotio, tum maxime in Ravennii ordinatione eluxerat. Quamobrem satius duxerat hæc omnia in suæ constitutionis

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Ordinationi Ravennii haud obstabat Leonis constitutio, quæ cum solam Hilarii personam mulctaverit, hoc e vivis sublato comprovincialibus licuit successorem ordinare, ad quem omnia Arelatensis sedis jura ipso Leone non dissentiente transierunt. Vide quæ in hanc rem disseremus in observ. part. III, n. 5 et 6.

(b) Non ex sola Viennensi provincia, sed ex provinciis etiam Narbonensi secunda et Alpium maritimarum episcopi convenerunt ad ordinationem Ravennii. Asclepius enim Aptensis episcopus fuit Narbonensis secunda, Alpium vero maritimarum Nectarius Diniensis.

(c) Quinque ex episcopis ordinatores Ravennii hanc alteram epistolam non scripserunt: unde in responsione Leonis ipsorum nomina non recensentur.

(d) Hæc prærogativa non ex jure ipsius sedis Arelatensis, nec ex priore et antiqua institutione ejusdem, sed ex apostolicæ sedis concessione manare iidem Gallicani episcopi agnoscunt epist. 65, c. 3, cum Arelatensi episcopo id etiam honoris dignitatisque collatum est, inquit, ut non tantum has provincias (ad metropoliticum scilicet jus pertinentes) potestate propria gubernaret, verum etiam omnes Gallias, sibi apostolicæ sedis vice mandatis, sub omni ecclesiastica regula contineret. Verba apostolicæ sedis vicem concessionem apostolicam procul dubio manifestant: quæ sane a Zosimo non obscure exprimitur, cum epist. 7, apud P. Constantium Arelatensem episcopum apo-

stolica auctoritate munitum tradit; et epist. 10 delegationem apostolicam memorat. Hinc etiam cum laudati episcopi petunt ut ea confirmetur quæ Arelatensis Ecclesia vel ab antiquitate suscepit, vel postea auctoritate sedis apostolicæ vindicavit, prioribus verbis jus metropoliticum quasi a S. Trophimo derivatum indicant, posterioribus vero jus innunt in alia provincia, quod postea a sede apostolica concessum fuit. Hoc quidem postremum jus duo potissimum respicit, formatas et synodos ex omnibus provinciis Gallicanis. Jus tradendi formatas omnibus clericis qui peregrinarentur Zosimus concessit; eidemque pontifici jus cogendarum synodorum ex aliis etiam provinciis Gallicanis, quibus Arelatensis episcopus proprio jure non præerat, referendum esse, satis probabiliter conjecimus in observ. part. II, c. 6, n. 8.

(e) Totus hic paragraphus purum putum est somnium. Nullo enim documento probari poterit, vel Leonem imminutam peroptasse sedis Arelatensis auctoritatem, qua jure fruebatur, vel Gallos episcopos quidpiam tentasse contra ipsius pontificis constitutionem, qua punivit Hilarium, ita ut ex horum conspiratione metueas, in difficillimis ejus temporis circumstantiis dissimulandum, et Arelatensia privilegia in Ravennio confirmanda putaverit. Immo adeo semper S. pontifex hæc privilegia imminui noluit, ut cum in Hilarium decrevit, solam ipsius personam iidem exuens, ea successoribus ejus servari voluerit. Confer not. 3 (*Supra*, col. 459, n. *) in cap. præcedens.

præjudicium tentata dissimulare, quam Gallicanam Ecclesiam habere repugnantem et infensam. Sed eum præsertim mitiorem atque ad dissimulandum inclinatiorem reddebant exorti non ita pridem Orientales tumultus occasione novæ hæresis Eutychnæ, 797 et infaustus pseudosynodi Ephesinæ successus, in qua res Ecclesiæ pessumdatæ, imminutaque debita sedi apostolicæ reverentia, occiso Flaviano Constantinopolitano episcopo, depositis Domino Antiochæno, Eusebio Dorylæi, Theodoro Cyri, et aliis Romanæ sedi addictis episcopis; Dioscuro vero Alexandrino omnia per vim agente, et ad totius Ecclesiæ dominatum magnis passibus tendente, Theodosio Augusto favente Eutychi, rejectis Leonis litteris, Romanis demique legatis indigna passis, coactisque fuga saluti consulere. Merito igitur timuit Leo ne, si Gallicanos episcopos iratores redderet sedis Arelatensis depressione, eosdem adversos pateretur in ea quæ contra Orientales parabatur pugna. Certus etiam erat a Gallicanis episcopis ægre divellendos esse vicinarum regionum antistites, Britanos scilicet, Hispanos et qui ex Italica diocesi Gallias erant propinquiores. Hæc, meo iudicio, causa erat cur placari se permisit sanctus Leo, et in Ravennium cæterosque Galliarum episcopos propensorem reddi.

Interim nata est occasio ex qua rerum status aliquam immutationem passus est. Cum enim Auspicius Vasensium in provincia Viennensi episcopus ex hac vita ad meliorem discessisset, Ravennius pro suo metropolitani jure in decedentis locum ordinare alterum, Fonteium nomine, aggressus est, et revera ordinavit. Agerrime hoc tulit Viennensis episcopus, qui provinciæ ordinationem tamquam sibi et ex antiquo jure debitam, et novella Leonis constitutione concessam vindicabat; quamobrem legationem ad Romanum pontificem destinavit, litterasque scribit quibus de usurpata ab Arelatensi episcopo Vasensis episcopi ordinatione conquestus est. Hoc ut rescivere episcopi Gallicani, e re sua putaverunt esse legatos quoque suo nomine ad pontificem mittere, et epistolam in supplicis libelli modum exarare, qua dignitatis Arelatensis Ecclesiæ fundamenta rationesque Leoni proponerentur, ne Viennensis episcopi legati facum ei facerent, et extorquerent sententiam Arelatensis jurius contrariam. Ad hunc libellum conficiendum convenerunt episcopi diversarum provinciarum numero decem et novem (totidem enim sunt ad quos ea de re Leo rescripsit), illumque occasione legationis Viennensis missum esse patet ex libelli verbis ubi arguit Viennensem civitatem, quæ, inquit, sibi nunc impudenter ac notabiliter primatus exposcit indebitos.

An rebus suis ea legatione bene consuluerint Gallicani antistites, aliorum esto iudicium. Certe non nihil (a) suo juri detraxisse visi sunt cum rem extra controversiam positam vel ex solo consensu, quem Leo dederat ordinationi Ravennii sine auctoritate 798 Viennensis episcopi factæ, rursus ad examen vocari ultro petierunt, et ipsi ad causam coram Leone dicendam suos direxerunt legatos cum libello supplicis cæterisque litigandi instrumentis. Cautiorem omnino se præbuerat Hilarius, qui Romam ingressus Leoni palam denunciavit se suggestionem deferre, non supplicem libellum; se ad officia, non ad causas venisse; protestandi ordine, non accusandi, quæ acta erant suggerere; se denique aliud nihil deprecere quam ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret. Hæc enim eadem pari æquitate proferri poterant. Sed aliter agendum sibi esse existarunt episcopi illi, sive quia prævidebant se a Leone vocandos, ut coram se de primatu Viennensis provinciæ decertantes utriusque partis legatos audiret, cui parendi necessitatem fecerat constitutio imperialis a Valentiniano edita adversus Hilarium: *Quisquis episcopo-*

A rum, inquit, ad iudicium Romani antistitis evocatus, venire neglexerit, per moderatorem ejusdem provinciæ adesse cogatur; sive quia ita causæ suæ æquitati confidebant, ut nihil eorum quæ postmodum a Leone decreta sunt timerent: videbatur enim et ipse rem suo consensu in Ravennii ordinatione exhibitio absolvisse, cujus eam ob causam splendide meminerunt in fronte sui libelli, ut ei retractationis locum non esse suggererent.

Quidquid sit, directa est legatio quam obeundam susceperunt Petronius presbyter et Regulus diaconus. Hanc acceptissimam fuisse sancto Leoni dubitare non potest qui novit quam ægre tulerit Hilarium sedis apostolicæ iudicium tanta constantia declinasse. Inesperatam ergo legationem et ultro delatum sibi de primatu Gallicano ab utroque litigante iudicium gratanter suscepit. Nondum enim a fundata in Gallias fide et condita disciplina tam opportuna occurrerat occasio qua Romanæ sedis auctoritas apud Gallias stabiliretur, ipsis Gallicanis annuentibus invitantibusque episcopis. Litam autem eo modo composuit, quem epistola ejus ad novemdecim Galliarum episcopos scripta edisserit, attributis scilicet Viennensi episcopo quatuor civitatibus quibus præsideret, id est Valentia, Tarantasia, Geneva et Gratianopoli (*S. Leonis epist. 68, ad episc. Galliar.*); ita ut cum his ipsa Vienna esset quinta ad cuius episcoporum omnium prædictarum Ecclesiarum sollicitudo pertineret, reliquæ vero civitates ejusdem provinciæ sub Arelatensis antistitis auctoritate et ordinatione constitutæ sunt, et ita magna illa Viennensis provincia, quæ tam diuturnæ inter utrumque episcopum litis fuerat materies, Leonis nostri veluti novi Salomonis præcepto divisa est in duas partes (*III Reg. III*), data dimidia parte uni et dimidia parte alteri.

Etai porro multum videtur Arelatensis episcopi juri detractum hac Leonis sententia, 799 re tamen diligentius examinata apparet Leonem illius privilegium jusque antiquum agnovisse ac confirmasse eadem epistola.

Primum enim nihil est in quo saltem non æquet Arelatensem Viennensi, aut in quo Arelatensi anteponat Viennensem; eisdem enim commune jus asserit fuisse sub gentibus quoad civilem prærogativam. Deinde quoad ecclesiasticam, ait quarundam causarum alterna ratione nunc illam nunc istam in ecclesiasticis privilegiis præcelluisse, idque notum consideratis allegationibus utriusque partis præsumtionem clericorum (*Epist. 68 S. Leonis*). Sed quantum fuerit potius de Arelatensis jure persuasus, patet ex sequentibus. Nam

2. Testatur S. Leo istud decessorem Ravenni merito nimis præsumptionis amisisse; non igitur ea potestate ideo privatus Hilarius, quia aliena et per nefas arrepta.

3. Insinuat idem pontifex ad hanc œconomicam provinciæ partitionem se adductum esse ut omnium Gallicanorum antistitem gratiam sibi servaret, nutrireretque pacem intra provinciam Viennensem.

4. Propter honorem sedis apostolicæ, quæ cum Viennensi metropolitica potestate Hilario ablatam contulisset, ad propriæ sententiæ rescissionem coacta esse videretur, si Viennensis omnino metropolis esse desineret. Viennensem, inquit, *inhonoratam penitus esse non patimur, præsertim cum de receptione privilegii auctoritate jam nostræ dispositionis utatur: quam potestatem Hilario ablatam Viennensi episcopo credidimus deputandam (Epist. cit.).*

5. Ut episcopi Viennensis honori quodammodo consuleretur, qui ex metropolitano totius provinciæ, quam ex Leonis decreto sibi vindicaret, statim in inferiorem episcoporum ordinem dejectus esset. Qui, inquit, *ne repente semetipso factus videatur inferior,*

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Confutationem hujus præjudicii ac totius paragraphi reperies in observ. part. I, cap. 7, num. 7.

vicinis suis quatuor oppidis præsidebit, etc. (Epist. ad.).

6. Satis agnoscit hæc ipsa oppida ab Arelatensis ditione subtrahenda non esse, si res ad strictos juris apices tractaretur, cum apud Ravennium aliquo modo se excuset, eumque ex charitatis et pacis studio modestiæque temperantia sollicitet, ut patienter ferat quod necessitate ecclesiasticæ unitatis contra jus factum videbatur. *Quem (Ravennium) 800 pro modestiæ suæ temperantia, ita futurum credimus studiosum charitatis et pacis, ut nequaquam sibi credat ablatum quod fratri videat esse concessum (Epist. 66, ad 19 episc. c. 22).*

7. Nihil magis ostendit totam provinciam ad Arelatensem episcopum pertinuisse, et ita Leoni fuisse persuasum, quam quod ex (a) duodecim civitatibus quibus constabat provincia Viennensis (si notitiæ a Sirmondo aliisque evulgatæ fides habeatur) quatuor solummodo Viennensi episcopo attribuit, residuis octo potestati Arelatensis episcopi relictis.

8. Denique et hoc argumentum et alia superius adducta confirmat Symmachus papa, cum ad episcopos Galliæ scribens de eadem controversia quæ ejus tempore recruderat, definitioni Leonis prædecessoris sui standum esse decrevit, de qua hæc habet. *JUXTA (b) INDULGENTIAM (quod valde notandum) supradicti pontificis, Valentiam, Tarantasiam, Genevam atque Gratianopolim oppida Viennensis antistes juri suo vindicet. Nec quidquam amplius ab his quæ semel ab apostolica sibi sede concessa sunt, æstimet præsumendum. Alias vero parochias vel dioceses cunctas PRIVILEGIO ET HONORE suo Arelatensis episcopus sub temporum continuatione defendat (Symmach. epist. 9, ad episc. Gall.).* Indulgentia igitur usus est sanctus Leo cum Viennensi episcopo, si Symmacho credimus, cum partem provinciæ ordinationi ejus subjectam esse voluit; juri vero suo Arelatensis episcopus amore pacis detrabi quidpiam passus est, cum quatuor illa oppida in Viennensis potestatem transferri ultro permisit, Leonis non tam decreto victus quam precibus. Omnia observatione digna in verbis Symmachi: ut enim indulgentiæ meminit et concessionis sedis apostolicæ, cum de parochiis Viennensi attributis scribit, ita privilegium et honorem Arelatensis commemorat, cum de civitatibus juri ipsius subditis sermonem habet: nullum Viennensi jus assertum significat, nisi ex sancti Leonis concessione; Arelatensi suum constare ex privilegio et honore antiquitus fundato.

Leonis dixi precibus victum Arelatensem episcopum magis quam decreto; cum enim in illa epistola quam ad Ravennium scripsit eodem die quo ad novendecim episcopos, ne verbum quidem cum eo habeat 801 de illa quatuor oppidorum attributione Viennensi episcopo facta, dubitari non potest quin per Petronium et Regulum legatos vivæ vocis ministerio allocutus eum fuerit, et enixe rogaverit ut pro bono pacis et antiquæ controversiæ sopiendæ gratia, aliquarum civitatum ordinationem Viennensi cederet. Hæc ex parte sunt, opinor, quæ, ut in ea-

dem epistola legitur, credenda chartæ non putavit S. Leo. (c) *Quæ autem, inquit, committenda litteris non fuerunt, cum prædictorum filiorum nostrorum insinuatione didiceris, Domini fretus auxilio efficaciter ac laudabiliter exsequeris (Epist. 67).* Committenda autem non fuerunt litteris, quoniam hoc parum sedis apostolicæ dignitati congruebat, ut se ad preces usque supplicationesque publicis litteris demitteret, quo suum de ordinatione Ecclesiarum decretum recipi a Gallicanis episcopis, et ad effectum posset perducere. Illud autem ut Ravennio persuaderetur, ratio temporis et dignitas primi Galliæ metropolitani, cujus in eo confirmandæ spes fecit sanctus Leo, plurimum contulerunt. Cujus exercendæ occasio sese eodem tempore offerebat, ut scilicet epistolam Leonis scriptam ad Flavianum cum universis Galliæ episcopis communicaret; vel etiam, quod in secretis monitis eum habuisse credibile est, ut synodalem conventum ex omnibus provinciis congregaret, in quo epistola eadem ab omnibus approbaretur, et omnium consensio litteris consignata mitteretur ad sanctum Leonem.

CAP. X. Solvitur objectio petita ex notitia provinciarum et civitatum Galliæ, adversus antiquitatem metropolitice dignitatis in Ecclesia Arelatensi: illiusque notitiæ ætas nunc primum figitur. — Deducta per omnium ætatum seriem a condita in Galliis fide, Arelatensis Ecclesiæ dignitate, ita mihi videtur inter cæteras eminere, ut vix quidquam restet dubii quod animos vel minimum in Viennensis partes inclinare debeat; ubique enim primatum tenet Arelatensis, Viennensis nusquam. Gravis tamen nonnullis videtur objectio quæ in gratiam Viennensis adversus Arelatensem sumitur ex iis notitiis provinciarum et civitatum Galliæ, quæ passim circumferuntur. Harum unam præfixit J. Sirmondus primo tomo Conciliorum Galliæ, quam conjicit conditam esse Honorii Augusti temporibus, cum Galliæ et septem provincias distingui mos erat. Plures haud multum absimiles collegit ex mss. codicibus Andreas Du Chesne primo tomo Collectionis 802 scriptorum Historiæ Gallicanæ. In omnibus porro Viennensis civitas metropolis dicitur Viennensium; Arelas autem eidem subjicitur, imò inferiorem etiam locum tenet in eadem provincia. Unde, inquit, manifestum est antiquum non esse jus Arelatensis episcopi, eoque potitum esse Viennensem non priscis modo temporibus, sed et tempore Honorii imperatoris, quo potissimum Arelatensis majoribus privilegiis augeri cœpit, et conventu provinciarum decorari.

Verum totam istius argumentationis molem ruere necesse est, si probatum fuerit hujusmodi provinciarum (d) notitias non Honorii temporibus, sed longe posterioribus esse conditas, et Hilarii Leonisque ætate esse inferiores.

Hoc igitur primum evinco ex constitutione ipsius Honorii Augusti data ann. 418, ubi Arelatem simpliciter metropolim appellative nominat. *In metropolitana, inquit, id est in Arelatensi civitate.* Vel ergo falsa est notitia quæ Arelatem Viennensi subjicit,

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Viennensis provinciæ tredecim civitates censentur in notitiis Galliæ, ipsa Vienna et Arelate comprehensis. Tres tantum ex his tredecim Leo Viennensi episcopo attribuit: quarta enim Tarantasia ex iisdem notitiis non ad Viennensem provinciam, sed ad Alpes Graias pertinet.

(b) Si hoc loco Symmachus indulgentiæ vocem adhibuit, post pauca in eadem epistola jus Viennensis episcopi declarat scribens: *Juri suo vindicet.* Hoc quidem Viennensis jus Arelatensis juri non cedere cognoverunt Taurinensis synodi Patres, cum ob momenta utrinque gravia controversiam in alteram partem dijudicari non posse perspicientes, dividendæ provinciæ consilium dedere. Hoc idem Viennensis jus satis professus est etiam ipse S. Leo, cum post

expensas utriusque partis allegationes, licet Ravennio propensior esset, et Arelatem suo æro præstantiorem, ac ab ipsis comprovincialibus episcopis prælatam videret, non potuit tamen totam provinciam Arelatensi adjudicare, sed vi rationum et juri utriusque sedis ea moderatione justitiæ uti debuit, qua in Patrum Taurinensium sententiam provinciam divideret.

(c) Perversam hujus testimonii interpretationem, cui totus hic paragraphus innititur, deteximus annot. 7 (Tom. præced. col. 887, n. b), in ipsam epist. 67, ubi veram ejus explicationem dedimus.

(d) Vide quæ de notitia Galliæ a Sirmondo edita disserimus in observ. part. II, c. 4, ubi totum hoc Quesnelli caput excutitur atque refellitur.

vel alio tempore scripta quam Honorii, cujus constitutionis fides potior quam nescio quarum ætatis incertæ notitiarum.

2. Quis credat Arelatem in publicis actis aut monumentis non modo inter civitates Viennensi subjectas, sed penultimam illarum omnium esse numerandam, eo ipso tempore quo ab Augustis eorumque præfectis summis decorabatur honoribus, et supra cæteras Galliarum evehebatur civitates? At ex eodem edicto manifestum est, et jam ab aliquot annis a Petronio præfecto constitutum esse conventum septem provinciarum apud Arelatem, et sedem præfecturæ in eadem positam esse, et eam omnigenis prærogativis esse nobilitatam: ut necesse sit quidquid ejus splendori adversatur ad alia tempora relegari.

3. Si ante S. Leonis tempora descripta esset hæc notitia, legeremus inter civitates provincie Alpium maritimarum Nicæense castrum seu civitatem. Cum enim ex epistola Hilari papæ ad quosdam Gallie episcopos constet Nicæense castrum usque ad Leonis extrema tempora proprium habuisse antistitem a Cemelensensi distinctum, consequens est illud in notitia locum habere debuisse: unde cum in ea omissum fuerit, credendum est quod per id temporis delineata est, cum castellum istud ad eas angustias eamque tenuitate redactum erat, ut nec inter castra numerari deberet; talia enim plurima in notitia civitatibus adjunguntur. Hoc certe prioribus Leonis nostri annis nondum contigerat; tunc enim episcopali sede honorabatur; immo et tempore Hilari papæ vix ea dignitate spoliari se 803 passi sunt Nicæenses, siquidem ordinari sibi curare proprium episcopum, qui Hilari papæ decreto propter Leonis constitutionem remotus est; et deinceps ad unius episcopi regimen uterque locus fuit revocatus.

4. Vix Honorii imperatoris temporibus in eo statu quem notitia exhibet fuisse credam provincias Lugdunensem secundam et Belgicam secundam. Rothomagum enim illic legimus in amplissima provincia primatum tenentem, quam ejusdem Honorii temporibus Paulinus Nolensis episcopus miratur velut e tenebris emersisse. *Denique, inquit, nunc Rothomagum et vicinis ante regionibus tenui nomine pervulgatum, in longinquis etiam provinciis nominari venerabiliter audimus, et inter urbes sacratis locis nobiles numerari, etc.* Morinorum autem civitatem, quæ in notitia locum habet, tamquam episcopali sede ornatam, totumque illum Nervici littoris tractum vix tenui spiritu, inquit idem Paulinus, *fides veritatis afflaverat, antequam Victricius illic prædicaret, in quo prima refulsit, clarius invaluit, ardentius et propius apparuit, etc.* *Sicut terra Zabulon quondam et Nephthalim vii maris trans Jordanem Galilææ; et qui sedebant in regione umbræ mortis, lucem viderunt magnam; ita et nunc in terra Morinorum situ orbis extrema, quam barbaris fluctibus fremens tundit Oceanus. . . . in ea orata sibi per tuam sanctitatem a Domino luce gaudentes corda aspera Christo intrante posuerunt, etc.* Quæ omnia haud scio an possint convenire cum provinciarum notitiis, quæ (quod notandum in primis) videntur ad usum ecclesiasticum esse descriptæ: cujus rei argumentum est, quod illæ omnes, tam a J. Sirmundo quam ab Andrea Duchesno editæ, quæ in mss. codicibus Thuaneæ bibliothecæ passim occurrunt, in his solis reperiuntur qui monumenta tantummodo ecclesiastica continent.

5. Si Honorii ætate facta esset ea notitia publica auctoritate vel ex indubitata omnium cognitione, non accipites et dubii mansissent Patres concilii Taurinensis (quod ejusdem imperatoris temporibus celebratum est) utri amborum episcoporum Arelatensi an Viennensi metropolitæ in rebus ecclesiasticis dignitatem attribuere deberent; nec ad hanc sententiam coarctati essent, ut qui ex eis approbaret suam

A civitatem esse metropolim, is totus provincie honorem primatus obtineret. Quod rerum illius temporis statum demonstrat minus distinctum fuisse et jura minus clara quam in notitia representatur.

6. Apollinaris Sidonius, Epistol. lib. vii epist. 7, testatur Massiliensium civitatem sua primum ætate inter ultimas provincie civitates cœpisse numerari: idque illis in pœnam obvenisse, quod scilicet privatis commodis magis consulentes quam publicis, cum Gothorum regibus fœdus nec utile nec decorum iniissent. *Quod utique, inquit, sæpe diuque facientes, jam non primi comprovincialium 804 cœpistis esse, sed ultimi.* Quibus verbis satis innuit ad illa usque tempora, id est, saltem ad annum quadringentesimum et septuagesimum, primum inter Viennensis provincie civitates post metropolim locum obtinuisse Massiliam: quod jure illi civitati deferebatur, quæ tam antiqua nobilitate cæteris eminebat, ut metropolitica etiam dignitate ad tempus ornata fuerit decreto concilii Taurinensis. At vero in notitia Sirmondi et aliis, omnium ultima scribitur Massilia, quam et Arelas immediate præcedit: quamobrem luce meridiana clarius est, longe posteriorem esse ætate Honorii notitiam quam discutimus, et ad Sidonii tempora referendam esse. Et vero probabile admodum est hanc eo circiter tempore conditam quo Euricus Visigothorum rex in Gallias irrumpens Arelatem et Massiliam occupavit, vel etiam superioribus aliquot annis. Cum enim maximam Viennensis provincie partem tenerent Burgundiones, sola fere Arelas cum Massilia in Romanorum potestate remansit, et circa annum quadringentesimum septuagesimum in Eurici regis Visigothorum Ariani manus devenit: qui, ut refert Apollinaris Sidonius, lib. vii epist. 6, ad Basilium plerosque illarum provinciarum episcopos vel morte multavit, vel solum vertere coegit, nullis deinceps episcopis in defunctorum officia succedentibus; ita ut populos excessu pontificum orbatos tristes fidei desperatio premeret, nulla esset in desolatis cura diocœsibus parochiisque, et non tam sacerdotes mortui esse viderentur, quam ipsum sacerdotium. Hæc fere Sidonius: ex quibus intelligere est, quam opportuna sese tunc obtulerit Viennensi episcopo occasio jura quæ sibi injuste ab Arelatensi præcepta jactabat recuperandi, quippe cum plerasque haberet civitates provincie secum Burgundionibus subditas; istæ enim videntes omne sibi cum Arelatensi commercium interdicti, quia sub Romana vel Gothica ditione hæc degebat, facile Viennensi se ultro subjecerunt, annitente, ut par est credere, Burgundo principe, nullo renitente ex parte Arelatensis, cui tunc temporis ne hiscere quidem vel mutire fas erat. Vero itaque simillimum est per eam ætatem conditam esse notitiam J. Sirmondi et alias, in quibus Viennensis sollicite egit, ut Arelatensis et Massiliensis describerentur, quas ad pontificum suum pertinere olim contendebat.

Etsi vero auctorem qui hæc narret disertis verbis non habeamus, satis tamen insinuantur, tum ex notitie ipsius comparatione cum statu Arelatensis civitatis et Ecclesie quem descripsimus, tum ex iis quæ Symmachi papæ temporibus acta sunt. Patet enim ab illo constitutionem emissam esse in gratiam Cæsarii Arelatensis episcopi, propterea quod constitutos a Leone papa limites prætergressus erat Viennensis episcopus, et totam provinciam suæ potestati vindicare conatus erat *per secularia patrocina, aut per alterius excusationis obtentum.* 805 Quamobrem prædecessoris sui decretum rursus confirmavit pontifex, et sua Cæsario integra esse jura decrevit.

CAP. XI. *Objectiones aliæ diluuntur, quibus metropolitica dignitas Viennensi episcopo asserti videtur.* — Objici etiam potest in gratiam Viennensis episcopi adversus Arelatensem (a) concilium Valentinum pri-

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) Quid ex concilio Valentino elicendum sit exponemus in observ. part. II, c. 5, n. 2

num in provincia Viennensi a. 374 celebratum; cui præfuisse videtur Florentius Viennensis episcopus, Concordio, quem aiunt Arelatensem tunc fuisse, inter comprovinciales subscribente.

Verum infirmum prorsus istud argumentum est. Primum enim subscriptiones episcoporum quæ ad calcem canonum nunc leguntur, desiderantur in antiquioribus editionibus, et a Sirmondo primum editæ sunt in lucem tomo I Conciliorum Gallicæ. 2º Cum quatuor codices manuscriptos laudet Sirmondus quibus usus est in recensione hujus concilii, in unico Remensi inventæ sunt subscriptiones prædictæ; quamobrem suspicari licet ab aliquo otioso lectore ita ordinatas esse, nominibus ex initio epistolæ desumptis. 3º Hoc contra morem usitatioem est, ut cum in fronte epistolæ eorum qui scribunt nomina recensentur, iterum describantur in fine: quod videre est in epistola concilii Arelatensis primi ad Silvestrum papam, immo et in epistola ejusdem Valentini concilii ad clemem et plebem Ecclesiæ Forojuliensis. 4º In utriusque epistolæ exordio viginti et unus episcopi inscripti leguntur, quorum tertius est Florentius Viennensis, ut aiunt, episcopus; Concordius vero Arelatensis in prima duodecimis, in altera decimus quartus. At vero in subscriptionibus appositis Florentius omissis duobus primis, omnibus præmittitur. 5º Unius Florentii sedes annotatur. 6º Solus modo ab aliis diverso ita subscribit: *Ego Florentius episcopus Ecclesiæ Viennensis subscripsi*; cum alii omnes sic subnotati habeantur: *Ego N. opto vos fratres in Domino bene valere*; quod procul dubio melius convenit epistolæ quam alter subscribendi modus. 7º Ante initium sexti sæculi non erat in usu ut episcopi **806** ita subscriberent, *episcopus Ecclesiæ N.*, sed vel sine addito episcopus vel episcopus civitatis v. g. *Viennensis*, vel *episcopus Viennensium*; qui usus in concilio Aurelianiensi i immutatus primum videtur. Supposita igitur Florentii subscriptio, ni fallor, fuit, eo procul dubio concilio, ut huic synodo præsesidisse credatur episcopus Viennensis jure metropolitico, et Arelatensis eidem subjectus fuisse existimetur, qui eam ob causam ad ultimum omnium locum rejectus invenitur. Hæc profecto fraudis suspicionem non parvam injiciunt.

2. Florentium episcopum Viennensem tunc temporis fuisse ex alio nullo monumento testatum habetur, immo eum sibi vindicant Cadurcenses, et in omnibus editionibus Operum S. Paulini epistola quæ in Rosweydana editione trigesima secunda est ejusdem, ad Florentium Cadurcensem episcopum legitur; quod Frontoducaeus et Rosweyodus diligentissimi scriptores in notis suis tradunt. Hæc etsi difficultate non carent, id faciunt ut res in ambiguo posita relinquatur, nec quidquam inde pro Viennensi eruatur; e contra vero adversus eum prorsus arguit hæc synodus, cui præfuisse Fosgadius legitur, quem nemo Viennensem episcopum facit. Vide seriem et acta Cadurcensis Ecclesiæ, quæ Florentium hunc eidem Ecclesiæ asserit, et (a) Adonis Chronicon, quod circa hæc tempora ponit Nicetam Viennensem episcopum, qui forte idem est cum Nicetio, cujus nomen in synodica Valentini concilii legitur.

At, instabit aliquis, pro Viennensi clamat (b) ipsa provinciæ denominatio. Quare enim appellata est

Viennensis, nisi quia Viennensium civitas totius provinciæ metropolis erat? Non majoris momenti est hæc argumentatio: quod enim in variis divisionibus provinciarum ab ethnicis actum est, in consequentiam trahi pro ecclesiasticis rebus minime consentaneum est; et quamvis plerumque civilem provinciarum distributionem æmulata sit ecclesiastica disciplina, necessitas tamen fuit aliquando ab eo proposito discedendi, ut ex Innocentii epistola ad Alexandrum Antiochenum manifestum est, et ex ipsius Leonis ordinatione circa Viennensem provinciam.

Ex simili argumentandi ratione concluderetur Ecclesiæ provinciarum Lugdunensium **807** secundæ, tertiæ et quartæ, eundem olim metropolitano ecclesiasticum habuisse, Lugdunensem scilicet episcopum, quoniam Lugdunenses appellatæ sunt. Aut Narbonensis solidæ Ecclesiæ Narbonensi episcopo ob eandem rationem debere esse subjectas: integræ enim provinciæ Romanæ olim Narbo nomen dedit. Ex nominum igitur ratione nihil hac in re confici potest. Quod hoc iterum exemplo a Viennensi provincia desumpto probari potest. Nam provincia Narbonensis secunda cum ex Viennensi decerpta esset, debuerat Viennensis nominari, si res ex nominum momento æstimaretur; secus tamen factum est cum dicta sit Narbonensis, non Viennensis.

Quid igitur ad auctores antiquos, qui Viennam metropolim appellant? Respondeo pro diversis divisionibus, diversam esse hujus vocis acceptionem. Si enim ad primam, quæ fuit Augusti, respicias, jam certum est Viennam non fuisse metropolim solidæ Narbonensis, intra cujus fines continebatur: Narbonæ enim, unde Narbonensis dicta est provincia, primum deferunt auctores antiqui, Strabo libro IV, et Plinius III, cap. 4: *Narbona*, inquit iste, *Romanorum colonia, totius regionis a Quinto Fabio in provinciam redactæ caput. Quartæ partis totius Gallicæ in divisione Augusti Cæsaris metropolis seu primaria civitas.* Vienna autem metropolis quidem vocatur a Strabone loco citato; sed *Allobrogum metropolis*, ut habet: unde hujus auctoris sensus est Allobroges, qui unus erat et populis provinciæ Narbonensis, præcipuam habuisse civitatem Viennam; immo unicam quæ ampla esset, plures enim non nominat; et revera Allobrogum regio ex eodem Strabone circumscribebatur Rhodano et Isara fluvii, intra quorum ripas sita erat. Adde vocem metropolim tunc temporis non idem prorsus significasse ac posterioribus sæculis; quibus post factam subdivisionem, an metropolis dicta sit Vienna, non memini; unde et tempore concilii Taurinensis controversia gravis orta est.

Eusebius quidem Lugduni et Viennæ meminit, quasi de gemina Galliarum metropoli. Sed primum loquitur quasi hujus rei non admodum certus et ex aliena scientia *βεβοῦνται*, dicuntur. Deinde ad mentem antiquorum geographorum intelligendus est, ut Vienna scilicet Allobrogum metropolis fuerit, idque quantum ad ordinem civilem; numquam enim ecclesiastica fuit Allobrogum provincia. Denique illustri quondam fuerat Viennensium civitas apud ethnicos, et ex illa fama loquitur Eusebius; verum, ut legere me memini, *Lugdunum Viennam obscurarat.* Sed quoniam ad rem nostram maxime facit iste Eusebii locus, lubet hujus objectionis occasione, et ad cognoscenda

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Episcoporum Viennensium ordo Adonis Chronico insertus, ex diptychis manare videtur, ita ut ipsorum series non idcirco rejicienda sit quia res et tempora eisdem attributa non subsistant. Enimvero si alia certa documenta cum hac serie conferantur, et exinde illis episcopis suum tempus restituatur, omnia probe coherere invenientur. Et sicut Verus, qui ad apostolicam ætatem eo in Chronico perperam evehitur, initio quarti sæculi vixisse cognosceretur ex synodo Arelatensi i, ita Florentius, cum Valentia synodo

optime concurreret, non autem Nicetas qui Mamerti immediatus præcessor, sub medium v sæculum floruit. Confer quæ de simili catalogo episcoporum Ravennatum observavimus in admonitione ad epist. 156, n. 3 et 4. Vide etiam quæ de hoc catalogo episcoporum Viennensium disserit Tillemontius tom. III, in Irenæo, not. 3.

(b) Hoc argumentum plenius constituimus observ. part. II, c. 4, n. 5, ubi et de Eusebii testimonio verba facimus.

Viennensis Ecclesiæ jura in illam provinciam, **808** A nec metropolitanorum ecclesiasticorum nomen vel potestas emerissem? Si ergo tunc temporis proprium episcopum habuit Vienna, certum est eum metropolitica auctoritate ornatum non fuisse.

CAP. XII. De statu Viennensis Ecclesiæ temporibus Marci Aurelii imperatoris cum martyres Lugdunenses agonem compleverunt. — Ecclesiæ Viennensis patroni magnum ex Eusebio præsidium accessere sibi videntur, ut illius jura primatumque vindicent. Eusebius, inquit, disertis verbis Viennam metropolim appellat, eamque Lugduno subjungit, ut quæ si non prima, saltem secunda Galliarum civitas censeretur. Sic enim habet Eusebius lib. v, cap. 1: *In Gallia stadium ad hæc obeunda certamina, quæ supra explanavimus, constitutum fuit. Cujus urbes sunt facile principes prætoronæ, et quæ præter cæteras omnium sermone præstata dicuntur, Lugdunum, et Vienna, etc.* Deinde epistola quam martyres scriperunt Ecclesiis Asiæ et Phrygiæ, in hunc modum inchoatur: *Servi Jesu Christi qui Viennam et Lugdunum incolunt, fratribus in Asia et Phrygia, etc.*

Antiquum Viennensis civitatis apud ethnicos splendorem nemo est qui revocet in dubium; sed qui ex splendore hujusmodi statu, illius Ecclesiæ jura ac decora, nedum primatum asserere conantur, parum consulte facere mihi videntur. Etsi enim posterioribus Ecclesiæ temporibus, cum ecclesiasticæ disciplinæ fundamenta posita sunt, constitutusque ordo hierarchiæ, (a) ad formam politiæ civilis ordinati sint ecclesiastici gradus, stabilita sedium episcopali dignitas, metropolitico potestas erecta, tamen eandem disciplinæ formam inquirere in illo sæculo, quod apostolicum proxime exceperit, præsertim in Gallia Transalpina, quæ fidem sero admisit, hominis est, meo quidem judicio, antiqua novaque miscens. Porro nemo non videt Eusebio sermonem esse de dignitate civili Viennensis urbis, quam ad ecclesiasticam trahere temporum ratio non sinit. Quamquam et tunc temporis multum exciderat Vienna ex primævo illo splendore quem illi gentiles contulerant.

2. Cum Eusebius accepta ex geographis notitia utatur, non propria, dubium non est ad eundem sensum intelligendum eum esse ac Strabonem Græcum pariter auctorem, ex quo supra didicimus Viennam solorum Allobrogum metropolim fuisse, qui eam solum regionem occupabant, quæ, ut idem Strabo testatur, Rhodani et Isaræ ripis concludebatur pene in modum insulæ. Hoc suadet loquendi modus quem Eusebius usurpat cum hæc scribit: *Cujus (Galliæ) insignes et supra cæteras præstantes metropoles esse dicuntur Lugdunum et Vienna.*

809 3. In confesso est etiam apud auctores contrariæ sententiæ, Ecclesiæ Lugdunensis exordia debere Potthino episcopo, quæ in partes a Polycarpo Smyrnæ in Asia episcopo B. Joannis apostoli discipulo missus est; quod et confirmatur Gregorii Turonensis auctoritate, libro primo Historiæ Francorum, capite 24, et Severi Sulpitii scribentis, lib. II Sacræ Historiæ, quod sub *Aurelio Antonini filio persecutio quinta agitata; ac tum primum intra Gallias martyria visa, serius trans Alpes Dei religione suscepta.* Et revera qui tunc Lugduni passi sunt *πορομάχους* vocantur in epistola Lugdunensis et Viennensis Ecclesiæ. Nec prius eandem a Viennensibus susceptam credibile est, qui videlicet Lugdunensibus adeo vicini, eisdem tantum donum libertissime infudissent, ut necesse non esset ab Asianis illud exspectari, si quidem illa essent antea imbuti. Quis porro existimet inter ipsa fidei exordia, de duobus metropolitani ecclesiasticis jam tum constituendis fuisse cogitatum in duabus, inquam, Ecclesiis tam vicinis, tam novellis, tam parvo Christianorum numero constantibus, cum

A nec metropolitanorum ecclesiasticorum nomen vel potestas emerissem? Si ergo tunc temporis proprium episcopum habuit Vienna, certum est eum metropolitica auctoritate ornatum non fuisse.

4. Ut credam (b) Viennensibus alium tunc præpositum non fuisse antistitem quam qui Lugdunensibus præfectus erat, non leves me movent conjecturæ.

Primum enim id ex utriusque loci vicinitate conjici admodum probabiliter potest, uti et ex penuria virorum episcopaliū, quam in illa nascente adhuc Ecclesia fuisse æquum est opinari. Ut autem illa episcoporum penuria singulas civitates suam habere vetabat, ita modicus fidelium numerus faciebat ut pluribus unus satis ac super esset, quo ad remotiores civitates mitti possent episcopi fidem prædicaturi, sacramentisque his consignaturi, quæ ab alio quam episcopo conferri non possunt; constitutis interim presbyteris per viciniora oppida, a quibus regerentur, sub episcopi auctoritate, illic comorantes Ecclesiæ. Quod enim Sardicensis postea synodus et aliæ plurimæ dixerunt de modica civitate, cui sufficit unus presbyter, ibi episcopum constitui non oportere; hoc etiam præstitum esse erga amplas civitates, quibus soli sufficiebant presbyteri, dubitandum non est; præsertim cum et pauci erant fideles et vicina esset metropolis, unde episcopus sive ad manuum impositionem, sive ad alia pontificalia munia accersiri facile poterat. Quod a Lugdunensi erga Viennensem Ecclesiam **810** præstari et eo potiori jure debebat, et eo facilius poterat, quod sicut ex vicinarum illarum civitatum statu conjicimus, Viennensi transfusum erat fidei donum a Lugdunensi, quæ prima fidem ex Asia susceperat.

2. Videmus utriusque urbis Christianos simul conjunctimque scribere de martyriis suis, et unicum legatum, eumque ex Ecclesia Lugdunensi assumptum, Irenæum videlicet, mittere ad Romanum pontificem, partim ut eum de statu Ecclesiarum suarum certorem facerent, partim ut ad ipsam Gallicanæ Ecclesiæ judicium deferret circa controversiam quæ in Phrygia orta erat de Montano, Alcibiade et Theodoto pseudopropheta.

3. In hac tam celebris martyrii narratione, aliqua, immo creberrima occurreret mentio Viennensis episcopi, si quidem proprium hæc civitas habuisset, et in eo præsertim loco ubi legitur: *Quod ex utraque Ecclesia præstantissimi quique, et quorum maxima labore et industria res hic constitutæ fuerant, simul omnes tenerentur.* Verum, ut de Lugdunensi non tacet, cujus fortissimum agonem commemorat; ita de Viennensi ne verbum quidem: quem tamen a reliquo martyrum grege discernere debuerat epistola (sicut et diaconum discretiv), si cum aliis comprehensus est et passus. Si vero gentilium diligentiam fugit evasitque manus (quod tamen nec de illorum temporum episcopo, nec de curiosissimis inquisitoribus credibile est), saltem illum exhiberet nobis Eusebius pro Christi grege sollicitum, laborantem Ecclesiæ subvenientem, præsertim post completum Potthini agonem, cujus mors necessarium reddebat utriusque Ecclesiæ episcopi Viennensis curam ac sollicitudinem; scripsisset ipse episcopus Viennensis tum ad alios, tum maxime ad episcopum Romanum et de martyrum agone, et de pseudopropheta, et de Irenæo, si quidem illic fuisset aliquis constitutus.

4. Cum una eorum Ecclesiarum ab altera mutaretur ministros, Lugdunensis a Viennensi, nonnullum indicium est, utramque ab uno eodemque episcopo administratam fuisse. Hoc porro de diacono Lugdunensis Ecclesiæ nomine Sancto legitur, eum Viennam

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Lege observ. part. II, c. 5, n. 12.

(b) De hæc perdifficili controversia conferenda sunt quæ in utramque partem Tillemontius observat not. 5 in Irenæo, tom. III, et quæ contra Quesnelli sententiam disserit P. Joan. Antonius Blancus lib. II

della esterior Polizia della Chiesa c. 1, § 9, n. 9. Plura et nos in hoc et sequens caput animadvertere possemus; quæ tamen cum instituto nostro Leonis vindicandi necessaria non sint, nimiumque distraherent, prætermittenda putamus.

fuisse prognatum, ἀπὸ Βιρρῆς; et tamen e Lugdunensi clero fuisse, in eoque diaconi ministerio functum, quemadmodum doctissimus Eusebii interpres Valesius optime existimavit.

5. Cum Gallicanæ Ecclesiæ ad Victorem papam litteras dederunt de paschali controversia, quæ tunc agitabatur, unicus Irenæus episcopus Lugdunensis nomine omnium fratrum **811** scribit: nec uspiam apparet Viennensis episcopus, qui tamen omittendus non fuisset in tanti momenti negotio, quod omnes totius Ecclesiæ episcopos sollicitos reddebat, et jam in synodos frequentes convenire compulerat. Certa cum tanta esset inter utramque illam civitatem et Ecclesiam necessitudo, unica ab utroque episcopo epistolæ subscriptum esset, nec suffragium suum conferre omisisset Viennensis. Ex quo mihi recte concludere videor, non alium illic tunc temporis constitutum fuisse episcopum, quam qui apud Lugdunum sedem habebat; ex qua sparsos sive per Viennense, sive per alia oppida Christianos per secundi ordinis sacerdotes regebat.

Hanc opinionem ex ipsa epistola refelli objicit vir doctissimus Henricus Valesius: ea quippe, inquit, Pothinum episcopum Lugduni fuisse dicit, non autem Viennæ; distinguit etiam expressis verbis inter Lugdunensem Ecclesiam et Viennensem: nec antiquis scriptoribus in more est Ecclesiæ nomen tribuere nisi matri, quam nos cathedralē vocamus.

Ad primum facile respondemus nunquam in usu vel olim fuisse, vel etiam esse in præsentī, ut episcopus, qui plures suæ ditioni subjectas habuerit civitates vel oppida, plurium episcopos nominetur, sed illius tantum quæ præcipua erat et episcopi sedes: quod etiam iis contigit quæ olim episcopali dignitate ornata fuerant. Sic Cemelensi civitate et Nicænsi Castro sub uno episcopo unitis, prior sola dedit episcopo nomen. Antipolitana sede ad Grassensem civitatem translata, et Malleacensi Rupellæ constituta, nec prioris episcopus dicitur est Glassensis et Antipolitanus, nec posterioris Rupellanus et Malleacensis. Multo minus vero id actum est cum aliæ civitates, aliæ oppida, quæ nunquam tali honore decoratæ fuerant, insignis alicujus civitatis episcopo subiacebant. Quis enim modo episcopum Lingonensem et Divionensem dixerit, vel Senonensem, et Melodunensem, aut Atrebatensem et Duacensem, Tornacensem et Insulanum, et sic de sexcentis aliis?

Ad secundam objectionis partem dico, distingui inter Lugdunensem et Viennensem Ecclesias, etiam inter Lugdunensem et Viennensem episcopum non distinguatur. Nota est enim vocis Ecclesiæ acceptio apud apostolum Paulum apostolicisque scriptores usurpari solita pro quolibet fidelium cœtu. Quæ acceptio Pothini apostolicorum virorum discipuli tempore vigeat, cum etiam sequentibus sæculis in usu fuerit. S. Athanasius in apologetico 2 contra Arianos hæc habet, quibus sententia nostra confirmetur de Lugdunensi et Viennensi Ecclesiis sub uno episcopo degentibus, et de Ecclesiæ nomine iis etiam civitatibus impertito quæ episcopales sedes non erant: *Mareotes, inquit, regio est Alexandria, nec ullus unquam in ea fuit episcopus, ac ne chorepiscopus quidem; sed universæ ejus regionis Ecclesiæ 812 subjectæ sunt episcopo Alexandrino. Singuli autem presbyteri proprios habent pagos, eosque maximos, denos interdum, aut plures. Apud Sozomenum etiam, lib. vii, Hist. cap. 19, hæc legimus: Per Scythiam cum sint civitates multæ, unum dumtaxat hæc omnes episcopum habent. Canon 15 Sardicensis. Si, inquit, est proxima civitas, in qua est presbyter, ne sine Ecclesia videatur facere diem Dominicum, illuc accedat. Ubi vides longe etiam post Irenæi tempora et civitatis plebem non ab episcopo, sed a presbytero solum administratam, et Ecclesiæ nomine decoratam fuisse. In Romana Ecclesia eodem sensu usurpata est, teste Innocentio papa I, epist. ad Decentium cap. 5: De sermone vero, inquit, quod die Dominico per titulos mi-*

timus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ. Et Athanasius in eadem apologia 2 citata synodum Romanam, a qua in communionem susceptus erat, ait celebratam esse in Ecclesia in qua Biton presbyter plebem colligebat. In Gallicana diocesi de qua quæstio est, a concilio Regensi an. 439 conceditur, ut Armentario a sede Ebredunensi dejecto, cuicumque de episcopis liceat unam parochiarum suarum ecclesiam cedere, in qua aut chorepiscopi nomine, ut idem canon (Nicæn. 8), aut peregrina, ut aiunt, communionē, soveatur. In quo canone quinque ob sensu usurpatur Ecclesiæ nomen; bis etiam in quarto, toties in quinto. Ac ne quam illustrium Ecclesiarum intactam prætermittamus, idem nobis constat de Africana ex Africani codicis canonibus 33, 98, 99 et aliis, ubi a matrice ecclesia distinguuntur aliæ ecclesiæ, eadem tamen appellatione gaudentes. Vide apud Dionysium Exiguum citatos canones, quibus exscribendis brevitate gratia supersedemus.

6. Ex veteri traditione Valentiniæ et Arelatensis Ecclesiarum, ex Usuardi Martyrologio ad ix kal. Maii et ex Actis Martyrum, quæ apud Surium jacent, docemur plurimos populos Lugduni vicinos ad fidem Christi, Irenæo vel prædicante, vel mittente, fuisse conversos, eundemque per ea loca Christiani cultus fundamenta jecisse. Ita enim habent Acta martyrii SS. Felicis presbyteri, Fortunati et Achillei diaconorum. *Igitur beatissimus Irenæus Lugdunensis urbis episcopus, consequenti tempore martyr, in quo dispositione divina instituentæ fidei fundamenta mirabili locata firmitate constabant, Felicem presbyterum, tam conversatione quam nomine, Fortunatum in quo consummationis divitiarum adfuturas rei jam vocabulum promittebat, et Achilleum diaconum Valentiniæ urbi promittentem prædicationis seminario destinavit. Ubi et generatim fidei illic condendæ fundamenta in Irenæo esse posita divina dispositione asserit auctor, et in particulari missos esse ab eo Valentiam fidei præcones commemorat. Quod et narratum reperimus in Arelatensi Breviario ad diem 23 Aprilis, in qua eorundem sanctorum 813 martyrum solemnitas celebratur. Sed et utrumque monumentum de aliis Vesoutionem ab eodem directis mentionem facit, de sanctis videlicet Ferreolo et Ferrutione, quos, inquit Acta apud Surium, memoratus beatissimus antistes (Irenæus) destinaverat ad Vesuntionensis civitatis Ecclesiam instituendi fundamentis constructione locandam. Ex quibus apparet rarissimam etiam post mortem Pothini fidem Christianam in illis regionibus fuisse: et quod maxime intendimus, Viennensem Ecclesiam non alium episcopum a Lugdunensi habuisse. Si enim proprium habuisset, illius partes fuissent Valentiam sibi propinquam fide Christiana imbueri, non Lugdunensis episcopi, qui longe remotior erat, et Viennam mediam habebat inter se et Valentiam, utramque ad Rhodanum sitam.*

7. In supplici libello comprovincialium episcoporum metropolis Arelatensis Leoni papæ oblato secure asseritur, quod prima intra Gallias Arelatensis civitas missum a beatissimo Petro apostolo sanctum Trophimum habere meruit sacerdotem; et exinde aliis paulatim regionibus Galliarum donum fidei et religionis infusum: priusque alia loca ab hoc rivo fidei, quem ad nos apostolicæ institutionis fluenta miserunt, meruisse manifestum esse sacerdotem, quam VIENNENSIS CIVITAS, quæ sibi nunc impudenter et notabiliter primatus exposcit indebitos (Epist. 65). Non aiunt episcopi, ut mihi quidem videtur, Viennam accepisse antistitem ab illo rivo fidei seu Trophimo (quod etsi dicentem, nescio an falsi quis posset arguere), sed dicunt alia loca prius episcopos habuisse ab illo fidei rivo, quam Viennensis civitas proprium haberet sacerdotem. Hoc manifestum esse asserunt, et ita manifestum, ut impudentiæ notabilis esse dicant, quod contra jus tam apertum primatus indebitos exposceret Vienna. Hoc si ita est, cum ex Gregorio Turonensi Trophimi ad-

ventus pluribus annis Pothini et Irenæi ætate posterior sit, clarum est horum temporibus Viennam proprium non habuisse episcopum. Dices hæc (a) gratis asseri ab episcopis Gallicanis vel mendacio causæ suæ patrocinantibus, vel minus quam par erat instructis. Verum quis tam male de sapientissimis doctissimisque Gallicanæ Ecclesiæ antistitibus sentire velit, ut id manifestum esse tam confidenter assereant coram Romano pontifice, quod vel certum non esset apud omnes, vel falsum esse ipsi probe scirent? præsertim cum tunc temporis antiquus ille Ecclesiarum Gallicanarum status non ita obscurus esset, ut est hodierna die, nec posset detectum semel mendacium nisi iratiorem Leonem facere et Ecclesiæ Arelatensis iuribus infensiosem. Denique nihil tale obiectum a pontifice, qui **814** allegationibus consideratis præsentium utriusque partis clericorum, annuere utrisque visus est, cum utriusque metropolitico jus asseruit, attributis unicuique certis civitatibus.

CAP. XIII. *Probabile esse unicum in Gallia fuisse episcopum, quo tempore Lugdunensi Ecclesiæ præpositus est Irenæus.* — 8. Tantum abest ut proprium episcopum Viennensi civitati præpositum tunc fuisse credam, ut certum prope apud me sit in sola Lugdunensi sedem episcopalem fuisse. Quæ suspicio præterquam quod ex præcedentibus conjecturis firmatur, augetur etiam ex aliquot Eusebii locis attentius consideratis. Libro enim quinto, cap. 24, videtur asserere omnibus qui in Gallia erant Christianis præfuisse tunc temporis Irenæum, cum Victorem PP. per litteras moneret, ne Ecclesias Asiaticas a sua communione absunderet. Inter quos (episcopos) inquit, et Irenæus ex persona fratrum in Gallia commorantium, quibus præerat, tradidit per litteras, etc. (b). Si enim præerat Irenæus Galliæ Christianis, iure sacerdotali procul dubio præerat. Quod enim ait vir illustrissimus, per vocem ἀδελφῶν, fratrum, cæteros Galliarum episcopos intelligendos esse, quibus Irenæus Lugdunensis episcopus iure vel metropolitico vel exarchico præfuerit, miror ego viro erudito in mentem venisse. Quis enim credat secundo Ecclesiæ sæculo, quo Christianæ fidei fundamenta trans Alpes vix erant posita, quo nascenti Ecclesiæ ne mutire quidem licebat his in regionibus, quo denique primaria Galliarum civitas vix alterum antistitem a Pothino habebat, eam hierarchiæ formam jam in Ecclesiis inductam esse, quæ et episcopos metropolitanis, et metropolitanos exarchis subiceret? Quod ante synodi Nicænæ tempora difficillimum est deprehendere, etiam in his regionibus quæ ab apostolis fundatæ primitias spiritus fidei et disciplinæ hausurunt. Fratrum autem nomine, Christianam plebem intelligi non dubitabit, qui illorum temporum usum attenderit, loquendi modum Eusebio familiarem, ipsam denique epistolam Lugdunensium martyrum, quæ Eleutherum Romanum episcopum, Patrem appellat, octies ad minus fratrum nomine Christianos quosque designat: qui mos erat in Ecclesiis Dei ob eam maxime causam invecus, quia unum Patrem Deum (ut habet Tertullianus Irenæo fere σύγχερος in Apologetico) agnoscerent, unum Spiritum sanctitatis biberent, et de ejusdem ignorantis utero ad unam veritatis lucem exparissent.

815 Huic loco Eusebii ex altero lucis plurimum affulget, capite videlicet 22 ejusdem libri: ubi dum recenset varias synodos, Romanam, Palæstinam, Ponticam, Osrhoenam, et Corinthiam, seu Achaicam, quæ adversus Asiaticos, circa paschalem diem judaizantes collectæ sunt, addit his et Gallicanam constatam ex parochiis seu Ecclesiis quas Irenæus episcopus administrabat, καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν δι' παροι-

κίων ἐς Εἰρηναῖος ἐπισκόπου: id est: *Et Ecclesiarum seu parochiarum Galliæ quarum Irenæus episcopus erat, seu quas ut episcopus administrabat.* Ubi plura observanda sunt. Primum alio modo hic enuntiat de Irenæo hoc idem quod superius dictum retulimus de fratribus in Gallia commorantibus, quibus præerat Irenæus: ubi fratribus præesse, et Ecclesias seu parochias regere ut episcopus, idem sonant. Alterum est, ex his manifestum esse pluribus Ecclesiis præpositum fuisse Irenæum, ut absurdum non sit eum cum Lugdunensi Viennensem administrasse. Tertium non magis in hac occasione episcopum alium ab Irenæo apparere, quam in sequentibus epistolis in eadem controversia scriptis, vel in iis quæ a martyribus scriptæ sunt. Denique maxime observandus est loquendi modus Eusebii; cum enim de aliarum provinciarum decretis sermonem habet, appellat disertæ synodos episcoporum, ipsosque episcopos, quorum ore prolata sunt; cum vero de Galliis, jam non synodos episcoporum, sed Ecclesiarum decretum commemorat, quod manarat ab Ecclesiis Galliæ, quas Irenæus episcopali auctoritate regebat. Id enim vox ἐπισκόποι significare mihi videtur, quæ proinde Irenæi in alios episcopos potestatem significare non potest. Hoc certe credere me profiteor, si plures fuissent tunc in Gallia episcopi, non unum vice omnium in arenam venturum fuisse, præsertim cum hæc de Paschate controversia ex pauciori vel majori numero episcoporum decernenda videretur. Non nos quidem latet episcoporum nomen a Rufino Eusebium interpretante positum fuisse pro fratrum nomine; sed nec eruditus ignotum est, ne interpretis quidem nomen Rufinum mereri, qui ex professo non verba vel sensum auctoris, quem vertendum susceperat, attendere solet, sed omnia pro nutu et voluntate plerumque reddit, paraphrastis magis personam quam interpretis induens.

Ad Eusebium autem ut revertamur, videtur is sermonem de controversia paschali instituisse ex occasione variarum synodorum, ex quibus celeberrimos quosque episcopos, qui tunc temporis per provincias florebant, ob oculos ponere satagebat. Unde si alii floruisse in Gallia præter Irenæum, eos procul dubio numerasset. Ita a Nicaphoro Callisti intellectum esse Eusebium, quem κατὰ πόδας sequitur, manifestum est ex libri IV ejus Histor. cap. 28: *Circumferuntur, inquit, etiamnum celebratarum eo tempore synodorum litteræ, quæ variarum hinc et inde Ecclesiarum episcopos designant Romanæ 816 scilicet Victorem, Jerusalemitanæ Narcissum, Cæsareæ Palæstinæ Theophilum, Tyriorum Cassium, Ptolemaidis Clarum. Eadem litteræ Ponti Ecclesiis tum præfuisse indicant antiquissimum Palmam; Galliæ autem atque etiam Osrhoenæ Ecclesiarum Irenæum.* Ubi Galliæ unicum Irenæum episcopum designat: qui cum Eusebio hæc in re concinat, rejiciendus non est, sicut rejici debet cum ab eo dissentit circa Osrhoenam, quam Irenæo pariter subijcit, quamque vetus Nicephori interpres de Gallica regione trans Rhenum posita interpretatus est: unde suspicari licet mendum esse in Græco hujus auctoris textu.

9. Suffragatur opinioni nostræ Vitæ sancti Saturnini Tolosæ episcopi et martyris auctor, cujus antiquitatem comprobat Gregorius Turonensis, qui ex ea nonnulla descripsit libro I Histor. c. 2. *Hujus (Decii imperatoris) tempore, inquit, septem viri episcopi ordinati ad prædicandum in Gallias missi sunt, sicut historia passionis sancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim: Sub Decio et Grato consulibus, sicut fuleti recordatione relinetur, primum ac summum Tolosana civitas sanctum Saturninum habere cœperat sacerdotem.*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hi Gallicani episcopi Arelatensi sedi faventes ex Zosimi litteris hæc derivarunt, Zosimum autem ex suggestione Patroci Arelatensis, quem per subreptionem et fallacias nonnulla falsa protulisse osten-

demus in observ. part. II, c. 2.

(b) Ἐν αἷς (ἐπισκόποις), καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἐκ προσώπου ὧν ἤγειτο κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν ἐπιστάτας (P. de Marca diss. de Primatu Lugdun. n. 112).

Hæc enim similiter leguntur in Vita sancti Saturnini apud Surium die 29 Novembris : quæ sola a Gregorio existimaverim ab auctore illo excerpta, ut epocham episcopatus Saturnini certam faceret. Cum vero aliunde nosset cum Saturnino Trophimum et alios quinque in Gallias advenisse, ex unius ætate aliorum ætatem arguit. Cæterum ex illa Vita sex reliquorum episcoporum nomina mutuatus non est : alioquin ipsa auctoris verba retulisset, quæ in Soriana Saturnini Vita non exstant modo. Quæ tamen si quis pertinacius contenderit ex Vita Saturnini habuisse Gregorium, non contradicam. Hoc unum monebo, nihil inde quidquam auctoritati Vitæ Surianæ detrahi; certum est enim ejusmodi sanctorum Vitas plerumque ex antiquis Lectionariis descriptas, in quos codices cum Vitæ illæ conjicerentur inter publicas Ecclesiæ preces recitandæ, decurtari solebant, et iis minui quæ festo propria non esse intelligebantur, ne longius quam par erat officia prætenderent. Alterum addo, ne prologus initio Vitæ præfixus cuiquam imponat et contemptum operi accessat, luce clarius esse non prologum auctoris esse, sed lectionem quamdam ex Breviario aliquo huc mala arte transcriptam et assutam vice prologi. Porro antiquitate et auctoritate narrationis hujus scripti confirmatis, mirum in modum innotescit Gallicanæ Ecclesiæ status tum Lucii Veri imperatoris, Irenæique episcopi Lugdunensis temporibus, tum etiam Decii Gratique consulum et sancti Trophimi Arelatensis episcopi ætate. Concinit enim auctor ille Severi Sulpicii testimonio, *serius trans Alpes Dei religionem susceptam asserentis, manifestumque facit et paucos per illa tempora Christianos fuisse paucissimosque proinde episcopos*. Ita enim statim ab initio de Decii Saturninique temporibus : **817** *Tempore illo quo post corporeum Domini et Salvatoris adventum, exortus in tenebris Solipse justitiæ, splendore fidei illuminare occidentale plagam cœperat : quia SENSIM ET GRADATIM in omnem terram sonus Evangeliorum exiit, TARDOQUE PROCESSU IN REGIONIBUS NOSTRIS apostolorum prædicatione corascavit.* (Apostolorum nomine apostolicos etiam viros et apostolorum successores comprehendit. Pergit auctor.) *Cum RARÆ in aliquibus civitatibus ECCLESIAE PAUCORUM CHRISTIANORUM DEVOTIONE CONSURGERENT, et crebra miserabili errore gentilium nidoribus foetidis in omnibus LOCIS TEMPLA FUMARENT, ante annos satis plurimos, id est, Decio et Grato consulibus, sicut fidei recordatione retinetur, etc.* Et iterum post medium, *Paucis id temporis Christianis.* Quæ quomodo cum illa episcoporum multitudine, quam alii asserunt, conciliari queant, plane non intelligo. Certe Theodoritus de sancto Irenæo ita loquitur in primo dialogo *Immutabilis* dicto, ut Galliarum apostolum fuisse significet : *Εἰρηναῖον*, inquit, *ὃς τοῦ Πολυκάρπου διδασκαλίας ἀπέλασεν, ἐργονεὶ δὲ φαστὴρ Γαλλικῶν τῶν ἑσπερίων*; id est, *Irenæum, qui Polycarpi auditor et discipulus fuit, lumenque Galliarum Occidentalium.* Et in epistola nuncupatoria compendii hæreticarum fabularum ad Sporadium : *Εἰρηναῖον*, inquit, *τοῦ τὰ Κελτικὰ καὶ γερρησέντος καὶ φωτίσαντος ἔθνη*; id est, *Irenæi, qui Celticas gentes excoluit et illuminavit.*

10. Observatione dignum est, et pro sententia nostra non invalidum argumentum, quod Eusebius de Gallicanis illorum temporum episcopis, si Pothinum et Irenæum excipias, nunquam mentionem facit, sive cura de Ecclesiarum fundatione, sive cum de persecutione gentilium, sive cum de judiciis adversus hæreticos habitis, seu denique cum de controversia paschali, conventibus ea de re congregatis, epistolisque scriptis ad Ecclesias. Unus ubique Lugdunensis episcopus commemoratur; nusquam Viennensis, nusquam aliarum civitatum antistites. Hoc in illa insigni epistola martyrum, totaque Eusebii de iisdem narratione clarum est, lib. 1, c. 4. Hoc cap. 3, ubi orta de Montano, Alcibiade, Theodotoque pseudopropheta contentione : *Qui in Gallia, inquit, erant fratres, privatim de his iudicium suum eidem epistolæ subiunxerunt.*

runi. Hoc cap. 23 de questione paschali, ubi commemorat quidem concilia et synodicas episcoporum Palestinæ, Ponti, ipsius Romæ et aliorum; subdit de Galliis : *καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροικιῶν ἄς Εἰρηναῖος ἐπισκόπος.* *Epistola quoque Ecclesiarum Galliarum exstat, quibus præerat Irenæus.* Et cap. 24 : *Ἐν οἷς καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἐκ προσώπου ὧν ἠγάπησεν κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν ἐπιστάδας.* *Ex quorum nomine Irenæus in epistola quam scripsit nomine fratrum quibus præerat in Gallia.*

11. Non longe lateque admodum diffusam esse per Gallias prædicationem Evangelii, ac proinde non multis in locis constitutos **818** episcopos Pothini et Irenæi temporibus, plura sunt adhuc quæ persuadeant. Primum enim pauci admodum erant Evangelii præcones apud Lugdunum, ubi primum, et quidem velut ex occasione fides Christi annuntiata : qui vix duabus amplissimis civitatibus doctrina Christiana imbuendis sufficere poterunt, idque furtim et clanculum propter diligentem præsidium inquisitionem. Deinde diu post Pothini martyrium legimus Vesontionem et Valentiam nondum Christi fidem audisse, et ad utramque civitatem missos ab Irenæo qui illic prædicarent, ut superius retulimus, quos nec adhuc episcopos institutos testatur. Et tamen Vesontio Lugduno non distat longo itineris intervallo, Valentia multo etiam vicinior. Denique quam funditus jacta per illam regionem fidei semina eradicarint, nascentesque Ecclesias popularint subsequentes persecutiones, veteribus monumentis testatum habemus. Illa enim quæ Marco Aurelio et Lucio Vero imperantibus, Pothinum sustulit, ita desævit : *ὥστε συλλεγῶν ἐκ τῶν δύο ἐκκλησιῶν πάντας τοῦ ἀποστασίας, καὶ δι' ἐν μάλιστα συνιστάξει τὰ ἑθῆδες; adeo ut ex utraque Ecclesia præstantissimi quique, et quorum maxime labore atque industria res hic constituta fuerant, simul omnes tenerentur* (*Epist. Eccl. Lugd. apud Euseb. lib. 1, cap. 1*). Quibus addunt Acta S. Epiphodii, qui in eadem persecutione martyrio coronatus est, quod per illam *pene ad integrum Christi nomen a gentilibus crederetur extinctum*. In alia vero persecutione sub Severo, quæ Irenæum Pothini successorem cælo transmisit, quantum vastitatem Ecclesiis intulerit, docent nos Usuardus alique Martyrologiorum scriptores, dum narrant Irenæum cum omni fere civitatis suæ populo coronatum esse glorioso martyrio. Quibus suffragatur Gregorius Turonensis lib. 1 Historiæ cap. 27, si tamen illius est caput istud, quod et in mss. nonnullis codicibus desideratur, et aliqua quibus suspectum reddatur continet : velut cum Vetii Epagathi et aliorum martyrum quadraginta octo passionem Irenæi martyrium subsecutam esse scribit. Quamobrem quæ de posterioribus istis martyribus habet Gregorius, jungenda esse opinor cum iis quæ initio capitis scripsit de Pothino; cæteris, quæ interpolata esse videntur, resectis in hunc modum : *Ex quibus et ille primus Lugdunensis Ecclesiæ Pothinus episcopus fuit, qui plenus dierum, diversis affectus supplicii pro Christi nomine passus est. Post hunc et quadraginta octo martyres passi sunt : ex quibus primum fuisse legitur Vetium Epagathum.* Si cui tamen placet narratio de Irenæo, quæ alioqui vera potest esse et ex bonæ notæ monumentis decripta, hinc habemus quod tanta cum Irenæo multitudine Christianorum ob confessionem Dominici nominis esse jugulata, ut per plateas flumina currerent de sanguine Christiano, quorum nec numerum nec nomina colligere potuimus. Hæc igitur persecutiones ita vastarunt vix puerascentes Ecclesias, ut pene exstiterint; **819** ita ut mirum non sit quod narrat auctor Vitæ S. Saturnini, raros paucorum Christianorum Ecclesias fuisse in Galliis, cum ad eas missus est Saturninus una cum Trophimo et quinque aliis coepiscopis.

12. Cum imperatorum et præsidum Romanorum hoc esset consilium, ut Christianam religionem penitus deleterent in Galliis, ubi primum visa est sub Lucio Vero exurgere, dubium non est quin diligen-

tissime per omnes Gallias inquisierint adversus Christianos. Nulla tamen persecutionis contra aliam Ecclesiam motæ memoria uspiam habetur, præter eam quæ Lugdunenses Viennensesque fideles exercuit. Quis porro credat nullam hujus (si fuisset) notitiam ad Eusebium perventuram fuisse, nullamve de ea mentionem faciendam a martyribus Lugdunensibus, qui procul dubio eas Ecclesias affectu et sollicitudine sua fovissent, quarum fundamenta jecissent ipsi, quasque Asiaticis Romanisque non minus curæ esse et amori probe noverant?

Jam vero occurrendum est objectioni quæ cuius facile in mentem veniet adversus nostram de unico Galliarum episcopo opinionem. Si, inquam, ita est, a quo Irenæus post Pothini mortem sacerdotii honorem consecutus est per impositionem manuum, quam nemo necessariam esse inficias lerit?

Respondet hanc dignitatem consecrationemque ab ipso pontifice Romano adeptum esse Irenæum. Quod in ea protectione contigisse reor, quam ex martyrum delegatione suscepit teste Eusebio; de qua quidem non levis oritur difficultas.

In tres porro varias opiniones scindi video auctores gravissimos, cardinalem Baronium, Franciscum Feuardentium, et Henricum Valesium (*H. Valesius not. ad. c. 4 lib. v Euseb.*). Hic legationem illam a Lugdunensi quidem Ecclesia, annitentibus martyribus, designatam esse existimat, tam in Asiam quam ad Romanum pontificem; Irenæumque ad eam obeundam a clero delectum, a martyribus commendatum esse, verum superveniente Pothini morte in alium fuisse translata, Irenæo Lugduni retento, ne in tanta rerum difficultate suo præcipuo lumine ac sustentaculo privaretur vidua mox suo pastore Ecclesia. Franciscus vero Feuardentius in Vita sancti Irenæi Operibus ejus præfixa, utraque legatione putat Irenæum esse perfunctum adhuc Pothino in vivis agente, a quo et a cæteris martyribus in carcere constitutis ad Eleutherum papam et ad Asianos fratres missum esse scribit: Baronius denique ad an. Ch. 179 putat Irenæum a martyribus missum esse ad Eleutherum papam (de Asiana protectione nihil scribens), et eam re ipsa obiisse legationem. Ultimam hanc opinionem, quæ Baronii est et Petavii, paucis exceptis amplectimur. Primum quia Eusebiana narrationi magis consona; auctor quippe ille refert ex epistola martyrum ab iisdem missum esse Romam Irenæum; hunc autem legatione sua non esse perfunctum minime asserit, 820 quod procul dubio animadvertisset, hæc enim intererat plurimum non ignorari. Deinde quia suffragatorem habemus Hieronymum, qui Romæ diutissime commoratus, scintillarumque apostolicorum particeps factus, hoc partim ex traditione Urbis, partim ex monumentis adhuc tunc superstitionibus potuit ediscere. Ab hoc utroque scriptore ægre admodum divelli debemus, nec nisi gravissimis momentis ac rationibus abrepti, quæ in præsentis negotio non occurrunt. Quod enim scribit doctissimus Eusebii illustrator Valesius: *Quod credibile non est post mortem Pothini episcopi destituta suo pastore Lugdunensium Ecclesia, confessores illos et martyres Christi Irenæum presbyterum tam procul amandasse, idque in ipso persecutionis ardore. Erat enim Irenæus præcipuum lumen et decus Lugdunensis Ecclesiæ, quemadmodum ex epistola martyrum discimus; et quo uno maxime universa loci hujus Ecclesia sustentabatur.* Hoc, inquam, non arget, nisi adversus eorum opinionem qui Irenæum ad Asiæ Phrygiæque fratres perrexisse existimant. In eos vero qui Romam tantum ad Eleutherum profectum esse, cum Hieronymo, immo cum Eusebio sentiunt, nihil prorsus facit. Non enim absurde creditur profectus esse Romam Irenæus statim post Pothini mortem ob magni momenti negotia, cum absurdum non fuerit eundem illum directum esse a Pothino cæterisque martyribus adhuc in carcere detentis. Eratne enim tunc minus destituta pastore suo Lugdunensium Ecclesia? an remissior persecutionis

æstus? an minus necessarius agonizanti Ecclesiæ Irenæus, lumen columenque afflicti gregis? Immo vero magis tunc necessarius: postea enim sublati per martyrium Pothino cæterisque Ecclesiæ alumni ac ministris, quievit ad tempus gentilium furor, persecutionisque æstus deferbuit. Deinde non adeo diuturna erat Romana protectio homini apud Lugdunium constituto (quippe quæ quadraginta dierum spatio facile confici potest), ut ab ea suscipienda deterreri posset quibuslibet rerum angustiis Irenæus.

Sunt etiam in libris Irenæi plura quæ eum Romam petiisse innuunt, qualia sunt quæ de Romana Ecclesia Romanisque pontificibus, et quæ adversus schismaticos Romæ commorantes scribit. Denique major erat Christianorum erga martyres honor ac reverentia, quam ut eorum consilia ac vota inter ipsos carcerum squalores concepta negligerent, aut iu irritum mitterent; Lugdunensium porro martyrum eo potior ratio haberi debuit, quod Pothinus, qui totius illius Ecclesiæ caput erat et pastor, martyrum quoque dux et coryphæus in Gallia fuerat.

Sed quid si ante Pothini martyrumque mortem ad Eleutherum profectus est Irenæus? Jam certe evanescent Valesii objectio ipso etiam consistente, quæ alias quoque non nocet. At revera eum vivente adhuc Pothino Romam petiisse suadet narrationis Eusebiana 821 series, quæ primum legationem Irenæi commemorat, tum Pothini mortem Irenæique in ejus locum substitutionem edisserit. (Quod enim de illius episcopi morte superius dictum erat, hoc ex necessitate non interrumpendæ epistolæ martyrum contigit, nec Eusebio narranti tribuendum est.) Suadet etiam Hieronymus, qui in libro de Ecclesiasticis Scriptoribus hæc de Irenæo habet: *Irenæus, Pothini episcopi, qui Lugdunensem in Gallia regebat Ecclesiam presbyter, a MARTYRIBUS ejusdem loci quædam Ecclesiæ questiones legatus Romam missus, honorificas super nomine suo ad Eleutherum episcopum perferre litteras.* POSTEA jam Pothino prope nonagenario ob Christum martyrio coronato, in locum ejus substituitur. In his distinguit apertissime rerum gestarum ordinem, ut primum legatione perfunctus sit Irenæus, non a Lugdunensi Ecclesia, sed a martyribus missus; postea vero in locum defuncti Pothini consecratus. Quibus vel Eusebium interpretatur non ita rerum tempora discernentem, vel istud etiam ex aliis auctoribus refert. Alios enim ab Eusebio auctores ea de re consultos esse ab Hieronymo, suggerere videntur nonnulla discrimina quæ inter ipsius et Eusebii narrationem reperiuntur: hic enim disertè Pothinum asserit nonagenario majorem fuisse; ille *ferè nonagenarium*: Hieronymus Irenæum vocat Pothini presbyterum; Eusebius, Ecclesiæ Lugdunensis: primum ait Irenæum honorificas super nomine suo litteras detulisse; nihil tale in Eusebiano epistolæ fragmento reperitur quæ ex his verbis continuisse videtur laudes Irenæi, nomini ejusdem respondentem; qui quidem, ut cap. 24 lib. v scribit Eusebius: *Nomini suo vere respondens, nec solo nomine, sed etiam viâ instituto us proposito pacificus, pro Ecclesiarum pace hæc monuit et allegavit.* His similia viderat Hieronymus in epistola integra martyrum de Irenæo, quæ forte apud Egesippum jacebat; quem sæpe laudat tamquam rerum ecclesiasticarum indagatorem scriptoremque curiosum. Egesippus enim, teste eodem Hieronymo libro de Scriptor. ecclesiast.: *Omnes a Passione Domini usque ad suam ætatem ecclesiasticorum actuum texit historias, et asserit se venisse sub Amiceto Romam, et perseverasse usque ad Eleutherum ejusdem urbis episcopum.* Unde cum Eleutherum sub ejus pontificatus initia adierit Irenæus, potuit Romæ videre Egesippum Irenæum. Sed sive viderit, sive non, ad ea certe tempora perveit in quibus hæc in Galliis agebantur, quæ ab eo in sua historia esse prætermissa quæ existimet? Quamobrem Hieronymo, cui auctor iste familiaris erat, fides major est habenda quam cuiquam alteri.

Jam vero ut Valesii argumentum in nostræ opinionis patrocinium converteriam, numquam mihi persuadebit, nec cuiquam alii rem attentius consideranti, confessores illos et martyres Christi, ipsum Pothinum pontificem, totamque illam Ecclesiam, id 822 cepisse consilii, ut Irenæus præcipuum lumen et decus Lugdunensis, immo et totius Gallicanæ Ecclesiæ, cui uni incumbere novelli hujus ædificii moles, tam procul amandaretur, in ipso, inquam, persecutionis ardore, episcopo in vinculis posito, supremamque mortis sententiam jamjam excepturo, plurimis in illa Ecclesia Christum abnegantibus, omnibus, ut ait idem Eusebius, tunc temporis gravissimo metu percussis, et hærentibus ob incertum confessionis exitum, comprehensis ex utraque Ecclesia præstantissimis quibusque, et quorum maxime labore atque industria res illic constitutæ fuerant, qui simul omnes in carceribus detinebantur; vix, inquam, sed ne vix quidem credibile est Irenæum, trepidanti Ecclesiæ tam necessariis, Romam mittendum tunc temporis fuisse ob hoc solum ut litteras ad Eleutherum perferret, judiciumque Gallicanorum fratrum circa novellas Montani ejusdemque farinae hominum prophetias. Debit igitur subesse alia hujus protectionis causa longe majoris ista momenti, quæ eam ipsam Ecclesiam propius attineret, quæque ineluctabilis esset necessitatis; nullaque alia fuit, meo quidem iudicio, quam ut Ecclesiæ jamjam suo pastore viduandæ per alterius consecrationem suppetias ferret pontifex Romanus. Cum enim alius eo tempore non esset in illa saltem parte Galliarum episcopus, ut contendimus, qui manus posset imponere, necesse fuit ad Romanum confugere episcopum, tum propter vicinitatem, tum propter potentiorum, ut loquitur ipse Irenæus, principalitatem: non quidem ut alter episcopus in eadem Ecclesia Pothino adhuc viventi superordinaretur, sed ut vel in alia Ecclesia constitueretur, vel in Lugdunensi, quod revera factum est, allato Romæ de completo Pothini agone nuntio. Hæc, quantum sapio, mens fuit martyrum, hoc eorum consilium, cum Irenæum Romam direxerunt cum litteris commendatiis. Huc effusa illæ laudes spectabant, ut Irenæus Lugdunum remitteretur a pontifice sacerdotali honore ornatus; non aliam enim ob causam ejus merita extollunt Lugdunenses, zelatorem eum Evangelii Christi prædicant, ac gradum presbyterii, quo ornabatur, commendant, quam ut sua in illum vota pro episcopali munere conferrent, antequam martyrio absumerentur; universus enim pene clerus in vinculis erat cum suo episcopo. *Has litteras, inquit, ut ad te perferret, fratri et consorti nostro Irenæo persuasimus; et hortamur ut ipsum cæteris anteponas* (ἔχειν σε κείνῳ ἐν παραδείσῳ) *tamquam zelo singulari pro Testamento Christi præditum. Si porro putaremus alicui ex loco (sex dignitate) conferri justitiam, eum tamquam presbyterum Ecclesiæ (hunc enim gradum obtinet) tibi imprimis commendassemus. His enim verbis, ἐν παραδείσῳ, Irenæum anteponi cæteris cupere se demonstrant, ut ante nos Christophorosus animadvertit in sua Eusebii versione; quod intuitu dignitatis 823 episcopalis, quam ei conferri peroptabant, mihi videtur esse ab iis scriptum papæ Eleuthero.*

Ut demum ei difficultati satisfaciâmus, quæ ex fine capitis 3 sumitur, ubi litteræ martyrum de pseudo-prophetis Montani videntur non perlatæ esse ante Pothini mortem, cum subjunctæ fuisse dicantur ab Eusebio amplissimæ illi Lugdunensis Ecclesiæ de martyribus epistolæ, dico duo distinguenda esse in Eusebii narratione, quæ vulgo non discernuntur. Duplex enim legatio ibidem indicatur, una in Asiam et

A Phrygiam, quæ Irenæo non est imposita, altera ad Eleutherum, quam unicam ut susciperet Irenæus rogatus est a martyribus. Qui Asiana defuncturi erant, non statim profecti sunt, quoniam non extemplo sese navis obtulit, quæ in Asiam Phrygiamque vela faceret, legatosque illuc deportaret; cujus occasio ante completum martyrum agone non occurrit. Cum vero Romani itineris aggrediendi numquam non præsto esset occasio, et magis urgeret causa quæ Irenæum ut Romam iret impellebat, nihil fuit quod illum diutius apud Lugdunum retineret, ac proinde *vix se dedit statim atque huic muneri obeundo delectus est.*

Rem totam uno verbo conficio: cum temeraria videatur eorum conjectura qui Irenæum negant Romanam legationem obiisse, perinde mihi est seu ante Pothini mortem, seu mortuo eodem, iter aggressus sit Irenæus. Sed si post mortem Pothini, quod pluribus placet, profectus est, adeoque antequam illius successor ordinaretur, profecto inde probabilior evadit sententia nostra: argumentum enim est ordinationem pontificis non potuisse tunc temporis sine vicinorum episcoporum auxilio celebrari; alioquin de nulla re prius cogitasset illa Ecclesia, quam de substituendo in locum Pothini episcopo in tantis rerum angustiis pernecessario, nec reditum sui Irenæi ex tam longinqua protectione expectasset; sed nec protectioni manus umquam dedisset Lugdunensis clerus.

His pertractatis ac elucidatis manifestum est, nisi fallor, nihil ex hoc Eusebii loco, quem non indiligenter excussimus, posse erui, quod Arelatensis Ecclesiæ jura concutiat ac pessumdet.

824 CAP. XIV. *Quid de Celdonii appellatione ad sedem apostolicam sentiendum sit? Et utrum eidem contradicens Hilarius Arelatensis ordinem a majoribus suis custoditum turbaverit? ubi primum de causa Marciani Arelatensis episcopi.* — Nunc ad alia capita properandum, quæ Leo noster adversus Hilarium urget in sua epistola, atque imprimis examinanda Celdonii appellatio ad sedem apostolicam, quam cum ægre admodum tulisset Hilarius, et iudicium suum a Leone retractari non debuisset strenue adversus ipsum contendisset, hæc gravissimæ inter utrumque similitatis origo fuit. Hæc igitur S. Leo in ea epistola ad provinciam Viennensis episcopos, quibus jus suum ex antiqua consuetudine in Galliis recepta defendit. *Notiscum, inquit (Epist. 10), vestra fraternitas recognoscatur apostolicam sedem pro sui reverentia a vestra etiam provincie sacerdotibus, innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo posebat, appellationem causarum aut retractata aut confirmata fuisse judicia; adeo ut, servata unitate spiritus in vinculo pacis, commeatibus hinc inde litteris, quod sancte agebatur, perpetuè proficeret charitati. Quoniam sollicitudo nostra non sua querens, sed quæ sunt Christi, dignitatem divinitus datam nec Ecclesiis nec Ecclesiarum sacerdotibus abrogabat. Sed hunc tramitem semper inter majores nostros et benentum, et salubriter custoditum, Hilarius Ecclesiarum statum, et concordiam sacerdotum novis præsumptionibus turbaturus excessit; ita suæ vos cupiens subdere potestati, ut se beato apostolo Petro non patiatur esse subjectum, etc.*

(a) Controversiæ cardo in eo positus est, utrum recepti tunc in Gallia canones et Gallicanæ Ecclesiæ mores ac consuetudo id ab Hilario exigerent, ut sententiam rite et canonice in Gallicana synodo prolatam ab episcopo Romano ad examen revocari, et vi appellationis aut confirmari aut retractari sineret.

Quid posterioribus sæculis actum fuerit vel fieri debuerit, quid novo, ut aiunt, jure, nostra vel majore

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Quæ in hoc et sequentibus capitibus proferuntur, ad vivum rescantur in observ. part. 1, a cap. 4 ad 7 usque. Hæc controversiam revocari ad questionem non meri facti, sed juris; et jure Leonem in

Celdonii appellatione judicasse; nec consuetudinem, aut canones, multo autem minus divinum jus Quænellæ sententiæ favere, Hilariique apologiam male ab eodem contextam exinde patebit.

rum nostrorum ætate, quid etiam per illa tempora in aliis provinciis fuerit usu inductum, non est hic animus inquirere: quippe quod ad Hilarii causam non facit. Satis enim superque sanctissima ejus memoria ab omni improbæ cupiditatis nota vel violati pontificii juris suspicione vindicabitur, si nihil ab ipso præsumptum **825** esse ostenderimus, quod Gallicanæ Ecclesiæ consuetudini consonum non esset, nec ullam umquam appellationem a Gallicanis partibus ad Romani episcopi tribunal esse delatam ab ipsis fidei incunabulis usque ad Hilarii Arelatensis tempora. Totum igitur opus, totus labor noster in examine erit facti, non in discussione juris, quæ ab instituto nostro aliena est. Quod ut rite ac secundum juris ipsius leges inquiretur, non ex Leonis epistola aliisque scriptis discutiendum est; nemo enim in propria causa testis est idoneus, sed ex publicis, quæ supersunt Ecclesiæ monumentis, quæ quid in occurrentibus episcoporum causis gestum sit, sincere exhibent.

Porro jam a primordiis seminati intra regiones nostras Evangelii hoc antistitum Gallicanorum mentibus inolevit, quod Africanis semper fuit persuasum totis his quadringentis quinquaginta et amplius annis: nempe (a) episcopatum unum esse atque indivisum, cujus a singulis in solidum pars tenetur; ac proinde si quem ex portione gregis Christi ascripta, quam regit pastor unusquisque ac gubernat, in aliquod crimen prolabi contingeret, apud eundem agere causam suam compelli debere, servato appellandi ad provincialem vel etiam ad majorem synodum jure. Si quis secus fecisset, et ad extraneos iudices vellet per appellationis libellum confugere, is episcoporum concordiam cohærentem collidere, unitatemque scindere merito putabatur. Auctoritas autem quæ episcopis quibusque in suos præbyteros cæterosque gregis sui alumnos competeat, hæc eadem metropolitani una cum provinciæ concilio in comprovinciales episcopos deferrebat jure quodam naturali et consuetudine ab omnibus recepta quam sacrosancta postmodum conciliorum firmavit auctoritas.

Hanc disciplinæ formam testatam habemus illustri exemplo, quod ex iis quæ Nicænum concilium præcesserunt, superest unum in Gallicanis monumentis: (b) in Marciani scilicet Arelatensis episcopi causa, qui Novatianorum partes in Galliis fovebat, plurimosque e catholico grege suo pridem affarat veneno. Non me latet eam S. Cypriani epistolam ad Stephanum pontificem Romanum, quæ Marciani nobis historiam pandit, suspectæ apud aliquos fidei esse habitam, immo apertæ *videtur* argui a doctissimo antiquitatis scrutatore Joanne Launoio. Verum ab omnium editionum Cypriani procuratoribus pro germana habetur, imprimisque a clarissimo inter eruditos Rigaltio, nec non ab erudito viro Lomberto, qui et privatis quas ad nos ea de re scripsit pro communi necessitudine litteris eam epistolam Cypriano doctissime asserit, et publicis etiam notis, quibus elegantissimam suam Cypriani versionem nuper ornavit. **826** Eam etiam epistolam exhibent perantiqui codices mss., quos inter Veronensis, ut optimæ notæ, laudandus, cujus meminit editus Cypriani codex Thuanæ bibliothecæ, ad cujus marginem descriptæ sunt varix lectiones ex variis Italiæ bibliothecis excerptæ. Denique nihil est quod a Cypriana dictione abhorreat, vel ab ejus mente sit alienum, vel merito genuinus illius auctor credendus sit Cyprianus.

Marcianus igitur Arelatensis episcopus Novatiana labe infectus Galliis vastabat sedis suæ amplitudine fretus. Cum autem cæteri episcopi Gallicani adversus hæmionem in sua provincia potentem nihil auderent, nec id etiam temporum ratio sineret; cum præterea plebs Arelatensis Marciani fraudibus decepta episcopum suum tueretur ac defenderet, uti ex epistola Cypriani licet conjicere, a cæteris exterarum provin-

ciarum episcopis opem imploraverunt, præcipueque a Romano et Carthaginiensi, quorum maxima, licet longe dispar, erat in Ecclesiæ auctoritas. Ad utrumque ergo litteras dederunt Faustinus Lugdunensis episcopus, et Romanæ provinciæ, id est Narbonensis solidæ episcopi. Inprimis vero Romanum episcopum tamquam cœtus episcopalis caput apicemque sollicitabant, ut Ecclesiæ sub schismatici episcopi jugo laboranti adesset auctoritate sedis suæ fretus; quod eam ob rationem egerunt quod et nullum in ea provincia sibi imminetentem habebat Marcianus, et non ita pridem a sede apostolica transmissum acceperat Trophimum, de cuius indigno successore Marciano apud ipsum querelam deferendi jus habebat. Tardante vero Stephano, nec suppetias ferente, iterum ad Cyprianum scripsere Galli, ut ipse apud Romanum instantius ageret de Marciani depositione procuranda. Fecit quod rogabatur Cyprianus, deditque litteras ad pontificem querelarum præcumque Gallicanæ Ecclesiæ indices, in quibus utriusque Ecclesiæ mentem ac disciplinam licet intueri.

Dum igitur Stephanum conveniunt per litteras suas Cyprianus, et per Cyprianum episcopi Galliarum, quid, amabo te, ab eo præstari cupiunt ac postulant? An ut Marcianum ad se evocatum tribunali suo præsentem sistat? minime. An ut aliquem e latere suo deleget in provinciam, qui perdualem episcopum vicaria sui potestate judicet? Neque hoc magis. Forte ut e sede sua sententiam ferat, quam Gallicanis postmodum episcopis tamquam executoribus effectui mandandam committat; vel ut ab ipsis quidem adversus Marcianum iudicium ornari imperet, quod ad se transmissum discuteret, et prout e re visum esset, vel confirmaret vel infirmaret? Nihil tale vel somnium a Cypriano. Qui si tale quid facienda pontifici Romano auctor fuisset, **827** timuisset profecto ne quemadmodum in causa Apiarii scripsere Cælestino papæ e synodo Africæ generali Cypriani vigoris ac episcopatus hæredes: *ne, inquam, fumosum typhum sæculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis et humilitatis diem Deum videre cupientibus præfert, videretur inducere.* Quid ergo a Stephano petunt? Hoc unum, ut Gallicanos episcopos plebemque Arelatensem moneat ne ultra Marciano communicent, sed ut, eo abstento, alter in ejus locum eligatur.

Video quidem auctores nonnullos magni nominis hanc epistolam mirum in modum jactare pro suprema pontificis Romani in episcopos deponendis potestate: quos æmulatus aut etiam prætergressus novitius quidam scriptor multa aggerit homine causis forensibus procurandis addicto digniora, quam in theologis versato. Primum igitur quod ait hoc est, in epistola Cypriani de Marciani episcopi depositione agi. 2° Ex eo quod Cyprianus Marcianum ad synodum provincialem non petit remitti, synodorum provincialium in episcopos deponendos potestatem sibi persuadet pessumdari. 3° Cyprianum in hac epistola agnovisse in episcopo Romano supremam episcopos judicandi potestatem, in eosque primam depositionis sententiam ferendi. 4° Hujus potestatis in Romano pontifice causam et fundamentum hoc esse, quod *sedes Romana sit fons et origo sacerdotii Jesu Christi.* Ita enim interpretatur hæc Cypriani verba: *Unde unitas sacerdotalis exorta est.*

Quod ad primum attinet, nequaquam verum est hic agi de depositione, cujus ne nomen quidem apparet in epistola, sed de abstentione agitur; cujus a depositione discrimen qui ignorat, ad judiciorum canonicorum tractionem illotis, ut aiunt, manibus pedibusque accedit. Supponit enim Cyprianus Marcianum sine ulla synodi sententia vel alio iudicio, sententiæ adversus Novatianum prolatae subijci debere. Quid enim egisset synodus? an errorem damnasset? at in Novatiano jam olim proscriptus fuerat

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Vide observ. part. I, c. 7, n. 11.

(b) Confer ibidem c. 5, n. 6 et seqq.

a concilio plurimorum sacerdotum, ut loquitur Cyprianus, qui et partem se illius fuisse testatur. An ideo adornasset iudicium adversus Marcianum, ut is in schismaticorum numero esse convinceretur? Sed habebant omnes episcopi totaque provincia consentientem reum, qui convincti de errore propugnato non indigebat, cum palam, ut testatur hic Cyprianus, collegio episcoporum insultaret; cum jampridem jactaret et prædicaret, quod Novatiano studens et ejus perveraciam sequens, a communione se ecclesiastica segregasset; cum episcopis illuderet, et de majestate ac dignitate Ecclesiæ judicaret; cum se Novatiano conjungens, adversarius misericordiæ et pietatis existeret, et ipse jam esset ab universis sacerdotibus judicatus (Epist. 67, ed. Pamel.). An denique synodus congregaretur ut depositionis sententia in Marcianum pronuntiaretur? Verum jam eam ipse, ut mox vidimus, pronuntiarat, a communione **828** se Ecclesiæ segregans, a catholica Ecclesiæ veritate, atque a corporis nostri, inquit Cyprianus (Ibid.), et sacerdotii consensione disjungens, tenensque hæreticæ presumptionis durissimam privatam. Unde cum ait Cyprianus de Marciano: Sententiam non dicat, sed accipiat, non de nova sententia vel a synodo vel a pontifice Romano, ut putat auctor ille, proferenda scribit; se enim ipse satis explicat Cyprianus, cum statim interpretationis vice addit: Cum ipse sit ab universis sacerdotibus judicatus, a Lucio videlicet et Cornelio Romanis pontificibus, qui dandam esse lapsis pacem censuerunt, et poenitentia acta fructum communicationis et pacis negandum non esse litteris suis signaverunt; quam rem, addit S. Cyprianus (Ibid.), omnes omnino ubique censuimus. Prolata enimvero semel sententia in hæresis vel schismatis auctorem, in omnes illius sequaces prolata esse censebatur; alioquin vel nimium grave esset episcopis toties in synodum convenire, illis præsertim temporibus, quoties episcoporum vel presbyterorum aliquis erroris se damnati fautorem redderet; vel salis Ecclesiæ salutis consultum non esset, si solo hæresis schismaticive alicujus auctore damnato, ejus discipuli impune grassari per Ecclesiam sinerentur. Unde hæc Cypriani verba (Ibid.): Quam vanum est, frater charissime, ut Novatiano nuper retuso et refutato, et per totum orbem a sacerdotibus Dei abesto, nunc adulatorum ejus nobis patiamur illudere, et de majestate ac dignitate Ecclesiæ judicare. Certe si quando hæc Felicis papæ sententia in praxim vocari debuit, ubi ait: Facta semel synodus abjecti cujuslibet erroris cunctos sequaces consequenter involvit, tunc quam maxime eidem obsequendi necessitas fuit, cum ubique tyrannorum furor Ecclesias populabat, et episcopis in lucem synodorum prodire non licebat. Non enim fuit Marcianus novi vel proprii inventor erroris (ut in Aca-cii causa dicebat Gelasius papa epist. 4 ad Faustum), ut in eum nova scita prodirent; sed alieno facinori sua communione se miscuit. Quamobrem, inquit idem ante verba jam relata, hoc non solum præsul apostolico facere licet, sed cuicumque pontifici ut quolibet et quemlibet, secundum regulam hæreseos ipsius ante damnatæ a catholica communione discernant.

Hujus igitur auctoritate sententiæ jamdiu debuerat Marcianus abstinere a Gallicanis episcopis et plebe Arelatensi, quorum tarditatem culpam Cyprianus, ex eoque solum excusat quod eum non auderent abstinere, quem a magnarum sedium episcopis nondum abstentum viderat: Quod necdum a nobis videtur abstentus, qui jampridem jactat, etc.; adhuc enim, ut ex line epistolæ conjicere licet, ad Marcianum fratres dirigebant, et ei communicatorias litteras scribebant, nondum plene cognita ejus perveracia. Ut igitur a Gallicanis episcopis et a novella adhuc provinciæ Romanæ Ecclesiæ abstinere episcopus Arelatensis, petit Cyprianus, et quasi tarditatem Stephani increpans **829** pro jure communi Ecclesiarum postulat ut abstentum a se Marcianum esse indicaret suis litteris. Quapropter facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos ne ultra

A Marcianum perveracem, et superbum et divinæ pietatis ac fraternæ salutis inimicum collegio nostro insultare patiantur, quod necdum a nobis videtur abstentus; ubi per illud nobis satis insinuat Gallos non solum Romani pontificis sententiam attendisse, sed etiam Carthaginensis, quem et pro sua parte in Galliis scripsisse verba hæc dubitare non sinunt, præsertim cum superius dixerit: Cui rei nostrum est consulere et subvenire, frater charissime; et postea suum a fratribus Gallicanis postulatum esse asserat auxilium. Solatium, inquit, nostræ opitulationis exposcunt. Quamquam nemo, nisi in apostolicam sedem male affectus, negaverit tanto plus ponderis et auctoritatis habere litteras Romani pontificis quam Cypriani, quanto Roma præstat Carthagine, ac Petrus apostolus, cathedræque apostolicæ hæres Stephanus cæteris apostolis atque episcopis præminent.

Quod secundo loco affirmat auctor ille, Cyprianum nullam fecisse mentionem de synodo, intemperantiusque insultat doctissimum præsul Petro de Marca, quasi aliquid quod synodorum potestati suffragetur, in hac epistola quærenti frustra, insulse admodum hoc scriptum est. Primum enim ex dictis manifestum est nullam fuisse synodi cogendæ necessitatem, cum jampridem Marcianum in Novatiano damnationis excopisset sententiam, sufficeretque ut Romana Ecclesiæ, quæ omnium Ecclesiarum princeps, et Arelatensis etiam matrix erat per missionem Trophimi, una cum Carthaginiensi, indicaret abstentum a se Marcianum, ab illius etiam Ecclesiæ clericis et totius provinciæ episcopis pariter abstinentum esse. Deinde vix liberum erat tunc temporis in ea parte Galliæ conciliorum congregatio, fervente nimium infidelium odio in novellam Ecclesiam, quæ si episcopos suos et latebris ad synodorum lucem emisisset, certo mortis exposuisset periculo. Si quis tamen adversus auctorem istum contendere velit totum istud Marciani negotium in Gallicana synodo agitatam et terminatum fuisse, hoc sine ratione ac fundamento non asseret, sed potius ex ipsa Cypriani epistola facile probabit. Constat enim alium episcopum Arelatensem in locum Marciani constitui et consecrari non potuisse sine aliquot episcopis in unum congregatis ad impositionem manuum **830** celebrandum, quem conventum quis synodi nomine non dignandum existimet? Porro in eadem synodo abstentionem Marciani prius esse declaratam indicant Cypriani verba, qui utrumque negotium connectit. Dirigantur, inquit, in provinciam (id est, ad coepiscopos in Galliis constitutos, ut prius dixerat) et ad plebem Arelate consistentem a te litteræ, quibus abesto Marciano alius in locum ejus substituitur, et grex Christi, qui in hodiernum ab illo dissipatus et vulneratus contemnitur, colligatur (Ead. ep. 67 S. Cypriani). Hæc omnia synodi materies erant, quam proinde satius est credere fuisse collectam, si quidem temporum ratio permisit: ita ut sive abstentio in proprio significato, sive in extraneo pro depositione accipiatur, ut videtur accipi a Joanne Davide, nihil erit in hac Cypriani epistola quod synodorum auctoritatem non confirmet, nedum evertat.

Quid porro Cyprianus de pontificis Romani circa depositionem episcoporum potestate senserit, non est hujus loci inquirere; satis clare mentem suam aperit aliis in locis. Sufficit, quod ad rem præsentem spectat, probasse nihil in causa Marciani postulasse Gallos a Stephano papa, quod a Cypriano similiter non petierint; nihil Cyprianum scribi voluisse in Galliis a Romano pontifice, quod ipse non scripserit; totamque demum causam synodi Gallicanæ potestati fuisse relictam.

Opposita Davidis, non utique prophetæ, doctrina ut novella est, et sacrosancto episcoporum ordini injuriosa, ita probari non decebat nisi propositione quam theologice aures ferre non possunt, utpote et antiquitati absonam, et sacerdotio Christi contumeliosam. Quis enim ferat sacerdotii Christiani origi-

nom ad alium referri quam ad Mediatorem Dei et hominum hominem Jesum Christum, a quo immediate institutum est, quique unus ut episcopalis potestatis ac sanctionis fons et origo, utramque in episcopos omnes diffundit? A Deo enim et per Deum, ut habet Cyprianus (Epist. 69, ad Florentium), sacerdotes ejus in Ecclesia constituuntur. Quod et fusius comprobare non refugerem, si cum homine theologo mihi res esset. Et si autem eo nomine ipsi parcinius, quis tamen patienter ferat ut hæretico dogmati suffragium ex Cypriano per pravam versionem arcescere conetur, dum hæc verba, *Unde unitas sacerdotalis exorta est*, his aliis reddit, *Quæ origo est sacerdotii Jesu Christi? Quasi idem ac unum essent sacerdotium et unitas sacerdotalis. Quæ (a) quo sensu in Petrum 831 ac Petri cathedram a Cypriano refundatur, intelliget lector ex his ejusdem verbis libri de Unitate Ecclesiæ: Quamvis, inquit, apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat... tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et cæteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis; sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesiam una monstretur.*

CAP. XV. Ex ejusdem ævi disciplina illustratur Marciani Arelatensis causa in synodo absolutæ. — Paulo fusius hanc Marciani causam excussimus, ut hoc unico exemplo, quod nobis ex primæva illa antiquitate Gallicana superest, vinceremus nullo alio judicio Gallicanum esse præventum, nullo retractatum. Tota enim in comprovinciales episcopos potestas penes synodicos conventus residebat, tum in Galliis, tum in aliis regionibus. Alterum nobis ad exemplum ex ejusdem B. Cypriani epistola 68 de (b) Martiali et Basilide Hispaniæ episcopis, in quos idololatricæ convictos depositionis sententia lata fuerat in provinciali synodo. Cum enim Basilides post crimina sua detecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens Stephanum papam longe positum, et gestæ rei ac tacitæ veritatis ignarum sefellisset, ut exambiret reponi se injuste in episcopatum, de quo fuerat juste depositus (Epist. S. Cypriani 68, ed. Pamelii): priori tamen sententiæ standum esse respondit Cyprianus ab Hispaniæ episcopis consultus, omisso Stephani judicio, quod rescindere ordinationem alterius episcopi, in locum Basilidis substituti, jure perfectam non potuit. Basilides porro appellatione sua aliud nihil profecit quam ut cumulare delicta, et ut ad priora peccata ejus etiam fallaciæ et circumventionis crimen accederet.

Hujus porro disciplinæ causam et originem in episcopalis dignitatis natura ac sacrosanctis privilegiis fundatam (c) Nicæna nobis synodus aperit, quæ jus illud non scriptum, scriptis canonibus totius mundi

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Illic Quæsnellus eum tantum sensum ingerit quem heterodoxi afferunt, ut a Petri cathedra primatum præcipuæ jurisdictionis excludant. Cum Gallicana Ecclesia in Petri sede centrum unitatis agnoscat, nonne harum vocum vi plus aliquid significare vult, quam meram representationem et imaginem unitatis? Certe unitatis origo, quam pluribus in locis Cyprianus constanter inculcat, vim quamdam præcipuam exprimit compingendæ unitatis; cumque idem S. martyr in lib. de Unit. Eccl. tradat: *Unitas servatur in origine*, præcipuam quamdam vim non tam formandæ quam conservandæ unitatis in Petri cathedra agnovit necesse est, non autem meram ejus representationem aut figuram; ita ut in hac præcipua vi jus aliquod peculiare Petri intelligendum sit, quo omnes sacerdotes totius Ecclesiæ catholicæ cum suis ejusque Ecclesiis Petri cathedræ adhærere debeant, ne si ab ea separentur, extra Ecclesiam sint. Ita enim commode intelligitur quomodo ex Petro seu ex ipsius cathedra unitas sacerdotalis exorta sit, ex

reverentia, ut Leo loquitur, consecratis sanxit atque firmavit. Sic enim se habet canon 5: **832** *De his qui communionem privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine, ab episcopis per unamquamque provinciam sententia regularis obtineat, ut hi qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Et postea: *Placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari, ut communiter omnibus simul episcopis congregatis discutiantur ejusmodi quæstiones.* Tametsi enim canon ille depositionem episcoporum inter ejusmodi quæstiones non designet expressis verbis, hunc genuinum esse canonis sensum sibi quisque facile persuadebit, qui concilii Constantinopolitani Patres audire voluerit canone suo secundo Nicænum interpretantes. *Non invitati, inquit, episcopi ultra diocesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel quibuscumque disponendis ecclesiasticis causis; servata regula, quæ suprascripta est, de unaquamque diocesi.* Manifestum namque est quod per singulas quasque provincias provincialis synodus administrare et gubernare omnia debeat, secundum ea quæ sunt in Nicæna definita. Administrationis vocabulo judicia adversus episcopos comprehendit æque ac alia ecclesiastica negotia ostendit illustrissimus Petrus de Marca lib. VII Concordiæ sac. et imp. cap. 2 et 5, et hujus interpretationis astipulatores habemus (d) concilii Africani Patres in epistola ad Cælestinum papam, quem sic alloquuntur: *Décréta, inquit, Nicæna sive inferioris gradus clericos, sive ipsos episcopos suis metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim justissimeque viderunt quæcumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda, nec unicuique provincie (Al. providentiæ) gratiam sancti Spiritus defuturam, quo æquitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur, et constantissime teneatur: maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suæ provincie, vel etiam universale provocare.* Eidem sententiæ suffragantur (e) Innocentius PP. epist. ad Victricium episc. Rothomagensis capite 3, et (f) concilii Antiocheni can. 15, quo statuitur sententiam ab omnibus episcopis alicujus provincie latam ab aliis episcopis retractari nec debere, nec posse.

(g) Sardicensium synodum familiare est in hoc **833** negotio proferre, indeque velut palmam argumentum sumere, quo appellationis jus a synodis ad sedem apostolicam jam tunc canonica auctoritate stabilitum esse comprobetur. Quamvis enim hujus concilii non meminert S. Leo de appellationibus agens in hac ad Viennenses epistola, sed veteris tantummodo consuetudinis (Sicut vetus, inquit, consuetudo posebat), illi tamen concilio debetur earum appellationum origo, et illius canones sub Nicænorum nomine allegavit ipse Leo aliquot post annis in causa Flaviani CP. episcopi. Inde, inquam, appellationum

epist. 53, et quomodo Christus ex Petro Ecclesiæ ipsius unitatem ac unitatis originem instituerit, ex epist. 73.

(b) Vide observ. in part. 1, c. 5, n. 6.

(c) Nicæni canones et Constantinopolitanus, qui hic allegantur, cum de episcopalius judiciis statuunt, appellationes ad Romanum pontificem si non astruunt, certe non excludunt. Quibus autem canonibus hoc jus statuatur, vide observ. part. 1, c. 6.

(d) Africanorum sententiam explicavimus eodem capite n. 20 et seqq.

(e) De Innocentio vide observ. part. 1, c. 5, n. 20.

(f) De Antiocheno canone, qui solus appellationes videtur adimere, videsis ibidem c. 6, num. 3.

(g) Sardicensium canonum genuina interpretatio eorumque auctoritas etiam apud veteres Gallicanos episcopos explicatur et constituitur eodem c. 6, a n. 4 ad n. 19, ibique omnia Quæsnelli commenta disjiciuntur.

usui ratio quæsitæ est a Romanis pontificibus, licet revera nihil de appellationibus decernant Sardicenses Patres, sed tantum retractationis seu revisionis causæ decernendæ potestatem faciant Romano episcopo, ut demonstrat illustriss. Petrus de Marca, de Concil. lib. vii cap. 3, et ex ipsa canonum Sardicensium lectione manifestum sit. Quæ potestas retractationis in ipsa provincia decernendæ, etsi jure appellationum longe inferior sit, trepide tamen et dubitanter admodum ab Osio proposita est, qui rem novam, canonibus Nicænis minime consonam, constantique adversam consuetudini quasi supplex et honorandam S. Petri memoriam prætendens exoravit. *Si vobis placeat, inquit, sancti Petri apostoli memoriam honoremus.* Sed tantæ auctoritatis non fuit apud episcopos sive Orientales sive Occidentales Sardicenses synodus, ut hujusmodi definitioni statim inhærendum esse censuerint. Hoc enim retractationis jugum a suis semper humeris amoliti sunt Orientales, qui ob hanc forte causam concilii istius canones in suas collectiones non retulerunt, sicut nec Gallicani. Africani etiam numquam illam appellationis seu retractationis prærogativam admiserunt, ut patet ex synodica ad Cælestinum papam epistola, quæ testatur antiquam esse consuetudinem ac disciplinam, ut episcoporum et presbyterorum causæ extra provincias vagari non sinerentur; sed ubi orta erant negotia, ibi metropolitanorum auctoritate esse finiendæ: unde ne de Sardicensibus quidem audiisse, sed unius Nicæni concilii canones cum suis pro regula habuisse Africanos, manifestum est.

Quod ad Gallicanam Ecclesiam, hoc notatu dignum est, de Sardicensibus mentionem non esse factam a sancto Leone in hac adversus Hilarium querela, quæ de appellatione nata erat. Solam enim consuetudinem obtendit pontifex ambrosianus Hilarii, ut putabat, conatibus: quod magno argumento est Leonem per S. Prosperum hominem Gallum, quem a secretis habebat, vel per seipsum dum in Galliis ageret certiorum factum esse hos canones a Gallicana Ecclesia non recipi, ut superfluum esset eos in medium adducere; si enim inserti fuissent **834** Gallicano canonum codici, in propria causa prævaricatus esset Leo, eos canones commemorare omittebat, quibus et plurimum sedi Romanæ deferebatur, et Hilarius tamquam canonum etiam in Gallia receptorum violator potuisset judicari. Nisi dixeris Leonem ab his abstinuisse, tum quia repulsam noverat, quam Cælestinus papa ab Africanis passus fuerat ob istos canones Nicænis Patribus attributos; tum quia pro ingenio suo videbat canones Sardicenses nihil de appellationibus vel de retractatione sententiæ Romæ peragenda statuere, sed amplius nihil Romano pontifici concedere, quam ut novum iudicium in eadem provincia celebrandum indiceret, quod in causa Celidonii ab eo præstitum non fuerat. Quamobrem veritus ne parum roboris habitura esset apud Gallos sua epistola, cui nulli canones militarent, sed quam potius vetus consuetudo canonibus roborata novitatis arguebat, eam curavit imperialia constitutione muniri, in qua quidem et Petri meritum, et Romanæ dignitatem Ecclesiæ, et sacræ synodi auctoritatem pro sedis apostolicæ firmanda amplitudine commemorat Valentinianus, de Sardicensi vero synodo pro asserendo appellationum jure mirum servat silentium; quod argumento est Gallis ignotam fuisse disciplinam Sardicensibus decretis inductam, quæ illis opponere minime ausi sunt Romaui.

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) De his causis, ubi nulla appellatio intercessit, vide quæ dicuntur in observ. part. 1, c. 5, n. 4.

(b) Vide ibi n. 10.

(c) Hujus causæ cognitionem non ad se attraxit Zosimus, sed Patroclus Gallicanus episcopus eam ad Zosimum detulit. De jure autem apostolicæ sedis in his quoque causis primæ cognitionis lege observ.

CAP. XVI. Excutiuntur aliæ episcoporum causæ, quæ ante Hilarium exortæ sunt in Galliis post Nicænam et Sardicensem concilia. — Prima inter causas Gallicorum, quæ post Nicænam synodum tractatæ sunt, ea est quæ concilium Agrippinense occupavit ann. 340, in quo (a) Euphratas Coloniae Agrippinæ episcopus, quod Christum Deum negaret, damnatus atque exactoratus est: qui de sententia synodi per appellationem ad sedem Romanam deferenda ne cogitavit quidem.

Ab Arelatensi synodo, quæ Paulinum Trevirorum episcopum catholicum injuste deposuit an. 353, a Biterrensi an. 356, unde Saturnini Arelatensis opera sanctus Hilarius in exilium pulsus est, et a Parisiensi anni 362, quæ ipsum Saturninum damnavit, appellatum esse non apparet, licet injusta Paulini et Hilarii damnatio utrique ad Romanum pontificem confugiendi jus peculiare tribueret.

A Burdigalensi anni 385 ad imperatorem provocavit Priscillianus, *permissumque id nostrorum inconstantia*, inquit Sulpicius Severus (*Lib. II sacræ Histor.*), *qui aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut si hi ipsi suspecti habebantur, aliis episcopis audientiam reservare.* **835** Instantius vero, qui prior jussus est causam dicere, postquam se parum expurgabat, indignus esse episcopatu pronuntiatus est. De Romano episcopo ab alterutro appellato nulla mentio. Immo cum antea (b) Instantius, Salvianus, et Priscillianus a Cæsaraugustana synodo absentes damnati, Romam profecti essent, ut apud Damasum Urbis ea tempestate episcopum objecta purgarent... ne in conspectum quidem ejus admissi sunt. Additum quippe fuerat in synodali adversus eos sententia, ut si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam promendam (*ibid.*).

Sed majoris momenti est Proculi Massiliensis episcopi causa, cujus (c) ad se traxisse etiam primam cognitionem Zosimus dicitur, instante Patroclo Arelatensi, cujus et studio depositus est. Hoc illust. Petrus de Marca dicit actum esse Romæ post Gratiani legem promulgatam, quæ Romani pontificis iudicio commiserat metropolitanos, quamque merito jure non multi faciebant Gallicani, utpote consuetudini ecclesiasticæ receptisque regulis adversam.

Quidquid sit de hac lege, quæ canonum sanctiones infirmare non potuit, non est cur nos Zosimi conatus iste plurimum sollicitet. Primum enim ex solo facto jus nasci cuiquam non potest, præsertim cum repugnantes et contradicentes habet adversæ partis patronos. Deinde Zosimi factum appellationum jus nequaquam attinet, neque ex Sardicensibus canonibus patrocinium trahere potest: hi siquidem nec de prima cognitione, nec de appellatione quidquam habent, sed de sola causæ in provincia ipsa retractatione procuranda. Tertio, etsi nolumus epistolis Zosimi fidem derogari, nihilominus totius istius negotii ratio non satis perspecta habetur, quæ non nisi ex his epistolis innotescit. Cum enim auctoritatis sedis suæ amplificandæ studio plurimum laborasse convincatur ex Africanis monumentis, quæ jam superius attigimus, non temerarie conjicimus eandem passum repulsam in Galliis Zosimum quam in Africa. Et quamquam desunt alia scripta, quæ nos ista edoceant, sufficient tamen ipsæ Zosimi epistolæ, ut probetur superior nostra sententia de non admissis apud Gallos synodi Sardicensis canonibus, deque auctoritate Romani præsulis in deponendis ejus regionis episcopis ibidem tunc minime recepta.

ANNOTATIONES.

part. 1, cap. 7, n. 6 et 7, ac ex iis patebit quam perperam Quesnellus scribat Zosimum auctoritatis sedis suæ amplificandæ studio laborasse. Quæ vero quæstio inter Zosimum et Africanos fuerit, et num ex ea colligi queat Zosimum suam auctoritatem voluisse extendere, patebit ex cap. 6 nostrarum observ. in part. 1, n. 20 et seqq.

Liquet enim ex earum lectione præcepto **836** A Zosimi (a) Proculum non obtemperasse, nec Romanum, quo judicandus vocabatur, petiisse; quamquam non tam ad iudicium vocari videbatur, quam ad fratrum conventum, in quo ejus et Patrocli jura amice expenderentur. Renuit, inquam, illuc se conferre: unde hæc Zosimi querela: *Multa contra veterem formam Proculus usurpasse detectus est in ordinationibus nonnullorum indebite celebrandis, quas proxime numerosa cognatione discussimus: licet ipse diu expectatus, fastidiose ferens sibi inducias attributas, convenire dissimulet (Zosim. epist. 7 ad episc. prov. Vien. et Narbon. II).* Quod quamvis fastidiose cuidam superbiam tribuat Zosimus, hoc tamen de viro, quem sanctitatis nomine celebrat Hieronymus, sentire nefas ducimus, præsertim cum Zosimo notus non esset, nisi ex testimonio Patrocli, qui et Proculo infensissimus erat, et ut alienæ sedis invasor, multorumque criminum reus, hujusmodi ferendo testimonio parum idoneus erat. Crediderim potius Proculum ideo Romanum declinasse iudicium, quod Gallicani episcopi transalpinis sese iudicium submittere non conseruerant, nec ut id facerent, adduci potuerant ad illa usque tempora. Quamobrem ægre admodum tulerunt Proculi causam Romam a Patroclo esse delatam, illiusque patrocini-um libenter susceperunt, nec passi sunt quidquam roboris habere in Galliis Zosimi de Proculi depositione decretum, quod ecclesiasticæ Galliarum consuetudini adversum erat. Il sunt enim, quos eam ob rem objurgat idem pontifex epist. 12 ad Massilienses: *Addens sibi, inquit, jungitque inquietæ mentis homines, et qui soli possunt favere damnato: per quos, quæ barbarum studiosus cogitat, hæc sua confusus societate conficiat (Zosimi epist. 12 ad Massilienses).* Si enim quos paucos dicit inquietæ mentis homines, qui Proculo damnato favebant, non præcipui Galliarum essent episcopi, non ita facile his cessisset Patroclus: quem ex Zosimi litteris novimus non ausum esse ulterius Proculum insectari, nec ea potestate uti, quam illi pontifex adversus Massiliensem largitus erat. Conqueritur enim Zosimus Proculum suis illicitis ausibus a Patroclo dimissum esse, epistola 11. *Cum, inquit, et in præsentem cognoveris, et frequentibus a nobis litteris ipse sis monitus, ut auctoritate metropolitani, quam tibi apostolicæ sedis pronuntiatione firmavimus, Proculi ausibus conatibusque illis, quibus adhuc se putat aliqua posse turbare... miror quid post ista Proculo liceat, ut vacet illa quæ conseruerat, **837** aut pejora committere (Zosim. epist. 11 ad Patrocl. Arelat. episc.).* Manifestum est enim ex his verbis Proculum seipsum pro deposito non habuisse, nec habitum esse a Gallicanis episcopis; sed eum potius sciente approbanteque Galliarum Ecclesia episcopum egisse, non minori quam antea fiducia ac auctoritate. Constat ex eadem epistola Proculum ordinasse episcopos ex privilegio, quod ejus non sedi, sed personæ indulserat Taurinense concilium. *Post istam, inquit Zosimus, delegationem, ecce ad nos rumor advenit Proculum quasi consuetis ludere, et uti moribus suis, junxisse sibi quosdam idoneos turbationibus homines, et post illa quæ illi interdiximus ordinasse (Zosim. epist. 12 ad Patroclum).* Denique in episcopatu suo perseverasse ac supervixisse Patroclo verisimile fit ex epistolæ Cælestini papæ ad episcopos provinciarum Viennensis et Nar-

bonensis cap. 4. ubi *Massiliensis Ecclesiæ sacerdotem, qui dicitur, quod dictu nefas est, in necem patris sui taliter gratulatus, ut huic qui ejus sanguine cruentatus advenerat, portionem cum eo habiturus, occurreret, hunc ipsum Proculum esse existimaverim, qui talem calumniam passus fuerit apud Cælestinum occasione necis Patrocli, qui a tribuno quodam barbaro circa hæc tempora occisus est, ad occultam, ut Prosper scribit, Jussionem Felicis magistri militum. Ex quibus liquet inconcussa mansisse in Galliis Patrum decreta, quibus episcoporum uniuscujusque provincie iudicia rata habebantur citra omnem alterius iudicii confirmationem, nec hujus regionis episcopus per illam ætatem Sardicenis canonibus, appellatoremque novitati colla subdidisse.*

Ex ejusdem papæ Zosimi epistolis discimus alios aliquot episcopos in Galliis sententiam excepiisse, quos inter Lazarus Aqueusium episcopus, et Ursus, cujus sedes ignota, numerantur. Nullius tamen appellatorem legimus: tantum abest ut primam sententiam in illos ferre aggressus sit Romanus episcopus; ita ut Patrocli improbitati ac audaciæ tribuendum sit, quod (b) primum in Proculi negotio tentatum est. Nam veritus ne ordinationem ejus sacris canonibus contrariam in irritum mitterent Gallicani pontifices, Romani gratiam et favorem sibi variis artibus conciliavit, spemque fecit maxime auctoritatis ejus in Galliis magis promovendæ; quam occasionem avide arripuit Zosimus ut imperviam hactenus hujusmodi consuetudini ac moribus Galliam circa episcoporum iudicia aliarumque rerum administrationem, tandem aliquando **838** perviam haberet; quod tamen eo quem optabat exitu caruit.

Sub Bonifacii pontificatu, qui Zosimo proxime successit, unica occurrit Maximi Valentini episcopi causa, adversus quem cum a Valentini civitatis clericis conventus esset, (c) non ad se causæ cognitionem pertraxit, sed monuit a comprovincialibus instruendum esse iudicium. *Decrevimus, inquit episcopos Gallie alloquens, vestrum debere intra provinciam esse iudicium, et congregari synodum ante diem kalendarum Novembrium, ut si adesse voluerit præsens, si confidit, ad objecta respondeat; si vero adesse neglexerit, dilationem sententiæ de absentia non lucretur (Bonifacii papæ epist. 2 ad episcopos Gallie).*

Cælestinus papa, qui post Bonifacium sedit, Danielelem quemdam ad suum tribunal videtur evocasse; sed hominem vagum, qui ab Orientalibus, apud quos multa flagitia perpetrarat, accusatus apud Romanum pontificem, eique quasi traditus, apud Gallias diu quæsitus est ad iudicium. Sed talis causa extra exemplum est, nec jus ullum simile sibi attribuisse in Gallicanos episcopos credendus est Cælestinus, qui in fine ejusdem epistolæ ad episcopos provincie Viennensis et Narbonensis, causam Massiliensis episcopi provincie suæ collegio audiendam pro consuetudine ac jure dimittit.

A Sixto III, qui Cælestinum excipit, nullum legimus sacerdotem ad Romanæ sedis tribunal accersitum. Sed econtra videmus Armentarium, qui Ebreundenensi cathedræ præfectus fuerat, a concilio Regensi esse depositum, ipso nec per appellationis libellum reclamante, nec Sardicenses aliosve canones in patrociniū vocante.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Cur Proculus initio non paruerit, ex alia ratione collegimus in observ. part. II, c. 6, n. 3, ut ne apostolicum jus in hisce causis non agnovisse credatur. Num vero post depositionem se tamquam episcopum gesserit, non ita certum ibidem ostendimus, ut Queanellus contendit.

(b) Confer observ. part. I, c. 5, n. 17. Vastiorrem appellatorem consuetudinem in ipsis Galliis ibidem probavimus n. 18 et 20. Patroclus reprehendi jure potest, non quod hanc causam ad Zosimum de-

tulerit, sed quod eum per subreptionem deceperit. Vide observ. part. II, c. 2. De injusta reprehensione Zosimi confer not. 3 (*Infra*, col. 613, n. a).

(c) Poterat Bonifacius Maximi causam recipere; sed eam ad comprovincialium iudicium remittere maluit, ut ne Bonifacio jus defuisse exinde sequatur. Cum causæ apud duos iudices agi possunt, si ad unum deferatur, non idcirco alter eo jure expertus inferri poterit. Jus Romanæ sedis in observ. constitimus.

Talis fuit Ecclesiæ Gallicanæ status usque ad sancti Leonis tempora; qui proinde, cum dixit (a) *per diverſarum appellatorem causarum (sicut velis consuetudo posebat) aut retractata, aut confirmata fuisse judicia, vel memoria lapsus est; vel a Celidonio palpatæ et imponente delictus, vel denique alia penes se rerum in Galliis gestarum monumenta habuit, quæ ad nos usque non pervenerunt.*

Quod autem addit de consultationibus relationibusque quibus Gallicanis episcopis familiare fuisse ait Romanam sedem convenire, synodorum auctoritatem nullatenus minuit; de quarum sententiis ad sedem apostolicam; quæ omnium Ecclesiæ caput, æquum est referri, vel cum de illis certior cupit fieri, vel cum adversus majorum sedium episcopos lata sunt: ne videlicet majorum 839 Ecclesiæ episcopum lateret quibus communionem suam impertiri deberet, a quibus abstinere, ad quos communicatōriæ vel formatæ posset dirigere. Si verò ad Leonem non est relatum ab Hilario de sententiæ synodica in Celidonium lata, hoc ita contigit vel propter subitam Celidonii professionem, quem satius duxit Romam usque persequi, ut pontifici coram referret, quam de ejus negotio scripta mittere; vel quia Celidonus non majoris sedis episcopus erat, ut probavimus. Quamquam vix persuadere mihi possum relatum non esse ad pontificem et synodo, cum id Leo non objecerit adversus Hilarium; nec merito conquestus esset ipse Hilarius, quod Celidonium sacris altaribus interesse in Urbe sineret, qui apud Galliâ publicam merito exceperat sententiâ, nisi prius de eâ sententiâ certior per litteras factus esset pontifex.

Qui attente nec occupato animo ea omnia perspexerit quæ hactenus disserimus, haud dubito quin præconceptam adversus Hilarium pervicaciæ, cupiditatis, ambitiosiusque opinionem facile ex animo deponat; hocque potius sibi persuadent, majorum suorum vestigia pressisse Hilarium, cum sententiâ in synodo latam a sanctissimis episcopis tanta constantia ac fortitudine tutatus est. Sed mirabitur econtra quod (b) sanctus Leo consuetudinem disciplinamque tam continua serie custodiam sit prætergressus, sedis suæ auctoritati, quæ sanctorum etiam virorum infirmitas est, plus æquo studens.

Verum non in eo solum canones sanctus Leo visus est minus attendisse in præsentem adversus Hilarium concertatione. In hoc etiam (c) a Sardinensibus, quorum maxime auctoritati incumbere, recessit, quod causam Celidonii extra provinciam examinandam suscepit, et absque primorum judicium communionem eam in suo judicio retractavit; quod tentatum prius non fuerat ab ejus prædecessoribus, qui saltem Sardinensium canonum limites non excesserant. Isti autem canones ita redintegrandi synodorum provincialium judicii potestatem faciunt Romano episcopo, ut tamen velit novos ab eo iudices decerni ex vicina provincia, qui una cum iudicibus a quorum sententiâ appellatur iterato examini intersint. Hoc enim necessarium erat ex decretis Sardinensibus, ut priores iudices posterioris examinis participes essent, quemadmodum ab illustrissimo Marca observatum est. Si judicaverit, inquit canon. 3 (Sardinensis) *renovatum esse iudicium, renovetur, et det iudices. Et duorum solummodo datur optio, ut vel decernat mittendos esse, qui præsentem cum episcopis iudicent, habentes ejus auctoritatem a quo destinati sunt, 840 vel si crediderit episcopos sufficere ut negotio terminum imponant, faciat quod sapientissimo consilio judicaverit.* Neutrum fecit sanctus Leo, sed totam sibi causam reservavit proprio subjiciendam examini, ju-

dicioque absolvendam; et tamen prædantisimè justissimèque, ut verbis utar (d) Africani concilii ad Coelestinum papam, Nicæni seu etiam Sardicensis concilii Patres providerunt, quæcumque negotia in suis locis ubi orta sunt finienda, nec unicuique provincie gratiam sancti Spiritus defuturam, qua æquitas a sanctis sacerdotibus et prudenter videatur et constantissime teneatur, maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suæ provincie vel etiam universals (regionis) provocare. Nisi forte quisquam est qui credat unicuique posse Deum nostrum examinis inspirare justitiâ, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum, vel transalpinum iudicium ratum erit, ad quod testium necessariæ personæ vel propter seorsum, vel propter senectutis infirmitatem, vel nullis aliis impedimentis adduci non poterunt?

Has disciplinæ regulas a strenuo suo præcessore Cypriano hauserant beatissimi Patres, quorum pars magna Augustinus erat: eadem enim fere momenta expendit beatus Cyprianus episcopus. 55, ad Cornelium papam. Cum, inquit, *statutum sit potius ac justum, ut unicuique causa illic audiat ubi est crimen admissum, et singulis pastoribus portio grægis sit ascripta quam regat unusquisque et gubernet; rationem sui actus Domino redditurus, oportet utique eos quibus præsumus non circumcurrare, nec episcoporum concordiam coherentem sua subdola et fallaci temeritate collidere; sed agere illic causam suam ubi et accusatores habere et testes qui criminis possint.*

Quis non credat sanctissimos istos Ecclesiæ Africane præsules Hilarii nostri causam agere? Quis non acquiescat tot rationum momentis, quibus quid opponi possit plane non video, nisi sancto Leoni visam esse pro Ecclesiæ bono et ad minuendam Hilarii potestatem, quæ adversariis gratiæ Dei in Gallia invalescentibus animos addebat, (e) novum sibi jus parere, imperatoris auctoritate munito, ejus animam pro arbitrio quo vellet inclinabat.

Tertio a canonibus Gallicano codice contentis recessisse Leo videtur, cum (f) Celidonium edmonitionis suæ participem fecit, et sacris altaribus interesse passus est, antequam ejus causa examen de novo institueretur; quod procul dubio canonice dispositioni contrarium erat, quæ cautum est propter Ecclesiæ sacerdoti quæ indivisam unitatem, 841 ut qui a singulis episcopis sententiâ damnationis exceperant, ab omnibus per totam Ecclesiâ constitutis sacerdotibus damnati censeantur. Hinc synodorum Nicænæ canoni 8, Eliberitanæ canoni 53, Arelatensis I canoni 16, inhærentes tam posteriores Gallicanæ synodi quam Romani pontifices, gravi interminatione sanxerunt ne abiectioni quis reciperet in communionem. Idem Taurinensis, ineunte sæculo quinto, can. 7; Arausiana I, can. 11; Arelatensis II, can. 8; Innocentius PP. I, epist. ad Victricium Rothomag. cap. 7. Quam consultius igitur imitatus esset sanctus Leo Ecclesiæ Romanæ proceres, quos olim Marcion hæresiarcha a proprio parente episcopo Ecclesiæ pulsus, adiens, ut ecclesiasticæ communioni restitueret, nunquam hoc ab eis obtinere potuit, teste sancto Epiphanio hæresi 49, quæ est Marcionitarum, sed hac ab illis responsione repulsus est. Nos, inquit, *in jussu venerandi patris tui facere illud non possumus: una siquidem fides, et animorum una consensus; neque contra spectatissimum collegam patrum tuum quidquam moliri possumus.* Ita clerici Romani seniores, ab apostolorum discipulis, ut ait Epiphanius, edocti, traditionem apostolicam violare nefas ducebant.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide observ. part. I, c. 5, n. 18 et seqq.

(b) Lege observ. part. I, c. 7, n. 12.

(c) Recole anuot. 6 (Supra, col. 486, n.g.) in caput præcedens.

(d) De Africanorum et Cypriani mente legende

sunt nostræ observ. part. I, c. 6, n. 20 et seqq.

(e) Num novum jus sibi Leo paraverit, ex observ. part. I, c. 5, 6 et 7, patebit.

(f) Vide observ. part. I, c. 8, n. 1.

Quarto denique ecclesiastici moris non nihil oblitus videtur, cum (a) per imperatoriam sanctionem Gallicanæ Ecclesiæ consuetudini derogare primus tentavit, illudque a Valentiniano III edictum elicuit: *Ne quid tam episcopis Gallicanis quam aliarum provinciarum liceat sine viri venerabilis papæ Urbis aternæ auctoritate tentare; sed illis omnibusque pro lege sit quidquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas.*

Quis non videat Leonem nostrum ita agentem Gallicanarum, immo omnium Ecclesiarum, statum aliter quam more solito ordinasse, ut querebatur Hilarius? Dum, inquam, communionem suam episcopo canonice deposito irtractata causa ulro impertit, dum iudicii synodalis sententiam in episcopum legitime accusatum et convictum pronuntiatam infringit, dum causam extra provinciam iterato examini subicit, dum denique sæculares potestates adversus Hilarium totamque Ecclesiam Gallicanam commovit. Econtra vero planum est sanctum Hilarium, cum pontificis consilio contradixit, cum, non expectata ejus sententia, gregem suum bonus pastor quantoctus revisurus abscessit; cum *communione* Celdonii, quem cum tantis viris damnaverit, *conjugi nullatenus acquievit*, ut scribit Vitæ ejus auctor, *etiam cum vitæ discrimine*; non novis præsumptionibus Ecclesiarum statum et concordiam sacerdotum turbasse, sed religiose servasse, nec eum deseruisse tramitem semper inter majores et bene tentum et salubriter custoditum (quod objicit sanctus 842 Leo), sed eum potius ab aliis desertum vigore apostolico vindicasse.

PARS SECUNDA.

DE PROJECTI EPISCOPI NEGOTIO.

CAP. I. *Status questionis aperitur, et cujus provincie episcopus fuerit Projectus, inquiritur.*—Pertractato Celdonii negotio, discutienda occurrit Projecti pariter episcopi causa: de quo cum alibi quam apud sanctum Leonem nulla sit mentio, pauciora nobis dicenda relinquuntur quam de Celdonio. Hoc porro primo loco observandum venit, istud negotium non mihi videri coram Hilario fuisse pertractatum, cum auctor ejus Vitæ, qui Romanam professionem accurate describit, ne verbum quidem de Projecto habeat. Ex quo conjicere licet Projecti litteras, civiumque ejus querelas Romam non fuisse allatas, nisi post reditum Hilarii, cui cum audissent Leonem infensam, Celdonioque omnia ex sententia successisse apud sedem apostolicam, suam causam Romam esse deferendam censuerunt: quod intra illorum sex ad minus mensium spatium contigit, quod ab Hilarii reditu usque ad hujus epistolæ descriptionem interfluxit.

Ad Leonem igitur Projecti episcopi litteræ lacrymales et dolendæ, ut Leo ipse scribit (Epist. 10), de superordinate sibi episcopo sunt directæ. Epistola quoque ingesta est civium ipsius et numerosa subscriptione singulorum firma, invidiosissima contra Hilarium plena querimoniis, quod Projecto episcopo suo ægrotare liberum non fuisset, ejusque sacerdotium in alium præter suam notitiam esse translatum, et tamquam in vacuum possessionem ab Hilario pervasore heredem viventis inductum. Et postea: *Quid sibi Hilarius querit in aliena provincia, et id quod nullus decemorum ejus ante Patroclum habuit, cur usurpat?* Et subjicit post pauca: *Expectarentur certe vota civium, testimonia populorum, quæreretur honoratorum arbitrium, electio clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus ab his qui norunt Patrum regulas custodiri, etc. Sed insperatus nescientibus supervenit, et improvisus abscessit, cursu (ut didicimus) celeri timera multa con-*

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) Lege hac de re idem c. 8, n. 4.

(b) Nisi S. Leonem iudicem tamquam Hilarii adversarium Quesnellus traducere voluit, certe pro inimicis ejus habuit Projectum episcopum et quotquot eives querelas ad eundem pontificem detulerunt. Num de

sciens, et per longinquas provincias 843 tanta immaturitate discurrens, ut videatur gloriam de scurrili velocitate, potiusquam de sacerdotali moderatione captasse; hæc enim directarum ad nos civium verba sunt litterarum; ante abscessit quam eum venisse nossemus. Non est hoc redire, sed fugere, etc. Quibus recensitis, hæc demum sententia a Leone pronuntiat: *Nos tamen, quod vobis credimus Deo iudice placiturum, in commune cunctis fratribus consulentes, et male ordinatum submovent, et episcopum Projectum in suo sacerdotio permanere debere, decrevimus.*

Ex his Leonis verbis patet de pluribus in hoc negotio Hilarium fuisse accusatum: 1° quod ægotanti episcopo successorem superordinaverit; 2° Quod in aliena provincia; 3° quod non expectatis civium votis, testimoniis populorum, honoratorum arbitrio, electione clericorum; 4° Quod insperatus nescientibus supervenit, et Improvisus velut scurrili velocitate abscessit.

Duplex porro accusationis genus his continetur. Unum quod illi cum Honorato et aliis ejus prædecessoribus commune esse potuit, de tentata nimirum in aliena provincia ordinatione querela. Alterum, quod Hilario proprium est, tribus aliis capitibus, 1, 3 et 4, comprehenditur. De quibus iudicium animumque suspensum tenere æquum est, cum a solis Hilarii (b) adversariis hæc testata habeamus. Non is sum profecto qui Hilarium erroris et culpæ omnis immunem velim asserere; nec me latet quam facile sit a suo quemque ingenio etiam pium, etiam sanctum seduci: præsertim cum non tam propria quam Ecclesiæ jura defendere sibi videtur. Quæ tamen hic Hilario obijciuntur, tantopere ab illius moribus aliena sunt, quales a sancto Eucherio, a Juliano Pomerio, a Constantio presbytero in Vita sancti Germani, ab Auxiliari præfecto, a Prospero et Hilario, ab Honorato denique Massiliensi describuntur in ejus Vita; immo tam indigna sunt episcopali viro, sacrorum canonum disciplinæque ecclesiasticæ studioso, qualem Hilario exhibent ut Gallicanæ synodi, quæ ipso agente ac præside celebratæ sunt, ut merito inter adversariorum invidorumque calumniis numeranda sint. His autem operosius eluendis supersedemus, quoniam hujus sancti episcopi Vita, super in calce hujus voluminis excudi curabimus, vicem apologetici libelli præstabit. Hæc igitur secunda dissertationis parte solum hoc caput examinandum suscipimus, quod et ad Ecclesiæ Arelatensis jura pertinet, et illustratum 844 ad historiam ecclesiasticæ notitiam non parum conferre videtur.

Ante omnia autem investigandum est, quantum conjectura assequi datur, in quam Gallicæ provincia Projectus constitutus esset episcopus. Quam quidem dum alienam vocat sanctus Leo, satis monuit quærendum eum esse extra Viennensem, quam propriam fuisse Hilario nec ipse diffidetur in sua epistola. Unde et corrigendus eminentissimus Annalium conditor, ad annum 445, num. 43, ubi Projectum ait pertinuisse ad Viennensis episcopi ordinationem, cuius in provincia erat antistes. Hæc sunt autem Leonis verba: *Quid sibi Hilarius querit in aliena provincia, et id quod nullus decemorum ipsius aut Patroclum habuerit, cur usurpat? cum et ipsum quod Patroclo a sede apostolica temporaliter ridebatur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublatum.* Ita priores omnes editiones hujus epistolæ, ea excepta quam procuravit J. Sirmondus tom. I Concil. Gallicæ, cui et mss. cod. duo Thuaneus et Corbeiensis suffragantur, qui cum Sirmondo ita habent: *Quid sibi Hilarius querit*

his testibus rem publicam narrantibus suspicio oboriri queat omnes in calumniam conspirasse, quisque prudens iudicet. De ipso autem facto confer observ. part. II, c. 1.

in aliena provincia, et id quod nullus decessorum ipsius ANTE PATROCLUM habuit, quid usurpat?

Duplex hæc lectio duplici conjectura nobis dat locum. Ei enim qui primam sequi maluerit, ex ea provincia fuisse Projectus credendus est quam ne Patroclus quidem sibi subjectam habuerit; quod Viennensem et Narbonensem primam et secundam excludit, quæ Zosimi decreto Patroclo subesse iussæ sunt. Dux igitur tantum residuæ sunt ex iis provinciis quæ olim Narbonensem solidam constituebant, extra quas nihil juris sibi præsumebat Hilarius, Alpes scilicet Graiæ et Penninæ, et Alpes maritimæ. Non fuisse eum ex Alpium Graiarum provincia duo suadent: primum quod ista provincia, respectu metropolitani provinciæ Viennensis, aliena dici non poterat ante divisionem a S. Leone factam, cum ex duabus civitatibus, quas in ea recenset notitia, præcipua, scilicet Tarantasia, ad metropolitani Viennensis ordinationem pertineret. Alterum est, quod (a) illa provincia ex numero quinque provinciarum expuncta tunc erat a Petronio præfecto, cum corpus septem provinciarum conflavit ex residuis quatuor et aliis tribus Aquitanica utraque et Novempopulania. Restat igitur ut provincia Alpium maritimarum ea sit in qua Projectus episcopus erat constitutus. Confirmatur hæc conjectura ex eo quod in hac 845 Projecti causa nullus metropolitanus intervenisse legitur, qui de Hilarii usurpatione quereretur, quod arguit ejus provinciæ, quæ aliena hic dicitur, Metropolitanam sponte juri suo cessisse in gratiam S. Hilarii; et eam ob causam tacite culpatur a S. Leone in hac epistola tamquam propriæ dignitatis deseritor. *Suis limitibus, inquit, suis finibus sui uniusquisque contentus; et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse non licere. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones plus gratiæ tribuens personali, sui honoris deseritor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre se posse credens, non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit, sacerdotes ordinandi sibi vindicet potestatem* (Epist. 10 ad Viennenses cap. 7). Isthæc autem objurgatio in Ingenuum Alpium maritimarum metropolitam cadere videtur, quem nimirum Hilarius papa testatur olim a prædecessore suo Leone culpatum esse ob illicitam sui metropolitici juris cessionem. Scribens enim ille ad Leontium, Victurum et Veranum illarum partium episcopos, pro sopienda controversia quæ inter Ingenuum et Auxanum exorta erat propter Ecclesiarum Cemelenensis et Nicæensis regimen, ita loquitur: *Habeat itaque, inquit, pontificum frater et coepiscopus noster Ingenuus provinciæ suæ, de cujus dudum ab apostolica sede est illicita cessione culpatus, et custoditis omnibus quæ super Ecclesia Cemelenensis rivialis, vel castelli Nicæensis, sicut diximus, sanctæ memoriæ decessoris mei definit auctoritas*. Non videntur enim hæc ad alium quam ad Leonem nostrum referri posse, qui et illicitæ hujusmodi cessioni revera succensus legitur, et istud negotium pertractasse dicitur ab Hilario. Ita, opinor, ratiocinandum de Projecti sede, juxta primam lectionem hujus loci.

Qui vero aliam lectionem, ANTE PATROCLUM, magis probaverint, ut revera magis probanda videtur, propter mss. codicum auctoritatem, ipsamque sermonis seriem, quæ id (meo judicio) postulat, aliam provinciam Projecto assignare debent. Ex verbis enim istis: *Id quod nullus decessorum ejus ante Patroclum habuit, quid usurpat? cum et ipsum, quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, etc.*; ex his, inquam, verbis evincimus, provinciam de qua inquirimus unam fuisse ex iis quas Patroclo vindicavit Zosimus, adeoque vel Viennensem, vel

alterutram Narbonensium. De Viennensi non potest intelligi quæ Arelatensi episcopo aliena non erat: igitur de Narbonensium una. Ut autem (b) e prima potius fuisse existimem, faciunt verba S. Leonis, quibus indicat provinciam cujus ordinationem sibi Hilarius vindicarat in Projecti negotio, eam esse quæ 846 Patroclo ablata fuerat meliori sedis apostolicæ decreto. *Cum et ipsum, inquit, quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublatum*. Ubi alludit procul dubio ad Bonifacii decretum, seu epistolam ad Hilarium Narbonensem episcopum, per quam eidem asseruit Narbonensem primæ ordinationem, Arelatensemque increpavit episcopum, quod Lutubensis episcopi ordinationem celebrare præsumpsisset in eadem provincia: quam sententiam sua pariter confirmavit Coelestinus epistola ad episcopos Narbonensium et Viennensium provinciarum scripta.

Tertiam opinionem de Projecti episcopatu habemus ex clarissimum Sammarthianorum Gallia Christiana, qui ex Annalibus Ecclesiæ et civitatis Avenionensium Polycarpi de la Rivière Carthusiani, et Joannis Columbi Manuscensis, S. J. libro de Rebus gestis episcoporum Diensium, ad annum Chr. 440 Projectum inter Dienses episcopos numerant. Hoc si ita est, in provincia Viennensi collocandus erit Projectus, quod Leoni, ut jam monuimus, repugnat: quippe qui Viennensem provinciam Hilario alienam esse non censuit. Præterea ex ea provincia fuit Projectus, quam Leo ait Patroclo sententia meliori sublatam; ubi procul dubio respicit ad epistolam Bonifacii papæ ad Hilarium Narbonensem, quam Coelestinus confirmavit. Atqui tantum abest ut Viennensem provinciam Hilario abstulerit alteruter horum pontificum, ut potius ex utriusque epistola constet Hilarium pro metropolitano (nec alterius provinciæ quam Viennensis) ab utroque esse habitum. Hoc enim uno argumento Lutubensis episcopi ordinationem irritam declarat, quia ab Hilario metropolitano quidem facta erat, sed non Narbonensis, in qua Lutevum jacebat

In alia, inquit, provincia: quod contra canones esse ut probaret coactus est Nicænum canonem 4 paraphrasticè amplificare, ut ex eo haberet: *Cuiquam metropolitano duas provincias non debere esse subjectas*. Quæ ratio adversus Hilarium vana esset et nullius roboris, nisi subjectam sibi provinciam aliquam habuisset. Idem ex epistola Coelestini eruitur, qui in eadem causa, hac una probatione nititur: unamquamque provinciam suo metropolitano contentam esse debere, nec usurpationis locum alicui sacerdoti in alterius concedendum injuriam; concessis sibi quemque limitibus contentum esse debere, nec alterum in alterius provincia præsumere quidpiam posse. Quæ omnia supponunt Arelatensem episcopum metropolitam potestatem in aliquam provinciam (utique Viennensem) jure habuisse et exercuisse; ac consequenter extra eam provinciam quærendam 847 esse Projecti sedem. Stamus igitur alterutri e duabus prioribus opinionibus; hisque conjecturis contentos nos esse oportet, donec lux major affulgeat ex ecclesiasticis, quæ forte alicubi delitescunt, monumentis. An vero jure merito utriusque illius provinciæ, Narbonensis et Alpinæ, inquam, ordinationem sibi vindicavit S. Hilarius, subsequentibus sectionibus investigandum.

CAP. II. Arelatensem episcopum solidæ olim Narbonensis provinciæ metropolitam, merito jure præcipuas ejus partes sibi post divisionem vindicasse. Ubi et divisio hæc examinatur, et de subscriptionibus primæ synodi Arelatensis inquiritur. — Cogitanti mihi quo fato acciderit ut ex omnibus ecclesiasticis Galliarum pro-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

a) Alpes Graiæ et Penninæ non solum ex septem, sed ex quinque etiam provinciarum numero fuisse expunctas videbimus in observ. part. II, c. 3, n. 7 et seqq., ibique etiam probabimus septem provinciarum

corpus aliquot annis ante Petronii præfecturam constitutum fuisse.

(b) Id confirmabimus in iisdem observ. part. II, cap. 1.

viciis una Viennensis tot olim contentionibus concussa fuerit, ut controversiis quæ inter illius regionis metropolitanos aliosve episcopos varii sæculis exarsere, vix tandem synodorum summorumque pontificum auctoritas finem imposuerit, statim venit in mentem dissensionem hujusmodi causam et originem ex variis provinciarum illarum divisionibus esse repetendam. Enimvero quia Ecclesia est in imperio, et æquitati consentaneum olim visum fuit primis Ecclesiæ fundatoribus ut (a) secundum civilium provinciarum administrationem ecclesiasticæ quoque provincie ordinarentur, ubi aliquam ex illis unam in plures dispertiri contigit imperatorum edicto, tunc qui episcopus erat illius civitatis, quæ novæ provincie metropolis facta fuerat in civilibus, metropoliticiam statim potestatem in eam arripuit, et antiqui metropolitani excussit jugum propriæ provincie princeps factus. Cum autem nullæ uspiam provincie tot divisionum vicissitudines passæ sint, quot illæ antiquæ Narbonensis partes subierunt, hinc tantarum dissensionum origo fuit.

Sed altera ex parte antiquorum metropolitanorum menti alte insederat etiam ante Innocenti tempora, quod iste pontifex ex sedis suæ traditione, antiquorumque Patrum sententia postmodum scripsit: quod nimirum secundum pristinum provinciarum morem metropolitanos episcopos convenit ordinari; quod divisionis imperiali iudicio provincie, ut duæ metropoles fiant, non duo metropolitani debeant nominari (*Innocent., epist. 20*); quod denique Ecclesiæ dignitati non congruit ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, **848** honoresque aut divisiones perpetui, quas pro suis causis faciendas duxerit imperator.

Hoc procul dubio fundamento nitebantur Arelatenses episcopi, ut eas omnes provincias suæ ditioni vindicarent, quas (b) olim subjectas habuerant, cum ex illis unica Narbonensis solida confecta erat. Quod ut Ecclesiarum origini magis conveniebat, ita etiam rationi prorsus consentaneum esse posterioribus Ecclesiæ sanctionibus probatum est. Hujus enim gratia canonem 12 considerat Chalcedonensis concilii Patres, ne scissa in duas civiles provincia imperatoria sanctione, in duos pariter metropolitanos dividere-tur. Hinc, ut Gelasius papa I epist. 43 ad episcopos Dardaniæ adversus Acacium CP. episcopum asserit, urbs illa regia non solum inter sedes minime numeratur, sed nec inter metropolitanorum jura censetur. Quoniam, inquit, alia potestas est regni secularis, alia ecclesiasticarum distributio dignitatum.

Si igitur semel probatum fuerit episcopum Arelatensem per ea tempora primum in Galliis habuisse, et metropolitani honore fuisse decoratum, cum adhuc integra erat antiqua Narbonensis provincia, et metropolitici adhuc juribus in ejus partes, post divisionem factam, potitum fuisse, jam non erit quod Hilario cupiditatis nota inuratur, aut velut alieni juris invasor infametur. Quod priusquam tenemus asserere, revocanda est in memoriam multiplex Galliarum divisio, qua earum status creberrimis mutationibus perturbationibusque obnoxius factus est.

Universum Galliarum corpus in quatuor membra partitus est primum Cæsar Augustus, videlicet in Narbonensem, Aquitanicam, Lugdunensem et Belgicam, quarum singulæ in alias postmodum partes suc-

cessu temporis subdivisæ sunt pro variis occasionibus ac consiliis. De tribus posterioribus partibus inquirere non est nostri instituti; de sola Narbonensi agimus. Hæc igitur (c) iterum divisa est in quatuor provincias, Narbonensem, Viennensem, Alpes Maritimas, et Alpes Graias. Tertio Viennensis scissa est in duas, Viennensem scilicet et secundam Narbonensem, ex quibus et tribus aliis quinque provinciarum corpus effectum est. Quarto demum remotis Alpibus Graiis, ex quatuor reliquis et utraque Aquitanica cum Novempopulania, Petronius præfectus septem provinciarum corpus constituit, cujus conventum Arelate agi præcepit, accedente postmodum Honorii constitutione an. 418.

Quænam porro quatuor illarum divisionum **849** regnaret, cum primum religionis ac disciplinae fundamenta in his regionibus jacta sunt, non ita facile est decernere. Certum est exordiis fidei longe posteriorem tertiam et quartam fuisse: tota autem difficultas est de prima et secunda. Immo qui Christi fidem jam ab apostolicis temporibus prædicatam esse in his provinciis existimant, dubitare non possunt quin prima divisio Galliarum ab Augusto facta adhuc esset in integro, cum Ptolemæus, qui sub Adriano et Antonino imperatoribus floruit post annum 130, eam sequatur divisionem in descriptione Gallie. Sed quoniam longe probabilior est aliorum sententia, qui Sulpitii Severi et Gregorii Turonensis auctoritate ducti, Ecclesiarum in provincia Romana constitutionem (de Lugdunensi enim tractu aliter sentiendum) ad Decii tempora circa an. Chr. 250 referunt, inquirendum relinquitur an eo tempore adhuc vigeret prima Augusti divisio, quæ Narbonensem integram relinquebat; an altera successisset, quæ illam in quatuor partes dispertierat.

Incerta est admodum hujus divisionis epocha propter veterum scriptorum silentium. Eam nonnulli ad Adrianum referunt, alii ad Constantinum vel ad Theodosium. Adriano vix potest tribui, cum Ptolemæus, qui sub ipso et Antonino floruit, Augusti divisionem sequatur in Galliarum descriptione. Eam Constantino longe vetustiorum pronuntiat Petrus de Marca in dissertatione de Primatibus (n. 113), de totius corporis Galliarum divisione disserens. Esto hoc verum sit de quibusdam Galliarum provinciis, quæ ad rem nostram non faciunt (fatetur enim ipse non uno eodemque tempore in omnes provincias inductam esse), at de Narbonensi nullum exstat veterum testimonium, ex quo eam ante Constantinum esse divisam vel suspicari liceat. Quod enim profertur a clarissimo præule (d) ex subscriptionibus primi concilii Arelatensis, ubi mentio fit provincie Viennensis, ut probet jam tunc temporis, hoc est an. 314, Viennensem a Narbonensi fuisse divisam, nullius est (mea quidem sententia) ponderis. Valde enim suspicor eas subscriptiones non eo modo eoque ordine quo nunc exhibentur ab episcopis ipsis præsentibus esse factas; sed aliquot post annis ita esse ordinatas secundum provinciarum ex quibus episcopi convenerant numerum; ut primum describerentur hi qui ex Romana diocesi, tum qui ex Italica, deinde qui ex Gallicana, et ita consequenter de aliis; cui descriptioni ordinandæ assumpta sunt tum alia quæ tunc supererant monumenta, tum epistola synodica, quæ episcoporum eorumdem nomina continet.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Cur id non credamus verum patebit ex observ. part. II, c. 5, n. 12.

(b) Hic præsumitur episcopum Arelatensem fuisse metropolitanum totius Narbonensis solidæ, antequam quinque, ac dein septem provinciarum divisio fieret. Id autem falsum ostendet tum antiquior Narbonensis divisio, quam statuemus in observ. part. II, c. 3, tum sera metropoleon in Galliis institutio, de qua ibidem agetur c. 5, n. 1 et seqq.

(c) Varias Narbonensis solidæ divisiones exactius exponemus ibidem c. 3, et exinde nonnulla hic a Quesnello perperam asserta corrigenda erunt.

(d) De his subscriptionibus, seu potius de catalogo episcoporum primæ synodi Arelatensis, fuse agemus in observ. part. II, c. 3, n. 14, ibique omnes Quesnelli cavillationes disjiciuntur. Inde etiam patebit provinciam Viennensem hoc tempore fuisse dissectam a Narbonensi.

850 Hæc nostra conjectura his nititur rationibus: 1° Non ista fuit synodorum consuetudo, ut secundum provinciarum ordinem subscriberent episcopi. Etsi enim non idem semper et ubique mos invaluerit, plerumque hoc observatum est, ut consecrationis ordo teneretur, aliquando etiam metropolitani omnes primi subscriperunt, et inter hos nonnumquam amplitudinis ac dignitatis sedium ratio habita, ut cæteris præponerentur.

2° Varia est admodum in eodcibus sive mss. sive excusis earum subscriptionum positio ac situs. In quibusdam enim præponuntur canonicis, in aliis postponuntur, in aliquibus concilio primo Arelatensi, in nonnullis secundo, quemadmodum in Merliniana, Crabbiana, et Nicoliniana. In iisdem editionibus et aliis nonnullis, et in mss. codicibus Remensi et aliis, designatio provinciarum et civitatum præcedit episcoporum nomina; in aliis, ut in Corbeïensi codice, quem Sirmondus secutus est, his illa subjicitur, Quæ omnia innuunt illum catalogum pannum fuisse a synodi actis distinctum, et a privato homine confectum; qui quidem variis locis jactatus certam sedem nondum invenerit.

3° Ita perturbato ordine jacent episcoporum nomina, ut synodalis ordo dici nequaquam possit. Cur enim Marinus Arelatensis, qui primus in capite epistolæ synodicæ genuina acta continentis inscribitur, non item primus habetur subscriptus in calce illius breviiarii? Cur presbyteri a Sylvestro missi quinto loco subscribunt? An quia post episcopos diocesis Urbicæ subscribere debuerunt? At Theodorus episcopus Aquileiensis, qui istos præcedit, ex Italica diocesi erat. Cur adhuc post omnes duos provinciarum Romanæ episcopi et duo presbyteri subscripti inveniuntur, a cæteris ejusdem diocesis episcopis separati? Cur denique tantum discrimen inter nomina epistolæ et subscriptionis, immo et inter provinciarum recensionem? Ubi enim antiquæ editiones habent ex civitate Carpentoracæ, alia legunt ex portu Nicaensi. Illæ unicam Aquitanicam exhibent, aliæ primam et secundam distinguunt, in aliquibus sit mentio provinciarum Narbonensis et civitatis Biterrensis, de his nonnullæ silent; quædam provinciam Romanam commemorant, quædam minime; quædam Massiliensem civitatem et episcopum habent, de quibus nihil in aliis legitur. Hæc profecto innuunt indicem istum eo tantum consilio esse descriptum ut diversitas provinciarum, ex quibus congregata erat synodus, inspiceretur: quem auctor pro suo captu confecit, et alii post ipsum pro sua etiam sententia, proque ætate quæ scripsera correxerunt, prout divisio provinciarum, **851** quæ tunc in usu erat, poscere videbatur.

4° Si alicubi apponi debuere nomina Arelatensium Patrum, oportuit certe eorum subscriptionem haberi in calce genuinorum Actorum. At non alia sunt genuina illius synodi acta, quam quæ in epistolâ synodica reperiuntur: alia enim quibus subscripti reperiuntur episcopi, Breviarium tantummodo continent; quod et nonnulli ab omni suspitione (a) interpolationis vindicare. Siquidem hæc verba canonis 4: *Et juxta consuetudinem litterarum ad omnes tu dirigas*, de die scilicet paschali, non inveniuntur in ipsa epistola ad Sylvestrum, in qua potissimum reperiri deberent, si vere a synodo scripta essent. Adde non videri hujusmodi litteras paschales in usu fuisse ante concilii Nicæni tempora. Porro cum non reperiantur nomina episcoporum ad calcem actorum, seu epistolæ syno-

A dicæ, argumentum est indicem qui Breviario annectitur ex epistola ipsa et aliis forsitan actorum exemplaribus confectum esse.

5° Titulus ipse subscriptionum testatur descriptum esse hunc catalogum non a præsentibus episcopis, sed a studioso aliquo, qui quot et quibus ex provinciis convenissent ad concilium episcopi rescire cupiebat. Eam ob causam autem voluit istud auctor inquirere, ut probaretur vere dictum fuisse universale et universæ Ecclesiæ concilium ab Augustino (*Lib. II de Bapt. c. 9, et epist. 162*); vel potius, quod in idem recidit, et rationem aperit cur concilio Arelatensi præfixus inveniat index iste in antiquis codicibus mss. excusisque, ut veritas probaretur canonis 18 concilii secundi Arelatensis civitatis, *ad quam*, inquit canon, *ex omnibus mundi partibus, præcipue Gallicanis, sub sancti Marini tempore legitimus celebratum fuisse concilium atque conventum*. Vix enim somnari alia potest ratio cur huic annexus fuerit concilio, quam canonis hujus illustrandi causa; cum vel sola Sylvestri papæ mentio; quæ sit in his subscriptionibus, et sancti Marini, quæ in hoc canone reperitur, et Bonosiatorum, quæ in antecedenti, lector quivis satis admoneretur non melius aptari unum alteri, quam humano capiti cervicem equinam.

Hæc ideo a me annotata sunt, ut ostenderem (b) nihil esse in antiquis monumentis, ex quo conjici possit divisionem provinciarum **852** Narbonensis solidæ in quatuor partes factam esse ante dimidium quarti sæculi. Hanc autem circa id temporis natam esse inde probabile fit, 1° quod primi omnium scriptorum qui eam commemoraverunt, videlicet Rufus Festus (*In Breviar.*) et Ammianus Marcellinus (*Lib. xv*), noruerunt per eam ætatem; cum Rufus Festus Breviarium suum dicaverit Valenti imperatori vel Valentiniano an. 365. 2° Ex eo etiam id conjicitur, quod ante hæc tempora dissensiones non leguntur accidisse in Gallia inter episcopos de limitibus provinciarum; de quibus primum querelæ delatæ sunt ad concilium Taurinense. Unde enim vir sanctus Proculus Massiliensis episcopus civitatis se tanquam metropolitanum Ecclesiis quæ in secunda provincia Narbonensi positæ videbantur, diceret præesse debere, atque per se ordinationes in memorata provincia summorum fieri sacerdotum: siquidem assereret easdem Ecclesias vel suas parochias fuisse, vel episcopos a se in eisdem Ecclesiis ordinales? Quo, inquam, jure hæc sibi vindicasset Proculus, quod nemo prædecessorum ejus præsumperat, (c) nisi ex nova provinciarum divisione color quæsitus esset? Nec enim ipse suorum majorum possessionem allegat; nec hujus provinciarum divisionem secundæ episcopi alii obijciunt, quam provinciarum diversitatem; quæ si ex recenti divisione nata non esset, contrariam antiquorum Massiliensis urbis episcoporum consuetudinem procul dubio in medium adduxissent. 3° Sed præter hæc argumenta partim negativa, partim conjecturæ solum innixa, habemus ex Hieronymo probationem assertoriam quæ magni est roboris, si scriptoris auctoritas attendatur qui Gallias curiose non modo peragravit, sed et aliquamdiu incoluit. Igitur in epistola 11 ad Ageruchiam de Monogamia, barbarorum in Gallias irruptionem describens, post enumeratas Belgicæ præcipuas civitates, quibus vastitatem ferocissimæ nationes intulerant, tres alias Galliarum partes secundum Augusti divisionem subjicit: *Aquitaniæ*, inquit, *Novemque populorum, Lugdunensis, et (d) Narbonensis provinciarum, popu-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hanc interpolationis suspitionem excludemus eodem n. 14.

(b) Confer observat. part. II, c. 3.

(c) Non ex divisione provinciarum, quam jamdiu ante factam ostendemus, dissensiones de jure metropolitico ortæ sunt; sed quia ante suam sæculi IV metropoles ecclesiasticæ induci cœperunt, uti patebit ex observ. part. II, c. 5 n. 8.

(d) Qui Aquitanias plurali numero cum Novem populis nominat, is procul dubio divisionem provinciarum jam obtinentem præsumit, quæ duæ Aquitanicæ dissectæ fuerant. Provinciarum autem divisionem hic indicare noluit S. doctor, sed eas tantum provincias recensuit quæ a barbaris suo ævo populatæ erant, inter quas Narbonensem singulari numero appellans, non Narbonensem solidam, sed Narbonensem ori-

lata sunt synagoga. Vides unicam Narbonensem ab Hieronymo recensitam, et quadripartitam Galliarum divisionem vel tunc perseverasse cum scribebat doctor iste, vel, quod magis reor, ita recentem fuisse Narbonensem in quatuor provincias partitionem. **853** ut adhuc antiquus loquendi modus usurparetur a scriptoribus novellæ divisioni nondum assuetæ.

4° Vero admodum simile est recentem fuisse divisionem Narbonensis provincie cum synodus Taurinensis collecta est, et hujus divisionis occasione fuisse collectam. In ea enim contrahitur quis secundæ provincie Narbonensi præesse deberet metropolitico jure, ita ut nondum quisquam tali in eam provinciam potestate potitus esse videatur, quod magis ex his patet quæ in sectione sequenti dicemus.

Jam vero si ad illa usque tempora quæ notavimus perseveravit solidæ Narbonensis unitas indivisa, haud dubium erit quin unico pariter metropolitico subjecta fuerit secundum æones; et istum metropolitico fuisse Arelatensem episcopum haud obscure, ni fallor, ostendimus in prima hujus dissertationis parte, deductis per ordinem omnibus antiquitatis Gallicanæ monumentis. Eisi autem ante medium quarti sæculi diximus divisionem novam non apparere, non sufficit tamen ei cui sententiæ nostræ non arridebit aliquod testimonium in medium adducere, ex quo ante ætatem illam facta esse demonstraretur, nisi probaverit ante annum ducentesimum et quinquagesimum eam inductam esse: cum enim referuntur religionis et disciplina exordia in Galliis, si tunc una provincia unusque metropolitanus fuerit, valebit regula Innocentii I PP. : *Secundum pristinum provinciarum morem metropolitanus episcopus operere nominari, nec ad mobilitatem necessitatum mundaarum debere Dei Ecclesiam commutari*; ac præinde non turbasse Ecclesiam Hilarium, cum antiqua sua Ecclesiæ jura vindicare aggressus est, post prædecessores suos Honoratum, Patroclum, et alios utroque antiquiores.

CAP. III. *Utrumque Narbonensem Arelatensi episcopo olim fuisse subjectam, ex epistolis Zosimi papæ comprobatur.* — Non ex sola divisionis epocha edocemur Arelatensem episcopum Narbonensem solidam suo pontificio habuisse subjectam; sed ex his etiam quæ divisionem secuta sunt manifestum est dictum antistitem eandem potestatem in illas provincias retinuisse quæ Narbonensis antea partes fuerant, nimirum in Viennensem, Narbonensem utramque, Alpes maritimas, et Alpes Graias; etsi aliquid juris sui in earum aliquas sponte dimisisset.

854 De Viennensi provincia abunde egimus in priori dissertationis parte; de reliquis modo nobis agendum est, quantum monumentorum illius ætatis ac regionis penuria patitur.

De utraque Narbonensi clara est Zosimi papæ constitutio, qua non Viennensem modo provinciam Arelatensi episcopo subesse jubet, sed et utramque illam provinciam, in qua ei tam ordinandi episcopos quem alia metropolitico munia obaudi potestatem confirmat, et quicquid contra tentatum fuerit, illicitum fore irritumque declarat. *Jussimus, inquit, præcipuam, sicuti semper habuit, metropolitanus episcopus Arelatensium civitatis in ordinandis sacerdotibus teneat auctoritatem.* Viennensem, Narbonensem primam et Narbonensem secundam provincias ad pontificium suum revocat. *Quisquis vero posthac contra apostolicæ sedis statuta et præcepta majorum, omisso metropolitico episcopo, in provinciis supradictis quem-*

A quam ordinare præsumserit, vel is qui ordinari se illicite siverit, utique sacerdotio se carere cognoscat. Ubi pontifex declarat non novum a se jus institui, sed antiquum restitui, quod (a) *præcepta majorum Arelatensibus vindicarent episcopis, quodque revera semper iidem habuerant, si forte paucorum annorum interstitium excipias, per quod novæ divisionis occasione, barbarumque quibus Galliæ agitata fuerant, distractæ perperam fuerunt*: unde et eas ab Arelatensi ad eum pontificium non de novo adjungi, sed revocari præcipit Zosimus, Viennensem, Massiliensemque episcopos, qui in hac re negotium Arelatensi facebant, tamquam alienorum finium invasores increpans ac reprimens.

Idem decernit (b) in epistola ad Hilarium Narbonensem episcopum, cui vehementer succenset, quod *prætermissa veri fide indebitum a sede apostolica subreptitè obtinuisse privilegium, contra veterem consuetudinem et præcæ institutionem.* Verum antiqua illa consuetudo, quam prædicat Zosimus, admodum antiqua non erat, inquit Marcæ continuator, Immo (pace eruditi viri dixerim) antiquissima erat, quod nec Hilarius ipse Narbonensis negare ausus est: qui dum *asserzioni et desiderii suis cuperet esse consultum, prætermissa veri fide, relationem suam sub honestatis specie coloravit, asserens in aliena provincia ab alio non debere fieri sacerdotes; cum utique debuerit, non quod ei rectum videbatur, sed quid habuisset antiqua consuetudo, suggerere* (Concord. sac. et imp. tom. II, lib. V, cap. 30, num. 5). Satis est igitur fidem adhibere Zosimo (Epist. 8, ad Hil. Narb.), qui auditis examinatisque partium allegationibus, ipsoque adversarij non contradicente, et sola honestatis speciem, occasione novæ divisionis, obtendente, antiquam consuetudinem **855** fuisse asserit, quam cuivis idipsum post tot sæcula sine probatione neganti. Et certa, non ad Taurinense concilium (quod putat Baluzius) attendebat Zosimus, immo nec poterat attendere, Primum enim de illa controversia non pronuntiasset illa synodus: nec coram illa certatum est inter Viennensem Arelatensemque episcopos, nisi de sola Viennensi provincia, Procula secundam Narbonensem sibi vindicante. 2° Infirmum fuisse Zosimi fundamentum, si, Taurinensi soli synodo innoxius, antiquitatem juris Arelatensium episcoporum asseruisset: eum non tam decretoriam sententiæ quam amicam consilium de communi dividendo protulerit, nihil ulli civitati adjudicans, sed solummodo Proculi personæ, donec alteruter suam civitatem approbaret esse metropolitico. 3° Longa aberat Zosimus ut ex synodo Taurinensi jus aliquod creatum esse assereret, cum ægro admodum tulisset ad illam dissidium de metropolitico jure a Proculo et Simplicio esse delatum, suumque illam iudicium interposuisse, ut testatur in epist. ad episcopos provincie Narbon. 1 et 2, et in altera ad Patroclum Arelatensem. 4° Quis tam inepte locutum esse credat Zosimum, ut antiquam consuetudinem priscamque institutionem eam diceret, quæ Taurinensi synodo exordia sua debuisset? Quæ cum aliquot annis post sancti Martini obitum congregatum esse certum habeatur, ex Zosimi epistola ad episcopos Africae, Galliæ et Hispaniæ, quindecim annis antecedere non potuit ejusdem epistolam ad Hilarium Narbonensem. Unde an. 439 concilium Reicense in Galliis definitionem Taurinensis concilii laudans, recentem eam appellat can. 4.

Vetustiora igitur monumenta habebat ob oculos Zosimus, ipsam nempe originem institutionemque sedis episcopalis per Trophimum a sede apostolica

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

mum intelligit; unde in sequentibus Tolosam memorat, quæ ad Narbonensem primam pertinet.

(a) Zosimus vocibus *præcepta majorum* non aliquid majorum decretum indicat, quo solida Narbonensis Arelatensi episcopo vindicata fuerit (nullum

certe asseretur), sed Nicænum canonem sextum intelligit, quo cavetur ne quis sine conscientia metropolitani episcopi ordinetur.

(b) Hæc et sequentia excutuntur in observ. part. II, c. 2, n. 2 et seqq.

missum in Gallias per illa tempora quibus solida Narbonensis nondum in partes distracta, unico metropolitano subjecta erat. *Satis constitit*, inquit, *Arelatensis Ecclesiae sacerdoti prisca id institutione concessum, ut non solum in provincia Viennensi, sed etiam per duas Narbonenses episcopos faciat. Nam sanctae memoriae Trophimus sacerdos quondam ad Arelatensem urbem ab apostolica sede transmissus, ad illas regiones tanti nominis reverentiam primus exhibuit, et in alios [Al. in alias] non immerito ea quam acceperat auctoritate transfudit. Habebat adhuc ob oculos antiqua apostolicae sedis decreta, quae commemorat, et modo exciderunt. Habebat Innocentii praedecessoris sui sententiam in ipsa dignitate Ecclesiae fundatam, quae, ut retulimus supra, eam ad mobilitatem necessitatum mundanarum commutari vetabat. Habebat denique Nicæna ipsa decreta. Quid illud, inquit, quod, **856** praetermissio Patroclo metropolitano episcopo Arelatensium civitatis, sine cujus auctoritate, juxta majorum canones, nulla penitus potuit ordinatio celebrari, tumultuose et turbide indebitis sacerdotia impinguntur? Tandem concludit epistolam ad Hilarium Narbonensem congerendo quatuor titulos ac fundamenta quibus ea potestas Arelatensi episcopo asserebatur. Cum hoc videas, inquit, *Arelatensis episcopi civitatis et per apostolicam sedem, et per sancti Trophimi reverentiam, et per veterem consuetudinem, et nostra recenti evidentissima definitione deferri.**

Non distitemur episcopum Narbonensem aliquot annis metropolitico jure potitum esse in Narbonensem provinciam primam; sed hoc ut subreptione obtentum fuerat occasione (a) novae divisionis, ita et quam primum correctum est a sede apostolica; et ita recens erat Zosimi tempore illa Narbonensis metropolitana institutio, ut priorem consuetudinem, qua tres illas provincias subjectas sibi habebat Arelatensis episcopus, usque ad proximum aetatis suae tempus perdurasse asserat ipse pontifex. *Atque hanc, inquit (Epist. 8), ordinandi consuetudinem et pontificatum loci illius, quem obtinuerat primus et justus (Trophimus), custoditum usque in proximum tempus, gestis apud nos habitis, multorum sacerdotum testimoniis approbatur.* Eadem fere habet idem pontifex in epistola 1 ad episcopos provinciae Viennensis et Narbonensis secundae, ubi praecipue Proculum exagitat tamquam totius illius ambitiosae molitionis architectum, qui cum ad se Narbonensis secundae ordinationes trahere niteretur, Simplicium Viennensem impulerat, ut sibi quoque in Viennensium provincia creandorum sacerdotum permitteretur arbitrium; quod et impudentiae deputat, et aurea illa sententia rescandum definit. *Indecens ausus, inquit, et in ipso vestibulo rescandus, hoc ab episcopis ob certas causas concilium agitantibus extorquere, quod contra statuta Patrum, et sancti Trophimi reverentiam, qui primus metropolitanus Arelatensis civitatis ex hac sede directus est, concedere vel mutare, ne hujus quidem sedis possit auctoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam (Epist. 7 Zosimi).*

Exscribendae essent integrae epistolae septem Zosimi, quae ea de re scriptae sunt, quasque ab aliis aëorsim editas reperiet lector tomo I Concil. antiq. Galliae cura Jac. Sirmondi. Sed sicut de Zosimi sententia nemo dubitat, ita plerique ista parum consulte ab eo fuisse scripta asserunt, et privilegium hoc quod temporaliter videbatur esse concessum, cum Leone nostro contendunt postmodum esse sententia meliore sublatum. Quod enim de suppositione harum Zosimi **857** litterarum, et nimia ejus credulitate objicitur, jam dissolvimus in priori dissertatio-

nis parte. Superest modo ut Bonifacii sententiam, quam Leo et alii meliorem dicunt, cum Zosimi decreto ac epistolis conferamus, et uter se circumveniri ac sibi imponi passus sit, dijudicemus.

CAP. IV. *Bonifacii decretum expenditur, cum Zosimi epistolis confertur, et istae a subreptione vindicantur.* — Hilarius accepta Zosimi epistola quievise videtur ab omnibus metropolitico munitis, nec ultra Patroclo molestiam creasse. Patroclus pariter Narbonensis provinciae administrationem indeptus est, et interveniente Lutevensis in ea provincia episcopi morte, alium in ejus locum ipse consecravit. Ad hæc Hilarius Narbonensis ne mussitavit quidem, nec sibi jus debitum a Patroclo praeripi conquestus est, ita ut de ejus silentio ac quasi segnitie expostularet pontifex. Non ita patenter istam ordinationem a Patroclo factam tulerunt Lutevenses cives et clerus. *Ecce enim, inquit Bonifacius scribens ad Hilarium, ut charitas tua recognoscit ex subditis, Lutubensis Ecclesiae cleri ordo vel plebis preces suas et lacrymas ad nos, quantum datur intelligi, magno cum dolore, miserunt, dicentes coepiscopum nostrum Patroclum, sua petitione cessante, in locum decedentis episcopi nescio quem in alia provincia, praetermissio metropolitano, contra Patrum regulas ordinasse; quod nequam possumus ferre patienter, quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Ita scripsit Bonifacius adversus Patroclum, quem ut alienae provinciae invasorem violatoremque sacrorum canonum traduxerant Lutevenses; quemque ut talia tentantem reprimeret, hæc addit: Nulli etenim videtur incognita synodi constitutio Nicænae, quæ ita praecipit ut eadem proprie verba ponamus, per unamquamque provinciam jus metropolitano singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subjectas..... Unde, frater charissime, si ita res sunt, et Ecclesiam supradictam provinciae tuae limes includit, nostra auctoritate communitus, quod quidem facere sponte deberes, desiderius supplicatum et voluntate respecta, etc., cesset hujusmodi pressa nostra auctoritate praesumptio eorum qui ultra licitum suae limitem dignitatis extendunt, etc.*

Quam multa sunt quæ hæc cum Zosimi decretis componentem persuadent, longe potiori jure ea praecipitanter ac (b) per subreptionem esse a Bonifacio elicitam existimari, quamque a Zosimo eadem de controversia promulgata sunt.

858 Primum enim hæc notissima est juris canonici regula, hujusmodi rescripta pro nullis haberi debere ac subreptione censi, cum aliquid novi statuunt, quodque anterioribus conciliorum pontificumque decretis contrarium sit, nec tamen de illis ulla mentio habetur. Argumentum enim est evidentissimum aut rem indiligenter admodum tractatam esse, aut fraudem factam pontifici, vel aliquid ei humani contigisse. Talis est Bonifacii sententia, quæ de Zosimi rescriptis prorsus silet. Talia non sunt Zosimi decreta, quæ rescriptorum praedecessorum ejus mentionem faciunt, etsi nihil eis contrarium, sed prorsus consonum decerneret.

2° Sententia Bonifacii lata est in gratiam Narbonensis episcopi altera parte non audita, nec dato sua jura defendendi loco; at cum Zosimus litteris suis Arelatensi privilegia sua confirmata esse voluit, utriusque partis pensavit allegationes, et ad Narbonensem episcopum litteras dedit, quibus eum etiam arguit quod, *praetermissa veri fide, relationem suam sub honestatis solum specie coloravit.*

3° Liqueat ex Bonifacii epistola rem ab eo satis indiligenter esse examinatum, nec earum rerum notitiam habuisse, quæ liti huic dirimendæ prævia esse debuerat. Nec enim perspectum habuit controversiae

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Non occasione novae divisionis, sed quia sub hoc tempore ecclesiasticae metropoles institui coeperunt, Narbonensis episcopus privilegium apostolicum obtinuit; quod omni subreptione expertem ostende-

mus in observ. part. II, c. 2, n. 2 et seqq.

(b) Zosimi rescripta per subreptionem a Patroclo impetrata videbimus loco allegato: ibique n. 7 Bonifacii papæ decretum vindicabitur.

statum, quæ non in hoc versabatur, an distinctarum ab antiquo provinciarum metropolitanis distincti pariter esse deberent, et an alteri in alterius jura involare licitum esset; hoc enim est quod decreto Nicæno vetatur, sed quæstio erat: *Utrum divisim imperiali judicio provinciis, ut duæ metropoles fiant, sic duo metropolitani episcopi debeant nominari* (Epist. Innocentii papæ ad Alexandrum Antioch.), quod ab Innocentio Bonifacii prædecessore sciscitabatur Alexander Antiochenus: quæ controversia secundum Innocentii decretum dirimenda erat, qui Nicænum canonem interpretando sancivit, ad *mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari non decere*. Præterea de Gallicanarum Ecclesiarum statu ita parum instructus fuit Bonifacius, ut dubitanter admodum loquatur: *Si ita res sunt, et ubi sita esset Lutevensium civitas, ne cognitum quidem habet*. Denique non satis mature rem esse pensatam clarum est, cum statim ac Lutevensium querelas excepit, sententiam decretoriam tulerit, totamque illam controversiam unica epistola consummaverit.

Longe aliter se gesserat Zosimus: nihil enim omisit eorum quæ ad inquirendam rei veritatem jusque partium investigandum necessaria erant. Rem non unica epistola et uno veluti momento confecit, sed septem ea de re conscripsit epistolas, et per anni integri spatium versavit, non perfunctorie ac præcipitanter, sed *studiosius*, ut ipse loquitur, *requisivit*; non solus, sed *numerosa* **359** *cognitione seu congregatione discussit*; non secundum humana studia, sed *sub Dei judicio*; non ex conjectura vel præjudiciis quibusque, sed ipsa rerum institutione, consuetudine veteri, synodalibus pontificiisque decretis accurate examinatis; non inscius et inauditis partibus, sed iisdem et auditis et commonitis, omnia sunt ab eo statuta: ut mirum sit ab aliquibus scriptoribus asseri subreptionem in hoc negotio passum esse Zosimum.

4° Quis æquam dixerit eam sententiam esse quæ ex sola testimonii adversariorum inspectione decreta est, et ubi accusato defendendi se locus non datus fuerit? Ita factum est a Bonifacio, secus a Zosimo, qui et Hilarii Narbonensis relationem expectavit, et Proculum etiam Massiliensem, ut Romam veniret causam ipse dicitur, invitavit.

5° Etsi omnia secundum juris et æquitatis regulas acta essent a pontifice, nihil tamen roboris per se habitura esset sententia, cum hypothetica esset, et ex ea suppositione penderet quod Hilarius Arelatensis adversus canones Nicænos aliquid tentasset; unde et inquisitioni adhuc relictus est locus, qua peracta istud pro certo haberi debuit, ut sæpius probavimus, Arelatensem episcopum non violasse canones Nicænos, sed eis potius obtemperasse secundum interpretationem ab Innocentio I prolata: cum provinciam sedi suæ antiquitus subjectam, posthabita recentiori temporalium potestatum divisione, sibi vindicavit.

6° Deique longe magis æquum est ipsius metropolitani episcopi, cujus jura violata fuisse dicuntur, judicium attendere, quam clericorum civiumque querelas ac murmura. At Hilarius Narbonensis nullas detulit sedi apostolicæ querelas, acquievitque ordinationi a Patroclo celebratæ in Lutevensium Ecclesia, ut merito credendus sit tacito consensu Arelatensium privilegii subscripsisse; satis enim indicant Bonifacii papæ verba ipsum de consecrando Lutevensibus episcopo ne cogitasse quidem, cum pontifici adnotationibus excitandus fuerit, ut metropolitani jure munitus et præceptionibus ejus fretus accederet ad eum locum in quo ordinatio talis celebrata fuisse dicebatur; *quod quidem*, inquit, *facere sponte deberes*; et quod nec monitus fecisse Hilarius videtur. Clerici autem illi silente Hilario, litteris suis pontificem

A Romanum adierunt, non tam molè ferentes prætermisum esse in illa ordinatione Narbonensem episcopum, quam suam petitionem consensumque fuisse neglectum: quod revera canonum auctoritati statutisque Patrum contrarium erat. Mentionem tamen injecerunt **360** metropolitanici juris violati, ut acriorem contra Patroclum conflarent invdiam, sibi que majorem fidem conciliarent, dum non tam privati ac proprii juris quam publicæ ac communis disciplinæ zelo accensi putarentur. Porro Hilarius non modo silentio suo eorum consilium improbare mihi videtur, sed palam etiam renuisse consecrationem Lutevensis episcopi ad se trahere. Cum enim hortatur eum Bonifacius ut *quod quidem facere sponte debuerat, desideris supplicatum et voluntate respecta* ad ordinationem se accingat, prorsus innuit desideria supplicatum esse ab eo neglecta, nec respectam eorum fuisse antea voluntatem: tantum abest ut (quod Marcæ visum est) ipse Hilarius Bonifacium interpellaret; immo a nullo interpellatus episcopo pontifex sententiam tulit, non tumultu sane eo nomine ac titulo commendandam.

Quod ergo (a) asserit sanctus Leo in hac ad Viennenses epistola, *id ipsum quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum esse sententia meliore sublatum*; et ab eo paulo adversus Arelatensem episcopum iratori dictum est, nec probatum; ita veritati (quod pæce tanti doctoris dixerim) non est omnino consentaneum; nec contumeliam facimus pontifici, cujus non magis interest Bonifacii probari sanctionem quam Zosimi. Ecce enim melior ea videatur sententia, quæ et momentaneo judicio, et eo quem exposuimus modo lata est, et antiquæ consuetudini contraria? Vel igitur hæc accuratius Leo, melioribus occupatus, non discusserat vel memoria lapsus est, vel dum paulo vehementius Hilarium insequitur, id verius existimavit, quod præconceptæ opinioni magis consonum erat; nec animadvertit quod, etsi immediate ante

C Patroclum provinciam illam Arelatensem non obtemperabant episcopo (b), ab initio tamen non fuit sic. Magis certe credendum Zosimo asserenti *hanc ordinandi consuetudinem et pontificatum loci illius quem obtinuerat primus et justus Trophimus, custoditum fuisse usque in proximum tempus, quod gestis*, inquit, *apud nos habitis, multorum sacerdotum nostrorum testimoniis comprobatur*; quam Leoni istud sine teste neganti: qui cum ab illis temporibus remotior fuerit, neque rem ex professo examinarit, facile potuit in errorem induci per Celidonium aliosque ejusdem causæ patronos. Et quidem rationem istam breviter admodum raptimque perstrinxit, de ejus robore diffidens, cum tamen vis magna in eo argumento ponenda esset, si vere ante Patroclum nulli ex Arelatensibus episcopis jus competiisset in utramque Narbonensem provinciam. Facile enim erat, hoc semel probato, **361** Zosimum et inductæ temere novitatis et antiquitatis calcatae arguere: nimirum non in cujusquam gratiam violandi erant sacri canones, quibus sua omnibus metropolitanis jura illibata manere jubebatur, sed multo minus in gratiam Patrocli hominis improbi, quique in sedem Arelatensem per injustam violentiamque prædecessoris sui ejectionem conscendebat. Immo vix Leo ipse a prævaricationis nota absolvendus esset, qui privilegium a vaferrimo homine contra jus antiquum ac sacros canones subreptum, ab ejus successoribus pariter usurpari permisisset ante exortas Celidonii ac Projecti querelas. Quid enim ageretur in Galliis probe noverat, cum ante pontificatus sui exordia illic fuerit aliquamdiu commoratus, et nihil etiam eorum negotiorum ignoraverit quæ Romam delata sunt Cælestino et Sixto III

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Id quam jure Leo scripserit, et quam temere Quænellus tanti pontificis sententiæ decerpere hoc loco studeat, ex eodem cap. 2 nostrarum observatio-

nem part. II palam fiet.

(b) Hæc proposito unico nititur testimonio Zosimi, quem a Patroclo deceptum ibidem probavimus.

pontificibus, quibus in administrandis ecclesiasticis rebus continuam navavit operam. Ex his omnibus patet nihil a Zosimo statutum esse nisi maturo iudicio, nihil a Bonifacio contra definitum quod vel controversiæ statum attingat, vel a Gallicanis episcopis sit receptum.

CAP. V. *Utrum Bonifacii constitutio effectum sortita sit in Galliis? Et quid post ipsum circa istud negotium contigerit in utraque Narbonensi.* — Bonifacii (a) decretum ad Gallicanos missum episcopos non tanti ab eis factum est ut antiquæ consuetudini et priscis etiam Romanorum pontificum decretis anteposendum esse putaretur. Patroclus enim eadem semper potestate in provinciis usus est, quam et in successores suos Honoratum et Hilarium transfudit.

Hoc ex ipso Leone discimus, qui cum scribat nulum Hilarii decessorem ante Patroclum jus sibi in illas provincias vindicasse, fateri intelligitur per huiusmodi exceptionem omnes Patrocli successores huiusmodi privilegium suæ sedi asseruisse; alioquin non dixisset neminem ante Patroclum, sed neminem, præter Patroclum, istud egisse.

Deinde constat Honoratum, qui unus inter Patroclum et Hilarium Arelatensem rēxit Ecclesiam, nihil de prædecessoris sui iuribus passum esse sibi detrahi, sed tres illas provincias sibi habuisse subjectas. Hinc enim est quod Cælestinus papa Bonifacii successor scribens ad episcopos provinciæ Viennensis et Narbonensis mense Julio an. 428, quo adhuc in vivis erat Honoratus, conqueritur de imminutis metropolitaram quorundam iuribus, et violatis eorum provinciæ limitibus contra prædecessoris sui statutum, quod integrum manere jubet et firmum. *Juxta canonicam decreta*, inquit, *unaquæque 862 provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem episcopum continent constituta, nec usurpationis locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam. Sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus; alter in alterius provincia nihil præsumat; nec emeritis in suis Ecclesiis clericis peregrini et extranei, et qui ante ignorati sunt, ad exclusionem eorum qui bene de suorū civium merentur testimonio, præponantur: ne novum quoddam, de quo episcopi fiant institutum videatur esse collegium.* Quibus verbis notatur Honoratum, qui ad Arelatensem cathedram evectus erat e Lirinensi cœnobio, ex quo cum plures ea ætate ad episcopalem cathedram translati essent, novum quoddam de quo episcopi fierent institutum videbatur esse collegium. Cujus Honorati peregrini et extranei hominis ordinatione, emeriti in suis Ecclesiis clerici, et bene de suis civibus meriti, posthabiti fuisse videbantur. Sed et prima decreti verba innuunt non solum tres illas provincias ab Honorato administratas fuisse, verum et ipsos metropolitanos ultro manus dedisse, cum vetet ne usurpationis locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam.

Hoc porro perperam vel a Gallicanis episcopis concessum, vel ab Honorato et Hilario acceptum et custoditum fuisse, qui voluerit asserere, gravissimam tot sanctissimis viris et ab omni ambitione alienis injuriam inferet. Nemo enim per id temporis floruit qui Hilario et Honorato sanctitate anteiret, vel qui sanctis Germano Autissiodorensi et Lupo Trecensi anteferri debeat, sine quorum consilio, ope ac suffragio nihil quod alicujus esset momenti Hilario facere umquam aggressus est; quod et de Honorato pariter credendum. Quidquid sit, nihil in sedem apostolicam peccavere Galliæ episcopi, cum prioribus priscisque ejus sanctionibus, quas commemorat Zosimus, inhærentes, posterioribus consensum præbere renuerunt: quoniam nimirum et ipsi inconsultis, et re non satis perpensa decretæ fuerunt, ad nullius

A episcopi postulationem, sed ad solam quorundam nullius nominis clericorum querelam. Noverant enim antistites illi, quod Symmachus postea in eadem causa scripsit (*Epist. 2 ad Eonium Arelatens.*), ad ipsam sacrosanciam catholicam religionem pertinere, ne sit sententiarum varietas inter priores et posteriores antistites Ecclesiæ, cujus omnis potestas infringitur, nisi universa quæ a Domini sacerdotibus semel statuuntur perpetua sint. Nam cum ad Trinitatis instar, cujus una est atque individua potestas, unum sit per diversas antistites sacerdotium, quemadmodum priorum statuta a sequentibus convulsit violari?

His fretus rationibus Hilarius Arelatensis, statim ac in locum Honorati defuncti successus est, 863 tres illas provincias metropolitico jure administrandas suscepit, omnibus Gallicanis episcopis unanimi consensu suffragantibus. Istud vel ex uno Leone certum est, qui eam ob rem ejus audeciam culpavit, quod in aliena, ut putabat, provincia ræus pontificum exercere præsumpsisset. Sed vel unico possessionis titulo atramque Narbonensem provinciam (præter Viennensem) suæ sedi debuit asserere, cum et decessoris sui sanctitas, et ipsorum episcoporum consensus vetarent ne alios Arelatenses episcopos in auspicionem alieni juris atlantati vocaret.

Præter ea quæ de utraque Narbonensi huc usque disseruimus ad Zosimi constitutionem, alia sunt quæ speciatim (b) Narbonensem secundam Arelatensium episcopo subjectam fuisse asserant.

Ac primum quidem patet ex Taurinensis concilii canone 1 Aquensem episcopum, qui solus metropolitica dignitatem intra Narbonensem in sibi deinceps arrogavit post Proculi mortem, tunc temporis tale jus sibi non vindicasse. Si enim is vel alius ex ea provincia metropolitanus fuisset, non assereret Proculus Massiliensis ejusdem provinciæ Ecclesiæ vel suas parochias fuisse, vel episcopos a se in eisdem Ecclesiis ordinatos. Metropolitano episcopo hæc verba falsi arguisset, vel conquestus esset de usurpatis suæ metropolitice dignitatis iuribus. Nihil tale objectum est Proculo, nemo metropolitice obtendit potestatem: hoc unum contenderunt ejusdem regionis episcopi, sibi alterius provinciæ sacerdotem præesse non debere. At hæc ratio, inquit, Arelatensium pariter a potestate in utramque Narbonensem, ac præsertim secundam, de qua hic agitur, excludit: cum enim Proculo adversatus esse non legatur in hæc Taurinensi synodo, argumentum est eum non se pro metropolitano illius provinciæ gessisse.

Ut nodus iste solvatur, animadvertendum est maximam perturbationem inductam esse in provincias Gallicanas, et maxime in Narboneuseni solidam, per Maximi, Arbogastis, Eugenii, aliorumque tyrannidem, qui eas partes occuparunt sub finem sæculi quarti. Per illos Ecclesiæ Galliarum clericosque suis privilegiis esse spoliatos queritur Valentinianus III imperator in constitutione de diversis ecclesiasticis capitibus missa Armatie præfecto prætorio Galliarum ann. 425. Per eorundem desidiam omnia susdeque acta esse in provincia Viennensi innuit Honorius Augustus constitutione anni 418, ad Agricolam præfectum prætorio Galliarum, cum prætermissum arguit eorum negligentia provinciarum conventum apud urbem Arelatensem. Res ipsa clamat ecclesiasticæ disciplinæ per bellorum civilium tumultus vix locum aliquem esse potuisse. 864 Quam obrem cum difficillimum esset, sparsis per omnes provincias exercitiis utriusque partis, Arelatensem episcopum Ecclesiarum necessitatibus occurrere, et ad longinquas civitates se transferre, ut defunctis episcopis pro jure suo successores ordinaret, necessitate temporum compulsus est permittere ut in-

GALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc refelluntur in observ. part. II, c. 2, num. 8 et 9.

(a) Confer easdem observ. p. r. II, c. 6, n. 2 et

seqq., ubi singula quæ subjiciuntur ad calculos revocabimus.

gniorum aliquot civitatum episcopi viciniorum sibi A
Ecclesiarum episcopos, cum opus erat, consecrarent.
Cum autem Proculus, vir sancti Hieronymi iudicio
sanctissimus doctissimusque (*Epist. ad Rusticum*),
ceteris præterea episcopis præmineret et antiqui-
tate sacerdotii, et nobilitate civitatis, et Ecclesie
sue prærogativa, quæ prima inter comprovinciales
Viennensis tunc erat, ut ex Sidonio colligitur (*Epist.*
7 l. vii), facile fuit ut ei consecrandorum per ea
tempora episcoporum honor ac potestas ultro et a
vicinis episcopis deferretur, et ab Arelatensi permit-
teretur. Rebus vero imperii postmodum pacatis, pro-
vinciarumque illarum nova divisione per imperialem
sanctionem inducta, contentio inter episcopos exorta
est, aliis adversus Arelatensem negantibus uni me-
tropolitano duas provincias debere esse subjectas,
aliis affirmantibus metropolitanum ex aliena provin-
cia non esse assumendum, contra Proculum, qui
Narbonensem secundam sibi vindicabat; eodem vero
Proculo asserente jus sibi merito competere in illius
provincia Ecclesias quæ vel parochia eius fuerant,
vel ab ea acceperant episcopos, ut *isidem tamquam*
pater filiis honore primatus assisteret (*Conc. Tauri-*
nense, can. 1), æquitatis legibus maxime consonum
videbatur. Ubi notandum, nec aliam a Massiliensi
episcopo rationem obtinendi quam ordinationem quæ
jus recentissimum fundabat, nec ex alia parte objici
male tentant hujusmodi ordinationem, quo magis
intelligas rem totam ex sola temporum necessitate et
ex indulgentia metropolitani esse perfectam.

Quid interim ageret Arelatensis? Omnia sedis suæ
jura undique impeti ac passumdari cernebat. De
Viennensi primatu certabat cum eo Viennensis epi-
scopus. Narbonensem secundam ambiebat Massilien-
sis, vir Gallicanis episcopis acceptissimus, qui pos-
sessionis et consecrationis titulum ac forte Arelatensis
consensum prætendebat. Magis ergo re sua esse duxit
si Proculo manus daret, ut dum viveret Narbonensi
provincia secunda potiretur, ea conditione ut post
ejus obitum ad antiquum metropolitanum reverteretur
illius ordinatio, quam conditionem subintelligere
visa est synodus, cum aliam non expressit. Ea ra-
tione et Proculi et aliorum Gallicanorum antistitem
gratiam conciliabat, quæ necessaria illi erat ut pri-
matus sui jura adversus Viennensem episcopum illata
custodiret. Revera post Proculi mortem Narbonensis
et provincie 865 administrationem iterum cæpessit
Arelatensis episcopus; immo et ante Arelatensi
vindicare Zosimus, ut ex ejus notum epistolis.

Horum aliqua etsi sola conjectura niantur, ita ta-
men vero similia sunt, ut aliter ea contigisse vix pos-
sit concepi. Proculus enim vir sanctissimus antea
metropolitica dignitate non ornatus, ordinationem
earum Ecclesiarum, nisi urgente necessitate et con-
sentiantibus episcopis, sibi arrogare non potuit. Quæ
Ecclesie, ut sine metropolitano esse non potuere, ita
alium antea non habuerunt, quam totius Narbonensis
metropolitani, quem Arelatensem episcopum fuisse
prohavimus. Et ideo Arelatensis ad tempus, cedens
Proculo, satis juri suo in Narbonensem secundam con-
sulebat, si primatum suum adversus Viennensem
strenue propugnaret. Liqueat ergo nullum Arelatensi
episcopo præjudicium creari ex ejus silentio in synodo
Taurinensi circa Narbonensem secundam: quamquam
nec clarum est in cujus gratiam reclamaverint episcopi
secundæ Narbonensis: et ex studio quod postea in
Arelatensem servaverunt, eidem tunc fuisse non
improbabiliter censerit possunt. Quibus et hoc addi
potest, solos nobis hujus synodi canones repræsen-
tari, non vero Acta, in quibus eorum omnium episco-
porum interlocutiones integras procul dubio inveni-
remus, nisi illa periissent. Forte nec omnes canones
habemus, cum ea quæ in causa Bricii Turonensis
episcopi et Lazari ejus accusatoris tractata esse in
ea synodo narrat Zosimus papa (*Epist. ad episcopos*
Africæ, Galliæ, et Hispaniæ), desiderentur: qui et in
alia epistola ad episcopos provincie Viennensis et

Narbon. secundæ testatur in illo Taurinensi concilio
longe aliud actum esse quam de metropolitanorum
jura ac distinctione provinciarum.

2° Præter hanc rationem, quam ex ea synodo fuisse
deduximus, aliam ex eadem Zosimi epistola mox ci-
tata eruiamus. Arguitur enim Proculus, quod Laza-
rum ad episcopalem dignitatem promovet, qui pro
calumniatore in illa synodo damnatus fuerat. Porro
cum Lazarus Aquensis episcopus esset, nec ab epi-
scopo secundæ Narbonensis ordinatus fuerit, sed a
Proculo Massiliensi, liquet nullum in ea provincia
metropolitanum fuisse, præter Arelatensem, qui juri
suo ad tempus cesserat in Massiliensis episcopi gra-
tiam.

3° Manifestum est Aquensem episcopum, ac con-
sequenter totam Narbonensem secundam subjectam
olim fuisse Arelatensi antistiti, ex eo quod jus di-
tissime retinuit illum ad se evocandi, vel sydonalis
concilii, vel ordinationis causa; ut inde liceat con-
cludere sero admodum illius sedis antistitem in per-
fectum metropolitanum evasisse. Hoc patet ex serie
libelli Symmacho papæ oblato an. D. 514, et ex re-
scripto ejusdem papæ ad Cæsarium Arelatensem.
Præter quam quod enim is libellus asserit hanc po-
testatem usque ad illa tempora penes Arelatensem
antistitem fuisse, a longævis sæculis priscorum san-
ctitatem esse auctoritatem, et a 866 veneranda sede
Romana quondam pereuni sanctione præceptum, ut
eadem inconcussa permaneret; ipse Symmachus in
epistola sua eam in venerandis Patrum statutis fun-
datam esse scribit et antiquitate roboratam. Unde,
ait, *rationabile est ut sancta Arelatensis Ecclesia pro-*
priis privilegiis perfruatur, et quod vetustas præstitit,
et Patrum auctoritas roboravit, nova non debet violare
presumptio.... Igitur per singulas Ecclesias beneficia
quæ sunt diu custodita serventur. Etsi tam Ecclesie
Aquensis antistes, vel alius quilibet metropolitano ponti-
fifici juxta canonum definitionem vocatus obtemperare
nohuerit, noverit subdendum se, quod non optamus, ec-
clesiasticæ disciplinæ. Unde porro tam singulare pri-
vilegium, tamque antiqua prærogativa manavit in
Arelatensem Ecclesiam, ut ejus episcopus alterius
provincie metropolitanum ad se posset convocare?

An ex paucitate comprovincialium Viennensis pro-
vincie, quæ ejus metropolitanum cogeret vicinorum
episcoporum opem ac suffragia emendicare? minime.
Quinque enim provinciarum amplissima ac numero-
sissima erat Viennensis: aliæ omnes paucioribus
constabant civitatibus; nec tamen idem juri sibi vin-
dicarunt earum metropolitani in alios metropolita-
nos. An hoc habuit Arelatensis ex vicibus Romani
pontificis, quas illi commissas esse volunt? At, ut
hoc demus, hujusmodi vicibus illum fuisse ornatum,
eo nomine non solus ei Aquensis subjectus fuisset,
sed omnes earum provinciarum metropolitani epi-
scopi. Aliunde igitur hæc consuetudo non descendit,
quam ex eo quod antiquitus penes Arelatensem epi-
scopum erant jura metropolitica in civitates Narbo-
nensis secundæ. Quibus etsi postmodum occasione
novæ divisionis sese abdicaverit, iis tamen spoliari
se non consentit, nisi hac convocandi potestate sibi
retenta, quæ videlicet perenne foret antiqui juris et
collati beneficii monumentum: unde sero admodum
omnia metropolitica jura adeptus est Aquensis epi-
scopus; ita ut nonnulla ea de re scrupulum reman-
serit usque ad tempora concilii Francofordiensis, a
quo sedi apostolicæ illius eximendi potestas facta est:
et adhuc incertus fuisse videtur ejus status tempore
obitus Caroli Magni, in cujus testamento Aquensis
civitas inter metropoles non est recensita.

4° Præclarum porro hujus potestatis assumptæ
argumentum et exemplum nobis superest in concilio
Regiensi anno 450 congregato in secunda Narbonensi
provincia, intra quam Regiensi civitas sita erat.
Cum enim Armentarius contra canones ordinatus es-
set, congregata est synodus apud Regium, ut, eo
expulso, alter in ejus locum eligeretur. Præcipua

autem hæc est jurisdictionis metropolitica pars, synodi provincialis indicio ac convocatio, quam extra propriam provinciam nemo umquam tentare ausus est. Hoc nihilominus præstitit Hilarius Arelatensis, suffragantibus Galliaë episcopis compluribus, quorum tredecim **867** post ipsum subscripserunt, nemine contradicente, annuente sede apostolica, quam causa tam celebris latere non potuit; sed ne reclamante quidem Armentario, ejus plurimum intererat eam synodum tamquam contra canones habitam infringere ac respuere. Unde dubitare fas non est quin et legitimus hujusmodi conventus et provincialis. Is enim erat præscriptus status canonice ordo, ut qui contra canones egisset episcopus a comprovincialibus judicaretur, non vero ab alterius provinciae episcopis.

CAP. VI. De jure Arelatensis episcopi in provinciam Alpium Maritimarum. — Discussis Arelatensis episcopi juribus in utramque Narbonensem, occurrunt (a) Alpes Maritimæ, quas sibi eodem metropolitico jure olim vindicavit.

Ac sanctum quidem Hilarium Arelatensem pro metropolitano hujus provinciae se gessisse demonstrat hoc idem exemplum concilii Regiensi an. 439, quod ab eo convocatum est in causa Armentarii Ebredunensis contra canones ordinati. Cum enim clerus civisque Ebredunenses, quorum civitas in civilem metropolim evaserat post Narbonensis solidæ divisionem, Ecclesiae quoque suæ sedem eodem jure in ecclesiasticis ornari in votis haberent, episcopo suo e vivis sublato, alium in ejus locum substituere, inconsulto Arelatensi, tentarunt. At eo conatu non modo privilegium Arelatensis episcopi minutum non est, sed etiam clarius emicuisse mihi videtur.

Primo enim inde manifestum evadit Ebredunenses episcopi's tale quid antea numquam tentasse, vel saltem numquam pacifice eo jure esse potitos, cum ne verbum quidem de hoc appareat, aut objiciatur Hilario.

2° Quam unanimis fuerit Gallicanae Ecclesiae erga Arelatensem episcopum consensus ex ea ipsa Armentarii ordinatione perspicuum est. Tres enim inveniri non potuere episcopi qui canonicum numerum implerent, vixque duos asciscere sibi potuit Armentarius, qui in illam ordinationem conspirarent, quos vel ecclesiasticarum sanctionum admodum ignaros, vel contemptores fuisse oportet, qui contra apertissima Nicænae synodi aliarumque statuta tam infamam consecrationem aggressi sunt. Et revera eis utcumque parcendum esse definit canon 1, eo quod *hi qui tam perversa incidissent, a primo lapsus ipsius die, adhibitis passim precibus, culpam penitentes aut ignorantia aut circumscripti impunitati*.

3° Non hæc solum ordinationis Armentarii **868** vitia notata sunt, quod absque trium episcoporum præsentia et absque comprovincialium litteris, sed etiam quod sine metropolitani auctoritate et ejus voluntate neglecta consecratus fuerat. Metropolitanum episcopum, cujus neglecta præsentia vel consensus ordinationem irritam fecit, alium non esse quam Arelatensem, omnes consentiunt. Sed an ut ordinario illius provinciae, an ut primo Galliarum metropolitano sibi id juris deberi voluit Hilarius? Hoc ultimum existimat Stephanus Baluzius cap. 31 libri v Concordiaë sacerdot. et imperii, quem supplevit; putat enim Hilarium in consequentiam litterarum Zosimi PP. et ad imitationem Thessalonicensis vicariatus, primi metropolitani dignitatem sibi sumpsisse, eoque nomine ad se referri voluisse de graviore causis, quæ per provincias emergerent, quas inter cum merito censeret Armentarii causa, eam ob rem coactam ab eo fuisse Regiensem synodum. Verum etsi non negaverim variam interdum esse hujus vocis acceptionem, ita ut nonnumquam magni illi primates,

Alexandrinus et Antiochenus metropolitani appellati fuerint etiam a Leone nostro; numquam tamen ea tempestate in qua versamur, hoc nomine novum istud metropolitanorum genus designatum legitimus, quod Baluzius inducit ac primatus prærogativa decorat ad exemplar Thessalonicensis vicariatus, de quo ne somniasse quidem existimo Regiensi concilii Patres. Deinde cum tam in præfatione concilii quam in canone secundo tres condiciones recensentur, quibus omissis nihil prorsus esse aiunt quod episcopum faciat, nimirum trium præsentia, comprovincialium litteræ, et metropolitani voluntas; certum est eodem sensu accipi vocem metropolitani, ac in canone accipitur, pro proprio ac peculiari cujusque provinciae metropolitano; cum illius omissio ex canonibus irritam electionem ibidem reddere asseratur. Canones enim illi alii non sunt quam Nicæni, quorum quartus expresse tres easdem illas condiciones complectitur. Tres, inquit, omnino in idipsum convenientes, dummodo consenserint qui absunt, et per litteras approbaverint, ordinationem faciant. Confirmatio autem eorum que in quaque provincia geruntur, tribuatur metropolitano: quod, omnium Ecclesiarum et synodorum quæ hanc rem tractantur consensu, semper de metropolitano ordinario cujusque provinciae intellectum est. Præterea si de primo aliquo metropolitano explicanda veniret ista synodus, admodum ambigua fuisset ejus definitio, quæ novarum in dies contentionum materiam præbuisset, cum alii de primo Galliarum, alii de proprio provinciae interpretati essent. Denique nemo hanc significationem affinxit canoni Regiensi ante Baluzium, **869** qui etiam ab auctoris sui sensu recedit; cum illustrissimus Petrus de Marca vocem illam secundum communem significationem acceperit in dissertatione de Primatibus, num. 73, hoc tamen subjungens, Hilarii factum trahi non posse in consequentiam, cum eam ob causam correptus a Leone fuerit, quod debitam metropolitani sacerdotibus in suam transferret dignitatem.

Alteram probationem vindicatae sibi in provinciam eandem potestatis ab Hilario suggerit nobis Araisiana synodus prima, cui inter comprovinciales subscribit Ingenus Ebredunensis episcopus in locum Armentarii depositi substitutus. Qui si provinciae distinctæ metropolita fuisset, ut erat Eucherius Lugdunensis episcopus, eodem atque iste modo subscriptus legeretur ad metropoliticae potestatis significationem: *Ego, inquit, Eucherius episcopus subscripsi sanctorum sacerdotum comprovincialium meorum super his expectatur assensum*. Eucherius quippe cum forte fortuna in illis regionibus versaretur eo tempore quo episcopi provinciales in synodum conveniebant, ad eam honoris causa invitatus, inter alienæ provinciae episcopos subscribere non est ausus, nisi sub spe adhibendi a comprovincialibus consensus su per his quæ decreta fuerant in synodo.

Non est porro quod quis eam non provinciales synodum dicat jure metropolitico congregatam, sed majorem ea potestate coactam, quam sibi in illas provincias assumebat Hilarius vel jure vicarii, ut voluit, Romani pontificis, vel primi metropolitani Galliarum, ut excogitarunt alii. Manifestum est enim ex canone 29 talem fuisse eam synodum, qualem bis in anno celebrari Patrum statuta sanciverant, hoc est, Nicænorum canonum quintus, qui de aliis quam de provincialibus mentionem non habet: *Singulis, inquit, annis per unamquamque provinciam bis in anno synodi fiant*, etc. Præterea de earum synodorum genere fuit Araisiana, quas sine alterius conventus denuntiatione solvi non debere statuunt ibidem episcopi, qui revera similem sequenti anno congregandam denuntiarunt. Hoc vero solis provincialibus synodis convenit, non vero generalibus, aut iis quæ ex pluribus

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide observ. part. II, c. 6, n. 10.

provinciis cogebantur: hæc nimirum non annuatim ac definitis temporibus, sed rarius ac pro temporum rerumque exigentia indici solebant.

Tertiam eruiamus probationem ex epistola Hitari papæ ad Leontium, Veranum, et Victurum episcopos; ubi ait Ingenuum Ebredunensem de pontifici suæ provinciæ illicita cessione dudum ab apostolica sede fuisse culpatum. Ex quo manifestum est Hilarium Arelatensem, annuente etiam Ebredunensi episcopo, provinciam Alpium maritimarum suæ metropolitice ditioni subjectam habuisse. Et hoc ipsum est de quo adeo graviter exposulat sanctus Leo in epistola ad Viennenses: *Suis, inquit limitibus, suis terminis sit unusquisque contentus, 870 et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse noverit non licere. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones, plus gratiæ tribuens personali, sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre se posse credens, non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit, sacerdotes ordinandi sibi vindicet potestatem.* Quod autem Hilarius in eadem epistola ait, Ingenuum Alpium maritimarum provinciæ metropolitani semper honore fuisse subnixum, hoc suggerente ipso Ingenuo dictum est post mutatam provinciarum illarum faciem, cum metropolitice potestatis jura ex nova divisione præsumpta, olimque neglecta, ita cepit prosequi ac sibi vindicare, quasi ex sola ejus spontanea cessione iis Hilarius potitus esset in illam provinciam. Deinde non ait Ebredunensem Ecclesiam vel civitatem, sed Ingenuum Ebredunensem episcopum ea semper penes se habuisse: quæ longo intervallo a se distant, istudque potius recens privilegium ab eo primo sibi vindicatum, quam antiquitatem hujus metropoleos probare posset. Adde etiam solius honoris mentionem fieri, non vero potestatis ac jurisdictionis. Fuerunt enim nonnulli metropolitani, qui solo fere honoris titulo gaudebant, et alteri metropolitano nihilo secius subjecti erant, sive quoad synodalem conventum, sive quoad ordinationem. Talis erat Aquensis tunc temporis intra Gallias, ut diximus in capite superiori. Talis fuit etiam inter Orientales patriarcha Jerosolymitanus, qui honorarium quoddam hujusmodi privilegium accepit a synodo Nicæna, quemadmodum explicatum habes in doctissima dissertatione ill. Petri Marcæ de Constantinopolitani patriarchatus Institutione. Denique in his quæ sunt facti, rem asserere non sufficit, nisi idoneis probationibus assertio ipsa muniatur; præsertim cum contrarium, ut hic accidit, comprobant et possessio diuturna et rationes non spernendæ.

4° Cum ex supradictis, imprimisque ex concilio Regiensi liqueat tam constantem fuisse apud Gallicanos episcopos opinionem, quod Arelatensi episcopo subjecta esset Alpium maritimarum metropolitico jure provincia; verisimile non est Hilarium eam sibi primum provinciam subjecticisse, sed et Honoratum prædecessorem ejus, et Patroclum Honorati decessorem eadem fuisse potitum. Quis enim adversus Hilarium non insurrexisset, si provinciam quam nullus decessorum ejus habuisset, juri suo subdere aggressus esset; cum eum Leo noster tamquam alieni juris invasorem tam male habuerit propter utramque Narbonensem, quam tamen et ab Honorato et a Patroclo ante ipsum esse administratas ultro fateatur? Quis vero sibi persuaserit Honorati industriæ deberi hujus provinciæ ad cæteras Arelatensis subjectas accessio- nem, cum vix ac ne vix quidem duobus annis eam sedem rexerit Honoratus? Quod Patroclum autem 871 atinet, quandoquidem cum nemine decertavit homo amplitudinis suæ cupidissimus pro ea provincia, quam successores ejus sibi vindicarunt, argumentum est eundem illam nemine contradicente administrasse; nisi tamen ecclesiasticæ provinciæ Viennensis

A pars censebatur, quam proinde uno ictu Simplicius Viennensis petebat, et eadem pariter industria tutatus est Patroclus, quæ metropolitico provinciæ Viennensis principatum sibi retinuit.

Et revera videntur etiam quarto sæculo ex provinciæ sub nomine Viennensis fuisse contentæ. In concilii enim Arelatensis primi subscriptionibus, si genuinæ sunt, nulla alia provincia præter Viennensem nominatur, etsi et ex Nicænsi portu, qui fuit Alpium maritimarum, et ex Aptensi civitate, quæ erat ex secunda Narbonensi, legati nonnulli concilio interfuerint. Siquidem cum ex qua provincia fuerint loca illa annotatum non sit, ex ea fuisse videntur quæ superius nominata fuerat. Cur enim solum Viennensis provinciæ nomen illic legeretur, nisi una omnes illas complecteretur provincias, quæ postea nomen aliud inderunt, divisa in partes provincia, vel saltem contineret Alpes maritimas, quarum metropolitano tamdiu Arelatensis episcopi, tamquam Viennensis provinciæ metropolitæ, potestati subjectus est; et Narbonensem secundam, quæ a Viennensi est recisa.

Aliam etiam conjecturam promimus ex Aquileiensi concilio desumptam. Ex epistola enim synodali, quæ a Patribus scripta est ad episcopos provinciæ Viennensis et Narbonensium primæ et secundæ post completam synodum, non alii videntur eidem interfuisse legati Gallorum, quam ex tribus his provinciis. Et tamen leguntur in ea sententiam dixisse Theodorus Octodorensis et Amantius Nicænsis, quorum hic ex Alpiibus maritimis, ille ex Graiis fuit. Non tenere igitur asserueris Alpes geminas sub Viennensi provinciæ nomine in ecclesiastica saltem illius temporis notitia fuisse comprehensas.

CAP. VII. De Alpium Graiarum provincia. Quid in eam juris habuerit Arelatensis episcopus. — Etsi obscura admodum sit provinciæ (a) Alpium Graiarum et Penninarum memoria in ecclesiasticis monumentis ante Hilarii papæ tempora, haud obscurum tamen est juris in eam plurimum habuisse Arelatensem episcopum, etiam Leonis ætate. Cum enim duabus tantum civitatibus constet in notitia Galliarum a Sirmundo edita; 872 earum prima ac præcipua, Tarentasia videlicet, tamquam pars solidæ Viennensis, tributa est Viennensi episcopo in illa divisione, qua pacis causa inter Viennensem et Arelatensem episcopos illam provinciam distribuit Leo noster. Ex quo decernere licet eam provinciam partem olim fuisse Viennensis, saltem in ecclesiasticis.

Primo enim quod Leo metropolitico juri tam strenuus assertor Tarentasiam attribuit Viennensi episcopo tamquam Viennensis provinciæ partem, palmare argumentum est, eam non alterius provinciæ partem fuisse, ex qua, et quidem adeo tenui, numquam ampliore civitate decerpisset, relicta unica et modica civitate Octodoro, quæ Tarentasiæ quoad ordinationem subiceretur. Etsi enim Viennensî favere vellet, id tamen cum tertii alicujus metropolitani injuria numquam esset aggressus; præsertim cum ex his civitatibus, quas potestati Arelatensis episcopi relinquebat, unam aliquam potuisset avellere, quam loco Tarentasiæ Viennensi traderet.

2° Non modo in ecclesiasticis, sed nec in civilibus potita esse videtur ea provincia jure metropolitico, sed solo jure civitatis. Hoc enim perspicuum est ex Sirmondiana Galliarum notitia, quæ nullam huic provinciæ metropolim assignat, etsi cæteris omnibus suam assignarit. Non ferebat autem hoc illius ævi consuetudo, ut quæ in civili ordine metropolim non habebat, ea metropolim haberet in ecclesiastico.

3° Nullum est apud antiquos scriptores vestigium, ex quo vel suspicari liceat Tarentasiensem episcopum metropolitico munitis aliquando fuisse defunctum, aut aliquid juris hujusmodi sibi tunc temporis

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a, Lege observ. part. II, c. 6, n. 11.

asseruisse ante Hilari papæ tempora, cujus unica restat epistola, in qua Alpium Penninarum episcopi ab aliarum provinciarum episcopis distinguuntur. Quamquam vereor ut subsit mendum in titulo epistolæ; ita ut loco *Alpium Penninarum*, legendum putem *Alpinarum*, vel *Alpium maritimarum*. Ratio emendationis non una est. Primum enim cum alteram epistolam scribat idem papa Hilarius ad earundem provinciarum episcopos ad quos primam scripserat, provinciarum, inquam, *Viennensis, Lugdunensis, Narbonensis primæ et secundæ et Alpinæ*, hoc unum inter utramque discrimen est, quod in prima *Alpinarum Penninarum* meminit, in altera simpliciter *Alpinæ*; unde videtur Hilarius unicum Alpiam agnovisse ab aliis provinciis discretam: eam porro longe satius est existimare fuisse maritimarum Alpiam, quæ octo civitatibus constabat, quam Penninarum, quæ ex duabus dumtaxat conflata erat. Deinde quis credat Hilarium, cum ad omnes fere Galliarum provincias scriberet, amplissimam maritimarum **873** Alpiam provinciam prætermississe, et unius provinciunculæ meminisse, quæ etiam metropoli carebat? Denique cum idem pontifex de eadem Mamerti causa, de qua in posteriori epistola mentionem facit, scriberet ad viginti nominatim episcopos, Ingenuum inter eos recenset, qui Alpiam maritimarum metropolitaneus erat; unde patet magis de maritimis quam de Penninis Alpiis intelligendam esse Alpinam quam in posteriori epistolæ titulo commemorat Hilarius, et ex eodem corrigendam esse titulum primæ, ubi *Penninarum Alpiam* mentio injicitur.

4° Cum Petronius præfectus prætorio Galliarum Honorii tempore septem provinciarum corpus composuit, quarum concilium apud Arelatem constituit singulis annis congregandum, vix dubitari potest quin Alpes Graias et Penninas eisdem ennumerarit. Qui enim corporis hujus amplificandi causa duas Aquitanias cum Novempopulania, antiquæ Narbonensis partibus annectere compulsus est, num illud Alpium Penninarum et Graiarum detractioe minuisse? Hæc certe verosimile non est, sed par est potius credere Viennensi annexam esse tamquam partem ejusdem et illius septem provinciarum corporis. Et certe numquam Leo noster Tarentasiam cæteris Viennensis provinciæ civitatibus promiscue annoverasset, illiusque episcopi ordinationem tribuisset Viennensi, si nec provinciæ Viennensis, nec corporis illius septem provinciarum pars aliqua fuisset, cum nullo exemplo antiquitatis factum id unquam esse probari queat. Quod autem in notitia Galliarum toties citata ea provincia ab aliis segregata seorsim numeratur, hoc vel errore factum esse puto, vel potius ex mutatione quæ per illas provincias inducta est per Visigothorum irruptionem, qui illarum partem occuparunt circa posteriora illa tempora, quæ supra hujus notitiæ ætati assignavimus. Quamobrem vel ex hac diversitate probatur posteriorem esse et Honorio imperatore, et Leone papa I eandem hanc notitiam; et præterea non vere scriptum ab illustr. Petro de Marca (*Dissert. de Prælatibus*, § 67) expunctam esse a corpore provinciarum illarum provinciam Alpium Graiarum, cum ex Leone constet Viennensi esse accensitam, quando Tarentasiam Viennensi episcopo attribuit.

5° Cum Ravennii in locum S. Hilarii mortui ordinatus esset Arelatis episcopus, de ejus ordinatione certiores fecerunt Leonem ordinatorum per suas litteras, ad quos Leo rescribens duodecim numeravit: unde eundem duodenarium numerum ordinationi illi interfuisse dubium non est. Porro cum ad solam Viennensem provinciam pertineret illa ordinationis, eum numerum intra hanc provinciam frustra quæseris, nisi Tarentasiam cæteris annoveretur. Demptis enim Viennensi et Arelatensi episcopis, undecim tantum restant in illa provincia juxta Sirmondianam notitiam, si Tarentasiam non annumeres. Porro Viennensem huic ordinationi non affuisse extra du-

bium est, **874** tum quia numquam consecrationis hujus honorem alteri cessisset, cum tamen Constantino episcopo, ut provinciæ antiquiori, delatam esse probabile fiat ex ejus inscriptione, quæ primum locum obtinet in rescripto sancti Leonis; tum quia cum ordinatorum omnes Ravennii subscripserint libello episcoporum Gallorum oblato Leoni papæ in gratiam Arelatensis episcopi, exceptis tantum Auspicio Vasensi, qui decesserat, et aliis quatuor qui supererant, Niceto, Floro, Chrysaphio et Rustico, non est procul dubio inter hos subscriptores numerandus Viennensis, aliqui propriorum Ecclesiæ suæ jurium prævaricator exstitisset. Porro nullus e quatuor mox nominatis Viennensis fuit episcopus, qui si adfuisset, primus omnium inscribi voluisset, cum Rusticus tertio tantum loco, Nicetas quinto, Florus septimo, Chrysaphius duodecimo habeatur. Jam vero si Tarentasiensis episcopus ordinationi Ravennii inter fuit, argumentum est Tarentasiam ex provincia Viennensi fuisse, cum id ecclesiasticus mos non pateretur, ut ex aliena provincia ordinationis testes adessent episcopi in synodali qui propterea fiebat conventu; ac ne id Ebredunensi quidem episcopo concessum in provincia, cui Arelatensis præerat, licet ad ejusdem synodum pertineret.

6° Denique jus Arelatensis episcopi in eam provinciam mire elucescit ex vita sancti Jacobi primi Tarentasiensis episcopi, quam e veteri codice ms. erutam opera Petri Francisci Chiffletii jesusitæ, inseruit Bollandus tomo II Actorum sanctorum ad 16 Januarii. Constat enim ex illa vita, si genuina est, et ab antiquo, ut videtur, auctore descripta, Jacobum se primum Honorato Lirinensis cœnobii Patri ad monasticam vitam instituendum tradidisse; tum ab Honorato ad Arelatensem sedem assumpto missum fuisse ad Centronum oppidum vallemque Tarentasiensem, ut *populum inibi sub gentilitatis ritu degentem ad fidem Christi converteret... Quo circa*, addit auctor, *Honoratus aliis convocatis episcopis Jacobum ordinavit episcopum, et ad præfatam oppidum vallemque Tarentasiensem direxit prædicare verbum Domini*. Quo munere suscepto, Jacobus totum illum populum ad fidem Christi adduxit, basilicam construxit, sacrisque ministris institutis hierarchiam composuit, impetratis etiam a Burgundionum duce, qui tunc eas regiones occupabat, addictisque Ecclesiæ Tarentasiensi circumjacentibus agris. His prorsus similia scribit illustrissimus jam Tullensium episcopus Andreas Saussaius in supplemento Martyrologii Gallieani. Ea quibus manifestum est Ecclesiam Tarentasiensem, quæ illius provinciæ primaria erat, exordia sua debere Arelatensi episcopo, qui illi et fidem sui discipuli ore propinaverat, et primum consecraverat episcopum; unde sibi eam merito jure vindicavit, ac consequenter cæteras ejusdem provinciæ Ecclesias.

De Octodoro, quæ jure civitatis gaudet **875** in notitia, difficultas nonnulla esset, cum et longe ante Honorati episcopatum de ea mentio habeatur in concilio Aquileiensi, nec alibi legatur subjecta fuisse Viennensi vel Arelatensi, aliisque Galliarum metropolitaneis. Sed jam ea notitia non est quod anxios nos faciat, cum eam ad posteriorem ætatem esse rejiciendam docuerimus superius.

Ad synodum Aquileiensem quod attinet, posthabitis Petri Chiffletii conjecturis de actorum illius suppositione, quibus in prima mea editione nonnihil indulsisse me poenitet, respondeo plus favere synodum illam consilio meo quam obesse. Cum enim Octodunensis episcopi meminere acta, nec tamen alias Galliarum provincias commemorarent quæ ad synodum legatos destinassent, quam Viennensem et Narbonensem primam et secundam, ad alterutram illarum pertinere debuit Octodorum, et Viennensis juribus accensitam tunc fuisse, asserere mihi liberum est.

PARS TERTIA.

Utraque dissertationis hujus, quam præmittimus,

parte defaneti, vis opus erat ut tertiam adjungeremus. Siquidem quisquis semel hoc in animum induxerit, nihil Hilario in utroque illo Celidonii et Projecti negotio tentasse præter legitimam sedis suæ jura, facile cætera accusationis capita diluet. Si enim Celidonius non in alia quam Viennensi provincia episcopum egit, quam metropolitico jure subjectam fuisse Hilario comprobavimus, non aliena, sed propria eum potestate ad judicium suum vocavit, deposuitque convictum; nec appellationi locus erat, cum nihil nisi juxta canonum consequentiam gestum fuerit in hoc negotio, uti in prima dissertationis parte asserimus. Si etiam omnes illæ provinciæ, quæ antiquæ Narbonensis partes fuerant, Arelatensem metropolitam etiam post divisionem agnoverent, non est cur ordinatio Projecti [*Leg. episcopi pro Projecti*] in aliqua illarum tentata, ob eam rationem in crimen adducatur quod limites proprios excesserit Hilarius. An vero aliqua circumstantiæ in utroque illo negotio intervenierint, quæ eundem vel tameritatis, vel superbiæ, vel alterius criminis **376** reum fecerint: hoc porro est quod hæc tertia parte discutiendum habemus: dum reliqua epistolæ S. Leonis capita, animo omnis præjudicii immuni, singillatim perque singulos articulos recensemus.

CAP. I. An et quo sensu Hilarius Arelatensis ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicari aut vindicare potuerit. — Istud est omnium accusationum caput ac summa quas adversus Hilarium nostrum struxerunt ejus adversarii: quod videlicet *Ecclesiarum statum et concordiam sacerdotum novis præsumptionibus turbaturus excessit, ita suæ cupiens subdere potestati* (a) Viennensis provinciæ episcopos, ut se beato apostolo Petro non pateretur esse subjectum; ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, et debitam metropolitanis sacerdotibus in suam transferens dignitatem.

Ad hæc ut articulatum satisfaciamus, respondeo satis elucescere ex iis quæ superius diximus nequaquam *Ecclesiarum statum* ab Hilario fuisse turbatum; immo vero hoc unum a Leone etiam atque etiam rogabat, ut *Ecclesiarum statum more solito ordinaret*; nec novis sese efferebat *præsumptionibus*, sed antiquis in hærebatur Ecclesiæ suæ privilegiis, quæ a prædecessoribus suis per manus, ut probavimus, accepta, si ultro deseruisset, prævaricationis crimine incurrisset. Tantum abest autem ut *sacerdotum concordiam* turbaret Arelatensis pontifex, ut potius ad ejus propugnanda jura omnes fere in unum coirent ac conspirarent Galliarum episcopi, uti ex eo patet quod iisdem annuentibus (b) eamdem semper, quoad vixit, usurpavit potestatem, etiam refragante Leone, ac militante Augusto; et post mortem ejus omnes Ravennium in ejus locum *unanimitè*, ut Leo ipse loquitur, *consecravit*, et per libellum supplicem uno consensu adierint Leonem episcoporum Gallicanorum pars maxima, ut etiam ad revocandum durum illud decretum adversus Arelatensem antistitem promulgatum amice compelleret. Eatenus porro suæ potestati subdere cupiebat Viennensis provinciæ episcopos, quatenus provincialibus episcopis injunctum erat per sacros canones, ut metropolitam obtinuerent, ex illorum ore nutuque penderent, ipsamque ut dignitatis suæ consecrationisque auctorem venerarentur. Non ita tamen provinciæ sibi suæ ordinationem pro jure suo **377** assumebat, ut cathedræ Petri debitam denegaret subjectionem, quam ut capiti membrum, ut primatui metropolitæ, ultro deferebat. Verum quod ex apostolica traditione acceptum

A post Hilarii tempora aliquando asseruit Magnus Gregorius, hoc Hilario, qui erat traditionis fonti propinquior, non latebat: nimirum, inerti esse ac otiosam primariorum præsulum erga inferiores episcopos prærogativam, eum nihil ab his nisi secundum normam canonum arrogatur. Si qua, inquit ille (*Lib. vii, epist. 65, ind. 21*), *culpa in episcopis invenitur, neacto quis ei episcopus subjectus non sit; cum vero culpa non exigit, omnes secundum rationem humilitatis æquales sumus*. Nihil porro contra canonis actum esse ab Hilario, abunde a nobis dictum ac probatum est in superiori dissertationis hujus parte; immo vero nihil nisi pro custodia canonum, vel contra Celidonium decretum in synodo, vel Romæ coram pontifice prolatum est ab Hilario: quomobrem quod Leoni sententiam aequitate plenam rescindere volenti strenue obstitit, non proterviæ in eo indicium, sed invicti animi disciplinæque tenacissimi argumentum fuit.

B Jam quod attinet omnium per Gallias Ecclesiarum ordinationes, quas sibi vindicasse dicitur Hilarius, juvat nonnulla observare, quibus expensis quidquid ambitionis erumpere videtur ex his verbis nullo negotio eluetur. Nulla hinc fere vox quæ interpretatione non egeat, aut a generali significato ad strictiorem revocari non debeat.

Allucinati sunt, nisi ipse allucinor, omnes omnino qui vocem *ordinationes* hic positam esse existimaverunt pro consecratione sacerdotum seu episcoporum, ita ut S. Leo Hilarium arguerit, quasi omnium per eas Galliarum partes de quibus loquitur episcoporum consecrationem, posthabitis metropolitansibus, sibi arroganter. At certissimum mihi apparet longe hoc abesse a mente Leonis, sed potius *ordinationem* hoc loco pro administratione seu sollicitudine usurpari, quæ metropolitano vel ordinario vel primario competit in provinciam aut aliquem provinciarum tractum. Hoc inde primum elucet, quod non *ordinationes sacerdotum* dixit S. Leo, sed *ordinationes Ecclesiarum*, inter quæ magnum esse discrimen nemo non videt. Ordinare enim episcopos seu sacerdotes unicum consecrationis munus exprimit, ordinate autem Ecclesias quemlibet alium jurisdictionis in Ecclesias actum et exercitium denotat. 2° Cum hæc scribebat Leo noster, positum ob oculos habebat Celidonii negotium, de quo inter pontificem et Hilarium contentio fuerat. Nemo autem hac in occasione consecratus ab Hilario fuerat, sed potius depositus fuerat Celidonius in synodo Hilarii jussu congregata, quod sub ordinationis Ecclesiarum nomine **378** continetur. Denique familiarissimum est illius ævi scriptoribus in hoc significato ordinationis vocem usurpare. Cuique legenti passim occurrunt hujusmodi plurima, ut apud Leonem ipsum sermone de apostolis: *Paulo*, inquit, *apostolo aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupato*; sed et in hac causa ipsaque epistola de quibus agimus duplicem hujus vocis sensum discernit et usurpat Leo. Cum enim Projecti negotium tractat cap. 4 et 5, et infra etiam de consecratione episcoporum sermonem habet, exacte *ordinationem sacerdotum* dicit; cum vero de generali provinciarum administratione disserit, *ordinationem provinciarum* nominat. Ita enim accipienda mihi videntur hæc tertiæ capituli verba: *Ordinationem sibi, ut ante jam diximus, singuli metropolitani suarum provinciarum, cum his qui cæteros sacerdotii antiquitate præveniunt, restituta sibi per nos jure defendant*. Quamquam enim non infirmamur *ordinationem provinciarum* non nunquam pro consecratione sacerdotum provinciarum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc verba *Viennensis provinciæ episcopos* ex sua sententia Quesnellus inseruit, eo quia Hilarii iudicium de Celidonio, quod Leo respicit, ad provinciam Viennensem Arelatensi episcopo subjectam pertinuisse existimet: quæ tamen sententiam falsam ostendimus. Hujus autem capituli confutationem in-

venies in observ. part. III, c. 1.

(b) Nec Hilarium post Leonis decretum Jus metropoliticum usurpasse, nec Gallicanos contra ipsum decretum conspirasse, aut quidquam egisse, ibidem probavimus cap. 2.

usurpari apud ecclesiasticos scriptores, non ita tamen sumi hoc loco mihi videtur, sed pro administratione. Ad consecrationem enim episcoporum non ii solum cum metropolitano convenire solebant qui ceteros sacerdotii antiquitate praevenirent; sed tota simul conspirabat cohaerere provincia; at vero pro administratione provinciae eorumque negotiorum discussione quae per sepe intra quamque provinciam enascebantur, opus non erat ut toties comprovinciales episcopi omnes in synodum convenire juberentur, sed satis erat ut illa metropolitano ex aliquot antiquiorum consecratorum consilio tractarentur, juxta praesens Leonis pronuntiatum. Adde quod eodem loco generatim de alieno jure non invadendo disserens Leo, jubensque ut quisque suis limitibus sit contentus, inuit se de generali quoque provinciarum ordinatione seu administratione sermonem habere. Ejusdem etiam epistolae capite ultimo: *Non enim, inquit, nobis ordinationes vestrarum provinciarum defendimus, quod potest forsitan, ad depravandos vestrae sanctitatis animos, Hilarius pro suo more mentiri; sed vobis per nostram sollicitudinem vindicamus.* Hoc, inquam, pariter loco ordinatio pro administratione poni mihi videtur. Quis enim unquam illo tempore vel somniasset Romanum episcopum de ordinandis seu consecrandis Gallicanarum provinciarum episcopis cogitasse? At ut per se vellet illarum provinciarum curam suscipere, synodales conventus congregare, judicia adornare, et caetera hujusmodi, quae penes Arelatensem episcopum ad illa usque tempora fuerant, ad se pertrahere, non somnians erat suspicari. Hanc tamen longe a se amovitur Leo suspicionem, eam curam (a) Leontio **879** Forojulienis episcopo, honorandae, ut ait, antiquitatis causa, deferri postulas; eam, inquam, curam, quam sibi superius asseruerat nolle defendere. Porro nequaquam Leontio episcopos consecrandi potestatem facit; immo diserte interdicit, hanc exceptionem statim subjiciens: *Metropolitani privilegii sui dignitate servata;* quibus etiam non uno epistolae loco jus consecrationis a Leone ipso asseritur.

Ipsae Valentinianus Augustus, cum constitutione sua Hilarius acerbe increparet, ex Leonis suggestione, ait, quod certa in eum ex his quae male ordinaverat, lata sententia est. Ubi nullatenus de consecratione in particulari loquitur, sed universim de omnibus quae male gesta in Ecclesiis ab Hilario existimabat. Denique, ne prolixiores simus, ipse Hilarius, referente Vitae ejus auctore, in haec verba Leonem allocutus est, *deprecens ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret.*

Quoquo modo autem ordinationis vocem interpretetur, opus est ad Hilarii defensionem sequentes ad genuinum sensum revocare: si enim de omnibus, quaque patent, Gallicanis provinciis intelligerentur, intoleranda prorsus audacia reus habendus esset Hilarius. Ac primum quidem certum est Gallicanas tunc temporis provincias non unius principis ditioni fuisse subjectas, sed partim Romano imperatori, partim Gothis, partim etiam Francorum ducibus vel regibus paruisse: ut nullo pacto potuerit Hilarius omnium per omnes Gallias Ecclesiarum ordinationem sibi vindicare: numquam enim id ferebant principes, ut alienae gentis aut ditionis episcopos Ecclesias in eorum regno sitas administraret, et ex iis vel episcopos amoverent, vel conflarent synodos. Exemplum habemus in prima synodo Arausicana, cui cum forte fortuna interfuisset Eucherius Lugdunensis

A episcopus Hilario nostro, qui concilio praerat, per-necessarius, non ausus est tamen synodi Actis absolute subscribere, sed tantum sub conditione consensus a comprovincialibus impetrandi. *Ego, inquit, Eucherius episcopus subscripsi, sanctorum sacerdotum comprovincialium meorum super his exspectaturus assensum.* Ex hac igitur synodo, quae tribus tantum annis Celdonii depositionem antecessit, manifestum est (b) in Lugdunenses, ac proinde in alias provincias ultiores Galliarum nihil sibi vindicasse juris Hilarium, qui nec Eucherium impulit ut absolute subscriberet, quoniam illum ad suam synodum non pertinere noverat.

Non alias ergo Gallias licet hic intelligere, **880** quam quae Narbonensem olim solidam composuerant, quae Galliarum provincia primum appellata est, et postmodum simpliciter Provincia. Quae cum ab aliis provinciis in administratione civili distingueretur, consequens erat ut etiam in ecclesiastica esset separata. Certe suspicor illud etiam inter utrasque discrimen nonnumquam positum esse, ut quae Narbonensem olim conflant, simpliciter Galliae vel Galliarum provinciae, aliae vero dictae sint provinciae Gallicanae. In concilio enim Parisiensi ann. 362 vocantur ubique Gallicani episcopi qui synodum constituiebant, et *Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis episcopis dicunt.* Quae synodus eo consilio congregata fuisse videtur, ut quae a Saturnino Arelatensi episcopo Ariano male gesta fuerant in Arelatensi et Biterrensi synodis rescinderentur. Verum quia timendum erat ne Saturninus vel synodum de novo cogeret adversus Parisiensem, aut saltem eos episcopos quos prius ad tuendum errorem armaverat, iterum ad conciliandum Parisiense decretum auctoritate sua impelleret, decrevit synodus ut quisquis his quae statuerat intra Gallias putaverit renitendum, a communione ac sede sit sacerdotii abjiciendus; eas Gallias, ut opinor, intelligens, in quibus versabatur ac auctoritate pollebat Saturninus, et quarum episcopi propter ante acta in suspicionem veniebant. Item in concilio Vasensi an. 442: *Placuit, inquit can. 1, tractatu habito, episcopos de Gallicanis provinciis venientes, intra Gallias non discutiendos: sed solum sufficere si nullus communionem alicujus interdixerit: quia inter circumhabitantes ac sibi pene invicem notos, non tam testimonio indigent prohi quam denotatione ac denuntiationibus depravati.* Ubi omnino distingui videtur inter Gallias seu quinque aut septem provincias, quarum episcopi synodo aderant, et Gallicanas provincias, de quarum episcopis discutiendis agebatur. Eodem sensu Gallias esse acceptas a Leone ipso pro solidae Narbonensis partibus apparet ex epistola 38 ad Ravennium Arelatensem. *Peironianum, inquit, quemdam vagum... didicimus per Gallias se nostrum esse diaconum jactitasse, et sub hujus honoris obtentu diversas ejus provinciae Ecclesias circuire.* Item epistolam ad episcopos synodi quinque aut septem provinciarum, quae corpus ab aliis distinctum conflabant, ita inscribit: *Leo Ravennio, Rustico, etc., episcopis per Gallias constitutis.* Haec sunt conjecturae quas doctioribus examinandas emitimus, non ita iis innitentes ut ab iisdem **881** pendere velimus sententiam nostram, qua dicimus, non omnes omnino Galliarum provincias sibi subjicere voluisse Hilarium; sed eas solummodo quae ex solidae Narbonensis divisione in solidas evaserant quoad civile regimen. Quam merito autem jure eas sibi vindicabat Arelatensis episcopus, satis superque dictum est in superioribus.

CAP. II. *Utrum in hac agendi ratione, quam pontifex*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Leontius, cujus Leo meminit, diversus est a Forojulienis: quippe hic jam obierat circa annum 432, ut probant Tillemontius tom. XV, not. 3 in S. Maximi Regiensis Vitam, et Pagius ad an. 433, n. 20.

(b) Cum Celdonius Vesontionensis episcopus fuerit Lugdunensi metropolitae subditus, ut ostendimus in observ. ad hanc dissertationem, cum Hilarius eum

deposuit, iudicium exercuit in provincia metropolitae Lugdunensis, et hac de causa Leo eum omnium per Gallias Ecclesiarum ordinationes, seu administrationem sibi vindicasse affirmavit; adeo falsum est Galliarum nomine solidam Narbonensem intelligendam esse. Caetera quae Quesnellus subjicit, vel ipse imbecilla sub finem capituli indicat.

redarguit in Hilario, aliquid superbiæ, præsumptionis et arrogantiaë emicuerit. — Totus est Leo noster in insectanda episcopi Arelatensis (a) superbia, vixque linea est in hac, tota quanta est epistola, quæ hanc criminationem non spiret acrioribus verbis et quidem plurimis illatam. Passim enim eum traducit, ut hominem nulli subditum legi, qui nullis se dominicæ institutionis credit regulis contineri, qui sacratissimam Petræ firmitatem Deo ædificante constructam nimis impia vult præsumptione violare, ejus potestatem tentat infringere, favendo cupiditatibus suis, præsumendo illicita, et ipsius beatissimi Petri reverentiam verbis arrogantioribus minuendo.

Nihil revera arrogasse sibi Hilarium præter suæ Ecclesiæ jura, ostensum est pluribus. An vero ita sedis suæ privilegia, immo totius episcopalis ordinis potestatem defenderit, ut debitam apostolicæ sedi violaret reverentiam, non omnino manifestum est. Asserit quidem sanctus Leo, sed Leo, ut scribit doctissimus Baronius, in his quæ contentiosi fori sunt, quod perfacile est, deceptus, sed Celidonii artibus circumventus, et delationibus adversariorum faciliores præbens aures

Quis porro ad convincendum reum accusatoris testimonium satis esse dicat, præsertim vero in propria causa, in qua quisque sibi ipse suspectus esse debet? Certa cum in hac Leonis epistola lego: *Quod postquam Hilarius rationale, quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere, non habuit, ad eam, occulta cordis ipsius transtulerunt, quæ nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum posset audire;* cum hæc, inquam, lego, redit in memoriam Auxiliaris, præfecti effatum, quod ex ejus ad Hilarium ipsum epistola ea de re scripta refert Honoratus Massiliensis. *Impatienter, inquit, ferunt homines, si sic loquamur quomodo nobis concessi sumus. Aures præterea Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur. Mihi certe audiendus magis videtur præfectus ille Leonis et Hilarii amicus, quam vel Hilarius ipse, vel Leo, quorum, tametsi sanctorum 882 ventibus vel proprio privilegiorum æmulatione, vel amor victoriæ nebulas quasdam offundere potuerunt. Intelligis autem, sincere lector, quantum aberat ut Auxiliares præfectus, totius negotii atque tractatus inspector, contumaciæ Hilariam argueret, cum omnes potius Leonis querelas in illam affectionem referat, qua vix est qui non laboret, cum suæ sententiæ sibi que aliquem habet paulo liberius adversantem, in eaque aurium teneritudinem, quam Romanis innatam affirmat. Sed et longe clarius mentem suam aperit in eadem epistola, ubi asserit se totius illius concertationis consensum ac testem nihil omnino in Hilario deprehendisse quod animum elatiorem protervumque saperet. Cum, inquit, propositi tui tenax sis et semper æqualis, nulloque commotionis felle rapiaris, sicut nullis extolleris illecebris gaudiorum, ego nec minimum quidem factum beatitudinis tuæ arrogantiaë meminisse contagione fuscari.*

Hoc ut Auxiliari præfecto, ita et cunctis Galliarum episcopis persuasum fuit, qui a Leone accepisse videntur rerum in Romana synodo gestarum acta quæ omnia ab Hilario prolata continentur, ut ex his verbis conjicio: *Quæ igitur apud nos in causa Celidonii episcopi gesta confecta sint, et quæ Hilarius dixerit, dum cum eodem præsentem supradicto episcopo audiretur, inditus chartis rerum ordo demonstrat.* Cum autem omnium ab Hilario gestorum dictorumque participes essent facti, (b) non tamen propterea ab illo desciverunt, sed posthabito transalpini conventus judicio, Gallicæ synodi sententiam adversus Celidonium decretam constanter ratam habuerunt, eundem semper honorem detulerunt Hilario, nec ejus locum a

Leontio aliove invadi permiseret, quod erat Leonis ad eos scribentis votum consiliumque.

Etsi porro tam horum præsumum quam Auxiliaris præfecti suffragia deessent in gratiam Hilarii, non facile tamen aures accommodandæ essent eju-modi accusationibus, cum et antequam hoc negotium agitari cœset, et postquam finitum est, semper ob summam animi demissionem fastusque omnis contemptum præcipue commendatus sit Hilarius. Inde est quod Cognati prædecessoris sui Honorati Vitam edisserens, præcipue ejus nobilitatem presertim silentio, nec in ipsum laudes gentili suo delatæ reciderent: *Etiam ipse laudibus venerandi propinqui præcelsum stemma natalium maluit nobilitate dum respicit, commendare dum præterit, dilatare dum spernit.* Nec mirum demissum gessisse animum, ubi in ea dignitate collocatus est, ad quam non nisi humilitate conscenderat. *Sicut enim sacerdotii gradu summus, inquit idem Vita ejus scriptor, ita humilitatis descensus, fastigium celsæ sublimitatis*

883 indeptus. Idem Massiliensis episcopus, postquam plurimis exemplis Hilarii nostri humilitatem comprobata fecit, ita prosequitur: *Constat ergo humilitatis culmina proprio eum comparasse despectu, et celsum perinde virtutum meruisse fastigium. Sed forte hæc tanta et tam multiplicia veræ humilitatis exempla aliquod superbiæ periculum generarunt, et non potius sublimibus humilitatis comparavit celsa præconia. Exstitit rigidus, sed superbis; exstitit terribilis sæculi iniquitate turgentibus, xenodochiæ vanitate turgentibus. Caverem congregationi sanctæ et consummatis viris, non solum cor atque animum, sed corpus quoque promptissime prosternebat. Quod non minus Romæ quam in Galliis frequentavit; Urbem enim statim atque ingressus est, apostolorum martyrumque occursum peracto, beato Leoni papæ illico se præsentavit, cum reverentia impendens obsequium et cum humilitate deposcens ut Ecclesiarum statum solito more ordinaret. Denique ne unius Vitæ auctoris nonnullis forsitan suspecti testimonio contenti simus, Auxiliaris Romanæ faciundia, ut idem scriptor assertit, auctoris suffragium proferamus; breve quidem illud, at omni exceptione majus. Ita Hilarium ipsum alloquitur in epistola cujus fragmentum habet ejus Vita: *Sicut tenes in aliis modestiaë morumque operibus principatum, ignosce de te studiose minora dicenti, quia semper in prædicatione sui virtus erubescit.**

Jam vero postquam Roma rediit Arelatum, quanta sinceræ humilitatis dederit indicia, vel ipso narratore Baronio discimus. *Certe quidem, inquit, haud mediocriter specimen edidit Christianæ modestiæ, dum ita exagittatus tam a pontifice quam ab imperatore: Sicut enim fremitus Leonis, ita et ira regis; tamen omnino conquievit, neque contrariis editis apologiis suam causam defendit; cum aliqui id præstandi et vis eloquentiæ ipsi suppeteret, et jura a prædecessoribus prætensa suffragarentur.* (c) Errat tamen cardinalis, cum posthac Hilarium omnino conquievisse assertit, nullasque ab eo editas esse apologias quibus causam suam defenderet; ab eminentissim viro hac in parte dissentimus, quoniam contrarium disertè affirmat Hilarianæ Vitæ auctor, in hæc verba: *Solus, inquit, tantos sustinuit, nequaquam minantes expavit, inquirentes edocuit, altercantes vicit, potentibus non cessit, et in discrimine vitæ positus, communioni ejus, quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit.* Redux autem ad Ecclesiam suam, et legatos frequentes misit ad Leonem, et tam multas edidit apologias, ut iis recensendis supersedere coactus fuerit idem Vita ejus scriptor. *Et quia, inquit, quantum in hac causa dictaverit, huic operi nulla possum ratione connectere, Auxiliaris 884 tunc præfecti quæ fuerit sententia, credidi*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Confer observ. part. III, c. 1, n. 2.

(b) Hæc gratis et falso affirmari patebit ex iisdem observ. part. III, c. 2.

(c) Errat potius Quesnellus, cum apologias post Leonis decretum missum in Gallias ab Hilario scriptas affirmat. Lege observ. part. III, c. 2, n. 1.

inscrenauim, etc. Ut autem a Baronii sententia discimus cum scriptas hujusmodi apologias negat, ita eidem subscribitus Hilarii modestiam asserenti. Est enim hoc hominis vere episcopalis, et dignitatis suae jura tueri fortiter, et tamen a Christiana humilitate modestiaeque sacerdotali nequaquam recedere. Tale se in hoc negotio Hilarium praebuisse et totius Vitae ipse tenor, et scriptor jam saepissime laudatus perspicit: *In civitatis, inquit, recessu totum se ad placandum animum sancti Leonis inclinata humilitate conuertit, misso primum sancto Ravennio tunc presbytero, postmodum proprio successore; deinde sancto Nectario sanctoque Constantino praecipuis sacerdotibus. Et quia quantum in hac causa dilaverit, etc.*

Absit ergo ut tam sinistram de sanctissimo episcopo opinionem animo retineamus, quam et adversariorum ejus calumniae, et sancti Leonis paulo commotioris facti epistola jam pridem generarunt. Et licet difficile sit in hoc dissidio e duobus eximia sanctitate praeclearis alterutrum absolvere, nisi altero insimulato, minus tamen spiritui gratiae contumeliosum videtur, si dixerimus Leoni satis perspectam tunc non fuisse Hilarii sanctitatem; et in illo contentiosis aetate non eo sensu Hilarii verba accepta esse a Romano pontifice quo ab Arelatensi proferebantur; quam Hilarium tantae proacacitatis, arrogantiae ac superbiae ream existimare, hominem singularis modestiae ac spontaneae demissionis nomine commendatissimum.

CAP. III. *Quid ad illud epistolae; quod Hilarius rationabile quod in sanctorum concilio sacerdotum possit responderi non habuit? Quid de testibus a Celidonio productis? — Omnibus in re propria dicendi testimonii facultatem jura submoverunt, ut pridem sauxere imperatores Valens, Gratianus et Valentinianus ad Gracchum praefectum Urbis scribentes (Cod. Theod. lib. 1, tit. 3). Et quo et superioribus S. Leonis querelis plurimum roboris detrahitur, et praesentibus occurrit. Hoc enim uno maxime angebatur Leo, quod ad se trahere volenti Galliarum causas strenue obnitebatur Hilarius. Unde mirum non est si (a) *rationabile non invenit* quidquam eorum quae ab Arelatensi episcopo prolata sunt; nemo est enim qui adversariorum rationibus libens subscribat, et cuique litigantium hoc a natura corrupta inditum est, ut juris omnis robor ac probationum pondus sibi militare existimet.*

Porro si Honoratum Massiliensem consulamus, qui cum post mortem Hilarii scripserit, adulationis opinis capere ac vacuus 885 fuisse credendus est; ita locutus est Hilarius in sua causa, ut et inquirentes edocuerit, et altercantes vicerit. Quamquam parce admodum verba eum fecisse putem, qui se ad litigandum non accinxit, sed huic semper principio tamquam immobili lapidi innixus est, *se ad officia, non ad causam venisse; protestandi ordine, non accusandi, quae omnia acia suggerere*: quae quidem in novo rursus judicio venulari ac discuti, (b) recepti tunc in Gallis canones, solitaque Ecclesiarum ordinatio non sinebant. Hoc unum contendebat Hilarius; hoc *rationabile* non existimavit pontifex noster: quoniam hoc auctoritati ac splendori sedis suae deberi putabat, ut quaecumque per omnes orbis Ecclesias celebrabantur judicia, ad Romanum examen denuo semper revocarentur.

Quod igitur in Romana synodo causam deseruisse visus est, nec, ut Leo ait, *quod responderet habuit*, hoc neque ex juris penuria, nec ex probationum defectu, nec ex loquendi difficultate provenit; sed inde quod Leonis facte solita judiciorum Gallicanorum forma immutabatur, novumque jugum hoc modo parabatur Gallicanis Ecclesiis ac sacerdotibus quod

A nec illi nec eorum Patres ferre unquam poterant: quod jugum si Hilarius Gallicanarum Ecclesiarum apex huius imperii passus esset, ipse tanquam et propriae dignitatis desertor, et Gallicanae libertatis traditor a suis coepiscopis erat arguendus. Hilarii igitur silentium prudentiae fuit, non imbecillitatis; reverentiae, non contumaciae; defensionis, non desertionis; facundiusque causam dixit tacendo, quam perorando fecisset.

Jam quod (c) testes attinet, quorum *manifesta*, ut ait, *responsione*, se injusta sacerdotio fuisse dejectum monstraverat Celidonius, dubium subesse mihi videtur nonnullum, utrum de testibus apud Gallias auditis a Gallorum synodo agatur; an vero de testibus quos e provincia in Urbem evocarit episcopus dejectus, produxeritque in conspectum Romani concilii. Si hoc ultimum, videt quisque quam suspecti plerumque sint testes per longa itinera spatia ducti, quippe qui auro persaepe redimantur, ut ad loca remota se conferant, speque lucri magis ducuntur quam studio veritatis. Insuper ab iis locis absunt, in quibus sunt noti, et forte scelerum rei atque a reddendo testimonio reprobandi. Ad quae demum contrariorum *testium, necessariae personae*, ut aiunt episcopi Africani, *vel propter aetatem, vel propter senectutis infirmitatem, vel multis aliis impedimentis adduci non possunt.*

Quam ob causam *statutum est pariter et iustum*, quemadmodum S. Cyprianus testis est. 886 epist. 55, ad Cornelium papam, ut *unicuiqueque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum... ubi et accusatores habere, et testes sui criminis possint.* Unde et in jure civili magna cautio adhibetur circa evocandos per longinqua itinera testes, propter fraudis periculum, quod subesse solet. Jam vero si de testibus a Celidonio productis in Provincia agit S. Leo, longe melior est Hilarii conditio. At de his loqui pontifex videtur tum ex modo loquendi quem usurpat: non enim ait, *monstravit, sed monstraverat*, quo Gallicanam remotioremque synodum indicari crediderim; tum quia de testium praesentia in Romana synodo non meminit, sed tantummodo de ipsorum, responsione, scripto, ut conicere licet, exhibitis, cum tamen statim de Hilario loquens, dicat: *Ita, ut quod Hilarius nobiscum residens possit opponere, non haberet.* Hoc igitur si ita est, ut de testibus in synodo Gallicana ab episcopo accusato prolatis sermo sit, quis velit conferre narrationem Celidonii pro se ipso allegantis Romae testium nescio quorum responsionem in Gallia factam, cum eorum testimonio, qui Celidonium ipsum accusarunt, convicerunt, condemnarunt. Non enim fuere pauci testes pretio conducti, quales facile fuit Celidonio sibi comparare, aut metu vel gratia impulsu; sed *flammarum nobilitium, et medicorum studia convolarunt, astruentes, Celidonium interruptam suo adhibuisse consortio, simul ingerentes saeculi administratione perfunctum capituli aliquos condemnasse sententia (Vita S. Hilarii Arelatensis per Honoratum).* Quibus non contenti sancti Hilarius et Germanus, alios etiam testes imperant praeparari, eorumque opera ac studio conveniunt *ex aliis locis probatissimi sacerdotes*, per quos *res omni ratione prudentiaeque discutitur, accusatio testimonio comprobatur, vera demum simplexque definitio adhibetur, ut quem Scripturarum regula removebant, voluntate propria se removeere deberet.* Si porro tunc temporis vel ulli vel idonei testes a Celidonio adducti essent, ut Romae narravit, quis credat Hilarium Germanumque sanctissimos viros, aliosque probatissimos sacerdotes, quos Honoratus commemorat, ita vel occerca-

BALLERINORUM ANNOTATIONES

(a) Vide part. in observationum c. 3, n. 1.
(b) Quinam canones in Gallis recepti non sinebant Celidonii causam in novo judicio Romae discuti? Falsitate cognosces ex observ. part. 1, c. 6, n. 17. De consuetudine etiam vide ibidem c. 5. Haec saltem

est quod audacissime post pauca subjicitur: *Leonis facte solita judiciorum forma immutabatur, novumque jugum hoc modo parabatur Gallicanis Ecclesiis.*

(c) Lege quoad testes observ. part. III, c. 3.

tos, vel omnia oblitos esse equitatis, ut concardotem malent ut reum damnare, quam absolvere innocentem? Quod si hujus viri innocentiam aliquandiu contigisset invidorum potentia vel artibus obscurari, at tandem aliquando emicuisset Gallicanae Ecclesiae oculis; Hilario ipsi postmodum innotuisset, ut et Germano tanta gratia viro; nec ita pristinae sententiae tenax fuisset sanctissimus Arelatensis episcopus. ut in ea ultimum obire diem voluisset, contra vel propriam vel publicam **887** de fratris sui Innocentia notitiam. (a) Numquam tamen restitit Hilarius, sanctae post mortem memoriae ab ipso Leone appellatus, et, ut testatur laudatus toties ejus Vitae scriptor, etiam in *discrimine vitae positus, comminationi ejus, quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit.*

CAP. IV. Caetera accusationum momenta discutuntur ac praesertim ea quibus Hilarius tanquam inimicus et inhumanus arguitur. — Ab his examinationibus abstinere poteramus, cum ea ab Honorato praetermissa esse videantur, sive quod per eam tempestatem purgata esset ab his omnibus Hilarii memoria, sive quod revera in nonnullis humani aliquid passus sit vir sanctus, dum variis Ecclesiarum negotiis emergentibus incumbens, aliqua paulo nimis precipitans ser exsequitur, ut ad alta zela disciplinae accensus properaret. Sed enim quod de se ipsum profecti non pudet Leonem, ipsa suscepti operis magnitudo *eroberrima est offensionis occasio*, etiam pontificibus ab omni ambitu aut cupiditate alienis, tale quid contingere potuit in Projecti negotio, cui alium viventi superordinatum esse queritur S. Leo; et quidem, ut ipse contendit, in aliena provincia; quod quatenus verum sit, secunda dissertationis parte discussimus. Sed dum Projectus ardentius forsitan sua jura prosequitur, dum cives ejus civitatis cujus rogebat Ecclesiam, episcopi sui querelis studioso nimis suffragantur, ac se in electione neglectos putant, cum eorum votis ac testimoniis non expectatis illa perficitur, invidiosissime Hilarium scriptis literis prosequerunt.

Præterea illud omne ex proprio ingenio egisse Hilarium, hominem disciplinae studio commendatum, ægre mihi persuaserim; sed potius existimaverim hoc ipsum negotium in aliquo illorum excursuum contigisse, in quibus comite ac consocio Germano Autissiodorensi utebatur. Nec par est credere quod solus ordinaverit episcopum, cum ipse et in Regiensi, concilio et in Arausicano, quibus praefuit ac subscripsit, et quorum decreta condidit, gravissimis verbis ac interminationibus illos insectatus fuerit, qui vel a duobus ordinari se passi essent, vel alium non ascito secum tertio ordinassent. In Regiensi quidem depositionis sententiam tulit adversus Armentarium Ebrudunensem episcopum, quia a duobus tantum fuerat ordinatus, ordinatoresque ipsos ab omnibus ordinationibus ac conciliis removit et abstinere sancivit. In Arausicana autem synodo eos qui tale quid audebant tanquam praesumptores et antiqui statuti violatores, **888** damnandos pariter decernit canone vicesimo primo. Sed nec Leo ipse nec Projecti cives de hoc Hilarium accusarunt, quod solus eam ordinationem attentavit. Quod vero cum pluribus egit, vix adduci quis poterit ut sine consilio aut sine ratione aliqua factum putet.

Prosequitur S. Leo in hæc verba: (b) *Militaris manus (ut didicimus) per provincias sequitur sacerdotem, et armatis praesumptione praesidii suffulto ad invadendas per tumultum famulatur Ecclesias (Epist. 10, cap. 6).* Nihil est quod in odium trahi non possit, cum seorsum a suis circumstantiis res quælibet exponitur. Unde facile fuit ab adversariis Hilarii rem hæc invidiose referri, quæ vel necessitate compell-

A lente, vel amicis ultro agentibus permisa est ad Hilario. Pronum est enim credere plurimos qui Hilarii ab ira pendebant, ejusque suspiciebant sanctimoniam, sese ultro comites dedisse suo antistiti, cum in provincias sibi subjectas excursurus proficisceretur, tum propter bellicos tumultus quibus eæ regiones persæpe concussæ sunt, tum propter adversarios quos ei ardens disciplinae studium peccatique odium apud impios pepererat.

Quidquid sit, hoc certum habemus Hilarium ab omni sæculi fastu ac splendore longe alienum fuisse; in referentibus qui ejus gesta scripserunt: *Ex plenissima quippe, ut ait Eucherius (De Contemptu mundi), mundana potestatis sede in religionis nomen accenderat, magna animo egressus de domo sua et de cognatione sua, et omnes jamdudum censum in Christi pauperes Christo diuus effuderat*; eum propterea pauperum vocitari consuevisse aiunt (*Idem de laude Eremi*), quod et paupertatis amator pauperes solerti cura pauper ipse aleret. Quid quod tanta *paupertate vita est illius sustentata, ut raro secularium aliquam invidere; quod lectioni intentus, vigiliis deditus, orationi ac jejuniis jugiter mancipatus, citius asperitate existimem tenuatis corporis macerabat? Nec hiemis quidem rigore, quo solent torrentia flumina glaciali algore constringi, pedes indumento adjecto texit, nunquam sinum lanamini contagens (Vita S. Hilarii):* vere, ut epitaphium ejus habet,

Antistes Domini, qui paupertatis amorem
Præponens auro, rapuit caelestia regas.
Rustica quæ etiam pro Christo mania sumens,
Servile obsequium non dedignatus adire,
Officio vixit minimus, sed culmine summus.

Denique in ipsa Romana profectioe quam Celi-doni occasione suscepit; *Peditibus iter aggrediens conficere non timuit, intrepidus urbem Romam sine equo, sine saginario vel saga, omni difficultate superata festinus intravit.* Quis hujusmodi hominem credat militari manu stipatum Gallicanas provincias peragrare? Qui si forte armatis homines iuvenis sui comites esse permisit, aliam **889** omnino ob causam ita contigisse oportuit, quæ quæ a Leone nostro ex adversariarum Hilarii impostura suggeritur. Certo parum sibi ipse constat calumniam, cum et militari manu cinctum Hilarium narrat, et armati praesumptione praesidii suffultum ad invadendas per tumultum ecclesias. Hæc enim si ita se habent, quomodo, quod circa Projecti negotium assertitur, *insperatus nescientibus supervenit, et improvisus ab-accessit?* Et qua ratione per tumultum ecclesias invasisse credendus est, qui ita secreto ac furtive, ut volumus, in civitatem irroperat, et ante abscederet quam eum venisse civibus innotesceret? Econtra vero quomodo secreto et furtive venisse is existimetur, quem certum est nonnisi convocatis pluribus Provinciae coepiscopis ordinationem episcopalem celebrasse?

Jam vero quod Hilarium velut inimicum et inhumanum inducit, nulla ratione concinit his quæ in ejus Vita narrantur. Apparet, inquit pontifex, *quantum mitis sit corde Hilarius, qui obesse praesumptioni suæ fraternali mortis credidit tarditatem. Quantum enim in se fuit, Projecto subtrahit lucem, abstulit vitam, qui hunc dolorem, in locum ejus alterum subrogando, ne ad salutem illi recursum esset, iniecit.* Quam inhumanitatem inferius etiam redarguit, ubi eo nomine carpit Hilarium quod facile communionem, et ad indignantis arbitrium, et pro commissis et levibus verbis denegaret iis etiam qui criminis participes neutiquam fuerant. Sed quid mirum, inquit, cum in laicos talium existere, qui solent de sacerdotum damnatione gaudere?

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Eandem cantilenam recinit, quam resellimus loco mox citato c. 2.

(b) Forte hæc censura exinde orta est, quia Hila-

rius patricio praefectorioque fultus favore indebitam sibi per Gallias vindicasse monarchiam tradebatur, ut ex Vita S. Romani discimus.

Sed audiamus quam diversum ab illo nobis depingat Hilarium testis locupletis Honoratus, et quanto pietatis sensu commota ejus erga peccatores viscera lacrymarum imbrem funderent. Quotiescumque, inquit, *pœnitentiam dedit... admonitione completa, cum lacrymis supplicationum sumebat exordia, ut pœnitentiæ fructum, quem monendo contulerat, orando firmaret.* Paulo post hæc verba, alia subjicit quæ eumdem compatiens animi sensum in Arelatensi episcopo mire exprimiunt. *Pietatis suæ insignia, inquit, in his quos ad cœli regna præmisit, ita intimis invicem visceribus demonstravit, ut nullus queat imitari. Minimi cujusque lectoris transitu ejusdem animus taliter vulnerabatur interius, ut singultibus quateretur, et profunderet fletus uberrimos; non aliter ac si unici pignoris solatio caruisset. Casus quoque infirmitatesque suorum vulnera propria reputabat. Quod auctor exemplo comprobatur Cyrilli cujusdam levitæ, cujus pedem moles marmoris ex alto decidens colliserat. Pro cujus, inquit, gemitu et dolore non minus vulneris vir beatus excepit in corde, quam collisus sustinebat in corpore.* Denique in revelatione proximi membrorum propriorum jacuram credidit faciendam, implevit divinum præceptum, quin immo feliciter et excessit, dicente Domino: *Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ecce invenitur hic beatus dilexisse proximum supra seipsum, qui, quantum* **890** *definitio mentis habuit, membra tradidit amputanda propria, ut sanaret aliena.*

Apparet ergo, ut sua Leoni verba reddamus, quam mitis esset corde Hilarius; quam longe abesset ut fratribus suis dolore inijceret, subtraheret lucem, auferret vitam; qui contra alienum dolorem suum fecit, qui suorum mortem tot gemitibus persecutus est, qui fraternam vitam propriæ vitæ antepone non dubitavit.

CAP. V. Hilarii pietas erga pauperes expenditur, nonnullaque de eodem clarissimorum virorum testimonia referuntur. — Quanto charitatis æstu peccatores exomologesin facientes exciperet Hilarius, quo sensu miserationis fraterno dolori compateretur, non tam in superiori capite legimus quam oculis ipsis percipimus, ut tuta sit hæc ex parte ab adversariorum calumniis Hilarii benignitas ac mansuetudo. Splendidias tamen adhuc emicabit si qualis idem erga pauperes egenosque fuerit referamus tum ex ejusdem Vita, tum ex aliis qui de tanti episcopi virtutibus disseruerunt, scriptoribus.

Ita, inquit Honoratus, *viscera ejus misericordia quatibat et pietas, ac si solus ad redimendum paginis cœlestibus urgeretur. Tractavit secum, deliberavit, effecit ut sacra ministeria captivis potius solatia, quam præstarent Ecclesiis ornamenta. Quidquid argenti omnes basilicæ habuerunt, captivorum redemptioni protinus deputavit, cumque omnia cognovisset expensa, exultans atque congratulans, quia vota fœdium dispensatione sua videbat cœli in sede præmissa. Numquidnam poterit æstimari quantum visceribus ejus insederit pietas, qui usque eo credidit omnia distrahenda quo usque ad patenas vel calices vitreos veniretur?... Miseratione propensus, largitione promptissimus, non contentus quæ inhibebantur ingerere, nisi solatia consolationum rivis fletum cumulasset. Eandem Arelatensis hujus episcopi erga pauperes miserationem laudibus extollit Julianus Pomerius lib. II de Vita contemplativa, uti statim referemus. Eam grandi et solerti cura pauperes aluisse, asserit Petrus Equilinenensis. Trithemius lib. de Scripturis ecclesiasticis eodem ipsum nomine commendat. Tantæ, inquit, pietatis exaltit in pauperes, ut omnibus suis in eorum usus hilariter dispersis, PATER PAUPERUM deinceps vocaretur et esset. Sed Gennadius Hilario pene cœvæus aut suppar ejus erga miseros charitatem impense laudat his verbis: *Hilarius Arelatensis episcopus, vir in sanctis Scripturis doctus, paupertatis amator et erga inopum provisionem**

A non solum mentis pietate, sed et corporis sui labore sollicitus emicuit. Nam pro reficiendis pauperibus etiam rusticationem, contra vires suas, homo genere clarus, et longe aliter educatus, exercuit; sed nec in spiritualibus neglexit. Gennadium transcripsit Ado Viennensis in Chronico.

891 Porro quod supra Honoratus retulit de sancto Hilario, ita visceribus ejus insedisæ pietatem, ut usque eo crediderit omnia distrahenda, quo usque ad patenas vel calices vitreos veniretur, satis ostendit non sacra solummodo vasa in usus pauperum fuisse ab eo expensa, sed manifestum est eumdem Ecclesiæ suæ prædiis ac possessionibus nequaquam peperisse, priusquam ad calices vitreos veniretur. Quod et aliunde factum discimus, nimirum ex epistola 8 Hilarii papæ cap. 4, ubi testatur oblatum sibi libellum fuisse nomine Leontii Arelatensis episcopi, quo perhibebat parochias Ecclesiæ suæ a prædecessore suo Hilario in alios, quod non licuit, esse translatas, petens illas pristino juri Hilarii auctoritate restitui. Cujus querelæ occasione decretum condidit pontifex quo caveatur ne prædia quæ neque deserta neque damnosa sunt, et ad Ecclesiam pertinent, ex quibus plurimorum consuevit necessitatibus subveniri, aliquo jure in alterum transferantur, nisi prius apud concilium alienationis ipsius causa doceatur; ut quid fieri debeat communi omnium deliberatione tractetur. Bene quidem ac prudenter admodum pontifex patrimonio pauperum hac constitutione consulit, nihilque tale tentari vult absque concilii nutu ac conscientia, ne quando a perditis hominibus Ecclesiarum possessiones sub charitatis prætextu dilapidentur. At eo res persæpe veniunt ut nec propter bellicos tumultus concilii congregandis locus sit, nec moram patiatur pauperum inopia, vel captivorum misera conditio, recedentibus nimirum quandoque barbaris, et ad propria cum sua præda remeantibus, nisi præsentis nummo captivi ab eorum manibus eripiantur. Similis forte causa Hilarium compulit ut absque concilii nutu, si tamen ita factum est, res Ecclesiæ distrahi in usus pauperum decerneret. Certum est quidem per illam tempestatem qua Arelatensem Ecclesiam rexit Hilarius, frequentibus armorum motibus barbarorumque incursumbus concussas esse Gallias, Hunnorum, inquam, Burgundionum, Gothorum, et aliorum, adversus quos, ut Prosper scribit, Aetius Romanam rem utcumque sustentavit. Nec minus certum quod etsi Hilarius eo usque omnia distrahenda credidit, quousque ad patenas vel calices vitreos veniretur, ut pauperum inopiæ subveniret, is tamen tantum abest ut Ecclesiæ suæ reditus ac possessiones imminerit, ut eas potius multo quam antea auctiores successoribus reliquerit. Testem habemus Hilario ipso fere σύγχρονον, Julianum scilicet Pomerium, qui apud Gallias (a) episcopatum gessit. Is de Arelatensi nostro hæc habet lib. II de Vita contemplativa cap. 9 (Tom. nostro LI): *Quid sanctus Hilarius? Nonne et ipse omnia sua parentibus reliquit, aut* **892** *vendita pauperibus erogavit? Is tamen cum merito perfectionis suæ fieret Arelatensis Ecclesiæ episcopus, quod illa tunc habebat Ecclesia, non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hereditatibus ampliavit. Abunde his verbis satisfit querelis quibus Leontius Hilarii decessoris sui memoriam lacebatur: si enim aliqua Ecclesiæ suæ prædia in gratiam pauperum alienarat, eidem multo ampliores charitas ipsius pepererat, quam abstulerat divitias.*

Tot tantorumque virorum testimoniis hoc tandem efficitur, ut inter adversariorum calumnias relegatur quidquid ad aures Romani pontificis tum adversus alias Hilarii virtutes, tum præsertim contra ejus mansuetudinem delatum est. Quod nemini non accidit episcoporum, qui apostolicum vigorem spirantes, adversus impiorum contumaciumque Christianorum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Id Quesnello excidit: Julianus enim Pomerius presbyter tantum fuit

scandala semel insurrexerint, eosve a communionis gratia, spiritali gladio præciderint. Quam facile enim est perditis hominibus immanitatis crimen iudicibus suis obijcere, ut intorta in ipsos sententia non tam suis sceleribus quam ferientis episcopi inclementiæ deputeretur! Hac Zosimum delusit Pelagius; nec impari mendacio Leoni nostro ad tempus imposuit Eutyches, qui misso ad pontificem hunc libello se Nicænæ synodi inhærentem decretis, immerito esse communionem privatum conquestus est ac pene persuasit. Eadem proculdubio impostura Leonis auribus suggestum est a nonnullis quod facile communionem denegaret, proque levibus verbis e commissis; ejusdemque ab eo pœnæ consortes fieri, qui minime sceleris facti fuerant participes. Hæc aliaque omnia quæ hactenus discussimus commenta de antistite omnium ore scripti-quæ laudato existimare, hominibus fuerit parum cordati parumque religiosi. Cujus episcopi præclare sancteque gesta qui accurate volet addiscere, ejus integram vitam ab Honorato Massiliensi episcopo conscriptam consulat, quam eo consilio Leonis Operibus appendi curavimus.

CAP. VI. An fuligo Semipelagianorum adversus Hilarium hac infectum commoverit S. Leonem? An in ea ad mortem usque ille perseveraverit? Veterum testimonia pro Hilario referuntur. — Si quid de re obscura (a) conjectando assequi licet, vehementer suspicor non solas Celidonii et Projecti querelas, vel usurpati apud Gallias alieni juris insimulationem in causa fuisse ut tam acerbe exciperetur a Leone Hilarius noster. Manebat, ni fallor, alta mente repositum tum Leoni, tum 893 Prospero, qui per illa tempora Leoni a secretis et curis ecclesiasticis erat, Hilarium principem vel tum adhuc esse, vel non ita pridem fuisse, eorum qui S. Augustini de gratia doctrinam impugnabant in Galliis. Atque adeo uterque existimavit plurimum Gallicanarum Ecclesiarum pœci et catholico dogmati profuturum, si arrepta querelarum istarum occasione, quas niti veritate credebant, Hilarius ab illa auctoritate deiceretur, quam ei et doctrina, et pietas, et sedis splendor pepererant. Siquidem plurimos auctoritate et dignitatis suæ et nominis in sententiam suam pertraheret, et vix pauci aliqui erant quos vel reverentia vel opinio tanti viri a catholico sensu non dimoveret. Ita Prosper ad Augustinum scribens: *Possumus quidem, inquit, ad credendum esse constantes, sed ad auctoritatem talia sententium non sumus pares: quia multum nos et vitæ meritis antecellunt, et aliqui eorum adepto nuper summo sacerdotii honore supereminet; nec facile quisquam, præter paucos perfectæ gratiæ intrepidus amatores, tantis superiorum disputationibus ausus est contraire. Ex quo non solum his qui eos audiunt, verum etiam ipsis qui audiuntur, cum dignitatibus crevit periculum; dum et multos reverentia eorum aut inutili cohibet silentio aut incurioso ducit assensu, et saluberrimum illis videtur quod pene nullius contradictione reprehenditur.* Hæc de Hilario Arelatensi episcopo scripta esse a Prospero luce meridiana clarius est, et ex iis quæ ab eodem sub finem epistolæ subduntur invicte probantur; ubi inter eos quos meritis atque honoribus claros caligo istius Semipelagianorum opinionis obscurabat, unicum nominat præcipuæ auctoritatis et spiritalium studiorum virum, sanctum Hilarium Arelatensem episcopum. Suffragatur Augustinus de Dono persever. cap. 21, ubi eundem Hilarium clare designat velut Semipelagianorum errore infectum. Unde mirum videatur ab aliquot recentioribus scriptoribus id de Hilario negari, a Bruone, inquam, Neussero Podromi Velitatis p. 50, et ab Anthelmio, dissertat. 9 de SS. Leonis et Prosperi Operibus. Quorum opinionem egregie refellit eminentissimus Norisius in dissert. 4 ad appendicem auctoris Scrupulorum edit. Rom. p. 251.

A. Hæc cum ita essent, quis non credat faciliores inde aures præbuisse Hilarii accusatoribus Leonem et Prosperum, quorum mens una erat idemque consilium, atque id e re Ecclesiarum Gallicanarum esse existimasse, si quid Hilarii auctoritati detraheretur, quam catholicæ doctrinæ noxiam credebant? Hoc certe in votis olim habuisse et Prosperum et Hilarium laicos, inscias nemo ierit, qui utriusque legerit scriptas ad Augustinum epistolas. Sunt ex parte tales personæ, inquit Hilarius laicus, ut his consuetudine ecclesiastica laicos summam reverentiam necesse sit exhibere. En Hilarium Arelatensem episcopum, quem et sequentia, paucis interpositis, verba attinent: *Tuæ sane est prudentiæ 894 dispicere, quid facto opus sit, ut talium et tantorum superetur vel temporetur intentio. Cui ego jam parum prodesse existimo te reddere rationem; nisi et addatur auctoritas, quam transgredi infatigabiliter contentiosa corda non possint.* Quibus consentientia Prosper scribit, tum verbis superioris relatis, tum his quæ sub epistolæ finem de Hilario Arelatensi habet: *Adde eruditionem, inquit, humilibus, adde increpationem superbis.*

Probabile quidem admodum putant e viris eruditis aliqui, tunc cum dissidium istud Leonem inter et Hilarium contigit, hunc a priori sententia discessisse, et Augustinianam vel esse amplectum, vel saltem non esse amplius insectatum doctrinam. Hoc ita fuisse persuadet sibi doctissimus vir Gilbertus Mauguinus in consutatione Prædestinationis fabulæ, c. 2, part. II, tum ob eam rationem quod ita sperandum de viro qui plurima moderatione in contentione illis semper versatus erat; quem in aliis omnibus sectatorem fuisse Augustinianæ doctrinæ testatur Prosper, quemque ait jam pridem sensum suum de hoc, quod in querelam trahebatur, apud sanctissimum doctorem velle conferre; tum quod probabile est, inquit, eum paulo post perspectis saluberrimis sanctissimi et suavissimi illius doctoris libris de Prædestinatione sanctorum et Dono perseverantiæ (in quibus difficultates omnes quibus ille velut ansulis quibusdam in contenta Pelagianarum reliquiarum sæce retineretur, plenissime fuissent solutæ, et veritas absolutæ electorum prædestinationis, et vere gratiæ semperque victricis Christi gratiæ inaccessibiliter et insuperabiliter constabilit) saluberrimam illam doctrinam humiliter et sinceriter amplectum. Cujus conversionis non levi est argumento quod in decretali papæ Cælestini ad episcopos Gallorum non recensetur inter eos qui pontificia censura perstricti fuerint; cum alioquin, ut metropolitanus, primus ante Venerium, Marium et reliquos suæ provinciæ episcopos fuisset nominatus.

Sed pace clarissimi viri dixerim, non ii nominantur in fronte epistolæ, qui doctrinam Augustinianam adversam prædicabant; sed ii potius qui cum episcopali dignitate præditi essent, nescio quibus presbyteris, ut ait Cælestinus, permittebant indisciplinatas quæstiones vocare in medium, et pertinaciter prædicare adversantia veritati. Ubi Massilienses et Lirinenses presbyteros et monachos proculdubio designat, quibuscum Prospero res erat pro Augustini doctrina. Ea est ratio cur Venerium Massiliensem episcopum et Leontium Foro-Juliensem potissimum nominet, quoniam hic Fauasium, Vincentium aliosque Lirinenses in sua diocesi habebat, ille Joannem Cassianum aliosque Massilienses presbyteros, utrosque ex adversariis sancti Augustini præcipuos. Nec illos solummodo, sed quatuor alios etiam similem ob causam nominat, cæterosque subdit Gallicæ episcopos, quos omnes Pelagiana lue infectos a Cælestino esse habitos non putaverim. Eos itaque de silentio arguit, ut tota clamet epistola, et de permissa novatoribus 895 prædicandi licentia: *Nam quid in Ecclesiis, inquit, vos agitis, si illi summam teneant prædicandi, nisi forte illud obsistat quod non*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Arbitraria omnino hæc conjectatio est, nullo vel remotissimo indicio suffulta.

auctoritate, non adhaec ratione colligitur, ut aliqui e fratrum numero nuper de locorum consortio in collegium nostrum fortassis admitti, nesciant quid sibi debeant vindicare?

Quam autem parum conveniens erat ut Hilarium Arelatensem nominaret, quem Prospero et Hilario altero referentibus didicerat presbyteris illis et impensis favere, et in insectanda Augustini doctrina praesere? Quod igitur omissum hujus nomen fuerit, inde potius arguo Hilarium tunc temporis sententiam non mutasse. Hanc enim alioqui dirigendae erant Coelestiae litterae, ut et pro conversionis suae testimonio novellam doctrinam comperceret, et pro sua apud Gallianas Ecclesias praecipua auctoritate indiceret presbyteris illis silentium, episcoposque alios ad compehendendam novatorum temeritatem accenderet.

Aliquanto post Hilarium Semipelagianismo nuntium remisisse, validius fortasse inde probabitur, quod cum omnia contra ipsum accusationum capita, quae potest, congerat Leo noster in epistola ad Viennensis provinciae episcopos, ita ut plura etiam a caesis Celdonii et Projecti aliena undecumque conquirat, de illius tamen erroribus adversus Christi gratiam ne verbum quidem habet: quod proculdubio non erat omittendum, cum perniciosius numquam auctoritate sua abusus fuerit Hilarius, quam cum ea sevit incautus Augustini catholicaeque doctrinae adversarius, et ad seminanda erroris sui dogmata audacioris fecit. Sed certius adhuc probare videntur abdicatam ab Hilario Arelatensi fuisse Semipelagianorum doctrinam, postrema ejusdem jamjam morituri verba, quibus astantem suam clericorum congregationem cohortatus est, atque adversus Pelagianum virum visus est praemunire; ita enim in Vita Hilarii cap. 20, tom. I hujus operis (Tomo autem nostro L): (a) Cum istius mundi principibus, cum quibus Apostolus describit bellam iuge esse, confisimus, quod nulli derit quicumque ad bonitatem COELESTI GRATIA PRAECEDENTE ET INDUSTRIA SUBSEQUENTE voluerit pervenire.

Quidquid tandem sit, sive tunc a malis opinionibus respiciisset Hilarius, sive non, divinae fuit et aequitatis et misericordiae, ut adversarium senserit Leonem, et ab eo palam fuerit increpatus per universas Galliarum, immo et totius orbis Christiani Ecclesias, tamquam homo sui impotentissimus, alieni juris invasor, subjectionis impatiens, concordiae sacerdotalis perurbator, coepiscoporum oppressor, contemptor canonum, mendaciorum malarumque artium architectus, etc., ut adversus ipsum non tota solum modo auctoritate propria insurrexerit, sed et imperatoriam commoverit, qua pene oppressus Hilarius, solo Gallicanorum episcoporum favore (b) Ecclesiae suae juribus potius est; magnum, inquam, misericordiae justitiaeque argumentum fuit et nec impune videretur Arelatensis episcopus doctrina ab Augustiana, adeoque catholica alienae animam et consensus vel ad tempus commodasse; nec tanta virtutis ac religionis Christi famulus, cui disciplinae ecclesiasticae instaurationem debebant Gallicanae Ecclesiae, ante ex hac vita migraret quam molestiarum istarum tolerantia admittere illius culpae reatum eliceret.

Antequam Hilarii apologia finem imponam, referam quidquid reliquum habemus in ejus laudem exaratum ab antiquis scriptoribus quos superius non attigimus. Livius quidam ejusdem aevi poeta hoc eum encomio coronavit, quod refert Honoratus: Si Augustinus, inquit, post Hilarium suisset, judicaretur inferior. Hyperbolica quidem laus et poetico figmento

A simillima, ab eo profecta cui magis notus Hilarius quam Augustinus, et cui, ut videtur, Hipponeus minus quam Massiliensis doctrina arridebat; quam tamen, quanti feret Hilarius in Galliis, egregie demonstrat.

Euclerius laus tanto est Hilario dignior, quanto est Euclerius ipse sanctitate, doctrina ac dignitate supra laudem et omnem adulationis suspensionem evectus. Huic numquam non laudandus occurrit suus Hilarius. In epistola parænetica ad Valerianum de contemptu mundi sic habet: Hilarius nuper, et in Italia nunc antistes Petronius, ambo ex illa plenissima, ut aiunt, mundanae potestatis sede, unus in religionis, alius in sacerdotii nomen ascendit. In praefatione ad primum librum Instructionum seu Quaest. veteris Testamenti Salonio filio directum: Vixidum, inquit, decem natus annos eremum ingressus, inter illas sanctorum manus non solum imbutus, verum etiam audivit sis ab Honorato; patre illo, inquam, priorem insularum, postea etiam Ecclesiarum magistrum. Cum te illic beatissimi Hilarii tunc insulari tronis, sed jam nunc summi pontificis doctrina formaret per omnes spiritualium rerum disciplinas. Jam vero libellum de Laude eremi Hilario ipsi inscripsit, hoc titulo: Domino sancto, et meritis beatissimo, et in Christo gloriosissimo Hilario Euclerius. Tum ipso statim initio eundem sic affatur: Magno tu quidem animo egressus dudum de domo tua et de cognatione tua, usque ad mare magnum recedentia eremi secreta penetraveras; majore tamen virtute repetita est a te eremus quam petita. Siquidem cum hanc primum hospes ingressus es, habuisti ducentem et velut itineris tui praerium, quem deinde militiae caelestis magistrum, eumque tuus secutus, et parentes relinquens, parentem tamen sequeris. Nunc vero, cum eundem ascitum ad pontificale fastigium prosequendum putaris, ad familiare secretum eremi te amor retulit. Ergo nunc es nobilior et major exemplo: prius enim cum desertum peteres, comitatus fratrem videbaris; nunc cum desertum repeteris, etiam patrem reliquisti. Et postea: Et tu licet omnem jam dudum censum in Christi pauperes Christo dives effuderis, tum et praesens licet annis juvenem, moribus tenem, sis etiam ingenio clarus, clarus eloquio, nihil in te tamen primore loco magis susceperim dilexerimque, quam quod solitudinis sedem sic concupisti. Unde quia me respondere copiosius spatiosissimis ac facundissimis litteris tuis saepe postulas, sufferas paulisper necesse est, cum sis ipse sapiens, insipientiam meam, etc.

C Quanta adhuc de Hilario esset opinio testantur tam idem Euclerius, tam Apollinaris Sidonius, dum ejus ad monasterium Lirinense reditum maximam gaudium toti insulae materiam fuisse narrant. Sidonius in Eucharistico ad Faustum:

....Celebrans quoque laudibus filis
Euclerian vententis iter, redeuntis HILANI.

D Euclerius vero libellum de Laude eremi his verbis fere claudit: Horum tu, mi charissime Hilari, redditi insertasque consortio, plurimum tibi, plurimum etiam illis contulisti, qui nunc pro reditu tuo alacri exultatione laetantur.

Prospero ipse, qui doctrinam Hilarii de gratia insectatus est in epistola ad sanctum Augustinum, illum tamen ibidem appellat praecipuae auctoritatis et spiritualium studiorum virum, a quo multum vitae meritis superaretur. Damque idem Hilarii obitum refert in Chronico P. Pitheui cura edito: Euclerius, inquit, Lugdunensis episcopus, et HILARIUS Arelatensis egregiam vitam morte consummant.

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

a) In ipso Hilarii sermone de Vita S. Honorati habito an. 430 tria alia testimonia leguntur num. 3, 25 et 37, quae illum divinae gratiae necessitatem et vim praedicantem, vel eo tempore a Semipelagia-

nismo alienum declarant.

(b) Haec ad nauseam repetita in observ. refellimus part. III, c. 2.

Sed et sanctus Leo sanctitati Hilarii nostri suffragatur, cum in epistola 36 ad episcopos Ravennii ordinatorum et illum sibi probatum fuisse indicat, et insuper sanctae memoriae virum appellat. Quod ergo, inquit (Epist. 36, nunc 40), in Arelatensium civitate, defuncto sanctae memoriae Hilario, virum etiam nobis probatum fratrem Ravennium . . . consecrasti. Quae laus extrema (a) nullam in Hilario mutationem arguit; numquam enim illum a proposito discessisse superius vidimus; sed probat S. Leonem, discussa tandem calumniarum nube, quibus occupatus ejus animus Hilarii sanctitatem et innocentiam cernere

non potuerat, omnes postmodum sinistras de tanto episcopo suspensiones abiecit, et in illius virum mutatum labem illius famae incute mustam brevi illo elogio abstergere voluisse.

Hunc testimoniorum delectum, utinamque Hilarii Arelatensis Apologiam claudet Constantinus presbyter eidem aequalis, qui vitam sancti Germani, ejusque ad Arelatensem civitatem adventum describens, sic habet: *Illustratur haec virtus Hilario sacerdote multimoda virtute pretioso. Erat enim fidei igneus torrens, caelestis eloqui et praecipitantis divinitus operantis indefessus.*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Etsi S. Leo nullam in Hilario indicet mutationem, eum tamen a proposito non discessisse Quesnellus haudquaquam probavit. Confer nostras observ. in part. III, cap. 2, ubi ipsum Leonis sententiae paruisse ostendimus; et idcirco eundem S. pon-

tifex sanctae memoriae titulo ornavit, quia pontificis sententiae obsecutum, reliquum vitae tempus in pastoralibus curis ac sui ipsius perfectione ferventibus proctranda impendisse cognoverat.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

In Dissertationem quantum Quesnelli, quae Apologiam pro S. Hilario Arelatensi et pro antiquis Arelatensis Ecclesiae juribus praefert.

§§§ PRÆFATIO

1. Etsi ante Quesnellum non defuerint scriptores etiam Romani, qui in causa S. Hilarii Arelatensis errorem facti ex falsis testibus S. Leonis obrepisse judicantes, aliquam ejusdem Hilarii defensionem suggererint, omnes tamen etiam Galli hunc in tota ejus causae tractatione humani aliquid passum, et a Leone jure reprehensum atque coercitum tradidere. Unus Quesnellus illum omni ex parte vindicandum primus suscepit. Ne vero illius defensio Leoni injuriosa crederetur, quod Apologiae magno praerudicio fuisset, in ipso exordio praemonuit ita utriusque apologiam esse connexam, ut non aliter, inquit, quam purgato ea quae instituit ratione Hilario, Leonis ipsius existimationi provideri posse arbitremur. Solam quidem facti deceptionem, et per malas artes obreptionem, quae in viros sanctos et in ipsos etiam summos pontifices cadere potest, se in Leone demonstraturum in eadem praeratione spondet.

2. Si in ipsa dissertatione intra hos limites constitisset, et propositum statuisset aequis rationibus, nihil quod opponeremus nobis suppeteret. At non solum facti errorem quem proposuit haud satis aequè probavit, verum etiam sub facti colore juris questionem involvit, et sensim eo processit disputatio, ut Hilarii apologia in Leonis accusationem deflectat, et, quod maximum est, ipsius pontificatus praerogativas per summam injuriam aggrediatur, easque ab Hilario ipso jure impetitas praeterat. Neque enim Leonem mero errore facti acerbis scripsisse et stauisse gravia quaedam adversum Hilarium ostendere nititur, sed praeterea ad ea processisse contendit, quae contra majorum suorum consuetudinem, contra jus et privilegia Ecclesiarum Galliae, et contra disciplinam canonum auctoritatem ejus excederent. Hilarium vero non solum resistentem Leoni ante sententiam constantiae laudat, verum etiam sententiae, ac si nullius esset roboris, nihil detulisse, et eandem quod vixit usurpasse potestatem etiam refragante Leone ex suo ingenio comminiscitur.

3. Num hoc sit Hilarii apologiae Leonis apologiam jungere, an Leonem accusare, immo ipsi etiam Hilario magnum inobedientiae et contemptus crimen imponere, aequus lector judicet. Hinc observationes in dissertationem quintam maxime necessariae judicabuntur, quas dividemus in partes tres, ut cuique ejusdem dissertationis parti congrua responsione subjecta, quid tum in facto tum in jure sentiendum sit quisque cognoscat. Aequorem autem S. Hilarii defendendi rationem, ubi fieri poterit, non praetermittemus; neque enim tanti viri apologiam refugi-

mus, immo etiam atque etiam percipimus, tum citra Leonis injuriam, et citra pontificis auctoritatis offensionem quaeratur.

§§§ IN PRIMAM PARTEM,

DE CAUSA CELIDONII, ubi de jure appellationum episcoporum ad apostolicam sedem fusius disseritur.

CAP. I. Documenta quae in hac causa suppètant, eorumque auctoritas statuitur. — Quinque sunt scriptores antiqui qui hac de causa aliquid tradidere. Tres accusationem Hilarii praefertunt: S. Leonis epistola 10 ad episcopos provinciae Viennensis, Valentinianus imperator in Novella quam deditur epist. 11, et monachus Juvenis auctor Vitae S. Romani. Duo Hilario videntur favere, auctor Vitae ejusdem, et Auxiliaris praefectus in epistola ad ipsam Hilarium, quae laudata Vitae inserta legitur. Ex his tantum documentis res explicanda et decidenda est; quidquid autem sine ullo in his fundamento ex ingenio obtrudatur, mane habendum.

1. Quesnellus ut auctoritatem detrahat monumentis Hilario oppositis, Leonem variis ex captivis in suspicionem adducit, nec non Valentinianum ad eodem praerogatum atque preventum. Vitam autem S. Romani suppositionis insinuat, vel saltem textum, in quo de hac causa sermo est, veluti pannum eidem perperam insertum repudiat. Auctores autem pro Hilario effert, et ubi contraria Leoni auctor Vitae Hilarii videtur ingerere, majorem huic praerogativa fidem adhibendam contendit, quippe cum, quae S. Honoratum Massiliensem episcopum esse pro certo statuit, post utriusque mortem scribentem ad omni vel palpandi vel fallendi affectu liberum et intumescens exhibet.

2. Num hujus Vitae auctorem esse S. Honoratum Massiliensem episcopum ita certum sit, ut praeterea Quesnellus, ex adnotatione in ipsam Vitam huic tomo (Tom. I hujus editt.) ante S. Hilarii Opera insertam patebit. Auctor vero quicumque fuerit, ejus congregationis existit quae ab ipso Hilario domi subregebatur. Eidem propterea adeo impensus fuit, ut ipsum a Romano judicio vindicaturus, solas Auxiliaris praefecti Hilario honorificas litteras prodixerit, silentio autem praeterierit omnes Valentiniani imperatoris et Leonis epistolae eidem contrarias; nec non totam Projecti causam, in qua illum prorsus excusare nemo poterat, uti par e ostenditur; ac tandem cap. 21 has Arelatensis populi voces post ejus mortem auditas accurate inseruerit: *Haec dies querelas injustae imputationis perpetuo rescecavit. Quae omnia cum auctorem S. Hilarii vindicandi studiosum man-*

festent, quanta cum suspensione animi legendus sit, ubi de rebus Romæ gestis agit, quicumque partium studia quid possint non ignoret, perfacile intelliget. Ad Leonem vero quod pertinet, num tantus pontifex sanctitate eximius, affectu aut præjudicio aliquo præoccupatus pro indebito jure quidquam acerbius egerit aut scripserit, ex dicendis palam fiet. Hinc autem ubi contraria S. pontifex et Vitæ auctor tradere videntur, quæ ad mera facta pertinent, utri magis credendum sit, nemo non videt. Hac autem consideratione interim seposita, aliud hac in re non exiguum dejudicandi indicium suppetit, quod ex Gallicano recentiori et magni nominis scriptore Antonio Pagio audire libeat. Recitatis enim quæ inter Leonis et Vitæ narrationem discrepant, et producta Quesnelli sententia auctorem Vitæ præferente, hæc subjicit ad an. 445, n. 14 : *Verum Papebrochius longe rectius statuit potiorum in hujus causæ narratione esse auctoritatem S. Leonis, quam auctoris Vitæ S. Hilarii : quia Leo tam sanctus fuit ut mentiri nollet, tam antiquus ut nemo propinquior haberi possit testis hujus rei cui interfuit, quamque ipse ut 903 iudex gessit. Præterquam quod auctori Vitæ S. Hilarii injuria non magna fieret, si diceretur in iis quæ Romæ gesta erant anno 445, ex auditu et relatu Arelatensis cleri post annos viginti, aut triginta narrandis scripsisse minus vera : magna autem fieret S. Leoni, si vera scripsisse dubitaretur in epistola ad episcopos Viennensis provincie. Cum enim istum possit excusare bona fides audita referentis, Leo non posset non damnari impudentissimæ calumniæ falsa scribens : quis, observo, intelligens quam sanctus vir Leo fuerit, huic dubitabit dare fidem, illi quamvis sancto contraria scribenti derogare ? Hæc Papebrochius.... Profecto qui animum attenderit ad ea quæ pluribus sanctis viris contigere in his referendis, quibus ipsimet præsentibus non fuerit, S. Honoratum de iis quæ Romæ in causa Celdionii coram S. Leonis gestis fuerant, male edoctum fuisse non dubitabit. Afferit autem exemplum S. Aviti in Macedonii Constantinopolitani episcopi sibi coævi causa scribentis, et concludit : Honorato itaque Massiliensi episcopo idem quod Avito Viennensi metropoliæ accidit ; et quemadmodum hic de Macedonii causa, sic et ille de causa Leonis (seu Celdionii) relationem parum sinceram habuit.*

4. Leo quidem facta testatur quæ Romæ se et multis aliis præsentibus gesta fuerant, atque testatur non in privato scripto, quod a nullo posset revinci, sed in publicis litteris, et ad ipsos quidem Viennensis provincie episcopos missis, inter quos Hilarius vivebat ; a quo poterat error vel calumnia detegi, si quid falsi illis insertum fuisset. Auctor vero Vitæ non tam post utriusque obitum scripsit, verum etiam multos post annos, et quæ de Romanis gestis inseruit, non sumpsit, ut affirmat Quesnellus, ex actis ipsis, quæ nullibi ab eo lecta indicantur ; quæque si etiam legisset, cum in Gallias Leo ipse ea pariter miserit, suæ epistolæ contraria credi nequeunt : sed sumpsit ex relatione Arelatensium, quos suo episcopo bene affectos et rerum Romæ gestarum haud exacte instructos quedam ignorasse, quedam falso rumore perperam accepisse, quædam etiam cursu temporis (ut in populari fama accidere solet) addidisse, detraxisse ac immutasse credibile est. Quis ergo sancto pontifici rei coram se gestæ publicam fidem facienti Hilario vivente anteponendum censeat scriptorem post multos annos scribentem ex relatione populari ?

5. Quoad suppositionis vero notam Vitæ S. Romani æque ac Vitæ S. Lupicini et Eugendi ab eodem auctore scriptis impactam, nullus qui objectas censuras expenderit, cum Quesnello consentiet. Hinc non solum Pagius eas Vitæ vindicat, verum etiam Tillemontius, licet in hac ipsa Hilarii controversia Quesnello maxime faveat, de Vita S. Romani art. 4 pronuntiat : *Ainsi nous avons peu d'histoires qu'on puisse dire être plus authentiques que celle-ci* ; et notatione prima potioribus Quesnelli objectis respondet iis præterminis quæ nulla probatione fulciuntur. Mabillo-

nus etiam, quem criticæ peritissimum nemo ignorat, tum in Actis SS. ordinis S. Benedicti, tum in Annalibus eam pro sincera habet.

6. Cum anonymus Vitæ auctor Jurensis monachus ac S. Eugendi discipulus, post initium sexti sæculi scripserit, vocabula quæ in Vitæ ab eo scriptis leguntur, nimirum *repasare* et *repedare*, *religiosus* pro monachorum ordine et monacho, *pater Romanus* et *pater Lupicinus* eo sensu quo nunc utuntur monachi, *sacerdos* sine addito *secundi ordinis* pro presbytero, et *patriarcha* pro metropolitano, vel potius episcopo (siquidem Vesontionensis merus episcopus fuit) ab usu ejus ævi nimis aliena Quesnellus obtrudit. SS. Petri, Pauli et Andree reliquias Romæ monachis traditas, et *dalmaticæ* usus a sæculi illius moribus abhorrere tradit ; ac, ut cætera leviora prætereamus, *canonicum cursum* vocatis ingerit horas canonicas, quas tunc nec canonicas appellatas, nec ullo canone indictas affirmat.

7. Pagius hæc singula refutat egregie, allatis aliquot ejusdem circiter temporis testimoniis, in quibus similes voces eodem sensu inveniuntur. Omittit solam vocem *patriarchæ*, cui tamen potest reponi Athalarici Gothorum regis testimonium apud Cassiodorium l. ix, epist. 15, et duo alia ex Vandalorum locutione apud Vitorum Vitensem l. ii, n. 5 et 18. Vitæ auctor, cum scripsit, debebat inter Burgundiones tum Sequanæ dominos, qui forte eadem voce æque ac Gotthi et Vandali utebantur. Quoad reliquiarum objectionem, non nihil 905 animadvertere liceat. Recepta responsio est, S. Gregorium Magnum, cum reliquias nec Romæ nec in toto Occidente licuisse tangere aut loco movere affirmat, disciplinam quidem proferre sui circiter temporis, non vero ætatis aliquanto anterioris ; cum non tam in Oriente quam in Occidente plures elevationum aut translationum casus Mabillonius recenset in præfat. ad sæculum ii, num. 43. Munera etiam reliquiarum insignia S. Gaudentius commemorat serm. 17, S. Paulinus Nolanus in Natali ii de S. Felice, et in Vita S. Ambrosii alius Paulinus, præter illud quod in ipsa Roma sub Hormisdâ accidisse ex Vita S. Eleutherii Tornacensis Pagius refert. Nos vero aliam fortassis probabiliorum responsonem afferemus. In suggestione legatorum ad Hormisdam, quæ describitur tom. v Concil. edit. Venetæ pag. 645, observamus eam quidem inculcari Romanorum consuetudinem, ne sanctorum corporum particulas dono traderent ; sed eorum loco mitti solebant *sanctuaria*, id est, lintei, olea, panni, velamina thecis custodita, quæ sanctorum corpora aut tumulos attingissent. Hæc vero sanctuaria vocabantur etiam *reliquiæ* ; unde in laudata suggestione scribitur Justinianum hoc sibi satis judicasse si in ea Romanorum consuetudine *de ipso fonte de quo per omnem terram sanctuariorum sunt data, inde et ipse reliquias suscipere mereatur* ; ubi ex contextu *reliquiæ* apostolorum appellatur sanctuariorum, quæ sola ut ad eum mitterentur legati Hormisdam rogarint : *Sanctuariorum sanctorum apostolorum Petri et Pauli, secundum morem, ei largiri præcipite*. Similiter etiam Gregorius in eadem epist. 30, ad Constantinam Augustam, quam Quesnellus laudat, cum inquit : *Romanis consuetudo non est, quando sanctorum reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant de corpore ; sed tantummodo in picide brandeum mittitur, atque ad sacratissima sanctorum corpora ponitur ; ipsa brandea, seu sanctuariorum manifeste reliquias appellat*. Frequens est apud eundem pontificem *sanctuariorum* simul et *reliquiarum* promiscua usurpatio, ut videre est epist. 54 lib. i, epist. 15 lib. ix, et alibi *reliquias* in Ecclesiis dedicandis adhibendas memorans, ex Romano more eadem sanctuariorum procul dubio intelligit. Ita etiam lib. ii Dialog. c. 58, *reliquias* pro sanctuariorum aperte accipit, in quibus nulla ipsorum corporum particula continebatur : unde jure collegit Muratorius tom. II Anecd. Latin. disquisit. in indicem sanctorum martirum pag. 196 : *Hinc edocemur reliquiarum nomen*

non cineribus tantum, sed ipsi etiam rebus que sanctos viros eorumve tumulos attingissent, tributum fuisse. Sic reliquæ tum ossa, tum sanctuaria dicebantur. Immo per hæc tempora reliquiarum nomine, intactis ex Romana hujus ætatis disciplina sanctorum corporibus, sola sanctuaria intelligebantur. Hæc igitur sanctuaria probabilis intelligentiæ videntur illæ apostolorum Petri, Pauli atque Andreæ reliquæ, illa sanctorum patrocinia, seu reliquiarum vascula sub altari inclusa, de quibus in Vita S. Eugendi c. 9 sermo est, ut nihil exinde vel contra Romanam consuetudinem vel præter ejus ævi locutionem deduci possit. Quoad cursum canonice modo non dissimili utitur Fortunatus ejusdem sæculi scriptor in Vita S. Germani episcopi Parisiensis, dum cursum universum consummatum prodit ex canone. Opponit Quesnellus S. Gregorium Turonensem recentiorum facere S. Romanum quam hujus Vitæ auctor. At nihil in hanc rem probandum allegat, et nihil quidem afferri posse Tillemontius affirmat, nisi duorum Chilpericorum æquivocatio fucum faciat. In iis autem narrationibus, quibus alter ab altero nonnihilum videtur discrepare, nemo posterioris ævi Gregorium Turonensem præferet, quem non in omnibus prorsus exactum invenies. Cætera Quesnelli objecta cum exiliora sint, responsione non egent.

8. Tantum vero abest in textu, qui Celidonii causam attingit, aliquid aut in verbis aut in rebus ab ea ætate alienum reperiri, quin potius voces *patricio præfectorioque fultus favore* eidem textui insertæ cum locutione et historia hujus facti maxime congruant, et auctorem rei gestæ apprime instructum referant. Armata enim manu Hilarium usum et Leonis epistola, et Valentiniiani Novella testantur; *patricio* vero adjectivum indicat Actium patricium et utriusque militiæ magistrum; *præfectorio* autem innuit præfectum prætorio Galliarum Hilarium faventem: quæ duplex accurata dignitatum mentio nec a Leone nec ab imperatore explicata, non annotatorem posterioris ætatis, sed hominem 907 rebus gestis vicinum, et ex aliis peculiaribus monumentis vel testibus probe informatum exhibet. Fuit enim hic anonymus Vitæ auctor discipulus S. Eugendi, qui a S. Romano rei gestæ cœvo educatus, ab eodem Celidonii factum audire, et anonymo discipulo tradere potuit; unde hujus auctoritas in hac ipsa de Celidonio narratione maximi faciendæ est.

9. Antequam finis huic capiti imponatur, notare libet aliud objectum leviusculum quidem per sese, ac refutato facillimum, at multis falsis præjudiciis vestitum, quæ ne cui fucum facerent, dissimulanda non fuerant. Censura dignum et falsum traduxit Quesnellus n. 5, quod Leonis epistola adversus Hilarium ab auctore Vitæ dicatur inserta canonibus, hoc est canonum codici, ut interpretari licet. Tres autem tantum memorat codices, seu collectiones canonum, in quibus illa non reperitur. At imprimis ea epistola inveniri potuit in particulari collectione alicujus Ecclesiæ Viennensis provinciæ, aut in aliquo codice ipsius Vesontionensis Ecclesiæ, ad quam non minus ipsa epistola quam Jurensis monachus Vitæ auctor pertinebat; aliquot enim Ecclesiis suas peculiæ collectiones fuisse ex celebri Arelatensi codice liquet, in quo solo plures decretales pro Ecclesia Arelatensi datæ continentur. Quid porro? Error Quesnelli ei hypothese nititur, qua nullas collectiones sexto sæculo existisse existimat nisi auctoratas, id est, publica auctoritate editas, quæ pro lege susciperentur: id enim innuunt illa: *Cum nullæ tunc auctoratæ collectiones existerent, quibus inserta esset laudata Leonis epistola*. Tres autem tantummodo hujus generis collectiones se cognoscere affirmat, illam scilicet abs se editam ac Leonis tributam, Dionysianam, et Gallicanam, in quibus præsens epistola minime legitur. Gallicanum autem codicem canonum neque hanc epistolam, nec ullas alias decretales continuisse pronuntiat. Falsum primo est sexto sæculo nullas colle-

ctiones fuisse nisi auctoratas, cum plures eodem sæculo prodierint privatorum hominum studio. Ipsa Dionysii Exigui collectio hoc sæculo ineunte privatim vulgata, solum multo post auctoritatem obtinuit. Collectionem ab ipso Quesnello editam, non Romanæ Ecclesiæ codicem, sed privati Gallicani hominis opus esse alibi demonstrabimus. Quid autem Gallicanæ collectionis nomine intelligat, haudquam exponit. Plures quidem hujus ævi nobis sunt notæ, quas mox indicabimus; at omnes publica approbatione carent. Quod si Gallicani codicis nomine has Gallicanas privatas collectiones accepit, falsum, immo falsissimum est, nulla Romanorum pontificum decreta in iis contineri. Non solum enim in antiqua Gallicana collectione, quam Quesnellus edidit, plures decretales pontificum describuntur, verum etiam in antiquissimo codice Corbeiensi, quo idem Quesnellus est usus, quique Vigiliæ ætate scriptus, Gallicanam collectionem certissime exhibet, ut idem Quesnellus fateatur dissert. 16, num. 4 et 12. Codex etiam Morbacensis a pluribus laudatus, aliusque huic similis Vaticano-Palatinus 574, in quibus collectio mere Gallicana habetur, et perantiquus codex Veronensis 59, qui abbreviationem collectionis Gallicanæ præfert, non paucas decretales repræsentant. Idem est de celebri Colbertino codice Fossatensi, qui item est Gallicanus. Fateatur Quesnellus hæc decreta (Romanorum pontificum) *magni fecisse, et pro data occasione usurpasse in suis conciliis Galliarum antistites*. Nisi ea omnia, quod incredibile est, tenerent tantam memoriter, utique ex codicibus data occasione repetebant. Ipsum S. Hilarium in Celidonii causa summorum pontificum litteris usum indicat auctor Vitæ cap. 16, ubi nuptias cum vidua arcere a clero tradit, quippe id apostolicæ sedis auctoritas et canonum prohibent statuta. Sed quid pluribus laboramus, si idem Quesnellus melius fortassis edoctus, cum dissertationem 16 scripsit, num. 4 et 12, disertè probat codices canonum apud Gallicanos olim fuisse etiam ante Dionysium, qui decretales epistolas summorum pontificum canonibus insertas continerent? Forte vero cum is ejusmodi codicem in præmissa dissertatione negavit, codicem auctoratum publica Gallicanorum antistitum auctoritate probatum (de quo tamen auctor Vitæ S. Romani non loquitur) intellexit, nec tamen inficiari voluit eas ab aliis privatis canonum codicibus abfuisse. Enimvero cum plures privati ejusmodi codices existerint, in aliquo ex his negari nequit inserta decretalis Leonis in Celidonii causa. Quesnellus quidem in laudata dissertatione 16 non inficiatur; quin ex concilio Aurelianensi in 809 au. 538, ubi can. 3 ipsa Leonis verba ex cap. 5 hujus epistolæ exscripta leguntur, hanc in codice tunc usurpato per Gallias fuisse insertam colligit. Immo adeo his codicibus inserta fuit, ut ex solis mss. collectionibus Gallicanis ad nos pervenerit; invenitur enim in solis exemplaribus antiquissimæ collectionis Corbeiensis, et collectionem 12 ac 24, quæ Gallicanæ sunt, ut alibi ostendimus: unde tota Quesnelli ratiocinatio ad laudatum testimonium refellendum inutilis est. Vindicata igitur authenticitate et auctoritate narrationis ad rem nostram pertinentis, quæ legitur in Vita S. Romani, episcopalem Celidonii sedem, quæ ex hac Vita eruitur, disertius statuamus.

CAP. II. Celidonius Vesontionis episcopus constituitur.

—1. Quantum intersit cognoscere cujus Ecclesiæ Celidonius episcopus fuerit, ipsa Quesnelli fusior in hoc disputatio satis declarat. Cum enim is præsumat Hilarium haud facile posse excusari si episcopum sibi non subditum judicavit atque deposuit, Celidonium non Vesontionensi Ecclesiæ extra jus Hilarii positæ, ut post editum testimonium ex Vita S. Romani omnes consenserant, sed alicui sedi provincie Viennensis præfuisse, multis probare contendit. Hinc laudatam S. Romani Vitam, quæ episcopatum Vesontionensem eidem expresse tribuit, aut supposititiam, aut saltem interpolatam primum ostendere, et Vesontionensem

episcopatum ab eo excludere; deia vero eundem A
episcopum Hilario subditum constituta, et in hanc
rem Arelatensis episcopi metropolitanum jus vindicare
pluribus capitibus nititur. Cum vero S. Romani
Vitam a Quesnelli objectis purgatam superiori capite
sincerissimam demonstrarimus, Vesontionensis Celidoni
episcopatus in Maxima Sequanorum constitutus,
ab omni jure Hilarii sepositus satis exinde cog
noscutur. Idipsum autem aliis documentis plenius
confirmare licet.

2. Aliam quidem provinciam, quae Hilario non su
berat, Celidonium fuisse episcopum etsi non aperte
affirmaet Leo, Valentianus tamen imperator, qui ex
Leonis relatione Novellam dedit, non obscure indi
cat, cum de Hilario queritur: *Alios incompetentes
removet*. Haec Celidonium ab Hilario depositum respici
unt, et adverbium *incompetentes* notat judicem, qui
in non subditum incompetens iudicium exercuit. Utri
potius credendum sit, imperatori neganti Celidonium
Hilario subditum, et neganti in publica lege, quae nec
a Quesnello vocari potuit in dubium, an Quesnello, B
qui pluribus quidem capitibus eum subditum probare
contendit, at nihil antiquum testimonium Novellae
contrariam producit, sed solis conjectatiunculis, quibus
facile indulgit, laborat ea in hypothesi, quod non
fuerit Vesontionensis episcopus, et quod apocrypha
vel falsata sit S. Romani Vita; utri, inquam, citius
credendum sit, quisque iudicet. Non ergo una haec
Vita episcopatum Celidonii a jure Hilarii removet,
sed ipsa imperatoris Novella, cui Quesnellus nihil
repositit. Cum igitur Celidonii episcopatus vi hujus
Novellae Hilario non competens, extra Viennensem
provinciam quaerendus sit, ubi in urbe eum situm
credemus, nisi Vesontione, ubi illum sgit Vita S.
Romani, quam sinceram ostendimus? Ita ex eadem
Novella Quesnelli sententia Viennensis provinciae
episcopatum Celidonio asserens palam refellitur, et
episcopatus ejus Hilario minime competens maxime
confirmatur.

3. Duo alia testimonia hoc idem comprobantia sub
nectantur. Primum ipse auctor Vitae S. Hilarii haec
tradit c. 16: *In excursibus autem quis, ut dignum est,
explicabit quantum ejus (Hilarii) praesentia profectum
constulerit civitatibus Gallicanis, sanctum Germanum
saepius expetendo, cum quo sacerdotum ministrorumque
vitam nec non profectus excessusque tractabat? Ubi ejus
adventus innotuit, flammata ad utrumque nobilitum et
mediocrium studia convolarunt, astruentes Celidonium
internptam suo adhibuisse consortio, etc.* Quesnellus
ita haec interpretatur c. 4, ac si S. Hilarius in visita
tione Ecclesiarum sibi subjectarum in sua Viennensi
provincia, comite uteretur S. Germano Autissiodore
nsi episcopo; cumque utrique simul ad aliquam
ejusdem provinciae 911 civitatem pervenissent, eo
seae ex vicinia aliqua ejusdem provinciae urbe accu
satores Celidonii contulerint. Haec autem interpreta
tione Celidonii episcopatum in eadem provincia situm
insinuat. Verum ipsa textus verba S. Germanum saepius
expetendo hunc A Hilario Autissiodori saepius
conventum palam significant; et hoc pariter sensu
ea intellexit Tillemontius art. 44 Vit. S. Hilarii tom.
xv, pag. 71, scribens: *Saint Hilaire donc alla voir
saint Germain d'Auzerre, comme il faisait assez sou
vent; dès qu'on sut qu'il y était arrivé, diverses per
sonnes illustres et d'autres moins qualifiées vinrent faire
à ces deux saints de grandes plaintes contre Quélidoine.*
Hic igitur textus indicat locum Autissiodoro proxi
mum fuisse episcopalem Celidonii urbem, ex qua non
tam nobilitum quam mediocrium studia Autissiodorum
convolarunt, cum ibi S. Hilarium reperiri auditum
fuit: longius enim iter arripere non fuisset omnibus
commodum. Si Celidonium episcopatum alius urbis
in provincia Viennensi suscepisset, ejus accusatores
Arelatem facilius quam Autissiodorum in Lugdunensi
quarta Senonia positam perrexissent. Porro Vesontio
ab Autissiodoro non inultum distat. Hinc etiam in
telligitur cur hoc Hilarii iudicium in eadem Vita refe

ratur veluti consequens eorum excursuum quos idem
sanctus extra suam dioecesim peragebat, et cur com
putetur inter fructus qui Galliarum civitatibus pro
venerant.

4. Aliud testimonium summi potest ex inscriptione
epistolae S. Leonis, quam in veteri codice invenit Ja
cobus Sirmondus, cujus haec verba sunt: *In vetere
scheda (in margine editionis Conciliorum V. OC.,
id est veteres codices, seu saltem vetus codex citatur)
sequens epistola non ad Viennensis tantum provinciam,
sed etiam ad Maxime Sequanorum episcopos missa
inscribitur hoc modo: Dilectissimis universis episcopis
per provincias Maximam Sequanorum, et Viennensem
constitutis Leo.* Ideo in *Maxima Sequanorum*, cujus
caput erat Vesontio, haec decretalis missa fuit, quia
de Celidonio Vesontionis episcopo agebatur, ita ut
ad eam provinciam haec decretalis maxime pertineret.
Hanc proinde inscriptionem magnam pro Vesontio
nensi Celidonii episcopatu argumentum Tillemontius
fatetur not. 3 in Vit. Hilarii, pag. 845. Quesnellus
vero, suo more, cap. 3, exiles aliquot conjecturas
agglomerat, ut huic inscriptioni fidem detrahat. Omnia
exemplaria tam excusa quam manu exarata appellat,
quae hanc inscriptionem ignorant. Sed omnes editi
ex Merlino proficiscuntur. Nemo praeterea codicibus
usus est, nisi Sirmondus et Quesnellus. Omnes autem
hujus Leoninae epistolae codices, quos tam magnifice
praedicat, revocantur ad tres ab eodem memorati in
observationibus ad eandem epistolam, ex quibus duos
fatetur similes Corbeiensem et Thuanensem collectionis
2, tertium Victorinum, quem pertinere ad collect. 24
aliunde cognovimus. Plures nos vidimus duarum po
steriorum collectionum 12 et 24, at omnes unius sunt
originis, ut ex variantibus ferme similibus liquet. Hi
autem omnes mss. libri, qui inscriptione carent
Maximae Sequanorum, ex eo autographo proveniunt
quo haec decretalis ad solos Viennensis provinciae
episcopos missa fuit. Sirmondi autem peculiaris co
dex, qui inscriptionem diversam *Maximae Sequano
rum* praefert, aliam antiquissimam originem demon
strat. Plura quidem exempla ejusdem epistolae cum
variis inscriptionibus ad episcopos diversarum pro
vinciarum ab ipso Leone missa fuisse inde cognosci
mus, quod licet S. Leo scribens c. 2 *vestrae provinciae
sacerdotibus*, unius tantum provinciae mentionem faciat,
eo quod episcopus cujusque provinciae, in quam
peculiari exemplo ac titulo directae erat epistola, allo
quatur, plurimum tamen provinciarum simul meminit,
et ad earum episcopos etiam sermonem dirigit c. 6:
*Omniem dissensionis materiam de vestris provinciis re
moveite*; et c. 9: *Non enim nobis ordinationes vestra
rum provinciarum defendimus*. Et ne de pluribus pro
vinciis regionariis sine civilibus haec dicta credantur,
sed de pluribus ecclesiasticis, quae diversis metropoli
tibus suberant, perpendantur illa c. 6: *Ordinationem
sibi... singuli metropolitani suarum provinciarum cum
his qui caeteros sacerdotii antiquitate praeventunt, sibi
per nos jure defendant*. Cum ergo de restituito plurium
provinciarum metropolitum jure agatur, et ad plurium
provinciarum episcopos sit sermo, impossibile est
utique hanc epistolam ad solos episcopos provinciae
Viennensis fuisse transmissam, sed eodem exemplo
cum diversis inscriptionibus, 913 uti fieri solebat,
cuilibet provinciae congruentibus tradita dici debet
ad omnes quorum intererat; ac proinde nihil est cur
ex inscriptione vulgata, quae solam provinciam Vie
nensem praefert, repudietur veluti supposititia inscri
ptio Sirmondiani codicis, quae *Maximam Sequanorum*
repraesentat. Quod si negari nequit ob Projectum,
quem cum Quesnello Narbonensis primae episcopum
probabilius videbimus, eam decretalem missam fuisse
ad episcopos hujus provinciae, licet hanc inscrip
tionem nullus codex ad nos transmiserit, et ob articu
lum Leontii, qui conciliis variarum provinciarum
praes instituitur, ad omnes harum episcopos pari
ratione traditam negari non potest; multo minus us
gandum erit eam fuisse directam ad antistes *Maximae*

Sequanorum, quorum inscriptionem Sirmondianns A codex servavit. Id autem accidit ob Celidonium, de quo in ea decretali agitur; ac propterea is ad eam provinciam pertinuisse, ac Vesontionensis fuisse episcopus cognoscitur. Hinc non immerito Vesontionensis Ecclesiae tabulae Celidonium hoc tempore episcopum, eodemque tempore Importunum eidem suffectum, et postea restitutum Celidonio depulsum velut pseudoepiscopum referunt; quod in nullis aliis aliarum Ecclesiarum documentis legitur. Omnia igitur monumenta, Vita S. Romani, imperatoris Novella, ipsa S. Hilarii Vita, et inscriptio Leoninae epistolae Celidonii episcopatum Vesontionensem comprobant. Quesnellum sine ullo documento negantem quis audeat?

5. Neque contra tantam auctoritatem moveant illa Leonis verba ex c. 3 epistolae, a Quesnello objecta cap. 3, n. 2: *Manisset namque in illam (Celidonium) prolata sententia, si objectorum veritas existisset.* Hic Hilarii iurisdictionem in Celidonium Leo fateri videtur, ac proinde ipse Celidonium non extra Hilarii provinciam in maxima Sequanorum, sed in Viennensi episcopus constitutus creditur. Sed perperam. Cum enim Celidonium Vesontionis episcopum et extra jus Hilarii fuisse omnia antiqua documenta hactenus considerata certum efficiant, *manisset sententia in Celidonium non jure Hilarii, quem incompetentem iudicem ex relatione Leonis huius imperator in Novella prodidit, sed vel jure aliorum episcoporum ejusdem provinciae Celidoni, qui in concilium acciti fuerant (convenisse enim probatissimos sacerdotes auctor vitae Hilarii tradit), vel potius facto, quatenus idem Leo, si objectorum veritas existisset, non absolvisset Celidonium, sed depositionem ipsius alias irritam jurisdictionis defectu, ac canonibus suffultam, in custodiam eorumdem canonum sua sententia ratam fecisset.* Ita enim de prolato in Celidonium iudicio, *quod tamquam viduae maritus sacerdotium tenere non posset, testatus fuerat paulo ante: Quod nos quidem servantes tegalia statuta, sollicitius volumus custodiri, non solum circa sacerdotes, sed circa clericos quoque minoris officii.*

6. Minus multo movere debet quod Quesnellus eodem capite n. 5 ingerit de Maxima Sequanorum Burgundionibus, ut putat, subjecta, quos Romanis inimicos Hilarii Romani metropolitae iudicium minime permissuros fuisse affirmat. Sed Hilarii tempore nec Burgundiones Romanorum hostes, nec Maximae Sequanorum dominos fuisse cum indicavimus annot. 1 (Col. 431, n. a) in cap. 1, tum vero fuculentius Antonius Pagius et Tillemontius probantur.

7. Constituto ex hactenus dictis Vesontionensi Celidonii episcopatu, et confutatis iis quae pro eo excludendo Quesnellus attulit c. 2 et 3, nihil opus est ea expendere vel refellere, quae pro statuendo jure Hilarii in totam provinciam Viennensem fusius subiecit a cap. 4 usque ad 13; haec enim ad praesentem de Celidonio controversiam nihilum pertinent, nisi in hypothesi quod episcopatus ejus Vesontionensis apte expunctus fuerit. De his tamen, quae nunc pertransimus, redibit sermo parte II, c. 3, ubi Projecti causa opportunam eorum animadversionem revocabat.

8. Interim haec prima est in Celidoni questione adversus Hilarium censura, quod in episcopum a sua provincia remotum iudicium sibi minime competens usurpaverit; unde ipse Quesnellus sub finem cap. 1 scripsit: *Tamquam alieni juris incisor ab omnibus pene scriptoribus exagilatur, propterea quod Celidonium episcopum non modo innocentem, sed et ad se nullatenus pertinentem deponere ausus fuerit.* Multo autem major esset haec accusatio, si Celidonium non simplex episcopus fuisset, sed metropolitae, ut nonnulli existimant ex illis 915 potissimum Vitae S. Romani verbis. *Celidonium supradictae metropolis (Vesontionis) patriarcham.* Ad non omnino cogunt. Nam vox patriarcha, sicut apud Gothos et Vandalos pro

A simplici alicujus civitatis episcopo accepta pernosci- tur ex Cassiodori et Victoris Viensis testimoniis, quae cap. 1 indicavimus, ita eodem sensu potuit accipi etiam a Burgundionibus, qui, dum auctor Vitam scribebat, in Maxima Sequanorum dominabantur, et ex inducta apud eosdem locutione idem auctor patriarcham poterat appellare Celidonium praecipuum suae regionis episcopum, etsi nullo metropolitico jure frueretur. Vesontionenses quidem antistites adhuc in synodis posterioribus saeculi vi non inter metropoliticos, sed inter simplices episcopos subscripti leguntur. Vide inter alia synodum Matisconensem anni 585. Metropolim autem laudatam Vitae auctor vocavit Vesontionem civitatem primariam Sequaniae, eo quod in civili dispositione hujus provinciae metropolis esset, ut ex notitia Galliarum manifestum est.

B Sed sive episcopus sive metropolis fuerit Celidonium, mala erit semper Quesnelli defensio, qua illum a Vesontionensi episcopatu removere nisus est. Aequor Hilarii apologia haec in parte fuisset illa qua Quesnellus sub finem cap. 2 usus est, ut eam ab usurpato alieno jure purgaret in ordinando S. Romano presbytero non longe a Vesontione; nimirum id Hilario fecisse ait ex consensu, qui praesumendus est. Eucherii Lugdunensis ejus amicitium, in cuius ditione fuisse creditur (sicut est hodie) monasterium Jurense. Cum ad iudicium Vesontione convenissent ex aliis locis sacerdotes, teste Hilarii Vita, eoque etiam profectus videatur S. Germanus Autissiodorensis, qui cum Hilario accusatoribus praeeperat ut pararent testes, ille ex improvincialium consensu et cum eorum etiam iudicio Celidonium depositus videri potest, et forte etiam ex Eucherii metropolitani assensu, siquidem Vesontio nondum ecclesiastica metropolis Lugdunensi episcopo auferretur: aliquos enim metropoliticos plus gratiae tribuentes personae privilegium sibi debitum in Hilarium transtulisse S. Leo queritur c. 6.

C CAP. III. Depositio Celidoni per Hilarium, et ejusdem restitutio per Leonem expenduntur. — 1. Haec duo iudicia quoad substantiam atque naturalem justitiam primum expendenda sunt. Vitae Hilarii auctor iudicium ejus ita describit c. 16, ut nihil aequius appareat. Dno impedimento Celidonio accusatores objecisse traduntur, *astruentes ipsam internuptam suo adhibuisse consortio... simul ingerentes saeculi administratione perfanctum, capitali aliquos condemnasse sententia.* Tum de iudicio additur: *Conveniunt ex locis probatissimi sacerdotes (quod concilii speciem exhibet). Res omni ratione prudentiaeque discutitur. Accusatio testimoniis confirmatur. Adhibetur vera simplexque definitio, ut quem Scripturarum regulae removebant, voluntate propria se removeere deberet.* Utrum Celidonium huic iudicio interfuerit, vel, si interfuit, nam nihil reposerit testibus contra se adductis, nullibi dicitur. Immo ejus appellatio mox subsequuta, et multo magis contrarii testes in Romano iudicio allegati satis ostendant ei non defuisse quod reponeret, ac propterea quo jure cum convictum Quesnellus affirmaverit c. 1 ignoramus. Appellatio autem ad pontificem his verbis exprimitur: *Ille (Celidonium) Urbem creditis expetendam, ibique se injusto rigore arguit condemnatum.* Haec valde ambigua sunt: videri enim potest Celidonium non negasse omnino objecta impedimenta, ac de nimio et injusto rigore sententiae tantummodo fuisse conquestus. De falsitate autem accusationum et de injustitia iudicii apud pontificem querelas manifeste interposuit. Hilarius Romam pariter perrexit, et gestorum seriem suggestit. Porro Leonis iudicium ex epist. 10, c. 3, liquet. Habitum fuit sanctorum concilium sacerdotum, adhibiti testes Hilario praesente, et ita pro Celidonio respondentes, *ut quod Hilarius cum episcopis residens posset opponere, non haberet.* Interrogatus in eodem consensu, *rationabile quod posset respondere non habuit; sed ipse 917 se suis respondentibus inmoderat.* Tandem, uti traditur c. 7, *cum quaereretur ad*

causam, turpi se fuga credidit subtrahendum. Ita remotum fuit ejus judicium, et Celidonius suæ Ecclesiæ restitutus. Omisimus Leonis querelas adversus Hilarium, quem eodem c. 3 ea locutum prodit, quæ nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum possit audire, et c. 2 ipsius quoque beatissimi Petri reverentiam verbis arrogantibus minuente affirmat; nec quæ sensu hæc ab Hilarii defensoribus explicentur nunc expendimus: ad justitiam enim judicii circa Celidonium, de qua una nunc agimus, hæc nihil pertinent, et paulo post opportunitiori loco observabuntur. Ex ipsa autem simplici narratione quam proposuimus quis Leonini judicii æquitatem non videat? Hanc confirmat Valentinianus in Novella, ubi Celidonii depositionem ab Hilario factam non obscure reprehendit. Hanc exploratius testatur anonymus Jurensis in Vita S. Romani de Hilario affirmans: *A sede episcopali memoratum Celidonium nulla existente ratione dejectum.* Quod si Celidonius inter sanctos accessit creditur, ut ex Vesontionensis Ecclesiæ tabulis Chiffletius indicat, alia non levis confirmatio accederet. Virum enim sanctum voluisse non modo Leonem falsis testibus decipere et injustam sententiam subripere, verum etiam contra conscientiam episcopatum retinere usque ad mortem, a quo omni lege arcebatur, incredibile est.

2. Neque opponi videtur auctor Vitæ S. Hilarii. Licet enim c. 16 definitionem (id est judicium hujus in Celidonium) veram et simplicem affirmaverit, tamen c. 17, indicans judicium Leonis judicio Hilarii contrarium, protestatur se non audere tantorum virorum judicia ventilare: quod qui non audet, profecto Leonis judicium si non probat præ judicio Hilarii, certe non improbat. Subdit tamen nonnulla quæ Leonis narrationi contra, et veritatem ac rationem Hilario, præoccupationem et deceptionem Leoni tribuere videntur. Inquit enim: *Hoc breviter tetigisse sufficiat, quod solus tantos sustinuit..... quod inquirentes edocuit, quod altercantes vicit..... et quod quos ratione non flexerat, credidit relinquendos.* Si hæc referantur ad Hilarii actionem in Celidonii causa, dum Hilario præsentem ea Romæ agebatur, ex Leonis testimonio falsissima sunt; non solum enim Hilarius non edocuit inquirentes, nec altercantes vicit in hac causa, verum etiam non habuit quod Celidonio ac testibus posset opponere, nec quidquam rationale quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere, ac propterea non reliquit quos ratione non flexerat, sed potius ab iis se subduxit quæsitus ad causam, quos ratione non poterat flectere, cum quod rationale responderet, vel opponeret, non haberet. In hac autem hypothesi quatenus Leonis testimonium testimonio auctoris Vitæ, ubi invicem pugnare creduntur, præferendum sit, cap. 1 ostendimus; idque multo magis ex eo confirmatur, quod non solus Leo de justitia sui judicii testatur, verum et Valentinianus imperator, et anonymus Jurensis auctor Vitæ sancti Romani.

3. S. Leo in memoratis litteris ea de S. Hilario refert quæ non solum publice gesta fuerant, verum etiam gestis publicis videntur inserta. Præmisit enim initio ejusdem cap. 3: *Quæ igitur apud nos in causa Celidonii episcopi gesta confecta sint, et quæ Hilarius dixerit, dum cum eodem, præsentem supradicto episcopo audiretur, inditus chartis rerum ordo demonstrat.* Et mox gestorum veluti compendium subjicit, in quo sunt ea quæ superius retulimus. Hæc igitur Leo de Hilario scribens, quæ in publico judicio actis ipsis tradita videntur, et ad episcopos Gallicanos scribens ipso Hilario vivente, qui si falsum aliquid in epistola fuisset enuntiatum, allegatis ipsius concilii Romani Patribus ac gestis potuisset revincere, vera procul dubio scripsisse præsumendus est citius quam Vitæ auctor, qui et Hilario et Leone mortuis de re cui ipse non interfuit, non ex publicis gestis, sed ex relatione eorum qui Hilario favebant, subobscurè scribens, ipsam rem potius involvit quam exposuit.

4. Diximus involvit: consideranti enim diligenter totum contextum, in quo non solum auctor a ferenda sententia de Leonis ac Hilarii judicis in Celidonii causa se subtrahit, verum etiam Hilarium se ab eadem causa agenda subduxisse indicat; quo ea verba referantur, et quid peculiare insinuent, incertum erit. Neque enim facile intelligetur, quatenus absque contradictione et inani 919 jactantia scribi potuerit S. Hilarium edocuisse et vicisse utique ratione, quæ ratione ne flexisse quidem traditur; si utrumque ad eandem de Celidonio quæstionem et ad eandem personam referendum sit. Idem auctor Vitæ præmisit Hilarium Leoni statim ab initio dixisse se ad officia, non ad causam venisse, protestandi ordine, non accusandi, quæ sunt acta suggerere. Hæc Quesnellus arripens contendit hunc declinasse omnem actionem et disputationem in ipsa Celidonii causa coram pontifice, propterea quod causa in Galliis definita novo judicio Romæ ventilari ac dicuti Ecclesiarum Gallicanarum, uti putat, consuetudo vetaret. Vide partem tertiam Quesnellianæ dissertationis c. 3, ubi hæc de causa et hoc sensu verum non disflitet, quod S. Leo affirmavit, Hilarium nihil habuisse quod responderet, nimirum, ut ille explicat, non ex juris penuria, nec ex probationum defectu, nec ex loquendi difficultate, sed inde quod Leonis facto solita judiciorum Gallicanorum forma immutabatur, cui Hilarius præjudicare noluit. Quid de hac interpretatione et de toto hoc systemate, quo jus apostolicæ sedis impetitur, sentiendum sit, paulo post erit sermo. Nunc sufficit ipsos adversarios confitentes habere, Hilarium re ipsa non respondisse, nec adversus testes pro Celidonio productos opposuisse quidquam quo eos falsi revinceret. Id autem satis est ut Leonis judicium quoad substantiam justissimum cognoscatur. Quocumque enim fine S. Hilarius sese non opposuerit, cum judiciorum justitia ex allegatis et probatis deducatur, justissime quidem S. Leo, testibus diligenter excussis et ab eo qui poterat non confutatis, Celidonium restituit. Hic nimirum non quæritur utrum Leo potuerit aut debuerit judicium ferre renitente Hilario, de quo mox dicemus plura; sed de æquitate ipsius judicii per se impresentiarum quæritur; et in iis circumstantiis in quibus Hilarius nihil reponere, sed potius fuga declinasse inventus est, aliud judicari nec potuit nec debuit.

5. Tota igitur quæstio ad solum jus revocari potest, nimirum jure S. Leo Celidonii causam in Galliis judicatam, repugnante S. Hilario, novo judicio Romæ discussit ac judicaverit, et in hoc quidem totus laborat Quesnellus a cap. 14 usque ad disputationis finem, ut Leoni succenseat, ac si contra canones et contra Ecclesiarum Gallicanarum consuetudinem egerit; Hilarius autem non solum vindicet, verum etiam extimie laudet, quod Leoni fortiter resistens, pro iisdem canonibus et consuetudine dimicaverit. Ita a facto ad celebrem juris quæstionem de episcoporum appellationibus apud Romanam sedem interpositis disputatio flectitur. Hoc autem argumentum cum sit præsentis controversiæ præcipuum, maximique momenti, in quo non tam de S. Leone quam de insigni Romanæ sedis prærogativa agitur, exactius discutendum est.

CAP. IV. De Leonis jure in causa Celidonii judicata in Galliis ab Hilario Arelatensi, seu de jure appellationum ad apostolicam sedem. Præmittuntur nonnulla principia ex quibus tota res dirimenda est. Quesnellianæ disputationis omissiones. Hilarii apologia quam male a Quesnello contexta. In quæstione facti, quam tantum agendam proposuerat, involvit quæstionem juris, Hilariumque apostolicum jus in appellationibus episcoporum non agnoscentem ac juste renitentem audacissime exhibet. — 1. Ne inaniter laboremus et evagemur in incertum, quædam principia sunt præfigenda sine quibus res ex æquo cognosci et judicari non posset. Inde enim tota confusio Quesnellianæ disputationis et tota Quesnelli allucinatio dimanat, quod principia non tenuit quæ erant præmittenda

vel saltem præsumenda; immo illud principium, ex quo judicium hac in quæstione maxime pendet, omnino præterit.

2. *Tribus ex capitibus ecclesiastica jurisdictio statui potest, ex consuetudine, ex jure canonico et ex divino.* Jurisdictio ecclesiastica ex diuturna consuetudine probatur, non quod consuetudo det per se jus, sed quia vel titulum aliquem præsumit ecclesiastici aut divini juris, quo jurisdictio jamdiu collata fuerit; vel quovis titulo ab initio deficiente, cursu temporis jurisdictio probatur §21 acquisita sive ex consensu eorum quorum interest, sive ex ipsa dispositione juris, ut in præscriptionibus accidit. Hinc antiqua consuetudo pro jure Alexandrini episcopi in Ægyptum, Libyam et Pentapolim allegata in Nicæno concilio can. 6, jurisdictionem ejus probavit, quæ in eodem concilio firmata fuit; eodemque sensu episcopo Antiocheno et cæteris metropolitanis sua privilegia ac jura, quæ consuetudine nitebantur, similiter fuere confirmata. Jure canonico statuitur jurisdictio, cum per canones seu decretales cuiuspiam tributa ostenditur, si ea alio potentiori jure abrogata, vel dissuetudine aut potius consuetudine aliorum contraria ei præscriptum non sit. Tandem jure divino constituitur jurisdictio, cum alicui ab ipso Deo collata ostenditur, quæ tamen nulla cujuspiam opposita consuetudine præscribi, nullo humano jure abrogari potest; sicut ipsum divinum jus, quo fuit collata, nulli humanæ præscriptioni aut abrogationi subest. Solum si divino jure nullus fuit eisdem jurisdictioni præstitutus limes, potest vel consuetudine vel ecclesiastico jure exercitium ejus certis finibus et modis circumscribi publici boni et congrui ordinis causa.

3. Id autem ex duabus causis provenire potest. Primo ex voluntate ejus qui jure divino illimitato potitur, si in definitum aliquem modum publico bono consentiat. Hac ratione pontifices jus sibi proprium et illimitatum jure divino consenserunt circumscribi suis vel suorum prædecessorum decretis, quibus sane vi coactiva non tenebantur (nemo enim in se, nec par in parum habet imperium), et similiter consenserunt idem jus certis coarctari finibus seu modis ac decretis conciliorum particularium, quæ cum etiam per Gallos pontificibus subsint, eorum canonibus obligari non poterant, nisi ex consensione. Omittimus interim limites prælinios a conciliis generalibus, hoc unum tantummodo indicantes, horum pariter decreta vim generalis synodi non habere nisi ex consensu Romanorum pontificum, ut liquet ex ipso Chalcedonensi, cujus decretum in favorem sedis Constantinopolitanz vim generalis concilii non habuit, quamdiu Leonis et Romanorum pontificum consensus defuit: nec quisquam Leoni aut aliis ejus successoribus vitio vertere potuit, cum eodem decreto refragati sunt, eo quod sine eorum consensu non obligaret. Quod si decreta generalis synodi sine consensu pontificum obligandi vim non habuerunt, cum in præjudicium cedebant juris episcoporum Alexandrini et Antiocheni, quibus tamen ejus divinum non favebat, sed vere ecclesiasticum in Nicæno firmatum, quis ea vim generalis synodi habere existimet deficiente consensu Romani pontificis, si in restrictionem ederentur ejus pontificii juris, quod non ex ecclesiastica, sed ex divina institutione originem ducit? Secundo jurisdictio divini juris illimitata certis modis ac finibus constringi potest ex auctoritate alicujus superioris, qui divino jure majorem jurisdictionem obtinens, certum modum certosque limites inferioribus divino licet jure præsentibus ob bonum publicum præstitueret. Ita episcopalem jurisdictionem divini juris concilia generalia potuisse restringere nemo dubitat. Eandem pariter episcopalem jurisdictionem, quoad limitationem et exercitium subesse jurisdictioni pontificum, ipsi Galli theologi et canonistæ fatentur, uti videre est apud Gersonem et alios.

4. *Qui alicujus jurisdictionem statuendam sumit, satis est si eam ipsi competere probet uno ex tribus*

laudatis capitibus, nimirum vel consuetudine quæ non sit abrogata, vel jure canonico quod adhuc vigeat, vel divino, dum ab habente jus divinum superioris ordinis limitata non fuerit. Qui vero jurisdictionem alicujus negandam suscipit, haud satis est, si probet uno vel altero ex capite illam deesse; probare enim debet deesse ex omnibus; alias uno ex capite, quod intactum super sit, jurisdictio eidem competere poterit. Res manifesta est per se, unde ulteriori explanatione aut confirmatione non indiget.

3. *Cum fieri possit ut in ecclesiasticis judiciis non minus quam in sæcularibus, plures eadem judicandi potestate seu jure, sive ex eisdem, sive ex diversis titulis fruuntur, nemo de jure quod cuiuspiam competat, violato querimoniam movere potest si alius judicium exerceat, nisi hoc jus sibi competens, nullo titulo isti convenire statuerit.* Ita cum ex Africanorum disciplina constituta in Carthaginensi anni 416, apud Dionysium can. 125, jus esset cognoscendi de appellationibus presbyterorum et aliorum inferioris ordinis clericorum §23 tum conciliis Africanis, tum primatibus provinciarum, nec conciliorum jus læsum dici poterat si primates judicassent, nec jus primatum si ad concilia judicium fuisset delatum. Hinc etiam sequitur non recte negari jus alicujus in aliquo loco, si forte ibidem judicium non ipse, sed alius exercuerit, nisi probari possit eum idcirco non exercuisse tale jus, quia ipsi vere nullo titulo competit. Sic negari non posset appellationum jus conciliis plenariis Africæ, si fortassis in aliqua Africæ provincia nullæ appellationes ad hujusmodi concilia delatæ fuissent, sed primatis judicio omnes terminatæ. Hic nimirum adhibenda est præclara illa Natalis Alexandri distinctio Hist. Eccl. sæc. IV, dissert. 20, prop. 2: *Aliud est jure aliquo semper non uti, aliud jus illud non habere. In quo viri alioquin eruditissimi alucinati sunt, qui substantiam juris a perpetuo et non interrupto ejus usu non distinguunt.*

6. *Tandem duplici modo quis pro suo jure vel consuetudine in judicis resistere potest alii ne judicium assumat. 1º Negando ei jus. Et tunc si juste neget, eo quod hoc jus nullo titulo ei competat, juste resistit, nec obedire cogitur ei qui jure caret; secus vero si titulus aliquis ei suppeteret: resistere enim habentis jus, et perinde ei resistere ac si nullo jure fungatur, apertam injustitiam prodat, nec contentiæ, sed pertinaciæ est, si quis ei juri subjectus parere et acquiescere nolit. 2º Instando et urgendo, ne quis eo jure quod ei competit utatur, eo quod non expediat consuetudines immutare, vel pericula timeantur ac fraudes. Et si quidem id moderate fiat, et sola pericula quacumque efficacia proponantur, dummodo jus non negetur quod est, et solum bonum publicum quaeratur, reprehendi nequit; quemadmodum non reprehenduntur Aurelius, Augustinus, alique Africani episcopi, qui pari moderatione restiterunt appellationibus transmarinis in epistolis ad Zosimum, Bonifacium atque Coelestinum. Vitium autem irrepit si zelo boni publici moderationis limites quis pertranscat in modo resistendi, et multo magis si ita pertinaciter resistat ut non merum bonum publicum procurare, sed jus negare videatur ei qui jure certissimo fruitur.*

7. His præmissis, si Quesnellus ex æquo vindicare volebat S. Hilarium, cum Leoni restitit, ne in Cælidonii causa Romæ judicium fieret contra consuetudinem, uti putat, Ecclesiæ Gallicanz, probare debebat 1º consuetudinem Gallicanz Ecclesiæ fuisse ut appellationum judicia vel numquam reciperentur vel in Galliis tantummodo fierent; 2º hanc Gallicanorum consuetudinem omne jus pontificum excludere, quod apostolicæ sedi competit non tam ex consuetudine quam ex ecclesiastico, ac præsertim ex divino jure, quo primatus ejusdem in ipsos Gallicanos statuitur; 3º vel saltem, si quod jus Romanis pontificibus inesse agnoscat ad ipsa appellationum judicia præcipue in episcoporum causis, in eo laborare debebat ut osten-

deret Hilarium Leoni restituisse non negando jus quod illi competebat, nec ita eidem resistendo ac si jus nullum haberet; sed urgendo consuetudinem, pericula, fraudes, idque congruo quidem zelo, ac servato moderamine, ne vel jus videretur negare, vel debitam apostolicæ sedi reverentiam violaret.

8. At nihil ex his Quesnellus. Primo enim consuetudinem Gallicanæ Ecclesiæ, quæ pluribus judiciis appellationum exactis in Galliis probanda erat, ne uno quidem teste aut facto constituit. Multo autem minus contendit eam omne jus pontificium exclusisse. Etsi enim totus in eo laborat ut nonnulla quæ litteris tradita sunt appellationum acta ad Romanam sedem eaerret, et ita consuetudinem eidem ereptam existimet, nonnihil etiam attingat de jure ecclesiastico, ut hoc quoque ipsi subducatur, præterit tamen jus divinum, a quo Romanæ sedis prærogativæ maxime pendent. Ea porro ipsa quæ vel de consuetudine totus exagitat, vel de jure ecclesiastico attingit, quam male probata sunt, et quot fallaciis implicata! Testatus quidem est post initium cap. 14 se non disputaturum de jure, sed de mero consuetudinis facto; immo hanc juris quæstionem a suo instituto alienam pronuntiat: *Totum igitur opus, totus labor noster in examine erit facti, non in discussione juris, quæ ab instituto nostro aliena est.* At quid inde elici potest pro vindicando S. Hilario, cum S. Leoni restitit, si, posita etiam consuetudine Gallicana, quæ præsumitur, jus præsertim divinum consuetudine fortius in ipsis appellationum causis Leoni aliunde fuerit, **925** contra quod Hilarius omni nisu absque debita moderatione restitisset? Nisi ergo quæstio juris prius discutatur, et nisi probetur nullum jus Leoni fuisse in judicanda Celidonii causa, tota Quesnellii disputatio de sola Gallicanorum consuetudine in appellationum causis, quæ pontificium jus in iisdem intactum relinquit, si etiam probata fuisset, æquæ Hilarii apologiæ nihil prodesset, nisi forte ea ita deducatur ut Hilarium pro suarum Ecclesiarum consuetudine fortiter quidem, ac cum debita moderatione laborantem, jus pontificium nec negantem nec impotentem exhibeat.

9. At numquid hac ratione contexitur Quesnellii disputatio? Immo vero quisquis eam attente legerit non pauca inspersa deprehendet quibus, dum ille omnem consuetudinem in appellationibus Gallicanis Leoni defuisse ostendere suadet, nullum præterea jus pontifici fuisse non obscure insinuet. Ante examen factorum ex quibus consuetudo elicitur, principium statuit quo indicatur ex natura episcopatus, quem Christus unum atque individuum instituit, et cujus a singulis in solidum pars tenetur, ac proinde quasi ex ipsa Domini institutione proficisci, ut appellationes ad provinciales vel etiam ad majorem synodum deferantur; adeo ut si quis secus fecisset, et ad extraneos judices vellet per appellationis libellum confugere, is episcoporum concordiam coherentem collidere, unitatemque scindere merito putaretur. Ubi ipsum Romanum pontificem cum extraneis quibuslibet episcopis ac iudicibus, qui nullo jure appellationum fruuntur, videtur involvere. Hinc ibidem subicit jus in appellationes episcoporum metropolitanis una cum provinciæ synodo esse delatum jure quodam naturali et consuetudine ab omnibus recepta, quam sacrosanctam postmodum conciliorum firmavit auctoritas, ac si contra hoc qualecumque jus naturale, contra consuetudinem ab omnibus receptam, et contra conciliorum auctoritatem obnitiatur, qui alio causas appellationum avocet vel recipiat. Hinc cap. 16 Hilarium Leoni resistentem constantiæ et fortitudinis laudat, Leoni quæ succenset, quasi in recipienda Celidonii appellatione sedis suæ amplitudini plus æquo studuerit; affirmatque eum canonum Sardicensium auctoritati maxime incubuisse, ac si nihil divini juris eidem suppetat, solumque ecclesiasticum istorum canonum jus præstendi possit, quod tamen ipsum subducere nititur. Hinc eandem pontificem imperatoris auctoritate

munium novum sibi jus parare conatum ibidem pronuntiat, quasi antea nihil ejusmodi juris ullo titulo eidem fuerit. Hinc part. III, c. 3, veluti Leonis præjudicium traducit, quod hoc auctoritati ac splendori sedis suæ debari putaret, ut scilicet appellationes ad eandem deferrentur; idque affirmat novam jugum Gallicanis Ecclesiis et sacerdotibus a Leone paratum, quod nec illi nec eorum patres ferre unquam potuerant; quodque jugum si Hilarius Gallicanarum Ecclesiarum apex his imponi passus esset, ipse tamquam et propriæ dignitatis desertor, et Gallicanæ libertatis traditor a suis coepiscopis erat coarguendus. Hinc tandem Hilarium non tam obnium contra Leonem ante sententiam, sed etiam post illam affirmat; ac propterea part. I, c. 1, paulo ante hæc scribit: *Jura suæ Ecclesiæ usque ad extremum spiritum obtinuit, et qua pollebat eloquentia stragem defendit; et part. III, c. 1: Antiquis in hærebat præsul Ecclesiæ suæ privilegiis; et Gallicanis episcopis annuentibus eandem semper, quoad vicin, usurpavit potestatem, etiam refragante Leone et militante Augusta;* idque ex eo probat nihil opponi debite erga Romanam sedem reverentiæ, quia non latebat inerte esse ac otiosam priorum præsulum erga inferiores episcopos prærogativam, cum nihil ab his nisi secundum normam canonum arrogatur.

10. Hæc vera censeri nequeunt, nisi Leo omni appellationum jure privatus supponatur, et idcirco Quesnellii disputatio, quæ quæstionem solius facti et consuetudinis expendendam ab initio proposuit, re ipsa ad jus negandum vergit, de quo se nolle quæstionem movere professus fuerat, cum tamen id esset non solum querendum, sed etiam statuendum, antequam ea quæ ex ipso excerptimus disputationi insereret. Quod autem ille non præstitit, nos præstabimus, ut rectum de omnibus iudicium feratur; et postquam pontificium jus certissimum demonstravimus, num Quesnelliana apologiæ ratio, quæ Hilarium Leonis juri pertinaciter obnitiorem exhibet, idonea ejus defensio, an verius gravissima sit accusatio, exploratum fiet. Immo cum Hilario Quesnellus ex arbitrio tribuat **927** inobedientiam post ipsum Leonis decretum, quum nec probavit nec probare potuisset; gravasse ipsum multo magis, quam ipsa res ferat intelligemus. Interim ad singulos juris titulos executiendos accedamus; quæ autem æquor Hilarii defensio esse queat sub finem exponetur.

CAP. V. Consuetudinis titulus circa episcoporum appellationes ad Romanam sedem a Leone assertus vindicatur; et Quesnellii conatus ut eum illi eripiat eliditur. — 1. Nemini persuaderi poterit eam apud Gallicanos consuetudinem fuisse ut nulla in Galliis appellationes reciperentur a provincialium conciliorum sententiis ad alios iudices vel in Galliis vel extra Gallias. Hoc quidem sensu Quesnellii sententiam nonnulli interpretati sunt ex iis quæ indicavit part. I, cap. 15. Id autem perinde esset ac dicere appellationis præsidium jure omnium gentium inductum ob innocentes, qui prima cogitatione sive per errorem, sive ex malitia perperam damnati fuerint, quodque non negatur inferioris ordinis clericis, si episcopi sui sententia se gravatos senserint; hoc, inquam, justissimum præsidium negatum fuisse episcopis Gallicanis etiam innocentiibus, si conciliorum provincialium iudicio injuste fuissent condemnati; ac propterea episcoporum conditionem fuisse deteriorem quam clericorum: quod sane absurdissimum est. Quod si Gallicanis episcopis licuit appellare, consuetudinem apud eos obtinuisse, ut aliquando saltem provocarent ad Romanam pontificem, cum Sardicensis canones, qui ejusmodi appellationes probant, a Galliis recepti fuerint, ut capite sequenti patebit, dubitare non licet. Id ex subjiciendis exploratum fiet.

2. Appellationum consuetudo, quæ ex aliquot actorum serie nascitur, probatur testibus qui vel quasdam singulares appellationes indicent, ex quibus aliæ similes colligi queant, vel ipsam appellationum

consuetudinem expresse testentur. Et primum quoad singulares appellationes cum in maxima priscorum monumentorum inopia exigenda non sua gesta quoad quaslibet particulares Ecclesias, si aliquot veteris appellationes suppleant ex diversis Ecclesiis Occidentis atque Orientis, satis esse debet ut ex iis earum quoque Ecclesiarum consuetudo colligatur, ex quibus injuria temporum nulla ejusmodi documenta supersunt, si præsertim hæc Romanæ sedi peculiari jure subjectæ eidemque viciniores, faciliorem appellandi facultatem habuerint.

3. Hanc probationem ex peculiaribus quibusdam gestis sumptam ut Quesnellus eludat, singula primum Gallicana judiciorum gesta, quorum memoria vel indicium nactus est, diligenter expendit. Hæc autem fere omnia sunt gesta causarum episcopaliū, in quibus nulla fuit appellatio: perinde ac si ex causis, in quibus nulla appellatio fuit, sequatur quod nec in aliis causis umquam existerit. Hinc ad excludendas appellationes Gallicanas inepta est causa Marciani Arelatensis a Quesnello pluribus discussa cap. 14, in qua ne appellationis quidem umbra indicatur, et inutilis pariter sunt causæ Euphratæ Agrippinensis, Paulini Trevirensis, Hilarii Pictaviensis, Saturnini Arelatensis, Lazari Aquensis, et Armentarii Ebretonensis, qui de appellatione ne cogitarunt quidem, ut idem Quesnellus refert cap. 16, nec non causæ Priscilliani et Instantii, qui de sententiâ Burdigalensis synodi ad Romanam pontificem non appellaverunt. Neque vero quompiam moveat Hilarii et Paulini *injusta damnatio*, quæ, annotante Quesnello, *utriusque ad Romanum pontificem jus peculiare tribuisset*, si tum appellandi viguisset consuetudo. Quid enim hi Arianorum vi oppressi appellasset ad Liberium pontificem, si ipse pariter ab iisdem Arianis oppressus, et eadem de causa actus in exilium, illis optulari non poterat?

4. His porro causis, in quibus nulla fuit appellatio, Quesnellus ex ordine temporum interserit causas, Proculi Massiliensis sub Zosimo, Maximi Valentini sub Bonifacio, et Danielis vagi ac flagitiosi hominis apud Cælestinum ab Orientalibus accusati, et apud Gallos diu quæsitæ ad Romanum iudicium. Hæc autem omnes sunt causæ primæ cognitionis non a pontificibus arreptæ, sed Romanæ **929** sedi vel ab iisdem Gallis Patroclo Arelatensi ac Valentina Ecclesie clericis, vel ab Orientalibus delatæ. Hæc porro causæ, licet appellationem non præferant, cum tamen satis ostendant agnitam etiam a Gallis apostolicæ sedis auctoritatem in ipsis causis primæ cognitionis, multo magis in appellationibus ab iisdem observatam fuisse demonstrant. Si quid vero contra ejusmodi facta probasset Quesnellus, pro excludendis causis primæ cognitionis probasset, de quibus cap. 7 dicemus aliqua; pro expungendis autem etiam appellationibus de quibus nunc agitur nihilum evicisset.

5. Hic autem notare obiter liceat in Quesnello inopærentiam plane manifestam. Totus in eo est part. I c. 6, et part. II c. 3 et 4, ut omnia Zosimi decreta pro statuendis Arelatensis Ecclesie juribus in ipsam Narbonensem secundam adversum Proculum Massiliensem, qui ordinationes in ea usurpasse traditur, justa et rata ac a Gallis episcopis recepta ostendat. Eadem porro decreta irrita et non recepta contendit cap. 16, cum adversum Proculum decernunt, qui ab indebitis ordinationibus adhuc post interdictum Zosimi nequaquam abstinuit. Ita eadem decreta, ubi ipsi placet, rata et recepta; ubi non placet, irrita et repudiata ex arbitrio tradatur.

6. Ex universis autem causis appellationis duas tantum Hispanicas Quesnellus profert et excutit, quæ speciem quamdam provocationis ad Romanam sedem præferunt. Una est Basilidis Hispani episcopi, qui ob idololatriæ crimen una cum Martiali episcopo in provincia depositus, Romam ad Stephanum confugit, a quo etiam cum Martiali in episcopatum restitutus videtur. Protestatus autem fuerat Quesnellus

A c. 16: *Quid in aliis provinciis fuerit non inductum, non est hic animus inquirere, quippe quod ad Hilerii causam non facit.* Notum nimirum ipsi erat aliis identidem esse aliarum provinciarum consuetudines. Hinc porro sicut quæ uno loco obtinuit consuetudo, laud opus est ut alibi obtinuisse credatur, ita quæ in aliqua provincia non viguit, haud exinde consequitur eam nec in alia viguisse. Sed in appellationum materie quantum interest Hispaniarum aliarumque provinciarum consuetudines cognoscere, ut de Gallis judicatur, facile est intelligere. Licet enim alia nonnunquam sit in aliis provinciis consuetudo, quæ tamen in cæteris omnibus provinciis invenitur, si præsertim a divino jure aliquam originem ducat, eadem pariter in Gallis fuisse dicenda est, nisi positiviis documentis aliter demonstraretur. Quesnellus vero positiviis argumentis aut exemplis, quæ decant, non potuit ostendisse appellationes a Gallis exclusas. Hinc forte duas ab Hispanicis iudiciis appellationes, quas infirmare se posse credidit, intermiscendas potavit, ut vel ex his duobus exemplis Hispania idem de Gallis iudicaretur.

B 7. Quam male exte infirmaverit appellationem Basilidis et Martialis autem patebit quod hæc maxime appellatio consuetudinem apud Romanos antiquissimam probet. Quesnellus enim nihil afferre potuit quo ipsam appellationem, aut Romanum in ea iudicium, ex quibus consuetudo et antiquitas satis evincitur, in debitationem induceret. Solam hæc appellationem et Romano iudicio indicatis, ea Cypriani verba subjecti, quæ si probarent aliquid, non contra facta et consuetudinem, de qua nunc agimus, sed contra jus, de quo ille volebat disputare, præberent. Nam sancti martyris locus uti a contextu separatus proponitur, insinuat inane habendum iudicium S. Stephani papæ in hac causa, quippe quod *rescindere ordinationem alterius episcopi in locum Basilidis substituti jure perfectam non potuit; quæ non factam, sed jura videntur impetere.*

C 8 Ut vero eluceat quæm perpetuam Quesnellus hac in re extra orbem excurrerit, et præter Cypriani mentem allegavit ejus verba, ipsum factum exactius proponendum est. Basilide Legionis et Asturicæ episcopo et Martiali Emeritensi depositis, et a Stephano per appellationis iudicium restitutis, Sabinus, et Felix qui illis fuerant in episcopatu subrogati, cum se ob eorum restitutionem iudicio Romano decerent, et, ut videtur, executionem traditam, exclusos vidissent, ad S. Cyprianum in Africam transmisissent cum Hilerio Felicio presbyteri et plebani Legionis et Asturicæ, nec non Basilii diaconi et plebis Emeritæ, ac tandem cum epistola Felicis episcopi Cæsaraugustani, qui pro iisdem intercedebat. Mox congregata synodus Carthagine Cypriano præside; **931** is cum tota synodo ad supradictos Felicem presbyterum, Lælium diaconum et plebes pro Sabinus et Felice rescriptis adversum Martialem atque Basilidem, non quod Stephanum appellationum jure expertem crederet, sed quod a Basilide deceptum portaret. Integer textus recitandus est: *Nec rescindere ordinationem jure perfectam potest, quod Basilides post crimina sua detecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam Romam pergens; Stephanum collegam nostrum longe positum, et gressu rei ac tacito veritatis ignorum fessit, ut exambiret raponi se injuste in episcopatum, de quo fuerat jure depositus. Hoc eo pertinet ut Basilidis non tam abolita sim quam cumulatam delicta, ut ad superiora peccata ejus etiam fallacia et circumventionis crimen accederet. Vides unam fallaciam et circumventionem afferri uti rationem ejus sententiæ: Nec rescindere ordinationem jure perfectam potest? Hinc non ex defectu pontifici juris, sed ex deceptione et fraude, cui apostolica sedes suis iudiciis non vult suffragari, Cyprianus rescripsit standum esse priori iudicio, quo Basilides et Martialis depositi fuerant; et allegavit S. Cornelii Romani antistitis auctoritatem, qui decreverat ejusmodi homines ad*

pœnitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Ita etiam ipsi pontifices, qui sane suum jus propugnauerunt, sententias fallacis subreptas deceptoribus favere non posse nonnumquam pronuntiarunt. Nihil ergo hæc ad jus infirmandum, sicut nec ad appellationum praxim inficiendam pertinent.

9. Quid porro reipsa e venerit, cum sola supersit Cypriani epistola, non liquet. Ex hac quidem colligi videtur Basilidem et Martialem suis sedibus restitutos fuisse Stephani iudicio, adeo ut hac de causa Felix et Sabinus expulsi, Cypriani et Africanorum patrocinium quaesierint. Hinc Cyprianus licet contra Basilidem et Martialem scriberet, cum tamen auctoritate careret qua illos excluderet vel excludere præciperet, plebes tantummodo monuit ne cum ipsis veluti episcopali sedi actu præsentibus communicarent; nec de Felicis aut Sabini, qui erant ejecti, communiōne mentionem fecit. Inducuntur præterea aliqui episcopi, ut videntur, Hispani cum Basilide atque Martiali communicantes, quorum exemplum ne plebes sequantur, Cyprianus hortatur; cumque solius Cæsaraugustani episcopi longius positi litteræ contra ipsos allatæ fuerint, iudicium non leve exoritur omnes finitimos episcopos, ne dicamus cæteros fere omnes, saltem post Stephani iudicium eisdem adhæsisse. Forte etiam potior pars cleri cuiusque Ecclesiæ eos receperat, seu cum iisdem communicabat: nam ex toto clero Legionis et Asturiæ unus tantum presbyter, et ex toto clero Emeritensi unus diaconus tantum, quibus solis Cypriani epistola inscribitur, adversus eosdem querelas promoverunt. Hæc porro inter ipsos Hispanos episcopos, et inter clerum divisio, et hæc plurimum tum episcoporum tum clericorum cum illis communicatio, a qua unus presbyter, unus diaconus et unus Cæsaraugustanus episcopus abfuisse probantur, de ipsius causæ merito dubitationem aliquam injicit. Cyprianus Stephanum a Basilide deceptum traducit. Aliquis forte ipsum Cyprianum a Felice et Sabino, qui erant a suis sedibus pulsati, circumventum suspicabitur, ita ut ei longe posito et rei gestæ ac tacitæ veritatis ignaro contigerit, quod ipse de Stephano credidit. Id ipsum facillime putabitur de Felice Cæsaraugustano in remotiori Hispaniæ parte constituto, ita ut magis præsumendum sit pro finitimis episcopis, qui cum Basilide et Martiali communicasse videntur. Litteræ unus presbyteri vel diaconi cum plebe seu portione plebium pro ejectis episcopis scriptæ peculiari gratiæ ac factioni tribui queunt; si præsertim potior cleri pars cum alia plebium parte Basilidi et Martiali communicasse credatur. Cæterum (quidquid id est) ut ad appellationum causam redeamus, audire libet Stephanum Baluzium, qui sane Romani sedis prærogativis nimium indulsisse dici nequit. Recte, inquit not. 27 ad epistolam memoratam Cypriani, ex hoc collegii Baronius antiquissimum in Ecclesia usum esse et ex remotissimis orbis partibus episcopi qui se injusta perpressos esse a collegiis suis crederent, provocarent ad Romanum tamquam ad primarium Ecclesiæ universalis antistitem. Et laudata Pamellii annotatione qua idem statuerat, addit: *Futilia sunt quæ hic adversus Pame- lium scripsit Goulartius.*

933 10. Episcoporum causarum exemplum aliud, quod Quesnellus memorat, est illud Instantii, Salviani et Priscilliani, qui a Cæsaraugustana synodo absentes damnati, Romam profecti ad Damasum, teste Sulpicio Hist. Sacr. l. II, c. 48, se purgare cupientes, ne in conspectum quidem ejus admissi sunt. Cæsaraugustana pariter synodus ad Hispaniam spectat. Hinc autem patet quamdam appellationem interpositam fuisse, quæ tamen a pontifice recepta non fuit, eo quod nota erant illorum crimina, et appellatio innocentium favore inducta apertis hæreticis patrocinari non debuit. Quot aliæ appellationes eadem ratione repudiatæ leguntur ab iis qui certissimo jure utebantur? Perperam autem Quesnellus illorum re-

A pulsam ab ipso pontificis conspectu in hanc causam refert, quasi auctore Sulpicio: *Additum quippe fuerat in synodali adversus eos sententia, ut si quis damnatus in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam promovendam.* Qui hæc ipsum summum pontificem respicere existimat, Cæsaraugustanam, id est non tam generalem quam provincialem synodum, Romanis pontificibus superiorem credat necesse est. At Quesnellus, non Sulpicius, hanc repulsæ causam allegavit: quippe is Cæsaraugustanum decretum exponens ea verba cap. 47 retulerat, antequam de Romana repulsâ quidquam indicaret.

11. Nullum aliud appellationis exemplum Quesnellus refert. Sic in tota disputatione de appellationum consuetudine ille ut consuetudinem provocandi ad Romanum pontificem expungeret, octo causas obrudit in quibus nulla interjecta fuit appellatio, et tres in quibus de prima cognitione, non autem de appellatione agitur: ut nihil ex his ad excludenda se cundæ cognitionis iudicia, aliquid autem ad ea potius astruenda elici queat. Duas tantum episcoporum causas ad Romanam sedem delatas expendit, quas cum negare non posset, infirmare studuit non facti fidem, sed pontificium jus, quod ad eam quætionem spectat in qua de jure agitur, non vero ad hæc in qua de facto et consuetudine quæritur.

12. Neque vero hæc duæ tantum appellationes Leone antiquiores a scriptoribus memoratæ credantur. Alia supersunt appellationum exempla ex Africa, quæ fortassis Quesnellus indicare voluit, et simul referre, cum Africanos appellationibus resistentes laudavit. Restitisse quidem ipsos, modeste tamen, non negarimus, ut illas quoad inferiorem ordinem (quoadmodum statuetur capite sequenti) impedirent, non quod pontificium jus non agnoscerent, sed quia hæc appellandi facultas in tanta longinquitate regionum vertebatur identidem in improborum refugium et scandalum, ac ob difficilem testium transmissionem ex Africa, pericula deceptionum et fraudes afferebat. At simul plurimum appellationum episcoporum exempla, quæ consuetudinem ostendunt, ultro confessi sunt, ut liquet ex Augustino epist. 209 ad Cælestinum papam, alias epist. 1, inter illas Cælestini apud P. Coustantium num. 8: *Existunt exempla, inquit, ipsa sede apostolica judicante, vel aliorum judicata firmante, quosdam pro culpis quibusdam nec episcopali spoliatis honore, nec relictis omnimodis impunitis; et tum antiqua tum recentia ejusmodi exempla indicans subjicit: Quæ ut a nostris temporibus remotissima non requiram, recentia memorabo.* Trias autem exempla profert, eaque ex una provincia Cæsariensi, et in peculiari tantummodo iudiciorum specie Augustini causæ congruente, qua quis nec episcopali sit spoliatus honore, nec relictis omnimodis impunitus. Ex his alia plura aliarum provinciarum et aliorum iudiciorum exempla quisque conjiciet. In hunc autem locum admonuit P. Coustantius: *Apostolica sedis in Afrorum iudiciis potestas (adde et consuetudo) hic aperte prædicatur.* Ipsa causa Antonii episcopi Fussalensis, de qua Augustinus in eadem epistola loquitur, fuit appellatio, primum ad Bonifacium papam, cui ipse Numidiæ primas assensus est, commendatitias ei litteras tradens ad eundem Bonifacium; dein ad Cælestinum, cujus iudicio Augustinus gesta transmittens, non reluctans, sed obsecutus convincitur. Et ut alia Africanorum omittam exempla, satis erit indicare appellationem Lupicini Afri episcopi, quam ipse Leo memorat in epistola 12 ad episcopos Mauritanicæ, cap. 12. Confer quæ de his Afrorum appellationibus fusiis disserentur capite sequenti, n. 25.

12. Celebres sunt appellationes ex ipsis Ecclesiis Orientis Eutychie, Theodoriti, Flaviani et aliorum, de quibus observationibus ad sequentes Dissertationes 935 adversus Quesnellum disputabitur. Celebria item ex Oriente vetustiora exempla Athanasii, Marcelli, aliorumque episcoporum Thraciæ, Cæsariæ et Palæstinæ, qui Romam se contulerunt, et secum

injuste actum esse conquesti sunt, uti Julius I testatur A in epistola ad Eusebianos, n. 18. Neque moveat si quis Athanasii, ex. gr., appellationem proprie dictam neget. Quid enim refert si Athanasius appellationem proprie non interposuit, quando delata ad Romanam sedem ejus condemnatione ab Eusebianis Athanasii hostibus, ut Romanum pontificem præoccuparent, ille quoque suos legatos ad pontificem misit, et Romam accitus ad iudicium accurrit, et hoc iudicium, in quo sententiam retulit, non primæ, sed secundæ cognitionis iudicium fuit anterioris retractatorum, et a tota Ecclesia approbatum? Quod in appellatione Quesnello displicet, et toto nisu impugnatur, non est ipsa appellatio per se, sed iudicium cognitionis secundæ, cui iudicium primæ cognitionis subijciatur. Si ergo ex causa Athanasii iudicium secundæ cognitionis intervenit, recte hinc eorum iudiciorum consuetudo elicitur, quæ plerumque ob interpositam appellationem ferri solent, quæque in controversiam veniunt, cum de appellationibus quæstio movetur: unde non immerito etiam veteres hoc Athanasii exemplum pro appellationibus attulerunt. Quid referamus appellationum causas ex Illyrico, in quo peculiarem facultatem Romani pontifices, antiquis præsertim temporibus, adeo exercuerunt, ut Thesalonicensem episcopum in toto Illyrico vicarium suum constituerint? Vide quæ de Illyricianis appellationibus a Leone indicantur epist. 5, c. 6, et epist. 6, c. 5, ubi id non tam pro traditione veteris instituti, quam secundum ecclesiasticum morem esse pronuntiat.

14. Quod si ex his consuetudo dignoscitur in deferendis ac recipiendis appellationibus ad Romanum pontificem ex provinciis nedom Occidentis, verum etiam Orientis, quis non colligat æqualem consuetudinem in causis Gallicanis, cum Gallicana Ecclesia eodem vel etiam potiori aliquo jure Romano episcopo subesset, eidemque proximior faciliorem appellationum delationem et cognitionem præberet? Gallicanam nimirum ac præsertim Arelatensem Ecclesiam suam originem Romanæ sedi debere, idem Quesnellus fatetur c. 14. Ipsa S. Cypriani epistola in Marciani Arelatensis causa, quam acceptis Gallorum litteris ad Stephanum pontificem scripsit, peculiarem hujus auctoritatem in Galliis demonstrat. Adeo non dubitavit Cyprianus (P. Constantii minime suspecti verba recitamus) quin Stephanus ipsius consilio et hortatu litteras ad provinciam et plebem Arelatensem mitteret, quibus et Martianum abstinere, et alium episcopum in ejus locum substitui præciperet, ut et quis fuerit substitutus sibi significari simul roget... Quo in negotio Cyprianus Romani pontificis tum ad dimovendum de sede sua Arelatensem episcopum, tum ad alium ei subrogandum auctoritatem haud dubio testimonio agnovit.

15. Erravit autem turpissime Paschasius Quesnellus cum c. 14 ante finem scripsit nihil in causa Martiani postulasse Gallos a Stephano papa, quod a Cypriano similiter non petierint. Similem stropham Anglicanus heterodoxus cecinit, cum idem Coustantius perstrinxit: *Neque enim audiendus videtur recens anathematum Cyprianicorum scriptor, cujus sententia nihil a Stephano postulabat Cyprianus (cum illi auctor erat ut litteras ad provinciam mitteret) quod ipse præstare paratus non erat, nisi subaudiatur, si in eadem sede et loco fuisset, nimirum in sede Petri.* Cum Coustantio concinit etiam Baluzius, qui pariter suspectus esse non potest. Vide ejus notationem 11 in Cypriani epist. 67. Enimvero quodnam jus in episcopos Gallicanos tributum umquam fuit episcopo Carthaginensi, nisi Romano omnes asserunt? Quid autem Cyprianus in præsentī necessitate ac periculo longiori litterarum circuitu a Stephano morosiore, uti ferebatur, in negotio petiisset, si ipse critus per sese præstare potuisset? Sed nec ipse in se eam auctoritatem novit, quam agnoscebat in Stephano; nec Galli aliud quidquam ab eo postulasse credendi sunt, nisi ut Ste-

phano, a quo nihil obtinuerant, suis litteris stimulos admoveret. *Nempe (ut recte monuit eodem loco Coustantius) qui summis rebus præsidet, ubi nonnullus vel præ nimia occupatione, vel pro prudentia differre compelluntur, sæpe culpantur ut segnes; ubi vero diligentiam adhibent, vix vitare queunt præcipitis animi suspicionem.*

937 16. Inane porro est quod Quesnellus subjicit eodem c. 14, Martianum non fuisse deponendum auctoritate Romani antistitis aut consilii, quia aperto schismate separatus a catholicis, jam diu ante in schismatis auctoribus fuerat condemnatus. Quot enim alii schismatici atque hæretici depositi sunt, licet hæresim vel schisma apertum prodidissent, aut se a catholicis separassent? Nonne plures catholici adhuc cum Martiano communicabant, quod eum legitima auctoritate nondum depositum cernerent? Nonne hac de causa Faustinus Lugdunensis ac cæteri ejusdem provinciæ episcopi primum ad Stephanum, ut sua auctoritate uteretur, deinde ad Cyprianum scripsere, ut Stephanum excitaret? Quod porro Cyprianus addit de episcopis in successoris electionem cogendis, quos veluti synodum Quesnellus præfert, nihil officit: nam ad solam electionem et ordinationem pro ejus temporis disciplina episcopos præcepto Stephani cogendos Cyprianus institit, ad depositionem non item; et Stephani auctoritas interponenda fuit, ut Martianum abs se abstentum ac proinde damnatum atque depositum significans, Gallos quoque ad abstinendum cogeret, ac in vacantiem sedem alium ex more electum atque ordinatum subrogandum præciperet. Hæc etsi nostro proposito non necessaria, ad refellendam audacissimam Quesnelli opinionem haud superflua visa sunt. Interim vero qui in Galliis Cypriano teste poterat Martianum remove, et successoris electionem præcipere, idque non tam Cypriano postulante quam ipsis Galliis, qui ad Stephanum antea scripserrant, per se instantibus, et per Cyprianum urgentibus poterat; poterat utique ex ipsa Gallorum ejus temporis disciplina in eundem Martianum vel in alios episcopos ferre primæ cognitionis sententiam, nedum appellationis causam definire. Prima etiam cognitio in causis episcoporum Proculi Massiliensis et Maximi Valentini ab iisdem Galliis, id est, a Patroclo ad Zosimum, et a Valentiniæ ecclesiæ clericis ad Bonifacium delata, hanc eandem disciplinam apud Gallos persistisse multo magis confirmat: adeo ut qui primæ quoque cognitioni non restiterunt, appellationibus multo minus restitisse evidenter noscantur.

17. Id autem nobis impræsentiarum debet sufficere, ut consuetudinem appellationum fuisse credamus in Galliis, sicut in aliis et Occidentis et Orientis provinciis obtinuisse jam vidimus. Si omnia vel plura saltem gesta pontificum, qui Leoni præcesserunt, in posterorum memoriam mandata fuissent, non dubitamus quin aliquot Gallicanorum episcoporum appellationes ante illam Celdoni Romam delate et judicate invenirentur nemine repugnante. Hujus rei indicium subolescit in causa S. Bricii episcopi Turonensis. Cum enim accusatus turpissimi criminis episcopatu pulsus fuisset, et Justinianus in ejus locum ordinatus, quod sine illius depositione saltem implicita ab episcopis ordinatoribus fieri non potuit, Romam confugit, quo Justinianus etiam Turonicis instantibus suum negotium acturus statim contendit. Id appellationis speciem appellationi Celdonii similem præ se fert. Justinianus vero in itinere Vercellis obiit, eique statim Armentinus episcopus successus fuit, qui Justiniani forte exemplo territus, Romam proficisci noluit. Quid autem hic actum fuerit, cum Bricius pontifici quæ sibi occurrerunt exposuit, traditum non est. Scimus solum eum ad sacra mysteria ibidem peragenda fuisse susceptum. Et licet iudicio Romanæ sedis ejus depositio irrita et injusta agnita fuerit, ipse tamen alia de causa, quæ sanctitatem ejus commendat, sedem suam statim repetere

noluit, sed post annos septem auctoritate papæ restitutus atque susceptus traditur: qua quidem auctoritate Armentius expellendus fuerat, nisi S. Bricio Turonensem lib. II Hist. Franc. c. 1, et lib. X, c. 31. Si alia documenta suppeterent, id ipsum clarius pateret aliis exemplis. Sola documenta Galliarum peculiaris, quæ hujusmodi appellationes prodiderit, deficiunt non modo ob insignem monumentorum per ea tempora inopiam aliis quoque præstantioribus materiis communem, verum etiam quia singulares et vulgares id genus causæ præterita fuerunt a scriptoribus, nisi quid peculiare ac celebre præ se ferrent. Hinc cum appellationum Gallicanarum consuetudo ex particularibus Gallorum episcoporum causis apud scriptores commemoratis colligi nequeat, ex consuetudine et appellationibus aliarum Ecclesiarum quas indicavimus colligenda est. In consuetudine enim generali **939** omnium provinciarum Occidentis atque Orientis solos Gallicanos sine ulla contraria probatione vel documento excipere, est plane inanissimum.

18. Quid porro si deficientibus particularibus appellationum Gallicanarum exemplis idonei testes suppetant, qui hanc antiquiorem consuetudinem disertissime astruunt? Perspicuum quidem est S. Leonis testimonium epist. 10, ad ipsos Viennenses episcopos scripta, c. 2: *Notiscam vestra fraternitas recognoscit apostolicam sedem pro sui reverentia a vestra etiam provinciarum sacerdotibus (en de ipsis Gallis atque Viennensibus testatur) innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum verus consuetudo poscebat, appellationem causarum aut retractatam, aut confirmatam esse iudicia; adeo ut servata unitate spiritus in vinculo pacis, commeanantibus hinc inde litteris, quod sancte agebatur, perpetuè proficeret charitati.* Hoc manifestum testimonium Quesnellus eo nomine excludit c. 14, quia nemo in propria causa testis est idoneus. Nihil audacius, ne dicamus temerarium magis. Hac ratione nec credendum esset conciliis cum de propriis rebus testantur. Creditur Cæsari alique gentium scriptoribus cum de suis gestis scripsere. Leoni autem testanti de consuetudine appellationum ad apostolicam sedem, et testanti non rem occultam, sed publicam, nec privato scripto testanti, sed publica epistola ad eosdem Gallos tradita, ac litteras hinc inde datas ac redditas alleganti credendum non erit? In dubium vocari potest testis cum alius contrarius testis æqualis saltem auctoritatis profertur. Ubi vero nihil est repugnans, quis probabilem dubitationem injiciat? Nullum vero testem contra testimonium Leonis Quesnellus attulit, et præterea de pontifice tam sancto et a mendacii atque ambitionis suspitione alieno aliquid falsi dubitare nec possumus nec debemus.

19. Forte Quesnellus obtrudet illud Hilarii, qui a Leone poposcisse traditur ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret; ac si mos solitus aliam innuat Gallianæ Ecclesiæ consuetudinem, quæ appellationes Romam delatas ignoraret. Ita idoneum testem habendum censet Hilarium in propria causa, qui Leonem in sua idoneum non habuit? Neque reponatur Honorato seu Vitæ auctori, quicumque fuerit, fidendum: nam cum hoc loco non sua, sed Hilarii verba retulerit, semper Hilarii testis affertur. Cæterum cum diu post Hilarii mortem Vitæ auctor scripserit, num ea fuerint præcisa Hilarii verba, dubitari potest: verba enim quæ evolvant, cursu temporis et traditione vulgari mutationem aliquam recipere solent; unde non est certum num ipsum Hilarii testimonium sincerum reponatur. Adde quod illa verba sunt valde obscura, nec explorato Leonis testimonio opponenda, ac si contrarium aperte pronuntient. Referenda creduntur ad appellationum consuetudinem, de qua in textu nulla expressa invenitur mentio. Quid si quis ea solum referri contendat ad illa quæ mox subjiciuntur, æstrano aliquo apud Gallios publicam merito exce-

A *pisse sententiam, et in Urbe sacris altaribus interesse?* Propositus enim fuerat non mos Galliarum solitus, sed Ecclesiarum. Contra morem autem solitum Ecclesiarum videri poterat eum Romæ sacris altaribus interesse, qui publicam sententiam exceperat; non vero appellationes in Urbe recipi, quas ex omnibus tam Occidentis quam Orientis Ecclesiis Romam delatas vidimus. Quod si de ipsa appellationum consuetudine hæc interpretari quispiam velit, mos solitus potest intelligi de actis frequentioribus, quod scilicet frequentius causæ in Galliis terminarentur, nec appellationes fuerint valde frequentes. Id autem Leonis testimonio nihilomodo contradicet: quippe sicut ad Romanam appellationum consuetudinem comprobendam in cæteris provinciis sufficit ut aliqua causæ ad apostolicam sedem delatæ identidem fuerint; sufficit etiam in Galliis. Itaque nihil est cur consuetudo Gallicanarum appellationum a Leone disertissime asserta ex hoc valde obscuro et incerto Hilarii testimonio in dubium vocetur. Puidit forte eundem Quesnellum suæ propositionis, qua c. 14 Leonis testimonio eo titulo fidem detraxit, quia testis fuit in propria causa; unde c. 16 alia ratione scripsit: *Cum Leo dixit per diversarum appellationem causarum, sicut vetus consuetudo poscebat, aut retractata, aut confirmata fuisse iudicia, vel memoria lapsus est, vel a Celidonio palpante et imponens delusus, vel denique alia penes se rerum in Galliis gestarum monumenta habuit, quæ ad nos usque non pervenerunt.* Primum de lapsu memoriæ, et secundum de Celidonii **941** fraude commentitia sunt, et nulli indicio fulta. Tertium vero nobis quam maxime favet, et ab eodem Leone indicatum videtur, cum litteras datas ac redditas, quæ nunc desunt, in contextu superioris recitatio allegavit. Plura quidem Gallicanarum antistitem facta contigisse, quæ ad nos pervenerunt, satis innuit Coelestinus, cum ad episcopos Viennenses et Narbonenses scribens epist. 4, n. 5, horum pleraque Romæ tempore aliquanto veritas tradit, et similiter alia diversi temporis testimonia Gallicanos episcopos eadem in urbe fuisse commemorant. Quid autem causæ fuerint, documentarum inopia latet. At cum ex tam frequenti Gallicanarum antistitem ad Romanam sedem concursu facile perspicitur quantum ipsi hujus sedis dignitati ac auctoritati detulerint, tum vero in tanta hujus dignitatis et auctoritatis observantia, de aliquot appellationum causis eo delatis, quas Leo, cui monumenta non deerant, satis testatur, dubitandum non est.

20. Ne vero de Leonis fide ulla suspicio adhuc supersit, alium antiquiorem testem proferamus, qui in Hilarii causa nequaquam implicitus, a studio partium alienissimus fuit. Is est S. Innocentius, qui in epistola ad Victricium Rothomagensis Gallum postquam de minoribus, id est de clericorum causis statuit, hæc n. 6 de majoribus subjicit: *Si majores causas in medium fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit, et BEATA CONSUETUDO exigit, post iudicium episcopale referantur.* Inter causas majores iudicia de episcopis recensenda nemo ambigit. Cum porro hæc post episcopale iudicium ad apostolicam sedem referri Innocentius jubet, non solas relationes respicit, ut quibusdam interpretari placuit, sed etiam appellationes, si quæ interponenda viderentur; neque enim relatio inanis præcipitur, sed quæ episcopale iudicium Romano subiciatur, ita ut ubi appellationis sit locus, Romani episcopi auctoritati ac arbitrio remittatur, ut quatenus illi placuerit, vel iudices in provincia conveniant, vel legatum e latere mittat, vel ipse in Urbe dijudicet, ut Sardicensis synodus præscripsit. Hinc sane hujus synodi mentionem statim subjicit Innocentius, dum ait *sicut synodus statuit*; neque enim quidpiam simile in Nicæno constitutum legitur: præter Nicænos vero canones soli Sardicenses sub Nicænorum nomine a Romanis per hæc tempora recepti allebantur. Expressè autem Sardicensis statuit de episcoporum appellationibus ad Romanam sedem can. 3, 4 et 7. Constantius, met. c, hæc

referenda contendit non ad hos canones, sed ad epistolam ejusdem synodi ad Julium, in qua declarat congruum et valde congruentissimum esse si ad Petri apostoli sedem de singulis quibusque provinciis Domini refrant sacerdotibus. Verum de his verbis, quæ statuti formam non exhibent, vix dici potuisset, Synodus statuit, uti de laudatis canonibus rectissime dicitur, ac præterea solos Nicænos et Sardicenses canones Nicænis subjectos et Nicænorum nomine inscriptos a Romanis pontificibus allegari, cum statuta laudant, considerant singulas antiquarum decretalium allegationes patebit, et alibi fortassis pluribus demonstrabitur. Quare Hincmarus Gallicanus episcopus tom. II, p. 774, hunc Innocentii textum de appellationibus rectissime interpretatus est. Porro verba *benè consuetudo*, vel, ut alii vetustiores codices habent, *vetus consuetudo exigit*, quæ Leonis testimonium confirmant, desiderantur quidem in mss. Dionysii et aliis, quos Sirmondus, Labbeus, et Quesnellus secuti sunt. At leguntur in codicibus trium antiquissimarum collectionum Italicarum, Vat. Regiæ 1997, Barberinæ 2888, Lucensis 88, necnon in mss. collectionum Hispanicæ et Isidori, in ms. Oxoniensi collectionis Quesnellianæ, in vetustissimo codice Colbertino 784, et in alio Colbertino 3568, laudatis a P. Constantio et apud Hincmarum opusc. 45, c. 12, quos Romana et veteres conciliorum editiones sequuntur. Hinc Constantius hæc verba retinuit, et aliis etiam ejusdem Innocentii testimoniis communit.

21. Sed jam tempus est ut a consuetudine ad jus ecclesiasticum transeamus. Neque enim sola consuetudo apostolicæ sedis jus in appellationibus astringit. Immo cum consuetudo, uti vidimus c. 4, per sese non tribuat jus, sed aliunde præsumat sive ex ecclesiastico jure, sive ex divino, tum appellationum consuetudinem, quam pro Romano pontifice hactenus constitutum, legitimam et jure inductam quisque multo evidentius cognoscat, postquam ecclesiasticum **943** imprimis, ac dein divinum jus explicarimus. Nihil autem Quesnellum tota hac disputatione evicisse patebit, cum soli consuetudini insistens, eandem perperam infirmare studuit; alios autem ecclesiasticos ac divini juris titulos, qui præcipui sunt, vel leviter ac cavillose attigit, vel præterivit.

CAP. VI. De appellationibus ad Romanam sedem de jure ecclesiastico. Expenditur canon quartus Antiochenus, qui omnem appellationem videtur excludere. Sardicenses canones explicati. Quesnelli commenta circa istos disjecta. Quam recepti fuerint etiam in Galliis. Quid de Africanis. De pontificis constitutionibus circa appellationes. Observatio in canonem primæ synodi Constantinopolitanæ. — 1. De ecclesiastico appellationum jure non idcirco inquirimus, quasi credamus appellationum jure Romanæ sedi competere jure ecclesiastico (ex altiori enim divino jure promanat, quod in ipso ecclesiastico jure appellationes Romanæ sedis statuente non obscure præsumitur), sed ea de causa hoc examen institutum, ut detegantur Quesnelli commenta, quæ in hac quoque parte suæ dissertationi inseruit.

2. Opponit primum, c. 15, quintum canonem Nicænum, ubi appellationum causæ provincialium synodis discutiendæ remittuntur. At præterquam quod in hoc canone de solis laicorum et clericorum, non autem de episcoporum causis sermo est; ii appellationum iudices designantur, quorum erat facilior quibusque in locis cognitio, ut ne tamen pontifex extensus dici possit. Enimvero hoc decreto Nicænam synodum non reprobasse appellationes ad apostolicam sedem, exinde manifestum est quod in Sardicensi synodo, quæ ex pluribus patribus Nicænis convocata, et Nicæni concilii veluti appendix habita est, appellationes ejusmodi expresse approbantur; neque enim eosdem Patres sibi contradixisse credendi sunt, ac deesse hic in re eam synodum, pro quas arcta tecta servanda tantopere laborarunt. Eadem ratione nihil

A obesse intelligitur concilii Constantinopolitani canon secundus, quem in ipsis episcoporum causis eandem Nicænam regulam præscribentem Quesnellus subiecit.

3. Fortis videri potest quod afferitur ex concilii Antiocheni can. 15 his verbis expressum: *Si quis episcopus de certis eriminibus accusatus condemnatur ab omnibus episcopis ejusdem provincie, cunctique consonanter eandem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios nullo modo judicari, sed firmam concordantium episcoporum provincie manere sententiam.* In hoc canone insistent qui sententias synodorum provincialium etiam in episcoporum causis inappellabiles volunt. Hunc ita Quesnellus extulit part. I, c. 15, ac si sententia ab omnibus episcopis unius provincie lata, ab aliis episcopis retractari nec debeat nec possit. Nonnulli hoc loco reponunt Antiochenos canones ab Eusebianis Arrianis editos fuisse, et hac de causa ab Innocentio I. epist. 7, c. 3, reprobari. At hoc prætermissio (veros enim eorumdem canonum auctores detegemus tom. III, in tractatu de antiquis Collectionibus canonum, ubi de Græca collectione erit sermo), illud imprimis animadvertimus, eo canone 15 non omnem appellationem seu retractionem expungi, sed solum in casu consensu omnium episcoporum unius provincie denegari illud novum iudicium a vicinæ provincie episcopis instituendum, quod antecedenti canone concessum fuerat. De jure autem appellationis aut retractionis in pleniori synodo aut in alio tribunali superiore ne verbum quidem. Neinde eo solo casu novum iudicium laudato can. 15 excluditur, quo crimen adeo sit manifestum ut ne uno quidem episcopo discrepante omnes in condemnationem consentiant. Id in legitimis iudiciis nulla præscriptantia, præventionis nulla iustitatis non solet accidere nisi eum reus vel confessus est, vel saltem convictus; quo quidem casu aliquot etiam civiles leges tum antiquæ tum recentiores appellationem vetant. Id ergo æquissimum in suis provinciis Antiochenis Patribus videri potuit, ut ne idcirco appellationem reprobarent, cum quis se injuste gravatum existimet; hinc enim novo iudicio in pleniori synodo satis providerant can. 12: *Si quis a synodo fuerit episcopus forte damnatus.... oportet ad majus episcoporum converti concilium, et quæ putaverit habere justa, plurimis episcopis suggerat, eorumque discussionibus ac iudicia præstoleat.* Ceterum si in his quoque circumstantiis, quibus aliquis episcopus omnium licet episcoporum suæ provincie sententia condemnatus, aliquo nomine se gravatum sentiat, omnis appellatio aut iudicii renovatio can. 15 sublata credatur; idem canon hoc sane sensu nec a Græca nec a Latina Ecclesia umquam receptus fuit, ac proinde tum in Oriente tum in Occidente appellationum causæ semper vigere, et Sardicensium posteriorum canonum prævaluit auctoritas, qui de appellationibus aditum patere senserunt, hunc Antiochenum canonem emendabant, simulque apostolicæ sedis juri in appellationibus prospexere.

4. De Sardicensibus itaque canonibus, qui appellationes Romano episcopo explorete asservere, plenius agendum. De quo antequam disputamus, observare libet, quod idem Quesnellus notavit in epist. 6, ad Anastasium Thessalonicensem. *Com. S. Leo cap. 5* hujus epistolæ appellationes Illyrici sibi reservasset, ratio exceptionis est, inquit, *not. 6, quod Illyriciana provincie, ut Occidentium partium portio, ad Romanum pontificem suæ peculiari pertinebant.* En fateor hoc loco peculiariter jus Romani pontificis in causis appellationum totius Occidentis etiam in Illyricanos Græcos, tam longo spatio distitis, qui Thessalonicensem episcoporum sedis apostolicæ vicarium habebant; ac proinde multo magis in Gallos utpote Occidentales et viciniores; quod tamen jus hæc in dissertatione negare contendit. Sequitur autem ea notatio sic: *Ceterum quod hic de appellationibus scribit S. Leo, id ad Sardicenses canones asserit, ut vete-*

ris instituti et reverentæ sedis apostolicæ mentio testatur. Hinc illud juxta Sardicensibus canonibus refert, quos tamen parte præmissæ dissertationis c. 15 mirum in modum distorquere studet. Vide mirificam hominis cohærentiam. Hoc autem in nisu græci errores paucis periodis intexit! Ut res tota plane explorataque noscatur, ipsis primum canonibus recitatis sinceriore explanationem subjiciemus.

5. Canones huc pertinentes sunt apud Dionysium Exiguum can. 3, 4 et 7, qui postremus rectius in Græco est can. 5. Ex can. 3 hanc ultimam partem, quæ solum ad rem præsentem spectat, quæque idcirco separato numero effertur in mss. aliarum antiquarum collectionum Latinarum, excipuisse sufficiat: *Si aliquis episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut iterum concilium* (sic Dionysius, aliæ collectiones Latinæ cum Græco, *judicium*) *renovetur; si vobis placet, S. Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his qui causam examinarunt* (aliæ collectiones Latinæ addunt: *vel ubi episcopis qui in proxima provincia morantur*) *Julio Romano episcopo; et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, et det judices. Si autem probaverit talem causam esse ut non refricentur ea quæ acta sunt, quæ decreverit confirmata erunt. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet. Canon quartus: Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiæ, quam plenam sanctitute protulistis, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma; alter episcopus in ejus cathedra, post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio episcopi Romani determinata. Canon sextimus, alias quintus: Osius episcopus dixit: Placuit autem ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum dejecerint, si appellaverit qui dejectus est, et confugerit ad episcopum Romanæ Ecclesiæ, et voluerit se audiri, si justum putaverit ut renovetur judicium vel discussionis examen, scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiunt. Quod si is qui rogat causam suam iterum audiri deprecatione sua moverit episcopum Romanum ut de latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi quid velit et quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse qui præsentibus cum episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit episcopos sufficere ut negotio*

6. Hi canones adversus Eusebianos conditi videntur. Sicut enim contra hos qui S. Athanasio antea inique condemnato omnem restitutionis spem adimenes, in Antiochena pseudosynodo successorem elegerant, Sardicensis Patres scripserunt synodicas quibus eumdem Alexandrinum antisitem innocentem declararunt, et quæque sedi restituerunt, ita hos canones sanxisse videntur ob contumendas injustas eorum querelas adversus Julium pontificem, ac si is Orientalium synodorum jura violasset, cum ejusdem Athanasii et aliorum episcoporum Orientis ad Romanam sedem confugentium causas post eorum depositionem dijudicandas suscepit, illud præferentes (ut ex Julii epistola ad eosdem, et ex ipsorum pseudosynodica Sardicensi liquet) quod sicut Orientales suo judicio non subjecerunt causas ab Occidentalibus definitas, sed eorum judicia rata habuerunt, ita etiam nec Occidentales episcopi, nec ipse Romanus pontifex deberet sese ingerere in causis Orientis, nec retractare Orientalium synodorum judicia, quasi primatui Romanæ sedis nihil subessent.

7. Porro ut genuinus sensus istorum canonum percipiatur, advertendum est in tertio canone verba: *Si aliquis episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, indicare condemnationem seu depositionem episcopi,*

A uti colligitur ex can. 4, ubi de deposito episcopo sermo est; verba autem *Addendum, si placet, huic sententiæ*, etc., hunc canonem quartum ad eandem causam anterioris canonis referri aperte indicant. Hinc etiam Dionysius *damnati* episcopi mentionem in titulo c. 3 posuit: *Quod si damnatus appellaverit Romanum pontificem*. Dionysius quidem, sicut etiam auctor collectionis Quesnellianæ in titulo, necnon Ferrandus in Breviario de appellatione ad Romanum pontificem hoc canone agi præsumperunt; idque ex eo videntur deduxisse, quia tota res summo pontifici decernenda subjicitur. At si propria appellatio ad sedem apostolicam ab episcopo deposito interjecta fuisset, illam Osius satis expressisset in ipso canone, uti expressit can. 7, al. 5, nec de eadem initio can. 7 idem decretum repetendum fuerat. Ipsæ certe canonis tertii verba nihil amplius indicant, nisi sermonem esse de episcopo, qui prima cognitione damnatus, ut fieri solebat, a suæ provincie episcopis novam causæ cognitionem efflagitet: *Putat se bonam causam habere, ut iterum concilium renovetur*; quod quidem secundæ cognitionis judicium ex faciliore et frequentiori usu, ubi expressa ad sedem apostolicam appellatio non intercessisset, a finitimis episcopis in synodum cogendis quærebatur. Decernitur autem ut in honorem memoriæ S. Petri ipsi judices primæ sententiæ scribant ad Julium Romanum antisitem, qui si novum judicium adhibendum crederit, secundæ cognitionis judices det ex finitimis utique episcopis; unde canone 4 aliquid addendum subjicitur post hoc secundum episcoporum judicium, qui in vicinis locis commorantur.

8. Observandum porro est hoc tantum canone tertio adhibitam fuisse a Patribus formulam *S. Petri apostoli memoriam honoremus*. Ubi enim non intercedit expressa ad Romanam sedem appellatio, novum, quod petebatur, judicium ex finitimis episcopis quæri solebat, ut ex can. 14 Antiocheno aliisque testimoniis liquet; neque in hoc apostolica auctoritas necessaria erat. Cum igitur Sardicensis Patres non ex jure quod cogeret, sed ex observantia in sedem apostolicam hanc methodum servari præceperint, ut hac ratione ejusdem sedis auctoritatem et honorem promoverent, cui Eusebiani detrabere conati fuerant, ea formula usi videntur. In hoc autem pontifici primatus ratio habita fuit. Neque enim hunc honorem Romanæ sedi iidem Patres detulerunt, quasi putarent nullum ipsi jus in appellationibus competere, quod sequentibus canonibus satis declararunt, sed quia eo quoque casu quo judices ex finitimis provinciis darentur, citius ab ea sede dandos crederent, quæ ratione primatus in omnes Ecclesiæ provincias jurisdictionem habebat, quam a metropolitano episcopo, qui per se in provinciæ finitimæ episcopos nihil juris habet. Cæterum hac formula abstinerunt in canonibus sequentibus, ubi de appellatione proprie dicta ad summum pontificem sermo est, quia hic non merum honorem alias non necessarium, sed jus proprium ejusdem sedis noverunt. Verba autem laudati canonis: *Si vobis placet, non trepidantium et dubitantium sunt, ut Quesnellus perperam interpretatus est, sed communis fuit formula, ut liquet ex aliis* 949 *ejusdem concilii canonibus, qui cum certas et justissimas leges fixerint, nullam trepidationem ac formidinem recipiebant.*

9. Ita porro commode intelligitur discrimen quod intercedit inter can. 3 et canonem 7, al. 5. In illo enim de mera novi judicii petitione agitur sine appellatione ad Romanum pontificem, in hoc autem de appellatione proprie dicta ad episcopum Romanum, ad quem episcopus depositus confugere, ac ipsum appellationis judicium promovere traditur; unde hic can. 7, al. 5, non vero can. 3, insertus fuit a Zosimo in Commonitorio quod dedit legatis ad Africanos an. 418, cum appellationem proprie dictam a Sardicensi confirmatam probare voluit. Duos autem judicandi modos Osius hoc casu appellationis proposuit, si Ro-

manus episcoporum *justum putaverit ut renovetur examen*. Primum, ut scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant; quæ est delegationis species, eaque magis obvia atque facilior. Alterum, ut e latere suo presbyterum, vel ex Græco presbyteros mittat, qui præsentibus cum episcopis (finitimæ provincie) *judicent habentes ejus auctoritatem, a quo destinati sunt*; quæ manifestior delegatio noscitur, eaque rarior et difficilior, ob quam peculiaris appellantis deprecatio requiritur.

10. Restat ut canonem quartum explicemus. Hic est appendix canonis 3, ut indicant illa: *Addendum, si placet, huic sententiæ, quam plenam sanctitate protulisti*; idque addendum in hypothesi qua episcopi depositio statuta ab episcopis suæ provincie in primo judicio, etiam in secundo ab episcopis finitimis, quos Romanus pontifex iudices dederit, confirmata fuisset, indicare videntur sequentia: *Cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, secundo utique judicio, quod solum ad episcopos finitimos poterat pertinere*. Si ergo is qui depositus fuit, huic quoque judicio non acquiescens, *proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma*, decernitur ut *alter episcopus in ejus cathedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio episcopi Romani determinata*. Licet nimirum duo uniformia depositionis iudicia præcesserint, alter in concilio episcoporum ejusdem provincie, alterum ab episcopis finitimis, vi tamen appellationis ad apostolicam sedem, quam depositus (uti tertio canone præfertur) proprie antea non interposuerat, tertium iudicium conceditur, et istud quidem in Urbe, quo causa in *judicio episcopi Romani* terminetur. Hinc forte ecclesiasticus stylus, ut tria iudicia concedantur, manavit.

11. Secuti porro sumus Latinam lectionem, quæ hoc præsertim in canone eadem est non tam in omnibus mss. Dionysii, verum etiam in codicibus sex aliarum collectionum, quæ licet in radice canonum Sardicensium cum Dionysii editione conveniant, a Dionysio tamen non prodeunt, nimirum Veronensis 58 Vatic. Reginae 1997, Barberinæ 2888, Lucensis, Quesnellianæ et Hispanicæ; unde confirmatur vel maxime quod expresse affirmat Dionysius (a) *Exiguæ, originale istorum canonum fuisse Latinum: interpretationes enim ex Græco diversæ originis, tantam similitudinem conservare non possent*. Hinc etiam congruit istorum canonum lectio cum lectione duorum canonum, qui ex Romano archivoeducti a Zosimo in Apiarii causa, et Faustini legati communitario inserti, in concilio Carthaginensi an. 419 recitantur. Quod si Græcum textum originale contendas, duo originalia exempla in Sardicensi scripta dicenda erunt, alterum Latinum pro Latinis, qui ibidem fuerant frequentiores, alterum Græcum pro Græcis, quorum præsertim de causa concilium agebatur. Latinus certe textus plenior et perfectior est. Etsi enim duo canones leguntur in Græco continentines res Græcorum proprias, quæ omitti potuerunt in Latino textu, plura tamen non peculiariora Latinorum ex solo Latino hactenus prodierunt, et plura item Latini textus clariorem et aptiorem sententiam fere exhibent, quam in Græco. De hoc duplici originali istorum canonum plenius disseremus tomo III, in tractatu de Collectionibus canonum.

951 12. Quod si canonis quarti Græca lectio adeo expressam appellationis et iudicii in Urbe habendi mentionem non exhibet, uti lectio Latina, satis tamen reipsa innuitur iis e Græco redditus verbis quibus nulla nova aliorum iudicium delegatione memorata, ipsius Romani episcopi cognitio exigitur, ut causæ terminus imponatur. *Si quis episcopus fuerit depositus*

A judicio episcoporum qui sunt in vicinitate, et dicat rursus sibi defensionis locum competere, non prius in cathedram ejus alius substituat, nisi Romanus episcopus cognoscens de hoc finem imposuerit. Certe illum qui potest per delegatos iudices vel per legatum causam cognoscere, eodem jure posse etiam per se illam definire, negari nequit; ipsaque Osii formula, qua can. 7, al. 5, delegationem finitimorum aut legati transmissionem proponens, *scribere dignetur*, inquit, non legem pontificibus impositam, sed faciliores et expeditiores appellationum cognoscendarum in provincia modos ab iisdem pontificibus electos respicit, quin tamen hi vetentur, ubi expedire videatur, extra provinciam cognoscere, sicuti Julius Romæ ipsis Sardicensibus approbantibus, ac dein iisdem Patres Sardicæ in Dacia Athanasii Alexandrini causam dijudicaverunt. Ita quidem canones Sardicenses intellexerunt ipsi Græci, antequam in Photianum schisma prolaberentur, posse nimirum Romanos pontifices sive per delegatos sive etiam per se de appellationum causis cognoscere et judicare. Audiatur Theodorus Prodromus senior, qui primus omnium ante schisma sacros canones interpretatus est in celebri opere *περὶ ἰερωνείας κανόνων*. En ipsius verba in canones Sardicenses, quæ ex eodem opere ms. edidit Nicolaus Comnenus Papadopolus in Prænotionibus mystagogicis pag. 367, πάντοτε, καὶ ἐν πάσῃ τῇ κρίσει τοῖς κατακρηθίσιν ἔξεστι τὸν Ῥώμης τῆς πρῶτης ἐπίταλίσαι κάκεινου ὀρίζοντος, κριθῆναι πάλιν, παρὰ αὐτοῦ, ἢ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ. *Semp. r et in omni iudicio damnatis licet Romanum episcopum appellare, atque eo jubente iterum iudicari vel ab ipso, vel ab ejusdem legatis*.

13. His præmissis, Quesnelli errores facile deteguntur. Falsum est primo quod ait huic concilio *deberi earum appellationum originem*. In duobus enim canonibus 4 et 7, qui de appellatione ad Romanum pontificem loquuntur, nihil invenies quo novum jus condi vel leviter indicetur. Non tribuitur hujusmodi appellationum interponendarum aut recipiendarum facultas, sed certa præsumitur, et solum canone septimo diversus modus designatur a pontificio beneplacito pendens; canone autem quarto eorum audacia reprimatur qui appellatione ad apostolicam sedem pendente, episcopo quasi absolute deposito contra appellationis jus successorem creare niterentur; quod in Eusebianos aliqua ratione constitutum videtur, qui Athanasii causa Romam delata, in Antiochena pseudosynodo Gregoriorum Alexandriæ episcopum consecraverant. Adde quod canon septimus, dum proficitur delegatos apostolicos, si a pontifice mittendi iudicentur, *habere auctoritatem ejus a quo destinati sunt*, jus utique in hisce causis non a concilio tributum, sed ipsi pontifici compeniens satis declarat; quod quidem jus in appellationibus non tam Occidentis quam Orientis ad solum primatum referri potest, quo Romanus antistes omnibus et Orientis et Occidentis episcopis non solo ordine, sed jurisdictione etiam præsidet. Jus autem appellationum quatenus in primatu radicem habeat, capite sequenti patebit. Cum Valentinianus III imperator in epistola Chalcedonensi collectioni inserta, quæ inter epistolas Leonis censetur epist. 55, asseruit Flavianum Constantinopolitanum episcopum a pseudosynodi Ephesinæ sententia ad Romanam sedem appellasse *secundum solemnitatem*, seu, ex Græco *secundum solemnem usum conciliorum*, qui scilicet præsertim post Sardicensem canonem invaluit, hujus rei originem non concilio Sardicensi, sed primatui attribuit. Memorato enim primatu ob quem Romanus episcopus *locum habet et facultatem de fide et sacerdotibus iudicare*, subdidit: *Hac enim (primatus) gratia secundum solemnitatem conciliorum et Constantinopolitanus episcopus eum (Romanum antistitem) per libellos appellavit*.

(a) In epist. ad Stephanum Salon. ait: *Statuta quoque Sardicensis concilii atque Africani, quæ Latine*

sunt edita, etc. Sicut ergo canones Africani certo Latine editi sunt, ita etiam Sardicenses.

14. Falsum est secundo nihil de appellationibus decrevisse Sardicenses Patres, sed tantum retractationis seu revisionis causæ decernendæ potestatem fecisse Romano episcopo, ut demonstrat illustrissimus Petrus de Marca de Concord. l. vii, c. 3, et ex ipsa canonum Sardicensium lectione manifestum sit. Si jungatur hæc propositio cum præcedenti, aperta contradictio incurrit in oculos. **953** Ibi enim Sardicensi tribuitur origo appellationum, de quibus hic nihil decrevisse traditur. Quod si cap. 3 appellatio proprie dicta non memoratur, eam tamen ipsa lectio septimi aut quinti canonis manifestam facit; et revisionis seu retractationis iudicium, cum a superiori auctoritate Romanæ sedis, ut hic accidit, *datis iudicibus*, etc., instituitur, reipsa appellationis iudicio congruere nemo negaverit, nisi qui in synonymis vocibus inaniter velit ludere et fucum imperitiis facere. Error Quesnellii ex eo dimanavit quod cum Marca existimaverit Romanum episcopum vi istorum canonum debuissse causam committere prioribus iudicibus, quibus alios e finitimis episcopis adungeret, vel etiam legatum; ubi autem priores iudices debent novo iudicio suos quoque calculos dare, non propria appellatio, sed mera revisio ab iisdem vocatur. At quam hæc hypothesis falsa sit, ex præmissa canonum explicatione quisque intelliget: finitimos enim episcopos designandos canon 7, al. 5, aperte tradit, eodemque sensu accipienda sunt illa can. 3, *dei iudices*; de prioribus autem iudicibus admittendis ne verbum quidem. Quod porro solum retractationem in ipsa provincia decernendam a Sardicensi approbatam Quesnellus præsumit, ex canone 4 falsum evicimus paulo ante; idque confirmat ipsa immediate subsequens observantia, canonum et legum tutissima interpres: nonnullæ enim appellationum causæ superiori capite indicatæ, Romæ definitæ leguntur, adeo ut nec Cellidoni causa sit primum huiusmodi exemplum, nec S. Leo in hoc iudicio ab ipsa Sardicensi disciplina recesserit.

15. Ex eodem antecedenti capite patet etiam falsum, quod a Quesnello subjicitur, hanc synodum statim non fuisse receptam ab Orientis, immo nec ab Occidentis episcopis. Exempla enim quæ ibidem indicavimus, etsi pauca ob monumentorum inopiam, satis tamen Sardicensem disciplinam tum in Oriente tum in Occidente receptam probant. Advertendum vero hæc in re maxime est, Sardicenses canones non præcipere appellationes ad Romanum episcopum in omnibus causis, ita ut prohibeantur aliæ novi iudicii viæ quæ in provinciis obtineant; sed eas, ubi interpositæ sint, iure interjectas, et a pontifice, vel per delegatos iudices, vel per se dirimendas probare. Itaque ut hæc disciplina recepta ostendatur, haud opus est multa, statim subsecuta harum appellationum exempla proferre; sed sufficit ea, licet pauca indicasse, quorum memoria superest. Qui autem non receptam affirmare audeat, exempla causarum debet producere, in quibus appellationi Orientales et Occidentales resisterint. Aliquid hæc in re ex solis Afris opponi potuit, quod tamen quatenus nihil obsit paulo post explicabimus. Ex cæteris autem Occidentalibus aut ex Orientalibus nihil, nisi forte eorum iniquorum hominum obtrudantur molimina, qui Romano circa S. Athanasium iudicio etiam post Sardicensem synodum perversè resisterunt.

16. Quod porro Quesnellus addit, Orientales ob hanc forte causam concilii iustius canones in suas collectiones non retulerunt, sicut nec Gallicani, primum quoad Orientalium collectionem seu codicem canonum quomodo probare possit non intelligimus. Græcus quidem codex, quo usus est Joannes scholasticus Antiochenus, postea patriarcha Constantinopolitanus, auctor sexti sæculi, hoc canones continebat. Neque credendum est Christophoro Justello, qui Græcum canonum codicem sine Sardicensibus edidit. Hæc enim Justelliana collectio in nullo Græco exemplari ab ipso inventa, sed ex ingenio compacta fuit. Titulus eidem præfixus *Codex canonum*

Antiochenæ Ecclesiæ, cum falsissimus sit, ut probavit Constantinus, actionem eatis prodit. Nullum certe ms. exemplar laudat, nisi regio codices canonum cum commentariis Zonaræ et Balsamonis, quos ad emendandum Græcum Tiliæz editionis textum adhibuit. Hinc codex a Justello editus reipsa idem est ac codices Tiliæ, Zonaræ et Balsamonis, in quibus Sardicenses canones leguntur, et ex solo Justelli præiudicio arbitraria omissi fuerunt. Citatur Palatinus codex Stephani Ephesini omnino congruens cum prætenso *codice Ecclesiæ Antiochenæ*; at gratis hoc affirmari ex eo patet quod ipse Justellus eum esse non potuisse nancisci in præfatione pag. 46 tom. I *Biblioth. juris canonici veteris* profusus sit. Græcus quidem codex, quem Dionysius Exiguus Latine reddidit, Sardicensibus caruisse videtur, ut ex eadem epistola ad Stephanum Salonitanum colligere licet. At num similiter alii Græci canonum codices tum caruerint, affirmari nequit, cum laudatus Joannes Antiochenus, **955** qui paulo post Dionysium eodem sæculo floruit, vetustius utique exemplar maclus fuerit, quod cum aliis canonibus Sardicenses præferbat. Hoc sane canones Græce scriptos, ab ipse synodi tempore apud Græcos extitisse suadet non tam ordo istorum canonum diversus a Latino, quam aliqui canones, qui a Latinis omissi, ex Latino codice sumi non potuerunt. Hinc etiam Latinam eorumdem interpretationem ante annos mille et amplius exaratam in antiquissimo ms. Veronensi 53 reperimus, quæ ex Græco codice sumpta fuit, et, ut videtur, similis, quem Socrates, Sozomenus, Theodoretus, et ipsi Patres Chalcedonenses habuerunt, uti tom. III pluribus ostendetur; unde hos canones saltem in aliis codicibus etiam Chalcedonensis temporis apud Græcos fuisse manifestum est. Præterea Patres synodi Constantinopolitanæ in epistola ad Damasum et Occidentales num. 5, unum ex Sardicensibus canonibus allegarunt non obscure, licet Nicæni nomine allegarint, unde hi canones apud Græcos hoc tam antiquo tempore usui fuisse noscuntur. At de his omnibus plura disserentur laudato tom. III in tractatu *de antiquis Collectionibus* part. I, cap. 4, et præsertim 6.

17. De Gallicanorum porro collectione, seu codicibus canonum falsissimum est quod Quesnellus affirmat. In omnibus enim antiquis Gallorum collectionibus Sardicenses canones reperuntur, quales sunt Quesnelliana, Colbertina 1668, a Constantio laudata in præfatione tom. I Epist. Rom. pont. n. 77. Fosfatensi et Morbacensi, qui similis est codex vetustus Palatinus 574. Hæc autem postrema collectio vetustior et purior Gallicanæ Ecclesiæ codicem exhibet, quippe præter Nicænos et Sardicenses canones in Romanorum consuetudinem Nicæni subiectos, nullos alios canones nisi Gallicanos complectitur; unde Gallicana Ecclesia æque ac Romana antiquis temporibus non Antiochenos, sed Sardicenses recepisse cognoscitur. Hic autem animadvertendum maxime est quam longe a veritate et a priscorum Gallicanorum codicum fide aberrat Quesnellus, qui dum part. III, c. 4, S. Hilarij *pro custodia canonum* utique receptorum in Galliis, Leoni in hæc causa Romæ restitisse commemorat, eo quod causam Cellidoni *novo rursus iudicio ventilari ac discussi, recepti tum in Galliis canones non sinebant*, ut explicat capite tertio; Antiochenos canones, quibus solis appellationes excludi opinatus est, intelligere potuit, qui tamen in Galliis non fuerant recepti; contra vero Sardicenses, quibus appellationes approbantur, non receptos in Galliis traducit, qui tamen eodem ac Nicæni honore in omnibus Gallicanis codicibus recepti inveniuntur. Nonne id est verum tamquam falsum, et falsum tamquam verum traducere?

18. Neque reponatur Quesnellum, cum negavit Sardicenses canonum codici insertos, intellexisse publicum codicem a Gallicana Ecclesia in aliqua synodo approbatum, qualis nullus ex memoratis fuit. Hæc enim hypothesis de codice publico præcisè illis

temporibus, de quibus nunc loquimur, inanissima est; nullus enim ejusmodi codex tunc exstitit, et hac ratione non tam Sardicenses quam Nicæni canones, qui in memoratis codicibus pari modo describuntur, et in nullo alio codice publica Gallicanæ Ecclesiæ auctoritate approbato ostendi queunt, dicendi easent a Gallicanis non recentis; quod sane absurdissimum est. Quamquam Sardicenses canones a Gallicanis aliquo modo receptos etiam in synodo quis negaverit, si consideret aliquot episcopos Galliæ interfuisse in concilio Sardicæ, ubi iidem canones constituti et episcoporum subscriptionibus firmati fuerunt.

19. Neque prodest Quesnelli conjectatio ad excludendos e Gallicanis codicibus canones Sardicenses, quia horum nulla est mentio in Leonis epistola ad Viennenses (*Epist. 11, nunc 9*), ubi de violato (ut ipse putat) appellationum jure adversus Hilarium conqueritur. Numquid enim negativa ejusmodi conjectura, quæ multis de causis nutare potest, certis et antiquis Gallorum codicibus, qui Sardicenses exhibent canones, præferri potest? S. Leo autem idcirco hos canones in laudata epistola præterivit, quia non tam consuetudini quam altiori primatus juri instandum putavit. Cæterum Valentinianus, qui in eadem Hilarii causa ex Leonis relatione ac sententia celebrem novellam eddidit, eos canones satis indicavit, cum initio præmisit *sacræ synodi auctoritatem*.

20. Reliquum est ut de Afris nonnulla observemus, quos Sardicensi disciplina **357** adversos Quesnellus tribus in capitibus 14, 15 et 16 obrudit. At primo inane est Africanorum resistantiam proferre, ubi non de Afrorum, sed de Gallicanorum disciplina questio est, cum præsertim hi Sardicenses canones suis codicibus inscribentes receperint, illi vero, cum resisterunt, plane ignorarint. Causa nimirum in qua Africani post Sardicensem concilium appellationibus obstiterunt, fuit Apiarii. In hac autem resistisse, quia ignorabant Sardicensium decreta, illud evidenter evincit, quod cum illa a Romanis veluti Nicæna opponerentur, non solum scripserunt in epistola ad Cælestinum hos canones non reperiri in Nicænis etiam authenticis, verum etiam indicantes se alias pariter synodos expendisse, addiderunt, *in nulla invenimus Patrum synodo constitutum*; ex quibus manifestum fuit acta Sardicensia, in quibus illi canones inventi fuissent (a), pro diligentia tunc adhibita nusquam-reperisse. Nullam quippe aliam Sardicensem synodum tunc Africani noverant, nisi illam quam Ariani Sardica discedentes, Philippopoli habuere, cujus encyclicas illi per fraudem Sardicæ nomine prænotaverant; unde Augustinus lib. III in Crescon. c. 34, scripsit: *Dixit ergo quod necis, Sardicense concilium Arianorum fuit, quod notum jamdiu est. Qui vero ea de causa restiterunt veri Sardicensis concilii canonibus, quia in nulla catholicorum Patrum synodo eos invenerunt, proprie non repudiaverunt ejus synodi canones; sed potius ostenderunt se eos fuisse recepturos, si cognovissent veram Sardicensem synodum, et in hac eos canones nacti fuissent. Id fatetur ingenue etiam Constantius (Tom. I *Epist. Rom. pag. 1062, not. e*), qui alias appellationibus ejusmodi nequaquam favet; unde in notatione ad hæc Africanorum verba scribit: *Hoc igitur si in Sardicensi synodo, cui Gratus Carthaginensis episcopus interfuit, statutum fuisse comperissent, nullo, ut videtur, negotio suscepissent. Et iterum not. d in epist. 15 Zosimi id ratione confirmat (Ib. pag. 982): Satis illi (Zosimo) erat, Afris, qui in Carthaginensi in concilio can. 10 profiterentur, atque cod. can. Ecclesiæ Afric. c. 13 repetunt: « A nobis veterum statuta debere servari »; Sardicensi synodi proponere auctoritatem: neque ipsi metuendum erat ne decreta respicerent, quæ primatem suum (adde ex Anathasio, et triginta quinque alios episcopos Africanos) vel præsentia vel subscriptione comprobasse didicissent. Tantum ea de causa**

A *decretis illis quæ Zosimus Nicæna appellarat, concedere se non posse epist. 2 ad Cælestinum num. 4 scribunt: « Quia, inquit, in nulla invenimus Patrum synodo scriptum. » Si hoc tam gravi in synodo constitutum reperissent, eos statim Zosimi voluntati obsecutos fuisse quis dubitet? Idipsum etiam fatetur Tillemontius art. 324 in Augustini Vita, tom. XIII, pag. 864. Cum vero Gallicani antistites eos canones perspectos haberent, et in suis quoque codicibus recepissent, ex ipsa Africanorum mente non poterant resistere; ac propterea Africanorum resistantia pro æquali resistantia Gallorum nihil concludit. Illud verum mirum et ineptum maxime accidere debet, quod ab illis ipsis qui canones Sardicenses a gravissima et antiquissima synodo editos norunt, ac in omnibus tum Latinis tum Græcis canonum codicibus jam receptos fatentur, contra appellationum jus Romano pontifici in iisdem assertum nihil frequentius quam Africanorum resistantia obrudatur. Præclare in hæc rem Nicolaus Comnenus Papadopolus in *Prænotionibus mystagogicis* respons. 6, sect. 2, n. 15, pag. 366, Græcos Photianos refellit. *Zosimi assertio, inquit, si Africanos non convincebat Sardicensis ignaros, num non convincebat Photianos gnaros Sardicensis concilii, quod et recipiunt et ad vim disciplinæ canonicæ recipiunt?... Dicebant Africani... ejus canones nullos agnoscimus, nec eorum penes nos aliquis est. An idipsum vos quibus affirmare, cum synodi Sardicensis canones vobis Harmenopolus passim objiciat, Photius, Balsamon, Aristenus, Marguntius, cæteri denique quotquot canonum explanationem delibavere, omnes enucleent? Nihil ergo quod attinet ad id de quo agimus Africanorum vobis prodest Patrum sententia. Quæ si contra Græcos etiam schismaticos valent, multo fortius valere deberent ad revincendos eos Latinos qui a schismate alienissimi, Sardicenses canones a Latina præsertim Ecclesia receptos inficari non possunt.**

21. Secundo falsum est Africanos cum ex ignoratione veræ synodi Sardicensis resisterent canonibus in commentorio Zosimi descriptis, re ipsa ea mente **359** iis restitisse, ut excluderent episcoporum appellationes, de quibus hic sermo est. Ex nonnullis quidem verbis epistolæ Afrorum ad Bonifacium pontificem suspicio oriri potest non levis, eos, dum restiterunt canoni Sardicensi 5, alias 7, in quo de episcoporum appellationibus agitur, ad hæc quoque appellationes repellendas restitisse. Ut autem omnis ejusmodi suspicio depellatur, qua de re questio tunc fuerit, et quatenus canon de appellationibus episcoporum in disputationem venerit, enucleatus quæ hactenus factum vidimus, explicandum est. Appellatio ad Romanum pontificem, ob quam magna inter Africanos et Romanos exstitit questio, non alicujus episcopi, sed Apiarii presbyteri appellatio fuit, quam uti omnino novam et Africanæ disciplinæ contrariam episcopi Afri adeo tulerunt moleste, ut quod nunquam antea fecerant, statim in synodo an. 418 expresso canone 125, apud Dionysium interdixerint, ne presbyteri aut alii inferioris ordinis clerici appellent ad transmarina judicis, quo nomine Romani episcopi soli Afrorum superiores intelligi poterant. Hoc præcipue decretum pontificem Zosimum, ad quem Apiarius confugerat, sollicitum reddidit. Cumque præsentiret Afros post hujusmodi decretum difficilius futuros, ut negotium facilius transigeret, hæc appellationem in Africa terminandam consulit, eoque propterea non unum, sed (quod in rebus maximi momenti fieri solet) tres legatos transmisit, Faustinum episcopum Potentiæ, Philippum et Acetulum Romanæ Ecclesiæ presbyteros, qui una cum episcopia vicinis de ea causa cognoscerent et judicarent. Quod presbyterorum appellationes ab episcopis vicinis dijudicarentur, Afri displicere non poterat; nam in ipso concilio anni 418 hæc eorum-

(a) Confer not. 5, tom. præced. (Col. 1843, n. b) in Quesnelli observat. ad epist. 15.

dem appellationum cognoscendarum ratio præstituta fuit can. 125, apud Dionysium. *Placuit ut presbyteri, diaconi vel cæteri inferioris ordinis clerici in causis quas habuerint, si de iudiciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos audiant*, etc. Id vero unum quod Africanos hac in re permovere poterat, fuit delegatio apostolica, qua appellationi satisfaciendum laudatus pontifex duxerat. Hanc vero, quæ nova Africanis erat, ut Zosimus approbatam suaderet, canonem 5 Sardicensem, qui ejusmodi delegationem præstituit, una cum aliis duobus canonibus Sardicensibus Nicænorum nomine (ut in codicibus Romanæ Ecclesiæ erant inscripti) commonitorio inseruit secundum eum ordinem quo in iisdem codicibus legabantur: hac enim de causa canon 5, al. 7, de appellationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ sacerdotem primum locum in commonitorio habuit, secundum autem canon 8, ne episcopi ad comitatum importune navigent, ac tertium canon 17, de tractandis presbyterorum et diaconorum causis ad finitimos episcopos, si a suis excommunicati perperam fuerint.

22. In commonitorio simplices canones inserti. Eorum autem usus in quæstionem de qua agendum erat, legati non per scripturam, sed verbis significatus fuit. *Injuncta enim nobis sunt*, inquit Faustinus in synodo an. 419, *a sede apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis... sicut in gestis superioribus meminimus*. Utinam superesset hæc anterioris synodi gesta, cum scilicet laudati legati Africani ingressi, Patres, qui citius congregare potuerunt anno 418, antequam cogere plenaria synodus anni 419 convenerunt, ac suam legationem de Apiarii appellatione exsequentes memoratos canones in commonitorio descriptos produxerent, eorumque usum in rem de qua agebatur verbis exposuerunt. Hinc enim palam ferebat quo sensu canon præsertim de appellatione episcoporum causæ appellationis presbyteri aptatus fuerit. Magna et diuturna disceptatio prolizis gestorum voluminibus contenta traditur in epistola Africanorum ad Bonifacium n. 4 et 3. In synodo anni 419 hoc unum a Faustino indicatur, in laudatis anterioribus gestis actum fuisse potissimum de Nicænis canonibus, ut conserventur et constituta eorum et consuetudo; quia aliqua ordine et canone tenentur, aliqua consuetudine firmata sunt. Quorum isthæc canonis atque consuetudinis distinctio in appellationem Apiarii? Hæc, ut credimus, inuit canonem de appellationibus episcoporum ad Romanum pontificem in presbyteri causa eo sensu fuisse productum, ut eodem canone approbata cognosceretur apostolica delegatio in appellationibus; consuetudinem vero fuisse adjectam ea forte de causa quod hæc eadem delegatio probata in appellationibus episcoporum, usitata quoque esset in presbyterorum aliorumque clericorum appellationibus; 961 siquæ Africanis episcopi non obtinerentur, si quod de primi generis appellationibus decretum fuerat, in appellatione Apiarii presbyteri recipiendum esset, cum præsertim legati sedis apostolicæ hac de causa missi in Africam, non soli, sed una cum episcopis vicinis juxta ipsam disciplinam Africanam delerent iudicare, uti alter Sardicensis canon commonitorio insertus statuit. Ita sane commode intelligitur quo æquissimo sensu uterque canon 7 et 17 in hac causa productus fuerit, cum alias ambo inepti fuissent. Solus enim canon Sardicensis decimus septimus, cum de appellatione quidem presbyterorum ad finitimos episcopos, non autem ad Romanum pontificem decernat, ad hanc appellationem ab Apiario interpositam, de qua erat quæstio, nihil pertinuisset; multo autem minus contulisset canon Sardicensis quintus, alias septimus, si non eo sensu quem exposuimus appellationi presbyteri aptatus fuisset. Igitur ne hi duo canones præter quæstionem, quæ Africanos maxime sollicitabat, circa inferiorum clericorum appellationes allegati dicantur, et ne delegationi apostolicæ et concertationi cum Africanis occasione

A dedisse credatur alia quæstio de episcoporum appellationibus, de qua nullum in his circumstantiis indicium est, usus et explicatio proposita satis probabiles judicabuntur.

23. In hac autem tota disceptatione Africani perpexisse videntur, nec canonem 5, alias 7, de appellatione ad Romanam sedem, nec consuetudinem quam legati ingesserant, suffragari in causa Apiarii; siquidem ille canon de episcoporum, non autem de presbyterorum aut aliorum inferioris ordinis clericorum appellationibus loquitur; consuetudo autem qua id ipsum obtinere dictum fuit in istorum appellationibus, etsi forte alibi, seu in Italia vigeret, non tamen in Africa, ubi sola omnibus nota Nicæna synodi decreta custodiebantur, in quibus nihil tale invenitur. Id subindicare arbitramur illa Afrorum verba in litteris ad Bonifacium papam, quibus num. 4 hunc rogant ut quemadmodum ea apud Nicæam a Patribus acta vel constituta sunt, sic ea a nobis facias custodiri; et ibi apud vos ista quæ (legati) in commonitorio attulerunt, facias exerceri; et cum infra num. 5 petunt ne cogantur his canonibus, si vere Nicæni non sint, obligari, etiam eo ordine vel apud vos in Italia custodirentur. Hinc etiam in epistola ad Cælestinum num. 3: *Nulla Patrum definitio*, inquit, *hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ*; quia nimirum canon de appellatione episcoporum, etiamsi verus esset, ad presbyterorum causas non pertinet, nec ad istorum appellationes ulla apud Afros consuetudine extensus fuit.

24. Neque tamen negarimus occasione hujus canonis, qui de episcopis statuit, disceptationem et contentionem potuisse deflectere ad ipsas episcoporum appellationes, quatenus eo canone proponuntur. Licet enim episcopos Romam provocare, ibique suam causam audiri Africanæ disciplina, ut mox ostendemus, non interdiceret, et consuetudo etiam aliquot ejusmodi appellationum probaret, hæc tamen delegationis apostolicæ methodus nova prorsus accidit. Cumque episcopi ex ea, si semel reciperetur, Africanæ disciplinæ non nihil præjudicii timerent, sive quod hac via frequentiores fierent hujusmodi appellationes, sive quod ex Faustini exemplo, qui Apiario faverat, a delegatis metuerent, sive alia quacumque de causa, canonem hanc methodum proponenti fortassis sese opposuerunt, non ut excluderent omnes appellationes episcoporum, sed ut hanc novam delegationis methodum impedirent. Hoc sensu cum ipsum canonem abs se exsequendum polliciti sunt in epistola ad Bonifacium, quoad in Nicænis diligenter inquisitio fieret, satis indicarunt se nolle cogi ad hanc methodum, si Nicæno canone constituta non sit, quippe quæ recepta licet in Italia, Africanis ignota erat. Ita nulla quæstio de episcoporum appellationibus, nisi quoad modum.

25. Has quidem appellationes alia methodo in Africa fuisse receptas, aliquot episcoporum appellationum documenta manifestant. Antonii episcopi Fuscalensis appellatio, cui tantum abfuit ut Africanis resisterent, nec quidquam in eam vellent producere (ut S. Hilarius fecisse creditur) ne præjudicium Africanis crearent; quin potius ipse Numidiæ primas illum commendavit Bonifacio, ac deinde ad Cælestinum universas retulit; et Augustinus gesta transmittens rationes adject quibus æquissimum pontificis iudicium promoveret. Quid porro dicendum de tribus aliis causis quas uti recentiores Augustinus laudat? Etsi illa 963 Laurentii potuit accidere post concilium Maii an. 419, cui ille subscriptus creditur, non tamen etiam aliæ duæ: incredibile enim est tres ejusdem generis causas ex una provincia Cæsariensi brevi intervallo repente Romam delatas, et simili moderatione definitas, si nullæ umquam antea delatæ fuissent. Igitur Prisci et Victoris causas, quæ ante causam Laurentii ab Augustino referuntur, post an. 418 incidisse affirmari nequit, nisi ex hypothesi de repudiatis antea episcoporum appellationibus; quod præsumi quidem potest, probari non potest. Qua vero conjectura Laurentius ab Augustino nuncupatus loco

ultimo esse creditur Laurentius Icositanus, qui concilio an. 419 subscripsit tamquam *legatus provinciae Cæsariensis*, eandem Priscus appellatus primo loco a Baluzio (*Tom. III. Concil. p. 211*) creditur *Priscus Quidiensis* subscriptus collationi an. 411, n. 243, cujus episcopatus ad provinciam Cæsariensem pariter pertinuisse cognoscitur ex notitia provinciarum et civitatum Ecclesiae Africanæ. Quod si quis opinetur Mauritanicas Prisci et Victoris causas incidisse, vel Augustino cognitias fuisse ante causam Apiarii, cum ipsum Augustinum aliosque episcopos (a) injuncta a Zosimo ecclesiastica necessitas traxerat in Mauritaniam, diuque ipsos ibidem modo hic modo illic detinuerat, non videmus quomodo revinci possit. Quid quod alia a suis temporibus remotissima ejusmodi appellationum et judiciorum Romanæ sedis exempla idem Augustinus in eadem epist. 209 indicat, quæ recentioribus exemplis contentis prætermittenda putavit? Quenam porro remotissima exempla hic Augustinus significat? Suburbicarias causas primæ cognitionis hic intelligere merum est somnium. Si enim Afris communis Italiæ disciplina ac Sardiensium usus erat ignotus, ut paulo ante vidimus, multo magis ignotæ esse debebant causæ suburbicariæ, easque Africano scriptori inquirere atque cognoscere non facile fuit. Hæc igitur remotissima exempla æque ac recentia, quæ Augustinus subiecit, ad Africam pertinent; alias remotissima et externa, dixisset, non requiram, recentia et nostra commemorabo. Hæc porro Africana remotissima exempla æque ac recentia ad apostolicam sedem delata, non primæ, sed secundæ cognitionis judicia respiciunt: nisi quis forte primam quoque Africanarum causarum cognitionem Romano pontifici aliquando tributam putet. Exstiterunt igitur Africanæ aliquot vetustiorum appellationum causæ, in quibus apostolica sedes secunda cognitione vel *judicavit*, eo adhibito moderamine quod in prima cognitione captum non fuerat; vel, si in prima cognitione adhibitum fuit, *aliorum judicata firmavit*. Neque dicas ex hoc Augustini testimonio, qui ab inquisitione vetustiorum exemplorum abstinuit, inferri non posse aliqua ejusmodi judicia reipsa præcessisse. Etsi enim affirmari certo nequeat num remotiora exempla Augustinus requirens, aliquas ejus generis, quæ in rem suam facerent, reperturus fuisset, hinc tamen certo sequitur eum putasse aliquas potuisse inveniri; quod ipsi exploratum ac omnino certum præsumit, episcoporum causas secundæ cognitionis ex Africa vetustiori æque ac recenti ætate ad apostolicam sedem fuisse delatas, quæ utique ad præsumptæ permissionis tempus referri nequeunt. Certe anterior profecto est ejusdem Augustini epist. 43, in qua hæc de Cæciliano Carthaginensi et de collegis ejus episcopis Africanis scribitur num. 7: *Neque enim de presbyteris aut diaconis aut inferioris ordinis clericis, sed de collegis agebatur, qui possent aliorum collegarum iudicio, præsertim apostolicarum Ecclesiarum, causam suam integram reservare*. Agebatur quidem de episcopali causa, in qua magna erat inter catholicos et donatistas Africanos episcoporum ac sententiarum divisio. Sed non in has peculiare circumstantias Augustinus refert rationem deferendi iudicii ad apostolicas Ecclesias (quo nomine Romanam intelligi ex contextu aliisque testimoniis manifestum est), sed quia illi quorum causa agebatur, non erant presbyteri aut diaconi, etc., sed episcopi; ubi palam significatur ex ipsa Africanorum disciplina licuisse eorum causam ad apostolicam sedem deferre, cum episcoporum esset causa, non presbyterorum vel diaconorum, etc., quibus solis ad transmarina confugere Africana disciplina non ferebat.

26. Nullum certe decretum invenitur contra episcoporum appellationes, sicuti adversus illas clericorum inferioris ordinis primus canon insertus legi-

tur synodo anni 418. Id autem istis hoc primum tempore interdictum fuit occasione appellationis Apiarii, quia hos ad transmarina iudicia provocare contra disciplinam 965 et usum erat; episcopis autem non item, quia pluribus exemplis semper receptum fuerat, cum præsertim a Grato Carthaginensi totius Africæ primæ, aliisque Africanis episcopis signati fuerint canones Sardicenses, qui episcoporum appellationes probabant. In synodo Hipponensi an. 393, ac in Carthaginiensi an. 397, omnibus tum episcopis tum clericis concessum fuit *ut a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, provocarentur*. Si clerici de sui episcopi iudicio quererentur, poterant ad vicinos episcopos provocare, et iterum ab his confugere ad synodos plenarias Africæ, vel ad primates suarum provinciarum. Hinc ipsos, si forte gravati fuissent, appellationis subsidium non deerat in ipsa Africa, ut ne ad iudicia transmarina confugerent. Cum autem causæ episcoporum prima cognitione afferendæ essent ad primatem vel ad concilium universale Africanum, ut post Hipponensem synodum canone 19 synodi Carthaginensis an. 397 constitutum fuit, ne his solis alterum iudicium denegatum credatur, provocatio ad Romanum pontificem interdicta esse non potuit.

27. Neque reponas hoc interdictum indicari in concilio Carthaginensi an. 419, can. 28, apud Dionysium, ubi repetitio iisdem fere verbis canone anterioris concilii an. 418 (apud eundem Dionysium can. 125), quo presbyteris et reliquis clericis prohibetur ne ad transmarina iudicia confugiant, additur, *sicut et de episcopis sæpius constitutum est*. Non desunt magni nominis auctores etiam Galli qui hoc additamentum *sicut et de episcopis sæpius constitutum est*, perperam intrusum existimant, cum absit a simili canone anterioris concilii an. 418, unde totus hic canon sumptus est; nec verisimile sit hanc particulam additam fuisse a Patribus in concilio an. 419, in quo iidem scribentes ad Bonifacium pontificem, profitebantur se illam disciplinam appellationum interim servaturos, quoad de Nicæni concilii exemplaribus certiora responsa afferrentur. Addunt præterea videri incredibile si de episcoporum appellationibus sæpius constitutum fuisset, nullum ejusmodi canonem reperiri in tot canonibus qui ex tam multis Africanis conciliis supersunt, et de episcoporum iudiciis statuunt; cum de vetitis presbyterorum et aliorum inferioris ordinis clericorum appellationibus aliquot canones repetiti inveniantur. At suspicandum non credimus de additamento in his verbis, quæ non solum leguntur in collectione Dionysii, verum etiam in tribus aliis antiquis collectionibus, quæ ex diversa divisione canonum ejusdem synodi Carthaginensis an. 419 aliam originem præferunt, ut sunt collectiones Vat. Regiæ 1997, Barberina 2388, et Lucensis similis Colbertinæ 784. Immo ex his collectionibus supplendum est aliquid quod hoc in canone apud Dionysium non legitur, sicut nec legitur in textu Græco codicis, ut vocant, Ecclesiae Africanæ, qui vere non est nisi Græca Africanorum canonum ex Dionysio versio. Sic enim ibidem num. 33 hic canon producit: *Item placuit ut presbyteri, diaconi vel ceteri inferiores clerici in causis quas habuerint, si de iudiciis suorum episcoporum questi fuerint, vicini episcopi eos cum consensu sui episcopi audiant, et inter eos quidquid causæ fuerit definiant adhibiti ab eo episcopi. Quod si et ab eis provocandum putaverint, non provocent ad transmarina iudicia, sed ad primates suarum provinciarum, aut ad universale concilium, sicut et de episcopis sæpius constitutum est. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra eandem provinciam in communionem suscipiatur. Desunt in Dionysio voces vel ad universale concilium. Hæc autem non debere omitti patet ex verbis epistolæ*

(a) Vide August. epist. 190 et 191, cap. 1, et Possid. Vit August. c. 14, tom. V Concil. p. 267.

Afrorum ad Cœlestinum paulo post recitandis, nec non ex canone anterioris synodi an. 418, qui hoc loco repetitur, et similia exhibet etiam apud Dionysium can. 125, ubi legitur: *Quod si et ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana concilia, vel ad primates provinciarum suarum. Ad transmarina autem, etc.* Hic porro animadvertendum est aliquam mutationem in repetendo hoc canone fuisse inductam: ubi enim an. 418 scriptum fuit, *non provocent nisi ad Africana concilia, etc.* anno 419 sic expressum fuit, *non provocent ad transmarina iudicia, sed ad primates, etc.* Si prima lectio retenta fuisset, additamentum sicut et de episcopis sæpius constitutum est, indicaret sæpius constitutum fuisse ut episcopi etiam non provocent nisi ad primates, etc., vel ad universale concilium; quod 967 idem esset ac declarare transmarina iudicia iisdem quoque interdicta fuisse. At ea verborum inutatio aliquo peculiari consilio præter morem inducta videtur ne scilicet hoc additamentum ad transmarinorum iudiciorum interdictum referendum esset, sed ad alteram partem tantum qua primatum et conciliorum Africæ iudicium conceditur clericis, sicut ipsis episcopis sæpius constitutum fuit. Ante hoc scilicet tempus presbyteris post episcopi sui iudicium provocatio patebat tantum ad vicinos episcopos sex, qui eorum causam terminabant; unde Augustinus epist. 65 anni 402, n. 2, scripsit: *Sex episcopis causam presbyteri terminari concilio statutum est*, nimirum in Hipponensi an. 395 et in Carthaginiensi an. 397, in quo Breviarium canonum Hipponensium lectum et confirmatum fuit. Cum autem ob appellationem Apiarii anno 418 omnibus clericis interdicta fuisset provocatio ad transmarina, ne illi de hoc iudicio sibi sublato quererentur, tertia quoque cognitio ipsis concessa fuit novo jure, et pro hac iisdem iudices constituti fuerunt clericis, qui sæpius episcopis decreti fuerant; unde Africani in epistola ad Cœlestinum hæc in negotio scripta ob hoc novum decretum favore clericorum aditum, non necessariam ostendunt appellationem ad transmarina, hanc præcipuam rationem afferentes num. 5: *Maxime quia unicuique (de inferioribus autem clericis loquuntur) concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia sua provincie (id primates respicit) vel universale provocare.* Hoc quidem sensu illud additamentum accipiendum esse, ex ipso facto liquet. Cum aliquot Africani canones reperiantur qui appellationes ad transmarina clericis prohibent, ne unum quidem reperiri qui easdem interdicat episcopis, si sæpius constitutum fuisset, est plane incredibile.

88. Neque dicas non omnes anteriorum Africæ synodorum canones ad nos pervenisse. Etsi enim non omnia Africana concilia cum suis canonibus supersint, cum tamen ex una parte plura huiusmodi monumenta in antiquis canonum collectionibus sedulo fuerint inserta, ex alia vero parte id Africanis usitatum fuerit, anteriorum synodorum canones in subsequentibus conciliis repetere et confirmare, aliquod saltem antiquorum canonum vestigium superest in synodis quas habemus, quarum fere canones non novi sunt, sed ex antiquis constant. Id autem adeo certum est, ut Dionysius Exiguus, qui in referenda synodo anni 419 recensuit omnes anteriores synodos sub Aurelio celebratas ab anno 395, plures aliquarum canonum præterierit, eo quod ab ipso vel in anteriori synodo jam descripti, vel in posteriori describendi fuerant. Nos in antiquissimo ms. capituli Veronensis ineditam synodum Carthaginensem anni 421 nacti sumus tomo III inserendam, in qua ne unus quidem canon novus est, sed omnes hic illic in conciliis jam vulgari recepti ac repetiti inveniuntur. Adde quod etiam Dionysium a repetendis iisdem canonibus abhorrentem aliquot rari canones fugerint, cum tamen in synodo anni 419, quam ex proposito suæ collectionis inseruit, agitata fuerit controversia de appellationibus, in recitandis omnibus canonibus Africanis ad appellationes pertinentibus diligentissimus fuit;

Adeo ut canonem qui appellationes ad transmarina clericis prohibet, ob aliquod verborum discrimen seu ob additamentum paulo ante indicatum bis recensuerit can. 28 et 125. Is autem, qui circa appellationes adeo sollicitus fuit, ut vel paucarum vocum rationem habuerit; non omisisset profecto canonem easdem appellationes interdicentem episcopis, si alicubi eum nactus fuisset, cum præsertim nulla in hunc repetitio caderet. Nullum igitur canonem ejusmodi retulit, quia in tot conciliis Africanis insertis synodo an. 419 nullum invenit. Si autem nullum ejusmodi interdictum exstitit inter canones ab Aurelio in tam nullis synodis editos, et a majoribus etiam susceptos, quibus tota Africanæ Ecclesiæ disciplina comprehenditur, quis suspicari adhuc possit hoc interdictum sæpius constitutum fuisse? Cum ergo nullus canon episcoporum appellationes ad transmarina inhibeat, has autem exempla quorundam episcoporum paulo ante indicata receptas, non autem veritas manifestius evincant, illud additamentum referri nequit ad particulam *non provocent ad transmarina.* Cum porro episcopis sæpius constituti legantur iudices vel primates vel concilium universale Africæ, ut legere est in Hipponensi an. 393, in Carthaginiensi an. 397, ac in aliis synodis jure, ad ea tantum, sed ad primates suarum 969 provinciarum, vel ad universale concilium, illud additamentum, quod his quidem verbis subnectitur, referendum agnoscimus.

29. Num vero quod episcopis prohibitum non fuit usque ad synodum anni 419 vetitum fuerit in subsequenti concilio anni circiter 425, quo Apiarius in nova crimina relapsus Faustino legato iterum transmissus in Africam iudicatus fuit, dubitare quispiam poterit. Etenim ex concilio vigesimo sub Aurelio, quod idem est ac ea synodus anni circiter 425, hoc decretum, seu potius cujusdam decreti compendium vel titulus recitatur in synodo habita a Bonifacio Carthaginiensi anno 525: *Ut nullus ad transmarina audeat appellare.* Hoc tamen decretum episcopos non comprehendisse tria nobis suadent: primum, quia adhuc post hanc Aurelii synodum quidam Africani episcopi, nemine contradicente, ad Romanum pontificem provocarunt, ut ex appellatione Lupicini, de qua inferius dicemus, manifestum est; secundo, quia Bonifacii ætate noti jam erant in Africa canones Sardicenses, qui episcoporum appellationes approbant; unde a Ferrando Carthaginiensi Ecclesiæ diacono sub idem tempus expresso Sardicensis nomine in suum Breviarium canonum relati fuerunt. Si autem tunc erant noti, eos etiam ab Afris receptos dubitare non licet, cum a Grato Carthaginiensi in Sardicensi concilio firmati fuerint, ipsique Patres conciliorum ann. 418 et 419 eum quoque Sardicensem canonem, qui maxime displicebat, se recepturos indicarint, si cum in aliqua catholicorum synodo reperissent, ut superius animadvertimus. His autem canonibus receptis, Bonifacius inter canones observandos referre non poterat canonem qui appellationes episcoporum a Sardicensi probatas interdiceret. Illic autem credimus eum canonem non ad appellationes episcoporum, sed ad illas clericorum in Sardicensi prætermisissas pertinuisse. Neque generalis et indefinita vox nullus quempiam moveat. Simili enim generali locutione in eadem Bonifacii synodo exprimitur aliud decretum, vel potius decreti compendium *ex concilio sextodecimo sub Aurelio his verbis: Ad transmarina qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur.* Hoc concilium XVI est illud habitum ann. 418, cujus can. 125 apud Dionysium invenitur. Ex integro autem hoc canone cognoscitur solas clericorum appellationes vigesimæ interdictas. Idem ergo de canone synodi vigesimæ credendum est, licet in summario Bonifacii generalis formula adhibita fuerit. Tertium peremptorium, ut videtur, argumentum elicimus ex ipsa epistola Patrum Africanorum ad Cœlestinum papam, quæ in eadem vigesima synodo scripta fuit. In hac de appellationibus

episcoporum et clericorum agitur, sed diverso modo. Cum de clericorum appellatione sermo est, hæc ne ullo modo admittantur pontificem rogant: *Presbyterorum*, inquit num. 3, *et sequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua, quia et nulla Patrum definitione hoc Ecclesie derogatum est Africanæ*; quod idem est ac dicere quia ipsi canones a Faustino allati ad has appellationes non pertinent. De appellationibus vero episcoporum loquentes num. 2, non ut absolute repellantur, sed ne facilius recipiantur, efflagitant: *Deprecamur ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem ultra velit excipere*. De episcopis autem hic sermonem esse ostendunt sequentia, quibus post allegatum Nicænæ synodi decretum hanc rationem subjungunt: *Nam etsi de inferioribus clericis vel laicis videtur tibi præcaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communione suspensi, a tua sanctitate præpropere vel indebite videantur communioni restitui*? Et dein ad clericorum appellationem transeunt: *Presbyterorum quoque, etc.*, ubi particula quoque præcedentia non de clericis, sed de episcopis dicta fuisse confirmat. Quid autem hæc diversa loquendi ratio circa episcopos et clericos, nisi quia his, non vero illi interdicta fuit appellatio? Solum hac petitione, ne episcoporum provocaciones facilius admittantur, cum nimis frequentia et abusibus voluerunt prospicere, tunc vero eas ex Africana disciplina permissas, etsi rariores cuperent, se tamen non prohibere indicant. Quod si eæ rationes in eadem epistola subjunguntur num. 3, quæ æque de episcoporum ac de inferioris ordinis clericorum appellationibus probant, aliud est obiter rationes omnibus communes inserere, aliud est æque omnes absolute recusare ac interdicere, quod de solis clericorum appellationibus invenitur. Hinc forte has rationes inseruerunt paragrapho ubi de clericis agunt, non autem illi ubi de episcopis, quorum provocaciones cum Africana disciplina non vetaret, satis esse putarunt, si facilius non reciperentur. Ex hac ergo epistola novum potius argumentum eruitur, quo episcoporum appellationes ab Africanis receptæ confirmantur.

30. Hic porro animadversioe dignam putamus eam rationem qua hi episcopi clericorum appellationibus resistenterunt. Sive acta synodi an. 419, sive epistolæ ad Bonifacium et Coelestinum in causa Apiarii scripta legantur, ne verbum quidem detegetur quo apostolica sedis jus in iisdem causis in dubium vocetur. Omnes rationes ad difficultates ob locorum longinquitatem, ad pericula dilationum et fraudum, ad improborum abusum pertinent: quorum exempla in ipsa Apiarii appellatione demonstratum fuit. Licet enim justissime depositus ob crimina Africanis certa, hoc tamen effugio sese protexit, ac Faustinum legatum ita circumvenerat, ut ejus patronus potius quam iudex videretur, cujus patrocinio fretus nonnisi post trium dierum disceptationem ad confessionem criminum compulsus fuit. Hoc tam funesto exemplo et abusu ad zelum excitati Africani Patres, hujusmodi appellationes, seu verius reproborum clericorum perfugia ex Africana disciplina interdicta ad apostolica sede omnino repellenda scripserunt. Etsi vero id prohibuerint jam inde ab an. 418, nihilo tamen minus non solum Faustinum et duos alios legatos ab apostolica sede missos non repulere, sed eorum etiam sententiæ acquiescentes Apiarium communioni restituerunt. Adeo vero apostolicam auctoritatem in his ipsis clericorum appellationibus venerati sunt, ut licet idem Apiarius post primam restitutionem anni 419 in nova crimina relapsus, atque idcirco depositus, ad Romanum pontificem iterum confugerit; licet nova delegatio Faustini transmissa fuisset eo tempore cum jam Africanis certi erant inter Nicænos non reperiri eum canonem qui pro ea fuerat productus, ac proinde ea conditione amplius non tenerentur, qua

se obligarant solum usque ad diligentem Nicænorum cano-nu-m inquisitionem; adhuc tamen in apostolicæ sedis observantiam eundem Faustinum legatum ut iudicem receperunt, et solum conquesti sunt cum Coelestino quod ille Apiarii patrocinium potius quam iudicium suscepit, et defensoris magis quam iudicis personam gesserit: hacque de causa zelo iustitiæ ducti, meras rationes fraudum et periculorum efferentes, rogarunt pontificem ne amplius reciperet appellationes ejusmodi, quæ ex abusu pravorum in perniciem vergunt, et ne uteretur hujus generis legationibus, quas in nulla synodo constitutas repererant, quasque his primis exemplis male cessisse experti fuerant. Ubique igitur intactum jus, et sola pericula ac scandala proposita, ob quæ modesto et humiliter sustinere, ac ejusmodi appellationes interdicens putarunt. Videant qua moderatione iis utendum sit, qui hac in re Africanis magistris ac dubibus gloriantur, ac simul intelligant quam perperam hanc Africanorum resistantiam solis appellationibus clericorum transferant ad episcoporum appellationes, quas ab Africanis numquam vetitas et semper receptas ostendimus. Sed hæc obiter. Stet interim Afros episcopos restituisse quidem, sed modesto, at intacto jure, inferiorum clericorum appellationibus; Sardienses autem canones statuentes de appellationibus episcoporum hac occasione repudiassent ex sola ignorantia, quoad methodum apostolicæ delegationis tantum; reipsa tamen cum horum appellationes admitterent, eosdem canones olim a majoribus suis firmatos atque susceptos, quoad substantiam recepisse, licet per hæc tempora eos inducto præsertim Nicænorum nomine ignorarent.

31. Ex his porro evincitur falsitas illius proluxæ annotationis, qua Quesnellus caput 12 epistolæ 12 Leonis ad Mauros eo peculiari nomine suppositum statuit, quia Lupicini episcopi Afri appellationem ad Romanum pontificem præfert, a qua Africanos abhorrentes ex documentis in Apiarii causa editis veluti certum traducit. Cum vero nos hoc caput omnino sincerum aliunde probarimus, hinc potius episcopali appellationum disciplinam ab Afriis haudquaquam repudiatam agnoscimus, cum præsertim nulla hac in re controversia excitata notetur, summaque erga Leonem Romanum pontificem Africanorum observantia ex toto epistolæ contextu elucescat. Cæterum si non hoc tempore, certe non multo post ipsi Sardienses canones ab Africanis recepti videntur, eo 973 quod fortassis cursu temporis, sive accuratius inquirentes, sive doctibus Romanis nos a Nicænis distinctos, ac Sardiensium nomine a Grato Carthaginensi aliisque majoribus suis approbatos, ac in Carthaginensi synodo ab eodem Grato laudatos tandem didicerunt. Quidquid autem de Africanis, quoad Sardienses canones, quispiam existimet, nihil convincit pro Gallis vel cæteris qui Sardienses canones in suis codicibus retulerunt, ut superius ostendimus.

32. Sardiensibus canonibus subjiciendæ sunt synodi Romanæ epistola sub Damaso scripta ad imperatorem Gratianum, et ejusdem Gratiani lex, quibus episcopali appellationum disciplina statuitur, et Cellidonii appellationis præcipua ratio ac vindicta proponuntur. Concilium Romanum a Gratiano legem petiit, quo iudiciorum ecclesiasticorum ordo sæculari, ut aiunt, brachio protectus adversus resistentes firmaretur; et huic petitioni lex plane respondentis edita fuit, quæ cum emendatior sit ac sensui conformior, ex ea Romanæ synodice in unico et minus emendato codice a Sirmondo inventæ lectio corrigenda est. Igitur in synodica Romani concilii Patres ab imperatore imprimis petunt, n. 9, *ut jubere pietas vestra dignetur, quicumque vel ejus (Damasii pontificis, ut ex contextu atque ex ipsa Gratiani lege liquet) vel nostro iudicio, qui catholici sumus, fuerit condemnatus, atque injuste voluerit Ecclesiam retinere, vel vocatus sacerdotali iudicio (ex lege Gratiani legendum) per contumaciam non adesse, seu*

ab illustribus viris præfectis prætorio Italiæ vestræ, sive a vicario accitus ad urbem Romam veniat. Cum unus esset præfectus prætorio Italiæ, et plures vicarii qui præfecto prætorio Italiæ suberant, error est manifestus in verbis præfectis prætorio Italiæ vestræ et vicario; ac præterea in subsequentibus deesse videtur membrum quod antecedentibus respondeat. Melius et integrius legitur in lege ex qua hic quoque synodica textus corrigendus, seu potius supplendus est: *Aut ab illustribus viris præfectis prætorio Galliæ atque Italiæ, sive a proconsulibus vel vicariis auctoritate adhibita ad episcopale iudicium remittatur* (quod membrum ad verba antecedentia vocatus ad sacerdotale iudicium refertur, et in synodica desideratur) *vel ad urbem Romam sub prosecutione perveniat.* Hæc de primæ cognitionis iudiciis, quoad loca Romæ viciniora. Subditur vero statim de iisdem iudiciis quoad loca a Romana urbe remotiora in laudata synodica, et totidem fere verbis in lege: *Aut si in longinquioribus partibus hujusmodi emergerit quæstio, ad metropolitani per locorum iudicia deducatur examen, vel si ipse metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos quos Romanus episcopus iudices dederit, contendere sine dilatione jubetur.* Cum non solum præfecto prætorio Italiæ, verum præfecto prætorio Galliæ, sicut et proconsulibus, Hispaniæ scilicet et Africæ, ac vicariis præfectorum præceptum tradatur, generalis utique disciplina hæc lege exponitur, quæ totius Occidentis, ac nominatim Gallicanas Ecclesias spectabat. Et in locis quidem a Romana urbe non valde remotis ipsa quærumlibet episcoporum prima cognitio vel provinciali synodo, vel Romano antistiti asseritur: in remotioribus autem quoad episcopos tribuitur metropolitanis, et subintelligitur cum suæ provinciæ synodo; quoad metropolitanos vero Romano pontifici, vel iis quos idem pontifex iudices delegaverit, et præcipitur ut si quis ad iudicium vocatus adesse noluerit, sæculari brachio compellatur. Tum de provocatione a iudicibus primæ cognitionis additur: *Certe si vel metropolitani vel cuiusque alterius sacerdotis suspecta gratia vel iniquitas fuerit, vel ad Romanum pontificem, vel ad concilium certe quindecim episcoporum finitimorum ei liceat provocare.* Duæ provocationi seu appellandi rationes indicantur, quarum altera ad Romanum pontificem cuiuslibet libere conceditur, si iudices primæ cognitionis in suspicionem veniant. Celidonio autem Hilarius, qui metropolitanus ipsis non erat, et incompetens iudicium usurpaverit, suspectus esse potuit, necnon ejus causæ minus idonei iudicari poterunt etiam cæteri Galliarum episcopi, in quos eundem Hilarium maximam auctoritatem exercuisse, non tam in S. Romani Vita quam in ipsa S. Leonis epistola innuitur; ac præterea vel ex hoc ad Romanum pontificem citius quam ad finitimos Gallicanos antistites provocare ipsi Celidonio maxime licuit. Neque refert utrum is ante an post iudicium Hilarii provocaverit. Nam præterquam quod ignotum est num ipsi Hilarii iudicio 975 interfuerit, certe cui licet ob suspicionem aliquam ante iudicium provocare, eidem multo magis licet post iudicium, si quoad gravamen antea suspicabatur, reipsa post iudicium sibi obvenisse compererit; qua quidem de causa appellationes etiam a iudicibus, de quibus antea nulla erat suspicio, omni jure conceduntur.

33. Inter ecclesiastici juris regulas referendæ sunt epistolæ decretales Romanorum pontificum, quas quidem Gallicanos veneratos suis collectionibus canonum inseruisse ante Dionysium, et vim statuti habuisse apud ipsos Quesnellus fatetur diss. 16 tomo III edenda, § 12, et ita fatetur ac si secus sentire sit *Apostolicæ sedis auctoritatem totis quingentis annis ab illis ita spretam credere, ut ante Dionysium de colligendis illis decretis non cogitaverint.* Et addit: *At meliora nos ac magis religiosa de Gallicanis aliisque Ecclesiis erga caput ac primatem suum existimamus.* Itaque in rem præsentem haud omittenda est epistola Innocentii ad Victricium Rothomagensem, quam

A sane iidem quoque codices ab eo laudati præferunt, sicut et codex Morbacensis, Palatinus 574 et Fossatensis qui puras Gallicanas collectiones continent. Victricium Romam venisse, ut aliquod crimen sibi per calumniam impositum Romano in iudicio pargaret, ex S. Paulini epist. 37 ad eundem scripta colligitur. Ea autem Innocentii decretalis Gallicano episcopo *normam atque auctoritatem a Romana Ecclesia postulanti tradita, Galliarum Ecclesias potissimum respicit.* In hac autem cap. 3 statuitur ut majores causæ, inter quas sane iudicia de episcopis maxime censentur, *ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit, et beata consuetudo exigit, post iudicium episcopale referantur.* Id appellandi, ubi quis se iniuste damnatum senserit, facultatem decernit, quam quidem et a Sardicensi synodo constitutam, et consuetudine confirmatam ostendimus. Paulo ante ibidem præceptum fuerat ut causæ etiam *superioris ordinis, id est episcoporum, in concilio ejusdem provinciæ terminentur; nec alicui liceat a iudicio episcoporum provincialium ad alias convolare provincias, sine præiudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri;* quod jus appellationum ad hanc Ecclesiam sartum tectum servat.

B 34. Concludam hoc caput ecclesiastici juris Constantinopolitani episcopi exemplo. Decretum fuerat in synodo Constantinopolitana 1 anni 381 episcopo Constantinopolitano *honoris primatus post Romanum episcopum, propterea quod urbs ipsa sit junior Roma.* Postea episcopi hujus urbis Nectarius, S. Joannes Chrysostomus, Atticus, Sisinius, et S. Proclus de episcoporum causis et appellationibus ex variis Orientis provinciis ad se delatis passim judicaverunt; quod deinceps in Chalcedonensi confirmatum fuit can. 9 et 17. Id autem cum nullo jure per se attribui posset episcopo Constantinopolitano, qui ne metropolitanus quidem fuerat, sed Heracleæ suffraganeus, suffulciri et defendi cœpit ex memorato canone concilii Constantinopolitani 1, ac si primatus honoris huic sedi tributus, quia est nova Roma, non merum honoris gradum, sed eorumdem privilegiorum participationem inferret, uti colligitur ex Chalcedonensis concilii act. 16, nec non ex ejusdem relatione ad S. Leonem. Quare sicut Romanus pontifex de episcoporum appellationum causis cognoscebat, ita etiam Constantinopolitanum posse de iisdem cognoscere ex Constantinopolitanæ synodi decreto iudicatum fuit. Igitur hoc jus Romanæ sedi per hæc quoque ante Leonem tempora competens, ac præsertim in Occidentalibus episcoporum causis frequenti usu exertum notissimum esse debuit, ut simile jus in Orientis episcopos communicato sibi novæ Romæ honore Constantinopolitanus antistes exercendum putaret. Huic quidem juris prærogativæ Romana sedes plurimum restitit, non solum quia Constantinopolitanæ synodi canones olim nec noverat nec reciperat umquam, verum etiam quia reipsa hæc synodus nudum honoris gradum post Romanum episcopum, non autem jus ullum Constantinopolitanis detulerat. Mirum vero nobis maxime accidit, neminem succensere Constantinopolitanis episcopis, quod Orientalium appellationum jus nullo canone ipsis tributum usurpaverint solo colore unius canonis, qui merum honorem vindicabat, nonnullos vero usurpati juris accusare Romanos pontifices, cum illud jus exercere, quod ipsis antiquis Orientalibus ac Constantinopolitanis erat certissimum, et non tam consuetudine quam in Sardicensi concilio aliisque ecclesiasticis 977 documentis aperte asseritur. Quid si non hoc solo ecclesiastico, sed etiam divino jure appellationum causæ Romanæ sedi competant? de quo exploratissime capite sequenti statuatur.

CAP. VII. De appellationibus ad Romanam sedem ex divino jure; et quatenus appellationum jus in primatu radicem habeat. — 1. Hoc præcipuum pontificii juris fundamentum est, cui et consuetudo et ipsum ecclesiasticum jus circa appellationes innititur; unde Va-

Valentinianus III, in litteris ad imperatorem Theodosium, quæ inter Leoninas sunt epist. 55, idem appellationum jus et ex consuetudine et a conciliis apostolicæ sedi tributum *hujus rei*, id est primatus, gratia in Flaviani causa, quæ appellationis causa fuit, eidem asseruit, ut in antecedenti capite vidimus. Hinc etiam Leo primatus jura ab Hilario violata, cum Cælidonio appellationi restituisse visus est, cap. 2, epist. 12, conquestus fuit. Quesnellus part. 1, c. 15, dum appellationum consuetudinem repudiatam probare studet, *hujus disciplinæ causam et originem in episcopalis dignitatis natura et sacrosanctis privilegiis fundatam* tradit, hoc est, in jure divino, quod *jus non scriptum* vocat. Hæc in hypothesi quoties vel antiqua vel recentiore disciplina episcoporum judicia per appellationem ad sedem apostolicam delata fuere, divinum episcopalis dignitatis jus violatum fuisset. Quis tantum commentum in animum usquam inducet? Interest igitur non minimum pontificium jus circa appellationes e divini juris primatu dimanans explicare et constituere, ne qua injuria episcopalibus judiciis exinde illata credatur. Idem Quesnellus hoc ipsum aliquando perdidit; nam dissert. 16, quam tomo III inseremus, § 14, n. 4, aperte declarat, Gallicanos, cum appellationes receperunt, *respexisse ad primatus pontificii dignitatem, ac potentiorum, ut Irenæus loquitur, principalitatem*. Jam in canonibus Ecclesiæ Africanæ communis illa regula inscriptur can. 15 apud Dionysium, *ut a quibuscumque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, provocare liceat*. Hinc appellationis jus ad Romanum pontificem in tota Ecclesia negari nequit nisi ab eo qui *majorem auctoritatem* supra quasi hiet totius orbis Ecclesiæ eidem summo pontifici negare cum hæreticis et schismaticis audeat. Hæc autem *major auctoritas* primatui seu *potentiori principalitati* referenda est. Quatenus vero hoc appellationum jus e pontificio primatu, ac proinde ex divino jure dimanet, ut facilius ac rectius intelligamus, in primigeniam ecclesiasticæ jurisdictionis originem paulisper intendendus est animus; et quid a Christo circa pontificum Romanorum jus supra episcopos fuerit institutum, ante est perspicendum; neque enim jura melius quam ex ipsa institutione et origine cognosci possunt.

2. Omnes apostolos inter se divina constitutione fuisse æquales, uno Petro excepto, qui Christo deferente non mero ordini, sed peculiaris jurisdictionis primatum supra omnes obtinuit, ac propterea neminem cæterorum apostolorum ex divino jure habuisse supra alios jurisdictionem, solum autem Petrum eodem jure divino eam habuisse, inter catholicos convenit. Cum porro eodem jure apostolis episcopi successerint, nec tamen majorem præ illis jurisdictionem, Christo instituite, sint consecuti, Petro autem successerit Romanus pontifex, et cum eadem primatus jurisdictione successerit, consequens fit nullum episcoporum nisi solum Romanum pontificem jure divino supra alios episcopos jurisdictionem accepisse. Ad hanc autem jurisdictionem supra episcopos pertinet causas episcoporum cognoscere et judicare; id enim jurisdictionis est, quæ superiori tantummodo competit. Igitur ex Christi institutione ac divino jure nemo singulorum episcoporum de aliorum episcoporum causis potest cognoscere et judicare; Romanus autem potest: unde Valentinianus in laudata epist. 55 ad Theodosium inter primatus pontificii jura retulit *generalem potestatem de fide et sacerdotibus* (id est episcopis) *judicare*.

3. Hinc quidem nulli patriarchæ, metropolitæ nulli jure divino instituti sunt, quibus hæc jurisdictio eodem jure tribuatur; sed omnes ecclesiasticæ institutioni 979 sicuti originem, ita et auctoritatem referunt. Cum enim Petrus ejusque successores Romani pontifices nec ubique præsto esse, nec omnibus omnium episcoporum causis pro suo jure possent ubique opportune prospicere, ecclesiastica institutione pro-

A visum fuit ut in singulis provinciis singuli, et alii rursus in majoribus diocesisibus majorem, quam episcopatus fert, haberent auctoritatem, vi cujus inter cætera de episcoporum causis certa ratione ac modo cognoscerent, de quibus ex jure divino solus Petrus ac successores ejus cognoscere potuissent, et hæc ratione, quæ sane verissima est, jurisdictione Petri ac successorum ejus peculiaris est institutione divina, ecclesiastica quodammodo delegatione aliis communicata fuit. Tales sunt illi qui postea patriarchæ vel metropolitani appellati sunt. In hanc autem institutionem ecclesiasticam, quæ proprium Petri ac successorum ejus jus aliis episcopis communicavit, ipse procul dubio S. Petrus aut successores ejus saltem interpretative, ut ita dicam, consensisse credendi sunt; nemo enim alius per se ea jurisdictione expertus illam potuisset in quempiam transferre eo invito vel invito, qui eandem solum non humano, sed divino jure obtinebat. Vulgata est enim illa juris regula: *Nemo potest plus juris transferre in alium quam sibi competere dignoscatur*. Quod si apostoli pro extraordinario apostolatus jure in universam Ecclesiam, quod in episcopos successores non transiit, supra antistites ipsos jurisdictionem habentes potuerunt quibusdam eandem communicare, eamque præterea aliquibus majorum sedium episcopis reipsa communicasse præsumantur, cum communicassent jurisdictionem, quæ jure ordinario ac divino soli Petro ac successoribus ejus competeat, non sine interpretativo saltem istorum consensu eam communicasse dicendi essent, vel saltem sine ipsorum præjudicio, ne jurisdictione quæ ordinario et divino jure ad ipsos pertinet detrimentum caperet.

4. Hanc autem patriarcharum ac metropolitaram jurisdictionem conciliorum canones subinde approbarunt, vel certis finibus, prout necessitas vel utilitas flagitabat, coercere: initio vero pluribus in locis immemorabili tantum consuetudine certus modus viguit, certique fines fuerunt præscripti, qui pro lege habebantur, et in canonibus confirmati inveniantur. C Quidquid autem sive canones sive consuetudo circa hanc jurisdictionem patriarchis aut metropolitibus attribuit, cum juris sit et institutionis meræ ecclesiasticæ, primigenio et divino Petri ac Romanorum pontificum juri præjudicari non potuit: quidquid enim ecclesiastici, immo et apostolici juris est, juri divino ne tantillum quidem decerpere potest. Quæcumque ergo ecclesiastica vel etiam apostolica auctoritate instituta fuerit patriarcharum aut metropolitaram jurisdictione in episcoporum causis, salva semper intelligenda est Romanorum pontificum divini juris auctoritas; adeo ut sicut ante eam institutionem ecclesiasticam isti ex divino jure poterant de causis episcoporum cognoscere ipsa cognitione prima, ita post eam institutionem æque pro suo jure possint. Quare nec canones nec consuetudo, sicut nec apostoli ipsi potuerunt efficere ut Romani pontifices, qui soli sunt immediati episcoporum superiores jure divino, eadem immediata jurisdictione in episcopos non gaudeant, quæ ex divino jure descendit, nec ut ad ipsos eodem jure non pertineat ipsa episcopalium causarum prima cognitio, si eam, aliis licet ecclesiastica institutione communicatam, ex eodem jure ad se revocare crediderint expedire. Nec si id facerent, alienum jus arripere, et patriarcharum vel metropolitaram jurisdictionem per injuriam usurpare et infringere, sed proprium jus sibi divina institutione competens repetere et exercere dicendi essent. Hinc nullius quidem injuriæ in Gallicanorum antistitem privilegia accusari potest Patroclus Arelatensis, cum Proculus Massiliensis, aut Hilari Narbonensis causam in prima cognitione ad apostolicam sedem detulit; nec in ea re usurpati juris notari queunt Zosimi decreta, quæ adversus Proculum pro Arelatensis jure edita, ipse Quesnellus part. II, c. 4, veluti æquissima vindicare studet. Similiter reprehendi nequeunt Valentinianus Ecclesiæ clericus, cum Maximi episcopi cau-

sam ad Bonifacium papam immediate cognoscendam A atque consuetudines Ecclesiarum, quæ sunt institu-

tionis ecclesiasticæ, in hanc rem afferret ac propugnaret, divinæ institutioni, cui jus pontificium inditur, contraret; immo pugnaret etiam adversus ipsos canones, qui hanc supremam divinæ institutionis jurisdictionem confirmarunt sæpissime, et salvam semper in quibusque ecclesiasticis sanctionibus voluerunt intelligi. Injuriam quoque deberet accusare ipsam Tridentinam synodum, quæ hanc primam de gravioribus episcoporum causis cognitionem Romano pontifici asseruit sess. 13, c. 8, et sess. 24, c. 5. Rationes quibus hæc reservatio expedire dicenda sit, hic inquirentæ non sunt; de solo enim pontificio iure nobis est questio.

5. Posset quidem nonnullis in circumstantiis contendi hanc primigenii juris revocationem, si qua in illa in provinciis iudiciorum forma aboleretur, non expedire, eo quod plura exinde incommoda aut scandala sequerentur, quæ ex naturali ac divina lege impedienda sunt, et ut impedirentur quidem, ea ecclesiastica institutione provisum fuit; ita ut hanc institutionem licet ecclesiasticam immutare et delere pro repetendo primigenio licet divino jure, sit ea in hypothese pluribus incommodis et scandalis viam aperire, ac potestatem divini juris velle exerere et exercere in destructionem Ecclesiæ, cum in ædificationem tantummodo collata fuerit. At aliud est querere num quid expediat vel liceat; aliud vero negare potestatem et jus ipsum, quod institutione divina certum sit, et alieni juris usurpationem criminari. Qui de primo solum disputat, si non passione vel præjudicio aliquo, sed zelo ac veritate ducatur, soliusque boni publici intuitu agat, ut scandala impediat, et rationes in hanc rem opportunas quibuscumque potest viribus (debita semper observantia et moderatione servata) urgeat atque promoveat, quibus institutionem ecclesiasticam consuetudine firmatam sartam tectam servandam, a novitate autem inducenda abstinendum esse suadeat; at nihil tamen opponat quod ipsam pontificiam certeque divinam institutionem feriat, non solum nihil peccaverit, verum etiam sancte et laudabiliter faciet. Ita nemo est qui non plurimum commendet S. Bernardum, cum monasteriorum exemptiones ab episcoporum jure sola ambitione quæsitas, et nullo communis utilitatis intuitu, sed pro officiorum magnitudine, vel solo pontificis arbitrio concessas reprehendit, ab eisque in posterum concedendis Eugenium III deterrere conatus est, non ea tamen de causa quod hæc concessio pontificiam auctoritatem excederet, et episcoporum jus invaderet ac per injuriam violaret, sed quia opponebatur rationi ac justitiæ late sumptæ, quæ ambitionem et vitia fovere vetat, atque scandalis exinde manantibus aditum occludere jubet. Sic facitendo, inquit ad Eugenium pontificem (*Lib. in de Consid. c. 4, n. 4*), *probatu vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiæ forte non ita. Facitis hoc quia potestis; sed utrum et debeatis, questio est; et in hoc explicando pluribus prosequitur. Vides hic indicatam distinctionem potestatis seu juris, quod non vocatur in dubium, immo plane asseritur, et executionis (eo quod non expediat) illicitæ; in qua una demonstranda sine læsione juris ac potestatis insititur. Nec dissimiliter idem doctor lib. in de Consid. ad eundem Eugenium, c. 2, et epist. 178, ad Innocentium II, cum appellationibus ad sedem apostolicam sese opposuit, in abusibus et scandalis exinde enascentibus instituit, seu in eo quod expediret, intacto semper jure, quod ex primatu dimanare professus est. Appellatur de toto mandato ad te. Id quidem in testimonium singularis primatus tui. At tu, si capis, non primatu gaudebis, sed fructu, etc.*

6. Si hac eadem methodo atque moderatione uterentur, quicumque pro suarum regionum consuetudinibus aut institutis veterum canonum conservandis disputant, nihil esset criminandum. At si a questione *utrum expediat ac fieri debeat*, quæ una in rebus ejusmodi locum habere potest, transeant ad negandam vel in dubium revocandam jurisdictionem pontificiam, quæ certissima est ex ipso divino jure, nonne aperta perversio et injuriosa ac injusta disputatio erit? Ita si de prima episcoporum causarum cognitione apostolicæ sedi reservanda ageretur, qui aliorum iudicium, ubi alia disciplina viget, jurisdictionem hæc perversa et falsa ratione vindicandam putaret, et idcirco pontifices alieni juris usurpatores traduceret, pro vindicando illorum jure ecclesiastico indulgiam et alius pontificum jus a divina institutione manans adiretur atque violaret; et demum canones

atque consuetudines Ecclesiarum, quæ sunt institutionis ecclesiasticæ, in hanc rem afferret ac propugnaret, divinæ institutioni, cui jus pontificium inditur, contraret; immo pugnaret etiam adversus ipsos canones, qui hanc supremam divinæ institutionis jurisdictionem confirmarunt sæpissime, et salvam semper in quibusque ecclesiasticis sanctionibus voluerunt intelligi. Injuriam quoque deberet accusare ipsam Tridentinam synodum, quæ hanc primam de gravioribus episcoporum causis cognitionem Romano pontifici asseruit sess. 13, c. 8, et sess. 24, c. 5. Rationes quibus hæc reservatio expedire dicenda sit, hic inquirentæ non sunt; de solo enim pontificio iure nobis est questio.

7. Hoc autem loco præteriri nequit Quesnellii audacia, cum part. 1, c. 9, Gallicanis episcopis Arelatensi adhærentibus succenset, quod una cum Viennensi episcopo controversiam de jure metropolitico sub Ravennio renatam S. Leonis iudicio subjeerint. Eodem quoque nomine Patroclum Arelatensem reprehendit 983 cap. 16, qui ob similem controversiam Zosimum adit. Molestè nimium fert hic scriptor, Gallicanas causas ad apostolicam sedem judicandas deferri: adeo ut si ipse S. Trophimus primus episcopus Arelatensis ab eadem apostolica sede missus in Gallias, obortis aliquot inter episcopos dissidiis, hæc ad Romanum pontificem retulisset, dubitare liceat num aliquid etiam reprehensionis et querelarum sparsisset adversus eundem S. Trophimum, quasi hoc exemplo Gallicanis Ecclesiis præjudicium creasset. Non queritur quod ea causa ante Leonem et Zosimum in Taurinensi concilio episcoporum Italorum examini subjecta fuerit, tametsi illi Itali episcopi nullo proprio jure Gallicanis præessent, solius Romani episcopi, qui in totam Ecclesiam, sæ præsertim in Gallicanas a Romana immediate dimanantes jurisdictionem habet, iudicium refugit, ac Gallicanos hoc tribunal adeuntes maximi præjudicii auctores traducit. Hilarium omnibus imitantium proponit, qui ad Leonem profectus, *palam denuntiavit se ad officia, non ad causam venissee, protestandi ordine, non accusandi, quæ acta erant suggerere*. Ita solius Hilarii exemplum suo modo explicatum cæteris præferendum putat. Consuetudinem et canones ingerit, ac si consuetudo et canones pro Romano jure non probarent, vel divinum apostolicæ sedis jus ullis canonibus aut consuetudinibus infirmari seu deferri pòtuerit. Multo autem mirabilior est hæc Quesnellii querela, cum controversia inter Viennensem et Arelatensem ejusmodi esset, quæ nec a Gallicanis episcopis, nec ab Italis Taurinensis concilii Patribus definiri aut componi pòtuerit. Num perpetuo debebat ebullire ac episcopus in partes discindere, ne ad Romanum tribunal deferretur? Zosimum quidem agente Patroclio adjudicavit illam Arelatensi. At Zosimi sententia, quam subreptio extorserat (ut probabimus part. II, c. 2), per Bonifacium saltem quoad Narboensem metropolim emendata, quoad Viennensis quoque jus infirmata credi potuit. Nunc autem cum eadem controversia sub Leone revixerit, ad quem confugiendum erat nisi ad eam sedem quæ antea de eadem causa cognoverat atque decreverat? Neque vero S. Leo, cum Ravennii ordinationem approbavit, quidquam de ea controversia pro Arelatensi decidere voluit. Solum enim ipso facto approbavit Arelatensem episcopum metropolitam esse à Viennensi distinctum; nihil autem de peculiari, et, ut ita dicamus, individuo Viennensis aut Arelatensis jure constituit. Cum porro ea occasione episcopi apud Leonem egerint etiam de confirmandis peculiaribus prærogativis Arelatensi sedi a Romana concessis, ut erat jus formatarum et indicendarum synodorum ex universis Gallis, nonne hæc præsertim in re si quid dubii incidere, justum erat ipsum præfectorum fontem adire, ut ex certa confirmatione omnis dubitatio tolleretur? Quid præjudicii his in rebus Quesnellus comminiscitur? Num præjudicio esse potest, in

controversiis et ambiguitatibus de jurisdictione ecclesiastica inter Gallicos exorta ab ea sede sententiam querere, a quo omnis Gallicanarum Ecclesiarum jurisdictione originem ducit? Neque jus ob S. Trophimi honorem olim questum ingeratur. Numquid enim honor S. Trophimi, qui in Gallias a Romana sede missus, omnem jurisdictionem ab eadem accepit, in eo collocandus est, ut jus ejusdem sedis successores ejus haudquaquam agnoscant, et ab eo quasi suis juribus pernicioso maximo caveant? Nonne haec vel suspicari solitus hominis esse potest, qui ob infensum in Romanos pontifices animum minus recte judicet? Sed redeamus in viam.

8. Licet autem in re presenti non agatur de prima episcopatum caesarum cognitione, de qua pauca quaedam attigimus, tamen non videt, haec si plerumque valent in questione de prima earumdem caesarum cognitione, in questione de appellationibus valere multo magis. Si enim Romanos pontifex ratione primatus ex divino jure potest immediate judicare de episcoporum causis ipsa cognitione prima, merito magis poterit in causis appellationum, quae post judicium patriarcharum aut metropolitaram in synodis provincialium ad superiorum ipso jure deferuntur, qualem supra patriarchas et metropolitanos et supra ipsas provinciales synodos esse Romanam antichristianam catholicorum nemo dubitat. Quod si in quibusdam regionibus praesertim a Romana sede remotis antiquo usque receptum fuit ut haec quoque causa a finitimis episcopis vel a pleniori synodo cognoscatur ac terminetur, id ecclesiastica pariter institutione **985** fuit inductum, non aliquo peculiari jure, quod sive finitimis episcopis, sive pleniori concilio divina institutione competeret, sed ob expeditiorem faciliorem et celerius negotium et ne ob longinquitatem itinerum ac difficilem translationem testium moras innotescerent longiores, quibus scandala diutius vigerent, et subreptiones aut obreptiones facile irroperent. Igitur in hoc pariter, si res haec foret, agi poterit eo nomine quod non expedit novitatem inducere (nam ipsa quidem mutatio consuetudinis, ut notavit Augustinus epist. 118, etiam quae adjuvat utilitate, novitate perturbat), non vero quod jurisdictione pontificibus desit. Et siquidem haec jurisdictione in ejusmodi causis vocaretur in dubium praetextu consuetudinis aut canonum; consuetudo et canones per summum abusum praeferebantur divino ac certo juri Romanorum pontificum, cui omne humanum jus cedat necesse est.

9. Idem dicitur de canonibus Sardicensibus, qui causas appellationum episcoporum a Romano pontifice per delegatos in provincia iudices, vel per legatum in eam missum cognoscendas inveniunt. Id enim similiter illud respicit, quod credebatur magis expedire, non vero quod pontificum jus hoc limite circumscriptum pularetur; unde can. 4 ejusdem synodi memorantur causae episcopales agenda in urbe Roma et in iudicio Romani episcopi determinandas. Similiter cum Africani episcopi in litteris ad Coelestinum institerent ut de appellationibus iudicium ferretor in Africa, pro suarum Ecclesiarum disciplina, quam utiliorem existimabant, retinenda laborarunt; unde difficultates ejusmodi iudiciorum (si extra Africam instituantur) pravorem improba refugia, dolos, ac subreptiones facile irrepentes exposuere; quae ad id quod expedit pertinent: nihil autem impetiverunt pontificum jus, quod toto hoc in negotio intactum eos reliquisse satis colligitur ex capite antecedenti num. 30.

10. Ingerit Quesnellus sub finem c. 16, illa eorumdem Africanorum et alia similia Cypriani verba, quibus negotia quaecumque in suis locis, ubi orta sunt, finienda, et causas illic audiri ubi crimen est admissum, iustum et rationale dicitur. Id ipsum etiam statuerunt imperatores Valentinianus et Valens leg. 40 et 43, Cod. Theod. de Accusat. et Inscriptionibus. Id autem respicit solum quod expedit; et sicut im-

peratores iis legibus non sibi ademerunt jus, quod sibi competebat, easdem causas cognoscendi per se ubicumque essent, ita nec laudati Patres recitatis verbis eam jurisdictionem pontifici denegaverunt, quam eidem competere certissime cognoscebant. Quod si nonnullis in locis ipsam jurisdictionem aliquatenus perstringisse videntur, novum non est in disputationis aestu aliqua verba excidere quae aliquanto excedant, et nimis probant quam deberent, et quam ipsi vellent a quibus illa adhiberentur.

11. Opponit Quesnellus paulo post Initium c. 14, illa Africanorum, seu Cypriani in libro de Unitate Ecclesiae: *Episcopatum unum esse atque indivisum, cuius a singulis in solidum pars tenetur; ac mox transiens ad formam iudiciorum et appellationum in provinciis subdit: Si quis secus fecisset, et ad extraneos iudices vellet per appellationis libellum confugere, te episcoporum concordiam coherentem collidere unitatemque scindere merito putabatur.* Alia Cypriani verba respicit ex epist. 55. Verum quidem est, quod primo loco scripsit Cyprianus, *episcopatum unum esse cuius a singulis in solidum pars tenetur.* At enim a Romano pontifice ea pars teneatur exclusis reliquis, in qua primatus non ordinis, sed praecipuae jurisdictionis situs est, nec id negatur a Cypriano, qui eandem primatum pluribus statuit; eam negari nequit quia ejusdem primatus causa supra omnes episcopos divino jure pares jurisdictionem obtineat, tum negari consequenter nequit quin eodem jure possit de eisdem iudicare sive in prima sive in secunda cognitione; et appellatio ad ipsam dici non potest appellatio ad extraneum iudicem, cui jus non competat. Haec porro *episcoporum concordiam coherentem collidere*, si ex integro Cypriani textu sumantur, a pontificis jure proscindendo alienissima cognoscuntur. De schismaticis enim, qui condemnati Romam confluxerant, ut schismati patrocinium quaererent, ait: *Oportet eos quibus praesumus, non circumvenire, nos episcoporum concordiam coherentem sua subdola ac fallaci temeritate collidere;* quae non in censuram pontificii juris, sed in detestationem solius temeritatis hominum perfidorum, qui Cornelium papam cum Cypriano coherentem dolo malo **987** et fallaciis disjungere nitentur, ab eodem producta ex contextu liquet. His igitur et similibus testimoniis omissis, quae ad perstringendum jus pontificum perperam traducuntur, eorum doctissimorum sanctissimorumque pontificum auctoritas sequenda erit, qui idem jus certis principiis fultum asseruerant; vel ad summum, ubi circumstantiae videantur postulare, insistendum erit exemplo S. Bernardi, qui jus pontificum proferens, pro solo publico bono et episcoporum jure ex incommodis alias procedentibus cum moderamine et observantia apostolicae sedi debita dimicavit. Haec exquisissima regula est de ejusmodi controversia disserendi, quam qui non probe tenet, et consuetudinis aut canonum in provinciis recepto nomine adversus jus pontificum circa appellationes disputat, divinae institutionis jurisdictionem perperam impetit, et magno etiam cum scandalo, quod ab impetito primatus jure separari non potest.

12. Haecenus proposita de appellationum jure ad ea quae in re presenti agenda sunt sufficiunt; neque enim hanc controversiam agitatam a multis plenissime ad incudem revocare, nec omnia et singula quae in eam incidunt expendere consilium fuit, sed ea tantum exinde delibare et proponere, quae principi loco esse queant, ut quid in appellatione Celdonii sentiendum sit dijudicare possimus. Itaque ut paucis totam hanc disputationem perstringamus, Quesnellus cum causam de Celdonii appellatione c. 14 aggressus est, veram facti quaestionem verbis proposuit, et quid per ea tempora in Gallia obtinuerit sed expensurum praetulit. At cum hoc factum involveret consuetudinem et canones in Gallia receptos, ex quibus solis jus appellationum Leoni competere potuisse praesumpsit, reipsa in quaestione facti juris

quæstionem implicuit, et negatus pro appellatione A Celidonii consuetudine atque canonibus, Leonem nullo jure de ea cognovisse, novumque jus in Gallis hac cognitione studuisse sibi comparare ostendere voluit, uti c. 4 recitatis ejus verbis demonstratum fuit. Nos vero tum consuetudinem tum canones appellationum jus in episcopalibus causis apostolicæ sedi tribuere duobus antecedentibus capitibus ostendimus. Id autem juris quatenus in prærogativa primatus fundetur, et e jure divino descendat, hoc capite satis explicasse et constituisse nobis videmur. Igitur cum S. Leo, renitente licet S. Hilario Arelatensi, judicavit Celidonii causam, non Hilarius pro consuetudine, nec pro canonibus in Gallia receptis pugnavit, nec Leo contra consuetudinem atque canones quidquam gessit, uti Quesnellus contendit; sed potius Hilarius, si huic judicio uti incompetenti restitisset, consuetudini et canonibus receptis sese opposuisset, immo etiam divinum primatus jus impetisse Leoni videri potuit; hic autem in ea causa judicans fecit quod poterat jure facere tum ex consuetudine tum ex regulis canonum, ac præsertim ex prærogativa primatus. Cum vero in Hilario hujus consuetudinis, canonum et divini juris ignorantiam et multo minus contentum nequeamus credere, ne maximam ipsi injuriam appingamus, eum Romano judicio in Celidonii causa ea ratione repugnasse, quod in Leone jus appellationum non agnosceret, haudquaquam putamus.

15. Alia igitur de causa eum restitisse credimus, quod scilicet hanc causam Romæ cognosci ac judicari non crederet expedire. Quo nomine si circumstantiæ id postulare videbantur, potuit quidem sese modeste opponere, et causas proferre, ita ut pontificium jus intactum relinqueret. Num vero hac moderatione usus sit, facti quæstio est valde obscura, eo quod explorata documenta, quæ totius dissidii circumstantiis indicent, nequaquam suppetant. Auctor Vitæ Hilarii moderationem et observantiam tota narratione repræsentat, nec in ejus ad Leonem allocutione, quam c. 17 describit, ullum verbum est quod dissidium præferat circa jus pontificium, immo Hilarium pontificio juri deferentem satis indicat illis verbis, quibus eum protestatum scribit, *si Leo aliud velit, nimirum si velit causam delinire, se non futuram molestum; quæ obsequentem animum et jus non inflicentem exhibent. Virtuti quidem et constantiæ Hilarii ascribit quod, dum Romæ suum judicium circa Celidonium defendit, solus tantos sustinuit, quod nequaquam minantes expavit, quod inquirentes edocuit, quod altercantes vicit, quod potentibus non cessit, quod... communioni suæ, quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit, quod.... quos ratione non flexerat, credidit relinquendos; sed* 989 hæc nimis generalia sunt, ex quibus num disputando modum tenuerit ejus tantum quod expediret, an vero in hoc ferventius agenti aliqua exciderint, quæ videri possent ipsum jus ferre, colligi nequit. Econtra insolentibus et arrogantibus verbis Hilarium usum, quibus ipsius beati Petri reverentiam minuisse, et potestatem aliqua ratione impetisse visus est, Leo epist. 10, c. 2 et 3, non obscure significat; quod tamen ad contentionem juris circa appellationes necessario referendum non est, cum ipsa in quæstione ejus quod expedit, ferventior contentio aliqua verba exprimere potuerit, quæ auctoritatem apostolicæ sedis viderentur impetere. Confer hac in re quæ dicentur in observat. ad part. III, c. 1. Auxiliaris præfectus, in epistola ad Hilarium Vitæ hujus inserta c. 17, eisi arrogantiam consilium ab eo amoveat, quædam tamen acerbiora, quibus Romanæ aures offenderentur, eidem excidisse indicat. Auctor autem Vitæ, qui illum Romæ fortiter dicantem exhibuit, pertinacem non fuisse ostendit, cum eundem reversum Arelatum ad placandum animum S. Leonis inclinata humilitate conversum tradit; et licet quæ eum in hac causa di-tasse commemoraret ad apologias pertinere

credantur, in his tamen se moderate defendisse, ne pro placando Leone magis magisque irritaret, induhim videtur.

14. In tanta gestorum obscuritate, dum jus pontificis non negetur, reprehendere quidem nolumus, qui S. Hilarium moderate vindicare student; ac satius credimus judicium Deo reservare, quam temere aliquid definire; quod consilium idem auctor Vitæ Hilarii proposuit scribens: *Tantum virorum Leonis et Hilarii præsertim jam ad supernam gratiam vocatorum nec in narratione audeo judicia ventilare.* Quesnellus vero omnino coarguendus, qui cum vindicandum sumpsit S. Hilarium, ita vindicandum putavit, ut non solum accusari Leonem, sed ipsum pontificium jus ab Hilario jure impetitur præterit.

CAP. VIII. *Duo Leoni objecta in Celidonii negotio refelluntur.* — 1. Observationes in primam partem non concludemus nisi prius duas gravissimas criminationes diluamus, quibus Quesnellus in fine capituli ultimi partis primæ Leonem notare ausus est. Primum eum accusat quod Celidonium communionis suæ participem faciens, *sacris altaribus interesse passus est, antequam causæ ejus examen de novo institueretur;* quod pluribus canonibus vetitum prodit. De Celidonio scilicet interpretandum credit eum locum Vitæ Hilarii c. 17, quo hic coram Leone quæstus est aliquos apud Gallias publicam merito exceperisse sententiam, et in Urbe sacris altaribus interesse. At in primis de legitima sententiâ a legitimo judice edita canones loquuntur. Sententiam autem Hilarii in Celidonium ab incompetenti judice latam vidimus; unde Celidonium incompetenter depositum Valentinianus tradidit. Sententiam autem ejusmodi manifeste nullam et irritam qui canones servandam tradidere?

2. Deinde canones qui allegantur, cum excommunicatos ab aliis recipi velant, a legitimæ appellationis circumstantiis præscindunt, et num idipsum hoc quoque interpositæ appellationis casu servandum sit, nullo indicio significant. Appellationem quidem legitime interpositam, nisi quid specialium excipiatur, sententiæ effectum suspendere, generalis ac notissima regula est, quam idem Quesnellus profriteretur dissert. 8, n. 1. Enimvero cum in Sardicensi concilio sermo esset de casu appellationis ad Romanum pontificem ab eo interpositæ qui depositus fuerat, decretum fuit can. 4 ut appellatione pendente nullus in locum ejus ordineretur; quod sane depositionis effectum ipsa appellatione suspensum præsumit; unius enim episcopi legitima depositio alterius ordinationem inferebat. Si autem depositionis effectus suspendendus erat quoad ordinationem alterius, consequens videbatur quod ipsa depositio haberetur suspensa, ita ut ille adhuc episcopus habendus esset, quoad ipsius causa novo judicio determinaretur. Hinc forte in eodem canone ejusmodi episcopus non absolute depositus dicitur, sed qui videtur esse depositus, ac si per appellationem effectum suspensivo in episcopatus gradu persisteret, et communionem episcopali, seu in gradu episcopi recipi posset præsertim ab eo ad quem appellavit.

991 3. Hanc quidem disciplinam obtinuisse apud Romanam Ecclesiam, ut quicumque a gradu suo depositi et communionem sui gradus privati ad sedem apostolicam appellasset, is communionem in suo gradu traderetur, quoad causa non esset determinata, palam fit ex facto Apiarii presbyteri, quem (ut scripserunt Africani episcopi in epistola ad Cælestinum pontificem) *tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat;* ubi ratio reddendæ Apiario communionis non in novum judicium, quod nondum habitum fuerat, sed in ipsam appellationem refertur; neque hoc reprobatum ab Afris, nisi quatenus appellatio interposita vere non fuit nec probari potuit. Hanc eandem Romanæ Ecclesiæ praxim factum Lucipii episcopi Africani, cui depositus ante judicium secundæ cognitionis communionem hac ratione reddidimus, inquit Leo epist. 12, c. 12

(quod caput a suppositionis nota luculenter vindicavimus), quoniam cum ad nostrum iudicium provocasset, immerito eum pendente negotio a communione videbamus fuisse suspensum. Vides manifeste appellationi effectum suspensivum tribui, ita ut Lupicino tamquam adhuc episcopo communio reddita fuerit. Hanc ergo Romanam disciplinam idem Leo pariter secutus est, cum Celdonium, qui ob impactum bigamiae impedimentum depositus fuerat, appellatione interposita, ante ipsum Romanum de eo iudicium in suo gradu sacris interesse permittens communioni reddidit.

4. Altera Quesnelli adversus Leonem criminatio est, qua illum ecclesiastici moris nonnihil oblitum tradit, cum per imperatoriam sanctionem Gallicanæ Ecclesiæ consuetudini derogare primus tentavit, illudque a Valentiniano III edictum elicit: *Ne quid tam episcopis Gallicanis quam aliarum provinciarum liceat sine viri venerabilis papæ Urbis æternæ auctoritate tentare; sed illis omnibusque pro lege sit quidquid sanxit vel sanxerit apostolica sedis auctoritas*; et post pauca de Leone queritur: *Dum sæculares potestates adversus Hilarium totamque Ecclesiam Gallicanam commovit*. Valentiniani III lex intelligitur, inter Leoninas epist. 11, eo consilio edita ut executioni efficaciter mandaretur ea Leonis ad Viennenses epistolam, qua Hilarius compecebatur, ne aliorum metropolitaram jura usurparet, ne incompetentia judicia exereret, appellationibus resisteret, totamque Gallicanam Ecclesiam suo libito regeret. Qui in hoc imperiale potestatem adhibitam queritur, Leonis gesta contra jus, seu in oppressionem alieni juris fuisse præsumit. Nam sæcularem potestatem invocari pro jure observando et ad cogendos inobedientes, quis reprehendere potest? Plura vetustiora sanctissimorum episcoporum et pontificum exempla, quæ nemo coarguet, id satis vindicat. Jus quidem in eo fuisse Hilario Quesnellus ostendere nisus est. At quam irritò conatu laboraverit, in causa Celdonii jam vidimus, in Projecti autem causa parte sequenti videbimus. Sola ergo falsa præsumptione Quesnelli criminatio innititur. Multo autem magis imperiali auctoritate opus erat adversus Hilarium, siquidem militari manu, armatoque præsidio in sua consilia contra alienum jus abusus ferebatur, ut Leo et Valentinianus testantur. Num in Hilario reprehendi nequit sæcularem potestatem contra jus adhibere; in Leone autem reprehendatur, cum pro jure et observantia canonum eandem invocavit, ut ille cohiberetur, qui patricio præfectorioque præsidio fultus abutebatur? Nonne regia potestate coercendis, qui turbant Ecclesiam, ut in postilla marginali notavit idem Quesnellus ad cap. 1 epist. 118? Non soli hæretici vel schismatici, sed etiam qui zelo nimio ac præpotenti feruntur, ita Ecclesiam turbare et scandala excitare queunt, ut regia potestate in subsidium advocata merito compescantur. Si Quesnellus Romanæ sedis potestatem in judiciis et appellationibus ea lege approbatam queritur, quo jure hæc approbatio nitatur jam demonstratum est. In appellationum quidem causis multo ante imperialem legem a Gratiano petendam Romana synodus non dubitavit. Vide epistolam synodi et ipsam legem Gratiani apud Coustantium tom. I Epist. Rom. pont., inter Damasi Epistolam num. 6 et 7. Si vero potissimum displicet imperiali sanctione fuisse præscriptam obedientiam legibus pontificiis, nonne apostolicæ sedi ratione primatus jure divino obedientiam omnes debere, Ecclesia catholica etiam Gallicana semper professæ est? Non itaque Leo cum imperialem legem obtinuit, sed verius Quesnellus cum hanc censuram scripsit, ecclesiastici non tam moris quam juris oblitus est.

993 IN SECUNDAM PARTEM

DE CAUSA PROJECTI;

Ubi de ecclesiasticis Galliarum provinciis ac metropolitibus.

CAP. I. Duo accusationum capita adversus S. Hilarium PATROL. LV

Arium Arelatensem in Projecti causa a Quesnello perperam constituta ostenduntur. — 1. Ad duo accusationis genera Quesnellus revocat, quæ Hilario in Projecti negotio obijciuntur: unum, quod Projecto ægrotanti successorem superordinaverit, idque egerit non expectatis civium votis, testimonio plebis, honoratorum arbitrio, electione clericorum; alterum, quod in aliena provinciâ hanc ordinationem patravertit. Primum cum probare non posset, in suspicionem adducere studuit, propterea quod a solis Hilarii adversariis hæc testata habeantur. Cum autem fateatur nullam hujus rei nisi apud Leonem haberi mentionem, qui ex ipsius Projecti ac civium ejusdem urbis litteris rem gestam describit, adversarios Hilarii Quesnellus habuisse dicendus est, si non Leonem iudicem, certe Projectum episcopum et cives ejusdem urbis: adeo ut de his etiam intelligenda sint illa quæ ab eo subjiciuntur, nimirum hæc objecta tam esse indigna episcopali viro sacrorum canonum disciplinæque studioso, qualem Hilarium exhibent tot Gallicanæ synodi, quæ ipso agente ac præside celebratæ sunt, ut merito inter adversariorum invidiorumque calumnias numeranda sint. Incredibile maxime est Projectum et cives ejus per calumniam Hilarium gravasse, et hisce calumniis Leonem facile credidisse, remque inseruisse publicæ epistolæ, quæ de calumnia facile revinci posset. Quid quod non solus Leo, sed etiam Valentinianus imperator hoc factum in lege publica satis indicavit? Huc enim pertinent illa epist. 11: *Indecenter alios (episcopos) invidis et repugnantibus civibus ordinavit*. Hanc quoque calumniam imperatorem e Leone ebibisse Quesnellus affirmare potest. At cum nullum antiquum testem alleget qui contrarium subindictet, apud neminem fidem inveniet. Ipsum silentium auctoris Vitæ Hilarii, qui totus est in ejus laudibus atque vindictis, nihil calumniosum in hoc negotio a Leone traditum innuit. Cum enim non ignorarentur Leonis litteræ quæ hoc factum præcipue taxant, si calumniæ fuisset obnoxium, eam detegere auctor non prætermisisset.

C 2. Hanc Hilarii defensionem satis infirmam Quesnellus vidit, cum parte III, cap. 4, aliam vindicandi rationem inivit. Etsi enim satis credibile existimet (ut et nos credimus) virum tam sanctum non præsumptione aliqua, sed zelo ob aliquot nobis ignotas circumstantias ad hanc ordinationem perinde agenda ductum fuisse, cum tamen rem hanc adversus canones gestam negare non possit, condonandum nihilominus putat sancto viro, dum variis Ecclesiarum negotiis emergentibus incumbens, aliqua paulo nimis præcipitanter exsequitur, ut ad alia zelo disciplinæ accensus properaret. Hanc excusationem, dum S. Hilarium a malitia purgans, Leonem non accusat, libenter accipimus. Sufficit ad vindicandam Leonis de Hilario censuram, si iste contra disciplinam egißet, ipso fatente Quesnello, dicendus sit. Immo hoc præcipitantis Hilarii exemplum in re tanta probabile efficit etiam in Celdonii causa simili præcipitantia usum fuisse, ut mirum non sit si in eo iudicio deceptus fuit. Satis de prima accusationis parte.

D 3. Plura dicenda erunt de secunda, in qua Quesnellus pluribus disputat, cum videat eam criminatorem qua in aliena provinciâ ordinatio ab Hilario usurpata traditur, si vera sit, haud facile posse excusari. Pauca quidem et hæc in parte sufficerent, cum Leoni alienam provinciâ testanti citius credendum sit, quam Quesnello solis imbecillibus conjectationibus neganti. Cujus enim Ecclesiæ episcopus fuerit Projectus, cui Hilarium superordinavit successorem, nemo prodidit. Quesnellus autem conjectando existimat fuisse episcopum provinciæ Narbonensis primæ, quam Arelatensi subditam contendit. Cum vero Projectus alienæ provinciæ episcopus a Leone tradatur, ex hoc Leonis testimonio alterutrum inferendum erat, vel Projectum non fuisse episcopum in Narbonensi prima, si hæc ad Arelatensem pertinebat, vel si fuit episcopus in eadem provinciâ Narbonensi, eam ad Arelatensem nihilum pertinuisse.

4. Nos quidem probabilissimum credimus, Projectum fuisse episcopum in prima Narbonensi; eam enim lectionem Leonini textus ex mss. prætulimus: *Quid sibi Hilarius querit in aliena provincia, et id quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat? cum et ipsum, quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliori sublatum (Epist. 10, c. 4).* Indicatur enim his verbis episcopatus *alienæ provincie*, quam Patroclus quidem Zosimo concedere obtinuerat, sed postmodum retractata Zosimi concessione amiserat, ita ut Leonis tempore *aliena* esset. De sola autem Narbonensi prima id verum est, quippe quam solam Narbonensi episcopo metropolitano adeptam Patroclo primum tradidit Zosimus, et dein Bonifacius Patroclo sublata, expresse Narbonensi episcopo restituerat. Igitur in hac episcopus erat Projectus, cui Hilarius cum superordinavit successorem, ordinationem in *aliena provincia* quæsit. Hæc autem ordinatione contigisse videtur post iudicium in causa Celdionii Vesontione habitum, adeo ut Hilarius Vesontione in Narbonensem primam projectus, celeriter ordinaverit episcopum, ut mox Romam adversus Celdionum pergeret. Sic enim commode intelliguntur illa Leonis epist. 10, c. 5: *Cursu, ut didicimus, celeri itinera multa conficiens, et per longinquas provincias... disturrens,* etc. Magnam provinciarum intervallum inter Vesontionem in Maxima Sequanorum et Narbonensem primam intercedit; quod non verificaretur, si Hilarius Arelate in Narbonensem provinciam transisset. Hinc etiam Projecti querela post exactum Romanum de Celdonio iudicium ad Leonem delata traditur, cum Hilarius jam Roma excessisset.

5. Hæc quidem ordinatione in aliena provincia peracta, ab usurpatione alieni juris vindicari aliqua ratione posset, si metropolitani assensu peracta diceretur. Id autem videntur innuere illa Leonis verba c. 6, ubi de ordinationibus quæ metropolitani singularem provinciarum competunt loquens ait: *Alienum jus alter sibi non audeat vindicare. Suis limitibus, sui terminis sit unusquisque contentus; et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse noverit non licere. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones plus gratie tribuens personali (hæc Hilarium videntur respicere) sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre posse se credens, non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit sacerdotes, ordinandi sibi vindicet potestatem.* Hæc tam sollicitè declarata et constituta non fuissent in causa Hilarii, nisi personali hujus gratiæ privilegium suum metropolitæ, et in his Narbonensis episcopus, detulissent.

6. Hoc tamen vindictarum genere, quod apostolicis decretis reprobatum, Quesnellus non contentus, eam Hilarii defensionem multo conatu extulit, quæ pro jure suo Hilarium egisse præfert, et hanc ordinationem non in aliena, ut Leo tradidit, sed in propria Arelatensi provincia peractam statuere nisus est, quod sequenti capite expendetur.

997 CAP. II. *Ordinatio in aliena provincia ab Hilario peracta demonstratur. Narbonensis prima Narbonensi metropolitæ semper subjecta, abjudicatur a metropolitano Arelatensi. Zosimo subreptum fuit a Patroclo circa missionem S. Trophimi.* — 1. Quesnellus ut suam sententiam propugnet, cum multa de Arelatensi sedis jure pluribus capitulis congerit, tum vero quæ ad rem præsentem spectant huc revocantur. Id primum contendit Arelatensem episcopum jam ab initio metropolitici juris præfuisse toti Narbonensi solidæ, ac propterea subjectam habuisse provinciam Narbonensem primam, in qua Hilarius Projecti successorem ordinavit; adeo ut per meram subreptionem Narbonenses episcopi eam sibi posterius asservierint, quod tamen per decretum Zosimi, reintegrato Arelatensi jure, cassatum fuit. Cum vero legare non posset Zosimi successores Bonifacium I et Constantium pro metropolitico Narbonensis episco-

A pi jure in eandem provinciam decreta tulisse, quæ Zosimi constituta ea in parte rescindunt, id secundo contendit, ex antiquo Arelatensi Ecclesie jure hæc decreta effectum non fuisse sortita in Gallias, et idcirco Hilarium, cum Projecto successorem dedit, in sua, non autem in aliena provincia episcopum ordinasse.

2. Hæc duo quæstionis capita, ut quam breviter fieri queat, exsolvantur, quoad primum ad tempora Zosimo anteriora spectans, pro metropolitico jure Narbonensis episcopi in Narbonensem primam certum documentum litterarum apostolicarum Hilaries Narbonensis ad ipsum Zosimum miserat. Nullum antiquius documentum indicatur, quod pro Arelatensi oppositum fuerit. Solum Zosimus epist. 6 ad Hilarium Narbonensem hoc apostolicum Narbonensis sedis privilegium affirmavit subreptitium: *Evacuato eo, quod obtinuisse a sede apostolica subreptitie comprobatis;* et epist. 4, ad episcopos Gallie, c. 2, Arelatensem sedem ordinationum jus in utramque Narbonensem semper habuisse diserte prodidit. In his et similibus unius tantum Zosimi testimoniis tota Quesnellii auctoritas est. At contra Zosimum testatur Leonem neminem episcoporum Arelatensium ante Patroclum in eam provinciam in qua erat Projectus, ordinationum jus sibi vindicasse. *Id quod nullus prædecessorum ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat (Epist. 10, c. 4)?* Tota igitur lis his duobus contrariis testibus fulta ex eo pendet, utri potius credendum sit, Zosimone affirmanti antiquum jus episcopi Arelatensis in primam Narbonensem, an Leoni neganti. Pro deceptione autem Zosimi non levis præsumptio est.

3. Hunc pontificem Patroclo Arelatensi nimium fuisse ac ab eodem præsentem malis artibus circumventum fuisse et deceptum, ex Herotis causa certissimum est. Acceptus scilicet erata pud Zosimum Patroclus, eo quod amicitia et patrocinio fungebatur Constantii consulis et magistri militiæ, *cujus per ipsum gratia, inquit Prosper (in chronica, ad an. 4122), quærebatur.* Cum vero Herotis sedem invasisset, e re sua erat ut Heros a Zosimo damniaretur, si que se in Arelatensi sede firmaret. Sicut autem quæ hoc consilio Heroti Patroclus imposuit, Zosimus nimium credulus ebit et litteris tradidit, ita etiam facile suscepit, et ingessit, quæ ille venditavit pro Arelatensi sedis jure in Narbonensem primam, ut ne hæc majorem fidem mereantur quam quæ adversus Herotem opposuit. Neque magis probant gesta et multorum consacerdotum testimonia, quæ pro Arelatensi sedis prærogativa Zosimus memorat epist. 6, ad Hilarium Narbonensem, c. 1. Patroclo enim homini fraudulento atque violento facile fuerit in suum favorem ac sensum eos episcopos captivare, quibus *infanti mercatu sacerdotia venditabat* teste Prospero Tirone in Chronico ad annum 20 imperatoris Theodosii. Alii autem fortasse non tam fallacis quam metu compulsi fuerunt, ne eum adversarium haberent, qui Constantii favore fretus Herotem persequebatur. Quid quod hi testes et gesta ex eorundem testificationibus in eo versabantur, ut institutionem metropolitici juris Arelatensis referent in S. Trophimum, a quo jus ordinationum in ipsam Narbonensem primam ad Arelatenses successores suos transmissum, et custoditum usque in proximum tempus, *gestis apud nos habitis, 999* multorum consacerdotum testimoniis approbatur? Sic enim Zosimus eadem epist. 6, c. 1. Quæ autem de hac Trophimi missione ex eorundem utique gestorum ac testium fide ab hoc pontifice traduntur, nonnulla falsitatis indicia præferunt, quæ ipsa gesta ac testes satis in suspensionem adducunt.

4. Præmo Zosimus Trophimi missionem affirmat primam omnium in Gallias, adeo ut ex ejus fonte *totas Gallias rivulos accepisse* tradat epist. 4, ad episcopos per Gallias et septem provincias constitutos. Et epist. 6, ad Hilarium Narbonensem de ordinationibus episcoporum provincie Viennensis ac duarum Narbonensium sermonem faciens, *Ad illas regiones*

Inquit, *tanti nominis* (id est episcopatus) *reverentiam* (Trophimus) *primus exhibuit, et in alios* (seu potius in *alias*) *non immerito ea quam acceperat auctoritate transfudit.* Hæc ut vera essent, oporteret S. Trophimi missionem ad apostolica tempora invehere ante SS. Pothinum et Irenæum, quibus episcopis ineunte sæculo secundo Lugdunensis et Viennensis Ecclesiæ florebant. Hanc quidem apostolicam ætatem Trophimi missioni tribuunt episcopi Arelatensi metropolitæ faventes in libello supplici ad Leonem papam epist. 65 inter Leoninas, dum a S. Petro et ab apostolis S. Trophimum Arelatem missum tradunt, et exinde aliis paulatim regionibus Galliarum donum fidei et religionis infusum. Hæc quæ nota affirmantur omnibus Gallis, et apostolicis documentis probata, ex litteris Zosimi pendent, quæ in Gallis vulgatæ jam fuerant. Hinc tota hujus antiquitatis auctoritas ad Zosimum, seu ad Patroclum et consacerdotes ejusdem a Zosimo allegatos revocatur. Patroclo autem necessarium erat apostolicitatem ingerere, ut suam sedem Arelatensem Viennensium, cum qua potissimum contendebat, anteriorem et matrem suaderet. Hæc vero apostolicæ ætatis antiquitas palam refellitur a vetustiore scriptore Gallo Sulpicio Severo, qui nullius partis studio ductus, rerumque antiquarum præsertim Gallicanarum peritus, Christianam religionem in Gallias *serius* illatam sincere professus est lib. II, cap. 32 Hist. Sacræ : *Serius trans Alpes Dei religione suscepta.* Diptycha etiam Arelatensis Ecclesiæ a Mabillonio edita tom. III Analector. pag. 452, hanc apostolicam antiquitatem excludunt; quatuor enim tantum episcopos referunt ad Marinum usque, qui an. 314 Arelatensi i synodo interfuit. Hinc in Taurinensi synodo, ubi ante Zosimum causa inter Arelatensem et Viennensem summa contentione agitata fuit, et *allegationes episcoporum auditæ* traduntur, Arelatensis (a) episcopus vel hanc apostolicam Trophimi missionem non produxit, quia eam a majoribus non acceperat; vel si produxit, nullo idoneo documento probare potuit: alias causa certo certius adjudicata fuisset eidem episcopo, qui ex hac tam vetusta missione suam Ecclesiam ipsius Viennensis matrem satis superque demonstrasset. Hæc vetustiora Zosimo documenta imposturæ Patrocli indicia sunt manifesta; adeo ut ipse Quesnellus hanc apostolicitatem missionis S. Trophimi non tam deserere quam falsitatis notare non dubitet. Vide ejus notas in epist. 65, ubi de S. Trophimi missione a B. Petro apostolo ait: *Et hoc ego falsissimum puto.* Hanc quidem missionem ad Decii tempora, id est ad medium tertium sæculum, Gregorius Turonensis retulit; nec nisi ex præjudicio ac fide testimonii Zosimi, seu verius Patrocli ac Gallicanorum qui Zosimum seu Patroclum secuti sunt, ejus sententiam nonnulli reliquerunt.

5. Alia porro evidenter impostura elucet in illis quibus S. Trophimus *primus metropolititanus Arelatensis civitatis ex hac sede directus* traditur epist. 5, ac ex eodem semper idem jus metropoliticum a successoribus ipsius custoditum proditur epist. 6. Id tam falsum est quam quod falsissimum. Per ea enim antiqua tempora quibus S. Trophimus in Gallias missus fuit, quibusque persecutiones efferbuerunt, nullus in Gallis metropolitica dignitatem obtinuit. In hoc ipse Quesnellus ultro consentit part. I, c. 13, n. 8, ubi de ea hierarchiæ forma loquens, qua metropolititanis episcopis subjiciuntur, ait: *Quod ante synodi Nicænæ tempora difficillimum est deprehendere.* Et c. 12 hanc hierarchicam institutionem illa tempestate quærere præsertim in Gallia transalpina, quæ **1001** *fidem sero admisit, hominis est, inquit, antiqua novaque miscentis.* Confer quæ de seris Gallicanarum metropolitano initiis dicentur cap. 3, § 2. Quod si una cum

A Trophimo sex alii episcopi in Gallias missi fuere ad fidem ibidem spargendam ac instituendas Ecclesias, ut cum Gregorio Turonensi idem Quesnellus censet part. I, c. 13, n. 9, et in notis laudatis ad epist. 65, non major ratio est cur Trophimo potius quam aliis sex episcopis idem jus metropoliticum, quod pro jure ordinationum accipitur, tributum dicatur; ac inter hos jus idem traditum fuisset socio ejus Paulo, qui primus præfuit Narbonensi civitati, eo tempore metropoli totius provinciæ, quæ idcirco Narbonensis appellabatur. Hæc falsitatum indicia, Zosimo Patrocli et fautorum ejus fallacis afficta noscantur; unde jure Tillemontius not. 1 in Vitam S. Dionysii Parisiensis tom. IV, pag. 707, non dubitavit scribere: *La mission de saint Trophime par les apôtres et par saint Pierre n'étant fondée que sur des auteurs qui ne s'avancent que pour soutenir une prétention que l'on peut assurer être insoutenable, et dans laquelle M. de Marca (de primis Gall. episc. c. 13) avoue que Patrocle avait surpris Zosime par ses mensonges* (obreptionum Zosimo per falsam Patrocli suggestionem), *il n'y a quère lieu de s'y vouloir arrêter.* Et not. 2 in Zosimi Vitam tom. X, pag. 838, ait: *Tout cela est fondé sur la bonne foi de Patrocle, à qui on peut attribuer toutes sortes de mensonges sans faire tort à sa réputation.* Similiter Faidit, seu auctor Gallus operis inscripti *Eclaircissements sur la doctrine et sur l'histoire ecclésiastique des deux premiers siècles; à Maëstricht an. 1695, pag. 157, hæc in ipso titulo seu synopsi præfert: Que la tradition qui fait envoyer saint Trophime par saint Pierre dans les Gaules pour les convertir à la foi est une fable inventée par Patrocle d'Arles, pour appuyer ses prétentions de métropolitain sur Vienne. Conjectures que saint Trophime ne vint à Arles que vers l'an 255, et y remplit la place de Marcién. Preuves que d'autres avant lui avaient prêché la foi en France, et y avaient fondé des Eglises au 1er et au 2e siècle.*

6. Ubi vero hæc imposturæ et obreptionis argumenta sunt, quis Zosimi testimonium episcopi Arelatensis antiquum jus affirmantis in Narbonensem primam præferendum credat testimonio Leonis, qui hoc jus nemini ante Patroclum fuisse affirmavit? Numquid similia obreptionis et fallaciæ argumenta in Leone indicari queunt? Zosimus solius Patrocli et fautorum ejus suggestionibus, qui Romam accesserant, hoc negotium transegit Hilario Narbonensi absente, et ignorante quæ ab illis ingesta fuerant. Postulante enim per litteras Zosimo, ut de suo jure documenta transmitteret, satis aptas creditit apostolicas litteras, quæ suæ sedis prærogativam et possessionem firmabant, nec absens potuit respondere testibus quibus Patroclus Zosimo obrepsit. At S. Leo de obreptione Zosimi satis edoctus fuit posterioribus decretis Bonifacii et Cælestini, quibus Zosimi decreta retractata fuere: hi enim pontifices non ita statim Zosimi prædecessoris sui decreta abrogassent in favorem Narbonensis sedis, nisi eum a Patroclo deceptum, et S. Trophimi narrationem confictam detexissent. Præterea S. Leo cum post ordinationem Ravennii Gallorum episcoporum Arelatensis sedis fautorum preces accepit, in quibus eadem Zosimi decreta eademque S. Trophimi narratio ingerebatur, ut eadem sedes Viennensi præferretur, utriusque partis allegationes a clericis præsentibus traditas accurate expendit, nec tamen quoad Trophimi missionem quidquam invenit ex quo causam Arelatensi addiceret. Solum cum semper utraque civitates Arelatensem et Viennensem claras fuisse reperisset, ut *quarundam causarum altera ratione, nunc illa in ecclesiasticis privilegiis, nunc ista præcelleret; eam provinciæ divisionem constituit, quam Taurinense con-*

(a) Id quoque Tillemontius paulo dissimiliter innotuit tom. X, pag. 681: *Pour ce qui regardé les Eglises d'Arles et de Vienne, soit que l'évêque d'Arles se fût*

servi de son argument de saint Trophime, soit qu'on ne l'eût pas encore inventé, il est visible que le concile de Turin n'y eut point d'égard.

cilium suaserat; Narbonensi autem episcopo jus suum in Narbonensem primam intactum reliquit, et sicut is hoc jus apostolico privilegio firmatum olim obtinuerat, ita etiam post Leonis decretum semper obtinuit.

7. Hinc porro tertium Quesnelli caput eliditur, quo ita Arelatense jus in hanc provinciam extulit, ut Bonifacii decretum subreptitium et in Gallis non receptum ingesserit. At quoad subreptionem, cum subreptitia ostenderimus decreta Zosimi quæ in Patrocli violenti et vaferrimi gratiam Narbonensem primam contra veterem usum et contra apostolicum privilegium Arelatensi sedi subjecerant, quomodo subreptionis nati potest decretum Bonifacii, quo impacta Zosimo **1003** subreptio recisa fuit? Non meminit quidem Bonifacius rescriptorum Zosimi. Cum vero ea tam solemnia fuerint, et Bonifacio Romanæ Ecclesiæ presbytero præsentate edita, eundem latere non potuerunt; quod satis est ut ejusdem silentium in obreptionis et ignorantiae suspicionem adduci nequeat. Nec opus fuit audire vel Patroclum Arelatensem, quem per fraudes Zosimum decessisse exploratum erat, vel Hilarium Narbonensem, pro quo satis loquebantur litteræ quas una cum apostolico suæ sedis privilegio ad Zosimum misisse Bonifacius tum Romæ præsens sciebat. Quomodo tandem obreptitium dici potest hujus pontificis decretum, quod a nullo Bonifacii successore revocatum, immo veluti omnino ratum et justum a Cælestino confirmatum fuit, et cujus causa Leo in epist. 10 affirmavit: *Id ipsum, quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum esse sententia meliore sublatum*; et ita sublatum ut Narbonensis episcopus eodem jure semper potitus sit? *Videbatur concessum*, inquit S. Leo, quia decretum Zosimi ob fraudulentiam et notariam subreptionem irritum habuit. Quesnellus autem ut hoc decretum propugnet, non tam Bonifacio quam Cælestino et Leoni deceptio nem impingere non veretur.

8. Quæ porro conjecturæ a Quesnello afferuntur cap. 5 ut Bonifacii decretum in Gallis usu non receptum nec effectum sortitum ostendat, adeo incongruæ et exiles ac longius quæsita sunt, ut per se nihilificent. Usus quo effectus probetur a factis pendet. Unicum autem factum Lutubensis Ecclesiæ, quod hactenus proditum sit, ad provinciam Narbonensem primam pertinet, et istud præterea Bonifacii constitutione posterius non est. In hoc autem ipso facto solus Patroclus Zosimi decretum in usum per ducturus, Lutubensis episcopus dare contendit. At cum Zosimo subreptum scirent ejusdem Ecclesiæ clerus et populus, legatos ad Bonifacium misere, qui de Patroclo questi sunt inter cætera hoc nomine quod in aliena provincia prætermissio metropolitana contra Patrum regulas ordinasset. Hic autem pontifex nullam rationem habens rescriptorum Zosimi, quæ non ignorabat, adeo ea irrita censuit, ut ad Hilarium Narbonensem scripserit epist. 12: *Nostra auctoritate commonitus, quod quidem facere sponte deberes, desideris supplicantium et voluntate respecta, ad eundem locum in quo ordinatio talis celebrata dicitur, metropolitani jure munitus, et præceptionibus nostris fretus accede; intelligens arbitrio tuo secundum regulas Patrum quæcumque facienda sunt a nobis esse concessa; ita ut peractis omnibus, apostolicæ sedi, quidquid statueris, te referente clarescat, cui totius provinciæ ordinationem liquet esse mandatam*. Non dicit se hoc decreto mandare, sed liquere esse mandatam, antiquo scilicet suæ sedis jure, cui subreptitias Zosimi constitutiones re ipsa non derogasse credidisse videtur: unde eum affirmavit sponte sua jam potuisse id ipsum facere, ut auctoritate apostolica, qua Zosimi constituta rescinderentur, non indigeret. Ne quid vero dubi superesset, eundem metropolitanum ejus provinciæ hac epistola declaravit confirmavitque, ne fortassis culpam Zosimi decreta impedimento esse crederentur. Post hoc autem Bonifacii rescriptum nullum

aliud factum ad Narbonensem primam provinciam spectans, memoriæ mandatum est ad S. Hilarium usque, qui Projecto successorem dedit: unde miramur Quesnelli animositatem, qua sine ullo facto hoc decretum ante S. Hilarium Arelatensem effectum non fuisse sortitum, seu non receptum pronuntiavit, cum præsertim idem decretum a Cælestino confirmatum fuerit, et Leo ipse, dum affirmat Zosimi decretis Patroclo jus in eam provinciam temporaliter fuisse concessum, Hilarique Arelatensi succenset, quod post cassationem Bonifacii idem jus usurparit, neminem post Patroclum et post decretum Bonifacii idem jus sibi arrogasse præsumat.

9. Atqui, inquit ille c. 5, cum S. Leo scribat nullum Hilarium decessorem sui metropolitico in eam provinciam sibi vindicasse ante Patroclum, hujus successores Bonifacii decreto neglecto idem jus exercuisse exinde sequitur. Hæc vero mera cavillatio est inanissima. Cum enim eo loco S. Leo antiquam solummodo, quæ præferebatur, Arelatensis possessionem ante Patroclum voluerit revincere, et justitiam aperire decreti prædecessoris sui Bonifacii, quo Zosimi decretum emendatum fuisse statim subjicit, soli antecessores Patrocli commemorandi fuerunt. Fortius videri potest argumentum ex Cælestini epistola ad **1005** episcopos per Viennensem et Narbonensem provincias constitutos, in qua Bonifacii decretum confirmans, neminem suæ provinciæ limites præterire, nec quidquam in alterius episcopi injuriam præsumendum decernit. His S. Honoratum Arelatensem indicari Quesnellus putat, ac si Bonifacii decretum negligens, omnes provincias a Zosimo concessas, et ipsam Narbonensem primam rexerit. Sed titulus epistolæ cum provincia Viennensi unicam Narbonensem præfert. Unde autem colligas sermonem ibi esse potius de Narbonensi prima quam de secunda? In hac quidem episcopus Aquisensis jus metropolitico exercere debebat ex Bonifacii decreto, ut explicabimus c. 6, n. 5. Hoc tamen decretum cum non ita esset expressum de Narbonensi secunda, ut fuerat de Narbonensi prima, Honoratus in illam jus sibi superesse fortassis credidit, idque a Cælestino illis verbis indicari potuit, ut ne ad Narbonensem primam hoc testimonium traduceret; quæ cum expresse a Bonifacio exclusæ fuisset a jure metropolitico episcopi Arelatensis, hoc decretum a sancto viro Honorato contemptum sine ullo certo teste affirmare, temerarium et hujus memoriæ injuriosum est. Adde quod memorata Cælestini epistola in duas veluti partes distinguitur. Prima pars tribus capitibus comprehensa eos abusus qui ad pontificem delati fuerunt, manifeste perstringit; et in hac nihil legitur quod alieni juris usurpationem insinuet. Altera vero pars quasdam generales disciplinæ regulas subjicit, quibus inserendis nulla peculiaris querela occasione deditur. Immo ea tantum ratio offertur sub finem c. 3, ut apostolicæ sedis statuta licet plerisque cognita, hac repetitione ad disciplinæ normam quisque revocare festinet. Et sicut quædam in his regulis interdicta ab Honorato violata colligi nequeunt, ita nec primum statutum de metropolitanarum juribus non violandis, quod uti recentius a Bonifacio editum et ad easdem provincias pertinens inter cætera primo loco repetendum visum est. Hinc tandem resolvuntur omnes Quesnelli nisis, quibus Hilarium Arelatensem excusaturus, Narbonensem primam provinciam Arelatensi metropolitano subjectam fuisse contra apertum Leonis testimonium contendit; simulque patet quam jure idem pontifex ipsum Hilarium hoc quoque nomine reprehenderit, quia in aliena provincia Projecto successorem consecravit.

CAP. III.—*De dispositione civili provinciarum Galliarum præsertim circa Narbonensem solidam. Quinque provincie non ex sola Narbonensi excisæ, sed Aquitaniam et Novempolanam comprehendebant. Alia divisio provinciarum sex sub Theodosio I. Divisio septem provinciarum IV sæculo facta ostenditur. Omnium Galliarum*

divisio in duas dioceses, quæ duobus vicariis præfecti prætorio Galliarum suberant. De notitia provinciarum ex ms. Veronensi edita, quæ libello provinciarum, et notitia dignitatum utriusque imperii vetustior ostenditur. Catalogus episcoporum concilii Arelatensis vindicatur; aliaque interior Narbonensis solida divisio conicitur. — 1. De divisione civili et ecclesiastica provinciarum in Galliis, de qua Quesnellus et in prima et in secunda præmissæ dissertationis parte pluribus disserit, nullam hactenus observationem fecimus, eo quod hæc valde implexa disputatio ad vindicandum Leonem necessaria non fuit. Nunc vero Leone satis aliunde vindicato, nonnulla de hoc argumento proferre non piget, quibus Quesnelli lapsus detegatur. De divisione civili imprimis dicendum est, cui antiqua ecclesiasticarum provinciarum divisio accommodata creditur.

2. Constat inter omnes Augustum Gallias dispartitum fuisse in partes quatuor, seu in tres Gallias, Celticam vel Lugdunensem, Belgicam, et Aquitanicam, ac in Narbonensem, quæ postrema uti vetusti juris populo Romano relicta, proprio *Provinciae* nomine decorabatur. Hæc, de qua in causa S. Hilarii potissimum agitur, totam eam regionem complectebatur quæ posteriori divisione in provinciam Viennensem, in duas Narbonenses, in Alpes maritimas et Alpes Graias dissecta fuit. Ista Augusti partitio diutius obtinuit. Sub Diocletiano *novam insignem provinciarum* divisionem factam fuisse antiquus auctor libelli de *Moribus peræctorum* testatur c. 7. *Provinciae quoque in frusta 1007 concisæ, multi præsidēs, et plura officia singulis regionibus ac pene jam civitatibus incubare; item rationales multi, et magistri, et vicarii præfectorum.* Constantinum autem in provinciarum divisione aliquid novi constituisse omnes consentiunt. Quid autem illud fuerit, quod vel Diocletianus, vel Constantinus constituerunt, non ita certum est, ut certi aliquid affirmari queat. Constantini divisio ex notitia dignitatum aliisque notitiis provinciarum explicari solet. Sed hæc notitiæ exeunte quarto sæculo vel quinto lucubrata, cum jam aliæ provinciarum divisiones et mutationes factæ fuerant, minus aptæ sunt, ex quibus Constantianæ distributio certo colligatur: unde plures errores ex hoc fonte manarunt. Legendus P. Joan. Antonius Blancus tom. IV *della Potestà e della Politica della Chiesa*, lib. II, c. 1. Aliis igitur testimoniis utendum est, et notitiæ præfatæ caute adhibendæ in iis locis quæ ad anteriorem distributionem illustrandam conferre queunt.

3. Num vero in Diocletiani aut Constantini divisione aliquid in Narbonensi, quam Augustus constituerat, immutatum, et quid novi inductum fuerit, nunc videndum est. Quesnellus in eam sententiam descendit part. II, c. 2, nihil fuisse immutatum ante medium sæculum quartum, sub quod eam divisam autumat in partes quatuor; ait enim: *Nihil autem in antiquis monumentis est quo conjici possit divisionem provinciae Narbonensis solidæ in quatuor partes factam esse ante dimidium quarti sæculi.* Porro cap. 5, loquens de Narbonensi secunda, novam divisionem indicat in partes quinque sub finem sæculi quarti, postquam tyranni qui Gallias distraxerant compressi fuerunt: *Rebus vero imperii postmodum pacatis, provinciarumque illarum nova divisio per imperialem sanctionem inducta, etc.*, ubi novam divisionem in quinque partes satis indigitat. Prima scilicet divisione Narbonensem solidam dissectam putat in Narbonensem, in Viennensem, in Alpes maritimas et in Alpes Graias; unicam enim Narbonensem memorat Sextus Rufus, qui sub medium sæculum floruit, et Breviarium dicitur Valentiniano I et Valenti imperatoribus circa an. 369. Cum vero post Sextum Rufum duæ Narbonenses memorentur, hæc unius Narbonensis divisione videtur, ita ut quinque provinciarum, quæ pluribus testimoniis appellantur, ex solida Narbonensi fuerint

dissectæ, nimirum duæ Narbonenses, Viennensis provincia, Alpes maritimæ et Alpes Graias.

4. Hæc Quesnelli opinio plurimorum est, ne dicamus omnium. Si enim Pagium, et cum eo unum vel alterum excipias, cæteri omnes in ea sententia conveniunt, quinque provincias ex solida Narbonensi conflatas fuisse, nec in alias Galliarum partes extendi. Hoc pervulgatum tot eruditorum præjudicium ex eo potissimum pendet quia viderunt quinque provincias a Galliis distingui, ut in concilio V lentino an. 374, *Galliæ et quinque provinciarum* nominantur, et similiter in epistola Maximi tyranni ad Siricium papam an. 375, ac in Taurinensi concilio anni circiter 401. Cum autem sola Narbonensis solida discreta fuerit a tribus Galliis Celtica, Belgica et Aquitanica, quinque provincias ex sola Narbonensi sumptas collegere. Hinc non consenserunt in sententiam Pagii, qui Aquitaniam primam inter quinque provincias accensuit, Alpibus Graias exclusis, quæ in notitia Galliarum septem provincias præferente ab his separantur.

5. At istud argumentum, quod evidens visum est, falsum deprehendimus. Etsi enim tribus primis sæculis Narbonensis solida Julii Cæsaris exemplo distingui solet a Galliis, sæculo tamen quarto, cum nova provinciarum divisio facta fuit, non tam Narbonensem quam Aquitaniam a Galliis discretas invenimus. Quatuor testes sæculi quarti sufficient. Sextus Rufus in Breviario: *Sunt Galliæ cum Aquitania et Britannii provinciarum decem et octo.* Philastrius hæres. 84 de Priscillianistis ait: *Sunt in Galliis, et Hispaniis, et Aquitania veluti abstinentes.* Ausonius in Arelate:

Gallia queis fruitur, gremioque Aquitania læto.

Sulpicius Severus lib. II Hist. sacræ, c. 41: *Sed id nostris (id est Aquitanis) Galliis ac Britannis indecens visum.* Addamus et testimonium Paulini Nolani in Natali XI de S. Felice, versu 154, quod an. 404 scriptum fuit:

Gallia Martinum, Delphinum Aquitania sumpsit.

Hæc autem Aquitanicæ distinctio a Galliis, quam non reperimus ante quinque provinciarum divisionem, satis 1009 indicio est Aquitaniam, quæ sub dispositione Augusti Galliis Celticæ et Belgicæ cooptabatur, in nova quinque provinciarum divisione ab iisdem Galliis separatam, accessit fuisse inter provincias quinque, quæ a Galliis discerni solebant; sicut eadem Aquitania in omnium sententia posteriori censita fuit inter septem provincias, licet hæc similiter distinguerentur a Galliis, uti apud Zosimum an. 417, in epist. 1 inscripta *ad episcopos per Galliis et septem provincias constitutos.* Neque tamen negari mus Aquitaniam adhuc potuisse appellari Galliam: nam etiam Narbonensis solida nonnumquam in Galliis recensita legitur; unde Galliæ Narbonensis appellatio est.

6. Aquitaniam quidem et Novempopulanam, quæ est Aquitanicæ pars, inter quinque provincias fuisse censitas palam fit ex Philastrio; qui cum hæresi 51, sub Manichæorum nomine Priscillianistas designans, hos in *Hispania et quinque provinciis latere* tradit, tum vero hæc. 84 eosdem *abstinentium* vocabulo reperiri testatur in *Galliis, et Hispaniis, et Aquitania*; ubi hic Aquitaniam vocat, quod priori textu *quinque provincias* appellat: sola enim Aquitania (in qua quidem Priscillianistas errores suos sparsisse Sulpicius Severus Aquitanus lib. II Hist. c. 48 explore docet) ad *quinque provincias* antea memoratas referri potest. Hoc testimonium Philastrii adeo nobis est evidens, ut si Aquitania, quam illi certe iniecerunt ex testimonio Sulpicii, a quinque provinciis excludenda credatur, nullus alius locus quinque provinciarum assignari et probari queat, quem Priscillianistas subeuntes, in *quinque provinciis latuerint.* Philastrius quidem Aquitaniam a Priscillianistis potissimum iniectam in priori textu citius memorasset, quam pro-

vincias quinque, si hanc in quinque provincias comprehensam non cognovisset.

7. Porro Aquitanix nomine Philastrius non tam Aquitaniam proprie dictam significat, quam Novempopulanam, quæ Aquitanix pars est. Id patet ex testimonio Sulpicii, qui dum Aquitaniam a Priscillianistis infectam docet, inter cætera Elusam ab iisdem corruptam tradit, quæ in Novempopulana collocatur. *Iter eis* (Prisciliano et sociis) *præter interiorem Aquitaniam fuit; ubi tum ab imperitis magnifice suscepti, sparsere perfidix semina, maximeque Elusanam plebem... paucis prædicationibus pervertere.* Aquitania igitur et Novempopulana inter quinque provincias recensitæ fuere. Id ipsi aperte confirmat Sextus Rufus, dum in Breviario ait: *Sunt Gallix cum Aquitania et Britannii provincix decem et octo: Alpes maritimæ, provincia Viennensis, Narbonensis, Novempopulana, Aquitanix duæ, Alpes Graix, Maxima Sequanorum, Germaniæ duæ, Belgicæ duæ. In Britannii Maxima Cæsariensis, Flavia Cæsariensis, Britannia prima, et Britannia secunda.* Plura in hoc textu animadvertenda sunt. Cum primis verbis Aquitaniam et Britannias a Galliis stricte sumptis distinguat, tria provinciarum corpora innuit, quæ constabant ex provinciis decem et octo. Quæ essent provinciæ Britanniarum, expresse declarat illis verbis: *In Britannii Maxima Cæsariensis*, etc. Aliæ vero anteriores provinciæ inter Gallias et Aquitaniam dividendæ sunt. Porro etsi non ita expresse designat quæ essent provinciæ Galliarum, quæ autem Aquitanix, facile tamen intelliges, si animadvertas, Alpes maritimas cum reliquis usque ad Aquitanias duas continua geographica successione ab eodem describi, ut ex nappis geographicis liquet; Alpes autem Graias, cum ab Aquitanicis immediate præmissis longissime absint, cum Maxima Sequanorum et sequentibus continua item successione nominari: hinc enim perspicuum sit duplicem provinciarum seriem ab auctore distingui, quarum alteram ad Gallias retulit, alteram ad Aquitaniam. Porro ad Gallias stricte dictas referendam esse eam seriem quæ a Graiis Alpibus exorditur, palam sit ex sequentibus provinciis Maxima Sequanorum, Germaniis duabus, etc., quæ semper inter Gallias stricte acceptas existere. Aliæ ergo series incipiens ab Alpibus maritimis spectat ad Aquitaniam. Cum vero in hac serie ponantur Alpes maritimæ, provincia Viennensis et Narbonensis, quas ad quinque provincias pertinuisse nemo dubitat, etiam Aquitaniam totam quinque provinciis accensitam ambigi nequit. Quod si in hac serie duas Aquitanias Sextus Rufus recensens, non quinque, at sex provincias enumerat, id ex eo accidisse credimus quia ex provinciis quinque, nova unius Aquitanix divisione in duas, provinciæ sex, dum scriberet, effectæ fuerunt. Scripsit ille sub Valentiniano I, circa an. 369. Verum ante hoc tempus, 1011 ut observavit Pagius ad an. 374, num. 9, sub eodem imperatore una tantum erat Aquitania, quod patet ex inscriptione apud Gruterum cccclv, §: *Saturninio Secundo v. c. præsi provinciæ Aquitanicæ magistro memoriæ.... Ob egregia ejus in rempublicam merita D. N. N. Valentinianus et Valens victores ac triumphatores semper Augusti statuum sub auro constitui locarique jusserunt.* Vides Saturninium præsidem provinciæ Aquitanicæ appellari, non vero provinciæ Aquitanix primæ, vel secundæ, quemadmodum scribendum fuerat, si Aquitania tum divisa fuisset in duas? Id multo evidentius comprobatur ex S. Hilario Pictavorum episcopo, quæ urbs ad Aquitaniam secundam postea distinctam pertinuit. Ille enim ante Sextum Rufum scribens librum *de Synodiis* sub finem anni 358 in inscriptione eidem præfixa duas quidem Germanias, Belgicas duas, et duas Lugdunenses distinguit, ad unicam provinciam Aquitanicam, sicut et unicam Novempopulanam ac Narbonensem unicam designat. *Dilectissimis et beatissimis fratribus et coepiscopis provinciæ Germaniæ primæ et Germaniæ secundæ, et primæ Belgicæ et Belgicæ secundæ, et Lugdu-*

nensis primæ et Lugdunensis secundæ, et provinciæ Aquitanicæ et provinciæ Novempopulanæ, et ex Narbonensi plebe et clericis Tolosanis, et provinciarum Britanniarum episcopis Hilarius. Si igitur in Sexti Rufi serie unicam Aquitaniam colloces, uti erat Hilarii tempore, quænam fuerint ante eumdem Rufum quinque provinciæ, manifestum fiet. Habebis enim Alpes maritimas, provinciam Viennensem, Narbonensem, Novempopulanam et Aquitaniam. Quinque ergo provinciæ non e sola Narbonensi solida, sed ex Narbonensi simul et Aquitania coaluerunt. Neque tamen ita solidam Narbonensem comprehenderunt, uti totam Aquitaniam: nam Graix Alpes et solida Narbonensi dissectæ, in Gallias proprie dictas, ut ex eodem Rulo accepimus, traductæ fuerunt.

8. Hæc porro quinque provinciarum divisio Sexto Rulo anterior a Constantino fortassis originem habuit. Cumque in hac divisione Aquitania Galliis ante accensita, ad has quinque provincias conficiendas cum Narbonensi coaluerit, et distingui cõperit a Galliis, videtur Constantinus universas Gallias secasse in partes duas, ita ut Aquitaniam et Narbonensem provincias in quinque provincias disperterit, Galliarum nomine relicto provinciis cæteris, quæ antiquam Belgicam et Lugdunensem comprehendunt, et inter has concludi voluerit Alpes Graias, quæ ad eas partes propius accedunt. Ita duas dioceses constituit in Galliis, quæ in notitia a marchione Maffeo e vetustissimo codice capituli Veronensis edita designantur, nimirum diocesim Viennensem, quæ quinque provincias continebat, cuique præerat vicarius quinque provinciarum laudatus in lege 15, *de Paganis* an. 399, directa *Procliano vicario quinque provinciarum*; et diocesim Galliarum in eadem notitia Veronensi designatam, quæ reliquis provinciis complectebatur, cuique alium vicarium sub præfecto prætorio Galliarum præfuisse nihil dubitandum est, sicut sub præfecto prætorio Italiæ in duas dioceses disperitæ duo erant vicarii, alter Urbis, Italiæ alter. Cum Sextus Rufus initio laudati textus tria provinciarum corpora memorat, *Gallias cum Aquitania et Britannii*, tres dioceses videtur innuere sub præfecto prætorio Galliarum, quæ a tribus vicariis regebantur. Concinit in hac trium dioceseon divisione Sulpicius Severus, qui similiter distinguit Aquitanos, Gallos et Britannos; ubi Aquitanorum nomen æque ac Rufus pro illis provinciis usurpat, quæ Aquitaniam et veterem Narbonensem complexæ, *quinque provinciæ* aliter appellari solebant. Clarius in notitia dignitatum utriusque imperii harum trium dioceseon distinctio indicatur, cum memorantur rationales summarum, et rationales rei privatæ *quinque provinciarum, Galliarum et Britanniarum.*

9. Huic vicario Galliarum, quem tum existisse affirmavimus, obijci potest notitia dignitatum, quæ dum memorat provincias sub præfecto prætorio Galliarum, et per dioceses quatuor ea ætate distributas, nimirum per Hispaniam, per septem provincias, per Gallias et per Britannias, tres solos vicarios, Hispaniarum scilicet, septem provinciarum et Britanniarum recenset; cumque vicarium septem provinciarum nominat, non septem tantum, sed decem et septem provincias describit, id est, omnes tum septem provinciarum, tum Galliarum, ac si omnes vicario septem provinciarum subessent; ex quo nonnulli 1013 errorem suspicati in titulo *sub dispositione vicarii septem provinciarum*, corrigendum putarunt *sub dispositione vicarii decem et septem provinciarum.* Sed vicarium quinque provinciarum, quæ postea septem dictæ sunt, sine ulla provinciarum Gallix attributione nominat lex 15, *de Paganis*; vicarium autem Galliarum astruendum notitia a marchione Maffeo vulgata dubitare non sinit. In hoc enim monumento distincte nominantur dioceses tres, nimirum diocesis Galliarum, diocesis Britanniarum, et diocesis Viennensis, quæ postrema alias vocabatur *septem* (uti tunc erant) *provinciarum.* Hæc autem omnes

dioceses erant sub dispositione præfecti prætorio Galliarum. Quævis autem diocesis, nisi regeretur a proconsule, qui vice sacra præsidens, a præfectis prætorio nequaquam pendebat, ut P. Joan. Antonius Blancus demonstrat (*Dell' Ester. Polit. lib. II, c. 2, § 7, n. 1*); Vicarium habebat præfecto prætorio subditum, ut omnibus notum est. Diocesis ergo Galliarum, quæ a præfecto prætorio Galliarum pendebat, vicario non caruit. In notitia ergo dignitatum, ubi vicarii Britanniarum et septem provinciarum notantur, solus vicarius Galliarum per errorem omittitur, et sub dispositione vicarii septem, uti dicitur provinciarum, perperam provinciæ septemdecim recensentur, cum decem pertinerent ad dispositionem vicarii Galliarum.

10. In hac quidem notitia dignitatum, quæ post Hispanias Galliarum præfecto subjectas conscripta est, quatuor dioceses non obscure indicantur, cum sub dispositione viri illustis Comitiss sacrarum largitionum nominantur rationales summarum quatuor, Hispaniarum, quinque provinciarum, Galliarum et Britanniarum; et sub dispositione comitis rerum privatarum ponuntur rationales totidem rei privatae per Hispanias, per Gallias, per quinque provincias et per Britannias. Hæc non provinciæ, sed dioceses quatuor sunt, quarum singulæ plures provincias continebant. Similiter ergo sub dispositione præfecti prætorio Galliarum quatuor vicarii assignandi erant, Hispaniarum scilicet, quinque vel septem provinciarum, Galliarum et Britanniarum. Hæc omissio vicarii Galliarum in notitia dignitatum auctoris imperitiæ vel incuriæ tribuenda est, quem aliis quoque in locis lapsum pluribus demonstrare possemus. In Oriente scripsisse patet ex his quæ de regionibus Constantinopolitanis et provinciis Orientis exactissime tradidit. Cum porro in descriptione regionum Constantinopolis auctor memoret inter cætera regione 1 et 10 domum Placidie Augustæ, quæ Constantinopoli existit ann. 425 et 424, regione autem 10 nominet domum Eudocie Augustæ, quæ eodem an. 423 Augusta a Theodosio Juniore appellata fuit, citius hoc anno hæc notitia scripta dici potest. Cum vero auctor accurate descripsit quæ ad Orientem pertinent, tum vero quæ ad Occidentem spectant, ex memoriis quæ reperit sumpta fuere; unde non pauca miscuit nova et antiqua, ac nonnulla prodidit non uti tunc erant, sed uti in documentis anterioribus nactus est. Hinc in Britannii dignitates ac Romanas militias expressit, quæ suo tempore non exstabant, cum jam inde ab anno circiter 409 Britannia a Romano imperio subductæ fuissent. Treviros in Gallias posuit, cum hæc urbs jamdiu demolita fuisset, et alia ejusmodi similiter notavit, quæ hic appendere necesse non est. In hac ergo hominis de rebus Occidentalibus minus exacta descriptione, si vicarium Galliarum non invenimus, nihil movere potest quominus ea bipartita Galliarum divisio sub duobus vicariis quinque provinciarum (quæ postea septem dictæ sunt) et Galliarum, quam constituimus, Constantino tribuenda credatur.

11. Hæc satis de hujusmodi quinque provinciarum partitione: quæ viguit ad Valentianum I usque, sub quo Aquitania in duas provincias dissecta, ut ex Sexto Rufo intelleximus, ex quinque provinciis sex evaserunt. Cum porro Ammianus Marcellinus, qui sub Theodosio I scripsit, duas Narbonenses appellet, uti duas item vocat etiam concilium Aquileiense an. 381, in epistola ad episcopos provinciæ Viennensium et Narbonensium primæ et secundæ, tertiam hanc divisionem paulo post secundam fuisse inductam agnoscimus, ex qua eadem provinciæ septem factæ fuerunt; et hæc quidem sunt illæ septem quæ in notitiis recensentur. In notitia provinciarum et ms. Veronensi edita per marchionem Maffei sic: *Diocesis Biennensis (Legè Viennensis) habet provincias*

A septem. Biennensis (Legè Viennensis), Narbonensis prima, Narbonensis secunda, Novempopuli, Aquitania prima, Aquitania secunda, Alpes 1015 maritimas. Hæc in notitia dignitatum constituntur sub dispositione viri spectabilis vicarii septem provinciarum. Velustior igitur hæc septem provinciarum divisio est quam vulgo creditur; et hæc septem ex illa quinque profectæ sunt additione nulla, nec solidam tantum Narbonensem comprehendebant illæ quinque, quæ ex Aquitaniarum et Novempopulanæ accessione septem posterius factæ fuerint, ut hæcenus apud eruditos obtinuit.

12. Hic difficultatem movet quinque provinciarum appellatio, quæ invenitur in documentis scriptis sub finem quarti sæculi, et sub initium quinti, uti est Taurinensis synodus habita circa an. 401. Hæc potissimum ex causa factum est, ut septem provinciarum divisio post initium sæculi quinti facta credatur, ita ut quinque provinciæ, quæ vulgo creduntur ex Narbonensi solida conflata, Aquitaniarum et Novempopulanæ accessione septem evaserint. Sed quoniam Aquitaniam et Novempopulanam in quinque provinciis fuisse manifestum fecimus ex Philastrio, sola quinque provinciarum appellatio signi probare nequit, ex quinque illis provinciis per Aquitaniam divisionem sex provinciæ factas fuisse sub Valentiniano I quas Sextus Rufus distincte commemorat, ita nequit efficere quin ex sex ob novam divisionem secundæ Narbonensis duobus quarti sæculi monumentis probatam septem effectæ fuerint. Quinque autem provinciarum appellatio non solum post ejusmodi divisionem ea de causa perseverare adhuc potuit, quia subdivisio duplex Aquitanie et Narbonensis in duas in eisdem quinque provinciis facta, nihil novi additamenti aliunde acceperit, ac idcirco homines antiquæ locutioni assueti, eandem non dimiserunt; verum etiam quia septem provinciæ licet divisæ, nondum tamen in unum corpus septem provinciarum appellatione donatum publicæ auctoritate coaluerint. Id enim solum contigit sub Honorio circa an. 407, cum Petronius præfectus prætorio Galliarum generalem septem provinciarum conventum singulis annis Arelate cogendum indixit; unde post hanc publicam sanctionem quinque provinciarum appellationi septem provinciarum nomen substituitur cœpit.

13. Cæterum antiquior hæc septem provinciarum divisio agnosci debuit ex libello provinciarum Romanarum, quem primi ediderunt Andreas Schotus et Suria post Antonini Itinerarium, recusat Petrus Bertius tom. II Theauri geographici, pag. 35, et emendatorem ex Vaticano Regina ms. vulgavit Schelestratus tom. II Antiq. Eccles. in append. pag. 549. Hunc libellum sub Theodosio I lucubratus ostendit cardinalis Norisus in Epochis Symacodorum dissert. 4, c. 1, et nihilominus septem provinciæ in eo jam tum divisæ recensentur ante decem provincias, quæ ad Gallias propriæ dictas pertinent. Sed ne quis forte ex ipsa septem provinciarum enumeratione hunc libellum posteriorem contendat, id ipsum apertius confirmat notitia Veronensis a v. cl. Maffeo impressa, quam sub Theodosio Majore exaratam apertius demonstrare possumus. Hæc licet ex unico quantumvis antiquissimo at indiligenti codice eruta, aliquot erroribus et defectibus non careat, plura tamen antiquitatis indicia præfert. Primum in descriptione provinciarum Gallie duas tantum Lugdunenses exhibet, ut apud Sextum Rufum et Ammianum Marcellinum; ex quo antiquior cognoscitur, quam libellus provinciarum antea laudatus, in quo quatuor Lugdunenses recensentur, ac propterea tunc exaratam fuisse patet cum duæ Lugdunenses nondum dissectæ fuerint in quatuor, immo antequam discinderentur in tres; quam divisionem hactenus ignotam ex singulari (a) inscriptione a marchione

(a) In Antiquitatibus Gallie epist. 20, n. 3, inscriptio profertur, qua Geminus Agrippinensis post.

Maffeo in Antiquitatibus Galliarum inserta colligi posse credimus. Dein in diœcesi Orientis, quæ Ægyptum comprehendit, omittitur Arcadia, et in diœcesi Pontica Honorias non apparet; quæ duæ provinciæ in libello 1017 provinciarum descriptæ a Theodosio e filiorum nominibus appellatæ creduntur. Præterea quinque tantum Ægypti provinciæ leguntur, ut apud Ammianum Marcellinum, non autem sex; et in Britannis quatuor tantum, ut apud Sextum Rufum, non autem quinque: licet illæ sex et istæ quinque ante finem quarti sæculi existerent. Quod autem evidentius nobis videtur, est illud, quod tres diœceses describuntur continuæ Britanniarum, Galliarum, et Viennensis septem provinciarum, quas sub præfecto prætorio Galliarum collocatas ostendimus; ab his autem tribus, Italica diœcesi interposita, separatur diœcesis Hispaniarum, et huic immediate subijctur diœcesis Africæ, eo quod nondum per id tempus Hispaniæ essent sub præfecto prætorio Galliarum, sed æque ac Africa vice sacra, id est, imperatoris vice, non autem vice præfecti prætorio a proconsule regeretur. Igitur hæc notitia eo tempore exarata est cum Hispaniæ proconsulares erant, et antequam vicarium sortirentur, qui a præfecto prætorio Galliarum pendebat. Hispaniæ autem proconsulares esse desiisse, ac accepisse vicarium postremis Gratiani annis et primis Theodosii Senioris, ex Severo Sulpicio colligitur lib. II Hist. Sacr. c. 49. Neque obstat divisio duarum diœceseon Illyrici, quæ in notitia Veronensi appellantur *diœcesis Mysiarum et diœcesis Pannoniarum*. Cum enim hæc longe sejungantur a diœcesi Italica, non referunt eam divisionem Illyrici Orientalis et Occidentalis, quæ post Theodosium inducta, Occidentale Illyricum Pannoniarum præfecto prætorio Italiæ subjecerat; sed vetustiore divisionem exhibent, cum totum Illyricum proprio præfecto subjectum ad Occidentale imperium pertinebat usque ad eundem Theodosium I, ut P. Joan. Antonius Blancus statuit lib. II dell' Ester. *Polit. della Chiesa*, c. 1, § 8. Notabilis et vetus diœceseon dispositio in hac notitia continetur. Primo enim describuntur diœceses subjectæ præfecto prætorio Orientis, tum illæ præfecti prætorio Illyrici, dein præfecti prætorio Galliarum, postea diœcesis præfecti prætorio Italiæ, tandem duæ proconsulibus subditæ, Hispaniarum et Africa. Si ergo hæc notitia prioribus Theodosii I annis confecta septem provincias jam memoratas describit, nihil de hac hujus temporis divisione dubitandum relinquitur.

14. Tres hactenus provinciarum divisiones sæculo quarto factæ. Nunc aliam Narbonensis solidæ partitionem his anteriorem eruditorum examini subjicere liceat. Catalogus episcoporum primi Arelatensis concilii habuit an. 314 nobis indicio est. Hujus catalogi auctoritatem Quesnellus frustra elevare studet part. II, c. 2. Ut autem omnia ejus objecta diluantur, animadvertendum imprimis est hunc catalogum perpetuam ab eodem appellari *subscriptions* ejusdem concilii. Est enim, ut ille pariter confessus est n. 3, index episcoporum et clericorum qui in eo concilio convenerunt ex diversis provinciis in ipsarum provinciarum rationem descripti: in quibus idcirco subscriptionum ordo quaerendus non est. Deinde haud contendimus hunc catalogum factum fuisse in ipso concilio. Id unum dicimus, ex memoriis ejus temporis fuisse digestum ea ætate qua quinque provinciarum divisio nondum constituta fuerat. Distin-

dignitatem præsidatus, administrator rationum novem provinciarum fuisse traditur. Sunt qui putent Novempopulos seu Novempopulanam intelligi. Sed Novempopulana una provincia erat, non novem. Nulla porro in notitiis vel auctoribus novem provinciarum Occidentalium mentio occurrit. Solum provincias octo in Galliis Sextus Rufus et notitia Veronensis describunt, quæ in notitiis posterioribus decem nu-

merantur, eo quod duæ Lugdunenses a Sexto Rufe et notitia Veronensi memoratæ in quatuor dissectæ fuerint. Forte vero antequam quatuor efficerentur, sextæ fuerint in tres; et ita aliquandiu Galliarum provinciæ novem existerunt, et per hoc tempus Geminus ex Agrippina oriundus in ipsa Gallia, harum novem provinciarum rationalis fuit. Nulla æquiori ratione hæc inscriptio explicari posse videtur.

guendi autem sunt a codicibus codices. Duo sunt fontes ex quibus hic catalogus prodit. Vulgati ante Sirmondum a mss. pendunt collectionum Isidorianæ et Hispanicæ. Sirmondus eum catalogum edidit e ms. antiquissimæ collectionis Corbeiensis, cum quo plane concinit in hoc catalogo alius pervetustus item codex alterius collectionis, quam Constantius invenit in ms. Colbertino 3368, et ex quo eum edidit tom. I Epist. Rom. pontif. pag. 343. Hi duo antiquissimi codices continentes duas distinctas collectiones Gallicanas vetustiores Hispanica, ex qua Isidoriana profecta est, sinceriores præferunt eum catalogum; et ex uniformi ejus descriptione maximam eidem auctoritatem conciliant. In Hispanicis et Isidorianis mss. posterioris ætatis quædam in provinciarum nominibus immutata fuere, quæ Arelatensis synodi temporis non congruunt, uti sunt, ex. gr., Aquitanica prima et Aquitanica secunda, quam divisionem Arelatensi primæ posteriore ostendimus. Cum hic error et hæc arbitraria mutatio non inveniatur in duobus illis antiquioribus codicibus, in quibus nihil cum Arelatensis ævo non concordat, vel ex hoc intelligimus horum codicum catalogum sub Arelatensis tempore fuisse descriptum, eamque provinciarum rationem in iisdem conservatam fuisse quæ in autographo sub idem tempus expressa fuerat. Si quid enim ex 1019 posteriori ævo fuisset in his codicibus immutatum, ut in Hispanicis, et exinde in Isidorianis accidit, aliqua ejusdem generis emendatio ad provinciarum ejus ævi normam facta fuisset. Neque vero ut hujus catalogi fides infirmetur, in suspitionem adduci potest cum Quesnello ea Arelatensis primæ ad Silvestrum epistola, cui ipse catalogus in codicibus subjectus legitur; ac si altera tantum ex Arelatensi codice edita sit ipsa ejus concilii epistola ad laudatum pontificem, hæc vero sit ipsius Breviarium a quodam studioso homine posterius conditum et alicubi interpolatum, qui pariter catalogum episcoporum compegerit. At hæc pariter ejus synodi epistolam, non vero Breviarium esse, ipsa ejusdem forma, quæ in omnibus codicibus exhibetur, demonstrat. Quod si de altera epistola, uno licet Arelatensi codice probata, dubitare non licet, multo minus suspicandum erit de hac, quæ tot et vetustissimis diversæ originis manuscriptis, eodemque Arelatensi codice munitur, cum præsertim nihil habeat quod cum illa non maxime congruat; interpolatio enim quam Quesnellus suspicatus est in illis verbis canonis primi de Paschate: *Et juxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas*, quæ in altera epistola non leguntur, inanissima est. Cum enim duæ ejusdem concilii epistolæ habendæ sint, num interpolationi verti potest, si Patres in secunda epistola, in qua eosdem canones quandoque brevius repetiverunt, omittenda putarint ea verba quæ in anterioribus litteris satis expresserant? Certe ut idem dies Paschæ ex eorumdem Patrum decreto ab omnibus servaretur, providendum sane fuit ut qui omnibus præest eundem diem paschalibus litteris indiceret. Nicæna synodus non instituit paschaliu dirigendarum disciplinam, sed unice decrevit (Cyrillo teste in Prologo paschali) ut Alexandrinus episcopus ob peritiam computi paschalis diem Paschatis significaret Romano pontifici, cujus auctoritate omnes eundem Paschæ diem cognoscerent atque servarent; et ex hoc testimonio vetustiore litterarum paschaliu consuetudinem agnoscimus. Vindicata igitur hæc epistola, nihil jam superest apud Quesnellum ex quo

de catalogi antiquitate ac fide ambigendum sit. Ipsa A ratio quam ille affert cur idem catalogus serius digestus fuerit, nimirum ut veritas probaretur canonis 18 concilii Arelatensis II, in quo Arelatense I ex omnibus mundi partibus collectum traditur; unde etiam ipse catalogus Arelatensis II in mss. præfixus legitur; hæc, inquam, ratio, quæ antiquitatem abripere nititur, adeo arbitraria et imbecillis est, ut duplici falsa hypothese nitatur. Prima est, Arelatense II esse concilium; cum sit vere mera collectio canonum sub initio VI sæculi digesta, ut tomo tertio probabitur; quo quidem tempore si catalogus in eum finem quem Quesnellus præsumit fuisset exaratus, ejus ævi provinciæ designandæ fuissent. Altera est, ipsum catalogum in mss. præligi synodo Arelatensi II, ac si ad hanc referatur. Id quidem ex aliquot vetustioribus editionibus colligi potest, in quibus idem catalogus ab Arelatensi I separatur, et Arelatensi II præmittitur. Id vero inconsideratione ejus editoris accidit, qui cum in codicibus seu editis Isidorianis quibus usus est, hunc catalogum descriptum reperisset inter concilia Arelatense I et II, quæ ibidem continue sequuntur, hæc separans, laudatum catalogum ad Arelatense II spectare credidit, nec totam inscriptionem eidem catalogo præmissam exactius animadvertit, quæ ipsum ad antecessores Arelatense I apertissime refert. Conjectationes adeo inanes nonne sinceritatem et antiquitatem catalogi confirmant potius quam infirmant? Illic jure de hoc Quesnelli nisi Tillemontius scripsit: *Car ceux qui ont voulu dire que cela avoit été ajouté depuis n'en ont point de preuve (Tom. XV, in Hilar. art. 8, p. 52)*. Nihil igitur impedimento esse potest quominus hic catalogus sub ipsam Arelatensem I synodum ex ipsius gestis lucubrata credatur, quod vel ipse Quesnellus alia ratione confiteri coactus fuit, cum n. 4 scripsit, indicem, qui *Breviario annectitur, ex ipsa epistola et aliis forsitan actorum exemplaribus confectum esse*.

15. Ex hoc porro catalogo, uti in sincerioribus et vetustioribus collectionibus Corbeiensi et Colbertina C describitur, discimus Alpes maritimas nondum Arelatensis I temporibus fuisse provinciam a Viennensi distinctam. Nam diaconus Portus Nicænsis Alpium maritimarum describitur sub titulo *Ex provincia Viennensi*, non vero *Ex provincia Alpium maritimarum*, uti dicendum fuisset si concilii Arelatensis I ætate Alpes maritimæ provinciam constituissent a 1021 Viennensi diversam. Idem videtur de Alpibus Graiis. Licet enim ex harum civitatis nullus in eo concilio profertur unde hæc res comprobari queat, notitiæ tamen posteriores provinciarum Galliæ satis indicant, Alpes Graias æque ac maritimas olim fuisse partes provincie Viennensis, cum Alpes Graias appellent *Viennensem tertiam*, et maritimas *Viennensem secundam*. Hæc enim denominatio non aliunde originem ducere posse videtur, nisi quia utraque hæc provincia ante divisionem in Viennensi comprehenderetur: quemadmodum tres Lugdunenses secunda, tertia, et quarta in iisdem notiis hoc nomine donantur, quia Lugdunensi solidæ antea ascriptæ fuerant. Cum porro Viennensis provincia ex Narbonensi solida dissecta fuerit, jam patet hanc primam fuisse Narbonensis solidæ divisionem, nimirum in partes duas, quarum altera cis Rhodanum provincia *Viennensis* appellata est, quæ etiam Alpes Graias et maritimas continebat; altera vero trans Rhodanum, ubi Narbo jacet, *Narbonensis* provinciæ nomen retinuit; et hac prima divisione obtinente, quæ forte Diocletianum habuit auctorem, Arelatense I concilium habitum fuit. Tum secuta est altera, ut videtur, Constantini divisio, cum in constitutione quinque provinciarum a Viennensi dissectæ fuerunt Alpes maritimæ et Graiæ, uti superius explicavimus. In tertia divisione, qua ex quinque provinciis sex factæ fuerunt, nihil ex antiqua Narbonensi vel Viennensi sectum fuit; sola enim Aquitania divisa est in duas. At in quarta divisione sub Theodosio I, qua septem provinciæ constitutæ

sunt, secunda Narbonensis excisa fuit sive ex Narbonensi, sive, ut alii probabiliter judicant, ex Viennensi, cui finitima est, interjectis inter ipsam et Narbonensem primam flumine Rhodano et tota provincia Viennensi, ita ut pars Narbonensis primæ, ex qua excinderetur, esse nequiverit. In catalogo etiam ante laudato Arelatensis primæ synodi presbyter Aptensis Narbonensis secundæ recensetur sub titulo *ex provincia Viennensi*, quod tum ad eam pertineret. Narbonensis vero secundæ appellationem, etsi a Viennensi secta fuisset, obtinere potuit, quatenus olim ante divisionem Viennensis a Narbonensi, in Narbonensi solida continebatur. Hæc de varia dispositione civili provinciarum in Gallia præsertim Narbonensi.

CAP. IV. De Arelatis et Viennæ prærogativis in dispositione civili. Utriusque metropolis initia statuuntur. Notitia Galliarum civilem, non ecclesiasticam dispositionem exhibet. Ejus antiquitas a Quesnelli censuris vindicatur. — 1. Post constitutam civilem dispositionem provinciarum Galliæ ac præsertim Narbonensis solidæ, de præcipuis ejusdem metropolitibus Vienna et Arelate, quæ ad rem nostram maxime pertinent, nonnulla exactius statuenda sunt. Nam Quesnellus ut Arelato primatum tribueret, ejus prærogativas civiles nimium multum extulit. Viennæ autem privilegia et dignitatem si non omnino præterit, certe extenuare ac deprimere studuit. Episcopi Galli Arelatensis urbis studiosi epist. 65, ad S. Leonem c. 4, hanc ob privilegia civilia supra Viennam extollere nisi sunt, inter quæ illud præcipuum est, quod ibidem præfectus prætorio et reliquæ potestates semper inhabitent; quod idem est ac istam omnium Galliarum metropolim declarare. Econtra S. Leo, qui *allegationes utriusque partis* expendere, in responsione ad eodem epist. 66, c. 2, Viennæ et Arelato *commune jus quondam fuisse a gentibus*, id est quoad civiles prærogativas, testatur. Id autem quam vere dictum fuerit ut quisque intelligat, utriusque metropolis initia atque dignitas, quæ in civili dispositione maxime spectantur, explicanda sunt. De Arelate imprimis statuamus.

2. Arelas, sita in provincia Viennensi, licet olim esset pluribus nominibus celebris, ad metropolis tamen honorem non pervenit nisi circa annum 405 vel 407, cum propter irruptiones barbarorum Petronius præfectus prætorio Galliarum e Treveris sedem præfecturæ Arelatum transtulit, ibique septem provinciarum conventum quotannis cogendum præcepit. Tunc enim hæc urbs ob sedem ipsius præfecti non solum septem provinciarum caput, sed omnium Galliarum metropolis esse cœpit, et hac de causa in lege Honorii an. 418 1023 *metropolitana civitas* appellatur. Hoc primum hujus honoris testimonium legitur. Nullum certe antiquius a Quesnello afferri potuit. Non parum quidem is laborat part. 1, c. 5, ut hanc dignitatem vetustiore ostendat. At nihil cogit. Quod enim ex eadem lege Honorii opponit, ubi ille septem provinciarum conventus, ex quo metropolitium Arelatis jus elicitur, *incuria temporum et desidia tyrannorum* interruptus traditur; intermedium tempus respicit, quo post eum conventum a Petronio institutum, Constantinus et Constans alique tyranni Gallias et Arelatum occuparunt ac perturbarunt. Ille sane conventus cum laudatum Petronium auctorem habeat, ante sedem Arelatum ab eo traductam, institutus dici nequit, ac proinde ex hoc conventu ibidem præscripto Arelas metropolis probari non potest ante an. 405 vel 407, cui ejus sedis traductio et conventus indictio affligitur, ut videre est apud Pagium ad an. 401, n. 36, et Tillemontium in Zosimo art. 1, tom. X, pag. 682, et in Honorio not. 2.

3. Gravius fortassis videbitur testimonium quod idem Quesnellus subjicit ex epist. 65 episcoporum Arelatensis adhærentium ad Leonem papam, ubi hanc urbem non ab Honorio tantum, sed etiam a Valentiniano I vel II, *matrem omnium Galliarum* appellatam

tradunt. *Hanc, inquit, clementissimæ recordationis A* *Valentinianus et Honorius fidelissimi principes specialibus privilegiis, et, ut verbis ipsorum utamur, matrem omnium Galliarum appellando decorarunt.* At observamus hos episcopos studio amplificandæ dignitatis Arelati liberaliori licentia fuisse locutos. Id ex constitutione Honorii, quæ superest, palam fit. Quam enim urbem iste *metropolitanam* tantum vocat, illi *matrem omnium Galliarum* ipsis imperatoris verbis appellatam testantur: *ut verbis, inquit, ipsorum utamur.* Neque idcirco eos appellationem, quæ ipsorum et Honorii ævo Arelati non competeret, usurpasse putamus; vere enim *matrem omnium Galliarum* erat Arelas, ex quo sedes præfecti pretorio facta fuerat, quatenus ob hanc sedem cunctis Galliarum urbibus atque provinciis præsidebat. Neque id a Valentiniano I vel II dictum creditur. Cum enim sub his imperatoribus sedes præfecti pretorio, ex qua una ille titulus proficisci potuit, non esset Arelate, sed Trevisis, sola Trevirorum urbs tunc erat et dici poterat *metropolis Galliarum*; quo plane sensu *metropolis Galliarum* nominatur ab Athanasio (*Apolog. de Fuga, n. 4. t. 1, p. 322*), qui aliquandiu Trevisis fuit. Arelati vero eum titulum, qui uni Trevirorum urbium competebat, contra veritatem facti a Valentiniano fuisse tributum, incredibile est. Episcopi igitur sicut Arelatis gratia in allegando Honorii testimonio liberi formula usi sunt, ita in conjungendis Valentiniano et Honorio eam tropologicam locutionem adhibuisse videntur, quæ plurali numero duobus vel pluribus ascribuntur, quæ per partes inter illos distinguenda erant. *Quis ignorat* (fatetur idem Quesnellus in notis ad hoc ipsum episcoporum testimonium n. 7) *illius tropi frequentem esse usum, quæ pluralis numerus pro singulari ponitur, præsertim cum in præcedentibus plurimum mentionem fieri contigit?* Hinc Pagius ad an. 401, n. 45, non male existimat, laudata episcoporum verba, licet plurali numero et copulative expressa disjunctive esse explicanda, ita ut privilegia quæ primum commemorant, ad Valentinianum pertineant, titulus vero *matris omnium Galliarum* ad solum Honorium referendus sit.

4. Multo autem minus ad metropolim Arelati vindicandam ante sæculum v illa conferunt quæ de Constantio Arelate consulatum adeunte et ludos dante, de *Constantinæ* et *Gallulæ Romæ* appellatione a Quesnello afferuntur. Hæc enim insignis quidem urbis, non autem metropolis indicia sunt, ac propterea aliis quoque urbibus, quæ non erant metropoles, similia contigisse legimus. Ita *Constantina* appellari potuit Arelas, uti Cirta in Numidia, et aliæ duæ civitates certe non metropoles in Phœnice et Arabia eodem nomine donatæ fuerunt. Ausonius vero in urbis magnitudinem, frequentiam et commercium, quibus Arelas Romanam quodammodo æmulabatur, *Romæ Gallulæ* titulum refert: Nullo itaque testimonio Arelatensis metropolis civilis initia probari potuerunt antiquiora anno circiter 407.

5. Vetustius vero initium Viennæ metropolis fuit. Ipsum antiquum Provincie nomen primum indicium est. Antiqua enim *Viennensis provincie* denominatio, quæ pluribus quarti quoque sæculi documentis probatur, non aliunde 1025 provenire potuit, nisi quia jam inde ab ipsa Diocletiana seu Constantiniana provinciarum divisione Vienna, non autem Arelas civilis provincie Viennensis metropolis fuit. Quod enim huic evidentissimæ rationi opponit Quesnellus de provinciis Lugdunensibus secunda, tertia et quarta, quarum metropolis ex hoc Lugdunensi nomine non erat Lugdunum, inanissimum est. Etsi enim hæc tres provincie a solida Lugdunensi dissectæ haberent peculiarem cujusque metropolim a Lugduno diversam, antequam tamen distraherentur in partes, omnes eandem Lugdunensem urbem metropolim agnoscebant, et idcirco Lugdunensium nomen retinuerunt, quia ante hanc divisionem Lugdunum erat earum metropolis. Ita etiam Viennenses provincie

tres in aliquibus posterioris ævi notitiis nominantur, quæ licet post divisionem propriam metropolim habeant, antea tamen Viennam communem metropolim civilem agnovisse videntur. Ita etiam Narbonensis secunda sic appellata est, quia olim metropolim habuit Narbonam, quæ toti Narbonensi solidæ nomea dedit. Nullæ inveniuntur provincie, quæ ab aliqua civitate nomen acceperint, nisi hæc civitas ipsius provincie aliquando metropolis fuerit. Hæc igitur Viennensis provincie denominatio de metropolitica Viennæ prerogativa dubitare non sinit.

6. Accedunt testimonia Eusebii Cæsariensis et notitiæ Galliarum. Ille enim sub Constantini ævum, quo Viennensis provincie a Vienna nomen accepit, hanc urbem *metropolim* diserte nominat l. v Hist. c. 4, et similiter notitia Galliarum a Sirmondio edita, cujus exemplum pervetustum legitur in ms. capitulo Veronensis, in descriptione provincie Viennensis Viennam *metropolim* nominat. Quoad Eusebii quidem testimonium non repugnat Quesnellus: *Nemo enim non videt, inquit, part. 1, c. 12, Eusebio sermonem esse de dignitate civilis Viennensis urbis.* Solum de geographica, non vero civili metropoli intelligendam putat; et c. 11 Strabonem profert, qui Viennam *Allobrogum metropolim* nominavit, ac si Constantini ævo, quo alia provinciarum distinctio vigeat, eodem sensu Eusebius locutus fuerit: quod quam sit imbecillum quisque perspiciet. Notitiæ vero Galliarum auctoritatem, qua Vienna civilis metropolis apertissime traditur, elevare et infirmare integro capite vititur. Ecclesiasticam, non vero civilem notitiam esse posteriori quidem tempore in gratiam Viennensis episcopi lucubratam contendit, cum scilicet Burgundiones sub an. 480 Viennensem tractum occuparunt.

7. At civilem, non vero ecclesiasticam notitiam esse multa manifestum faciunt. Si enim ecclesiastica notitia esset, quæ ecclesiasticas provincias cum suis metropolitibus describeret, non solum Vienna, verum etiam Arelas inter metropoles ecclesiasticas accensenda fuerat. Præterea Narbonensis secunda Alpes maritimæ et Græciæ non fuissent recensendæ uti separatæ provincie, quarum civitates Arelatensi vel Viennensi metropolitano suberant. Adde quod in Maxima Sequanorum tria castra et unus portus nominantur, qui ad ecclesiasticam dispositionem nihil pertinent. Tandem, ut alia omittamus, post descriptas decem provincias Galliarum hic titulus subjicitur: *Item in provinciis septem.* Hæc autem distinctio septem provinciarum a decem provinciis, eam divisionem procul dubio præfert, quæ non ecclesiastica, sed civilis est, quæ scilicet universæ Gallie in duas dioceses partitæ fuerunt, ut capite antecedenti vidimus. Hæc notitia in pervetusto ms. capitulo Veronensis 50 describitur post Itinerarium Burdigalense cum hoc titulo: *Incipit annotatio provinciarum atque urbium Galliarum cum privilegiis suis; quæ privilegia ad metropoles civiles ibidem designatas referuntur.*

8. Hujus porro notitiæ ætatem satis indicat summa ipsius concordia cum divisione provinciarum Gallie, quæ in notitia dignitatum exhibetur. Sicut enim hæc paulo post annum 423 exarata fuit, idem etiam de illa judicandum videtur. Id apertius demonstrat titulus *septem provinciarum*, quem ex hac notitia Galliarum recitavimus. Hic enim reperitur in documentis scriptis paulo post initium sæculi v, nimirum in epistolis Zosimi et Bonifacii I, in lege Honorii an. 418, et in memorata notitia dignitatum; in posterioribus autem monumentis nusquam invenimus. Anteriorem vero ætatem, quam huic notitiæ tribuendam suspicamus, argumento non levi constituendam reservamus numero 11.

9. Ex his Quesnelli opinio plane corrumpitur. Cum enim hæc civilis, non autem 1027 ecclesiastica notitia sit, lucubrata dici nequit in gratiam Viennensis episcopi, qui notitiæ ecclesiasticæ descriptionem postulasset. Cum porro sub initium v sæculi fuerit lucu-

brata, frustra eam sub Burgundionibus scriptam Quesnellus commiscitur; cum præsertim si hoc etiam tempore scripta crederetur, non eam dispositionem civilem præferat, quæ sub barbaris Romanas provincias in partes discindentibus alia erat a divisione Romanorum; sed eam dispositionem exhibeat quæ Romana est, et initio sæculi v sub Romanis obtinuit. Sidonii testimonium, quod in suam sententiam Quesnellus allegat, nimium enormiter ab eodem explicatur. Cum enim ille l. ii, epist. 7, ad Græcum episcopum Massiliensem scripsit an. circiter 475: *Jam non primi comprovincialium cepistis esse, sed ultimi non de Massiliensibus loquitur, quorum civitas in notitia Galliarum ultimo loco designatur, sed loquitur de Leontio Arelatensi, Fausto Regiensi, Basilio Aquensi, et Græco Massiliensi, qui sub Romanorum ditone constituti, ut se et suas civitates a barbaris tutas redderet, Arvernorum urbem, cui Sidonius præerat, fisdem barbaris cedere, et sic pacem inire studebant. Hos autem Sidonius coarguens, hac urbem cessione non primos in civili dispositione, uti ante fuerant ob Arelatum, quæ sedes erat præfecti prætorio Galliarum, sed ultimos futuros prænuntiat, cum hac distrahendarum urbium via, ita paucae civitates Romanis superessent, ut minima jam esset in Galliis Romanorum ditio, nec majores amplius dici possent, qui, ut mox subdit, *minores incipiebant non habere.* Hic germanus Sidonii sensus. Commiscitur ergo Quesnellus, cum aliam Sidoniani textus interpretationem a sententia et mente auctoris alienam ingerit; omnesque ejus conjectiones, quibus huic interpretationi innixus, exponere nititur quomodo notitia sub barbaris condita fuerit, arbitrariae et inanes demonstrantur.*

40. Quæ vero animadversiones in ipsam notitiam ab eo proponuntur, ut illam posterioris ætatis esse suadeat, non minus imbecillæ sunt. Opponit primum Arelatum, quæ ex lege Honorii an. 418 metropolis declaratur, eoque tempore ob sedem præfecturæ omnibus Galliis præsidebat, ea in notitia nedum sine ullo metropolis titulo, sed inter ultimas civitates provinciae Viennensis recenseri. At observandum est, in ea notitia, licet sub Honorii tempus descripta, notari cujusque provinciae metropoles. Provinciae autem Viennensis metropolis sicut jam inde a divisione Viennensis provinciae in Narbonensi solida fuit Vienna, ita et sub Honorio eandem prærogativam conservavit. Arelas enim, cum ex traducta sede præfecturæ metropolis esse cœpit, septem provinciarum metropolis constituta fuit, non autem provinciae Viennensis, cui adhuc Vienna antiquiore privilegio præsidebat. Etsi vero quæ pluribus provinciis metropolitico honore præerat, eodem plerumque gauderet in suam peculiarem provinciam, id tamen Arelati non accidit, cum antiquior Viennæ possessio exclusa non fuerit; sicut nec antiquum Viennensis provinciae nomen fuit immutatum: quod tamen evenisset si metropolitico ipsius provinciae jus a Vienna Arelatem fuisset traductum. Quid ergo mirum si in notitia quæ solas cujusque provinciae metropoles ritu veteri signat, sola Vienna, non autem Arelas metropolis appelletur.

41. Hactenus ea in sententia locuti sumus, quæ hæc notitia paulo post initium quinti sæculi scripta præsumatur. Si vero proferre liceat quod probabilius credimus, hanc notitiam sæculo v anteriorem putamus. Hactenus quidem veterior habita non fuit, eo quod mentionem faciat septem provinciarum, quarum divisionem post initium sæculi v factam fuisse apud omnes obtinuit. Cum vero has septem provincias sub Theodosio I constitutas capite antecedenti ostenderit, nihil hinc impedimenti exoritur, quominus ea notitia sæculo v anteriori judicari queat. Similiter nihil obstat quatuor Lugdunensium partitio, quippe quam reperimus in libello provinciarum, quem ante v sæculum lucubratum cardinalis Norisius ostendit (*Epoch. Syr. Maced. dissert. 4 c. 1*). Ut

A vero hanc notitiam Galliarum veteriorem credamus, illud in causa est quod in descriptione provinciae Viennensis Arelas sine metropolis titulo recensetur. Porro Arelas ad honorem metropolitico erecta fuit circa an. 407, cum præfecti prætorio sedes et caput omnium Galliarum esse cœpit, ut vidimus paulo ante. Civitas vero tanto honore prædita sine ulla honoris nota recensita non fuisset in notitia 1029 quæ post hoc tempus scripta fuisset. Quesnellus ex hac animadversione multo posteriore non credidit, cum tamen posteriori licet ætate secundum Romanam dispositionem hac in notitia exhibitam ab hoc honoris gradu non decesserit. Igitur multo probabilius anterior dicenda est hæc notitia, eo scilicet tempore exarata cum non dum Arelas ad metropolitico dignitatem evelta fuerat; ita ut nihil mirum sit si inter comprovinciales provinciae Viennensis civitates sine ullo metropolis titulo recensita fuit. Quod vero inter ultimas refertur, eam habet causam quia notitiæ auctor eum ordinem secutus est quem geographicus situs obtulit. Primo enim post Viennam metropolim urbes viciniores et mediterraneas notavit, tum vero ad mare vergentes, inter quas Arelas et Massilia ultimum locum tenent.

12. Cæteræ Quesnelli animadversiones in notitiam Galliarum leviores sunt. Quod enim profert de Castro Nicænsi in notitia omissio, quod ante Leonem episcopatu fruebatur, ecclesiasticam notitiam esse præsumit, quam civilem jam diximus. Cum vero in eadem civili notitia tria alia castra Sequanorum, et duo Lugdunensis primæ memorentur, Nicænsis omissum dicendum est vel auctoris incuria, vel potius, quod ita per hoc tempus exiguum esset et angustum, ut inter castra recensendum non videretur; unde Illirus papa non *castrum*, sed diminutive *castellum* appellat. Quæ porro subjicit ex Paulino Nolano, ab auctoris mente alienissima sunt. In epist. 23, ad Victricium Rothomagensem de celebritate loquitur, quæ Rothomagum ex egregiis ejusdem episcopi gestis *inter urbes sacratas* eminebat; quod ad dispositionem civilem, de qua nunc agimus, nihil pertinet. Licet enim ea civitas ante hoc tempus esset civilis metropolis, non tamen auctore Victricium ita celebris *inter sacratas urbes* fuit. Idem est de Morinorum civitate, quam Paulinus ibidem memorat ratione habita religionis, non autem dispositionis civilis, quam unam notitia describit. Argumentum tandem ex synodo Taurinensi huc nihil pertinet, cum in hac synodo non de civili, sed de ecclesiastica metropoli dubitatio fuerit, in capite sequenti ostendemus. Nihil ergo notitiæ auctoritatem elidit; ac propterea solidum ex hac quoque argumentum suppetit, quo Viennam civilem metropolim fuisse dicamus, et antiquiorem quidem Arelate, nimirum jam inde ab institutione provinciae Viennensis, quæ a Vienna metropoli nomen accepit. Immo antequam Arelas ob sedem præfecturæ eo traductam ad metropolitico nedum septem provinciarum, sed omnium etiam Galliarum dignitatem eveberetur, Viennam fuisse sedem vicarii præfecti prætorio, quamdiu hic Trevisis stetit, et idcirco fuisse etiam metropolim non solum suæ provinciae, verum etiam quinque provinciarum, quæ postea septem dictæ sunt, colligi posse videtur ex vetustissima notitia Veronensi, in qua *diocesis Viennensis* appellantur septem provinciae, quibus vicarius præerat. Neque enim aliunde hæc diocesis a Vienna nomen accepit, nisi quod ibidem vicarius præfecti sedem haberet. Ex his porro omnibus multo apertius cognoscitur, quam jure S. Leo scripserit, Viennæ et Arelato *commune jus quondam fuisse a gentibus* (*Epist. 66. c. 2*). *Quondam*, inquit, quia diversis temporibus altera alteri præstitit, Vienna quidem antiquiori ævo, cum suæ provinciae metropolis, et probabilis etiam vicarii sedes fuit; Arelas vero ætate posteriori, cum circa an. 407 præfecturæ sedes esse cœpit. Nunc ad ecclesiasticarum provinciarum et Metropoleon dispositionem accedamus.

CAP. V. De antiqua institutione et dispositione provinciarum ac metropoleon ecclesiasticarum in Gallis, ac præsertim in provinciâ dissectæ e Narbonensi solida. Sera earumdem initia; nec ad civilem formam omnino exacta demonstratur. — 1. Duo circa provincias et metropoles ecclesiasticas in Gallis constituenda sunt, ut de iis quæ Quesnellus multis in locis sparsit, iudicium feratur. Primum quondam harum forma fuerit inducta; deinde num ad formam provinciarum et metropoleon civilium. Si ecclesiasticæ provinciæ Galliarum in aliquo trium priorum sæculorum fuissent institutæ, et ad civilium provinciarum **1031** formam exactæ, ut Quesnellus non uno loco præsumit, cum eo tempore solida Narbonensis nondum esset divisa, sicuti Narbo tunc semper existit totius provinciæ metropolis, ipso Quesnello fatente parte 1, sub finem c. 41, ita nihil dubium esset quin Narbonensis episcopus ejusdem provinciæ metropolitani fuisset constitutus, non vero Arelatensis, aut quisquam alius. At hierarchiæ ecclesiasticæ formam tribus illis sæculis, et ante Nicænam quærere in Gallis, omnino inane esse ex eodem Quesnello accepimus. Hujus testimonia allegavimus capite secundo, n. 5. Quæ cum non obscure ingesserit, haud satis intelligeret quomodo sine contradictione aliqua scriberet, part. II, c. 2: *Cum eruditiores quique, paucis exceptis, id ea tempora (antea noverat annum 250) referant religionis et disciplinæ exordia in Gallis, si tunc una provincia (id est Narbonensis) unusque metropolitanus fuerit, valebit regula Innocentii I papæ: secundum pristinum provinciarum morem metropolitanos episcopos oportere nominari; nec ad mobilitatem necessitatum mundanarum debere Dei Ecclesiam commutari.* Hac in sententia unus Narbonensis episcopus secundum dispositionem civilem totius Narbonensis metropolitani fuisset institutus, nec ejusmodi constitutio ex mente Innocentii fuisset immutanda. Quesnellus vero indicare hoc loco voluit Arelatensem episcopum toti Narbonensi, uti putat, fuisse præpositum jam inde a medio sæculo III ob S. Trophimi missionem, quam capite secundo ad id probandum omnino ineptam ostendimus. Si S. Trophimus Gallias petiit circa medium sæculum III, ut ex Gregorio Turonensi Quesnellus censuit, etiam cum S. Trophimo ab eodem Gregorio missus traditur utam Paulus, qui Narbone sedem fixit, sicut Trophimus Arelate; ac propterea non minus ex hac missione Narbonensis civitas quam Arelas profecisset: immo Narbo multo magis, cum hæc eo tempore totius provinciæ metropolis esset. Solum Quesnellus a contradictione purgari potest, eo quod metropolis ecclesiasticæ institutionem in Gallis sub medio sæculo III non affirmet absolute, sed sub conditione, *si tunc una provincia unusque metropolitanus fuerit.* Proinde id uti probabilius ab eodem accipimus, quod expressius docuit, nimirum ecclesiasticarum metropoleon formam post Nicænam synodum in Gallias inductam ac institutam fuisse.

2. Nos vero id insuper probabilius credimus, de hac hierarchica forma constituenda Gallicanos episcopos serius cogitasse, et adhuc post Nicæne synodi tempus antiquam methodum tenuisse, quæ tribus prioribus sæculis viguit, ut scilicet cum nondum metropolitani essent constituti, episcoporum synodis vel antiquior, vel civitatis, in qua synodus cogebatur, episcopos præsideret. Ita cum concilio Valentino anni 374 præfuit Fægadius, seu, ut alii cum Sulpicio Severo (*Hist. lib. II, c. 44*) et cum editis conciliorum scribunt, Fægadius episcopus Aginnensis Ecclesiæ, quæ nunquam metropolitani habuit, descriptis post eum aliis episcopis insigniorum sedium Arelatensis, Viennensis, Trevirensis, et Lugdunensis, sola antiquioris ætatis ejus ratio haberi potuit, eo quod nondum certa esset metropolitani institutio; neque enim post horum institutionem in more fuit ut metropolitani (quicumque adessent) simplici episcopo quantumvis antiquiori locum cederent. Et si quidem Arelatensis præsertim episcopus eum gradum ac pri-

matum in Gallis semper obtinisset jam inde a S. Trophimi missione, uti ex Zosimo seu verius ex Patrocli et fautorum ejus suggestione Quesnellus jactat, Concordius ejusdem Ecclesiæ episcopus eundem gradum tenuisset in hoc suæ provinciæ concilio; nec si eandem traditionem atque consuetudinem a majoribus accepisset, quam Patroclus sæculo sequenti ingressit, permisisset umquam ut simplex episcopus huic vetustissimo et insigni suæ sedis privilegio præiudicium afferret. Hoc quoque documento Patrocli impostura confirmari potest.

3. Neque huic argumento quidquam obsunt difficultates quæ synodi Valentini subscriptionibus Quesnellus opposuit part. I, c. 41. Fægadii enim nomen primo loco non in subscriptionibus ponitur, sed in inscriptionibus duarum epistolarum ejusdem synodi, quæ Quesnellus adeo ratas habuit, ut contra subscriptiones ipsas harum inscriptionum seriem extulerit, ex qua eidem synodo, ut ait, *præfuisse Fægadius legitur.*

4. Quod si Marinus Arelatensis primus nominatur in inscriptione epistolæ concilii **1033** Arelatensis an. 314, id non metropolitico juri, sed vel antiquitati ejus tribuendum est, vel potius quod loci episcopus esset a Constantino imperatore in causa de qua tum agebatur, præcipue deputatus; ubi enim metropolitæ non essent, vel antiquior, vel loci episcopus cæteris præferbatur. Idem imperator in epistola ad Melchiam papam apud Eusebium iudices in ea causa abs se delectos hoc ordine nominat: Reticium Augustodunensem, Maternum Agrippinensem, et Marinum Arelatensem: idemque ordo servatur in actis Romanæ synodi, in qua iidem iudices ob eandem rem ante Arelatensem convenerant, uti videre est apud Optatum lib. I. Porro Reticium Augustodunensis certe metropolitani non erat. Marinus igitur, qui simplici episcopo postponitur, metropolitani non fuit; et si quidem in concilio Arelatensi præmittitur Reticio, qui in Romano eidem prælatus fuerat, sola loci ratio in causa esse potuit.

5. Neque obsunt quæ de Saturnino Arelatensi traduntur, cum in Arelatensi pseudosynodo an. 353 ac in Biterrensi an. 356, S. Hilarium Pictaviensem condemnandum curavit. Neque enim eum his pseudosynodis provinciarum Viennensis vel Narbonensis metropolitico jure præfuisse ex ejusmodi gestis colligi potest; sicut nequit colligi Valentem et Ursacium episcopos certe non metropoliticos metropolitico jure usos fuisse, cum in variis pseudosynodis multa adversus catholicos pro suo arbitrio obtinuerunt. Sicut autem hi hæreticorum præpotentes ac præcipua factionis capita gestorum auctores a scriptoribus nominantur, ita etiam Saturninus Arelatensis, ut ne tamen huic, sicut nec illis jus metropolitico exinde tribuatur. Hanc comparationis rationem ex Sulpicio Severo confirmamus, qui lib. II Hist. c. 40 scribit: *Italiam, Illyricum, atque Orientem Valens et Ursacius, cæterique quorum nomina edidimus, infecerunt, Gallias nostras Saturninus Arelatensium episcopus homo impotens et factiosus premebat.*

6. Hæc quæ de tam sera institutione metropolitani in Gallis delibavimus, nemini mirifica et incredibilia videantur. Nam et in Italia ipsa, et in Hispaniis sub hoc idem circiter tempus, id est, post medium quartum sæculum metropoles ecclesiasticæ institui cœpere: uti de Italicis (Romana semper excipienda est) pluribus statuimus in dissertatione jam præata, *De origine antiquiorum Ecclesiarum et metropoleon Italiæ.* De Hispaniis vero id ipsum probari liceret; unde in concilio Cæsaraugustano habito paulo post Valentinum laudatus Fægadius Aginnensis, eo quod tum nulli essent metropolitæ, ratione ætatis primum (ut in Valentino) supra cæteros omnes etiam celebriorum Hispanicarum sedium episcopos locum obtinuit. Vetustius quidem Hispanorum metropolitani indicium occurrit in epistola 1 Siricii ad Himerium Tarraconensem c. 8, scripta an. 385. Quod si in Eliberitana multo anteriori synodo primæ cathedræ epi-

scopus nominatur can. 58, hoc nomine non metropolitano, qui tum non erat, sed antiquiorem episcopum Africanorum more intelligi optime ostendit Cætanus Cennius tom. I de Antiquit. Eccl. Hispanæ, c. 4, num. 8. Conferenda hoc loco erunt quæ de canonicis Sardicensibus disseremus tomo III, ubi hæc sera ecclesiasticarum metropoleon apud Latinos institutio ex duobus canonicis in originali Latino aliter ac in Græco expressis non modicum confirmabitur.

7. Neque vero quispiam existimet Gallicanos primariarum urbium episcopos ante hanc epocham, si non in conciliis, saltem in ordinationibus episcoporum aliquid metropolitici juris exercuisse. Quibus enim ordinationum jus est, hi veri sunt metropolitæ, iisdemque uti talibus præcipuus semper locus ante episcopos in conciliis tributus fuit; ac propterea si primus locus celebriorum urbium episcopis non fuit traditus in Valentina synodo, nullum quoque jus cuiquam ipsorum in ordinationibus tunc fuisse manifestum videtur. Cum in concilio Arelatensi i. an. 314, can. 21, sit ordinationum mentio sic: *De his qui usurpant sibi quod soli debeant ordinare, placuit ut nullus hoc sibi præsumat, nisi assumptis secum aliis septem episcopis; si tamen non potuerint septem, sine tribus fratribus non audeant ordinare*; præterquam quod verbum *usurpant* nullum jus cuiquam fuisse satis indicat, certe qui id usurpabant non appellabant metropolitani, uti vocantur in conciliis Orientalibus Nicæno, 1035 Laodiceno et Antiochæno; eo quod nondum per hæc tempora certi metropolitæ jure ordinationum præditi essent in Gallicanis provinciis, ut in Orientalibus reperiebantur.

8. Hoc sane ordinationum jus nondum fuisse in Galliis sub ipsum tempus concilii Valentini, et solum sub finem ejusdem sæculi induci cœpisse atque constitui, evidentius probari potest ex quæstionibus ad Taurinensem synodum delatis, ex quibus hæc sera metropoleon ecclesiasticarum institutio magis magisque confirmabitur. Tres quæstiones ibidem agitatæ potissimum considerandæ sunt. Prima est querela adversus Proculum Massiliensem, eo quod in Narbonensi secunda episcopos ordinasset. Hanc autem querelam adversus eum non promoverunt Arelatensis, aut Viennensis episcopi, qui alias pro vindicando sibi jure metropolitico in eadem synodo invicem contendebant; sed soli episcopi Narbonensis secundæ ea in re conquesti sunt, idque non eo consilio ut præservarent hoc jus Viennensi episcopo vel Arelatensi, ac si alteruter suus esset antiquus metropolitæ; sed hac ratione, quod sibi alterius provinciæ sacerdotem præesse non debere contenderent; quæ ratio æque Proculum Massiliensem ac Arelatensem et Viennensem episcopos excludit. Cum enim omnes hi tres ejusdem Viennensis provinciæ essent, æque omnes ad aliam provinciam pertinebant. Illud autem ex his manifeste sequitur, tam seram fuisse metropoleon ecclesiasticarum initia, ut nondum per hoc tempus Arelatensis aut Viennensis episcopus jus metropoliticum exercisset aut obtinuisset in ordinationibus episcopis Narbonensis secundæ; unde iidem, qui de jure metropolitico in Viennensi provincia inter se certabant, nihil moverunt circa Narbonensem secundam adversus Proculum Massiliensem, qui in ea primus idem jus veluti proprium sibi quæsierat per episcoporum ordinationes, eidemque propterea se tamquam metropolitano diceret præesse debere. Ipsius autem provinciæ episcopi ægre ferentes aliam provinciæ episcopum sibi præferri, satis indicant se ex Nicænis canonicis suæ tantum provinciæ episcopum metropolitam non recusaturos, quæ item innuunt eos nondum certum metropolitam accepisse.

9. Secunda quæstio Taurinensibus proposita exarsit inter Arelatensem et Viennensem. Quisque ordinationum jus et primatum in provincia Viennensi contendebat. Dubium hac in re Patribus videtur exortum, quia post auditas utriusque partis allegationes,

A quæ ipsis oblata fuerant, incertam adhuc fuit utra civitas esset metropolis: nam a synodo definitum est ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciæ primatus honorem obtineat. Controversia non levis inter eruditos vertitur, num Patres metropolis nomine civilem intellexerint an ecclesiasticam. Plerique de civili interpretantur. At Pagius ad an. 401, n. 57 et seqq., hanc sententiam refellit. Nemini quidem dubium esse poterat utra civitas civilis metropolis esset. Solam autem Viennam Taurinensis synodi tempore civilem fuisse metropolim ostendimus cap. 4. Quamquam si utraque civitas diverso nomine tum fuisset metropolis, cum id ignorare non potuerint ejusdem synodi Patres, non eam sententiam protulissent quæ unam civitatem tantum metropolim præsumit. Cum igitur non de civili, sed de ecclesiastica metropoli locuti sint, difficultas in hoc non ex eo pendere potuit, quod Viennensis episcopus metropoliticum jus sibi tardius arrogasset adversus Arelatensem, quasi is solus antea eo usus fuisset; tunc enim certum esse debuisset solam Arelatensem esse veram metropolim, contra quam usurpatio recens episcopi Viennensis nihil præjudicii creasset. Dubium ergo ex eo proficisci potuit, quia in recenti institutione ecclesiasticarum metropoleon uterque episcopus Viennensis et Arelatensis id juris sibi competere præferbat, eo quod suam quisque sedem cæterarum ejusdem provinciæ ecclesiarum matrem seu metropolim esse contenderet, Arelatensis ob missionem S. Trophimi, Viennensis vero ob suæ Ecclesiæ antiquiorem originem, quæ S. Trophimi ætatem exsuperat. Cui rationi, ut ita dicamus, ecclesiasticæ, rationes fortassis unusquisque adjecit ex prærogativis civilibus singularum civitatum, quæ pariter sub Leone ex abundantia in allegationibus eidem exhibitis utrinque propositæ cognoscuntur ex epist. 66, ac ita utrinque graves, ut parem incertitudinem apud ipsum pontificem pepererint, ex qua provinciam inter Arelatensem et Viennensem episcopos (ut Taurinenses Patres consilium dederant) dividendam 1037 censuerit. Hæc autem quæstio solum in Taurinensi primum excitata videtur, propterea quod non multo ante hoc concilium in inducendis metropolitibus hi duo antistes ordinationes episcoporum provinciæ Viennensis veluti pro jure suo exercere cœperint; alias multo ante hæc controversia mota fuisset. En ergo quomodo ex Taurinensi colligitur ordinationes ex metropolitico jure paulo ante hoc tempus cœpisse.

10. Hujus argumenti vim forte perdidit Quesnellus, cum part. 1, c. 5, aliam hujus controversiæ occasionem afferre studuit. Præsumit se jam probasse capite antecedenti Arelatensem semper primatum obtinuisse in Narbonensi solidæ, nemine contradicente, cum tamen antecedenti capite nihil attulerit ex quo ille primatus constituitur, ut ex annotationibus eidem capiti subjectis patebit. Ratio etiam quam paulo ante attulimus id generatim confirmat. Si enim certa et antiqua fuisset Arelatensis possessio, recens vero nisus Viennensis episcopi, uti Quesnellus jaecat, qui fieri potuisset ut Taurinenses Patres adhuc ancipites Arelatensi causam non adjudicarent? Quæ vero ille cap. 5 congerit ut recentis nisus episcopi Viennensis occasionem et controversiæ causam designet, falsa et commentitia sunt. Falsum est divisionem Narbonensis solidæ, ex qua Viennensis episcopus occasionem sumpserit, non ita pridem, seu non multo ante Taurinense concilium, factam fuisse. Viennensis enim provincia jamdiu sub Diocletiano aut Constantino divisa fuerat, uti capite tertio constituimus. Falsum est etiam turbam sub Eugenio tyranno exilitas provinciam Viennensem in partes discidisse, et hac occasione aliis civitatibus tyranno parentibus cum Viennensi, aliis cum Arelatensi sub Romana ditione perseverantibus, Viennensem episcopum persuasisse Eugenio ut ibi primatum ecclesiasticum constitui juberet, ubi imperii sui sedem ve: saltem incunabula habebat. Eugeniis tyrannus, occiso Valentiniano II

totas Gallias, nedum totam Viennensem provinciam occupavit, nec ulla hujus fuit in partes scissio quæ Viennensi primatui inducendo occasionem dederit. Falsum est etiam Gallicanos episcopos jaundiu expetisse S. Ambrosium, ut de episcoporum dissidiis hanc ob causam exortis in Gallicana synodo cognosceret et judicaret. Testimonium enim ipsius Ambrosii, quod Quesnellus allegat ex sermone in lunere Valentiniani Augusti, non has a Quesnello confictas dissensiones respicit, sed illas a Severo Sulpicio (*Hist. lib. II in fine, et Vit. S. Martini dial. 3, n. 13*) indicatas, quibus Gallicani ob Ithacianos in partes divisi, schisma quoddam confecerant, quod in ipsa Taurinensi synodo memoratur can. 6. His igitur Quesnelli commentis repudiatis, nulla alia superest requir causa dissensionis de jure metropolitico inter Arelatensem et Viennensem, nisi quia in recenti metropoleon ecclesiasticarum institutione paulo ante eam synodum pro suis quisque prærogativis ad primatum contendit.

11. Hæc autem recens institutio evidentior fiet ex tertia questione ab eodem concilio Taurinensi definita can. 3. Quatuor episcopi, Octavius, Urso, Remigius et Triferius, qui in usurpatione quadam de ordinatione sacerdotum ad invidiam vocabantur, simplices utique episcopi, non autem metropolitani erant. Hi autem se ob hanc causam non condemnandos probarunt, quod dicerent prius se non esse conventos. Hanc excusationem ob actus præteritis concilium accepit, ne eos ulla poena mulcicaret. Igitur ordinationes episcoporum, quæ ante interdictum hujus synodi nullam poenam meruerunt, ante hoc tempus nullius sedis juri erant alligatæ lege vel consuetudine ulla; alias illi satis ex hoc de usurpatione conventi fuissent. Igitur nulli certi metropolitæ erant ante hoc concilium, sed induci cœperant sensim; vetitum autem eisdem episcopis fuit ne quid simile de cætero sibi arrogarent, quia metropolitano institutio, quæ paulo ante induci cœpit, ab eodem concilio confirmata fuit. Has omnes observationes in tria priora concilii Taurinensis capita si in unum complectaris, et cum iis jungas quæ ex concilio Valentino animadvertimus, ad persuadendam seram metropolitaram institutionem in Galliis nihil desiderabis.

12. Hæc autem prima questione expedita, superest altera, num ad provinciarum ac metropoleon civilium formam ecclesiasticæ accommodatæ fuerint, nec ne. Hic non queritur de eo quod cursu temporis accidit. Certum est enim sequiori ætate ad civilem fere formam in Galliis ecclesiasticas provincias et metropoles 1039 exactas inveniri; quod tamen ipsum tunc obtinuit, cum Romano imperio in iisdem Galliis extincto, vetus Romanarum provinciarum forma, nomine tantum retento, confusa rorsus ac sublata fuerat. De initio querimus, cum civili dispositione vigente ecclesiasticæ provinciæ et metropoles inductæ fuerunt. Has quidem civili formæ accommodatas Quesnello persuasum fuit: nam part. 1, c. 12, scribit: *Cum ecclesiasticæ disciplinæ fundamenta posita sunt, constitutusque ordo hierarchiæ, ad formam politicæ civilitatis ordinati sunt ecclesiastici gradus, stabilita sedium episcopaliū dignitas, metropolitano potestas erecta.* Nihil evidentius falsum. Si enim hæc civili forma observata fuisset, divisa jam, uti c. 3 vidimus, solida Narbonensi in Viennensem, in duas Narbonenses, in Alpes maritimas et in Alpes Graias, quæ postremæ Galliis proprie dictis assignatæ fuerunt, totidem provinciæ ecclesiasticæ ac metropolitæ totidem constituti fuissent in quavis harum provinciarum metropoli. Id tamen non evenit: certe enim Narbonensis secunda, Alpes maritimæ et Graiæ diutius proprio metropolitano expertes, Arelatensi vel Viennensi metropolitæ subjectæ fuerunt. Cum porro nulla umquam questio fuerit cum Narbonensi episcopo ante Patroclum Arelatensem, ille pacifice jus suum in provincia Narbonensi prima obtinuisse videtur, quod et privilegio apostolico confirmatum fuit.

A Solus Patroclus sub Zosimo litem illi intentavit, cum tamen nemo ante eundem Patroclum in ejus provincia aliquid sibi arrogasset, ut ex Leone intelleximus. In hac itaque provincia ad civilem dispositionem ecclesiasticam aptata fuit. At non ita in provincia Viennensi. Cum enim eo tempore quo institui cœperunt metropolitani, sola Vienna esset civilis provincia metropolis, ut ex disputatis capite antecedenti manifestum est, si ex civili dispositione sumpta fuisset ecclesiastica dispositio, soli Viennensi episcopo primatus tribuendus fuerat. Certum nihilominus est tum Viennensem tum Arelatensem episcopum post Valentinianum, uti videmus, synodum an. 374, ordinationes episcoporum exercuisse in eadem provincia Viennensi, idque pro jure quicquæ suo esse putavit, non ex dispositione civili, quæ solam Viennam tunc agnoscebat metropolim, sed ex ecclesiasticis cujusque prærogativis, quas potissimum in Taurinensi al legarunt; et harum quidem natura ibidem expressa cum incertum reddidisset utra Ecclesia alteri præmineret, atque aliarum Ecclesiarum mater ser metropolis esset, ejusdem synodi Patres in hoc incerto jure provinciam inter eos episcopos dividendam susceperunt. Quod autem subinde a Zosimo decretum fuit pro episcopo Arelatensi, nihil cogit, cum a Patroclo per subreptionem, ut vidimus, extortum fuerit. Potius cogit, quod consideratis allegationibus utriusque partis præsentium clericorum testatur S. Leo epist. 66, c. 2, ita semper intra provinciam vestram et Viennensem et Arelatensem civitates claras fuisse, ut quarundam causarum alterna ratione nunc illa in ecclesiasticis privilegiis, nunc ista præcelleret. Quæ cum antiquum utriusque exercitium et quasi possessionem demonstrassent, ex qua neutri primatum deferri aut adimni posset, in Taurinensium Patrum sententiam provinciam inter ipsos divisit; quod posterius custoditum fuit. Ita civilis provinciarum divisio in ipsa Viennensi provincia ecclesiasticarum provinciarum norma non fuit.

C 13. Ex his autem duo corollaria adversus Quesnellum colligi queunt. Primo cum metropolitani ecclesiastici in Galliis nondum sub Valentiniano synodi tempus fuerint constituti, ac ideo ipse Arelatensis episcopus per id tempus primatum locum non tenuerit in eo concilio, quod in Viennensi ejus, ut illa contendit, provincia coactum fuerat, falsum agnoscat, quod Patroclus et fautores ejus Zosimo ingesserunt, Arelatensem antistitem ob S. Trophimi reverentiam primatum obtinuisse; quod etsi de jure ordinationum assertum sit, ex ejusmodi tamen primatu in ordinationum jure, primatus etiam in synodis eadem de causa ortus fuisset. Præterea ex tam sera institutione metropoleon in Galliis colligitur ecclesiasticam Arelatensem metropolim post medium sæculum IV cœpisse institui, cum Narbonensem quoque episcopum in Narbonensi prima jus metropoliticum exercuisse, Quesnellus occasione (uti patet) novæ divisionis inficiari non audeat. *Non diffidimus, inquit part. II, cap. 3, episcopum Narbonensem aliquot annis metropolitico jure potitum esse in Narbonensem provinciam prima... occasione novæ divisionis, quam ante dimidium 1061 quarti sæculi factam fuisse affirmavit cap. 2.* Si autem sub idem circiter tempus Arelatensis et Narbonensis episcopi metropoliticum jus exercebant, perperam igitur Quesnellus jactat Narbonensem episcopum in Narbonensi prima jure sibi usurpasse proprium Arelatensis, ac si Arelatensis ante Narbonensem idem jus metropoliticum obtinisset. Hinc etiam intelligitur veterem illam consuetudinem, et priorem institutionem quæ Arelatensi tribuit Zosimus, ut Narbonensem recentioris usurpationis revinceret, meræ Patrocli imposturæ innixæ fuisse; utraque enim metropolis eadem sera initia habuit. Quod si Hilarius Narbonensis non potuit, quid habuisset antiqua consuetudo, suggerere ex epist. 6 Zosimi, ideo non potuit quia sincerior fuit, non voluit in suæ sedis gratiam ea antiqua commenta in-

gerere, quæ Patroclus absente et inscio Hilario pro Arelatensi confixit.

14. Ex eo porro quod civili provinciarum dispositioni aptata non fuit dispositio ecclesiastica, falsum ostenditur, quod Quesnellus venditare studuit, Narbonensem episcopum metropoliticum jus usurpasse in Narbonensem primam occasione novæ divisionis civilis, cum scilicet divisa fuit Narbonensis prima a Viennensi. Harum enim provinciarum divisio non medio quarto sæculo, ut ille existimat, facta fuit, sed, ut cap. 3 vidimus, sub ejusdem sæculi initium; multo autem posterior fuit harum ecclesiasticarum metropoleon institutio, quæ cum ex ea divisione originem vel occasionem non sumperit, aliunde inducta fuit ab episcopo Narbonensi et ab Arelatensi atque Viennensi; quod scilicet antiquiores Ecclesiæ essent et celebriores in sua provincia, et multis prærogativis ornate; et in his solus Narbonensis antiquum apostolicum privilegium obtinuit, quod ex unius Patrocli fraudibus apud Zosimum subreptione notari potuit; at fallacis illius detectis a Bonifacio I, Coelestino ac Leone Zosimi successoribus, sartum tectum habitum fuit.

CAP. VI. De jure metropolitico in Ecclesiis provinciarum Narbonensis secundæ, Alpium maritimarum et Alpium Graiarum. — 1. Quesnellus omnes provincias e Narbonensi solida dissectas jam inde ab institutione metropoleon in Gallias ad Arelatensis episcopi jus pertinuisse contendit. Metropoles in Gallias induci et institui cœpisse sub finem sæculi IV capite præcedenti ostendimus. Sub idem vero tempus Narbonensem primam proprio metropolitano præditam, nec nisi per Patrocli Arelatensis subreptionem a Zosimo fuisse traductam in jurisdictionem Arelatensis, quod statim post Zosimum a Bonifacio retractatum fuit, capite secundo demonstratum est. Nunc de tribus aliis provinciis et solida Narbonensi excisis dicendum superest, de quibus Quesnellus tribus postremis partibus secundæ capitibus pro Arelatensi jure statuere nititur. Nonnulla de singulis breviter observanda Quesnelliana commenta detegent.

2. De Narboneasi secundâ imprimis agamus. Proculum Massiliensem ante finem sæculi IV, cum Arelatensis metropolis cœpit, ordinationem episcoporum fecisse ac jus metropoliticum exercuisse in eadem provincia, ex synodo Taurinensi ostendimus cap. 5, p. 8. Quod si illi in hac synodo contradictum fuit, non tamen ab Arelatensi, sed ab episcopis ejusdem provinciæ contraditio profecta est non ex eo nomine, ut Arelatensi subessent, sed ut omni alterius provinciæ metropolitano excludo, ipsius Narbonensis secundæ metropolitam haberent, ut ibidem animadvertimus. In tribus autem adeo certa visa est antea coapta Proculi possessio, ut idem jus ipsi adimendum non putarent, qui sane jus ipsum attribuissent Arelatensi, si, cum esset præsens, antiquiorem et diuturniorem suam possessionem potuisset ostendere, qua Proculi ordinationes usurpationis nomine excludendæ fuerant. At solis Narbonensis et episcopis loquentibus, Arelatensis conticuit; eo quod nullos actus nullumque jus in eam provinciam præferre poterat; nec de ea suo juri subdicienda quidquam cogitabat.

3. Patet igitur quam inanis sit Quesnellii conjectio, qua, ut Arelatensis jus in hanc provinciam astrueret, hunc ob æjus temporis difficultates Proculo

1043 Massiliensi cessisse comminiscitur; ac si

antea semper certum ejusdem fuisset jus, et certa possessio, quæ nullo idoneo documento probari potuerunt. Certe enim Arelatensem metropolim ante synodum Valentianam inductam non probavit; nec, ut credimus, contra ea quæ attulimus probare potuisset. Quæ vero producti ex Zosimi litteris, æque commentitia esse et Patrocli obreptioni ascribenda, c. 2, demonstratum videtur. Hinc forte Proculus, qui Taurinensis concilii auctoritate munitus (a) falsitates a Patroclo suggestas explore noveat, iis litteris uti subreptitiis se non teneri existimans, initio non paruit: utrum vero æque non paruerit, cum novis litteris Zosimus institit, eumque pro deposito habuit, ignoratur. Zosimus quidem epist. 11, ad Massilienses eum depositum et nihilominus episcopos consecrantes indicat scribens: *Cum ipse jam non sit episcopus, episcopos facit*. Id P. Constantius intelligit de damnatione quæ anterioribus epistolis memoratur, ac præsertim epist. 7. Sed hæc omnes epistolæ condemnationem latius accipiunt: merum enim interdictum expriment, quo illi vetitum fuit in Narbonensi secunda episcopos ordinare: nullum autem depositionis indicium præferunt, ut legentibus palam fiet. Probabile nobis est in sola epistola 11 depositionem aliquam indicari; postquam utrum Proculus se pro episcopo gesserit necne, monumentorum inopia non liquet; mirumque maxime accidit, Quesnellum sine ullo (b) teste idoneo venditasse has quoque litteras non tam a Proculo quam ab episcopis Gallicanis fuisse neglectas, idque in eam causam retulisse, quod judicia de Gallicanis episcopis a Romanis pontificibus edita nihili in Gallias fierent. Id iste ex suis adversus Romanam sedem præjudiciis ingerere maluit, quæ fateri subreptionem litterarum Zosimi, et huic obreptioni Proculo cognitæ æquiorum quamdam excusationem ascribere.

4. Nihil dubitandum videtur Patroclum Arelatensem post eas litteras Zosimi, quibus ipsi præcipiebatur ut alium in Proculi locum ordinaret, reversum in Gallias, harum litterarum auctoritate; et Constantii patrociniu fretum, Massiliensibus novum episcopum consecrasset; nisi forte Proculus, quem non restituisse amplius credimus, hac obedientia ita Patrocli et Zosimi animos deliniverit, ut in sua sede relictus fuerit. Solum itaque hoc tempore Narbonensis secunda in Arelatensis jus primum transivit.

5. Modicum vero hoc Patrocli jus Zosimi litteris acquisitum viguit. Cum enim Bonifacius ejusdem Zosimi decretum meliorem, ut ait Leo, *sententia* delevit, Narbonensi episcopo auctoritatem restituens in Narbonensem primam, eam generalem regulam subjecit, quæ ad omnes alias ecclesiasticas provincias extenditur: *Nulli, inquit, videtur incognita synodi constitutio Nicænæ, quæ ita præcipit, ut eadem proprie verba politanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subiectas*. Id quidem conspirabat in episcoporum secundæ Narbonensis sententiam, qua suam provinciam alterius provinciæ episcopo non debere esse subiectam in Taurinensi synodo contendebant. Unde, mortuo jam Proculo, cui hæc provincia fuerat ascripta quoad ipse viveret, ex hoc Bonifacii decreto ac ex Nicæno canone ab eodem relato manifeste sequebatur, Narbonensem secundam proprio metropolitano frui debere, non autem Arelatensi episcopo subijci, ne unus episcopus duabus provinciis præsideret; ac propterea

Massiliensem episcopum suppresso nomine laudat, non Proculum, sed Venerium probabilius respicit. Confer Tillemontium in Zosimo art. 9, qui si addit testimonium ex Vita S. Mourati, hoc etsi ad Proculum pertineat, non tamen illud tempus spectat, quo depositus fuerat; multo antè quàm tempus contextus indicat, ut idem Tillemontius fatetur in S. Honorati Vita.

(a) Falsum est inter cætera quod traditur epist. 5 Zosimi ad episcopos provinciæ Viennensis et Narbonensis secundæ, in ea synodo longe aliud actum fuisse; nam ex ipso proculio liquet coactam fuisse ob nonnullas episcopales causas, quarum prima fuit illa circa Narboneusem secundam quam Proculus sibi attribuerat.

(b) Coelestini epistola 4 ad episcopos provinc. Vienn. et Narbon., eui. Quesnellus imitatur, dum

ius metropoliticum in secundam Narbonensem episcopo potioris civitatis Aquensis eodem canone atque decreto attributum videtur.

6. Hunc quidem Nicænum canonem, uti a Bonifacio recitatur, nemo anteriorum pontificum indicavit umquam neque cognovit. Alias cum omnes Nicænis **1045** canonibus maxime deferrent, oppositam disciplinam non permisissent in provinciis Italiæ et Suburbicariis, ut pleræque proprio metropolitano carerent, et unus metropolita nedum duabus, sed pluribus provinciis præsideret. In Italia etsi septem essent provinciæ civiles, duo tamen metropolitæ tantum existerent, Mediolanensis et Aquileiensis; in quo idem pontifex Bonifacius nihil innovavit: nam solum sub Cœlestino vel Xysto III sedes Ravennas ad ius metropoliticum evecta fuit. Diutius porro in decem provinciis Suburbicariis solus Romanus episcopus metropolitam egit. Cum Zosimus Patroclum Arelatensem Viennensi provinciæ et duabus Narbonensibus præesse jussit, adeo eam disciplinam a Nicænis Patribus præscriptam non novit, ut se potius ex Patrum regulis agere affirmaverit epist. 5. Enimvero canon ejusmodi inter Nicænos non invenitur, nec in Græco textu, nec in ulla antiqua versione Latina, nec in abbreviatione Rufini; immo nec inter canones Sardicenses, qui sub Nicænorum nomine a Romanis pontificibus allegari solebant. Cum autem episcopi Narbonensis secundæ jam in Taurinensi synodo contenderint *sibi alterius provinciæ sacerdotem præesse non debere*, et Hilarius Narbonensis apud Zosimum epist. 6 asseruerit *in aliena provincia ab alio non debere fieri sacerdotes*, et Lutubenses Narbonensis primæ cum Bonifacio questi fuerint Patroclum *in aliena provincia contra Patrum regulas ordinasse*, conjectura Constantii satis probabilis nobis videtur, *Bonifacium non propria Nicæni concilii verba referre voluisse, sed verba quæ forte in Lutubensium libello e Nicænis canonibus summam expressa erant* (ex postremis forsitan verbis canonis 4, ubi *per unamquamque provinciam metropolitani nominantur repetisse, ac veluti sibi propria declarasse*. Hoc Bonifacii decretum a Cœlestino expresse confirmatum fuit epist. 4, ad episcopos Viennensis et Narbonensis provinciæ, n. 6: *Primum, inquit, ut juxta decreta canonum unaquæque provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem episcopum continent constituta, nec usurpationi locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam. Sit concessis sibi contentis unusquisque limitibus; alter in alterius provincia nil præsumat*.

7. Ex his autem apostolicis decretis ius metropolitum episcopo Aquensi tributum, adeo ut si verus metropolita fuerit provinciæ Narbonensis secundæ, S. Leo videtur præsumere, cum scripsit epistola 10, c. 6: *Ordinationem sibi singuli metropolitani suarum provinciarum restituito sibi per nos jure defendant. Alienum jus alter sibi non audeat vindicare. Suis limitibus, suis terminis sit unusquisque contentus; et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse, noverit non licere. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones, plus gratiæ tribuens personali, sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre posse se credens; non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit sacerdotes, ordinandi sibi vindicet potestatem*. De metropolitano loquitur, qui plus gratiæ tribuens personali, privilegium suum in alios transferre se posse crederent. Id intelligi nequit, nisi de metropolitano, qui alicujus gratia juri sibi competens prosequi et exsequi noluerunt. Forte episcopum Aquensis in Arelatensium episcoporum observantiam a jure quod ex laudatis apostolicis decretis sibi competeat, abstulit, iisdemque omne exercitium in sua provincia reliquit, uti similiter de Ingenuo Ebredunensi videbimus, qui propterea ab eodem Leone de suæ provinciæ illicita cessione culpatus fuit; neque enim aliam metropolitici juris origi-

nem habuit Ebredunensis episcopus in provincia Alpium maritimarum, quam Aquensis in Narbonensi secunda. Solæ Bonifacii ac Cœlestini litteræ Nicænum canonem referentes, pro utriusque jure allegari queunt, et has forte litteras *apostolicarum sanctionum* nomine Leo complexus est. Ex his porro liquet Arelatenses episcopos adhuc post decretum Bonifacii in possessione perstitisse Narbonensis secundæ, ac in eadem uti ipsius metropolitæ, episcopos ordinasse. Hinc antistites Arelatensi adhærentes, inter quos Asclepius episcopus Aptensis ex secunda Narbonensi, epist. 65, c. 2, ad Leonem scribunt: *Ab hujus Ecclesiæ (Arelatensis) sacerdote tam decessores nostros quam nos ipsos constat in summum sacerdotium donante Deo consecratos*. Cum vero Auxanius episcopus, ut videtur, Aquensis, Romam legatus sive a synodo **1047** Gallicana, sive a Leontio Arelatensi, hac occasione ab Hilario papa privilegium obtinuerit pro ordinando Nicæni episcopo in Alpium maritimarum provincia, multo magis pro ordinationibus episcoporum suæ provinciæ Narbonensis secundæ eundem laborasse, et ius metropolitum sibi restituendum curasse satis credibile est.

8. At etiam post Hilarium papam Aquensem episcopum ac propterea totam Narbonensem secundam subjectam fuisse episcopo Arelatensi Quesnellus inferri putat ex serie libelli Symmacho papæ oblato an. 514, ac ex rescripto ejusdem ad Cesarium Arelatensem, ex quibus Aquensem episcopum ab Arelatensi ad synodum evocari potuisse manifestum est. Hoc tamen argumentum non est omnino evidens. Arelatensi enim episcopo ius fuisse synodi cogendæ ex pluribus provinciis, ipsoque metropolitæ evocandi, ex ipso Leone manifestum efficitur. Etenim epist. 10, ubi S. Hilarius Arelatensis plectitur, duo jura ejus distinguuntur: ius metropolitum in solam provinciam Viennensem, et ius cogendæ synodi ex aliis provinciis. Primum ius Hilario ablatum absolute et independentem transfertur in episcopum Viennensem; quoad jus vero indicendi concilia ex pluribus provinciis, consensum Leontii antiquioris episcopi requirendum decernit: *Et quoniam honoranda est semper antiquitas, fratrem et coepiscopum nostrum Leontium probabilem sacerdotem hac, si vobis placet, dignitate volumus decorari, ut præter ejus consensum alterius provinciæ non indicatur a vestra sanctitate concilium metropolitani privilegii sui dignitate servata*. Nonne hinc agnoscitur jus evocandi ipsos metropolitanos ad synodum? quod si ad Hilarium non pertinisset, nihil erat quod de hac facultate per antiquiorem supplenda quidpiam statueret. Hoc decretum temporale fuit, quoad Hilarius vixit; unde eo extincto idem S. Leo Ravennio illius successori mandavit ut synodum e pluribus provinciis cogeret, in quo omnes episcopi suæ ad Flavianum epistolæ subscriberent. Hoc jus Arelatensi attributum videtur a Zosimo, apud quem Patroclus plurimum potuit. *Apostolicæ sedis auctoritate munitus traditur in epistola hujus pontificis septima, et delegatio apostolica memoratur epist. 10, quo respicientes episcopi Gallicani in epist. 65, ad Leonem, c. 3, Arelatensi antistiti apostolicæ sedis vicem mandatam affirmant*. Forte in aliqua Zosimi ad Patroclum epistola, quæ desideratur, ejusmodi synodorum indicendarum facultas expresse continebatur. Hinc Hilarius papa Leontio Arelatensi, qui Ravennio successit, *monarchiam* quamdam in Narbonensem primam attribuit epist. 7, et hoc jus evocandi ipsos metropolitanos ad synodum expressius confirmat epist. 8, c. 2: *Per annos itaque singulos ex provinciis, quibus potuerit congregari, habeatur episcopale concilium, ita ut opportunis locis atque temporibus, secundum dispositionem fratris et coepiscopi nostri Leontii, cui sollicitudinem in congregandis fratribus delegavimus, metropolitani per litteras ejus admontia, celebretur*. Et epist. 10: *Synodalia quotannis concilia, quorum maxime in fratre et coepiscopo nostro Leontio Arelatensi Ecclesiæ*

sacerdote summam placuit esse, celebrentur. Et post nonnulla : Congregationes annuante fratre et coepiscopo nostro Leontio, admonitis metropolitanis, quod sæpe dicendum est, iis locis celebrare dignemini, ad quæ conveniendi nulla sit cuiquam commeanium difficultas. Aquisensis igitur, etsi metropolitanus fuisset, ab Arelatensi vocari poterat ad synodum, ut ne idcirco suffraganeus ejus dicitur, quemadmodum suffraganei sedis Arelatensis dici nequeunt alii plures certi metropolitæ, qui in aliis synodis Gallicanis Arelatensi præside convenerunt.

9. Unum in Symmachi epistola 10 fortius videtur, cum Arelatensem episcopum Aquisensis et aliorum metropolitanum indicat illis verbis : *Etsi tam Aquisensis Ecclesiæ antistes, vel alius quilibet metropolitano pontifici, etc.* Et apertius in libello, cui Symmachus respondet : *Aquisensis etiam civilatis episcopum sanctitatis vestræ moneri præcipite constituta, ut dum a metropolitano antistite Ecclesiæ Arelatensis ad synodale concilium fuerit evocatus, vel aliqua ordinationis causa eum sibi postulet religio divina necessarium, minime venire frustretur* (Tom. V Conc. col. 439). Hic metropolitanus vocatur non solo jure evocationis ad synodum, sed occasione ordinationum, ad quas soli comprovinciales evocabantur; nisi forte aliquis rarus casus contingeret illi similis, 1049 quod comprovincialibus deficientibus Sidonius alios metropolitanos ad ordinationem accivit in epistola ad Agroecium Senonensem. Enimvero concilio Aurelianensi IV an. 541, Aurelianensi V an. 549, ac Avernensi II anni ejusdem episcopum Aquisensis non inter metropolitæ, sed inter episcopos subscriptus legitur (Tom. V. Concil. col. 119); quæ satis ostendunt eum per hæc quoque tempora omni jure metropolitico caruisse, ac proinde Arelatensi subditum cum tota Narbonensi secunda.

10. Ad Alpes maritimas accedamus. Etsi Zosimus Arelatensis sedis jura maxime extulit, cum tamen eidem non attribuerit nisi provincias tres, Viennensem scilicet et duas Narbonenses, eo tempore quo Alpes maritimæ, sicut et Graiæ, jamdiu constitutæ fuerant, hæc Arelatensis juri non fuisse subjectæ videri possunt. At forte Zosimus tres illas tantum provincias noninavit, sive quia veteri formula sub Viennensi provincia utræque Alpes maritimæ et Graiæ comprehendebantur, sive probabilius quia eas tantum provincias exprimentas putavit, quas a suis, quibus gaudebant, metropolitani abstrahere, et Arelatensis juri addicere voluit; Narbonensis autem prima metropolitam agnoscebat Hilarium Narbonensem, secunda Narbonensis Proculum Massiliensem, et Viennensis saltem ex parte episcopum Viennæ Simplicium. Cæterum ingenuus Ebredunensis Alpium maritimarum provinciam metropolitani semper honore subnixus, ac de provinciæ suæ dudum ab apostolica sede (id est a Leone) illicita cessione culpatus traditur ab Hilario papa epist. 4. Id Bonifacii constitutionem respicit paulo ante laudatam, qua cuique provinciæ proprium metropolitam præesse ex Nicæno canone sanxerat. Illicita autem cessio ad ea gesta refertur, ex quibus eum inter Arelatensis suffraganeos recensitum, Arelatensis juri se et suam provinciam subjecisse cognoscimus. Semper nihilominus metropolitani honore subnixus dici potuit non facto, sed jure; quatenus ejus cessio suæ sedis privilegio per apostolica scripta firmato præjudicare non potuit. Quare hunc pariter cum Aquisensi a Leone perstrictum existimamus epist. 10, ubi non unum, sed plures sui privilegii disertores accusat. Num vero Leonis censura in eundem ob illicitam cessionem, quæ ab Hilario dudum facta traditur, hanc generalem notam indicet epistolæ 10 insertam, an vero aliam specialem ipsius Ingenui, cum forte de Ecclesiis Nicænsi et Cemellensi ab uno episcopo regendis decrevit in litteris quæ desiderantur, dubitari potest. (Confer. diss. de Epist. deperditis, n. 97.) Specialem quidem censuram ipsius Ingenui Hilari verba designare videntur. Certe hic Ingenuus

A forte post hanc postremam Leonis reprehensionem, ejus auctoritate munitus, suum jus sibi vindicare studuit; unde querelas ad Hilarum papam detulit ob rescriptum quod Auxanio, uti creditur, Aquisensi in præjudicium suum concesserat circa memoratas Nicænsensem et Cemellensem Ecclesias, quæ in provincia Alpium maritimarum collocantur. Suum autem præjudicium appellare non potuisset, si hujus provinciæ Ecclesias non ad se, sed ad Arelatensem metropolitam pertinere putasset. Post non multum vero tempus ad pristinam Arelatensis subjectionem Ebredunensis episcopus rediit. In aliquot enim conciliis Galliarum non metropolitam, sed episcoporum locum ejus subscriptiones demonstrant. Vide concilium Parisiense IV an. 573, et Matisconense II an. 585.

11. De Alpiibus Graiis pauca. Nihil de his exploratum invenimus, nisi ratio habenda sit Vitæ S. Jacobi Tarantasiæ episcopi, quæ eum a S. Honorato Arelatensi ordinatum, et in hanc regionem missum tradit. Id unum certum est, hanc episcopalem sedem a S. Leone Viennensi metropolitæ fuisse attributam; quod indicio est eam antea ad Arelatensem vel Viennensem episcopum pertinuisse. Cum vero Octodorum altera earumdem Alpium civitas in notitia Galliarum descripta, nec Viennensi attributa, ultra Tarantasiæ subsidens prope Maximam Sequanorum, ab Arelatensi longius absit, inter civitates Arelatensis episcopo relictas dici nequit (citius enim una cum Tarantasiæ viciniori Viennensi antistiti concessa fuisset), ac propterea Octodorensem antistitem alii metropolitæ, ex gr. Lugdunensi, fuisse subditum valde credibile est. Neque obest quod ex Aquileiensi synodo Quesnellus conjecit. Falsum est enim acta ejusdem synodi alias provincias quæ legatos ad concilium destinarent, non memorare nisi Viennensem et utramque Narbonensem, ita ut ad alterutram illarum 1051 pertinere debeat Theodorus Octodorensis. Inscriptum quidem unius epistolæ ejusdem synodi Viennensem et duas Narbonenses provincias earumque legatos memorat, eo quod ad harum provinciarum episcopos missa fuit. At cum eidem synodo interfuerit etiam justus Lugdunensis, qui legatus Gallorum in actis appellatur, jure Sirmiondus verisimillimum credidit, aliam existisse epistolam Justo redeunti traditam ad eas Galliarum provincias quarum vicem in eodem concilio sustinuerat. Hinc num Theodorus Octodorensis ex prioribus illis, an cum Justo ex his posterioribus provinciis ad concilium accesserit, ex hisce actis conjici nequit. Si autem ratio quam proposuimus efficacior videatur, ut Octodorensis nec Viennensi nec Arelatensi episcopo subjectus judicaretur, non totas Alpes Graias ad ecclesiasticam Viennensem aut Arelatensem provinciam pertinuisse palam fiet.

1053 IN TERTIAM PARTEM.

CAP. I. Duos Leonis adversus S. Hilarium censura a Quesnello perperam diluta. Æquior ejusdem S. Hilarii defensio proponitur. — 1. Cum in præmissis observationibus primam et secundam Quesnellianæ dissertationis partes ex æquo refellisse nobis videamur, pleraque allata in parte tertia, cum præmissis partibus innitantur, facili confutatione disjiciuntur. Hic Quesnellus S. Hilarium purgare studet a quibusdam S. Leonis censuris, quæ eidem temeritatis ac superbæ notam videntur impingere. Censuræ ad hæc duo capita revocantur. Primum, quod Hilarium ordinationis sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, Ecclesiarum statum et concordiam sacerdotum novis præsumptionibus turbaturus excesserit. Secundum, quod debitam S. Petro reverentiam verbis arrogantiorebus minuerit. Prima accusatio incompetentem Hilario depositionem Celidonii, et ordinationem alterius episcopi in Projecti locum respicit, ob quas ibidem pontifex subjicit eum in se transulisse debitam metropolitani sacerdotibus dignitatem. Hinc omnium Galliarum nomine latius sumpto, alienas provincias et Ecclesias ab eodem his gestis turbatas ex contextu indicari

nihil dubium est. Hanc primam accusationem quam male Quesnellus eo nomine diluerit, quod Hilarius in sua provincia, non autem in aliena deposuerit Celidonium, et alium episcopum superordinaverit Projecto, ex præmissis patet. Aliam æquiorē vindicandi Hilarii viam nos indicavimus, si nimirum hæc eum gessisse dicamus non præsumptione aliqua aut superbiæ impulsu, sed ecclesiastica quadam sollicitudine et zelo disciplinæ, nec sine consensu et permissione saltem tacita ipsorum metropolitaram, qui sive ob amicitiam, sive ob sanctitatis ejus famam, ei plurimum deferebant; adeo ut *plus gratiæ tribuentes personali, privilegium sibi debitum in eum transferre se posse crederent*; quod tamen cum Patrum decretis vetaretur, et reipsa utroque in memorato easu in malum exitum recidisset, Leo juste reprehendit.

2. Difficilior est purgata secundæ accusationis, qua S. Petri reverentiam *arrogantioribus verbis* Hilarius minuisse a pontifice traditur. Inducuntur autem verba quæ nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum posse audire. Hæc Hilario exoiderunt, cum in Romanum concilium veniens, ubi Celidonii causa ad examen vocabatur, judicium renuit. Duplici vero ex capite huic Romano judicio obniti potuit Hilarius, sive quia jus non esse pontifici in hac causa putaret, sive quod ex circumstantiis non crederet expedire, causam ejusmodi Romæ potius quam in Galliis iterum cognosci et judicari. Quesnellus primam rationem Hilario tribuit, quæ cum pontificio juri quod part. 1 constituitur, adversatur, dum Hilarium defendere nititur, magnæ injuriæ reum traducit. Aliam potius rationem eum movisse credimus, quæ pontificium jus non lædit, uti part. 1, c. 7, n. 12 et 13, explicavimus. In hac solum verbis minus caute usus excessisse dicendus videtur. Nihil enim gravius protulisse si quis contendant, Leoni contrarium testanti calumniam impingat necesse est. Testimonium Auxiliaris præfecti opponitur. At cum hic, qui ipsi concertationi non adfuit, id unum affirmet se nec minimum quidem Hilarii factum arrogantia contagione fuscum recordari; scire autem impatienter ferre homines, si sic loquamur, quomodo nobis consilii sumus; hujus testimonium non tanti esse videtur, ut testimonio 1055 Leonis de re præsentis ac publica (quod si falsum esset, ex iisdem actis ab eo missis revinci potuisset) anteferendum sit. De præteritis Hilarii gestis et verbis Auxiliaris loquitur sibi perspectis, cum in Galliis et Arelate præfecturam gerens, ejus familiaritate utebatur; quæ ad acta et verba coram universo concilio gesta et probata, de quibus tantum S. Leo testatur, nihil pertinent. Præterita quidem Hilarii consuetudo, ejusque humilitas ac sanctitas magnam præsumptionem pariunt; at non ejusmodi, quæ Leonem sanctissimum ac mitissimum pontificem, cujus moderatio in ipsos etiam hæreticos notissima est, sollemnis calumniæ reum convincere possit. Sanctis quoque viris nonnulla minus recta identidem excidere, dum æstu disputationis feruntur, quis ignorat? Nec me latet (fatetur ipse Quesnellus part. II, c. 1) *quam facile sit a suo quemque ingenio etiam pium, etiam sanctum seduci*; si præsertim justissimam causam non suo, sed publico bono se defendere existimet. Justissimam quidem Celidonii depositionem censebat Hilarius, adeo ut eam novo judicio Romæ non retractandam, intacto apostolicæ sedis jure, ex circumstantiis arderet. Hinc se ad officia non ad causam venisse protestatus est (Vit. Hil., c. 17). Fieri ergo potuit ut dum ea quæ ad impediendum Romanum judicium congruentissima et efficacissima putabat, nihil persuadere deprehendit (huc enim referenda putamus illa Leonis: *Hilarius rationabile, quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere, non habuit*); fieri, inquam, potuit, ut ferventius in hac re disputanti vel etiam conquerenti, non malo quidem animo, sed inconsiderate (quod facillimum est) quædam minus cauta verba exciderint, quæ arrogantia et debita S. Petro reverentiæ contraria

A viderentur. Quin fieri etiam potuit ut (quod Quesnellus c. 2 suspicatur) *Leoni satis perspecta tunc non fuerit Hilarii sanctitas, et in illo contentionsis æstu non eo sensu Hilarii verba accepta fuerint a Romano pontifice, quo ab Arelatensi proferebantur*. Quidquid pro excusando Hilario afferatur, dum jus pontificium ab eo intactum credamus, libenter accipiemus.

5. Novatores incassum sibi patrocina quærunt ex hac sancti episcopi contentione cum summo pontifice, nisi ea cum Quesnello ad inficiandum pontificium jus perperam referatur. Econtra catholici ex ejusmodi facto divinam providentiam admirantur, quæ quosdam lapsus in ipsis sanctis viris quandoque permittit, ut exinde humiliores facti ad majora proficiant. Ita quidem Hilario evenit, quippe qui post ejusmodi contentionem reversus in patriam, non solum statim, ut auctor Vitæ ejus refert, *totum se ad placandum Leonis animum inclinata humilitate convertit*, verum etiam latam a pontifice adversus se sententiam humiliter ferens, pastoralibus officii sui curis ac perfectioni animum ferventius intendit. *Totum se*, inquit Vitæ auctor c. 17, *orationi, prædicationi, operationi velut incipiens mancipavit rigore districtus, miseratione perpetuus, largitione promptissimus*, etc. Et post pauca: *Abstinendo victu, operi insistendo, itinera pedibus conficiendo, ita se tenuavit, fatigavit, exhausti, ut vix quadragesimi octavi anni circulum adimpleret*. Hanc autem mirificam divinæ providentiæ dispositionem, qua iidem sanctorum lapsus convertuntur in bonum, Quesnellus pervertere satagit, dum cap. 1 comminiscitur, S. Hilarium adhuc post S. Leonis decretum persistisse in sententia, ac metropolitam semper quoad viciis usurpasse potestatem, etiam refragante Leone et militante Augusto. Et c. 2, ne Hilarium solum relinquit, Gallicanos etiam episcopos in eundem Romani judicii contemptum adducit, dum eos *posthabito Transalpinii conventus judicio*, Gallicanæ synodi sententiam adversus Celidonium decretam, constanter ratam habuisse, et in electione successoris Hilarii neglectum ab iisdem et pro irrito habitum Leonis decretum pronuntiat. Ita homo apostolicæ auctoritatis inoffensus, sub specie vindicandæ sancti Hilarii memoriæ, eundem infamat, ipsumque ejus inobedientiæ et contumaciæ patronum præferre cupit, quæ non sanctorum virorum, sed refractoriorum hominum propria est. Hæc vero quam sint commentitia, et non minus ab Hilario quam a Gallicanis fuerint aliena, sequenti capite demonstrabitur.

1057 CAP. II. Leonis decreto nec Hilarium, nec Gallicanos episcopos restitisse, adversus Quesnellum probatur. — 1. Ut Hilarium Leonis sententiæ renitentem Quesnellus præferat, eum c. 2 adhuc post eandem sententiam pro jure suo defendendo apologias scripisse, et legatos Romam mississe affirmat. Hæc vero refert quod auctor Vitæ narrat: *Et quia quantum in hac causa dictaverit, huic operi nulla possum ratione connectere, Auxiliaris præfecti quæ fuerit sententia, credidi inserendum*. Ita post Romanum judicium rejicit quæ ante judicium, cum defensionis locus esset, ab Hilario scripta et per legatos Romam missa fuerunt eo consilio, non tam ut suum judicium in Celidonium æquum, ut putabat, ostenderet, quam ut humiliores verbis agens Leonem deliniret, ne se et sedem Arelatensem suis privilegiis exueret. Id ex ipso contextu Vitæ satis elicitur. Auctor enim narrat Hilarium, qui ante sententiam Roma excesserat, Arelatem reversum, statim *totum se ad placandum Leonis animum inclinata humilitate convertisse*, et in hanc rem legatos mississe in Urbem, primo Ravennium presbyterum, tum Nectarium et Constantium episcopos. Mox dictata seu apologias commemorat quæ per eosdem legatos Romam missa noscuntur, hisque tandem subjecit Auxiliaris præfecti epistolam ad ipsum Hilarium, quæ accepta hunc nihil amplius pro suo jure laborasse, sed tota vitæ tempore conquiescisse testatur. Discensit ille Roma, hiemis rigore convalescente, nimirum exeunte Januario, vel Februario ineunte. Sententia autem Leo-

nis lata fuit viii idus Julias. Intermedio igitur tempore ea gesta fuerunt, ac proinde apologiæ ante sententiam dictatæ et editæ sunt; et si quidem statim post Hilarii reditum ad placandum Leonis animum legati cum apologiis directi sunt, apologiæ ejusmodi post viii idus Julias prorogari nequeunt; cum præsertim hæc post sententiam scriptæ in Leonis contemptum, non ad placandum, sed ad exulcerandum ipsius animum contulissent. Quesnellus part. 1, c. 8, Hilarium post Romanum judicium resistentem tradidit ea hypothesi quod Leonis sententia lata fuerit viii idus Januariæ, qua die signatur breviar Leonis epistola ad Viennenses episcopos. Cui sententiæ cum ille non acquievisset, exinde factum putat ut S. Leo quinto post primam epistolam mense aliam longè prolixiorè, diuturnaque meditatione ac cura elaboratam ad eosdem episcopos scripserit. Verum hæc hypothesi falsa est; eam enim breviorè epistolam, de cujus germanitate idem Quesnellus alibi dubitationem insperserat, eo capite octavo ut Hilarium Leonis judicio resistentem obtrudat, genuinam præsumit, cum tamen inter supposititias referenda sit, et ex admonitione nostra palam fiet.

2. Post sinceram vero epistolam scriptam circa viii idus Julias, quæ Leonis sententiam adversus Hilarium exhibet, hunc adhuc suum jus persecutum, et eam metropolitancam, qua privatus fuerat, semper quoad vixit, usurpasse potestatem, affirmari quidem potuit a Quesnello, probari autem non potuit. Nullum certe factum allegabitur, testimonium nullum. Verba auctoris Vitæ, quibus Hilarius in proposito suo constantem præfrens, ait c. 17: *In discrimine vitæ positus, communioni ejus, quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit*, Quesnellus sub finem cap. 3 ita recitat ut ad totum tempus vitæ Hilarii referenda videantur, cum tamen a scriptore de eo tempore dicta sint quo Hilarius Romæ una cum Celidonio sacris interesse noluit. Idem porro auctor Vitæ descripta epistola Auxiliaris præfecti, qua Hilario ut sese demitteret et acquiesceret, non obscuris verbis suaserat, hæc statim subjicit: *Talia percipiens, totum se orationi, prædicationi, operationi velut incipiens mancipavit*, et reliqua, quæ sub finem præcedentis capituli recitavimus. Omnia autem hæc episcopalis quidem ministerii, quod Hilario relictum fuit, et sanctæ vitæ officia sunt, quæ ad metropolitici juris munera reduci nequeunt. Immo hæc scribendi ratio sanctorum virum exhibet, qui Auxiliaris consilium secutus, nihil amplius resistens, soli episcopali curæ, sive ipsius cultui se totum addiderit. Idem sane Quesnellus hoc unum ex laudatis Vitæ verbis colligi

1059 posse affirmavit part. 1, c. 8, Hilarium ab hujusmodi contentione quiescentem Leoni amplius molestum non fuisse (fuisse autem molestus, si adhuc post editum tam solemne judicium metropolitancum jus exercere voluisset), totum vero se animabus commissis oratione, prædicatione ac cura sua juvandis colendisque dedisse; quibus sedulo incumbens vivendi finem fecit. Immo paulo post affirmat toto eo tempore quo ille supervixit, nullam se obtulisse occasionem, quam nec Hilarius quaesierat, qua necesse esset Leonis decreto contraire: prima enim, ut manifestum est, ab illo tempore occurrit Vasensis episcopi ordinatio, quæ post Hilarii mortem a Ravennio ejus successore facta fuit. Ubi autem nulla metropolitici juris exercendi occasio incidit, Hilarium se ut metropolitanum gessisse, et metropolitancam semper quoad vixit, usurpasse potestatem dici nequit. Quid quod incredibilem rem ingerant qui eum in metropolitica potestate usurpanda perstitisse contendunt? Cum enim Leonis decreto imperatoris lex accesserit, qua ejus decreti executio in ipsis Galliis præcepta fuerat, si quid contra audere voluisset Hilarius, imperatoris ministri, quos mandatum imperiale urgebat, non permisissent. Hinc ipse Quesnellus part. 1, c. 9, de hac lege sermonem faciens, parendi, inquit, necessitatem fecerat constitutio imperialis a Valentiniana edita adversus Hilarium;

A quæ plane revincunt illa quæ idem sibi contradicens scripsit part. III, c. 1: *Hilarius eandem semper quoad vixit usurpavit potestatem etiam... minitante Augusto*. Contradictiones in eo qui falsum propugnat, facile occurrunt.

3. Quoad Gallicanos episcopos audacter affirmat part. III, c. 2, hos posthabito Transalpini conventus judicio Gallicanæ synodi sententiam adversus Celidonium decretam constantè ratam habuisse. Quam facile est falsa gratis venditare! Judicium potius Hilarii contra Celidonium post Romanam synodum et post Leonis judicium irritum fuisse habitum ex eo cognoscimus, quod Vesontionensis Ecclesia laudatum Celidonium a Leone restitutum, in sua sede mortuum ac sepultum, Importunum vero, qui in ejus locum fuerat ab Hilario suffectus, eo suam sedem post Romanum judicium repetente, potum tradat, ut videre est apud Chiffetium in Vesontione tom. II, pag. 115 et 136. Ipsa Valentinianæ lex Celidonii restitutionem a Leone decretam executioni procul dubio mandata dubitare non sinit.

4. Sed quam longe abessent Gallicani provinciarum illarum antistites a Leonis constitutione effectui tradenda, in ipsa ordinatione Ravennii clarum evasit, inquit Quesnellus part. 1, c. 8, ac si hæc ordinatio, qua Ravennius velut metropoli Arelatensis electus fuit, adversus Leonis decretum pugnet, quo jus metropolitancum Viennensi episcopo concessum fuerat. Ut perspicuum fiat quam sit inanis hæc ratio, observandum est episcopos Arelatensi sedi adhærentes adeo ratum habuisse Leonis decretum, ut Hilarium omni metropolitico jure privatum agnoscentes, hoc jus Ravennio ejus successoris novo decreto reparandum petierint. Sic enim illi epist. 65, cap. 1: *Non aliqua nova institui, sed prisca per vos optamus et antiqua reparari. Nec enim justum est ut honorem ejus (Ravennii) quem, ut probavimus, impense diligitis, illa res minuat, qua pietatem vestram alter (Hilarius) offendit. Et sane manifestum est Ecclesiæ Arelatensi divinæ gratiæ favorem adesse, cui talem habere contigit sacerdotem, per quem privilegia dignitatis antiquæ, quæ dolebat sibi pro tempore diminuta, gauderet in perpetuum recentioribus apostolicæ sedis auctoritatibus reformata*. Si irritum habuissent Leonis judicium quo Hilarius Arelatensis sedis privilegiis exutus fuerat, hæc pro tempore diminuta nequaquam dici potuissent. Id autem dictum est a Gallis, quia ea privilegia Hilario vere fuisse sublata noverant; unde Leo in responsione epist. 66, c. 1, ita hanc Gallorum postulationem expressit, *ut quod decessor ipsius (Ravennii) merito suæ præsumptionis amiserat, reformetur*. Addiderunt autem pro tempore, quia eadem privilegia in unius Hilarii penam eidem adempta, ex Leonis mente, qui in Ecclesiarum privilegiis nihil convelli, nihil excidi patiebatur (ut idem tradidit epist. 66, c. 1), Arelatensi sedi, mortuo Hilario, reservabantur. Solum scilicet Hilarium punire voluit Leo, non autem sedem suis prærogativis exuere; unde si attentius legatur tota epistola 10, sola persona Hilarii multata invenietur. *Nec ultra Hilarius audeat conventus indicare synodales. Non ergo intersit 1061 ulli ordinationi; non ordinet. Noverit se non solum ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provinciæ, quam male usurpaverat, potestate privatum*. Omnia unum Hilarium pulsant; de sede aut successoribus ne verbum quidem. Forte hæc solius personæ multa, quæ ad successores non transiret, clarius expressa fuerat in alia deperdita epistola, quo hoc jus Hilario ademptum, in Viennensem episcopum deputatione quadam interina traductum fuit. *Quam potestatem, inquit ipse Leo epist. 66, c. 2, Hilario episcopo (non sedi Arelatensi) ablatam, Viennensi episcopo credidimus deputandum; et ex hac fortassis qua periit epistola, antistites Gallicani pontificiam mentem apertius edocti, in laudatis ad Leonem litteris Arelatensis episcopi dignitatem pro tempore diminutam tradidere*.

5. Hæc certo vetus Ecclesiæ disciplina fuit, ut si

qui metropolitæ ex aliqua ipsorum culpa, non episcopali sede, sed solo metropolitico jure privarentur, hæc pœna unam eorum personam ac vitam afficeret, non autem ad successores transiret; interim vero, dum illi viverent, jus metropolitico ad antiquiorem episcopum pertineret. Id palam fit ex epist. 8 Hilarii papæ, qui Leoni immediate successit. Cum enim Hermes e Biterrensi episcopatu, a quo indigne fuerat exclusus, ad Narbonensem promotus fuisset, Hilarus id contra canones gestum agnoscens, ita ei Narbonensi sede relicta, jus metropolitico ordinationis episcoporum in antiquiorem ejusdem provinciæ antistitem transtulit. *Ei, inquit, qui nunc Ecclesiæ Narbonensi præsidere permittitur, ordinandorum episcoporum ob hæc quæ prave facta sunt, sustulimus potestatem, quam ita ad fratrem et coepiscopum nostrum Constantium Uceticiæ Ecclesiæ antistitem, quia ævo honoris primus esse dicitur, pertinere censuimus, ut si superstite Herme episcopo defunctus fuerit, illum hæc cura respiciat quem repererit episcopalis ordo primatem. Herme autem episcopo deficiente, faciendorum mos antistitem Narbonensi mox reddatur Ecclesiæ, quem non civitas, sed causa præsumptionis anisil.* Similiter cum S. Leo in eadem epist. 10, ubi de S. Hilario agit, cap. 6, sublaturus alium quemdam, si forte irreperet, metropolitaram abusum, generale edictum sanxit, ut si quispiam metropolitani mandatis non pareat, jus ordinandi ad eum pertineat, qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit sacerdotes; solam utique peccantis personam punire voluit, ita ut, hoc defuncto, redeat ad successorem eadem prærogativa, quam non civitas, sed causa præsumptionis anisil. Quod si idem pontifex cum Hilario jure metropolitico exiit, solam vitam ejus pari de causa respiciens, Leontio quidem antiquiori episcopo jus in convocandis diversarum provinciarum synodis detulit in eadem epist. 10, c. 9, cæteras vero juris metropolitici prærogativas in alia epistola, quæ desideratur, transtulit in episcopum Viennensem, id eo speciali nomine fecisse credendus est, quia Viennensis episcopus cum Arelatense in aliquot saltem ejusdem provinciæ Ecclesias jus sibi esse contendebat. Id tamen non impedit quin utriusque juris sive in Leontium antiquiorem antistitem, sive in Viennensem traducti decretum solam Hilarii vitam afficeret, adeo ut, Hilario mortuo, utrumque jus ad Ravennium successorem redierit. Hinc ex electione Ravennii colligi non potuit cum Quesnello episcopus comprovinciales metropolis Arelatensis Leonis decreto nequaquam paruisse. Hilario enim mortuo Leonini decreti vis desierat; quo cum pontifex sola persona Hilarii multata, Arelatensi sedi suum jus intactum reliquisset, jure post ejus mortem comprovinciales episcopi ad metropolitæ electionem convenire sine Viennensi; unde illam Leo approbavit epist. 40 et 41. Id ipse Quesnellus fateri coactus fuit in præmissæ dissert. part. 1, c. 8, scribens: *Nihil de neglecto Viennensi episcopo metropolitano in Ravennii ordinatione suggerit aut reprehendit; unde promptum existimare Leonem noluisse Ecclesiam Arelatensem jure metropolitico sua sententia spoliare, sed solummodo Hilarium multare; quo mortuo, æquum judicavit ut omnia in statum pristinum redirent.* Solum fallitur, quod hocce consilium œconomix gratia inductum arbitretur post electum Ravennium, hanc autem eandem vim ex disciplina ejus temporis ipsi decreto ab initio fuisse nequaquam putet.

6. Cur vero, inquires, comprovinciales episcopi priscum jus Hilario ademptum Ravennio redintegrandum petiere, si post Hilarii obitum ex Leonis mente ac ex disciplina ipsa ad eundem redierat? Id ortum duxit ex veteri controversia **1063** Viennensis episcopi, qui cum ex decreto Leonis, vivente Hilario, jus Arelatensis obtinisset, eo adhuc mortuo, jus suum prosequebatur in aliquot Ecclesias, ac præsertim in Vasensem, cui Ravennius reviviscente pristino jure episcopum dederat. Hinc itaque Raven-

nius et comprovinciales novum decretum a Leone postularunt, non ut post mortem episcopi metropolitico jure privati antiquum jus ad successorem rediret, sed ut in jure controverso inter Arelatensem et Viennensem episcopos supra Vasensem aliasque Ecclesias, quod vivente Hilario Viennensi traditum fuerat, Arelatensis privilegia sarta tecta servarentur, ne quod *pro tempore* in solius Hilarii pœnam fuerat ablatum, in perenne successorum ac sedis detrimentum cederet.

7. Ex his etiam ordinatio Vasensis episcopi, quæ post mortem Hilarii ad Ravennium ejus successorem ex veteri disciplina rediit, pro astruendo jure Hilarii nihil probat; et multo minus probat Hilarium idem jus, quod ipsi Gallicani Hilario ablatum professi sunt, Gallis episcopis annuentibus obtinuisse, eandemque semper, quoad vixit, usurpasse auctoritatem etiam refragante Leone; quod cum Quesnellus ingressus, pro æqua Hilarii apologia magnam eidem inobedientiam et contemptum criminationem impigit. Neque eum vindicat ratio ab eodem subjecta, c. 1, quia nos latebat inertem esse ac otiosam primariorum præsulum erga inferiores episcopos prærogativam, cum nihil ab his secundum normam canonum arrogatur. Hæc præsumunt Hilarium omnia egisse secundum canones, nec quidquam extra suam provinciam sibi arrogasse, quod tamen Quesnellus irrito conatu probare studuit, ut antea ostensum est. Cum porro Hilario reipsa imponit inobedientiam et pertinaciam, quæ ab ipso alienissima nullis canonibus probatur, ejus sanctitas hujusmodi defensionem, quæ juris specie et canonum nomine crimina protegit, maxime detestatur.

CAP. III. *Vindicantur Leonis verba, quibus Hilarium nihil rationabile protulisse tradidit. De testibus a Celidonio productis. Judicium S. Leonis vindicatur. Quid sentiendum de aliquot accusationibus adversus Hilarium Leonis epistolæ insertis.* — 1. Ea Leonis verba de Hilario epist. 10, c. 3: *Rationabile quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere, non habuit* quorum sensum alibi exposuimus (Vid. c. 1, num. 2), Quesnellus c. 3 de jure appellationis dicta interpretatur, adeo ut hoc non angeretur Leo quod Hilarius Celidonii appellationi obniteretur. Hæc pariter jus appellationum, quod luculentissime constitutum, Leoni defuisse præsumunt. Eadem porro verba idem Quesnellus eo nomine in suspicionem vocat, quia omnibus in re propria dicendi testimonii facultatem jura submovent. Si ea verba ab jus referenda essent, et Hilarius in hoc restitisset, cum pro appellationum jure constituendo luculentissima et consuetudinis, et canonum, et divini juris testimonia a nobis producta fuerint part. 1, c. 5, 6 et 7, nonne quidquid ab Hilario contra fuisset allatum rationabile esse non poterat? Si vero referantur ad factum, quomodo rationabile credi potest quod judex rationabile non fuisse testatur (Vid. observ. in part. 1, c. 2)? Num porro judex cum causam aliquam sibi competentem recipit, et deficientem in responsionibus et probationibus, ac declinantem a judicio damnat, nihilque rationabile protulisse pronuntiat, traduci possit veluti testis in propria causa, ex ipsis juribus aliis judicandum relinquimus.

2. Quod porro eodem capite a Quesnello subjicitur de testibus a Celidonio in Romana synodo productis, illa quidem præsumptio Leonis iudicio obesse, iudicio autem Hilarii favere videtur, quod in rebus facti facilius et cautius judicia ferantur in loco ubi res gesta est, et ubi testes minus facile decipere queunt, quam in loco valde dissito, si præsertim soli testes a reo adducti eodem pervenerint. Igitur iudicium Vesontione ab Hilario habitum, ubi Celidonius erat episcopus, et ubi plures testes inventi fuere, deceptioni minus obnoxium videri potest, quam iudicium Leonis habitum Romæ, ubi soli testes a Celidonio producti fuere. Id quidem non leve videretur, si de facto actum esset, **1065** quod Vesontione acci-

disset. At id non constat; immo oppositum multo est probabilius. Impedimentum Celidonio obiectum fuerunt nuptiæ cum vidua quam ille ante episcopatum duxisse dicebatur (*Vit. Hil. cap. 16*). Additum quoque fuit aliud impedimentum, uti appellant, lenitatis, nimirum *saeculi administratione perfunctum* capitali aliquos condemnasse sententia. Ubi autem hanc saeculi administrationem, seu officium iudicis exercuerit, non exprimitur. Gerebantur autem eiusmodi administrationes et officia variis in locis, ac proinde fieri potuit ut dum alibi quam Vesontione saeculari administratione fungeretur, uxorem ejusdem loci duxerit; ac propterea de re ageretur quæ non Vesontione, sed alibi contigerat. Quis autem scit qua in urbe et qua in provincia id evenerit? Enimvero si res hæc Vesontione accidisset, ac fuisset ibidem nota, uti supponitur, ante ejus electionem patuisset, dumque ex more cleri populique suffragium quaereretur, hoc impedimentum saltem ab aliquo productum fuisset in medium, ejusque ordinationem impedisset. Igitur ex ipsa electione et ordinatione pacifica obiecta postea nuptiæ ad alium remotum locum pertinent, ita ut soli exteri testes Vesontione non minus quam Romæ adducendi fuerint, nec major pro Vesontionensi quam pro Romano iudicio fides et auctoritas ex productis testibus colligi queat. In Vesontionensi autem iudicio testes male fidos adhibitos illud iudicio esse potest, quod impedimentum lenitatis, in quo etiam testes Vesontione accusationem confirmarunt, non constituit; unde nulla de eo amplius in Romano iudicio quaestio mota fuit, de qua apud Leonem nullum indicium. Ita ergo falsi et accusatores et testes esse potuerunt in impedimento bigamiae, ut in impedimento lenitatis fuisse videntur. Potuerunt nimirum aliqui in Celidonium male animati falsas accusationes spargere, et falsos testes forte ex solo auditu proferre, qui Hilarium zelo disciplinae abreptum aliosque Vesontione coactos iudices deciperent. Romam autem a Celidonio æquiores et instructiores testes, qui ipsum in administrationibus nossent, potuerunt adduci, quibus Hilarius, licet gesta secum tulerit, respondere non potuit. Hæc gravior præsumptio est, quæ majorem Romano quam Vesontionensi iudicio ex ipsis testibus fidem conciliat. Certe Jurensis monachus, qui Vesontioni proximus, et Hilarii ævo fere suppar S. Romani Vitam scripsit, ex fama atque traditione ejusdem Ecclesiae Hilarii sententiam *nulla existente ratione* editam accusavit. En igitur ex ipsa Vesontione, in qua Hilarius Celidonium deposuerat, calculus pro Leonis sententia. Majus hoc testimonium est, quam solum testimonium auctoris Vitæ S. Hilarii, qui ex sola Arelatensi fama, non autem ex Vesontionensi scripsit. At de hoc plura in observationibus ad primam partem c. 3. Neque idcirco fieri potuisse negamus ut testes a Celidonio producti Leonem fallerent. At cum hi interrogati fuerint præsentem Hilario, is autem tametsi testium et actorum Vesontione esset instructissimus, *quod posset opponere non habuerit*, magna pro iisdem præsumptio exoritur, qua Leonis iudicium, ut res ejusmodi ferunt, æquissimum iudicetur.

3. Hic autem dissimulare non possumus magnam Quesnelli audaciam, qua Leonem in hac causa ex præconcepto in Hilarium affectu egisse traducit. P. Jacobus Longueval, l. iv, *Histoire de l'Eglise gallicane*, tom. II, pag. 35, tantam criminationem paucis exsufflat: *Le P. Quesnel, qui semble n'avoir entrepris de commenter les œuvres de saint Léon que pour faire le procès à ce grand pape, l'accuse d'avoir agi par prévention contre saint Hilaire. Mais saint Léon avait été témoin à Rome du procédé d'Hilaire; il avait examiné les pièces du procès dont il était juge. Peut-on sans témérité juger qu'un si grand homme et un si saint pape ait agi par passion contre un autre saint?* Enimvero si de iudicio in causa Celidonii habito, quo Hilarii sententia recisa fuit, sermo sit, quid, quæso, Leonis agendum fuerat, Celidonio appellante, insistente, et testes producente. Hilario autem nihil opponente, et

A iudicium declinante, nisi illud solemnè legum omniumque tribunalium principium sequi: *Actore non probante reus absolvitur*. Nemo potest hac in re Leonis succensere, nisi eum in ejusmodi appellationibus iudicandi potestate expertem et incompetentem iudicem existimet. Id sane unum Quesnellus pro Hilario apologia produxit, et eidem sancto viro hanc falsissimam sententiam affigens, huc omnia ejus dicta, omne silentium, ipsamque a Romano iudicio fugam retulit. 1067 Ita ad juris quaestionem totam hanc causam revocavit, quam de mero facto futuram initio receperat. Hoc autem pontificium jus cum luculentissime (ut nobis quidem videtur) constitutum fuerit, tum ex consuetudine, tum ex canonibus, tum ex divino jure, S. Leo, cui hoc jus erat exploratum, aliter iudicare non potuit; ejusque iudicium nemo poterit juste reprehendere, nisi qui cum Quesnello jus pontificium neget. Dum vero hic, ut se et suum præiudicium occultet, hanc sententiam ab omni jure abhorrentem S. Hilario ascribit, eum apostolicæ auctoritati adversantem traducit, atque apologiæ nomine magnam ipsi criminationem et ignominiam intexit. Nos eximiam tanti viri sanctitatem venerantes, quam ipse etiam Leo post ejus mortem testatus est, cum eum *sanctæ memoriæ* appellavit epist. 40, alia æquiori ratione ipsum vindicare studuimus. Quod si hæc minus placeat, quæcumque alia melior et probabilior afferatur, dum pontificium jus omni antiquitate atque auctoritate suffultum non cedat, libentissime suscipietur atque probabitur.

4. Quod si de variis Hilarii accusationibus Leonis epistolæ insertis, et in Celidonii causam vel præter ipsam incidentibus agatur, cum ad facta pertinent quæ apostolicæ sedis jus non tangunt, non inficiamur in his Leonem non minus quam Hilarium potuisse allucinari et decipi. Optaremus quidem eas accusationes ita posse purgari, ut dum Hilarius defenditur, Leo non accusetur. Utinam nobis licuisset auctorem Vitæ Hilarii imitari, qui vel a narrandis nonnullis abstinere satius duxit hac ratione allata (*Cap. 17*): *quia tantorum virorum, præsertim jam ad supernam gratiam evocatorum, non audeo iudicia ventilare!* Cum vero Quesnellus Hilarii purgandi prætextu Leonem impetiverit, officii nostri fuit eas rationes producere quæ ad hunc vindicandum magis confertæ visæ sunt. Quod si exinde nonnihil censuræ in Hilarium redit, id non nobis, sed monumentis quæ supersunt tribuendum est. Leonis epistola hæc in re plurimum probat, cum de contentione Romæ habita testetur, quæ ipsis gestis una cum epistola missis in Gallias inserta fuit. Neque enim de calumniis Hilario impactis a sanctissimo præsule suspicari licet. Cumque Leo hæc litteras exararit non statim post disputationis æstum, sed quinque circiter menses post, cum omnis æstus, si qui fuit, plane conquieverat, ac præterea eam scripserit post receptos et auditos Hilarii legatos ad ipsum placandum, et Hilarium excusandum seu purgandum missos, inter quos Ravennium pontifici *probatum* fuisse discimus ex epist. 40 et 41, hoc tanto intervallo melius edoctus, si quid etiam antea præter gestorum fidem ac rei veritatem animo præsensisset, procul dubio emendasset. Licet autem in hac epistola aliquid acerbis Hilario excidisse indicetur quæ apostolica auctoritas lædi visa est, quid tamen id fuerit non exprimitur. Si acta quibus tota hæc contentio descripta fuit ad nos pervenissent, quæ æquiori ac certiori interpretatione Hilarii verba explicari possent, fortassis cognoscere-mus. In hoc autem obscuro satis æquam et probabilem censemus eam interpretandi rationem quam proposuimus, ut ne Hilarium contra apostolicum jus circa appellationes, contra veterem consuetudinem et contra ipsos canones Sardicenses, quos in Galliis receptos ostendimus, quidquam divisisse aut sensisse credamus. Quoad cæteras vero Hilarii censuras, quæ ad facta pertinent ab Urbe remota, num Leonis alibi obreptum fuerit, inopia aliorum documentorum diiudicare non possumus.

DISSERTATIO SEXTA,

DE JEJUNIO SABBATI IN ECCLESIA ROMANA OBSERVATO, TEMPORE S. LEONIS PP. I.

Ad hæc verba epistolæ ejusdem 11 (nunc 9) ad Dioscorum Alexandrinum episcopum, cap. 1, Continuato sabbati jejunio, et ad clausulam hanc sermonum de jejunio mensium septimi et decimi atque Pentecostes: Quarta igitur et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum apostolum pariter vigilemus; quæ verba a sermone 4 de Quadragesima, cui male hactenus inserta leguntur, rejicienda esse, et unde nata interpolatio, demonstratur.

1069 I. De jejunio sabbati variam olim diversamque fuisse Ecclesiarum consuetudinem, et monuit S. Augustinus pluribus locis, et ex aliis passim auctoribus certissimum est. Sed quid potissimum observaverit Ecclesia Romana Leonis nostri ætate, ut accuratius inquiramus, invitat nos Romani hujus pontificis, cujus scripta recensuimus, memoria, et nonnulla etiam compellunt Epistolarum Sermonumque ejus loca, quibus vel jejunii sabbatici mentio injecta est, vel ex consilio videtur omissa.

Sabbatorum porro in hac dissertatione multiplex ordo distinguendus. Vel enim de iis sabbati diebus agitur qui per quadragesimales hebdomadas occurrunt, vel de his qui quartam et sextam feriam Quatuor Temporum sequuntur; vel de quolibet sabbato per annum extra utraque illa tempora occurrente: quibus demum et sabbatum vigiliæ Pentecostes adjungi potest. De his seorsim nobis disserendum, omissis paschalis sabbati jejunio, de quo similis non movetur controversia.

II. Ac primum quidem sabbatis cujuslibet hebdomadæ extra Quadragesimam, aut Quatuor, ut aiunt, Tempora, nec non etiam extra paschalem Quinquagesimam ante Pentecosten positæ, observatum esse jejunium in Ecclesia Romana, tam manifesta evincunt testimonia, ut qui illud negaverit contentionem magis amare existimandus sit quam inquirere veritatem.

1070 Sabbati jejunium jam a Silvestri temporibus, vel etiam ante fuisse institutum narrat Nicolaus I, pontifex Romanus ad Gallicanos episcopos scribens: *De jejunio sabbati*, inquit, *tempore sancti Silvestri confessoris Christi satis discussum est et disputatum, atque ut celebraretur per omnia definitum, nullusque post hæc ausu temerario contra istud statutum venire, aut saltem mutire præsumpsit.* Si ita vere scripsit (a) Nicolaus, istud, puto, ex apocryphorum commentariis hausit, aut populari Romanorum traditione. Unde enim discere potuit de Silvestro, quod Ambrosio, Augustino, Cassiano ipsique Innocentio primo ignotum fuit? Si enim sub Silvestro jejunium sabbati discussum, statutum definitumque fuit, nec latere Innocentium potuit, Silvestro magis vicinum, nec illud Innocentius omittit, cum ad Eugubinum scribens congereret quidquid ad Romanæ istius consuetudinis patrocinium facere poterat. Putaverim ego vel Nicolaus memoria lapsus esse, ut Silvestrum pro Innocentio supponeret, vel scribarum allucinationem esse; idque duplici confirmo conjectura. Primum enim auctoritati Silvestri, Innocentii auctoritatem atque decretum subjunxisset Nicolaus, et ad ejus ratiocinia Photium, qui Romanam Ecclesiam calumniabatur, remisisset; quod certe majoris fuisset roboris quam nescio quam disputationem coram Silvestro habitam, omnibusque ignotam commemorare. Secundo, si post Silvestri definitionem nullum contra istud statu-

tum venire, aut saltem mutire præsumpsisse dixisset, statim a Photio deprompta esset e codice Romano epistola Innocentii **1071** papæ ad Decentium, per quam manifestum est non longe a Silvestri ætate adversus sabbati jejunium etiam in suburbicaria diocesi et mussitatum esse et disputatum. Novi ex opusculo sancti Petri Damiani LV, et ex Vita sancti Romualdi ab eo conscripta, aliquid scriptum nomine Silvestri papæ de sabbati jejunio venditatum esse tunc temporis, cujus etiam fragmentum refertur in citato opusculo. Sed scripta suspectæ antiquitatis et sinceritatis tam antiquo pontifici sine veterum auctoritate asserta, non magnum sibi conciliant ex auctore undecimæ sæculi patrocinium.

III. Ex mellioris igitur notæ monumentis asserendus est usus jejunii sabbatici in Ecclesia Romana. Certum est circa annum Christi 387 eam viginti consuetudinem, quam ex epistolis sancti Augustini 86 et 118 notam habemus. Cum enim sancta Monica Mediolanensem Ecclesiam sabbato non jejunantem inveniens, quid sibi agendum esset dubitaret, interrogatus ab Augustino adhuc catechumeno Ambrosius respondit: *Quando hic sum, non jejuno sabbato; quando Romæ sum, jejuno sabbato. Ad quamcumque Ecclesiam veneritis, ejus morem servate, si pati scandalum non vultis aut facere* (S. August. epist. 118 ad Januar., cap. 2). Circa ann. Chr. 392 perseverasse hunc morem in eadem Ecclesia testis est laudata epistola 86, quam scripsit jam presbyter factus, ut hominis ejusdem Romani proterviam retunderet, qui universas pene Ecclesias a Romana eo in ritu discrepantes injuriose lacescebat. Post annum 395 servatum esse, testatum facit epistola ejusdem Augustini 118, quam ad Januarium dedit cum jam episcopus esset. Quod enim ibi ait: *Alii jejunant sabbato, de Romanis intelligendum esse satis insinuat responsum Ambrosii, quod statim ab eo refertur. Idem epistola 49 ad Hieronymum de eodem jejunio hæc habet verba: Vellem me doceret benignitas tua utrum simulate quisquam sanctus Orientalis, cum Romam venerit, jejunet sabbato, excepto illo die paschalis vigiliæ.* Hieronymus ipse scribens ad Lucinium Boeticum epist. 28, jejunium quoque sabbati Romæ observatum commemorat. Anno 416, quo ad Decentium episcopum Eugubinum scribebat Innocentius PP., tantum abest ut quidquam de illa jejunii sabbatici consuetudine remissum esset, quin potius illam omnino servandam esse contendit. *Non negamus, inquit, sexta feria jejunandum; sed dicimus et sabbato hoc agendum.... Sabbatum prætermittere non debemus; probatque tum ratione multiplici, tum diversis traditionibus, seu ecclesiasticis, seu apostolicis, ex quarum una jejunium sabbati in Ecclesia Romana celebratum esse satis initio epistolæ insinuat, ubi quæ de institutis ecclesiasticis ac apostolicis traditionibus habet, ad singula epistolæ capita pertinere suggerit. Joannes*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc Nicolaus I sumpsit ex Actis S. Silvestri, quæ Gelasii quoque ætate a multis Romanis legebantur, ut idem Gelasius testatur in decreto de libris apocryphis. Cum vero hæc Acta a Baronio ad annum 315, n. 47, compluribus mendaciis deturpata proben-

tur, et post alios eruditos viros a Papebrochio et Janningo pro non exigua parte falsi convicta sint, nullam in hac re ad jejunium sabbati pertinente, quæ inter commenta censenda est, fidem merentur.

Cassianus, qui Romæ sedente Innocentio commoratus est, et usque ad ann. Chr. 433 ætatem protraxit, eandem Ecclesiæ Romanæ consuetudinem notam nobis **1072** facit, lib. III de Institutis cœnobiorum, cap. 10, cujus verba paulo post referemus. Socrates Innocentii temporibus æqualis, quique historiam suam usque ad decimum septimum Theodosii consulatum perduxit, hoc est, ad an. Chr. 439, disertis verbis scribit: *Romæ singulis sabbatis jejulant*, lib. V, cap. 22.

IV. Anno sequenti, qui ab Innocentii obitu fere vigesimus quartus fuit, Leo pontifex creatus est; quo sedente, viro scilicet paterni moris retinentissimo, non utique credendum est deseruisse sabbato jejundandi Romæ Ecclesiæ studium, sed et hujus observantiæ expressum habemus apud Leonem testimonium, quod posthabitu hactenus fuisse miror ab his qui hanc materiam attigerunt. Est in epistola ad Dioscorum Alexandrinum episcopum (*Epist. 11, al. 81*), quem sub ejus episcopatus initia hortatur ut Ecclesiæ suæ disciplinam et instituta ad Romanæ mores componat; tale est autem caput primum: *Quod ergo a Patribus nostris propensiore cura nominus esse servatum, a vobis hoc volumus custodiri: ut non passim diebus omnibus sacerdotalis vel levitica ordinatio celebretur; sed post diem sabbati, ejus noctis quæ in prima sabbati lucescit, exordia deligantur, in quibus his qui consecrandi sunt jejunis, et a jejunantibus sacra benedictio conferatur. Quod ejusdem observantiæ erit si mane ipso Dominico die, CONTINUATO SABBATI JEJUNIO, celebretur; a quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt, quam ad diem Resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Vides ut moris erat apud Romanos sabbato jejunare, quandoquidem ab his qui mane Dominico die vel ordinabant vel ordinabantur, continuari velit sabbati jejunium: quis enim quod actum non est continuari posse dixerit?*

Scio quid reponi possit, videlicet non hic de quolibet sabbato rem esse Leonis, sed de sabbato sancto, quod jejunando transigere omnibus solemne erat ac religiosum. Probant id tum ex Paschatis mentione quæ hic injicitur, tum quod Dominica illa vocatur dies Resurrectionis. Id ita persuasum habuerunt qui in prioribus editionibus hunc titulum vel apposuerunt vel apposuit servando probarunt: *De ordinatione presbyteri aut diaconi, ut sabbato sancto celebretur, id est die Dominico. Sed quam imperita manus hujusmodi titulum composuerit, evidens est, cum tot fere sint errata gravissima quot verba; sacerdotum enim nomine solos presbyteros, et sacerdotali ordinatione presbyterorum ordinationem censeri putavit; cum potius episcopos episcoporumque ordinationem isthæc significent. Deinde Dominicum diem cum ipso sabbato confundit. Ac demum quod generaliter de sabbato dicitur ad sabbatum sanctum restringit. Duo priora errata digito solum monstrasse sufficit; tertium nescio an quis velit defendere.*

V. Certa de quolibet sabbato ac qualibet **1073** Dominica Leonem hic agere facile probatur: 1° quia episcoporum consecratio numquam fuit vel ipsi diei Paschatis affixa, vel illis statim Quatuor Temporum Dominicis; sed vel sola et qualibet Dominica, ut olim; vel etiam in apostolorum festivitibus, ut hodie, debuit celebrari. 2° Omnia momenta quæ Leo perpendit, tam pro aliis omnibus Dominicis faciunt, quam pro Dominica Paschalis: mundi scilicet exordium, apostolorum cum baptizandi potestate missio, nec non effusio Spiritus sancti, etc., quæ die Paschalis impleta non sunt, sed die solum Dominica. 3° Auctoritas Scripturæ, exemplumque apostolorum, quæ ex libro Actuum referuntur, non soli Dominicæ paschalis conveniunt, sed quibuslibet diebus Dominicis: non enim in solemnitate paschali, Paulo et Barnabæ manus imposuerunt apostoli, et ad prædicandum gentibus eos miserunt. 4° Quia generaliter loquitur de sabbato: *Post diem sabbati, ejus noctis quæ in*

prima sabbati lucescit, exordia deligantur. Quod enim Dominicam proxime sequentem diem Resurrectionis appellat, non est quod quemquam moveat, cum familiarissimum sit scriptoribus antiquis ut quemlibet Dominicum diem, Resurrectionis diem nuncupent, diem vero ipsum Paschatis, sanctum Pascha, vel paschalem festivitatem vocent. Leo ipse in epistola ad Turribium, cap. 4, ait Priscillianistas jejunasse die Dominico, qui est dies Resurrectionis Christi. 5° Tantum abest ut mentio de Paschate persuadeat de paschali Dominica mentionem esse, quin potius hoc ipsum est quod contrarium demonstrat, quando, ut ostendat eam noctem quæ sequitur proxime diem sabbati, ad Dominicum diem pertinere, in exemplum adducit ipsum Pascha: *Sicut etiam, inquit, in Pascha Domini declaratur; in quo videlicet nox sabbato sancto succedens festivitati paschali deputatur in officio Ecclesiæ, quod nunc apud nos die sabbati summo mane celebratur, per illa vero tempora, nonnisi post noctis subsequentis initia agebatur; in quo frequenter repetitur: Hæc nox est in qua, destructis vinculis mortis, Christus ab inferis victor ascendit. O vere beata nox, quæ sola meruit scire tempus et horam in qua Christus ab inferis resurrexit!.... Hæc sunt enim festa paschalia, etc.* 6° Etsi ex historiæ ecclesiasticæ monumentis non constaret longe plurimos episcopos vel presbyteros extra diem ipsum Paschatis fuisse consecratos, hoc vel sola ratio suggereret. Quis enim sibi persuadeat per tot mensium intervalla, quod sæpe sæpius contigisset, relictas esse Ecclesias viduas pastoribus, quod gravi interminatione sacri canones prohibent? Immo veronumquam in Paschate ordinationum benedictiones celebrabantur, quia tota hæc solemnitas regenerandis catechumenis erat consecrata, et mensis potius December ordinationi sacerdotum deputatus erat; unde toties in fine historiæ pontificum hæc clausula subjicitur: *Fecit ordinationes mense Decembri, etc.* **1074** Certum igitur est, cum hic scribit Leo noster: *Ut his qui consecrandi sunt nunquam benedictio, nisi in die Resurrectionis Dominicæ tribuatur, etc.*, non de die Paschatis, sed de qualibet Dominica, quæ Resurrectionis sacra est, intelligendum esse; ac proinde sabbatum antecedens, cujus jejunium continuari præcipitur, non sabbatum sanctum esse, sed quodlibet per annum occurrens.

VI. Qua porro occasione, qua de causa hæc jejunii sabbatici consuetudo in Ecclesiam Romanam invecta fuerit, non concors est omnium sententia. Sanctus Augustinus epist. 86: *Est quidem, inquit, et hæc opinio plurimorum, quamvis eam perhibeant esse falsam plerique Romani, quod apostolus Petrus cum Simone Mago die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum, pridie cum ejusdem urbis Ecclesia jejunaverit, et consecuto tam prospero gloriosoque successu, eundem morem tenuerit, eumque imitata sint nonnullæ Occidentis Ecclesiæ.* Eandem rationem non a Romanis solum, sed ab aliis etiam nonnullis Occidentalium partium Ecclesiis obtendi suo tempore refert Cassianus lib. III de Institut. cœnobiorum cap. 10: *Cujus, inquit, moderaminis causam nonnulli in quibusdam Occidentalibus civitatibus ignorantes, et maxime in Urbe, idcirco putant absolutonem (jejunii) sabbati minime debere præsumi, quod apostolum Petrum in eodem die contra Simonem conficiaturum asserant jejunasse.* Hæc ratio cum a plerisque Romanis Augustini ætate reprobaretur, suggilletur a Cassiano, et ab Innocentio papa, qui rem ex professo tractavit in epistola ad Decentium, nullatenus commemoretur, omnino videtur commentitia.

Alteram igitur rationem afferri narrat ibidem Augustinus. *Alii, inquit, propter humilitatem mortis Domini jejunare, sicut Romana et nonnullæ Occidentis Ecclesiæ, elegerunt.* Quam rationem vehementer urget Innocentius loco citato, ita ut paris religionis esse velit per sabbati jejunium memoriam mortis Christi colere, ac jejunio sextæ feriæ ejus passionem, et diæ Dominicæ lætitia Resurrectionis ejus gaudia celebrare.

Quod si putant, inquit, semel atque uno sabbato jejunandum, ergo et Dominica et sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda; si autem Dominici diei et sextæ feriae per singulas hebdomadas reparanda imago est, dementis est bidui agere consuetudinem, sabbato prætermisso, cum non disparem habeat causam a sexta videlicet feria, in qua Dominus passus est, quando et ad inferos fuit, ut tertia die resurgens redderet lætitiæ post biduanam tristitiæ præcedentem.

Tertiam rationem suggerit uterque auctor, quæ tamen facile in præcedentem recidit. Eam ab apostolorum exemplo repetunt. Quia, inquit Augustinus (Epist. 86), discipuli humanitus mortem Domini doluerunt... Nam utique constat, addit Innocentius (Epist. ad Decentium Eug.), apostolos biduo isto et in mœore fuisse, et præter 1075 metum Judæorum se occuluisse. Quod utique non dubium est, in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari.

Quartam addunt aliqui, ut videlicet a Judæorum moribus longius recederetur. Siquidem perfidi isti non modo sabbato non jejunant, sed laute potius et oppipare epulantur, solemniter cultu festivum habent. Eam rationem subindigitat Cassianus loco citato: cum hæc ad contrarium Orientalium morem defendendum, quasi objectioni Romanorum occurrens, scribit: Non ad communionem festivitatis Judaicæ absolutio ista jejuniis reputanda est, his præsertim qui ab omni Judaica superstitione alieni monstrantur; sed ad refecionem, quam diximus lassi corporis pertinere: quod per totas anni septimanas jugiter quinque diebus jejunans, nisi duabus saltem interpositis refocillatum fuerit, facile laxescit ac deficit. Ex eodem adversus superstitiones odio descendit, quod illorum maxime dierum jejunium horrore habuit Ecclesia, quos jejuniis suis Manichæos consecrare animadvertit. Die Dominico, inquit Augustinus epist. 86, jejunare scandalum est magnum, maxime posteaquam innotuit detestabilis multumque fidei catholice Scripturisque divinis apertissime contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad jejunandum istum quasi legitimum constituerunt diem; per quod factum est ut jejunium diei Dominici horribilius haberetur.

VII. His de prima sabbatorum classe expositis, ad alteram perginus, illa videlicet sabbata complectentem quæ quartam et sextam feriam Quatuor Temporum excipiunt. Dubitandi locum dedit familiaris illa Leonis clausula, quam ad calcem omnium sermonum de isto jejunio solet apponere: Igitur feria quarta et sexta jejunemus; sabbato autem vigiliis apud S. Petrum faciemus. His enim verbis aliam feriarum illarum observantiam, aliam sabbati fuisse, videtur indicare, ut huic solas vigilias deputet, illis jejunandi necessitatem affigat. Verum non est ea mens Leonis; sed hoc potius intendit, ut in sabbato ad jejunium vigiliæ superadderentur. Enimvero sicut necesse erat ut aliorum dierum jejunium indiceret Christianæ plebi, ita omnino fuisse supervacaneum de jejunio sabbati mentionem facere, cum jam peculiari lege ac consuetudine ad illud jejunium Romani astringerentur.

Deinde cui mortalium istud in mentem venerit, Romanos tanta religione sabbaticum jejunium observasse per reliquas anni hebdomadas, ut ad illud ex apostolica traditione, apostolorum exemplo, ac mysteriorum recolendorum necessitate teneri se existimarent, et dementis esse diceret Innocentius bidui agere consuetudinem, sabbato prætermisso; sabbatum autem tunc temporis ac per eas hebdomadas prætermisisset, quæ sanctiori Quatuor Temporum jejunio ex apostolica institutione consecrata erant, quasi 1076 minus consuetudinis lex tunc urgeret, ex qua sabbati jejunium susceperant? At vetabant, inquit, instantes sabbati vigiliæ, quibus ferendis fideles, ejusdem diei jejunio fatigati, pares non fuissent; eam enim esse causam, ait Cassianus, cur sabbatum apud Orientales a jejunio esset immune. Ex illo, inquit (De institutis

cæn. lib. III, cap. 10), tempore apostolico, huic nocti, quæ sabbati lucem antecedit, deputata vigiliarum solemnitas usque in hodiernum diem per universum Orientem similiter observatur. Ideoque et absolutio jejuniis post vigiliarum laborem ab iisdem apostolicis viris statuta non immerito præsumitur per universas Orientis Ecclesias. Optime id quidem, quod ad Orientales attinet; sed quid ad Occidentales Ecclesias, ex quibus quæ sabbati jejunium colebant, fatigationem ex vigiliis ortam nullatenus attendisse testis est idem eodemque loco Cassianus? Cujus, inquit, moderaminis causam nonnulli in quibusdam Occidentalibus civitatibus ignorantes et maxime in Urbe, idcirco putant absolutionem sabbati minime debere præsumi.

3. Ex decreto Leonis de ordinatione sacerdotali, quod supra relatum a nobis fuit, manifestum est eam in quamlibet Dominicam etiam Quatuor Temporum cadere potuisse; cui celebrandæ necessarium erat ut jejunium sabbati continuaretur. Ubi cum exceptione nulla utatur, intelligendum relinquit sabbata illa non magis quam alia a jejunandi lege libera fuisse.

4. Augustinus epistola 86 hæc habet, quæ ad rem nostram facere videntur: Non solum Pharisæus, qui bis in sabbato jejunabat, verum etiam Christianus, qui quarta et sexta feria et ipso sabbato jejunare consuevit, quod frequenter Romana plebs facit, in labore jejuniis superabitur. Et post multa quibus Urbicum illum sea Romanum exagitat, qui jejunium sabbati Romanis familiare cum cæterarum Ecclesiarum injuria insolentius jactabat, hæc iterum scribit: Videat ergo quanta officiat contumelia ipsam quoque Romanam Ecclesiam, ubi et his hebdomadibus, in quibus quarta et sexta et sabbato jejunatur, tribus tamen diebus continuis, Dominico scilicet, ac deinde secunda et tertia prandetur. Quis hæc legens non advertit Augustinum Quatuor Temporum jejunia designare? Quæ enim alia hebdomadæ, in quibus quarta et sexta et sabbato jejunatur, nisi hebdomadæ illæ, per quatuor anni tempestates solitæ jejunio celebrari? non ex cujusque voto ac devotione, sed ex consuetudine, consuevit; non ab aliquibus tantum, sed ab universa Romana Ecclesia, Romana plebs; non semel aut iterum, sed frequenter, hoc est, quater in anno, vel ter ad minus, si Quadragesimam seponas. Certe si quæ alia stata per annum jejunia ex consuetudine ecclesiastica Romæ frequentata fuissent, illorum aliquod appareret in antiquorum scriptis testimonium, præsertim apud Leonem nostrum, qui omnes hujusmodi Ecclesiæ suæ consuetudines tam accurate recensuit, tam studiose coluit, tam 1077 religiose observari curavit suis ad populum adhortationibus.

Hæc quidem Augustini verba non de Quatuor Temporum jejunio, sed de quadragesimali intelligenda esse somniavit e Calvinus grege nonnullus, ne jejuniis Quatuor Temporum observantiam jam a quarto Ecclesiæ sæculo apud Romanos religiose custoditam agnoscere cogere. Pudit Dallæum tam supinæ collegæ sui ignorantie, qua parte illam Augustini sententiam de Quadragesima interpretatus est; non placuit tamen Dallæo ad Quatuor Temporum jejunia eam esse referendam, quæ videlicet, nondum in usu fuisse scribit, cum Augustinus epistolam ad Casulanum scriberet; licet statim lateri cogatur necesse esse vivente fortasse ipso Augustino ista Quatuor Temporum jejunia, qualia quidem a Leone commemorantur, recepta fuisse. Immo vero pag. 754 fatetur Leonis ævo quater in anno, singulis scilicet anni tempestatibus, Romæ jejunatum fuisse; sive id ipse, sive alii (quod verius videtur) jam ante eum instituisset. Quam e contrario melius efficaciusque argumentaretur Dallæus, si ex eo quod Leonis ætate, immo etiam ante eum, ac vivente fortasse ipso Augustino, receptus erat in Ecclesia Romana hujusmodi per quatuor anni tempora jejunandi ritus, eundem etiam tum institutum ac receptum fuisse contenderet, cum ad Casulanum scriberet Augustinus. Inter Augustinum enim viventem et Augustinum scribentem fallor, si longa sunt temporum intervalla.

VIII. De sabbatis quadragesimalibus modo est agendum, de quibus tamen vix nobis a quoquam litem moveri intelligo: siquidem Joannes Dallæus, qui tamquam majoris nominis inter Calvinianos scriptor, ecclesiastici jejunii oppugnandi provinciam a sodalibus accepisse videtur, ultro fatetur cujuslibet hebdomadæ, ac etiam in Quadragesima, sabbatum jejunio fuisse apud Romanos consecratum: *Quod vel ex una*, inquit, *Augustini ad Casulanum epistola sic liquet, ut nisi per summam impudentiam negari non possit. Et certe qui attenderit quo studio sabbati jejunium propugnet S. Innocentius, quamque religiosam existimet ejus observantiam, non facile adducetur ut illud per Quadragesimam remissum fuisse putet apud eos quibus piaculum erat illud quovis sabbati die prætermisisse. Omnium probationum instar erit criminatio illa adversus Romanam Ecclesiam, quæ Trullani concilii canone quinquagesimo quinto continetur. Quoniam intelleximus, inquit Græci, in Romanorum civitatibus in sanctis Quadragesimæ jejuniis, in ejus sabbatis jejunare, præter ecclesiasticam traditam observationem, sanctæ synodo visum est ut in Romanorum quoque Ecclesia inconcussæ vires habeat canon qui dicit: Si quis clericus inventus fuerit in sancto die Dominico vel sabbato jejunare, præter unum et solum, deponatur; sin autem laicus segregetur. Quem Trullanum canonem commentantes Balsamon et 1078 Zonaras, Romanorum in hoc quadragesimalis sabbati jejunio perseverantiam (pertinaciam vocant) testatam faciunt. Latinorum hoc peccatum, inquit Zonaras, emendare synodus conata est; verum in sua pertinacia hæcenus permanserunt arrogantes, hodieque permanent.*

IX. Sunt tamen quos movet Socratici Historici, Leonis nostri, Cassiodori, ac venerabilis Bedæ auctoritas; e quibus Henricus Valesius, vir singularis eruditionis, suis in libri v Socratici cap. 22 annotationibus sibi persuasit, Socraticæ Leonisque ætate Romanos in Quadragesima non jejunasse die sabbati; sed tres tantummodo dies in singulis hebdomadibus jejunio destinatos a Leone notari, quinque a Socrate.

Quod ad Bedam spectat, cujus libellum de Officiis laudat Valesius, vix digna sunt Beda Collectanea illa quæ libelli de officiis nomen induerunt; nec Telesphori constitutio quæ in eo libello refertur, certioris, puto, est fidei apud Valesium. Ut sit, nusquam apparet illic quinta et septima feria plerisque non jejunasse in Quadragesima, saltem apud Romanos. Narrat enim quadragesimale jejunium quinquagesimo die ante Pascha inchoatum fuisse ex Telesphori constitutione; ex illis autem quinquaginta diebus qui a Quinquagesima numerantur usque ad sanctam Resurrectionem: si, inquit, octo Dominicos dies subtraxeris, in quibus jejunium non licet observare, remanent quadraginta et duo dies; et hi duo dies, quinta et septima feria, qui quadragenarium excedunt, apud quosdam jejunio deducuntur, apud quosdam in refectioe propter Cænam Dominicam et sanctum sabbatum habentur. Quæ quidem, non de qualibet feria 5, nec de quolibet Quadragesimæ sabbato dici, sed de his duabus solummodo feriis quæ ad hebdomadam sanctam pertinent, nemo non videt. Subjicit quidem post pauca hæc alia verba: *Septuagesima ideo fertur a fidelibus celebrari, ut et decimas dierum Deo reddere et nihilominus primam et quintam feriam et sabbatum possint a jejunio relaxare.* Sed hæc a Beda sine superioris ævi teste dicuntur, et admodum dubitanter, fertur, et ad ætatis regionisque sæ consuetudinem aliquam animam advertisse videtur, potius quam vel ad Romanæ Ecclesiæ ritum, vel ad illa tempora de quibus modo agimus. Ad alios igitur auctores pergamus, qui et in eo argumento majoris longe sunt ponderis, et majori etiam difficultate laborant.

X. Socratici locus sic habet: *Qui Romæ sunt tres continuas hebdomadas ante Pascha, EXCEPTIS SABBATO ET DOMINICO DIE, jejunant.* Torquent se mirum in modum scriptores varii ut nodum duplicem solvant

qui in verbis istis reperitur, unum circa hebdomadarum numerum quadragesimalis jejunii, alterum circa sabbati exceptionem in Romana Ecclesia. De primo nunc mihi accuratius inquirere non vacat: hoc unum dico, majorem esse Joannis Cassiani auctoritatem 1079 quam Socratici. Ille enim et eadem vixit ætate, et Romæ aliquamdiu commoratus est, et Leoni nostro familiaris fuit, ac demum apud Massiliam diu vixit, quæ et Romanæ Galliarum provinciæ erat, et cum Romanis commercium frequentabat. In collatione autem 21, cap. 24 et sequentibus, testis est sex integris hebdomadibus, solis exceptis Dominicis, jejunatum esse in Ecclesia Romana. *Quid causæ est, inquit Germanus (Collat. 21, cap. 24), ut sex hebdomadibus Quadragesima celebretur, licet in quibusdam provinciis religionis forsitan propensior cura adjecisse hebdomadam etiam septimam videatur, cum neuter numerus, die Dominico sabbatoque subtracto, quadraginta dierum impleat summam; sex enim et triginta dies in ipsis hebdomadibus tantummodo concluduntur.* Sicut enim vix dubium est quin abbas Germanus, Ecclesiæ Constantinopolitanæ postmodum presbyter, de hujus Ecclesiæ consuetudine loquatur, cum septem hebdomadarum observationem commemorat, ita certum est istud, quod de sex hebdomadibus habet, de Romanorum ritu esse intelligendum, ut manifestum est his capitulis 27 verbis: *Hi enim sibi sex hebdomadarum observantiam præfixerunt, qui putant die quoque sabbati jejunandum; sex ergo in hebdomada jejunia persolvunt, qui eosdem sex et triginta dies sæcies revolutos consummant (Collat. 21, cap. 27).* Qui enim meminertit Cassianum lib. iii de Institutis cœnobiorum cap. 10 scripsisse, maxime in urbe jejunium sabbati observatum esse, Romanos hic ab eodem esse notatos non inficias ierit, ut immerito Dallæus Belarminum suggillet eo quod de Latinis locutum esse Cassianum dixerat.

XI. Ut vero alteram Socratici textus partem, quæ de sabbatorum quadragesimalium jejunio est, discutiamus, omnes fere in eo conveniunt ut mendosum eum locum esse pronuntient; qua vero ratione emendari possit aut debeat non conveniunt.

Dionysius Petavius in animadversionibus ad sanctum Epiphanium pag. 360, et Hugo Mænardus in notis ad Sacramentarium Gregorianum pag. 53, existimant Socratem non de Roma veteri, sed de nova, id est Constantinopoli, locutum esse, voculamque *vix* scribarum oscitantia omissam, ita reponendam esse, ut pro *ἐν Ῥώμῃ*, legatur *ἐν τῇ Ῥώμῃ*. Suam firmiter conjecturam ex Socrate ipso, qui post pauca affirmat Romanos omnibus sabbatis jejunasse: *Ἐν Ῥώμῃ πᾶν σάββατον ἠορτοῦσιν*; sibi met enim tam contraria scripsisse cordatum virum persuadere sibi non possunt. Ingeniosa conjectura, sed tamen quæ plures ob causas admitti non potest. 1º Enim quotquot in edendo Socrate operam hæcenus collocaverunt, Musculus, Grynæus, Christophorus, Suffridus Petrus, Robertus Stephanus, Joannes Curterius, H. Valesius, nihil tale invenerunt in antiquissimis quibus usi sunt codicibus mss. quos ex Christianissimi Regis bibliotheca, ex Vaticana, Florentina, Allatiana, aliisque habuerunt. 2º Quis facile 1080 crediderit Socratici libros jam tum corruptos esse cum Tripartitam Historiam scribebat Cassiodorus, immo cum ante eum Epiphanius Scholasticus Socratem Latino idiomate donabat, cujus versione usus est Cassiodorus? Uterque porro eandem lectionem repræsentat quam nunc in Socrate habemus. Nihil dico de Nicephoro, qui eadem ex Socrate transcripsit (*Lib. xii, cap. 34*), nec par est credere aut nullum tunc emendatum codicem Socratici superfuisse, aut Nicephoro non adfuisse, qui magna ex parte Socrati innotuit. 3º Ad Constantinopolitanæ Ecclesiæ morem referri non potest quod scribit Socrates, tres tantum hebdomadas continuas ante Pascha jejunatas esse. Theophanes enim alique post ipsum testantur tempore Justiniani imperatoris quadragesimale jejunium octo

hebdomadibus apud Constantinopolitanos constituisse. Immo Sozomenus Socratis temporibus æqualis, jam tunc cum scribebat, septem hebdomadas Constantinopoli solitas esse jejuniari per Quadragesimam, expresse profiteretur. Alii, inquit (*Histor. l. vii, c. 19*), *septem hebdomadas computant, ut Constantinopoli, et per cunctas in circuitu provincias usque ad Phœnicem.* Quibus verbis explicat quod Socrates ipse magis implicite dixerat: *Qui autem, inquit, in Illyrico et per universam Græciam, et qui Alexandria degunt, sex ante Pascha septimanas jejulant, etc.*

XII. Aliam igitur viam incaut nonnulli. Jacobus Capellus existimavit parenthesim illam, *πλὴν σαββάτου καὶ Κυριακῆς*: *Exceptis sabbato et Dominico die,* nativo suo loco motam esse, et post duas fere lineas esse transponendam, ita ut non de Romanis, sed de aliis Orientalium partium Ecclesiis, quas constat sabbatum ab omni jejunio immune per omnem annum, excepto sabbato sancto, habuisse; atque in hunc modum legendum putat: *Nam qui sunt Romæ tres simul septimanas ante pascha jejulant; qui autem in Illyrico et tota Græcia, quique Alexandria habitant, ante sex hebdomadas, SABBATO ET DOMINICO EXCEPTIS, jejunium quod est ante Pascha jejulant.* Probabilitate conjectura hæc non careret, si et codicis alicujus auctoritas suffragaretur, nec priora duo argumenta, quæ Petavii et Mænardii suspicionem evertunt, huic quoque adversarentur.

Christianus Lupus in scholiis ad canonem 55 Trullanum suam etiam symbolam ad nodi istius solutionem contulit. *Socrates, inquit, sibi ipsi non cogret, dicens in eodem ejusdem libri capite: ROMÆ SINGULIS SABBATIS JEJUNANT. Forsan velit illam ipsam suo tempore jejuntentem Romam olim sabbato non jejunaſſe; quod et veritati et illius isthic scopo est omnino consentaneum.* Parum felix, meo quidem judicio, suspicio. Primum enim non usquequaque est evidens, veritati esse consentaneum priscos olim Ecclesiæ Romanæ fideles sabbatum a jejunio absolvisse. Hieronymus enim morem istum in Romanam Ecclesiam inductum significat ex majorum præcepto quod ex lege apostolica 1081 descendisse censendum esset. *Unaquæque, inquit (Epist. 28, ad Lucinium Bæd.), provincia abundet in suo sensu, et præcepta majorum leges apostolicas arbitretur.* Augustini quoque tempore plurimorum erat opinio, ad imitationem apostoli Petri ab ejusque ætate Romanos jejunium sabbati assumpsisse; atque ipse Augustinus traditioni apostolicæ Romanorum, traditionem pariter apostolicam ab Orientalibus opponi posse. Cassianus idem testatur. Sed et Innocentius I satis significat hanc suæ Ecclesiæ consuetudinem tamquam ab apostolis acceptam apud suos tum haberi. Incertum igitur admodum est quod scribit Lupus, olim Romæ sabbato non esse jejunatum; cui unicus hic Tertulliani locus favere videtur, libro de Jejuniis cap. 14: *Quamquam, inquit, vos etiam sabbatum si quando continuatis, numquam nisi in Pascha jejunandum, secundum rationem alibi redditam.* Quamquam nihil prorsus ad Romanorum consuetudinem facit Tertullianus, qui non contra Romanos, sed adversus omnes catholicos scribit, quæque ex illorum ritu arguat, attendit magis ad id quod in Africanis, in Orientalibus et in plerisque Occidentalium Ecclesiis usurpabatur, quale erat jejunii remissio in sabbato, quam ad id quod paucæ Occidentales Ecclesiæ cum Romana agere consueverant.

Quod subjicit Lupus, conjecturam suam scopo Socratis esse consentaneam, prorsus a rei veritate alienum est. Socratis enim istud consilium fuit, ut varios variarum Ecclesiarum ritus exponeret, qui eo præsertim quo scribebat tempore tam in Oriente quam in Occidente usurpabantur. Quod et loquendi modus indicat: semper enim quasi de re præsentì disserens præsentis temporis vocabitur. *Primum igitur, inquit, jejunia illa quæ ante Pascha sunt aliter apud alios observari reperias. Qui Romæ sunt... je-*

junant, etc. Quod non diversum est ab his verbis quæ in eodem capite leguntur: *Qui Romæ sunt singulis sabbatis jejulant;* cum contrarius ubi præteritæ ætatis mores enarrat aut controversias, præteritæ temporis modulis sermonem induere soleat.

XIII. Quid igitur ad Socratem dicemus? Hoc plane dicam: 1° Socratem hic de veteri Roma agere, nec de alia ætate quam de sua, nec aliter eum scripsisse quam nunc legimus, nec ejus verba e suo loco in inferiorem periodum esse dejicienda.

2° Egregie allucinatum esse Socratem, Græcumque hominem sexcentis fere leucis a Romana urbe agentem, Romanæ disciplinæ ignarum, incertisque deceptum rumusculis, aliis errandi locum dedisse. Quis enim nesciat quam frequenter, quam facile errare eos contingat qui narrationem aggrediuntur rerum a se vel locorum spatiis vel intervallis temporum longissime remotarum; et multo etiam faciliorem esse lapsum cum ex rumore solum quæ narranda sunt hauriuntur (quod Socrates ipse sibi contigitisse fatetur initio libri secundi), quam cum ex veterum scriptorum historis 1082 accipiuntur. Hoc certe ne ipse quidem Valesius potest negare de suo Socrate, quem sæpe sæpius erroris arguit in annotationibus suis; quarum vix pagina una est in qua nigri beta auctori suo non affigat. Socratis errorem correxiſſe Sozomenus videtur cum expunxit. Si enim, ut Valesio probabile est, junior fuit Socrate, etsi eadem vives ætate, si posterior scripsit, Socratisque historiam ob oculos habuit, quædam ei addidit, in aliquibus emendavit, censendus est plane Socratem in errore deprehendisse, cum lib. viii, c. 19, eandem cum illo quadragesimalis jejunii varietatem edisserens, de trium illarum Ecclesiæ Romanæ hebdomadarum jejunio, deque sabbati ibidem remissione omnino siendum putavit.

3° Verosimillimum est Socratem, si Novatiana labe infectus non fuit, Novatianis saltem (quod et fatetur ultro H. Valesius) addictum fuisse, seu quod necessitudine ac familiaritate iisdem conjunctus esset, non quod eorum disciplinam atque abstinentiam probaret. Cum autem hoc inter cætera profiterentur Novatiani, quod Ecclesia in synodis circa paschalem festivitatem observandum decreverat, nulla necessitate suscipi debere vel imponi, liberum esse cuique Ecclesiæ suo more uti, illudque omne indifferens esse, unde et ἀδιάφοροι nuncupari amabant; hinc natum est Socrati consilium per varios Ecclesiarum ritus excurrendi, eorum diversitatem describendi accuratius, illiusque præsertim jejunii quod Pascha antecedit. Hinc etiam libenter Romanam Ecclesiam in eo ab aliis maxime dissidentem representavit, Quadragesimam hujus Ecclesiæ tribus tantummodo hebdomadibus circumscribens, easque sabbati simul jejunio, non secus ac Dominicæ imminuens; partim ut illam Novatianorum indifferentiam probatam catholicorum Romanorumque imprimis exemplo faceret, partim etiam ut indulgentiorem illius Ecclesiæ disciplinam exhibens, eorum quibus favere satagebat austeriores mores commendaret.

XIV. Quod fieri posse diximus, ut Socrates vel incautus, vel Novatianis favere cupiens, aliquid Romanæ Ecclesiæ imposuerit, idem excedere nonnullis videtur. *Certe, inquit Dallæus de prima parte Socratici textus agens, non de arcano aliquo fidei capite, sed de facto (ut loquantur) civis obvio, omniumque sensibus exposito agitur. Estne verisimile Socratem in re hujusmodi mentiri voluisse? Cujus prompta et expedita probatio in omnium hominum oculis quotidie versabatur. Profecto non hæreticum, sed insanum ac emotæ mentis hominem fuisse istum oportuit, si in hoc argumento sciens ac volens Ecclesiam calumniatus est.* Vix certe adduci quis possit ut insanum ac temerarium adeo consilium bonæ indolis homini in mentem venerit; non tamen ita rara sunt hujusmodi exempla ut sponte non occurrant. Quis, verbi gratia, post mille annos, cum ipsius Dallæi librum de jejunio et

Quadragesima evolvet, revocare in dubium audebit **1083** quod de catholica et præsertim Gallicana jejunii disciplina ætate nostra scripsit ille .et sub omnium oculis publicavit? Quis non pro vero habeat, quod (ut ille affirmat lib. 1 cap. 11), anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto, quo scribebat, a quibusvis fidelibus aliud nihil exigebant publicæ catholicorum leges, nisi ut statis definitisque temporibus a carnibus abstinent, prandereque ac cœnare etiam laute atque opipare, dummodo sine carnibus, impune patiebantur, contendebantque tales reprehendi non posse? Quis non credat nudam et simplicem carnium abstinenciam pro vero jejuniis a nobis habitam, immani, ut ait, et plane puerili errore? Quis non existimabit piculum esse si non credat quod singulis per totum annum hebdomadis feria sexta et sabbato jejuniari præcepit hodierna catholicæ Ecclesiæ disciplina? Hoc enim indubitanter asseverat Dallæus cap. 14 ejusdem libri; et lib. IV. cap. 5, iterum ait, quod jejuniis feria sexta, non voluntarium, sed legitimum esse apud adversarios (hoc est catholicos), neque ex singulorum arbitrio spontaneæque devotione, sed ex publica necessitate lege sic ab omnibus et singulis observari notum est, ut si quis eo die (ut ipsi quidem loquuntur) non jejuniat, eum isti gravissimi criminis et quidem æterna morte digni reum censeant. Post aliquot multos, inquam, annos scilicet Dallæo abrogare plurimis forsitan religio erit, homini Gallo scilicet de Gallicano more sui temporis serio scribenti, eoque asserente defendit jejuniis per Adventum rigide observatum esse per ejus ætatem in Galliis. Neque nobis, inquit, de Adventus jejuniis molestior est adversarius (Bellarminus), quod iidem contendit non tam ex præcepto quam ex consilio aut voto a multis servari. Quamquam apud nos sane, id est, in Gallia, non minus accurate aut religiose hoc jejuniis quam quodvis aliud ET PRÆCIPUI ET OBSERVARI ab adversariis videam. Hæc omnia aliaque plurima quam evidenter falsa, quam calumniose inventa, quam impudenter conscripta fuerint a Dallæo, nemo Gallorum, nisi insanus aut emotæ mentis, non intelligit. Et tamen qui post elapsa aliquot sæcula, id pro Dallæo non opponit aliquando, quod modo Dallæus pro Socrate? Estne verisimile, inquit, Dallæum in re hujusmodi mentiri voluisse, cujus prompta ac expedita probatio in omnium oculis quotidie versabatur? Profecto non hæreticum, sed insanum ac emotæ mentis hominem letum fuisse oportuit, si in hoc argumento sciens ac volens Ecclesiam calumniatus est. Hæc paulo fusius persequi non piguit, ut hodierno exemplo evidens fieret quam suspecta merito esse debeat eorum scriptorum fides, qui propensiores fuisse in hæreticos præsumuntur; nec magis assentendum Socrati homini Græco de jejuniis Romanorum apud Constanti-nopolim scribenti, quam Joanni Dallæo Gallo in Galliarum metropoli videnti scribentique, cum de Gallorum jejuniis **1084** tam ridicule fabulatur, tam perfricata fronte calumniatur.

XV. Denique ex nonnullarum Ecclesiarum Romæ vicinarum relaxatione, vel etiam ex Romanorum quorundam a communi lege recedentium praxi; seu Manichæorum, qui sub catholico nomine diu Romæ latitarunt; seu Judæorum, qui sabbati diem festum habebant; seu catholicorum Ecclesiæ leges, ut hodie sunt plurimi, conciliantium, Socrates de tota Romanæ Ecclesiæ disciplina judicare præsumpsit. Varietatem enim non modicam in quadragesimali jejuniis plurimorum intemperantia inveciam in Ravennensi Ecclesia Romæ vicina deplorat Petrus Chrysologus, Leoni Socratiæ æqualis. Si ergo, inquit (Serm. 166), quadragesima dierum simplex, purum, æquale, tantis testimoniis, sub tanti numero sacramenti traditum nobis a Domino jejuniis perdoctetur, unde ista varietas, unde novitas ista, unde hebdomadæ nunc resolutæ, nunc rigidæ, nunc indulgentes nimium, nunc severæ? Unde intemperati jejunii usus iste, qui aut officiat sine veritate, aut remittat ad crapulam?... Jejuniis sit æqua-

le, et, ut est nobis traditum, servetur ad corporis et animæ disciplinam. Certe qui jejuniare non potest, non præsumat inducere novitatem; sed fateatur esse fragilitatis propriæ quod relaxat; et redimat elemosinis quod non potest supplere jejuniis.

Ex hoc egregio Chrysologi testimonio plurima lux nobis affulget. 1° Enim apparet varietatem a plurimis invehi cœpisse tunc temporis in Ecclesiam Ravennensem (cur non et in alias?). 2° Varietatem istam novitatis argui ab episcopo. 3° Varietatis ac novitatis istius caput unum esse, quod quadragesima dies non jejunarent, traditumque a Domino sub tanti numero sacramenti jejuniis violarent. 4° Quod non æquale esset apud eos quadragesima dierum jejuniis, sed nunc severum, nunc indulgentius. 5° Hebdomadarum quadragesimalium alias resolutas, alias rigidas illis fuisse. Resolutæ autem eæ fuisse videntur in quibus a jejuniis dies aliqui absoluebantur; unde fiebat ut (quod prius notaverat) sacra quadragesima dierum numeri mysterium solveretur. Vix autem dubium est quin sabbatum e resolutis his diebus esset, eum et ejusmodi remissioni faverent tot regionum etiam vicinarum exempla, et requie seu Dominicæ seu cœlestis representandæ significatio. 6° Elicitur eos qui jejuniare non poterant, non contentos jejuniis propter infirmitatem solvere, novitatem aliquam in observationem Quadragesimæ inducere voluisse, ut omnibus in eundem ritum conspirantibus, nec ipsi jejuniis quadragesima dierum impleant, nec tamen ab aliis discrepantes, singularitatis nota inirentur. Hinc est quod dicit: Qui jejuniare non potest, non præsumat inducere novitatem; sed fateatur esse fragilitatis propriæ, quod relaxat.

Ex hujusmodi igitur innovationibus oriri potuit falsa, quam concepit Socrates, de Quadragesima Romana, opinio. Ut enim Romanis **1085** paulo iniquiores erant Orientales, faciles calumiantibus aures præbebant, illudque pro Romanorum omnium consuetudine vindictantibus quod vel paucorum vel vicinorum erat indulgentia atque a communi lege declinatio.

XVI. Expenso textui Socratis succedit Cassiodori auctoritas, quæ eo potior ac validior videtur, quod ipse qui senator et consul et præfectus prætorio fuit in urbe Roma, Romanæ Ecclesiæ morem in observatione jejunii quadragesimalis ignorare non potuit. In Historia autem Tripartita Socratis locum mox a nobis discussum posuit his verbis: Romani enim tres ante Pascha septimanas, præter sabbatum et Dominicam, sub continuatione jejuniis. Quis porro credat, inquit, illum in Historia sua hæc Socratis verba positurum fuisse, si rem se aliter habuisse scivisset? Certe Cassiodorus, si id falsum esse scisset, hæc Socratis verba consulto omisisset, ne lectorem in fraudem induceret. Quod cum non fecerit apparet vera esse quæ Socrates dixit de jejuniis Romanorum. Hæc vir doctissimus.

Verum non ista persuadent. Quis enim nesciat hoc eis plerumque contingere qui compendiis scriptitantibus student aut contentiosis consensibus ex plurium scriptorum elucubrationibus, ut non minori cura errata exscribant quam quæ sunt veritati consentanea; quia videlicet non suam, sed aliorum sententiam representare satagunt; nec alla corrigere curant, sed referre. Exemplo sit Sozomeni locus, quem in suam pariter Historiam Tripartitam transtulit Cassiodorus. Scribit ille lib. VII, cap. 19: In urbe Roma nec episcopus, nec alius quisquam in Ecclesia populum docet. Hoc falsum fuisse probabile est, ut alibi asserimus (Vide dissert. 1 de Vita et reb. gest. S. Leonis ad an. Chr. 440, n. 8 et seqq.), vel per id tempus in quod coincidit Sozomeni Historiæ finis. Sed si eam sub Leonis pontificatu concinnavit, ut verosimillimum est, de illius falsitate dubitari non potest. Jam vero sic inde arguo: Vel hoc seivit Cassiodorus, vel ignoravit. Si ignoravit, parum idoneus testis est Romanæ disciplinæ, nec magis audiendus cum de jejuniis quam cum

de Romanorum pontificum silentio sermonem habet, et proinde ineptus omnino, qui Socratem vel Sozomenum corrigeret; si vero non ignoravit contrariam consuetudinem Romæ Sozomeni et suis etiam temporibus viguisse, nec tamen emendavit Sozomenum, nec lectorem saltem monuit de contrario more per Leonem pontificem invector, hinc certum habemus Cassiodori consilium fuisse, quæ apud Sozomenum vel Socratem legebat, intacta relinquere, excerptorisque tantummodo officio fungi, non emendatoris. Ad manum est alterum ex Sozomeno exemplum: capite enim 16 libri VII, agens de presbytero pœnitentibus præposito, qui episcopi vice confitentium delicta aure secreta excipiebat, remotusque tandem est ab hoc officio in Ecclesia Constantinopolitana, addit auctor iste: *Apud reliquas autem sectas hic mos etiamnum perseverat.* **1086** *Et in Occidentalibus Ecclesiis, ac præcipue in Ecclesia Romana, studiosè observatur.* Falli Sozomenum, cum de omnibus Occidentalibus Ecclesiis, tum præsertim de Romana, constanter affirmat H. Valesius in annotationibus, pluribusque probat, atque ex ipso Sozomeno ostendere nititur. Illa tamen nec omisit Cassiodorus, nec correxit; sed quod narratum reperit ab auctore suo, bona fide in centonem suum transcripsit lib. IX, cap. 35, ut planum sit certumque aliam ei non fuisse mentem quam *de singulis*, ut ipse loquitur in Præfatione, *dictatoribus deflorata colligere, et cum auctoris sui nomine in ordinem collocare.*

XVII. Ad Leonem tandem devenimus, cujus præcipue occasione de jejuniis disserere in mentem venit. Hic, inquit, sermone 4 de Quadragesima, hanc clausulam sibi in juniorum indictione familiarem ita subjicit: *Secunda igitur et quarta et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum apostolum vigiliis celebremus; qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit.*

Torsit plurimum locus iste quotquot quadragesimalis jejunii materiam versarunt hactenus, quamque parum feliciter in eo illustrando laboraverint, ex disserendis facile intelliget unusquisque.

Cardinalis Bellarminus existimavit Leonem loqui de jejuniis quatuor dierum, qui adduntur ante primam Dominicam Quadragesimæ, ut numerus quadragenarius compleatur (Tom. III, controv. 3, lib. II, cap. 15); etsi non iidem qui olim. Hugo Mænardus Sacramentarium sancti Gregorii commentans istam Bellarmini explicationem merito rejicit, ostenditque quatuor illos dies Gregorii ipsius ætate in usu non fuisse, nedum Leonis temporibus. In eam autem it ipse sententiam, non plures revera dies Romæ tunc temporis jejuniis fuisse consecratos, quam qui in eo sermone a B. Leone designantur. Subscribit Mæcardo Dallæus, verbisque procacioribus doctissimum Bellarminum exagitat; sabbatum tamen tribus illis diebus ex solito per annum Romanorum more superaddendum existimat. Henricus Valesius, ne sabbati quidem jejunium per Quadragesimam Romæ tunc celebratum censet, ac præter hunc Leonis locum probationem adducit nullam. Sic inter orthodoxos heterodoxosque medium Leonem nostrum hinc inde trahit in suam quisque sententiam, nec tamen quisquam capit aut explicat. Vera istius nodi solutio hæc est, Leonis non esse verba illa quæ obijciuntur, sed sermoni ejus superaddita, non fraudis faciendæ causa, sed aliqua occasione ac ratione, quas aperiemus, si prius probaverimus certo certius adjecticia esse quæ diximus.

XVIII. Non ea autem sola abjudicanda sunt Leoni, sed etiam pannus integer bene longus, cui illigata sunt in hunc modum. Post hæc genuina pontificis verba ad calcem sermonis posita: *Cui (Deo) ita demum sacrificium verè abstinentiæ et verè pietatis offerimus,* **1087** *si nos ab omni malitia continemus;* hæc alia subduntur in editis bactenus codicibus: *Cum inimicis autem crucis Christi nulla consensione jungamur, ne impiorum consortio sanctitas fidelium pollua-*

tur. Lux separetur a tenebris, et fugiant filios diaboli filii veritatis. In templum enim Domini, quod est Ecclesia Christi, nihil contaminatum inferri, nihil profanum oportet admitti: ut omni immunditia a penetrabilibus cordis exclusa, sanctificetur jejunium nostrum, et simul æternum sancti Spiritus habitaculum, qui nos a peccatorum sordibus emundatos et possidere dignetur semper et regere. Secunda igitur et quarta et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum apostolum vigiliis celebremus, qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit.

Primum autem non satis cohærent extrema hujus panni verba cum hac clausula quæ sequitur, quæque vere Leonis est: *Auxiliante nobis per omnia Deo omnipotente, etc.*, qua cum utitur Leo, miro eam artificio cæteris verbis inserit atque illigat. Hæc vero econtra, cum his optime connectitur, quæ panno antecedeant hæc ratione: *Si nos ab omni malitia contineamus; auxiliante nobis per omnia Deo omnipotente, etc.*

2° Quæ panno isti antea præmittentur, in nostra vero editione sermoni finem imponunt, clarum est vere sermonis finem esse: *Cui ita demum sacrificium, etc.*, quibus alia si superaddidisset, videretur completum rursus instaurare sermonem.

3° Judæi magis designari videntur per hæc verba: *Cum inimicis crucis Christi, etc.*, quam Manichæi, quos tamen solos in isto sermone exagitandos susceperat.

4° Aliter de utrisque agitur in sermone, aliter in panno. In illo enim de occultis hæreticis seu Manichæis disserit, quos ut deprehendere satagerent fideles, certis indiciis connotat, ab illorum errore caveri jubet, eosdemque prodi, si innotuerint, ut sacerdotum auctoritate a sanctorum societate pellerentur. In panno non de occultis hominibus, seu hæreticis, seu Judæis, rem habet, sed de his qui palam omnibus noti erant, nec hos prodendos monet, sed faciendos.

5° Stylus Leonis nostri in hoc assumpto desiderari videtur. Quale enim est illud: *Custodiam nobis de suis precibus obtinebit*, quod a nitore Leoninæ dictionis multum abhorret?

6° Cum duodecim sermones S. Leonis habeamus de jejuniis quadragesimalis observantia dictos, nullus est, hoc unico excepto, qui hujusmodi annotationem feriarum vel secundæ, quartæ et sextæ, vel aliarum quarumvis umquam habuerit, vel nunc habeat.

Porro si vel solæ nominatæ feriæ, vel aliæ quædam selectæ jejuniis consecratæ fuissent, quis credat eas a Leone toties non fuisse indicendas, quoties ad plebem suam sermonem habuit? siquidem adeo religiose idipsum præstitit, cum de jejuniis Quatuor Temporum verba fecit in sua Ecclesia. Si autem in aliis undecim sermonibus ab hujusmodi indictione abstinuit, nec in illo de quo quæstio versatur usus esse credendus est, ab eoque potius ableganda est, tamquam adventitia, et ab ejus mente aliena.

XIX. 7° Si tres tantummodo dies quadragesimali jejuniis addidisset Leo pontifex, ut suggerit istud additamentum, quam sibi ipse dissimilis ac contrarius fuisset! quippe qui toties quadragesima dierum jejunium nominat in suis Sermonibus. Serm. 3, cap. 2: *Ut populum Christianum ad paschale festum QUADRAGINTA DIERUM SE CONTINENTIA PRÆPARARET.* Serm. 5, cap. 3: *Saluberrime nos QUADRAGINTA DIERUM JEJUNIO PRÆPAREMUS.* Serm. 6, c. 2: *Apostolica institutio QUADRAGINTA DIERUM JEJUNII IMPLEATUR.* Serm. 7, cap. 1: *QUADRAGINTA DIERUM JEJUNII, quod festi paschalis est prævium.* Serm. 8, c. 4: *In istis QUADRAGINTA DIERUM JEJUNII, etc.* Serm. 10, c. 1: *Merito nos QUADRAGINTA DIERUM JEJUNIO PRÆPARARI, etc.* Serm. 12, c. 1: *JEJUNIIUM NOS QUADRAGINTA DIERUM... EXERCEAT.* Sed in hoc ipso serm. 4, quem discutimus, cap. 1, ita loquitur: *Magna divinæ institutionis salubritate provi-*

sumtes ut QUADRAGINTA nobis DIERUM EXERCITATIO mēderetur, IN QUIBUS aliorum temporum culpas et pia opera redimerent, et JEJUNIA CASTA decoquerent. Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos et jejuniorum remediis consecratos, etc. Quadraginta igitur dies ab initio Quadragesimæ usque ad Pascha numerabantur in Ecclesia Romana et jejunio consecrabantur, exceptis Dominicis; quarum exceptionem commemorare superfluum fuisset, quoniam et nemini ignota erat, et ab omnibus per totam Ecclesiam religiose servabatur. Sed et satis ipse declaraverat impiam Manichæorum consuetudinem suggillans, qui Dominicam diem suis jejuniis polluebant. Diem alium cum non exceperit, a jejunio non exemit. Quoniam igitur tot jam argumentis infirmata clausula, certissimis hujus papæ testimoniis adversatur, merito potius eliminanda, quam ut *vir perspicuitatis in primis studiosus et in paucis disertus ac prudens, qualis a Dallæo (Lib. de Jejun. et Quadrages. p. 535 et 546)* depingitur Leonoster, contraria sibi ipse loqui iudicaretur.

B 8° Sed quid moras neclimus? Provoceatur tandem adversarii ad antiquiores quosque ac melioris notæ (a) codices, quos penes arbitrium est et jus et norma de dubiis **1089** veterum scriptorum fetibus ut interpolationibus decernendi. Quinque igitur nobis suffragantur codices manuscripti vetustissimi probatissimique. Primus est e Regia Augusti nostri bibliotheca num. 541. Alter est illustrissimi D. Thuani num. 46. Tertius item Thuaneus num. 408, qui olim fuit S. Petri Fossatensis, scriptusque est anno Domini 1057. Quartus e Navarrica collegii Parisiensis bibliotheca. Quintus denique ex celebri et antiqua Corbeiensis monasterii bibliotheca Parisios advectus, servatur in celeberrimo S. Germani Parisiensis aceterio, scriptusque legitur ad calcem: *In illo anno quo rex Philippus filius Ludovici regis inunctus est.* In omnibus istis codicibus totus ille pannus, quem supra descripsimus, desideratur, ut merito insititius judicandus sit, atque ab hoc sermone removendus, sicuti revera movimus.

XX. Sed qua occasione verba hæc inserta fuerint atque aptata, quoniam aperturos nos esse spondimus, operæ pretium est inquirere. Norunt omnes in more fuisse, sive apud monachos, sive apud clericos officio ecclesiastico recitando aut cantando addictos, homilias sermonesque sanctorum Patrum suis usibus aptare et accomodare pro varietate officiorum occurrentium; illudque insuper sæpius ab iisdem usurpatum, ut hujusmodi sermonibus aliqua adderent quæ vel propriæ solemnitati convenirent, vel præsentis temporum necessitati. Sexcenta possent afferri exempla, si res probatione indigeret. Simile quid contigit huic sermone 4 de Quadragesima. A quadragesimali jejunio ad aliud jejunium translatum est, quod alicubi a clericis vel monachis celebrabatur, atque ut pro more Leonis, et pro loci etiam consuetudine, ferriarum quæ jejuniis istis deputatæ erant, solemniter officia fieret indictio, concinnata est hujusmodi clausula: *Secunda igitur et quarta et sexta feria jejunemus, etc.*, quam bona fide transcripserunt ex libris lectionariis qui de sancti Leonis Sermonibus in

BALLERINIUM

(a) Editionem Sermonum S. Leonis, quam P. Petrus Thomas Cacciarus Romæ vulgavit præcedenti anno 1753 accepimus. Ibi autem is in notatione ad serm. 4 de Quadragesima, pag. 112, quinque Vaticanis mss. 541, 544, 543, 546 et 547, expunctas a Quesnello lineolas vindicare nititur. Sed hi omnes, a nobis pariter inspecti, sunt codices trium recentiorum collectionum tertiæ, quartæ et quintæ; quibus sane præponenda haud dubie credidimus exemplaria duarum antiquiorum collectionum primæ et secundæ, ac præsertim Lectionaria duo basilicæ S. Petri, quæ Romana sunt, et quatuor alia, quæ memoravimus annot. 56 in eundem sermonem tom. I, col. 162 (Tom. præced., col. 281, n. 6). Ipse P. Cac-

ciarius aliud Lectionarium vidit in cod. Vat. 1268, memoratis lineolis pariter carens. Lectionaria vero illa potissimum certe Romana, quanti præ collectionibus, maxime posterioribus, habenda sint, in præfatione Sermonibus præfixa pluribus declaravimus. Laudatus P. Cacciarus codicem Vat. Palatinum 452 memorat, in quo expunctæ lineæ leguntur exceptis postremis verbis: *Secunda igitur, et quarta, et sexta feria jejunemus, etc.*, quæ in hoc panno maximam difficultatem faciunt. Sed unicum hoc Lectionarium Germanicum cæteris plerisque et potioribus, atque etiam Romanis, quæ totum hunc paucum omittunt, præferendum non est

Hoc ita esse non ægre fatebitur, qui Matisconensis 1 concilii canonem 9 in memoriam revocaverit. Hujus concilii Patres ex duodecim fere Galliarum provinciis congregati sunt **1090** anno Domini 581, ut Jacobo Sirmondo placet, vel potius 583, ut rectius visum est dictissimo Carolo le Cointe in Annalibus ecclesiasticis Francorum tom. I. ad hunc annum. Suam igitur sanctionem nonam sic efferunt: *Ut a feria sancti Martini usque ad Natale Domini secunda, quarta et sexta sabbati jejunetur, et sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari. In quibus diebus canones esse legendos speciali definitione sancimus, ut nullus se faciat per ignorantiam deliquisse.* Quis non videat inde sumpta esse verba illa, in quibus explicandis tamdiu frustra sudatum est? Porro, cum ex tot provinciis adessent episcopi plurimique metropolitani, inque suas provincias probabile sit eos ritum istum advenisse a clericis observandum, inde est quod plurimi codices inventi sunt, in quibus sermo iste sancti Leonis hac clausula auctior legeretur. Hanc autem tri-duani jejunii legem a festo sancti Martini ad Natale Domini Matisconenses Patres crediderim esse mutatos ab Ecclesia Turonensi. Testis est enim Gregorius Turonensis lib. x, cap. 31. Perpetuum hujus urbis episcopum, qui Leoni æqualis erat aut suppar, terna in septimana jejunia instituisse a Martini depositione usque ad Natale Domini.

XXI. Dubium restat de reliquis hujus panni verbis: *Cum inimicis autem crucis Christi nulla consensione jungamur, etc.* Quam ob causam enim hic asuta? Quæ ratio ut ea parte Leonis sermo excresceret? Longius non est accessenda ratio. Eiusdem enim Matisconensis concilii canones 13, 14, 15 et 16, qui adversus Judæos conditi sunt, hæc adversus eosdem abjecta esse omnino persuadent. *Ut nullus Christianus, inquit canon 15, Judæorum convivium participare præsumat. Quod si facere quicumque, quod nefas est dici, clericus aut sæcularis præsumperit, ab omnium Christianorum consortio se noverit compescendum, quibus eorum impietatibus fuerit inquinatus.* Alios canones lector adeat, si volet. Judæorum scilicet copiosus erat tunc temporis numerus per provincias Gallicanas, ita ut Galliæ præsules sæpe sæpius in synodum coalescentes monuerint Christianam plebem, ut se ab illorum contagio ac societate abstineret. Crevit etiam eorum numerus circa annum 616, **1091** quo Hispaniarum rex Sisebutus Judæos omnes qui Christo nomen dare recusarunt, procul a Gothicis regionibus amandavit; quorum multi, teste Adone Viennensi, in Galliis sese receperunt. Eosdem regno pulsos regnante Dagoberto narrat Fredegarius. Cui rei cum rex edictis suis allaboraret, canonicis et adhortationibus suis episcopi, frequentioribus jejuniis episcoporum mandato indictis clerici et monachi, votis suis et precibus reliqui fideles egerunt procul dubio, ut juratos crucis Christi inimicos a fidelium societate removerent.

XXII. His ita explicatis, nullum restare dubium existimo circa Leonis locum; ex quo vel uno clarum

ANNOTATIONES

ciarius aliud Lectionarium vidit in cod. Vat. 1268, memoratis lineolis pariter carens. Lectionaria vero illa potissimum certe Romana, quanti præ collectionibus, maxime posterioribus, habenda sint, in præfatione Sermonibus præfixa pluribus declaravimus. Laudatus P. Cacciarus codicem Vat. Palatinum 452 memorat, in quo expunctæ lineæ leguntur exceptis postremis verbis: *Secunda igitur, et quarta, et sexta feria jejunemus, etc.*, quæ in hoc panno maximam difficultatem faciunt. Sed unicum hoc Lectionarium Germanicum cæteris plerisque et potioribus, atque etiam Romanis, quæ totum hunc paucum omittunt, præferendum non est

est quanti interest et sanctorum Patrum honoris, et ecclesiasticæ veritatis, ut ad antiquos codices mss. accurate emendetur ecclesiasticorum scriptorum monumenta. En quantos viros mendosus locus unicus exercuit, omnesque eorum frustratus est conatus! Scriptores partim catholici, partim hæretici id omne attulerunt in medium, quod in cordati viri mentem, non deprehensa loci interpolatione, venire poterat. Neutri tamen scopum attigerunt; neque tamen ob id sugillandi. Quamobrem cum heterodoxorum unus Joannes Dallæus insolentius insurgit in doctissimum cardinalem Bellarminum, ovantique ac triumphanti similis dictis conviciisque proscindit, quid aliud quam se et miserandum et ridendum omnibus obiect? Nodum enim istum non modo non solvit cæteris felicius, sed et mendoso loco in defensionem deploratæ causæ misere abusus est, triumphumque se sibi ante victoriam cecinisse palam ostendit. Hoc hæreticis familiare. Corruptis enim plerumque sanctorum Patrum locis (si non ipsi corruptum) abuti solent adversus doctrinam catholicam; sed elucescente tandem aliquando veritate, eadem loca in suæ doctrinæ patrocinium trahit Ecclesia. Enimvero cum certum modo sit nullum esse sancti Leonis sermonem inter quadragesimales, in quo certos indixerit jejunii dies per singulas Quadragesimæ hebdomadas rite obeundos, argumentum est omnes omnino hebdomadam quadragesimales dies, excepta Dominica, in Ecclesia Romana fuisse jejuniis consecratos. Alioquin Leo noster, vir perspicuitatis imprimis studiosus, et in paucis disertus ac prudens, hoc in maximo et sacratissimo jejuniis non omisisset, quod in plerisque sermonibus de Quatuor Temporibus jejuniis habitis tam religiose observavit; præsertim vero cum creberrima jejunii quadragesimæ dierum mentio idiotis saltem suspitionis ac dubii locum dare potuisset. Certe si liberum fuisset sancto Leoni ejusve prædecessoribus, qui post Manichæorum hæresim exortam Romæ sederunt, aliquos solummodo dies pro arbitrio deligere, quos solos quadragesimali jejuniis explendo destinarent, numquam elegerunt secundam feriam, ne videlicet ad hæreticorum istorum pessimam consuetudinem demittere se **1092** viderentur, qui secundam feriam in honorem lunæ jejunando sacra- bant; quemadmodum fuse explicat hoc eodem sermone Leo noster; cum enim hujus feriæ jejuniis nominatim commendasset plebi Christianæ, periculum fuisset ne hoc rudioribus veniret in mentem, Leonem videlicet vel malo animo damnare in Manichæis quod ipse suis indicabat, vel pessime suis commendare quod in Manichæis damnabat.

XXIII. Ut plena sit hæc de jejuniis sabbati disputatio, superest quæstio de sabbato vigiliæ Pentecostes: utrum ea die jejuniis indictum fuerit fidelibus in Ecclesia Romana, saltem Leonis nostri ætate. Affirmant nonnulli, novellam disciplinam magis ob oculos habentes quam veterem. Sed qui hanc vel a limine salutarit, non ambiget quin illud sabbatum a jejuniis liberum et immune fuerit, quamdiu apostolicas traditiones violare nefas fuit in Ecclesia.

Tertullianus lib. de Corona cap. 5: *Die Dominico, inquit, jejuniis nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Sanctus Ambrosius relatus dist. 76, cap. 8: *PER HOS QUINQUAGINTA DIES nobis est jugis et continuata festivitas: ita ut hoc omni tempore neque ad observandum inducamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succidamus.* Et infra: *Instar ergo Dominicæ, tota QUINQUAGINTA DIERUM curricula celebrantur, et omnes isti dies velut Dominici deputantur;*

BALLERINIORUM

(a) Jejunium vigiliæ Pentecostes in Romana Ecclesia multo antiquiorem originem habet. Id exploratum fit ex Sacramentario initio hujus tomi edito, quod sub Felice III vel serius initio Pontificatus Gelasii compactum ostendimus in præfatione num. 10. Ibi

Resurrectio enim Dominica est. Succinunt Hieronymus epistola ad Lucinium Boticum et alibi, Augustinus epistolis ad Casulanum, ad Hieronymum, epist. 82, al. 19, § 14, etc., Epiphanius, Isidorus, aliique innumeri. Sed Leone nostro ejusque omnino coævis contenti simus.

Satis porro indicat in sermonibus de jejuniis Pentecostes, Ecclesiam Romanam ante hanc festivitatem omnino non jejunasse. *Igitur, inquit (Serm. 1, cap. 3), post sanctæ dies lætitiæ, quos in honorem Domini a mortuis resurgentis ac deinde in caelos ascendentis exegimus, postque perceptum sancti Spiritus donum salubriter et necessariis (id est continuo) consuetudo est ordinata jejunii.* Et serm. 2: *Manifestissime patet inter cætera Dei munera, jejuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festivitatem indivisa subsequitur, tunc fuisse donatam.* Et serm. 4 de jejuniis Pentecostes: *Ad hanc ergo utilitatem nos, dilectissimi, prærens tempus invitat, ut a Resurrectione Domini usque ad Adventum Spiritus sancti quinquaginta diebus emensis, quos in lætitiis præcipue exegimus, ad jejuniorum remedia recurramus.* Idem in sermonibus de ipso festo Pentecostes; ex quibus luce meridiana clarius est vigiliam Pentecostes inter jejuniorum dies non fuisse tunc temporis numeratam.

Accedat ad Leonem Joannes Cassianus, qui ecclesiasticarum consuetudinum curiosus fuit indagator. Is collatione 21, cap. 11 et 19, introducit Germanum interrogantem **1093** cur totis Quinquagesimæ diebus jejunare esset prohibitum, cum utique Christus quadragesima tantum diebus post resurrectionem cum discipulis suis fuerit commemoratus? Theonas, multis interpositis, respondet: *Hos quoque decem dies cum superioribus quadragesima pari solemnitate ac lætitiis esse celebrandos; cujus festivitatis traditio per apostolicos viros ad nos, inquit, usque transmissa, eodem tenore servanda est. Ideo namque in istis diebus nec genua in oratione curvantur, quia inflexio genuum velut penitentia ac luctus indicium est. Unde etiam per omnia eadem in illis solemnitatem quam die Dominica custodimus, in qua majores nostri nec jejuniis agendum, nec genu esse flectendum, ob reverentiam resurrectionis Dominicæ tradiderunt.* Hoc non in sola Ecclesia Romana servabatur, sed per universam Ecclesiam, quousque instituit a Mamerto Viennensi episcopo Rogationum jejuniis, a pluribus longe lateque provinciis suscepta sunt, et ab ipsa Romana Ecclesia sub Leone III. Video quidem apud eundem Cassianum referri cap. 11, Quinquagesimæ remissionem nequaquam tanta cautione servatam tunc fuisse in Syriæ monasteriis; sed de Ecclesiæ seu Romanæ seu universæ disciplina ex monasteriorum quorundam institutis non est decernendum, quibus videlicet procul a populorum frequentia viventibus plurimum iadultum est ob penitentia reverentiam, sicut testatur Isidorus libro de Officiis Ecclesiasticis, cap. 42: *Post Pascha usque ad Pentecosten licet traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prædiis relaxaverit, tamen si qui monachorum vel clericorum jejunare cupiunt, non sunt prohibendi; quia Antonius, et Paulus, et cæteri **1094** Patres antiqui etiam his diebus in eremo leguntur abstinnisse, neque solvisse abstinentiam, nisi tantum die Dominico.* Ad hunc fere sensum Hieronymus epistola ad Lucinium Boticum: *Utinam, inquit, omni tempore jejunare possimus, quod in Actibus apostolorum diebus Pentecostes et die Dominico apostolum Paulum, et cum eo credentes fecisse legimus, etc.*

Sed etsi aliquot jejuniis intertextam subinde paschalem Quinquagesimam videremus, in vigilia tamen Pentecostes haud scio an (a) ante undecimum sæcu-

ANNOTATIONES.

enim Missa legitur *Pridie Pentecosten*, in qua jejunii ejus diei expressa sit mentio. Exstat etiam similis mentio in Sacramentario Gelasiano, lib. 1, n. 77, oratione prima.

sum jejunatum sit. Salegumstadiense enim concilium, quod anno 1022 celebratum est, edicit cap. 2, ut si jejunium Quatuor Temporum Junii in vigiliam Pentecostes inciderit, non ibi celebretur, sed in ipsa hebdomada solemnī; Pentecostes. Quamobrem quod aliqui obijciunt ex sermone sancti Ambrosii relato distinct. 76, cap. 11: *Non minore lætitia celebramus diem Pentecostes, quam sanctum Pascha curavimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, jejunavimus sabbato, etc.*; hoc, inquam, non potest esse Ambrosii, tum quia concilium mox citatum testatur aliter fuisse

observatum, tum quia contrarium habetur in ipso Ambrosio, qui, ut supra vidimus, ab illis quinquaginta diebus omnia omnino repellit jejunia, jugem et continuatam esse scribit festivitatem per hos quinquaginta dies, omnes denique istos dies velut Dominicos deputari, et esse instar Dominicæ. Certum ergo maneat absolutum a jejunio fuisse hoc sabbatum in Ecclesia Romana tempore et circa tempora sanctissimi nostri Leonis. Et hæc de omnium sabbatorum jejuniis apud Romanos modo sufficiant.

DISSERTATIO SEPTIMA,

DE CAUSA EUTYCHIS ARCHIMANDRITE CONSTANTINOPOLITANI A FLAVIANO EPISCOPO CP. IN SYNODO DAMNATI

Ad *epistolam S. Leonis papæ 20 (nunc 23) ad Flavianum eundem, et 21 (nunc 24) ad Theodosium Augustum.*

1095 I. Plura sunt quæ a nonnullis passim assumi solent ex his epistolis, ut jus appellandi ad sedem Romanam ex omnibus orbis Christiani regionibus imprimisque ex Orientalibus, ab illarum partium episcopis ultro esse delatum etiam primis Ecclesiæ sæculis persuadeant. Apostolicæ primæque omnium sedi suam hanc tam excellentem prærogativam absit ut ego invidiam, cujus potius auctoritatem eminentiamque sacrosanctis firmatam canonibus toto animo tueri ac propugnare velim. Verum ut immota et inconcussa manent vera fundamenta quibus apostolici primatus moles incumbit, sic per se ruere necesse est infirma illa et fucata argumenta quibus præpostero quorundam studio fulciri solet; quorum inanitatem quisquis retogere sataget, is profecto non minimam a sede apostolica gratiam inierit. Nobis vero, quibus pro suscepto onere intactum dimittere nefas est quidquam eorum quæ apud Leonem nostrum luce indigent, necesse fuit aliqua circa eminentiam Eutyichis appellationem annotare, sic tamen ut brevitati studentes, quæ jam ab aliis occupata sunt, prætermittamus.

Hoc igitur censeo nihil ex utraque hac Leonis epistola haberi quo valide comprobetur (a) Romanum pontificem seorsim ac separatim ab aliis patriarchis majorumque dioceseon episcopis ab Eutyche fuisse appellatum. Id certum esse mihi videtur ex actis illius Constantinopolitani triginta episcoporum conventus, qui imperatoris jussu congregatus est ad relegenda recensendaque acta concilii Constantinopolitani, in quo præside et agente Flaviano Eutyches damnatus fuerat. In quo id patet ex ipsis Constantinii monachi verbis, quem hæreticus ille suo nomine responderum legarat ad illum conventum, in quo scilicet iste professus est, non apostolicam solummodo sedem **1096** ab Eutyche appellatam fuisse, sed synodos Romanam, Alexandrinam, Jerosolymitanam et Thessalonicensem. Non quidem palam et publice hoc egit Eutyches, sed secreto et clanculum in aurem patricii Florentii insurrexit post latam sententiam et solutam synodum. Unde veritas elucescit verborum Flaviani, quibus Leoni de posthabita Eutyichis ad sedem apostolicam appellatione conquerenti ita respondit: *Eutyches libellos direxit vobis plenos omni fallacia atque calliditate, dicens judicii tempore libellos se dedisse appellationis et nobis et hic convenienti sancto concilio, et appellasse vestram sanctitatem. Hoc nequam ab eo factum est, sed etiam et in hac parte mentis est: tamquam per fallaciam mendacii subreperere se sanctis vestris auribus putans (Epist. Flaviani c. 3, tom. 1, pag. 473).*

Hæc autem sunt verba Constantini monachi in illo conventu loquentis, cujus acta actione 4 Chalcedonensis relecta referuntur circa finem (b): *Constantinus diaconus dixit: Eutyches, dum legeretur damnatio, appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani, et Alexandrini, et Jerosolymitani, et Thessalonicensis, et hæc in Gestis non sunt inserta.*

Contra tam patens apertumque testimonium quid referri posset numquam divinasse. Sed ecce nuper scriptor, qui adversus illustrissimum Petrum de Marca, immo adversus sacratissima episcoporum jura calamum acerbissime strinxit, opportune suggerit nobis quam facile exsufflari queat. Debile, inquit, Constantini monachi, hominis hæretici testimonium, multis difficultatibus obnoxium, cui Florentius ipse patricius contradicit, immo quod et ipsi Patres concilii Constantinopolitani reprobaverunt, plaris non debet fieri apertissima assertione sanctissimi papæ Leonis, strenuio Christi martyris Flaviani, qui tam claris disertisque verbis ad solum Leonem appellatum ab Eutyche fuisse affirmant.

II. Hoc responsum æquam nobis lance per partes **1097** pensandum est. Ac primum quod hæresis nomine fidem derogari vult Constantino monacho: quæro an major Eutychi hæresiarchæ habenda sit; cujus tamen testimonium ultro suscipit David? Deinde si hæretico hac in parte fides deneganda sit, erit et in altera: nec enim æquitatis ratio sinit, ut veritati ejus datrahatur, cum de Alexandrina, Jerosolymitana et Thessalonicensi sedibus loquitur, applaudatur autem cum de Romana; nisi aliunde hujus ultimæ partis veritas, priorisque falsitas astruatur; quod nullatenus fieri posse infra docebimus. Addo quod etsi archimandrite sui partes egerit Constantinus, non tamen eam ob rem hæreticæ notæ infamia invidendus est. Id enim his præsertim iniitiis, partim ex ignorantia sensus hæretici, partim ex humano affectu contingere potuit, quem postea deposuerit ut sententiæ episcoporum obtemperaret. Et hoc non esse a vero absimile facit, quod cum Carosum et Dorotheum Monachos Eutyichis assecclas, pariter cum suo magistro feriri sententia damnationis videamus in Chalcedonensi concilio, nihil tale de Constantino monacho legitur: quod argumento est Eutychi eum non adhaesisse, nisi quia diu veritatis ejus nondum satis perspecta, catholicis saltem ab imperitis ac simplicibus monachis haberi potuit.

2. Quidquid sit de fide hujus monachi, rem excutiamus. Sciendum imprimis Constantinum concilii Flaviani in causa Eutyichis congregato non interfuisse, nisi ad momentum, cum, scilicet actione 4, Abrahæ-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide observationes subjiciendas num. 9.

(b) Κωνσταντίνος ὁ εὐλαβίστατος διάκονος εἶπεν Ἄνακτορα καὶ τὴν ἀγίαν σύνοδον τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἱεροσολύμων σύνοδον, καὶ Θεσσαλονικίαν, καὶ ταῦτα οὐ κίτται ἐν τοῖς ὑπομνήμασι.

τὴν ἀγίαν σύνοδον τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἱεροσολύμων σύνοδον, καὶ Θεσσαλονικίαν, καὶ ταῦτα οὐ κίτται ἐν τοῖς ὑπομνήμασι.

mum archimandritam ad synodum ab Eutyche vice sua delegatum comitatus est una cum duobus aliis diaconis monasterii Eutycheis, Eleusino et Constantio, qui rursus in conventu CP. sequentis anni pro recensione Actorum hujus concilii habito a xxx fere episcopis, pro persona Eutycheis adfuerunt. Post hanc actionem, quæ in interrogandis audiendisque dictis legatis consumpta est, Constantinus nusquam apparet, nec de eo mentio in hac synodo, nisi act. 5 sequenti, in qua Martinus archimandrita refertur dixisse, Petro presbytero ad ejus monasterium misso, directam ad se fuisse chartulam præterita sexta feria per quemdam Constantinum diaconum, a quo ut subscriberet sollicitatus frustra fuerat. Cum ergo non adfuerit synodo, nec damnationi Eutycheis Constantinus, quidquid in posteriore conventu de quo agitur locutus est, non a seipso locutus est, sed ex Actis synodi sibi ab Eutyche traditis legens recitavit. Hoc enim consilio convocati sunt episcopi apud Thalasium episcopum Cæsareæ Cappadociæ, ut Actorum synodi CP. veritas et integritas probaretur: quibus nonnulla contraria his quæ acta fuerant, **1098** inserta fuisse conquerebatur Eutyches, ut preces ejus Theodosio imperatori oblatæ testantur, nec non et series hujus actionis. Cum igitur diaconi et notarii Ecclesiæ Constantinopolitanæ monumenta sua, quibus dicti concilii Acta excepta fuerant, protulissent, patricius Florentius dixit: *Dum singula capitula releguntur, quid in his reprehensibile censet pars reverendi monachi, prosequatur: et scripta, quæ penes se habet pars prædicti reverendi monachi, prolata, cum lectione Gestorum authenticorum conferantur. Et cum utraque pars obtulisset monumenta, etc.* (Act. 1 conc. Chalced. post Acta concilii CP. sub Flaviano).

Non ergo hic tam Constantini recitantis fides postulatur quam ipsius Eutycheis, a quo commentaria synodi acceperat, ad quorum fidem Gesta concilii examinabat. Porro si mentitus est Eutyches dum ait appellatum a se fuisse concilium episcoporum Romani, Alexandrini, Jerosolymitani et Thessalonicensis, æque imposuisse putandus est cum scripsit ad S. Leonem, (a) libellum se appellationis Flaviano dedisse, quo ad ipsum Romanum pontificem provocabat. Et revera mentitum eum fuisse asserit Flavianus tam in epistolis ad S. Leonem quam in hoc ipso conventu; asseruit patricius Florentius; asseruere denique Julianus, Seleucus, et cæteri episcopi, quotquot huic actioni interfuerunt. Rem ergo totam unico dilemma conficio: vel mentitus est Eutyches, vel non est mentitus, cum asseruit se appellasse. Si mentitus non est, mentiti sunt omnes triginta episcopi hujus Constantinopolitani conventus; mentitus est imprimis Flavianus, nec non et Florentius; fatendum præterea Acta concilii CP. fuisse adulterata, cum appellationis quam interjectam a se dixit Eutyches, mentionem non faciunt. Si vero mentitus est, neminem appellavit, adeoque non magis Romanum episcopum quam Alexandrinum, Jerosolymitanum, et Thessalonicensem; nullum enim inter illos discrimen positum est in Actis sive a Florentio, sive a Flaviano, sive a notariis, sive ab aliis. Et quidem utrobique Eutychen mendacii reum fuisse credo, sive cum apud Leonem de appellatione ad ipsum interjecta, sive cum apud Orientales de eorum concilio provocato verba fecit; tamquam, ut loquitur Flavianus, per fallaciam mendacii subrepere se sanctis auribus putans (Ep. 1 Flaviani ad S. Leonem cap. 3).

III. Miror autem scriptorem quem excutimus, ita causæ suæ oblitum, ut verba episcoporum quibus nullam a se appellationis vocem auditam esse inter judicandum contestantur, pro se adduxerit, suo se

ipse jugulans gladio. *Dum esset concilium et interrogatio proveniret, inquit Seleucus episcopus, nihil tale cognovimus dictum ab archimandrita 1099 Eutyche de appellatione. A reverendissimis episcopis dictum est: Et nos eadem confitemur (Act. CP. post. deposit. Eutyche.).* Certe si vel ad unum antistitem Romanum appellatum luisset audientibus episcopis, id isti cognovissent dictum, quod a se auditum pernegant; nec omnino reprobanda fuisset querimonia Constantini monachi de ommissa in Actis synodalibus appellationis mentione expostulantis. Immo querelæ suæ astipulatore habuisset Julianum Coensem episcopum, qui tam synodo quam posteriori conventui aderat. Erat hic sedis apostolicæ, apud quam nutritus fuerat, ipso Leone teste (Ep. 86, nunc 113, c. 2), religiosissimus cultor: quæ eidem postea catholicæ contra Nestorianos et Eutychianos hæreticos actionem materno jure commendavit. Pontificis Romani vices obiit in Orientalibus regionibus per totam illam tempestatem, eidemque de damnato Eutyche statim post concilium Constantinopolitanum scripsit. Si ergo appellasset Eutyches Romanam sedem, pro jure hujus sedis procul dubio decertasset Julianus, et postulanti simpliciter Patricio, ut episcopi dicerent: *Si cognovissent appellentem virum religiosum monachum; respondisset Julianum, Eutyche a se auditum, dum appellaret Romanum antistitem: quod tam longe abfuit ut diceret, quin potius primus omnium ac præ omnibus constanter asseverat, se nihil tale audivisse: Coram Deo dico: nihil tale ab Eutyche monacho audivi in consessu.* Cum autem duorum tantum episcoporum ad hanc interrogationem respondentium verba Actis inserta habeamus, non sine peculiari numine hoc nobis Juliani præcipue testimonium ab oblivione vindicatum esse existimo, ut viximur sinceri apostolicæ sedis discipuli voce ac judicio, certa rerum illic actarum notitia haberetur.

Etsi autem falsum sit Eutychen appellasse, dum legeretur damnatio, veri tamen aliquid ex ejus mendacio elicimus. Dum enim suggerit Constantino monacho verba, quæ appellationis suæ formulam continerent, non alia suggestisse credendus est vir sagacissimus, quam quibus appellatio concipi solita erat. Nimis enim putidum est mendacium, quod veritatis specie non adumbratur: ac proinde discimus non eam fuisse ad ea usque tempora consuetudinem Orientalium, ut ad unicum ex episcopis appellarent, sed ad eos omnes qui judicii, a quo provocabatur, participes non fuerant, nec (b) ad solum pontificis Romani concilium, quod totius Occidentis erat, sed et ad synodum aliorum patriarcharum, qui in causa suspecti non erant. Et revera eodem tempore quo scribebat Eutyches ad S. Leonem, se eum appellasse, scripsit etiam ad Dioscorum Alexandrinum, ut concilium œcumenicum convocaret, quo Flaviani judicium discuteretur, ut docet nos Liberatus cap. 12, ubi tamen corrigendus, cum ait, **1100** de ejusmodi concilio Eutychen non cogitasse, nisi: absoluto conventu Constantinopolitano, in quo synodi Flaviani Acta relecta sunt: infra enim ex hujus conventus Actis ostendimus, jam tunc indictum fuisse Ephesinum concilium. Inde igitur perspicuum est Eutychen dum appellavit ad sedem apostolicam, vel non ejus solum pulsasse tribunal per ejusmodi appellationem, sed totius synodi œcumenicæ, cui saltem per legatos papa interesset; vel timuisse omnium Orientalium offensionem incurrere, si solius pontificis Romani judicio causam suam præter solitum morem discutiendam subjiceret.

Alterum quoque verum est, videlicet Eutychea appellationis verba pronuntiasse, non publice coram concilii Patribus, sive dum causa instrueretur, sive

BALLERINORUM ANNOTATIONES

(a) Etsi Eutyches mentitus est, cum appellationis libellum abs se oblatum in judicio, nec a Flaviano susceptum tradidit, appellationis tamen e mentitæ libellum ad Leonem vere misisse ostendimus in ob-

servationum num. 3 et seqq.

(b) Hæc refelluntur in observ. n. 5 et seqq. ac præsertim n. 9.

dum pronuntiaretur damnationis sententia; sed *silenter*, ut ait Florentius, et dissoluto jam conventu. Quod falsi arguere non licet, cum Flavianus ultro fateatur, non quidem se audivisse ill ab Eutyche, *sed a viro magnificentissimo Patricio, ascendente me*, inquit Flavianus, *in superiora domus post solutam synodum*.

Verum est denique aliquam mentionem factam fuisse ab Eutyche Romani et Alexandrini episcoporum, dum causæ examini incumberetur a Patribus; non tamen ut ad eos provocaret, sed ut eum, quem præscriberent, loquendi modum amplecteretur. Basilii enim episcopus auditis episcoporum, quos Constantinus et Patricius recensebant, nominibus, jam meminisse cœpit, quod e memoria fuerat elapsum: *Jam in veritate*, inquit, *aico, adhuc ipso conventu sedente, et proponente hoc sancta synodo, ut diceret iste duas naturas inseparabiles et inconfusas in uno Domino, idque post adunationem; scio quid dixit religiosus archimandrita Eutyche: Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum. Hoc autem non quasi appellans dixit; sed dicens: Non sum ausus dicere propter Patres*. Atque ex his verbis, quorum aliqua aliquibus, alia aliis partim una vice effuderat, partim altera, nunc publice, nunc silenter, aliquando quasi appellans, aliquando tantum ut suam explicans mentem; audaciam sumpsit Eutyches imponendi tam S. Leoni per litteras, quam Patribus Orientalibus in conventu Constantinopolitano per Constantinum; inde appellationem mentitus est. Speravit enim se facile id persuasurum, cujus memoria, mensibus sex jam a soluto concilio elapsis, sic oblitterata fuerat, ut tamen nonnulla incerta et dubia vestigia in aliquorum mente superesset. Eadem etiam fallacia libellum quemdam, quem obtulerat Patribus synodi, quemque suscipere synodus noluerat, appellationis libellum dixit, cum scripsit ad S. Leonem; fidei autem libellum hunc dixit per **1101** Eleusinium diaconum in conventu Constantinopolitano, ut conquesti sunt ibidem episcopi.

Hinc patet quam contra Joannem Davidem militent ipsa argumenta quæ pro se congessit contra illustrissimum Petrum de Marca. Cujus tamen unum est verbum quod a novelli hujus auctoris censura omni ex parte vindicare non possum; ubi scilicet eam ob causam dicit, in appellationis mentione omissum esse ab Eutyche Dominum Antiochenum episcopum, quia sententiæ Flaviani subscripserat. Cum enim illud appellationis commentum in aurem Florentii insurravit Eutyches, nondum quid de eo actum fuisset in synodo rescire potuerat Dominus Antiochenus. Non est tamen quod tantopere sibi applaudat scriptor ille. In hujus enim rationis Petri Marci locum alias easque multiplices ac genuinas substituemus, quarum vim si excusserit, erit mihi magnus Apollo.

Prius autem notandum est hanc omissionem Domini non casu fortuito, sed ex præmeditato consilio factam fuisse: quod inde patet, quod nusquam in Eutyche verbis locum habuit, sive cum a Constantino Monacho referuntur, sive cum a Patricio Florentio, sive cum hæc alia in ipso conventu dicta recenset Basilii episcopus: *Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus*, etc. Licet enim alios episcopos alii omiserint; Basilii quippe utrumque tantum patriarcham Romanum et Alexandrinum nominat; Patricius præterea Jerosolymitanum; Constantinus addit et Thessalonicensem: at omnes ad prætermittendum Dominum Antiochenum conspirant: quod sine ratione nemo dixerit contigisse.

Eam porro nobis aperiunt Facundus Hermianensis episcopus, et Liberatus diaconus, immo et Acta concilii Ephesini. Nemo est enim qui Nestorianæ hæresis historiam vel primoribus labris attingit. quem

A lateat quam graves inimicitiae olim exarserint inter Joannem Antiochenum et Cyrillum Alexandrinum episcopos, occasione Nestorii Constantinopolitani, quem hic ut catholicæ doctrinæ impium adulteratorem insectabatur; ille contra ut propugnatorem fidei defendebat. Quæ simulatas eo usque processerunt, ut Joannes Cyrillum, Cyrillus Joannem in suo quisque concilio anathemate feriret; inter quos licet redintegrata sit amicitia, iteratis tamen inter utrumque postea, occasione Diodori Tarsensis et Theodori Mopsuesteni, velitationibus, antiqua similitas recruduit: et hæc prima ratio est cur Dominus Eutychea infensum habuit, quia videlicet hic Alexandrini episcopi partibus semper faverat, et tam Nestorio quam iis omnibus quos Nestoriana labe infectos putabat, bellum indixerat. Dominus enim Joannis **1102** Antiocheni, qui Diodori et Theodori, immo et Nestorii patrocinium susceperat, erat ex sorore nepos; erat tum Theodorito Cyri, tum Proclo et Flaviano Constantinopolitanis episcopis et studiis et partibus conjunctus, adversus quos jam et Dioscorus Alexandrinus et Eutyches conspiraverant. Unde ille adversus Theodoritum sæpe calumnias struxit, Antiochenæ Ecclesiæ jura invadere conatus, et Constantinopolitanam sedem deprimere. Eutyches vero eos apud sedem apostolicam de Nestorianæ hæresi litteris suis infamavit: dubium enim non est quin eos designet illa Eutycheis epistola, quam Leonis rescriptum etiam nunc superstes subsequutum est.

B 2. Ratio cur Eutyches Domino infensus ejus concilium cum aliis non interpellavit, ea est quod is olim adversus Cyrilli capitula scripserat. Quam ob causam postea in Ephesino latrocínio, etsi per omnia Dioscori perfidiæ obtemperasset, ab eodem tamen depositus est. *Datis in medio*, inquit Liberatus (*Breviar. cap. 12*) *ejus epistolis, quas ad ipsum Dioscorum Antiochenus Dominus contra duodecim Cyrilli capitula scripserat, eo quod essent obscura, etc.*

C 3. Dissidii occasionem dedit Ibas Edesseni episcopi causa. Hic partibus Nestorii saltem initio adhæserat, scripserat etiam contra Cyrillum Alexandrinum, Dominique patriarchæ sui erat studiosissimus. Apud quem cum accusatus fuisset, damnatis ejus accusatoribus, indemnatus ipse recessit, cum probata nimirum fuisset ejus innocentia. Quæ res episcopi Alexandrini ejusque partium fautores, quos inter Eutyches, vehementius commovit adversus Dominum, adeoque Eutychei satis persuasit nihil sibi ab eo patrocinii expectandum esse adversus Flavianum, si ab hujus sententiæ ad illum appellasset: præsertim cum Ibas calumniatores Eutycheis consilio et impulsu ad hanc accusationem fuissent adducti; quod testatur ipse Ibas act. 9 concilii Chalcedonensis: *Uranius*, inquit, *episcopus Himerorum, in gratiam Eutycheis omnia agens, præparavit ut quidam clerici accusarent me, etc.*; et act. 10: *Eutyches adversum me pro fide quædam falsa confinxit, nec me in synodum introire permisit, etc.*

D 4. Probe noverat Eutyches quam alte insideret Dioscori animo facta olim (a) Domini cum Proclo conspiratio pro servando tertio canone Constantinopolitano defendendisque hujus regniæ sedis privilegiis, quibus jamdudum inhiabat Dioscorus: ac proinde pessime res suas egisset, si cum Dioscoro, cujus tribunal appellabat, appellasset et Dominum, qui infensissimum sibi habebat Dioscorum. Minuisset enim Dioscori in concilio potentiam, in qua maxime spem suam fiduciamque ponebat Eutyches.

1103 5. Cum Antiochenus antistes Constantinopolitanæ sedis prærogativæ communibusque juribus semper favisset, merito timebat Eutyches ne apud eum causa caderet, qui illum in synodo rite accusatum, convictum et damnatum, a proprii episcopi sententiæ sine ulla ratione appellasse cognovisset.

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc Domini conspiratio pro servando tertio de causa susceptum cum Dioscoro gratis asseruntur.

6. Sed, quod pessime omnium Eutychem habuit, quodque novellum auctorem latere non debuerat, illud est, quod narrante Facundo Hermianensi episcopo didicimus: scilicet quod Dominus Antiochenus antistes primus omnium Eutychem infandam hæresim jam parturientem oppugnaverat. *Venerabilis Dominus Antiochenus*, inquit Facundus (*Lib. xii, cap. ult.*), *sui decessoris Joannis aliorumque præcedentium collegarum sententiam tenens, Eutychi Apollinaris heresiarchæ impietatem renovare tentanti, et ob hoc Diodorum atque Theodorum anathematizantem, prius restitit, ad imperatorem Theodosium scribens.* Scripsit autem Dominus, non suo tantum, sed et totius synodi Orientalis nomine, quæ proinde præverat Flaviani iudicio et concilio Constantinopolitano. Hanc synodicam vel totam, vel magna ex parte retulit idem Facundus, lib. viii, cap. 5, quam hic quoque exscribendam putavimus: quoniam et apud unum Facundum, cujus jam rara exemplaria, reperitur, et omnia est etiam in postrema Conciliorum editione; ubi nihil de synodo Antiochena, ex qua missa est synodica. Plurimum etiam illustrat historiam Eutychie hæresis, cujus damnationi a Flaviano in synodo Constantinopolitana, et postmodum ab œcumenica decreta prælusit. Denique Domni ipsius causæ, quam in dissertatione nona acturi sumus, lucem non modicam allatura est.

VI. *Nunc igitur*, inquit Facundus (*Lib. viii, c. 5*), *Domni quoque Antiocheni synodicam (a) memoremus epistolam, qui sicut ejus decessor Joannes, et ipse imperatori Theodosio scribens: c. Vestram, inquit, docere cogimur pietatem, quoniam Apollinaris heresiarchæ impietatem Eutyches presbyter renovare percontat, et apostolicas labefactare doctrinas, mysterii incarnationis dogma 1104 corrumpens, et divinitatem Unigeniti et humanitatem unam naturam vocans, commixtionemque et confusionem asserens factam, et salutarem passionem ipsi incontaminabili Deitati annectens, et hos qui columnæ veritatis et propugnatores pietatis fuerunt, et adversus omnem hæresim clare virtutem exercuerunt, Diodorum et Theodorum anathematizare præsumit, et in hoc Apollinaris similis vanitatis. Ille etenim linguam adversus magnum Diodorum movit, quoniam eum agendum i specie objurgavit. Clarum autem et hoc affinitatis dogmatum signum est: qui enim magnum pietatis certatorem Diodorum eum Apollinaris verbis blasphemis impetit, e contrario semetipsum ostendit similitudinem vanitatis illius amplectentem. Iste autem magnus Diodorus testem quidem pietatis habet, clarorumque certaminum magnum illum Basilium. In illo enim claruit tempore quo Arii impietatis patroni, tunc imperatorum animas irriterentes adversus veritatem illorum movere potentiam. Habuit autem iste in Antiochia certaminum cursus adversus hæreticorum austeritatem decertans. Dei autem homo sanctus Meletius, a quo appellationem habent apud nos apostolicorum custodes dogmatum (Meletianos enim nos vocant Arii sectatores) sacratissimum Diodorum gubernatorem Cilicie universæ præposuit, et Tarsorum ei regimem commisit. Iste in Regia civitate cum Gregorio, et reliquis, qui ejus erant studii, ter bea-*

A tum Nectarium archiepiscopum ordinavit. Iste Joannis magni doctor, qui sedem Regiæ civitatis ornavit, et universum mundum doctrina complevit. Iste divulgatissimum illum Theodorum his dogmatibus enutrivit, et clare atque fortiter edocens laborare, hæreticorum catervis eum inmisit. Et sacratissimus quidem Diodorus cum Athanasio magno, et Petro, et Timotheo confloruit, Theodorus autem cum Theophilo, viris vice luminarum orbem illustrantibus, et qui sedem Alexandriæ ornaverunt. Sed laudatores quidem horum illi in omni vita fuerunt; accusare autem eos nullus alieni præsumpsit evidenter. *Hactenus Domni Synodica.*

VII. Jam nemini puto ambiguum esse cur Domni nomen in scitilio appellationis libello fuerit ab Eutyche prætermissum. Cur autem Thessalonicensis, qui omittendus potius videbatur, insertus fuerit, alia difficultas est, non tanti faciendæ, ut longa dissertatione indigent. Etsi enim diocesis Illyrici Orientalis, cujus caput erat Thessalonicensis episcopus, ab Occidentali patriarcha penderet, quia tamen recisa erat ab Occidentali 1105 imperio per ea tempora, par erat specialiter ejus mentionem fieri, cujus scilicet (b) episcopi Occidentalis patriarchæ concilio se sistere non solebant, nec poterant sine Orientalis imperatoris edicto. Et præterea tam ampla erat isthæc diocesis, totque prærogativis decorata, ut promiscue cum cæteris confundi non debuerit. Quæ ante divisionem Illyrici privilegia habuit omnia enarrare. Sed regebatur tunc a suo peculiari præfecto prætorio, concessus honorem præ cæteris obtinebat in conciliis, ut patet ex Ephesino, ubi post Jerosolymitanum et Ephesinum episcopos, et ex Chalcedonensi, ubi post patriarchas locum suum habuit. Adde Illyricianorum episcoporum suffragium tanti momenti fuisse in Chalcedonensi concilio, ut cum de uno et altero epistolæ S. Leonis loco dubitarent, peterentque inducias a Patribus, ut tranquilla mente et non turbato animo eam cum Cyrilli aliorumque Patrum scriptis conferrent, eas impetrarint, totumque concilium, quod subscribendæ mox Leonis epistolæ sese accingebat, dilata in aliud tempus subscriptione suspensum tenuerint. *Differatur audientia, autem judices, usque ad quinque dies, ut intra hos conveniat sanctitas vestra ad sanctissimum archiepiscopum Anatolium, et communiter de fide tractetis: ut qui dubitant, doceantur (Part. II, act. 2);* nec subscriperunt tamen, nisi post septem dies, act. scilicet 4, quæ xvi kal. Novembris habita est. In qua id non trito ab aliis modo egerunt, se peculiari: formulam enim prolixiorum consensionis suæ, quam inter se concinnaverant, ex charta dicaverunt, significantes sibi satisfactum esse circa ea loca quæ ex linguæ ignorantia satis intelligere non poterant. Quibus expletis, omnes Illyriciani episcopi dixerunt: *Omnes de Illyrico eamdem vocem dedimus, cui omnes consentimus.* Vides, Joannes David, etsi Romanæ sedis jurisdictioni subessent Illyriciani episcopi, suis tamen juribus tunc usos esse (c), cum Leonis patriarchæ sui epistolæ, non nisi remotis, quas patiebantur, difficultatibus, consensum præbuerint.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

(a) De hac synodica vide annot. 3 (*Col. 219, n. b*) in primam dissert. Quesnellii ad an. 448.

(b) Atticus Nicopolitanus veteris Epiri metropolitae, qui inter Illyrici Orientalis episcopos profecto fuit, sub Leone nostro Romam accessit ex ipsius pontificis epist. 14, c. 1, et merito etiam post Bonifacio II papa Theodosius Echiniensis episcopus Stephanus Larisæni sui metropolitæ et aliorum trium Thessaliæ episcoporum nomine ad Romanam synodum venit an. 531, ut contra Constantinopolitanum antistitem ageret; ac in eadem synodo interfuit etiam Abundantius Demetriadæ civitatis episcopus, qui ad Illyricum Orientale pariter pertinebat: nec tamen edicto imperatoris Orientalis opus fuit. Vide tom. VI Concil.

Ven. edit. col. 835, 839 et 842.

(c) Cum in Chalcedonensi concilio Illyriciani et Palæstini de quibusdam locis Leonis epistolæ ambigerent, utrisque induciæ date fuerint eo fine, ut qui dubitant, inquit concilii Patres t. IV Concil. Ven. edit. col. 1529, doceantur... quia consentiens est omnibus dubitantibus persuadere. Quis vero hinc cum Quesnello colligat, Illyricianos suis juribus usos, cum induciæ postularunt, ut docerentur? Nam jus esse poterat ambigendi de apostolicæ sedis definitione, quam uti fidei regulam tota Ecclesiæ episcoporum subscriptionibus jam susceperat? Confer annot. 22 (*Col. 265, n. a*) in dissert. 4 Quesnellii ad an. 451, ubi hac de re plura disseruimus.

Denique cum omnes Orientalium partium **1106** A episcopi in duas partes tunc temporis dispersi abirent, quorum alii Alexandrino episcopo adhaerebant, erantque Nestorio aut de ejus opinione suspectis infensissimi; alii Antiochæno episcopo, qui ex adverso cæteros in Apollinaris hæresim propensiores habebant: noverat forte Eutyches ex Illyricianis plurimos sibi indulgentiores esse futuros, ut revera fuerunt: Dioscori enim nefandis decretis ultro manus dederunt, Eutychetem suo suffragio absolventes, damnantibus Flaviano aliosque catholici dogmatis defensores. Quamobrem in Chalcedonensi synodo prævinciarum Illyriciani, et qui cum ipsis reverentissimi episcopi clamaverunt: *Omnes peccavimus, omnium miseremini*: quod iterum et tertio pronuntiaverunt, tam in ista quam in aliis actionibus sese ab aliarum provinciarum grege discernentes. Unde est cur mirari quis desinat nominatum cum patriarchis majorumque sedium episcopis Thessalonicensem episcopum pro sedis amplissimæ, provinciarumque illarum singulari prærogativa.

VIII. Jam vero quod sancti (a) Flaviani verba atinet, quæ verbis Constantini opponuntur, et in quibus præter unum Leonem nullus alius nominatur ad quem Eutyches appellavit, non est operosum respondere. Id enim non aliam ob causam factum est, quam quod solum Leonem tunc alloqueretur, eundemque solum nominaverat hæresiarcha, cum ad eum scriberet: *Tumquam per fallaciam mendacii subrepere se sanctis Leonis auribus putans*, ut scribit ipse Flavianus ad S. Leonem, et quia inter patriarchas metropolitanosque, ad quorum concilium appellatum esse prædicabant, eminebat sine controversia, idque jure multiplici S. Leo: ut qui et primum in Ecclesia tenebat, et totius, ad quam appellabatur, synodi caput erat.

Licet porro idem pontifex totam ad se causam pertraxisse videatur, cum et de singulis instrui posuisset, et de Flaviani silentio conqueritur: *Cum studere, inquit, debuerit primitus nobis cuncta reserare*: non ita tamen est reipsa: similiter enim aliorum episcoporum quilibet, ad cujus sententiam **1107** per appellationis libellum provocaretur, et de negotio instrui postularet, et de silentio querelas moveret. Merito ergo ac potiori jure totius facti rationem ac notitiam volebat sibi Leo deferri, et quidem (b) primitus, utpote primati cui de eo cum cæteris ac præ cæteris discernendum erat, si appellationis locus datur. Quoniam, inquit ipse pontifex ad Flavianum (*Epist. 29, nunc 25, cap. 1*), *nos, qui sacerdotum Domini maturiora volumus esse judicium, nihil possumus, incognitis rebus, in cujusquam partis præjudicium definire, priusquam universa, quæ gesta sunt, veraciter audiamus*. Hæc verba sunt hominis non sibi uni jus omne ferendæ sententiæ arrogantis, sed prudentis, oculati, æquisimique judicis, qui suum, causa incognita, temere nolit conferre suffragium. Sed quid solvendi hujusmodi argumentis ex ipso Leone petitum tempus tenemus? Non querimus in hac præsentis causa an Leo sibi prærogativam illam vindicavit, sed utrum de facto Eutyches appellavit, et utrum ad solum Romanum pontificem. Quod quidem si egisset (ut actum esse ab eo existimavit S. Leo ex ejus callido mendacique libello), non esset quod miraremur, Eutychetem Romanam sedem appellante a Romano pontifice ultro esse susceptum: præcipue eum de Nicæna fide agi videretur, cui tam Eutyches ipse, quam ejus accusator, se indivulse profitebatur inherere Romani

enim præsulis tamquam capitis episcopalis coronæ, hæc sunt præcipue partes, ut e prima cathedra tamquam e specula conservationi canonum invigilet, fideique catholicæ custodem agat.

IX. Verum non Eutycheti valerrimo impostori fidem habeamus; non Leoni ipsi, sanctissimo licet viro, aurem accommodemus, sedis videlicet suæ splendorem ac jura præsequenti. (c) Audiamus Flavianum novæ Romæ episcopum, Christum martyrem fortissimum, quem Orientalium de appellationibus animus ac consuetudo, totaque Eutychis agendi ratio latere non potuerunt. Censuitne ille concilii sui de Eutychis sententiam ad Leonem mittendam, necessarium esse ut si ab eo comproberetur, maneret; si reproberetur, evanesceret? Nihil certe tale apparet in utraque ejus epistola: nihil ab eodem actum legitur, quod huic opinioni vel minimum suffragetur. Scripsit quidem ad Leonem de damnato hæretico contumaci, presbyterique illum esse nudatum nuntiavit; inisit insuper ad eum seriem Actorum in concilio Constantinopolitano. Sed quo fine, quo consilio? An ut relationis necessaria debitum persolveret? hoc ex ejus verbis non elucet. Et quidem etsi hoc **1108** in majoribus causis, qualis est causa hæresiarchæ novæ errorem per Ecclesias spargentis, præstari solitum esset ab episcopis, necesse tamen non erat, cum de aliquo se laico seu clerico, non novæ hæresis auctore, sed antiquæ jamque proscriptæ propugnatore agebatur, qualis tunc existimabatur Eutyches, et postmodum etiam a Leone appellatus est. Forte scripsit ad Leonem Flavianus, quæ Acta adversus Eutychem transmisit, ut ab eo confirmationis robur acciperent? At de hoc ne apex quidem conspicitur. Ipsam ergo audiamus suam exerentem consilium: *Gesta, inquit, quæ dudum de eo (Eutychis) confecta sunt, misimus ad vestram beatitudinem, in quibus eum de talibus convictum, et a presbyterio, et a monasterii administratione, et a communione nostra abjecimus*: ut sanctitas vestra cognoscens quæ circa illum acta sunt, omnibus episcopis sub beatitudine vestra degentibus manifestare dignetur illius impietatem: ne nescientes aliqui quid illi senserit, et de quibus convictus, quasi cum concerta fides, vel per litteras, vel per aliquid aliud commercium agere inveniantur (*Epist. nunc 26, c. 4*). Res plana est, nec interprete indigens. Decretoria quippe noverat concilii Constantinopolitani, cui præfuorat, sententiam, nec operosa inquisitione opus esse; cum declarandum tantum esset, homuncionem istum impia Apollinaris et Valentini dogmata in œcumenica jam dudum synodo damnata renovantem, a communione Ecclesiæ et ministerio esse segregatum.

Aliam adhuc causam, immo et multiplicem in altera epistola recenset: quia nimirum Eutyches episcopali censura iratior obstinatiorque factus Constantinopolitanam perturbabat Ecclesiam, futurumque prævidebat Flavianus (*Epist. nunc 26 inter Leon.*), ut homo vensipellis ad alias sedes, præsertimque ad Romanam, brevi mendaces querelas deferret, pontificumque aures occuparet (quod ab eo revera factum est), nisi mature germana authenticæque rerum gestarum narratione Eutychis artes et fallacia prævenirentur. Accedebat huic quod impius iste monachus jam per trivia et compita urbis regiæ famosos libellos alligaverat: *propositiones*, ut scribit Flavianus, *injuriarum publico ponens et maledictionibus plenas*: quibus videlicet concilii Constantinopolitani Patres, sententiamque illorum tamquam injustam proscindebat: quas querelas brevi non Orientales modo provincias,

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Quæ hic et in sequentibus Quænellus congerit, ut S. Flaviano apostolicæ sedis juri in hac Eutychis causa minime faventem præferat, satis disjiciuntur in observ. n. 6 et seqq.

(b) Qui Leoni utpote primati, primitus tantum cum cæteris et præ cæteris de appellatione Eutychis discernendum putaret, primatum meri ordinis, non

præcipue jurisdictionis astrueret. Appellationum autem jus ex primatu jurisdictionis apostolicæ sedis, seu Romano pontifici competere videmus in observ. ad dissert. 5, part. 1, c. 7. Quatenus vero S. Leo hoc jus exererit in Eutychis appellatione ostendimus in observ. ad hanc dissert. 7, num. 8.

(c) Vide observ. num. 6 et 10.

sed etiam Occidentales esse pervasuras certum habebat Tertio imperatoriam majestatem Eutyches convenerat, eique *preces obtulerat arrogantia et petulantia* **1109** *plenas*; ex quibus, annitente ac promovente Chrysaphio, futurum erat, quemadmodum res ipsa docuit, ut Eutycheis patrocinium susciperet Theodosius; apud quem cum pro loci sui dignitate ac virtutis merito plurimum posse Leonem censeret Flavianus, eum pro communi fidei ac disciplinæ causa sollicitandum esse existimavit, ut pro virili sua imperatoris fidem sustentaret, et ab Eutycheis defensione retraheret. Denique cum rumor disseminaretur imperatorem de cogenda universali synodo cogitare, in qua Eutycheis negotium ad examen revocaretur, æquum erat ut Flavianus primariam sedem et hujus consilii certiores faceret, et simul de occasione synodi, deque tota controversia, quæ illic discutienda erat, plenius instrueret, per ipsorum gestorum exhibitionem; quæ, Romano pontifice curante, cæteris etiam Occidentalibus tractus episcopis innotescerent.

X. Jam vero monitus a Leone Flavianus quid extrema epistolæ suæ parte responderit, operæ pretium est contentari. Intellexit ex ejus verbis ipsum, Eutycheis appellatione cognita, novo sese examini iudicioque accingere: quod omnino (a) superfluum cum agnosceret, hoc ipsum et persuadere satagit Romano pontifici. Monet ergo primum ne se hominis callidissimi technis ac fraudibus circumveniri sinat. Tum innuit non minus ardenti zelo allaborandum esse Romano pontifici, ut sententia Orientalium episcoporum plenum sortiretur effectum, quam si eam ipse tulisset. Cum enim Ecclesiæ, quæ una est, episcopatus quoque sit unus, qui uni quoque fidei ubique invigilet, omnium longe lateque positarum judicia Ecclesiarum sua facere quemque episcopum debere, probe intelligebat; si nimirum nihil contra ecclesiasticam regulam canonesque receptos perpetratum est. *Fiducialiter*, inquit (*Epistola nunc 26, cap. 3*), *age, secundum quod sacerdotio competit, propriamque faciens communem causam et sanctorum Ecclesiarum disciplinam*. Tertio postulat ut damnationem Eutycheis omnibus notam suarum partium sacerdotibus. Quarto, cum ea regulariter et canonicè facta sit, retractationi seu iterato examini locum non esse; causamque egere non nova disceptatione novoque iudicio, sed pontificis solummodo apud imperatorem sollicitudine ac cohortatione: ne Ecclesiarum pax turbaretur, aut aliquid crearetur ab eo contra fidem præjudicium, si Eutycheis patrocinium, aulicorum quorundam **1110** impulsu, incautus susciperet. Verba Flaviani, ne quid falso supponere credamus, hæc sunt: *Simul*, inquit, *decernere damnationem adversus eum regulariter factam, et per propria scripta dignare; confortare autem piissimi et Christo amantissimi nostri imperatoris fidem. Causa enim eget solummodo vestro solatio et defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem et pacem cuncta perducere. Sic enim hæresis quæ surrexit et turbæ quæ propter eum factæ sunt, facillime destruentur, Deo cooperante, per vestras sacratissimas litteras*. Postulat ergo Flavianus Leonis non iudicium, sed solatium;

A non sententiam, sed *litteras; defensionem*, non confirmationem; propria scripta, non synodalia decreta: quia intorto semel in Eutychem anathemate per episcopale iudicium, finita causa erat, nisi universale concilium hujus cognitionem ad se vellet pertrahere, vel ad Occidentale ultro deferretur: quod (b) removendum in hac occasione rectissime censebat Constantinopolitanus antistes: *Ne ubique*, inquit, *sanctissimæ turbarentur Ecclesiæ*, propter unius inquieti ac seditiosi monachi errorem ac malitiam.

De (c) congreganda tamen hujusmodi synodo jam tum cogitabatur. Unde certissime evincitur Orientales de Occidentalium ore tunc temporis non rependisse. Vel enim ante monitum consultumque Leonem de Eutycheis damnatione istud consilii initum est; et sic perspicuum est ad ejus sententiam revocatum non fuisse Flaviani iudicium, cum omisso illius tribunali aliud superius pararetur; vel post-datas ad eum litteras, receptumque ejus consensum, conceptum est universalis synodi consilium: quod evidentiùs adhuc ostendit etiam post Leonis consensum necessariam synodum existimatum esse, ut priorum iudiciorum sententia recenseretur, ac, si opus esset, reformaretur; vel denique decernendæ synodo ex solius appellationis Eutycheis libello, seu vero, seu mendaci, color quæsitus est: quod evincit certum apud Orientales fuisse Eutycheis appellationem, non ad unum Romæ episcopum esse devolutam, sed ad cæteros quoque patriarchas, eorumque synodos in universale concilium convocandas.

Ex consensu autem Leonis requisito ne quis cavilandi ansam arripiat, nemo est qui nesciat a summo etiam pontifice aliorum episcoporum (d) consensum requiri solitum fuisse similibus in causis; sicuti ab **1111** ipso Leone factum est post Ephesinum latrocinium, litteris ob eam rationem in universum pene orbem directis. Denuum lectorem monitum volo, versionem prioris epistolæ Flaviani ad sanctum Leonem parum accuratam videri: quam si ad Græcum (e) textum, qui temporum injuria excidit, emendare licuisset, aliquid forsitan clarius invenissemus, quod opinioni nostræ suffragaretur. Ex hac tamen versione quamvis ab Occidentali et Romano forte viro facta, lectori sincero, nec nodum in scirpo quærenti, ad eruendam veritatem satis superque lucis affulget.

XI. Quod autem ab eximie eruditionis viro suggeritur, lectis scilicet Constantinopolitanæ synodi gestis adversus Eutychem, omnia sic a sancto Leone fuisse probata et confirmata, ut ab indicenda synodo generali abstinere debere consuerit tam sanctus Flavianus quam sanctus Leo, pace optimi viri dixerim, longissime a vero abest. (f) Removendum quidem existimavit Flavianus concilium quod fieri divulgabatur, ut scribit ad Leonem; sed quam ob causam? An quia, ut jam laudato viro videtur, accepta pontificis Romani confirmatione finita erat causa? At tantum abest ut sanctum Leonem approbantem aut confirmantem tunc haberet Flavianus, ut potius pene iratum experiretur, propterea quod Eutychem severiori sententia, ut putabat, perculerat, qui statuit

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Quam non superfluum Flavianus crediderit S. Leonis iudicium in Eutycheis causa, discas ex observ. n. 6.

(b) Removendum quidem dixit Flavianus generale concilium, si Leo ex suo jure Constantinopolitanum iudicium confirmaret. Vide observ. n. 6. Quod si causa Eutycheis ad Romanum pontificem delata, concilium Ephesii adhuc indictum fuit, id agentibus hæretici patroni gestum, quis ad extenuandum Romanæ sedis jus traducere queat?

(c) In indictione generalis synodi requisitum fuisse ab ipso imperatore Leonis consensum, liquet ex epist. 33. Confer annot. 8 (*Tom. præced. col. 789 n. b*) in epist. 30.

(d) Hoc falsum probat ipsa ratio quam Quesnellus subjicit; neque enim Leo post Ephesinum latrocinium consensum episcoporum petiit; sed litteris ad multos scriptis illud latrocinium irritum declaravit.

(e) Græcus textus in lucem prodiit, eumque idem Quesnellus secundæ editioni adjecit. Quantum vero is nostræ sententiæ faveat, in observationibus vidimus.

(f) Removendum dixit Flavianus generale concilium, si Leo ex suo jure Constantinopolitanum iudicium circa Eutychem confirmet. Vide observ. n. 6. Hinc autem quæ subjiciuntur ab homine apostolicæ sedis ius infirmare conante facile elidentur.

Nicænae synodi inhærere videbatur. Cum enim hæc scribebat de concilio Constantinopolitanus antistes, gestorum contra Eutychem exemplaria nondum acceperat sanctus Leo, aut saltem nondum esse a se accepta et approbata vel reprobata rescripsit, sed solæ Eutychem litteræ ei fuerant redditæ: quibus perlectis, conquestus est tam apud Theodosium imperatorem quam apud ipsum Flavianum, quod Eusebii episcopi accusatoris libellus de objectionis evidentia nihil haberet; et cum presbytero hæreseos crimen intenderet, quem tamen in eo sensum argueret, non evidenter expressit. Addit, nondum se agnoscere qua iustitia a communione Ecclesiæ fuerit Eutychem separatus; sibi displicere, quod ea quæ in tanta causa gesta fuerant, etiam tunc silentio reticeret. Et demum hortatur ut quam plenissimè et lucide universa illi, quod ante facere debuit, indicare festinet (*Epistola 20, nunc 23; et 21, nunc 24*).

De (a) confirmatione igitur gestorum a se habiturum adversus Eutychem, ne per somnium quidem cogitabat Flavianus, cum de removendo concilio, quod parabatur, **1112** sermonem ad Leonem habebat. Hoc unum pro sacerdotali sollicitudine verebatur, ne, evocatis ad œcumenicam synodum episcopis, sanctissimæ ubique turbarentur Ecclesiæ; ipissima enim ejus verba sunt in prima epistolarum quas ad Leonem scripsit. Et illam quidem minime necessariam synodum existimabat, quia quidquid impii dogmatis Eutychem evomuerat, in antiquis hæreticis Apollinari, Valentino et aliis jam pridem damnatum fuerat atque proscriptum præcedentium conciliorum vel episcoporum sententiis; et ea etiam proferebat quæ sancti et universalis concilii Ephesini ante paucos annos congregati doctrinæ adversabantur, ac proinde ejusdem anathemati sententiæque obnoxium se faciebat. Quæ pro nihilo ponens Eutychem, inquit Flavianus, arbitratur non se daturum pœnam præfinitam a sancto illo et universali concilio: cui pœnæ declaranda quid opus erat, ut universi Christiani orbis episcopi suis sedibus moverentur in synodum coituri? Facta enim semel synodus obiecti cujuslibet erroris cunctos sequaces consequenter involvit, inquit Felix papa (*Epist. 12, ad Zenon. imp., ante med.*). Et hoc, teste Gelasio, epistola 4 ad Faustum, non solum præsul apostolico facere licet, sed cuiusque pontifici, ut quoslibet et quemlibet secundum regulam hæreseos ipsius ante damnatæ a catholica communione discernant. Acacius quippe (de Eutyche idem dicito) non fuit novi vel proprii inventor erroris, ut in eum nova scita prodirent; sed alieno facinori sua communione se miscuit. Immo Eutychem amplius fecit, qui damnatum errorem non communione solummodo, sed assertionem defensioneque suam fecit.

II. Hæc erat genuina ratio quæ Flaviani animum a cogenda synodo deterrebat: cui plane annuit sanctus Leo, cum, litteris gestisque Flaviani acceptis, de qua re ageretur intellexit. In hæc enim verba statim rescripsit episcopo Constantinopolitano: Litteras tuæ dilectionis accepi, cum gestis quæ apud vos de fidei quæstione confecta sunt. Et quia clementissimus impe-

A rator pro Ecclesiæ pace sollicitus synodum voluit congregari, quamvis evidenter appareat REM DE QUÀ AGITUR NEQUAQUAM SYNODALI INDIGERE TRACTATU, tamen, frater charissime, subsecuturos esse significo, quos in hæc re placuit destinare (*Epist. 32, nunc 36*). Et in epistola sequenti, quæ est ad Theodosium: Cum tam evidens, inquit (*Epist. 33, nunc 37*), causa sit, ut rationabilis indicenda synodo fuisset abstinendum... quia non talis quæstio orta est de qua aut possit aut debeat dubitari. Ita sensit pontifex abstinendum **1113** a celebranda synodo, cum totius negotii seriem bene perspectam habuit. (b) Superfluum enim synodum arguit, ut liquido apparet, non ex approbatione aut confirmatione sedis apostolicæ, sed ex ejus inutilitate, ex causæ quæ ventilanda erat certitudine, ex quæstionis ipsius evidentia, quam in dubium revocare nefas ducebat. Quam persuasionem aliæ postmodum auxerunt circumstantiæ loci et temporis, quæ congregandæ synodo præscribebantur a Theodosio imperatore. Eam enim et extra Italiam indici cognovit, et intra tantæ temporis angustias convocandam, ut plerisque Occidentalium partium episcopis viam ad concilium præcludi cerneret. Hæc mens Leonis post acceptam Indictionis synodi notitiam.

B Sed antequam ea omnia nota essent pontifici, et postquam etiam de rei totius serie a Flaviano instructus esset, non modo de rei catholicæ utilitate synodalem conventum esse existimavit, sed et pro eo impetrando supplices ad imperatorem dedit litteras. (c) Si pietas, inquit (*Epist. 23, nunc 54*), vestra suggestioni ac supplicationi nostræ dignetur annuere, ut intra Italiam habere jubetis episcopale concilium, cito (auxiliante Deo) poterunt omnia scandala, quæ in perturbationem totius Ecclesiæ sunt commota, rescari; ut per universum regnum vestrum, catholicæ fidei integritate servata, et pacem Christianam manere, et vestram apud Deum crescere gloriam gaudeamus. Ex quibus et ex sequentium aliquot epistolarum verbis elucet Leonem persuasum tunc habuisse maximam utilitatem allaturam esse synodum, idque multiplicas ob causas.

C Primum quidem ad veritatis ipsius manifestationem: eo quod apud hæresiarcham longe (d) plus ponderis habiturus esset œcumenicus Ecclesiæ conventus, quam vel cuiusquam pontificis, vel synodi particularis auctoritas. Pietas, inquit (*Epist. 26, nunc 38*), vestra, quæ in honorem Dei religiosissime catholicam diligit veritatem, apud Ephesum constituit synodale iudicium, ut imperito seni ea in qua nimis caligat, VERITAS INNOTESCAT.

D 2. Ut si ad saniores mentem redire vellet **1114** hæreticus, a majori synodo gradui suo per indulgentiam episcopalem restitueretur. Ut, si respiscens, inquit (*Ibid., et seqq.*), qui deviaverat, pro venia supplicaret, sacerdotalis ei benevolentia subveniret; et si per libellarem satisfactionem proprium damnavit errorem, communicatio ei sui ordinis non negaretur. (e) Cautum quippe erat canone 12 Antiocheni concilii ab aliisque, ut si quis a proprio episcopo presbyter, aut diaconus, aut a synodo fuerit episcopus forte damnatus, et imperatoris auribus molestus extiterit, oportere

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Immo gestorum in Eutychem confirmationem Flavianum a Leone postulasse, probabimus in observ. eodem n. 6, et post ejusmodi confirmationem haud necessariam credidit synodum generalem.

(b) Verba ante descripta Leo epistolis suis inseruit post expensa Acta synodi Constantinopolitanæ, et post confirmatum ejusdem synodi iudicium, ac propterea post confirmationem sedis apostolicæ generale concilium superfluum credidit.

(c) Chronica notationis errore, qui irrepserat in epist. 54, hæc verba Quesnellus traduxit ad tempus antè pseudosynodo Ephesina. Eo autem errore emendato ope ms. codicis Ratisponensis, patet S. Leonem ab imperatore petiisse generalem synodum in Italia, ut latrocinii Ephesini scandalis moderetur;

quod pluribus explicaturi sumus in observ. ad dissert. 8.

(d) Has sequentes rationes apostolicæ sedis auctoritati minus congruas non Leonis verba, sed perversum Quesnelli commentarium ab ejusdem pontificis mente alienissimum inducere potuit. Ilac autem vera de causa S. Leo concilio ab imperatore indicto assensus est, quia impediri non poterat; nec Eutychnistarum machinamenta prænosens, utile futurum sperabat.

(e) Quid Antiochenus canon quasi Leonis consilium dirigens hic obtruditur, cum certum sit eos canones tunc a Romana Ecclesia non fuisse receptos? Quatenus vero hic canone apostolicæ auctoritati nihil detrahat, non est hic disserendi locus.

ad majus episcoporum converti concilium, et quæ putaverint habere justa, plurimum episcopis suggerant, eorumque discussiones ac judicia præstolentur. Hæc omnia, quæ in Eutychem apprimè cadebant, in Constantinopolitano œcumenico denuo fuerant sancita.

3. Ut per diligentem inquisitionem, quæ in œcumenicis conciliis major adhibetur quam in quibusque aliis judiciis, os hæretici obstrueretur, qui alioquin semper de circumventionem ac subreptionem adversariorum conquesturus erat, nisi causa ejus generali sacerdotum examini subiceretur. Clementissimus, inquit (Epist. 31, nunc 34, c. 12), imperator pro benevolentia ac pietate animi sui de statu hujus, qui ante honorabilis videbatur, diligentius voluit judicari; atque ob hoc indicendum credidit episcopale concilium.

4. Ut pleno, (a) ab-oluto et irrefractabili judicio tota res illa finiretur: *Pie ac religiose*, inquit ad synodum ipsam Ephesum convocata scribens, Christianissimus imperator haberi voluit episcopale concilium, ut pleniore judicio omnis possit error aboleri (Epist. 29, nunc 33, cap. 2). Unde cum sanctus Leo de fidei causa plurimum sollicitus, quem illa exitum tandem habuisset in synodo cuperet per Flaviani litteras edoceri, enixius postulabat ut eum de totius causæ absolutions certiorer faceret: ratus videlicet causam non aliter decretorie et irreformabiliter, ut ita dicam, absolvendam esse, quam pleniori et definitivo synodi œcumenicæ judicio.

5. Quia per concilii convocationem res in compendium mittebatur, tametsi operosius 115 aliquid esset sexcentos episcopos in unum tribunal coalescere, quam unius episcopi aut provincialis synodi judicium instrui. (b) Experientia quippe docet vix ad alterius quam ad concilii universalis edictum, hæreticos vel nutantes in fide conquiescisse. Quamobrem tunc demum posse ait Leo omnia scandala quæ in perturbationem totius Ecclesiæ sunt commota reserari, si imperatoris pietas ejus suggestioni ac petitioni annuere dignata, haberi juberet episcopale concilium; hæc via per universum Romanæ ditionis imperium servandam esse catholicæ fidei integritatem, custodiendam esse Christianam pacem, augendamque apud Deum omnipotentem imperatoris gloriam. Hæc in epistola 23 (nunc 54) ad Theodosium Augustum, cujus verba superius retulimus (Supra, num. 12), manifeste continentur.

III. Verum dum hæc S. Leo in ancipiti positus meditatur, modo ad congregandam synodum proponior, modo ad removendam, Theodosius Augustus eam apud Ephesum convocandam edixit, (c) inscio Rom. pontificæ. Id evidentè colligitur, tum ex epistola prima sancti Flaviani, in qua optat removeri concilium, quod jam fieri divulgabatur; tum ex pluribus epistolis S. Leonis papæ, Actisque Chalcedonensis synodi. Illæ cuilibet obvix sunt; ex his ita autem comprobo. Litteras dedit Leo ad Theodosium Augustum, quibus eum suppliciter orat ut concilium episcopale jubeat congregari; quæ litteræ datæ reperiuntur octavo vel nono kalendas Junias, seu 25 Maii die. At antequam ad imperatorem deferrentur, immo antequam scriberentur, indicta jam erat ab

A Augusto synodus Ephesina, nimirum ante quintum idus Aprilis, seu nonum hujus mensis diem. Nam in triginta episcoporum conventu, qui post depositionem Eutychem habitus est, Constantinopoli sub consularu Protogenis dicto die quinto idus Aprilis ad recensenda Constantinopolitanæ synodi Acta, in hæc verba locutus est Meliphitonæ episcopus: *Postulamus ejus (Theodosii) referri clementiæ... præcipue quia universalem præceptum fieri synodum, et necesse est majores causas in illud reservare concilium, et vocati sunt multi; et justum est, quæ a piissimo principe præcepta sunt, effectui mancipari.* Idem etiam confirmatur ex verbis 1116 Eusebii Dorylæi episcopi: *Conjuro vos, inquit, per sanctam et consubstantialem Trinitatem futuro concilio universali, secundum sanctionem Christi amicosur principum, hoc negotium reservari.*

XIV. Ex his quæ hætenus diximus ac probavimus, quedam vice synopsis breviter colligo. Ac primum quidem non eam fuisse consuetudinem Orientalium, ut synodalia gesta, quæ vel in concilio provinciam a metropolitano, vel in diocæsena, ut nunc loquimur, synodo ab episcopo considebantur, in Occidentem examinanda mitterentur; sed tunc tantummodo esse illuc transmissa, cum vel particularis controversia aut accusatio in publicam fidei causam evaserat, vel cum quis in synodo damnatus ad cæteros episcopos provocabat, vel cum hæreticis imperatoris gratia abutentibus, primariæ sedis episcopum, qui apud principem ageret, conveniri, ejusque sollicitudinem adversus perverciam hæreticorum malas artes accendi par erat. Nihil igitur contra antiquum canonem et morem (Christianus Lupus, tom. I Schol. et Not. in Can. conc., ubi de Ephesino lutochino) agebat Flavianus, qui eo nomine arguitur a Christiano Lupo, cum (d) synodi suæ Acta Romam non retulit, quandoquidem id nec canonis auctoritas, nec consuetudo, nec exemplum postulabat. Quis enim, ut ex solis Chalcedonensis concilii Actis exempla proferam, quis credat Romam esse directam Acta synodorum Antiochenæ et Berythensis, non multo ante Constantinopolitanam habiturum in causa Ithæ? Quis alterius Antiochenæ in causa Athanasii Parrensis? Quis sexcentarum aliarum gesta ad Occidentales partes delata ad illud usque tempus dixerit? At potius contra morem egisset Flavianus, si de illis mittendis cogitasset, antequam Eutychem perverciæ, contestatoriorum libellorum publicatio, litteras ad Leonem misisset, imperatoris potestatis metus, concilii a Theodosio convocandi rumor vel indictio, et alia ejusmodi necessitatem Flaviano imposuissent primariam sedem de causa jam communi facta instruendi.

2. Colligo (e) Eutychem, si appellavit Leonem pontificem, e duobus his unum persuasum habuisse: vel suam appellationem locum non esse habiturum, quandoquidem eodem tempore quo scribebat ad Leonem, scripsit et ad Dioscorum, synodumque postulavit 1117 in Oriente; vel ad eum sensum reducendam esse et accipiendam, qui Constantiam venachii verbis exprimitur, ut scilicet alios metropolitanos et exarchas comprehenderet, ne dum excluderet.

3. Quod (f) imperator ipse, cum synodum congre-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Quam absolutum et irrefractabile Leo habuerit suum de tota Eutychem causa judicium, ita ut nullo etiam generali concilio revocari posset in dubium, palam fiet ex dicendis in observ. ad disert. 8.

(b) Unde hæc experientiam statuere possit, ignoramus. Alii enim sine generalibus synodis apostolica præsertim sedis auctoritati obsequentes, hæresim deseruere; alii contra in errore pertinaces nulli auctoritati cesserunt, ut de Arianis, Nestorianis, Eutychemianis liquet. Quoad Leonis testimonium ex epist. 54, confer annot. 49 (supra, col. 657, n. c).

(c) Argumentum sumptum ex erronea notatione chronica epistolæ 54, quæ præferebat diem 25 Maii, ex emendatione diei et mensis eliditur. Confer annot.

49 (Loco supracitato). In indicenda vero synodo Ephesi Leonis consensum ab imperatore quæsitum probavimus annot. 8 (tom. præced. col. 789 n. b) in epist. 30.

(d) Flavianum suæ synodi gesta in Eutychem statim ad Leonem misisse patet ex epist. 22, quam statim ab eo scriptam in admonitione ostendimus. Quesnellum impugnantes, qui hæc non primam, sed alteram Flaviani epistolam fuisse contendit. Hæc falsæ hypothese opinio innotuit, quia Acta synodi Constantinopolitanæ Romam non ab initio, sed post exortatos ab Eutychem tumultus transmissa dicuntur.

(e) Ne hæc de Eutychem appellatione fucum faciant, vide observ. n. 3, 4, 5 et 9.

(f) Cum Eutychem omnia moliente ut sibi præsidium

gari jussit, vel ad appellationem Leoni ab Eutyche delatam animum advertit, quam ignotam habere non potuisset; vel de ea prorsus non cogitavit: si primum; eodem igitur modo eam intellexit quo ab Eutyche ipso intellectam esse docuimus, ut ceteros majores metropolitae sedes quo admitteret; si postremum, non igitur putavit appellationi Eutychis deferendum; vel saltem ad supremum statim Ecclesiae tribunal causam ejusdem esse deferendam existimavit, ne in longum res protraheretur.

4. Animadverto, cum Augustus congregandae synodi consilium inivit, eum de consulendis Occidentalibus nullatenus cogitasse, sed postmodum invitasse suis (a) Leonem litteris, ut synodo praesentiam suam exhiberet. De qua re nulla mota est a Leone apud Imperatorem querela.

Reliqua, quae forensis ille theologus hoc de argumento disseruit, aliis excutienda dimittitur, quoniam non tam aliena refutare ex professo est animus, quam Leonis nostri scriptis, si quando opus est, lucem afferre.

XV. Quoniam tamen ex mentione libelli ab Eutyche oblato magnum argumentum trahunt, aliqua adjiciam, ex quibus illustrentur sancti Leonis epistolae, quas tractamus, totaque causa Eutychniana. Nimirum quadruplex mihi distinguendum videtur libellorum genus, quos Eutyches a suo episcopo damnatus vel obtulit, vel obtulisse se mentitus est. Primus *appellatorius libellus* fuit de quo diximus. Secundus *contestatorius*, de quo sanctus Leo epistola 20 (nunc 25) ad Flavianum cap. 4. Scilicet post appellationem interpositam litterae dandae sunt ab eo a quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est, quas litteras dimissorias sive apostolos appellant... si autem id non accipiat, *contestetur*. Ita habetur Dig. l. XLIX, tit. 6, de Libellis dimissoriis. Cum igitur a se appellatum esse persuadere vellet Eutyches, appellationis libellum porrectum a se nec susceptum professus est publice affixis Constantinopoli per com-

puta libellis, et, ut scribit Liberatus, *poeni edita apud Constantinopolim, et injustitiam se fuisse passum, populum contestatus est* (Parte II Ephes. syn. act. 3).

Tertius libellus fuit querimoniae: *Ad sedem enim 1118 apostolicam per libellum doloris sui querimoniam misit, inquit Leo noster epist. 21 (nunc 24) ad Theodosium Augustum. Libellus porro querelae seu querimoniae recte ac proprie oblati dicitur a presbytero adversus episcopum seu patrem suum: De paternis enim injuriis conquerentem filium, aiunt jurisconsulti, audiri justum est et usitatum; eum ipsum accusantem vix quiquam ferat.* Sic igitur veteres temperarunt istud, ut neque molliorem appellationem, quam pro judicii gravitate, neque acerbioram, quam parentum pietas ipsa postulat, accommodarent.

Quartum libellum, supplicem videlicet, obtulit Eutyches, adversus Flavianum sententiam; immo plures, quos videre est act. 4 Chalcedonensis concilii.

B Quatuor hujusmodi libelli in primis distinguendi sunt, ne cujusque vis et energia alteri tribuatur, unde et totum hoc negotium consequenter obacuretur. Fuit igitur, 1° libellus (b) *appellatorius* ad concilium; 2° *contestatorius* ad CP. populum; 3° *querimoniae* seu querelae ad sanctum Leonem; 4° libellus *supplicis* ad imperatorem. Primus commentitius erat, nec revera datus; alii tres vere oblato. Quorum omnium libellorum mentionem facit S. Flavianus in epistola 4 ad S. Leonem.

EPISTOLA EUTYCHETIS HAERETICI,

Ubi scribens ad papam urbis Romae Leonem, negat in Christo duas naturas, id est divinitatis et humanitatis.

De mea in Dominum et Deum omnium Christum spe confidens, etc. (c).

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

quaereret, ejusque patronis agentibus imperator ad indicendam synodum adductus fuerit, quis ex hoc facto ea jure colligat quae hic Quaesnellus obtrudit?

(a) Vide supra, annot. 13 (Col. 656, n. c).

(b) Lege observ. num. 3.

(c) Integram hanc epistolam cum fragmentis eidem subjectis in Cassinensi codice, ex quo edita fuit, dedimus inter Leoninas tom. I, epist. 21.

1119 APPENDIX AD DISSERTATIONEM VII.

DE APPELLATIONIS EUTYCHIS LIBELLO, QUEM EX CASSINENSI CODICE EDIDIT CHRISTIANUS LUPUS:

An revera sit appellationis libellus.

Mirum quanta fiducia Christianus Lupus asseveret et ovanti stans clamet (a) scriptum illud quod ex Cassinensi codice nra. in suam de appellationibus lucubrationem transcripsit, ipsissimum esse appellationis libellum, quem ad Leonem I papam ab Eutyche haeretico missum aiunt, et quo retractatorium ab apostolica sede iudicium postulabat.

Ac primum quidem placet Lupo libelli nomine scriptum istud donare, repugnante ipsa scripti epigrapha, et, quod palmare est, ipso scriptore invito ac reluctante; ipse enim Eutyches dicere distinguit inter libellos et epistolam hanc suam. *Subjuncti, inquit, his litteris meis utrumque libellum, et eum qui ab accusatore meo oblati sunt synodo, et qui a me gestus quidem est, non tamen susceptus.* En ut unumquodque scriptum propriis nominibus appellat; suum et Eusebii libellum libellum dicens, litteras proprias non alia quam litterarum appellatione designans.

Libelli quidem nomen S. Leo *usurpavit*, quia judiciale est; nec tamen appellatorium dixit, sed libellum doloris, seu querimoniae: cum autem ap-

pellationis libellum commemorat, eum intelligit non qui ad ipsum missus ab Eutyche fuerat, sed quem in ipso iudicio, ut appellationum solennia posebant, se Eutyches obtulisse assererat, ut ait S. Leo; seu mentiebatur, ut rescribit Flavianus, per libellos omni fallacia atque calliditate plenos. Hoc si scripsit ad Leonem Eutyches, non certe his praesentibus litteris, quae nihil canonice appellationis habent, nec in illis locis quae a Lupo in hanc rem indicantur.

Prior locus est in ipso epistolae limine. *De mea, inquit Eutyches, in Dominum et Deum omnium Christum spe confidens, ante omnia quidem, testis Deus Verbum est, in sensibus hujusmodi dignoscens veritatis probationem, invoco autem vestram sanctitatem, in testimonium cordis mei et rationes sensuum meorum atque verborum.* Quid sibi vult aliud his verbis haereticus, quam fidem narrationi suae, quam subjecturus mox erat, conciliare, Deum Verbum qui omnia novit, in testimonium vocans sinceritatis animi sui, D 1120 ac ipsum deinde quem alloquitur lectorem

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Haec de re vide observ. num. 4.

Ita corrigo, pro in testimonio, id enim sensus et

constructio exigant, cum praeposito in pariter afficiat vocem rationes, quae sequitur. Quae.

compellans, ut iudicet quid erroris in hac sincera suæ fidei professione contineatur; ac forte alludit ad illud Apostoli II Cor. 1, 23: *Ego autem testem Deum Invoco in animam meam.* Ut enim eodem sensu Christum ac vicarium Christi hoc loco invocet, probant hi verborum nexus: *Ante omnia quidem, testis, etc., et invoco autem,* immo totius loci inspectio, maxime si iis solis virgulis distinguatur quibus illum distingimus; ita ut rudis ac male digesta translatio Græcæ istius epistolæ hunc prorsus sensum habere debeat: *Ego de mea ipsius fide ac spe, de meo animo securus, primum quidem ipsum Dei Filium, qui sinceritatem professionis meæ bene novit, testem appello in testimonium cordis mei; deinde vestram sanctitatem testem etiam appello in rationes sensuum meorum atque verborum, id est, ut ipsa de verbis meis, meisque sensibus iudicet, illorumque rationes pro sua æquitate expendat.* Similem præfationem habuit Eutyches antequam libellum confessionis suæ recitandum traderet in pseudoephesina synodo. *Ego, inquit, commendavi me ipsum Patri, et Filio, et sancto Spiritui, et verbo veritatis vestræ iustitiæ, et testes vos habeo fidei meæ.* Eadem paucioribus usurpat in ipsa fidei confessione. *Attestante, inquit, mihi tam Deo quam vestra sanctitate.* Qui igitur illa verba appellationem juridicam sonare contenderit, non satis attente hæresiarchæ verba se legisse ostendit.

Neque vero alia hæc verba appellationem magis continent: *Rogabam ut innotesceret ista sanctitati vestræ, et quod vobis videretur iudicaretis omnibus modis me securum: quæ probassetis.* Rogantis hæc verba sunt, non appellantis ac pro iure suo iudicium postulantis. Ut enim appellationis libellum rejicere nemo ad quem rite appellatur potest, ita appellans votum suum verbis non supplicibus, sed iudicium ex necessitate securum exigentibus exprimit: cuius iudicii sententiæ si obsecraturum se appellans spondiderit, uti hoc loco facit Eutyches, is profecto ridendum se omnibus propinat. Quasi vero obsequendi iudicium superiorum sententiæ necessitas non fuerit; nisi forte dixerit Lupus, quod tamen facile non crediderim, his Eutychem verbis sibi ipsum absolute facultatem a pontifice ad œcumenicam synodum appellandi, si contrarium sibi pontificis foret iudicium. Demum verba objecta committere juvat cum aliis quæ in secundo Flaviani CP. conventu dicta sunt. Cum enim Eutycheis fautores ipsum in primo conventu appellasse contenderent, hoc negant episcopi, quos inter Basilius: *In veritate, inquit, dico: adhuc ipso conventu sedente et proponente hoc sancta synodo, ut diceret iste duas naturas post adunationem, 1121 scio quia dixit religiosus archimandrita Eutyches: Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum; hoc autem non quasi appellans dixit, sed dicens, Non sum ausus dicere propter Patres.* Hoc ipsum est quod Eutyches, his verbis Leonem alloquens, indicare voluit, quæ ad appellationem trahere frustra Lupus conatur.

Restat tertius epistolæ locus: *Ad vos igitur religio-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

(a) Confer easdem observ. num. 9.

(b) Ex his vocibus Latinæ versionis, quæ in litteris uni traditis observantiæ causa adhiberi queunt, infirmum prorsus argumentum sumitur, ut hæc Eutycheis epistola encyclica ad plures missa inferatur.

nis defensores et hujusmodi factiones execrantes confugio.... et obsecro nullo mihi præiudicio facto ex his quæ per insidias contra me gesta sunt, quæ visa vobis fuerit super fidem proferre sententiam. Vides, mi Lupe, quod videre non vis, ut Eutyches ad defensores religionis confugiat, non ut iudices appellet; ut obsecraturum nullum sibi ex Flaviani sententia creari præiudicium, non irritum clamet ex appellationis voce iudicium; ut denique de fide potius sententiam proferri postulet, quam de sua depositione et excommunicatione, de qua tamen, si appellasset, primitus agendum ipsi erat.

Hæc refellendo Christiano Lupo satis superque sufficient. Adde nihilominus ex abundantia juris scriptum istud integrum, cuius partes jam expendimus, si ad S. Leonem papam missum est, (a) non ad eundem unum missum fuisse, nec pro eo uno confectum; sed esse epistolam encyclicam ad omnes primariarum sedium episcopos, quorum auctoritatem adversus Flaviani iudicium movere ac sibi propitiam reddere aveau Eutyches. Nam etiam cum appellationem hæresiarchæ mentiti sunt qui pro ipso agerant apud Ephesum, non unum pontificem Romanum nominaverunt. *Cum legeretur damnatio, inquit Constantinus monachus, Eutyches appellavit sanctum concilium sanctissimi 1122 episcopi Romani, et Alexandrini, et Jerosolymitani, et Thessalonicensis; et hæc in gestis non sunt inserta. Magnificentissimus Patricius dixit: Turba facta et dissoluto conventu dixit ad me silenter appellans Romanum, et Ægyptium, et Jerosolymitanum concilium.... Basilius reverendissimus episcopus dixit.... dixit Eutyches: Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum. Hæc autem non quasi appellans dixit.*

Igitur ad omnes istos episcopos, quos vel appellaverat vel appellasse se credi volebat, has encyclicas litteras, quas *querimoniam libellum* appellat S. Leo, direxit, unumque illarum exemplar ad ipsum Leonem pontificem, cui imprimis debebatur, pervenit: unde ad Leonem papam scriptam fuisse nec falso nec incongrue annotavit tituli illius auctor, quem compilatorem vel descriptorem dicit Christianus Lupus ejusdem promulgator.

Encyclicam porro esse epistolam ipsa tota quanta est clamat epistola, in qua ne apex quidem de apostolica sede vel de pontifice Romano, cuius prærogativas ac splendorem prædicare non omisisset vir tunc temporis conciliandis sibi omnium quibus indigebat animis intentissimus. Iis igitur solis verbis usus est quæ omnibus primarum sedium episcopis conveniunt. Cui enim illorum non congruunt ista: *Invoco (b) vestram sanctitatem.... ut innotesceret ista sanctitati vestræ.... Ad vos igitur religionis defensores et hujusmodi factiones execrantes confugio.* Certe vel hæc sola posteriora verba, *ad vos religionis defensores, etc.,* meridiano sole clarius patefaciunt, non ad unum, sed ad plures missum fuisse hoc qualecumque scriptum.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

IN DISSERTATIONEM VII QUESNELLI

De causa Eutycheis.

11231. Cur Quesneius nanc Eutycheis causam peculiari dissertatione agendam susceperit, satis agnoscitur ex ipso exordio, ubi eos perstringendos sibi pro-

ponit, qui *jus appellandi ad sedem Romanam ex omnibus orbis Christiani regionibus, imprimisque ex Orientalibus ab illarum partium episcopis ultro esse delatum etiam*

primis Ecclesiae saeculis persuadere student. Hoc scilicet appellationum jus, quod illi non placuit in causa Celdonii episcopi Gallicani, in Orientalium causis displicuit multo magis; ac propterea Eutycheis appellationem ad Leonem papam duplici ex capite submovere studuit: primo quia, inquit, ille vere non appellavit; secundo quia ementita ejusdem appellatio non fuit peculiaris ad Leonem, seu ad apostolicam sedem, sed communis ad synodos Romanam, Alexandrinam, Jerosolymitanam atque Thessalonicensem, adeo ut nihil praecipui juris in Romano pontifice agnitum fuerit.

2. Jam in observationibus ad dissert. 5 Quesnelli luculenter statuimus pontificium jus in recipiendis appellationibus ex toto Christiano orbe, et quatenus hoc jus ex ipso primatu eidem competat, satis aperte demonstrasse nobis videmur. Hac autem in controversia, quatenus merum Eutycheis factum respicit, ultro confitendum est nullam appellationem ad Romanum pontificem ab eo interpositam fuisse in ipso Constantinopolitano judicio. Unam chartam professionis fidei (non autem appellationis libellum) ab eo ante sententiam oblatam fuisse liquet ex actis ejusdem CP. synodi, qua Eutycheis damnatus fuit, et multo magis ex eorundem actorum relectione in alio Constantinopolitano conventu habito die 13 Aprilis anni 449, quae actioni primae concilii Chalcedonensis inserta fuere. Solum si fides adhibenda est Constantino diacono, dum legeretur, seu relegeretur damnatio, Eutycheis appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani, et Alexandrini, et Jerosolymitani, et Thessalonicensis. Affirmante autem Patricio Florentio, dissoluto conventu, ille dixit ad me silenter, appellans Romanum, et Aegyptium, et Jerosolymitanum concilium. Postea vero ad S. Leonem scribens ait (*Epist. 21*): *Et quidem libellis statim subscriptione mea his addita obtuli scripta, ostendens de sancta fide professionem meam. Sancto autem Flaviano archiepiscopo neque libellum suscipiente, neque ut legeretur jubente, audiente tamen et respondente me ipsis verbis fidentem, quae Nicæa exposita, et a sancta synodo, expe- tebatur duas naturas fateri, etc. Libellos, seu libellum hic distinguit a scriptis additis de fide; et similiter in fine epistolæ ejusdem duo distincte commemorat, nimirum libellum qui a me, inquit, ingestus est, non tamen susceptus, et editionem fidei meæ. Si chartam professionis fidei dixisset oblatam, et non susceptam a Flaviano, qui, ut eam ipse Eutycheis palam legeret, præcepit, aliquid veri dixisset. At cum oblatum et non susceptum affirmavit libellum a charta professionis fidei distinctum, nimirum appellationis libellum, turpiter mentitus est, uti ex actis paulo ante memoratis elicitor, et notavit S. Flavianus in epist. 26, ad S. Leonem. Confer not. 5 (*Tom. præced. col. 715, n. c*) in epist. 21.*

3. Hunc vero libellum a professione fidei distinctum, qui nobis conservatus non fuit, sed Eutycheis litteris ad Leonem erat adjectus, appellationis libellum fuisse Leo testatur epist. 23, quod non tam ex ipsius Eutycheis epistola 21, quam ex ejusdem libelli ipsi epistolæ annexi lectione cognoscere potuit. Hac autem in re maxime mirum accidit Quesnellum in appendice præmissæ dissertationis non minimum laborare, ut ostendat epistolam 21 Eutycheis ad Leonem, non appellationis, sed querimoniam libellum fuisse; perinde ac si ille, etsi appellationem ad pontificem in judicio oblatam sinxerit, non tamen ad eum post 1125 judicium miserit nisi querimoniam libellum. Hinc in fine dissertationis, ubi quatuor Eutycheis libellos distinguit, libellum appellationum ad concilium, querimoniam vero seu querelam ad S. Leonem datum prodidit. Id vero eo magis mirum videtur, quod in notis ad epist. 25 S. Petri Chrysologi ad Eutychem indubie scribat p. 4: *Evidens est judicium Ravennensis episcopi postulari ab Eutyche non potuisse nisi per appellationis libellum seu verum, seu fictitium.* Cur quod necessarium affirmat in Eutycheis scriptis

ad episcopum Ravennensem, cui in appellationibus Orientalium jus nullum erat, non perinde gestum concedit cum Leone, cui illud jus compete- bat, et apud quem appellationem, licet ementitam, judicii Constantinopolitani tempore interpositam, et postea ad Leonem transmissam ex ipsius pontificis testimonio discimus? Tota Quesnelli allucinatio ex eo pendet quod solas consideravit nobis conservatas Eutycheis litteras ad eundem pontificem, in quibus appellatio expresse non declaratur; nihil autem cogitavit de libello eisdem litteris annexo, et distincto a charta professionis fidei, quem cum oblatum in judicio, nec tamen susceptum Eutycheis per mendacium in eadem epistola scripserit, appellationis quantumvis ementitæ libellum fuisse idem Quesnellus agnosce- debit; quod enim ille sinxit, ad appellationem pertinebat, ut palam sit ex relectione Actorum CP. synodi, et idem Quesnellus in dissertatione fatetur. Ad Leonem igitur hæreticus non solum misit epistolam, quam querimoniam libellum non displicet appellari, verum inter alia documenta eidem annexa appellationis etiam libellum misit, qualem in judicio abs se propositum et non susceptum mendacissime prodidit.

4. Cæterum non multum enitendum fuit a Quesnello in appendice adversus P. Lupum, qui in ipsa Eutycheis epistola appellationem videre sibi visus est. Hic hæreticus vaserrimus cum appellationem in ipso judicio interpositam sinxit, noluit ementitæ appellationi præjudicium creare nova appellatione post judicium, ac si illam nullius momenti haberet. Hinc in epistola abstulit a verbis appellationis iterum interponendæ, satisque habuit libellum appellationis ante sententiam ementitæ ad Leonem cum epistola mittere; ejusque judicium atque sententiam circa fidem petens, simul postulavit, quod inde sequebatur, ut scilicet irritarentur omnia in se gesta, si Constantinopolitanum judicium circa fidem reprobandum videretur. Considerentur attentè hæc Eutycheis verba: *Obsecro nullo mihi præjudicio facto ex his quæ per insidias in me gesta sunt, quæ visa vobis fuerit supra fidem proferre sententiam, et nullam deinceps permittere a factiosis contra me calumniam procedere, et non excui et exini de numero orthodoxorum* (*Epist. 21*). Nonne his verbis, licet appellationis voce non utatur, Leonem aperte uti judicem interpellat, ut de judicio Constantinopolitano sententiam proferat? Cum præter sententiam circa fidem sibi etiam caveri postulat, nonne judicium etiam circa suam personam æquivalenti appellatione efflagitat? Quid Quesnellus violenti interpretationibus hæc verba distorquere nititur, ne quid appellationis continere videantur? Quid refert appellationis expressum nomen non inveniri in epistola quæ e Græco Latine reddita, minus peritum interpretem nancisci potuit, si illud reipsa petitur a Leone, quod per appellationem peteretur? Non appellationis vocabulum, sed ejus vis et potestas consideranda est. Vis autem appellationis in eo consistit ut superioris judicium de judicio inferioris quæretur; et ita quæretur ut ille de hoc sententiam ferat, et si injustum judicium agnoscat, rescindat, nullumque exinde condemnato præjudicium obveniat. Cum ergo Eutycheis recitatis verbis ac in tota epist. 21 id petat a Leone, ut de Constantinopolitano Flaviani judicio circa fidem sententiam ferat, simulque sperans fore ut hoc judicium reprobetur, postulet ne sibi ullum ex eo judicium damnum aut periculum obveniat, nec estimatur ab orthodoxorum numero, nonne reipsa appellationis vim ac substantiam satis expressit, et appellationis jus Leoni vindicavit?

5. Alia vero duo longe graviora in ea, quam se in ipso judicio interposuisset Eutycheis ementitus est, appellatione animadvertimus, quæ ad intelligendam Orientalium mentem circa pontificium jus in appellationibus non modicum conferent. Primo licet hæc appellatio in ipso Constantinopolitano judicio inter-

jecta non fuerit, et cœternis Eutyches mentitus sit; qui tamen hanc appellationem 1127 non solum finxit, verum etiam conflictæ appellationis libellum ad Leonem misit cum querimoniarum litteris, ac ejusdem judicium petiit, is procul dubio jus appellandi ad Romanam sedem apud Orientales quoque exploratum ac certum præsumpsit, ac tale ut si appellatio in ipso judicio vere fuisset interposita, vim habuisset suspendendi iudicii, vel irritum efficiendi quidquid postea, appellatione contempta, gestum fuisset. Secus enim si apud Orientales appellationis jus ad Romanum pontificem nihili habitum Eutyches cognovisset, num fuisset tam stultus ut fingeret quod sibi ex Orientalium sensu nihil proficeret?

6. Deinde si Eutyches dolosi et criminosis viri testimonium minimi fiat, num testimonium et factum S. Flaviani Constantinopolitani antistitis non maxime habebitur? Is epistola quidem 22, quam statim post Eutyche damnationem et primo scriptam in administratione probavimus, cum de appellationis libello ad Leonem misso nihil sciret, simplicem erroris et damnationis ejus relationem cum gestis concilii ad eundem pontificem direxit, rogans ut ipsam Occidentalibus notam faceret, ne forte versutus homo quempiam minus instructum deciperet. Hinc cadunt plura a Quesnello superstructa hypothesi, quod epistola 22 Flaviani ad Leonem non prima, sed altera posterior sit. Postquam vero a pontifice accepit litteras, quibus de appellatione ab Eutyche asserta intellexit, altera epistola 26 rescribens, mendacem quidem illum detexit, at simul agnoscens apostolicum jus in recognoscendis iudiciis ipsorum Orientalium, quando etiam appellatio post iudicium deferretur, non solum Acta in Eutychem misit, verum ipse a Leonis iudicio subiciens, eundem rogavit ut propriam faciens commanem causam et sanctorum Ecclesiarum disciplinam, simul DECERNERE in damnationem adversus eum regulariter factam et per propria scripta dignaretur. . . . Causa enim eget solummodo vostro solatio atque defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem et pacem cuncta perducere. Sic enim hæresis quæ surrexit, et turbæ quæ jam propter eam factæ sunt, facillime destruantur, Deo cooperante, per vestras sacratissimas litteras. Removebitur autem et concilium, quod fieri divulgatur; quatenus nequaquam ubique sanctissimæ turbæ Ecclesiæ. In hæc Quesnellus: Postulat ergo Flavianus, inquit, Leonis non iudicium, sed solatium; non sententiam, sed litteras; defensionem, non confirmationem; propria scripta, non synodalia decreta. Vah! malum interpretem. Nonne decernere in damnationem regulariter factam iudicium et confirmationem significat? Vis quidem Græci verbi a Flaviano adhibiti *συμφωνισαῖοι* juridicam sententiam alii iudicio calculos adjicientem seu confirmantem indicat. Verbum enim *φριξῆσθαι*, a quo illud originem ducit, forensi vulgata formula idem est ac sententiam ferre; unde et sententia *φριξῆσθαι* appellatur. Quid porro? Cum Flavianus addidit, causam egere solummodo Leonis litteris atque subsidio, nonne editi abs se iudicii confirmationem non solum petiit, sed necessariam etiam ostendit? ac ita solummodo necessariam, ut par confirmatio a nulla alia sede præterea rejuirenda sit? Quid quod adjecit, ex hæc confirmatione eventurum ut ad tranquillitatem et pacem cuncta revocentur, et enata hæresis ac turbæ ob eam excitatæ facile destruantur, impediaturque ipsum generale concilium, quod convocandum ferebatur? Num hi lot ac tanti effectus ex litteris quæ nec iudicium, nec sententia, nec confirmatio essent, sperari poterant? Nonne aliquid solemne ac peculiari apostolicæ sedis auctoritate editum a Flaviano quæsitum agnoscitur? Nonne litteræ, post quas generale concilium veluti non necessarium esset removendum, auctoritatem habituræ credebantur ad finiendam causam, eamque æquivalentem auctoritati concilii generalis, quod alia in hypothesi adhuc necessarium iudicari potuisset? Videat ergo

quisque æquus lector quam perperam Quesnellus Flaviani consilium et litteras interpretatus sit, ne in episcoporum Orientalium iudicia apostolicæ sedis auctoritati ille quidquam detulisse credatur.

7. Quod si ejusdem Flaviani verba exactius pesemus, non ipse solum huic auctoritati apostolicæ tantum attribuit, sed Orientales quoque idipsam sensitisse ac detulisse præsumpsit, cum ex Leonis litteris omnia in Oriente componenda exortamque hæresim disjiciendam prodidit. Nisi par in Romanam sedem apud omnes Orientales obsequium Flavianus novisset, hæc procul dubio affirmare non poterat. Eum vero si celebris illa epist. 28, ad eundem Flavianum, qua S. Leo 1129 expensis Actis CP. synodi de tota re sententiam ferens, Eutyche hæresis condemnationem confirmavit; si, inquam, hæc epistola dolo malo occultata et suppressa non fuisset in generali synodo, quæ non necessitate ulla, sed imperatore Theodosio Eutyche favente ac iubente Ephesi coacta fuit, haud excitata fuissent illa scandala quibus eadem synodus in pseudosynodum transiit, totumque Orientem turbavit; sed acquivissent omnes qui hæresi non patrocinabantur, apostolicis litteris, ut in Chalcedonensi factum vidimus.

8. In hac autem Leonis epistola aliud in rem præsentem maxime conferens animadvertendum est. Ibi nimirum S. pontifex non de sola Eutyche hæresi, quæ in Constantinopolitana synodo proscripta fuerat, sententiam ferens, justam ipsius condemnationem confirmavit, sed ipsum quoque ejusdem synodi iudicium examini subiciens, duo in eo notanda indicavit, quæ cum emendationem aliquam ipsius synodi præferant, apostolicum jus retractandis, et, ubi opus est, corrigendis etiam episcoporum Orientalium iudiciis mirifice astrunt. Primo enim cap. 6 Constantinopolitano Flaviani iudicio successit, quod sine ulla censura præterierit eam Eutyche sententiam: *Confiteor ex duobus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post adunationem vero unam naturam confiteor.* In qua S. pontifex, *Miror*, inquit (Epist. 28, cap. 6), *tam absurdam tamque perverſam ejus professionem nulla iudicantium increpatione reprehensam; et sermonem nimis insipientem nimisque blasphemum ita omisſum, quasi nihil quod offenderet esset auditum.* Nonne hæc ipsius CP. iudicii emendatio est? Deinde cum Eutyches in hoc iudicio fuisset absolute condemnatus, nulla spe restitutionis illi proposita, si respiceret, emolliendum hoc decretum eodem capite duxit S. Leo, dum erga ipsum, si errorem damnet, miserationem exercendam præscribit. Ne vero his in rebus auctoritatem sibi indebitam Leonem usurpasse juris sui promovendi causa quispiam fortassis suspicet, Chalcedonense concilium totaque Ecclesia catholica, quæ hæc dogmaticam epistolam omnesque ipsius partes tot cum laudibus susceperunt, et non ut privatas litteras, sed tamquam iudicium solemne et auctoritati apostolicæ competens agnovere, hocce commentum inculcent referunt. Non ergo solus Eutyches, non Flavianus tantum aut Leo, sed et generalis Ecclesiæ synodus, ac ipsa universalis Ecclesia hoc apostolicum jus legitimum astruit; et solus Quesnellus cum iis qui Romanæ sedis prærogativis adversantur, veluti usurpatum et incompetens jus traducere potest.

9. Nunc de altero capite, quo is Eutychem appellatione contendit non ad Romanum tantummodo pontificem, sed ad Alexandrinum quoque, et Jerosolymitanum, et Thessalonicense concilium; adeo ut si appellationum jus hinc colligendum sit, nihil Romano antistiti præ Alexandrino, Jerosolymitano ac Thessalonicensi tribuendum sit; vel si his episcopis atque eorum conciliis ex Eutyche appellatione nullum jus fuit supra Constantinopolitanum Flaviani iudicium, nullum pariter Romano pontifici exinde deduci possit. Ad hæc primo animadvertimus Eutychem quidem appellationem sparsisse ad hos omnes apud quos præsidium sibi affuturum sperabat. At libellum ap-

pellationis, quod sciamus, ad solum Leonem misisse, et a solo Leone iudicium institutum, ac sententiam epistola 28 latam liquet. Quid porro hac in re Eutyches egerit, ad verum jus appellationis astruendum non ingerimus; notum enim est criminosos et pertinaces homines iusta sententia condemnatos, patrocina etiam illegitima querere, et quacumque via possunt, nisi turbas excitare, et imperitis factum facere. Ad S. Petrum Chrysologum episcopum Ravenatensem etiam scripsit, eo quod illum magni nominis, et multæ apud Valentinianum auctoritatis audisset, licet is nullo jure supra Constantinopolitanum antistitem ac synodum potiretur. Hinc ab ipso id responsi accepit epist. 25, c. 2, non posse se *extra consensum Romanæ civitatis episcopi* de eiusmodi causis cognoscere et iudicare. Mirum est Quesnellum in notis ad hanc epistolam num. 2, hoc Eutychis factum ita ingerere, ut licet jus Petro Chrysologo hac in re non fuisse concesserit, Romano autem pontifici non negaverit, appellationem tamen num. 4 ab eo interpositam contenderit apud eundem episcopum Ravenatensem, indeque collegerit interpositam etiam fuisse ad alios metropolitans Occidentis æque ac ad Romanum pontificem. Hæc omnia gratis dicta sunt sine monumento ullo. Esto autem 1131 quod Eutyches appellationem prætulit ad alios præter Romanum pontificem, quibus appellationis in hac causa jus nullum erat, numquid cum ad Romanum pontificem appellationis libellum reipsa misit, ad eum misit cui hoc jus non competebat?

10. Ut autem de hoc jure tuto iudicemus, non unius Eutychis factum, sed quid hujus facti occasione a Flaviano et a synodo Chalcedonensi Leonis iudicium vel promoventibus vel suscipientibus gestum est, potissimum spectari debet. Vellemus Quesnellum meminisse ejus, quod scripsit num. 9: *Non Eutychi vaferrimo impostori fidem habeamus.... Audiuimus Flavianum novæ urbis episcopum Christianæ martyrem fortissimum.* Certo quamquam Eutyches ad plures, immo et ad universalem synodum appellationem sparsit, solo tamen Leonis iudicio eam causam indigere Flavianus, ut vidimus, confessus est; nec ab aliis metropolitanis aut patriarchæ idem iudicium flagitandum credidit, quod ab uno Leone ita postulavit, ut non solum nullius metropolitanæ aut patriarchæ, sed nec ipsius generalis concilii iudicio opus esse putarit. Et siquidem eodem Quesnello testante num. 9, Flavianum novæ urbis episcopum... *Orientalium de appellationibus animus ac consuetudo latere non potue-*

runt, hanc eandem latere oportet falsæ Orientalium mentem ac consuetudinem in appellationibus, ut solius Romani pontificis iudicium sufficere crederent, nec requiri aliarum sedium sententiam, aut generalis concilii, quod post iudicium sedis apostolicæ removendum uti non necessarium idem Flavianus pronuntiavit. Synodus etiam Chalcedonensis cum suscepit Leonis sententiam in hac causa editam epistola 28, qua non solum de Eutychis hæresi, verum etiam de Constantinopolitano Flaviano concilio decretum fuit, eandem pontificiam auctoritatem comprobavit. Quid? Ipse Quesnellus in notis ad laudatam Chrysologi epistolam hoc pontificium jus inficari non potuit. Solum ut istud aliqua ratione extenuaret, appellationem ad eum delatam tradidit uti ad caput Occidentalis Ecclesiæ, ac si non ad Romanam sedem per se, sed ad Occidentale concilium delata censeri debeat, quæ ad Romanum episcopum defertur. *Occidentalem synodum, inquit n. 4, ejusque primitæ illæ (appellationum causæ) attinebant.* Et n. 5: *Cum porro ad Occidentales episcopos appellabatur, Romani procul dubio episcopi omnium aliorum principis consensus explorandus erat, qui et synodi Occidentalis peculiari nomine caput, et universalis Ecclesiæ in causa maxime fidei procurator erat, et executor præcipuus canonum, qui in conciliis œcumenicis adversus hæreticos olim conditi erant.* Vide quot limitationibus hoc pontificium jus, quod latere cogitur, circumscribit. Quatenus Romano episcopo per sese hoc jus competat etiam extra causas fidei, in observationibus ad quintam dissertationem ostendimus. In causa autem appellationis Eutychis solius Leonis nomine epistola 28 edita est, quod illi hoc jus ratione primatus competeret, nulla necessitate imposita cogendæ Occidentalis synodi, et uti apostolicæ sedis auctoritate edita, quaesita a S. Flaviano, a Chalcedonensi concilio et a tota Ecclesia catholica suscepta, ac summam exinde vim habere agnita fuit. Non ergo unius Eutychis testimonium in hoc valet, sed Flaviani, qui a Leone hoc iudicium postulavit; sed Chalcedonensis œcumenicæ synodi, totiusque Ecclesiæ, quæ idem iudicium a Leone editum tanta cum veneratione susceperunt. Vides igitur quo ex capite hæc licet ementia Eutychis appellationis ad statuendum apostolicæ sedis jus in ipsis Orientalium appellationibus plurimum conferat. Cæteræ Quesnelli conjectationes, seu potius cavillationes cum satis ex dictis corruant, hominemque in Romanam sedem non bene affectum ostendant, ulteriori responsione non egent.

DISSERTATIO OCTAVA.

DE CAUSA FLAVIANI EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI IN PSEUDOSYNODO EPHESINA DAMNATI ATQUE DEPOSITI.

Ad epistolas 39 et 40 (nunc 43 et 44) sancti Leonis ad Theodosium imperatorem.

1133 I. Appellationum, quæ ad sedem apostolicam delatæ dicuntur primis Ecclesiæ sæculis, omnium celeberrima ea est quæ data est a Flaviano Constantinopolitano episcopo post latam adversum se a Dioscuro sententiam. Non enim tunc, inquit, a provinciali vel diocæsana synodo, sed ab ea quæ œcumenicæ synodi nomine gaudebat, ex omnibus videlicet episcopis collecta, et cui tres præcipui Ecclesiæ primates et patriarchæ, Occidentalis per legatos, Orientales per seipsos, intererant.

De huiusmodi igitur appellatione, quæ epistolæ 39 et 40 (nunc 43 et 44) præcipua est ac unica fere materies, paucis saltem disserendi necessitatem susceptum indicit consilium, etsi prolixiorum tracta-

tionem argumentum a doctioribus jam pridem ventilatum non exigit.

Notandum imprimis, namquam a sancto Leone scriptum esse sedem suam a Flaviano esse appellatam, sed generatim dici *appellationem interpositam*, ut in hujus epistolæ capite 3 loquitur, et quod legati ipsius *fid. liter. reclamant, et eisdem (a) libellum appellationis Flaviano episcopo dedit.*

Concinnum Leonis Ephesinæ synodi Acta Græca in œcumenica Chalcedonensi relecta, in quibus aliud nihil a Flaviano dictum referitur, quam istud: (b) *Recurso te, παροικῆσαι σε;* et ab H. Iaro Leonis legato: *contradicitur, χωνραβίαιου.* Sive enim veram appellationem intellexerit Flavianus, ut scriptor novellus

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hunc fuisse libellum appellationis ad sedem apostolicam probabimus in observ. n. 4 et seqq.

(b) De hac formula confer observ. n. 2, ubi etiam sequentes cavillationes elidentur.

operose contendit adversus Marcam, sive recusatorem, quod affirmat alii, et ipse David tandem fatetur, perinde est. Hoc unum assero, Leonis mentionem a Flaviano vel appellante vel recusante factam non fuisse. Quamquam, ut de recusatone Flaviani a Petro Marca asserta verbum dicam, miror tanta pervicacia propugnari hoc loco a Davide consuetas judiciorum canonicorum formulas, cum omnia contra jus fasque a Dioscoro præsumpta cognoscantur, nec Ephesino latrocinio accommodari ullo modo possent solitæ judiciorum consuetudines ac formulæ. Esto enim recusatorem non sit locus secundum juris ordinem, nisi ante latam sententiam; nec appellationi, nisi post prolatum iudicium: optime id quidem, cum vel legitimus iudex merito in suspicionem venit, vel ab incompetente iudicium adornatur. At nihil tale in Ephesino latrocinio reperias. Initio enim synodus legitime congregata jussu principis, assensuque pontificis, qui etiam per legatos intererat, recusari ac repudiari nullatenus potuit. Restat igitur ut tunc primum potuerint recusari Dioscorus ejusque synodus, cum ille omnia per vim scelusque sibi vindicans, et omnem judiciorum formam subvertens, ex episcopo visus est in prædonem et sicarium evadere, et synodum prius legitimam convertere in latrocinium. Tunc enim non tam appellationi, quæ legitimam ac competentem iudicem supponit, quam recusatoni ac protestationi locus erat contra conventum, quem *nulla ratio*, ut loquitur S. Leo, *synodum vocari sinit*.

Enimvero recusatorem et appellationis latum est in pluribus discrimen: quorum hoc unum est quod recusatio sententiam in irritum mittit tamquam ab incompetenti iudice latam; appellatio vero suspendit solummodo sententiæ effectum, tamquam injuste a iudice, licet idoneo, profectam, donec a superiori ad examen revocetur. Porro toties tamque asseveranter Ephesinum iudicium synodi nomine indignum clamat Leo noster, etiam ante iteratam cognitionem, ut satis significet magis recusatorem quam appellationi locum fuisse. Ecqui enim **1135** synodus illa vocari queat, ubi omnia prædatorie acta sunt? *Ubi, sicut conquirerit Leo, hi qui collecti sunt, de fide et errantibus non secundum consuetudinem protulerunt; ubi primates synodi nec resistentibus sibi, nec consentientibus pepercerunt; ubi non omnes qui conveniant interfuisse cognovimus; ubi alios rejectos, alios didicimus intrinsecos, qui pro unius Dioscori arbitrio impiis subscriptionibus captivas manus deleverunt; ubi in omnes sævitum est Ecclesias; ubi scripta apostolicæ sedis episcoporum auribus publicari non sunt permissa; ubi ejusdem legatis suis locus non est concessus; ubi, sicut Patres Chalcedonenses queruntur, violentia facta est, vis cum plagis, minabatur damnatio, minæ exsilii tendebantur, milites cum fustibus et gladiis instabant; ubi gladii et fustes, qualis synodus est (Epist. 39, nunc 43, cap. 1; epist. 75, nunc 95, cap. 2; epist. 39, nunc 43, cap. 1; epist. 40, nunc 44, cap. 1; Chalced. syn. part. II, act. 1)?* Hinc vides quam merito jure clamavit Flavianus: *Παπαρχοῦμαι σε, Recuso te*. Quia tamen episcoporum fere omnium consensus ac subscriptio nonnullam synodi imaginem impio conventui conciliabant, imperatorisque ac potestatum interveniebat auctoritas, Flaviano visum est, cum postmodum appellationis libellum apostolicæ sedis legatis tradidit, hanc appellationis vocem usurpare, ut ex jure appellationis novæ synodo locus daretur.

II. Appellans autem Flavianus, Leonis, ut dixi, nomen non interposuit: in quo ipsum etiam Leonem suffragatorem habemus. Cum enim de hac appella-

tionem ac de iterando concilio sæpius agat in epistolis post Ephesinum conventum scriptis, numquam tamen sedem suam ait appellatam: quod pontifex sedis suæ jurium studiosissimus numquam omisisset, si ita fuisset; sed appellationem simpliciter interjectam asserit. *Cui, inquit (Epist. 39 et 40, nunc 43 et 44, c. 3), sacramento veræ divinitatis et veræ humanitatis in Christo, quia impie nunc a paucis imprudentibus obviatur, omnes partium nostrarum Ecclesie, omnes mansuetudini vestræ cum gemitibus et lacrymis supplicant sacerdotes; ut, quia et nostri fideliter reclamant, et eisdem libellum appellationis Flaviani episcopus dedit, generalem synodum jubentis intra Italiam celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat, aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum: convenientibus utique Orientalium provincialium episcopis, quorum si qui superati misis atque injuriis a veritatis tramite deviarunt, salutaribus remediis in integrum revocentur; ipsique, quorum et causa durior, si consiliis melioribus acquiescant, ab Ecclesie unitate non excidant. Quam autem post appellationem interpositam hoc necessario postulat, canonum Nicææ habitorum decreta 1136 testantur, quæ a totius mundi sunt sacerdotibus constituta, quæque subter annexa sunt. Lego hic reclamasse legatos, lego interpositam appellationem, lego etiam legatis datum appellationis libellum: ut vero ad quem appellatum sit prorsus non lego. Immo, inquit Joannes David, ex his ipsis verbis perspicuum est Romanum pontificem esse appellatum. Omnis enim appellatio necesse est ut alicui iudici deferatur. Cum igitur Flavianus libellum appellationis legatis dedit, eam ob causam dedit, quod in eis jurisdictionem agnosceret, quæ recipiendæ appellationis potestatem faceret: jus porro istud privatis hominibus competere non potuit; unde necesse est ut tamquam papæ legatis libellum hujusmodi tradiderit, quia pontificem pro idoneo appellationis discutiendæ iudice agnovit. Miror homini versandis litibus ac procurandis dedito ita iurisdicendi normam et usum latere, ut ignoret quod nemo nescit qui forum a limine salutavit. Quis enim unquam vel somniavit libellum appellationis ei ad quem appellatur, vel ejus vicariis tradendum esse? Immo secundum juris Romani formam eisdem traditur a quo appellatum est, qui litigatori decernat apostolos, id est litteras dimissorias, quæ sic dicunt: *Notum sit vobis R. appellasse a sententia mea, et ideo dimitto eum a iudicio meo et ad vestrum dirigo*, ut ff. de Lib. Dimiss. l. 1. Ita Paulus apostolus cum Cæsarem appellasset a præside Festo (Act. xxv, 10), non alteri quam eisdem præsidi appellationis vocem direxit, nec ab altero recepta appellatio aut appellans dimissus ad Cæsarem: *Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? Ad Cæsarem ibis (Ibid., 12)*. Et postea: *Ipsa autem hoc appellante ad Augustum, iudicavi mittere (Ibid., 25)*. Jam vero Flavianus a Dioscoro ejusque infausta synodo appellans (a) ad aliud concilium, cuiam suum tradidisset libellum, nisi legatis Romanis, qui fere soli iniquis Dioscori molitionibus non consenserant? Primum, quia Dioscorus omnia per vim et impotentiam agens nullam juris formam servari permisisset; deinde, quia omnes fere synodi præsules captivas manus Dioscoro dederant; tertio, quia Occidentales maxime episcopos appellabat Flavianus, ut et Theodoritus, ac proinde necesse erat ut eorum patriarchæ ac omnium primati innotesceret Flaviani appellatio. Denique ad universalem totius Ecclesie concilium provocanti, quis potius adendus est appellationis libello, quam is qui et Ecclesie totius apix summus, et in fidei causa universalis velut procurator est,*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Duo in observationibus ostendimus: 1° Flavianum appellasse ad sedem apostolicam, et ad Romanam synodum, quæ in ejusmodi causis a Romanis pontificibus congregari solebat; 2° auctoritatem ha-

rum synodorum fuisse præsertim in summo pontifice, cujus potestas potissimum appellationibus respiciebatur. Vide n. 5 et seqq., usque ad 12.

cui incumbit convocandæ œcumenicæ synodi præcipua sollicitudo ac cura, cui denique jus primæ sententiæ **1137** privique loci competit in conciliis? Hæc sunt veræ rationes quæ Flavianum moverunt ut appellationis vel recusationis libellum in manus legatorum deponeret, quos ad hunc effectum necesse non erat ut jurisdictionem propriam vel pontificis nomine haberent; sed sufficiebat ut concilii pars essent, et interpositæ appellationis testes idonei.

III. Ad id vero, quod decernit scriptor ille, esse necesse ut omnis appellatio ad aliquem judicem provocet, ita est, si is verborum Davidis sensus: quoties appellatur, ad aliquem appellari. Sed duo animadvertenda sunt, ne cui fucum faciant hæc verba: primum, male ab eo duos confundi, scilicet eum qui libellum appellationis recipit, et eum cujus est de appellatione judicare, quos longo intervallo distare ostendimus, cum is potius reciperet libellum a cujus sententiâ appellabatur; deinde notandum quod etsi ad aliquem semper appelletur, non tamen necessario requiritur ut ejus nomen vel viva voce vel scripto explicetur; solemnia enim appellationis aliud nihil exigunt, nisi ut mox lata sententiâ, iudice adhuc tribunali sedente, litigans viva voce dicat: APPELLO. Et cum ex intervallo per libellum appellatorum appellatur, sufficit dicere, quis, a quo, et a qua sententiâ appellet, etiamsi appellati iudicis nomen aut magistratus non exprimitur.

Evanescit igitur fucus ille quem ex verbis S. Leonis facere tentavit David. Nec solum pro ipso non pugnant Leonis ea verba, quæ aliam interpretationem torquere voluit, sed ipsum pontificis de sede sua silentium sensui, quem eidem affingere satagit, prorsus repugnat. Ut demus enim negativum argumentum non semper roboris plurimum habere, hoc tamen loco vim habet maximam, cum certum sit pontificem non ita causæ propriæ oblitum esse, ut appellationem, quam expressis verbis ad sedem Romanam Constantinopolitanus antistes detulisset, ipse premeret silentio, prærogativamque ultra delatam respuere videretur.

IV. Ex descriptis porro epistolæ 40 (nunc 44) verbis aliud nobis validissimum adest (a) argumentum, quo a Flaviano synodum appellatam esse constat, ac deinde Leonem quatenus synodi caput. Cum enim ex appellatione illius episcopi, congregandæ synodi œcumenicæ necessitatem arcessat, sole clarior est appellatam esse synodum, nec alterius auctoritatem pulsatam esse appellationis libello, ut de latrocinii Ephesini sententiâ iudicium ferret. Quam autem, inquit, post appellationem interpositam hoc necessario postulatur, canonum Nicææ habitorum decreta testantur. Si enim ad unicum ex Occidentalibus episcopum cum provinciali **1138** vel diocæsana synodo provocatum est, quidni solus cum suis provincialibus iudicium adornat? Ut quid omnium Ecclesiarum sacerdotes e suis sedibus dimoveantur, si unius iudicio possit causa finiri? Cur necessario postulata synodus œcumenica, quando non œcumenica synodus appellata est? Si sedes primaria libello adita est, sedi suæ pontifex litigantes sistat, rem discutat, coepiscoporum sententiam postulet, iudicium decernat, et causa finita est. Sed ideo necessario postulari generalem synodum post appellationem interpositam censuit Leo, quia illam a Flaviano postulatam esse ex ipsius libello atque ex consuetudine ecclesiastica intellexit; nec suæ providentiæ iudicioque existimavit esse permissum, an synodo cogendæ supersederetur, an instaretur; sed ex necessitate et ex officii sui debito esse duxit pro ea impetranda etiam cum gemitibus et lacrymis, ut ipse ait, et genibus provolutum deprecari, ut scribit Liberatus (Brev. cap. 12). Ita Innocentius papa I, deposito S. Joanne Chrysostomo,

œcumenicam synodum, ait Sozomenus lib. vii, cap. 26, convocare studuit; scribensque ad clericos Constantinopolitanos, sic habet: Sed quodnam remedium hisce rebus in præsentem afferemus? Necessaria erit synodalis cognitio; quam etiam multo jam antea congregandam diximus. Ea quippe sola est quæ hujusmodi procellarum impetus retundere potest. Quam quidem donec consequamur, expedit medelam calamitatis hujus committere voluntati magni Dei ac Christi ejus Domini nostri. Et postea: Ac nos quidem multum deliberamus quonam modo synodus œcumenica congregari possit; per quam divina voluntate turbulenti isti motus consopiri possint.

Idem sibi onus incumbere intellexit, ut diximus, S. Leo; sensere et reliqui Occidentalium partium antistites, qui audito appellationis nuntio, causam hanc ut sibi omnibus communem et cuique propriam amplexi sunt, supplicesque imperatorem per Leonis litteras adierunt, ut synodum generalem congregari iuberet, in qua, discusso iterum Eutyichis dogmate, Flavianique ac Dioscori causis cognitis, sententiam ferrent finem huic negotio imposituram. Omnes, inquit Leo (Epist. 40, nunc 44, cap. 3), partium nostrorum Ecclesiæ, omnes manus utidini vestræ cum gemitibus et lacrymis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamant, et eisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum jubeatis intra Italiam celebrari; convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis. Votum quidem suum Leoni significare nondum potuerant omnes Occidentales episcopi; sed pontifex ut omnium caput ac lingua, omnium mentem Theodosio explicat, omnium jus apud eundem prosequitur ac urget, nullatenus dubitans **1139** quin omnes appellationem ad se delatam apud se vellent, congregata synodo, discuti; neque hoc sibi sumens, ut synodum suo unius nomine postularet; ne jus omnibus commune, proprium sibi facere ac reservare soli videretur. Notandum porro diligenter ex illis Leonis nostri verbis Occidentales omnes episcopos et Ecclesiæ, non eo solum nomine synodum supplices postulare, quod fidei causa omnibus communis periclitaretur, vel aliam ob rationem, sed ob id maxime quia et legati sedis apostolicæ reclamant, et eisdem appellationis libellum dederat Flavianus. Jus enim inde suum arcessunt, Leone teste, Occidentales episcopi omnes, nec aliam proferunt hoc loco rationem.

V. Ex quo consequi necessario mihi videntur duo maximi momenti: alterum quidem, quod superius discussimus, non ad unum pontificem aliquem; sed ad omnes Occidentales saltem episcopos devolutam esse Flaviani appellationem; alterum (b) legatos sedis apostolicæ, non Romani solummodo pontificis nomine Ephesinæ synodo secundæ interfuisse, nec alias interesse consuevisse œcumenicis conciliis in Oriente congregatis, sed et omnium totius Occidentis episcoporum vice, quorum procuratorum gerabant, cum per se interesse eidem non poterant. Hoc enim solemne erat Romano episcopo ut cum primum synodus universalis indicta erat, omnes sui patriarchatus episcopos ea de re admoneret cogeretque ipse Romæ synodum, ad quam invitati Occidentales confluerent; ut in commune de negotio illic tractando dissererent, deligerentque legatos absentium vicem impleturos. Nimirum qui ex illa Romana synodo legati mittebantur, non solius pontificis legati erant, nec ab ipso solo mitti dicebantur, sed ab universa synodo missi erant, ejusdem agebant vicem; tametsi legatorum sedis apostolicæ nomen semper retinerent, quia Occidentalium omnium coryphæus erat pontifex. Hoc clarissimum evadit ex tertia synodo œcumenica Ephesina, ubi Cyrillus legatorum apostolicæ sedis sententiam resumens, sic loquitur: *Deposuerunt enim sup-*

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

(a) Hoc argumentum expungetur in observ. n. 13, Leonisque mens explicabitur n. 14 et seqq.

(b) Hæc et sequentia excutientur in observ. n. 25 et seqq.

plentes locum sedis apostolicæ totiusque synodi sanctissimorum Deoque dilectissimorum Occidentium episcoporum (Parte II Ephes. syn. act. 3). Et in relatione missa ad imperatorem: *Pitissimus*, inquit, *magnæ vestræ Romæ archiepiscopus, et universa Occidentalis synodus, per sanctissimos episcopos, quos ad nos ipsa misit*, etc. Idem manifestum est ex concilii sexti actis, ubi episcopi Portuensis, Paternensis et Rhegitanus locum tenere dicuntur concilii antiquæ Romæ, in quo centum et viginti episcopi convenerant. Hinc sæpe sæpius cum pontifex noster legatos ex synodo mittit, non suo tantummodo, sed et concilii nomine **1140** scribit in hunc modum: *Leo et sancta synodus, quæ Romæ convenit*, etc. Si quando autem vel bellorum tumultus, vel publicæ calamitates, vel temporis angustia synodum ex omnibus suis diocæsisibus convocare pontifex non sinebant, tunc vel unaquæque diocæsis suum cogebat concilium, ex quo legati ad Romanam synodum missi sententiam episcoporum illius diocæses ferrent, quæ demum communibus totius patriarchatus legatis ad œcumenicam synodum profecturis tradebatur; iidemque legati a sede apostolica caterarum principe, ubi concilium convenerat, et ad cuius episcopum omnes Occidentales per legatos vel litteras velut ad *χορηγόν*, ut a Basilio vocatur, confluerant, nomen legatorum sedis apostolicæ sortiebantur. Ita Leo noster indicta synodo Chalcedonensi, misit in Gallias, ut diocæsis Gallicanæ suffragium ex synodo Romanæ missum, per legatos apostolicæ sedis ad œcumenicam synodum deferretur. Testem habemus Leonem ipsum in epistola quam Gallicanis episcopis rescripsit post acceptas eorum litteras. *Optassemus quidem*, inquit (*Epist. 77, nunc 102, ad episc. Galliarum, cap. 1*), *fraternitatis vestræ litteras eo tempore quo promiseratis, accipere; ut profecturis ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholica fidei defensione direximus, etiam vestræ sententiæ professio jungeretur*. Cum denique tam arctus œcumenicæ synodæ congregandæ terminus præfixus erat, ut nec aliorum diocæseon suffragia expectare, vel ad eas ne litteras quidem mittere sineret, tunc coactis concilio vel ex diocæsi Urbis, vel ex iis episcopis qui tum in Urbe morabantur, legati mittebantur, qui totius patriarchatus Occidentalis procuracionem a patriarcha ejusque diocæsansa vel provinciali synodo suscipiebant gerebantque, et personam Occidentalium omnium in œcumenica sustinebant.

Ita factum est a Leone, postquam de indicta Ephesina synodo secunda ex Oriente nuntium accepit. Imperator enim, ut habet pontifex (*Epist. 27, nunc 31, ad Pulcheriam, c. 4*), *cupiens quam celerrime turbata componi, episcopali concilio, quod Ephesi vult haberi, nimium breve et angustum tempus indicit, diem kalendarum Augustarum præstituendo conventui; cum major pars reliqui sit temporis absumenda, ut profectio sacerdotum, qui negotio sufficiant, valeat ordinari*. Rebus, inquam, ita dispositis, aliud nihil restabat, nisi ut pontifex de Occidentalium suorum fide securus, eos dirigeret in Orientem, qui omnium causam agerent, scriberetque præcuncto dubio de omnibus quod de Gallicanis scriptum a se fuisse ad Chalcedonensem synodum ipse narrat in rescripto ad Gallie episcopos. *Merito*, inquit (*Epist. 77, c. 2*), *nos cognoscimus fratribus et coepiscopis nostris Orientalibus intimasse quod **1141** secundum evangelicam apostolicamque traditionem de incarnatione Domini nostri Jesu Christi una esset omnium nostrum et indiscreta confessio*, etc.

Inde manifestum est quam male sibi providerit Joannes David, cum ex eo quod legatus traditus dicebatur appellationis libellus, ad Leonem unum provocatum esse a Flaviano asseruit: siquidem ex dictis patet non solius pontificis personam gessisse legatos,

A sed omnium Occidentalium; ac profunde ad eos omnes delatam esse appellationem, quorum nomine intererant synodo. Ac consequenter jure merito synodum omnes Occidentalium partium episcopos postulasse, teste S. Leone, ac ejus necessitatem ex legatorum reclamacione et Flaviani appellatorio libello eidem oblato arguisse.

VI. At vero, inquit scriptor ille, S. Leo Nicænorum, id est hoc loco, Sardicensium canonum auctoritatem profert, ut ex appellatione Flaviani postulacionis suæ æqualem asserat. Nullam porro appellationem commemorant Sardicenses canones, præter eam quæ Romanum episcopum unice spectat: quare vel synodi decretis male et extra causam abutitur S. Leo, inquit ille, vel appellationem Flaviani sibi sensit esse devolutam.

Prævaricari dixerim qui tam infirmis fulcimentis causam sustentat, tamque contrariis sibi argumentis. Ita enim obscura sunt apud plerosque decreta illa Nicæne habita, quæ a S. Leone laudantur, ut nihil obscurius. Nihil quippe tale legitur inter Nicænos canones, et ad Sardicenses confugere cogitur David, quos sub Nicænorum nomine citatos a Leone divinat, ut a multis ante ipsum divinatum est. Verum hoc non in-viti concedimus, (a) Sardicenses canones alieno hic nomine vestitos adductos esse a Leone, ut necessitatem concilii œcumenici argueret: jam absurdissimum esse contendo, quod inde consequi vult David, nimirum nemini tunc notum non fuisse Flaviani appellatione apostolicæ tantummodo sedis tribunal palatum esse, cum de solis hujusmodi appellationibus decernant canones Sardicenses. Hanc enim argumentandi rationem nemo est qui non Leone indignam existimet.

Si de solis appellationibus ad Romanum pontificem statutum est aliquid Sardicensibus canonibus, necesse est ut congregetur synodus œcumenica, quæ de appellatione Flaviani judicet.

Atqui de solis appellationibus ad Romanum pontificem statuunt Sardicenses canones.

Ergo necesse est ut œcumenica synodus de Flaviani appellatione iudicatura convocetur.

Vides, mi David, quam sit absurda illa major propositio, cui tamen inniti necesse est **1142** argumentationem tuam; rectius enim hoc in gratiam sedis suæ elicere Leo videretur. De solis appellationibus ad sedem apostolicam agunt Sardicenses. Ergo auctoritate Sardicensium canonum sola sedes apostolica de appellatione Flaviani judicare debet. At istud non elicit S. Leo, sed potius ex Sardicensium canonum decreto congregandum esse concilium, in quo appellatio discerneretur. Ut vero recte procedat argumentatio Leonis, unum supponendum est, quod a Davidis mente alienissimum, quodque maximi est momenti: nimirum, pontifici persuasum fuisse, quod cum Sardicensis synodus episcopis appellandi ad sedem apostolicam seu ad episcopum Romanum potestatem fecit, non ad episcopum solitarie sumptum, sed ad eum suarum diocæseon episcopis septum deferri voluit appellationem, nec aliter hanc dijudicandam censuit quam ab omnibus Occidentalibus episcopis sub patriarcha suo congregatis, *convenientibus atque*, ut expressis verbis hoc loco habet Leo, *Orientalium provincialium episcopis*. Tunc enim vitiosum non erit pontificis ratiocinium, ita Augustum urgentis; sed potius dialecticæ canonibus omni ex parte congruet. Quod ut demonstretur, S. Leonis enthymema in syllogismum resolvi debet; ex quo quid ipse in mente haberit quidque necesario suppleendum sit, nemo sole meridiano clarius non videat.

Tale est igitur pontificis enthymema ex epistolis **39** et **40** (nunc **43** et **44**).

Tribunal illud ad quod appellandum censuit Sardi-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide hæc in re observationes n. 20 et seqq., in quibus tota sequens Quesnelli ratiocinatio ad crissum exigitur.

censis synodus, post appellationem Flaviani interpositam, necessario postulandum est.

Igitur concilii œcumenici tribunal, seu concilii Occidentalis sub patriarcha suo, convenientibus ex Oriente et ex toto orbe episcopis, post interpositam Flaviani appellationem, necessario postulandum est.

Hujus enthymematis minorem suppleri necesse est, ut in syllogismum perfectum evadat: quem subjicimus.

Tribunal illud ad quod appellandum censuit Sardicensis synodus, post appellationem Flaviani interpositam, necessario postulandum est.

Atqui synodus Sardicensis ad concilii œcumenici tribunal, seu concilii Occidentalis sub patriarcha suo congregati, convenientibus ex Oriente et ex toto orbe episcopis, appellari censuit.

Ergo concilii œcumenici tribunal, seu concilii Occidentalis sub patriarcha suo, convenientibus utique ex Oriente et ex toto orbe episcopis, post appellationem Flaviani interpositam, necessario postulandum est.

VII. Porro non hoc tantummodo habemus ex Leonis mente ac ratiocinio quod in præsentem probatum volebamus, scilicet nec ad solum pontificem appellationis libellum datum esse a Flaviano, nec id sibi Leonem 1143 ipsum sumpsisse, ut solus post appellationem judicaret; sed egregiam præterea ac singularem Sardicensium canonum interpretationem accipimus ab ipso pontifice Romano traditam, talique pontifice, quo neque doctior quisquam, neque jurium sedis suæ studiosior, Romanam unquam rexit Ecclesiam. Ipso, inquam, Leone interprete doceamur quid per episcopum Romanum fieri deberet cum ad ipsum appellabatur, et quo sensu ad ipsum appellari concessere canones illi. *Ipsi enim sunt canones, inquit Gelasius papa (Epist. 4 ad Faustum Mag.), qui appellationis totius Ecclesiæ ad hujus sedis examen voluere deferri. Ut res facilius intelligatur, lectoris oculis subjiciendi sunt canones Sardicenses.*

Canon 3. *Quod si aliquis adjudicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut iterum concilium renovetur, si volis placet, sancti Petri memoriam honoremus, ut scribatur ab his qui causam examinarunt, Julio Romano episcopo: et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, et det iudices; si autem probaverit talem causam esse ut non refricentur ea quæ acta sunt, quæ decreverit confirmata erunt: si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet.*

Canon 4. *Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiæ, quam plenam sanctitate protulisti, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter episcopus in ejus cathedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio episcopi Romani determinata.*

Canon 7. *Osius episcopus dixit: Placuit autem ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum dejecturint; si appellaverit qui dejectus est, et confugerit ad episcopum Romanum Ecclesiæ, et voluerit se audiri; si justum putaverit ut renovetur judicium (Al. examen), scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Quod si is qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut de latere suo presbyterum mittat; erit in potestate episcopi quid velit et quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse, qui præsentibus cum episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero errediderit episcopus sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit.*

Observandum porro concilium istud convocatum in gratiam sancti Athanasii, Marcelli, Asclepæ et aliorum episcoporum, quos calumniis jampridem

vexabant Ariani: quod vel inde manifestum est, quod ad Julium tunc Romæ episcopum litteræ decernuntur, non aliam ob causam quam ut 1144 Athanasii negotium ad se pertinere intelligeret vi istorum canonum.

1. *Consilium episcoporum orthodoxorum qui illos convenerant istud imprimis fuisse ut causam sancti Athanasii ejusque sociorum in Occidentem pertraherent: tum quia plerique Orientales, penes quos summa rerum erat, ipseque imperator, Athanasium auge pejus oderant, ejusque perniciæ toti allaborabant; tum quia maxima pars Sardicensium præsulum Occidentium erant Ecclesiarum, eorumque præsertim coryphæus Osius Cordubensis, totius syodi ingenium et lingua.*

3. *Canones illos in gratiam Athanasii conditos, ad ipsius etiam mentem, et velut ex præjudicio quod ipse Romam petens creaverat, esse constitutos. Septimo enim circiter ante Sardicense concilium anno illic se Athanasius contulerat, postquam Eusebii ad Julium papam legatos mississent, qui ejus auctoritatem Occidentalis concilii tribunal adversus Athanasium compellerent. Et revera concilium Occidentale Romæ mense Junio an. 341 convocandum velut ex utriusque partis compromisso indictum est, ac postea celebratum.*

His consideratis, Sardicenses Patres in trium illorum canonum primo supponunt episcopum a proprio provinciæ suæ concilio sententiam excepisse; sed eundem injuriam sibi factam esse existimantem postulare ut concilium renovetur. Osium, quem et diuturnus rerum ecclesiasticarum usus, et Arianorum importuna tergiversatione docuerat scississime acclere ut sine ulla ratione ac pro hæreticorum vastitate episcopi sedibus suis moverentur in concilium congregandi, censuit optimum fore, si alicui a concilio daretur facultas d. judicandi utrum et quando appellationi locus esse deberet; ne judicia ecclesiastica paterent magis nebulonum quorundam artibus ac proterviæ, quam secularia. Habes enim codicis libro septimo titulum 65: *QUORUM APPELLATIONES NON RECIPIUNTUR: Et cessat appellatio, ut glossator habet, quandoque ideo quia necessaria non est; quandoque ideo quia non mereatur appellari audiri: quod toto titulo citato explicatur. Quem potius hoc munere decorasset synodus quam pontificem Romanum, communiem omnium patrem, et in quo sancti Petri apostoli memoria honorando erat? Synodus enim provincialis suspecta erat damnato; vicinarum provinciarum episcopis eam ob causam congregari e re ecclesiastica non erat: hoc igitur oneris Romano datum, cui nec operosa inquisitione, aut totius negotii accurata discussione ad id opus erat; sed summam tantum vel ex litteris priorum judicium cognoscere, sicut saulari judicio facile est statim decernere, quorum appellationes recipere permittant aut velent juris civilis leges.*

Porro si probaverit talem causam esse ut non refricentur ea quæ acta sunt, solum stat provinciali sententiæ robur integrum; si judicaverit renovandam esse judicium, decorat 1145 renovandum, scribitur episcopis qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnino requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Mittit etiam, si ita voluerit, presbyterum e suo latere, qui episcopis judicaturis suffragium suum jungat auctoritate ac nomine ejus a quo mittitur.

Itæ habentur in canone septimo, ubi non plurimum interest an qua duobus illis canonibus efferuntur de revisione seu retractione simplicis prioris judicii an de vera appellatione intelligi debeat, cum illud omne ita auctoritate concilii statuatur, ut in potestate litigantis maneat tribunal illud adire. Certum in duobus illis canonibus appellationis vox non occurrit, nisi senel tantum: *si appellaverit et confugerit ad Romanum episcopum; cuius loco in synodo Africana, ubi refertur canon 7, et in Græca versione*

legimus, si appellasse videatur : ex quo videntur præ-
sules istud appellationis veræ nomine non esse dignatos, quod his aliis verbis sæpius expriment : *Renovare examen, renovare iudicium, reficere quæ acta sunt, confugere ad episcopum Romanum, causam iterum audiri*. Quamobrem cum ait, *Si appellaverit, non addit, ad Romanum episcopum*; sed subauditum vult potius, *aliud iudicium*; subjicit vero statim : *et confugerit ad Romanum episcopum*, ut nimirum aliud iudicium impetret secundum synodi decretum.

An vero ad posterius istud iudicium iudices de novo dati cum prioribus convenire deberent secundum mentem canonis, affirmat Marca, negat David; et ex ipsis canonis verbis obscurum mihi et incertum videtur. Quamquam omnino insolens videretur ut uni provinciæ in alteram jus daretur, huiusque sententiam, eadem neglecta provincia, ad examen illa revocaret. Viam ecclesiasticæ disciplinæ ac consuetudini magis congruentem inierant paucis ante annis Antiocheni Patres, quamquam et catholicæ doctrinæ et sancto Athanasio infensi, cum canone 14 statuerunt ut ad iudicium de episcopo habendum, dissidentibus comprovincialibus episcopis, vicinæ provinciæ episcopi advocarentur, *ut per eos simul et per comprovinciales episcopos quod iustum visum fuerit approbetur*.

VIII. Quod ordinem trium illorum Sardicensium canonum spectat, conjectura est Petri Marcæ, a Joanne Davide laudata, nativum non esse eum qui nunc in omnibus excusis manuscriptisque codicibus conspicitur : nimirum septimum canonem jungendum esse tertio et quarto; immo contendit solus David quarto esse præponendum. Conjectationem istam vel soli codices Romanæ Ecclesiæ, seu Dionysianus, seu noster Dionysiano antiquior, funditus evertunt. Quis enim credat Innocentii papæ I temporibus, id est, quinquaginta et quinque annis post Sardicensem synodum, tantam perturbationem in ordinem canonum invectionem, aut inemendata exemplaria Romam transmissa, 1146 vel ab Osio in Occidentem secum apportata? Quis putet ita in omnes codices irrepsisse errorem, ut quotquot ex omnibus mundi partibus videri hucusque contigit, ea ordinis inversione laboraverint; nullus genuinum canonum seriem repræsentet? Audaciorem igitur nemo est qui non pronuntiet conjecturam, quam nec ulla necessitas postulat, nec probabilem facit ulla ratio idonea, nec ullus codex non reprobat. Quod enim illorum trium canonum eadem est materies; quod præsertim tertius et septimus unum idemque definiunt, arguit potius interjecto tempore editos esse, quam una serie ac una

A manu conditos : quia si (a) eodem tempore, eademque occasione definitum esset quidquid utroque continetur, in unum eundemque canonem coniectum esset. Duo porro ideo facti sunt, quia post aliqua alia in synodo ventilata, venit in mentem episcopi alicujus priora decreta revolventis hæc tertii canonis de Romano episcopo verba, *det iudices*, contractiora esse, nec formam iudicii de quo agebatur satis aperire : hinc postulavit ille canonem explicari, conditionesque iudicii de novo ordinandi distinctius exprimi; quod et obtinuit, condito eum in finem septimo canonis.

At contra argutatur David ex his canonis quarti verbis : *Addendum, si placet, huic sententiæ quam plenam sanctitate protulatis, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit*, etc. Ex his, inquit, verbis evidenter sequitur canonem qui quarto huic præibat aliquid statuisse circa depositionem episcopi. De hac tamen nihil prorsus in tertio canone; solus septimus eam expresse attingit. Igitur septimus canon quarto Jebet præmitti. Nugæ, nugæ; in nullo enim trium canonum quidquam de depositione decernitur; sed eam omnes supponunt. Hoc cæteris amplius habet canon tertius, quod omnes omnino episcoporum complectitur causas in quibus qui causa cecidisset, de altero iudicio appellandum vellet cogitare : quas inter dubium non est primum eam locum tenere, in qua depositionis poena illata esset episcopo. Id probe intellexit Gaudentius significari primis canonis verbis : *Quod si aliquis adjudicatus fuerit episcopus in aliqua causa*, hoc est, in qualibet causa : unde postulavit ut in depositionis causa, quæ una illarum et quidem major erat, id decerneretur (quod in aliis locum non habebat), ne dum appellationem suam apud apostolicam sedem prosequitur depositus episcopus, alius ei superordinetur, donec an appellationi locus dandus, an priori standum iudicio, decernat ex mandato synodi Romanus pontifex, resque demum tota novo iudicio determinetur.

C IX. Confirmato semel antiquo ac genuino canonum istorum ordine, pro quo novum Joannes David non alio animo supposuit quam ut novellam suam contortamque illorum interpretationem utcumque sulciret, jam per se ruit edificatio hæc, *cujus dimotum est 1147 fundamentum*. Duo sunt autem quæ inde consequi manifestum est. Unum, non genuinam esse interpretationem, quæ defendi non possit, nisi inverso canonum ordine, contra omnium codicum excusorum et mss. fidem; contra Latinorum Græcorumque scriptorum omnium, qui canones istos vel ediderunt, vel interpretationibus ac suis commentariis illustra-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Nonnulla hic notanda sunt quæ in observationibus locum opportunum non habebunt. Sardicensis canones non uno eodemque tempore, sed diverso, atque actione quasi distincta fuisse constitutos, meum est commentum, quod nullo sive Græcorum sive Latinorum codicum aut editionum indicio probabitur. Omnes enim hi canones uno contextu diversis interlocutionibus proferuntur, quod unius ejusdemque actionis proprium est : ut in aliis canonibus Africanarum synodorum similiter propositis accidit, quos eadem actione conditos nemo ambigit. Cum porro duo fuerint canonum Sardicensium originalia exempla, unum Latinum pro Latinis, Græcum alterum pro Græcis, ut palam fiet ex dicendis tom. III in tractatu de Collectionibus, part. 1, cap. 5, canon apud Latinos septimus in Græcis exemplis quintus est, canon quarto Gaudentius immediate subjectus : qui sane ordo continuam seriem canonum ad eandem materiem pertinentium evidenter præferens, æquior videtur. Quod si quis canonem septimum a quarto disjunctum cum Latinis codicibus malit, hunc duobus aliis canonibus interjectis eadem actione additum fuisse ab Osio dicere debet, non vero alia posteriori actione constitutum. Neque verum est quod

hic Quesnellus obtrudit, tertio ac septimo canone unum idemque fuisse definitum, adeo ut, si eodem tempore, seu eadem actione statutum fuisset quidquid in utroque continetur, in unum eundemque canonem coniectum esset. Nam canon septimus de appellatione proprie dicta ad Romanum pontificem agit, de qua nihil canone tertio, ut in observationibus ad dissert. 5 ipsius Quesnelli cap. 6, num. 7, 8 et 9, fusiis ostendimus. De hac appellatione proprie dicta ad sedem apostolicam post secundum iudicium egerat Gaudentius, can. 4. Osius autem, can. 7, alias 5, agit de eadem appellatione post iudicium primum, ut ibidem vidimus, num. 10 : ex quibus patet quantum canon septimus a quarto discrepet, et quam male alter ab altero temperatus venditetur. Negari quidem nequit Osium in iudicibus appellationum ad Romanum episcopum eos modos cognoscendi ejusmodi causas in provinciis proposuisse, qui expeditiores et faciliores sunt; non vero quidquam decrevisse, quo canon quartus retractaretur, aut facultas cognoscendarum causarum extra provinciam, ubi videatur expedire, Romanis pontificibus negaretur : qua de re vide observ., loco allegato, num. 12.

runt, iudicium; contra antiquissimum Ecclesie Romanæ, cujus partes maxime aguntur, testimonium ex utroque codice erumpens.

Alterum inde coniectaneum est, mentem concilii Sardicensis non tam ex contractioribus obscurioribusque (a) canonis tertii et quarti verbis, quam ex fusiore clariorique definitione septimi esse investigandam. Posteriores enim cogitationes prioribus derogant, et ex posterioribus decretis priorum accipienda interpretatio est: nisi communibus juris legibus, communique ipsi sensui nuntium velis remittere. Si igitur, quod contendit David, minus tribuitur pontifici Romano in tertio canone quam in septimo, minus etiam in septimo quam in quarto: cum septimo ultimo loco sit conditus, ex eo petenda est procul dubio priorum intelligentia, et ad hujus septimi sensum reducendus aliorum sensus. Nec temere quis, his consideratis, putaverit (b) episcopos Orientales, qui synodo intererant, animadvertentes verba hæc tertii canonis, *dei iudices*, quæ nihil de loco formaque iudicii præscribunt, latissimum jus creare pontifici, prævidentesque fore aliquando, ut vi hujus decreti causæ Orientis in Occidentem traherentur, ac pro unius arbitrio pontificis terminarentur, sese commoverunt, peteruntque ut certi limites ponerentur concessio privilegio, nec extra suas provincias judicaretur. Augebat suspicionem Orientalium, quod Gaudentius (c), quem unum ex Occidentalibus fuisse et nomen et loquela indicant, dum canone quarto de addendis ad superiorem disserit, sic interpretatus est verba canonis, ut horum loco: *Si putat se bonam habere causam ut iterum concilium renovetur*, hæc alia supposuerit: *Si proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma*; et pro his: *Renovetur et dei iudices*, ista: *Causam in iudicio Romani episcopi determinari*; qua interpretatione mirum in modum ampliatur superius decretum. Quamobrem, reclamantibus episcopis satisfactum puto pro septimi canonis conditionem, quo et tertius explicatus est ac temperatus, et suspicio ex affectata Gaudentii interpretatione nata ab animis Orientalium obliterata est.

Confirmatur ex modo quo tres isti canones concepti sunt; tertius enim et septimus omnino canonis et decreti formam habent. Hoc tertii clausula indicat: *Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet.* Septimi similiter initium auctoritatem præsefert synodi decernentis ore sui præsidis Osi: *Osius episcopus dixit: Placuit.* Quartus vero propositionem solummodo continet 1148 episcopi unius, Gaudentii scilicet, qui synodo non præsidebat, et timide proponit ex proprio ingenio rem a synodo examinandam: *Addendum, si placet, huic sententiæ*; nec responsum est a synodo: *Placet.* Adde, nihil ab eo directe propositum de iudicio renovando, vel iudicii forma; sed tantummodo de non superordinando episcopo in locum appellantis: quod vel ex titulo utriusque codici

A inserto intelligitur, qui sic se habet in nostro veteri: *ut appellanti non superordinetur episcopus.* Et apud Dionysium Exiguum: *ut nullus accusati sedem usurpet episcopi.* Ex quibus manifestum est non ex isto quarto canone jus recipiendarum appellationum sibi vindicasse antiquiores Romanæ Ecclesie proceres, qui codicis auctores fuerunt, sed solummodo: ex tertio et septimo. Illius titulus in nostro talis est: *De appellatione ad episcopum Romanum*; hujus vero talis: *De retractanda causa appellantis in synodo provinciali.* Ac demum certum evadit uni septimo inhærendum, qui ad tertii et quarti explicationem conditus videtur, cum uterque, aliquot allocutionibus interpositis, ad examen est revocatus instantia episcoporum.

B Ad hunc (d) igitur respexisse nostrum Leonem putaverim, atque ex eo per consequentiam synodum in Occidente postulasse, ad quam et Orientales convolarent. Cum enim canon facultatem faciat episcopo Romano decernendi synodum ex finitima et propinqua provincia, in qua renovetur examen causæ episcopi a sententia propriæ provinciæ appellantis, si ab universalibus Orientalium provincialium synodo appellaretur, sequitur ut universalem alteram in Occidente, ad quam et concurrant Orientales, postulare possit Romanus pontifex: qualem revera postulavit Leo, ut ex superioribus constat.

X. Si porro ex quarto etiam canone jus suum asseruisse pontifices Romanos, et illum Leonem pariter ob oculos habuisse contenderis, nolim ego contentiose nimis contraire. At si appellationem in eo commemoratam ad solum velis spectare pontificem, quod asserere videtur David, hoc et Sardicensium præsulum et sancti Leonis menti contrarium existimamus. Sardicenses enim hoc unum aiunt: *Si episcopus depositus proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, causam in iudicio episcopi Romani esse determinandam.* Quid sit vero iudicium episcopi Romani, patet ex ipsis canonibus, de quibus agitur, ubi *iudicium renovari et concilium renovari* pro uno et eodem accipiuntur. Et vero si iudicium pro sententia acciperetur, non fuisset dicendum *in iudicio*, sed tantum *iudicio.* Constat igitur concilium Romani episcopi hic intelligendum. At quale concilium, investigandum nobis est.

C Multiplex concilium Romano subest pontifici, sicut multiplicem in se uno habet administrationis ecclesiasticæ gradum. Est enim simul Urbis episcopus, Romanæ provinciæ metropolita, suburbicariarum dioceseon primas, 1149 Occidentalis tractus patriarcha, in tota denique Ecclesia caput et apex. Ut episcopus, synodum habet parœciale, seu, ut nunc loquimur, diocesanam; ut metropolita, provincialem; ut primas, synodum dioceseon plurimarum; ut patriarcha, patriarchale totius Occidentis; ut in Ecclesia caput et primas, œcumenicum. Cum intra parœciam seu dioceseim propriam ad eum appellatur a sententiâ iudicis inferioris, (e) ad eum appellatur

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Cum ex præcedenti annotatione canones 3, 4 et 7, alias 5, diversæ circumstantias respiciant, nec septimus ad alios duos temperandos propositus fuerit, nihil est cur tertius ac quartus ex septimo explicandi sint.

(b) Hæc conjectura, qua Orientales tertio et quarto canonibus commotos et reclamasse, et septimi canonis condendi causam dedisse Quesnellus suspicatur; nullo fundamento suffulta, inter somnia computanda est.

(c) Hic Gaudentius Naissi in Dacia episcopus fuit, quemadmodum ostendimus tom. III, in tractatu de Collectionibus, part. I, c. 7. Neque refert quod hic usus sit verbis *si placet*, nec legatur synodum respondisse *Placet.* Nam alii quoque ejusdem synodi canones carent verbo *Placet*, et *Placuit*, qui nihilominus legitimi canones habentur. Adde quod in Græco post tertium canonem deest approbatio synodi, quæ legi-

tur in Latino; post canonem vero 5, subjectum canonis 4 Gaudentius, appendi generalem præcedentium approbationem his verbis: *Ἀπεκρίνατο οἱ τριακονταὶ: Τὰ λεχθέντα ἤρσαν: Quæ dicta sunt placuerunt*; quæ canonem tertium et quartum videntur comprehendere.

(d) Non ad septimum, alias quintum, canonem, sed ad quartum Gaudentius Leonem respexisse vidimus tom. I, in admonitione præmissa epistolæ 43, ubi hunc quartum canonem ei epistolæ subnexum ex mss. ostendimus.

(e) Nullas appellationes ad Romanum episcopum delatas, ad ipsum delatas vult Quesnellus ob jurisdictionem ipsius propriam, sed semper ad synodum vel parœciale, vel provincialem, vel diocesanam, vel Occidentalem, vel œcumenicam, nisi ex libera appellantium optione aliud significetur. Ut autem alia prætereamus de Romano pontifice ut episcopo urbis, vel ut metropolita, etc., ejus jurisdictio ra-

synodum parocialem, seu ad eum cleri sui consilio septum; cum ex provincia ad provincialem; cum ex diocesis suburbicaris ad dioecesanam; cum ex tractu Occidentali ad Occidentalem; cum ex aliis Ecclesiae partibus ad oecumenicam et universalem; nisi ex libera appellantium optione ac libello aliud significetur. Ad hanc, ni fallor, normam Sardicensis canonis sensus eruendus est; ac eadem ratione de Flaviani appellatione iudicandum.

Et certe quisquis aequitatis leges ac humani ingenii indolem, sepositis omnibus praedictis, consuluerit, numquam adducetur ut credat episcopum totius jam suae provinciae sententia condemnatum, deinde in altera adhuc vicina provinciae synodo, quod vult David, eidem sententiae subiectum, idque auctoritate pontificis Romani per legatum e latere missum praesentis ac subscribentis, eidem uni pontifici causam suam committere voluisse. Quam igitur salius est existimare litigantem eum episcopum post tentatum provinciae suae tribunal, pontificisque opem exploratam, de majori synodo appellanda cogitasse, qualis est vel Occidentalis, vel oecumenica; jusque illius synodi appellandae episcopis concessum esse a Sardicensi synodo: quae pontificem Romanum nominavit, ut illius caput ac primatem, cui nimirum debebat velut synodi procuratori libellus appellationis tradi, et ex huius primatus iure, et ex necessitate, synodo videlicet, cui daretur, nondum congregata.

XI. Sed quid conjecturis agimus, qui pontificem ipsum Leonem canonis Sardicensis et appellationis Flaviani habemus interpretem? Cum enim ex subjecto epistolae suae canone Sardicensi *generalem ex toto orbe synodum intra Italiam*, id est synodum Occidentalem, ad quam conveniant Orientalium provinciarum episcopi post Flaviani appellationem (a) necessario postulari ac celebrari debere significat; cum praeterea in eo canone nihil aliud ea de re habeamus, quam causam **1150** episcopi, qui proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, in iudicio, hoc est concilio, episcopi Romani esse determinandum; sequitur absque dubio iudicium seu concilium istud Romanum episcopi aliud non esse, Leone ipso teste, quam oecumenicum ex toto orbe, seu generalem synodum intra Italiam, ad quam utique Orientalium provinciarum episcopi conveniant. Ita honorabatur sancti Petri apostoli memoria, cum post Orientalem synodum, cui non interfuerat Romanus pontifex, aliud iudicium adornari in Occidente permittitur, cui ipse praesesset, quod per ipsum prioris synodi sententiam ad eandem revocaret, et cujus iudicium ex ore pontificis prodiret: post quae usurpari posset quod Leo in epistola ad Theodoritum scripsit in hunc modum: *Solis iustitiae jubar, densis per Orientem nebulis impeditum, pure ac Occidente resplenduit; ubi culmen suum in apostolis et doctoribus principaliter collocavit* (Epist. 93, nunc 120, cap. 2).

Sententiae nostrae clare accedunt litterae (b) Valentiniani et Augustarum, quas ex sancti Leonis suggestione dictatas, ad ejus mentem et consilium scriptas esse non dubito. Porro postquam ille dixit quod *secundum solemnitatem conciliorum* (Sardicensis intelligit) *Constantinopolitanus episcopus Romanum per libellos appellavit*, ut motum faceret non appellatum esse per Flavianum ad Romanam episcopum solitarie sumptum, sed ad omnes partes Occidentis episcopos sub patriarcha suo congregandos, convenien-

tibus utique Orientalium provinciarum episcopis, ut superius exposuimus; consequenter et ad concilii Sardicensis mentem Leonisque interpretationem postulat, ut praedictus sacerdos (Leo), congregatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus intra Italiam, omni praedicta submoto, a principio omnem causam quae vertitur, sollicita probatione cognoscens, sententiam ferat, quam fides et ratio verae Divinitatis exposulat. Eadem ratione Licinia Augusta postulat ut causa fidei et Christianae religionis, quae mota est, in partibus Italiae congregato concilio ex integro perquiratur. Eodem denique sensu concilium istud, quod congregatis ex omni orbe reliquis sacerdotibus intra Italiam haberi vult Valentinianus, quod et generalem ex toto orbe synodum Leo nuncupat, Placidia Augusta vocat concilium apostolicum sedis, ad quod postulat ut iudicium transmittatur; synodi Nicenae seu Sardicensis mentionem injiciens, ut ex ejus auctoritate cogendam **1151** necessario synodum suadet; et appellationem pariter Flaviani commemorans, cui iudicium, quod appellaverat, debebatur ex ejusdem synodi decreto. Appellationis porro Flaviani libellum distinctissime pronuntiat missum esse ad apostolicam sedem, et ad omnes episcopos harum partium, hoc est Occidentalium. Ex quibus certissimum evadit concilium Occidentalium omnium episcoporum esse concilium sedis apostolicae, ex quo, convenientibus Orientalium partium episcopis, fit oecumenicum ac generale; idem denique esse ad quod appellaverat Flavianus, cum ad sedem apostolicam provocavit.

Videretur certe ab his quae diximus non multum recedere David, cum scribit uno eodemque libello utrumque, pontificem et concilium, appellatum esse: concilio quippe pontificem inesse, et vicissim pontifici concilium; namquam ad unum appellari, quin et ad alterum provocetur, neminemque unquam credidisse Romanum pontificem solum et absque synodo sua de appellationibus ad sedem suam interjectis iudicare posse.

XII. Sed laedit profecto illudque scriptor ille, cum quid doli verbis istis continetur statim aperiat sequentibus lineis, ubi ex tot episcopis Occidentalibus et Orientalibus, quibus in synodum coactis praesidet pontifex, solum hanc iudicem causae necessarium esse pronuntiat: alios porro synodo interesse velut pro communi causa sollicitos, et qui litigantes interventu suo apud iudicem sint adiutori, non tamquam iudices ex quorum suffragio ac sententia lis terminanda sit (c).

Quod quam sacrosancto episcoporum ordini injuriosum sit, quamque contumeliosum sacris oecumenicarum synodorum conventibus, nemo rebus ecclesiasticis vel leviter tinctus non videt, neimo sacrae hierarchiae studiosus sine stomacho legit. Sed **1152** et quam Leoni hoc ipso loco contrarium, qui synodum generalem postulari debere asserit, non ex utilitate solum, sed ex necessitate; non ex indulgentia, sed ipso jure; non ex dispensatione arbitrioque pontificis, sed ex sanctorum Patrum auctoritate conciliorumque regulis; non denique ad pompam et splendorem, sed ut periclitanti fidei ejusque defensoribus oppressis succurreretur. Quam autem, inquit, post appellationem interpositam hoc NECESSARIO postuletur, canonum Nicenae habiturum decreta testantur, etc.

Rursus absurdum est omnino quod scribit auctor

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

lione primatus, quae in praesenti causa potissimum spectanda est, ita personam ipsius afficit, uti primatus ipse est personalis: ac propterea appellationes ad eum delatae ratione primatus ejusdem personalem jurisdictionem respiciunt. Vide observat. in dissert. 5, part. 1, c. 7, et observ. seqq. a. 40.

(a) Contra observat. a. 23.

(b) Vide observ. titm. 4, 5 et 23.

(c) Il n'est pas malaisé, inquit Joannes David, de discernir à qui Flavien envoya son acte d'appel, comme étant le juge nécessaire de cette cause, et comme ayant droit de recevoir cet appel; et ceux auxquels il l'adresse, comme intéressés dans cette cause commune, et comme devant être des médiateurs. David, pag. 298.

citatus, pag. 294, magnam scilicet synodum Chalcedonensem (a) non aliam ob causam convocatum esse, quam ut de appellatione Flaviani cognosceretur. Si enim necessarii iudices non sunt alii episcopi synodo praesentes, et solus Romanus pontifex necessarius est causae cognitor, summæ imprudentiæ (ne quid amplius dicam) reus erit sanctus Leo, qui cum lacrymis et gemitibus supplicat ut sacerdotes ex toto orbe convocentur, Ecclesiam non sine gravi Christianæ rei damno relictis: cum unus pontifex propria possit auctoritate causam absolvere, propter quam solam concilium congregatur. Denique quis mentem Davi-

dis possit assequi? Aut quis potius non miretur hominem sibi ipsam contraria scribentem, cum pluribus locis necessarium iudicet episcopos in synodum coalescere, ut appellatio ad Romanam sedem delata discutatur, et negotium terminetur, nec canonicum esse iudicium, quod extra synodum de appellante episcopo fuerit prolatum; aliis vero in locis, immo toto fere libro in hoc unum nitatur, ut totum huiusmodi negotium ex pontificis nutu et arbitrio pendere asserat; ceterosque episcopos synodi spectatores agere, ut causam, quæ communis est omnium, obsequiis suis solummodo ac precibus promoveant?

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Cur S. Leo, necessarium duxerit concilium generale, exponemus in observ. n. 14 et seqq.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

IN DISSERTATIONEM VIII QUESNELLI,

De Causa S. Flaviani episcopi Constantinopolitani

1153 1. Quot conjectationes et sophismata Quesnellus congressit et involvit in præmissa dissertatione, ut S. Flaviani Constantinopolitani episcopi appellationem, quæ celeberrima est, et apostolicæ sedis auctoritatem in ipsas Orientales Ecclesias earumque etiam majores episcopos confirmat, eidem sedi subduceret, et ad generale concilium transferret? Ne lectores morosius detineamus in singulis, quæ prolixiorum nec omnino necessariam disputationem flagitant, rem totam ad certa capita redigentes, ejus præcipuas fallacias ac inanes conatus demonstrabimus.

2. Et primo quidem haud opus est laborare in ea quaestione, num verba quæ in Ephesino latrocínio pronuntiavit Flavianus post sententiam inique prolatam, *recusatio* fuerit, ut indicat vis Græcæ vocis *καταρρουματ* et *recuso te*, an appellatio, ut vetus Latinus interpres reddidit, *appello a te*. Congruentius quidem *appellationi* locus fuit post sententiam, quam *recusationi*, quæ ex legum etiam antiquarum constitutionibus, ac ex ipsa iudiciorum praxi ante sententiam preferenda est, cum vel iudex est incompetens, vel iudicii ordinem pervertens, ac præconcepto aliquo affecta laborans legitimus esse desinit. Dioscorus vero jam ante sententiam tyrannum agens, legatos apostolicæ sedis, ut oportebat, non observavit, Leonis epistolas, quæ ante omnia legendæ erant, legi voluit, et ante Flaviani sententiam Eutychem absolvit; unde recusari omni jure potuit. Qui autem iudicem tam iniquum ante sententiam non recusavit, si servandæ fuissent consuetæ iudiciorum formulæ, post sententiam non eum recusare, sed ab eo appellare debebat. Sed in latrociniali iudicio, ubi omnia erant perturbata atque confusa, sicut requirendæ non sunt legales formulæ, ita nec in vocibus recusationis vel appellationis est insistendum. Et licet recusatio post sententiam per se appellationem involvat ad alium iudicem, cum tamen in brevissima formula, qua Flavianus est usus, nullus iudex nominatus fuerit, ex hæc unica formula, quæcumque sit, nihil pro apostolica sede elici potest. Aliunde igitur res explicanda est.

3. Id autem, ex quo explorata Flaviani ad Romanam sedem appellatio colligitur, est ille libellus quem is legatis ejusdem sedis post sententiam obtulit; in quo quidem appellationem fuisse expressam idem Quesnellus non iniecit. At num. 2 Leonis nomen in hoc libello haud insertum contendit, idque ex ipsis S. pontificis literis conjicit, in quibus namquam sedem suam appellatam tradit; quod pontifex sedis suæ furium studiosissimus nunquam omisit, si illa fuisset. Huic autem negativo argumento modicum addidit positivum, nimirum eundem

B pontificem aliosque sacerdotes Romanæ synodi reipsa a Theodosio postulasse generale concilium, quod post Flaviani appellationem necessario petitam idem Leo tradidit. Cur autem, inquit Quesnellus num. 4, *necessario postulata synodus œcumenica, quando non œcumenica synodus postulata sit?* Ut autem tota hæc res palam fiat, omnisque dubitatio prorsus eximatur, tria nobis constituenda sunt: 1º S. Flavianum in latrocínio Ephesino depositum, appellationis libello legatis tradito, ad Romanam pontificem reipsa provocasse, et ad Romanam synodum, non vero ad concilium œcumenicum; 2º S. Leonem hoc libello accepto, statim coacta Romana synodo, apostolicæ sedis auctoritate iudicium instituisse, quo omnia ejusdem latrocinii gesta irrita, et S. Flaviani depositionem omnino inanem et nullam esse decrevit; 3º alia tandem de causa petiisse concilium generale, quam quod Flavianus ejusmodi concilium appellavit.

4. Flavianum ad Romanam pontificem provocasse indubii testes fidem faciunt. Cur Quesnellus merum negativum ex Leonis silentio ingerens, non allegavit Liberatum, qui dum ea quæ in hac causa narrat, ex documentis abs se inspectis sumpsit, appellationem ad apostolicam sedem a Flaviano delatam pronuntiat in Breviario cap. 12: *Flavianus contra se prolata sententia, per ejus legatos sedem apostolicam appellavit libello?* Cur hoc loco præterivit Valentinianus imperatoris epistolam inter Leoninas 55, quæ cum ex Leonis relatione atque consilio ad Theodosium scripta fuerit, ut idem Quesnellus tradit n. 11, in ea non miras Valentinianum quam ipsius Leonis testimonium agnoscere licet? Ibi autem expresse scribitur: *Constantinopolitanus episcopus eum (Romanum antistitem) per libellos appellavit*. Hoc quidem testimonium Quesnellus ne omnino dissimularet, retulit quidem paulo ante finem dissertationis n. 11, sed ut ejus vim elideret, Valentinianum in iisdem litteris postulasse ait concilium, in quo cum Occidentalibus episcopis Orientales quoque convenirent, id est concilium generale, perinde ac si ad generale concilium Flaviani appellationem directam intellexerit. Licet vero idem Augustus ex Leonis consilio, quod postea explicabimus, synodum œcumenicam postulaverit, non tamen Flavianum ad ejusmodi synodum, sed ad summum pontificem provocasse adeo diserte tradidit, ut Petrus de Marca, qui Quesnello suspectus esse non potest, lib. vii de Concord. c. 7, n. 2, scripserit: *Flavianum vero ad Leonem papam provocasse tradito legatis libello, manifeste probatur ex epistola Valentiniani; et paulo post: Libellum appellationis tradidit legatis summi pontificis, sic tamen ut ad solum pontificem Romanum provocaverit*.

5. Idem testatur etiam Flacidia Augusta episc. 56.

ubi solummodo appellationem Flaviani non ad unum summum pontificem *sedis apostolicæ* nomine designatum directam tradit, sed et ad omnes *episcopos harum partium*. Episcopus vero *harum partium* Quesnellus n. 41 interpretatur *Occidentales*. Ita etiam testimonium Theodoriti, quo in epistola ad Renatum concilium Romanum post suam depositionem in latrocinio Ephesino appellavit, de totius Occidentis concilio intelligendum contendit dissert. 10, num. 3, et hujus rei hanc rationem affert num. 2, qua Orientalium convocacionem excludens, ad solius Occidentis concilium eum provocasse palam præfert. *Quid restabat, inquit, Theodorito agendum, Orientalibus pene omnibus vel furentibus, vel oppressis, vel ne hiscere quidem audentibus, nisi ut ad Occidentales sese converteret, eorumque fidem ac religionem sollicitaret?* Si autem similiter explicandum esset testimonium Placidia, ipso Quesnello de *Occidentalibus* interpretante, non ergo ad œcumenicam, sed ad Occidentalem synodum ad summum appellasset Flavianus; nec Quesnellus, nisi sibimetipsi parum cohærens, œcumenicum concilium, ad quod ille provocaverit, ex illis verbis ingerere potest.

6. Sed falsum est in Placidia litteris *episcopos harum partium* indicare episcopos totius Occidentis. Ad hæc verba, quæ ex Leonis procul dubio mente scripta fuere, probe intelligenda conferent illa quæ idem pontifex inseruit epist. 44, ad imperatorem Theodosium: *Omnes partium nostrarum Ecclesie, omnes mansuetudini vestrae cum gemitibus et lacrymis supplicent sacerdotes*. S. pontifex hæc scripsit synodi Romanæ nomine, ut palam sit ex ipsa inscriptione ejusdem epistolæ: *Leo episcopus et sancta synodus, quæ in urbe Roma convenit*. Hanc synodum, quam audito nuntio latrocinii Ephesini habuit, et cujus nomine hæc scripsit, non erat utique synodus totius Occidentis, cui congregandæ longius tempus requisitum fuisset, moraque diuturnior quam res postulabat. Synodus fuit episcoporum, qui ex variis partibus aliis atque aliis de causis Romam accesserant, vel ex finitimis etiam urbibus cito evocari potuerunt; ut in aliis plerisque urgentibus negotiis fieri solebat (vix enim ex toto Occidente generales synodi indictæ invenientur), et probabilius synodus fuit eorum episcoporum qui anniversario diei ordinationis S. Leonis celebrando kalendis Octobris frequentissimi convenierant, uti animadvertimus in observationibus ad dissert. 1 Quesnelli not. 1 (*Supra, col. 220, n. c*) ad an. 449. Igitur dum S. pontifex suæ synodi petitionem expressit sub nomine *Ecclesiarum et sacerdotum nostrarum 1157 partium*, his procul dubio vocibus *nostrarum partium* illi tantum episcopi intelligi queunt, qui ea in synodo Romana præsentibus, una cum Leone, suo et suarum Ecclesiarum nomine Theodosium supplicabant. Similiter ergo et in Placidia litteris voces *ad omnes episcopos harum partium* de episcopis qui ex more Romanæ Ecclesie in Romana synodo congregari solebant, intelligendæ videntur, ut ne ad totius Occidentis episcopos in disitis ac remotis provinciis dispersos extendendæ sint. Si quis nullo allato documento secus judicet, præter usitatum morem ac sensum ex arbitrio eas interpretari convecetur. Adde quod haud probabile est Flavianum, qui hac appellatione promptum suæ calamitati remedium quærebat, id quæsisse quod longiore moras postulasset, ut scilicet ex toto Occidente episcopi convocarentur. Quod si credatur Flavianus non solum ad apostolicam sedem, verum etiam ad episcopos Romanæ synodi provocasse, id non alia de causa fecisse censendus est, nisi quia sciebat Romanos pontifices in gravissimis causis ejusmodi synodos solere cogere, ut maturius et exactius negotium dijudicaretur. Hoc quidem consilio S. Leonem epistolis hac in re transmissis non suum tantum, ut in aliis litteris, sed et synodi nomen inscripsisse credibile est, ne præcipiti quodam impetu sine congruo examine negotium hoc transgisse videretur.

7. Notanda vero potissimum sunt verba quibus S. Leo epist. 61, c. 4, suam et synodi sententiam distinguit. *Quæ scripta nostra, inquit, non solum apostolicæ sedis auctoritate, sed etiam sanctæ synodi, quæ ad nos frequens convenerat, unanimitate directa sunt*. Quesnellus hanc postillam affixit in margine: *Nota distinctionem et gradationem*; perinde ac si ab apostolica sede ad sanctam synodum quasi a minore ad majorem gradus fieret. At non ita est. Dum S. pontifex apostolicæ sedi *auctoritatem*, suæ autem synodo *unanimitem* ascribit, palam innuit totam vel potiorem *auctoritatem* in ejusmodi synodis apostolicæ sedi esse deferendam; synodum autem secum congregatam non nominari, nec vim habere nisi ob *unanimitem*, quæ plures ad causam cognoscendam ac dijudicandam convocati, omnes in eadem cum suo capite et eum sede apostolica sententiam transierunt. Quæ synodi *unanimitem* etsi plurimum conferre soleat ad iudicii maturitatem declarandam et ad faciendam fidem, *auctoritati* tamen apostolicæ sedis nihil præjudicat, tum quia hæc per sese, etiam independentem a synodo, jus suum ex primatu dimanans exercere potest, ac identidem exercet, tum quia si tota vis synodi ex *unanimite* pendet, efficax hujus auctoritas in apostolicæ præsertim sedis auctoritate ac iudicio consistit; unde pleræque Romanorum pontificum *epistolæ*, licet in ejusmodi synodis exaratae, non tamen synodi, sed solius pontificis nomine atque auctoritate editæ aut ex antiquissima Romanæ Ecclesie consuetudine, ut liquet ex epistola synodi Romanæ ad clericos et monachos Orientales an. 485.

8. Id autem auctoritatis in Flaviani causa, quæ appellationem Orientalis episcopi respicit, multo magis perspicuum est. Quæro enim ex Quesnello num particulari synodo Romanæ, si a summo pontifice separatur jus tribuat cognoscendi causas appellationum quæ ex Oriente deferuntur? Judex appellationum profecto esse nequit, nisi qui superior est eo iudice a cujus sententia appellatum fuit. Superior autem Orientalibus iudicibus, qui Flavianum condemnaverant, Romanus quidem pontifex est ratione primatus, qui cum personalis prærogativa sit, ejus auctoritas a synodo nequaquam pendet, et ideo ad eum etiam solum ac separatam a synodo appellare Flavianus potuit; cæteri vero Occidentis aut Romanæ synodi episcopi a summo pontifice *sejuncti cum pari primatu ac jure non potiantur*, Orientalibus superiores dici nequeunt: ac propterea Flavianus ad hos perinde separatos non potuit provocare. Quod si ad hos quoque provocavit, præmissa tamen appellatione ad sedem apostolicam, seu ad summum pontificem, ut Placidia testimonium præfert, cum hoc jus non ex prærogativa ipsorum propria, sed ex primatu Romani pontificis, quorum illi *unanimiter* sententiam tulerant, in eosdem aliqua ratione dimanet, solum vel præcipuum jus Romani antistitis Flavianus respexisse credendus est, licet ex more iudiciorum sedis apostolicæ etiam ad episcopos Romanæ synodi, qui in graviorebus id genus causis a pontifice advocari solebant, appellationem direxerit.

1159 9. Hinc sane laudatus Valentinianus totam appellationis rationem in primatum sedis apostolicæ, qui solius Romani pontificis proprius et personalis est, retulit his verbis epist. 55: *Debemus.... dignitatem propriæ venerationis B. apostolo Petro intemeratam et in nostris temporibus conservare; quatenus beatissimus Romanæ civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat ac facultatem de fide et sacerdotibus judicare.... Hujus enim rei gratia secundum solemnitatem, seu morem conciliorum Constantinopolitanus episcopus eum per libellos appellavit*. Vides appellationis rationem in eo collocari, quia summus pontifex, *principatus*, seu primatus causa, habet *potestatem de sacerdotibus*, ac proinde de Constantinopolitano etiam episcopo *judicare*?

10. In hoc sane apostolicæ sedis, seu Romani pon-

tificis principatu seu primatu duæ potissimum distinguendæ sunt essentialis prærogativæ. Una quod idem primatus personalis est, ita uni personæ summi pontificis alligatus, ut nulli alii communis sit; unde qui primatum ejusmodi diviserunt, seu communem fecerunt SS. Petro et Paulo, constituentes duo Ecclesiæ capita, ac duos primates æquales, ab Ecclesia reprobati fuere. Id in dubium non vocabit ipse Quesnellus, quippe qui in opere inscripto: *la Discipline de l'Eglise*, tom. I, pag. 96, explicans illud Pauli II Cor. xii, 11: *Nihil minus sui ab iis qui sunt supra modum apostoli*, ait: *En tout cela l'égalité ne regarde précisément que l'apostolat, non la primauté de l'apostolat*; quibus cum Petri primatum nemini ipsorum apostolorum communem fateatur, personale utique ipsius, ac proinde etiam successorum ejus fuisse et esse, nec a quopiani pendere necessario cognoscit. Alia prærogativa est, primatum ejusmodi non meri ordinis et honoris principatum esse, sed præcipuæ jurisdictionis, ut ipsi etiam Gallicani scriptores cum catholica Ecclesia profitentur. Hic ergo primatus, seu principatus peculiaris juris supra episcopos cum personalis sit, sicut apostolicæ sedis concilio et episcopis in eo congregatis communis dici nequit, sed est proprius solius summi pontificis; sic jus illud appellationis Flaviani ad sedem apostolicam delatæ ejusdem primatus causa, ut Valentinianus et Placidia testantur, iisdem concilio et episcopis ita communis dici nequit, ut summo pontifici per sese denegetur. Immo si pontifici ex primatu competit, ita hoc jus quatenus primati competens ipsius est proprium, ut aliis episcopis eodem primatu carentibus æque commune non sit; nec synodi ac episcoporum convocacione idem pontifex indigeat ad acquirendum vel exercendum hoc jus, quod ipsius proprium a nemine pendet, sicut nec pendet primatus, ex quo jus illud derivat, ut pluribus constituimus in observationibus ad dissert. 5 Quesnelli part. 1, c. 7. Hac forte de causa Valentinianus ad solum Romanum episcopum appellationem a Flaviano interpositam prodidit, nec memorandos duxit *harum partium*, seu Romanæ synodi episcopos, etiamsi in ipso libello appellationis nominati fuerint, ut ex Placidia testimonio colligere licet. Interim vero ex his quæ hactenus disseruimus indubiis testibus demonstratum credimus, S. Flavianum provocasse ad S. Leonem, non vero ad concilium totius Occidentis, nedum ad œcumenicum, ut Quesnellus contendit.

11. Ipsum vero Leonis factum eandem rem apertius declarat. Accepto enim appellationis libello, quem Hilarius attulit, vel synodum episcoporum, qui e vicinis civitatibus expedite acciri poterant, nec non eorum qui Romæ variis de causis ex aliquot totius Occidentis partibus reperiebantur (unde *Occidentale concilium* ac Hilario appellari potuit), statim coegit; vel, ut probabilius credimus, illud concilium quod ex iisdem fere episcopis celebrando diei anniversario ordinationis suæ jam coactum habebat, tantæ rei causa aliquamdiu produxit; ac in eo omnia latrocinii Ephesini gesta præsertim in Flavianum rescidit. Id discimus ex epist. 46 ejusdem Hilari diaconi ad Pulcheriam, ubi hæc leguntur: *Vestra itaque veneranda clementia cognoscat a præfato papa cum omni Occidentali concilio reprobari omnia quæ in Epheso contra canones pro tumultus et odia sæcularia a Dioscoro episcopo gesta sunt, et nulla ratione hæc in his partibus suscipi posse, quæ per potentiam prædicti non sine læsione fidei, et præjudicio sanctissimi viri innoctique (Flaviani) commissa sunt*. Hæc sane decretoriam sanctionem pro Flaviano a Leone in Romana synodo 1161 editam significant. Idem confirmatur epistolis ipsius Leonis 44, 45, 50 et 51, ex eadem synodo in Orientem missis, in quibus affirmat Flavianum in sua communione ac proinde in Constantinopolitana sede persistere, et quæcumque Ephesi acta sunt rata haberi non posse; insinuatque omnia in eo statu esse oportere in quo fuerunt ante omne iudicium; quæ

A cum ex synodo scripta fuerint, non uti privatus, sed uti pontifex scripsit, ea utique apostolicæ sedis auctoritate, ad quam Flavianus provocaverat, additis etiam eorum episcoporum Romanæ synodi calculis, ad quos pariter eum appellationem interposuisse Galla Placidia prodidit. Hinc etiam in concilio Chalcedonensi act. 10, cum lectio actorum Ephesi peteretur, legati sedis apostolicæ sese opposuere, hanc rationem afferentes, quia a beatissimo et apostolico Romanæ urbis episcopo omnia quæ ibi gesta sunt vana sunt habita. Si Flavianus ad synodum œcumenicam appellasset, et Leonis absque ejusmodi synodo jus non fuisset decernendi in appellatione Flaviani, Ephesina acta privatim quidem judicare potuisset irrita, non autem id in synodo desinire et edicere, nec ex synodo scribere, quod publicam et apostolicam auctoritatem ac iudicium declarat. In eadem pariter synodo omnes qui Ephesinis gestis assensum præbuerant, a communione Leonis separatos fuisse colligi videtur ex epist. 80, c. 2, quod sane apostolicam auctoritatem interpositam confirmat.

B 12. Quesnellus dissert. 10 quodnam fuerit illud apostolicæ sedis iudicium a Leone memoratum epist. 120, c. 5, quo Theodoritus in eodem Ephesino latrocinio depositus vindicatus fuit, contendit num. 4 situm fuisse in litteris quibus conjicit Leonem epistolæ 52 ipsius Theodoriti rescripsisse, nec atandum esse iudicatis, nec exspectandum ei esse aliud iudicium, ut Ecclesiam suam solito more gubernaret: quoniam quæ gesta erant Ephesi per unius hominis impudentiam (lege impotentiam) nulla catholicæ fidei ratio rata esse permittit. Et post pauca: *Tale est, sedis apostolicæ iudicium, ut ego quidem reor*. Negat quidem fuisse sententiam quæ partibus auditis pronuntiata fuerit; at iudicium et decretum auctoritatis apostolicæ negare non potuit. Quod si verum est in Theodoriti causa, in qua quid Leo reipsa scripserit ignoratur, id multo magis fatendum est in appellatione Flaviani, ob quam et synodus Romæ coacta, et Ephesina gesta rescissa, et litteræ e synodo editæ sunt, quibus Flavianus inique depositus, et pro vero Constantinopolitano episcopo habendus decernitur. Hoc apostolicæ sedis iudicium quis neget? Habes igitur pro asserenda appellatione Flaviani ad summum pontificem cœvæ testimonia omni exceptione majora; habes ipsum Leonis iudicium, quod non tam ex ejus epistolis quam ex eodem Quesnello sive interpretante, sive confitente expressimus. Quis post hæc non inanissimum agnoscat ejusdem conatum, quo hanc appellationem a summo pontifice ad generalem synodum transferre studuit?

C 13. Atqui, inquires, si appellatio Flaviani generale concilium non requirebat, cur Leo epist. 44 a Theodosio petivit ut quia et nostri (legati) fideliter reclamant, et eisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum jubeatis intra Italiam celebrari? Et cur paulo infra post appellationem interpositam hoc necessario postulari affirmavit? Hæc tota vel potior est Quesnelli ratio, quæ tamen ut probaret aliquid, certum habendum esset Leonem non alia de causa postulasse, et dixisse necessariam synodum generalem post appellationem Flaviani, nisi quia ejus appellatio non ad ipsum Leonem aut ad Romanam synodum, sed ad concilium generale delata fuerit. Sed hæc ratio, quam Quesnellus quidem veluti unicam ac certam ingerit, falsa est. Flavianum enim ad synodum œcumenicam non provocasse ex cœvis testibus vidimus, quorum interpretationem ipse Quesnellus suggestit. Vidimus etiam in iis Flaviani angustiis, in quibus expeditum remedium quærebatur, eum non debuisse generalem synodum petere. Possumus addere ipsum ex suis principiis non potuisse hanc synodum necessariam putare. Id liquet ex iis quæ ob eminentiam Eutychie appellationem ad Leonem scripsit epist. 26. *Causa enim, inquit, eget solummodo vestro solatio et defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillita-*

tem et pacem cuncta perducere. Sic enim hærens quæ surrexit, et turbæ quæ propter eam factæ sunt, facilitate destruentur. Removebitur autem et concilium, quod fieri divulgatur, quatenus **1163** nequaquam ubique sanctissimæ perturbentur Ecclesiæ. Qui in appellatione quam Eutyches ementitus est tantum Romanæ sedis auctoritati tribuit, ut solam ejus sententiam requiri et sufficere, eaque remotum iri affirmavit generale concilium, quod cogendum vulgabatur, uti amplius non necessarium, immo ex quo majores turbas excitandas timebat, quomodo secus judicare potuit in appellatione sua post pseudosynodum Ephesinam, in qua factiones et turbas prævaluisse experientia ipsa didicerat? Hæc vero omnia cum Leoni essent explorata ex ipso libello ac litteris Flaviani, non potuit ergo generalem synodum ea de causa necessariam affirmare, quod hoc iudicium Flavianus postulasset. Alia igitur necessitatis ratio exquirenda est.

14. Si quis vero ipsas Leonis epistolas attente legerit, circumstantiasque ejus temporis diligentius considerarit, cur et quo sensu ille necessarium crediderit concilium generale, perfacile intelliget. In nulla Leonis epistola indicari invenies necessarium fuisse concilium generale ut Ephesina acta legitime rescinderentur, ac Flavianus hisdem gestis perperam depositus restitueretur. Enim vero cum eadem prædatoria et iniqua gesta palam et evidenter nulla atque irrita essent, ut idem Quesnellus probat dissert. 10, n. 4, superior ecclesiastica auctoritas necessaria esse non poterat ut rescinderentur atque ut in suam sedem, a qua gestis irritis deponi non potuit, Flavianus restitueretur. Solum cum eadem gesta rata haberentur a suis auctoribus atque fautoribus, imperialique auctoritate firmata fuissent, ad tollendum errorem apud multos pervulgatum, necessaria haberi potuit aliqua superior auctoritas, quæ eorumdem gestorum nullitatem, ut vocant, declararet. In id appellationem interposuit Flavianus ad eam apostolicam sedem, cujus auctoritatem alios Orientales implorasse noverat; et S. Leo ejusdem sedis auctoritate utens, ea gesta nulla et irrita esse declaravit in sua synodo, ut Quesnellus ipse probavit dissert. 10, n. 4, qui proinde pervidere debebat, in hac re Leonem non potuisse judicare necessarium concilium generale necessitate ulla juris, cui idem Leo satisfecit in sua synodo, cum ea gesta nulla esse palam edixit.

15. Totâ igitur necessitas quam S. pontifex animo obvolvère potuit, factum spectabat, non jus. Esto enim quod Ephesina gesta, ac Flaviani depositio ex ipso jure nulla per sese et irrita essent; esto quod hæc nullitas pontificiis ac synodicis litteris fuisset declarata, obtinente tamen ea Eutychianorum vi ac præpotentia, cui Theodosius imperator patrocinabatur, Flavianus per summum scelus depositus et expulsus in suam sedem redire non poterat. Quid referebat eum restitutione juris non indigere, si sua sede carebat, et exsiliî pœnas perpeti cogebatur? Adde cætera scandala ab eodem latrocinio Ephesino parva, quæ remedium præstolabantur. Sola pontificia ac Romanæ synodi auctoritas et declaratio satis esse poterat ac debebat ex jure. At in ea impotentia et præjudiciis quæ post idem latrocinium in Oriente obtinebant, prudentissimus pontifex ad eos effectus quos expetebat eam solam auctoritatem atque declarationem non satis futuras prævidit. Quid enim ex suis solis epistolis etiam Romanæ synodi nomine scriptis sperare poterat ab hominibus qui imperiali favore prociecti Ephesi alias suas litteras suppresserant, et legatis apostolicis reclamantibus aures nequaquam præbuerant? Quid sperare poterat in Oriente, ubi ea violentia Theodosii favore dominabatur? Quis usitata juris remedia profutura speret, ubi non jus, sed vis prævalet? Imperatorem ab eo favore deducendum agnovit, ne violentis amplius patrocinaretur. Id autem haud facile obtentum iri pervidit, nisi Orientales episcopi, quorum numero et auctoritate circumventus ac deceptus fuerat, in sa-

nam mentem revocarentur; alias enim quidquid ipse cum sua synodo scriberet, illis in præsentia obniventibus nihil valeret. Ut autem Orientales saltem plerique sanarentur, nullum aptius remedium reperiri posse cognovit nisi generale concilium, in quo illi cum Occidentalibus convenirent. In hoc enim plures docti et catholici episcopi cum deceptis liberum tractatum habentes, eos facilius instruere, suadere et ad sanum consilium revocare facile possent, uti postea in concilio Chalcedonensi cum Illyricianis et Palæstinis feliciter contigit. Vidit præterea hoc concilium extra Orientem convocandum esse, ubi aliis Augustis imperantibus, omni violentiæ periculo submoto, factio-i homines nihil possent; sicque cuncta facilius **1165** componerentur. Hac ergo necessitate non juris, sed facti generale concilium in Italia petendum credidit post appellationem Flaviani, uti necessarium ad restitutionem ejus obtinendam, et ad rescandam ea scandala quæ in memoratis circumstantiis aliud juris remedium non patiebantur. Cum porro Theodosius in hoc ipsum concilium cogendum difficilem prævideret, trium Augustorum Valentiniani, Placidie et Eudoxiæ auctoritatem apud eundem interponendam credidit, et ut efficacissimas ad eum litteras scriberent, obtinuit.

16. Hoc quidem consilium, quo non ob juridicam declarationem, sed ob remedium scandalorum œcumenica synodus petebatur, idem Leo in ipsis ad Theodosium litteris manifeste explicavit. Sic enim epist. 44, c. 3: *Generalem synodum jubebatis intra Italiam celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum; convenientibus utique Orientalium provincialium episcopis, quorum si qui superati iniuriis atque injuriis a veritatis tramite deviarunt, salutaribus remediis in integrum revocentur; ipsique, quorum est causa durior, si consilii melioribus acquiescant, ab Ecclesiæ unitate non excidant.* Similiter in epist. 69, c. 2: *Concilium universale intra Italiam.... Clementis vestra concedat ut in unum convenientibus omnibus his qui aut ignorantia aut terrore prolapsi sunt, correctionis remediis consulatur.* Concinit quod tradit epist. 54, ad eundem imperatorem: *Si pietas vestra suggestioni et supplicationi nostræ dignetur annuere ut intra Italiam haberi jubebatis episcopale concilium, cû auxiliante Deo poterunt omnia scandala quæ in perturbationibus totius Ecclesiæ sunt commota, rescari.* Confer etiam epist. 70, ad Pulcheriam, in fine. Vides concilii convocandi consilium? Non ergo cum generale concilium Leo petiit veluti necessarium propter appellationem Flaviani, solam hujus depositionem, sed omnia latrociniæ Ephesini scandala prospexit, non quod concilii generalis sententiam Ephesinis actis rescindendis aut irritis declarandis ipso jure necessariam putaret, sed ut tot malis efficax remedium afferretur.

17. Idipsum etiam Quesnellus cognovit et confessus est in Theodoriti causa, de qua agens dissert. 10, n. 4, intellexit, inquit, statim pontifex post Ephesinum latrocinium opus esse concilio eoque generali, ut ex ejus litteris ea de re ad Augustum scriptis clarum est. Recitato autem testimonio superioris descripto ex epist. 44, in quo nulla Theodoriti aut aliorum qui Ephesi depositi fuerant facta mentione, œcumenicum concilium petitur ob remedium scandalorum, subdit: *Verum pro restituendo Theodorito neque provincialem neque generalem synodum necessariam esse duxit (necessitate scilicet juris), quoniam pro deposito habendus ille non erat, in quem non concilium, sed latrocinium, non episcopus, sed prædo improbus depositionis sententiam ferre conatus fuerat.* Si vero generalis synodus pro restituendo Theodorito non fuit ipso jure necessaria, qua cohærentia idem Quesnellus tradidit eam a Leone necessariam fuisse habitam pro restituendo Flaviano, de cujus fide et innocentia expresse cogoverat, illudque in sua synodo decretum tulerat, quo epist. 50 (ipso Quesnello ibidem observante) monuit Constantinopolitanos, ne a sacerdote suo, qui

similem cum Theodorito exceperat depositionis sententiam, ullæ eos minæ, ulla formido divelleret? Quisquis, inquit S. pontifex, incolunt atque superstita Flaviano episcopo vestro sacerdotium ejus fuerit ausus invadere (hoc sane decretum est) nunquam in comunione nostra habebitur, nec inter episcopos poterit numerari. Hoc decretorio Leonis iudicio necessitati juris satis consultum fuerat. Concillii ergo convocandi necessitas ad merum factum, seu ad perdifficiles facti circumstantias, ut scandala facilius reserentur, referenda est. Hoc item sensu ob solum scandalorum remedium generalem synodum ab imperatore petit etiam Innocentius I, in causa injustæ depositionis S. Joannis Chrysostomi, ut indicant ipsa ejusdem pontificis verba in litteris ad eum et populum Constantinopolitanum, quæ Quesnellus recitavit num. 4: *Sed quodnam remedium, inquit, hisce rebus in presenti afferemus? Necessaria erit synodalis cognitio; quam etiam multo jam antea congregandam diximus. Ea quippe sola est, quæ hujusmodi procellarum impetu retundere potest. Quam quidem donec consequamur, expedit medelam calamitatis hujus committere voluntati magni Dei ac Christi ejus Domini nostri.* Et postea: *Ac nos quidem multum deliberamus, 1167 quoniam modo synodus œcumenica congregari possit, per quam divina voluntate turbulenti isti motus consopiri possint.* Similis vis dominabatur totumque Orientem turbarat in Chrysostomi ac in Flaviani causa; et par utrobique concillii generalis necessitas, non juris, sed facti, ut effectus qui manifesto jure expetebatur, et sola vi erat impeditus, facilius obtineretur.

18. In hoc tamen ipso generali concilio Leonem ratione sui principatus, nec non delatæ etiam ad se appellationis potissimam auctoritatem habiturum jam indicavit Valentianus, dum generalis synodi petitionem ita exposuit epist. 55, ut prædictus sacerdos (Leo) congregatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus intra Italiam, omni præjudicio submoto, a principio omnem causam, quæ vertitur, sollicita probatione cognoscens, sententiam ferat; quasi potior ac fere tota sententiæ vis in eodem generali concilio ab ipso pontifice proficiscenda sit. Id autem non perinde accipiendum est ac si solus papa, non vero alii etiam episcopi in concillii sint iudices, sed quia in hac præsertim causa ad summum pontificem per appellationis libellum a Flaviano delata, eidemque per sese competente, ipsi potissimum iisdem nominibus tribuenda visa est sententia quæ in generali quoque concilio ab aliis unanimiter episcopis eo præsentente ac dirigente ferretur. Neque absimiliter Placidia epist. 56, post indicatam appellationem Flaviani ad apostolicam sedem et ad omnes episcopos harum partium, rogat ut secundum formam et definitionem apostolicæ sedis, quam et nos tamquam præcellentem similiter veneramus, in statu sacerdotii sui illæo manente per omnia Flaviano (quia scilicet de eo iam Leo in sua synodo satis decreverat) ad concilium apostolicæ sedis iudicium transmittatur, in qua primus ille qui cælestes claves dignus fuit accipere, principatum episcopatus ordinavit. Generale quod petitur concilium non alia de causa apostolicæ sedis concilium vocatur, nisi quia in eo summus pontifex potiori auctoritate, quam ex suæ sedis principatu obtinet, universam causam componet ac dirimet. Nec alio sensu eadem Augusta epist. 58, ad Pulcheriam scripsit: *Ad apostolicam sedem, in qua primus apostolorum B. Petrus, qui etiam claves regnorum cælestium suscipiens, principatum tenuit, episcopatus (al. episcoporum) causa remittatur:* quia nimirum ad eum jure pertinet, qui episcopatus principatus, nec meri ordinis, sed præcipuæ jurisdictionis principatu potitur. Vides num summo pontifici primum tantummodo locum primæque sententiam in generali synodo veteres tribuerint, ut ei Quesnellus in præmissa dissertatione asserere veritus non est, laud satis intelligens hac ratione pontificiam auctori-

tatem ad meri ordinis et honoris primatum religii, quod a catholicis principiis alienissimum est. Sed hæc de re obara dicere orasantis tractatus ratio non patitur.

19. Illud interim ex hæcenus disputatis colligere licet, in quam sententiam pontificiæ jurisdictioni nequaquam contrariam Leo scripserit post appellationem a Flaviano interpositam generalem synodum necessario postulari. Tota nimirum ejusmodi necessitas non ex auctoritatis defectu in pontifice, qui jam satis iudicium protulit, cum Ephesina gesta irrita declaravit, nec ex absoluta necessitate concillii generalis in appellatione Flaviani, qui non ad generalem synodum, sed ad ipsum Leonem appellationem direxit; sed ex difficilibus manavit ejus temporis circumstantiis, quæ pravorum malitia atque violentia alium efficacem remedii modum non ferebant. Hinc quidem totam necessitatem S. Leonem derivasse ex eo manifestum est, quod mutatis circumstantiis ob imperatoris Theodosii mortem, cum jam novus imperator Marcianus catholicos episcopos jam in exilium pulsos revocasset, eodemque catholicam fidem protegente multo lapsi ad remedia satisfactionis quotidie accederent, et dogmaticæ ad Flavianum epistolæ passim subscriberent; idem pontifex etsi concilium generale, quod laudatus Marcianus antiquæ Leonis petitioni obsequens sese indicturum significavit epist. 75 et 76 (nunc 77 et 82), omnino recusare non posset; illud tamen differri posse contendit veluti non amplius perinde necessarium, ut sub Theodosio fuerat, instructioneque suis legatis dedit, quibus interim sine convocatione generalis synodi scandalis remedium afferretur. Confer epist. 82 et 83. Ita etiam Innocentius I, qui in Chrysostomi causa generale concilium veluti necessarium expetierat, mortuo imperatore, qui contrariæ parti favere turbasque 1169 commoverat circumstantiis mutatis nihil amplius de eo cogendo cogitavit, et sua sola auctoritate, cui novus imperator plurimum deferbat, omnia composuit. At cum Marcianus studio pacis citius componendæ œcumenicam synodum jam indixisset, S. pontifex Leo non necessitate aliqua, quam superesse crederet, nec (a) ut iudicium ferretur de appellatione Flaviani ac de latrocinio Ephesino, ac si res essent suo iudicio non plane definitæ, ei indictioni assensum præbuit; sed ne devoto obviare videretur arbitrio, et ut quæcumque in querelam perturbationemque venerunt, ad unitatem pacis et fidei compressa omni disensione revocarentur (Epist. 89), uti sane in concilio Chalcedonensi prospere evenit. En idem concillii scopus scandalorum remedium prospiciens, quem in aliis ad Theodosium litteris expressit. Vides quam probe omnia conspirent, ne ille sensus elici queat, quem Quesnellus suadere nisus est, idcirco generalem synodum a Leone fuisse petitam, quod Flavianus non ad Leonem per se, sed ad generalem synodum appellaverit?

20. Nunc de alio Quesnelli molimine agendum, quo Sardicenses canones a Leone allegatos, ut generalis synodi necessitatem astrueret, in eum sensum distorquet, perinde ac si ex eorumdem canonum mente in Flaviani causam generale concilium congregandum fuerit. Id ex ipso Leone elicit, qui epist. 44 scribit: *Quam autem post appellationem interpositam hoc (generale concilium in Italia) necessarie postuletur, canonum Nicææ habiturum decreta testantur.* Nicænorum canonum nomine, ut alibi vidimus, Sardicenses intelligit. Sic autem Quesnellus argumentatur. Si de appellatione ad solam apostolicam sedem Sardicenses canones agere S. pontifex existimasset, non generale concilium necessarie cogendum, sed ad suum tantum tribunal Flaviani appellationem deferendam collegisset. Cum vero non hoc, sed synodi generalis necessitatem intulerit, ut hæc Leonis ratiocinatio legitima sit, dicendum est procul dubio persuasum ipsi fuisse

(a) Lege annot. 13 (Tom. præced. col. 918, n. 2) in epist. 82.

Sardicenses canones, dum episcopis tribuunt facultatem provocandi ad sedem apostolicam, seu ad episcopum Romanum, id eo sensu tribuere quo idem Romanus episcopus non solitarie sumptus, sed cum sua Occidentali synodo, ad quam, ut idem Leo postulavit, etiam Orientales accederent, de appellationis causa cognosceret.

21. Tota hæc Quesnelli argumentatio ea hypothese innitur S. Leonem ex canonibus Sardicensibus generalis synodi necessitatem collegisse ut de Flaviani appellatione iudicium ferretur, et ad id probandum eos allegasse. Sed quam falsa sit hæc hypothesis ex pluribus et manifestissimis ipsis testimoniis ostendimus, quibus palam factum est eum qui jam antea in sua Romana synodo de injusta Flaviani condemnatione sententiam tulerat, non hujus iudicii ferendi causa ob appellationem ipsius Flaviani generale concilium postulasse, sed ut restitutionis effectum ac remedia iis scandalis quæreret, quæ in circumstantiis quas memoravimus, non nisi in universali synodo sanari poterant. In omnibus quidem epistolis in quibus S. pontifex de hac synodo agit, ne unum quidem verbum invenitur in quo iudicium de appellatione Flaviani ejusmodi concilio reservet.

22. Quod si absque præjudiciis cum sensu canonum Sardicensium conferatur objectum testimonium ex epistola 44 Leonis mens et consilium a Quesnelli interpretatione alienum multo magis patebit. Certe canones Sardicenses, quidquid ille eos interpretando aut potius aliorum distorquendo laboret, appellationis jus, quod Romano pontifici expresse asserunt, ad generale synodum non extendunt. Germanam et obviam trium canonum Sardicensium sententiam, qua totus Quesnelli nisus eliditur, exposuimus late in observationibus ad dissert. 5 ejusdem cap. 6. Horum canonum condendorum causa fuit negotium S. Athanasii, Marcelli, Asclepæ, aliorumque episcoporum Orientalium, quos Eusebiani hæretici ita deposuerant, ut nulli novo iudicio, aut appellationi, qua illi ad Romanam sedem confugerant, locum esse contenderent, eo quod sicut Orientales in Occidentalium iudiciis nihil juris sibi debent arrogare, ita nec Occidentales in iudiciis Orientalium. Hac ratione catholici et sanctissimi episcopi, qui injusto iudicio in Oriente essent depositi, omni justo subsidio ac remedio expertes, suis sedibus perpetuo carere debuissent. Huic autem hæreticorum molimini orthodoxi episcopi in Sardicensi concilio remedium aliquod opponendum 1171 putarunt, quo causæ ejusmodi appellatione interposita expedirentur. De causis itaque appellationis agebatur ad apostolicam sedem, et hoc quidem appellationis jus ita Sardicenses Patres laudatis canonibus attribuerunt Romano pontifici, ut, ipso latente Quesnello, § 7, ad Julium tunc Romæ episcopum litteræ decretæ fuerint non alia de causa quam ut Athanasii negotium ad se pertinere (synodus) intelligeret vi istorum canonum. Et post pauca: *Consilium episcoporum orthodoxorum, qui illuc conveniant, istud imprimis fuisse, ut causam S. Athanasii ejusque sociorum in Occidentem pertraherent; melius dixisset, ut apostolicæ sedi appellationis iudicia a solis Eusebianis hæreticis impedita vindicarent, et hac ratione futuris temporibus cognoscendis ejusmodi causis legitimum tribunal præstituerent.* Hæc, inquam, fateri debuit, quia in ipsis canonibus memoratis apostolicæ sedis prærogativa in causis ejusmodi manifeste exprimitur, nullaque generalis synodi convocandæ nedum necessitas, sed ne mentio quidem vel obscura indicatur.

23. Vide autem quam longo difficultique circuitu Quesnellus hanc necessitatem exinde nitatur inducere, et Romanæ sedis jus ipsis canonibus assertum infringere. Cum jus aliquod peculiare summo pontifici iisdem canonibus assertum negare non possit, id tantum juris illi tributum affirmat, ut in appellationis causa, non de iudicio ipso a quo fuit appellatum, cognoscat ac sententiam pronuntiet, sed ut id unum decernat, num in eo casu appellationi locus esse

A debeat necne. Huc usque jus pontificium circa appellationes episcoporum in statuendo mero juris ordine collocatur, quod primum non præcipue jurisdictionis, sed meri ordinis constitueret. Dein vero si appellationi locum patere Romanus pontifex iudicet, vi eorumdem canonum concilium ab eo indicendum credit, at non semper generale, sed vel ex episcopis, qui in finitima provincia sunt, iis quoque receptis, si quos admittendos iudicaverit; vel si appellatio Romani episcopi iudicium petierit, de quo canone quarto agitur, concilium ab eo cogendum putat pro iudicio a quibus provocatum fuerit qualitate diversum, ita ut si appellatum sit a iudicibus alicujus provincie intra diocesim cui pontifex uti primas præsideat, totius diocesis concilium convocandum sit; si ex tractu Occidentali appellatio proveniat, indicendum sit concilium totius Occidentis; si autem ex Oriente, ut in casu Flaviani, appellatio interponatur, tunc concilium œcumenicum necessarium sit. Ita in omni appellatione episcopi Orientales ad sedem apostolicam, etiamsi maxime justa, uti fuit Athanasii aliorumque catholicorum episcoporum provocatio, seu perfugium, nihil concludere posset Romanus pontifex, immo nec totum Occidentis concilium, nisi totius orbis synodus coegeretur. Insanire quidem est, si hoc Sardicensibus Patribus in mentem venisse credatur. Quis tum appellationis remedium esset? Hæcine prudens et expedita pro innocentibus injusta condemnatione oppressis provisio, quam laudati Patres constituendam putarunt? Cum appellationes id genus identidem possint contingere, identidem generale concilium congregandum esset, et frequenter episcopi ex suis sedibus essent evocandi. Quis cogitationem seu potius commentum tam incredibile sibi suadeat? S. Leonem certe hoc non credidisse, ex iudicio quod statim pronuntiavit manifestum est.

24. Ut autem delegatur quæ hujus mens fuerit, cum in epistola 44 ad Theodosium hos canones pro necessitate synodi allegavit, observandum est hanc eorumdem canonum allegationem inveniri tantum in litteris ad eum imperatorem qui pseudosynodo Ephesinæ patrocinium præstabat. Cum tam magno hujus conciliabuli patrono, qui novum iudicium ægrius tulisset, mollius et suavius agendum erat, atque ut flecteretur facilius, auctoritas ipsi etiam venerabilis proponenda fuit. Nicænos autem canones Eutychis quoque fautores maxima observantia prosequantur, cumque pro Nicænis haberentur canones Sardicenses, unum ex his Leo in rem præsentem allegavit, atque epistolæ etiam subiecit. Canon autem subjectus epistolæ, ut vidimus in admonitione præmissa epist. 43, fuit quartus Sardicensis, qui his verbis exprimitur: *Gaudentius episcopus dixit: Addendum est, si placet, huic sententiæ, quam plenam sanctitatis protulisti, ut cum aliquis depositus fuerit episcopus eorum episcoporum iudicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum 1173 sibi negotium in urbe Roma; alter episcopus in ejus cathedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Romani episcopi determinata.* Palam est sermonem fieri de appellatione ad iudicium Romani pontificis. Duo autem hoc canone decernuntur: primo, ut post appellationem nullus in locum ejus qui videtur esse depositus ordinetur, donec causa appellationis determinata fuerit; secundo, ut ab ipso Romano episcopo iudicium feratur. Hæc duo Leo a Theodosio postulavit: primum, cum capite secundo laudatæ epistolæ petiit ut omnia in eo statu esse jubetis in quo fuerunt ante omne iudicium (latrocinii Ephesini), donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregetur; secundum vero, cum capite tertio concilium generale in Italia cogendum postulavit, in quo ipse Leo commodius interesset, ac de tota re sententiam ferret. Hoc enim S. pontificis consilium etsi ipse aperte non explicavit in litteris ad Theodosium, satis tamen expositum fuit a Valentiniano in

epist. 55, quam ejusdem Leonis hortatu, ac in ipsius A
procul dubio sententiam ad eundem Theodosium
transmisit. Valentiniani verba licet paulo ante reci-
tata hic repetimus. *Huic ergo (Leoni) postulanti...
annuere non negavi, quatenus ad tuam mansuetudinem
meam petitionem ingererem, ut prædictus sacerdos
congregatus ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus
intra Italiam, omni præjudicio submoto, a principio
omnem causam quæ vertitur, sollicita probatione co-
gnoscens sententiam ferat. Viden? Non dixit, ut con-
gregatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus OMNES,
sed ut prædictus sacerdos, id est summus pontifex,
sententiam ferat; cui scilicet (ut paulo ante præmi-
serat) ob primatum competi de fide et sacerdotibus
judicari. Neque idcirco negare voluit hanc facultatem
fuisse etiam concilio generali seu aliis episcopis in
generali concilio coactis. Absit. Sed cum sermonem
fecisset de appellatione Flaviani, quam ad eum (Leo-
nem) directam tradidit, ipsi cohærenter judicium
tribuendum credit, uti appellationis vi ad eum
pertinebat. Ita ergo cum S. Leo non solum Flaviani
causam, sed alia quoque latrocinii Ephesini scandala
prospiciens, ex difficilibus circumstantiis concilium
generale uti necessarium a Theodosio postulavit,
Valentiniano ipsius mentem explicante petiit judicium
Romani pontificis Flaviani appellatione quæsitum, ac
post appellationem ejus necessarium, quo hæc causa
in judicio episcopi Romani determinaretur, ut Sardi-
censis canon præscribit. Non igitur S. pontifex alle-
gavit hunc canonem ut probaret necessitatem con-
cilii generalis, quod per se, sicut non vi ejus appella-
tionis, ita nec vi ejusdem canonis ulla ratione
requirebatur, sed ut probaret se, dum propter appella-
tionem Flaviani petiit synodum generalem intra
Italiam, in qua summus pontifex sententiam ferat,
illud judicium petere quod in casu appellationis ad
Romanum episcopum vi ejus canonis petendum fue-
rat. Hinc etiam Placidia Augusta in literis ad eum-
dem Theodosium (Epist. 56), dum generale concilium
in Italia postulavit, ita se expressit ut in statu sacer-
dotii illæso manente per omnia Flaviano, qui appella-
verat, ad concilium apostolicæ sedis judicium transmi-
tatur: quæ Sardicensi canoni quarto maxime con-
gruunt. Repete nunc Leonis verba ex epist. 44, et
eorum sensum intellige. *Quam post appellationem
Flaviani hoc* (judicium scilicet Romani episcopi, quod
ex difficultate circumstantiarum utiliter habendum
erat) *necessarie postuletur, canonum Nicææ habitorum
decreta* (de solius Romani episcopi per appellationem
invocati judicio loquentia) *testantur*. Id ipsum in
epist. 43 sic exprimitur: *Ut necessarium sit et ea
servare quæ Nicænus canon et quæ constitutio totius
orbis episcoporum præcipit*. Quasi dicat: Peto uti
necessarium concilium generale, sed simul necesse
est etiam servare Nicænum, seu Sardicensem cano-
nem, qui in appellatione ad apostolicam sedem delata
judicium Romani pontificis efflagitat. Ita probe intel-
liguntur et conciliantur omnia, ut ne opus sit eas
violentas ac distortas interpretationes recipere, quas
Quesnellus inducere et contra Leonis mentem aliunde
explorata de apostolicæ sedis jure in appellationi-
bus, ejus verbis affigere studuit.*

25. Sed quid diutius lectores moramur in iis inter-
pretationibus resellendis, quas homo pontificio
juri infensus commentus est, ut appellationem Fla-
viani ad œcumenicam synodum delatam ostenderet?
Cum tota hæc quæstio versetur 1175 in decidendo,
ad quemnam Flavianus vere appellari, quid labora-
mus in intelligendis aut canonibus Sardicensibus,
aut Leonis verbis, si ex testimonio non solum Libe-
rati, verum etiam Valentiniani atque Placidia, quibus
ipse libellus appellationis perspectus fuit, ad sedem
apostolicam, et latius ad episcopos *harum partium*,
id est Romanæ synodi, quæ in gravioribus causis a
Romanis pontificibus cogi solebant, non vero ad
generale concilium eum provocasse liquet? Concilium
generale non libello Flaviani, a quo hanc cogitatio-

nem alienissimam demonstravimus, sed Leonis con-
silio postulatum fuit, illudque is necessarium censuit
non ad judicium ferendum de latrocinio Ephesino,
quod ipse statim post acceptum appellationis libellum
in Romana synodo ediderat, sed ob difficultatem
circumstantiarum quæ alia magis obvia juris remedia
nequaquam ferebant. Cumque hoc ipsum generalis
concilii remedium non ita facile ab imperatore latri-
cinii Ephesini patrono esset obtinendum, ad facilius
inclinandum ejus animum Nicænorum canonum au-
toritatem interponendam credidit: qui cum non de
generalis synodi, sed de Romani episcopi judicio
perspicue statuunt, eos Leo ad ipsius synodi generalis
necessitatem allegare non potuit nisi in eam rationem
quæ ad episcopi Romani judicium redeat, ut paulo
ante explicavimus. Quis igitur hæc, quæ S. pontifex
pro cogenda œcumenica synodo alio consilio scripsit,
transferre queat ad appellationem Flaviani, quam
non ad ejusmodi synodum, sed ad Romanum episco-
pum et ad solos episcopos Romanæ synodi directam
indubiis testibus certissimum est? Quis eam inter-
pretationem canonum Sardicensium a Quesnello in-
gestam, et ad generale concilium translata, quæ
non solum a sensu ipsorum canonum abest quam
longissime, verum etiam ab appellatione ejusdem
Flaviani; quis, inquam, approbare poterit?

*Excutitur Quesnelli sententia qua legatos apostolicæ
sedis in synodis generalibus Orientis legationem ges-
sisse omnium Occidentalium contendit.*

26. Causa appellationis Flaviani perorata, non
omittendum est illud commentum quo Quesnellus
statuere nititur, § 5, *legatos sedis apostolicæ non
Romani solummodo pontificis nomine Ephesinæ synodo
secundæ interfuisse, nec alias interesse consuevisse
œcumenicis conciliis in Oriente congregatis, sed et
omnium totius Occidentis episcoporum vice, quorum
procuracionem gerebant, cum per se interesse idem
non poterant*. Res facti agitur, quæ documentis sta-
tuenda fuerat. Generalis propositio est: *Nec alias
interesse consuevisse œcumenicis conciliis*. Vide autem
qua ille ratione se expedit. Hoc in systemate legati
sedis apostolicæ episcoporum totius Occidentis vicem
ac legationem gessisse traduntur. Cum vero ad lega-
tionem expressum delegantis mandatum seu procu-
ratio requiratur, ut verum sit legatos apostolicæ
sedis omnium Occidentalium episcoporum *procura-
tionem gessisse*, expressum omnium mandatum de-
monstrandum fuerat. Hoc autem mandatum duplici
modo ab iisdem traditum Quesnellus affirmat, nunc
in Romana synodo ex toto Occidente evocata eo fine
ut omnes deligerent legatos absentium vicem impletu-
ros; nunc vero in synodis singularum provinciarum
Occidentis, a quibus legati mitterentur ad synodum
Romanam cum facultate deligendi legatos, qui com-
muni nomine ad œcumenicum concilium accederent.
Innuit etiam idem fuisse sive *per legatos*, sive *per
litteras* singularum synodorum provincialium id man-
daretur. Hæc vero perinde fuisse gesta quam facile
est affirmare, tam difficile est documentis statuere.

27. *Solemne erat*, inquit eodem § 5, *Romano epi-
scopo, ut cum primum synodus universalis indicta erat,
omnes sui patriarchatus episcopos ea de re admoneret,
cogeretque ipse Romæ synodum, ad quam invitati Oc-
cidentales confluerent*. Si hoc erat *solemne*, aliquot
exemplis probari poterit. Sed nec unum in tota anti-
quitate reperietur. Synodum quidem episcoporum
qui Romæ reperiebantur, sive etiam e vicinioribus
partibus in gravissimis causis convocare solebant
Romani pontifices; generalem vero ex toto Occidente
ne semel quidem indixisse inveniuntur. Quod si sin-
gula antiqua generalia concilia percurras, gratuita
et falsa Quesnelli propositio multo magis patebit.
Nicæna primæ synodi gesta desiderantur, unde af-
firmari et probari nequit S. Silvestrum 1177 ejus
causa concilium Occidentale convocasse. Idem est de
synodo Sardicensi; quæ Nicæna appendix habetur.

Solum legatos sedis apostolicæ utrique huic concilio interfuisse certum est: qui cum solius apostolicæ sedis vicem gessisse tradantur, eis legationem totius Occidentis nullo testimonio tribuere valde arbitrarium est: cum præsertim alii, qui aliis in synodis suo et alieno nomine interfuerunt, non tam suam quam alienum nomen in subscriptionibus exprimere consueverint. De synodo Constantinopolitana prima nihil attinet dicere, cum Romanis ditius ignota fuerit; unde solos Nicænos canones et Nicænorum nomine Sardicenses Romana Ecclesia usque ad Leonis ætatem recepit. Solum cum eam synodum posterius Romani pontifices approbarunt, ex Orientali synodo generalis evasit. Reliqua sunt duo concilia œcumenica, Ephesinum I et Chalcedonense. Alterutrum causa omnium Occidentalium synodum a Romano pontifice convocata fuisse nemo probabit. Immo nec convocandæ quidem tempus fuit.

28. Ante Ephesinam concilium apostolicæ sedis legatus in Nestorianæ causa a Cœlestino papa creatus fuit S. Cyrillus. Si in hanc delegationem cogenda fuisset synodus totius Occidentis, nimium tempus expectandum fuisset. Enimvero eorum tantum episcoporum qui in magna Romanorum urbe comperti sunt, synodum fuisse illam in qua post multos tractata epistola Cyrilli delegationem continens a Cœlestino exarata fuit, ipse Cyrillus, ex relatione utique Possidonii, qui eandem epistolam Roma detulit, testatur. Hactenus vero etsi de Nestorio multa, nihil tamen agebatur de congreganda synodo Ephesina. Hanc Nestorio procurante repente Theodosius indixit die 19 Novembris anni 450. Dies synodo statuta fuerunt nonæ Maii anni sequentis. Hujus indictionis notitia sero ad Cœlestinum pervenit, adeo ut nequiverit legatos destinare nisi viii id. Maii, quo eisdem Commonitorium traditum fuit; unde in ipso Commonitorio de transacta synodo timebatur. In his ergo angustiis de concilio ex toto Occidente cogendo ad legatos eligendos stultum est cogitare. Cyrillus quidem in prima actione Ephesina solus legatione apostolica functus est, quam in totius Occidentis synodo traditam non fuisse ostendimus.

29. Ob Chalcedonense concilium nedum episcopos ex toto Occidente ad Romanam synodum evocare, sed ne viciniorum quidem litteras exacta et licuit, ut mox videbimus. Immo cum hujus indictio Romæ solum innotuerit post diem 9 Junii anni 451, uti ostendimus not. 3 (Tom. præced., col. 930, n. 2) in epist. 89, Leoni vix tempus fuit eligendi et instruendi legatos, quos celeriter ad concilium direxit die 24 ejusdem mensis; ac propterea epist. 94 queritur: *Ipsa interjectorum dierum paucitas necessarios sacerdotes nos evocare non sinit*. Vides ergo quo evaserit illud Quesnelli, *Solemne erat cogere totius Occidentis synodum, quæ numquam coacta fuit*.

30. Nec minus gratuitum est alterum de synodis singularum provinciarum Occidentis, quæ vel legatos vel litteras ad Romanam synodum mitterent cum facultate eligendi legatos ad concilium generale. Percurre iterum singula generalia concilia, et nihil ejusmodi elicies. Unum quod proferre potuit Quesnellus de Gallicanis episcopis pro sola Chalcedonensi synodo, contrarium potius ostendit. Scripsit ad eos S. Leo epist. 102: *Optassemus quidem fraternitatis vestræ litteras eo tempore quo promiseratis accipere, ut profecturis ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholice fidei defensione direximus, etiam vestræ sententiæ professio jungeretur*. Igitur hæc quoque Gallicanorum litteræ defuere. Quomodo ergo ex singulari hoc exemplo, in quo ipsæ litteræ sero pervenerunt, a Quesnello asserta colligi potest? Quid quod vera ratio cur Leo has litteras a Gallicanis petierat non ea fuit quod indicta generali synodo id usu receptum esset ad legatos omnium Occidentalium nomine eligendos, sed quia sub Theodosio in ea circumstantiarum difficultate quam antea explicavimus, S. pontifex

A expedire putabat Gallicanorum aliorumque Occidentalium sententiam Eutyehianorum erroribus repugnantem opponere. Simili de causa et Mediolanensium epistolam postulavit; quas tamen et isti licet viciniores seriatim rescripsere. De legatis vero omnium nomine ac mandato eligendis nihil illi, cum hæc epistolam petiit, in mentem venit. Si ergo nec Occidentalis synodus Romæ coacta, 1179 nec e synodis provinciarum Occidentis legati, vel epistolæ Romanæ missæ fuerunt, quibus omnium nomine legati ad generale concilium destinarentur, quomodo legati a Romano pontifice missi legationem omnium Occidentalium gerere poterant?

31. Hanc responsionem ut declinaret Quesnellus tertiam quamdam viam ingressus est cum scripserit: *Cum tam aretius œcumenicæ synodi terminus præfixus erat, ut nec aliarum dioceseon suffragia expectare, vel ad eos ne litteras quidem mittere sineret, tunc coacto concilio vel ex diocesi Urbis, vel ex iis episcopis qui tum in Urbe morabantur, legati mittebantur, qui totius patriarchatus Occidentalis procuracionem a patriarcha ejusque dioceseana vel provinciali synodo suscipiebant gerebantque, et personam Occidentalium omnium in œcumenica sustinebant*. Cum hæc forma synodi esset usitata, ut vidimus, non ergo duæ præmissæ formæ, quæ nullo exemplo antiquo probantur, veluti *solemnis prædicandæ erant*. Subjicit exemplum Ephesinæ synodi secundæ, in qua temporis angustia longiores moras non ferebat; et ait: *Rebus ita dispositis aliud nihil restabat nisi ut pontifex de Occidentalium suorum fide securus, eos (legatos) dirigeret in Orientem, qui omnium causam agerent*. Igitur tota delegatio in præsumptione fundatur. Multum quidem hæc præsumptio valebat, ut affirmari posset a pontifice ita omnes Occidentales sentire circa fidem, sicut ipse in sua Romana synodo definiat, cum præsertim in ejusmodi synodis passim interessent plures diversarum provinciarum episcopi Romæ tunc immorantes, qui aliorum comprovincialium episcoporum ac provinciarum doctrinam præstare poterant. De hac una doctrinæ concordia loquitur Leo in epistola ad Gallicanos. At cum de legatis agitur, ad quos eligendos expressum mandatum necessarium est, præsumptio consensus absentium non sufficit. Si legati solummodo *habent ejus auctoritatem a quo destinati sunt*, ut in Sardicensi concilio traditur can. 7, quomodo legati a sola sede apostolica, aut ad summum a Romana synodo missi, eorum quoque Occidentalium, a quibus non erant destinati, auctoritatem et legationem sustinuisse dici queunt? Solus Quesnellus et qui ejus sophismatibus inconsulte fuerunt abrepti id affirmare potuerunt.

32. Quod si S. Cyrillus in Ephesina concilio legatorum sententiam resumens dixit: *Deposuerunt enim (Nestorium) suppletentes locum sedis apostolicæ totiusque synodi sanctissimorum Deoque dilectissimorum Occidentalium episcoporum*; et si ipsum concilium Ephesinum in relatione ad imperatorem ait: *Priusquam magnæ vestræ Romæ archiepiscopus et universa Occidentalis synodus per sanctissimos episcopos, quos ad nos ipsa misit, etc.*, solos episcopos Romanæ synodi, et solam hanc synodum episcoporum, qui, ut ex eodem Cyrillo audivimus, in magna Romanorum urbe comperti sunt (quæ sane non fuit synodus totius Occidentis) Occidentalium episcoporum et Occidentalis synodi nomine intelligere potuerunt. Cæterum et Cyrillus in eadem allocutione, et concilium in eadem relatione legationem apostolicæ sedis et papæ Cœlestini solummodo appellavit, eo quod litteræ solius Cœlestini nomine inscriptæ hujus solius delegationem ac procuracionem præferrent. Neque subtilius in generalibus verbis *universi Occidentalis synodi, totius synodi Occidentalium episcoporum* aliisque similibus insistendum est. Nam iidem Ephesini Patres in alia relatione ad eundem imperatorem non solum dixerunt synodum Ephesinam *in consensu suo habere universum Occidentem*, sed *totam item Africam*;

cum tamen ex Africa solus Besula diaconus interfuis-
set, qui a totius Africæ synodo nec delegatus fuit
nec delegari potuit, uti fatetur Ipse Capreolus epi-
scopus Carthaginensis in epistola ab eodem diacono
allata, et lecta act. 1. Idem etiam legitur in relatione
a Quesnello laudata, cujus integer textus hic est :
*Consessui (Ephesino) adest et Cælestinus sanctissimus
piusissimusque magnæ vestræ Romæ archiepiscopus, et
universa Occidentalis synodus per sanctissimos episco-
pos quos ad nos ipsa misit, totaque Africa. Vides ergo
quam perperam Quesnellus ejusmodi formulas inges-
serit, ut legationem apostolicæ sedis ad legationem
totius Occidentis traduceret.*

33. Quod porro veluti *manifestum* argumentum
obtrudit ex concilii vi actis, ubi *episcopi Portuensis,
Paternensis et Regitanus locum tenere dicuntur concilii
antiquæ Romæ, ubi centum et viginti episcopi conve-
nerunt, valde 1181 mirificum est. Si enim ea acta
expendantur, nec quidquam omittatur, non solum
non obest hoc documentum, sed potius favet. Verum
quidem est tres episcopos Joannem Portuensem,
Abundantium Paternensem, et Joannem Regitanum
in singulis actionibus et in subscriptionibus dici lo-
cum præsentantes venerabilis synodi antiquæ Romæ
centum et viginti quinque Deo amabilem episcoporum.
At simul verum est tres alios, nimirum duos Romanæ
Ecclesiæ presbyteros Theodorum et Georgium, ac
Joannem diaconum in iisdem actionibus et subscriptio-
nibus appellari locum præsentantes sanctissimi et beatis-
simi papæ Agathonis; ac præterea verum est hos
postremos, licet solo presbyterii aut diaconatus ho-
nore ornatos, constanter primum locum habere ante
omnes etiam patriarchalium sedium Patres, ob per-
sonam utique Romani pontificis totius Ecclesiæ pri-
matis, cujus vice fungebantur; illos vero licet epi-
scopos et a plena Occidentali synodo missos a primis
illis sejungi, et locum habere post præcipuarum se-
dium Patres, Nonne hæc appellatōnis et loci distin-
ctio manifestam legatorum distinctionem astruit?
nimirum et legatos papæ Agathonis haud fuisse lega-
tos totius synodi Occidentalis, et legatos hujus synodi
pro legatis papæ habitos non fuisse; alias omnes sim-
ul et nominati et subscripti invenirentur, et episcopi
presbyteris et diacono præcessissent. Quid ergo*

A Quesnellus unam legatorum synodi Occidentalis
mentionem ingerens, hoc testimonium eo loci attulit,
ubi legatus papæ eosdem fuisse ac Occidentalis synodi
legatos sibi probandum sumpserrat?

34. Quod si quaeras cur in hoc uno concilio vi
ejusmodi legatorum papæ ac synodi distinctio occur-
rat, ex iisdem actis facile intelliges. Imperator enim
in suis ad Donum Agathonis prædecessorem litteris
hanc duplicem legationem expresse postulaverat, al-
teram ipsius pontificis mandato et nomine, alteram
mandato et nomine Romani concilii ex Occidente
convocati. Hoc quidem duplex mandatum, uti ad
duplicem legationem requiritur, idem imperator pa-
lam indicat in aliis litteris ad Georgium Archiepisco-
pum Constantinopolitanum his verbis : *Agatho san-
ctus nuper ordinatus papa in apostolica sede prædictæ
antiquæ Romæ hujusmodi nostros pios suscipiens apices
(post Doni mortem acceptos), destinavit in præsentem
propriam ejus indulos personam Theodorum et Geo-
rgium Deo amabiles presbyteros, et Joannem Deo ama-
bilem diaconum; ex persona vero totius ejus concilii
Joannem et Abundantium et Joannem venerabiles episco-
pos..... porrigentes nobis etiam duas successiones,
unam quidem ejusdem Agathonis papæ, aliam vero con-
cilii ejus. En igitur duplex legatorum genus et ex-
pressum mandatum ac procuratio duplex; unde etiam
duæ epistolæ in eisdem actis recitantur, altera solius
pontificis, altera totius synodi nomine inscripta. Ex
his autem duo maximi momenti in rem præsentem
consequuntur : primum, legatos qui solius pontificis
vice et nomine concilio intersunt, non fuisse habitos
legatos totius synodi Romanæ et Occidentalis : alias
opus non fuisset distinctam legationem petere ac
destinare; secundum, ad legationem totius synodi
distinctum mandatum et procurationem omnium epi-
scoporum ejusdem synodi requisita fuisse, nec non
mentionem expressam legationis synodi, quæ quidem
in actis sexti concilii constanter notatur. Cum vero
in aliis generalibus conciliis nullum legatur Occiden-
talium aut Romanæ synodi expressum mandatum,
legati autem solius pontificis aut apostolicæ sedis
nomine ac vice appellentur, hos totius Occidentis aut
Romanæ synodi legatos venditare commentitium est.*

DISSERTATIO NONA.

DE CAUSA DOMNI ANTIOCHENI EPISCOPI, EJUSQUE DAMNATIONE; DEQUE MAXIMI SUCCESSORIS EJUS
ORDINATIONE : UBI EPISTOLÆ SANCTI LEONIS, CONCILIIQUE CHALCEDONENSIS ACTA ILLUSTRANTUR,
ET ACTIO DE DOMNO HIS ACTIS INSERTA COMMENTITIA ESSE DEMONSTRATUR.

Ad epistolas S. Leonis 60, 78 et 80, nunc autem 80, 104 et 106.

1183 I. Maximum Antiochenum episcopum, qui
substitutus est in locum Domni per Ephesini Iatro-
cinii proceres, confirmatum fuisse ab œcumenica syn-
odo mirantur plurimi, causamque operosis investi-
gare conantur. Hanc unam fere omnes catholici scri-
ptores qui istam versarunt quæstionem afferunt : ideo
Maximum, etsi a suspectis hominibus electum, con-
secratum a Constantinopolitano episcopo *contra cano-
nicam regulam*, Domnoque adhuc in vivis agentis
superordinatum; ideo tamen receptum esse a synodo,
quia a sancto Leone in episcopatu confirmatus fuerat.
Quamobrem autem inter multos episcopos qui a
pseudosynodo Ephesina dejecti et suis sedibus per
summum nefas fuerant, Dominus unus suæ restitutus
non sit, omnibus aliis redintegratis, non minor dif-
ficultas est. Omnia enim Ephesini Iatrocinii acta in
irritum missa sunt ab Occidentalibus episcopis, etiam
ante Chalcedonensem synodum, sæpiusque contesta-
tus est Leo papa imperatorem (*Epist. 40, nunc 44,
cap. 2*) ut omnia in eo statu esse juberet in quo erant

ante infaustam synodum, donec omnia per œcume-
nicum concilium reformarentur. Consequens erat ut
depositio Domni et Maximi ordinatio irritæ essent,
summeque ille reciperet locum. Hoc tamen ideo pro-
hibuisse Leonem aiunt, quoniam, inquit Baronius
(*Ad ann. 451, num. 128*), *causa cognita, eum juste
damnatum esse intellexit. Mentem suam clarius non
explicat eminentissimus cardinalis, nec aperit in quo
justior esset Domni depositio quam aliorum. In
Ephesina quidem synodo ad sacrilega Dioscori con-
silia abripi se passus fuerat, subscripseratque Fla-
viani et Eusebii damnationi, restitutioni Eutychetis,
impiisque decretis captivæ manus dederat; sed ut
erat illi cum 1184 multis culpa hæc communis, de-
buerat etiam et communis esse indulgentia, qua cum
cæteris actum est in Chalcedonensi synodo. Forsan
inde cæteris culpabilior, quod recentiori culpæ anti-
quæ suspiciones accedebant. Cum enim Joannis An-
tiocheni nepos et successor fuisset, Nestorianæ labis
non secus ac ille insinulatus fuerat. Præterea nec ea*

pollebat scientia ac animi constantia quæ difficillimis illis temporibus necessariæ erant in tantæ urbis episcopo.

Denique non abs re forsàn quis dixerit Domnum ipsum depositioni suæ manus ultro dedisse, solitariae vitæ deliciis illectum, quibus innutritus olim fuerat sub Euthymio abbate; quas cum refragante sancto Patre relinquere meditaretur, ut Joanni avunculo suo a fide catholica deflectenti opem ferret, hæc ab eo verba futuri prænuntia audivit: *Si, inquit, his neglectis, et tolerantiae contemptis cogitationibus, tentabis a laura discedere, obtinebis quidem administrationem quam tuus habet avunculus, sed eam tibi rursus auferent mali homines et præstigiatores, cum ab illis prius fueris seductus ignorantia.* Hæc refert Cyrillus monachus de S. Euthymii rebus gestis disserens; additque Domnum profectum Antiochiani: *Et cum illic, inquit, fuisset, omnia quæ ei prædicta fuerant effectum sunt sortita. Illeque postea magna ductus poenitentia, quod non obedisset, ad ipsum revertitur gravi dolore visceribus cruciatus et acerbe deplorans.* Ex istis verbis hoc confici videtur: Domnum poenitentia ductum post ablatam administrationem (quod prædictum ei fuerat) Euthymium denuo convenisse, quodque vitæ reliquum fuit in recessu egisse, Maximo Antiochenæ Ecclesiæ episcopatum, quem hic Eutythianorum favore adeptus erat, sponte relinquens propria. Eaque demum vera erit causa cur ad sedem suam regressus non fuerit.

II. Qui porro Leonis auctoritatem hoc egisse **1185** putant, ut Maximus in Antiochena sede tam malis auspiciis collocatus remaneret, locumque cedere Domnus cogeretur, manifestum id esse, aiunt ex actis Chalcedonensis concilii. Si quidem in actione quæ *De Domino Antiocheno* inscribitur, disertis verbis legitur confirmatum auctoritate Leonis fuisse Maximum. Hanc actionem quoniam discutere animus est ad ecclesiasticæ historię veritatem indagandam, operæ pretium est eam hic integram describere; nec enim prolixa est, et de ea sub oculis posita facilius lector iudicium suum interponet.

ACTIO DE DOMNO ANTIOCHENO, concilii Chalcedonensis parte II, post actionem 10.

Consulatu domini Marciani perpetui Augusti, et qui fuerit nuntiatus, sexto calendarum Novembrium, Chalcedone secundum præceptum divinissimi et clementissimi domini nostri imperatoris, convenientibus in sancta ecclesia sanctæ martyris Euphemie; et magnificentissimo et gloriosissimo magistro militum et exconsule ordinario, et patricio Anatolio, et magnificentissimo et gloriosissimo sacrorum officiorum magistro Vincomalo; convenientibus etiam Paschasino et Lucentio reverendissimis episcopis, et Bonifacio reverendissimo presbytero, vicariis sanctissimi archiepiscopi senioris Romæ Leonis, et Anatolio reverendissimo archiepiscopo maximi nominis Constantinopolis, et Maximo reverendissimo archiepiscopo Antiochiæ Syriæ, et Juvenale reverendissimo episcopo Jerosolymitano, et cætera sancta synodo, quæ ex sanctione divinissimi et clementissimi domini nostri Marciani imperatoris in Chalcedonensi civitate congregata est, quorum nomina infra sunt scripta; et residentibus universis ante cancellos sancti altaris, Maximus reverendissimus episcopus Antiochiæ dixit: Deprecor magnificentissimos et gloriosissimos iudices, et sanctam hanc et universalem synodum, ut humanitatem exercere in Domnum, qui fuit Antiochiæ

A episcopus, dignemini, et statuere ei certos sumptus de Ecclesia quæ sub me est.

Paschasinus et Lucentius reverendissimi episcopi et Bonifacius presbyter, vicarii sedis apostolicæ, per Paschasinum reverendissimum episcopum dixerunt: Sanctus et beatissimus papa, qui episcopatum sancti ac venerabilis Maximi episcopi Antiochenæ Ecclesiæ confirmavit, justo satis iudicio ejus meritum approbasse videtur; si quidem memoratus reverendissimus episcopus Maximus suo arbitrio Domno voluerit esse consultum, ut sumptus ei de sua Ecclesia miserationis **1186** intuitu, prout æstimaverit, largiatur; ut contentus alimoniis quiescat in posterum. Quæ confessio Græce per Beronicianum virum devotissimum, secretarium sacri consistorii translata [*At. tradita*] est. Anatolius reverendissimus episcopus Constantinopolitanus dixit: Laudo et ego condoleantiam [*At. compassionem*] beatissimi episcopi Antiochiæ Maximi, in quibus spontanea voluntate ipse tales precatorias [*At. preces*] obtulit, ut sumptus præstaret Domno, qui fuit episcopus Ecclesiæ sanctæ quæ sub eo est, præter hoc prædicto nihil requirente.

Juvenalis episcopus Jerosolymitanus dixit: Amplector et ego consilium sancti episcopi Antiochiæ Maximi. Universa synodus vociferata est [*At. exclamavit*]: Laudabile merito sunt benevolentie archiepiscopi. Omnes cogitationum ejus laudantur. Hic decet ejus existimationem humanus cogitatus pontificis. Magnificentissimi iudices dixerunt: Amplectente sancta synodo arbitrium Maximi viri religiosi episcopi Antiochenis, quod de Domno probavit, et nos eidem [*At. itidem*] consentimus; ejus arbitrio derelinqentes, quæ sunt de Domni honorificentia. Et alia manu: Edantur. *Huc usque actio de Domino.*

III. Hanc actionem minime commentitiam esse, sed genuinam totis votis peroptarem. Hoc enim si esset, jam præclarissimum antiquissimumque præmanibus haberemus testimonium summæ auctoritatis pontificis Romani tum in synodos cum in Orientales episcopos, majorum, inquam, ac primarum sedium episcopos. Enim vero quantæ potestatis est, ut penes Romanum episcopum Antiocheni, et consequenter Alexandrini aliorumque episcoporum consecratio fuerit aut saltem confirmatio, ut ex hoc loco argumentantur cardinalis Bellarminus ejusque apologistæ Jacobus Gretserus (*Bellarmin. tom. I controv. III, de Rom. Pontif. lib. II, c. 42; Gretserus Defens. Bellarm. tom. II, ad hunc locum*)! Qualis prærogativa, ut cum plures episcopi ab infausta synodo per vim scelusque depositi essent, eorum damnatio ac depositio rata esse juberetur, quam ratam esse debere judicaret Romanus episcopus; sola alterius episcopi in illius locum substitutio haberet locum, quam idem ille confirmasset! Quam evidenter denique hinc eluceret suprema ejusdem in synodos potestas, quarum acta ex ea parte robur habeant, cui ille robur adjecerit; ex illa cassa sint et irrita, quam irritam ille esse voluerit. Verum ut eruditi ac sapientis est theologi vera germanaque primariæ sedis privilegia toto animo atque ex solidis genuinisque probationibus adversus novatores vindicare, ita parum sinceri liberalisque animi sit eadem vel ultra præscriptos limites ampliari, vel incertis, caducis falsisque probationibus ac fulcimentis sustentare. Nec enim mendacio eget veritas, sed potius ex mendacii consortio in falsitatis

suspicionem veritas etiam testatissima vocari con- A
suevit.

eo esse recensitam : soli enim isti actioni nomen
suum subiecit in hunc modum :

Ex cod. ms. Bohieriano.

Explicit prima cognitio Chalcedonensis concilii. Finivimus emendantes et conferentes manuscripta a pridie ante kal. xctii (id est Decembris) feria iv, ind. 13, xv kal. Aprilis : Rusticus per gratiam Dei diaconus sanctæ Ecclesiæ Romanæ contuli, annotavi, distinxi. Deo gratias.

Ex editione Petri Crabbi ord. min.

Finis primæ cognitionis Chalcedonensis concilii, quæ finita, emendata et collata est anno Domini 417 (emendatur in margine aut 454, aut 457, in omnibus pessime, inquit Labbeus), feria iv, indictione 13 kalend. Aprilis xii. Rusticus per gratiam Dei diaconus sanctæ Ecclesiæ Romanæ, contuli, annotavi, distinxi. Deo gratias.

Eadem fere in editione Romana paucis variantibus. Ex illis porro apparet nihil certi statui posse ex hujusmodi annotationibus, quæ sibi non cohærent, ac insuper non unius Rustici esse, sed plurium diversorumque annotatorum, illam Bohieriani codicis monitionem. Rusticus enim relegit Chalcedonensem synodum ad codicem quem jam emendaverant et contulerant superiores ipso correctores; suamque pariter attestationem apposuit, ut illi suam. Sed hi actiones reliquas recensuerunt, ille ultra primam progressus esse **1189** non videtur. Addo anros quos annotatio prior designat, ad Rustici ætatem pertinere non posse, et priorem illam annotationem suspectam reddi ex hac voce *manuscripta*; antequam enim excudendorum codicum artem hominibus largitus esset Deus opt. max., supervacaneum omnino erat *manuscriptorum* ab editis discrimen, quod illic suggeritur. Præterea etsi demus actiones omnes Chalcedonenses a Rustico esse relectas et emendatas, clarum est actionem de qua disserimus inventam ab eo non fuisse, quod vel unus codex Bohierianus testatur. Nam in eo titulus actionis de Domino omnino singularis est; nulla relectionis ac emendationis fit mentio: Latine ex Græco translationis mentio argumento est hoc ex Græco codice, quem conferens Rusticus in manibus habebat, non esse desumptum. Denique Petrus Crabbe, Laurentius Surius, alique, qui in edendo Chalcedonensi concilio usi sunt codicibus a Rustico recensitis ac emendatis, cum ad actionem Domniam veniunt, de Rustico nullam mentionem habent, sed palam profitentur se illam ex unico codice Juliæ membranaceo eruisse ac publicæ luci dedisse. Unde patet quam incerta ad nos via pervenerit, ejusque fidem omnem penes duos Germanos scholasticos versari. Sed tædet me tricarum istarum: ad alia argumenta suppositionis pergamus.

VI. 3. Est ex incerta sede, quam hactenus nacta est, ex quo inserta Chalcedonensibus actionibus.

Tale est, mea sententia, id omne quod ex illa actione de Domino assertum est ab ecclesiasticis scriptoribus, quibus ad alia **1187** properantibus vacuum non fuit de (a) illius veritate accuratius inquirere. Mihi vero rem curiosius exploranti certum est (b) Donnum Antiochenum jam tum fato functum fuisse cum Maximus Antiochenæ Ecclesiæ pontifex factus est; ac proinde falsam esse ac commentitiam actionem illam, quæ de Domino inscribitur, sanctoque consilio Chalcedonensi puto mendacio affligitur: In qua videlicet Maximus inducitur Domino quasi post exactionem suam superstiti alimenta de suæ Ecclesiæ redditibus ex concilii indulgentia impertiens. Atque ut hoc constanter asseram, non levia et infirma videor mihi habere argumenta.

IV. Primum enim hæc una actio inter omnes alias Chalcedonensis concilii actiones Latine tantum edita reperitur, (c) Græcæ autem nuspiam apparuit: quod certe non leve indicium est suppositionis a Latino impostore aliquo factæ. Si enim illa vere in concilio confecta fuisset, Græcæ utique fuisset, atque Græcis hujus synodi actis inserta cum aliis actionibus legeretur. Cur enim hæc una a reliquarum actionum Græcarum corpore distracta fuisset, plane non apparet.

V. 2. Ex (d) unico nobis codice prodit hujusmodi actio, quem nulla auctoritas, antiquitas nulla commendabat; cum et chartaceus solummodo esset, et ab ignotis scholaribus Germanis duobus acceptus prædicetur. Talis enim est epigraphæ qua insignita reperitur in Crabbiana, Suriana, aliisque Conciliorum editionibus: *Actio de Domino Antiocheno, quæ inventa est in codice Patrum Juliæ membranaceo, transcripta ex codice vetusto chartaceo, et dicitur ipsa fuisse Proculi et Albini Germanorum scholasticorum.* Philippus quidem Labbeus in novissima Conciliorum editione codicem quemdam laudat actorum Chalcedonensis concilii a Rustico Ecclesiæ Romanæ diacono cum Græcis codicibus collatorum, annotatorum, distinctorum. In hoc vero codice, qui dicitur esse D. Bohierii Divionensis, actio de Domino subjicitur actioni sextæ cum hoc titulo: *Explicit vi actio. 1188 Incipit vii de Domino Antiocheno quondam patriarcha translata ex Græco in Latinum.* Sed Rustici fides hoc in negotio suspecta est: cum enim schismaticus iste diaconus a Vigilio papa anathemati subjectus videret exemplum Domni tanquam post mortem damnati obrudi solere ab adversariis trium capitulorum damnationem expetentibus, potuit homo hoc causæ suæ patrociniū ex mendacio asciscere, ut fabricata actione de Domino quasi adhuc supervsente, eum post mortem non esse damnatum assereret, idque saltem Occidentalibus persuaderet. Quidquid porro sit de Rustici fide ac sinceritate, certum apparet mihi (e) solam actionem primam Chalcedonensis concilii ab

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Veritatem sinceritatemque hujus actionis in observationibus subjiciendis defendemus, Quesnelli- que nisi omnes ibidem retundentur.

(b) Id falsum evincetur ibidem n. 2.

(c) Etsi hæc actio Græcæ nuspiam apparuit, eam tamen e Græco Latine redditam in observationibus demonstrabimus. Græcorum autem codicum qui ad nos pervenerunt defectum in causis particularibus nihil probare patebit ex not. 18 (Col. 257, n. b) in dissert. 1 ad an. 451, ubi particulares ejusmodi actiones in multis codicibus Græcis generatim omis- sas, in aliis autem non paucis, qui particulares actiones exhibent, omissam actionem de Photio Tyri manifestum fecimus. Quid igitur mirum si hæc actio de Domino præterita fuit?

(d) Alium codicem nacti sumus, eumque vetustis- simum ac diversæ originis, de cujus præstantia age-

mus in observat. num. 3 et seqq. Quesnelli allucina- tio circa ipsum codicem quem hic nominat ex eo pendet quod epigraphæ in vulgatis huic actioni præ- fixam editorum esse crediderit, ac si hi in ea typis imprimenda codice usi sint recenti transcripto ex alio duorum Germanorum. At hæc epigraphes, quam in observationibus ad mss. librorum fidem exactam proferemus. Rusticum habet auctorem ac proinde codices quoque in ea memorati antiquissimi sunt. Vide observ. num. 11 et 12.

(e) Id falsum ostendemus in observ. ad not. 2 Quesnelli in epist. 113. Distinctam eorum quæ lucubravit Rusticus notitiam Quesnellus habere non potuit, cum hæc scripsit: nondum enim prædierant Baluzii emendationes in textum Rustici, quas qui legerit, sequentes illius animadversiones inanes agnosceret.

Cum enim numero nullo consignata esset, eum sortita est locum quem cuique placuit ei assignare. Post septimam enim actionem collocata reperitur in editionibus Crabbianis, Suriana, et Biniana Latina A. D. 1606. Romana Græco-Latina, aliaque postmodum editiones sedem ei figunt post decimam actionem. Nulli earum editionum procuratores ita constituti vel immutati ordinis vicem ratione aut auctoritate codicis comprobant: ut manifestum sit inter alias synodi actiones (a) numquam esse numeratam, sed longe post collecta illius acta superinductam esse et interjectam, quæ nimirum tam incertis sedibus jactata conspicitur.

VII. 4. Constat actionem illam (b) Justiniano imperatori ignotam fuisse, siquidem in prolixo scripto qui inscribitur: *Confessio rectæ fidei Justiniani imperatoris adversus tria 1190 capitula et universo cœsti catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ directus legitur*, hæc habet: *Sancta Chalcedonensis synodus Dominum Antiochiæ factum episcopum post mortem condemnavit, quod solum ausus est scribere oportere taceri duodecim capitula Cyrilli*. Quomodo damnatus post mortem, si ei ex concilii sententia alimenta de redditibus Ecclesiæ Antiochenæ ministrata sunt a Maximo? An imperator ejusque administrati, quorum opera in hoc negotio utebatur, existimandi sunt aliquid eorum ignorasse quæ actis Chalcedonensis concilii continebantur; illius, inquam, concilii, cujus unius gratia totam Ecclesiam commovebant?

VIII. 5. Non imperator solum ejusque consultores, sed ipsa etiam universalis synodus quinta eadem in sententia fuit, ut scribitur sub finem collationis sextæ: *Chalcedonensis, inquit, synodus Dominum Antiochiæ episcopum, eo quod scripsit debere taceri duodecim capitula sanctæ memoriæ Cyrilli, et post mortem condemnavit, cum confirmasset condemnationem ejus, et suscepisset Maximi ordinationem*. Si porro Dominus post mortem damnatus est a Chalcedonensi concilio (quod temere ac re inexplorata dictum esse a Patribus qui asseruerit injuriosus plane sit erga sanctam synodum, magisque ipse temeritatis reus), igitur superstes non erat Dominus cum synodus habita est, summæque ignorantia ac impudentia convincitur quisquis hæc actionem consarcinavit ac supposuit. At, inquit, non magis credendum concilio affirmanti Dominum post mortem esse damnatum, quam eam asserit eam a Chalcedonensi synodo damnationis excepisse sententiam. Nuspianus porro hæc damnatio legitur inter hujus concilii acta. Occurrunt objectioni ipsi Patres, cum in eo damnationem istam positam esse ostendunt, quod condemnationem ejus confirmarunt; confirmasse autem, cum synodi Ephesinæ acta quoad hanc partem non resciderunt; hæc vero non rescidisse circa illud, cum Maximi ordinationem in Domni locum propter hujus damnationem substituti irritam esse non jusserunt, sed potius approbarunt, ne minimam quidem querelam adversus illius ordinationem moventes. Ex his luce clarius est tempore Justiniani imperatoris et quintæ synodi universalis non lectam esse actionem illam inter acta Chalcedonensis concilii; atioqui quid erat facilius quam 1191 falsi eos arguere, productis synodi quartæ actis?

IX. 6. Cum Facundus Hermianensis in Africa epi-

A scopus opusculum suum pro trium capitulorum defensione conscriberet Justiniani imperatoris professionem fidei diligentissimo examine discussit, omnibusque adversariorum argumentis satisfacere conatus est, quæ pro damnatione eorumdem capitulorum adducta fuerant. At de damnatione Domni post mortem, ne verbum quidem ullam apud eumdem legitur: quod tamen non omisisset vir sagacissimus et ad causæ quam propugnabat patrocinium intentissimus, si vel ex actis Chalcedonensibus vel aliunde compertum habuisset Chalcedonensi concilio fuisse Dominum superstitem. Eo major vis hujus argumenti, quod nihil tunc temporis omnium manibus versabatur frequentius quam concilii Chalcedonensis acta, de cujus potissimum auctoritate agebatur; quod de his actis instructissimi erant omnes sive concilii, sive trium capitulorum defensores, quos inter Facundus eminebat. Quod denique scribebat Constantinopoli, ubi accuratissima atque integerrima Chalcedonensium actorum exemplaria fuisse non est ambiguum; ubi et illud Acomatarum monasterium situm erat, ad cujus codicem Rusticus diaconus synodi acta recensuisse dicitur; qui Rusticus in propria causa non secus ac Facundus prævaricator esset, nisi ex hujusmodi actione adversariorum refutasset argumentum.

X. 7. Idem Facundus lib. II, cap. 1, Dominum annumerat sanctis Patribus et venerabilibus Ecclesiæ Christi doctoribus, Joanni, inquam, Chrysostomo, et Gregorio Nazianzeno, ex quorum approbatione ac testimonio Theodoro Mopsuesteno episcopo patrocinium ac defensionem parere intendit; rem maxime horream putat, si vel eum vel ejus scripta anathemate percutere quis præsumat. Libro etiam VII, cap. 6 et 7, Theodorum damnare metuit, ne Domino cum aliis sanctis Patribus injuriam faciat, quos Cyrillo præferendos putat. Eodem cap. 5, post recensitam cum laude Domni epistolam, de ipso cæteris Ecclesiæ luminariis annumerato hæc habet: *Puto, Clementissime imperator, quod magni sceleris magnæque profanationis esset iudices istorum luminarium mundi pro Theodoro Mopsuestinæ calcare sententiam, et ad tentbras cæcitalis Eutychiæ 1192 transire*. Denique, ut multa alia prætermittam brevitate causa, in ultima fere hujus operis pagina Dominum venerabilem appellat, eumque ut primarium fidei adversus Eutychem defensorem prædicat. Qua porro fronte Facundus, qui ex singulari in synodum Chalcedonensem reverentia commendari amabat, tam præclaris Dominum ornasset encomiis, maximis Ecclesiæ ac mundi luminariis parem fecisset, magni sceleris magnæque profanationis esse putasset ejus calcare sententiam, ejusdem pro Theodoro testimonium tantum ipse fecisset, tantique voluisset fieri ab adversariis, si a Chalcedonensi synodo damnationis excepisset sententiam, et ad eam conditionem dejectus esset, ut stipem a successore suo petere cogeretur?

XI. Octavum inde nascitur mihi argumentum. Etsi enim Dominus impii Dioscori sententia exactoratus, locum Maximo cedere coactus esset Chalcedonensium Patrum judicio, pristinaeque dignitatis superstes factus, numquam tamen ad illud calamitatis profandum detrudi potuisse credam, ut (c) alimenta, nisi

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Idem accidit actioni de Photio Tyri, quam tamen genuinam nemo negaverit. Vide observ. n. 13, et notationem 18 (Col. 257, n. b) in dissert. 4 ad an. 451.

(b) Huic argumento negativo respondebimus in observ. n. 14. Nihil enim mirum si Justiniano, Patribus concilii v et Facundo ignota fuit hæc actio, quæ ita in eorum codicibus deerat, sicut in plerisque desiderabatur actio de Photio Tyri. Quod autem idem Justinianus et Patres laudatæ synodi in recitatis locis tradunt, Chalcedonensem synodum condemnasse Dominum post mortem, nihil movere debet. Nam

præterquam quod alia quædam horum errata in rebus historicis manifesta sunt, hocque falsum convincitur ex nostra actione, quæ ipsis ignota fuit, profecto in cæteris actis nihil est unde ea condemnatio ac mors colligi poterint. Solum enim in his legitur Maximum a concilio fuisse susceptum tanquam episcopum, quia illum S. Leo in communionem receperat. Vid. act. 10.

(c) Nil mirum si Dominus ne gravis esset iis apud quos episcopatu relicto sese in exilium recepisse Cyrillus in Vita S. Euthymii tradit, ea alimenta obtinuit quæ aliis episcopis depositis in eadem synodo

successoris sui arbitrio provisum esset, omnino ei deessent, tantæ nimirum sedis præstuli, qui cum avunculi sui loco successisset, non poterat multis opibus amicisque ac auctoritate plurima non pollere; ut ridiculum plane sit eum velut mendicium exhibere coram synodo, sollicitumque de alimoniis, et præter has aliud nihil requirentem. Hoc certe potius elegeret, ut ad optimum patrem suum Euthymium remearet, qui olim Spiritu sancto afflatus eum prædixerat et in locum avunculi successurum, et ab ejusdem sede per impiorum scelus et potentiam aliquando esse pulsandum.

XII. 9. Nonnulla sunt in hac actione quæ fraudem aperiunt impostoris. Etsi enim quantum potuit iniquitas est alliarum actionum stylium, in aliquibus tamen incautus allucinatus est. Enumeratis enim præcipuis synodi antistitibus, hæc brevitatis causa subjungit (a): *Et cætera sancta synodo, quæ ex sanctione divinissimi et clementissimi domini nostri Marciani imperatoris in Chalcedonensi civitate congregata est, quorum nomina infra sunt posita. Quam imperitus fuerit hujus actionis artifex, aliqua verba testantur. Vox enim cætera in singulari numero vix usurpatur. Deinde ad quid illud quorum refertur, cum nulla vox ejusdem 1193 numeri vel generis præcesserit? Denique ubinam apparent nomina infra scripta, quæ describenda supponit? Omitto recensere barbarismos quibus scatet tota actio, quales sunt isti: *Humanitatem exercere, suo arbitrio pro spontanea, ut inferius dicit, voluntate confessio, condolentiam, præcatorias, cogitatum, honorificentiam, benevolentiam laudabiles, etc.* Peccat etiam contra synodi ordinem debitamque sanctis Patribus reverentiam, quando Maximum inducit ad iudices laicos preces suas dirigentem, posthabitis episcopis synodi principibus. Cum enim tunc temporis nec ferre possent episcopi ut Ecclesiarum œconomi coram iudicibus laicis de honorum ecclesiasticorum administratione rationem redderent, quemadmodum ex epistola 108 Leonis nostri manifestum est, quis credat eos primos omnium in synodo ab Antiocheno antistite compellendos fuisse, cum de portione ecclesiastici preuentus deposito episcopo largienda ageretur? *Deprecor, inquit ille, magnificentissimos et gloriosissimos iudices, etc.*, tum sui oblitus respondentem legatos sedis apostolicæ introducit, cum contrario potius ordine res agi soferet. Ad universam enim synodum preces libellosque supplices dirigi mos est in aliis actionibus, tum iudices a primariis synodi episcopis suffragium poscere. Ridiculum est etiam ut pro decernendis Domino alimoniis actionem (b) peculiarem, solemnemque instituerent Patres consultationem: quasi vero patrimonium pauperum non essent opes Ecclesiæ, et inter pauperes præcipuus ac singulari privilegio dignus non haberetur episcopus, qui per annos plurimos Ecclesiæ suæ summa cum laude præfuerat; ut opus Maximo fuerit veniam a synodo obtinere, quo ei humanum esse ac misericordem liceret erga prædecessorem suum. Duo sunt*

A exempla in eadem synodo concessarum exactionis episcopis alimoniarum, sed res cum tanto apparatu ac splendore confecta non est, etsi longe majori egeret consultatione. Bassianus enim et Stephanus in Ecclesiam Ephesinam contra canones intrusi peliontur ab episcopatu, atque ex unius et alterius suffragio ab Ephesiorum Ecclesia nutrirî jubentur, quamvis Ecclesiam talibus hominibus pascendis gravari injustum videretur. Sabinianum similiter, qui post depositionem Athanasii Perrhenorum Ecclesiæ a concilio provinciali ordinatus erat episcopus, si post 1194 examinatam Athanasii depositionem, cessurus est episcopatu Perrhenorum, relicta dignitate episcopali, alimenta accipere vult synodus, hocque decernit unico verbulo, *pascatur*, non postulato ea de re singulorum suffragio, sed receptam consuetudinem sequens, nec tam ut licentia daretur tribuendæ miserationis, quam ne miserationi deessent qui subrogabantur depositis episcopi.

B XIII 10. Quando Leo rescidit acta pseudosynodi Ephesinæ ex omnium Occidentalium sententia, numquam de Domni depositione excipienda cogitavit, sed omnia omnino illic a Dioscuro perpetrata in irritum misit, eaque tamquam per unius hominis impudentiam contra iustitiam et canonum disciplinam gesta, nulla catholice fidei ratione rata esse pronuntiavit (*Epist. 47, nunc 51*). Rogavit etiam Theodosium Augustum ut omnia in eo statu manere iuberet in quo fuerant ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur (*Epist. 40, nunc 44, cap. 2*). Cur ergo effectum habuisse credatur lata in Domnum sententia? Non aliam certe (c) ob causam quam quia et vivis excesserat Domnus antequam vel Maximus eligeretur, vel ordinaretur episcopus.

XIV. 11. Chalcedonensis concilii acta tota quanta sunt, nihil habent quod memoriam Domni Antiocheni vel minimum inficiat. Dum eum nominari contigit (quod sæpius factum est, integris etiam actis conciliorum ab eo habitiorum relatis), ne verbulum quidem de confirmata vel illata damnationis in eum sententia. Actione 14 interrogatus a iudicibus Athanasius Perrhensis cur tertio evocatus a sancto Antiocheno concilio, non occurrat: *Quoniam, respondet ille, inimicus meus ERAT ipse qui iudicabat Antiochenus. Vides ut de Domno quasi (d) iam defuncto loquatur, nec in mentem iudicum venisse in hujus causæ discussione Domnum interpellare, ut de iudicio a se habito, lataque in Athanasium sententia rationem redderet. Quæ certe compendiosior via erat quam ut ad octimestrem disquisitionem negotiam totum ab Antiocheno concilio discutiendum remitteretur.*

XV. 12. Si aliquandiu prædicatoria synodo superstes fuisset Domnus, (e) numquam ita propriæ causæ propriique honoris oblitus esset, ut nec aliorum exemplum secutus veniam postularet pro culpa, nec de Dioscorig perfidia querelas sive apud S. Leonem 1195 deponeret, sive apud ejus legatos, qui Con-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES

assignata fuerunt, hucque ex consuetudine jam recepta, D uti Quessnellus num. 12 fatetur.

(a) Quanta olim esset difficultas et imperitia interpretum Latiorum, ostendimus in præfatione ad epistolas S. Leonis num. 51. Defectus hic a Quessnello taxati in aliis antiquis versionibus similiter inveniuntur. Nonnulla etiam ab amanuensium oscitantia proficisci poterunt. Nomina autem episcoporum, quæ infra scripta indicantur, et desunt, omnia scribendi fastidio veluti non necessaria, sicut in actione de Juvenali quædam interlocutiones ab eodem nostro interprete prætermisissæ fuerunt. In ipsis Græcis codicibus nonnullæ ejusmodi omissiones occurrunt quæ ex diligentioribus versionibus antiquis, aut ex aliis Græcis mss. deteguntur. Nihil ergo hinc ad suppositionem convincendam eruitur.

(b) De Bassiano et Stephano Ephesinis, ac de

A Athanasio Perrhenorum episcopo peculiare causæ in concilio discussæ fuere, post quas stipendium ipsis mox constitutum, ut ne hujus constituendi gratia actio distincta habenda esset. Cum autem nulla alia peculiaris causa de Domno, qui jam episcopatum Maximo dimiserat, agenda esset nisi hæc quæ stipendium ejus respiciebat, hinc de hac re distinctum actum fuit.

(c) Aliam causam assignabimus in observ. n. 2.

(d) Verba Athanasii ante descripta Domnum iam defunctum non significant. Interrogatus autem non fuit Domnus a iudicibus, quia concilio non aderat.

(e) Domnus post depositionem penitentiam ductus eremum cogitans, pro episcopatu nihil laborabat, ac propterea nihil vel ab ipso vel ab ejus amicis pro eo in suam sedem restituendo vel viadicando actum fuit sive apud Leonem sive in concilio.

stantinopolim pro reparanda Ephesina clade missi fuerant. Quod si non fecisset, atque communionem catholicorum sacerdotum non requisivisset, merito negligentiae argueretur. Immo vero ad Chalcedonensem synodum sese contulisset, ut apud sacram synodum de Dioscori violentia perfidiaque conquereretur; quod alii fecerunt, qui longe deterioris erant conditionis. Adfuisse quidem Domnum tunc privatum asserit cardinalis Baronius, non alio, opinor, argumento motus, quam quod id ex ista actione eruere sibi visus est, ubi ipse alimenta sibi postulans inducitur. Verum etsi diseritis verbis præsens fuisse assereretur Domnus in hac actione, nihil confectum esset, cum hoc ipsum in controversiam vertatur, an fides scripto hujusmodi sit adhibenda. Cæterum aliunde non puto innotuisse Baronio Domni in concilio præsentiam, cum de hac tam altum ubique silentium sit, ut hoc silentio potius invicte probari putem apud hominem omni præiudicio vacuum, nec præsentem nec superstitem tunc fuisse Domnum episcopum.

XVI. 13. Quis persuadeat sibi Domnum, qui tot annos Antiochenam rexerat Ecclesiam, ac proinde totam Orientis diocæsim, qui Joannis avunculi ac prædecessoris sui amicos omnes sibi devinctos habebat, qui plurimos ipse consecrationis titulo filios pepererat, quem insuper et pietatis amor et zelus fidei commendaverant plurimum: hunc, inquam, quis credat ita omni præsidio destitutum, ita contemptui habitum ab omnibus fuisse atque derelictum, ut nemo pro ejus defensione in medium prodiret, nemo sollicitaret synodum œcumenicam, nemo Antiochenium suum sibi episcopum restitui clamaret, nemo respueret Maximum veluti viventi episcopo superordinatum: præsertim cum hic contra jus et consuetudinem ecclesiasticam a Constantinopolitano episcopo esset consecratus, ille contra fas omne ab impio Dioscoro esset depositus. Certe immane illud facinus, quo se apud Ephesum polluit Dioscorus, ita borruere Orientales diocæsis episcopi, ut majoris dissensionis seminarium et origo fuerit inter partium illarum diocæses. Statim enim post solutam Ephesi pseudosynodum, reversisque ad sedes suas episcopis, scissio facta est inter eos, inquit Liberatus, cap. 12, qualis antea nunquam contigerat. *Ægyptii quippe, Thraces, et Palæstini episcopi Dioscorum sequebantur; Orientales, Pontici, et Asiani sanctæ memoriæ Flavianum.* Quis putet, his omnibus consideratis, neminem illorum patrocinium Domni fuisse suscepturum, si quidem superstes fuisset, cum propter eum probabile sit ortam esse ex parte tantam dissensionem? Noverant nimirum antiquam utriusque illius sedis, Alexandrinæ, inquam, et Antiochenæ, 1196 æmulationem Dioscorum movisse, ut æmulum suum vi opprimeret, etiamsi in damnationem Flaviani Eutycheisque restitutionem abripi se intentatæ mortis metu misere passus esset; nec verisimile est eos omni se erga patriarcham suum studio tunc exuisse, quod semper vehementissimum habuerunt Orientales. Quantæ enim turbæ, quantæ seditioes pro uno Dioscoro homine

XVII. 14. Plurimæ episcoporum causæ ac depositiones in synodo Chalcedonensi accuratissime discussæ sunt, etiam quæ ad propriam synodi hujus materiam non attingebant, etiam episcoporum quorum causæ jam in conciliis ventilatæ fuerant, nec paris

ac Antiocheno episcopo ponderis ac meriti erant. Si igitur tunc incolimus fuisset Domnus, dubium non est quin ejus causa ad incudem revocata esset, cum et eorum imprimis gratia haberetur, qui lapsi erant in Ephesino conventu, nec aliud esset tribunal ad quod Antiochenus episcopus trahi posset. Certe scriptum habemus a Leone epist. 110 (*nunc 139*), ad Juvenalem Jerosolymorum episcopum, quod *delectandum illud Ephesinæ synodi iudicium, ita sancti Chalcedonensis concilii auctoritate (Christus) destruxit, ut nullum depravorum a remedio correctionis arceret.* Si (a) nullum arcuit, profecto nec Domnum, ac proinde fictitium esse oportet scriptum omne quod Leone contradicente testatur Antiochenum episcopum a remedio correctionis fuisse depulsum.

XVIII. 15. Nulla ratio apparet cur cum Domno durius actum fuerit et inclementius quam cum cæteris qui ad damnandum Flavianum subscriptionibus suis coacti erant. Immo cæteris erat innocentior, dignisque qui præ omnibus indulgentiam acciperet (*Facundus lib. xii, cap. ult.*); non solum enim primus omnium nascentem Eutychetis hæresim olim confoderat, Flavianumque ipsum accenderat exemplo suo ad pugnam; sed et postquam militum circumstantium metu concussus damnationi Flaviani subscriptionis propriæ consensum dedit, primus omnium poenitentia ductus respuit, quosque labentes secutus fuerat, iisdem resurgendi exemplo prævit. Immo eam ob causam detrimentum passus est dignitatis suæ, quod consensionem extortam sponte retractavit. Hujus rei testem habemus Nicephorum, quem hanc historiæ partem plurimi certe faciendam 1197 ab aliis antiquioribus historicis accepisse par est credere, cui nullum erat illius comminiscendi operæ pretium. Sic igitur scribit (*Lib. iv, cap. 47*): *Cum quibus, inquit, et Domnus Joannis in Ecclesia Antiochena successor, annotatione sua ea tum confirmavit. At idem potestati suæ redditus, quod illis cessisset, retractavit, Dioscoro et principibus ex aula imperiali viris resistens, et contra decreta, ut-*

pote quæ adversus ecclesiasticas sanctiones facta essent, vociferans, synodumque impiam appellans, et subscriptionem denique suam reddi sibi flagitans. Verum synodus ea de causa huic quoque sacerdotalem ademittit dignitatem. Aliam depositionis causam afferre videtur Liberatus, cum hæc scribit, cap. 12 Breviarii: *Post omnes autem et Domnum Antiochenum (deposuit) remanentem ab orthodoxorum depositione: quia particeps factus Dioscori in depositione orthodoxorum et Eutychetis absolute. Depositus autem est dolo Dioscori sic.* Postquam consensus in omnibus Dioscoro, datis in medio ejus epistolis quas ad ipsum Dioscorum Antiochenus Domnus contra duodecim Cyrilli capitula scripserat, eo quod essent obscura, damnavit ægrotum et absentem illa die. Duo isti auctores facile conciliantur, si dixeris primum veram rationem attulisse cur deponendo Domno cogitarit Dioscorus; alterum vero eam exposuisse, quam pessimæ proditioni obtendebat: nemo enim crediderit ad id perpetrandum relo

D fidei motum esse Dioscorum. Usque adeo autem a Nicephoro Liberatum non dissentire existimo, ut eamdem ab utroque rationem allatam esse putem, quam in Liberato obscuravit scribarum aut typographorum oscitantium hallucinatio, nisi me fallit conjectura. Illius certe textus, quem modo descripsimus, vix ac ne vix quidem sensum congruum potest efficere. Quid enim sibi vult quod Dioscorus deposuit Domnum Antiochenum remanentem ab orthodoxorum depositione, quia particeps factus Dioscori in depositione orthodoxorum et Eutycheis absolute? Vides enim his verbis meram batologiam subesse, vixque dici posse quid sibi velit, remanentem ab orthodoxorum depositione; pro quibus si hæc [supposueris]: Deposuit Domnum Antiochenum ab orthodoxorum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Nullus ex iis qui correcti restitutionem petiere a Chalcedonensi repulsus fuit. Domnus autem repul-

sus dici nequit, quia eorum secessurus restitutionem nec petiit nec voluit.

depositione (a) resilientem, vel potius remeantem; hæc enim vox et ab altera unius solum litterulæ transpositione distat, et eo sensu reperitur apud S. Augustinum pariter Africanum, lib. II de Bapt. cont. Donatistas: Quos, inquit, ad pacem atque unitatem sanctæ Ecclesiæ remeare cupimus; et epist. 172, ad Crispinum: Nisi ad communionem vestram remeavissent. Jam enim et optimum exurgit sensus, et eadem cum Nicephoro 1198 sententia exprimitur; quæ procul dubio plurimum Domni minuit culpam, tam strenua videlicet tamque prompta revocatione dilutam, et actionem illam commentitiam plane arguit. Post hæc enim si supervixisset Dominus, eadem prorsus ac potius longe majori benignitate exceptus haberetur a synodo, quam alii episcopi lapsi; nec de portione illi fructuum ecclesiasticorum impertienda cogitatum esset, cum pristinæ fuisset dignitati suæ cum cæteris restituendus.

XIX. 16. Ratio superiori affinis sumitur ex actione quarta Chalcedonensis concilii. Ibi iudices in quæstionem vocant utrum Juvenalis Jerosolymorum, Thalassius Cæsariæ Cappadociæ, Eusebius Anycræ, Eustathius Berythi, et Basilus Seleuciæ Isauriæ, qui omnes potestatem habuerant et principes fuerant conciliabuli, Flavianumque damnaverant; utrum, inquam, secundum canones alieni a dignitate episcopatus fieri deberent, similemque cum Dioscoro damnationis accipere sententiam. Res ad imperatorem defertur; eam ille ad concilii Patres remittit, qui omnes una voce episcopis indulgendum clamaverunt. Cur similis de Domino non habita est quæstio a iudicibus? (b) Cur pari non exceptus indulgentia? Cur in synodum non admissus, qui istis longe erat innocentiior? Quippe nec inter synodi principes fuerat, nec cum Dioscoro conspiraverat, sed ad subscribendum sententiæ jam latæ metu adductus, statim resipuit. At antiqua scripta, inquit, adversus Cyrilli capitula ipsamque adeo catholicam fidem edita, posteriori culpæ pondus addebant, auctoremque venia reddebant indignum. Hæc si valet ratio, non erat cur Theodorito parceretur, sedesque ei sua restitueretur. Nam et ipse totius illius controversiæ princeps fuerat, acriter decertarat adversus Cyrilli anathematismos, et a Dioscoro propter hanc causam fuerat a sede sua dejectus. Alii quoque, ut arguebat pro Theodorito Facundus lib. II, cap. 1, quorum memoriæ communicamus, scripserunt adversus B. Cyrillum eundem; verumtamen in anathemate denominati non sunt. Non erat igitur cur deterior esset Domni conditio, cujus eadem erat cum Theodorito causa, vel cur Juvenali cæterisque lapsis in gratiam receptis, ipse solus (si in vivis fuisset) impiæ depositionis sententiæ subiectus maneret.

XX. 17. Si Dominus ante synodum œcumenicam et

adhuc superstes fuisset, et cum hæreticis damnatus, cum Anatolius scripsit ad sanctum Leonem, interrogavitque de nominibus Dioscorig, Juvenalis et Eustathii, an ad sacrum altare recitari deberent, (c) de Domni pariter nomine interrogasset, et de 1199 eodem respondisset Leo, quod de aliorum nominibus. Altum utrobique de Domino silentium eum non modo vita functum arguit, sed etiam in pace ecclesiastica et in apostolicarum sedium communionem decessisse.

XXI. 18. Constitutio Theodosii imperatoris, qua pseudosynodi acta confirmavit, postquam illius decreto Flavianum et Eusebium ab episcopatu exclusos narrat, addit: *Sed et Dominum (d) qui fuit Antiochenus episcopus, et Theodoritum, et alios, etc.* Quo loquendi modo, qui fuit, quem pariter pro Theodorito Eusebioque, utpote superstitibus, etsi sede sua dejectis non usurpavit, indicare videtur Dominum diem tunc supremum obiisse. Confirmatur ex constitutione Marciani Augusti, qua Theodosii memoratum edictum infirmat, jubetque ut nihil obsit (e) Theodorito et Eusebio religiosis episcopis. Domni enim similiter mentio facienda erat, ut vel eadem pariter gratia gauderet, vel ab ea exciperetur. Sed admodum inutilis fuisset. Quippe cum Flaviano, qui martyrium pro fide obiecit, non esset æquandus, ab ejus laudibus abstinuit; cum vero ad meliorem vitam jam migrasset, non erat de ejus restitutione laborandum cujus causa mortis finita erat. Hæc una ratio afferri potest; qui aliam adinvenerit pergratum faciet si eam cum eruditis communicaverit.

XXII. 19. Cum Gelasius papa I ad episcopos Dardanæ scriberet de damnatione Acacii, omnia quæcumque potest exempla interrogat ut apostolicæ sedis auctoritatem supra synodos evehat, plures enumerans episcopos quos a synodo damnatos absolvit sedes apostolica, alios etiam ab eadem damnatos, quos synodus absolverat, addensque veniam concessisse innumeris qui prævaricati erant in pseudosynodo Ephesina, dum hanc in irritum misit. Hic profecto (f) locus erat de Domino memoriam faciendi, deque Maximo ejus successore. Observasset procul dubio ex actis Ephesinis hoc unum integrum stetit, irritis aliis, ut Domni depositio et Maximi electio permaneret, quoniam utramque confirmaverat sententia sua pontifex. 1200 Nihil tale venit in mentem Gelasio, quippe qui Dominum vita functum noverat antequam successor ei subrogaretur Maximus.

XXIII. 20. Evagrius lib. I Histor. cap. 10, de episcopis a pseudosynodo Ephesina depositis agens, hæc habet: *Abdicatur etiam ab aliis Theodoritus episcopus Cyrensis, et Dominus quoque Ecclesiæ Antiochenæ antistes; de quo quid postea factum sit (g) non constat.* At vero si actio illa de Domino commentitia non esset, et Evagrii temporibus inter alias concilii actiones

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc emendatio, ipsaque, quam Nicephoro conformem hoc loco Quesnellus Liberato tribuit, a subsequenti ipsius Liberati ratione et contextu refellitur.

(b) Confer not. 14 (Supra, col. 711, n. a).

(c) De solis principibus atrocitatis Ephesini, qui adhuc episcopatum tenebant, Leo scripserat. Vide epist. 95, c. 4. Inter principes autem atrocitatis non fuit Dominus, ac præterea in ærenum sese recepturus episcopatum Maximo dimiserat.

(d) Idcirco qui fuit Antiochenus episcopus, inquit Theodosius, quia Dominum depositum pro episcopo non habuit. Sic etiam act. 3 Chalcedonensi Dioscorus cum depositus fuit, quondam Alexandrinus episcopus appellatur. De Theodoro autem aliisque episcopis quantumvis æque depositis Ephesi, ac Domnus depositus fuerat, si Theodosius eadem formula usus non est, id ex eo accidit quia in laudato textu horum episcopatum non nominavit.

(e) Theodoretus et Eusebii mentionem fecit Marcianus, quia hi a synodo episcopatus fuerunt restituti. Domni autem non meminuit, quia hic episcopatum Ma-

PATROL. LV.

ximo jam dimiserat.

(f) Cum Gelasius collegerit eorum exempla quos vel damnatos a synodis absolvit sedes apostolica, vel absolutos ab iisdem apostolica sedes condemnavit, aptum ipsi non erat exemplum Domni, quippe quem etsi damnatum a pseudosynodo Ephesina, sedes apostolica non absolverat; nec idoneum pariter exemplum Maximi, quippe qui ab apostolica sede susceptus, non tamen a synodo depositus fuerat.

(g) Hæc solummodo probant Evagrion ignotam fuisse nostram actionem de Domino, sicut et sequentia ostendunt eam latuisse etiam Liberatum, quia scilicet in eorum codicibus non legebatur. Id autem nihil conferre ad suppositionem ejus astruendam patebit ex observat. n. 14. Non constituisse autem Evagrion homini Antiocheno quid de Domino Antiochiæ episcopo actum fuerit, incredibile non videbitur consideranti eum decessisse in Palæstina ærenum, quæ ab Antiochena Ecclesia plurimum abest, ibique solitariam vitam exegisse.

lecta fuisset, constitisset Evagrio quid factum esset de Domino post ejus damnationem: nimirum a damnationis sententia absolutum non fuisse, Maximum in ejus locum substitutum a Romano pontifice esse confirmatum, Dominum alimenta a concilio petiisse ac impetrasse, annitente Maximo, quibus contentum privatam deinceps vitam egisse. His cognitis, quid Evagrius amplius de Domino scire peroptasset?

XXIV. 21. Liberatus Ecclesie Carthagincnsis diaconus, eorum que ad Chalcedonensem synodum spectant, curiosissimus indagator, in Breviario de causa Nestoriana et Eutychiana, ea qua de Ephesina pseudosynodo et Chalcedonensi concilio recitat, asserit se Alexandria de Græco in Latinum translata accepisse: nullam tamen mentionem facit actionis de Domino habitæ in Chalcedonensi, licet accuratissime omnes tam sessiones quam actiones recensent, earumque breviarium pro sui instituti ratione ex ordine digerat capite 13. Subsequens vero caput 14 ita oritur: *Expleto ergo magno et venerabili Chalcedonensi concilio in duodecim secretariis et sedecim actionibus*, Suo igitur silentio actionem de qua sermionem facimus reprobatur Liberatus; quæ si pro genitrici habenda esset, jam non sedecim, sed septemdecim actiones erunt numerandæ. Ex quibus perspicuum est non modo Constantinopolitana synodi Chalcedonensis exemplaria, quibus Justinianus imperator et quintæ synodi Patres utebantur, actione illa caruisse, sed etiam Africanæ, Alexandrinæ, 1201 Romanæ, etc., quæ in manibus habuerunt Gelasius papa, Praeuldes, Liberatus, Evagrius et Nicephorus; ac præinde moram puramque esse fabulam per impostorum mala arte confectam.

XXV. 22. Uno adhuc dilemmate sic arguo. Leo pluribus in locis vult ut episcopis apud Ephesum lapsis pacis ac communionis gratia tribuatur, si corrigantur, et quæ male sunt facta propria subscriptione damnaverint; pertinacis vero justa severitate coercerantur. Vel igitur Dominus ex correctis fuit, vel ex pertinacibus. Si ex correctis, indulgentia procul dubio ei, sicut entoris, concessa est; si ex pertinacibus et obduratis, jam ne illa quidem proventus ecclesiastici portione dignus erat, quam ei volunt ad successoris preces assignatam esse a synodo ex illius actionis auctoritate. (a) Nodus iste solvi aliter non

A potest quam si dixeris Dominum ad meliorem tunc vitam assumptum, nec de repetenda Antiochena sede, nec de necessariis vitæ mortali subsidiis cogitasse.

Sed quomodo, inquires, si vita functus, ad Euthymium abbatem, et initio dissertationis diximus, reversus est, postquam omnia quæ ei prædicta fuerant effectum essent sortita, inter quæ præcipua erat de positionis prædictio? Responden, tempus quo reversus est Dominus ad Euthymium notari non esse ab ejus vitæ auctore, idque probabiliter contigisse statim atque in semet reversus, de spreto a se sancti abbatis consilio cogitavit ac penitentia motus est. Ac 1202 præterea cum ab ejus depositione usque ad synodum Chalcedonensem duo anni fere effluerint, et ad minus (b) unus annus ante Maximianæ ordinationem, nihil vetat Dominum suæ prævaricationis penitentem, de sua depositione afflictum, prædictionemque patris sui animo revolventem, et quid in tanta rerum perturbatione facto opus esset ignorari, ad Euthymium confugisse, ut curam suarum potius apud eum deponeret, leniretque acerbissimam dolens, sanctissimi viri consiliis ac monitiis recreatus. Post quæ accideret ei post ultimum dies ante synodum Chalcedonensem et ante Maximianæ ordinationem.

XXVI. 23. Argumentum orui posset ex illis actionis verbis: *Sanctus et beatissimus papa episcopatum sancti ac venerabilis Maximiani episcopi Antiochene Ecclesie confirmavit, etc.* Primum enim (c) non est illius ætatis ut Romanus episcopus hac ratione vocet papa sine aliquo addito designatur; nec, si bene memini, locus ullus est in actis Chalcedonensibus in quibus toties nominandus occurrat, ubi ad vocem papa non addatur vel *urbis Romæ*, vel *epistolicæ sedis*, vel aliquid simile. Deinde quod de (d) confirmatione Maximianæ per Leonem dicitur, posteriorum temporum stylum redolet. Per id enim temporis nondum orbem Occidentalem pervaserat hæc disciplina, qua factum est postea ut ordinationem in provinciis celebratam confirmatio a pontifice Romano poceretur, multoque magis ignota erat Romanis. 1203 Quod si confirmatum Maximum a Leone eam ob rem dixeris quod eum communionis suæ participem fecerit, eo etiam sensu ab aliis episcopis confirmatus esse dicendus est, qui eam a sua communionem non remo-

BALUZII ANNOTATIONES.

(a) Hic nodus alia via facile solvitur, si nimirum recolatur quod superius diximus, Dominum licet correctum idcirco non fuisse restitutum in suam sedem, quia penitentia ductus restitui noluit, sed in eremum recessit.

(b) Dominus in latruncinio Ephesino depositus fuit mense Augusto anni 449; Maximum autem ordinatum fuisse aliquandiu ante mortem Theodosii, qui obiit mense Julio anni 450, probavimus not. 26 (Col. 266, n. c) in dissert. 1 Quesnelli ad annum 451. Nondum ergo unus annus effluerat a depositione Domini ad Maximianæ ordinationem, quam quidem Domino adhuc vivente peractam ostendemus in observationibus num. 2.

(c) Aliquot hujus ævi exempla, inter quæ duo sunt ex ipsa synodo Chalcedonensi act. 1 et 2, refert Baluzius in præfatione ad antiquam versionem ejusdem synodi num. 48. Hæc Quesnelli propositionem manifeste revincunt.

(d) Cum communionis litteras ipsi Orientales præcipuarum sedium episcopi a Romano pontifice in ordinatione sua querebant, confirmationis quadam species in iisdem inerat, quatenus sese et catholicos et legitimos episcopos iisdem litteris ostendebant. Id ex primatu Romanæ sedis proprio originem ducit. Hæc enim illa sedes est catholicæ communionis et unitatis centrum, cum qua propter potentiorum, ut Irenæus loquitur, ejus principalem seu primatum convenire necesse est omnes nadeque fideles ac præsertim episcopos, ut sese catholicos et catholicæ

communionis episcopos probent. Etsi vero ab aliis quoque episcopibus sedibus novus episcopus hæc communionis episcopales quæreret, nullius tamen sedis litteris potentior hæc communionis et quasi confirmationis vis inerat nisi illis ejus cathedræ principis, unde (ut S. Cyrianus loquitur epist. 55) *unitas sacerdotalis exorta est*, et ex qua in omnes veneranda communionis aura dimanant, ut tradidit synodus Aquileiensis anni 381, in epistola ad imperatores apud P. Constantium inter Damasi epist. 12, n. 4. Hinc hujus præsertim sedis litteræ a catholicis episcopis ex antiquissima disciplina quæsitæ; quam quidem viguisse Leonis tempore constat ex epist. 149 et 171, ubi non solum hujus discipline consuetudo, verum etiam necessitas satis exprimitur, ut videre est ex not. 1 (Tom. præced., col. 1440, n. b) in epist. 149, et not. 6 (Ibid., col. 1216, n. 8) in epist. 171; unde nihil mirum erit si Anatolius hæc de re sollicitus clericos Romanæ misit curatores ut S. Leo sibi communionis litteras aliquandiu suspensas citius traderet, sicque ordinationem suam confirmaret. Neque vero simplicis communionis epistola Maximus indigebat; sed cum ipsius ordinatio aliquot defectibus laboraret, S. Leo bono pacis ac dispensatione quadam illam recipiens, præterea cum Antiochenis judicavit Ecclesie, ut Anatolius testatur act. 10 concilii Chalcedonensis; de quo vide plura not. 26 (Supra, col. 266, n. c) in dissert. 1 Quesnelli ad annum 451.

verunt, vel etiam ab Ineunte ejus episcopatu. Tamen si non negaverim majoris semper ponderis fuisse pontificis Romani communionem, quoniam et sedem apostolicam, primariam splendidissimamque regabat, et *potentiori*, ut loquitur Irenæus, *principalitate* cunctis eminebat, et *maiores dioceses* tenebat, quemadmodum scribunt Arelatensis i concilii Patres; quarum dioceseon episcopi et plerumque communionem jungebantur, cui Romanus suam impertiisset.

XXVII. Verum Maximi ordinationem, et quæ eam præcesserunt, accuratius paulo examinemus: vident enim in præoccupatas opiniones confidentius itum esse a nonnullis. Hoc porro primum certum est, Domnum a pseudosynodo Ephesina esse depositum: testes sunt Liberatus, Evagrius, Nicephorus, et alii locis superius citatis.

2. Certum est eum *post omnes*, ut Liberatus disertè asserit, esse depositum, et ut habet tractatus seu breviculus historiæ Eutychieistarum præfixus epistolis sancti Leonis in editione Romana: *Post diem tertiam synodi, qui dejectus est sanctæ memoriæ Flaviani, deiecit etiam Domnus Antiochenus, Dioscorus repente discessit, solutusque conventus est.* Domni causam a Flaviani et Eusebii causis separatam voluit de industria Dioscorus: ut in utriusque damnationem, antequam damnaretur ipse, subscriberet. Hac arte et *dolo* (quæ vox Liberati istud indigitat) duo obtinebat, quibus Domino omnis ad suam sedem repetendam aditus præcludebatur: hinc enim adversos habebat quotquot a Dioscorig partibus stabant et in ipsius Domni depositionem conspiraverant; inde vero infensus nactus erat catholicos omnes, qui sententiam in Flavianum et Eusebium a Dioscorig latam horrore habebant.

3. Certum est eum a synodo absentem, immo et ægotantem damnatum esse; ita ut nullus datus sit semetipsum defendendi locus: illud enim asserit Liberatus expressis verbis, cap. 12.

4. Certum est Domnum injuste esse damnatum, non modo quia omnis iudiciorum forma a Dioscorig judicante pessumdata est, omniaque per vim ac furorem acta; sed etiam quia nullum aliud ei crimine obiectum est, **1204** quam quod Cyrilli capitula, tamquam obscuriora, scriptis ad Dioscorum litteris silentio præmenda dixisset. Si quid porro in eo peccatum fuerat a Domino, jamdiu illud omne (a) per pacem inter episcopos redintegratam abolitum erat et oblivioni datum.

5. Ex his quæ supra diximus probabilissimum, ac potius certum est, (b) non diu depositionis suæ superfuisse Domnum, nec usque ad concilium Chalcedonense, hoc est ad annum Domini 451 produxisse ætatem. Crediderim ego haud ægre ex eo morbo illum non convalescisse, quo afflictus decumbebatur, teste Liberato, cum damnationis in eum sententia inflictæ est, tædioque confectum obiisse: quoniam tam inexpectata tempestate dejectus e secunda Orientalium

partium sede, neminem vidit a quo præsidii aliquid sperare auderet, infensis sibi Dioscorig sequacibus propter damnatum olim Eutychea, offensæ catholicis propter approbatam Flaviani depositionem, quam brevi mors secuta est.

6. Si qua Nicephoro fides, si qua nostræ de obscuro Liberati loco conjecturæ probabilitas (Sup. n. 15), Domni condemnatio ejus poenitentis fructus fuit: siquidem illi subjecta est propterea quod subscriptionis poenitentis suum sibi chirographum reddi vehementer postulavit, et in tanti sceleris auctores palam ac publice invehere veritus non est. Unde etiam forsitan conceptum ab eodem de vita privata usque ad mortem agenda consilium morte superveniente abruptum.

XXVIII. 7. Denique ejus damnationem vel a Leone vel a concilio œcumenico ad examen lapsæ revocatum nusquam legimus. Tantummodo actione 10, ubi ventilata est hæc Edessensis causa, cum iudices proposuissent ut relegerentur quæ in Epheso de Iba episcopo gesta erant, postquam legati Leonis, Anatolius, aliique tres suam aperuissent sententiam, Stephanus Ephesi episcopus dixit: *Et ego iudico ut quæ contra canones in Ephesina metropoli facta sunt, infringantur, exceptis his quæ contra adversus Domnum Antiochenæ civitatis episcopum, ab hoc quia ordinatio Dei amantissimi episcopi Maximi facta pro eo canonice in Antiochena metropoli, a sanctissimo archiepiscopo Leone et hoc præsentis sancto et universali concilio est suscepta.* Quod suffragium nescio an magis faciendum sit, cum (c) unicum sit, et ab eo profectum, quem actione sequenti exauctoratum legimus

1205 propter scelera per quæ sibi gradum ad Ephesinam sedem fecerat, ex quibus probabile est Stephanum ex odio ac malevolentia condemnationem Domni ratam esse voluisse; cui ita sententiæ sicut nullus præaverat, ita nec ullus astipulatus est. Quidquid sit, hoc de suo asseruit Stephanus, nec dixit excepta esse a sancto Leone gesta Ephesi adversus Domnum, cum alia omnia hujus infamata synodi acta cum cæteris Occidentibus rescidit; nec quidquam definitioni Chalcedonensis concilii insertum est, quod illius condemnationem ad mentem Stephani confirmaret; sed solus fuit in ea sententia: quod facit plurimum pro Domni absolutione. Denique nihil in eadem Stephani sententiæ est, ex quo superstitem tunc fuisse Domnum asseras; immo hunc facti jam functum indicat, cum acta negat esse rescindenda ob eam solam rationem quia confirmata erat Maximi ordinatio (d) canonice facta: canonice enim facta non fuisset, si Maximus Domino adhuc superstiti nec canonice deposito superordinatus esset. Ad hoc unicum Stephani suffragium respexit quinta synodus, cum exempla undènaque exquireret episcoporum post mortem damnatorum, ut inde trium capitulorum damnatio roboraretur, quorum exemplorum inopia cum laboraret, avida arripuit

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Si pax in aeternis hic intelligatur, qua inter S. Cyrillum Alexandrinum et Joannem Antiochenum constituta omnia hinc inde gesta abolita fuerunt, hæc nihil jurare potuit Domnum, cum hujus epistola ad Dioscorum multo post id tempus scripta fuerit. Quæ autem alia pax inter Domnum et Dioscorum jamdiu ipia profecti queat, ignoramus.

(b) Domnum post depositionem exilio pulsatum, non fuisse revocatum nisi sub Marciano Augusto patet ex observationibus num. 2. Cum autem ille non solum in eremum redire cogitaverit, verum etiam eo reipsa reversus sit, ut Cyrilli Scythopolitani testimonium in Vita S. Euthymii præfert, ibi quoque extremam diem obiisse dicendus est, non vero ex eo morbo quo decumbebatur cum damnatione in eum sententia inflictæ fuit.

(c) Unicum non est, cum alia duo similia testimonia eadem actione præcedant, nimirum legatorum

et Anatolii; qui si Domni expressam mentionem non faciunt, cum tamen acta Ephesi excipiant in ea parte quæ ad Maximum pertinet, cujus ordinationem a Leque approbatam affirmant, sola acta pseudo-Ephesina contra Domnum intelligere possunt; de Maximo enim Ephesi nihil gestum fuit. Hinc quæ subinde Quesnellus subjicit ut Stephani testimonium infirmat ac suspectum reddat, inania cognoscuntur.

(d) Canonice factam intelligere potuit Stephanus eo tantum nomine, quia post Domni passionem ac dimissionem peracta fuit, Domnus scilicet post depositionem poenitentia duobus eremum cogitans, episcoporum de se iudicio sponte acquiescit, quod canonice ordinationi locum dedisse iudicatum fuit. Eandem vero ordinationem Leo contra instituta canonum peractam tradidit, de quo confer. pot. 36. (Infra, col. 720, n. h).

Stephani verba, quasi fuissent a synodo approbata; et cum etiam absolutum a synodo œcumenica Dominum non legeret, sed Maximum potius confirmatum, confidenter asseruit Dominum post mortem damnatum; tametsi statim se simulque Stephanum Ephesium explicaverit, dum significavit totum illud ex sola confirmatione Maximi esse assertum. Aliqua tamen macula, quod diffidendum non est, remansit aspersa Domni **1206** memoria propter damnatos catholicos antistites; quæ causa fuit cur in purganda ejus memoria tardiores se concilii Patres gesserint.

XXIX. Jam vero in deligendo et ordinando ejus in locum successore quid factum sit operæ pretium est discutere. Notanda imprimis quatuor legatorum sedis apostolicæ sententia in actione 10 Chalcedonensis concilii, qua discrete asserunt ordinationem Maximi Antiocheni episcopi in Domni locum subrogati Ephesinæ pseudosynodi gestis non esse accensendam, eamque fuisse sancti Leonis mentem, cum ex una parte omnia quæ ibi gesta sunt irrita esse judicavit, ex alia vero Maximum in suam communionem recepit. Verba legatorum in synodo hæc sunt occasione depositionis Ibae a pseudosynodo Ephesina, cuius acta relegi volebant iudices: *Paschasinus et Lulentius et Julianus reverendissimi episcopi, et Bonifacius reverendissimus presbyter, vicarii sedis apostolicæ, per Paschasinum dixerunt: Synodus se ferri non potest, in qua illa nefaria delicta relecta sunt, et ob hoc ad lectionem videntur esse superflua ea quæ ibi sunt acta. Si ergo et a beatissimo et apostolico Romanæ urbis episcopo, omnia quæ ibi gesta sunt vana sunt habita (claret quia et sanctissimus episcopus Antiochenæ civitatis extra hæc est, quem post hæc beatissimus episcopus in propria communione suscepit), necessarium est enim ut rursus eundem tranquillissimum et Christianissimum principem adeamus, quatenus illud concilium sacra et propria lege neque nominari præcipiat. Fatendum est valde inemendata esse hæc verba tam in Græcis quam in Latina versione, in qua, 1° abundanti ista: *Quem post hæc beatissimus episcopus in propria communione suscepit; quæ (a) 1207* desiderantur in textu originali. Unde conjicimus vice glossematis ad marginem ex sequentibus Anatolii verbis ascripta postmodum in textum irrepissc. 2° Superflua videtur vocula enim, quam ideo diverso ab aliis caractere notavimus, et quæ fortasse supposita est pro etiam a scriba ambigua vocis abbreviatione decepto; antiquissima enim Crabbi editio ita habet *em*, quod etiam non minus significare potest quam enim. 3° Non est ad quid vox, eundem referatur, cum in superioribus de principe mentio*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) In Græco textu vulgato, quem *originalem* Quesnellus vocat, non solum desiderantur verba *quem post hæc beatissimus episcopus in propria communione suscepit*, sed ista etiam *necessarium est enim*, quæ contextui necessaria ad glossemata referri nequeunt. Alia quædam in vulgato Græco ejusdem synodi manca deprehenduntur, quæ ex Latina versione supplenda sunt. Quod porro hoc loco Quesnellus contendit, sensum esse integrum absque illis Paschasini verbis, tam absurdum et falsum est, ut potius sine illis sensus sit imperfectus. Cum enim is dixisset pseudo-Ephesina gesta a Leone irrita fuisse habita, addit in his generalibus verbis non comprehendi ordinationem Maximi ex eo palam constare, quod post hæc ipsum Leo in propria communione suscepit. Integer profecto non fuisset sensus, si Paschasinus hanc rationem non attulisset, ut consideranti patebit. Adde quod sequentia nullam connexionem haberent sine his vocibus *necessarium est enim*, quæ licet etiam in Græco vulgato inveniantur, Quesnellus tamen expungenda existimat. Non igitur necessaria est emendatio, qua ille postea alia ex arbitrio addens, alia detrahens, alia mutans, mirifice laborat ut bonum sensum sine illis verbis eliciat. Quod dein ingerit circa vocem *eundem*, hæc interpretis est, qui Græ-

non occurrat. 4° Nisi retineatur parenthesis, quam de nostro apposuimus, et vocula *enim* tollatur, ita ut ex his quæ antecedunt parenthesis, et his quæ subsequuntur, una sermone series exurgat, vix illa connexio ac coherentia inveniri potest in illa legatorum sententia; nec apparet cur hoc loco, ubi de Maximo quæstio mota non erat, hoc directe et ex professo probare videantur, ad synodum Ephesinam non pertinere Maximi ordinationem; vel, ut aliis placet, a reiectione actorum illius synodi esse excipiendam: recepta autem interpunctione et emendatione nostra, optime, ni fallor, omnia coherent.

Tentabo et alia via hujus loci emendationem in Græco textu, qui clarus erit, si particula *ὡς*, quæ post *δὴλόν ἐστι* legitur, anteponatur geminæ huic voculæ, et altera particula *ἵνα* ut superflua rejiciatur. Sic ergo legendum putaverim: *Ἐὶ μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ μακαριώτατου καὶ ἀποστολικοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως Ῥώμης πάντα τὰ ἐκτὸς πεπραγμένα ματαία ἐστὶ ὡς δὴλόν ἐστι, καὶ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας Ἐκκλησίας ἔξω τούτων ἐστὶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ γαλατῶν καὶ Κριστιανικωτάτου βασιλέως ἐπιτύχημι ὥστε ἐκίνησεν τὴν σύνοδον ἐπὶ ἰδίῳ νόμῳ μὴτε ὀνομάζεσθαι προτάττειν. Quæ ita verto: Si igitur et a beatissimo apostolicoque episcopo urbis Romæ omnia quæ ibi gesta sunt vana sunt reddita, ut manifestum est, et sanctissimus episcopus Antiochenæ Ecclesiæ extra hæc habetur, adeamus tranquillissimum et Christianissimum principem, ut illud concilium sua **1208** sacra lege nec nominari præcipiat. Nimirum, quæ his verbis in Latina editione inseruntur, nec leguntur in Græco, pariter omittenda censemus, tametsi Petrus de Marca hæc retenta a veteri interprete credat juxta fidem antiquorum codicum: quod confirmare nititur ex sequenti Anatolii interlocutione, in qua negotium Maximi a rescissione gestorum Ephesinorum excipi vult propter communionem Maximo a Leone imperitam. Sed sibi ipsi sufficiunt legati, ut intelligantur; et sive sententia illorum ab Anatolii suffragio discrepet, sive illi concinat, non probat tamen id a legatis dictum, quod dictum non esse omnia originalium actorum exemplaria significant; nec necesse est ut eadem ab Anatolio et a legatis Romanis proferantur, siquidem hi aliquando inter se non conveniunt, ut videre est in sequenti actione Chalcedonensi 11 in negotio Bassiani et Stephani Ephesi episcoporum, quorum alterutrum in ea sede retinendum esse censuit Julianus Coensis, aliis utrumque removendum contententibus.*

XXX. Inutile tamen prorsus non erit Anatolii in-

cam, vocem *τοῦ αὐτοῦ eundem* reddidit, cum hoc loco melius reddenda fuerit *ipsum*. Ne quid vero ad plenissimam Quesnelli confutationem desit, conferendos credidimus duos codices Græcos 164 et 555 bibliothecæ Venetæ S. Marci Chalcedonensem synodum continentes, ex quibus alia quædam in vulgato Græco textu deficientia suppleri posse jam observavi in admonitione præmissa actioni antea ineditæ Chalcedonensi tom. I, col. 1489. num. 1 (Tom. præced., col. 1249). Neque spes nos fellit. Invenimus enim utrumque codicem præferre ea Græca verba, quæ respondent antiquæ versioni Latinæ, et in Græco vulgato desiderantur. Sic nimirum ibidem legitur: *Δὴλόν ἐστιν, ὡς καὶ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας Ἐκκλησίας ἔξω τούτων ἐστὶν, ὃν τίνα μετὰ ταῦτα ὁ μακαριώτατος ἐπίσκοπος ἐν τῇ ἰδίᾳ κοινωσίᾳ ὑπέδειξε καὶ γὰρ ἀναγκασθὲν ἐστὶν, ἵνα ἐπὶ (ita melius cod. 164. quam in altero, et in vulgato *ἵνα ἐπὶ*) τοῦ αὐτοῦ, etc. Verba asteriscis inclusa ex mss. Venetis suppleta sunt. Ex his autem apparet defectum ejus codicis Græci, quo Romani editores usi sunt, profectum fuisse a facili amanuensis saltu, quo ab altero verbo *ἐστὶν* ad tertium exscribendo transcurrit. Hinc porro totus Quesnelli nisus prorsus eliditur,*

terlocutionem propius inspicere : tota enim mihi videtur arte composita ab homine versuto et de sua ordinatione male securo. Ita se habet post legatorum verba.

Anatolius reverentissimus archiepiscopus Constantinopolis novæ Romæ dixit : (a) *Hinc destructionem ea quæ in Epheso nuper gesta sunt habuerunt, ex quo maxime post hæc optime sunt et Deo amabiliter emendata. Igitur definimus nihil horum valere quæ in illa dicta synodo sunt confecta, nisi illud circa sanctissimum Maximum magnæ Antiochenæ civitatis episcopum; quoniam et sanctissimus Leo Romanus archiepiscopus in communionem eum recipiens, præesse eum Antiochenis judicavit Ecclesiæ; quam formam sequens et ipse approbavi et præsens omne sanctum concilium.*

Duo erant in legatorum sententia, quæ (b) Anatolium angebant : primum, quod dixerant omnia Ephesini conciliabuli acta 1209 vana esse, nefaria, nec nominanda; alterum est, quod Maximi Antiocheni negotium extra acta illa censendum esse contenderant. Utroque concuti videbat homo sagax ordinationis suæ fundamenta. Si enim omnia synodi illius gesta sine exceptione irritanda erant; jam periculum subibat Anatolius dignitatis suæ, cujus auctores fuerant synodi infausta principes. Si vero ab ejusdem concilii gestis scernebatur ordinatio Maximi, tunc unicum illud exemplum, quo ordinationem suam etsi a prædonibus designatam, lueri poterat, sibi per legatorum verba eripi cernebat, verebaturque ne illi eo consilio ita locuti essent, ut retractandæ postmodum ejus ordinationi, quemadmodum et de aliorum ordinationibus factum est, viam pararent. Hoc homo sagacissimus subodorabatur, subtiliterque declinare tentavit. Primum igitur, quia legati omnia gesta illa velut nefaria atque in omnibus a sancto Leone reprobata, nec relegi, nec examinari volebant, sermonem suum inde orditur ut dicat ab eo solum tempore gesta illa irrita fuisse, ex quo erant rite discussa et emendata, in prima videlicet actione Chalcedonensi. Hinc consequi volebat, proprie non ex Leonis, sed ex synodi decreto petendam esse gestorum Ephesinorum rescissionem; ac proinde si quid ex illis nondum examinatum erat et emendatum a synodo, qualis ejus erat ordinatio, non irritum esse censendum. Tum velut definiens pronuntiat nihil horum valere quæ apud Ephesum confecta erant : Maximi tamen negotium caute excipit, ut et suum præter exciperet : Πλὴν τοῦ κατὰ τὴν μυστικὴν Ἀντιοχίαν ἀγρωτάτου ἱεροσκόπου Μαξίμου : *Excepto sanctissimum episcopo Maximo, qui præest magnæ Antiochiæ.* Ne vero inoffensus haberet legatos quibus contradicebat, eam exceptionem ex judicio sedis aposto-

licæ repetit ac firmat, cujus episcopus Maximum in suam communionem recipiens sua approbatione honestarat, quo suam quoque rem agebat, cum et ipse in communionem a Leone receptus esset. Significat insuper concilii œcumenici accessisse consensum, ut omnem hujus negotii retractandi spem legatis eriperet. Sed mirare, 1210 si placet, hominis vafritiem, qui cum in ordinando Maximo omnibus prævisset, eam sibi ordinationem contra canones vindicans, jactare audeat se Leonis exemplum secutum esse, nec Maximum approbasse nisi post cognitam Leonis ei communicantis approbationem. Ea est hominis sinceritas candorque animi.

XXXI. Firma igitur certaque manet legatorum S. Leonis sententia, asserentium inter Ephesina acta numerandam non esse Maximi ordinationem. Et revera etsi forsitan deposito Domino decrevit illa synodus alium eligendum, non est tamen ordinatus nisi diu post solutam synodum. Primum enim Anatolius ipse, a quo Maximus ordinatus est, consecratus non est Constantinopoli episcopus, nisi post Flaviani mortem, ut ex breviculo historiæ Eutycheianistarum Epistolis S. Leonis in editione Romana præfixo discitur, et ex fragmento epistolæ Anatolii ad Leonem PP., quod inter vetera Ecclesiæ Græcæ monumenta nuper luci dedit vir doctissimus Joannes Cotelierius p. 66. In eo siquidem, post mortem Flaviani narrationem, ista legimus : *Tunc temporis Anatolius quidam presbyter Alexandriæ apud Constantinopolim morabatur, etc. Fit ergo iste Constantinopoli episcopus.* Successit igitur mortuo, non vero est viventi superpositus, quod nec Leo umquam objicere omisisset, si ita actum esset. Immo numquam a Leone fuisset receptus, quemadmodum scribebat ad Constantinopolitanos : *Quisquis incolumi atque superstite Flaviano episcopo vestro sacerdotium ejus fuerit ausus invadere, numquam in communionem nostra habebitur, nec inter episcopos poterit numerari (Epist. 45, nunc 50, cap. 1).* Denique cum scribat ad Theodosium Augustum die 10 Julii anni sequentis, de ordinatione ejus, qui Constantinopolitanæ cœpit Ecclesiæ prævidere (Epist. 52, nunc 69, cap. 1), satis ostendit (c) recenter fuisse ordinatum, id est, fere decimo mense a soluta synodo Ephesina. Jam vero aliquid tempus fundandis episcopatus ejus exordiis dandum fuit, (d) antequam Antiochiam se conferret, ubi electionem et consecrationem fieri oportebat secundum canones, sicut revera canonice factam esse Antiochiæ, docet Stephanus Ephesinus, actione 10 Chalcedonensi. 1211 Illic Maximus, qui (e) diaconum et archimandritam agebat, in Antiochenis civitate canonice, si Stephanus credendum, electus et ordinatus est; si vero Leoni fides

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Gr. αὐτόθεν, ab eo tempore.

(b) Hæc omnia mera sunt Quesnelli somnia. Cum enim Anatolii ordinatio a Leone fuisset approbata, nihil erat ex quo sibi metueus, hac arte et vafritie, quæ illi tribuitur, uteretur. Totum hoc Quesnelli commentum eo directum noscitur, ut Constantinopolitani hujus episcopi testimonium de Leonis auctoritate in cassandis pseudo-Ephesinis gestis et in confirmanda ordinatione Maximi partim eripiat ac aliorum distrahat, partim vero in suspicionem adducat. Cassationem omnium actorum atrocissimi Ephesini non Leoni, sed Chalcedonensi concilio ab eo tributam interpretatur, cum ejus verba nihil de Chalcedonensi loquantur, nec omnia Ephesina gesta actione prima fuerint lecta et emendata, sed ea tantum quæ ad S. Flavianum, et ad Eutychem pertinent; e contra vero S. Leo omnia irrita declaraverit. Pro excipienda autem ordinatione Maximi, Leonis auctoritatem ob deliniendos legatos ab Anatolio idcirco productam sibi fingit, ut negotium suum ageret, perinde ac si ipse nondum approbatus fuisset a S. pontifice, ac in eadem causa versaretur in qua Maximus; cum tamen is vivo Domino et probabilius etiam Constantinopoli fuerit or-

dinatus, ipse autem post Flaviani mortem in sua sede. Quod tandem ait huic Leonis confirmationi circa ordinationem Maximi concilii œcumenici accessisse consensum, ne id amplius retractari liceret, id consilii ex Anatolii verbis non colligitur. Quia cum tota synodus, nullo hac super re examine habito, pontificii iudicii formam secuta tradatur, id solum elicitur, quanti apud œcumenicam synodum æstimata fuerit Leonis apostolica auctoritas. Tota nimirum synodus statim ab initio inter episcopos recepti Maximum sine difficultate cujusquam, quia a Leone susceptus fuerat.

(c) Anatolium ordinatum post S. Flaviani mortem exeunte anno 449 probavimus in admonitione ad epist. 53, tom. I.

(d) Maximum nec Antiochiæ ordinatum, nec post Theodosii mortem, videsis not. 26 (Supra, col. 266, n. °) in dissert. 1 Quesnelli ad an. 451.

(e) Maximus, diaconus et archimandrita Antiochenus, Nestorii adversarius, Ephesinæ synodi tempore memoratur. Num vero hic idem ille sit qui an. 450 consecratus fuit Antiochenus episcopus, sola similitudo nominis haud certa probatio est.

(*Epist.* 80, nunc 106, c. 2), *contra canonicam regulam, contra instituta canonum, sine ullo exemplo* talem ordinationem celebrare Anatholius præsumpsit: *Quod*, inquit Leo (*Epist.* 78, nunc 104, c. 8), *amore reparandæ fidei et pacis studio retroclare cessavimus*. Quod unum in Maximi ordinatione peccatum notavit Leo; alia procul dubio notaturus, si qua alla ejus ordinationem infirmassent. Quod enim Facundus scribit (*Lib.* v, c. 3), Maximum Antiochenum et Juvenalem Jerosolymitanum vel dogmate vel communionione Eutychianorum pollutos ante fuisse, quoad Maximum, vel pura puta Nestorianorum, quod ille Facundus insinuat, calumnia fuit; vel Facundi ipsius meriti suspicio, inde nata, quod Maximum et ab Eutychianis ordinatum, et consequenter eorum saltem communionione infectam putavit. At ab Anatholio, ut testis est Leo, fuit ordinatus, quæ nonquam pro Eutychiano habuit Romanus pontifex; etsi fidei ab eo professionem exegit, quam necessariam reddebat antiqua Anatholii cum Dioscoro necessitudo, cujus videlicet apocrisiarum fuerat.

XXXIII. Jam ex dictis plura habemus ad historiam et disciplinæ ecclesiasticæ notitiam conducentia. (a) Primo videlicet eliminandam esse ab actis Chalcedonesibus actionem illam de *Domno* inscriptam; tamquam quæ spuria sit et omnino commentitia.

2. Ad S. Leonis iudicium referendum non esse quod Domnus sedi suæ post Ephesinum latrocinium non fuerit restitutus, sed ad ipsius Domni mortem, quæ restitutionem ejusdem prævenerat.

3. Maximi ordinationem Ephesinis actis ex mente legatorum sedis apostolicæ non esse annumerandam.

1212 4. Solum defectum quæ in ea reprehendus fuit, hunc fuisse, quod Anatholius ultra proprios terminos excurrere eam sibi ordinationem vindicari.

5. Leonem amore pacis istud dissimulasse; tametsi probabile est Orientales eam ob rem non fuisse ordinationem (b) retracturos. Etsi enim manifeste contra canones peccasset Anatholius, si aliorum diocesis Orientalis episcoporum ordinationem sibi arrogasset, quæ nigrum omnes Antiocheno episcopo subjectos pronuntiarat synodus Nicæna, cum tamen de Antiocheni ipsius primatis ordinatione nihil in particulari præscripsisset, contra canones non videbatur esse, si admissis omnibus provinciæ episcopis, Constantinopolitano consecrationis honor ex omnium consensu deferretur: III, inquam, qui ex decreto secundæ synodi œcumenicæ supra omnes sedes Orientales prærogativam obtinuerat.

Non difficile tamen istud ambitiose et contra consuetudinem ab Anatholio esse præsumptum: sed non sine exemplo, nec sine auctoritate canonum, quam suæ ambitioni obtenderet. Non aliter quippe ordinationem Thraciæ, Pontiæ et Asiæ dioceseon ad se

A traxerant Anatholii prædecessores, quam se metropolitico ordinationibus immiscendo, non sua quidem sponte quoad speciem, sed invitati a provincialibus episcopis, rogatique quasi ambitionum pensationum coercendarum gratia, seditionumque avertendarum, quas frequenter moveri contingebat. Nec id etiam sine domestici canonis suffragio audebant. Constantinopolitana quippe synodus canone 2, post constitutos dioceseon terminos, ita eosdem a quolibet episcopo transiliri prohibuit, ut tamen eos qui invitati a provincialibus, Ecclesiarum se alienarum ordinationibus immiscuissent, pro canonum violatoribus haberi noluerit. 1213 Non invitati, inquit, episcopi ultra dioceseon accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel quibuscumque disponendis ecclesiasticis causis. Quod dum decernerent hujus synodi Patres, ob oculos habebant procul dubio canones apostolicos 13 et 33, nec non et Nicenam definitionem. Testes habemus ipsos concilii episcopos, cujus (si non subsequentis conventus) synodicam ad Damasum aliosque Occidentis episcopos descripsit Theodorus libro v Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 8. Hæc sunt ejus verba: *De privata autem Ecclesiarum administratione antiquus, ut scitis, mos obtinuit, sanctorumque Nicææ Patrum definitio, ut in singulis provinciis episcopi provincie et si ipsi velint, cum eis finitimi ordinationes secundum utilitatem peragant. Quæ ex forma scilicet tum reliquis apud nos Ecclesias administrari, tum illustrissimarum Ecclesiarum creatos fuisse sacerdotes. Favent Antiocheni canones 13 et 22, quibus permittitur invitatis episcopis a suis alienæ provinciæ collegis, illius sese ordinationibus immiscere. His gradibus tendebant ad primum Constantinopolitani episcopi. Primum enim ex benigna canonum interpretatione invitari se curavere ad ordinationes metropolitaram. Tum quod ex gratia tantum concessum videbatur, in apertum jus transit. Denique canone ecclesiastico sancitum est, cum sese generalis synodi obtulit occasio. Iisdem passibus progressus est Anatholius ad majora. Subactis enim minorum dioceseon metropolitans, de majoribus ordinandis incessit eum ambitio. Ac primum specie turbatur, quæ tunc timenda erant, comprimendarum, sese Antiocheni episcopi ordinationi inseruit, seu, ut canones sinebant, invitatus; seu missus ab Augusto, sperans id, quod occurrenti temporum difficultati datum erat, pro inviolabili aliquando consuetudine facile recipiendum: cui demum accederet canon ecclesiasticus, quo recepta consuetudo firmaretur sancireturque in perpetuum.*

B Hæc cum ita se habeant, Maximi ordinatio irritari eam ob causam non poterat: 1214 quoniam volentibus et secundum canonum indulgentiam invitatis Anatholium Orientalis provinciæ vel diocesis episcopis, facta non erat injuria (*Vide observationem 4 ad*

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) Omnia hujus recapitulatiōnis capita ex anterioribus notis corruent.

(b) Totum Chalcedonense concillium Maximum sine ullo examine at sine ulla cujusquam protestatione suscepisse inter Patres, quia S. Leo ejus ordinationem suscepit, certum est ex testimoniis insertis actiōni 10, quæ inessum Quesnellus distorquere studuit. Nam vero; si S. pontifex illum in communionem non recepisset, ordinatio ejus, antequam inter synodi Patres admitteretur, nihil difficultatis cuiquam Orientali episcopo iniecerit, ex quo retractanda videri posset, non ita certum est, ut Quesnellus præsumit. Is quidem ut eam aliqua ratione vindicet, nec sine exemplo, nec absque auctoritate aliqua canonum peractam probare studet; quibus Leonis manifeste opponitur scribens epist. 104 Anatholium sine ullo exemplo et contra instituta canonum Maximi ordinationem præsumpsisse. Leoni autem magis quam Quesnello credendum est, Quæ enim exempla is pro-

D fert sunt episcoporum Thraciæ, Ponti et Asiæ, quæ Constantinopolitano antistiti postea attributæ fuerunt; nullum autem exemplum afferre potuit episcopi Antiocheni, de quo nunc agitur, a Constantinopolitano ordinati, aut alicujus episcopi Antiochenæ diocesis, in cujus ordinationibus nullus CP episcopus se unquam immiscuit. Canones porro, qui excipiunt invitatos ab episcopis provinciæ, ad excusandum Anatholium non conferunt, nisi ab Antiochenæ provinciæ episcopis ad Maximum ordinandum invitatus probetur. Immo cum eum contra instituta canonum ordinasse Maximum Leo testetur, episcopos provinciæ ipsum in circumstantiis canonum haud invitasse credibile est. Quod si hæc ordinatio Constantinopolitani, non autem Antiochiæ habita verisimilius judicetur, uti coniecimus not. 26 (*Supra*, col. 266, n. e) in disert. 1 Quesnelli ad annum 451, nullus canon ad hanc ordinationis rationem ullo modo excusandam poterit inveniri.

epist. 80, nunc 106). Et revera etsi Leo Anatolium A exagitans ob tentatam ab eo majorum sedium depressionem, usurpatam objicit ordinationem Maximi, neutri tamen ea de re negotium facessero visus est, non amore tantum pacis, sed etiam propter canonum de invitatis episcopis exceptionem. Præsensit etiam, ni fallor, Leo noster, nihil ab Anatolio actum esse hæc in re contra Nicænos canones, sed tantummodo contra consuetudinem seu regulam ecclesiasticam: hæc enim discrimen posuit inter utramque Anatolii usurpationem, alteram qua Antiochenum episcopum ordinare præsumperat, alteram qua secundi honoris locum invadere tentavit: hæc contra Nicænos canones esse clamitat, illam vero contra canonicam regulam. Post consecrationem, inquit (Epist. 80, nunc 106, cap. 2), Antiocheni episcopi, quam libinet contra canonicam regulam vindicasti, doleo etiam in hoc dictionem tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Ni-

canonum canonum constitutiones conareris infringere; tanquam opportunum se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertie dignitatis amiserit, etc. Notanda enim orationis æxesis in secundæ usurpationis narratione.

Quamobrem illam facile dissimulavit, hæc velut inauditam et tolerandam nunquam se passurum spondit: quoniam Nicænos canones totius mundi veneratione consecratos, aliisque omnibus singulari privilegio sacratiores infringebat pessumdabatque. Ex dictis sequitur non magis dispensatione vel confirmatione opus fuisse in ordinatione Maximi, quam illud opus fuit, cum Joannes Chrysostomus tot ordinationes ac depositiones etiam episcoporum aggressus est perfectique in Asiaticis Ecclesiis, quod et refert actio 12 Chalcedonensis concilii, et confirmant quoque res a Chrysostomo gestas prosecuti sunt.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

In dissertationem nonam Quesnelli, de causa Domni Antiocheni.

1215 1. Quoriam consilio Quesnellus actionem B Chalcedonensem de Domino a Rustico Romano Ecclesiæ diacono inventam et editam, de qua jure dubitari nequit, in certæ suppositionis opinionem adducere tam proluxa disputatione nisus sit, non valet inquirere. Præfert ille num. 3: Hæc actionem minime commentitiam esse, sed genuinam, totis viis peroptare. Hoc enim si esset, jam præclarissimum antiquissimumque præ manibus haberemus testimonium summæ auctoritatis pontificis Romani tum in synodos, tum in Orientales episcopos, majoram, inquam, ac primarum sedium episcopos. Dum hoc documentum apocryphum et supposititium esse probare studuit, si graviora et satis firma protulisset argumenta, condonandum esset. At ea quæ adduxit in medium, adeo sunt exilia et imbecilla, ut non solum Baluzius, qui Quesnellum in non paucis refellendum et impugnandum sibi sumpsit, verum etiam Tillemontius, qui et in pluribus favet, eorum imbecillitatem fateri et demonstrare compulsus fuerit.

2. Actio Chalcedonensis a Rustico edita Domnum adhuc vivum præsumit. Econtra Quesnellus enim ante Maximi ordinationem vita excessisse contendit. At Maximum vivente adhuc Domino ordinatum non ex hac una controversa actione colligitur, verum etiam ex indubio actionis 10 testimonio, quo rescissis omnibus pseudosynodi Ephesinæ gestis Maximi Antiocheni exceptio facta fuit. Omnia siquidem pseudo-Ephesina gesta rescindere idem fuit ac simul irritas facere et declarare omnes episcoporum depositiones quæ iisdem gestis sancitæ fuerant, eosdemque episcopos suis sedibus restituere, ac subrogatos remove. Post hæc autem gesta rescissa non solus Maximus, qui Domino deposito fuerat suffecus, sed etiam Anatolius, qui Flaviano pariter deposito successit, ex Chalcedonensis concilii nunc in suis sedibus remanserunt. Quid autem causæ fuit cur unus Maximi, non vero Anatolii exceptionem synodus fecit? Ratio ibidem pro Maximi exceptione allata hæc fuit, quia Leo pontifex ejus ordinationem suscepit et confirmavit, dum illum in communionem recepit. Sed jam ante concilium idem pontifex etiam Anatolii ordinationem susceperat; nec tamen hæc de ipso ratio producta aut producenda visa est. Peculiaris ergo solus Maximi exceptio aliquid peculiare in eo præsumit quod in Anatolio non contigit. Cum Flavianus jamdiu esset mortuus, timeri non poterat ab Anatolio ne rescissis pseudo-Ephesinis gestis in suam sedem rediret. Cum vero Dominus adhuc viveret, ne ex eorundem actorum rescissione aliquando vellet suam sedem repetere, Maximus metuere poterat; et idcirco peculiaris pro Maximo exceptio necessaria fuit. Cur autem Dominus, si in vivis erat, non ita suæ sedi resti-

tutus fuerit in synodo Chalcedonensi, uti inter cæteros suæ sedi redditus fuit Ibas Edessenus, licet Nonnus ei subrogatus viveret, ea de causa accidisse videtur, quia Dominus in pseudosynodo cum aliis lapsus, post depositionem pœnitentia ductus, ac in eremum sese recipiens, episcopatum Maximo sponte dimisit; cui Idem Maximus miseratione commotus pensionem, qua ille contentus erat, ne monachis gravis esset, in Chalcedonensi procuravit. Sed quæcumque fuerit hujus facti ratio, non propterea repudiandum et negandum est factum ipsum aliunde certum, nisi manifesta, quæ nondum apparuit, ratio contrarium evincat. Hoc autem Chalcedonensis certissimæ actionis testimonium tantum est ad destruendam Quesnelli hypothesim, ut quæcumque ab eo afferuntur præ hoc **1217** testimonio nihil possint. Aliud argumentum fortassis evidentiussimè adjicere placeat, ex quo Maximum vivo adhuc Domino episcopum ordinatum multo magis patebit. Certum est ex Cyrillo Scythopolitano in Vita S. Euthymii, Domnum post depositionem in se reversum, ac pœnitentia ductum, quod eidem S. Euthymio non obedisset, ad eum rediisse ac in eremum sese recepisse. Hunc quidem statim post depositionem eo migrasse arbitratur Quesnellus. At cum omnes episcopi in latrocínio Ephesino depositi hæresis nomine, ex more illorum temporum pulsati fuerint in exilium, simili pœna multatum etiam Domnum dubitare non licet. Porro exules episcopi revocati non fuerunt nisi post Theodosii mortem, cum novus imperator Marcianus eos redire jussit (Leo epist. 77). Vivo igitur Theodosio Dominus sicut revocatus non fuit ab exilio, ita nec in eremum potuit proficisci. Maximum vero ordinatum fuisse ante obitum Theodosii probavimus not. 26 (Supra, col. 266, n. c) in dissert. 1 Quesnelli ad an. 451. Hæc ergo ordinatio contigit Domino adhuc vivente, antequam ab exilio revocatus in solitudinem pergeret. Hoc argumentum ita nobis videtur evidens, ut pluribus laborare in refellendis singulis Quesnelli conjectationibus opus non sit, cum præsertim has in notis ipsi dissertationi suo cujusque loco subjectis satis solverimus. Qui autem plura legere cupit, adeat Baluzium in præfatione ad antiquam versionem synodi Chalcedonensis num. 92 et seqq., atque Tillemontium in Leonem not. 54. Ipse etiam Quesnellus imbecillitatem suam perovisisse videtur. Cum enim post Baluzium secundam editionem curans ea fere omnia vindicare nisus sit quæ impugnavit Baluzius, hoc tamen in capite quod proluxius ab illo aggressum et impetum fuit, licet aliquid novi inseruerit ex Labbeo et Cotelero, nihil tamen Baluzii argumentis reposit. Id non alia de causa contigisse credibile est, nisi quia quod probabiliter regeret non invenit.

5. Hic autem addemus ex vetustissimo codice Vaticano 1322, tres synodi Chalcedonensis actiones ad Maximum pertinentes, quarum dux Domni etiam causam respiciunt, et una ignota omnino est, ex quibus germanitas controversæ actionis maxime confirmabitur. Licet has a cardinali Casanata Baluzius ediderit, cum tamen ipsa ab eo acceperit in fine suæ editionis, nec potuerit easdem commode considerare et evolvere, quid contineant, satis animadversum non fuit, nec illam e tribus actionibus antea ineditam a quopiam detectam invenimus.

4. De codice quem Romæ licuit expendere, imprimis dicamus. Millenariam ætatem superat, cumque pertinuerit ad Ecclesiam Veronensem, ut liquet non solum ex tribus documentis Veronensibus in fine descriptis, verum etiam ex notatiuncula antiquissimi characteris VERONA in superiori margine paginæ 25, hic profecto codex vel fuit unus ex illis quos Pacificus archidiaconus Veronensis Ecclesiæ incunte nono sæculo comparavit, vel inter eos erat qui ante ipsum Pacificum ad nostram Ecclesiam spectabant. Continet autem concilium Chalcedonense ex editione Rustici, sed mutilum: incipit enim ab actione secunda. Accedit in fine relatio concilii ad S. Leonem ex antiqua versione cum quampluribus episcoporum subscriptionibus, quæ in nullo alio manuscripto inveniuntur. Præmittuntur autem initio (quod mutilum agnoscitur) paginæ quatuor et viginti scriptæ characteribus diverso a characteribus reliqui codicis, eoque minusculo, sed antiquo; in quibus quædam documenta ad Chalcedonensem synodum pertinentia leguntur. Hæc autem cum in rem nostram maxime conferant, accurate consideranda sunt. Indicem primo subjicimus, servata lectione etiam mendosa codicis.

5. Pagina igitur secunda (prima enim desideratur) sic habetur. *Exempla [Leg. exemplar] epistolæ sacræ secundæ, quem [Leg. quæ] missæ sunt sanctæ synodo, quem [Leg. quæ] ad Nicæam convenit, de transeundo ad Chalcedonam. Victor [Leg. Victores] Valentinianus et Marcianus Augusti. Festinantes nos ad sanctam synodum pervenire, publica res..... casu necessaria satis inibuit [Leg. inibuit]. Sed his [Leg. ex his] quæ vestra sanctitas scribit, agnovimus plures, etc.* Est lectio diversa a vulgata tomo IV Concil. Ven. edit. col. 843, hæcque nostra videtur ipsam originale Latinum; vulgata autem indicia præfert versionis ex Græco: hujusmodi enim sacræ, ut alibi diximus, Latino et Græco sermone edebantur. *Secundæ sacræ mentio innuere videtur, prima pagina, quæ deest, descriptam fuisse primam eorumdem imperatorum sacram, 1219 qua synodus Nicææ indicta fuerat, cuiusque originale Latinum exhibetur in collectione Quesnelliana, cap. 25.*

Tum eadem pagina tergo: *Imperatores Cæsares Valentinianus et Marcianus victores Augusti sanctæ synodo, quæ apud Nicæam divino arbitrio et nostro decreto est congregata. Et quidem per sacras litteras nostras jam certum vestræ fecimus sanctitati ut ea quæ a sanctis Patribus nostris de venerabili atque orthodoxa fide constituta sunt confirmentur, ne ulterius orthodoxi populi vario videantur errore decepti, etc.* Est tertia sacra ad Patres adhuc Nicææ degentes missa, diversæ lectionis a vulgata tom. IV, col. 846, et uti videtur, ex originali Latino.

Dein pag. 3: *Ordo gestorum habitorum Chalcedona præsentibus Marciano et Pulcheria Augustorum [Leg. Augustis], Paschasino Lybitano (a) provincie Siciliæ, et Luculensi Ausculano, et Bonifacio presbytero urbis Romæ vicariis religiosissimi et beatissimi*

(a) Leg. *Lilybetano..... et Lucutio, vel Lucensi Ausculano.* Alii enim optimæ notæ codices Latini habent *Lucensis*, uti codd. Sirmundi in exemplari sententiæ ad Gallos missæ indicati not. 7 (Tom. præced., col. 990, n. c) in epist. 105, et præstantissimus cod. Ratisp. citatus not. 11 (*Ibid.*, col. 919, n. 1) in epist.

A *Romanæ sacrosanctæ Ecclesiæ papæ Leonis, et cæteris episcopis, qui etiam subscripserunt. Cum pervenisset piissimus et fidelissimus imperator Marcianus, etc.* Est ipsa fere tota actio 6 Chalcedonensis, nimirum post breviorum introductionem, quæ etiam in Quesnelli collectione legitur cap. 25, allocutio Marciani ad synodum ex originali Latino in eadem collectione recepta, acclamationes Patrum, et definitio fidei, cui duo distinctæ symbola inserta sunt. Solum episcoporum et aliorum præsentium præmissus catalogus, ac subscriptiones, ac postrema pars ad canones sanciendo pertinentes præmittuntur. Hæc autem acclamationes et definitio inedita hactenus et incondita interpretatione efferuntur.

Post hæc pag. 8 a tergo eadem definitio fidei repetitur ex alia versione cum hoc titulo: *Incipit quæ his præsentibus episcopis acta sunt in Chalcedonensi concilio.*

B *Venerabilis totius mundi conventus, qui ex gratia Dei nostri, etc.* Afferuntur hic quæ Baluzius ex hoc codice edidit, et novissime recusa sunt tom. IV Concil. Ven. edit., a col. 2063 usque ad 2065. Quo in loco duo observanda sunt: 1° Ex duobus symbolis unum Constantinopolitanum, seu unum Nicæum in Constantinopolitano auctum profertur, cui in fine additur anathematismo Nicæo contra Arianos; 2° huic anathematismo subnectitur *confessio fidei catholice* subjecta epistolæ Damasi ad Paulinum, quæ sic incipit: *Post hoc concilium Nicæum, quod in urbe Roma, etc.,* quam confessionem Nicæam quidem symbolo et anathematismo nulla distinctione additam reperimus in duobus mss. antiquis Vaticanis 1337 et 1338, ac Baluzius pariter nactus est in aliis codicibus Colbertinis a P. Coustantio laudatis tom. I Epistolarum Roman. pontif. pag. 510, not. 2. Romanis scilicet cum olim ignotum esset Constantinopolitanum concilium, in quo contra Macedonianos Nicæo symbolo quædam adjecta fuere pro statuenda divinitate Spiritus sancti, hujus additionis loco iidem Romani laudato symbolo Nicæo subjecisse videntur hanc confessionem fidei, qua apud ipsos eorumdem Macedonianorum error ante ipsam Constantinopolitanam synodum proscriptus fuerat. Cumque hæc confessio in Occidente obtineret, et omnibus nota esset, eadem post Nicæno-Constantinopolitanum symbolum definitionis Chalcedonensis versioni, quam primo factam credimus, inserenda visa est. Primo, inquam, factam credimus: nam S. Leo fidei definitionem Latino utique reddidit statim ab initio se expendisse et probasse innuit epist. 114, c. 1, cum tamen nondum legerat Latinitate donata cætera concilii gesta ac sextam actionem, cuius brevium, ut mox videbimus, a Juliano transmissum se nondum accepisse testatur epist. 113, c. 3. Alia quædam gesta, quorum in hisce litteris mentionem facit, ex legatorum relatione ac Græcis gestis confuse perspectis cognoscere et judicare potuit; definitionem autem fidei probare (quod examen diligentissimum requirit) homo Græci sermonis vel ignarus, vel non satis peritus, sine Latina interpretatione non potuit. Post hanc igitur primam 1221 definitionis versionem præmissa fere integra sextæ actionis interpretatio subinde facta videtur, in qua idcirco eadem definitio fidei continetur ex alia versione Græco exemplo quoad substantiam magis congruente, licet valde incondita, et in nonnullis etiam particulis valde vitiosa, ut sunt illa omnia quæ ante omnium actuum interpretationem a Græcæ Latineque lingue peritiori postea lucubratam, Leone vivente Latinitate donata fuerunt.

85, et Vindebon. collectionis 5, not. 9 (*Ibid.*, col. 937, n. 1) in epist. 93. Hinc suspicio est non levis verum legati nomen fuisse *Lucensis*, quod in actis synodi Græcæ redditum Λουκίνιος, Latinus interpretæ *Lucentius* vertit, vel, ut alii codd. a Baluzio consulti, *Lucensis*. Versio prisca pariter habet *Lucullensis*,

Sequitur breviarium actionum tertiae et sextae. A Sunt duae praecipuae actiones concilii, ex quibus caetera aliis antecedentibus actionibus gesta satis intelliguntur. Breviarium tertiae actionis, qua Dioscorus damnatus fuit, sic exorditur: *Incipit actus synodi Chalcedonensis, quae congregata est iii idus Octobris. Residentibus episcopis suprascriptis legitur, etc.*, uti videre est tom. IV Concil. col. 2065. Breviarium vero actionis sextae, qua definitio fidei edita est, incipit cum hoc titulo: *Item Chalcedonenses octavo kal. Novembris gesta hoc continent. Residet imperator cum episcopis, etc.*, uti laudato t. IV, col. 2066 et 2067.

Tum pag. 13 additur versio trium actionum ad Maximum Antiochenum pertinentium, quarum prima agens de compositione inter eundem Maximum et Juvenalem Jerosolymitanum habita fuit vii kal. Novembris; altera habita vi kal. ejusdem mensis, Domini causam respicit; tertia vero etsi in codice nullo distinctionis titulo praenotetur, diversa tamen agnoscitur ex die diverso, die (forte pridie) kal. Novembris; haecque de Juvenali simul ac de Domino agens, ex solo hoc codice suppletur, sententiamque Quesnelli multo luculentius refellit; qua de re postea dicendum erit pluribus postquam has tres actiones exhibuerimus.

Pag. 16 iterum profertur allocutio Marciani ad synodum hoc titulo eidem praescripto: *Allocutio imperatoris Marciani. Cum in sancta Chalcedonensi synodo convenissent praesente Augusta Pulcheria dixit. Ubi primum, etc.*

Pag. 17: *Incipit constitutio ad synodum Chalcedonensem. Imperator Marcianus. Tandem aliquando, etc.*, uti in collectione Quesnelliana, cap. 26.

Eadem pagina: *Incipit alia constitutio divae memoriae Marciani in (Leg. pro) synodo Chalcedonensi. Imperator Marcianus Augustus Palladio praefecto praetorii. Venerabilem catholicae orthodoxorum fidei, etc.*, quae in supradicta Quesnelli collectione recitatur, cap. 27.

Pag. 18, epistola Leonis papae ad eandem synodum, quae in nostra editione est epist. 114.

Pag. 19, alia ejusdem ad Anatolium, quae nobis est epist. 87.

Pag. 20, alia ad imperatorem Marcianum. Nobis est epist. 89.

Eadem pagina, alia ad synodum Chalcedonensem, quae est epist. 95.

Pag. 21, alia ad Marcianum, quae in hac editione est epist. 94.

Tandem pag. 22: *Imperator Marcianus Augustus Palladio praefecto praetorii. Licet etiam sacratissima constitutione, etc.*, uti in Quesnelli collectione, cap. 28.

6. Ut praestantiam hujus rarissimae collectionis quisque perspiciat, animadvertendum est in indicatis documentis ea ex Chalcedonensibus gestis collecta fuisse, quae primitus vivente Leone Latine redita fuerunt; cujusmodi est versio integrae fere actionis vi, et alia versio definitionis fidei: unde auctor collectionis Quesnellianae, quae anterior versione integra omnium actorum Chalcedonensium, non nisi primas interpretationes recepit, caput vigesimum quintum ex his versionibus derivavit, ut superius monuimus. Ipsa quoque inconcinnitas et ruditas interpretandi primum felum interpretis seu interpretum Graecae linguae minus peritorum satis declarat. Breviarium duarum actionum tertiae et sextae esse illud breviarium quod Julianus Coensis ad Leonem misit, satis probabiliter ostendemus in observationibus ad not. 2 (Tom. praeced., col. 1433, n. *) Quesnelli

(a) *Leg. VC. magistro militum et exconsule ordinario, etc.*, uti liquet ex act. 4 et aliis, in quibus hic idem Anatolius nominatur. Hoc autem loco praeterea notandum est, haec et sequentia verba usque ad *reverentissimis episcopis deesse in codicibus Rustici; unde vel in hoc exactior est nostra interpretatio.*

in epist. 113. Actio de compositione inter Maximum et Juvenalem versionem exhibet diversam non solum ab interpretatione Rustici, quae legitur tom. IV Concil., col. 1515, verum etiam ab antiqua, quae ibidem profertur col. 2035, eaque vetustior agnoscitur, et, ut paulo post probabimus, ex originalibus gestis profecta, ac sane melioribus quam quae Rustico ac antiquo omnium actorum interpreti usui fuere. Ab eodem vero hujus versionis auctore ex iisdem sincerioribus Graecis gestis Latine redditae fuere duae aliae actiones, de quibus redidit sermo. Ipsum Latinum originale 1223 exemplar allocationis Marciani imperatoris, quod in hac versione insertum, antiquo omnium actorum interpreti, et auctori etiam vetustioris versionis in Hispanica et Isidoriana collectionibus receptae defuit (hi enim eam ex Graeco reddere coacti fuerunt) acta concilii primigenia et originalia nostro interpreti praesto fuisse demonstrat, in quibus ea allocutio Latina et Graece pronuntiata, utroque sermone descripta fuerat, ut ex Rustico didicimus. Leges tandem sex, et omnes originales Latinae, ac Leonis epistolae fere rarissimae, omnesque sincerae collectorem ex optimo fonte ebibisse confirmant. Haec vero omnia, si exacte perpendantur, quantum fidem concilii huic collectioni et actioni ipsi de Domino, quam Quesnellus expungere nititur, demo est qui non videat.

7. Nunc actiones tres ad Maximum Antiochenum pertinentes, quarum duae Domino respiciunt, proferamus, ut in laudato codice exhibentur cum hoc titulo.

Exemplar gestorum de Graeco in Latino (sic) translatum.

Consulatu domni nostri perpetui Augusti vii kal. Nov. Chalcedone secundum praecipuum divinisimae elementissimi domini Marciani perpetui, convenientibus in sancta ecclesia sanctae martyris Eufemiae (a) viret et magistri militum consule ordinario et patricio Anatholio et viro clarissimo et illustri praefecto Palladio, et v. c. et illustri magistro officiorum Vincomalo, convenientibus etiam (b) et Paschasio et Lucullensio reverentissimis episcopis, et Bonifacio viro religioso presbytero vicario archiepiscopi senioris Romae Leonis, et Anatholio venerabili archiepiscopo splendidi nominis Constantinopolitanae, et Maximo venerabili episcopo Antiochia Syriae, et Juvenale venerabili episcopo Hierosolymitano, et caetera sancta et oecumenica synodo hodie quae secundum sancta divalia divinisimae et elementissimi Domini in Chalcedonense civitate congregata est, omnibus residentibus ante cancellos sancti altaris, magnificentissimi et illustres iudices dixerunt. Divus et elementissimus noster dominus rogatus a Maximo et Juvenale sanctis episcopis, praecipit nos inter eos audire de his quibus vertuntur capitalis, et convenientes memorati venerabiles viri certa ad invicem, nulla interveniente scriptura, statuerunt quae nobis manifesta (c) constituerunt [et videntur ex] consensu juste esse statuta. Haec itaque necessario arbitrati sumus et in conspectu sanctae synodo sin-

(b) *Leg., et Paschasino, et Lucensi, vel Lucentio. Paulo post pro vicario leg. vicariis.*

(c) *Leg., constituerunt; post quod verbum in codice sunt signa brevis lacunae. Uncis inclusa suppleta ex aliis versionibus. Post pauca legendum sanctae synodi.*

gula instruere, ut et de vestro decreto et ex nostra A sententia quæ placuerint roborentur.

Maximus reverentissimus episcopus Antiochiæ Syriæ dixit: Placuit mihi et reverentissimo episcopo Juvenali, quos post multam altercationem ad concordiam et sedem Antiochiæ urbis, quæ est sancti Petri; habere duas Phœnicas et Arabiam, sedem vero Hierosolymitanam habere tres Palæstinas; si tamen id venerabili patri nostro archiepiscopo Romæ majoris Leoni placuerit, qui cupit (a) ubi sanctorum Patrum canones infringibiles permanere; et rogamus ex sententia vestræ magnificentiæ et sanctæ (synodi) per scripturam hæc roborari.

Juvenalis venerabilis episcopus Hierosolymitanus dixit: Eadem mihi placuit ut sanctam quidem Christi anastasin tres Palæstinas habere, sedem vero Antiochiæ duas Phœnicas et Arabiam. Rogo et ego ex sententia vestræ magnificentiæ et sanctæ synodi hæc roborari.

Paschasinus et Lucullensis venerabiles episcopi et Bonifacius presbyter vicarii sedis apostolicæ per Paschasinum venerabilem episcopum dixerunt: Ea quæ concordantibus fratribus nostris Maximo V. R. Antiochenæ Ecclesiæ episcopo et sancto et venerabili Juvenali Hierosolymitano bono pacis placuisse **1225** noscuntur, id est, ut Antiochena Ecclesia duas Phœnicas et Arabiam habeat, Hierosolymitana vero tres Palæstinas habeat, etiam nostræ humilitatis interlocutione firmentur, ut nulla in posterum super hoc negotio supradictis Ecclesiis controversia relinquatur.

Qua interlocutione Græcæ interpretata per Veronicianum virum devotum agentem in rebus et secretarium sacri consistorii, Anatholius venerabilis archiepiscopus gloriosissimæ Constantinopolitanæ dixit: Quæ complacita sunt inter beatissimum episcopum Maximum Antiochiæ et venerabilem episcopum Hierosolymitanum Juvenalem, et ex mea interlocutione firma manebunt. Et sancta quidem Ecclesia Antiochenæ urbis duas Phœnicas et Arabiam habeat, sancta vero Ecclesia Hierosolymitanorum tres Palæstinas habeat, ut deinceps unaquæque Ecclesia adversus alteram propter hanc rem nullam habeat altercationis querelam.

Omnes universi venerabiles episcopi vociferati sunt, quorum nomina infra scripta sunt. Et nos hæc ipsa **D** dicimus, consentimus eis quæ a Patribus dicta sunt.

Magnificentissimi et gloriosissimi iudices dixerunt: Opus (b) et hic factum et sanctæ Trinitatis et divini clementissimi nostri imperatoris præpositionis, ut ea quæ jurgantur ab eis (c) quæ altercari poterant uni consilio deciderent voluntati quæ ad concordiam. Igitur Maximi sancti episcopi Antiochenensium et Ju-

(a) Sic codex. Vulg., *ui*; sed emendandum ubique contextus ostendit.

(b) Leg., et hoc factum est sanctæ, etc.; ac dein propositi, seu propositionis pro præpositionis.

(c) Locus valde corruptus. Legendum fortassis, qui altercari poterant, uno consilio deciderent voluntati-

venalis sancti episcopi Hierosolymitani factus consensus, sicuti singulorum expositio firma ex nostra sententia stat, decreto sanctæ synodi in perpetuo tempore permanebit; id est, ut Maximus quidem sanctus episcopus sive sancta Antiochenensium civitas duas Phœnicas et Arabiam sub potestate sua habeant; Juvenalis vero sanctus episcopus Hierosolymitanus sive sancta Ecclesia quæ sub ipso est, tres Palæstinas sub potestate sua habebit; sopitis secundum præceptum divi et clementissimi nostri Domini universis pragmaticis, aliisque promeritis (d) partibus litteris divinis, et multæ in eis ascriptæ, hæc scilicet... causa secularia. Et alia manu. Edantur.

Exemplum ex Græco in Latino.

Consulatu domini Marcelliani perpetui Augusti et **B** qui nuntiatus fuerit vi kal. Novembris, Chalcedonæ, secundum præceptum divi clementissimi domini nostri Marcelliani perpetui Augusti, convenientibus in sancta ecclesia sanctæ martyris Euphemiæ magnificentissimi et gloriosissimi magistro militum exconsule et patrio Anatholio, et magnificentissimo gloriosissimo præfecto sacri consistorii [prætorii] Palladio, et magnificentissimo et gloriosissimo magistro sacrorum officiorum Vincomalo, convenientibus etiam et Paschasino et Lucentio viris reverentissimis episcopis, et Bonifacio viro reverentissimo presbytero (e) vicario sancti archiepiscopi senioris Romæ Leonis, et Anatholio viro reverentissimo archiepiscopo (f) magnissimi nominis Constantinopolitani, et Maximo viro reverentissimo episcopo Antiochiæ Syriæ, et Juvenali viro reverentissimo episcopo Hierosolymitano, et cætera sancta synodo quæ ex sanctione divi et clementissimi domini nostri in Chalcedonensi civitate congregata, quorum nomina superscripta, residentibus universis ante cancellos sancti altaris, Maximus vir reverentissimus episcopus Antiochiæ dixit: Deprecor magnificentissimos et gloriosissimos iudices et sanctam hanc universalem synodum humanitatem exercere in Dominum [Leg. Domnum], qui fuit Antiochiæ episcopus, et statueret ei certos sumptus de Ecclesia quæ sub me est.

Paschasinus et Lucullensis viri reverentissimi episcopi et Bonifacius presbyter vicarii sedis apostolicæ per Paschasinum virum reverentissimum episcopum dixerunt: Sanctus ac beatissimus papa, qui episcopatum sancti ac venerabilis **1227** Maximi episcopi Antiochenæ Ecclesiæ confirmavit, justo satis iudicio ejus meritum approbasse videtur: siquidem memoratus vir reverentissimus episcopus Maximus suo arbitrio Domino voluit esse consultum, ut sumptus ei de sua Ecclesia miserationis intuitu prout aestimaverit largiatur, ut contentus alimoniis quiescat in posterum.

tisque concordia, vel quid simile.

(d) Leg., a partibus litteris divinis et multæ in eis ascripta, hac scilicet de causa. Et alia manu, etc.

(e) Leg. vicarius, ex Rustico et contextu.

(f) Sic etiam codices Rustici oro maximi.

Qua (a) confessione Græce per Veronicianum virum devotum secretarium sacri consistorii translata, Anatolius vir reverentissimus episcopus Constantinopolitanus dixit: Laudo et ego compassionem beatissimi episcopi Antiochiæ Maximi, in quibus spontanea voluntate ipse tales preces obtulit ut sumptus præstaret Domino, qui fuit episcopus Ecclesiæ sanctæ quæ sub eo est, præter hoc prædicto nihil requirente.

Juvenalis episcopus Hierosolymitanus dixit: Amplector et ego consilium sancti episcopi Antiochiæ Maximi. Universæ sanctæ synodus vociferata est (b) quorum nomina his. Decibiles merito benivolentiæ archiepiscopi. Omnes cogitationem ejus laudamus. Hæc decet ejus æstimationem. Humanus cogitatus pontificis. Magnificentissimi iudices dixerunt: Amplectente sancta synodo arbitrium Maximi viri religiosi episcopi Antiochiensis, quod de Domino probavit, et nos idem consentimus, (c) quæ sunt ejus arbitrii derelinquentes de Domini honorificentia. Et alia manu. Edantur.

Consulatu piissimi et amatoris Christi Flavii Marciani perpetui Augusti et qui nuntiatus fuerit, (d) die kal. Novembris, Chalcedone metropoli Bithyniæ provinciae sancta major et œcumenica synodus quæ Dei gratia et sanctione piissimorum imperatorum virorum religiosorum congregata est, statuit ea quæ ejus sunt. Quidam quidem de instantia beatissimorum episcoporum operata est ut Maximo Antiochiensi majoris civitatis, et Juvenali Hierosolymensium gratia redderetur; justam etenim est ut memoria (e).... actorum pax obtineat. Plerimque itaque ab utrisque dictis.... conspectu jus sanctæ majoris synodi magnificentissimorum et gloriosissimorum iudicum sub præsentis conventu (f) utriusque; et ut duas quidem Phœnicæ et Arabiam supra alias Orientalis provinciae sub sede Antiochiensis Ecclesiæ agere et sufficere (g) eorum regentiæ, et nihil aliquando amplius querere; tres vero Palæstinæ sub sede esse Hierosolymæ Ecclesiæ et sufficere earum regentiæ et nihil in posterum querere. Conventu etiam et omnia quæ hic acta sunt et pragmatica gesta et multa vel si quid aliud sive per episcopos sive per imperatores aut iudices facta sunt, (h) utriusque partibus vacua esse

A omnino. Hæc præfati beatissimi episcopi non ex decreto judiciali, sed ex communi consensu complexi sunt, et (i) consenserunt accipiant. Igitur ultimus (j) eodem beatissimum episcopum Maximum petentem humanitatem de Domino qui fuit episcopus Antiochiæ, (k) ut et communicationem ut plebeo præstari tantummodo, ut sumptus ex eadem quæ sub eo est sancta Ecclesia, in eo statu durante in quo est, et nihil amplius requirente. Pariter et nos decernimus, et decreto communi firmamus hæc quæ suprascripta, et immoventia et firma sancimus.

1229 Paschasinus et Lucensis et Julianus episcopi sancti, et Bonifacius presbyter vicarij beatissimi papæ Leonis dixerunt: Beatissimus papa caput universalis Ecclesiæ, apostolicæ dignitatis honore conspicuus, Leo, privilegia Antiochiensis Ecclesiæ reformari secundum veterum Patrum statuta constituit. Ideoque et nos Phœnicæ primam vel secundam simulque Arabiam, quæ nuper amiserat, revocari ad jus pristinum, sancta synodo consentiente, decrevimus: quia hoc præstantibus illusterrimis præcellensque iudicibus pacis (l) studiis utriusque episcopis placuit conventio, (m) provinciarum divisio quiete mitigaret. Unde Hierosolymorum prædictus antistes tres Palæstinæ, quæ olim tenuit, inconcusse possideat; Antiochenus vero memoratas iustitia exigente (n) reciperet; quatenus dissensione depulsa, sacerdotali concordia inviolata serventur. Laudantes namque votum reverentissimi Antiochiæ urbis Maximi, quod circa Dominum ejusdem quondam civitatis antistitem spontanea voluntate dignanter ostendit, ut humanitatis solatia ab Ecclesia consequatur, nostrâ interloquutione firmamus, ita ut ceteros annis singulis consequatur, nihilque amplius requirere audeat, sed in eo statu communionis tantum fruatur et regule.

Paschasinus episcopus statui et subscripsi.

Lucensis episcopus statui et subscripsi.

Et cæteri episcopi infrascripti ita subscripserunt, qui supra scripti sunt.

8. Observandum est has tres actiones in laudato codice insertas esse documentis Chalcedonensibus ejus antiquissimæ versionis, quæ legitur in perlecta collectione Quesnelliana, et ante integræ ejusdem concilii interpretationem; uti vocant, antiquam obtinebat; quamque Leone vivente statim post concilium

(a) Legendum interlocutione. Rustici tamen codices D confessionis nomen similiter præferunt.

(b) Tres voces quorum nomina his nullam sensim afferentia ignorant Rustici codices. Post pauca legendum eam Rustico: Hic decet ejus æstimationem humanus cogitatus pontificis.

(c) Melior syntaxis apud Rusticum: Ejus arbitrio relinquentes quæ sunt de Domini honorificentia.

(d) Forte pridie.

(e) Hic et deinceps, ubi puncta notantur, corrosus est codex. Forte placitorum; et dein in conspectu hujus sanctæ majoris synodi, ac magnificentissimorum, etc.

(f) Forte utrisque, et postea Orientales provincias.

(g) Leg. earum.

(h) Forte utrisque.

(i) Supple quæ.

(j) Leg. eundem, vel aliquid deest.

(k) Ut abundat, vel scribendum et ei; ac similiter post pauca: Et sumptus pro ut sumptus. Hoc autem loco adinadvertenda sunt potissimum verba et ut communicationem ut plebeo (id est laico) præstari tantummodo; ex quibus Dominum dimisso non tam episcopatu quam episcopatus honore contentum fuisse laica communione, et uti laicum sese gessisse colligitur; quod plane concinit cum his quæ narrat Cyrillus Scythopolitanus in Vita S. Euthymii apud Cotelierium tom. II Monum. Eccl. Græc. pag. 247, ubi eum in eremum se recepisse et monachi vitam cum ipso S. Euthymio egisse significat.

(l) Leg. studio.

(m) Hanc mendosam lectionem sic corrigi posse suspicamur: Ut provinciarum divisio quiete mitigaret, vel quid simile.

(n) Leg. recipiat.

elaboratam nihil ambigimus. Antequam enim integra illa gestorum Chalcedonensium versio fletet, quæ antiqua dicitur; quædam præcipua documenta Chalcedonensia Latine statim reddita fuerunt, quæ idcirco in vetustiores collectiones Latinas tractata inveniuntur. Vide quæ in hanc rem dicemus in observationibus ad not. 3 (Tom. præced., col. 1435, n. a) Quesnelli in epist. 113. Ejusdem itaque temporis harum etiam trium actionum versio esse videtur; unde harum versionem multo anteriorem Rustico et antiquo interprete paulo post videbimus.

9. Cum vero præcipua illa Chalcedonensium gestorum capita et documenta, quæ statim ab initio Latinitate donata fuerunt, generalia et maximi momenti fuerint, ut ex laudata observatione patebit, cur inter particulares causas, aliis omnibus omissis, solæ tres actiones ad Maximum Antiochenum pertinentes Leone vivo Latinitate donatæ fuerint, si quis inquirat, dicemus suspicari nos Græcum earumdem exemplum ad Leonem a Maximo fuisse transmissum, cum ad ipsum in rem suam litteras et nuntios misit, easque hac occasione redditas fuisse Latine. Ex epistola enim Leonis 119 ad eumdem Maximum satis colligitur hunc de læsis Antiochenæ sedis privilegiis apud pontificem fuisse conquestum; huc enim procul dubio respicit S. Leo, cum ibidem scribit: *Unde cum aliquid pro Antiochenæ Ecclesiæ privilegiis dilectio tua agendum esse crediderit, propriis litteris studeat explicare.* Id autem respicere eam compositionem qua Juvenali Jerosolymitano tres Palæstinas in Antiochenæ sedis præjudicium Maximum cesserat, satis indicant sequentia, quibus Juvenalis ausus S. pontifex reprobat, legatorumque assensum contra Nicænos canones irritum declarat. Soli enim cessionis Palæstinarum, quæ Nicænis decretis adversabatur, legati pontificis assensum præstiterant. Ei vero compositioni Maximum in synodo Chalcedonensi assensus fuerat non absolute, sed, ut in nostro codice legitur, sub hac conditione: *Si tamen id venerabili patri nostro archiepiscopo Romæ majoris Leonis placuerit.* Placere autem hanc compositionem persuaserat legatorum assensus atque sententia promulgata actione ultiora: unde tunc acquievit Maximus, et compositio probata fuit. At cum ille subinde in causa Anatolii cognovisset Leonem nolle quidem valere, quod Nicænæ synodi statutis opponeretur, in spem erectus, ne idem pontifex probare vellet compositionem cum 1231 Juvenali, quæ canonis Nicæno apertissime repugnabat, ipsius mentem explorare voluit per litteras, et in hanc potissimum rem Marianum presbyterum et Olympium diaconum misisse videtur cum laudatis Chalcedonensis synodi actionibus quæ huc pertinebant, quibusque consensus abs sese ita sub conditione datus exprimitur, ut si pontifex legatorum sententiam irritam crederet, redintegrandis suæ Ecclesiæ privilegiis locus pateret. Hinc in allegata epistola S. Leo tum ante tum post reprobatur Juvenalis principatum in tres Palæstinas, inane et irritum declarat quiddam contra Nicænos canones attentatum fuerit, idque etiamsi missi abs se legati consenserint. Neque dicas S. pontificem sese in epistola de Maximi causa haud satis instructum præferre, explicatioresque ab eodem litteras petere; quod non videtur potuisse contingere si ipsas actiones accepisset. Etenim etiamsi non accepisset hæc actiones, satis quoad causam instruendus fuerat a duobus legatis Maximi, ut ne in hanc rem novæ a Maximo litteræ expectandæ essent. Dein cum duo in ea causa Antiochenæ sedi præjudicio fuissent, 1° quod compositio cum Juvenali, assentiente ipso Maximo, facta fuit in synodo, 2° quod huic compositioni quantumvis Nicæno canonis contrariæ non solum non contradixerunt Leonis legati, uti contradixerant canonis pro Constantinopolitana sede edito, sed ipsam quoque approbarunt, S. pontifex utrumque se probe cognovisse palam facit. Primum quidem, cum scripsit cap. 4 facile dissolvi *quarumlibet consensio-*

rum vero, cum pronuntiavit capite 5 æque irritum fore si quid contra eosdem canones a suis legatis probatum fuerit. Quid ergo, inquires, Leo a Maximo petiit? Cum is exploravit pontificis mentem, simul indicasse videtur tempus agendi aliquid in hac causa tunc non fuisse opportunum, cum omnia in Palæstina hæreticorum tumultibus essent perturbata, ipseque Juvenalis, qui Antiochenæ sedi præjudicium intulerat, e sua sede pulsus, decreto sibi jure non potiretur. Hinc S. Leo hisce in circumstantiis aptum tempus sibi a Maximo significandum expectans, scripsit sub finem capituli tertii: *Unde cum aliquid pro Antiochenæ Ecclesiæ privilegiis dilectio tua agendum esse crediderit, propriis litteris studeat explicare, ut nos consultationi tuæ absolute et congrue respondere possimus.* Notanda adverbium *absolute* et *congrue*. Interim vero generalem suæ mentis regulam, quæ Maximi circumstantiis congrueret, non *absolute*, sed conditionata locutione statim subjecit. *Nunc autem ad omnia GENERALITER PRONUNTIARE sufficiat, quod si quid a quoquam contra Nicænorum canonum statuta in quacumque synodo vel tentatum est, vel ad tempus videtur extortum, nihil præjudicii potest inviolabilibus inferre decretis, et facilius erit quarumlibet consensio-*

B *num pacta dissolvi, quam prædictorum canonum regulas ex illa parte corrumpi.* Et similiter cap. 3: *Si quid sane a his fratribus quos ad sanctam synodum vice mea misi, præter id quod ad causam fidei pertinebat, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis, etc.* Nam quod ab illorum (Nicænorum Patrum) regulis discordat, apostolica sedis nunquam poterit obtinere consensum. Cum hoc postremam de legatorum assensu solum Maximi causam respiciat, Leonem de ea probe informatum agnoscimus. Nihil ergo impedit quominus credamus Maximum per suos legatos ad eum instruendum misisse actiones ipsas concilii, quas idcirco separatim jam ab initio Latine redditas probabilissimum nobis videtur. In hanc quidem rem sufficisset si duas solas actiones de Juvenali loquentes Maximum misisset. At cum in ultima trium actionum causæ Juvenalis et Domni simul jungantur, actionem pariter de Domino Maximum transmittendam putavit. Ita omnes hæ actiones Græco scriptæ, ut a Leone intelligerentur, curantibus fortassis ipsis Maximi nuntiis Latine redditæ fuerunt, ac propterea hæc versio ex Græco exemplo, quod idem Maximum quam accuratissimum atque authenticum direxit, facta, melior etiam, ut mox patebit, invenitur.

10. Actio de Juvenali, quæ ex hac versione ac ex nostro codice suppetit, cum editis tum Græcis tum Latinis quoad substantiam plane cohæret. Quædam vero discrimina notare plurimum interest. Paragraphus *Qua interlocutione Græce interpretata*, etc., in nostro codice postponitur interlocutioni Latine Paschasini, qui cum Latina lingua loqueretur, ejus interlocutio postmodum in Græcum sermonem vertebatur. Id autem melius in nostro codice quam in Græco, 1233 ubi perperam ille paragraphus, et verba indicantia interlocutionem Græce redditam subjiciuntur interlocutioni Juvenalis, qui Græca lingua usus interpretatione Græca non indigebat. Id etiam melius quam in antiqua versione Latina, ubi idem paragraphus non solum post Juvenalis interlocutionem ponitur, verum etiam hæc interlocutio *Latine interpretata* dicitur, ac si Græcæ Græcorum interlocutiones in Græca synodo Latine redderentur. Rusticus in versione hujus actionis notante Baluzio hunc paragraphum omisit, sive quod deesset in Græco codice ex quo illam reddidit, sive quod eam extra locum positam, veluti corruptam et spuriam repudiavit. Noster itaque codex et nostra versio meliorem originem præferunt. Accuratorem etiam fontem confirmant illa in fine ejusdem actionis: *et alia manent, Edantur*; quæ in nostro codice et versione leguntur, in Græco autem textu vulgato, et in aliis Latinis antiqua et Rustici versionibus desiderantur; at similiter apposita fuerunt in fine actionis de Domino, quam

etiam Rusticus edidit. Hi duo melioris et accuratioris originis characteres, qui in nostro codice deprehenduntur, fidem conciliare debent ei conditioni, qua Maximus tres Palæstinas Juvenali cessit, si tamen id venerabili patri nostro archiepiscopo Romæ majoris Leoni placuerit, qui cupit sanctorum Patrum canones infrangibiles permanere. Formula quidem Romæ majoris e Græco fonte proficiscitur. Hujus autem conditionis rationem dedimus paulo ante. Quæ si non legitur nec in edito Græco textu, nec in duobus aliis Latinis versionibus, dum optimi codicis et melioris originis argumenta habemus, nihil exinde movebitur quisquis consideret alia ab aliis sive notariis in ipsa synodo, sive posterioribus amanuensibus fuisse prætermittenda non solum in Latinis versionibus, sed etiam in originali Græco. Græcus textus et Rustici versio in hac ipsa actione de Juvenali omittunt plura episcoporum nomina, quæ leguntur tantum in antiqua versione. Num idcirco de repudiandis ejusmodi nominibus quisquam cogitavit? Paraphrasm *Qua interlocutione Græca interpretata* a Rustico omissum vidimus. Alia similia in aliis versionibus animadvertere licuit, quæ hic recensere non vacat. Notarii in conciliis plures fuerunt, et quædam a nonnullis accuratius scribi potuerunt quæ ab aliis negligenter. Postiores quoque amanuenses quædam potuerunt sive negligenter sive studioso præterire. Quapropter ejusmodi defectus in aliquot vel paucioribus vel pluribus codicibus argumento esse nequeunt, ut additamentis interpolati traducantur illi codices optimis notis distincti, dum quædam in aliis mss. prætermittuntur, at satis congrua exhibent. Quod si hæc versio a Græco exemplo, quod Maximus ad Leonem miserit, originem ducit, notarium ejusdem Maximi in hoc capite excipiendo et describendo accuratorem fuisse nihil est dubitandum. Desunt e contra in nostro codice octo interlocutiones, quæ post interlocutionem Anatolii in Græco et in aliis Latinis versionibus leguntur. Hæc autem uti non necessaria omitti potuerunt sive ab antiquo interprete, sive potius ab exscriptore et compilatore hujus collectionis, quem brevitati consuluisse vidimus.

11. Actio de Domno cum ea prorsus concinit quam Rusticus e ms. exemplo Julix patriciæ edidit. Solum in nostro codice verus ordo deprehenditur, cum hæc actio subdatur actioni de Juvenali pridie habitæ, in ms. autem Julix patriciæ perperam præponeretur, ut ex notatione Rustici didicimus. Quesnellus num. 5 huic Rustici codici fidem detraxerat, unicum, recentem et infirmæ fidei fuisse et a duobus ignotis scholaribus Germanis acceptum ingerit. Mala autem hujus codicis epigraphæ ille usus est: quam emendatorem ex Rustici mss. sic Baluzius protulit: *Actio de Domno Antiocheno, quam inveni in codice patr.* (id est patriciæ, non Patrum) *Julix membranato novo scriptam e codice vetusto chartatio, quem dixit ipsa fuisse Proculi et Albini Germanorum scholasticorum, id est fratrum causidicorum.* Hic autem Julix codex, licet novus Rustici tempore, qui medio sexto sæculo scripsit, nunc recens appellari nequit; multo autem minus codex ille Proculi et Albini, qui jam tam *vetustus* censelatur. Etsi vero hi duo codices pro unico haberi queant, cum alter prodeat ex altero, quantæ tamen fidei esse debeat codex qui medio sexto sæculo *vetustus*, paulo post Chalcedonense exaratus fuerat, nemo non videt. Nunc autem alius Vaticanus codex accedit, idemque vetustissimus, qui eandem actionem ex Græco exemplo redditam præfert. Hinc alia Quesnelli objectio 1235 eliditur, qua hanc actionem a Rustico fictam suspicatur. Vaticanus enim codex in hac collectione Chalcedonensi præmissa a Rustico non proficiscitur. Quod autem ille tertio opponit, Rusticum soli primæ actioni Chalcedonensi studium operamque navasse, rejicietur a nobis fusius in observationibus ad not. 3 ejusdem Quesnelli in epist. 413 (Tom. præced., col. 1435, n. a).

12. Si porro Julix patriciæ codex Græcus fuisset, et ex eo hæc actionem Rusticus Latina lingua donasset, uti Græcum fuit illud exemplar, ex quo tres descriptæ actiones traductæ fuerunt, non solum duos Latinos, sed duos etiam Græcos diversæ originis codices haberemus qui hanc actionem genuinam confirmarent. Sed cum versio hujus actionis a Rustico edita similis videatur interpretationi nostri codicis, quam antiquissimam vidimus, nihil est ambigendum quin exemplar Julix patriciæ, et Proculi atque Albini codex Latini fuerint. Rusticus quidem non tam Græcos quam Latinos codices se adhibuisse aliquot in locis indicat. Hanc igitur actionem non reddidit ex Græco, ut hactenus creditum est, sed ex antiquiori versione transcripsit. Hinc codices Julix, Proculi et Albini hanc nostri codicis interpretationem continebant, quæ vel ex hoc vetustissima agnoscitur, et ex eo Græco exemplari deducta, quod nisi Maximus in rem suam ad S. Leonem transmisisset, hac actione de Domno careremus. Causa enim Domni, in qua de statuenda pensionem agitur, adeo exigua visa est, ut Græci actorum Chalcedonensium collectores eandem neglexerint, ut alia item omisere; ac propterea Latina eorundem actorum versio eam actionem non exhibet. Hinc ipsis etiam Græcis scriptoribus Justiniano, Evagrius, etc., ac Liberato inter Latinos ignota fuit; quorum silentium nihil aliud probat nisi hos adhibuisse solos codices actorum Chalcedonensium, in quibus desideratur; nec incidisse in ullum exemplar nostro simile, aut simile codici Julix, vel Albini et Proculi, ex quibus Rusticus et nos eandem accepimus.

13. Actionem vero de Domno multo magis sinceram constituit alia actio, quæ ex solo Vaticano ms. prodiit. Pensionem enim quam anterior actio Maximi arbitrio permiserat, ne quid deinceps controversiæ incideret, postulante fortassis ipso Maximo, legati Leonis taxarunt. Dies, exordium et subscriptiones distinctam actionem ostendunt. Nec mirum sit novam actionem Chalcedonensem prodire: actiones enim de particularibus gestis ab aliis omissæ, ab aliis descriptæ fuerunt, ut placuit. Hinc prior actio de Domno inventa fuit a Rustico in solo codice Julix patriciæ. Græci mss. libri duas actiones habent de Caroso et Dorotheo, ac de Photio Tyrio et Eustathio Berythensi, quæ deerant in exemplaribus quibus antiquus interpres, Rusticus, Liberatus et Evagrius usi sunt. Confer not. 18 (Tom. præced., col. 257, n. b) in dissert. 4 Quesnelli ad an. 451. Taxatio pensionis pro Domno non absimilis est illi quæ Bassiano et Stephano Ephesinis episcopis ante duos dies act. 11 decreta fuerat. Neque moveat in hac actione pontificis titulus *Caput universalis Ecclesie*: nam iidem legati qui hunc titulum illi dederunt simili formula usi sunt act. 1, paulo post initium. De Leone enim alunt: *Qui est caput omnium Ecclesiarum*; et non absimiliter act. 6, in subscriptionibus definitionis fidei: *Beatissimi atque apostolici viri universalis Ecclesie papæ urbis Romæ Leonis.* In sententia tribus pontificis legatis Julianus accensetur, ut in act. 9, sub initium, et in act. 10, ubi lectionem actorum pseudosynodi Ephesinæ interdixerunt. In hac autem sententia cum iidem legati præmiserunt Leonem *constituisse privilegia Antiochenæ Ecclesie reformari secundum veterum Patrum statuta*, ex pontificis mente ac mandato juxta antiquos canones se decrevisse videri voluerunt. Hæc ad vindicandam et illustrandam novam hanc actionem, quæ aliam impetitam a Quesnello actionem de Domno satis superque confirmat, adicienda fuere. Cum vero ex his præstantissimis Vaticani codicis documentis, quæ hactenus non satis cognita aut observata fuerunt, a laudata actione de Domno omnis suspicio amoveatur, tum vero exinde, ut Quesnelli verbis concludamus, *jam præclarissimum antiquissimumque præ manibus habemus testimonium summæ auctoritatis pontificis Romani tum in synodos cum in Orientales episcopos, majorum, inquam, ac primarum sedium.*

DISSERTATIO DECIMA.

DE CAUSA THEODORITI EPISCOPI CYRI PSEUDO-EPHESINÆ SYNODI SENTENTIA DEPOSITI, A S. LEONE PAPA RESTITUTI, IN CHALCEDONENSI SYNODO PURGATI.

Ad epistolam Sancti Leonis 93 (nunc 120) ad eundem Theodorum scriptam.

1237 I. Benedictus, inquit S. Leo, *Deus noster, A* *cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te, secundum apostolicæ sedis iudicium, demonstravit. Cui dignam retribuens pro tot laboribus gratiam, si talem te, qualem probavimus, pro universalis Ecclesiæ defensione servaveris (Epist. 93, nunc 120).*

Quale fuerit illud apostolicæ sedis iudicium (a), a multis quesitum est hactenus, inque varias itum est sententias. Nonnulli aliquid vel in synodo vel extra synodum a S. Leone de restitutione Theodoriti decretum conditum fuisse autumant, postquam ad eum causam suam per libellum appellationis detulisset. Verum cum de huiusmodi decreto ne apex quidem ullus appareat, sive in actis Chalcedonensibus, sive in aliis rerum tunc temporis gestarum monumentis, tam facile refellitur quam profertur. Alii eadem synodali ac iudiciali sententia Theodoritum restitutum ajunt, qua pseudosynodus Ephesina in irritum missa fuerat: in illo videlicet episcoporum conventu, quorum cinctus agmine Romanus pontifex apud S. Petrum venisse in queursum Valentiniani Augusti Augustarumque legitur in epistolis ea de re scriptis ad Theodosium imperatorem de actorum huius conciliabuli rescissione. Apud me vero certum est de Theodoriti causa nullam intercessisse sententiam, sive qua a solo Leone, sive qua a synodo sit emissa; sed illud solummodo iudicium a Leone commemorari, quod communionis litteris continebatur. Dum enim querelas Theodoriti ulro suscepit pontifex, eidemque suam communionem impartivit, consequens fuit ut eundem ab omni hæreseos macula mundum iudicaverit; deputavitque inter adversariorum calumnias, quidquid **1238** obtulerant, ut eum vel suspectum de fide a synodo arcerent, vel etiam quasi de hæresi convictum deponerent in synodo. Quod ut magis lectori persuadeatur, ob ejus oculos rem totam compendiose ponimus.

II. Theodoritus episcopus Cyri sub Antiochæ patriarcha jam a multo tempore infensum habuerat Dioscorum Alexandrinum, tum propter singularem suam eruditionem vitæque sanctimoniam, quibus obscurari se Dioscorus homo laudis appetentissimus existimabat, eum propter anathematismos S. Cyrilli necessarios ejus olim a se impugnatos. Theodoritum ob eam causam hæreseos notare, appetere calumniæ, omnibusque modis laceasere jam tum aggressus est Alexandrinus. Egit postea apud Theodosium imperatorem, ut Ephesiæ, qua parabatur, synodo interesse prohiberetur, veritus Eutychie hæresiarochæ patronus acerriimum hæreticorum impugnatorem, qualem se nunquam non exhibuerat Theodoritus. Neque his contentus, cum omnia sibi in illa pseudosynodo per vim nefasque arrogasset, Theodoritum ab ordiæ episcopali dejecit, depositionis sententiam

in eum non secus ac in alios episcopos catholice fidei propugnatores intorquens.

Iloc ubi rescivit Theodoritus, doluit ipse vicem suam; quidque exeret consilii in tanta rerum perturbatione apud se cogitans, circumspiciasque omnes Orientalis Ecclesiæ episcopos, aut etiam sæculi potestates, neminem invenit quem adire, vel cui suas querelas deferre posset. Chrysaphius enim, cuius consilio agabatur imperator, Eutychie patrociniū palam et publice susceperat. Augustus ipse hæreticorum arte delusus pseudosynodi sententiam auctoritate sua tuebatur. Dioscorus totius illius tempestatis auctor erat et artifex præcipuus. Dominus similem cum Theodoriti depositionis sententiam **1239** exceperat. Constantinopolitanus episcopus per Eutychianorum scelus et immanitatem ei nondum suppressum diem obierat, at saltem fore evencus ad Hippensæ exilium deportatus erat. Quid restabat Theodorito agendum. Orientalibus penè omnibus vel furoribus, vel oppressis, vel ne hiscere quidem audentibus; nisi ut ad Occidentales sese converteret, eorumque fidem ac religionem sollicitaret? Dedit igitur litteras ad Leonem tamquam Occidentalium patriarcham, omnium episcoporum caput, ac communem totius Ecclesiæ Patrem; ejus (b) omniumque pariter Occidentis episcoporum opem implorans. De appellatione enim nihil habet Liberatus, qui cap. 12 hæc solummodo scribit: *Theodoritus episcopus papæ suggestit quanta mala pertulerit ex insidiis Dioscori, rogans ut celeriter tali causæ subveniretur per alium conventum episcoporum.*

III. Sed ipsum Theodoritum audiamus ita Leonem nostrum pro se alloquentem. *Ego autem, inquit (c), apostolicæ vestræ sedis exspecto sententiam: et supplico et obsecro vestram sanctitatem, ut mihi invocanti justum vestrum et reum iudicium opem ferat, et jubeat ad vos venire, et ostendere meam doctrinam vestigia apostolica sequentem.* Quibus verbis duo mihi postulare videtur Theodoritus. Primum quidem ex sancti Leonis sententia ac consilio tamquam prudentissimi piissimique præsulis doceri cupit, an iudicio Dioscori ipsum stare satius sit pro Ecclesiæ pace, quam aliarum synodorum tribunal pulsare; quod quidem novarum forte turbarum occasio esse poterat. Et hic quidem est primorum verborum sensus: *apostolicæ vestræ sedis exspecto sententiam.* Quam interpretationem non ex nostro, sed ex ipsius Theodoriti natam ingenio verba sequentia comprobant. *Ante omnia autem, inquit (d), rogo ut sciam a vobis, an in injusta hac depositione me oporteat acquiescere, an non: vestram enim exspecto sententiam. Et si iudicatis me stareasseritis, stabo; nec ulli deinceps homini molestiam exhibebo; sed quod fecisti non potest Dei et Salvatoris nostri iudicium exspectare.* Ex quibus dignosci potest quam

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hoc apostolicæ sedis iudicium quale fuerit, explicabimus in observationibus num. 4 et seqq., ubi Quesnelli effugia disjiciuntur.

(b) Appellationem ad Leonem excludere nititur, omnesque occidentales cum Leone comprehensos suadere studet: quæ duo a nobis refelluntur in Observ. n. 1 et seqq.

(c) *Εγώ δὲ τοῦ ἀποστολικοῦ ὑμῶν θρόνου περιμένω τὴν ψῆφον, καὶ ἐκτείνω, καὶ ἀντιβῶν τὴν σὴν ἀγιότητα ἐπαίμναί μοι τὸν ὄρθον ὑμῶν καὶ δίκαιον ἐπιγαλουμένῃ*

κριτήριον, καὶ κελύφασι δραστέιν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐπεδείξαι μου τὴν ἀδασκαλίαν τοῖς ἀποστολικαῖς ὅρασιν. Theod. ep. ad Leon. cap. 6.

(d) *Πρὸ δὲ πάντων μαθεῖν ἀντιβῶν παρ' ἡμῶν εἶτε χρὴ με στῆρῆαι τὴν ῥῆσιν ταύτην καθαιρεῖν, εἶτε μὴ τὴν γὰρ ὑμετέραν προσημῶν ψῆφον καὶ κελύφασι τοῖς καταψηφισαμένοις μέναι, ἕμμενῶν, καὶ αὐτῶν ἀρθρώσων ἐνοχλήσει λατῶν, ἀλλὰ μὲν τὸ ἐκτείνε τοῦ Θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν κριτήριον. Theod. epist. 143, cap. 6.*

sincere vel quam erudite illa Theodoriti verba interpretatus sit scriptor nuperus de iudiciis episcoporum Gallice disserens pag. 318. Alterum quod sciscitatur Theodoritus, hoc est, ut si iudicaret S. Leo standum non esse Dioscori sententiæ, aliud concilium in Occidente apostolica auctoritate 1240 haberetur, ad quod ipse convolare posset ab iniusta sententiâ absolvendus. Is est superius descriptorum verborum sensus : *Obsecro vestram sanctitatem ut mihi invocavi justum vestrum et rectum iudicium opem ferat et iubeat ad vos accurrere.* Quem sensum perspicue eliciamus ex ipsius Theodoriti epistola eodem tempore ac eodem de negotio scripta ad Renatum Romanæ Ecclesiæ presbyterum, qui Ephesum vice Leonis directus fuerat. *Hac igitur, inquit (a), de causa tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo, ut apostolica utatur auctoritate, et præcipiat ad vestrum convolare concilium (b).* Et iterum in epistola ad Anatolium patricium Constantinopolim missa : *Tuam, inquit (c), magnificentiam oro, ut hanc gratiam a triumphatore imperatore obtineas, ut ad Occidentem accedam, et ab illis Deo dilectissimis et sanctissimis episcopis iudicem : et si vel minimum quidem fidei regulam transgressus esse ipse repertus fuero, in ipsum maris profundum projiciar.*

Sive autem concilium istud, quod adire optat Theodoritus, ex solis Italici tractus episcopis componi velit, quod non reor, sive ex omnibus Occidentalium partium præsulibus, quod probabilis est, perinde est mihi. Etsi enim illorum solummodo episcoporum concilium postulatum esse concesserim, quibus ex proximis provinciis ad Romanum pontificem concurrere solemne erat, ut juxta sanctorum Patrum decreta geminus, vel unus saltem per singulos annos episcoporum haberetur conventus, quemadmodum ex epistola S. Leonis 16, cap. 7, edocemur, non esset sententiæ nostræ adversum : quoniam manifestum est tale concilium a Theodorito (d) non ex juris necessitate esse postulatum, sed ex ipsius litigantis arbitrio, cui liberum fuit juxta Ecclesiæ Africanæ morem et Carthaginensis concilii decretum, iudicium sibi deligere apud Occidentalium episcoporum synodum, ea lege ut quæcumque a delectis sponte propria iudicibus emitteretur sententia, ei sese irretectabiliter submitteret. Ita enim in gratiam damnati episcopi provisum fuit a Carthaginensibus Patribus anno Christi 407, ut legitur in codice Africanæ Ecclesiæ cap. 96, quod ne apud alias Ecclesias in usum vocaretur, nihil obstabat. *Si fuerit, inquit canon, provocatum, eligat qui provocaverit iudices, et cum eo et ille contra quem provocaverit : ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.* 1241 Ex spontaneo igitur delectu, non ex necessitate Romani pontificis synodum convenisse dicendum erit Theodoritus, si ad eam solam provocavit. Si enim ad hoc iure teneretur, ut quid verebatur ne preces suæ a pontifice non admitterentur, nec suum effectum recursus sortiretur ? Hoc enim plurimum deprecatur in sua

A epistola ad sanctum Leonem, *Supplicationem*, inquit (e), *meam queso ne respicias ; nec miseram meam causam despicias.* Cur Renati presbyteri gratiam capiat, ut ipso agente ac suadente ad concilium Occidentis convolare ipsi permitteretur ? Cur hortatur Romanæ Ecclesiæ archidiaconum, ut S. Leonis zelum accendat ? *Dignare, inquit (f), Deo dilectissime, zelum accendere sanctissimi in omnibus et beatissimi archiepiscopi, ut etiam Orientis Ecclesiæ vestra fruatur protectione.* Quam denique ob causam se ipsius iudicio, quæcumque esset, assensurum atque ad hæsurum spondet ? Talem enim spon-sionem nemo est qui non rideat, si de iudice agatur quem adire et cui obtemperare necessitas fuerit ; tunc enim, velit nolit is qui appellat, nec licet ei iudicium declinare, nec sententiæ obedientiam detrectare. Non incongrue autem talis sponsio præmittitur, cum iudicium a delectis ipsius litigantis arbitrio iudicibus postuletur, ne isti iudicandi onus a se removerent. Quamquam autem hæc dicimus de Romana synodo, probabilius tamen existimamus de universaliori Occidentis concilio cogitasse Theodoritum : cum absolute ad Occidentem accedere, et ab Occidentis episcopis iudicari exoptet.

Conjecturam hanc nostram mirum in modum confirmat epistola Theodoriti 117, quæ Florenti quidem episcopo inscripta legitur, sed prorsus videtur (g) ad episcopos Romanæ seu Occidentalis synodi directa. Necessaria enim est, quantum sapio, tituli emendatio, quæ clarissimi Garnerii opinio est, gravissimis indicibus fundata. 1° Primum (inquit) quod Theodoritus ad plures scribat : utitur enim semper numero multitudinis, solius singulare quoscumque, etiam suum pontificem, et Augustam Pulcheriam singulari nomine compellare. Quod autem interpres posuit *sanctitatem tuam*, non consonat Græco, *ὑμετέραν ἀγιωσύνην* : quemadmodum nec quod dixit, *vir sanctissime*, Græco enim legitur *ἀγιώτατος*. 2° Quod plures illi ad eos scribitur, forent Occidentalium partium, opponit siquidem Orientalibus. 3° Quod plures illi quoque Occidentales fuerint episcopi : præterquam quod enim id titulus indicat, demonstrat insuper vox *sanctitatis vestræ* tertium adhibita. 4° Quod episcopi isti non defecissent a fide, Orientis Ecclesiis communem calamitatem 1242 passis : atque ita inde spes erat restituendæ rei : *Dei gratia reliquit nobis semen sanctitatem vestram, ne fiamus sicut Sodomæ*, etc. 5° Quod tanta illi forent auctoritatis, ut possent depellere Orientis Ecclesiarum calamitatem, exortam hæresim proscribere, eos qui incarnationis doctrinam adulterare ausi sunt, aperte redarguere, illorum qui pietatis causa vexantur, patrocinium et defensionem suscipere, per injuriam pulsos non despiciere, sed justo subsidio injuriam reprimere, ac veritatem præfracte impugnantem docere. 6° Quod ad eos mittantur legati : iidem nimirum qui ad Leonem papam tunc dirigebantur. (Vide notas et dissert. Garnerii tomo nostræ Patrol. XLVIII.)

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Διέτρι τοῦτο τὴν ὑμέτεραν ἀγιωσύνην παρακαλῶ, πείσῃ τὸν ἀγιώτατον καὶ ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆ ἀποστολικῆ χρισθασθαί ἐξουσίᾳ, καὶ εἰς τὸ ὑμέτερον ἀναδραμεῖν κλιθεῖσαι συνίδριον. Theod. 116 ep., ad Renatum presb.

(b) Cur Theodoretus ad Leonem appellans, concilium nominet, ἰδιώτην ἐπιγραφίης π. 2, ubi etiam quod concilium intellexerit, constitutum invenies.

(c) Ἀντιβολῶ τὴν ὑμέτεραν μεγαλοπρέπειαν ταύτην αἰτηθεῖσαι τῶν χάριον τὴν καλλιῶνον κορυφῇ [F. leg. χαυροφάου], ὥστε με τὸν ἱερότερον καταλαβῆναι καὶ παρὰ τοῖς ἐν ἐκείνῃ θεορυστάτοις καὶ ἀγιωτάτοις ἐπισημότοις δικασθεῖσθαι. Idem epist. 119, Anatolio patricio.

(d) Cum hoc loco Theodoretus supplicationem ad imperatorem liberi commissi speciem, κενόρρητο Quernellus nititur, pontificium jus in appellacione ejus conatur infringere ; cum tamen Theodoretus verba in

D observationibus recitanda num. 2 prærogativam primatui aperte designent, cuius jus in appellacionibus etiam episcoporum Orientis luculentè statuimus in observ. ad dissert. 5, cap. 5, 6 et 7. Idcirco autem Theodoretus petiit ne repelleretur, quia appellatio quantumvis ad legitimum iudicium delata, si iniusta iudicetur, repelli potest.

(e) Μὴ διαπύρρῃ μου τὴν ἐκείτην παρακαλῶ, μηδὲ τὴν ἀθλίαν μου παρίδῃτε πολίαν μετὰ πολλοὺς ὑβρισμένῃν καμάτων. Theod. ad Leonem, c. 5.

(f) Καταβίωσαν τῶν, ὑποβάλλεται. πρησιῶσαι τὸν ἔθλον τοῦ τὰ πάντα ἀγιωτάτου καὶ ῥαιωτάτου ἀρχιεπισκόπου, ὥστε καὶ πᾶς ἐν ἀγαθῆς ἐκκλησίας τὰς ὑμέτερας ἀπολαύσαι ποθέμοις. Idem 118, ad archidiacon. Roman.

(g) Mor. de ne confer. observ. num. 3.

Hæc si vana non est viri eruditi conjectura, immo A quia vix in dubium revocari potest, *Litem, quam, ut res sunt, invidiosam in dissertatione 1, cap. 9, putabat, nec audebat dirimere, ipse aperte dirimit in dissertatione 2, ad epistol. 117 Theodoriti.* Quis enim post hæc negare possit (a) totum Occidentis concilium a Theodorito fuisse compellatum, cum talis appellationis testes habeat ipsius Theodoriti ad Occidentale concilium litteras, legatosque illius causam acturos ad idem directos: quibus et aliæ epistolæ ad Renatum, et Anatolium, et Liberatus Diaconus suffragantur?

Auctoritati addit idem Garnerius rationem, quam præstare ipsi incumbit: *Agebatur enim, inquit (Diss. 1, c. 10), una de majoribus causis: cujusmodi nulla disceptabatur ea etate vel ab ipsis summis pontificibus nisi in episcoporum conventu. Fuisse vero causam hanc inter majores, vel ex eo maxime apertum est, quod de fide episcopi nominatissimi, depositi a synodo in qua fuerant omnes totius orbis patriarchæ (Romanum ex-*

IV. Acceptis porro Theodoriti et aliorum litteris, auditaque Hilari relatione, quid Theodorito rescripserit sanctus Leo ignoramus: quid egerit inquirimus. Intellexit statim pontifex post Ephesinum latrocinium (b) opus esse concilio, eoque generali, ut ex ejus litteris ea de re ad Augustum scriptis clarum est. *Generalem synodum, inquit (Epist. 40, nunc 44, cap. 10), jubeatis intra Italiam celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat, aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum; convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis: quorum si qui superati mints atque injuriis a veritatis tramite deviarunt, salutaribus remediis in integrum revocentur.* Verum pro restituendo Theodorito, neque provincialem, neque generalem synodum necessariam esse duxit, quoniam pro deposito habendus ille non erat, in quem non concilium, sed latrocinium; non episcopus, sed prædo improbus **1243** depositionis sententiam ferre conatus fuerat: in eum, inquam, quem nec in jus vocasset, nec præsentem judicasset, nec quid de suscepta a Deo et Salvatore nostro humanitate sentiret, interrogasset (Epist. 52, Theodor. ad S. Leonem). Quod ita apud omnes certum erat, ut quidquid in illo miserando Ephesi conventu factum erat, pro insecto ab omnibus passim catholicis haberetur. Quoniam, inquit S. Leo (Epist. 47, nunc 51), ea quæ in Epheso nuper contra justitiam vel canonum disciplinam per unius hominis impudentiam gesta sunt, nulla catholicæ fidei ratio rata esse permittit. Unde et monet Constantinopolitanos, ne a sacerdote suo, qui similem cum Theodorito exceperat depositionis sententiam, *ullæ eos minæ, ulla formido divellat.* Quisquis enim, inquit (Epist. 45, nunc 50, cap. 1), *incolumi atque superstite Flaviano episcopo vestro sacerdotium ejus fuerit ausus invadere, nunquam in communionem nostra habebitur, nec inter episcopos poterit numerari.* Hoc ipsum est quod ab imperatore Theodosio poscebat Leo noster, cum rogabat eum ut omnia in eo statu esse juberet, in quo fuerant ante omne judicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur (Epist. 40, nunc 44). Cui postulationi annuit pro Theodosio Marcianus, cum in ejus mortui locum successus est: qui et majorem revera ex toto orbe episcoporum synodum congregavit, et eidem jussit interesse Theodoritum.

Ex dictis manifestum est Leonem nostrum (c) nul-

lum habuisse judicium ad causam Theodoriti ventilandam; sed eidem communionem non interrupta fuisse conjunctum, ejusque litteris rescripsisse, nec standum esse judicatis, nec expectandum ei esse aliud judicium, ut Ecclesiam suam solito more gubernaret: quoniam quæ gesta erant Ephesi per unius hominis impudentiam, nulla catholicæ fidei ratio rata esse permittebat (Epist. 47, nunc 51). Eo libentius autem sententiam adversus Theodoritum latam pro nulla habuit, quod de ejusdem fidei integritate novum ex Oriente testimonium ad ipsum fuit delatum. Ex litteris enim Anatolii Constantinopolitani episcopi post Flaviani mortem ordinati resciverat Theodoritum encyclicæ ad Flavianum eundem epistolæ ultro rescripsisse, nec Nestoriana Eutychnæque solum dogmata damnasse, sed ipsis etiam Nestorio et Eutychni anathema dixisse. Istud enim præstitum esse ab omnibus episcopis qui Antiocheno suberant, quorum unus erat Theodoritus, discimus ex epistola Leonis nostri ad Paschasinum Lilybætanum, quam nunc primum in lucem emitimus. *Noveris etiam, inquit (Epist. 68, nunc 88, c. 3), proxime me epistolam Constantinopolitanæ episcopi accepisse, quæ refert, 1244 Antiochenum episcopum missis per provincias suas tractoriis, universosque episcopos et epistolæ meæ præbuisse consensum, et Nestorium ac Eutychni pari subscriptione damnasse.* Ex hujusmodi subscriptione, vel etiam ex ea epistola quam ad Leonem scripserat Theodoritus, intellexit Romanus pontifex judicavitque ipsum ab omni hæresis macula immuam, nihilque hac ex parte obstare quominus suam ei communionem more solito impertiret; et ille suam Ecclesiam cum pace ecclesiastica retineret. Tale est sedis apostolicæ judicium, ut ego quidem reor, de quo in hac epistola quam commentatur, mentio facta est; quod quidem non demonstrat restitutum esse judiciali pontificis sententia suam Theodorito sedem; sed amotam solum nonnullam erroris suspicionem, quæ ei forte vel ex adversariorum repetitis sæpe C sæpius calumniis, vel ex antiquis cum Cyrillo concertationibus inhæserat.

V. Enimvero si eam ob rem restitutum a sede apostolica Theodoritum contendas, quia eum communionis suæ sinu complexus est; quidni (d) a cæteris quoque episcopis restitutum eum pronunties: cum et Maximus Antiochenus ejus primas, et Anatolius Constantinopolitanus, et alii plurimi antistites Orientalium partium, communionis cum eo nexum vel abruerint nunquam, vel mox religaverint. Quamquam Romani pontificis votum ejusque communionis suffragium præ cæteris habitum esse quis velit diffiteri, utpote primariæ omnium sedis episcopi, viri insuper sanctissimi doctissimique, et in hac præsertim causa catholicæ fidei strenui defensoris? Rem tamen totam ex Leonis factio finitam esse asserere non possumus, cum eam rursus ad incudem vocatam (e) a Patribus Chalcedonensibus, notum sit cuilibet hujus synodi Acta recensenti. Idque factum est ex ipsius sancti Leonis mente: cum enim post Ephesinum pseudo-synodum hoc unum poposcisset S. Leo, ut omnibus a Dioscuro decretis supersederetur, et omnia in eodem statu essent in quo fuerant ante omne judicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur (Epist. 40, nunc 44): hoc procul dubio pontificis erat consilium, ut majoris hujusmodi episcoporum numeri judicio et examini omnia de novo quasi injudicata subicerentur, ubi primum congregatus esset. Nec

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Id impugnatur in observ. n. 2.

(b) Quo sensu et quibus in circumstantiis S. Leo necessarium scripserit concilium generale, fuse explicatum est in antecedentibus nostris observationibus ad dissert. 8, num. 14 et seqq.

(c) Immo peculiare judicium Leonem de Theodoro habuisse demonstrabimus in observationibus subjiciendis a num. 4 usque ad n. 8.

(d) Confer not. 25 (Col. 715, n. d) in dissertationem præcedentem, ubi peculiaris et potentior vis communionis traditæ a sede apostolica explicatur.

(e) Quatenus Theodoretici causa iterum agitata fuerit in synodo Chalcedonensi sine præjudicio judicii de eo lati a S. Leone, exponemus in observ. num. 9 et 10, ex quibus sequentia diluentur.

est quod quis Theodoriti causam ab ista lege eximendam existimet, cum potius hæc præ cæteris una synodi examen postularet. Alii enim plerique episcopi, quos pseudosynodus Ephesina sedibus suis dejecerat, ante latrocinium **1245** in suspitionem erroris non venerant, ac propterea rescissis pseudosynodi actis, res illis sua integra erat: Theodoritus autem longe ante Ephesinum conventum suspectæ fidei notatus fuerat a catholicæ sententiæ propugnatoribus. Nestorio visus erat patrocinari, et ex erroris suspitione ansam arriperet imperator eum a synodo removendi. Quare etsi et a Leone in communionem receptus et ad Chalcedonense accessit esset imperatoris edicto, non hoc tamen uno diluebantur antiquæ suspiciones; sed futuro iudicio via parabatur, cui et ejus fides discutienda, et adversariorum accusationes examinandæ servabantur. Inde est quod iudicibus laicis introduci eundem in synodum postulantis iuxta imperatoris edictum, non pauci aliqui episcopi, ut videtur nonnullis, sed longe plurimi, (a) *Ægyptii videlicet, Palæstini et Illyriciani clamaverunt: Miseremini, fides perit; Istum Canones ejiciunt; Hunc foras mitte; Magistrum Nestorii foras mitte; Synodus orthodoxa Theodoritum non suscipit; Cyrillum iste anathematizavit.* Hos inter episcopos Illyriciani ducem habebant (b) Thessalonicensem episcopum, qui cum vices Romani episcopi gereret in Illyrico, ab ejus nutu pendebat: nec tamen apostolicæ sedis iudicium, quo Theodoritus ab omni hæresis macula mundus pronuntiatus fuerat, ob stare credidit, quominus ille a synodo tamquam de fide ex antiquo suspectus removeretur. Rursum vero instantibus iudicibus eum recipi, vix tandem acquieverunt dicti episcopi, quasi ex indulgentia ac dispensatione; non prius tamen quam (c) Maximi Antiocheni primatis sui testimonio nulla hæretici sensus peste infectus esse Theodoritus probaretur, et insuper pollicerentur iudices nullum ex præsentia illius præiudicium creandum esse, causamque integram futuro examini esse reservandam: hisque impositis conditionibus tandem admissus est Theodoritus.

VI. Ad octavam concilii actionem ubi perventum est, vocata fuit ad examen Theodoriti causa. Cumque vociferarentur episcopi, ut ipse Nestorium anathematizaret, restitit aliquandiu, non quod impio hæresiarchæ faveret: jam enim, ut ex epistola 68 (nunc 88) S. Leonis ad Paschasinum vidimus, ei dixerat anathema cum cæteris Orientalis diocesis episcopis, quorum unus erat, iidemque actione 1 Chalcedonensi, cum de illo tractaretur, idem sunt testati: **1246** Nos, inquit, in pura charta subscripsimus: non quod divitcula quæreret, quibus ab anathematizando Nestorio posset abstinere: talia enim de tanto

A viro comminisci indignum est: sed partim quia moleste ferebat aliam sibi quam aliis legem imponi, qui cum cæteris actione 4 professus fuerat Nicænum et Constantinopolitanum symbolum; epistolam Leonis ad Flavianum, quæ Nestorio anathema dicebat, amplexus fuerat; fidemque suam solemnem subscriptione firmaverat; partim et maxime quia cum damnatus a synodo Dioscori reclamasset, omnia rite et pro more conciliorum ex ordine recenseri ac recognosci volebat; ne clanculariam ac velut furtivam absolutionem ex delicti conscientia quæsiisse videretur. Ea causa est cur relegi in primis postulavit tam preces imperatori, quam libellos legatis a se oblatos: Si vobis, inquit, videtur, legantur coram vobis, ut sicut sapio cognoscatis. Nec prius compendiosam illam professionem, *Anathema Nestorio, etc.*, quæ tot indecoris clamoribus flagitabatur, elici a se passus est, quam fidem suam a calumniis, quibus toties impetita fuerat, prolixiori assertionem vindicaret: qua publice enuntiata, dixit *Anathema Nestorio, etc.* Sanctus quippe ille episcopus de integritate fidei suæ probanda (quo antiquius nihil catholico sacerdoti esse debet) magis erat sollicitus, quam ut vel synodo interesse, vel Ecclesiæ dignitati suæ restitui curaret. Vere, inquit, non dico, nisi quomodo novi Deo placere prius persuadebo (al. satisfacio) vobis, quia neque de civitate curio, neque honore opus habeo, neque ob hoc veni; sed quia calumniam passus sum, veni persuadere me esse orthodoxum (Chalc. act. 8). His ita peractis, et omni tunc demum non scrupulose, sed dubitatione, ut iudices loquuntur, sublata, secuta est synodi sententia, quæ sancti Leonis iudicium communionem suam Theodorito impertientis approbans atque confirmans, suæ eum sedi restituit, hanc potissimum iudicii causam afferens: (d) Quoniam, inquit, et Nestorium et Eutychem non solum scripto, sed et sub præsentia totius consensu ore proprio anathematizavit.

VII. Ex dictis intellige, erudite lector, quam misere in ipso meridiano sole cæcutiant, qui episcoporum in synodum œcumenicam coalescentium sacrosanctam auctoritatem deprimentes ac ludibrio habentes (multo magis autem extra synodum) (e) meram illis **1247** pontificiorum mandatorum executionem ex suo officio competere contendunt, tum in hac, de qua agimus, causa, tum in aliis omnibus. Cum potius apostolicæ sedis hæc sit non infima laus, synodorum œcumenicarum executricem esse. Tali enim prærogativa gloriatur est Gelasius papa, eamque sedi suæ pro suo scilicet principatu asserere non erubuit epistola 13: *Confidimus, inquit, quod nullus jam veraciter Christianus ignoret uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assen-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hi omnes in prima actione Dioscori et Eutychem præiudicis irretiti erant; ac proinde nihil mirum, si Theodoro, quem Dioscorus uti Nestorianum damnaverat, adversabantur.

(b) Anastasius Thessalonicensis aberat, et solummodo per legatum interfuit.

(c) Adhuc post testimonium Maximi, et post iudicium pollicitationem illi reclamarunt. Solum iudicibus iterum ac tertio urgentibus in eadem actione prima acquiescendum fuit.

(d) Cum de Theodoro actum fuerit in decima actione, ut iis satisfaceret qui de ejus fide ambigebant, iis publica ejus protestatione convictis, hæc potissimum ratio istorum causa ingerenda fuit in ipsa sententia, quam legati pronuntiarunt, ita tamen ut huic rationi præmiserint Leonis iudicium, sicut etiam istud universa synodus in acclamationibus commendaverat. Confer observat. num. 4.

(e) Nemo catholicus inficiari potest episcopos in conciliis præsertim œcumenicis una cum summo pontifice, qui eis vel per se, vel per legatos ut caput

membris præsidet (sunt formulæ ipsius concilii Chalcedonensis in relatione ad Leonem, nobis epist. 93, c. 1) esse veros iudices atque legislatores, ac uti tales controversias definire, ferre sententias, leges condere, et ad executionem obligare. Editis deinde concilii decretis iidem postea executores fiunt, cum ea ad praxim deducunt, uti obligantur: et hac ratione ipsi Romani pontifices sese executores professi sunt, ut ne tamen in rebus ad disciplinam pertinentibus potestas dispensandi aut mutandi aliquid, cum expedire videatur, ipsis negari queat. In causa autem Theodoro licet iudicium apostolicæ sedis, quod concilio præcessit, illum restituerit restitutione juris; actualis tamen restitutio eidem concilio reservata fuit, ut explicabimus in observ. num. 10, ibidemque etiam ostendemus num. 9, quatenus sine ullo sedis apostolicæ præiudicio liceret synodo post iudicium Leonis ea de causa iterum cognoscere, ut dubitantibus satisfaceret, nihilque Leoni subreptum ex ipsa Theodoro confessione atque anathemate in Nestorium pateret.

us, non aliquam magis exsequi sedem præ cæteris oportere : quæ et unamquamque synodum sua auctoritate confirmat, et continua moderatione custodit, pro suo acilicet principatu, etc. Et infra : Ponamus tamen, inquit, etiamsi nulla synodus præcessisset, cuius apostolica sedes recte fieret exsecutrix, etc. Et vero quod ad Theodoritum pertinet, manifestum est Chalcedonensem synodum illius (a) negotium non aliter pertractasse; quam si ad aliud jam tribunal non esset delatum. Hic enim licet communionis Romani episcopi particeps factus; licet ejusdem, ut volunt, iudicio restitutus; licet patriarchæ sui in synodo præsentis munus suffragio; licet imperatorio etiam edicto non synodi modo consors effectus, sed et ad suam reductus Ecclesiam (de eo enim maxime intelligendum est quod scribit sanctus Leo ad Pulcheriam : Quod sacerdotes, inquit (Epist. 89, nunc 79, c. 2), catholicos; qui de Ecclesiis suis injusta fuerunt ejecti sententia; reduxisti); licet denique epistolæ sancti Leonis semel et iterum subscripsisset; hæreticus tamen proclamatus est a maxima synodi parte, atque e synodo tantum non ejectus (Romanis etiam legatis tacentibus, nec pro Leonis iudicio, et sententia quam synodo prævisse volunt, intercedentibus), vixque tandem purgatus est, sævæque redditus Ecclesiæ, postquam et ejus fides ab ipsa synodo iterato examine fuit discussa, et ipse hæreticos sub præsentia totius consensus ore proprio anathematizavit.

Porro sententiæ synodi, cui præluserat iudicio suo Romanus pontifex, suum etiam postea consensum adhibuit, tum aliis epistolis, cum ea maxime quam ad ipsum Theodoritum dedit aliquanto post finitam synodum : in qua plurimum gratulatur quod ab invincibili veritate omnis hæreseos immunis demonstratus esset, quod apostolicæ sedis de ipso iudicium fuisset confirmatum, quod denique aliud nihil optandum esset, **1248** quam ut talem se, qualem antea probaverat, ac tunc etiam Leo probabat, pro universalis Ecclesiæ defensione servaret. Benedictus, inquit (Ep. 95, nunc 120, cap. 5), Deus noster, cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te, secundum apostolicæ sedis iudicium, demonstravit : cui dignam retribues pro tot laboribus gratiam, si talem te, qualem probavimus et probamus, pro universalis Ecclesiæ defensione servaveris.

VIII. Hæc dum relego, mirari satis non possum inventos nuper esse qui scriberent, causam Theodoriti in Chalcedonensi synodo discussi, purgati, restituti, a sancto Leone non esse confirmatam, sicut nec alia ejusdem de privatis episcoporum causis iudicia. De aliis inquirere non est hujus loci. De Theodorito, etsi abunde verba mox recitata demonstrant confirmatum esse a Leone synodale iudicium, quo ille fuerat absolutus, operæ tamen pretium est etiam his alia subjungere, quæ in eadem epistola sequuntur, manifestumque reddunt non ejus tantum personam ab impiorum insidiis, sed ejus etiam fidem ab adversariorum calumniis in synodo esse vindicatam. Nam quod Deus, inquit (Epist. 95, nunc 120, cap. 5), omnium calumniosorum fallacias solvit, maximam beatissimi Petri curam pro cunctis nobis agnoscimus : qui postquam sedis suæ iudicium in fidei definitione firmavit, NEC CIRCA CUJUSQUAM VESTRUM, qui nobiscum pro catholica fide laboratis, PERSONAM, QUIDQUAM REPROBUM VIDERI PERMITTIT : quia nec poterat Spiritu sancto judicante quisquam ex eis non victor exire, quorum iam vicerat fides. Ex quibus Leonis verbis manifestum est hanc illius esse mentem : sententiam, quæ Theodoritum absolvit in synodo, Spiritu sancto per episcopos congregatos judicante editam esse; accusationes quibus ipsius episcopi fides petita fuerat, nihil aliud esse quam calumniosorum fallacias; de his tandem victorem eundem exiisse in octava synodi actione, quia ejus vicerat fides in quarta; circa ipsum

A nihil reprobum ultra visum fuisse; Illud omne quod a synodo in Theodoriti negotio gestum est, ab apostolica sede approbatum esse et confirmatum; ac demum (quod ex præcedenti consequens est) præter fidei definitionem aliquid eorum quæ Chalcedone decreta sunt, a sancto Leone receptum esse ac vindicatum, quandoquidem maxima beatissimi Petri cura fuit pro episcopis a **1249** Dioscuro damnatis, ut postquam sedis suæ iudicium in fidei definitione firmavit, nihil circa cuiusquam eorum personam reprobam videri permitteret.

IX. Hæc adeo perspicua sunt, ut quidquid in contrarium opponatur, necesse sit infirmam esse ac nullius roboris. Adversus tamen ista Leonis verba et alii ejusdem verbis molem struunt adversarii. Sæpe sæpius, inquit, affirmat pontifex sanctam synodum ad extinguendam totam hæresim et ad confirmationem fidei catholicæ esse congregatam (Epist. 86, nunc 106, cap. 2). In qua non solum, inquit, per fratres, qui vicem meam exsecuti sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodaliū propriam vobiscum misisse sententiam, IN SOLA VIDELICET FIDEI CAUSA, quod sæpe dicendum est, propter quam generale concilium placet congregari (Epist. 87, nunc 114, cap. 1). Ex quibus in hæc verba concludit : Si quid sane ab his fratribus, quos ad sanctam synodum vice mea misi, præter id quod ad fidei causam pertinet, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis : quia ad hoc tantum a sede apostolica directi sunt, ut, excisis hæresibus, catholicæ essent fidei defensores. Quidquid enim præter speciales causas synodaliū conciliorum ad examen episcopale defertur, potest atque dijudicandi habere rationem (Epist. 92, nunc 119, c. 5). Ex his similibusque Leonis verbis infert Pelagius papa II in epistola ad episcopos Istriæ, etc., quod ipse Leo gesta multiplicia causarum specialium reprobandis, auctoritatem synodi in sola fidei definitione constrinxit. Et postea : Quidquid ergo, inquit, præter fidem agitur, Leone docente ostenditur, quia nihil obstat si ad iudicium revocetur. Quia, ut rursus ait, postquam beato Leone scribente jus retractandi et dijudicandi conceditur, etiamsi qua esse poterat, eorum qui interfuerant, in privatis negotiis auctoritas vacuatur... Denique privatas causas, quæ illic post definitionem fidei actæ sunt, non solum minime confirmavit, sed et retractari atque dijudicare permisit. Definitionem porro fidei in actione sexta terminatam esse, finitamque fidei causam probare conatur idem pontifex, tum ex generali omnium episcoporum subscriptione, quæ huic actioni, non aliis subjicitur; tum ex fide antiquiorum codicum Græcorum, qui totam synodum sex tantum actionibus circumscribunt, subjunctis ad sextam canonibus, cæterisque omissis, quæ modo in Latinis habentur; tum hinc denique quod finita sexta actione, episcopi dimitti se supplices ab imperatore postularunt.

Hæc, meo iudicio, facile dissolvi possunt, si modo præjudicia removeantur. Unum est, opinor, ad quod tota difficultas devolvitur : una vocula, ex cujus intellectu tota lis pendere mihi videtur, videlicet causa fidei, quam quia ad strictiorem quam par erat significatum coarctarunt alterius sententiæ patroni, a beati Leonis sensu longe abire coacti sunt; immo et Leonem Leoni collidere. Cum ergo quid per causam fidei intellexerit semel assecuti fuermus, tum huic **1250** controversiæ lux affulgebit, Leo cum Leone rediit in gratiam, patensque erit concordiam via, quæ præclusa multis hæcenus visa est.

Causa igitur fidei, cujus unius ventilandæ gratia Chalcedonensem synodum congregatam esse scribit S. Leo, nec sola fidei definitione continetur, nec ista sola contineri dicitur a sancto Leone, sed etiam earum causarum et scandalorum discussione, quæ occasione fidei, errorisque Eutychemi fidem oppugnantis nata erant, eorumque omnium retractatione, quæ apud

Ephesum per Dioscori artes furoremque fuerant perpetrata. Hæc est integra causa fidei, cui nimirum ita connexæ atque intertextæ erant personarum causæ, eorum, inquam, quorum fides vel suspecta, vel accusata, vel damnata, vel calumniose infamata erat, ut si Eutychis perfidiam ac rebellionem, si Dioscori improbas machinationes, et quæ consecuta est, exauertationem; si Flaviani, Eusebii, Theodoriti, aliorumque orthodoxorum episcoporum damnationem ac restitutionem, a fidei causa recideris, jam eadem magna sui parte trunca erit ac mutila. Aliud ergo simplex fidei definitio, aliud causa fidei, hoc saltem in negotio. Ita solius catholicæ veritatis assertione continetur; hæc insuper ac hæreticorum, qui fidem ejorant, damnationem, et catholicorum, qui ab hæreticis accusati, damnati depositique sunt, absolutionem ac reintegrationem, omnimodam utrorumque discussionem complectitur. Quemadmodum enim non ea plena est erroris abdicatio, quæ eam impiis dogmatibus, eorum pariter auctores manifestos, confessosque vel convictos non damnat; ita integra non est hæc fidei defensio, quæ omnes catholice sentientes non suscipit; non plena assertio, quæ episcopos catholicos in hæresis suspicionem pro improborum calumniis vocatos non vindicat; non integra victoria, si, ut de Theodorito agens Leo noster scribit, *quisquam ex eis non victor exiret, quorum jam vicerat fides* (Epist. 93, nunc 120, cap. 5).

X. Hæc causa fidei expositio, etsi satis ex se perspicua est, gemina esse magisque comprobabitur ex ipsius Leonis epistolis, quas partim ante synodum scripsit, partim pro eadem recipienda ac confirmanda. Cum enim a Theodosio Augusto generalem synodum enixius postularet, quid ab ea præstandum sperat? Hoc in primis: *Ut omnes offensiones ita aut repellat, aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum. Ad hæc: Ut episcopi, qui superati minis atque injuriis a veritatis tramite deviant, salutaribus remediis in integrum revocentur. Denique, ut omnibus querelis et præjudiciis partis utriusque suspensis, diligentius universa quæ offensionem generaverant retractentur, et absque vulnere fidei, absque religionis injuria, in pacem Christi redeant, qui per impotentiam subscribere coacti sunt sacerdotes, et soli auferantur errores* (Epist. 40, nunc 44, cap. 3). Hæc omnia quis non videat magis attinere personas quam ipsam fidei definitionem? **1251** De qua tantum abest ut (quod adversarii contendunt) unice tractari in synodo voluerit, quin potius hoc ante omnia et enixis precibus obtinere ab imperatore salegit, ut de fide peuit sileretur, nec quasi dubia iterum ad examen vocaretur. Unde, inquit, *per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui regni vestri est auctor et rector, obtestor et obsecro clementiam vestram, ut in præsentis synodo fidem, quam Patres nostri ab apostolis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari...* (Epist. 73, nunc 90, cap. 2.) *Rejecta penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, vana errantium infidelitas conquiescat* (Epist. 72, nunc 93, cap. 2). Sed ex subjectis verbis adhuc clarius evadit, propter episcoporum causam, cui fides immixta erat, magis coactam esse synodum, quam propter ipsius fidei definitionem, cujus integritati nihil evelli, nihil licebat apponi. Sic igitur in epistola ad ipsam synodum Chalcedonensem scribit sanctus Leo: *Quia vero non ignoramus per pravas amulationes multarum Ecclesiarum statum fuisse turbatum, plurimosque episcopos, qui hæresim non recipere, sedibus suis pulsos et in exilia deportatos, atque in locum superstium alios substitutos; his primum vulneribus adhibeatur medicina justitiæ, nec quisquam ita careat propriis, ut alter utatur alienis: cum si, ut cupimus, errorem omnes relinquunt, nemini quidem perire suus honor debeat, sed illis qui pro fide labora-*

verunt, cum omni privilegio oporteat jus proprium reformari (Ibid., c. 3). Jam intelligis, lector erudite, causam fidei esse causam episcoporum qui pro fide laboraverunt; qui hæresim non recipientes, sedibus suis pulsati, et in exilia deportati sunt; quosque ad infringendam catholicam fidem et ad execrabilem hæresim roborandam privilegio honoris exuerant (Epist. 75, nunc 95, c. 2). Horum unum esse Theodortium nemo inficias ierit, qui meminerit ipsum a sancto Leone (Epist. 93, nunc 120) eodem hoc elogio decorari, interque illos recenseri qui pro fide catholica laboraverant, quique Spiritu sancto judicante victores exierant, quoniam ipsorum jam vicerat fides. Vides præterea ut, silentio de fide indicto, episcoporum, qui Dioscori artibus et malitia oppressi fuerant, primum vulneribus medicinam justitiæ velit pontifex adhiberi a sacra synodo; ut curari a sanctis Patribus ante omnia cupiat, ne suum cuiquam honorem perire contingat; ut denique universa, quæ offensionem generaverant, irretractata fide, retractari exoptet.

Tandem ut ad cumulum hoc addamus, cum œcumenicam synodum congregari supplex ab Augusto postulare sanctus Leo, illius necessitatem accessit maxime ex appellationis libello per Flavianum dato, quam vel in irritum mitti, vel aliter quam in synodo discuti, nefas esse probabat ex canonibus **1252** Sardicensibus sub Nicænorum nomine citatis. Quæ omnia hujusmodi episcoporum causas ostendunt saltem non minus ad illam synodum pertinuisse, quam fidei discussionem. Quis enim vero negaverit illas causas synodo proprias fuisse juxta pontificis mentem, propter quas maxime et primum illam esse congregandam asseruit, ut factam esse ex superioribus perspicuum est? Quis eam provinciam a synodo alienam putet, qua remota omnino ab evocandis episcopis abstineret; qua urgente, urget pariter cogendæ synodi necessitas? Hanc autem necessitatem ex Flaviani appellatione oriri ultro agnovit sanctus Leo his verbis: *Quam autem post appellationem interpositam hoc necessario postuletur, canonum Nicææ habitiorum decreta testantur, quæ a totius mundi sunt sacerdotibus constituta* (Epist. 40, nunc 44, cap. 3). Ex appellatione autem aliorum, atque in primis Theodoriti, parem necessitatem exurgere necesse fuit, cum et ipse accusatus, damnatus ac depositus esset, ipse (a) synodum appellasset, nec pro eo minus facerent laudati a Leone canones, quam pro Flaviano, cum quo et communem habebat fidei causam, communem labores, communemque depositionis sententiam; et cujus res, utpote superstitis, magis urgebat.

Non aliter S. Leonem intellexit Gelasius papa, quam se ipse Leo. Cum enim de his in Chalcedone definitis loquitur, quæ recipienda sunt, numquam ea quæ communionem catholicam spectant, a definitione fidei sejungit. Sic epistola I ad Euphemium: *Proinde, inquit, si ea quæ in synodo chalcedonensi pro fide et communiione catholica lege apostolica definita sunt, vere certeque sectamini, etc.* Quod ne quis a Gelasio incaute ac sine consilio scriptum dicit, vetat frequens eorundem verborum repetitio tum in eadem epistola, cum in aliis. In epist. 13, ad episcopos Dardaniæ: *Ipsam, inquit, beatum papam Leonem sedis apostolicæ præselem, cujus synodus Chalcedonensis auctoritate firmata est, quidquid ultra quam ab eodem pro fide et communiione catholica atque apostolica illic agendum, constaret esse delegatum, per occasionem congregationis illius, præter Nicæenæ canones nova videtur actione tentatum, competentis refutatione vacuum.* En solam Anatolii pro sede sua molitionem canone 28 firmatam, rejicit Leo, teste Gelasio ejus successore, qui eadem ætate vixit. Idem in tomo de Anathematibus vinculo statim ab initio, ubi adversariorum concilii Chalcedonensis objectioni huic occurrit: *Quod si synodus Chalcedonensis admittitur, omnia constare de-*

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Confer not. 2 et 5 (Supra, col. 739, n. b, et col. 741, n. b).

beant : respondet, indubitanter eam a tota Ecclesia admitti, iis solum exceptis, quæ per incompetentem præsumptionem illic prolata sunt vel potius ventilata : quæ sedes apostolica **1253** gerenda nullatenus delegavit, mox a vicariis sedis apostolicæ contradicta manifestum est ; quæ sedes apostolica etiam petente Marciano principe, nullatenus approbavit ; quæ præsu. Ecclesiæ Constantinopolitanæ tunc Anatolius nec se præsumpsisse professus est, et in apostolicæ sedis antistitis non negavit posita potestate : quæ ideo, sicut dictum est, sedes apostolica non recipit, quia quæ privilegiis universalis Ecclesiæ contraria probantur, nulla ratione sustinet. Nihil est hic quod ad Anatolii cum Leone concertationem non pertineat, seu ad canonem 28 concilii Chalcedonensis, quem unum reprobatur ex his omnibus quæ in ea synodo decreta erant. De episcoporum causis quæ sancita sunt, tantum abest ut rejiciat, ut potius ea approbet, velut quæ pro fide et communione catholica lege apostolica definita sunt.

XI. Ad hæc quæ diximus, velut ad trutinam pensanda sunt, quæ postmodum scripsit Leo noster, cum de synodi actis a se susceptis disserens, ait se tam per fratres suos, qui vicem ejus eassecuti sunt, quam per approbationem gestorum synodaliū, propriam cum Patribus Chalcedonenibus uniūse sententiam IN SOLA FIDEI CAUSA, propter quam generale concilium placuit congregari. Si enim propter solam fidei causam coacta est synodus, eaque sola postmodum recepta sunt quæ in fidei causa sunt definita, certissimum hinc evadit ea omnia quæ de episcopis in synodo discutiendis superius diximus, Theodoritique præsertim negotium, intra fidei causam contineri : quandoquidem et ea PRIMUM tractari a Patribus voluit, et ipsum in Theodoriti maxime causa propriam cum synodo constat uniūse sententiam, in qua Dei invincibilis veritas Theodoritum ab omni hæreseos macula mundum, secundum sedis apostolicæ judicium, demonstravit (Epist. 93, nunc 120, c. 5) ; et post apostolicæ sedis judicium in fidei definitione firmatum ; nec quidquam circa ipsum, qui pro catholica fide laborabat, reprobum videri permissum est. Erat igitur inter speciales causas synodalis concilii Theodoriti aliorumque episcoporum causa, et eam ob rem ad illius examen rite delata totius synodi sententia, Spiritu sancto judicante (Ibid., c. 5), finita est : ita ut in victoria veritatis auctores tantum violatæ fidei perirent, et sua integritas Ecclesiæ redderetur. **1254** Ut, triumphante Christo, omnium quoque sacerdotum una esset victoria, et coruscante lumine veritatis, solæ erroris tenebræ cum suis assertoribus pellerentur (Ep. 78, nunc 104, c. 1).

Si quid igitur eorum quæ synodus gessit ac definiuit, a Leone rescissum est et reprobatum, non illud est procul dubio quod vel ad damnationem hæreticorum, vel ad restitutionem orthodoxorum episcoporum spectabat ; hoc quippe fidei indivulse annexum erat ; sed id solum quod contra Nicænos canones molitus esse dicebatur Anatolius ad Constantinopolitanæ sedis amplitudinem procurandam : istud, inquam, privilegium, cujus furtivæ definitioni Leonis legati contradixerant, quodque aliarum majorum sedium antiqua privilegia convelebat. Legantur quotquot epistolæ ea de re scriptæ sunt a Leone post fini-

tam synodum : (a) nihil omnino aliud ab eo rejectum ac reprobatum deprehenditur, præter istum vigesimum octavum canonem, quo novitia regni civitatis privilegia constituebantur. Qui canon et a fidei causa omnino alienus erat, et furtive conditus, et apostolicæ sedis sententia, vel antequam conderetur, condemnatus. Cum enim legati ab illa ad synodum mitterentur, hoc expresse in mandatis habuerunt, ne hujusmodi quæstionem quomodocumque ventilari in concilio sinerent. Si qui forte, inquit pontifex, civitatum suarum splendore confisi aliquid sibi tentaverint usurpare, hoc quæ dignum est constantia retundatis (Act. 16 conc. Chalc.), quemadmodum ex charta legit Bonifacius presbyter e legatis unus actione 16 concilii. Inde contigit ut constantissime semper hujus canonis auctoribus et patronis resisterit sanctus Leo, nec umquam potuerit adduci precibus vel imperatoris, vel (b) suorum etiam legatorum, ut ea probaret quæ sic contra sanctorum Patrum constitutiones acta esse existimabat.

XII. Quod autem contendunt in sexta actione finitam esse synodum, idque ex fide Græcorum codicum esse manifestum : respondeo Græcam esse Græcorum illorum codicum fidem : (c) quotquot enim tam Græcæ quam Latinæ concilii istius editiones modo omnium manibus versantur, sive excusæ, sive manu exarate, totam integramque synodum sexdecim actionibus constantem repræsentant. Nec pauciores antiquius actiones fuisse tempore Justiniani **1255** imperatoris et Vigiliæ pontificis Romani, persuasum habemus ex antiquis codicibus monasterii Acemetarum, ad quos concilii acta accurate recognovit per illam ætatem Rusticus Ecclesiæ Romanæ diaconus, quem trium Capitulariorum disceptatio notissimum fecit, quemque adversariorum plurimi ut impostorem arguere non omisissent, si res se aliter habuisset. Inter antiquos codices hujusmodi insignis est ille Joannis Bohierii Divionensis senatoris, quem Petrus Franciscus Chiffletius ad calcem Vigiliæ Tapsensis laudavit, et cujus variantes lectiones in ultima Conciliorum editione exhibuerunt illius procuratores Philippus Labbeus et Gabriel Cossartius. Sed ex Romana etiam Ecclesiæ validum argumentum habemus, quo totidem actiones illi synodo asserantur. Dionysius enim Exiguus Codici canonum, quem suum fecit Ecclesiæ Romana, ex eunte quinto sæculo, viginti septem Chalcedonensis concilii canones inseruit, quos tamen constat non esse nisi (d) in ultima omnium actione promulgatos ; solumque omisit vigesimum octavum, quia solus conditus erat citra conscientiam consensumque apostolicæ sedis, reprobatusque fuerat a Leone tantquam Nicænæ synodi decretis, totius mundi reverentia consecratis, omnimode contrarius. Antiquior codex noster Dionysiano concinit.

Cætera quæ sententiæ nostræ opponi solent, non est cur nos diutius hic detineant, quippe quæ nullius fere sunt momenti vel roboris. Unum addam quod Theodoriti causæ suffragatur, scilicet cum de tribus Capitulis agitur, non eodem modo loquendum de Theodorito ac de cæteris : longe enim melior illius mihi videtur esse conditio quam istorum, qui nec ab œcumenica synodo, nec a Romano pontifice, nec ab Augusto eam laudem ac commendationem meruere,

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Leo in epist. 119, ad Maximum, qui de subtractione trium Palæstinarum in suæ sedis præjudicium questus fuerat, scribens capite quinto : Si quid sane ab his fratribus quos ad sanctam synodum vice mea misi, præter id quod ad fidei causam pertinet, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis : hæc, inquam, scribens, rem aliquam se non approbare insinuat, quam legati contra Nicænos canones gessisse et approbasse perhibebantur, ut ex contextu dignoscitur. Porro canoni pro sede CP. edito legati palam contradixere. Solum compositioni inter Maximum et Juvenalem assensi sunt ; et hanc unam S. Leo

uti Nicænis canonibus contrariam ibidem sugillare videtur. Plura de hac re in observ. n. 9. Non ergo nihil omnino aliud a Leone reprobatum præter canonem 28.

(b) Legati a Leone missi obstitere. Solum Julianus, qui legatis additus fuerat, pro Constantinopolitanæ sedis privilegio apud pontificem intercessit, qui idcirco reprehenditur epist. 107.

(c) Confer not. 18 (col. 257, n. b) in dissert. 1 Quesneli ad an. 451.

(d) Id falsum ostendimus in memorata not. 18 (col. 257, n. b) ad dissert. 1.

quam et promeruit et consecutus est Theodoritus. Hunc enim nominatum imperator et absolutum et laudatum a synodo oecumenica fuisse pronuntiavit in edicto quod in gratiam Flaviani post concilium emisit. Et ipse Leo eximiam ad eum **1256** dedit epistolam, cuius apex fere nullus est qui fidem ejus susceptoque pro fide et Ecclesia labores non commendat, atque eum ab invincibili veritate et a Spiritu sancto omnis circa fidem suspicionis immunem factum non asserat: quod de cæteris nunquam ab alterutro scriptum est. Leonis epistola inter cæteras obvia est. Edictum vero Valentiniani imperatoris, quo infirmat et in irritum mittit constitutionem Theodosii, et approbat decretum synodi in gratiam Flaviani, Eusebii et Theodoriti episcoporum, ita se habet: *Aboleatur illa constitutio, quæ per obreptionem sceleratorum, post obitum sanctæ recordationis Flaviani adversus eum ipsam sancita cognoscitur; et in universonum cessent quæ originem vel injuriæ traxerunt; nec iniqua sententia quidquam vel Eusebio, vel Theodorito religiosissimis episcopis noceat, quos idem statutum continet: quia per constitutionem episcopi condemnari*

A nequeunt, quos ob fidei custodiam synodale decretum ornabit. Hanc constitutionem exscribere malimus ex versione Joannis Leunclavii, quam interseruit suis Notis ad Novellas tum primum publicatas in calce libri ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ JURIS ROMANI Basilæ ed. A. D. 1575, quia Græcæ fidei magis respondet quam ea quæ inter acta Chalcedonensia, parte III legitur, ubi hæc verba ἐπὶ τῇ φυλακῇ τῆ τῆς πίστης, *ob custodiam fidei*, non satis expressè reddita sunt, sive per scribarum oscitantiam, sive ex consilio, nescio: hoc scio, causam Theodoriti plurimum inde juvari, ut quæ causæ Flaviani Christi martyris et Eusebii, eorum qui Eutychianam hæresim expugnarunt antesignani, per imperatorem in fidei custodia indivisè conjungatur. Ex quo id etiam elicitur, Theodoritum non ob eam tantummodo rationem esse restitutum, quod a Dioscoro in pseudosynodo vi prædatoria exauctoratus fuerat; sed etiam quia ejus fides miro eluxerat, propter eam a synodo oecumenica laudibus ornari meruerat, et in ejus custodia immotus nunquam non fuerat atque inconcussus. Hæc pro tanti præsulis defensione dicta sufficiant.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

In dissertationem decimam Quesnelli, de causa Theodoretii episcopi Cyri.

1257 1. Post principia in observationibus ad præcedentes dissertationes constituta facile erit expedire quæ ad Theodoretii causam et appellationem pertinent. Hunc in latrocinio Ephesino depositum ad Leonem pontificem appellasse negari non potest nisi ab eo qui appellationes ad Romanam sedem iniquo animo ferens, aperta de Theodoretii appellatione testimonia aliorum distorquere nitatur. Manifesta sunt inter cætera hæc ipsius verba epistol. 92, ad Leonem, cap. 5: *Oro atque obtestor sanctitatem tuam, ut mihi rectum ac justum tribunal vestrum ἐπικαλούμεθα appellanti opem ferat, jubeatque ad vos venire, et doctrinam meam apostolicis vestigiis in hærentem ostendere.* Inique depositus in pseudosynodo Ephesina hæresis nomine, appellat ad Leonem, ejusque tribunali se sistere appetit, ut de sua doctrina judicium feratur.

2. Quesnellus, ut hanc appellationem extrudat, abutitur vulgata Latina versione, qua pro *appellanti* redditum fuit *inocantii*; hunc locum ita exponit ac si Theodoretus his verbis non veram appellationem apud Leonem interposuerit, sed merum ipsius judicium postularit, num appellationi sit locus. Sed Græcum verbum ἐπικαλόμααι pro appellare ad judicem superiorem frequenter acceptum aliis exemplis ostendimus not. 6 in eadem epistolam col. 947 (T. I, col. 851, n. *). Expectare quidem se affirmat Theodoretus Leonis sententiam, num appellationem susciperet. At ut suscipiat, orat et obtestatur, ac se paratum exhibet, si appellatio suscipiatur, ad judicium adeundum et probandam suam fidem. Opem ejus, quam implorat, in eo sita est ut suscepta appellatione jubeat Romam accedere, ubi judicium de sua doctrina instituat. Hoc sensu scripsit etiam ad Renatum Romanæ Ecclesiæ presbyterum epistol. 116: *Hæc igitur de causa tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo, ut apostolica utatur auctoritate, et præcipiat ad vestrum convolare concilium,* in quo de sua causa judicium feratur. Hoc loco concilium non totius Occidentis, sed Romanum intelligit, quod in ejusmodi gravioribus causis convocari solebat, ut in observationibus ad dissertationem 8, de Flaviani causa, animadvertimus num. 6: ita tamen ut in iisdem synodis, et in his præsertim Orientalis episcopi appellationibus jus et potior auctoritas Romano episcopo primatus causa competeret, ut ibidem probavimus num. 7 et seqq. Id manifestum fit ex laudata ad Renatum epistol. 116, ubi statim post illa, *ad vestrum convolare concilium,* hæc ratio additur, quæ solius Romanæ sedis propria,

pontificium primatum ac primatus prærogativam indigitat. *Habet enim sanctissima illa sedes Ecclesiarum, quæ in toto sunt orbe, principatum multis nominibus: atque ante hæc omnia, quod ab hæretica labe immunis mansit, nec ullus contraria sentiens in ea sedet, apostolicam gratiam integram conservavit.* Dein Theodoretus subdit: *Quæ a vobis fuerint judicata, in iis, qualiacumque erunt, iudicii vestri æquitati confidentes acquiescemus, et rogamus ut iudicium ex scriptis constituatis.* Hæc verba a Quesnello prætermissa omnes ejus cavillationes retrundunt. Hinc enim patet, non imploratum dumtaxat Leonis patrocinium, sed per appellationem quæsitum fuisse verum iudicium. Cumque hujus iudicii jus et ratio in principatum seu primatum pontificium referatur, ac in alias prærogativas Romanæ sedis atque ipsius pontificium referatur, ac in alias prærogativas Romanæ sedis atque ipsius pontificis peculiare, nec alii episcopo Romanæ synodi communes; jam evidens fit hanc **1259** Theodoretii appellationem ad Romanum ponticem per sese fuisse directam, nec Romanum concilium fuisse nominatum nisi ea de causa quam in Flaviani negotio explicavimus.

3. Hinc porro nihil mirum, si idem Theodoretus ad episcopum Florentium, seu etiam ad alios Romanæ synodi antistites circularem epistolam dedit, ut P. Garnerius conjecit dissert. 2 in epistol. 117. Nihil pariter movere debet, si epistol. 119, ad Anatum patricium Constantinopolim missa eum rogavit, apud imperatorem intercederet, ut sibi liceret *ad Occidentem accedere, et ab illis Deo dilectissimis et sanctissimis episcopis judicari.* Romanæ synodi episcopos intelligit. His autem jus nullum erat in causa appellationis Orientalis episcopi nisi cum Romano pontifice. Huic autem etiam sine aliis episcopis ob primatum jus ejusmodi negari non potest. Recole observ. in dissert. 5 part. 1, c. 7, et observ. in dissert. 8, num. 10. Cum porro hoc jus pro eorum temporum consuetudine non soleret a pontificibus exerceri nisi in Romana synodo, in qua alii Occidentales urbariæ diocesis episcopi, et qui etiam aliunde Romæ invenirentur, conveniebant; hinc concilii et episcoporum ejusmodi apud Theodoretum occurrit mentio, et ad hos etiam litteræ; quæ tamen pontificium personale jus nec restringunt, nec excludunt. Ex his autem cum certa fiat Theodoretii ad Leonem appellatio, certum pariter fit pontificium appellationis jus bujus quoque Orientalis et doctissimi episcopi exemplo maxime comprobari.

4. Quid porro his Theodoretis litteris susceptis S. A pontifex egerit, nunc explicandum est. *Judicium apostolicæ sedis* Leo commemorat epist. 120, c. 5: *Benedictus Deus noster, inquit, cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te secundum apostolicæ sedis iudicium demonstravit.* Hoc iudicio eum suæ sedi restitutum tradiderunt iudices in concilio Chalcedonensi act. 4: *Ingrediatur et reverendissimus episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi, quia et restituit ei episcopatum sanctissimus archiepiscopus Leo.* Cumque de eodem actum fuisset act. 8, in qua nonnullide fide ipsius dubitationem injecerant, postquam is fidem suam probaturus anathema dixisset Nestorio, iudices rogarunt Patres sententiam pro Theodoretis, ut *Ecclesiam suam reciperet, sicut et sanctissimus Leo archiepiscopus iudicavit.* Quibus illi concinentes dixere: *Theodoretus dignus est sede... Post Deum Leo iudicavit.* De iudicio itaque Leonis dubitari nequit; et hoc quidem iudicium Leoni tributum a iudicibus et Patribus in concilio Chalcedonensi, appellationem quoque ad eundem directam confirmat.

5. Quesnellus hocce Leonis iudicium, quod non merum ordinem, sed substantiam attingit, extenuaturus contendit num. 4, S. pontificem nullum habuisse examen, sententiam nullam de Theodoretis causa protulisse; sed cum irrita jam per sese essent pseudo-Ephesina gesta, quibus is depositus fuerat, eidem, uti Cyrensi actuali episcopo communionem non interrupta fuisse conjunctum, *ejusque litteris rescriptis, nec standum esse iudicatis, nec expectandum ei esse aliud iudicium, ut Ecclesiam suam solito more gubernaret.* In his autem apostolicæ communionis litteris *apostolicæ sedis iudicium* late dictum collocandum Quesnellus existimat.

6. Hanc tamen sententiam ipse Tillemontius Quesnelli cæteroque æstimator et in plerisque etiam sectator referendam potavit not. 12 in Theodoretis vitam. Probabile quidem censet, S. Leonem acceptis Theodoretis litteris ejusque nuntiis (si modo Romam potuerunt accedere) aliove documento ejus subscriptione signato, quo anathema expresse dicebat Nestorio, ac dogmaticam ipsius pontificis ad Flavianum epistolam subscripserat, causam ejus satis claram deprehendisse; et cum sine Romanæ synodi convocatione iudicaret ac declararet innocentem. Unicum Leonis præjudicium contra latrocinii Ephesini gesta ad ea quæ hæc de re tradita sunt, non videtur sufficere. *Judicis enim vox, qua Leo et concilium Chalcedonense in recitatis verbis utuntur, et restitutio episcopatus Leonis auctoritati tributa, aliquid peculiare de Theodoretis significant.* Præiudicium generale de irritis pseudo-Ephesinis gestis nihil præcipuum pro Theodoretis astrunt magis quam pro Sabiniano et Iba, qui iisdem gestis æque depositi fuerant. Nihil tamen minus eum de his duobus episcopis restituendis in 1261 eodem Chalcedonensi actum fuit; nec iudices, nec Patres, nec legati pontificis hos eo præiudicio a Leone restitutos, nec de iis Leonem iudicasse dixerunt. Cum ergo id de solo Theodoretis pronuntiatum fuerit, ratio tantum habita non fuit ejus iudicii Leonis, quo memorata gesta irrita declaravit; sed peculiare et expressum de Theodoretis iudicium pontificis existitisse dicendum est. Hactenus ex Tillemontio argumetali stumus.

7. Num S. pontifex hæc de causa coegerit synodum, quæ saltem ex Romæ presentibus episcopis facile congregari poterat, nec affirmari nec negari potest. Manifesta quidem de ejus fide probationes multum examen non requirebant; hæc ad verum et legitimum de appellatione ejus iudicium, cuius vim ab apostolica auctoritate ac primatu pendere jam ostendimus, synodi convocatione opus erat. Cæterum appellationis hujus notitia cum idoneis de Theodoretis fide documentis Romam serius videtur pervenisse, nimirum postea quam Paschasius et Bonifacius legati ad synodum jam indictam transmeaverant. Hinc post horum protectionem Leonis iudicium de

Theodoretis latum fuit, eamque ideo in communionem sese recepisse S. pontifex ad eodem legatos scripsit; quod non oportuisset per litteras eisdem significare, si ipsis nondum profectis, et Romæ presentibus hoc iudicium fecisset. Ita vero illi legati act. 8: *Sanctissimum et venerabilem episcopum Theodoretum sanctissimus et beatissimus universæ Ecclesiæ episcopus urbis Romæ Leo dudum* (Græce πάλαι, quod vel de tempore etiam proximo dictum apparet ex epist. 22 S. Flaviani) *in communionem suscepit ita, sicut litteræ ab eo ad nostram humilitatem directæ testantur.*

8. Quanta cum cautione S. pontifex eos in communionem reciperet, qui aliqua hæreseos suspicione laborabant, palam sit hæc cautionibus quas exegit antequam Anatolio Constantinopolitano communionem concederet. Theodoretum Nestorio olim fuisse, et S. Cyrilli anathematismos impugnasse notissimum erat. Hoc nomine in Ephesino concilio depositus fuit. Hinc ejus depositio non injusta videri poterat, quandiu Theodoretis fides certis documentis et legitimo iudicio explorata non fieret. S. Leo ne severior in eos qui in Eutychiæ hæresis suspensionem incidant, mitior et facilior videretur erga illos qui Nestorianismi notabantur, non poterat Theodoretis communionem impertiri, nisi ejus fidem ac doctrinam ad examen revocans, eum non minus Nestorianæ quam Eutychiæ hæresi inimicis exploratis documentis agnosceret. Cum vero hæc documenta post legatorum protectionem Leoni tradita, rectam Theodoretis fidem satis per se manifestam faceret; synodi autem generalis jam indicti tempus urgeret, ad quem Theodoretus quoque ex imperiali sanctione debebat accedere; eum Romam evocandum, uti petierat, S. pontifex nequaquam erodit; sed ipsum innocentem et injuste depositum iudicans, uti verum Cyrensem episcopum apostolica communionem donavit, legatisque suis hæc de re scribens, eundem et ab ipsis et in concilio pariter suscipiendum edixit. Hinc statim prima actione susceptus est, quia *restituit ei episcopatum sanctissimum archiepiscopus Leo;* quod ex laudatis litteris ad legatos, vel ex aliis ad ipsum Theodoretum privatim antea communicatis innotescere potuit.

9. Quod si nihilominus de ipso actum est act. 8, id duplici, ut videtur, de causa factum fuit. Primo quia satisfaciendum erat iis qui de ejus fide ambigebant, eidemque Nestorianismum impegnerant. Nonne de ipsa dogmatica Leonis epistola 28 ad Flavianum in eadem synodo actum fuit act. 2 et 4, ut instruerentur et ad sanam doctrinam adducerentur ii qui dubitabant? Cui quidem homo si hoc examen sine illo apostolicæ auctoritatis præiudicio fuit, ut Leo professus est in eadem epist. 120 ad Theodoretum cap. 1, in quam vide annot. 14 (*Tom. præced. col. 1048, n. 1*); nullo pariter apostolicæ auctoritatis præiudicio licere potuit examen de Theodoretis fide, quo id unum spectatum fuit, ut iis satisfaceret qui de ea ambigentes aliquid forsitan Leoni subreptum patabant. Sicut autem quoad dogmaticam Leonis epistolam rectum ejus sensum edoctis qui ob Latinæ linguæ imperitiam eam minus recte intelligebant, ad *majorem Dei gloriam profecti finis examinis* (ut laudato loco S. pontifex tradit), *dum quæ fides prius docuerat per Leonem, hæc postea examinatio confirmavit;* ita novum examen de Theodoretis in melius cessit, quippe quem in synodo aperte anathematizantem 1263 Nestorium simul et Eutychem, *invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum, secundum apostolicæ sedis iudicium, demonstravit;* ac proinde ille suæ sedi restitutus fuit secundum Leonis iudicium, cui nihil subreptum omnes noverunt. *Theodoretus dignus est sua sede... Post Deum Leo iudicavit.* Examen concilii, quod ad unanimitatem iudicii Patrum cum pontificio tendit, ut capiti membra coherereant, quis reprobet? quis capiti injuriosum, et non potius obsequentissimum existimet? Quis porro hinc cum Quesnello somnietur, *Chalcedonensem synodum Theodoretis negotium non aliter pertractasse, quam si*

ad aliud jam tribunal non esset delatum? Nonne ex dictis potius sequitur tantam in eadem synodo pontificii iudicii habitam fuisse rationem, ut Theodoretus initio statim ob Leonis iudicium fuerit receptus, dein vero actione de eo ad revincendos tantum ejus adversarios inducta, idem iudicium synodalis sententiæ ratio et regula extiterit?

10. Secunda vero causa, quam nos allateros recipimus, Quesnellianum commentum multo magis evertet. Hæc generalis synodus ab imperatore indicta fuerat eo præsertim consilio ut episcopi in latrocinio Ephesino depositi, ac in exsilium pulsî, per approbationem synodi atque sententiam omnium episcoporum contententium episcopatum et Ecclesias proprias reciperent; quemadmodum ad ipsum Leonem scripsit Pulcheria Augusta epist. 77. S. pontifex benemerentissimorum Augustorum consilio annuens jam legatos ad synodum destinaverat, litterasque ad eam-

dem synodum dederat, in quibus eos episcopos restituendos præscripserat. Lege epist. 95, c. 11. Igitur in circumstantiis, acceptis Theodoreti documentis, etsi Leo de ipsius causa ad apostolicam sedem per appellationem delata iudicium ferens, eumque in communionem recipiens, ipsum, ut vidimus, sedi suæ restituerit restitutione juris, actualis tamen restitutio perficienda restabat, quæ cum synodo jam commissa videri posset, ea secundum apostolicum iudicium ab ipsis Leonis legatis atque a cuncto concilio decreta fuit. Vide actionem 8. Quare synodus Chalcedonensis in hac de Theodoro actione Leonis iudicium secuta, commissam sibi quodammodo actua-lem illius restitutionem decrevit. Quod si ex his Theodoreti negotium ab eadem synodo non aliter quam ex Leonis iudicio definitum fuit, perperam igitur Quesnellus hujus iudicii nullam rationem a concilio habitam præferre ausus est.

DISSERTATIO UNDECIMA,

De suppositione epistolæ ad Germaniarum et Galliarum episcopos, de privilegio chorepiscoporum, sive presbyterorum, Leonis papæ I nomine confictæ, quæ est in prioribus editionibus 88.

1265 I. Epistolæ 88 sancti Leonis, ut in omnibus hactenus editionibus habetur, suppositionem demonstrare atque id operosius exsequi, erit qui credat otiosi hominis negotium esse, cum eruditior maxima pars fetum hunc Leoni modo abjudicet. Partium nihilominus mearum esse existimavi rem denuo ad examen vocare atque discutere, tum ne cui temere videar epistolam illam ex genuinarum numero sustulisse; tum quia revera plures sunt, iique maximi nominis etiam hac ætate scriptores, quibus visum non est epistolam hanc inter adulterina numerari debere. Tales sunt Franciscus Hallerius et Ludovicus Cellolius in suo uterque opere de Ecclesiastica Hierarchia, Petrus Aurelius adversus Sirmondum scribens, Dionysius Petavius in notis ad S. Epiphanium, Petrus de Marca de Concordia sacerdotii et imperii lib. 11, cap. 15, et alii nonnulli. Eam econtrario ut spuriam rejiciunt non modo ex heterodoxis David Blondellus in suo pseudo-Isidoro vapulante, sed et Joannes Morinus Oratorii presbyter, et Jacobus Sirmondus S. J., uterque toti orbi eruditione sua conspicuus.

Primum suppositionis hæc est quod hæc epistola in antiquissimis quibusque manuscriptis codicibus non comparet, sed tantum in recentioribus quibusdam post Isidorianæ collectionis tempora exaratis, quod argumento est ex hujus sinu assumptam esse; alioquin fieri vix ac ne vix quidem posset ut tam celebris epistola, tanti pontificis, 1266 in re tam gravis momenti, ad omnes Ecclesias Galliarum et Germaniarum scripta, tam consono codicum antiquorum silentio sepulta jacuisset, præsertim cum plura exemplaria ab utriusque regionis illius episcopis haud dubie descripta fuissent.

2. Nullus est scriptorum antiquorum qui vel hujus epistolæ apicem referat: quod etsi de familiaribus, ut vocant, epistolis mirum non esset, prorsus tamen insolens de his quas Decretales appellant, quibus multa disciplinæ ecclesiasticæ capita universam Ecclesiæ statum ac regimen attententia continentur. Nullus etiam seu canonum seu pontificiorum decretorum collector suisæam collectionibus inseruit: eos dico qui ante Isidorum Mercatorem, seu ante nonum sæculum floruerunt (a). Hic enim inter Leonis epistolas eam de qua agimus edidit, vel fraudem ipse passus, vel allis facturus. Apud eum tamen non talis

B reperitur qualis postmodum ab aliis edita est: quippe quam auctiorem exhibet (b) ingenti panno, qui in vulg. edit. insertus est 87 (nunc 12) Leonis epistolæ, quæ est ad Africanos Mauritanicæ Cæsariensis episcopos; ex quibus ita sibi assutus, ut humano capiti corvix equina, monstrum quoddam epistolæ informæ ac ridiculum exsurgit.

3. Stylus a Leonino prorsus abhorret, nihilque habet quod nitore hujus vel minime affine sit. Ipsæ etiam epistolæ angustix infantiam scriptoris arguunt. In re enim tanti momenti prolixiora scripta suisque omnibus absoluta numeris misisset Leo noster, quem sua numquam facundia in hujusmodi negotiis deseruit.

4. Titulus ipse panni hujus suppositionem prodit. 1267 Leo, inquit. Romanæ Ecclesiæ et apostolicæ sedis episcopus, universis Germaniarum et Galliarum episcopis salutem. At vero nunquam se Leo, Romanæ Ecclesiæ episcopus, sed Romæ, vel Romanæ urbis, vel catholicæ Ecclesiæ urbis Romæ; etsi aliter interpolatæ editiones præ se ferant. Numquam item se apostolicæ sedis episcopum in ullis editionibus inscripsit. Numquam denique vel Germanicæ episcopis scripsit, vel eos cum Gallicis conjunxit: qui nexus ætatem Caroli Magni sapit aut posterlorem. Utriusque enim nationis istius simul conjungendæ usus ante secundam regum nostrorum dynastiam nunquam invaluit: cœpit autem tunc primum cum a Francorum regibus administratum est imperium.

5. Imperitiam impostoris et scripti novitatem arguunt prima ejus verba, quibus cum synodum Romæ habitam describit, *synodum appellat episcoporum, sive ceterorum consacerdotum, Christianique fidelium coadunatum*... Primum enim quis laicam plebem tunc Romæ admissam credat in concilium de ecclesiasticis rebus ordinandis decernendisque congregatum? Deinde cum *ceterorum consacerdotum* nomine presbyteros procul dubio intelligat ab episcopis distinctos, latuit scriptorem sacerdotis nomen presbyteris tribui non solere nisi ab auctoribus Leone Junioribus, illudque per prima Ecclesiæ sæcula episcopis fuisse reservatum. Si quando autem concessum presbyteris, nunquam tamen sine hujusmodi addimento, *secundi ordinis, secundi loci, secundi gradus*, etc. Denique foedum hunc solæcismum *synodum adunatum* quis non videat nunquam ab eo scriptore admissum,

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) In peris Isidori codicibus, qualis est Vat. 630, hæc epistola non invenitur; ac propterea Isidoro tribui nequit. Solum præter collectiones Leoninas 11, 20, 31, 32, 33 et 24 invenitur in *Additamentis* collectionis Isidorianæ exhibitis in mss. collectionis 12, ad quam pertinet codex Vat. 1340. Hanc collectionem 12 Merlinus edidit; Quesnellus vero, qui Isidorianæ editionis nomine Merlinianam significat, hanc

epistolam Isidoro ascribens, *Additamenta* ab Isidoro non distinguit.

(b) Hic pannus, qui complectitur extremam partem capituli noni et tria reliqua capitula generatim Leonis epistolæ 12, ad episcopos Mauros, subjectus est suppositivæ epistolæ de chorepiscopis in solis mss. collectionis 12 inter Additamenta Isidoriana, quæ Isidoro tribui non debent.

cui nativa fuerit Latina lingua? Illum enim in typographorum oscitantiam refundere non sinunt antiqua omnia exemplaria seu mss. seu edita Canisii, Merlini, Sicardi, Crabbi, Lovaniense ac etiam Romanum tom. I Epistolarum pontificiarum: eadem quippe lectio hæc illis omnibus communis est.

6. Numquam a Romanis pontificibus Leoni vel æqualibus vel anterioribus alios canones citatos legitimus præter Nicænos vel Sardicenses pro Nicænis habitos. Innocentius I expressis verbis ait alios recipiendos non esse, ut alibi notavimus; nec particularium synodorum decreta, etsi aliquæ illarum synodorum (a) in codicem Romanum jam essent relatæ, ante Chalcedonensem synodum apud plerasque Occidentalium partium Ecclesias in auctoritatem receptæ sunt. Quamobrem recentiore Leone scriptorem ostendit Neocæsariensem canonum quasi tota jam Ecclesia receptorum auctoritas adducta; **1268** numquam enim S. Leoni alios canones a Nicænis laudare contigit.

7. Neocæsariensis canon 13 in hæc epistola citatus, non ex antiqua versione, quæ Romæ tunc in usu erat, sumptus est, sed ex Dionysiana translatione, quam Leone longe posteriore esse nemo nescit. Quod enim in ea legitur, *ad exemplum et formam septuaginta, chorepiscopus esse institutos*, verba sunt Dionysii, cuius versio ex aliis etiam locis deprehenditur.

8. Ex Rhabani Mauri libro, quem de chorepiscopis scripsit ad Drogonem Metensem episcopum, patet nondum ejus tempore innotuisse epistolam Leonis nomine scriptam adversus chorepiscopos. Numquam enim ille chorepiscoporum causam defendendam suscepisset, si eorum condemnationem legisset a sede apostolica profectam, tantique pontificis epistolam habuisset præ manibus: quæ certe virum tam eruditum atque in Germania, quo missa dicitur epistola, versantem non fuisset. Aut cum eam non posset dissimulare, saltem ad sensum commodum trahere et explicare conatus esset tanti momenti auctoritatem: sicut decretum Gelasii PP. I. necnon et conciliorum Ancyranum atque Antiocheni canones explicare curavit, ne causæ quam propugnabat obesse viderentur. Denique, si omnium manibus versata tunc esset epistola, qua fronte hæc verba scripsisset: *Unde miror, inquit, quomodo isti, qui hanc contentionem movent, ordinem chorepiscoporum tantum despiciant, ut pene eis nihil amplius dignitate presbyterorum tribuant; cum hoc nec novorum, nec antiquorum, nec etiam ipsis apostolorum dogmatibus consuetudinibusque conveniat; sed in sensu simul et dogmate dissentiat.* Quam facile erat Rhabanum falsi convincere ex S. Leonis epistola, si in rerum natura tunc exstitisset, atque ostendere, non modo a Leone antiquissimo Urbis præsele pene nihil amplius dignitate presbyterorum chorepiscopis tribui; sed nihil omnino amplius his quam illis dari; cum et eandem utroque formam gestare, eodemque esse chorepiscopos ac presbyteros ex canonibus Neocæsariensibus aliorumque Patrum decretis asserat auctor epistolæ, Leonis nomine personatus.

9. Epistola illa nihil aliud est quam canon septimus concilii Hispanensis II, verbum e verbo translatus, uti jam monuerunt Blondellus et Morinus. Cui canonis, ut epistolæ imaginem indueret, præfixit

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Codicem canonum intelligit, quem tomo III edemus, et Romanam collectionem non esse probabimus. Similiter num. 7 sequenti cum antiquam versionem canonis Neocæsariensis nominat, ejusdem codicis et collectionis versionem indicat, quam cum Romanam collectionem credat, Romæ tunc in usu fuisse pronuntiat.

(b) Confer not. 2 (Supra, col. 758, n. b).

(c) Hic canon synodi Hispanensis II duplici ratione vulgatus est, prius a Merlino ex manuscripto collectionis 12, quæ non paucas arbitrarias emendationes et

A impostor exordium insulsum prorsus et inconditum, non modo Leone, tam eloquente scilicet pontifice, sed et quovis cordato viro indignum. Et ne quidquam pigmentorum suorum **1269** fabulæ deesset, subjunxerat consarcinator ille ad calcem (b) pannum nescio quem, qui nunc etiam legitur huic fragmento annexus in Merliniana Isidori collectione: at pejori errore a recentiorum editionum Operum S. Leonis procuratoribus in epistolam ejusdem ad Africanos episcopos (olim octuagesimam septimam) rejectus est. Verum cum sibi plerumque vix sufficiat fraus una, nisi alterius consortio adjuvetur, (c) ex corruptela canonis quæsitus est imposturæ color in epistola confundenda; cum enim de solis presbyteris egerint Patres Hispanenses, additum est ter in canone: *Vel chorepiscopi*, quod et antiquis ac genuinis exemplaribus, ex quibus Garsias Loaysa Hispanense istud concilium edidit, et ipsi canonis sensui contrarium est. De chorepiscopis quippe ne cogitabant quidem synodi Patres; sed de presbyteris solis decernebant adversus Agapium Cordubensem quondam episcopum, qui ad synodum delatus est, eo quod frequenter presbyteros delegasset, qui munia episcopalia, ordinationes videlicet, confirmationem, consecrationemque basilicarum obirent; quæ omnia solos attingere episcopos manifestum erat. Harum querularum occasione renovat synodus antiqua canonum statuta, quibus prohibentur presbyteri ne ulla episcopalis juris ministeria usurpare audeant; at de chorepiscopis quoniam lis mota non erat, de his ne apex quidem habetur. Denique alterum adhuc interpolationis caput continent hæc postrema canonis verba: *Quæ omnia eis a sede apostolica prohibita esse noscuntur*; quæ subdititia esse, Loaysana prodit editio. Adjecta porro sunt vel ex marginali studiosi allicujus annotatione commentitium epistolæ fragmentum cum canone conferentis, vel eo etiam consilio ut ex canonis interpolatione auctoritate suffragium epistolæ conciliaretur. (Et epistolam et canonem lectoris oculis subjicimus sub finem voluminis in appendice, ut alterum alteri ipse componens, alieno exutus præjudicio iudicium ferat.)

1272 Ovum ovo similis non est, quam epistola hæc canonis Hispanensis, si in Agapii locum Germaniarum et Galliarum episcopos substituas, ac exordium excipias, quod ex epistola 4 vel 9 seu vera seu fictitia Agapeti PP. II ad Germaniarum et Galliarum itidem episcopos decreptum, vel potius quod utriusque artefex partim ex epistola S. Leonis ad Africanos transcripsit, partim de suo adjecit.

10. Argumentum erit suppositio, quod non solum in chorepiscopos detorqueat synodi verba quæ solos presbyteros coercerat, sed et plurimis Germaniarum et Galliarum episcopis impingit, quod de uno Cordubensi Agapio scriptum erat a concilii Patribus: nimirum illos fuisse viros ecclesiasticæ disciplinæ ignaros, et a sæculari **1273** militia in sacerdotale ministerium statim translatos: quasi vero hoc facile fidem apud quemquam inveniat de tot episcopis, quod uni vel alteri forte contigit; nec hoc Gallicanarum Ecclesiarum statui repugnet, quæ Leonis tempore severiori etiam disciplina utebantur, quam Romana Ecclesia.

11. Si hæc epistola germanum est Leonis opus,

additiones aliquot in documentis recepit; dein a Loaysa ex puris codicibus collectionis Hispanicæ, quæ eas emendationes et additiones ignorant. Lectiones quas Quesnellus canonis margini affixit prioris editionis sunt, jureque additamentis vel emendationibus a sincero canone alienis tribuendæ. Ex hoc eodem canone Hispanensi aliquot sententiæ insertæ fuerunt etiam in pseudoepistola Damasi ad episcopos Numidiæ de chorepiscopis, quæ apud Isidorum legitur, et a Quesnello in margine ipsi canonis citatur.

qui factum ut in plurimis synodis, quæ ab episcopis Galliarum et Germaniarum adversus chorepiscopos celebratæ sunt, tanti pontificis auctoritas in medium non sit adducta? Cur de eadem silent pontifices in suis decretis, et imperatores in suis capitularibus, in quibus frequenter chorepiscoporum mentio occurrit: ut in Parisiensi vi et Meldensi synodis, in Capitularibus Caroli Magni et Ludovici Pii imp., et in epistola Nicolai PP. I ad Rodulphum Bituricensis archiepiscopo. Adulterinam profecto epistolam clamat tam consonum horum omnium silentium: quos nec latuisse illa poluit, nec ignorasse quisquam crediderit quantum roboris definitionibus suis adjecturi essent ex tanti tamque antiqui pontificis auctoritate.

12. Sunt aliqua in ea epistola quæ cum Ecclesiæ Romanæ consuetudine conciliari non possunt. Cum enim decernit presbyteris non licere episcopo coram populo docere, vel benedicere aut salutare, nec plebem utique exhortari, supponit ea omnia, saltem absente episcopo, concessa fuisse presbyteris. At certum est decurrente quinto sæculo neminem in Ecclesia Romana præter episcopum Romanum doctoris ac concionatoris munus obiisse, atque in Occidentalibus partibus episcopali dignitati istud muneris esse reservatum, etiam in Galliis nostris, cum anno subsequentis sæculi vigesimo nono cœperit hoc presbyteris pro Ecclesiæ bono indulgeri auctoritate Vasensis concilii seu in seu III. Quid sit etiam illud *populum benedicere* hoc loco vix explicari possit.

Verum quid præ cæteris sibi volunt ista: *Sed neque coram episcopo licet presbyteris in baptisterium introire, nec præsentem antistitem infantem tingere aut signare.*

Quod prima enim verba illa attinet, ac non potius coram episcopo et cum episcopo jubebantur presbyteri in baptisterium introire, et ex officio baptizanti episcopo adesse, suspicantur quidem aliqui coram hoc loco poni pro ante; ita ut verba epistolæ reducenda sint ad sensum hujus canonis 53, apud Martinum Braccarensem: *Non liceat presbytero prius episcopo introire in baptisterium, sed cum episcopo: nisi forte aut abens fuerit aut aegrotus.* Bene id quidem, et recte canonis et consuetudini Hispanicæ Ecclesiæ ex alio ejusdem Ecclesiæ canone 1274 et ritu lux petitur. Sed nihil tale de Ecclesia Romana uspiam legitur. Et multo minus crediderim disertissimum pontificem Leonem, Romæ scribentem, Romanæque linguæ callentissimum, tam barbare esse abusum voce coram, ut eam traxerit ad sensum prorsus alienum, et a nullo umquam auctore usurpatum. Quod enim ea usi sint Hispani ex barbarorum societate et commercio multis tunc linguæ vitii infecti circa annum 619, quo concilium in Hispalense celebratum creditur, nemini erit mirabile; de Romanis nemini credibile. Quamobrem qui Damasus papæ epistolam aliam suppositit de eadem chorepiscoporum materia, hanc canonis Hispalensis vocem coram mutavit in vocem ante; ne quid a Romano usu vel ritu alienum Romano pontifici affingere videretur.

Jam quod auctor epistolæ scribit: *Non licere presbyteris (a) præsentem antistitem infantem tingere aut signare*, quomodo intelligi possit, nescire me prolixeo. Quod enim præsentem episcopo fieri prohibetur, subintelligitur licitum esse, absente vel annuente episcopo. At abhorrebat hoc maxime ab usu Ecclesiæ Romanæ, ut presbyteris potestas fieret signandi baptizatos; quod vel ex uno Innocentii papæ loco perspicuum est. *Nam presbyteris*, inquit (Epist. 1, ad Decent., c. 3), *seu extra episcopum, seu præsentem episcopo baptizent, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum sanctum.* Immo hoc ipsum

presbyteris superius prohibet epistola: *Nec eis licet... chrismate baptizatorum frontes signare.* Quoniam tamen eadem illa verba, quæ in epistola notamus, sunt concilii Hispalensis etiam in emendatoribus codicibus, explicanda sunt ut genuina. Quæ ut conciliari possint cum superioribus, videntur mihi intelligenda de publica et solemnii collatione baptismatis et Spiritus sancti, quæ quotannis in festo Paschæ et Pentecostes celebrabatur, quamque vetat canon præsumi a presbyteris vel eis ab episcopo committi coram se præsentem celebranda.

Opponit Petrus de Marca: *Ultima clausula canonis ex auctoritate apostolica se illa definitivisse testatur synodus, Leonis rescriptum significando.* Non ita legitur in canone; sed (quod etiam Maræ magis favet) hoc modo: *Quæ omnia eis a sede apostolica prohibita esse noscuntur.* Utrovis porro modo legatur: primo de Leone magis non intelligitur quam de alio pontifice; deinde subdititia esse hæc verba superius jam ostendimus ex germana Garsizæ Loaysæ editione, canonicæ ipsi adjecta esse ut pseudoepistolæ auctoritas arcesseretur. Denique 1275 Leonis nomen procul dubio prætermisum non esset, siquidem res de qua mota controversia tam expresso ipsæ ac solemnii decreto definiisset.

Major forsitan difficultas oritur ex Leonis PP. III ac synodorum Gallicanarum, nec non et Capitulorum auctoritate, quæ Leonis epistolam vel citasse vel indicasse videntur, dum chorepiscoporum causam versarunt.

Leonis III ad Galliæ episcopos responsum habetur in Capitularibus Caroli Magni et Ludovici Pii lib. VII, cap. 187, ubi rescripsisse legitur pontifex, *sæpissime a prædecessoribus suis et a multis sanctis episcopis atque synodalibus sanctionibus chorepiscopos esse prohibitos atque damnatos; et ideo non esse necesse ventilare, sed definita tenere.* Eosdem reprimat capit. 328 et 329 ejusdem libri, et libri VI, cap. 119. Verum dum prædecessorum suorum Leonique I decreta commemoravit Leo III, nequaquam epistolam quam excutimus præ oculis habuit: omnes enim ordinationes vel consecrationes a chorepiscopis tentatas eam ob causam in irritam mittit, asseritque nihil, quod de episcopali ministerio præsumpsere, esse peractum; sed quidquid ex his ab eis illicitè erat præsumptum, omnia a canonicè ordinatis episcopis debere rite peragi, et in meliorem statum reformari... quoniam quod non habuit quis eorum dare non potuit. Nam episcopi non erant, quia nec ad quamdam civitatis episcopalem sedem titulati erant, nec canonicè a tribus episcopis ordinati. Geminam porro propositionem gemina Leonis nostri auctoritate confirmat ex ejus epistola ad Rusticum Narbonensem scripta, codicique Dionysiano inserta. Hanc quidem, chorepiscopos non esse episcopos, quia canonicè non ordinati: ex his capitulis 4 verbis: *Unde, inquit, cum sæpe quæstio de male accepto honore nascatur, quid ambigat nequaquam esse tribuendum, quod non docetur fuisse collatum?* Alteram vero, quæ ex ista sequitur, omnia ab episcopis canonicè ordinatis debere rite peragi, ex capite 15 (nobis 14) asserit, ubi hoc habetur: *Quia quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum.* Hæc sunt quæ Leonis III oculis observabantur.

Parisiense concilium VI, nec Meldense, nec Metense quidquam habent quod notitiam hujus epistolæ vel minimum indicet. Neminem citat e pontificibus Parisiense, quod in Capitul. lib. V, cap. 168, transcriptum est. Meldense citat Innocentium, tamquam asserentem solis episcopis inesse facultatem dandi Spiritum sanctum. Metense hæc habet cap. 5: *Et ut basilicæ a 1276 chorepiscopis consecratæ, ab episcopis consecrentur, roboratum est, quia juxta de-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hac de re vide plura, si placet, apud P. Coustonium not. c in epist. 25 Innocentii I ad Decen-

tium tom. I Epist. Rom. pontif. col. 808.

creta Damasi papæ, Innocentii et Leonis vacuum est atque inane quidquid in summi sacerdotii chorepiscopi egerunt ministerio. Et quod ipsi iidem sint qui et presbyteri, sufficienter invenitur. Ubi si attentius consideretur ad quid trium illorum pontificum decreta laudet, intelligetur hoc uno afferri animo, ut irritum censeatur si quid episcopalis muneris non ab episcopis canonice consecratis tentatum fuisset: quod confirmat auctoritate Leonis, non secus ac in Capitularium lib. vii, cap. 328, et Innocentii, qui nihil prorsus de chorepiscopis habet, et Damasi, cujus epistolam adulterinam censeat eruditi.

Ex quibus manifestum est id omne quod citatis locis habetur de chorepiscopis, nihil ponderis addere epistolæ Leoni suppositæ. Verum etsi ab aliquot octavi vel noni sæculi synodis citata revera esset ut a Leone scripta, mirum non esset sanctissimos Patres instaurandæ disciplinæ, non discernendis suppositiis fetibus a genuinis, intentos, falso titulo in errorem esse inductos, quod et Aquisgranensi concilio et aliis nonnullis contigit, cum libros de Vita contemplativa Prospero adjudicarent, quos Juliani Pomerii esse hodie constat. Immo et apocrypha scripta citata invenimus a sacris episcoporum synodis, quæ tamen inter sinceros fetus numerare religio esset.

Antequam ab ista disquisitione manum referam, monebo mediam quamdam posse iniri viam inter utramque hanc opinionem, si nimirum dicatur nec Leonis I epistolam esse, nec impostoris, (a) sed potius Leonis III. Hujus enim tempore gravissimæ adversus chorepiscopos querelæ motæ sunt in Gallia et Germania, deque potestatis illorum limitibus acriter disputatum est. Quamobrem nutantibus hinc inde sententiis, rem ad Leonem III tunc Romanum pontificem referri placuit episcopis. Ejus responsi summam superius ex Capitularibus retulimus, sed ipsæ ejus epistolæ de hoc negotio scriptæ ad nos usque non pervenerunt, quas tamen plurimas fuisse dubitandum non est: cum res et maximi esset momenti, et Ecclesias Galliarum Germaniarumque inter se diu colliserit. Non absurde igitur quis possit existimare Leonis III esse hanc epistolam vel epistolæ fragmentum. Conjecturæ fidem astruere videntur Ecclesiarum Galliarum et Germaniarum aretus per illam tempestatem nexus, utriusque regionis legatio ad Leonem decreta, utriusque in synodum conventus Ratisbonæ aliisque in locis ea de re habiti, in quibus Leonis decretum promulgatum est, atque synodali 1277 sanctione roboratum; imperatorum denique de his cura ac sollicitudo, non semel, aut bis vel ter, sed sæpissime, ut ait Capit. lib. vii, cap. 187. Denique cum ante Leonis hujus III tempora ignota sit hæc

A epistola omnibus ecclesiasticis scriptoribus aut collectoribus Canonum ac Decretalium, argumento est vel hujus esse, vel huic potius esse affictam, quam Leoni I.

Leviculam difficultatem si quis moverit ex Gratiani Decreto, ubi Leonis I nomen præfixum legitur excerpto ex hac epistola decreto distinct. 68, c. *Quamvis chorepiscopis*, norunt omnes quam crassæ varis jure merito habeatur Gratianus in discernendis legitimis scriptis auctorum a spuris. Atamen Gratiano imputanda non est Leonis primi inserta decretis mentio, sed novellis correctoribus, qui errorem hunc cum aliis innumeris ex epistolarum pontificiarum interpolatis editionibus hauserunt. Antiquiores enim Decreti editiones, Parisiensis an. 1531, Lugdunensis Hugonis a Porta an. 1548, et aliquot aliæ hæc tantummodo habent: *De his ita scribit Leo episcopus omnibus episcopis*.

See et clarissimus Baluzius in notis ad Gratianum observavit ad dist. 64, cap. 3, *De abjectione*, Leoni primo in antiquis editionibus Decreti non tribui epistolam istam. In Regio, inquit, Gratiani lib. titulus istius capituli hic est: *De his ita scribit Leo omnibus episcopis*. Sangermanensis addit, et *presbyteris*. Antiquior Victorinus: *De his 1278 autem scribit Leo episcopus omnibus episcopis*. Recentior: *De his ita scribit beatus Leo episcopus omnibus episcopis et presbyteris*. Antiqua editio Moguntina: *De his ita scribit Leo episcopus omnibus episcopis et presbyteris*. Hæc, et *presbyteris*, non exstant in veteri editione Veneta, neque in editionibus Democharis et Contii. Cætera similia sunt. Romana autem sic habet: *De his ita scribit Leo I ad episcopos Germaniarum et Galliarum episc. 86, alias 88*. Verba sunt correctorum, non Gratiani, licet in contextu posita sint. In vetustissimo codice ms. Bibliothecæ Regiæ, in quo collectio Dionysii Exigui continetur, posita est ante collectionem istam hæc epistola Leonis cum ista inscriptione: *Epistola Leonis papæ de privilegio chorepiscoporum sive presbyterorum ad universos Germaniarum et Europæ atque Galliarum Ecclesiarum episcopos*. Huc usque Steph. Baluzius. Adde ego eadem, quæ antiqua illa Moguntina editio, habere Parisiensem anni 1531, et Lugdunensem Ilug. a Porta 1548.

Nihil igitur obstat quominus Leoni III fetum hanc, qualiscumque est, ascribamus. Quæ conjectura si minus arridet, propter nimiam similitudinem quam habet epistola cum canone Hispanensi, ex qua plagiarii magis opus videtur quam pontificis Romani, prioribus argumentis inhaerentes, hoc unum, quod instituto consilio satis est, asserimus, epistolam nec Leonis nostri esse, nec et nisi putide admodum potuisse affingi.

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Id nobis persuaderi nequit, cum a pontificum Romanorum more alienum sit ex aliis documentis verba serviliter exscribere, et epistolas ita consarcinare, ut idoneo sine careant. Num si Leo III voluisset decretum de chorepiscopis condere, canonis Hispan-

lensis verbis ita indigebat, ut quæ ibidem de presbyteris decernuntur, chorepiscopis accommodaret solo brevi exordio præfixo, iisdemque sine ulla epistolæ clausula decretum ederet?

FINIS PRIMÆ PARTIS.